

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MODERN MAKROEKONOMİ

Temelleri, Gelişimi ve Bugünü

Brian Snowdon • Howard R. Vane

© Brian Snowdon, Howard R. Vane 2005

Modern Macroeconomics

Its Origins, Development and Current State

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical or photocopying, recording, or otherwise without the prior permission of the publisher.

Published by

Edward Elgar Publishing Limited

Glensanda House

Montpellier Parade

Cheltenham

Glos GL50 1UA

UK

Edward Elgar Publishing, Inc.

136 West Street

Suite 202

Northampton

Massachusetts 01060

USA

MODERN MAKROEKONOMİ

Genel Yayın Nu.: 147

ISBN: 978-605-4579-17-4

1. Basım, Eylül 2012

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2012

Eflil©2012

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.

Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Sayfa ve Kapak Tasarımı: Türcan Sarı

Baskı ve Cilt: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.

Tel: (+90) 312 394 55 90

Sertifika Nu.: 13987

EFLİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Dan. Yat. ve Tic. Ltd. Şti.

Reşit Galip Caddesi 25/4 GOP, Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efliyyayinevi.com

İçindekiler

<i>Şekil Listesi</i>	x
<i>Tablo Listesi</i>	xiii
<i>Önsöz</i>	xv
<i>Teşekkür</i>	xix
<i>Çeviri Editörünün Önsözü</i>	xxi
1. Modern Makroekonomiyi Anlamak	1
1.1 Makroekonomik Konular ve Düşünceler	1
1.2 Ekonomik Teorinin Rolü ve Anlaşmazlıklar	3
1.3 Hedefler, Araçlar ve Devletin Rolü	6
1.4 Büyük Buhran	8
1.5 Keynes ve Makroekonominin Doğuşu	12
1.6 Keynesyen Uzlaşının Yükselişi ve Düşüşü	14
1.7 Teorik Şizofreni ve Neo-klasik Sentez	19
1.8 Makroekonomide Keynes Sonrası Düşünce Okulları	21
1.9 Yeni Politik Makroekonomi	26
1.10 Ekonomik Büyüme Araştırmasının Rönesansı	28
2. “Eski” Klasik Modele Karşı Keynes	32
2.1 Giriş	32
2.2 Klasik Makroekonomi	33
2.3 İstihdam ve Üretimin Belirlenmesi	34
2.4 Say Kanunu	40
2.5 Paranın Miktar Teorisi	44
2.6 Keynes’in <i>Genel Teorisi</i>	48
2.7 <i>Genel Teori</i> ’nin Değerlendirilmesi	50
2.8 Keynes’in Temel Önergeleri	51
2.9 Keynes’in Emek Piyasası Analizi	57
2.10 Keynes’in Say Kanunu’nu Reddi	61
2.11 Keynes ve Paranın Miktar Teorisi	61

2.12	Keynes Üzerine Üç Önemli Yorum	62
2.13	“Yeni” Keynes Öğretisi	66
2.14	Büyük Buhran’ın Sebebi ve Sonuçları	67
2.15	Savaş Nasıl Finanse Edilmelidir?	73
2.16	Keynes ve Uluslararası Makroekonomi	73
2.17	Keynes’in Mirası ve Klasik Canlanış	75
	<i>Robert Skidelsky ile söyleşi</i>	80
3.	Ortodoks Keynesyen Okul	89
3.1	Giriş	89
3.2	Ortodoks Keynesyen Okul	90
3.3	Kapalı Ekonomide IS–LM Modeli	90
3.4	Keynesyen Modelde Eksik İstihdam Dengesi	100
3.5	Açık Ekonomide IS–LM Modeli	108
3.6	Phillips Eğrisi ve Ortodoks Keynesyen İktisat	118
3.7	Ortodoks Keynesyen İktisadın Temel Önermeleri	126
	<i>James Tobin ile söyleşi</i>	130
4.	Ortodoks Monetarist Okul	144
4.1	Giriş	144
4.2	Miktar Teorisi Yaklaşımı	146
4.3	Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi Analizi	154
4.4	Ödemeler Dengesi Teorisine Parasal Yaklaşım ve Döviz Kurunun Belirlenmesi	165
4.5	Ortodoks Monetarist Okul ve İstikrar Politikası	170
	<i>Milton Friedman ile söyleşi</i>	175
5.	Yeni Klasik Okul	193
5.1	Giriş	193
5.2	Robert E. Lucas Jr.’ın Etkisi	194
5.3	Yeni Klasik Modellerin Yapısı	196
5.4	Denge İş Çevrimleri Teorisi	208
5.5	Yeni Klasik Yaklaşımın Politika Çıkarımları	213
5.6	Değerlendirme	235
	<i>Robert E. Lucas Jr. ile söyleşi</i>	239
6.	Reel İş Çevrimi Okulu	259
6.1	Giriş: Parasal Sürprize Dayalı Yeni Klasik Makroekonominin Sonu	259
6.2	Parasal İş Çevrimi Teorisinden Reel Denge İş Çevrimi Teorisine Geçiş	260
6.3	Tarihsel Perspektifte Reel İş Çevrimi Teorisi	262
6.4	İş Çevrimleri – Rassal Yürüyüş Karşılaştırması	264
6.5	Arz-Yanlı Şoklar	267
6.6	İş Çevrimleri: Temel Özellikler ve Stilize Olgular	268
6.7	Reel İş Çevrimi Teorisi	271

6.8	Reel İş Çevrimi Modelinin Yapısı	272
6.9	Teknoloji Şokları	275
6.10	Reel İş Çevrimi Toplam Talep ve Arz Modeli	277
6.11	Modelin Kalibrasyonu	282
6.12	Reel İş Çevrimi Teorisi ve Paranın Yansızlığı	284
6.13	Teknoloji Şoklarının Ölçülmesi: Solow Artığı	286
6.14	Reel İş Çevrimi Teorisi ve İş Çevrimlerinin Stilize Olguları	287
6.15	Reel İş Çevrimi Teorisinin Politika Çıkarımları	291
6.16	Reel İş Çevrimi Teorisinin Eleştirisi	293
6.17	Büyük Buhran: Bir Reel İş Çevrimi Görüşü	296
6.18	Değerlendirme	298
	<i>Edward C. Prescott ile söyleşi</i>	303
7.	Yeni Keynesyen Okul	314
7.1	Keynesyen İktisadın Düşüşü ve Yükselişi	314
7.2	Keynesyen Canlanış	315
7.3	Yeni Keynesyen İktisat	317
7.4	Temel Önergeler ve Yeni Keynesyen İktisadın Özellikleri	319
7.5	Nominal Katılıklar	322
7.6	Dornbusch'un Hedef Aşımı Modeli	332
7.7	Reel Katılıklar	333
7.8	Yeni Keynesyen İş Çevrimi Teorisi	350
7.9	<i>Hysteresis</i> ve NAIRU	354
7.10	Yeni Keynesyen İktisat ve Stilize Olgular	361
7.11	Politika Çıkarımları	362
7.12	<i>LM</i> Eğrisinin Bulunmadığı Keynesyen İktisat	375
7.13	Yeni Keynesyen İktisada Eleştiriler	378
7.14	Yeni Keynesyen İktisadın Değerlendirilmesi	382
	<i>N. Gregory Mankiw ile söyleşi</i>	384
8.	Post Keynesyen Okul	401
	<i>Paul Davidson</i>	
8.1	Giriş	401
8.2	Efektif Talep İlkesinin Önemi	403
8.3	Sınıflandırma	404
8.4	Keynes'in Say Kanunu'na Sınıflandırma Saldırısı	405
8.5	Nisbi Fiyat Değişiklikleri, Açığı Kapatmak için D_2 'yi Harekete Geçirebilir mi?	406
8.6	Yatırım Harcamaları, Likidite ve Paranın Yansızlığı Aksiyomu	408
8.7	Ne Tür Bir Ekonomik Sistem Parasal Sözleşmeleri Kullanmak için Yeterince "İrrasyonel"dir?	409
8.8	Bilgi, Kararlar ve Belirsizlik	411
8.9	Karar-Alma Ortamlarının Sınıflandırılması	412
8.10	Keynesyen Belirsizlik, Para ve Açık Parasal Sözleşmeler	416
8.11	Sonuç	419

9.	Avusturya Okulu	421
	<i>Roger W. Garrison</i>	421
9.1	Mengerci Görüş	421
9.2	Sermayenin Zamanlararası Yapısı	422
9.3	Tasarruf ve Ekonomik Büyüme	426
9.4	Tasarruf-Yatırım Bağlantısı	429
9.5	Ödünç Verilebilir Fonlar Piyasası	434
9.6	Tam İstihdam ve Üretim Olanakları Sınırı	437
9.7	Sermaye Tabanlı Makroekonomik Çerçeve	440
9.8	Tasarrufla Uyarılan Sermaye Yapılandırması	442
9.9	Keynes'in Tasarruf Paradoksunu Yeniden Değerlendirmek	444
9.10	İş Çevrimleri ve Avusturya Teorisi	447
9.11	Avusturya Okulu Çerçevesinde Keynesyen Bir Gerileme	452
9.12	Avusturya Okulu Teorisinde Enflasyon ve Deflasyon	455
9.13	Politika ve Reform	457
10.	Yeni Politik Makroekonomi	458
10.1	Giriş: Politik Çarpıklıklar ve Makroekonomik Performans	458
10.2	Politika Seçiminde Siyasi Etkiler	459
10.3	Devletin Rolü	462
10.4	Politikacılar ve İstikrar Politikası	464
10.5	"Politik İş Çevrimi"ne Farklı Yaklaşımlar: Genel Bir Bakış	465
10.6	Nordhaus'un Fırsatçı Modeli	466
10.7	Hibbs'in Partizan Modeli	471
10.8	Fırsatçı ve Partizan Modellerin Düşüşü ve Yeniden Doğuşu	474
10.9	Rasyonel Politik İş Çevrimleri	476
10.10	Rasyonel Partizan Teori	477
10.11	Fırsatçı ve Partizan Davranış: Bir Sentez	482
10.12	Politika, Zaman Boyutunda Tutarsızlık, Güvenilirlik ve İtibar	484
10.13	Politik-Ekonomi Modellerin Politika Çıkarımları: Bağımsız Bir Merkez Bankası?	486
10.14	Borç ve Açıkların Politik Ekonomisi	491
10.15	Politik ve Ekonomik İstikrarsızlık: Birbirleriyle İlişkili mi?	492
10.16	Ekonomik Büyümenin Politik Ekonomisi	493
10.17	Ekonomik Büyümenin Önündeki Politik Engeller	498
10.18	Devletin Büyüklüğü	500
10.19	Sonuç	501
	<i>Alberto Alesina ile söyleşi</i>	503
11.	Ekonomik Büyüme Araştırmasının Rönesansı	513
11.1	Giriş	513
11.2	"Büyük İraksama"	514
11.3	İktisat Tarihinin Övgüsü	517
11.4	Uzun Döneme Geri Dönüş	518

11.5	Ekonomik Büyüme Neden Bu Kadar Önemli?	521
11.6	Tarihsel Perspektifte Modern Ekonomik Büyüme	525
11.7	Büyümenin Stilize Olguları	527
11.8	Büyümenin Yaklaşık Nedenlerine Karşı Temel Nedenleri	527
11.9	Harrod-Domar Modeli	530
11.10	Solow Neo-klasik Büyüme Modeli	533
11.11	Ekonomik Büyümenin Kaynaklarının Hesaplanması	541
11.12	Yakınsama Tartışması	543
11.13	Solow Modelinin Ötesi	550
11.14	İçsel Büyüme: Sermaye Birikimine Sabit Getiriler	553
11.15	İçsel Büyüme: Fikirler İktisadı	555
11.16	Genişletilmiş Bir Solow Modeli: Neo-klasik Bir Yeniden Canlanma mı?	559
11.17	Büyümenin Temel Nedenlerine Odaklanma	560
11.18	Kurumlar ve Ekonomik Büyüme	561
11.19	Ticaret ve Ekonomik Büyüme	572
11.20	Coğrafya ve Büyüme	576
11.21	Tarihte Büyüme: Birleşik Bir Teori Ararken	578
11.22	Büyüme ve Kalkınma İçin İdeal Koşullar: Eski Doğruların Yeniden Keşfi	580
	<i>Robert M. Solow ile söyleşi</i>	583
	<i>Paul M. Romer ile söyleşi</i>	593
12.	Sonuçlar ve Düşünceler	612
12.1	Giriş	612
12.2	Makroekonomide Yirminci Yüzyıl Gelişmeleri: Evrim veya Devrim?	613
12.3	Temel Makroekonomik Konular Üzerinde Bir Uzlaşma Var mı?	618
	<i>Bibliyografya</i>	624
	<i>Kişî Adları Dizini</i>	681
	<i>Konu Dizini</i>	693

Şekil Listesi

1.1	20. yüzyılda ABD ve İngiltere ekonomilerinde işsizlik	2
1.2	20. yüzyılda ABD ve İngiltere ekonomilerinde enflasyon	3
2.1	Toplam üretim fonksiyonu (a) ve emeğin marjinal ürünü (b)	36
2.2	Klasik modelde üretim ve istihdamın belirlenmesi	39
2.3	Klasik faiz oranı mekanizması ve Say Kanunu	43
2.4	Klasik modelde fiyat düzeyinin belirlenmesi	47
2.5	Üretim ve istihdamın belirlenmesi	56
2.6	Keynes ve gayri iradi işsizlik	59
2.7	ABD ekonomisinde toplam talep yetersizliği, 1929–33	69
3.1	Spekülatif balanslar için talep	92
3.2	Genelleştirilmiş IS–LM modeli	93
3.3	Genişletici maliye politikası	94
3.4	Genişletici para politikası	95
3.5	Hükümet bütçe kısıtı ve tahvil–sermayeli mali genişleme	98
3.6	Keynes etkisi ile genel durum	101
3.7	Likidite tuzağı durumu	103
3.8	Faize karşı duyarsız yatırım durumu	105
3.9	Mundell–Fleming/Keynesyen model	110
3.10	Eksik sermaye hareketliliği altında mali genişleme	112
3.11	Eksik sermaye hareketliliği altında parasal genişleme	113
3.12	(a) ve (b) eksik ve (c) tam sermaye hareketliliği altında mali genişleme	115
3.13	(a) eksik ve (b) tam sermaye hareketliliği altında parasal genişleme	117
3.14	Phillips eğrisi	119
3.15	Ücret değişimi ve emek talep fazlası arasındaki ilişki	121
3.16	Emek talep fazlası ve işsizlik arasındaki ilişki	122
3.17	Emek talep fazlası, iş fırsatları ve işsizlik oranları arasındaki ilişki	123
3.18	Keynesyen model ve ücret ve fiyat enflasyonu arasındaki ilişki	125
4.1	Ortodoks monetarist yaklaşımın gelişimi	145

4.2	Klasik durum	152
4.3	Keynesyen durum	152
4.4	Beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi	157
4.5	Enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş-tokuş	158
4.6	Enflasyonu düşürmenin üretim-istihdam maliyetleri	162
5.1	Yeni klasik modelin yapısı	198
5.2	Rekabetçi bir piyasada dengeye dair refah çıkarımları	204
5.3	Para arzında öngörülen ve öngörülemeyen değişikliklerin üretim düzeyi ve fiyat düzeyi üzerindeki etkisi	214
5.4	Tutarlı ve optimal denge	223
5.5	Para otoriteleri ve ücret müzakerecileri arasında oynanan oyun	225
5.6	Ortalama enflasyon ve merkez bankası bağımsızlığı arasındaki ilişki	230
5.7	Yeni klasik makroekonominin gelişimi	237
6.1	“Trend yoluna dönme” durumunda üretim patikası	266
6.2	Şoklar kalıcı etkiye sahipken üretim patikası	266
6.3	Teknoloji şokuna bağlı üretim ve istihdam dalgalanmaları	276
6.4	Fiyatların esnek olması durumunda IS-LM modeli	278
6.5	Reel iş çevrimi toplam talep ve arz modeli	278
6.6	Bir teknoloji şokunun etkisi	280
6.7	Bir kamu harcaması şokunun etkisi	281
6.8	Geçici ve sürekli teknoloji şoklarının reel iş çevrimi modeline etkisi	282
6.9	ABD’de teknoloji ve üretimin yıllık büyüme oranları, 1955–85	288
6.10	Arz şokları ve fiyatlar genel düzeyi	290
7.1	Nominal ücret sözleşmeleri, rasyonel beklentiler ve para politikası	324
7.2	Tekelci rekabet altında fiyat ayarlaması	328
7.3	Fiyat ayarlamasına karşı menü maliyetleri	329
7.4	Rasyonalite yakınlığı	330
7.5	Etkin ücret ve Solow koşulu	341
7.6	Etkin ücret modelinde gayri iradi işsizlik	342
7.7	Kaytarma modeli	345
7.8	Yeni Keynesyen modelde toplam talep şokunun etkisi	351
7.9	Risk-bazlı toplam arz eğrisi	353
7.10	Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) ve OECD Avrupa için standardize edilmiş işsizlik oranları, 1972-98	355
7.11	Cari işsizlik ve denge işsizlik arasındaki ilişkinin “doğal oran” görünümü	357
7.12	“Zaman-değişkenli” NAIRU’nun hysteresis görünümü	359
7.13	Şubat 2004 için İngiltere Merkez Bankası’nın enflasyon raporunun zaman serisi grafiği: yüzde 4,0 sabit nominal faiz oranında tüketici enflasyonunun tahmini	369
7.14	İngiltere’ye ait enflasyon ve enflasyon beklentileri, Ekim 1991–Ekim 2003	370
7.15	AD eğrisinin türetilişi	376

7.16	AD-IA modelinde uzun-dönem dengeye uyarlanma	378
9.1	Üretimin zamanlararası yapısı	423
9.2	Tüketilebilir üretimin olası bir geçici modeli	427
9.3	Zamanlararası sermayenin yeniden yapılanması	428
9.4	Süre indirimi ve bağlı talep	434
9.5	Ödünç verilebilir fonlar piyasası	435
9.6	Üretim olanakları sınırı	440
9.7	Sermaye tabanlı bir makroekonomik çerçeve	441
9.8	Tasarrufla-uyarılan ekonomik büyüme	443
9.9	Tasarrufla-uyarılan durgunluk	446
9.10	Politika ile uyarılan bir patlama ve çöküş	449
9.11	Yatırımın yol açtığı durgunluğa geçiş	453
10.1	Politika seçimi üzerindeki etkiler	461
10.2	Politik-ekonomi modeli	464
10.3	Nordhaus'un politik iş çevrimi modeli	469
10.4	Nordhaus modelinde uzun dönem çözüm	470
10.5	Hibbs'in partizan modeli	473
10.6	Eşitsizlik büyümeyi nasıl olumsuz etkiler	497
11.1	Farklı büyüme oranlarının kişi başına gelir üzerine etkisi	523
11.2	Büyük ıraksama	524
11.3	Neo-klasik toplam üretim fonksiyonu	535
11.4	Solow büyüme modeli	538
11.5	Teknolojik gelişme	540
11.6	Geçiş dinamikleri	547
11.7	Koşullu yakınsama	547
11.8	Büyümenin yaklaşık ve temel nedenleri	561

Tablo Listesi

1.1	Büyük Buhran	11
1.2.	Kişi başına GSYİH artışı, dünya ve başlıca bölgeler, 1820–1998 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)	16
1.3	Büyüme oranları (GSYİH), 1820–1998	16
1.4	İşsizlik oranları, 1964–2002	17
1.5	Enflasyon oranları, 1964–2002	18
2.1	ABD - GSYİH, fiyatlar ve işsizlik: 1929–33	68
2.2	Keynes ve uluslararası ekonomik sistem, 1944	75
2.3	En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1920–30	76
2.4	En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1931–5	76
2.5	En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1936–39	76
2.6	En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1940–44	77
5.1	Atıf sayısı: 1966–1997	195
5.2	Merkez bankası bağımsızlığı ve ekonomik performans	229
6.1	İş çevriminin “stilize olguları”	270
7.1	G-7 ülkeleri ve Euro Bölgesi için NAIRU tahminleri	355
7.2	Fiyat yapışkanlığının nedenleri üzerine bulgular	379
10.1	Toplam dalgalanmaların politik–ekonomi modelleri	466
10.2	Makroekonomik değişkenlerde partizan etki, ABD, 1948–2001	473
10.3	Reel GSYİH artış oranları	481
10.4	Alternatif politik–ekonomi modelleri	485
10.5	Yönetimin seçilmiş göstergeleri: 20 Sahra-altı Afrika ülkesi	495
11.1	Kişi başına GSYİH’nin büyüme düzeyi ve oranı: dünya ve büyük bölgeler, M.S. 0–1998	515
11.2	Yaşam standartlarının üç göstergesi: 40 ülke	516
11.3	Farklı büyüme oranlarının kümülatif etkisi	523
11.4	İki Kore’nin hikayesi	565
11.5	Kişi başı GSYİH büyüme oranları (%): iki Kore	566
12.1	Makroekonomide bazı anlaşma ve anlaşmazlık alanları	619

Önsöz

Son on yılı aşkın bir süre boyunca beraber makroekonomi üzerine beş kitap yazdık ve düzenledik. Bu kitapların ilki, *Modern Bir Makroekonomi Rehberi: Rakip Düşünce Okullarına Giriş* 1994 yılında, en yakın zamandaki ortak girişimimiz, *Makroekonomi Ansiklopedisi*, 2002 yılında Edward Elgar tarafından yayımlandı. *Makroekonomi Ansiklopedisi*'nin yazımı ve düzenlenmesi sürecinde projeye katılan bir dizi seçkin iktisatçı, önemli övgüler almış ve Fransızcaya (Ediscience, 1997), Çinceye (Commercial Press, 1998), İtalyancaya (Etas Libri, 1998) ve Polcaya (Polish Scientific Publishers, 1998) çevrilmiş *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* kitabının ikinci baskısını yazmak için herhangi bir planımız olup olmadığını sordular. Başlangıçta, *Modern Bir Makroekonomi Rehberi*'in ikinci baskısını verileri ve referansları güncelleyerek her bölüme ilavelerini dahil ederek hazırlamayı düşündük. Ancak proje ortaya çıktıkça, sadece her bölüme önemli eklemeler dahil ederek değil, aynı zamanda 'yeni politik makroekonomi' ve 'yeni büyüme' üzerine gelişen literatürü inceleyerek bundan başka iki yeni bölümün eklenerek *Modern Bir Makroekonomi Rehberi*'in geniş bir şekilde tekrar yazılması gerektiğine karar verdik. Bu kapsamlı değişikliklerin sonucunda mevcut kitabın önemli ölçüde farklı olduğuna ve konusu ile içeriğini yansıtacak yeni bir başlık gerektirdiğine karar verdik. *Modern Makroekonomi: Temelleri, Gelişimi ve Bugünü* kitabını yazarken her biri kendi alanlarında ünlü iki bilim adamının içten yardımlarını aldık, Profesör Paul Davidson Post Keynesyen Okul üzerine 8. Bölüm'de ve Profesör Roger Garrison Avusturya Okulu üzerine 9. Bölüm'de katkı sağladı.

Yeni kitabımızın esas amacı, başlığında da belirttiği gibi, bir anlamda makroekonomi dersi alan *ara sınıf* lisans öğrencileri için uygun bir şekilde modern makroekonominin temelini, gelişimini ve bugünkü durumunu değerlendirmektir. Buna bağlı olarak, bu gibi öğrencilerin ekonominin temel ilkelerini önceden sağlam bir şekilde kavradıklarını ve örneğin Abel ve Bemanke (2001), Blanchard (2003) veya Mankiw'a (2003) ait ders kitaplarında açıklanan giriş düzeyindeki makroekonomik teori ve modelleri bildiğini varsaymaktayız. Bununla birlikte, bu kitabın öğrencilere iktisat tarihinin yanı sıra özellikle ekonomik düşünce tarihi gibi lisans düzeyindeki diğer ekonomi dersleri için de faydalı olduğunu göstermesi gerekir. Ara sınıf lisans öğrencilerinin yararı gözetilerek ileri düzeydeki okumalar

için kaynakçada özellikle tavsiye edilen bu referansları yıldız işareti ile belirtmiş bulunmaktayız. Kitabın kapsamlı referanslar sağlayarak, araştırma literatürüne dair yararlı bir giriş rehberi olarak lisansüstü öğrencilere başlangıç yıllarında katkı yapması beklenmektedir.

Kitap, öğrencilerin ilgilerine ve ihtiyaçlarına göre çeşitli derslerde, bölümleri ayrı ayrı okuma imkanı sağlarken, *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* ile aynı doğrultuda olmak üzere tarihsel bir perspektif içerisinde modern makroekonomi-nin kökenleri ve gelişimini izleyerek yapılandırılmış bir yolu takip etmektedir. Bu nitelikteki bir kitabın tüm alanı kapsamı açıkçası imkansızdır. Bu nedenle, makroekonominin 1930'lardaki doğumunu takiben ortaya çıkan bizim esas olarak değerlendirdiğimiz konuları vurgulamaya yöneldik.

Makroekonomiyi anlama üzerine olan giriş bölümünü takiben, ortodoks Keynesyen okul (Bölüm 3), ortodoks monetarist (parasalcı) okul (Bölüm 4), yeni klasik okul (Bölüm 5), reel iş çevrimi okulu (Bölüm 6), yeni Keynesyen okul (Bölüm 7), Post Keynesyen okul (Bölüm 8) ve Avusturya okulunu (Bölüm 9) gelişimini izlemeden önce Bölüm 2'de Keynes ve eski klasik model arasındaki tartışma incelenmektedir. *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* kitabını iyi bilen okuyucular tercih ettiğimiz yaklaşım olarak altta yatan temel ilkeleri ele alarak makroekon-mide birbirine rakip başlıca düşünce okullarının, tarihsel açıdan geliştikleri şekil-de, politika uygulamalarının sunumunu fark edeceklerdir. Böyle yaparak, 2. ve 7. Bölümler arasında, yakın zamana ait referanslara yer verme ve daha da önemlisi, bu okulların etkisini makroekonominin mevcut durumu üzerinde değerlendirme fırsatını yakaladık. *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* ile karşılaştırıldığında çok daha yeni materyaller ortaya koymuş bulunuyoruz. İki örnek vermek gerekirse: Bölüm 2, kısım 2.14'te, Büyük Buhran'ın nedenleri ve sonuçlarına dair bir tartışma sunarken, Bölüm 3, kısım 3.5'te açık bir ekonomi için Keynesyen IS-LM modeli genişletildiğinde istikrar sağlama amacı için maliye ve para politikalarının etkinliğini tartıştık. Bu kitapta, Post Keynesyen ve Avusturya Okulları *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* kitabındaki gibi tek bir bölüm içerisinde değil ayrı ayrı bölümlerde (alanlarındaki en önemli bilim adamları tarafından yazılan) ele alınmışlardır. Ayrıca, yirminci yüzyılın son on yılını aşkın bir sürede makroeko-nomide meydana gelen önemli gelişmelerin gösterildiği tamamen yeni iki bölüm sunulmuştur. 10. Bölüm'de, giderek bilinmeye başlanan 'yeni politik makroeko-nomi' konusunu değerlendirirken, 11. Bölüm'de 'ekonomik büyüme' alanındaki araştırma rönesansını ele aldık. Umut ediyoruz ki bu değişiklikler eleştirmenler ve okuyucular tarafından iyi karşılanır.

Modern Bir Makroekonomi Rehberi ile aynı doğrultuda, konuyu canlı hale getirmek ve okuyucunun hayal gücünü yakalamak için, belli bölümlerin sonunda kendi alanlarında uzman olan dünya çapında ünlü bilim adamlarıyla yaptığımız söyleşilere yer verdik. Şu kişilere son derece minnettarız (kitaptaki söyleşi sırasına göre listelenmiştir): Robert Skidelsky (Keynes ve savaşlar arası dönem üzerine önde gelen otorite); merhum James Tobin (1981 Nobel Ödülü Sahibi, Amerika'nın en tanınmış ve seçkin Keynesyen iktisatçılarından biri); Milton Friedman (1976 Nobel Ödülü Sahibi, büyük ölçüde monetarizmin kurucu olarak tanınmaktadır); Robert E. Lucas Jr. (1995 Nobel Ödülü Sahibi, büyük ölçüde yeni klasik makroe-

konominin gelişimindeki öncü şahsiyet olarak kabul edilmektedir); Edward Prescott (ekonomik dalgalanmalara reel iş çevrimi yaklaşımının başlıca savunucusu olarak kabul edilmektedir); Greg Mankiw (makroekonominin yeni Keynesyen okulunun başlıca savunucusu); Alberto Alesina (Yeni Politik makroekonomi üzerine literatüre önde gelen katkı sahibi); ekonomik büyüme üzerine etkili katkılarda bulunan Robert Solow (1987 Nobel Ödülü Sahibi) ve Paul Romer. Aydınlatıcı ve birbirine tezat oluşturan cevaplar, modern makroekonominin hem heyecan verici ve hem de tartışmalı bir konu olduğunu göstermektedir. Bu arada, okuyucu Post Keynesyen Okul üzerine olan 8. Bölüm ve Avusturya Okulu üzerine olan 9. Bölümün sonlarına neden söyleşi eklenmediğini merak edebilir. Bunun sebebi, ele alınan iki bölüm bu kişiler tarafından yazılmasaydı söyleşi yapmayı tercih edeceğimiz kişiler olacaklarından, Post Keynesyen iktisat üzerine önde gelen dünyaca otorite olan Paul Davidson ve Avusturya iktisadı üzerinde önde gelen dünyaca otorite olan Roger Garrison tarafından yazıldı.

Böylece, potansiyel eleştirmen veya muhtemel okur için açık olmalıdır ki, bu kitap *Modern Bir Makroekonomi Rehberi*'in ikinci baskısından çok daha fazlasıdır. Bu yeni kitaba bahis konusu olan konuların öneminin başarılı bir şekilde ulaşılmasını umuyoruz. Keynes'in teşhis ettiği gibi, iktisatçıların düşünceleri, çoğunlukla anlaşıldıklarından daha güçlüdürler. Kitapta bu durumu, yirminci yüzyıl süresince ve yeni milenyum içerisinde meydana gelen kilit olayları ve görüşlerin gelişimini ve karşılıklı etkileşimini takip ederek göstermeye çalıştık.

Brian Snowdon

Howard R. Vane

1. Modern Makroekonomiyi Anlamak

Ekonomik bilgi tarihsel olarak belirlenir... bugün ekonomik sistemle ilgili bildiklerimiz, bu sabah keşfettiğimiz bir şey değildir; bütün sezgilerimizin, bulgularımızın ve geçmişteki yanlış başlangıçların bir toplamıdır. Pigou olmadan Keynes olmazdı; Keynes olmadan Friedman, Friedman olmadan Lucas, Lucas olmadan... (Blaug, 1991a, ss. x-xi)

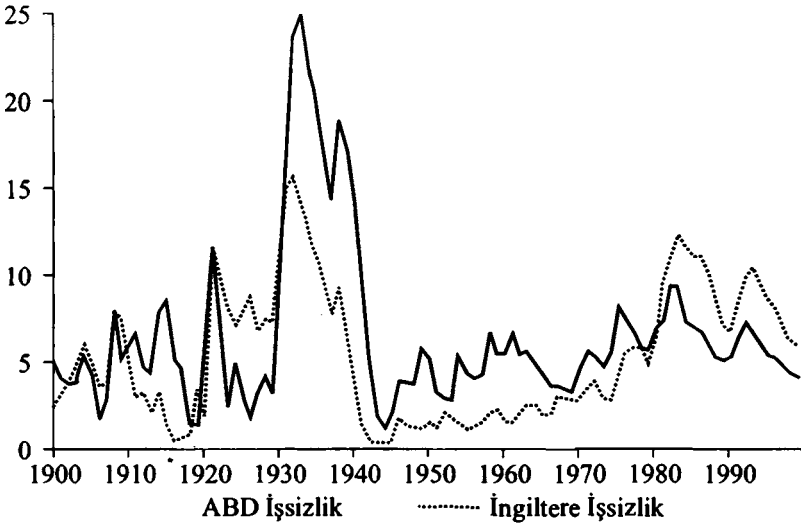
1.1 Makroekonomik Konular ve Düşünceler

Makroekonomi bir bütün olarak ekonominin yapısı, performansı ve davranışı ile ilgilenir. Makroiktisatçının başlıca uğraşısı, ekonomideki mal ve hizmetlerin toplam değeri (GSYİH), işsizlik ve uluslararası işlemlerle ilgili tüm eğilimlerin temel belirleyenlerini incelemek ve anlamaya çalışmaktır. Özellikle makroekonomik analiz, GSYİH'daki kısa dönemli dalgalanmaların (iş çevrimi) nedenini ve etkisini; GSYİH'nın uzun dönem patikasının (ekonomik büyüme) başlıca belirleyenlerini açıklamaya çalışmaktadır. Makroekonominin temelini oluşturan konunun çok önemli olduğu açıktır, çünkü öyle ya da böyle makroekonomik olaylar hepimizin yaşamı ve refahı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tatmin edici makroekonomik performansın, bir ülkenin vatandaşlarının refahı için ne kadar önemli olduğunu abartmak zordur. Başarılı makroekonomi yönetimine sahip bir ekonomide, düşük işsizlik ve enflasyon; istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme deneyimi yaşanır. Tersine, makroekonominin yanlış yönetildiği bir ülkede, o ülkenin vatandaşlarının yaşam standartları ve istihdam olanakları üzerinde kötü bir etki gözlemleriz. Olağanüstü durumlarda, makroekonomik istikrarsızlığın sonuçları yıkıcı olmaktadır. Örneğin, 1918–33 döneminde başlıca sanayileşmiş ülkeler arasında makroekonomik istikrarı sağlamadaki başarısızlığın yıkıcı politik ve ekonomik sonuçları, hem insanlık hem de dünya ekonomisi için feci sonuçları olan II. Dünya Savaşı'nın çıkışına katkıda bulunan olaylar zincirini ateşlemiştir.

Makroekonomik performans ve politikalar birbiriyle yakından ilişkili olduğu için, başlıca ekonomik konular, her zaman medyanın da ilgisini çekmiş ve kaçınılmaz olarak politik tartışmada merkezi bir rol oynamıştır. Ekonomik perfor-

mansın politik olaylar üzerindeki etkisi özellikle önemlidir ve seçim kampanyaları sırasında liberal demokrasilerde geçerli bir durumdur. Çalışmalar, savaş sonrası dönemde üç temel makroekonomik gösterge – enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyüme – ile ölçülen ekonomik performansın, birçok durumda seçim sonuçlarını etkilediğini doğrulamaktadır. Açıkça ki, seçmenlerin “mutluluklarını” etkileyen ekonomi dışı birçok unsur bulunmaktadır, ancak istihdam ve gelir artışı gibi ekonomik değişkenlerin, oy verme davranışında önemli bir açıklayıcı unsur olduğu da şüphe götürmez bir gerçektir. Ayrıca ideolojik anlaşmazlıklar da, çoğunlukla, önemli makroekonomik konular etrafında dönmektedir (örneğin, bkz. Frey ve Schneider, 1988; Alesina, Roubini ve Cohen, 1997; Drazen, 2000a).

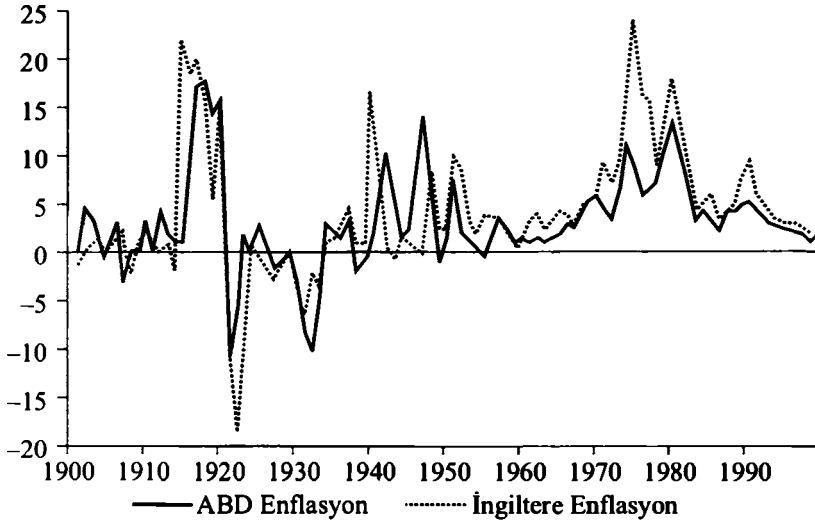
İki büyük ülkenin işsizlik ve enflasyon açısından performansları hakkında fikir edinmek için Şekil 1.1 ve Şekil 1.2’yi incelemekte fayda vardır. Burada, yüksek işsizlik ve enflasyon patolojilerinin, standart kabul edilen düzeyin epey üzerinde oranlara ulaştığını açıkça görebiliriz. Şekil 1.1, 20. yüzyılda, ABD ve İngiltere ekonomilerinde işsizliğin seyrini ortaya koymaktadır. ABD’de işsizlikte görülen artış, 1929’dan önce de işsizliğin yüksek olduğu İngiltere’ye göre çok daha çarpıcı olmakla birlikte, Büyük Buhran’ın (1929–33) işsizlik üzerindeki etkisi her iki ülke için de çarpıcı biçimde gösterilmektedir (bkz. kısım 1.4 ve Bölüm 2).

Kaynak: Britton (2002).

Şekil 1.1 20. yüzyılda ABD ve İngiltere ekonomilerinde işsizlik

Şekil 1.2, yirminci yüzyıl boyunca, ABD ve İngiltere’de enflasyonun nasıl değiştiğini göstermektedir. Burada dikkate değer noktalar, iki dünya savaşı (1914–18, 1939–45) ve Kore Savaşı (1950–53) ile ilişkili olarak enflasyonda görülen çarpıcı artış; 1920’lerin ve 1930’ların başında görülen deflasyon ve 1970’lerin “Büyük Enflasyon”udur (Taylor, 1992a). DeLong’un (1997) belirttiği gibi, “1970’ler, Amerika’da enflasyonun patlak verdiği tek barış yıllarıdır”.

Kaynak: Britton (2002).

Şekil 1.2 20. yüzyılda ABD ve İngiltere ekonomilerinde enflasyon

İktisatçılar, bu olağanüstü olaylara dair birtakım sorularla karşı karşıya kalmışlardır: bu olaylar, belirli büyük şoklar, uyarılma mekanizmalarının başarısızlığı, politika hatalarının sonucu ya da bu üç nedenin bazı kombinasyonlarından mı kaynaklanmıştı? Bu sorulara yanıt bulmak önemlidir, çünkü istikrar politikasının günümüzdeki idaresi, geçmişten alınan dersleri ve iktisatçıların teorik ve ampirik araştırma sonuçlarını yansıtmalıdır.

1.2 Ekonomik Teorinin Rolü ve Anlaşmazlıklar

Ekonominin uzun dönemde büyümesini ve iş çevrimlerini oluşturan kısa dönemli dalgalanmaları belirleyen unsurların politika yapımcılar tarafından anlaşılması, ekonomik refahı büyük çapta artırma potansiyeli olan ekonomik politikaları tasarlamak ve uygulamak açısından oldukça önemlidir. Makroekonomik araştırmanın birincil amacı, ekonominin nasıl işlediği ve belirli politikalar ile istikrarsızlığa neden olabilen çok çeşitli talep ve arz şoklarına nasıl tepki verebileceğiyle ilgili, olabildiğince kapsamlı bir anlayış geliştirmektir. Ekonominin işleyişiyle ilgili bir dizi görüşten oluşan ve mantıksal bir çerçeve (ya da teori) içine yerleştirilmiş makroekonomik teori, ekonomik politikanın tasarlandığı ve uygulandığı temeli oluşturur. Teoriler, tanım gereği, gerçeğin yalınlaştırılmasından ibarettir. Gerçek dünyanın karmaşıklığı göz önüne alındığında, böyle de olmalıdır. İktisatçılar için düşünsel sorun, ekonomik faaliyette bulunan milyonlarca bireyin karmaşık karşılıklı davranışlarının belirli modeller içinde nasıl ele alınacağı sorunudur. Huntington (1996), düşünmenin önemli bir aracı olarak açık modelleme için genel olguları kısa ve öz olarak şöyle belirtmiştir:

Basite indirgenmiş paradigmlar ve planlar insanın düşünsel faaliyeti için kaçınılmazdır. Bir taraftan, açık bir şekilde teori ve modeller oluşturabilir ve davranışa rehber olması için onları bilinçli bir biçimde kullanabiliriz. Alternatif olarak, bu tür rehberlere gereksinimi yadsıyabilir ve her durumu kendi koşulları içinde ele alarak yalnızca belirli ‘nesnel’ olayları göz önünde bulundurarak davranış sergileyeceğimizi düşünebiliriz. Ancak bunu varsayarsak, kendimizi kandırırız. Çünkü aklımızın bir köşesinde gizli, gerçekliği nasıl algıladığımızı, hangi olayları incelediğimizi ve bunların önemini ve esaslarını nasıl değerlendirdiğimizi belirleyen varsayımlar, eğilimler ve önyargılar vardır.

Bu nedenle, açık ya da örtük modeller, oldukça karmaşık olan dünyaya anlam verebilmek için gereklidir. Tanım gereği, ekonomik teoriler ve belirli modeller sosyal bilimlerde, aksi takdirde yoksun kalacağımız laboratuvar işlevi görür; çeşitli ekonomik olguların nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili düşünme deneylerine giriştiklerinde, incelenmesi gereken önemli unsurlara karar verme konusunda iktisatçılara yardımcı olur. Başarılı bir teori, iktisatçıların, farklı davranış biçimlerinin sonuçları hakkında daha iyi tahminler yapmalarına olanak tanıyacak ve böylelikle toplumun seçilmiş hedeflerine ulaşması için en olası politika rejimini belirleyecektir.

Kabul edilebilir bir ekonomik büyüme oranını ve toplam istikrarsızlığın azaltılmasını hedefleyen birbiriyle uyumlu ekonomik politikaların düzenlenmesi, bu durumda, temel makroekonomik değişkenlerin davranışını tatmin edici bir şekilde açıklayabilen ve mevcut deneysel kanıtların reddetmediği, içsel olarak tutarlı teorik ekonomik modellerin varlığına bağlıdır. Bu tür modeller, kabul edilebilir makroekonomik istikrar ve büyüme yaratabilen kurum ve politikaların gelişimini ve ilerlemesini gözden geçirmek için düzenleyici bir çerçeve sunar. Bununla beraber, 20. yüzyıl boyunca iktisatçılar, bazen büyük oranda olmak üzere, sıklıkla ekonominin ‘doğru’ modeli olarak neyin kabul edilmesi gerektiği konusunda anlaşmazlığa düştüler. Sonucunda, makroekonomik düşünce tarihini çoğunlukla, uzun süreli anlaşmazlıklar ve tartışmalar belirledi (Woodford, 2000).

Makroiiktisatçıların ekonominin işleyişi hakkında bugün sahip oldukları bilgi, yoğun tartışma ve giderek artan deneyim birikimini içeren, uzun süreli bir araştırma çabasının sonucudur. Blanchard’ın (1997a) işaret ettiği gibi:

Makroekonomi tam anlamıyla bir bilim değil, fikirlerin, teorilerin ve modellerin, gerçekler karşısında sürekli olarak değerlendirildiği ve çoğunlukla değiştirildiği ya da reddedildiği uygulamalı bir bilimdir... Makroekonomi, bu nedenle, aralıksız bir inşa ve fikirler ile olaylar arasındaki etkileşim sürecinin sonucudur. Makroiiktisatçılar bugün, başarısız olmuş fikirleri saf dışı bıraktıkları, gerçekliği iyi açıklayan fikirleri ise benimsedikleri, evrimsel bir sürecin sonucuna inanmaktadırlar.

Uzun dönemli bir perspektifle değerlendirecek olursak, makroekonomiyi hâlihazırdaki, 21. yüzyılın başlangıcındaki kavrayışımız, ekonomik düşünce tarihinin başka bir esitinden daha fazla bir şey değildir. Bununla beraber, başından beri iktisatçıların makroekonomi üzerine düşüncelerinin gelişiminin düz bir hat izlemediğini anımsamak önemlidir. Hatta o kadar ki, birçok iktisatçı, makroekonominin tarihini ele alırken, “devrim” ve “karşıdevrim” gibi bir terminolojinin sıkça kullanımına karşı çıkmazlar. 1970’lerin başında Keynesyen genel kanının

çarpıcı düşüşü, hem “eski Keynesyenizmin” ampirik başarısızlığından hem de monetaristlerin ve yeni klasik iktisatçıların başlatıkları eleştirilerin giderek artan başarısından (“karşı-devrimler”) kaynaklanmıştır (Johnson, 1971; Tobin, 1981, 1996; Blaug, 1997; Snowdon ve Vane, 1996, 1997a, 1997b).

Bize göre, makroekonominin hâlihazırdaki durumunun gerektiği gibi açıklanması için, eski fikirlerin yükselişi ve düşüşünün ve yeni fikirlerin durumunun karşılaştırmalı olarak ve tarihsel bir bağlam içerisinde incelenmesi gerekmektedir (bkz. Britton, 2002). Bu kitap, modern makroekonomik düşüncüyü oluşturan başlıca birbirine rakip hikâyelerin gelişimini incelemekte, karşılaştırmakta ve değerlendirmektedir. Farklı açıklamaların ve görüşlerin bir arada bulunuşunun zayıflıktan çok, bir güç işareti olduğunu ileri sürebiliriz. Çünkü bu, fikir alışverişinden ve böylelikle gelişmiş kavrama düzeyinden elde edilen karşılıklı kazanımlara olanak tanır. Fikirlerin karşılaştırmalı etkileşiminin tüm taraflara kazanç sağladığının neredeyse 150 yıl önce farkına varan, John Stuart Mill’di. Farklı fikirler, yalnızca, “alandan düşman olmadığında, öğretmenler ve öğrenenlerin görevlerinde uykuya daldıkları” (Mill, 1982, s. 105) kendinden memnun olma halinin önüne geçmeye yardımcı olmaz; aynı zamanda farklı görüşleri kavrama çabasının iktisatçıları kendi görüşlerini yeniden değerlendirmeye teşvik ettiği bir gelişmiş kavrama aracı da sunar. Anlaşmazlık ve diyalog, makroekonomide yeni bilgi birikimi ve ilerlemenin önemli bir lokomotif olmuştur ve olmaya devam edecektir. Bu nedenle, Mill’in alternatif yaklaşımlar arasındaki sürekli diyalog savunusunu (bu durumda makroekonomi alanı içerisinde) destekleyebilir ve tüm iktisatçıların birbirlerinden öğrenecekleri bir şeyler olduğunu öne sürebiliriz. İktisatçılar, çoğunlukla da, işaret ettikleri ve çözmek istedikleri makroekonomik sorunlar üzerinde anlaşılmaktadırlar.

İncelenen konuların kendine özgü zorluğu ve önemi göz önüne alınca, genel olarak ekonomide ve özel olarak makroekonomide çok çeşitli düşünce okullarının bulunması bizi şaşırtmamalıdır. “Akademide ürünleri farklılaştırmak için güçlü teşvikler” (Blanchard ve Fischer, 1989) bulunduğuna göre, makroekonomideki anlaşmazlıkların pek çoğunun eskilere dayandığı şüphe götürmez bir gerçektir. Elbette iktisatçıların birçok konu üzerinde anlaşamadıkları doğrudur, ama bu anlaşmazlıkların makroekonomide daha sık, daha gürültülü ve daha uzun süreli olduğu görülmektedir. Makroekonomideki anlaşmazlıkların neden bu kadar çok olduğunu araştıran Mayer (1994), bunun için yedi neden tanımlamaktadır: ekonominin işleyişi hakkında sahip olunan sınırlı bilgi, iktisatçıların inceledikleri konuların sürekli artan çeşitliliği, politik unsurlar gibi daha geniş etkileri göz önüne alma gereği, çeşitli iktisatçıların “metafizik özler, değer yargıları, sosyal empatiler ve metodolojileri”nde görülen farklılıklar. Knut Wicksell’in (1958, ss. 51–2) ekonomide “savaş halinin devam edeceği ve kalıcı olacağı” iddiası, en çok modern makroekonomi için uygun görülmektedir. Bu, büyük ölçüde makroekonominin ele aldığı konuların önemini yansıtmaktadır, ama aynı zamanda iktisatçıların, uzlaşma eğiliminin makroekonomik savlara nazaran mikroekonomide daha güçlü olduğunu ortaya çıkartan önceki araştırmalarının bulgularını da desteklemektedir (örneğin, bkz. Alston ve diğerleri, 1992).

Yirminci yüzyılın belirli dönemlerinde modern makroekonomik teoremin, farklı bayraklar altında toplanmış iktisatçıların ordusuyla bir savaş alanını andırdığı,

şüphesiz doğrudur. Bununla beraber, iktisatçıların kayıtsız şartsız kucaklaşmanın çekiciliğine, tek taraflı ya da kısıtlayıcı uzlaşya karşı daima direnmeleri gerektiğini düşünüyoruz, “çünkü doğru yanıtların herhangi bir ekonomik dogmadan gelmesi pek olası değildir” (Deane, 1983). Ayrıca bilimsel araştırmanın doğası, anlaşmazlıkların ve tartışmanın sesinin, olması gerektiği gibi, en çok sınırdı yükseldiğini gösterir ve Robert E. Lucas Jr.’ın belirttiği gibi (bkz. Bölüm 5’in sonundaki söyleşi), meslekten iktisatçıların sorumluluğu da “araştırmayı yeni ve bu nedenle zorunlu olarak tartışmalı alana iterek yeni bilgi yaratmaktır. Belirli konular üzerinde uzlaşa sağlanabilir, ama bir bütün olarak bir araştırma alanı üzerinde uzlaşa sağlanması, durgunluk, konunun dışına çıkma ve tükenme anlamına gelmektedir.” Dahası, Milton Friedman’ın gözlemlediği gibi (bkz. Bölüm 4’ün sonundaki söyleşi), “genel olarak bilim, öncelikle zemini temizleyen başarısız deneyimlerle ilerler”.

Makroekonomi, 1930’larda doğuşundan bu yana, hatırı sayılır bir ilerleme kaydetti. Daha belirgin bir biçimde ifade edersek, 1965’te Keynesyen paradigma zirvesindeyken uykuya dalan bir Rip Van Winkle¹ iktisatçısı, 21. yüzyılın başında uyanıp makroekonomi literatüründe meydana gelen devasa değişiklikleri inceleyecek olsa, kesin olarak bu değişikliklerin etkisi altında kalırdı.

1.3 Hedefler, Araçlar ve Devletin Rolü

Tarihe yolculuğumuzda, makroekonominin kriz dönemlerinden geçtiğini göreceğiz. Farklı düşünce okulları arasında var olan önemli görüş ayrılıklarının yadsınır yanı yoktur ve bu, özellikle 1970’ler ve 1980’lerde apaçık ortadadır. Bununla beraber, iktisatçıların teorik konularda, ampirik kanıtlarda ve politika araçlarının seçiminde, politikanın nihai hedeflerinde olduğundan daha fazla anlaşmazlığa düştüğünü de kaydetmek gerekmektedir. Savaş sonrası dönemde yazılmış en etkili makalelerden biri haline gelen açılış konuşmasında Friedman (1968a) bu konunun üzerinde durmuştur:

Ekonomi politikasının başlıca hedefleri üzerine yaygın bir uzlaşa vardır: yüksek istihdam, fiyat istikrarı ve hızlı büyüme. Bu hedeflerin tümünün birbiriyle uyumlu olduğu üzerine ya da bunları, birbiriyle uyumsuz görenler arasında ve birbirleriyle hangi koşullarda ikame edilebilecekleri ve edilmeleri gerektiği konusunda daha az uzlaşa vardır. En az uzlaşıysa, çeşitli hedeflere ulaşmada farklı politika araçlarının oynayabileceği ve oynaması gereken rol üzerinde sağlanmaktadır.

Ekonomi politikasının “başlıca hedefleri”ne ulaşmak için uygun araçların seçimi, belirli makroekonomik sorunların nedenlerinin ayrıntılı biçimde incelenmesine bağlı olacaktır. Burada, makroekonomide, genel anlamıyla klasik ve Keynesyen yaklaşımlar olarak tanımlayabileceğimiz iki önemli düşünsel gelenekle karşılaşırız. Politika hedeflerinin nasıl birbirine bağlı olduğunu ve farklı iktisatçıların, ekonomik faaliyeti düzenlemede piyasaların rolüne ve etkinliğine nasıl yaklaştığını incelediğimizde, politika konusunda i arasındaki anlaşmazlıkların altında yatan

1 ABD’li yazar Washington Irving’in 1819’da yayınlanan aynı adlı kısa öyküsünün kahramanı (ç.n.).

temel sorunla, devletin ekonomideki gerçek rolü nedir sorusuyla karşılaşırız. Devletin ekonomiye müdahalesinin boyutu ve şekli, *Ulusların Zenginliği*'nde Adam Smith'in (1776) ilgilendiği önemli bir konuydu ve kontrolsüz *laissez-faire* 'in reddi de Keynes tarafından etraflıca sunulmuştu. 20. yüzyıl boyunca makroekonomideki çok büyük sorunlar bu konu etrafında dönüp durmuştu. Mankiw (1989) klasik yaklaşımı, "özel aktörlerin optimizasyonunu" ve "dizginsiz piyasaların etkinliğini vurgulayan" bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Diğer taraftan, Keynesyen okul "ekonomik dalgalanmaları anlamamanın yalnızca genel dengenin karışıklıklarını değil, aynı zamanda piyasa başarısızlığı olasılığını değerlendirmeyi de gerektirdiğine inanmaktadır". Açıkça ki, Keynesyen görüşte devlete daha kapsamlı rol biçilmektedir. 1934'te bir radyo yayınında Keynes, "Yoksulluk ve Bolluk: ekonomik sistem kendi kendini dengeye getirir mi?" başlıklı bir konuşma yaptı. Burada, birbiriyle mücadele halinde iki iktisatçı grup arasında ayırım yapmıştır:

Bir tarafta, mevcut ekonomik sistemin, rahatsız edici aksaklıkları bulunsa ve gecikmelerle, dış müdahalelerle ve hatalarla sekteye uğratılsa dahi kendini uzun vadede dengeye getiren bir sistem olduğuna inanana vardır... Diğer tarafta ise, mevcut ekonomik sistemin her halükârda kendi kendini dengeye getirdiği fikrini reddedenler vardır. Kendi kendine dengeye geleceği görüşünü savunan okulun gücü, son yüzyılın örgütlü ekonomik düşünce sisteminin neredeyse tümüne yaslanmasından ileri gelmektedir... Bu nedenle, diğer taraftaki heretikler 19. yüzyıl ortodoks görüşünün etkilerini ortadan kaldırmak istiyorlarsa... bu görüşlere kendi kaleleri içinden saldırmalıdır... Şimdi ben de heretiklerin tarafında bulunuyorum (Keynes, 1973a, Cilt. XIII, ss. 485–92).

Geçen yarım yüzyıl zarfında daha karmaşık ve nicelik bakımından daha güçlü tekniklerin gelişimine rağmen, Keynes'in tanımladığı bu iki temel görüş varlığını korumuştur. Stanley Fischer'in 1980'lerin sonlarında yayınlanan makroekonomideki gelişmeler üzerine yaptığı incelemenin ilk kısımlarındaki yorumlarına bakınız:

Keynes, Keynesyenler ve yeni Keynesyenlere ilişkin bir görüş ve düşünce okulu, özel ekonominin, aşırı işsizlik ve reel faaliyette aşırı dalgalanmalar yaratan eşgüdüm başarısızlıklarına tabi olduğu şeklindedir. Klasik iktisatçılara atfedilen ve monetaristlerin ve denge içi çevrimi teorisyenlerinin de benimsediği diğer görüş, devlet politikası veriliyken, özel ekonominin mümkün olan en iyi dengeye ulaşacağı görüşüdür (Fischer, 1988, s. 294).

Öyle görünüyor ki birçok güncel tartışma, 1930'larda Keynes ve eleştirmenleri arasında geçen tartışmalarla tuhaf bir benzerlik taşımaktadır. Son zamanlarda, Kasper (2002) ABD'de 1970'lerin, makroekonomik politika tartışmalarında, "geleceğe dönüş"ün açık bir örneğini sunarak *laissez-faire* lehine güçlü bir yeniden canlanmaya tanıklık ettiğini ileri sürmüştür.

Bu kitapta, öncelikle, makroekonomik teorideki gelişmeleri ve Keynes'in (1936) *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* adlı eserinin yayınlanmasından bu yana makroekonomik politika yönetimini şekillendiren düşünsel etkileri ele alıyoruz. II. Dünya Savaşı'nın bitimini izleyen ilk 25 yıl, Keynesyen iktisat için durgun günlerdi. Yeni nesil makroiiktisatçılar ise, genel olarak Keynes'in *laissez-faire* kapitalist ekonominin aşırı gayri iradi işsizlikle tanımlanan denge düzeyine

geleceği yönündeki temel mesajını kabul ettiler. *Genel Teori*'den çıkarılan belli başlı politika mesajı, tatmin edici bir toplam üretim ve istihdam düzeyi sağlanacaksa, toplam talebi düzenlemek üzere aktif devlet müdahalesinin gerekli olduğu ve esasen kaçınılmaz olduğu şeklindeydi. Skidelsky'nin (1996a) belirttiği gibi, Keynes *Genel Teori*'de Büyük Buhran ile açıkça ilgilenmese de, bu önemli eserin 1929 sonrası kapitalist ekonomilerde ortaya çıkan yıkıcı olaylara doğrudan bir yanıt olarak yazıldığı kesindir.

1.4 Büyük Buhran

Ekonomik düşünce tarihi bize, yeni fikirlerin gelişiminin ardındaki temel itici güçlerden birinin, olayların akışı olduğunu öğretmiştir. Teorik düşünceler tarihsel olayları anlamamıza yardımcı olsa da, "tarihsel olayların sonuçlarının teorisyenlere meydan okuduğu ve teorileri altüst ettiği, bu şekilde yeni teorilerin gelişimine yol açtığı" da doğrudur (Gordon, 2000a, s. 580). 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında hızlanan enflasyonun, monetarist karşı-devrime olanak tanınması gibi, Büyük Buhran da modern makroekonominin doğuşuna neden olmuştur (bkz. Johnson, 1971). 20. yüzyılın Milton Friedman, James Tobin ve Paul Samuelson gibi en tanınmış iktisatçılarının pek çoğunun ekonomi alanında çalışmaya öncelikle bu dönemdeki kişisel deneyimlerinin doğrudan bir sonucu olarak başladıklarını kaydetmek de önemlidir (bkz. Parker, 2002).

Laidler (1991, 1999) bize, 1930'lardan önce ekonomik dalgalanmaların ve parasal istikrarsızlığın nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen geniş bir literatür olduğunu anımsatmış olsa da, modern makroekonominin öyküsü, şüphesiz, Büyük Buhran ile başlar. 1936'dan önce, makroekonomi "düşünsel bir kokteylden oluşuyordu: bazı egzotik birçok malzeme, birçok anlayış ama aynı zamanda epey bir karışıklık" (Blanchard, 2000). 70 yıldan fazla bir süredir iktisatçılar, dünya ekonomisinin nasıl böyle bir felaketten zarar gördüğüne tutarlı bir açıklama getirmeye çalışmaktadırlar. Bernanke (1995), "Büyük Buhran'ı anlamak makroekonominin Kutsal Kasesidir" diyecek kadar ileri bile gitmiştir.

Keynes ekonomik örgütlenmenin tüm bilinen alternatif biçimlerine karşı kapitalist sistemin sadık bir savunucusu olsa da, bazı çarpıcı ve potansiyel olarak onulmaz zayıflıkları olduğuna da inanmıştı. Bu zayıflıklar, yalnızca "gelirin keyfi ve adaletsiz dağılımı"na neden olmamış, aynı zamanda "tam istihdama ulaşma" konusunda da başarısızlığa yol açmıştır (Keynes, 1936, s. 372). Keynes, bir iktisatçı olarak en üretken çağında (1919-37), kapitalist sistemin 20. yüzyıldaki en büyük krizine, Büyük Buhran'a, ilk elden tanıklık etmiştir. Keynes'e göre, kapitalizm, kaynakları etkin bir biçimde tahsis etme konusunda değil, istihdam ve GSYİH'nin toplam hacminin belirlenmesi konusunda başarısız olmuştu. Keynes kapitalist sistemin önüne geçilmez bir şekilde istikrarsız olduğuna inanmasa da, "herhangi bir belirgin iyileşme ya da tamamen çöküş eğilimi göstermeksizin hatırı sayılır bir süre boyunca kronik olarak normalin altındaki bir faaliyet düzeyinde kalabilecek gibi görüldüğünü" gözlemlemişti (Keynes, 1936, s. 249). Gayri iradi işsizliğin bir denge olgusu olarak devam edebileceği görüşünü Keynes'in görüşü olarak yorumlayanlarsa, başkalarıdır. Bu açıdan bakılırsa Keynes, kapitalizmin,

eğer iki savaş arası dönemde hem faşist Almanya hem de komünist Sovyetler Birliği'nde mevcut totaliter alternatiflerinden gelen ideolojik saldırılar karşısında ayakta kalacaksa, hatalarından ve yanlış uygulamalarından arındırılmaya ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Versailles Barış Anlaşması'nın maddelerine karşı durma ve bu maddeleri altüst etme kararlılığı, 1920'ler boyunca Nazilerin artan etkisinin önemli bir unsuru olsa da, Almanya'da iktidara nihai yükselişlerinin ekonomik koşullarla yakından ilişkili olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. 1929'dan sonra ABD ve Avrupa'daki ekonomi politikası farklı olsaydı, "Nazizmin ve II. Dünya Savaşı'nın dehşetinin önlenilebileceği pekala düşünülebilirdi" (Eichengreen ve Temin, 2002). Mundell'in (2000) değerlendirmesine göre, "önde gelen merkez bankaları altın standardına bağlı kalmak yerine, fiyat istikrarı politikalarını uygulasaydı, ne Büyük Buhran ne Nazi devrimi ne de II. Dünya Savaşı ortaya çıkardı".

1930'lar boyunca, dünya bir "Karanlık Vadi"ye girdi ve Avrupa da dünyanın "Karanlık Kıtası" halini aldı (Mazower, 1998; Brendon, 2000). İki savaş arası dönem, birbirine rakip üç ideoloji, liberal demokrasi, faşizm ve komünizm arasındaki yoğun politik rekabete tanıklık etmiştir. Versailles Anlaşması'nı (1919) takiben, Avrupa'da demokrasi inşa edildi ama 1930'larda hemen hemen her yerde geri çekildi. 1940'tan itibaren ise "fiilen yok oldu". Büyük Buhran sırasında kapitalist dünyada görülen ekonomik yönetim başarısızlıkları totalitarizme ve aşırı milliyetçiliğin palazlanmasına olanak tanıdı ve dünya ekonomisi parçalanmaya başladı. Brendon'ın (2000) yorumladığı gibi, "eğer 1914 ışıkların sönmesini, 1939 panjurların kapanmasını ifade ediyorsa, 1929 sonrası da ışıkların kademeli olarak sönmesi anlamını taşıyordu". Büyük Buhran "Armageddon'un ekonomideki karşılığı" ve "Kara Ölüm"den beri insanlığı sarsan en kötü barış zamanı krizi"ydi. Kapitalizmin krizi, demokrasiye ve eski liberal düzene olan güveni sarstı ve pek çoklarının "*laissez-faire* kaosa neden olduysa, otoriter rejim düzeni sağlayabilir" sonucuna varmalarına yol açtı. İki savaş arası dönemdeki ekonomik felaket, İtalya'da Mussolini'nin iktidarını güçlendirdi, Almanya'da Hitler'in Ocak 1933'te politik gücü elde etmesine olanak tanıdı ve Japonya'yı "ekonomik bunalım, politik karmaşa ve askeri anlaşmazlık" yıllarının içine itti. Üç yıl süren sivil savaşın ardından 1939'da İspanya'da Franco, Batı Avrupa'nın başka bir faşist diktatörlüğünü kurdu.

Ünlü 1929 Wall Street Çöküşü, sanayileşmiş kapitalist ekonomilerin, tarihinde en etkili ve yıkıcı dönemlerinden birinin habercisi oldu. Bir hafta içinde, 23 Ekim'den 29 Ekim'e kadar, Dow Jones Sanayi Ortalaması, "Kara Perşembe" (24 Ekim) ve "Kara Salı"da (29 Ekim) "dikey" fiyat düşüşleri ile yüzde 29,5 geriledi. Borsa çöküşünün ve ardından ekonomik faaliyette görülen Büyük Buhran ile bağlantısının nedenleri hakkında anlaşmazlık mevcuttur (bkz. Snowdon'da Bernanke ve Romer söyleşileri, 2002a). 1920'lerde, "gürleyen yirmiler" adı verilen

2 Musevi inancında, dünyanın sonu geldiğinde büyük savaşın yapılacağı kehanet edilen yerdir (ç.n.).

3 1347-51 yılları arasında Avrupa'da büyük bir yıkıma neden olan veba salgınıdır. Kara Veba olarak da bilinir (ç.n.).

canlanma döneminde, pek çok Avrupa ekonomisinin aksine, ABD ekonomisinde zenginliğin artmakta olduğunu anımsamak önemlidir. Rostow'un (1960) "yüksek kitlesel tüketim çağı" yaklaşmış görünüyordu. 1920'lerin ortalarına kadar borsada görülen iyimserlik, Herbert Hoover'ın Kasım 1928'de Stanford Üniversitesi'nde kitleye yaptığı bir konuşmaya yansımıştır. Cumhuriyetçi Parti'den başkan adaylığı kabul ederken şu "ünlü son sözleri" sarf etmiştir:

Biz bugün Amerika'da yoksulluğa karşı nihai zafere herhangi bir ülkenin tarihinde daha önce görülmediği kadar yakınız. Düşkünler evi tarihe karışıyor. Henüz hedefe ulaşamadık ama son 8 yılın politikaları itibariyle gösterdiğimiz gelişme göz önüne alınırsa, yoksulluğun bu ülkeden defedildiği günü Tanrı'nın yardımıyla çok yakında göreceğiz. (bkz. Heilbroner, 1989)

Hoover'ın konuşmasını izleyen on yıl içinde (diğer önde gelen sanayileşmiş piyasa ekonomileriyle birlikte) ABD ekonomisi tarihinin en ciddi ekonomik krizini yaşamak zorunda kaldı. Bu kriz öyle ciddi bir boyuttaydı ki pek çokları kapitalizmin ve demokrasinin ayakta kalabileceğinden endişe duymaya başlamıştı. ABD ekonomisinde ekonomik faaliyetin çevrimsel zirvesi, Ağustos 1929'da görüldü ve borsa çöküşü 1920'lerin boğa piyasasını⁴ ortadan kaldırdığında GSYİH'de azalma başlamıştı bile. Çöküş, yeni ortaya çıkmakta olan bir durgunluğun tam üzerine geldiğinden, 1929-30 döneminde üretimde keskin bir gerilemenin görülmesi kaçınılmazdı. Ancak gerilemenin bu ilk kısmı, önceki iş çevrimi deneyimiyle gayet benzer çizgideydi. Bunalımın "Büyük" hale geldiği dönem ise, genellikle üzerinde anlaşılan 1931'in başları ve Mart 1933 arası dönemi kapsayan gerilemenin ikinci aşamasıydı (Dornbusch ve diğ., 2004). Bu nedenle, iktisatçıların araştırmak üzere ilgisini çeken soru şudur: "1929-30'da görülen ağır durgunluk, nasıl oldu da, 1931-33 Büyük Buhranı'na dönüştü?" İktisatçıların büyük çoğunluğu, 1930'dan sonra üretim ve istihdamda görülen yıkıcı çöküşün, büyük oranda, özellikle ekonomik faaliyetteki azalmanın her yerden daha fazla olduğu ABD'de ve birkaç sanayi ekonomisindeki maliye ve para otoritelerinin yaptıkları bir dizi politika hatalarından kaynaklandığı üzerinde anlaşmaktadırlar (bkz. Bernanke, 2000 ve Bölüm 2).

Bunalımın kapsamı ve büyüklüğü, 1929 ve 1933 yılları arasında başlıca kapitalist piyasa ekonomilerinde görülen çöküşün zamanlamasını ve kapsamını gösteren Tablo 1.1'deki verilere bakılarak değerlendirilebilir.

En ağır darboğaz, sanayi üretiminde yüzde 46,8 ve GSYİH'de yüzde 28 oranında bir düşüş yaşanan ABD'de görüldü. 1933'ten sonraki hızlı büyümeye rağmen (1938 dışında), üretim 1942'ye kadar büyük oranda normal düzeyinin altında seyretti. Bu dönem boyunca, ABD'de işsizliğin seyri, GSYİH'nin hareketiyle paraleldi. ABD'de, 1929'da yüzde 3,2 düzeyinde olan işsizlik, 1933'te yüzde 25,2 ile en yüksek düzeyine ulaştı, 1930'larda yüzde 18 ortalamasını buldu ve 1941'e kadar yüzde 10'un altına hiç düşmedi (Gordon, 2000a). Ekonomi, (teknolojik gelişmeler, beşeri sermaye yatırımları ve hızlı işgücü artışı sonucu genişlemeye devam eden) kapasitenin o kadar altına düşmüştü ki 1933 ve 1937 arasında üretimde yüzde 47 oranında bir artışa rağmen, işsizlik yüzde 9'un altına düşmedi ve 1938

4 Boğa piyasası, borsada fiyatların tırmanışa geçtiği dönemi ifade etmektedir (ç.n.).

durgunluğunun etkisiyle ABD, Aralık 1941'de II. Dünya Savaşı'na girdiğinde bu oran neredeyse yüzde 10 düzeyindeydi (bkz. Lee ve Passell, 1979; C. Romer, 1992). Avrupa'daki olaylar da felaket getiren türdendi ve ABD'deki gelişmelerle yakından ilişkiliydi. ABD'nin dışında en ağır durgunluk Kanada, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Çekoslovakya ve Polonya ile İskandinav ülkelerinde görülmüştü, İngiltere ve Japonya ise daha az etkilenen ülkelerdi. Ekonomik faaliyetteki gerilemenin yanında işsizlikte de panik yaratan bir yükseliş, mal ve toptan eşya fiyatlarında bir çöküş söz konusuydu (bkz. Aldcroft, 1993).

Tablo 1.1 Büyük Buhran

Ülke	Buhranın başlangıcı*	Toparlanmanın başlangıcı*	Sanayi üretimi** % düşüş
ABD	1929 (3)	1933 (2)	46,8
İngiltere	1930 (1)	1931 (4)	16,2
Almanya	1928 (1)	1932 (3)	41,8
Fransa	1930 (2)	1932 (3)	31,3
İtalya	1929 (3)	1933 (1)	33,0
Belçika	1929 (3)	1932 (4)	30,6
Hollanda	1929 (4)	1933 (2)	37,4
Danimarka	1930 (4)	1933 (2)	16,5
İsveç	1930 (2)	1932 (3)	10,3
Çekoslovakya	1929 (4)	1932 (3)	40,4
Polonya	1929 (1)	1933 (2)	46,6
Kanada	1929 (2)	1933 (2)	42,4
Arjantin	1929 (2)	1932 (1)	17,0
Brezilya	1928 (3)	1931 (4)	7,0
Japonya	1930 (1)	1932 (3)	8,5

Notlar:

*Yıl; parantez içinde çeyrek dönem

**Bunalımın başlangıcından iyileşmenin başlangıcına kadarki süreçte görülen gerileme

Kaynak: C. Romer (2004).

Toplam ekonomik faaliyetteki böylesine büyük ve yıkıcı bir gerilemeyi nasıl açıklayabiliriz? 1930'lardan önce, şimdi makroekonomi dediğimiz disiplinde egemen görüş, kökleri iki yüzyıldan daha gerilere giden "eski" klasik yaklaşımdı. 1776'da, Adam Smith'in görünmez el teorisini ortaya attığı ünlü *Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme* adlı eseri yayınlandı. Buradaki ana fikir, rekabetçi koşullar altında çalışan rasyonel ekonomik birimlerin kar ve fayda maksimizasyonu davranışının, "görünmez el" mekanizmasıyla

milyonlarca bireyin faaliyetlerini bir sosyal optimuma dönüştüreceği yönündeydi. Smith'i takiben, politik iktisat *laissez-faire*'e doğru temel bir eğilim kazandı ve makroekonominin klasik vizyonu en ünlü ifadesini "her arz kendi talebini yaratır" deyişinde buldu. Say Kanunu olarak bilinen bu görüş, genel aşırı üretim ya da ek-sik üretim olasılığını reddeder. Malthus, Marx ve diğer birkaç heretik gibi kayda değer istisnalar olsa da, bu görüş, makroekonomiye yapılan hem klasik hem de ilk neo-klasik (1870 sonrası) katkılara damgasını vurdu (bkz. Baumol, 1999; Backhouse, 2002 ve Bölüm 2). Friedman, Büyük Buhran boyunca Chicago iktisatçılarının genişletici para politikalarını önerdiklerini iddia etse de, klasik iktisatçıların eserlerinde hüküm süren geleneksel görüşü inceleyen iktisatçılar, ekonomik faaliyetteki böyle derin ve uzun süreli gerilemenin nedenlerine tutarlı ve akla uygun bir yanıt bulamadılar (bkz. 4. Bölüm'ün sonundaki Friedman söyleşi ve Parker, 2002).

1.5 Keynes ve Makroekonominin Doğuşu

Keynes'ten önceki iktisatçıların, şu an makroekonomik konular dediğimiz iş çevrimleri, enflasyon, işsizlik ve büyüme gibi konuları tartıştıklarını anımsamak önemli olsa da, daha önce kaydettiğimiz gibi, bütüncül ekonomik olguya tutarlı ve sistematik bir yaklaşım olarak makroekonominin doğuşu, Keynes'in *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* adlı eserinin Şubat 1936'da yayınlanışına kadar götürülebilir. 1 Ocak 1935'te dostu, yazar George Bernard Shaw'a yazdığı bir mektupta Keynes, şu öngöründe bulunmuştu: "Dünyanın ekonomik sorunları düşünme biçiminde – tahminimce birden değil ama önümüzdeki on yıl içinde – ekonomi teorisi üzerine büyük ölçüde devrim yaratacak bir kitap yazmakta olduğuma inanıyorum." Keynes'in cesur öngörüsünün bu kadar kesin biçimde gerçekleşmesi, hem kendi özgüveni üzerine bir yorum hem de klasik iktisadi analizin 1930'ların başında süregiden ekonomik durumun kabul edilebilir ve tatmin edici bir açıklamasını sunma konusundaki yetersizliğinin bir yansıması olmalıdır. Keynes, 1930'larda kapitalist sistemin karşılaştığı ağır ekonomik durumun, sistemin varlığını tehdit ettiğini ve bir düzenleme aracı olarak fiyat mekanizmasının işleyişinde bulunan temel bir kusurun belirtisi olduğunu fark etti.

Bu sorunun önüne geçmek için Keynes, klasik iktisatçılara kendi argümanlarını kullanarak meydan okuma gereği duymuştur. Ona göre hata, iki savaş arası dönemde kapitalist ekonomilerin karşılaştıkları gerçek sorunlara uygulanırsa, yalnızca yanılıcı olmakla kalmayıp, felakete yol açıcı nitelikte olan mevcut klasik teoride yatıyordu. Keynes'e göre, kapitalizm ölümcül derecede hasta değildi ama istikrarsızdı. Keynes'in amacı, kapitalizmi sürdürmek ve güçlendirmek üzere oyunun kurallarını gene kapitalist sistem içinde modifiye etmektir. Tam istihdamın, istisnadan ziyade bir kural haline gelmesini arzu etti ve bu da muhafazakâr bir devrim olacaktı. Galbraith'ın (1977) kaydettiği gibi, Keynes hiçbir zaman kişisel tatminsizlik yüzünden dünyayı değiştirmenin peşinde koşmadı: "O'na göre dünya kusursuzdu". Keynes'in politik tahayyülünü oluşturan cumhuriyet, "aşırı solun kutsal alanı"nda bulunsaydı da, Keynes sosyalist değildi. George Bernard Shaw'ın telkinine rağmen, Keynes, Marx'ı anlamamakta ısrar etti. Ona göre *Kapital* karmaşık bir *hokus pokus*'tan fazlasını ifade etmeyen, "iç karartıcı, köhne, akademik

polemikten” başka bir şey içermiyordu. Keynes, Politik Ekonomi Kulübü toplantılarından birinde, Marx’ı polisiye bir öykü okur gibi okuduğunu itiraf etmişti. Bir fikir izine rastlamayı ummuş ama bunda hiçbir zaman başarılı olamamıştı (bkz. Skidelsky, 1992, ss. 514–23). Ancak Keynes’in Marksist analizi küçümsemesi, politik yelpazenin sağında konumlananları, Keynes’in mesajını tehlikeli biçimde radikal olarak algılamaktan alıkoymadı. Keynes’e göre, temel politik sorun, ekonomik etkinlik, sosyal adalet ve bireysel özgürlüğün nasıl bir araya getirileceği sorunuuydu. Ama eşitlik sorunu, her zaman etkinlik, istikrar ve büyüme sorunlarına göre ikincil durumdaydı. 1930’ların başında kapitalist ekonomileri saran ekonomik hastalığa Keynes’in çözümü, “devletin geleneksel işlevlerinin geniş bir uzantısını” benimsemekti. Ama Keynes’in (1926) *Laissez-Faire’in Sonu* adlı eserinde öne sürdüğü gibi, devlet etkin olacaksa, kendini “bireylerin zaten yerine getirdiği faaliyetlerle” meşgul etmemeli, ama “bireyin özel alanının dışına düşen işlevler ve eğer devlet üstlenmezse hiç kimse tarafından alınmayacak kararlarla ilgilenmelidir” (Keynes, 1972, Cilt IX, s. 291).

Büyük Buhran’ın en akla uygun görülen açıklaması, toplam talepteki büyük azalmadır. Hem Patinkin (1982) hem de Tobin (1997), Keynes’in *Genel Teori*’deki başlıca buluşunun, “Efektif Talep İlkesi” olduğunu kararlı bir biçimde ileri sürmüşlerdir (ayrıca bkz. Bölüm 8). Klasik makroekonomik sisteme göre, toplam (efektif) talebin aşağı doğru seyretmesi, düşen fiyatları içermek kaydıyla düzeltici güçleri harekete geçirecek, böylece toplam talepteki azalmanın nihai etkisi, hızla tam istihdam seviyesine dönen reel üretim ve istihdam düzeyleriyle birlikte, daha düşük bir fiyat seviyesi olacaktır. Klasik dünyada, fiyat mekanizması yoluyla faaliyet gösteren, kendi kendini düzelden piyasa güçleri, hükümet müdahalesinin yardımı olmaksızın dengeyi yeniden sağlar. ABD ekonomisinin 1920’lerde klasik modele uygun olarak hareket ettiği tartışılabilirken, 1929’dan sonraki on yıllık süreçte kesinlikle bu şekilde olmamıştır. Klasik model, dünyadaki belli başlı ekonomilerin yaşadığı ekonomik gerileyişin ne uzunluğunu ne de derinliğini yeteri kadar açıklayamamıştır. Aslında, Avusturya okuluna (bkz. Bölüm 9) mensup iktisatçılar, – Mises, Hayek, Robbins, Schumpeter – bunalımın doğal seyrinin sürmesine izin verilmesi gerektiğine inandılar, çünkü böyle bir durum suni olarak yaratılan ani ve hızlı büyüme sürecindeki aşırı yatırımların kaçınılmaz sonucuydu. Onlara göre, Büyük Buhran, politika yapımcıların üzerine eğilmesi gereken bir sorun değildi ve toplam talebi canlandırma şeklinde bir müdahalede bulunmak yalnızca durumu daha kötüye götürecek. Seçim, şu andaki bunalım ile hükümetlerin uygunsuz bir biçimde müdahale etmesi halinde, gelecekte daha da kötü bunalım arasındaydı.

Mevcut uzlaş, ekonomilerin bu dönemdeki hareketini, toplam talep yetersizliğine ağırlık veren açıklamaya uygun olduğu şeklinde görmektedir. Ancak, bu yetersiz toplam talep açıklaması, piyasalarda geçerli Say Kanunu ve denge sloganlarıyla yetiştirilmiş iyi eğitilmiş bir klasik iktisatçının anlamakta veya kabul etmekte zorlanacağı bir şeydir. Aslında, toplam talebin rolünün önemini azaltan ve bunun yerine arz-yanlı faktörlerin önemini vurgulayan Büyük Buhran açıklamaları son dönemlerde geri dönüş yapmıştır (bkz. Cole ve Ohanian, 1999, 2002a). Batı dünyasının ekonomik sisteminin başına gelen ekonomik felakete açıklama bulmaya kararlı olan bu iktisatçılar için Büyük Buhran, onların *laissez-faire* kapitalizmi hevesleri üzerinde bir bunalım etkisi yaratmıştır.

1.6 Keynesyen Uzlaşının Yükselişi ve Düşüşü

II. Dünya Savaşı sırasında görülen kitlesel işsizliğin ortadan kaldırılması, devletin tam istihdamı sağlama sorumluluğunu vurgulayan Keynesyen fikirlerin yayılması üzerinde esaslı bir etkiye sahiptir. İngiltere’de William Beveridge’in *Özgür Bir Toplumda Tam İstihdam* adlı eseri 1944’te yayınlandı. Aynı yıl hükümet, *İstihdam Politikası* üzerine Beyaz Kitap’ta “yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyi” sağlama taahhüdünde bulundu. ABD’de 1946 İstihdam Kanunu Federal Hükümet’e “maksimum istihdam, üretim ve satın alma gücü” politikası izleme görevi verdi. Bu tür amaçlara nasıl erişileceği özel bir irdelemeden yoksun olsa da, İngiltere ve ABD’deki bu taahhütlerin sembolik anlamı büyüktür. İngiltere özelinde, Keynes ortalama yüzde 3 işsizlik öngören Beveridge hedefini, “denemekte bir sakınca” görmese de, fazla iyimser bulmuştur (bkz. Hutchison, 1977). Ancak savaş sonrası dönemde gelişmiş ekonomilerde görülen zenginlik, büyük oranda Keynesyen istikrar politikalarının doğrudan sonucu olarak görüldü. 2002’de ölümüne dek ABD’nin en önde gelen Keynesyen iktisatçısı Tobin, bunu şöyle ifade ediyordu:

Keynesyen politikaların başarısını gösteren güçlü bir kanıt oluştu. II. Dünya Savaşı sonrasında neredeyse tüm gelişmiş demokratik kapitalist toplumlar farklı seviyelerde Keynesyen talep yönetimi stratejilerini benimsediler. Tam olarak 1950 ve 1973 yılları arasına denk gelen dönem, benzeri görülmemiş zenginlik, büyüme, dünya ticaretinin genişleme ve istikrar dönemlerinden biriydi. Bu ‘Altın Çağ’da enflasyon ve işsizlik düşüktü, iş çevrimi kontrol altına alınmıştı (Tobin, 1987).

Benzer şekilde, Stewart (1986) da bunu kanıtlamaya çalışmıştı:

Savaş sonrasındaki çeyrek yüzyılda, Britanya ve diğer Batı ülkelerinin tam istihdam seviyesine ulaşmaları akla uygun gelen bir sonuçtur. Çünkü bu ülkelerin hükümetleri tam istihdamı hedeflemişti ve onu nasıl sağlayacağını biliyordu; nasıl sağlayacağını biliyordu, çünkü Keynes bunu onlara söylemişti.

II. Dünya Savaşı öncesi dönemle kıyaslandığında, “1946’dan ve özellikle 1961’den bu yana bilinçli, yerleşik ve takdire bağlı istikrar sağlayıcı politikaların benimsenmesine bağlı olarak” ABD’de 1980’lerden önceki reel üretim düzeyinin daha istikrarlı olduğu yönündeki yerleşik düşünce de bu durum için bir kanıt oluşturur (Tobin, 1980a). Bu, ABD ekonomisi hakkında en çok yapılan ampirik genellemelerden birisidir (Burns, 1959; Bailey, 1978). Ancak Christina Romer, yayınladığı bir dizi etkili makalesinde, ABD ekonomisi için 1945 sonrası dönemin Büyük Buhran öncesi dönemden daha istikrarlı olduğu şeklindeki yerleşik makroekonomik kaniya karşı çıkmıştır (bkz. C. Romer, 1986a, 1986b, 1986c, 1989, 1994). Romer’in 1986 yılındaki makalelerinde açıkladığı tezine göre, Büyük Buhran öncesi dönemde görülen iş çevrimi, 1945 sonrasında yaşanan istikrarsızlıktan yalnızca biraz daha şiddetliydi. İşsizlik, sanayi üretimi ve GSYİH verilerini yakından inceleyen Romer, tarihsel veri oluşturmada kullanılan yöntemlerin sonuçlarda sapmalara neden olduğunu tespit etmiştir. Bu sapmalar, Büyük Buhran öncesi döngüsel hareket verilerini şişirmiştir. Bu nedenle, oynaklıkta önemli ölçüde azalma görüntüsü veren istikrarsızlığa ilişkin tarihi belgelerin yerleşik yorumu, aslında popüler ama “hayal ürünü verilere” dayalı yanlış bir görüştür. 1945

öncesi veriler ile uyumlu 1945 sonrası verileri oluşturarak Romer, canlanma ve gerilemenin 1945 sonrası dönemde yerleşik verilerle gösterilenden daha şiddetli olduğunu göstermeyi başarmıştır. Romer 1916 öncesi dönem için de yeni bir GSMH verisi oluşturmuş ve yeni veri setinde döngüsel dalgalanmaların orijinal Kuznets tahminlerinden daha şiddetli olduğunu tespit etmiştir. Böylece Romer, aslında, 1929 öncesi ABD ekonomisinin 1945'ten sonra çok daha fazla oynak hale geldiğini gösteren hemen hemen hiç kanıt olmadığı sonucunu çıkarmaktadır. Aynı analiz elbette Büyük Buhran'ın öncesinde ve sonrasında yaşananlara da benzemeyen, “emsali olmayan boyutta” bir olay olduğunu da göstermektedir. Romer'in (1986b) belirttiği gibi, “savaş öncesi şiddetli bunalımların en kötüsü olmasından ziyade, Büyük Buhran, görece istikrarlı savaş-öncesi ekonominin eşi görülmemiş çöküşü olarak göze çarpmaktadır”. Başka bir deyişle, Büyük Buhran kapitalizmin bir kuralı değil ama gerçekten de benzersiz bir olaydı. Romer'in bulgularını ilkin eleştirse de, şimdilerde DeLong da Romer'in eleştirisinin doğru olduğunu kabul etmektedir (DeLong ve Summers, 1986; DeLong, 2001; ayrıca bkz. Snowden'un DeLong ve Romer söyleşileri, 2002a).

Yakın tarihli bir makalesinde Romer (1999), 19. yüzyıldan bu yana ABD'nin kısa vadeli dalgalanmalarını açıklayan verileri inceledi. Romer'in burada vardığı sonuca göre, reel makroekonomik göstergelerin oynaklığı ve durgunlukların ortalama şiddeti 1916 öncesi ve 1945 sonrası dönemler arasında yalnızca biraz düşse de, durgunlukların daha seyrek ve daha homojen hale geldiğini gösteren güçlü kanıtlar mevcuttur. İstikrar politikalarının etkisi, 1945 sonrası ekonomik genişleme dönemlerine kadar uzanır ve ağır ekonomik darboğazların önüne geçer. Ancak 1945'ten bu yana, politikalardan kaynaklanan yükseliş (örneğin 1962–9 ve 1970–73) ve durgunluk (örneğin 1980–82) örnekleri de mevcuttur ve bu, “savaş sonrası dönemde ekonominin neden istikrarsız olduğunu da açıklar”.

Savaş sonrası ekonominin, 1914 öncesi dönemden çok daha istikrarlı olduğu yönündeki yerleşik görüşü kabul etsek bile, ekonomi politikasında bir Keynesyen devrim olduğu görüşüne herkes katılmaz (karşıt görüşler için bkz. Stein, 1969; Robinson, 1972; Tomlinson, 1984; Booth, 1985; Salant, 1988; Laidler, 1999). Bazı yazarlar da 1945 sonrası dönemde ekonomik performansta fark yaratan unsurun, geleneksel Keynesyen anlayışın maliye politikası vurgusu olup olmadığını sorgulamışlardır (Matthews, 1968). Kesin olan şey şudur ki II. Dünya Savaşı'nın sonundan 1973 yılına kadar sanayileşmiş piyasa ekonomileri, “Altın Çağ” olarak adlandırılan, benzeri olmayan bir refah dönemi yaşamıştır. Maddison (1979, 1980), bu olağanüstü ekonomik performans dönemine katkıda bulunan birkaç özel nitelik tanımlamıştır:

1. uluslararası ticaret ve alım-satım işlemlerinin artan liberalizasyonu;
2. yüksek toplam talep koşullarında düşük enflasyonu sağlayan uygun şartlar ve politikalar;
3. yüksek yurtiçi talebin devlet tarafından etkin bir biçimde teşvik edilmesi;
4. II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde birikmiş büyüme potansiyeli.

Tablo 1.2'nin gösterdiği gibi, Batı Avrupa'da 1950–73 döneminde ortalama yüzde 4,08'i bulan kişi başına GSYİH artışı benzeri görülmemiş niteliktedir.

Crafts ve Toniolo (1996), “Altın Çağı” “belirgin biçimde Avrupa’ya ait bir olgu” olarak görseler de, büyüme mucizesinin Latin Amerika, Asya ve Afrika gibi merkezi planlı ekonomilere de yayıldığını belirtmek gerekir. Aynı zaman sürecinde, Japonya’da ortalama yüzde 8,05 olan kişi başına GSYİH artışı da olağanüstüdür. Tablo 1.3, 1820–1998 döneminin aynı 5 alt dönemi için G–7 ülkelerinin GSYİH artış oranı verilerini göstermektedir. Tablo, bundan başka, 1950–73 döneminde özellikle Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya’da erişilen tarihsel büyüme performansını göstermektedir (bkz. Bölüm 11).

Tablo 1.2. Kişi başına GSYİH artışı, dünya ve başlıca bölgeler, 1820–1998 (yıllık ortalama bileşik büyüme oranları)

Bölge	1820–70	1870–1913	1913–50	1950–73	1973–98
Batı Avrupa	0,95	1,32	0,76	4,08	1,78
Diğer Batı Ülkeleri*	1,42	1,81	1,55	2,44	1,94
Japonya	0,19	1,48	0,89	8,05	2,34
Asya (Japonya Dışında)	–0,11	0,38	–0,02	2,92	3,54
Latin Amerika	0,10	1,81	1,42	2,52	0,99
Doğu Avrupa ve eski SSCB	0,64	1,15	1,50	3,49	–1,10
Afrika	0,12	0,64	1,02	2,07	0,01
Dünya	0,53	1,30	0,91	2,93	1,33

*Bu ülkeler, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda’dır. Maddison, 2001, s.169 (ç.n.).

Kaynak: Maddison, 2001, Tablo 3-1a

Tablo 1.3 Büyüme oranları (GSYİH), 1820–1998

Ülke	1820–70	1870–1913	1913–50	1950–73	1973–98
Fransa	1,27	1,63	1,15	5,05	2,10
Almanya	2,01	2,83	0,30	5,68	1,76
İtalya	1,24	1,94	1,49	5,64	2,28
İngiltere	2,05	1,90	1,19	2,93	2,00
ABD	4,20	3,94	2,84	3,93	2,99
Kanada	4,44	4,02	2,94	4,98	2,80
Japonya	0,41	2,44	2,21	9,29	2,97

Kaynak: Maddison’dan (2001) uyarlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Tablo 1.4 İşsizlik oranları, 1964–2002

	<i>ABD</i>	<i>Kanada</i>	<i>Japonya</i>	<i>Fransa</i>	<i>Almanya</i>	<i>İtalya</i>	<i>İngiltere</i>
1964	5,0	4,3	1,1	1,4	0,4	4,3	2,6
1965	4,4	3,6	1,2	1,5	0,3	5,3	2,3
1966	3,6	3,3	1,3	1,8	0,2	5,7	2,2
1967	3,7	3,8	1,3	1,9	1,3	5,3	3,3
1968	3,5	4,4	1,2	2,7	1,5	5,6	3,1
1969	3,4	4,4	1,1	2,3	0,9	5,6	2,9
1970	4,8	5,6	1,1	2,5	0,8	5,3	3,0
1971	5,8	6,1	1,2	2,7	0,9	5,3	3,6
1972	5,5	6,2	1,4	2,8	0,8	6,3	4,0
1973	4,8	5,5	1,3	2,7	0,8	6,2	3,0
1974	5,5	5,3	1,4	2,8	1,6	5,3	2,9
1975	8,3	6,9	1,9	4,0	3,6	5,8	4,3
1976	7,6	7,1	2,0	4,4	3,7	6,6	5,6
1977	6,9	8,1	2,0	4,9	3,6	7,0	6,0
1978	6,1	8,4	2,2	4,7	3,0	5,3	5,7
1979	5,8	7,5	2,1	5,3	2,7	5,8	4,7
1980	7,2	7,5	2,0	5,8	2,6	5,6	6,2
1981	7,6	7,6	2,2	7,0	4,0	6,2	9,7
1982	9,7	11,0	2,4	7,7	5,7	6,8	11,1
1983	9,6	11,9	2,7	8,1	6,9	7,7	11,1
1984	7,5	11,3	2,7	9,4	7,1	7,9	10,9
1985	7,2	10,7	2,6	9,8	7,2	8,1	11,2
1986	7,0	9,6	2,8	9,9	6,5	8,9	11,2
1987	6,2	8,8	2,8	10,1	6,3	9,6	10,3
1988	5,5	7,8	2,5	9,6	6,2	9,7	8,5
1989	5,3	7,5	2,3	9,1	5,6	9,7	7,1
1990	5,6	8,1	2,1	8,6	4,8	8,9	6,9
1991	6,8	10,3	2,1	9,1	4,2	8,5	8,6
1992	7,5	11,2	2,2	10,0	6,4	8,7	9,7
1993	6,9	11,4	2,5	11,3	7,7	10,1	9,9
1994	6,1	10,4	2,9	11,8	8,2	11,0	9,2
1995	5,6	9,4	3,1	11,4	8,0	11,5	8,5
1996	5,4	9,6	3,4	11,9	8,7	11,5	8,0
1997	4,9	9,1	3,4	11,8	9,7	11,6	6,9
1998	4,5	8,3	4,1	11,4	9,1	11,7	6,2
1999	4,2	7,6	4,7	10,7	8,4	11,3	5,9
2000	4,0	6,8	4,7	9,3	7,8	10,4	5,4
2001	4,7	7,2	5,0	8,5	7,8	9,4	5,0
2002	5,8	7,7	5,4	8,7	8,2	9,0	5,1

Not: Standardize edilmiş işsizlik oranları (1977'ye kadar toplam işgücünün yüzdesi, daha sonrası sivil işgücünün yüzdesi)

Kaynak: OECD, *Economic Outlook*, çeşitli sayılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Tablo 1.5 Enflasyon oranları, 1964–2002

	<i>ABD</i>	<i>Kanada</i>	<i>Japonya</i>	<i>Fransa</i>	<i>Almanya</i>	<i>İtalya</i>	<i>İngiltere</i>
1964	1,3	1,8	3,8	3,2	2,4	5,9	3,2
1965	1,6	2,5	6,6	2,7	3,2	4,5	4,8
1966	3,0	3,7	5,1	2,6	3,6	2,2	3,9
1967	2,8	3,6	4,0	2,8	1,6	1,6	2,4
1968	4,2	4,1	5,4	4,6	1,6	1,5	4,7
1969	5,4	4,5	5,2	6,0	1,9	2,4	5,5
1970	5,9	3,4	7,7	5,9	3,4	5,0	6,4
1971	4,3	2,8	6,4	5,4	5,2	4,9	9,4
1972	3,3	4,8	4,8	6,1	5,5	5,8	7,1
1973	6,2	7,6	11,6	7,4	7,0	10,8	9,2
1974	11,0	10,8	23,2	13,6	7,0	19,0	15,9
1975	9,2	10,8	11,9	11,8	5,9	17,2	24,1
1976	5,8	7,6	9,4	9,6	4,3	16,7	16,7
1977	6,5	8,0	8,2	9,5	3,7	18,5	15,9
1978	7,6	8,9	4,2	9,3	2,7	12,1	8,2
1979	11,2	9,1	3,7	10,6	4,1	14,8	13,4
1980	13,5	10,2	7,8	13,5	5,4	21,2	18,1
1981	10,4	12,5	4,9	13,3	6,3	19,6	11,9
1982	6,2	10,8	2,7	12,1	5,3	16,5	8,7
1983	3,2	5,9	1,9	9,5	3,3	14,7	4,6
1984	4,3	4,4	2,3	7,7	2,4	10,8	5,0
1985	3,6	4,0	2,0	5,8	2,2	9,2	6,1
1986	1,9	4,2	0,6	2,6	-0,1	5,8	3,4
1987	3,7	4,4	0,1	3,3	0,2	4,7	4,2
1988	4,1	4,0	0,7	2,7	1,3	5,1	4,9
1989	4,8	5,0	2,3	3,5	2,8	6,3	7,8
1990	5,4	4,8	3,1	3,4	2,7	6,4	9,5
1991	4,3	5,6	3,2	3,2	3,5	6,3	5,9
1992	3,0	1,5	1,7	2,4	1,7	5,2	3,7
1993	3,0	1,8	1,3	2,1	5,1	4,5	1,6
1994	2,6	0,2	0,7	1,7	4,4	4,1	2,5
1995	2,8	2,2	-0,1	1,8	2,8	5,2	3,4
1996	2,9	1,6	0,1	2,0	1,7	4,0	2,5
1997	2,3	1,6	1,7	1,2	1,4	2,0	3,1
1998	1,6	1,0	0,7	0,7	1,9	2,0	3,4
1999	2,2	1,7	-0,3	0,5	0,9	1,7	1,6
2000	3,4	2,8	-0,7	1,7	0,6	2,5	2,9
2001	2,8	2,5	-0,7	1,6	2,0	2,8	1,8
2002	1,6	2,3	-0,9	1,9	1,3	2,5	1,6

Not: Bir önceki yılın tüketici fiyatları üzerinden yüzde değişme (endekslerden hesaplanmıştır).

Kaynak: Uluslararası Para Fonu, *International Financial Statistics*, çeşitli sayılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Nedenleri ne olursa olsun bu “Altın Çağ” 1973’ten sonra son buldu ve 1970’lerin ekonomik sorunları Keynesyen çoğunluğu, ani (ama geçici) bir duraksamaya uğrattı. Keynes’i eleştirenler, 1970’lerde hızlanan enflasyonu, artan işsizliği ve ekonomik büyümenin hız kesmesini (bkz. Tablo 1.3–1.5), Keynes adına yürütülen yanlış yönlendirilmiş genişlemeci politikalara bağladılar. 1960–2002 dönemi bir bütün olarak ele alındığında, “Altın Çağ”da ortalama olarak hem işsizlik hem de enflasyonun düşük olduğu görülmektedir. 1983–93 döneminde, enflasyon düştü ancak işsizlik birçok ülkede, özellikle de bazı iktisatçıların yüksek işsizliği, *hysteresis* etkileri ve/veya türlü emek piyasası katılıklarına bağladığı Batı Avrupa’da, yüksek düzeyini sürdürmüştür (bkz. Bölüm 7). En yakın dönemde, 1994–2002, enflasyon düşük olarak gerçekleşmiş, ancak işsizlik ABD’de düşerken Batı Avrupa’da yüksek düzeyini korumuştur. Ama yalnızca 1973–83 döneminde yüksek enflasyon ve yüksek işsizliği, yani stagflasyonu, bir arada görmekteyiz. Keynes’i eleştirenlere göre stagflasyon, talep yönetiminin “Altın Çağı”nın kaçınılmaz bir mirasıydı (Friedman, 1975; Bruno ve Sachs, 1985; DeLong, 1997; 1960’ların mirası üzerine bir inceleme için ayrıca bkz. Cairncross ve Cairncross, 1992).

1.7 Teorik Şizofreni ve Neo-klasik Sentez

Keynes yaşıyorsa, kendi adına uygulanan politikalar için ne derdi? Biz bunun üzerinde ancak tahminde bulunabiliriz. Sonradan kavrama ve deneyim avantajıyla, daha belirgin biçimde görebileceğimiz, teorik düzeyde Keynesyen iktisadın, mikroekonomide tipik olarak kaynak tahsisi, üretim ve bölüşüm (etkinlik ve eşitlik sorunsalları) üzerinde yoğunlaşan derslerle ve makroekonomide toplam üretim, istihdam ve enflasyon oranlarının (büyüme ve istikrar sorunsalları) düzeyi ve uzun vadeli trendi ile ilişkili sorunlara odaklanan derslerle ekonominin öğretilme tarzında bir şizofreni yarattığıdır. Makroekonomi içinde açıklanan piyasa başarısızlığı ve gayri iradi işsizliğe ilişkin Keynesyen önermeler, emek piyasası da dahil tüm piyasaların esnek fiyatlar sayesinde dengeye geldiği ve bunu da rasyonal bireylerin optimize edici faaliyetlerinin sağladığı, Walras’ın rekabetçi genel denge teorisiyle kolayca uyuşmaz. Mikroekonomiye hakim Walras modelinde, tam istihdamdan sapma görülmez. Paul Samuelson ve diğerleri ekonominin bu iki aşamasını uzlaştırıp bir “neo-klasik sentez” oluşturmaya çalışsalar da, Keynesyen makroekonomi ve ortodoks neo-klasik mikroekonomi ancak yağ ve su kadar kaynaşmıştır. “Altın Çağ”da bu sorun göz ardı edilebildi. Ama 1973’ten itibaren, hızlanan enflasyonla birlikte, bu mümkün olmadı. Greenwald ve Stiglitz’in (1987) öne sürdükleri gibi, bu açıdan iki alt disiplinin uzlaştırılabileceği iki yol vardır. Ya makro teori ortodoks neo-klasik mikro teoriye uyarlanabilir (yeni klasik yaklaşım) ya da mikro teori makro teoriye uyarlanabilir (yeni Keynesyen yaklaşım). Göreceğimiz gibi, bu uzlaştırma girişimleri geçen 30 yıl zarfında makroekonomik teori üzerinde baskın bir etkiye sahip olmuştur.

Keynes de bizzat bu dikotomiye katkıda bulundu. Çünkü “mevcut sistemin, yürürlükteki faktörleri ciddi biçimde kötüye kullandığını düşünmek için hiçbir neden” görmedi. “Mevcut sistem fiili istihdamın yönünü değil, hacmini belirle-

mede iflas etti” (Keynes, 1936, s. 379). Diğer bir deyişle, tam istihdamı sağlamada kapitalist sistemin gözle görülür yetersizliği, bu yetersizlik dışında Keynes’in itibar ettiği ekonomik sistemin temel kusuruydu. Bu önemli kusura bir kere çare bulunduktan ve tam istihdam yeniden sağlandıktan sonra, “klasik teori gene hak ettiği yere gelecek” ve “neyin özellikle üretileceğini, bunu üretmek için üretim araçlarının ne kadarının bir araya getirileceğini ve nihai ürün değerinin faktörler arasında nasıl dağıtılacağını bireysel-çıkarın belirlediği klasik analiz tarzına karşı yöneltilecek hiçbir itiraz” kalmayacaktır (Keynes, 1936, s. 378–9). Bu nedenle, Keynes’in kapitalist piyasa ekonomisinin iki karşıt görüşünü uzlaştırmaya çalıştığı düşünülebilir. Bunlardan ilki, kaynakların kıt oluşundan ileri gelen kaynakların tahsisi ve üretim gibi temel sorunları çözmede fiyat mekanizmasının etkinliğini yücelten klasik – neo-klasik görüş; ikincisi, en azından üretim ve istihdamın genel seviyesi konusunda görünmez elin yetersizliklerini vurgulayan Keynes’in put kırıcı vizyonudur. Keynes bu ikinci sorunun kısmi devlet müdahalesiyle çözülebileceği ve kapitalizmin kendi kusurlarından kurtarılabilmesi konusunda iyimserdi.

Klasik iktisatçıların fikirleriyle Keynes’in fikirlerinin sentezi, en az 1970’lerin başına kadar ana-akım ekonomiye hakim oldu. II. Dünya Savaşı’nı izleyen dönemden 1970’lerin başına kadar makroekonomide herkesçe kabul edilen yaklaşım, büyük ölçüde, *Genel Teori*’nin Hicks (1937) tarafından sunulan ve Modigliani (1944), Patinkin (1956) ve Tobin’in (1958) güncellediği yorumuna dayanıyordu. Samuelson’un çok satan ders kitabı, Keynesyen ve klasik fikirlerin sentezini geniş bir okur kitlesine ve birbirini takip eden öğrenci kuşaklarına ulaştırarak yaygınlaşmasını sağladı. *Ekonomi* adlı eserinin 1955’teki 3. baskısında, “neo-klasik sentez” sınıflandırmasını literatüre kazandıran Samuelson’dur. Klasik ve Keynesyen fikirlerin bu sentezi, hem ders kitaplarında hem de mesleki tartışmalarda makroekonomide genel kabul gören bir yaklaşım haline geldi (bkz. Bölüm 3). Ortodoks Keynesyen model, Lawrence Klein’in geliştirdiği geniş ölçekli makro ekonometrik modellere ve aynı zamanda Cowles Komisyonu ile ilişkili modellere temel oluşturdu. Bu tür modeller, tahmin amaçlı olarak ve iktisatçıların alternatif ekonomi politikalarının ekonomi üzerindeki olası etkisini değerlendirebilmelerini sağlamak üzere kullanıldı. Lucas ve Sargent (1978), ortodoks Keynesyen iktisadın 1960’tan itibaren elde ettiği “egemen bilimsel konumu”, “açık ekonometrik modellere bu kadar kolayca uygulanabilir olmasına” bağlamışlardır. Makroekonomiye gelince, 1960’lardaki araştırmacıların çoğu için “Keynesyen model kasabadaki tek oyundu” (Barro, 1989a).

Aktif para ve maliye politikaları şeklinde uygulanan devlet müdahalesinin, piyasa ekonomilerinde görülen toplam istikrarsızlığı giderebileceği yönündeki ortodoks Keynesyen görüş de politik karar alıcıları etkilemiştir. En azından 1970’lerin ortalarına kadar İngiltere’de hem İşçi Partisi hem de Muhafazakar Parti, ortodoks Keynesyen ilkelere bağlı kaldı. ABD’de 1960’ların ilk yıllarına kadar Keynesyen yaklaşım (“Yeni Ekonomi” olarak bilinen), büyük bir istekle benimsenmedi (Tobin, 1987; Perry ve Tobin, 2000). Başkan Kennedy tarafından atanan Ekonomik Danışma Konseyi’ne (CEA) Keynesyen iktisatçılar hakimdi. Walter Heller’in başkanlık ettiği CEA’da aynı zamanda James Tobin ve Robert Solow da bulunuyordu. Paul Samuelson ise gayri resmi danışman olarak görev yapıyordu (bkz. Snowdon ve Vane, 2002a). 1971’de Başkan Nixon bile “şimdi hepimiz Keynesyeniz!” be-

yanatında bulunmuştu. Ancak 1980'lerden itibaren ABD'de uygulanan ekonomi politikaları, Kennedy–Johnson dönemindekinden oldukça farklı hale geldi (bkz. Feldstein, 1992).

1970'lerden önce Keynesyen yaklaşım talep yönlü unsurlara önem verdi. Keynes, Say Kanunu'nu hükümsüz kıldı ve Keynes'in IS–LM yorumuna dayalı Keynesyenizm, makroekonomide yerleşik ortodoksi haline geldi (Keynes'in IS–LM yorumu üzerine bir inceleme için bkz. Bölüm 3 ve Patinkin, 1990a). Başlangıçta Keynesyenizm kamu maliyesi ile ilişkilendiriliyordu ama 1960'ların sonlarından itibaren Keynesyen iktisatçılar parasal faktörlere oldukça önem vermeye başladılar (bkz. Tobin, 1987, 1996; Buiter, 2003a). Bu dönemde en önemli Keynesyen gelişme, Phillips eğrisinin mevcut makroekonomik modellere dahil edilmesi idi (bkz. Phillips, 1958; Lipsey, 1978; Bölüm 3). 1960'ların başından itibaren IS–LM modeli üretim ve istihdamın belirlenmesini açıklamak üzere kullanıldı. Phillips eğrisi ise politika yapıcının, farklı işsizlik hedeflerinden kaynaklanan enflasyon oranlarını öngörebilmesini sağladı. Başlıca sanayileşmiş ekonomilerde 1970'lerin başında (Tablo 1.4 ve 1.5'te gösterildiği gibi) hem işsizlikte hem enflasyonda eşanlı artış görülmesi, “hidrolik” Keynesyenizmin daha basit versiyonlarının iflasına neden oldu ve monetarist ve yeni klasik karşıdevrimler için zemin hazırladı (bkz. Johnson, 1971; Bleaney, 1985; Colander, 1988). 1970'ler, devletin görünmeyen (ve sarsak) elinin aktif takdire bağlı maliye ve para politikaları uygulamasının önüne geçilmesi kaydıyla, piyasa ekonomisinin makroekonomik istikrar ve hızlı büyümeyi sağlayabileceğini öne süren Keynes öncesi inancın yeniden doğuşuna sahne oldu. 1970'lerde görülen stagflasyon, Keynesyen makroekonomik politikaların aşırı iddiali olduğu ve daha önemlisi özü itibarıyla hatalı teoriler üzerine kurulduğu konusunda yıllarca uyarıda bulunan iktisatçılara itibar ve nüfuz kazandırdı (bkz. Friedman, 1968a; Hayek, 1978; Buchanan ve diğ., 1978; Lucas ve Sargent, 1978; Romer ve Romer, 1997).

Neo-klasik sentezin genel geçer konumunu kaybetmesi, Keynesyen makroekonominin hakimiyetinin sona erdiği dönemin başlangıcına işaret etti ve gördüğümüz gibi, bu uzlaşının bozulması hem ampirik hem de teorik hatalardan kaynaklandı (Mankiw, 1990). Keynesyenizmin daha aşırı uçta yer alan eleştirmenlerine göre, yeni makroekonomi teorisyenlerini bekleyen görev, “Keynesyen devrim denilen bu dikkat çekici entelektüel olayın hangi özelliklerinin kurtarıp değerlendirilebileceğini ve hangilerinin bir köşeye atılması gerektiğini belirlemek üzere enkazı iyice gözden geçirmekti” (Lucas ve Sargent, 1978).

1.8 Makroekonomide Keynes Sonrası Düşünce Okulları

Johnson'a (1971) göre, “yeni bir devrimci teorinin hızla yayılmasını sağlayan en önemli unsur, en belirgin gerçekle açıkça çelişen yerleşik bir ortodoksinin bulunmasıdır”. Gördüğümüz gibi, klasik modelin 1930'larda üretim ve istihdamda gözlemlenen çöküşü yeterince açıklayamaması, Keynesyen devrime zemin hazırlamıştı. 1950'lerde ve 1960'larda neo-klasik sentez, iktisatçıların çoğunluğu için kabul edilmiş bir düşünce halini aldı (bkz. Bölüm 3). Nobel ödüllü iktisatçılar James Tobin, Lawrence Klein, Robert Solow, Franco Modigliani, James Meade,

John Hicks ve Paul Samuelson'ın çalışmaları Keynesyen okula hakim oldu ve talep yönetimi biçimindeki devlet müdahalelerinin ekonomik performansı önemli ölçüde etkileyebileceği görüşüne düşünsel destek sağladı. 1961'deki Kennedy yönetimince benimsenen "Yeni Ekonomi", Keynesyen düşüncenin ne kadar etkili olduğunu gösterdi ve 1962'deki "*Başkan'ın Ekonomik Raporu*"nda "toplam talebi, ekonominin temel üretim potansiyeline" uygun biçimde sürdürme amaçlı istikrar politikaları açıkça savunuldu.

1970'ler boyunca bu Keynesyen yaklaşım, artan biçimde saldırıya uğramış ve iki "karşı–devrimci" yaklaşımın, monetarizm ve yeni klasik makroekonominin, baskısına maruz kalmıştır. Bu her iki yaklaşım da aktif ekonomi politikalarına gerek olmadığı inancı üzerine kurulmuştur. Özellikle yeni klasik iktisat okulu, otoritelerin üretim ve istihdamdaki dalgalanmaları aktif talep yönetimi politikalarıyla istikrara kavuşturmayı başaramayacaklarını ve bu nedenle de buna girişmemeleri gerektiği görüşünü savunmuştur (Lucas, 1981a).

4. Bölüm'de de göreceğimiz gibi, ortodoks monetarist yaklaşımda, kapitalist ekonomilerin, düzensiz parasal büyümeyle denge bozulmadığı sürece, özünde istikrarlı olduğu inancıyla, (olağanüstü şartlar dışında) aktif istikrar politikalarına gerek olmadığı görüşü hakimdir. Monetaristler, birtakım aksaklıklara maruz kaldığında ekonominin "doğal" üretim ve istihdam düzeyi civarına hızlıca döneceğini savunmuşlardır. Bu görüşü göz önünde tutarak, toplam talebin 'ince ayarı'nı da içeren istikrar politikalarının gerekliliğini sorgulamaktadırlar. Monetaristler, gerek olsa bile, otoritelerin istikrar politikasının, içerdiği sorunlar nedeniyle üretim ve istihdamdaki dalgalanmaları istikrara kavuşturamayacağını öne sürmektedirler. Bu sorunlar, maliye politikasının iç gecikme süresi, para politikasıyla ilgili uzun ve değişken dış gecikmeler ve doğal işsizlik oranına atfedilecek kesin değerdeki belirsizlikten oluşmaktadır. Sonuç itibarıyla, monetaristler, faydadan çok zararı dokunur endişesiyle, otoritelere, her uygun gördüklerinde, maliye ve para politikalarının etkinliğini değiştirme yetkisi verilmemesi gerektiğini öne sürmektedirler. Bunun yerine, otoritelerin kurallara tabi olmaları gerektiğini savunmaktadırlar.

Bugünden geriye bakınca, özellikle iki eserin monetarist karşı–devrimin temellerini sağlamlaştırmada etkili olduğu görülmektedir. İlki, Friedman ve Schwartz'ın (1963) *Amerika Birleşik Devletleri'nin Parasal Tarihi, 1867–1960* adlı anıtsal eserleridir. Bu etkileyici kitap, para arzındaki değişikliklerin konjunktürel dalgalanmalarda çoğunlukla baskın rol oynadığı şeklindeki monetarist görüşü desteklemek üzere ikna edici kanıtlar sunmaktadır. İkincisi, Friedman'ın (1968a) *American Economic Review*'da yayınlanan doğal işsizlik oranı hipotezini ve enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemli bir değiş–tokuş olmadığı görüşünü öne sürdüğü "Para Politikasının Rolü" adlı makalesidir. 1970'lerdeki olayları ve özellikle aşırı iyimser istihdam hedeflerine yönelik genişletici para politikasının tekrar tekrar kullanımının bir sonucu olarak hızlanan enflasyonu öngörmesi, Friedman'ın bu makalesinin etkisini önemli ölçüde artırmıştır.

1970'ler boyunca, yeni klasik makroekonomi denilen ikinci bir karşı–devrim gerçekleşmiştir. Geleneksel Keynesyen toplam talep yönetimi politikalarının ekonomiyi istikrara kavuşturmak için kullanılıp kullanılamayacağı konusu üzerinde daha fazla şüphe uyandıran bu yaklaşım, Friedman'ın Chicago Üniversitesi'nden

eski öğrencisi Nobel ödüllü Robert E. Lucas Jr.'ın eserleriyle özdeşleşmiştir. 1970'lerde ekonomik dalgalanmaların incelenmesine yönelik yeni klasik parasal yaklaşımın diğer önde gelen savunucuları arasında, Thomas Sargent, Neil Wallace, Robert Barro, Edward Prescott ve Patrick Minford da bulunmaktadır (bkz. Hoover, 1988; Snowdon ve diğ., 1994).

5. Bölüm'de ele alacağımız gibi, Lucas, (ilk olarak 1960'ların başında mikro-ekonomi bağlamında John Muth'un öne sürdüğü) piyasaların sürekli olarak dengeye geldiği varsayımına dayalı rasyonel beklentiler hipotezini, Friedman'ın doğal işsizlik oranı hipoteziyle birleştirdi. Böylece, *Journal of Economic Theory*'de yayınlanan 1972 tarihli "Beklentiler ve Paranın Yansızlığı" başlıklı makalesinde, eksik bilgi nedeniyle enflasyon öngörülemezse, enflasyon ve işsizlik arasında kısa vadeli bir denge ilişkisinin (Phillips eğrisi) ortaya çıkacağını kanıtlamayı başardı.

Monetaristler gibi, yeni klasik iktisatçılar da, düzensiz parasal büyümeyle denge bozulmadığı sürece, ekonominin özü itibarıyla istikrarlı olduğuna, bir aksaklığa maruz kaldığındaysa doğal üretim ve istihdam düzeyine hızla geri döneceğine inanırlar. Bununla beraber, yeni klasik yaklaşımda iş çevrimlerinin en belirleyici nedeni, öngörülemeyen parasal şoklardır. Takdire bağlı aktif politikalara karşı ve kurallardan yana olan yeni klasik yaklaşım, monetaristlerin geliştirdiklerinden farklı bir argüman seti üzerine kurulmuştur. Yeni klasik yaklaşımın temelinde, özellikle üç anlayış bulunmaktadır. İlki, politika etkinsizliği savıdır (Sargent ve Wallace, 1975, 1976). Buna göre, otoritelerin üstlendiği yalnızca rassal ve takdire bağlı para politikası uygulamalarının kısa vadeli etkileri olabilir, çünkü bu uygulamalar rasyonel ekonomik birimler tarafından öngörülemez. Bu tür uygulamaların ekonomide belirsizliği artırarak yalnızca üretim ve istihdamın doğal düzeylerinin etrafında gösterdiği sapmaları artıracak kabul edildiğine göre, bu önerme takdire bağlı aktif politikaların aleyhine ve kural politikaların lehine bir argüman sunar (bkz. Bölüm 5, kısım 5.5.1). İkincisi, Lucas eleştirisidir. Lucas'ın (1976) ekonomi politikası çözümlemelerine yönelttiği eleştiri, geleneksel Keynesyen makroekonomik modellerin çeşitli politika değişikliklerinin temel makroekonomik değişkenler üzerinde yarattığı sonuçları doğru bir şekilde tahmin etmek üzere kullanılabileceğine olan inancı sarsar (bkz. Bölüm 5, kısım 5.5.6). Üçüncüsü, Kydland ve Prescott'un (1977) dinamik zaman boyutunda tutarsızlık analizidir. Otoritelerin elinden takdir yetkileri alınırsa ekonomik performansın artırılacağını belirten bu analiz, takdire bağlı olarak değil, kurallara bağlı olarak yürütülen para politikası lehine başka bir argüman sunar (bkz. Bölüm 5, kısım 5.5.3).

1980'lerin başında yeni klasik makroekonominin parasal sürpriz versiyonunun geçerliliğini yitirmesinden sonra, Kydland ve Prescott'un (1982) yeni ufuklar açan katkısıyla denge teorisinin ikinci bir safhası açılmış oldu. Long ve Plosser'dan (1983) sonra bu katkı, reel iş çevrimi teorisi olarak anılmaya başlandı. 6. Bölüm'de göreceğimiz gibi, modern denge iş çevrimi teorisi, "büyüme ve dalgalanmaların ayrı veriler ve analitik araçlarla incelenecek ayrıntı olgular olmadığı" görüşünden yola çıkar (Cooley ve Prescott, 1995). Bu görüşün savunucuları ekonomik dalgalanmaların, ağırlıklı olarak öngörülemeyen parasal (talep yönlü) şoklardan ziyade, kalıcı reel (arz-yanlı) şoklardan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Bu reel şokların odak noktasında, rasyonel ekonomik birimlerin emek arzlarını ve tüke-

timlerini değiştirerek optimal tepki verdikleri nisbi fiyat dalgalanmalarına neden olan teknolojik gelişmedeki büyük rassal dalgalanmalar bulunur. Bu yaklaşımın belki de en tartışmalı özelliği, üretim ve istihdamdaki dalgalanmaların, toplam üretim fonksiyonunda görülen reel teknoloji şoklarına Pareto-etkin tepkiler olduğu iddiasıdır. Bu, üretimde gözlemlenen dalgalanmaların, üretimin pürüzsüz deterministik trendden sapması olarak değil, doğal üretim oranında dalgalanmalar olarak görüldüğüne işaret eder. Buna bağlı olarak, sadece istenen hedeflere ulaşma olasılığı olmadığından değil, aynı zamanda istikrarsızlığı azaltmanın refahı da azaltabileceğinden dolayı, devlet bu dalgalanmaları istikrar politikasıyla azaltma girişiminde bulunmamalıdır (Prescott, 1986).

Reel iş çevrimi yaklaşımı, hem geleneksel Keynesyen analizle hem de dengeyi, doğal büyüme hattında (tam istihdam) istikrarlı bir eğilim ile ilişkilendiren monetarist ve yeni klasik parasal denge teorisiyle çelişmektedir. Keynesyen yaklaşımda, tam istihdamdan sapmalar, toplumsal refahın potansiyelin altında olduğu ve devletin, maliye ve para politikasını kullanarak bu makroekonomik piyasa başarısızlığını düzeltmede bir rolünün bulunduğu, dengesizlik durumları olarak görülür. Bunun tam tersine, reel iş çevrimi teorisyenlerinin “cesur tahmini”, iş çevriminin her aşamasının, canlanma ve durgunluk aşamalarının, bir denge durumu olduğudur. “Durgunluk, insanların karşı karşıya kaldıkları kısıtlamalarda istenmeyen, hoş olmayan ve kaçınılmaz bir değişikliği gösterir, ama bu kısıtlamalar veriliyken, piyasalar etkin bir biçimde tepki verir ve insanlar şartların el verdiği en iyi sonuçlara erişmeyi başarırlar... iş çevriminin her aşaması, Pareto etkin bir dengedir” (Hartley ve diğ., 1998). Elbette, reel iş çevrimi yaklaşımı da oldukça tartışmalı bir hal almış ve özellikle de durgunluğa neden olan negatif teknolojik şokları tanımlama problemi gibi birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. 6. Bölüm’de bu eleştirileri inceleyecek ve reel iş çevrimi teorisyenlerinin modern makroekonomiye yaptıkları katkıyı değerlendireceğiz.

Makroekonomik teoriyi ortodoks neo-klasik piyasa-temizleme mikro temellere uyarlayan yeni klasik yaklaşımı benimsemekten ziyade, mikroekonomik teoriyi makro teoriye uyarlamayı tercih eden, yeniden canlılık kazanan bir grup yeni Keynesyen teorisyen de yeni klasik denge yaklaşımının ekonomik dalgalanmalara dair açıklamalarına karşı çıkmıştır. Bu okulun önemli kişileri arasında, George Akerlof, Janet Yellen, Olivier Blanchard, Gregory Mankiw, Edmund Phelps, David Romer, Joseph Stiglitz ve Ben Bernanke bulunmaktadır (bkz. Gordon, 1989; Mankiw ve Romer, 1991). 7. Bölüm’de göreceğimiz gibi, yeni Keynesyen modeller, rasyonel beklentiler hipotezini, ücret ve fiyat katılıkları nedeniyle piyasaların dengeye geleceği varsayımını ve Friedman’ın doğal oran hipotezini içermektedir. Yeni Keynesyen iktisadın savunucularına göre kapitalist ekonomiler, üretim ve istihdamda etkisiz dalgalanmalara neden olan talep ve arz şoklarına maruz kaldığı için istikrar politikasına gerek duyulmaktadır. Kapitalist ekonomiler yalnızca hızlı bir biçimde kendi kendine dengeye gelmekte başarısız olmayacak, aynı zamanda fiili işsizlik oranı uzun bir zaman süresince doğal oranın üzerinde seyrettiğinde, “hysteresis” etkileri nedeniyle doğal oran (ya da yeni Keynesyenlerin NAIRU⁵ olarak ifade ettikleri oran) artış gösterecektir. Yetki verildiğinde devletin makro-

5 Enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (ç.n.).

ekonomik performansı geliştirebilmesini, 7. Bölüm'de Clarida ve diğ. (1999) ve Bermanke ve diğ. (1999) tarafından ortaya konulan para politikasına yeni Keynesyen yaklaşım çerçevesinde ele alacağız.

Son olarak, iki düşünce grubu ya da okulu daha tanımlayabiliriz. Keynes'in daha radikal bazı çağdaşlarının ve yandaşlarının oluşturduğu Post Keynesyen Okul, özgün fikrini ve yaklaşımını Joan Robinson, Nicholas Kaldor, Michal Kalecki, George Shackle ve Piero Sraffa'nın eserlerinden almıştır. Bu yaklaşımın modern savunucuları Jan Kregel, Victoria Chick, Hyman Minsky ve Post Keynesyen Okulu ele alan 8. Bölüm'ün yazarı Paul Davidson'dır. Düşünsel kaynakları, Ludwig von Mises'in ve ekonomik analize ve özellikle iş çevrimi olgusuna özgün bir biçimde Avusturya yaklaşımını kazandıran Nobel ödüllü Friedrich von Hayek'in eserlerinden oluşan başka bir düşünce okulu daha vardır. Avusturya yaklaşımının modern savunucuları arasında, Israel Kirzner, Karen Vaughn ve Avusturya okulunu ele alan 9. Bölüm'ün yazarı Roger Garrison bulunur.

Özetle, 20. yüzyılda makroekonominin gelişiminde önemli katkısı bulunan düşünce okullarını şöyle tanımlayabiliriz: (i) ortodoks Keynesyen okul (Bölüm 3), (ii) ortodoks monetarist okul (Bölüm 4), (iii) yeni klasik okul (Bölüm 5), (iv) reel iş çevrimi okulu (Bölüm 6), (v) yeni Keynesyen okul (Bölüm 7), (vi) Post Keynesyen okul (Bölüm 8) ve (vii) Avusturya okulu (Bölüm 9). Şüphesiz, diğer iktisatçılar farklı bir sınıflandırmayı tercih edebilirler, zira bazıları bunu gerçekleştirdiler (bkz. Cross, 1982a; Phelps, 1990). Örneğin, Gerrard (1996) modern makroekonominin gelişiminde birleştirici bir konunun, ortodoks, yeni ya da radikal olarak ayırt edilebilen ve sınıflandırılabilen farklı düşünce okullarının katkılarını içeren "sürekli gelişen bir Klasik-Keynesyen tartışma" olduğunu ileri sürmektedir. 1970'lerin ortalarına kadar süren dönemde makroekonomik teoriye iki "ortodoks" okul, "IS-LM Keynesyenizmi" ve "neo-klasik monetarizm" egemendi. O tarihten itibaren üç yeni okul büyük oranda etkiye sahip oldu. Araştırmalarını öncelikle toplam talep ve talep yönetimi politikalarının sonuçlarını belirleyen unsurlara yönelten ortodoks okulların tersine, yeni klasik, reel iş çevrimi ve yeni Keynesyen okul, toplam arza ilişkin konulara önem vermektedir. Özellikle, yeni okullar Lucas'ın makroekonomik modellerin sağlam mikroekonomik temeller üzerine kurulması gerektiği görüşünü paylaşmaktadır (Hoover, 1988, 1992). "Radikal" okullar ise, hem Post Keynesyen hem de Avusturya okulu, ortodoks ya da yeni olsun, anaakım analizi eleştirmektedir.

Belirli iktisatçıları, kendi görüşlerinin kapsamlılığını ve genişliğini fazlaca basite indirgeyecek biçimde sınıflandırmanın sakıncalarının tamamen farkındayız. Yukarıda kaydedilenlerin bazıları da dahil pek çok iktisatçı, sınıflandırılmaktan ya da belirli bir araştırma programı ya da okulla ilişkilendirilmekten hoşlanmazlar. Hoover'ın (1988) benzer bir girişimde, gözlemlendiği gibi, "her iktisatçı bir ayırt edici özellikler vektörü ile tam olarak tanımlanır" ve her tanım "bu vektörün bazı unsurlarını vurgulayacak, ilgili diğerlerini önemsemeyecektir". 20. yüzyılın son on yılındaysa, makroekonomi, Goodfriend ve King'in (1997) "Yeni Neo-klasik Sentez" olarak adlandırdıkları alana doğru gelişmeye başlamıştır. Aşağıda belirtilen, bu yeni sentezin temel unsurları, hem yeni klasik hem de yeni Keynesyen unsurları içermektedir:

1. zamanlararası optimizasyonu dikkate almak için makroekonomik modellere gerek duyulması;
2. rasyonel beklentiler hipotezinin yaygın kullanımı;
3. mal, emek ve kredi piyasalarında eksik rekabetin öneminin kabul edilmesi;
4. makroekonomik modellere, maliyetli fiyat uyarlamasının dahil edilmesi.

Bu nedenle, 1970'lerin ve 1980'lerin hararetli tartışmalarından ileri gelen önemli bir gelişme olarak "uygulanmalı makroekonominin özü"nü neyin oluşturduğu konusunda, 25 yıl öncesine göre şimdi daha fazla uzlaşının bulunmasıdır (bkz. Blanchard, 1997b, 2000; Blinder, 1997a; Eichenbaum, 1997; Solow, 1997; Taylor, 1997b).

Bu uyarıları aklımızda tutarak, 3. Bölüm'den 9. Bölüm'e kadar yukarıda tanımlanan birbirine rakip makroekonomik düşünce okullarını inceleyeceğiz. Savaş sonrası dönemde her grubun genellikle önde gelen temsilcisi olarak algılanan ve/veya makroekonominin gelişiminde göze çarpan iktisatçıların bazılarıyla yapılmış söyleşileri de dahil edeceğiz. Bu çeşitli düşünce okullarını ele alırken, Keynes'in eserinin "olumlu ya da olumsuz, tüm makroekonomi okulları için tek temel referans noktası" olduğunu anımsamak önemlidir. Bu nedenle, tüm okulların kendilerini, ilk olarak Keynes'in *Genel Teori*'de öne sürdüğü fikirlerle ilişkilendirerek, "düşüncesinin bir versiyonunun gelişimi olarak ya da Keynes öncesi klasik düşüncenin bir versiyonunun yenilenmesi olarak" tanımlamaları şaşırtıcı değildir (Vercelli, 1991, s. 3).

Bu başlıca düşünce okullarının temel ilkelerini ve politika çıkarımlarını değerlendirmeden önce, 20. yüzyılın son on yılı boyunca makroekonomide meydana gelen diğer iki önemli değişikliğin de altını çizmeliyiz. İlk olarak, kısım 1.9'da yeni politik makroekonomi olarak bilinen gelişmeyi ana hatlarıyla belirteceğiz. Son 20 yılda gözlemlenen değişikliğin ikinci temel vurgusuysa, kısım 1.10'da incelenen büyüme teorisi ve ampirik analizlerinin rönesansıdır.

1.9 Yeni Politik Makroekonomi

Son 20 yıldır politika ve makroekonomi arasındaki etkileşimin çeşitli biçimlerinin araştırılması, büyüyen temel bir alan haline gelmiş ve "yeni politik makroekonomi" olarak bilinen alanın ortaya çıkmasına yol açmıştır (Alesina, 1995; Alt ve Alesina, 1996; Alesina ve Rosenthal, 1995; Alesina ve diğ., 1997; Drazen, 2000a). Bu inceleme alanı, makroekonomi, sosyal seçim teorisi ve oyun teorisinin etkileşimiyle gelişme kaydetmiştir. Makroekonomiye gösterilen özel ilgi, politik unsurların iş çevrimleri, enflasyon, işsizlik, bütçe açıkları ve istikrar politikalarının yürürlüğe konması ve uygulanması gibi konular üzerindeki etkisinden ileri gelmektedir (Snowdon ve Vane, 1999a).

10. Bölüm'de ele alacağımız gibi, ilk olarak 1970'lerde Nordhaus (1975), Hibbs (1977) ve Frey ve Schneider (1978a) tarafından geliştirilen modern politik-ekonomi modelleri, devleti politik ve ekonomik sistemin içsel bir parçası olarak görmektedir. Tersine, geleneksel normatif yaklaşımsa, politika yapıcuyu, tek amacı sosyal refahı maksimize etmek olan "hayırsever sosyal planlamacı" olarak değer-

lendirmektedir. Normatif yaklaşım, politika yapıcılarının fiilen nasıl davrandığından ziyade, nasıl davranması gerektiğiyle ilgilidir.

Alesina (1994), ekonomide önemli ölçüde bozucu rol oynaması her zaman olası iki genel politik baskının altını çizmiştir. İlk unsur, iktidarda bulunan politika yapıcının, “fırsatçı” davranışın bir güdüsü olan gücünü koruma arzusudur. İkincisi, toplumun kutuplaşmış olması ve bunun kaçınılmaz olarak belli ölçüde sosyal çatışmaya yol açmasıdır. Sonuç olarak, ideolojik hesaplar, kendini, “partizan” davranış ve faaliyetler biçiminde gösterecektir.

Nordhaus’un modeli, bir politik partiye bağlılığı dikkate almayarak, bir seçimden önce kendi çıkarını gözetken fırsatçı davranışı öngörmektedir. Bu siyasi güdüler seçmenlerin miyop ve rasyonel olmayan davranışı ve ekonomik birimlerin rasyonel olmayan beklentileriyle bir araya getirilince, sonunda, demokratik bir rejimde optimal olandan daha yüksek bir enflasyon oranına yol açan politik iş çevrimi ortaya çıkmaktadır. Hibbs modelindeyse, “sol” eğilimli politikacıların enflasyona kıyasla işsizliğe karşı daha fazla hoşnutsuzlukları bulunmakta ve ‘sağ’ eğilimli politikacıların da tam tersi yönde tercihleri bulunmaktadır. Hibbs modeli, bu nedenle, politika seçimlerinde ve sonuçlarında iktidarda bulunan politikacıların partizan tercihleri doğrultusunda sistematik bir farklılık öngörmektedir.

Her iki modelin temeli de rasyonel beklentiler devrimi ile sarsılmıştır. 1970’lerin ortalarından itibaren, uyarlanabilir beklentiler yaklaşımını kullanan ya da uzun vadeli, istikrarlı bir Phillips eğrisi değiş-tokuşuna dayanan modeller ağır bir eleştiriye maruz kalmıştır. Sistematik olarak aldatılması mümkün olmayan, rasyonel, “öngörülü” seçmenlerin ve ekonomik birimlerin egemen olduğu bir dünyada, fırsatçı ya da ideolojik davranış alanı son derece kısıtlanmış görülmekteydi. Bununla beraber, görece bir ilgisizliğin ardından, 1980’lerin ortasında, politik-ekonomik modellerin ikinci evresi ortaya çıktı. Bu modeller, makroekonomik modellerdeki rasyonel beklentiler hipotezinden çıkan ve bu hipotezi içeren anlayışları içinde barındırmaktadır. Bu evrede, Rogoff ve Sibert (1988) gibi iktisatçılar “rasyonel fırsatçı” modelleri geliştirmişler; Alesina ise toplam istikrarsızlığın “rasyonel partizan” teorisini geliştirmesiyle öne çıkmıştır (Alesina, 1987, 1988; Alesina ve Sachs, 1988). Fırsatçı veya ideolojik davranışın alanı, her ne kadar rasyonel beklentiler teorisi çerçevesinde daha da kısıtlanmış olsa da, bu modeller, eksik bilgi ve seçimlerin sonucuyla ilgili belirsizlik veriliyken, politik çarpıklıkların makroekonomik politika oluşumu üzerindeki etkisinin halen mevcut olduğunu ortaya koymaktadır (Alesina ve Roubini, 1992). Benzer şekilde, bu çalışma alanı, maliye politikasının yürütülmesinde daha fazla şeffaflığın ve para politikasının yürütülmesinde merkez bankası bağımsızlığının gereğine işaret etmektedir (Alesina ve Summers, 1993; Alesina ve Gatti, 1995; Alesina ve Perotti 1996a; Snowdon, 1997).

Son zamanlarda, birçok iktisatçı yeni politik makroekonominin ilgi alanını genişletti ve bu alan, artan mali açıklar ve borç oranları, büyümenin ekonomi politikası, devletin optimal büyüklüğü, mali birliklere üyeliğin içerdiği ekonomik ve politik risk ve ekonomik büyümenin politik kısıtlarının kökeni ve sürekliliği üzerine araştırmaları da içermektedir (Alesina ve Perotti, 1996b, 1997a; Alesina ve diğ., 1996; Alesina ve Spolare, 1997, 2003; Alesina ve Perotti, 1998; Acemoğlu ve Robinson, 2000a, 2003). Mali açık/GSYİH oranında bir azalma sağlama

konusunda Alesina'nın araştırması, başarılı mali düzenlemenin harcama kesintilerinin bileşimiyle yakından ilişkili olduğuna işaret etmiştir. Başarısız düzenlemeler kamunun yatırım harcamalarında gidilen kesintilerle ilişkiliyken, başarılı düzenlemelerde harcama kesintilerinin yarıdan fazlası kamu ücretleri ve transfer ödemelerinde yapılan kesintilerden oluşmaktadır (Alesina ve diğ., 1997). Ayrıca, OECD ülkelerinde maliye politikası giderek yeniden bölüşümle ilgili hale geldiği için, transfer harcamalarındaki bir artışı finanse etmek amacıyla emeğin vergilendirmesinde yapılan artışlar ücret baskısına neden olmakta, işgücü maliyetlerini artırmakta ve rekabet gücünü azaltmaktadır (Alesina ve Perotti, 1997b). Devletin optimal büyüklüğü üzerine yapılan araştırmalar, ticari liberalizasyon ile politik ayrılıkçılık arasında ciddi bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ticaret kısıtlamalarının egemen olduğu bir dünyada, bir piyasanın büyüklüğü politik sınırlarla belirlendiği için, geniş politik birimlerin varlığı da anlaşılır olmaktadır. Serbest ticaret hüküm sürerse, görece daha küçük, homojen politik yetki alanları gelişme olanağı bulur ve küresel piyasalardan fayda sağlanabilir (Alesina ve Spolare, 2003). Mali birliklerin çıkarımları üzerine çalışma, geniş birimlerin potansiyel dezavantajlarına da işaret etmektedir. Geniş yetki alanları, merkezi yeniden bölüşüm sistemi biçiminde fayda sağlayabilse de, "bu faydalar, (kısmen ya da tamamen), çeşitliliğin artışı ve buna bağlı olarak hükümetin geniş yetki alanlarının içinde bulunan kişiler arasında olası çıkar çatışmalarında görülen artışla dengelenmektedir" (Alesina ve Perotti, 1998).

Son yıllarda "büyüme teorisinin politikleştirilmesi" (Hibbs, 2001), politika-nın, politikaların ve kurumsal düzenlemelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi üzerine araştırmaların gelişmeye başlamasına yol açmıştır. Daron Acemoğlu ve ortak yazarları, ekonomik büyümenin "derin" kurumsal belirleyicileri ve politik çarpıklıkların ilerlemeye engel olma işlevleri üzerinde yürütülen tartışmaya büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır (bkz. Acemoğlu, 2003a; Snowdon, 2004c). Acemoğlu'nun yakın tarihli çalışması, "kalkınmanın politik engelleri"nin önemini vurgulamaktadır. Bu çalışma, hiyerarşik toplumlarda değişime karşı tavırlar üzerine odaklanmaktadır. İktisatçılar, ekonomik büyümenin yoksulluğu ortadan kaldırmak ve yaşam standartlarında sürdürülebilir artış sağlamak için gerekli bir koşul olduğunu kabul etmektedirler. Ayrıca, teknolojik değişim ve yenilik de büyümeyi teşvik eden temel unsurlardır. Öyleyse siyasi elitler neden ekonomik geri kalmışlığı ortadan kaldırmaya yardımcı olabilecek kurumların ve politikaların benimsenmesini kasıtlı olarak engellemektedirler? Acemoğlu ve Robinson'a (2000a, 2003) göre, siyasi elitler, politik güçlerini zayıflatacağı için, daha modern kurumlara ve teknolojilere karşı direnmektedirler. Hatta güçlü kurumların bulunmayışı, otokratik egemenlerin, rejime karşı her muhalefeti etkisiz hale getirmek için oldukça etkili politik stratejileri benimsemelerine olanak tanımaktadır. Sonucundaysa, ekonomik büyüme ve kalkınma durmaktadır.

1.10 Ekonomik Büyüme Araştırmasının Rönesansı

Keynes'in eserinden elde edilen çok önemli bir sonuç, şüphesiz, ilginin klasik uzun vadeli ekonomik büyüme konusundan, daha kısa vadeli toplam istikrarsızlı-
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ğa çevrilmesine yol açmış olmasıdır. Tobin'in (1997) vurguladığı gibi, Keynesyen iktisat, uzun vadeli büyüme ve kalkınma konularına uygunmuş gibi görülmemektedir. Bu, kısa vadeli istikrarsızlıktan ziyade, "Ulusların Zenginliği"nin doğasını ve nedenlerini kavramaya çalışmış Adam Smith, David Ricardo ve diğer klasik iktisatçıların eserleriyle taban tabana zıttır. Klasik makroekonomi modelinin hızlıca kendi kendini dengeye getirme özellikleri göz önüne alındığında, bu, bizi şaşırtmamalıdır (bkz. Bölüm 2).

Kişi başına büyüme oranlarındaki küçük değişiklikler bile, eğer uzun zaman süresince sürekliliği sağlanabiliyorsa, ülkelerin nisbi yaşam standartlarında önemli değişikliklere yol açmaktadır. Beşeri refahta görülen gelişmelerin temeli olarak ekonomik büyümenin önemi abartılamaz. Çünkü büyüme oranlarındaki küçük farklılıklar bile, zaman içerisinde birbirine eklendiğinde, dikkat çekici olmaktadır (bkz. Bölüm 11). Barro ve Sala-i-Martin (1995) büyüme farklılıklarının uzun vadeli sonuçlarına ilişkin basit ama açıklayıcı bir örnek sunmaktadır. ABD ekonomisinin 1870–1990 döneminde yıllık ortalama yüzde 1,75 büyüme kaydederek kişi başına GSYİH'nin (Doların 1985 yılındaki değeriyle hesaplandığında) 1870'te 2244 ABD dolarından 1990'da 18258 dolara yükseldiğini belirtmektedirler. Eğer aynı dönemde, büyüme yüzde 0,75 olsaydı, 1990'daki kişi başına reel GSYİH 18258 dolar yerine 5519 dolar olurdu. Diğer taraftan, büyüme yüzde 2,75 olsaydı, 1990'da ABD'nin kişi başına reel GSYİH'si 60841 dolar olurdu. Sonuçlardaki bu şaşırtıcı farklılığın, büyüme oranındaki nispeten küçük farklılıklardan kaynaklandığına dikkat ediniz. David Romer de (1996) aynı noktaya özetle aşağıdaki gibi açıklık getirmiştir: "uzun vadeli büyümenin refaha ilişkin çıkarımları, makroekonominin geleneksel olarak üzerine eğildiği kısa vadeli dalgalanmaların olası etkilerini geride bırakmaktadır". Hindistan, Mısır, "Asya Kaplanları", Japonya ve ABD gibi ülkelerin farklılık gösteren büyüme performanslarını ve bu farklılıkların yaşam standartları açısından sonuçlarını inceleyen Lucas (1988), şu yorumu getirmektedir: "beşeri refah açısından bu tür soruların içerdiği sonuçlar tamamen sarsıcıdır. İnsan bir kere onları düşünmeye başlayınca, başka bir şey düşünmesi zordur." Prescott (1996) gibi bazı iktisatçılara göre, son 20 yılda büyümeye karşı yeniden canlanan ilgi, iktisatçıların konjonktür dalgalanmalarının "topluma maliyetinin olmadığı" ve "iş çevrimlerini yumuşatma değil, ekonomi genelinde verimlilik artış oranını artırma" konusuyla ilgilenmelerinin daha önemli olduğu yönündeki inançlarından kaynaklanmaktadır. Bu tavrı, Lucas daha önceden, Mayıs 1985'te Yrjö Jahnsson konferanslarını verirken açıkça ortaya koymuştur. Lucas orada, özellikle "küçük ölçüde azalan büyüme oranlarının maliyeti"ne kıyasla, 1945 sonrası ekonomik istikrarın "ikincil bir sorun" olduğunu öne sürmüştür (Lucas, 1987). Yakın bir zamanda, Lucas (2003), son 50 yıllık ABD performansını ölçüt alarak bu mesajı tekrarlamıştır. Lucas, "daha uzun vadeli arz-yanlı politikalarla elde edilecek olası refah kazançlarının, kısa vadeli talep yönetiminde daha fazla ilerleme kaydedilmesinden elde edilecek olası kazançları fazlaca aştığını" öne sürmektedir.

Düşük büyüme performansının ekonomik refah üzerindeki önemli derecede olumsuz etkisi ve iktisatçıların büyümeye verdikleri nihai önem göz önünde tutulursa, bu alandaki araştırma çabasının dönemsel olması belki de şaşırtıcıdır. Büyüme konuları 1870–1945 dönemi boyunca klasik iktisatçıların başlıca ilgi ala-

nı olduğu halde, iktisatçıların araştırmaları büyük ölçüde ‘marjinalist devrim’in etkisi altındaydı ve bu nedenle verili kaynakların etkin tahsisine ilgili konulara yönelerek ağırlıklı olarak mikro-yönlü kaldı (Blaug, 1997). 1929–33 döneminden sonraki çeyrek yüzyıl boyunca Büyük Buhran ve Keynes’in bu olaya yanıtıyla ilgili konular makroekonomideki tartışmalara egemen oldu.

11. Bölüm’de ele alacağımız gibi, 1945 sonrası dönemde büyüme teorisine ilginin üç evresi bulunmaktaydı (Solow, 1994). İlk evre, Harrod (1939, 1948) ve Domar’ın (1947) neo-Keynesyen eserlerine odaklandı. 1950’lerin ortasında neo-klasik büyüme modelinin Solow (1956) ve Swan (1956) tarafından geliştirilmesi, 1970 ve 1986 yılları arasında görece bir ilgisizlik döneminin ardından tekrar ateşlenen, daha uzun soluklu ve ilginin daha büyük olduğu ikinci evreyi teşvik etti (Mankiw ve diğ., 1992). 1970 ve 1985 yılları arasında, makroekonomik araştırma alanına, ortodoks Keynesyen modelin dejenerasyonu, iş çevrimlerinin yeni denge teorileri, arz şokları, stagflasyonla ve rasyonel beklentilerin etkisiyle şekillenen makroekonomik modeller ve politikayla ilgili teorik konular egemen oldu. Ampirik büyüme muhasebesi alanındaki araştırmalar (örneğin Denison, 1974) devam ettiği halde, iktisatçıların fikirleri tükettiğinden, bu alanın teorik cephesi 1970–85 döneminde fiilen kapandı.

Paul Romer ve Robert Lucas’ın çalışmalarıyla başlayan üçüncü evre, neo-klasik modelin teorik ve ampirik yetersizliklerine tepki olarak ortaya çıkmış olan içsel büyüme teorisinin gelişimine yol açtı. 1980’ler boyunca, birçok unsur, büyüme süreci üzerine yapılan teorik araştırmaların yeniden canlanmasına neden oldu. Teori cephesinde Paul Romer (1986), 1983 tarihli Chicago Üniversitesi’ndeki doktora teziyle ilişkili materyal yayınlamaya başladı. Aynı yıl, 1986’da, hem Baumol hem de Abramovitz “yetişme ve yakınlaşma” konusuyla ilişkili oldukça etkili makaleler yayınladılar. Bu katkıları, kısa zaman sonra Lucas’ın Cambridge Üniversitesi’ndeki 1985 Marshall konferanslarının yayınlanması izledi (Lucas, 1987). Bu eser, yeni nesil içsel büyüme modellerinin gelişimine esin kaynağı oldu ve uzun vadeli kalkınmaya ilişkin ampirik ve teorik sorulara ilginin yeniden uyanmasına neden oldu (P.M. Romer, 1994a; Barro, 1997; Aghion ve Howitt, 1998; Jones, 2001a). Başka bir önemli etki de, 1973’ten sonraki dönemde, büyük OECD ekonomilerindeki verimlilik artışında verilerin gösterdiği yavaşlamanın giderek farkına varılmasıydı (P.M. Romer, 1987a).

18. ve 19. yüzyıllarda büyüme, büyük oranda, az sayıda ülkeyle sınırlanmıştı (Pritchett, 1997; Maddison, 2001). Şimdiyse, sanayileşmiş ülkelerin yaşam standartlarında Sanayi Devrimi’nden bu yana görülen çarpıcı gelişme dünyanın diğer kısımlarına da yayılmaktadır. Bununla beraber, bu yayılma oldukça dengesiz ve bazı durumlarda göz ardı edilebilir bir seyir izlemektedir. Uzun dönem boyunca süren bu dengesiz büyümenin sonucu, dünyanın en zengin ve en yoksul ülkeleri arasındaki akla aykırı kişi başına gelir farklılıkları düzeni olmuştur. Son dönemdeki ekonomik büyüme araştırmalarının ardındaki motivasyonun büyük kısmı, kişi başına gelirden görülen ülkeler arası devasa eşitsizliklerin kaynağı ve sürekliliğine yönelik ilgiden ileri gelmektedir. Yaşam standartlarındaki bu “Büyük İraksama”nın kaynağı, her zaman ekonomi tarihçileri arasındaki uyuşmazlığın da başlıca kaynağı olmuştur (Pomeranz, 2000). Son zamanlarda, bu konu, bütüncül

bir büyüme teorisi oluşturmakla ilgilenen iktisatçıların da ilgisini çekmiştir. Böyle bir bütüncül büyüme teorisi, hem 18. yüzyıl öncesinde görülen “Malthus tarzı büyüme rejimi”ni hem de sonrasında “Sanayi Devrimi” yaşamış ülkelerde geçerli olan “modern büyüme rejimi”ni açıklamaktadır (bkz. Galor ve Weil, 2000). Özetle, ekonomik büyüme analizi bir kez daha modern makroekonominin merkezine yerleşen, aktif ve canlı bir araştırma alanı haline gelmiştir (Klenow ve Rodriguez-Clare, 1997a) ve bu konu Bölüm 11’de daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

İlerleyen bölümlerde, yıllar içinde anlaşmazlığın önemli bir kaynağı olan bu konulara geri döneceğiz. Ama önce, Keynes’in *Genel Teori* adlı eserinde saldırdığı “eski” klasik modelin önemli özelliklerini gözden geçirerek 20. yüzyılda makroekonomide görülen gelişmeler turuna başlayacağız. “Keynes-Klasikler” üzerine olan önemli tartışma, sahneyi kitabın ilerleyen bölümleri için hazırlamaktadır.

2. “Eski” Klasik Modele Karşı Keynes

Bu kitap esas olarak iktisatçı dostlarıma ithaf edilmiştir... temel amacı öncelikle teorinin zor sorunlarıyla ilgilenmek ve ikinci planda bu teorinin uygulamalarına bakmaktır... eğer izahatlarım doğru ise öncelikle halkı değil iktisatçı dostlarımı ikna etmeliyim. (Keynes, 1936, ss. v-vi)

2.1 Giriş

Makroekonomideki güncel tartışmaları daha iyi anlayabilmek için, bunların 1930’larda başlayan ve çeşitli şekillerde devam eden, Keynes ve Klasikler arasında yer alan tartışmalardaki izler araştırılmalıdır. Örneğin, 1980’lerde ana-akımın merkezinde yeni klasik (reel) denge ve iş çevrimleri teorisyenleri ve yeni Keynesyen okul olmak üzere iki düşünce okulu bulunuyordu. Öncekiler, klasik iktisatçıların geleneklerini devam ettirip, serbest piyasa güçleri çerçevesinde hareket eden ekonomik birimlerin optimize eden gücünü vurgulamaktadırlar. Sonrakiler, ekonomik dalgalanmaları anlamak için sadece genel dengenin karmaşıklığını incelemenin yetersiz olduğunu, aynı zamanda piyasalardaki hata olasılığını da büyük ölçüde değerlendirmenin gerekli olduğuna inanmaktadırlar (Mankiw, 1989; bkz. Bölüm 6 ve 7).

Klasik iktisat, Keynes’in (1936) *Genel Teori* isimli yayınından önce var olan düşünce akımıdır. Keynes’e göre klasik okul sadece Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mill’den ibaret değil, ayrıca Ricardocu iktisat teorisini mükemmelleştiren Ricardo’nun takipçileridir (Keynes, 1936, s. 3). Keynes özellikle Alfred Marshall ve Arthur Cecil Pigou’yu klasik okula dahil etmesinden dolayı geleneksel ekonomik düşünce tarihinin sınıflandırması ile arası açıktır. Ancak neo-klasik süreci klasik süreçten farklılaştıran pek çok teorik gelişmenin mikroekonomik analizde gerçekleşmesi ile Keynes muhtemelen, verdikleri mesajın içeriği çerçevesinde mantıksal olarak homojen olan 1776–1936 sürecindeki makroekonomik fikirler ile ilgili olarak, kendisinin doğrulandığını hissetmiştir. Bu durum doğal piyasa uyarlanma mekanizmasının tam istihdam dengesini sağlamaya yönelik bir araç olacağı inancını kuvvetlendirmiştir.

Klasik iktisatçılar ile ilgili olarak makroekonomik düşüncenin temel aşamalarını incelemeye geçmeden evvel okuyucu bilmelidir ki, *Genel Teori*’nin yayımlanmasından önce birleştirilmiş ve biçimlendirilmiş bir toplam istihdam teorisi bulunmamakta ve iktisatçılar arasında iş çevrimlerinin esasına ve doğasına ilişkin önemli farklılıklar mevcut bulunmaktaydı (bkz. Haberler, 1963). Klasik makroekonominin yapısı esas olarak, 1936’dan sonra ve karşılaştırmalar yapılabilmesi için büyük ölçüde Keynes’in kendi teorisine yanıt olarak ortaya çıktı. Biz burada, gerçekte oldukça karmaşık ve değişik bir düşünce akımı olan Klasik makroekonominin yapay bir özetini geleneksel yaklaşım içerisinde ele alacağız (bkz. O’Brien, 1975).

Aşağıda sunulan tüm fikirlere bir klasik iktisatçı sahip değilken, Keynes öncesi döneme ilişkin literatür bizim klasik teoriyi açıkça tanımlayıcı yapı taşları ile kolay anlaşılır bir hikaye olarak karakterize etmemizi sağlar. “Tarihi olarak doğru olmasa da” analitik olarak böyle yapmak yararlı olacaktır (bkz. Ackley, 1966, s. 109). Hatta 1936–sonrası makroekonomik teorideki gelişmeleri daha iyi anlamamız için klasik teorinin “Sally Teyze” versiyonu bize yardımcı olacaktır. “Klasiklere karşı Keynes” tartışmasında başlıca sunumlar özellikle Hicks (1937) ve Leijonhufvud (1968) tarafından belirtilen tarih dışı kurgulardan meydana gelmekte iken Keynes ve Klasiklerin konumlarını açık bir şekilde basitleştirerek anlamamıza yardımcı olduklarını kabul etmekteyiz.

2.2 Klasik Makroekonomi

Klasik iktisatçılar, kapitalist piyasa ekonomisinin denge üretim ve istihdam düzeyinden sapacağını tam anlamıyla farkındaydılar. Buna rağmen bu tip bozuklukların geçici ve kısa vadeli olacağına inanmaktaydılar. Ortak görüşleri piyasa mekanizmasının göreceli olarak hızlı ve etkin bir biçimde tam istihdam dengesini eski haline getireceği yönünde idi. Eğer klasik iktisatçıların analizleri doğru olmuş olsaydı aktivist istikrar politikaları şeklinde devlet müdahalesi ne arzu edilir ne de gerekli olurdu. Gerçekten bu tip politikaların daha fazla istikrarsızlık yaratmaları muhtemeldi. Daha sonra göreceğimiz gibi ilk dönem Klasik görüşün modern destekleyicileri (yeni klasik denge iş çevrimi teorisyenleri) piyasa güçlerini etkili kılmanın ve potansiyel aktif kamu müdahalesinin uyumdan çok zarar getirmekte olduğu inancını paylaşmaktadırlar. Klasik iktisatçılar ne toplam talebi belirleyen faktörleri ne de tam istihdama geçişi sağlayan ve toplam talebi istikrara kavuşturan politikaları çok fazla dikkate almışlardır. Klasik iktisatçılar için tam istihdam normal bir durumdur. Keynes’in 1930’larda bu fikirlere karşı çıkması, dönemin başlıca kapitalist ekonomilerinde görülen kitlesel işsizlik durumuna bakıldığında çok da sürpriz olarak görülmemelidir. Peki klasik iktisatçılar nasıl iyimser bir sonuca varmışlardır? Bundan sonra klasik modelde ekonominin reel üretim (Y), reel ücret (W/P), nominal ücret (W), fiyat (P) düzeylerinin ve reel faiz oranının (r) belirleyicileri ile izah etmeye çalışan ‘biçimlendirilmiş’ model ile göstereceğiz (bkz. Ackley, 1966). Bu biçimlendirilmiş modelin bazı varsayımları şunlardır:

1 Herkesin eleştirisine uğrayan, şamar oğlanı (ç.n.).

1. Tüm ekonomik birimler (firmalar ve hanehalkları) rasyonel olup fayda veya kârlarını maksimize etmeyi amaçlamaktadırlar; bunun ötesinde para yansamasından zarar görmemektedirler;
2. Tüm piyasalar tam rekabetçidir ve böylece ekonomik birimler tam esnek olarak verilen fiyatlar çerçevesinde ne kadar alım-satım yapacaklarına karar verirler;
3. Tüm birimler piyasa koşullarına ve ticarete girişmeden önceki fiyatlar hakkında tam bilgi sahibidirler;
4. Ticaret sadece tüm piyasalarda denge fiyatı yerleşik hale geldikten sonra, biçimlendirilmiş Walrasgil müzayedecinin varlığının hatalı ticareti önlemesi ile yapılır;
5. Birimler istikrarlı beklentilere sahip bulunmaktadır.

Bu varsayımlar klasik modelde, emek piyasası dahil piyasaların daima denge- de olduğunu göstermektedir. Klasik modelin can alıcı makro değişkenlerin belirlenmesini nasıl açıkladığını anlayabilmek için onların yaklaşımlarını izleyip ekonomiyi reel ve parasal olmak üzere iki sektöre ayıracağız. Analizi sadeleştirmek için dış ticaret sektörünün olmadığı kapalı bir ekonomi olduğunu varsayacağız.

Reel ve parasal sektörlerin davranışlarını incelerken modelin aşağıda yer alan üç bileşenini incelememiz gerekmektedir: (i) üretim ve istihdamın belirlenmesine dair klasik teori, (ii) piyasaların Say Kanunu, (iii) paranın miktar teorisi. İlk iki bileşen, modelde reel değişkenlerin denge değerlerinin nasıl yalnızca emek ve mal piyasasında belirlendiğini göstermektedir. Üçüncü bileşen, sistemde nominal değişkenlerin nasıl belirlendiğini açıklamaktadır. Bunun bir sonucu olarak klasik modelde bir ikilik bulunmaktadır. Reel ve parasal sektörler ayrılmıştır. Sonuç olarak, para miktarındaki değişiklikler modeldeki reel değişkenlerin denge değerlerini etkilemeyecektir. Reel değişkenlerin para miktarındaki değişiklikler karşısında sabit olması ile klasik iktisatçılar para miktarının yansız olduğunu öne sürmektedirler.

2.3 İstihdam ve Üretimin Belirlenmesi

Klasik yansızlık önermesi reel üretim düzeyinin ekonomideki para miktarından bağımsız olduğunu belirtmektedir. Şimdi reel üretim düzeyini neyin belirlediğini inceleyeceğiz. Klasik modelin temel bileşenlerinden biri kısa dönem üretim fonksiyonudur. Genel hatlarıyla mikro düzeyde bir üretim fonksiyonu, verilen herhangi bir miktar faktör girdisi ile bir firmanın üretebileceği maksimum ürün miktarını ifade eder. Firmanın kullandığı emek (L) ve sermaye (K) ne kadar fazla olursa (girdilerin etkin kullanımı sağlandığı takdirde) ürün miktarı da o kadar fazla olur. Bununla birlikte, kısa dönemde tek değişken girdinin emek olduğu varsayılmaktadır. İthal edilen sermaye miktarı ve teknoloji durumu sabit kabul edilmektedir. Ekonomiyi bir bütün olarak ele aldığımızda toplam üretim miktarı ($GSYİH = Y$) kullanılan girdi miktarına ve ne kadar etkin kullanıldığına bağlı olacaktır. Bu ilişki kısa-dönem toplam üretim fonksiyonu olarak bilinir ve aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$Y = AF(K, L)$$

(2.1)

- burada, (1) Y = dönem başına reel üretim,
 (2) K = dönem başına kullanılan girdi olarak sermaye miktarı,
 (3) L = dönem başına kullanılan girdi olarak emek miktarı,
 (4) A = toplam faktör verimliliğini gösteren endeks,
 (5) $F = K$ ve L girdileri ile reel üretim arasında bağlantı kuran fonksiyon.

A sembolü teknolojiadaki gelişmelerin etkisini kapsayan ve üretim faktörlerinin kullanımının genel olarak etkinliğini artıran otonom bir büyüme faktörünü göstermektedir. (2.1) numaralı denklem toplam üretim miktarının mevcut sermaye stoğu, teknoloji ve girdilerin organizasyonu veri olarak alındığında, çalıştırılan işçi miktarına bağlı olduğunu açıkça söylemektedir. Bu ilişki, Şekil 2.1'in (a) panelinde grafiksel olarak ifade edilmektedir.

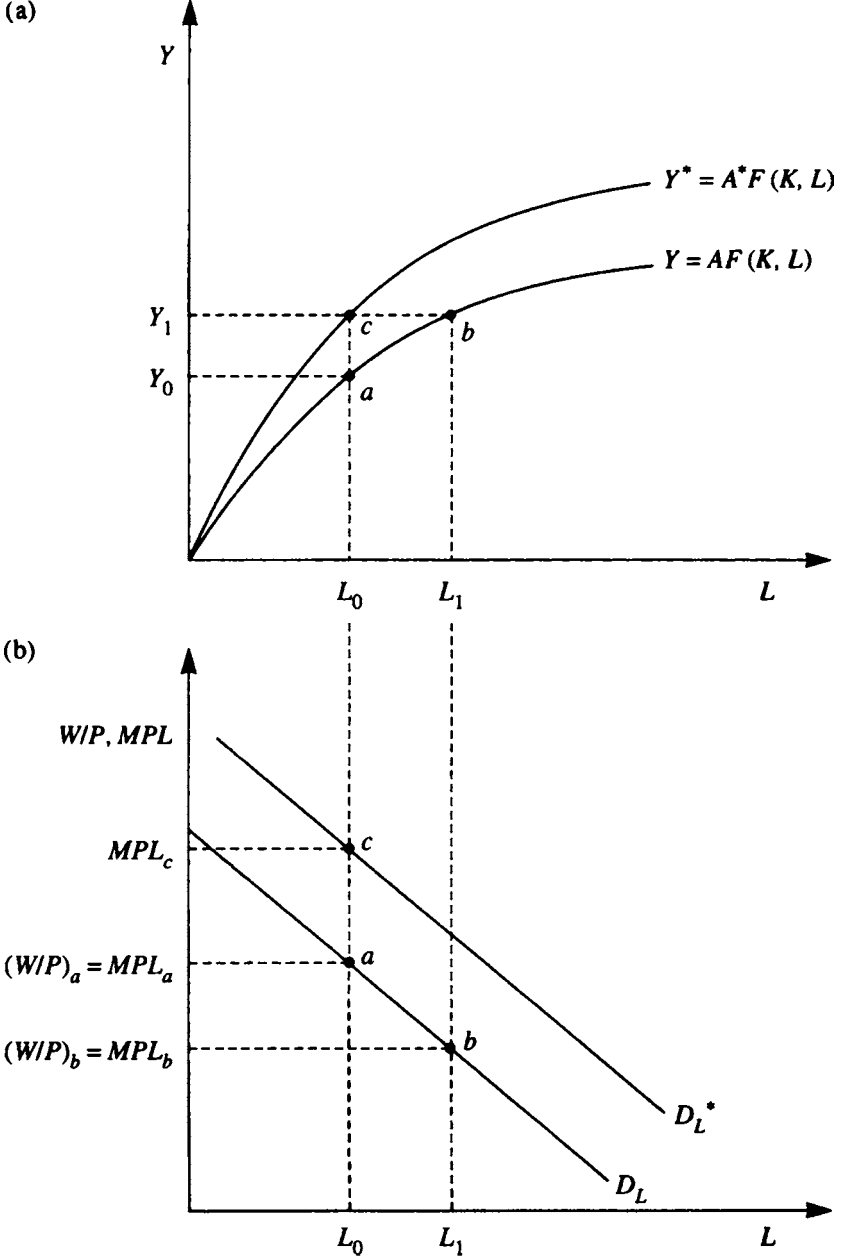
Kısa-dönem toplam üretim fonksiyonu çeşitli özellikler sergilemektedir. Kayda değer üç nokta bulunmaktadır. Birincisi, A ve K 'nin verilen değerleri için istihdam (L) ile üretim (Y) arasında üretim fonksiyonu üzerinde a noktasından b noktasına bir hareket olarak gösterilen pozitif bir ilişki mevcut olduğudur. İkinci olarak, üretim fonksiyonu değişken girdi olan emeğe karşı azalan verim sergilemektedir. Bu durum, üretim fonksiyonunun istihdam arttıkça azalan eğimi ile belirtilmektedir ($\Delta Y/\Delta L$). İstihdam edilen emek miktarındaki art arda gelen artışlar gittikçe daha az ilave ürün sağlamaktadır. $\Delta Y/\Delta L$ emeğin marjinal ürününü (MPL) ölçtüğünden dolayı üretim fonksiyonunun eğimine bakarak istihdamdaki bir artışın azalan emeğin marjinal ürününden kaynaklandığını görebiliriz. Bu durum Şekil 2.1'in (b) panelinde gösterilmektedir.

Burada D_L emeğin marjinal ürününün hem pozitif hem de azalan olduğunu belirtmektedir (istihdam L_0 'dan L_1 'e arttıkça MPL düşmektedir; yani, $MPL_0 > MPL_1$ 'dir). Üçüncü olarak, sermaye girdisi artırıldığında ve/veya girdilerin verimliliğindeki bir artışı temsil eden A 'nın değerinde bir artış söz konusu olduğunda (örneğin, teknolojik bir gelişme) üretim fonksiyonu yukarı kayacaktır. Böyle bir değişim, A 'nın A'' 'a artmasından kaynaklanarak üretim fonksiyonunun Y 'den Y'' 'a kayması ile Şekil 2.1'in (a) panelinde gösterilmiştir. Şeklin (b) panelinde üretim fonksiyonunun yukarı kaymasının etkisi ile emeğin marjinal ürünü D_L 'den D_L'' 'a kaymaktadır. Böyle bir değişim neticesinde emeğin verimliliğinin arttığını göz önünde bulundurmalıyız (L_0 miktarı emek şimdi Y_0 yerine Y_1 miktarı üretim sağlamaktadır). 6. Bölüm'de de göreceğimiz gibi bu tip üretim fonksiyonu kaymaları son dönem yeni klasik reel iş çevrimleri teorilerinde önemli rol oynamaktadır (bkz. Plosser, 1989).

(2.1) numaralı denklem ve Şekil 2.1 bize bir ekonominin üretim miktarı ile kullanılan girdiler arasındaki ilişki hakkında çok bilgi vermesine rağmen belirli bir zaman döneminde ne kadar işçi çalıştırılacağına dair hiçbir bilgi vermemektedir. Klasik modelde toplam istihdam düzeyinin nasıl belirlendiğini anlayabilmek için klasik iktisatçıların emek piyasasına ilişkin modellerini incelemeliyiz. Öncelikle kar-maksimizasyonu yapan bir firmanın ne kadar işçi istihdam edeceğini dikte almalıyız. Kar-maksimizasyonunun belli başlı iyi bilinen koşulu bir firmanın marjinal gelirinin (MR_i) marjinal maliyetine (MC_i) eşitlenmesi gerektiridir. Tam rekabetçi bir firma için, $MR_i = P_i$, i firmasının üretim fiyatını göstermektedir. Do-

layısıyla kar-maksimizasyonu denklemini (2.2) numaralı denklemden şöyle ifade edebiliriz:

$$P_i = MC_i \quad (2.2)$$

Şekil 2.1 Toplam üretim fonksiyonu (a) ve emeğin marjinal ürünü (b)

Eğer firma işgücünü rekabetçi bir emek piyasasından sağlıyorsa, her bir ek işçiye W_i kadar bir parasal ücret ödemek durumundadır. Ek bir birim işçi çalıştırmanın maliyeti $W_i \Delta L_i$ kadar olacaktır. İlave bir işçinin yaratacağı ek gelir, ilave üretim miktarı (ΔQ_i) çarpı firmanın ürün fiyatıdır (P_i). Böylece ek gelir $P_i \Delta Q_i$ 'dir. Karını maksimize eden bir firma için ilave işçi çalıştırmak ancak şu koşul $W_i \Delta L_i < P_i \Delta Q_i$ gerçekleştiği sürece mümkündür. Karı maksimize etmek için aşağıdaki koşulun (2.3) gerçekleşmesi gerekmektedir:

$$P_i \Delta Q_i = W_i \Delta L_i \quad (2.3)$$

Bu ise şuna denktir:

$$\frac{\Delta Q_i}{\Delta L_i} = \frac{W_i}{P_i} \quad (2.4)$$

İşgücünün marjinal ürünü $\Delta Q / \Delta L_i$ olduğundan dolayı firma, emeğin marjinal ürünü reel ücret düzeyine eşit olana dek işçi çalıştırmalıdır. Bu koşul (2.2) numaralı denklemi ifade etmenin bir başka yoludur. MC_p ilave bir işçinin (W_i) ilave üretim miktarına (MPL_i) oranından elde edilen maliyet olduğuna göre, bu denklemi şu şekilde yazabiliriz:

$$MC_i = \frac{W_i}{MPL_i} \quad (2.5)$$

(2.5) ve (2.2) numaralı denklemleri birleştirirsek (2.6) numaralı denklemi elde ederiz:

$$P_i = \frac{W_i}{MPL_i} = MC_i \quad (2.6)$$

İstihdam edilen emek miktarı azalan verim kanununun etkisine bağlı olduğu için marjinal ürün (MPL) azalan bir fonksiyondur ve marjinal ürün (MPL) eğrisi aşağı doğru bir eğime sahiptir. Firmanın MPL_i 'yi W_i/P_i 'ye eşitlemesi durumunda karların maksimize olacağını göstermiştik. Marjinal ürün eğrisinin firmanın emek talep eğrisine (D_{Li}) denk olacağını (2.7) numaralı denklem belirtmektedir:

$$D_{Li} = D_{Li} (W_i / P_i) \quad (2.7)$$

Bu ilişki bize firmanın emek talep eğrisinin reel ücret düzeyinin ters bir fonksiyonu olacağını ifade etmektedir. Reel ücret düzeyi azaldıkça daha fazla işçi karlı bir şekilde çalıştırılacaktır.

Yukarıdaki analizde bireysel bir firma davranışını dikkate almış bulunmaktayız. Benzer düşünce tarzı tüm ekonomiye de uygulanabilir. Firmanın bireysel emek talebi reel ücret düzeyinin ters bir fonksiyonu olduğundan dolayı bu fonksiyonları ekonomideki tüm firmalar için topladığımız takdirde, *toplam* emek talebinin reel ücret düzeyinin ters bir fonksiyonu olduğunu belirten klasik varsayıma erişiriz. Bu durumda W tüm ekonomi için ortalama parasal ücret düzeyini, P ise genel fiyatlar düzeyini temsil edecektir. Şekil 2.1'in (b) panelinde bu ilişki D_L

eğrisi ile gösterilmektedir. Reel ücret düzeyi $(W/P)_a$ 'dan $(W/P)_b$ 'ye düştüğü zaman istihdam L_0 'dan L_1 'e genişlemektedir. Toplam emek talep fonksiyonu (2.8) numaralı denklemle ifade edilmektedir:

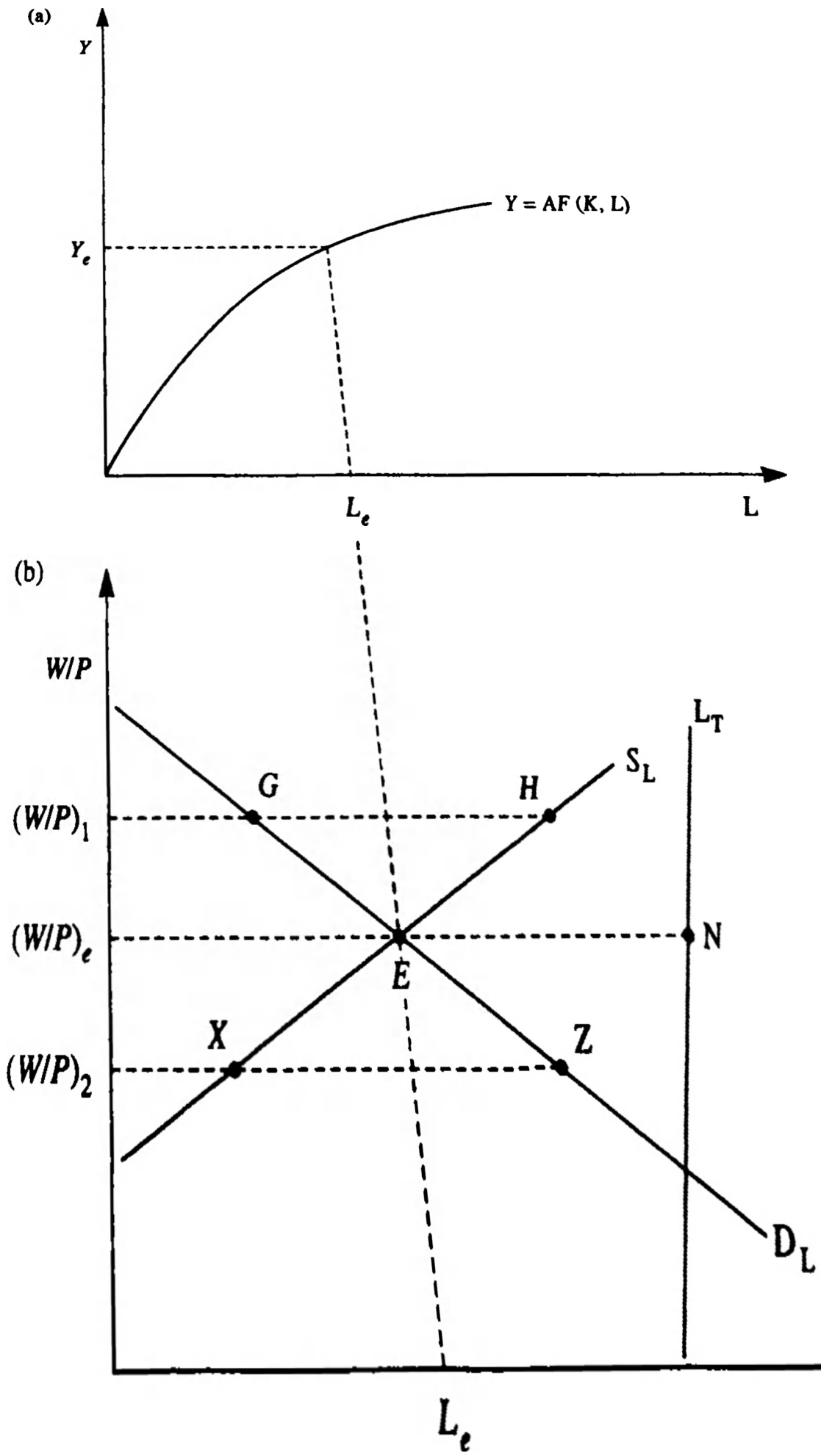
$$D_L = D_L(W/P) \quad (2.8)$$

Şimdiye kadar emek talebini belirleyen faktörler üzerinde durduk. Şimdi emek piyasasının arz cephesini dikkate almamız gerekir. Klasik modelde, hanehalklarının faydalarını maksimize etmeyi hedefledikleri varsayılmaktadır. İşgücünün piyasa arzı bu sebeple reel ücret oranının pozitif bir fonksiyonudur ve (2.9) numaralı denklemle ifade edilmekte; bu ifade Şekil 2.2'nin (b) panelinde S_L olarak gösterilmektedir:

$$S_L = S_L(W/P) \quad (2.9)$$

Belirli bir nüfus için ne kadar emek arz edildiği hanehalklarının tüketim ve boş vakit arasındaki tercihlerine bağlı olmaktadır. İkisinin de faydasının getirisi pozitifdir. Fakat tüketim yapabilmek için gelir, boş zamanı çalışma zamanına dönüştürerek kazanılmalıdır. İş faydasızlık kaynağı olarak görülmektedir. Bundan dolayı arz edilen emek miktarını işçilerin tercihleri ve reel ücretler belirleyecektir. Reel ücretlerde bir artış boş zamanı kaybedilmiş gelir ile ilgili olarak daha pahalı hale getirecek ve emek arzını artırma eğilimine girecektir. Bu durum ikame etkisi olarak bilinmektedir. Buna rağmen reel ücretlerde bir artış işçileri daha iyi bir duruma getirir ve böylece daha fazla boş zaman tercih etmeye güçleri olacaktır. Bu durum ise gelir etkisi olarak bilinmektedir. Klasik model ikame etkisinin gelir etkisine yön verdiğini ve bundan dolayı emek arzı, reel ücret düzeyinde meydana gelen artışa olumlu tepki verecektir. Bu konunun daha detaylı bir incelemesi için, bkz. örneğin, Begg ve diğerleri (2003, Bölüm 10).

İşgücü arz ve talep eğrilerinin türetimini açıkladığımıza göre, şimdi klasik modelde rekabetçi denge üretim ve istihdam düzeyinin nasıl türetildiğini göreceğiz. Klasik emek piyasası Şekil 2.2'nin (b) panelinde gösterilmiştir. Burada arz ve talep güçleri, reel ücretlerle $(W/P)_e$ istihdam (L_e) arasında bir denge kurmaktadır. Eğer reel ücret düzeyi $(W/P)_e$ 'den daha düşük olursa, örneğin $(W/P)_2$ gibi, o halde emek için ZX kadar talep fazlası oluşur ve parasal ücretler firmaların rekabetçi tekliflerine karşı yükselir, bu ise reel ücret düzeyini eski haline denge değerine getirecektir. Eğer reel ücret düzeyi denge değerinin üzerinde, örneğin $(W/P)_1$ gibi olsaydı, HG kadar emek arz fazlası oluşurdu. Bu durumda parasal ücretler reel ücret düzeyi $(W/P)_e$ olana dek düşecektir. Bu sonuç, klasik modelde kesindir, çünkü klasik iktisatçılar tam rekabetçi piyasalarda esnek fiyatlar ve tam bilgi sahibi olduğunu varsaymışlardır. Denge noktasında istihdam düzeyi (L_e) "tam istihdamı" ifade etmektedir. Bu durum işgücünün çalışmayı arzu eden bireylerinin reel ücret düzeyinde bunu gerçekleştirebileceklerini belirtmektedir. S_L eğrisi her bir reel ücret düzeyinde kaç kişinin işi kabul etmeye hazırlıklı olduğunu göstermekte iken, L_T eğrisi işgücünde her bir reel ücret düzeyinde yer almak isteyen toplam birey sayısını göstermektedir. L_T eğrisinin eğimi pozitif olup, reel ücret düzeyi yükseldikçe daha fazla kişinin işgücüne katılmak isteyeceği anlamına gelmektedir. Klasik modelde emek piyasası dengesi işsizliğin Şekil 2.2'nin (b) panelinde EN

Şekil 2.2 Klasik modelde üretim ve istihdamın belirlenmesi

mesafesine eşit olması ile ilişkilidir. Klasik tam istihdam dengesi geçici ve iradi işsizliğin varlığı ile tamamen uyumlu bulunmaktadır. Fakat gayri iradi işsizliği kabul etmemektedir. Friedman (1968a) daha sonra emek piyasasında denge işsizlik oranından bahsederken *doğal işsizlik oranı* kavramını tanıtmıştır (bkz. Bölüm 4, kısım 4.3). İşgücü piyasasında denge istihdam düzeyi belirlendikten sonra üretim düzeyi toplam üretim fonksiyonunun durumuna göre belirlenir. Şekil 2.2'nin (a) paneline atıfta bulunularak L_c miktarı kadar istihdam Y_c miktarı kadar ürün üretecektir.

Şimdiye kadar türettiğimiz basit biçimlendirilmiş model bize klasik iktisatçıların denge işsizlik düzeyinin yanı sıra denge reel üretim, istihdam ve reel ücret düzeylerinin belirlenmesini nasıl açıkladıklarını göstermektedir. Yukarıdaki değişkenlerin denge değerlerinde değişiklikler emek talep eğrisi veya emek arz eğrisi kayarsa gerçekleşebilecektir. Örneğin, üretim fonksiyonunun teknolojik değişiklikler sebebiyle yukarı doğru kayması emek talep eğrisini sağa doğru kaydıracaktır. İşgücü arz eğrisinin pozitif eğimli olması sağlandığında, bu durum istihdam, üretim ve reel ücret düzeyinde bir artışa sebep olacaktır. Nüfus artışı, emek arz eğrisinin sağa kayması ile istihdamı ve üretim düzeyini artırırken reel ücret düzeyini azaltacaktır. Okuyucular bunu kendileri için doğrulamalıdır.

Yukarıdaki analizde gördüğümüz gibi, emek piyasasında rekabet klasik modelde tam istihdamı sağlayacaktır. Denge reel ücret düzeyinde o reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen hiç kimse işsiz kalmaz. Bu anlamda “klasik varsayım gayri iradi işsizliği kabul etmemektedir” (Keynes, 1936, s. 6). Ne var ki klasik iktisatçılar denge düzeyinin ötesinde, sürekli işsizliğin mümkün olmasının denkleştirici reel ücret düzeyi fonksiyonuna suni kısıtlamalar konması ile mümkün olduğunun kesinlikle farkındadırlar. Eğer reel ücretler işçi sendikalarının tekel gücü veya minimum ücret mevzuatı ile denge noktasının üzerinde tutulursa (Şekil 2.2'nin (b) panelinde $(W/P)_1$ gibi) bu durumda “bozulmuş” reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes bunu gerçekleştiremeyecektir. Klasik iktisatçılar için “klasik işsizliğe” çözüm basit ve açıktır. Parasal ücretler kesilerek reel ücretler düşürülmelidir.

Keynes Şekil 2.2'de tarif edilen dengeye ilişkin sonucu bir “özel durum” olarak kabul etmekte ve “içinde yaşadığımız ekonomik topluma” özgü olmadığını belirtmektedir (Keynes, 1936, s. 3). Klasik modelde tam istihdam dengesi özel bir durumdur çünkü toplam talebin üretilen çıktı miktarını masnetmeye tam olarak yeterli olduğu duruma karşılık gelmektedir. Keynes, toplam talebin böyle bir düzeyde olacağının garantisi olmadığı görüşüne karşı çıkmaktadır. Klasik iktisatçılar toplam talep eksikliği olasılığını “tam istihdam için hiçbir engel yoktur önermesine denk olan” “Say Kanunu'na” başvurarak reddetmişlerdir (Keynes, 1936, s. 26). Şimdi bu önermeden bahsedeceğiz.

2.4 Say Kanunu

1803 yılında, Jean-Baptiste Say'ın *Politik Ekonomi Üzerine İnceleme* adlı eseri yayımlanmıştır. Bu iktisatçı ile birlikte anılan bu kanunun en basit yorumu, emek arzının üretilen ürünü satın alabilecek geliri elde etmek için oluşmasıdır. Kendi sözleriyle, Say önermeyi şu şekilde ifade etmektedir.

Bir ürün çok kısa bir süre sonra meydana getirildiğinde, *o andan itibaren* kendi değerinin tam büyüklüğü kadar diğer ürünleri de almaya gücünün yeteceği bir piyasa oluşur... tek bir ürünün meydana getirilmesi diğer ürünlerin de hemen sonra satışına yol açar. (Say, 1821)

Diğer bir ifadeyle, üretim faaliyeti gelir ve satın alma gücünü eş zamanlı olarak meydana getirdiği için toplam talebin eksikliğinden kaynaklanan tam istihdamla ilişkin bir engel bulunmamaktadır. Uzmanlaşmış bir ekonomide mübadelenin temel özelliklerini tanımlamayı hedefleyen "her arz kendi talebini yaratır" sözü Say Kanunu'nun esasını kapsamaktadır. Bu ise, klasik yazarlar için arz eyleminin eş değer taleple karşılanmasının apaçık ortada olması demektir. Bu kanun, kaynakların yanlış dağıtılabileceği olasılığını inkar etmemekte ve belirli mallarda fazlalık oluşabileceğini kabul etmekte fakat bu sorunun geçici olduğunu ve tüm mallar için arz fazlası olmayacağını belirtmektedir. Say'ın katkılarına ilişkin daha detaylı ve ileri tartışmalar için, bkz. Sowell (1972); Baumol (1977, 1999) ve Backhouse (2002).

Say Kanunu başlangıçta, tanımsal olarak bir ürünü arz ederken ister istemez bir başka ürünü talep etmeyi ifade eden takas ekonomisi bağlamında ileri sürülmüştür. Genel olarak klasik iktisatçılar özellikle Ricardo ve Mill, Say Kanunu'na destek vermişler, bunun parasal değişim ekonomisi için de geçerli olduğuna inanmışlardır. Para, piyasa katılımcılarının takasın garipliğinden ve uygunsuzluğundan uzak tutan uygun bir değişim aracı olmaktan başka bir şey değildir. Eğer Say Kanunu para kullanılan bir ekonomiye uygulandığı takdirde, ürün düzeyi ne olursa olsun piyasa koşullarının toplam ürün kompozisyonunu değiştirecek olmasına rağmen bir piyasa oluşacağı çıkarımı gerçekleşecektir. Eğer toplam talep ve arz eşitliği kesirse, para ekonomideki reel güçleri örten bir "peçe"den başka bir şey değildir.

Bu noktada Say Kanunu'nun iki yorumu arasında ayırım yapmak önemlidir. Trevithick'e göre (1992) zayıf yorum, her bir üretim ve arz işleminin ister istemez genel olarak, bu üretime denk ürün talebini yarattığını ifade etmektedir. Fakat Say Kanunu'nun bu yorumu, üretilen ürün miktarının tam istihdamla uyumlu olacağını garanti etmemektedir. Sadece gelecekteki toplam üretim düzeyi ne olursa olsun, bir piyasa bulacağını belirtmektedir. Say Kanunu'nun bu zayıf yorumu durgun ve canlı üretim düzeylerine uygulanabilir. Say Kanunu'nun güçlü yorumu rekabetçi bir piyasada tam istihdamın sağlanmasına yönelik otomatik bir eğilim içerisinde olacaktır (bkz. Şekil 2.2'nin (b) paneli). Say Kanunu'nun güçlü yorumu, emek piyasası ile uyumlu toplam taleple arzın eşitliğini ifade ettiğinden dolayı, tam istihdamı sağlamak için toplam talep eksikliği konusunda hiçbir engel olmadığı önermesine denk olmaktadır. Klasik iktisatçıların ekonomideki toplam harcamaların daima tam istihdam düzeyindeki üretim miktarını satın almaya yeterli olacağı inançlarını anlayabilmek için yatırım, tasarruf ve faiz oranı konusundaki görüşlerini incelememiz gerekmektedir.

Faiz oranının belirlenmesine dair klasik teori, toplam talep eksikliğinin oluşmayacağını sağlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Firmalar ve hanehalkları olmak üzere, iki sektörden oluşan bir ekonomi varsayımı altında, bize dengede toplam harcamaların (E) toplam üretim miktarına (Y) eşit olduğunu belirten denklemi, şu şekilde yazabiliriz:

$$E = C(r) + I(r) = Y \quad (2.10)$$

Buna ilaveten, toplam harcamalar iki bileşenden oluşmaktadır: firmaların harcamalarından meydana gelen yatırım harcamaları (I) ve hanehalklarının harcamalarından meydana gelen tüketim harcamaları (C). Mallar için planlanan talep (E), tüketim malları için planlanan taleple yatırım malları için planlanan talebin toplamıdır. Klasik modelde her iki malın talebi de faiz oranının (r) bir fonksiyonudur. Hanehalkları tüm gelirlerini otomatik olarak harcamadıklarından dolayı için aşağıdaki denklemi yazabiliriz (2.11):

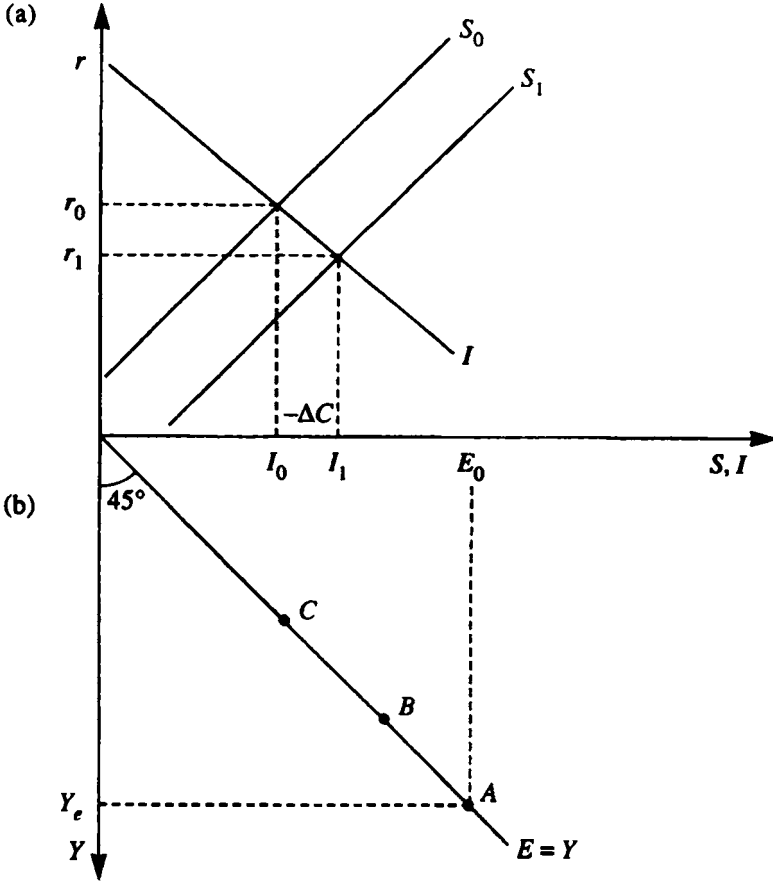
$$Y - C(r) = S(r) \quad (2.11)$$

(2.10) ve (2.11)'in birleştirilmesi ile (2.12) numaralı denklemin denge koşulu sağlanacaktır:

$$S(r) = I(r) \quad (2.12)$$

(2.11) numaralı denklemden de görüleceği üzere klasik modelde tasarruf (S) aynı zamanda faiz oranının bir fonksiyonudur. Faiz oranı ne kadar yüksek olursa tasarruf sahipleri bugünkü tüketimlerini gelecekteki tüketimlerinin yerine koymaya o kadar gönüllü olacaklardır. Bu yüzden klasik iktisatçılar faiz oranını tasarruf için gerçek bir ödül olarak görmüşlerdir. Tasarruf akışı bu yüzden sermaye piyasasında ödünç verilebilir fon arzını temsil etmektedir. Hanehalklarının tasarrufları faiz oranına olumlu yanıt verdiği için dolayı ($\Delta S/\Delta r > 0$), hanehalklarının tüketimi ile faiz oranı arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır ($\Delta C/\Delta r < 0$). Klasik modelde sermaye mallarına yapılan yatırım harcamalarının faiz oranı ile arasında negatif bir ilişki bulunmakta ($\Delta I/\Delta r < 0$) ve sermaye piyasasında ödünç verilebilir fonlara olan talebi temsil etmektedir. Firmalar tarafından yapılan yatırım harcamaları sadece harcamalardan beklenen getirinin, sermaye mallarını satın alacak fonların temini için gerekli maliyete eşit olması ile ayarlanabilir. Faiz oranı ne kadar büyük olursa sermaye mallarını satın almayı sağlayan fonların açık (ve örtük) maliyetleri de o kadar artmaktadır. Bu nedenle, yatırım harcamalarını (I) faiz oranının azalan bir fonksiyonu olarak belirtebiliriz. Klasik modelde, yatırım, tasarruf ve faiz oranı arasındaki ilişki Şekil 2.3'ün (a) panelinde gösterilmektedir. Verimlilik ve tasarrufun ikiz güçleri reel faiz oranını belirlemektedir. Ödünç verilebilir fonlar için arz ve talep arasındaki eşitliği sürdürerek denkleştirici bir güç görevi gören faiz oranlarındaki değişimler, toplam talebin hiçbir zaman yetersiz olmamasını sağlamaktadır. Şekil 2.3'e atıfta bulunarak, klasik denge süreci için faiz oranlarındaki esnekliğin ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. Şeklin (a) panelinde faiz oranının belirlenmesine dair klasik teoriyi, dikey eksen de faiz oranı ve yatay eksen de tasarruf akımları ve yatırımlar göstermek üzere belirtmekteyiz. Şeklin (b) panelinde reel üretim dikey eksen de ve toplam mal talebi ($C + I$) yatay eksen de gösterilmektedir. Şekil 2.2'den, emek piyasasındaki rekabet, denge reel ücret ve istihdam düzeyini sağlayarak üretim fonksiyonu ile bir araya geldiğinde tam istihdam üretim düzeyini verecektir (Y_e). Şekil 2.3'ün (b) paneli E_0 'a eşit olan toplam harcama miktarı Y_e kadar üretim miktarını satın almak için gerekli olmaktadır. Üretim ve talep 45° eğrisi üzerindeki her noktada özdeş olduklarından dolayı B ve C gibi herhangi bir nokta Say Kanunu'nun zayıf yorumu ile tutarlı bulunmaktadır.

(b) panelindeki A noktası Say Kanunu'nun güçlü yorumuna karşılık gelmektedir. Y_e sadece toplam harcamalarla üretim eşitliğine değil aynı zamanda tam istihdamla uyumlu emek piyasası dengesini de ifade etmektedir.

Şekil 2.3 Klasik faiz oranı mekanizması ve Say Kanunu

Bu modelde faiz oranı esnekliğinin önemini, hanehalklarının birdenbire daha fazla tasarruf etmeye (daha az tüketmeye) karar verirlerse ne olur sorusunu sorarak daha iyi görebiliriz. Bu durum Şekil 2.3'ün (a) panelinde tasarruf fonksiyonunun S_0 'dan S_1 'e olmak üzere sağa doğru kayması ile gösterilmektedir. Ödünç verilebilir fon arzında başlangıçtaki fazla, faiz oranında r_0 'dan r_1 'e doğru bir düşüşe neden olacaktır. Bu durum yatırım harcamalarında I_0 'dan I_1 'e doğru bir artış teşvik edecektir. $E_0 - I_0$ arasının tüketim harcamalarına eşit olmasından dolayı, yatırım harcamalarındaki artış, $I_1 - I_0$, tam olarak tüketim harcamalarındaki düşüş diyagramda $-\Delta C$ 'ye eşit olmaktadır. Kompozisyonun değişmesine rağmen toplam harcamalar E_0 düzeyinde kalacaktır.

Klasik modelde tasarruf etme ve yatırım yapma kararı her ne kadar farklı kişiler tarafından alınabilmesine rağmen, faiz oranı tasarruf etme ve yatırım yapma arzularını bağdaştırmak için değişecektir. Keynesyen teoride tasarruf ve yatırım arasındaki farklılıklar miktar tepkisine neden olur. Tasarruflarda bir artış olması halinde Keynesyen model toplam harcamalar, üretim ve istihdamda bir düşüş öngörmektedir. Bu duruma Keynesyen tasarruf paradoksu denilmektedir. Say Kanunu, esnek ücretler, fiyatlar ve faiz oranı ile donanmış klasik model, nihai talebin yapısında değişiklikler tecrübe edebilir ancak uzun süreli talep eksikliği ve gayri iradi işsizlik görülmeyecektir. Bu sonuç dikkate değerdir.

Bütün klasik iktisatçılar Say Kanunu'nu ve çıkarımlarını kabul etmemişlerdir. Robert Thomas Malthus genel mal bolluğunun mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Oysa Ricardo, Mill ve Say'ın takipçileri toplam üretim miktarını arz koşullarının belirlediğine inanmaktadırlar. Malthus, Keynes'i önceden görerek, belirleyici faktör olarak talebe önem vermiştir (bkz. Dorfman, 1989). Fakat "Kutsal Engizisyon mahkemesinin İspanya'yı fethettiği gibi Ricardo İngiltere'yi bütünüyle fethetmiştir" (Keynes, 1936, s. 32). Keynes için Ricardocu zaferin tamamlanması merak uyandıran ve gizemli bir şey idi. Bu nedenle, toplam talebin eksikliğine dair kendi fikirlerini sezdiği için Malthus'a büyük övgülerde bulunmuştur (bkz. Keynes, 1936, ss. 362-71). Ricardo, Malthus'un söylediklerini bir sağır gibi tamamen duymamış görünmesine rağmen anlaşmazlığın esası, her iki yazar tarafından yaşanan zaman diliminde bulunmaktadır. Ricardo gözlerini sıkıca uzun dönemle sabitlemiş oysa Malthus ve Keynes daha çok kısa dönemle ilgilenmişlerdir.

Klasik modele ilişkin tartışmamızda şimdiye kadar reel sektör üzerine yoğunlaştık. Say Kanunu tarafından desteklenen sermaye ve emek piyasalarının işleyişi, klasik iktisatçıların sistem içindeki reel değişkenleri teorik bir sistemle açıklama kabiliyetini sağlamış bulunmaktadır. Fakat klasik modelde fiyat düzeyini belirleyen nedir? Klasik iktisatçıların sistemindeki fiyat düzeyinin ve diğer nominal değerlerin belirlenmesini sağlayan son bileşen, paranın miktar teorisidir.

2.5 Paranın Miktar Teorisi

Klasik makroekonomi teorisine reel ve nominal değişkenlerin ayırımı damgasını vurmuştur. Bu klasik ikilik, reel değişkenlerin ekonomik sistem içerisinde davranışlarını incelerken nominal değişkenleri göz ardı etmemize imkan vermektedir. Oluşturduğumuz biçimlendirilmiş klasik modelde, reel değişkenlerin belirlenmesi için para miktarı önemsizdir. Uzun dönem para yansızlığı klasik modelin önemli bir özelliğidir.

Sistemdeki nominal değişkenlerin belirlenmesini açıklamak için klasik iktisatçılar miktar teorisine başvurmuşlardır. Ünlü iktisatçılardan uzun bir liste oluşturulduğunda, bu teorinin ya gelişimine katkıda bulundukları ya da politik yönergeleriyle ilgilendikleri görülmektedir. Liste, Cantillon, Hume, Ricardo, Marshall, Fisher, Pigou, Hayek ve hatta Keynes'i içermektedir. Son zamanlarda miktar teorisi, monetarizmin gelişimi ve belki de son çeyrek yüzyılda en etkili iktisatçı olan Milton Friedman'ın çalışmaları ile birlikte anılmaktadır. "Monetarizm" kavramı 1968'e kadar ortaya çıkmamış olmakla beraber (bkz. Brunner, 1968), temel öner-

mesi olan miktar teorisi, David Hume'un *Para Üstüne (Of Money)* isimli etkili eserini (1752) takiben klasik makroekonomide oldukça yer etmiştir. Gerçekten, monetarizmi tanımlayan temel önermelerin birçoğunun Hume'un çalışmasına dayanmasından dolayı Mayer (1980) monetarist görüşün belirgin doğum tarihinin 1752 olduğunu ileri sürmüştür. Burada klasik sınıflandırmayı tamamlayabilmek için miktar teorisinin kısa bir yorumunu sunacağız. Daha detaylı bir tartışma için, bkz. Laidler (1991).

1930'lu yıllardan önce hakim makroekonomik teori miktar teorisi idi. Literatürde oldukça etkili iki yorumu tanımlanabilir. Birinci yorum, Marshall ve Pigou ile birlikte anılan Cambridge nakit-balans yaklaşımıdır. İkinci yorum Irving Fisher ile birlikte anılmaktadır.

Cambridge iktisatçıları, miktar teorisinin kendi yorumlarında para talebi (M_d) ve para arzı (M) arasında net bir ayırım yapmışlardır. Para talebi esas olarak toplam harcamaların parasal değeri ile pozitif ilişki içinde olan, işlem yürütme ihtiyacı tarafından belirlenir. Sonraki, parasal milli gelire eşit olduğundan dolayı Cambridge para talebi fonksiyonunu (2.13) numaralı denklemdeki gibi ifade edebiliriz:

$$M_d = kPY \quad (2.13)$$

Burada M_d nominal para balansı için tutma talebi, k parasal milli gelirin yıllık değerinin (PY) ekonomik birimlerin (firmalar ve hanehalkları) ellerinde tutmak istedikleri miktara oranıdır. Okuyucu, Cambridge parasal yaklaşımının k 'nın kısa dönemde değişebileceğini kabul ettiğini farkında olmalıdır (bkz. Laidler, 1993), ama (2.13) numaralı denklemde incelediğimiz kurgulanmış sunumda, k katsayısının sabit olduğu varsayılmaktadır. Cambridge denklemi, olduğu gibi bir para talebi teorisidir. Fiyat düzeyini anlatmak için para arzını ortaya koymamız gerekmektedir. Eğer para arzının parasal otoriteler tarafından (M 'nin dışsal olması durumunda) belirlendiğini varsayarsak parasal denge koşulunu (2.14) numaralı denklemdeki gibi yazabiliriz:

$$M = M_d \quad (2.14)$$

(2.14)'ü (2.13)'ün içinde yerine koyduğumuzda (2.15) numaralı denklemi elde ederiz:

$$M = kPY \quad (2.15)$$

Para miktarındaki değişikliklerin uzun dönemde reel etkileri olmadığını ancak fiyat düzeyini belirleyeceklerini gösteren miktar teorisinin sonucunu elde etmek için, önceki tartışmalarımızdan hatırlayacağımız üzere Y tam istihdam değerinde, üretim fonksiyonu ve rekabetçi bir emek piyasasının faaliyeti tarafından önceden belirlenmiştir. k ve Y 'nin sabit olması ile M , P 'yi belirlemektedir. Eğer para piyasası başlangıçta dengede ise para arzında bir artış dengesizliğe neden olacaktır ($M > M_d$). Y ve k 'nın değerlerinin sabit olmasından dolayı para piyasasında denge ancak fiyat düzeyleri artarsa yeniden sağlanabilir. Klasik modelde fiyatların artma sebebi, firmaların ve hanehalklarının arzu ettiklerinden daha fazla para tutar hale geldiklerini görürlerse, para balansı fazlası mal ve hizmet satın almak için kullanılacak olmasıdır. Mal ve hizmet arzının önceden belirlenmiş üretimin tam istihdam

düzeyi tarafından kısıtlanmış olmasından dolayı, mal piyasasındaki talep fazlası, para arzındaki başlangıç artış oranında genel fiyatlar düzeyinin yükselmesine neden olacaktır.

İkinci yaklaşım, Fisher mübadele denkleminin gelir yorumunu kullanmaktadır. Bu ilişki (2.16) numaralı denklemde verilmiştir:

$$MV = PY \quad (2.16)$$

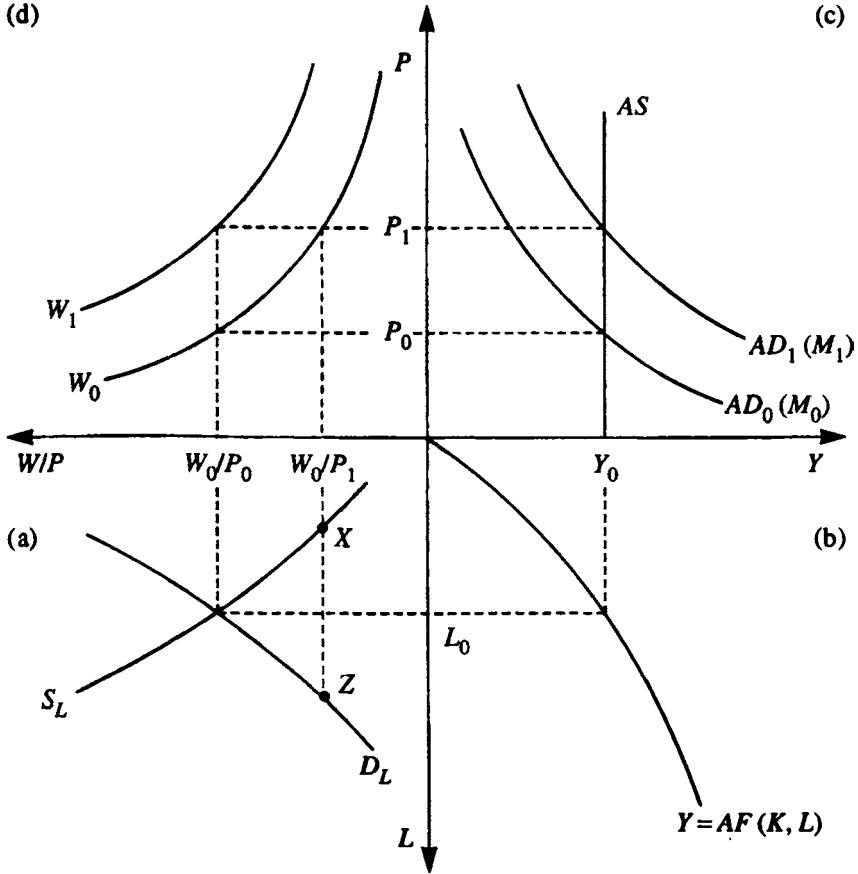
Burada, V paranın dolanım hızını ve GSYİH'yı oluşturan son işlemlerde bir birim paranın ortalama kaç defa kullanıldığını ifade etmektedir. V 'nin k 'nin tersi olarak tanımlanabileceğinden dolayı, ekonomik birimler tarafından yürütülen işlemlerin sıklığını belirleyen kurumsal faktörlerin zaman içerisinde yavaş değişimi ile V 'nin sabitliği doğrulanabilir. Burada (2.15) ve (2.16) numaralı denklemler karşılaştırılarak V 'nin k 'nin tersi olduğu ve aynı zamanda V ve $1/k$ 'nin PY/M olduğu görülebilir. (2.16) numaralı denklemin yeniden düzenlenmesi ile elde edilen (2.17) numaralı denklemi incelersek fiyat düzeyinin nominal para arzına bağlı olduğu açık bir şekilde ortaya çıkacaktır:

$$P = MV/Y \quad (2.17)$$

V ve Y 'nin sabit olması nedeniyle P 'nin M 'ye bağlı ve ΔM 'nin ΔP 'ye eşit olduğunu görmek oldukça kolay olacaktır.

Klasik modelde fiyat düzeyinin nasıl belirlendiğini ve böylece para miktarı karşısında reel üretim, reel ücretler ve istihdamın nasıl değişmez olduklarını görmek için Şekil 2.4'ün incelenmesi gerekmektedir. (a) ve (b) panellerinden Şekil 2.2'yi yeniden oluşturabiliriz. Burada rekabetçi bir emek piyasası, denge istihdam düzeyi L_0 'ı ve denge reel ücret düzeyi W_0/P_0 'ı meydana getirmektedir. Üretim fonksiyonundan, bu modelde tam istihdamın Y_0 üretim miktarına neden olacağını görebiliriz. Şeklin (c) panelinde, klasik toplam talep (AD) ve toplam arz (AS) fonksiyonlarına sahip bulunmaktayız. AS fonksiyonu tam inelastik olup reel üretim miktarının genel fiyat seviyesi karşısında değişmeyeceğine işaret etmektedir. Klasik AD eğrisi (2.16) numaralı denklemden türetilmektedir. Sabit bir para arzı (örneğin, M_0) ve V 'nin sabit olması ile yüksek bir fiyat düzeyi düşük bir reel üretim düzeyi ile bağlantılı olmak durumundadır. $AD_0(M_0)$, veri bir para arzı düzeyinde, MV 'nin nasıl P ve Y 'nin sonsuz sayıda kombinasyona ayrılabilirliğini göstermektedir. V 'nin sabit olduğunu varsaydığımızdan dolayı, ekonomideki tüm işlemlerin nominal değeri, para arzı tarafından belirlenmektedir. Fiyatlar yükseldikçe her bir işlem daha fazla para gerektirmekte ve bu nedenle satın alınabilen mal ve hizmet miktarı azalmaktadır. Veri bir para miktarı için AD eğrisi çizildiğinden dolayı, para arzındaki bir artış para talebi eğrisini (AD) sağa kaydırarak $AD_1(M_1)$ eğrisine taşıyacaktır. Sonuç olarak, (d) panelinde veri bir nominal ücret düzeyinde, reel ücret ve fiyat düzeyi arasındaki ilişkiyi göstermekteyiz. Eğer nominal ücret düzeyi W_0 ise, daha yüksek bir fiyat düzeyi reel ücret düzeyini düşürecektir.

Para miktarı ile ilgili modelde başlangıç denge değerlerinin M_0 , Y_0 , W_0/P_0 ve L_0 olduğunu varsayalım. Parasal otoritelerin, reel üretim ve istihdamı artırma çabası içerisinde para arzını M_1 'e yükselttiğini farz edelim. Böyle bir politikanın klasik modelde tamamen başarısız olacağını görebiliriz. Para miktarındaki artış,

Şekil 2.4 Klasik modelde fiyat düzeyinin belirlenmesi

para piyasasında dengesizliğe ($M_d < M$) neden olarak, mal ve hizmetler talebinde bir artışa yol açacaktır. Y , emek piyasa denge istihdamı (L_0) tarafından Y_0 'da kısıtlı olduğundan dolayı, fiyatlar P_1 'e yükselecektir. W_0 olarak verilen bir nominal ücret düzeyi için, fiyat düzeyinde bir artış reel ücretleri düşürecek ve emek piyasasında bir dengesizlik yaratacaktır. ZX emek miktarı için W_0/P_1 reel ücret düzeyinde emek talep fazlası oluşur. İşverenlerin rekabetçi teklifleri nominal ücret düzeyini, reel ücret düzeyinin denge değerini $W_0/P_0 = W_1/P_1$ yeniden sağlayacak W_1 seviyesine gelinceye kadar yönlendirecektir. Irving Fisher (1907), ayrıca parasal genişlemenin nominal faiz oranını, "Fisher etkisi" vasıtasıyla nasıl artırdığını göstermiştir. Klasik modelde, reel faiz oranları ödünç verilebilir fonlar piyasasında tasarruf ve yatırımı eşitlemek için ayarlama yapmaktadır. Reel faiz oranının, nominal faiz oranından enflasyon oranının çıkarılmasına eşit olması ve reel verimlilik ve tasarruf güçleri tarafından belirlenmesinden dolayı nominal faiz, reel faiz ve reel enflasyon oranlarındaki değişimlerin etkisine göre uyum gösterecektir. Parasal genişleme, enflasyon oranını artırarak, nominal faiz oranını da artıracaktır. Özetlemek gerekirse, parasal bir genişlemenin nihai sonucunda fiyat düzeyi, nominal ücretler

ve nominal faiz oranı artacak ancak sistemdeki tüm reel değişkenler etkilenmeden kalacaklardır (paranın yansız olma durumu). David Hume'un deyişiyle (1752), "malların fiyatlarının para bolluğu ile orantılı olmasından dolayı paranın çok veya az olmasının bir öneminin bulunmadığı açıktır".

Keynes'in klasik modele itirazlarını incelemeyen önce yukarıda sunulan miktar teorisinin biçimlendirilmiş yorumu, miktar teorisi geleneğinde çalışan Keynes öncesi iktisatçılar tarafından geliştirilen teorilerin karmaşıklıkları ve çok yönlülüklerine karşı hakkını vermediklerini belirtmemiz gerekmektedir. Ricardo gibi klasik iktisatçılar uzun dönem denge durumları ile ilgilenmiş ve bir denge durumunu diğeri ile karşılaştırmak için mukayeseli bir statik analiz metodunu kullanmışlardır. Bazı klasik iktisatçılar paranın yansızlığı önermesinin kısa dönemde geçerli olmadığını çok iyi bilmekteydiler (bkz. Corry, 1962). Aslında, Keynes'ten önce klasik yuvadan ayrılan Ralph Hawtrey tüm kariyeri boyunca paranın kısa dönemde yansızlıktan uzak iş çevriminin tam bir parasal teorisini savunmuştur (bkz. Haberler, 1963; Deutscher, 1990). Fakat Büyük Buhran'ın en yoğun yaşandığı süreçte, 1930'lı yılların başlarının bakış açısından bakıldığında Ricardocu uzun dönem dengesi Mars gibi uzak bir yerde bulunuyor gibiydi. *Parasal Reform Üzerine Broşür (Tract on Monetary Reform)* adlı eserinde (1923), Keynes "Uzun dönemde hepimiz ölmüş olacağız. İktisatçılar çalkantılı zamanlarda kendilerine kolay ve faydasız işleri belirlerler ama bize sadece fırtına çoktan geçtiğinde okyanusun tekrar düz hale geldiğini söyleyebilirler". Şimdi 1936'da en etkili kitabının yayımlanmasıyla doruğa çıkan Keynes'in klasik teoriye olan itirazlarını incelemeye dönelim.

2.6 Keynes'in Genel Teorisi

Genel Teori'nin Şubat 1936'da basımının üzerinden yetmiş yıl geçmiş olmasına rağmen Keynes'in ekonomi teorisine katkısı önemli bir tartışma konusu olarak sürmektedir. Az sayıda iktisatçı, Samuelson'un (1988) Keynes'in ekonominin seyri üzerine katkısının, "yirminci yüzyılda ekonomi bilimine yapılan en önemli olay olduğuna" veya makroekonominin onun eseri olduğu fikrine itiraz edecektir. Karşıtları, Keynes'in esas olarak yanılmış olduğuna inanmışlardır (Hayek, 1983; ayrıca bkz. 4. ve 5. Bölümlerin sonlarında yer alan Friedman ve Lucas söyleşileri). Keynesyenler kendi içlerinde, Keynes gibi, *Genel Teori*'nin politika çıkarımlarını kısmen muhafazakar olarak görenler (Tobin, 1987) ve Keynes'in başyapıtını ana-akım klasik ve neo-klasik doktrinlerden devrimsel bir ayrılış olarak görenler olarak ikiye ayrılmaktadırlar (Robinson 1971; Davidson 1994 ve Bölüm 8). *Genel Teori*'nin makroekonominin gelişimi ve makroekonomik politika oluşturulmasının yürütülmesi üzerinde büyük bir etkinin olması sonuç ne olursa olsun şüphe götürmemektedir.

Keynes, esasen ekonominin çekiciliğinin uygulayıcılara dünyayı daha iyi bir yer haline getirme ihtimalini elinde tutmasından kaynaklanan, Alfred Marshall'ın Cambridge geleneğinde yetişmiş, uygulamalı bir iktisatçı idi. Fakat Keynes için *Genel Teori*'yi yazmak "alışılacelmış düşünce ve ifade biçimlerinden uzun süren bir kaçış mücadelesini" içermekteydi. Keynes'in kaçmaya çalıştığı eski fikirler

19. yüzyıl klasik iktisadının liberal geleneklerine bağlı *laissez-faire* doktrinleri idi. Adam Smith'i takiben, politik iktisat *laissez-faire* hakkında bir önyargıya sahipti. Bazı istisnalarla, klasik iktisatçılar hükümet başarısızlıkları ile meşgullerdi. Onların görüşlerine göre vatandaşlarının bireysel amaçlarını mümkün olduğunca tamamen sürdürebilecekleri bir huzurlu ve rekabetçi ortam sağlamaları için devlet, faaliyetlerini sınırlamalıdır. Kısıtlı ancak tamamen kullanılan, kaynaklar veri iken, sadece tekel gücünün kötülükleri ve ekonomik ilişkiler içinde çok fazla devlet müdahalesi, fiyat mekanizmasının maksimum ulusal üretimi sağlamasına engel olabilir. Bu ortodoksiye karşın, 1920'lerin ortalarından itibaren yaptığı çalışmalarından saptayabileceğimiz Keynes'in çalışmalarının en devrimci yönü, genel istihdam ve üretim düzeyine bağlı olarak kişisel çıkarı sosyal faydaya yönlendirecek "görünmez bir el" olmadığını belirten açık ve anlaşılır bir mesaja sahip olmasıdır. Keynes'in yerleşik inançlara karşı çıkan görüşü her ne kadar 1920'lerde İngiltere hükümet politikasını zaman zaman eleştirmesiyle belirmiş olsa da birçok politika tavsiyeleri mantıksal olarak çıkarımların yapılabileceği teorik yapıdan yoksundu. Örneğin 1929'da Keynes, Lloyd George'un liberal iyileşme programını tamamen destekleyerek hükümet programları için açık finansman yoluyla talebin genişletilmesini güçlü bir şekilde savunuyordu (bkz. Keynes, 1929). Ancak bunu, tartışmada çok önemli bir yere sahip olan efektif talep teorisi ve çarpan mekanizması olmadan yapıyordu (bkz. Keynes, 1972, Cilt IX).

Mevcut klasik ortodoksiye etkin olarak karşı koyabilmek için Keynes'in alternatif bir teori sağlamasına ihtiyacı vardı. Büyük Buhran'ın başlamasıyla, Keynes'i "kırk sekiz yaşında, ekonomik çöküşün yol açacağı barbarlığın yutma eğiliminden Batı medeniyetini kurtarmak için üstün derecede bir düşünsel çaba ile meşgul olarak, Kings'teki fildişi kulesine" çekilirken buluyoruz (Skidelsky, 1992, s. xxvii). Keynes dünya tarihinin bu noktasında dünya kapitalizminin aşırı kırılgan olduğunun kesin bir şekilde farkındaydı.

Bugünün otoriter devlet sistemleri, işsizlik sorununu etkinlik ve özgürlük pahasına çözmüş gibi görünmektedirler. Şüphesiz dünya, kısa aralıklı heyecanların dışında, bana göre kaçınılmaz olarak günümüz kapitalist bireyseliğine bağlı işsizliğe daha fazla tahammül edemeyecektir. Ancak etkinlik ve özgürlüğü korurken hastalığı iyileştirmek, sorunun doğru analizi ile mümkün olabilir. (Keynes, 1936, s. 381)

Bu nedenle, Keynes'i 1931'den itibaren, önceki birçok yazısından farklı olarak, iktisatçı arkadaşlarına hitap eden bir kitap olan *Genel Teori*'ye doğru el yordamı ile ilerlerken buluyoruz.

1932'nin sonlarında ve kesinlikle 1933'ün başlarını geçmeden, zihnindeki ilk biçim veya "karmakarışık yünlü canavar" Cambridge derslerinde ortaya çıkmaya başlamıştı (bkz. Skidelsky, 1992; Patinkin, 1993). Karşıtları için *Genel Teori* bir "canavar" olarak kaldı. Keynesyenizmin önde gelen modern eleştirmenlerinden biri olarak Lucas, *Genel Teori*'yi "Büyük Buhran'a karşı politik bir yanıt" ve "özensizce yazılmış" "okuyamayacağı" bir kitap olarak görmektedir (bkz. Klammer, 1984). Samuelson bile Keynes'i en erken kabul edenlerden biri olarak, kitabı 'yetersiz düzenlenmiş' ve 'kötü yazılmış' olarak tanımlamaktadır. Ancak Samuelson için bu yapıt tartışmalı ve anlaşılmaz karakterinden ötürü "bir deha eseridir" ve ekonominin gelişiminde etkisi uzun süre devam edecektir (Samuelson, 1946).

Galbraith (1977) benzer bir sonuca ulaşarak *Genel Teori*'nin içerdiği belirsizliğin, değişimi kabul edenleri kazanmak için garantili bir özellik olduğunu görmüştür, çünkü:

Okuyucular çok fazla çaba sarf ettikten sonra anlamışlarsa, düşüncelerini kuvvetli bir şekilde savunurlar. Zahmetin değer olduğunu düşünmek isterler. Ve eğer, İncil ve Marx'ta olduğu gibi, yeteri kadar çelişki ve belirsizlik varsa, okuyucu daima inanmak istediği bir şeyler bulabilir. Bu da taraftar kazandırır.

Genç nesil iktisatçıların İngiltere, Cambridge'de ve ABD, Cambridge'de yeni fikirleri hızlı bir şekilde almaları hiç de şaşırtıcı değildir. Oysa 50 yaşını aşmış iktisatçılar tamamen Keynes'in mesajından etkilenmemekte olup, *Genel Teori*, "Güney Denizi adalarının yalıtılmış bir kabilesine beklenmeyen çok zehirli bir hastalığın ilk saldırısı ve büyük bölümünü yok etmesi gibi, 35 yaş altındaki pek çok iktisatçıyı yakalamıştır" (Samuelson, 1946). Nesillerin değişmesi ile gelen ekonomideki bu değişim yaklaşık 40 yıl önemli bir rol oynamış, daha sonra esas olarak genç nesil iktisatçılara bulaşan yeni klasik iktisadın yükselmesi, öyle ki Keynesyenlerin yok olma tehdidi gibi göründü (bkz. Colander, 1988; Blinder, 1988b).

2.7 *Genel Teori*'nin Değerlendirilmesi

Genel Teori'nin içeriğini tartışırken en büyük problemlerden biri, geniş ölçüde farklı kanaatlere sahip iktisatçılara kitabın içinde Keynes'in temel mesajını kendi yorumlarıyla destekleyecekleri ifadeler bulmaya olanak sağlayan oldukça karmaşık, tartışmalı ve etkili bir kitap olmasıdır. Keynesyen literatür oldukça geniş bir biçimde katlanarak büyümeye devam etmektedir! Farklı görüşler dizisi bir karışıklık ve aydınlanma kaynağıdır. Örneğin, E. Roy Weintraub'un (1979) "Keynes'in sisteminin 4827. yeniden incelemesi" başlıklı bir bölümü bulunmaktadır. *Genel Teori*'nin çelişen teorik yorumları hakkında fikir sahibi olmak için okuyucu Hicks (1937), Modigliani (1944, 2003), Klein (1947), Patinkin (1956, 1976, 1990b), Leijonhufvud (1968), Davidson (1978, 1994), Chick (1983), Coddington (1983), Kahn (1984) ve Meltzer'e (1988) başvurmalıdır. Cunningham Wood (1983) tarafından yayına hazırlanan ciltler için toplanan makaleler 1936'dan sonra ortaya çıkan eleştiriler ve gelişmeler hakkında bazı fikirler vermektedir. Keynes'in katkılarını geniş ölçüde hayatı ve felsefesi bağlamında anlamak için okuyucu Harrod (1951), Moggridge (1992) ve Skidelsky (1983, 1992, 2000) tarafından yazılan mükemmel Keynes biyografilerine başvurmalıdır. Donald Moggridge tarafından yayına hazırlanmış olan *John Maynard Keynes'in Toplu Yazıları (The Collected Writings of John Maynard Keynes)* isimli eser otuz ciltten oluşmaktadır!

Kitabın matematiksel olmayan üslubu veri iken, Keynes'in evrensel bir desteğe hakim olan herhangi bir tam yorumu bulunmamaktadır. İktisatta Keynes'in sebep olduğu çalkantı halen devam etmekte olup *Genel Teori* "henüz tam olarak işlenmemiş" bir metin olarak durmaktadır (Phelps, 1990; ayrıca bkz. Akerlof'un Nobel Ekonomi Ödülü Konferansı Konuşması, 2002). Bunun sebeplerinden bir tanesi olan, Keynes'in ilgilendiği konu aktif devlet müdahalesi olmaksızın piyasa güçlerinin istikrarlı tam istihdam dengesini sağlayan etkinliklerinin halen daha

ekonomik tartışmanın merkezinde olmasıdır (benzer kamu ve piyasa başarısızlıklarına bağlı aynı konu ekonominin başka bir yerindeki tartışmanın merkezinde yatmaktadır – bkz. Snowdon, 2001b).

Bill Gerrard (1991) neden farklı yorumlamaların ortaya çıktığının sebeplerini incelemeye çalışmıştır. Bunlara, Keynes tarafından ortaya konulan karışıklıklar “teknik yetersizlik”, “biçimsel zorluklar”, “tutarsızlıklar” ve “yanlışlar” da dahildir. Karışıklığın diğer olası kaynakları, “okuyucu tarafından üretilen” ve “seçici okuma”, “uygun olmayan çerçevelmeler” ve “ikincil kaynaklara güven”den meydana gelmektedir. Bir başka sorun, Keynes’in *Genel Teori*’ye ilaveten ürettiği tüm materyalde ortaya çıkmıştır; örneğin, bazı yazarlar Keynes’in önceki ve ihmal edilmiş felsefi makalelerine önem vermişlerdir (O’Donnell, 1989). Gerrard, Keynes’in *Genel Teorisi*’nin başarısının esas olarak makroekonomiye bir takım olası bakış açılarını yansıtan, “araştırma programlarına bir farklılık meydana getirme kabiliyeti” olduğu sonucuna varmıştır. Kısacası, Keynes’in çalışmalarının üretkenliğini ve “referans gücünü” doğrulamasından dolayı Gerrard birden çok yorum için endişe etmeyi bırakmamız gerektiğini belirtmektedir.

Keynes’in çok çeşitli yorumlarının haklarını vereceğimizi ümit edemediğimizden dolayı, burada *Genel Teori* ile ilgili temel argümanların bazılarının geleneksel açıklamalarını sunacağız.

2.8 Keynes’in Temel Önergeleri

Keynes, *Genel Teori*’de “belirli bir sistemin milli gelirini ve (neredeyse aynı şey olan) bu sistemin istihdam miktarını her zaman neyin belirlediğini ortaya çıkarmaya” girişmiştir (Keynes, 1936, s. 247). Kurduğu yapıda, “ulusal gelir istihdam hacmine bağlı bulunmaktadır”. Teorisini geliştirirken, Keynes ayrıca makroekonomik dengenin gayri iradi işsizlikle uyumlu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Kitabın teorik yeniliği ve temel önermesi, fiyatlardan ziyade üretimdeki değişikliklerin dengeleyici rolü ile birlikte, efektif talep prensibidir. *Genel Teori*’de fiyat ayarlamasından ziyade miktar ayarlamasına verilen önem, klasik model ve Keynes’in tasarruf ve yatırım kararları arasındaki çelişkilerin fiyat düzeyini dalgalandırmasına neden olduğunu belirttiği *Para Üzerine bir İnceleme (Treatise on Money)* (1930) adlı eserinin içerdiği çalışma ile tam bir tezat içindedir.

Sonunda Keynes’in *Genel Teorisi*’nin ana düşüncelerini oluşturan yapı-taşlarının gelişimi, yapımından birkaç yıl önce ortaya çıkmaya başlamıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, 1929’da Keynes açık finansman yoluyla toplam talebin genişletilmesi için hükümet programlarının desteklenmesini savunuyordu. Hubert Henderson (1929) ile beraber yazdığı ünlü küçük kitabında Keynes, Lloyd George’un işsizliği düşürerek “bir yılda normal değerlere getireceği” 1929 seçim vaadini destekleyerek bayındırlık işleri programlarını savunmuştur (bkz. Skidelsky, 1992). Bununla birlikte, Keynes ve Henderson, 1929’da İngiltere Maliye Bakanı’nın “politik veya sosyal faydaları ne olursa olsun çok az bir ilave istihdam, esasen, genel bir kural olarak kamu harcaması ve borçlanması ile yaratılabilir” olarak ifade ettiği ortodoks “Hazine dogmasını” inandırıcı bir şekilde püskürtmeyi başaramamışlardır. Keynes ve Henderson’un işsizliği düşürmek için bayındırlık işleri prog-

ramları lehine argümanlarındaki üstü kapalı olgular, talep tarafından belirlenen üretim düşüncesi ve istihdam çarpanı kavramlarıdır.

Efektif talep prensibi atıl kapasitenin bulunduğu kapalı bir ekonomide üretim düzeyinin (ve dolayısıyla istihdam düzeyinin) hanehalkları tarafından gerçekleştirilen tüketim harcamaları (C) ve firmalar tarafından gerçekleştirilen yatırım harcamaları (I) olmak üzere iki bileşen içeren toplam planlanmış harcamalar tarafından belirlendiğini ifade eder. *Genel Teori*'de doğrudan kamu harcamaları veya dolaylı olarak vergilendirmedeki değişiklikler tarafından uyarılan harcamalardaki sapmaların etkilerinin açık bir analizi bulunmamaktadır. Bu nedenle, *Genel Teori*'de iki sektör bulunmakta (hanehalkları ve firmalar) ve planlanmış harcamalar (2.18) denkleminde gösterilmektedir:

$$E = C + I \quad (2.18)$$

Okuyucu, klasik modelde tüketim, tasarruf ve yatırımın faiz oranının bir fonksiyonu olduğunu hatırlayacaktır – bkz. (2.10) ve (2.11) numaralı denklemler. Keynes'in modelinde, faiz oranından ziyade gelire bağlı olarak tüketim harcamaları içsel ve esasen etkisizdir. Keynes'in tüketim fonksiyonu teorisi bu ilişkiyi açıklamaktadır.

Yatırım harcaması, yatırımın beklenen karlılığına ve ödünç alınabilir fonların maliyetini temsil eden faiz oranına bağlı bulunmaktadır. Keynes, beklenen karları "sermayenin marjinal etkinliği" olarak adlandırmıştır. Böylece, kaçınılmaz bir şekilde Keynes'in modelinde istihdam, büyük ve ani dalgalanmalara maruz kalabilecek istikrarsız bir faktör olan yatırım harcamasına bağlı hale gelmektedir. Üretim ve istihdamın yatırıma olan bağımlılığı yatırım harcamalarının yıldan yıla istikrarlı olması halinde çok önemli olmayabilir. Maalesef, makineler ve malların üretileceği binalar şimdi satın alınıp gelecekte o malların satılıp satılamayacağı kaçınılmaz bir şekilde belirsiz olduğundan dolayı yatırım kararı, verilmesi zor bir karardır. Gelecekteki talep düzeylerine ve maliyetlere ilişkin beklentilerin hesaba katılması, zor gerçeklerin yanı sıra umut ve endişelerin kararı etkilemesine olanak sağlar. Genellikle ekonomik canlılıktan kaynaklanan beklentilerin belirsiz olması durumunda, sermayenin beklenen karlılığı da oldukça istikrarsız olacaktır. Bu yatırım kararları, irrasyonel iyimser ve kötümser gelgitlerden etkilenebilir, iş güveni durumunda büyük savrulmalara sebep olarak, Keynes'in faiz oranı ayarlamalarının etkilerinin yatırım hacmini etkilemenin bir aracı olup olmadığını sorgulamasına yol açmıştır. Yatırımın gelecekteki karlılığına ilişkin beklentiler, bugüne geleceğin bağlanmasında faiz oranından çok daha önemlidir, çünkü: "toplumun psikolojisi dikkate alındığında, üretim ve istihdam düzeyi toplamda, yatırım miktarına bağlı bulunmaktadır" ve "çok az bilgi sahibi olduğumuz geleceğe ilişkin görüşlerimizden etkilendiklerinden dolayı yatırım oranını belirleyen bu faktörler güvenilmezlerdir" (Keynes, 1937).

Bir firmanın yatırım kararının beklenen getirisine ilişkin bilgisinin "son derece istikrarsız" olması, Keynes'in iş çevrimleri açıklamasının merkezinde yatmaktadır. Keynes'in istikrarsızlığa ilişkin analizinde sermayenin marjinal etkinliğindeki "şiddetli dalgalanmalar" reel toplam talebi kaydıran şokları oluşturmakta; yani ekonomik dalgalanmaların ana kaynağı, IS eğrisi ile tanımlanan ekonominin reel

tarafından meydana gelmektedir; bkz. Bölüm 3, kısım 3.3.1. Tüketim fonksiyonu-na ilişkin analizinde Keynes, çarpanın büyüklüğünün belirlenmesinde önemli rol oynayan marjinal tüketim meyli kavramını geliştirmiştir. Yatırım harcamalarındaki herhangi bir bozukluk çarpanıdan dolayı toplam üretim üzerinde büyütülmüş bir etki yapacaktır. Bu durum kolayca şu şekilde gösterilebilir. c' 'yi marjinal tüketim meyline $(\Delta C/\Delta Y)$ eşit olarak ve a' 'yı otonom tüketim olarak kabul ettiğimizde, tüketimin davranışsal denklemini (2.19) şu şekilde yazabiliriz:

$$C = a + cY \quad (2.19)$$

Keynes'in modelinde toplam tüketim miktarının (esasen) toplam gelir düzeyi-ne bağlı olduğunu hatırlayalım. (2.19) numaralı denklemi (2.18) numaralı denklemin yerine koyduğumuzda (2.20) numaralı denklemde verilen denge durumunu elde ederiz:

$$Y = a + cY + I \quad (2.20)$$

$Y - cY = a + I$ ve $Y - cY = Y(1 - c)$ olduğundan dolayı bilinen indirgenmiş biçimdeki (2.21) denklemini elde ederiz:

$$Y = (a + I) / (1 - c) \quad (2.21)$$

Burada $1/1 - c$ çarpanı temsil etmektedir. κ çarpanı sembolize etmek üzere, (2.21) denklemini yeniden şu şekilde yazabiliriz: $Y = (a + I)\kappa$. Bunu takiben, yatırım harcamasında belirli bir değişim (ΔI) için:

$$\Delta Y = \Delta I \kappa \quad (2.22)$$

(2.22) numaralı denklem bize gelir (üretim) değişimlerinin yatırım harcamalarındaki birçok değişimden kaynaklandığını göstermektedir. Keynes yatırım çarpanı (κ)'yı gelirdeki bir değişimin otonom harcamalardaki bir değişime oranı olarak tanımlamaktadır ve bu durum beraberinde şunu getirmektedir: "toplam yatırımlarda bir artış olduğunda, κ çarpı yatırımdaki artış miktarı kadar gelir yükselecektir" (Keynes, 1936, s. 115).

Diğer bütün unsurlar sabit iken marjinal tasarruf meyli ne kadar küçük olursa çarpan o kadar büyük olacaktır. Bu nedenle çarpanın büyüklüğü c' 'nin değerine bağlı olmakta ve $1 > c > 0$ 'dır. Çarpan etkisi, otonom bir talep kayması (ΔI) için, gelirin ilk olarak eşdeğer bir miktarda yükseleceğini göstermektedir. Fakat gelirdeki bu yükseliş sırasıyla tüketimi $c\Delta I$ kadar artıracaktır. Gelirdeki ikinci tur yükseliş, ileride de harcamaları ve geliri artıracak olan $c(c\Delta I)$ ile tekrar harcamaları artıracaktır. Böylece, burada sonsuz bir geometrik seriye sahip olmaktadır ve talepteki bir otonom değişikliğin üretim üzerindeki tam etkisi (2.23) numaralı denklemde şu şekilde verilebilir:

$$\Delta Y = \Delta I + c\Delta I + c^2\Delta I + \dots = \Delta I (1 + c + c^2 + c^3 + \dots) \quad (2.23)$$

ve $(1 + c + c^2 + c^3 + \dots) = 1/1 - c'$ 'dir. Yukarıdaki analiz boyunca atıl kapasiteye sahip, firmaların ekstra talebe karşılık daha fazla üretim yaparak cevap verebildikleri bir ekonomiden bahsettiğimiz varsayılmıştır. Daha fazla üretimin daha fazla emek

girdisi gerektirmesinden dolayı, üretim çarpanı istihdam çarpanını belirtmektedir (Kahn, 1931). Dolayısıyla, otonom harcamalardaki bir yükseliş üretim ve istihdamı artıracaktır. Tam istihdam düzeyinin altında bir pozisyondayken, ekonominin üstlendiği otonom yatırımlarda bir artış olduğunu farz edelim. Yatırım harcamalarında bir artış sermaye malları üreten firmaların istihdam düzeylerinde artışla sonlanır. Sermaye-malları endüstrilerinde yeni istihdam edilen işçiler gelirlerinin bir kısmını tüketim mallarına harcayıp gerisini tasarruf edeceklerdir. Tüketim mallarına olan talep artışı tüketim malları endüstrilerinde bir istihdam artışına ve ileri harcama döngülerine sebep olacaktır. Sonuç olarak, otonom yatırımlardaki ilk artış gelirden uygun bir artıştan daha fazlasına yol açacaktır. Aynı çarpan mekanizması sadece yatırım harcamalarındaki bir değişime değil ayrıca otonom tüketim harcamalarındaki bir değişime de uygulanabilir. Samuelson'un ünlü Keynesyen çarpım modeline göre, tersi de geçerli olmak üzere, daha büyük bir çarpan daha dik bir toplam harcama eğrisi oluşturacaktır (bkz. Pearce ve Hoover, 1995). Keynesyen IS-LM modelinde çarpan, IS eğrisinin eğimini etkilemektedir. Tersisi de geçerli olmak üzere, çarpan değeri büyüdükçe IS eğrisi daha yatık bir hale gelecektir (bkz. Bölüm 3).

Keynes önerdiği bayındırlık işleri programlarının çarpan etkisinin büyüklüğünü kısıtlayan çeşitli faktörlerin tam olarak farkında olup, bu faktörler, “faiz oranını artırmanın” etkisi “para otoritesi aksine adım atmadıkça” “yatırımları diğer yönlerle” kovmakta, bu da “güven” üzerine bir olumsuz etkinin potansiyelini, ve İngiltere gibi açık bir ekonomide vergilendirme ve ithalata yapılan harcama sınırlarını kapsamaktadır (bkz. Keynes, 1936, ss. 119–20). Tam istihdamın olduğu bir ekonomide, Keynes yatırımında herhangi bir artışın “marjinal tasarruf meyline bakmaksızın, parasal-fiyatların limit olmadan yükseleceği bir eğilime neden olacağı” farkındaydı.

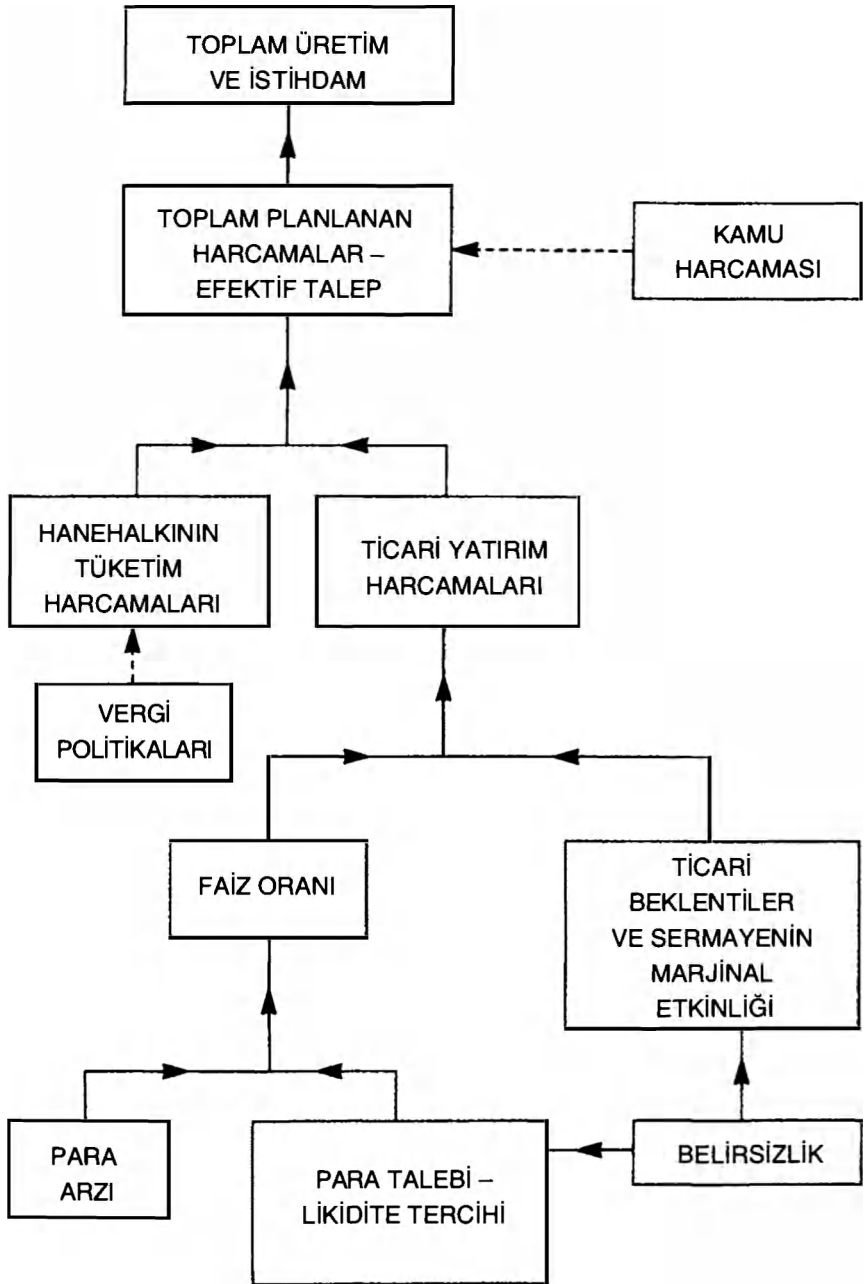
Çarpan kavramı çoğunlukla Keynes ve *Genel Teori* ile birlikte anılıyor olsa da, kavramın ilk etkili ortaya çıkışı Richard Kahn tarafından Ekonomik Danışma Kurulu'na 1930 yazında verilen bildiriye gerçekleşmiştir. Kahn'ın daha formel sunumu 1931 yılında *Economic Journal* isimli dergide yayımlanan ünlü makalesinde görülmektedir. Bu makale, kamu yatırım harcamalarındaki bir artışın istihdam üzerindeki etkisini incelerken şunları varsaymaktadır: (1) ekonomide atıl kapasite bulunmaktadır, (2) para politikalarının uyumlaştırılması söz konusudur ve (3) parasal ücretler sabit kalmaktadır. Kahn'ın makalesi, istihdamı azaltma yöntemi olarak borçla-finance edilen bayındırlık işleri harcamalarına karşı Hazine'nin “dışlama etkisi” itirazlarına bir yanıt olarak yazılmıştır. Ertesi yıl Jens Warming (1932), Kahn'ın saf ve genişletilmiş analizini eleştirmiştir. Çarpan literatürüne tüketim fonksiyonu fikrini ilk getiren kişi Warming'tir (bkz. Skidelsky, 1992, s. 451). Keynes tarafından çarpanın ilk kolay anlaşılır sunumu *The Times* dergisinde Mart 1933'te yayımlanan “Zenginliğe Götüren Yol” başlıklı dörtlü makale dizisinde olmuş olup, bunu takiben *New Statesman* dergisinin Nisan sayısında “Çarpan” başlıklı makalesi gelmektedir. Bununla birlikte, çarpan fikri ortodoks finansal çevrelerce ve klasik geleneğe bağlı akademisyen iktisatçılar tarafından önemli bir dirençle karşılandı. 1933 yılı itibarıyla, Keynes çarpan fikrine olan karşıtlığı şuna dayandırıyordu:

gerçek şu ki, ekonomi hakkındaki tüm düşüncelerimiz... bilincinde olalım veya olmayalım, bütün üretken kapasitesinin zaten kullanılmasıyla sadece dengede olan bir topluma uygulanabilir teorik ö varsayımlar ile emilmiştir. Birçok insan işsizlik sorununu, işsizliğin bulunmadığı varsayımına dayanan bir teori ile çözmeye çalışmaktadır... bu düşünceler, kendi uygun ortamlarında tam olarak geçerli iken, bugünkü şartlara uygulanamaz (Meltzer'den alıntılanmıştır, 1988, s. 137; bu süreçte çarpanın gelişiminin mükemmel bir incelemesi için ayrıca bkz. Dimand, 1988).

Keynesyen iktisatta çarpan mekanizmasının kilit bir rol oynadığına dair hiç şüphe yoktur. Patinkin'in görüşüne göre (1976) çarpanın gelişimi "*Genel Teori*"ye doğru önemli bir adım" olarak ifade edilmekte ve Skidelsky (1992) çarpan kavramını "Keynesyen sihrin en fazla adı çıkmış parçası" olarak tanımlamaktadır. İş çevrimlerine savaş-sonrası ilk dönemlerinin Keynesyen yaklaşımında, çarpanın kilit bir rol oynadığını belirtmeliyiz. Otonom yatırımlardaki ilk yükselişi takiben, çarpan işlemine bağlı gelirdeki artış, "hızlandıran" mekanizması vasıtasıyla yeni yatırımlardaki bir artış ile desteklenecektir. Çarpan-hızlandıran denilen model ile "tavan" ve "taban" analizlerini birleştirmek, iş çevrimlerine Keynesyen yaklaşımın savunucularına, çevrimlerdeki üst ve alt dönüm noktalarına ait açıklama olanağı vermektedir.

Faiz oranının belirlenmesine dair Keynes'in açıklaması önceki klasik kuşaklarla arasında bir kırılmayı belirtmektedir. Keynes, faiz oranının tasarruf ve sermayenin marjinal etkinliğinin reel güçleri tarafından belirlendiği görüşünü reddetmektedir. *Genel Teori*'de faiz oranı, toplumun likidite tercihi (para talebi) ile birlikte para otoritelerince saptanan para arzı tarafından belirlenen tamamen parasal bir olaydır. Keynes, işlem güdüsüyle para tutma talebine ihtiyat ve spekülative güdüler de eklemiş olup sonuncusu faiz oranına duyarlı bulunmaktadır (bkz. Bölüm 3, kısım 3.3.2). Keynes, faizin bugünün ertelenmiş tüketimi için verilen bir ödül olduğu klasik düşüncüyü reddetmektedir. Keynes için faiz oranı likiditeyi elden çıkarmanın bir ödülü veya belirli bir dönem için biriktirme yapmamaktır. Belirsizlikle tanımlanan bir dünyada diğer finansal varlıklara (tahvil gibi) tercihen nakit tutmak daima bir spekülative güdü olacak olup, Keynes'in görüşüne göre, "likidite tercihi" faiz oranı üzerinde daima tasarruf kararından daha güçlü bir etki ortaya koyacaktır. Para talebi fonksiyonunun içine spekülative güdüyü uygulayarak, Keynes faiz oranını para arzına ilaveten güven durumuna da bağımlı yapmıştır (bkz. Bölüm 3). Eğer likidite tercihi değişebiliyorsa, bu durum para talebi fonksiyonunun değişmezliğine ilişkin klasik varsayımı zayıflatacaktır. Bu, sırasıyla paranın dolanım hızının değişmesinin olası olduğunu ifade etmektedir.

Keynes'in efektif talep teorisinin temel yapısı Şekil 2.5'ten hareketle anlaşılabilir. Bundan, belirsiz bir geleceğe bağlı ticari beklentiler nedeniyle yatırım harcamalarının genel olarak istikrarsız olmasından dolayı, okuyucu toplam üretim ve istihdamın toplam harcamalara ($C + I$) bağlı olmasının istikrarsızlık için bir potansiyel yarattığını görebilir. Belirsiz bir gelecek aynı zamanda likidite için bir arzu meydana getirir, böylece para arzındaki değişimler gibi para talebindeki değişimler üretim ve istihdamı etkileyebilir. Bu nedenle Keynes'in modelinde para miktarının yansız olduğuna dair klasik varsayım reddedilmektedir. Faiz oranını düşürme yoluyla para arzındaki artış, yatırımda bir artış ve sonraki çarpan etkisi vasıtasıyla toplam harcamaları uyarabilir – bkz. denklem (2.22). İlişki şu şekilde tanımlanabilir:

Şekil 2.5 Üretim ve istihdamın belirlenmesi

$$+ \Delta M \rightarrow -\Delta r \rightarrow + \Delta I \rightarrow \Delta Y, + \Delta L \quad (2.24)$$

Keynes’in kitabının başlığının neden *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* olduğu şimdi belli olmaktadır. Keynes için *Genel*di çünkü tam istihdam özel bir durum olduğundan dolayı, bu özel durumun klasik teori tarafından farz edilen nitelikleri “bizim fiilen içinde yaşadığımız ekonomik toplumda meydana gelmemektedir” (Keynes, 1936, s. 3). Buna rağmen, Keynes para politikasının gücünün, özellikle derin bir resesyon durumunda kısıtlı olabileceğini kabul etmekte ve “sonuç kesin gözüксе de, bazı şeylerin yanlış gidebileceğini” belirtmektedir (Keynes, 1936, s. 173). Doğrudan kamu harcamaları veya dolaylı olarak vergi değişimleri yoluyla hanehalkının kullanılabilir geliri ile tüketim harcamaları tarafından, toplam harcamaların uyarılabilmesi, para politikasının zayıf veya etkisiz olduğunu göstermektedir. *Genel Teori*’nin sonuç ifadelerinde Keynes’in politika sonuçlarına ilişkin bir takım ipuçları elde etmekteyiz: “Devlet, tüketim meyli üzerine, kısmen bir vergilendirme planı vasıtasıyla, kısmen faiz oranını sabitleyerek ve kısmen de, belki başka türlü yollarla, yöneltici bir etki uygulamak zorunda kalacaktır” (Keynes, 1936, s. 378).

Fakat bu “diğer yollar” nelerdir? Keynes’in görüşüne göre, tasarruf eğiliminin yatırım yapma saikini aşacağı konusundaki kronik eğilimden dolayı, toplam istikrarsızlığı azaltmanın yolu tam istihdam düzeyindeki tasarrufları yeterli ölçüde karşılayacak düzeyde, yatırım harcamalarını istikrara kavuşturucu yolları bulmaktan geçmektedir.

Keynes’in “yatırımın bir dereceye kadar genel kamulaştırılması” önermesi, “sadece tam istihdama yakınlaşmayı güvence altına alma yollarının” çok çeşitli yorumlara açık olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. Meltzer, 1988). Keynes’in teorisini “kısmen muhafazakar” çıkarımlara sahip görmesi ve aynı zamanda “devletin geleneksel işlevlerinin büyük bir uzantısına” işaret etmesi, daha sonraki çalışmalarda önemli yorum farklılıklarına izin veren, *Genel Teori*’de bulunan bir çeşit anlam belirsizliğinin mükemmel bir örneğidir.

Klasik modele ilişkin tartışmamızda üç temel unsura dikkati çektik: üretim ve istihdamın belirlenme teorisi, piyasaların Say Kanun’u ve paranın miktar teorisi. Şimdi kısaca Keynes’in klasik iktisadın kurucu temel fikirlerini nasıl reddettiğini inceleyebiliriz.

2.9 Keynes’in Emek Piyasası Analizi

Emek piyasasında rekabetin geçerli, fiyatlar ve ücretlerin tam esnek olması (bkz. Şekil 2.2 ve 2.4) koşuluyla klasik modelde tam istihdamın garanti altına alındığını daha önceden gördük (kısım 2.3). Kesin bir karşıtlık içinde, Keynes emek piyasasının her zaman dengeyi sağlayacak bir şekilde çalıştığını kabul etmemektedir. Parasal ücretlerin katı olması durumunda gayri iradi işsizlik, emek piyasasının olması muhtemel bir özelliğidir. Ancak Keynes, bundan da öteye giderek nominal ücretlerin esnekliğinin, ekonominin tam istihdam düzeyine geri dönmesine yönlendirebilecek yeterli güçlü etkiler yaratmasının pek mümkün olmadığını iddia etmektedir. Şimdi her bir durumu inceleyelim.

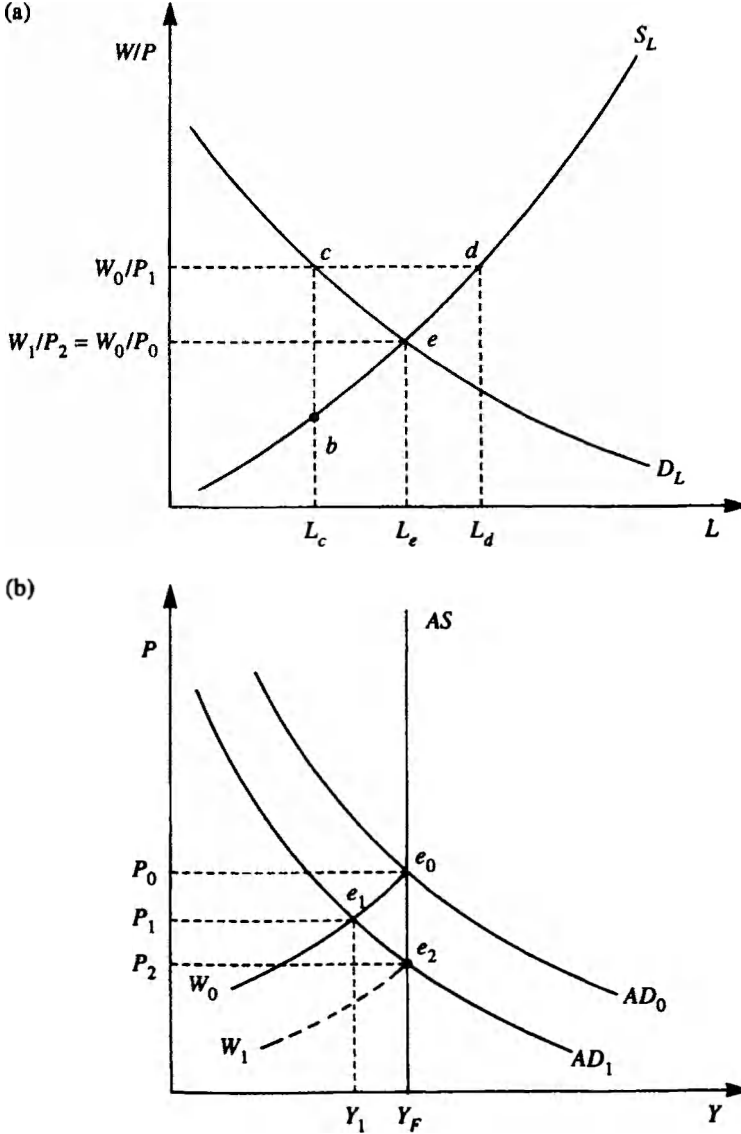
2.9.1 Nominal Ücretlerin Katılığı

Keynes, *Genel Teori*'de, öncelikle “konunun başlıca niteliğinin tamamen parasal-ücretlerin değişime duyarlı olup olmadığını” dikkate alırken, “yorumu kolaylaştırmak için” parasal ücretlerin “sabit” olduğunu varsayar (Keynes, 1936, s. 27). Nominal ücret katılığı durumunda negatif bir talep şokunun reel üretim ve istihdam üzerindeki etkisini Şekil 2.6'ya başvurarak görebiliriz. Başlangıçta tam istihdam düzeyinde (L_e ve Y_e) dengede olan bir ekonominin AD eğrisinin AD_0 'dan AD_1 'e doğru kayması ile gösterilen, toplam talebinde bir düşüş meydana geldiğini varsayalım. Nominal ücretler katı iken eğer fiyatlar esnek ise, (b) panelinde gösterildiği gibi ekonomi e_0 'dan e_1 'e hareket edecektir. Nominal ücret katılığı olması durumunda toplam arz eğrisi W_0AS haline gelecektir. (a) panelinde gösterildiği gibi, fiyat düzeyinin P_1 'e inmesi ve nominal ücret düzeyinin W_0 'da aynı kalması ile reel ücretler W_0/P_1 'e yükselecektir. Bu reel ücret düzeyinde emek arzı (L_d) emek talebini (L_e) aşacak ve cd kadar gayri iradi işsizlik ortaya çıkacaktır.

Keynes'e göre (1936, s. 15) “parasal-ücrete oranla ücret-mallarının fiyatında küçük bir artış olması durumunda, cari parasal-ücrete çalışmak isteyen toplam emek arzı ve bu ücret düzeyindeki toplam emek talebi mevcut istihdamın hacminden daha büyük olursa” işçiler gayri iradi işsiz olacaklardır. İşgücü arz eğrisinin her bir reel ücret düzeyinde maksimum emek miktarını belirttiğini hatırladığımızda bir anlam ifade edecektir. Gayri iradi işsiz olan işçilerin $L_e - L_c$ kadar kısmı denge reel ücret düzeyinde W_0/P_0 çalışmaya hazır oldukları için, reel ücrette W_0/P_1 'den W_0/P_0 'a gerçekleşecek bir düşüş, emek arz eğrisinde b ve e arasında gösterilen daha düşük bir reel ücret düzeyinde çalışmaya hazır olduklarından dolayı bu kişiler için kabul edilebilirdir. Reel ücretlerdeki bir düşüş ayrıca karını maksimize etmek isteyen firmaların daha fazla emek talep etmesine neden olacaktır.

Ancak reel ücret düzeyi nasıl düşürülebilir? Esas olarak iki yöntem bulunmaktadır. Ya fiyat düzeyine oranla parasal ücretler düşmeli ya da nominal ücrete oranla fiyat düzeyi yükselmelidir. Keynes ikincisini onaylamakta ve fiyat düzeyi üzerinde yukarı bir baskı uygulamak için toplam talep genişlemelerini savunmaktadır. Şekil 2.6'nın (b) paneline göre, AD 'yi AD_1 'den AD_0 'a kaydıracak politikalar gerekmektedir. Fiyat düzeyinde P_1 'den P_0 'a doğru gerçekleşecek bir artış reel ücreti düşürerek denge düzeyine (W_0/P_0) geri getirecek ve gayri iradi işsizlik ortadan kalkacaktır. Keynes, teorik ve pratik zeminde istihdamı uyarıcı metot olarak, ücret kesintisinin alternatif bir politikasını reddetmiştir. Fiili neden, merkezi olmayan ücret pazarlığının nitelendirdiği bir demokraside ücret düşüşlerinin sadece “boşuna ve korkunç çatışmalardan” sonra olması muhtemel olup, sosyal adalet veya ekonomik menfaatlerin herhangi bir kriterinde maruz görülemez bir sonuç üretmesidir. (bkz. *Genel Teori*, Bölüm 3 ve 19). Keynes, aynı zamanda işçilerin esas olarak endişelendikleri nisbi reel ücretlerin değişmeden kalmasından dolayı, genel fiyat düzeyindeki bir artışın neden olduğu reel ücret azalışlarına işçilerin karşı koymayacaklarını öne sürmektedir. Bunun işçiler tarafından para yanılmasını ifade etmediğini dikkate almalıyız. Yaşam maliyetinde genel bir artış vasıtasıyla parasal-ücret kesintilerine karşı çıkma ve reel ücretlerdeki azalışları kabul etme, nisbikliklerin mevcut yapısını korumak için bir avantaja sahip bulunmaktadır (bkz. Trevithick, 1975; Keynes, 1936, s. 14). Her durumda, işgücü sadece parasal ü-

retler üzerinden pazarlık edebileceğinden ve fiyat düzeyi işgücünün kontrolünün dışında olduğundan dolayı, işgücünün bir bütün olarak iş adamlarıyla parasal ücret pazarlıklarında düzenlemeler yaparak reel ücret düzeyini düşürmelerinin hiçbir yolu bulunmamaktadır (Keynes, 1936, s. 13). Ancak Keynes, fiili konulara göre nominal ücret kesintilerine olan eleştirilerini daha da ilerletmiştir. Ayrıca teorik zeminde de dengeyi yeniden sağlamak için güvenilir bir metot olarak ücret ve fiyat esnekliğini reddetmiştir. Esasen, birçok durumda parasal bir ekonomide nominal ücretin aşırı esnekliği, büyük bir olasılıkla vaziyeti daha da kötüleştirecektir.

Şekil 2.6 Keynes ve gayri iradi işsizlik

2.9.2 Nominal Ücretlerin Esnekliği

Birçok ortodoks Keynesyen parasal ücret katılığını Keynes'in *Genel Teori*'deki gayri iradi işsizlik açıklamasının merkezine koymaktadır (bkz. Modigliani, 1944, 2003; Snowdon ve Vane, 1999b; Snowdon, 2004a). Keynes, *Genel Teori*'de nominal ücret kesintilerinin işsizliğe çözüm getirme yönteminin, öncelikli olarak kesintilerin faiz oranı üzerindeki etkileri vasıtasıyla hareket edeceğini belirtmektedir. Eğer ücret kesintileri fiyat düzeyinin ilerideki düşüşlerine olanak verirse, bu durum para arzının reel değerini artıracak, faizleri düşürecek ve yatırım harcamalarını uyacaktır. Şekil 2.6'nın (b) paneline göre, düşen parasal ücret toplam arz eğrisini (burada $W_1 < W_0$ iken) W_0AS 'den W_1AS 'ye kaydıracaktır. Ekonomi tam istihdam düzeyine e_2 'de dönecektir. Fiyat mekanizması hükümet müdahalesi olmadan toplam talep uyararı şeklinde toplam talebin artmasına olanak vermiştir. Buna rağmen, Bölüm 3, kısım 3.4.2'de daha açık bir biçimde göreceğimiz gibi, Keynes bu "Keynes etkisinin" neden başarısız olabileceğini iki sebeple ortaya koymuştur. Faiz oranının düşmesini engelleyen likidite tuzağının varlığı veya faiz oranındaki değişiklikler vasıtasıyla toplam talebin uyarılmasından dolayı fiyatların düşmesini engelleyebilecek faiz oranına inelastik olan yatırım planı. Şekil 2.6'nın (b) paneline göre, iyileşme yolu olarak deflasyona yönelik olası kısıtlamalar e_1 'in altında dikey bir AD eğrisi olarak görünecek; yani, ekonominin e_1 'den e_2 'ye geçmesi engellenecektir.

Keynes'e göre belirli bir para arzı için parasal ücretlerin düşmesine olanak veren politika, teoride veri bir nominal ücret ile para arzının genişletilmesi politikası ile aynı etkileri meydana getirebilir. Fakat durum böyle olduğunda, para politikası tam istihdamı güvence altına alma metodu olarak ücret kesintisi gibi aynı kısıtlamalara tabi olmaktadır. Buna rağmen, toplam talebin ilerideki düşüşlerine yol açabilecek şiddetli bir deflasyonun ticari beklentiler üzerinde ters etkilere sahip olması olasıdır (bkz. Keynes, 1936, s. 269). Şiddetli deflasyonun dağılımsal etkiler vasıtasıyla tüketim meyli üzerindeki etkisinin de ayrıca "olumsuz" olması mümkündür (Keynes, 1936, s. 262). Kısaca özetlemek gerekirse, Keynes pragmatik bir tutum takınmaktadır.

İnsan doğasını ve kurumlarımızı dikkate alarak, sadece aptal bir insan esnek ücret politikasını esnek para politikasına tercih eder... tamamen bir *laissez-faire* olan esnek ücret politikasının doğru ve sisteme uygun bir tamamlayıcı olduğunu varsaymak, gerçeğin tam tersidir. (Keynes, 1936, ss. 268–9; ayrıca bkz. Modigliani, 2003)

Fiyat mekanizmasının bu çeşitli kısıtlamalarından dolayı, Keynes otoritelerin gayri iradi işsizliği ortadan kaldırmak için pozitif faaliyet göstermeye ihtiyaçları olduğuna ikna olmuştu. Böyle yapmadıkça sistem kendisini eksik istihdam dengesi durumuna yakalanmış olarak bulabilir, "iyileşmeye veya tamamen çöküşe yönelik herhangi bir belirgin eğilim olmadan" (Keynes, 1936, s. 249) piyasa ekonomilerinin kayda değer bir süre için normalin altındaki bir faaliyet düzeyinde devamlı kalma eğiliminde olacağını belirtmiştir.

2.10 Keynes'in Say Kanunu'nu Reddi

Say Kanunu, eğer kabul edilirse, makroekonomik talep yönetimi politikalarını gereksiz kılar. Daha önce de gördüğümüz gibi klasik modelde güncel tüketimden sakınma kararı gelecekte daha fazla tüketme kararı ile eşdeğerdir. Bu karar, dolaşısıyla otomatik olarak gelecekteki tüketim malları akışını sağlamak için gerekli olan kaynakların yatırım malları üretimini çeşitlendirmesi ihtiyacını ifade eder. Tasarruftaki bir artış otomatik olarak faiz oranının ayarlanması yoluyla yatırım harcamalarında bir artışa neden olur. Klasik modelde tasarruf gerçekte harcamanın bir başka biçimidir. Say Kanunu'nun altında yatan ilkeler, iki savaş arasındaki dönemde bunalım-karşıtı ekonomi politikalarına ilişkin tartışmaların olduğu zaman kendilerini gösterdi. "Hazine Görüşü"nün güçlü savunucularından Ralph Hawtrey, bayındırlık hizmetleri programlarının, bunlara eşdeğer miktardaki özel harcamaları tamamen dışlayacağından dolayı faydasız olacağını etkili bir şekilde öne sürmüştür. Söz konusu görüşler sadece tam istihdamın olduğu bir ekonomi bağlamında anlam ifade edecektir (Deutscher, 1990).

Genel Teori'yi yazmanın başlıca amacı, Malthus'un bir yüzyıldan fazla bir süre önce deneyip ve başarısız olduğu, Say Kanunu'nu teorik olarak çürütmeyi sağlamaktır. Keynes'in modelinde, üretim ve istihdam efektif talep tarafından belirlenmekte ve emek piyasasının işleyişi tam istihdamı garanti etmemektedir. Faiz oranı tasarruf ve yatırım kararlarından ziyade para piyasasında belirlenmektedir. Yatırımın marjinal etkinliğindeki değişimler, çarpan yoluyla reel üretimde değişimlere yol açmakta ve bunun sonucunda gelirdeki değişimler yoluyla tasarruf yatırıma göre ayarlanmaktadır. Bundan dolayı, Keynes'in modelinde planlanan yatırımlar ile planlanan tasarruflar arasındaki herhangi bir eşitsizlik faiz oranını denkleştirici ayarlamalardan ziyade miktar ayarlamalarına neden olur. Ücret ve fiyat esnekliğindeki içsel aksaklıkları, negatif bir talep şoku sonrasında ekonomiyi tam istihdama geri getirecek bir yöntem olarak göstererek, Keynes etkili bir şekilde Say Kanunu'nu ters yüz etmiştir. Keynes'in eksik istihdam dünyasında, talep arzı yaratır!

2.11 Keynes ve Paranın Miktar Teorisi

Klasik modelde, parasal bir itici kuvvetin ekonomi üzerinde hiçbir reel etkisi yoktur. Para yansızdır. Reel üretim miktarı, Say Kanunu ve rekabetçi bir emek piyasasının bir araya gelen etkileri ile önceden belirlendiğinden dolayı, para miktarındaki herhangi bir değişim sadece genel fiyat düzeyini etkilemektedir. Say Kanunu'nu ve emek piyasasının klasik modelini reddederek, Keynes'in teorisi artık reel üretimin önceden tam istihdam düzeyinde belirlendiğini varsaymaz. *Genel Teori*'nin 21. Bölümünde, Keynes çeşitli olasılıkları ele almaktadır. Eğer toplam arz eğrisi tam esnekse, para miktarındaki bir artışın meydana getirdiği efektif talepteki bir değişim, üretim ve istihdamı fiyat seviyesi üzerinde hiçbir etki yaratmadan, tam istihdama ulaşılan kadar artıracaktır. Ne var ki olayların normal gelişiminde, efektif talepte bir artış "kısmen istihdam miktarında bir artışla ve kısmen fiyatlar genel düzeyini artırarak kendi etkisini azaltabilir" (Keynes, 1936, s. 296). Diğer bir deyişle, Keynes'in modelinde ekonominin arz tepkisi Şekil (2.6)'nın

(b) panelinde $W_{\phi}AS$ gibi bir arz fonksiyonu ile gösterilebilir. Bu nedenle, $Y < Y_F$ olduğunda uygulanan parasal genişlemeler nedeniyle hem üretim hem de fiyat düzeyi yükselecektir. Tam istihdama karşılık gelen üretim hacmi bir kere oluşturulduğunda, Keynes'e göre, "klasik teori tekrar hak ettiği yere gelecek" ve parasal genişlemeler "gerçek enflasyonu" meydana getirecektir (Keynes, 1936, ss. 378, 303). Keynes'in modelinde bir başka zorluk, faiz oranları, yatırım ve çarpanın büyüklüğü üzerindeki etkisinden kaynaklanmak üzere, para miktarındaki ve efektif talepteki bir değişim arasındaki bağlantının dolaylı olmasıdır. Dikkate almamız gereken bir konu ise, Keynes'in bir kere likidite tercihi teorisini sunmasıyla, para talebi fonksiyonunun önceden kestirilemez bir şekilde kayabilme olasılığı, dolaşım hızının değişmesine neden olarak, M 'deki değişimlerin ters yönde V 'deki değişimlerle dengelenebileceğini belirtmektedir. $MV = PY$ denkleminde, Y ve V 'nin artık sabit kabul edilmemesiyle beraber, para miktarındaki değişimlerin V , P ve Y 'yi değiştireceği oldukça açıktır. Paranın yansızlığı artık garanti altında değildir.

2.12 Keynes Üzerine Üç Önemli Yorum

1936'dan itibaren Keynes'in katkısına ilişkin geniş literatürde, destekleme de-recelerine göre değişen üç ayrı yorum tanımlayabiliriz (bkz. Snowdon ve Vane, 1997a). Coddington (1983) üç yorum tespit etmiştir; (i) "hidrolik" yorum, (ii) "fundamentalist" yorum ve (iii) değiştirilmiş genel denge yaklaşımı.

2.12.1 "Hidrolik" Yorum

Bu yorum, Hicks (1937), Modigliani (1944), Klein (1947), Samuelson (1948) ve Hansen (1953) tarafından başlatılan ve ilham verilen Keynes'in ortodoks yorumudur. IS-LM modeli, bu yaklaşım içinde teorikleştirmenin temelini oluşturmuş ve 1950 ile 1960'larda ortaya çıkan neo-klasik sentez düşüncesine egemen olmuştur. Samuelson'un ilk defa 1948'de yayımlanan, ünlü ders kitabı *Ekonomi*, burada çok önemli bir rol oynayarak, Keynes'i, 45° Keynesyen çapraz diyagram yardımı ile popüler bir hale getirmiştir. Keynesyen iktisat, Modigliani'nin katkısını takiben ücret ve fiyat katılıkları ekonomisi olarak görülmüştür. Tutarsız beklentilerin istikrar bozucu etkisi bu yaklaşımda önemsenmemiştir. Keynes modelinin mikro temellerini geliştirmek için Modigliani ve Tobin gibi Keynesyenlerin çalışmasına rağmen hidrolik Keynesyenizmin başlıca zayıflığı, rasyonel davranışa dayanarak ücret ve fiyat katılığı için ikna edici bir sebebin bulunmamasıydı. Keynesyenizmin hidrolik yorumu ile ilgili fikirler Bölüm 3'te geliştirilmiş, yeni Keynesyen teorisyenlerin neo-klasik sentez modelinin teorik eksikliklerini düzeltmeye yönelik yakın zamandaki girişimleri Bölüm 7'de incelenmiştir.

2.12.2 Fundamentalist Yorum

Genel Teori'nin bu yorumu, Keynes'in çalışmasını neo-klasik ortodoksinin üzerine cepheden bir saldırı olarak görmektedir. Fundamentalistler, özellikle "Uzun-Dönem Beklentilerin Durumu"nu ve "Faiz ve Paranın Temel Özellikleri"ni ele aldığı *Genel Teori*'nin 12. ve 17. Bölümlerinde ifade edilen, belirsizliğe bağlı olan tutarsız beklentilerin etkisini Keynes'in çalışmasının kilit bir özelliği olarak kabul etmişlerdir. Fundamentalistler ayrıca, Keynes'in (1937) kendisini eleştiren-

lere cevaben yazdığı, belirsizlik koşulları altında karar alma problemlerinin, sistemin kalbinde yattığına bir kanıt olarak *Quarterly Journal of Economics* dergisinde yayımlanan “İstihdamın Genel Teorisi” başlıklı makalesine işaret ederler. Çok daha önce, Townshend’in (1937) çalışmasında bir açıklama bulunsa da, bu yaklaşımın kilit kişileri olarak George Shackle (1967, 1974) ve Joan Robinson (1962) yer almaktadır. Fundamentalistler, Keynes’in hidrolik yorumunu Keynes’in katkısını “yozlaştırdığı” için reddederler. Bu Post Keynesyen Okul’un fikirleri ve gelişimi Bölüm 8’de incelenmiştir.

2.12.3 Değiştirilmiş Genel Denge Yaklaşımı

Coddington (1983) bu görüşü “yeniden düzenlenmiş indirgemecilik” olarak adlandırmaktadır (indirgemeci iktisatçıların analiz metotları ‘piyasaları, bireysel tükcarların tercihleri doğrultusunda analiz etmeyi’ içermektedir; bkz. Coddington, 1983, s. 92). Bu yaklaşım, başlangıçta Patinkin’in (1956) Keynesyen iktisadın, işsizlik dengesizliğinin ekonomisi olduğunu ve gayri iradi işsizliğin dinamik dengesizliğin sorunu olarak görülmesi gerektiği önerisi ile harekete geçmiştir. Patinkin’in analizinde, gayri iradi işsizlik, esnek ücret ve fiyatlarla tam rekabetçi bir ekonomide var olabilir. Patinkin’in piyasaların şokları masnetme ve düzeltme hızına verdiği önem, dikkati fiyat ve ücret esnekliği derecesinden koordinasyon konusuna doğru değiştirmiştir. Bu inceleme çizgisi Clower (1965) ve kurgusal “mezatçı”nın olmadığı bir piyasa ekonomisinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan koordinasyon problemlerini anlamak için Walrasgil çizgi doğrultusunda değiştirilmiş bir genel denge yaklaşımını geliştiren Leijonhufvud (1968) tarafından devam ettirilmiştir. Eğer hidrolik yorum, Keynes’in bir teorisyen olarak katkısının önemini azaltmakta ise, yeniden yapılandırılan, indirgemeci yaklaşım, dengesizlik dinamiklerinde öncü bir uygulama olarak *Genel Teori*’nin itibarını iade etmeye girişmektedir.

Clower’in *Genel Teori*’yi yeniden yorumu, Keynes’in neo-klasik iktisat içinde Walrasgil genel denge geleneğine karşı olduğunu ileri sürmektedir. Walrasgil paradigmada tüm piyasalar kurgusal mezatçı sayesinde sürekli olarak temizlenmektedir. Patinkin’in (1956) anlayışının kurulmasında Clower’in çalışması, Keynes’in çalışmasının dinamik dengesiz doğasını vurgulamaktadır. Clower, Keynes’in amacının, reel ekonomiler içerisinde bilginin profilini ve zamanlar arası koordinasyon zorluklarını ortaya koymak için, mezatçı efsanesini yok etmek olduğunu iddia etmiştir. Keynes’in *Genel Teorisi*’nde üretimdeki kümülatif azalma, ekonomik birimlerin yanlış (sahte) fiyat sinyallerine karşılık verdiği gibi büyük çapta koordinasyon başarısızlıklarından kaynaklanır. Bir defa fiyatların anında ayarlandığı varsayımından vazgeçildiği zaman, merkezi olmayan fiyat sisteminin, ekonomik faaliyeti tam istihdam düzeyinde koordine edeceğine dair herhangi bir garanti olmayacaktır. Bir kez daha klasik modelin “özel bir durum” ve Keynes’in teorisinin daha “genel” bir “teori” olduğu gösterilebilir. Clower, piyasa süreçlerini ciddiye almamalarından dolayı tüm ana-akım makro okullarını bir hayli eleştirmeye devam etmiştir. Böyle yapmak, piyasalar ve parasal kurumların firmalar, bireyler ve devlet tarafından meydana getirildiğinin kabul edilmesini gerektirir. Clower’in görüşüne göre, piyasa süreçlerini gerçekten anlamak için iktisatçıları Walrasgil mikro temellerden ziyade Marshallgil mikro temellere dayanan bir

“Post Walrasgil Makroekonomi” yaratmaları gerekmektedir (Clower ve Howitt, 1996; Colander, 1996). Keynes’in makroekonominin gelişiminde büyük bir etkisi varken, Keynes’in biçim-karşıtı yaklaşımı 1945-sonrası süreçte ana-akım teorisyenlerinin “Walrasgil biçimciliği” tarafından yok edilmiştir (Backhouse, 1997a).

1970’lerde Clower’in anlayışından etkilenen birçok iktisatçı, neo-Keynesyen miktar-kısıtlı modeller geliştirmeye devam etmişlerdir (Barro ve Grossman, 1976; Malinvaud, 1977). Bu çalışma, iktisatçılara geleneksel Keynesyen modellerin katı mikro temellerden yoksun olduğunu hatırlatmaya yardımcı olmuştur (Barro, 1979). Bu, Clower’in desteklediğinden çok farklı bir şekilde, yeni klasik iktisatçıların 1970’ler süresince faydalanacakları bir tema olmuştur. 1970’ler boyunca, neo-Keynesyen modeller yavaş yavaş gözden düşerken, özellikle yüksek enflasyonun, sabit-fiyatlı modellerin “gerçek-dışı” olarak görünmesini sağlama-sından dolayı yeni klasik yaklaşım başarılı oldu (Backhouse, 1995).

1960’ların ortasından sonlarına kadar ki süreçte, Axel Leijonhufvud da ayrıca Keynes’in *Genel Teorisi*’nin etkili ve provokatif bir yorumunu ortaya koydu. Leijonhufvud’un *Keynes’in Ekonomisi ve Keynesyen Ekonomi Üzerine (On Keynesian Economics and the Economics of Keynes)* adlı tezi, 1968 yılında yayımlandığında ani bir başarı yakaladı ve Keynes’in en etkili katkısı hakkında yeni bir analiz olarak, şiddetli bir tartışma ve ihtilaf konusu oldu. Leijonhufvud, ana-akım neo-klasik sentez yorumunu karakterize eden Walrasgil Keynesyenizmden farklı bir şekilde, Clower’in teması’nın üzerine bir “Keynes ekonomisi” oluşturur. Leijonhufvud, Patinkin’i takiben (1948), dengesiz ticaret ve koordinasyon başarısızlığının süreci ve çıkarımları üzerine odaklanan Keynes’in neo-Walrasgil bir yorumunu sağlamıştır. Böyle yaparak, Leijonhufvud, Keynes’in (1936, s. 15) “gayri iradi işsizlik” kavramının nasıl bir dinamik dengesizlik olgusu olarak ortaya çıktığını gösterir. Leijonhufvud’un *Genel Teori*’yi yeniden yorumunda, Keynes’in getirdiği esas yeniliğin, ağırlıklı olarak özel teşebbüs piyasa ekonomisinin, kısa dönemde fiyat ve ücret ayarlamalarının tam esnekliğin altında olduğu durumda talep şoklarına nasıl cevap vereceği ve ayarlanacağını gösteren, tutarlı ve sistematik bir analiz sağlama girişimi olduğu görülmektedir. Anlık fiyat ve ücret esnekliği ve tam bilgiye ilişkin Walrasgil varsayımlar hayalden başka bir şey değildir. Bu nedenle, Leijonhufvud, birimlerin eksik bilgiye sahip olmalarının, ekonomik sistemi bir talep şokunu takiben yeni dengeye hızlı ve sorunsuz bir şekilde götürmeye engel olduğu yerde, Keynes’in daha bir *Genel Teori* sunduğunu iddia etmektedir. Leijonhufvud’un Keynes’i yeniden yorumu, birimlerin ticaret yaparken tam bilgi sahibi olduklarına dair kilit varsayımı sağlayan seçim-teorisi çerçevesi ile uyumlu olan *Genel Teori*’nin içeriğinin terkedildiğini gösterme girişiminde bulunmuştur. Keynesyen sonuçlar elde etmek için, kurumsal katılıkların (katı nominal ücretler gibi) fiyat mekanizmasına dayatılmasına gerek bulunmamaktadır. Bu, “Modigliani’ye Göre Keynesyen Gerçek”in doğrudan bir reddidir (2003). Nobel ödüllü, merhum Franco Modigliani (2003), “Keynesyen iktisadın esası ücret katılığıdır. Keynes budur” düşüncesini sürdürmeye devam etmiştir (bkz. Modigliani’nin söyleşi için Snowdon ve Vane, 1999b ve Bölüm 3).

Leijonhufvud, Keynes’in neo-klasik sentez yorumunun Keynesyen devrim için tutarsız bir teorik temel sağladığını öne sürmüş ve Keynes’in piyasayı te-

mizleyen uygun fiyat vektörünü bulma ile ilgili merkezi olmayan piyasa ekonomilerine ilişkin zorlukları kabul ettiğini iddia etmiştir. Keynes’in görüşüne göre, sistemdeki şoklara ilk yanıt miktar ayarlamalarından ziyade fiyat ayarlamaları ile olacak ve sonrakinin görelî ayarlama hızı baştakinin gerisinde kalacaktır (Walrasgil yaklaşımın tersine çevrilmesi). Kurgusal “Walrasgil mezatçı”nın yokluğunda, esas konu kontrol mekanizmaları üzerine odaklanmakta ve bilginin meydana gelmesi ve yayılması ile ilgili olmaktadır. Leijonhufvud’a göre, bilgi ve koordinasyon eksiklikleri, sapmaya–karşı (olumsuz geri–bildirim) mekanizmaların altını çizen Walrasgil sentez tarafından önemsenmeyen, çarpan gibi sapmayı–güçlendirici süreçlere yol açmaktadır (olumlu geri–bildirim).

Leijonhufvud, neo-klasik sentezin Keynes’i tamamen yanlış anladığını ve yanlış yorumladığını iddia etmektedir (Leijonhufvud, 1981; Snowdon, 2004a). Ortodoks Keynesyen hikaye, *Genel Teori*’de gerçekte rol almayan, ücretlerin katı olduğu iddiası gibi, gerçekte likidite tuzağının var olması ve yatırımların faize duyarlı olması gibi öğelerin altını çizer (fakat Keynesyenlerin çalışmalarında önemli bir rol almaktadır). Leijonhufvud, ihtilaflı bir şekilde, başlıca Keynesyen yapı taşlarının hiçbirinin Keynes’in ekonomisi içinde bulunmadığını iddia etmektedir (bkz. Bölüm 3).

Leijonhufvud’un Keynes yorumunun 1970’lerde yeniden canlandığı ilk heyecan ve geniş ilgiden sonra, daha genç iktisatçılar kısa zaman içerisinde Robert Lucas (bkz. Bölüm 5) tarafından esinlenilen “rasyonel beklentiler” devriminin yarattığı heyecana kapıldılar. Keynes ve Keynesyen iktisada olan ilgi azalmaya başladı. Kendisinin de kabul ettiği gibi, Leijonhufvud (1993) 1970’lerin ortalarından itibaren, zamanlar arası optimizasyonun moda olması ile profesyonel ana-akımdan yavaş yavaş çıktı. Leijonhufvud’un (1998a) hatırladığı üzere, “makroekonomi, filmlere çok benzer biçimde şekil almaktadır: gittikçe daha basit olay örgüleri fakat hep daha fazla şaşırtan özel efektler. İnsan, insani duruma ilişkin anlayışın daha fazla yer verildiği olay örgüleri olan bir makroekonomiyi dört gözle bekliyor.” Yeni klasik iktisatçıların genç nesli, her yerde Keynesyen devrin bittiğini ilan ederek, rasyonel beklentilerin ve iş çevrimlerinin denge teorilerini sahiplenirken, Leijonhufvud, Keynesyen iktisadın bir geleceği olduğunu iddia etmeye devam etmiştir. Leijonhufvud (1992), böyle bir iyimserlik için başlıca iki sebep öne sürmektedir. İlk olarak, koordinasyon problemi, iktisatçıların araştırma gündemlerinden süresiz olarak uzak durması gereken çok önemli bir sorundur. “Piyasa sistemi ekonomik faaliyetleri daima ‘otomatik’ olarak ayarlayacak mıdır? Her zaman? Hiçbir zaman? Bazen çok iyi, fakat bazen oldukça kötü bir biçimde mi? Eğer ikincisi olacaksa, hangi koşullar altında ve hangi kurumsal yapılar ile gerçekleşecek, iyi bir şekilde mi yoksa kötü bir şekilde mi yapılacak?” Leijonhufvud, bu soruları makroekonomideki *merkezi* sorular olarak kabul eder. İkinci olarak, Leijonhufvud, ekonomik analizlerde kullanılmasına olanak sağlamak üzere, iktisatçıların er ya da geç teorik yapılarını diğer davranış bilimlerinin sağladığı sonuçlara izin vermek zorunda olduklarına inanmaktadır. Bu olduğunda, “ ‘sınırsız rasyonellik’ önermesi geçersiz olacaktır”.

Kendisinin Nobel Ekonomi Ödülü Konferansında, George Akerlof (2002) “kavramsal önyargı, karşılıklılık, tarafsızlık, topluluğa eşlik etme ve sosyal statü”

gibi davranışların hesaba katıldığı varsayımları birleştirerek, makroekonomik teoriyi kuvvetlendirecek güçlü bir durum sunmuştur. Akerlof böyle yaparak, makroekonominin “neo-klasik sentezin ‘duyurusu’ olan ve *Genel Teori*’de psikolojik ve sosyolojik faktörlerin önemini geçersiz kılan durumdan artık zarar görmeyeceğini” öne sürmektedir. Akerlof’un görüşüne göre, Keynes’in *Genel Teorisi* “davranışsal iktisada bugünden önceki dönemde yapılmış en büyük katkı olduğundan” dolayı “çok rasyonel olmayan makroekonomi”nin yapımına başlamak için iktisatçıların makroekonominin “vahşi yönünü” yeniden keşfetmeleri gerektiği görülmektedir (Leijonhufvud, 1993).

İlgilenen okuyucu, Clower, Leijonhufvud ve Malinvaud’un çalışmalarının daha detaylı bir incelemesi için Snowdon ve diğ. ’nin (1994) Bölüm 3, kısım 3.5’e (ve içindeki referanslara) başvurabilir.

2.13 “Yeni” Keynes Öğretisi

1980’ler süresince, *Genel Teori*’nin Keynes’ini daha iyi anlamak için Keynes’in önceki dönemine artan bir ilgi vardı. Keynes’in felsefi ve metodolojik çerçevesinin, politikasının da üzerinde olduğu gibi ekonomik analizi üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunduğu dair giderek artan bir kabul görme ve onaylama söz konusudur. Keynes’in ekonomisinin içeriğine dair pek çok şey yazılmışken, Keynes’in metot ve felsefesi ile oldukça az ilgilenilmiştir. Littleboy ve Mehta (1983), “makroekonomi teorisi için en önemli teşvik edici dürtünün Keynes tarafından sağlandığı oldukça iyi bilinirken, Keynes’in bilimsel metodoloji üzerine görüşleri hakkında çok az şey söylendiğini” iddia etmekte, Lawson ve Pesaran (1985, s. 1) ise, “Keynes’in metodolojik katkısının genelde ihmal edilmiş olduğunu” kabul etmektedirler. Bu duruma tek istisna, Carabelli (1988), Fitzgibbons (1988) ve O’Donnell’in (1989) katkılarına kadar, Keynes’in felsefesi ve ekonomisi arasındaki bağlantının genişletilmiş ciddi bir analizini sağlamak için çaba gösteren O’Donnell’in daha önceki bir çalışmasıdır (O’Donnell, 1982). Keynes’in politik ekonomisinin metodolojik ve felsefi temellerini araştırmak için daha yeni girişimler Skidelsky tarafından “yeni Keynes öğretisi” olarak adlandırılmıştır (1992, ss. 82–9).

Yeni öğretinin esas amacı, Keynes’in ekonomisinin güçlü bir felsefi temele sahip olduğunun altını çizmeye ve Keynes’in belirsizlik, bilgi, bilgi eksikliği ve olasılığı zengin ve detaylı bir şekilde ele alış biçiminin ayrıntılı bir değerlendirmesini sağlamaya olan ihtiyacı vurgulamaktır. Yeni öğreti, aynı zamanda, Keynes’in hayat boyunca büyük bir ilgi duyduğu, belirsizlik koşulları altında karar alma problemlerine çok büyük önem veriyordu. Carabelli (1988), Keynes’in metodunun genel epistemolojik önermelerinin her ne kadar *Olasılık üzerine bir İnceleme*’de (*A Treatise on Probability*) (1921) pür bir şekilde sistematik olarak ortaya konuluyor olsa da genellikle gözden kaçırıldığını iddia etmiştir. Fitzgibbons (1988), iktisatçıların, Keynes’in felsefesini sistematik olmaması ve anti-modernist duruşu nedeniyle bastırdıkları için suçlu olduklarını ileri sürmektedir. Fitzgibbons’a göre, Keynes kısa dönemin geçici doğasına sıkı bir şekilde dayanan uzun dönem dü-

yani sıra, *Genel Teori*'nin "hayvansal içgüdüler" ve yaratıcı güdülerin etrafında oluşan belirsizliğin radikal ekonomisi üzerinde yoğunlaştığı iddia edilmektedir: böyle bir dünyada, para, mantıklı bir açıklamaya ve ekonominin reel tarafı üzerinde etkiye sahip bulunmaktadır. Keynes'in ekonomik belirsizlik ve dengenin terk edilmesi gibi problemlerle ilgili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Carabelli, Keynes'in odaklandığı, zaman ve değişimin yakın ilişkisine ve kısa döneme ait problemleri ilgilenme ve bunları analiz etme ihtiyacının üzerinde önemle durmuştur. O'Donnell (1982, ss. 222-9), Keynes'in her iki döneme de ilgisini teslim ederek, kısa dönem üzerine daha fazla önem vererek, Keynes'in uzun ve kısa dönem yorumlarını bağdaştırmaya çalışmıştır. O'Donnell'in Keynes yorumunda zaman boyutu önemsenmeksizin, belirsizlik ve beklentiler için evrensel bir rol olduğu kabul edilmektedir.

Her ne kadar yeni öğreti, Keynes'in felsefesi ile ekonomisi arasındaki bağlantılara ilişkin farkındalığı artırmış olsa da, büyük ölçüde Keynes'in önemli ve ilmi eserinden daha önceki çalışması olan *Olasılık Üzerine bir İnceleme*'sinde, Keynes'in metodunun esas yerinin belirlenmesinde, Carabelli gibi yazarlar, felsefesine bağlı olan ekonomisinin karşılıklı etkileşimini ve devam eden gelişimini yeterince dikkate almamışlardır. Buna rağmen, yeni öğreti Keynes'in belirsizlik konusundaki fikirlerinin, görüşünün merkezinde bulunduğunu belirten "fundamentalist" Keynesyen pozisyona ağırlık vermektedir (bkz. Shackle, 1974; Davidson, 1978, 1994; ve Bölüm 8).

Bununla birlikte, Keynes'i, kitap boyunca ekonomi teorisi üzerine en önemli kitabı olan *Genel Teori*'yi yazmaya yönlendirenin, diğer her şeyden çok, Büyük Buhran deneyimi olduğu görüşüne sahip bulunmaktayız. Keynes, kitabında toplam istikrarsızlığı açıklarken, beklentilerin ve belirsizliğin rolüne büyük önem vermiştir (bkz. kısım 2.8).

2.14 Büyük Buhran'ın Sebep ve Sonuçları

Büyük Buhran, kapitalist ekonomiyi etkileyen modern zamanların en önemli ekonomik felaketi olup, bugün bile pek çok iktisatçı 1930'ların dünya çapındaki çöküşünü ve bu felaketin sonuçlarını, en önemlisi olmasa da, 20. yüzyılın tek makroekonomik olayı olarak kabul etmektedir. Bu olayın siyasi ve ekonomik önemi, bu travmatik tarihi olay üzerine aralıksız devam eden araştırmalarla gösterilmektedir (bkz. Temin, 1976, 1989; Bernanke, 1983, 1995, 2000; Eichengreen, 1992a; 1992b; C. Romer, 1992, 1993; Bordo ve diğ., 1998; Hall ve Ferguson, 1998; Wheeler, 1998; Krugman, 1999; Cole ve Ohanian, 1999, 2002a; Prescott, 1999; James, 2001). Genel olarak, iki savaş arası dönemin ve özellikle Büyük Buhran'ın neden iktisatçılara ve iktisat tarihçilerine cazip görüldüğünü anlamak oldukça kolaydır:

1. bu dönemin olayları, siyasi ve ekonomik dünyayı daimi olarak değiştiren 2. Dünya Savaşının ortaya çıkışına önemli bir katkıda bulunmuştur;
2. Büyük Buhran açık farkla dünyanın sanayileşmiş kapitalist ekonomilerinin 20. yüzyılda tecrübe ettiği en sert ekonomik düşüş olmuş ve ekonomik aktivitedeki dünya çapındaki düşüşün sebep ve sonuçları halen daha heyecanla tartışılmaktadır;

3. genel olarak, Büyük Buhran'ın, Keynes'e (1936) makroekonominin doğuşunu işaret eden *Genel Teori*'yi yazmak için gerekli güdüyü verdiği kabul edilmektedir. Skidelsky'ye göre (1996a), "*Genel Teori* on yıl önce yayımlanamazdı. Klasik iktisada ve aslında ekonominin davranış şekline dair bu ayrıntılı itham, büyük çöküşün aydınlığa kavuşturulmasını gerektiriyordu";
4. iki savaş arasındaki dönem makroekonomi araştırmacıları için paha biçilmez bir veri seti sağlamakla beraber, makroiktisatçılar tarafından toplam dalgalanmalara ilişkin modellerini sınamak için Büyük Buhran sıklıkla kullanılmaktadır;
5. her zaman, belirli aralıklarla "böyle bir olay tekrar olabilir mi?" diye soran bazı yorumcular bulunmaktadır;
6. son olarak, 1930'ların deneyiminden sonra tüm piyasa ekonomilerinde devletin rolü oldukça artarak, devlet ve özel sektör arasındaki ilişkinin esaslı ve kalıcı bir şekilde değişmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, 20. yüzyılın sonunda ekonomik kurumlar 1929'da yer alan kurumlardan oldukça farklıdır. Bu nedenle önemli gerekçelerle Bordo ve diğ. (1998) Büyük Buhran'ı 20. yüzyıl Amerikan ekonomisinin gelişiminde "dönüm noktası" olarak tanımlamaktadır. Makroekonomi dünyasında, istikrar politikasına modern yaklaşım 1930'ların "büyük daralma" tecrübesinden kaynaklanmıştır (Delong, 1996, 1998).

İktisatçılar genel olarak, Büyük Buhran'ın en yakın sebepleri olarak toplam talepte keskin bir düşüşe öncülük eden çeşitli faktörlerin karşılıklı etkileşimi ile olduğu sonucuna varmışlardır (bkz. Fackler ve Parker, 1994; Snowdon ve Vane, 1999b; Sandilands, 2002). Tablo 2.1'deki veriler fiyat düzeyinin belirli, güçlü konjonktür yanlısı hareketi ile büyük bir toplam talep şokuna dair ikna edici bulgular göstermektedir, buna göre, GSYİH azalırken fiyat düzeyi düşmektedir. Ayrıca, istihdamdaki etkileyici yükselişi de belirtmek gerekir.

Tablo 2.1 ABD - GSYİH, fiyatlar ve işsizlik: 1929–33

Yıl	Reel GSYİH ^a milyar \$	Fiyat düzeyi ^b	İşsizlik %
1929	103,1	100,0	3,2
1930	94,0	96,8	8,9
1931	86,7	88,0	16,3
1932	75,2	77,6	24,1
1933	73,7	76,0	25,2

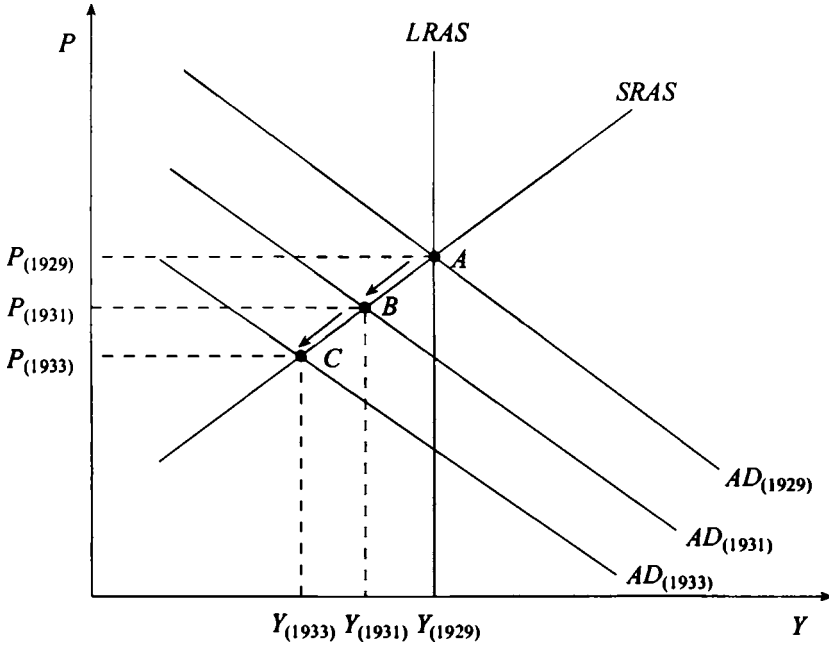
Notlar:

^a 1929 fiyatlarıyla ölçülmüştür.

^b GSYİH deflatörü, 1929 = 100

Kaynak: Gordon'dan uyarlanmıştır (2000a).

Bernanke ve Carey'in verileri de ayrıca ülkelerin büyük çoğunluğunda, reel ücretlerin konjonktür karşısı hareketleri olduğunu göstermektedir. Bu örnek, fiyat deflasyonunun nominal ücret deflasyonunu aştığı ülkelerde toplam talep şokuna karşılık olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, "Depresyon döneminde, dikey olmayan bir toplam arz eğrisine ilişkin bulgu güçlüdür" (Bernanke ve Carey, 1996). Şekil 2.7'de aşına olduğumuz AD-AS çerçevesini kullanarak 1929-33 süresindeki ABD ekonomisi için olan durumu göstermekteyiz. AD eğrisinin sola doğru kayması bu dönemde toplam talepteki keskin düşüşü belirtmektedir. Burada şu hususa dikkat edelim; fiyatlar düzeyinin ve GSYİH'nın düşüş kombinasyonlarının, GSYİH'yı azaltarak fiyat düzeyini yükselten, negatif bir arz şokundan (AS eğrisinin sola doğru kayması) meydana gelmediği dikkate alınmalıdır.

Şekil 2.7 ABD ekonomisinde toplam talep yetersizliği, 1929-33

ABD'deki Büyük Buhran'ın sebeplerine ilişkin tartışmada beş temel hipotez ortaya atılmış olup, bunların ilk dördü toplam talepteki çarpıcı düşüşün nedenlerine odaklanmış bulunmaktadır:

1. *Parasal/Finansal olmayan hipotez.* Burada odak noktası, tüketim ve yatırım harcamalarındaki düşüşün etkisinin yanı sıra, 1930'da başlanan Smoot-Hawley gümrük vergisinin ihracat üzerindeki olumsuz etkisidir (bkz. Temin, 1976; C. Romer, 1990; Crucini ve Kahn, 1996); *Genel Teori*'nin 22. Bölümünde, Keynes, "ekonomik sistemin önemli kısa-dönem değişkenlerindeki değişiklikleri karmaşılaştırmasına ve çoğu kez kötüleşmesine rağmen, ticaret çevriminin en iyi şekilde sermayenin marjinal etkinliğindeki konjonktürel bir değişikliğin neden olarak görüldüğünü", id-

dia etmiştir, bu nedenle ani çöküşlerin “en etkili” belirleyicisi “sermayenin marjinal etkinliğindeki ani bir düşüştür”.

2. Friedman’ın ve Schwartz’ın (1963) *para hipotezi*, GSYİH’deki büyük düşüşü, esas olarak, özellikle 1930’ların başında birbirini izleyen banka iflaslarını takiben, Fed’in genişletici para politikaları kullanarak karşı koyamadaki başarısızlığa ilişkin, nominal para arzındaki benzeri görülmemiş bir düşüşe dayandırmaktadır. Bu durum, “Keynes etkisi”nin toplam talep üzerinde istikrar sağlayıcı bir şekilde hareket etmesi yoluyla, artan reel para arzından dolayı fiyatlardaki deflasyonu önlemiştir. İlk olarak Fisher (1933b) tarafından ortaya atılan alternatif bir parasal hipotez, bankacılık sisteminin borçları ödeyebilme kabiliyeti üzerine borç–deflasyon işlemlerinin etkilerine odaklanmaktadır.
3. *Parasal olmayan/finansal hipotez*, özellikle Bernanke’nin 1983’te yazdığı özgün makalesi ile ilgilidir. Bernanke’nin kredi görüşü, Fisher borç–deflasyon anlatısını başlangıç noktası olarak alır. Birçok bankanın ani çöküşte iflas etmesi, finansal sistemde ve bilginin iletişim ağında ve bankaların mevcut ve potansiyel müşterilerinin bilgisinde bir bozukluğa yol açmıştır. Bu nedenle, birçok borçlu finansal şartları iyi olmasına rağmen kredi uygunluğu için reddedilmiştir (ayrıca bkz. Bernanke ve James, 1991).
4. *Bernanke–Eichengreen–Temin Altın Standardı hipotezi*. Depresyonu neyin “Büyük” bir uluslararası olay yaptığı aranırken, ABD’de işleyen yerel mekanizmaların ötesine bakmak gerekmektedir. “Büyük Buhran 1929’da başlamamıştır. Ettiklerini bulanlar, Wall Street çöküşünü takiben, yıllar içerisinde kabuklarından çıktılar. 1929 Buhranı–sonrasına dair uygun bir analiz, bu sürecin öncesinde meydana gelen ekonomik gelişmeler bağlamında yapılmalıdır” (Eichengreen, 1992a).
5. *Parasal olmayan neo-klasik reel iş çevrimi hipotezi*. Bu yeni (ve çok tartışmalı) katkı özellikle Cole ve Ohanian’ın (1999, 2002a) ve Prescott’un (1999, 2002) çalışmaları ile ilgilidir. Bu yaklaşım, ekonomiye gelen, “16 yaşından büyük kişi başı normal veya durağan piyasa saatlerini düşüren ekonomik kurumlardaki değişiklikler”den kaynaklanan reel şokların etkisini vurgulamaktadır (Prescott, 1999; ayrıca bkz. Bölüm 6).

Toplam talepteki düşüşü vurgulayan bu açıklamalara göre, Büyük Buhran üzerine yapılan yakın zamandaki araştırmalar, ABD içindeki olaylara önem veren geleneksel yaklaşımdan uzaklaşarak iki savaş arası işleyen uluslararası para sistemine odaklanmıştır. Büyük Buhran’ın muazzam bir uluslararası makroekonomik olay olmasından dolayı, depresyonun dünya çapında uluslararası aktarımını göz önünde bulunduran bir açıklama gerekmektedir. Bernanke’ye göre (1995), Büyük Buhran’ın sebeplerini anlamaya yönelik “önemli gelişmeler” sağlanmış ve son 20 yılda pek çok araştırma, 1920’lerde yeniden kurulmasından sonra uluslararası Altın Standardı’nın işleyişi üzerine yoğunlaşmıştır (bkz. Choudri ve Kochin, 1980; Eichengreen ve Sachs, 1985; Eichengreen, 1992a, 1992b; Eichengreen ve Temin, 2000, 2002; Hamilton, 1988; Temin, 1989, 1993; Bernanke, 1993, 1995, 2000; Bernanke ve James, 1991; Bernanke ve Carey, 1996; James, 2001).

Altın Standardı’nın en parlak devri Birinci Dünya Savaşı’ndan önceki kırk yıllık dönemdir. Ödemeler dengesi denliğini sağlayan mekanizma “altın–para akımı mekanizması” olarak bilinen yol ile işliyordu. Açık veren ülkeler bir altın çıkışı tecrübe ediyorlar ve fazla veren ülkelere ise bir altın girişi oluyordu. Bir ülkenin para arzı o ülkenin altın arzına bağlı olduğundan dolayı, açık veren ülkeler para miktarı azaldıkça bir deflasyon yaşamakta, fazla veren ülkelerde ise enflasyon görülmektedir. Bu işlem açık veren ülkenin ihracatını daha rekabetçi yapıyor ve karşılıklı olarak uluslararası ödeme dengesizliklerini onarıyordu. Bunlar “oyunun kuralları”ydı. Bütün mekanizma paranın klasik miktar teorisine olan inanış tarafından desteklenen ve piyasaların deflasyonist bir itici kuvvetin ardından tam istihdamı onararak dengeli sağlayacağı varsayımına dayanmaktaydı. Bu sistem Birinci Dünya Savaşı’ndan önce çok makul bir şekilde çalışmıştır. Ancak, Birinci Dünya Savaşı, örneğin uluslararası denkleştirmelerin yapısında çok büyük dengesizlikler yaratmış ve 1920’ler süresince uluslararası ekonomik sistemi zayıflatmaya devam etmiştir. Özellikle, savaş “ABD’yi net borçlu ülke konumundan net alacaklı bir ülkeye dönüştürmüş” ve “batıya doğru sürekli bir tazminat akışı ve savaş–borç geri ödemeleri gerçekleşmiştir... iki savaş arası dönemde altın standardının kendinden istikrarlı oluşu, ABD’nin ödemeler dengesi fazlalarını yeniden değerlendirmek için devamlı bir istiklal içinde olmasına dayanmaktaydı” (Eichengreen, 1992a).

Hem Temin (1989) ve hem de Eichengreen’e göre savaş, Altın Standardı’na gelen büyük bir şoku temsil etmekte olup, sistemi 1920’ler sürecindeki savaş öncesi paritelere döndürecek onarma girişimleri felaketle sonuçlanmıştır. 1928’de, ABD ekonomisinin aşırı ısınmasına cevaben Fed para politikasını sıkılaştırdı ve ABD, Avrupa ve Latin Amerika’ya borç verme akışını azalttı. Merkez bankaları ödemeler açıkları sebebiyle rezerv kayıpları yaşadıkça Altın Standardı’nın gerektirdiği çizgide para politikalarını sıkılaştırarak yanıt verdiler. Ve böylece deflasyonist süreç, Ekim ayında menkul kıymetler borsasının çarpıcı bir şekilde çöküşünden önce, 1929 yazı itibarıyla uluslararası düzeyde çoktan harekete geçmişti. Eichengreen ve Temin (2000), uluslararası ekonomik çöküş bir kere başladıktan sonra “altın standardının ideolojisi, mentalitesi ve retorisi, 1930’larda politika yapıcılarını sadece mali krizi vurgulayan önlemleri almaya yöneltti. Merkez bankacıları, dünya ekonomisi çökerken, bilinci kayboluncaya dek tekmelemeye devam ettiler”. Böylelikle Büyük Buhran’ın esas nedeni, 1920’lerde çok farklı bir dünyada yeni uygulaması tarafından takip edilen Altın Standardı’na Birinci Dünya Savaşı’nın yüklediği gerginlikti. 1914’ten önce olduğu gibi, ücret kesintilerini deflasyon ve işsizlik yolu ile uluslararası rekabet edebilirliği onarmak artık nispeten kolay olmamıştır. Kapitalist ekonomilerin iç politikaları savaş ile dönüşmüş ve çalışan sınıflar, istihdam hedeflerine öncelik vermekten çok döviz kuruunu sağlamaya yönelik para politikalarının kullanımına, giderek artan bir şekilde düşmanlaşıyorlardı. Bu nedenle 1929’da görünür bir şekilde başlayan resesyon, gerçekleşmeyi bekleyen bir felaketti.

Altın Standardı mentalitesi, siyaset yapanların zihniyetlerini kısıtladı ve “muhtemel düşüncelerini şekillendirdi”. Altın Standardı rejimi altında, ülkelerin ihracatını uyarmak için kendi para birimlerini devalüe etmeleri önlenmiş ve tek taraflı bir temele dayanan genişletici para politikaları, bir ülkenin döviz kuru istikrarını sarsacağı için göz ardı edilmiştir. Altın Standardı uygulayan ülkelerin hükümetleri

koordineli bir reflasyon oluşturmadıkça, altın rezervlerinde bir tükenme yaşayan ülkeler için tek seçenek parasal daralma veya deflasyondur. Fakat Eichengreen'in işaret ettiği gibi (1992a), siyasi sürtüşmeler, korumacılığın yükselmesi ve bağdaşmayan kavramsal çerçevelerin, uluslararası işbirliği için "üstesinden gelinemez engeller" olduğu doğru çıktı. Bu nedenle 1929'da başlayan durgunluk, Altın Standardı'nı sürdürmek ve korumak için tasarlanan kötü politikaların genel olarak kabul edilmesi ile Büyük Buhran'a dönüştürüldü. Bernanke ve Carey'nin (1996) iddia ettiği gibi, "yapısal olarak kusurlu ve kötü bir şekilde yönetilen uluslararası Altın Standardı'nın" ekonomi politikası üzerine etkisi göz önüne alındığında, iktisatçılar sonunda, Depresyonun toplam talep sorununu" yani, neden pek çok ülkenin toplam talepte eş zamanlı olarak bir düşüş yaşadığını açıklayabilmişlerdir. Bu durum, altın bloğu ülkelerinin, ekonomik faaliyetteki dünya çapındaki ani çöküşü hafifletmekten ziyade, vurgulayan ekonomi politikası davranışlarını göstermektedir. İnanılmaz bir şekilde, Büyük Buhran'ın ortasında, "Nuh'un tufanında, ateş için çılgık atmaya" eşdeğer bir biçimde, merkez bankacıları halen daha enflasyondan endişelilerdi. ABD ekonomisini sağlığına kavuşturmak için, Başkan Herbert Hoover, Hazine Bakanı Andrew Mellon tarafından şu tavsiyeleri aldı, "emeği, stokları, çiftçileri, gayrimenkulü paraya çeviriniz... sistemdeki bozuklukları temizleyiniz" ve sonuç olarak "insanlar daha fazla çalışacak ve daha erdemli bir hayat yaşayacaklardır" (Eichengreen ve Temin'den alıntılanmıştır, 2000). Sonuç olarak, bu politikalar korumayı planladıkları tüm yapıyı yok etti.

1930'larda, ülkeler bir bir Altın Standardı'nı terk etti ve para birimlerini devalüe etti. Bir kez "altın esaretten" kurtulduklarında, politika yapımcıları genişletici para politikasını benimseyebilmiş ve ekonomilerini canlandırabilmişlerdi (Altın Standardı'nı, İngiltere 1931 yılının sonbaharında; ABD, Mart 1933'te; Almanya, Ağustos/Eylül 1931'de; Fransa 1936'da terk etti). Böylece Friedman ve Schwartz (1963) ve diğerleri haklı olarak, Fed'i 1931 yılında daha fazla genişletici para politikalarını benimsemediği için eleştirirken, Eichengreen (1992b), Altın Standardı'nın dayattığı belirli kısıtlarla, "altının sabit fiyatını korumak için kendini adanmış bir merkez bankası tarafından yapılabilecek başka ne olduğunun zor görüldüğünü" iddia etmektedir. Araştırmalar, ABD'de ekonomik toparlanmanın büyük ölçüde parasal genişlemenin bir sonucu olduğunu (C. Romer, 1992) ve ayrıca altın zincirinden en kısa zamanda kurtulan ve genişletici para politikalarını benimseyen ülkelerin ilk önce toparlandıklarını göstermektedir (Choudri ve Koc-hin, 1980; Eichengreen ve Sachs, 1985).

Altın Standardı'nın dayattığı kısıtın genişletici para politikasının kullanımını engellediğini belirten Bernanke-Eichengreen-Temin hipotezi henüz daha tartışmasız değildir. Bordo ve diğerleri (2002a) bu savın küçük açık ekonomiler için geçerliken, "muazzam altın rezervlerine sahip olan" ve "bankacılık paniklerini dengelemek için genişletici politika kullanma konusunda sınırlandırılmamış" ABD'ye uygun olmadığını iddia etmektedirler. Maalesef, daha istikrarlı demokrasiler "altın zincirlerinden" vazgeçip ve toparlanmaya başlayana kadar, Almanya'daki vahim ekonomik şartlar Hitler'in iktidara yükselip güçlenmesine yardımcı olup kolaylaştırdı. Bu nedenle, iki savaş arası dönemde ekonomi politikası yapımcıları tarafından yapılan korkunç seçimlerin en feci sonucunun 1939-45 sürecinde insanlığın şahit olduğu katliam olduğu iddia edilebilir (Eichengreen ve Temin, 2002).

2.15 Savaş Nasıl Finanse Edilmelidir?

Skidelsky'ye göre (2000), 1937'den sonra Keynes dikkatini "tam istihdama yaklaşan" bir ekonomide yeniden silahlanma ile ortaya çıkan sorunlara verdi. Tam istihdamın olduğu bir ekonomide savaş üretimi için gerekli artış bir yeniden silahlanma ile yaratılabilir. Bu ancak, belirli bir ihracat ve yatırım harcamalarını sürdürme ihtiyacı ile sadece toplam talebin tüketim bileşenini küçülterek tasarlanabilir. Bu amaca ulaşmak için, Keynes, *Savaş Nasıl Finanse Edilmelidir* (*How to Pay for the War*) isimli kitapçığında (1940) savaş döneminde mali kısıtlamaları savunmuştur. Bu kitapçık, Vines (2003, s. 343) tarafından, Keynes'in tasarısı kısmen benimsenmiş olmasına rağmen "uygulanmalı ekonominin olağanüstü bir örneği" olarak tanımlanmıştır (Keynes bunun "Bolşevizm" anlamına gelen evrensel tayinlamanın bir alternatif sistemi olduğuna inanıyordu bkz. Skidelsky, 2000, s. 68). Keynes'in analizi, savaş harcamalarını kapsamak üzere toplam talep ile potansiyel toplam arzın karşılaştırılmasını içermektedir. Keynes (Skidelsky, 2000, s. 84), "enflasyonist açığı", "kalan satın alma gücü mevcut fiyat düzeyinde piyasadaki mevcut arza eşit olması için.... vergilendirme veya birincil tasarruf tarafından çekildikten sonra kalan satın alma gücü miktarı" olarak tanımlamıştır". Mali kısıtın amacı (zorunlu tasarruf) tüketimi azaltarak "enflasyonist açığı" ortadan kaldırmaktır. Keynes'in önerisinin, makro düzeyde piyasa başarısızlığının toplam talep yönetimini gerektirme ihtimali olsa bile, en etkili tahsis mekanizması olarak bürokratik kontrolden çok, fiyat mekanizmasına olan güveni ortaya çıkardığı dikkate alınmalıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Keynes'in Hazine'deki tartışmalarının önemli bir yan etkisi, milli gelir hesaplamalarının geliştirilmesine ve prosedürlerine acil olarak ve aynı zamanda depresyon ve canlılık dönemlerinde de talep yönetimine ihtiyaç olduğu giderek açık bir hale gelmiştir. Skidelsky (2000) için talep yönetimi fikri, Keynes'in en önemli düşünsel mirası olup, ayrıca Keynes'in tamamen bir genişlemeci olmadığını göstermektedir. Keynes için, talep yönetimi ihtiyacı enflasyon ve depresyonun her ikisinden de kaçınıldığında simetriklerdir. Skidelsky'nin de (2000) açıkladığı gibi, Keynes enflasyon tarafından ortaya çıkan tehlikelere karşı uyarmaya daima hazırlıklıydı. *Genel Teori*'de (1936, ss. 295-6) Keynes'in, bir kere tam istihdama erişildiğinde "birim ücret ve fiyatlar tam olarak efektif talepteki artış oranı kadar artacaktır" açıklamasını yapmış olduğunu anımsamalıyız ve klasik modelin uygun olacağı dünyaya geri dönmüş olacağız. Fakat, Keynes için (1936, s. 3) klasik dünya, fiilen içinde yaşadığımız toplumun "genel bir durumu" değil "özel bir durumudur".

2.16 Keynes ve Uluslararası Makroekonomi

Her ne kadar Keynes büyük ölçüde makroekonominin oluşturulmasında diğerlerinden fazla yardım eden bir iktisatçı olarak kabul edilse de, Vines'a göre (2003) Robert Skidelsky'nin Keynes'in biyografisini muhteşem bir biçimde anlatan kitabının son cildi, onun aynı zamanda modern uluslararası makroekonominin gelişiminde kilit bir rol oynadığını açıklığa kavuşturmuştur. 1945 yılında uluslararası ekonomik sistem tamamen harabe bir durumda olup, küresel ekonomik sistemi

yeniden inşa etmek elli yıldan fazla zaman almıştır. Temmuz 1944'te 45 ülkeden temsilci ABD'de New Hampshire'daki Bretton Woods kasabasında, muhtemel amaçları uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak, uluslararası ekonomik entegrasyon ve kalkınmayı artırmak ve dünya ekonomisinin istikrarını geliştirmek olan, savaş sonrası uluslararası ana kurumların kuruluşunu tartışmak üzere bir araya gelmişti. Bretton Woods temsilcilerinin esas ilgi alanı iki savaş arası dönemde ortaya çıkan korkunç olayların yinelenmesine ve hatalı ekonomik yönetimlerin sonuçlarına engel olmaya yardım etmektir. Toplantının sonucu, John Maynard Keynes'in "Bretton Woods ikizleri" olarak adlandırdığı, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve şimdi Dünya Bankası olarak bilinen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın (IBRD) kurulmasıydı. Dünya Bankası'nın temel amacı uzun-dönemli ekonomik kalkınma ve yoksulluğu azaltıcı konular üzerine yoğunlaşmak iken, IMF'nin, Anlaşma Maddelerinde (kuruluş sözleşmesinde) aslen düzenlenen maddelerle, temel amacı kısa-dönemli uluslararası parasal sistemin istikrarının sağlanmasıdır. Aralık 1945'te IMF, 29 ülkenin katılımıyla meydana gelmiş ve sonunda mali işlemlerine 1 Mart 1947'de başlamıştır. Dünya Bankası resmi işlemlerine 25 Haziran 1946'da başlamıştır. Buna ilaveten, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) 1947'de kurulmuştur. Bu antlaşmanın ana hedefi ticari engellerin azaltılmasını teşvik edip kolaylaştırarak ticaret serbestisini geliştirmektir. Mevcut Doha Raundu'ndan önceki sekiz raundluk bir görüşme dizisinde, GATT, tarifelerin düşürülmesinde ve diğer ticari engelleri azaltmada önemli bir başarıya ulaşmıştır. GATT, hiçbir zaman resmi bir kurum olarak tesis edilmemiş fakat geçici bir düzen olarak Uluslararası Ticaret Teşkilatı'na (ITO) kadar işlem görmüştür. En sonunda, 1995'te Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kuruluşunu meydana getirmiştir.

Skidelsky, Keynes'i Harry Dexter White'in yanında, Bretton Woods uluslararası parasal sistemin ortak yazarı olarak tanımlamaktadır. Vines (2003, s. 339) daha da ileri giderek, Keynes'in "özerk ulusların politikaları tarafından yönlendirilen, küresel ekonominin parçalarının birbirini nasıl etkilediğinin olağanüstü bir şekilde tam olarak anlaşılmasına ulaştığını" iddia etmektedir. Keynes'in İngiltere'nin savaş finansı üzerine çalışması ve "savaşın sonunda İngiltere'yi ABD'nin elinde bir finansal iflastan kurtarmaya" yönelik arayışları onu savaş sonrası ortaya çıkan ekonomik sistemi incelikli olarak anlamaya itti. 1945'te İngiltere'nin ekonomik ve finansal pozisyonu felaketti. Bu krize cevaben, Keynes'in hayatının son birkaç yılında yaptığı çalışmalar uluslararası makroekonomiyi yarattı ve bu katkısı "Keynes'in bir iktisatçı olarak başarılarından *herhangi* biri kadar önemlidir" (Vines, 2003, s. 339). Keynes'in savaş dönemindeki çalışmaları, uluslararası finans konusuna yaptığı önceki katkıları olan *Hint Para Birimi ve Finansı* (Indian Currency and Finance) (1913), *Parasal Reform Üzerine Elkitabı* (1923), *Barışın Ekonomik Sonuçları* (The Economic Consequences of the Peace) (1919), *Sayın Churchill'in Ekonomik Sonuçları* (The Economic Consequences of Mr. Churchill) (1925) ve *Para Üzerine bir İnceleme* (1930) adlı eserlere dayanmaktadır. Kapalı bir ekonomi kurgusu olan *Genel Teori*'nin aksine Keynes'in daha önce yaptığı çalışmalar uluslararası para sisteminin işleyişinin altını çizmiştir. Vines, "Keynes'in icat ettiği" iki ülkeli modelin daha sonra Mundell-Fleming IS-LM-BP modeli haline geldiğini iddia etmiştir (bkz. Bölüm 3, kısım 3.5).

Keynes'in uluslararası ekonomik sistemin şekillenmesine ilişkin olağanüstü görüşü 1944 yılı itibariyle çoktan belirginleşmişti. Vines, Nobel ödüllü James Meade ile yaptığı kişisel bir görüşmede Meade'in Keynes'in, geleceğe ilişkin görüşü olarak, bir zarfın arkasına Tablo 2.2'ye benzer bir şeyi karaladığını hatırladığını, belirtmektedir.

Tablo 2.2 Keynes ve uluslararası ekonomik sistem, 1944

<i>Amaç</i>	<i>Araçlar</i>	<i>Sorumlu otorite</i>
Tam istihdam	Talep yönetimi (esasen mali)	Ulusal hükümetler
Ödemeler dengesi ayarlaması	Sabit fakat ayarlanabilir döviz kurları	Uluslararası Para Fonu (IMF)
Uluslararası ticaretin geliştirilmesi	Gümrük tarifesinde indirim, vb.	Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)
Ekonomik kalkınma	Resmi uluslararası ödünç verme	Dünya Bankası (WB)

Kaynak: Vines (2003).

GATT, uluslararası bir ticaret örgütü yerine 1947'de kurulmuşken, Tablo 2.2'de verilen görüş, daha sonra Bretton Woods sistemi olarak bilinen sistemin fark edilir derecede doğru bir resmidir.

2.17 Keynes'in Mirası ve Klasik Canlanması

"Makroekonomi" kelimesi ekonomi literatüründe, 1941 yılında *Economic Journal* dergisinde De Wolff'un makalesi basılmadan önce ortaya çıkmamakla birlikte makroekonomi olgusunu incelemek için gerekli reel ve parasal değişkenleri resmi bir çerçeve içinde toparlayan kişi John Maynard Keynes olmuştur. (Blanchard, 2000; Woodford, 2000). Yeni ortaya çıkan makroekonomi alanında, Keynes'in 1946'daki ölümünden önceki egemenliği, Tablo 2.3 ve 2.6 arasında 1920-44 dönemleri için yapılan alıntılardaki verilerde açık bir şekilde gösterilmektedir.

Bu bilginin göze çarpan özelliği, 1930'lı yılların ortaları itibariyle Keynes'in "makroekonomiye" hakim olma derecesidir. Bununla birlikte, diğer bölümlerde göreceğimiz gibi, 1936'dan itibaren makroekonominin gelişimi, dönemsel karşıdevrimlerle üzerini örten bir evrim süreci olup, sonuç olarak 1946'daki ölümünden otuz yıl sonra, "Keynes'in ünü önce artmış ve sonra da düşmüştür".

Tablo 2.3 *En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1920–30*

Sıra	İsim	Alıntılanma sayısı
1	Irving Fisher	30
2	W.C. Mitchell	24
3	A.C. Pigou	21
4	Alfred Marshall	15
5	W.S. Jevons	13
6	R.G. Hawtrey	11
	D.H. Robertson	11
8	H.L. Moore	10
	Carl Snyder	10
10	J.M. Keynes	9

Kaynak: Deutscher (1990).

Tablo 2.4 *En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1931–5*

Sıra	İsim	Alıntılanma sayısı
1	J.M. Keynes	66
2	D.H. Robertson	44
3	F. Von Hayek	33
4	R.G. Hawtrey	30
	I. Fisher	30
6	G. Cassel	22
7	A.C. Pigou	20
8	K. Wicksell	17
9	A. Hansen	14
10	A. Marshall	13

Kaynak: Deutscher (1990).

Tablo 2.5 *En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1936–39*

Sıra	İsim	Alıntılanma sayısı
1	J.M. Keynes	125
2	D.H. Robertson	48
3	J. Hicks	33
4	A.C. Pigou	31
5	Roy Harrod	27
6	R.G. Hawtrey	25
7	F. Von Hayek	24
	G. Haberler	24
9	Joan Robinson	20
10	J.M. Clark	18

Kaynak: Deutscher (1990).

Tablo 2.6 En-fazla alıntı yapılmış makroiktisatçılar: 1940–44

Sıra	İsim	Alıntılanma sayısı
1	J.M. Keynes	59
2	J. Hicks	30
3	G. Haberler	24
4	D.H. Robertson	22
5	R.G. Hawtrey	20
6	M. Kalecki	18
	J. Schumpeter	18
8	A. Hansen	17
	N. Kaldor	17
10	S. Kuznets	16
	A. Lerner	16

Kaynak: Deutscher (1990).

Büyük ölçüde, kaderin bu değişimi “Keynesyen” genişletici politikaların aşırı-coşkulu uygulamaları ile ilişkilidir. Skidelsky (2000), Keynes’in biyografisinin üçüncü ve son bölümünde, “Keynesyen düşünce tarzının” 1950’lerden 70’lere uzanan “Altın Çağ”da dört önemli unsuru vurgulamıştır:

1. ekonomiler “akışkan değil, yapışkan” olarak görünürler, böylelikle şoklara karşı göreceli olarak yavaş ayarlanırlar;
2. liberal demokrasilerin 20. yüzyılın iki savaş arası döneminde yaşanılanlar gibi uzun, yüksek ve daimi işsizlik düzeylerine müsamaha göstermeyeceğine dair güçlü bir politik-ekonomi sav bulunmaktadır; böylece “uzun dönemde hepimiz ölmüş olacağımıza” rağmen, kısa dönemde, yüksek işsizlik köklü değişikliğe neden olur;
3. yatırım fırsatları zengin toplumlarda güçsüzleşerek kalıcı bir ekonomik durgunluğa sebep olabilir;
4. birçok Keynesyen, istatistiksel tahmine önemli düzeyde güven duymuştur.

Keynes bu dört maddenin üçüne kuşkusuz katılacak olsaydı da, “sayı biliminin keyfine” ilişkin “derin kuşkuları” bulunmaktaydı. Takipçileri daha düşük bir kısıtlama sergilediler. Büyük Buhran tecrübesinin yarattığı etkiler kalıcı bir ekonomik durgunluk korkusu ile birleştiği zaman, toplam talebin uyarılması için uygun olup aynı zamanda önemli arz-yanlısı düşüncelerin de ihmal edilmesine sebep olmuştu (bkz. DeLong, 1998). Keynes (1936, s. 16), işsizliğin kaynağı olarak, talep yetersizliğinin dışında da kaynaklar olduğunun farkında olmasına rağmen *Genel Teori*’de bunlara çok az önem vermiştir. Keynes iki savaş arası dönemde İngiliz işsizliğinin büyük bir yapısal bileşene sahip olduğunu anlamış olmakla birlikte, değişen yapısal ve geçici faktörlerin Keynes’e tamamen mantıksız görülmesi bakımından, 1929 sonrasında başlıca kapitalist ekonomilerdeki artan işsizlik oranlarının, uluslararası boyutta eş zamanlı olarak ortaya çıkmasını açıklamaya çalışmıştır. Yatırım fırsatlarının yokluğu vasıtasıyla beklenen kalıcı ekonomik durgunluk gerçekleşmemiştir. Abramovitz’in belirttiği gibi (1986, 1990), iki savaş arası dö-

nemdeki durgunluktan ve Batı Avrupa'nın endüstriyelleşmiş ülkelerinin Amerikan kitle üretim imalat sistemini benimseyememelerinden meydana gelen teknolojik fırsatların atıl birikimi, bu ülkelerin "aynı düzeye gelmeleri" için büyük bir olanak yaratmıştır. Sonuç olarak, Altın Çağ boyunca sermaye yatırımı yüksek bir marjinal etkinliğe sahip olmuş ve Batı dünyası uzun süren bir canlanma yaşamıştır.

Jeffrey Sachs da (1999) ayrıca, Büyük Buhran'ın belki bir biçimde piyasa ekonomilerinin normal işleyişini temsil ettiğine dair talep yönetimine daha aşırı istekliler tarafından verilen izlenimin, yanlış bir şekilde sonuç verdiğini iddia etmiştir. 2.14 numaralı kısımda ele alındığı gibi, şu an Büyük Buhran'ın istisna ve büyük ölçüde ters bir politika yanıtı sonucu olduğunu bilmekteyiz. Sachs şöyle belirtmektedir:

Büyük Buhran'ın ekonomi tarihindeki önemi, siyasi tarihte Birinci Dünya Savaşı'na eşit derecedir. Büyük Buhran pek çoğunun yanlış olduğu, birçok ders öğretti. Keynes yüzyılın en büyük siyasi iktisatçısı olarak, kitabını *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* olarak adlandırdığında vahim bir hata yaptı. Büyük Buhran'ı piyasa ekonomilerinin bir kereliğine anlamsız boyutlarda bir sürprizi olarak değil, "genel" bir durumu olduğu izlenimini yarattı. Keynes, Büyük Buhran'ın, harareti bir biçimde saldırdığı ve nefret ettiği, ancak şaşırtıcı şekilde *Genel Teori*'de yeteri kadar vurgulamadığı bir parasal düzenleme olan Altın Standardı'ndan kaynaklandığını açıklamada başarısız olmuştur. Her halükarda, Büyük Buhran, dünyayı kendi kendini düzenleyen piyasa sistemi üzerine oldukça derin kuşkular içerisinde bırakmıştır. Piyasa ekonomilerine güçlü bir güven sağlamak on yıllar almıştır.

Böylelikle, bu açıdan Keynes'in *Genel Teorisi* "inandığı kadar genel değildi" (Skidelsky, 2000, s. 499).

1936'dan sonraki dönemde Keynes'in *Genel Teorisi*'ne düşmanca bir karşılık gösteren sayısız gelişme ve katkı olmuş ve en sonunda bunlar klasik canlanışa bir katkı sağlamışlardır. Friedman'ın etkisi ve monetarist karşı-devrim, hidrolik Keynesyenizm ile birlikte anılan daha basit yorumlara ve politika sonuçlarına bir meydan okumayı gösterdi. Friedman'ın görüşüne göre (1983), "*Genel Teori* önemli bir kitap olmakla birlikte, onu en iyi olarak kabul etmiyorum... bulgularla çeliştiğine inanıyor olmam... onu reddetmeme yol açtı".

4. Bölüm'de Keynesyen ortodoksiye karşı monetarist analiz tarafından ortaya konulan önemli meydan okumayı inceleyeceğiz. Bunu takiben 1970'lerde Keynesyenizme daha esaslı bir saldırıda bulunan yeni klasik okulu inceleyeceğiz. Birçoğuna göre, bu eleştiri Keynesyen geleneksel görüşe o güne kadar ki en önemli karşı çıkışı ifade etmektedir. Lucas ve Sargent için, Keynesyen modellerin öngörülerinin 'tamamen yanlış' olması ve "temelden kusurlu" bir doktrine dayanmaları basit bir "gerçek"ti. 1970'lerde Keynesyen modellerin "çarpcı başarısızlığı" Keynesyen devrimin teorik kayıplarına daha fazla dikkat edilmesine ve Keynes'in çağdaşlarının fikirlerine ve *düşünceleri yıllarca modası geçmiş olarak değerlendirilen ondan önceki iktisatçıların* itibarlarının artmasına sebep olmuştur (Lucas ve Sargent, 1978, vurgular eklenmiştir).

Charles Plosser, makroekonomik dalgalanmalara yeni klasik reel iş çevrimi yaklaşımının önde gelen savunucularından biri olarak Keynesyen modelin esas olarak kusurlu olduğu görüşündedir. Plosser'in görüşüne göre, "ekonomik dal-

galanmaları anlamak için temel desteklerimiz Keynesyen modelin değiştirilmiş yorumu dışında bir yerde bulunabilir" (Plosser, 1989). Minford ve Peel (1983), rasyonel beklentilerin makroekonomi üzerindeki etkileri hakkında yorum yaparlarken, "bilgi kaynağının – 1960'ların neo-Keynesyen veya neo-klasik sistemlerine dayanan makroekonominin – altüst olduğunu; adeta her konunun... tekrardan düşünölmeye ihtiyacı bulunduğunu" hissettiklerini belirtmişlerdir. 5. ve 6. Bölümlerde özellikle Lucas, Sargent, Barro, Prescott, Kydland ve Plosser ile birlikte anılan yeni klasik fikirlerin gelişimini inceleyeceğiz.

Avusturya Okulu'nun bakış açısına göre, Friedrich von Hayek hayatı boyunca Keynes ve Keynesyenlerin katı bir eleştirmeni olmuştur. Hayek'in kendi kelimeleri ile Keynes "başlıca bilindiğı bilimsel çalışmalarında tamamen hatalıydı" (Hayek, 1983). Hayek ve takipçilerinin çalışmalarına bağılı güçlü Avusturya eleştirisi 9. Bölüm'de incelenmiştir.

Belirli bir okul olarak "kamu–tercihi" ile ilgilenmemimize rağmen, Buchanan ve Wagner (1978) tarafından sunulan görüş, popüler görüşler üzerinde bu fikirlerin etkisinin olduğı göz önünde tutulduğunda, dikkate almaya değerdir. Buchanan ve Wagner, Keynes'i "muazzam boyutlarda bir düşünsel hata" yapmakla suçlayıp, Keynesyen iktisadın, "politikacıları serbest bırakarak; bariz bir suçlama ihtiyacı olmaksızın, politikacıların olağan sürekli harcama iştahları üzerindeki etkin kısıtları yok etmiştir" (bkz. Bölüm 10).

Sadece büyük bir iktisatçı böylesine tepkiler uyandırabilirdi. Keynes, 1935'te Roy Harrod'a yazarken, çıkacak olan kitabında klasik iktisatçılara bilinçli olarak saldırdığına açıklık getirmiştir, çünkü "onları tekrar katılımcı olmaya zorlamak" istemiştir. Amacı "adeta, toz kaldırmaktır" (bkz. Skidelsky, 1992, s. 534). Sadece bu amaç doğrultusunda Keynes olağanüstü başarılıydı sonucuna varabiliriz!

Takip eden bölümlerde söyleşiler dahil, iktisatçıların neden bu kadar geniş çeşitlilikte sonuçlara vardıklarını inceleyeceğiz.

ROBERT SKIDELSKY

Robert Skidelsky, 1939'da Çin'de doğdu ve 1960 yılında Oxford Jesus Kolej'den mezun oldu. Sırasıyla, 1961 ve 1967'de master ve doktora derecelerini elde etti. Oxford, Nuffield Kolej'de (1965–8) ve İngiliz Akademisi'nde (1968–70) asistanlık yaptı. John Hopkins Üniversitesi'nde (1970–76) yıllarında doçent, Kuzey Avrupa Politeknik'te (1976–8) Tarih, Felsefe ve Avrupa Çalışmaları Bölüm Başkanlığı, Warwick Üniversitesi'nde (1978–90) Uluslararası Çalışmalar alanında ve aynı üniversitede halen Politik İktisat Profesörü olarak görev yapmaktadır.

Profesör Skidelsky, iki savaş arası dönem ve Keynes üzerine önde gelen otoritelerden biridir. En iyi–bilinen kitapları arasında *Politikacılar ve Durgunluk* (*Politicians and the Slump*) (Macmillan, 1967); *Keynesyen Dönemin Sonu* (*The End of the Keynesian Era*) (editör) (Macmillan, 1977); *John Maynard Keynes, Cilt 1: İhanete Uğramış Umullar, 1883–1920* (*John Maynard Keynes, Vol. 1: Hopes Betrayed, 1883 – 1920*) (Macmillan, 1983); *John Maynard Keynes, Cilt 2: Kurtarıcı olarak İktisatçı, 1920–1937* (*John Maynard Keynes, Vol. 2: The Economist as Saviour*) (Macmillan, 1992); *Keynes* (Oxford University Press, 1996) ve *John Maynard Keynes Cilt 3: İngiltere için Savaşmak 1937–46* (*John Maynard Keynes, Vol. 3: Fighting for Britain 1937–46*) (Macmillan, 2000).

Makaleleri: “Keynes’in Politik Mirası” ve “İnsan olarak Keynes’in Bazı Yönleri”, *Keynes ve Elli Yıl Sonra Kamu Politikası, Cilt 1: Ekonomi ve Politika* (*Keynes and Public Policy After Fifty Years, Vol. 1: Economics and Policy*) içinde, Ed. O. F Hamouda ve J. N Smith (New York University Press, 1988); “Keynes ve Devlet”, *Devletin Ekonomik Sınırları* (*The Economic Borders of the State*) içinde, Ed. D. Helm (Oxford University Press, 1989); ve “Keynes’in Genel Teorisi üzerine Büyük Buhran’ın Etkisi”, *History of Economics Review*, Kış–Yaz, 1996.

Peter Wynarczyk (Northumbria Üniversitesi'nde eski Ekonomi Başokutmanı) ile birlikte Profesör Skidelsky ile 9 Mart 1993'te Warwick Üniversitesi'ndeki ofisinde görüştük.

Neden bir Keynes biyografisi yazmaya karar verdiniz?

Savaş arası yıllara ait daha önceki tarihsel çalışmalarımın bir sonucu olarak gelişti. Önceki kitaplarımda Keynes, başlıca varlık ve o dönemdeki görüşlerim için ana esinlenme kaynağıydı. İlginç bir kişilik olduğunu ve hakkında yazmam gerektiğini düşündüm. Bu yargıya, birçok şeyin oldukça belirsiz ve anlaşılmaz kaldığını düşündüğüm, Roy Harrod tarafından yazılan biyografiyi okuduğumda vardım.

Keynes'in hayatını ve çalışmalarına dair yorumunuz Harrod ve Moggridge tarafından ortaya konulan yorumdan temelde herhangi bir şekilde farklı mı?

Ben, daha çok tarihsel bir düşünce yapısına sahibim. Bu esas fark olabilir. Olaylar hakkında düşünmenin tarihsel ve ekonomik yönleri olabilir. Şimdi kesin bir çizgi koymanız gerektiğini düşünmüyorum ama iktisatçılar genelleyci, tarihçiler ise kendine özgü ve beklenmeyen üzerine yoğunlaşmaya eğilim gösterirler. Tarihçiler terazinin kefesine konduğunda iktisatçılardan daha iyi biyografi yazarlarıdır. Birçok iktisatçı için delil, tarihten çok sadece basit bir veridir – aydınlanma malzemesidir. Tarihi, istatistikçiler gibi değerlendirirler. Bu da bir insanın hayatını ve çalışmalarını anlamak için çok da aydınlatıcı bir yaklaşım değildir.

Neden Keynes'in Genel Teorisi'nin bu kadar çok çeşitli yorumu var? Bu, kitabın gücünü mü yoksa güçsüzlüğünü mü göstermektedir?

Muhtemelen, esas neden Keynes'in sistematik bir düşünce adamı olmaktan çok verimli bir bilim adamı olmasıdır. Kısa makalelerde bilimsel eserlere göre daha iyi idi. Zihni daima fikirlerle dolu ve herhangi bir zaman dilimi içinde tek bir yere takılıp kalmazdı. Birçok şey aklına geliyordu. İkinci sebep, bütün çalışmalarında güçlü bir polemik öğesinin bulunmasıdır. Birçok şeyi çok fazla yapmak istiyordu. Polemikleri teoriden çıkartmak zorundasınız ve birinin bitip diğerinin başladığı nokta o kadar da açık olmayabilir. Keynes daima, bir politika sonucu elde etmek için tartışmanın bir yönünü aşırı vurguluyordu. Üçüncü sebep, Keynes birçok farklı düzlemde çalışıyordu. Hangi düzlemi daha ilgi çekici buluyorsanız seçip o düzlemde çalışabilirsiniz. İşte bu sebeplerden ötürü bu kadar farklı yorum bulunmaktadır.

Bu çok yönlü resmi güçlü bir yön olarak görüyor musunuz?

Evet, çünkü sonunda var olan sıkıntı değil üretkenliktir. Sıkıntı kendi zamanı için, üretkenlik ise tüm zamanlar içindir.

Keynes, Elkitabı'ndan Genel Teori'ye entelektüel yolculuğunda, Marshall'ın hangi öğelerini reddetti ve hangilerini kabul etti?

İn bariz olanı, Marshall'ın zamanı ele alma yöntemini almış olmasıdır. Birçok yazısında kısa dönem ve uzun dönem arasında açık bir ayırım yapmıştır ve bu da

dosdoğru Marshall'dan gelmiştir. Fakat bu çok katı bir şekilde ele alınmamalıdır, çünkü Keynes *Genel Teori*'ye kadar kullandığı analitik metoda dair, kısa dönem denge çerçevesi veya dengesizlik çerçevesi kullanıp kullanmayacağı konusunda, oldukça açık fikirli olmuştur. İkinci olarak, Marshall'ın firma teorisinden belki de hiç sapmadı ve daima mantıksız da olsa Marshall'ın tam rekabet modellerini, Marshall'ın artan getirileri kabul etmesine karşın benimsedi. Keynes bunun ötesini hiç düşünmedi ve bunun için, kendisi eksik rekabet devrimine karşı bu kadar ilgisizdi. Bunu daima büyüleyici, çelişkili ve tuhaf buldum. Bunun kanıtı ise Piero Sraffa'nın büyük bir hayranı olmasına rağmen Sraffa'nın makalesi (1926) ile başlayan daha sonra Joan Robinson'un (1933) katkısıyla devam eden Cambridge devriminin bu unsurunu hiçbir zaman dikkate almamış olmasıdır. Bu, kısmen mikroekonominin arz tarafında çok fazla Marshallgil olarak kalmasından ve Marshall gibi, böyle bir iki konuda zihni karıştıktı. Keynes, üçüncü nesil bir firma teorisine inanmaktaydı ve firmaların piyasada herhangi bir tekeli pozisyon meydana getirmeden evvel doğal olarak çöktüklerine inanmaktaydı. Üçüncü etki, ihtiyaçları veri olarak kabul etmememiz gerektiği ve daha yüksek değerli ihtiyaçların olduğu düşüncesidir. Marshall'dan farklı olarak, bu yüksek değerli ihtiyaçların evrimden ziyade felsefeden türetildiğine inanmaktadır. Dördüncü olarak, Keynes Marshall'dan miktar teorisinin nakit-balans yorumunu almıştır. Miktar teorisini Fisher gibi değil, hep bu şekilde düşünmüştür. *Para Üzerine bir İnceleme*'ye ve ötesinde *Genel Teori*'ye bu şekilde geçti. Marshall'ın bu mirasları oldukça önemlidir.

Keynes'in metodolojik duruşunu nasıl tanımlarsınız?

Bence, Keynes zayıf bir doğrulamacıydı. Hipotezlerin bir veya birkaç çeşit testlerle doğrulanabileceği görüşünü çok da tercih etmiyordu – elbette, hipotezler derken sosyal veya ahlaki bilimlerden bahsetmiyoruz. Aslına bakılırsa, bu ekonometriye karşı çıkışının esas sebebiydi. Bir teorisinin en önemli unsurunun bir bireyin sezgilerine hitap etmede üretken olması gerektiğini düşünüyordu. O'na göre, verilerin oluşturulmasında sezgiler çok önemlidir: gerçek dünya yok sayılmamalıdır. Dikkatli bir gözlemci olmalısınız, bu iktisatçının en önemli görevlerinden biri olup, içeriği değiştirilmemiş veya önceden hazmedilmemiş, ham bir iştir. Modern iktisatçıların bu işe bakış açıları her şeyin önceden yapıldığı yönündedir, eğrilerin önceden orada olması gibi. Keynes şekillerle gösterilen ekonomik verilerden nefret ederdi – bu yüzden hiçbir eserinde şekil kullanmamıştır, *Genel Teori*'deki tek şekil Harrod tarafından sağlanmıştır. Daima gerçek sayıları istemiştir. Sayılar hipotezleri doğrulamak için değil, sezgilerimizin geçerliliğinin bir nevi sınırlarını göstermek için bulunmalıdırlar. Eğer sayılar sezgilerinizin tamamen tersi yönünde ise o halde belki de sezgileriniz yanlıştır, ancak bu kaba ve hazır bir test etmedir, burada hiçbir şeyin doğrulayıcı teori olduğunu iddia edemeyiz. Popper'ın yalanlayıcı metodu hakkında ne dediğini bilmiyorum. Bu konu ile daha fazla ilgilenmiş olabilir.

Keynes hakkında yaptığınız detaylı biyografi çalışmanızda ortaya çıkardığınız herhangi bir gerçek sürpriz var mı?

Sürprizler, eğer varsa, tarihsel değerlendirmenin kendisinden meydana gelirler,

Keynes'in fikirleri, değerler dahil olmak üzere, oldukça özenli bir şekilde tarihi ve biyografik şartların içinde yerleşik olarak bulunmakta ve bu nedenle daha kısa ömürlü yazılara daha çok önem vermektedir. Çoğunlukla olayların kıyısında, zihnin iş başında olduğunu görüyoruz. 1931-3 döneminde itibaren ki çalışmalarını *Genel Teori*'nin kendisinden daha ilgi çekici buluyorum, çünkü her şeyi açık bir şekilde görebiliyorsunuz. Aslında kitaba nelerin girdiğini daha anlaşılır bir biçimde görebiliyorsunuz. *Olasılık Üzerine İnceleme* yazarken, Lytton Strachey'e şunları yazmıştır: 'Şimdi yazdıklarımı daha resmi bir hale dönüştürüyorum, düşündüğüm her özgün şey, yaparken sönecek, akademik hayat işte böyle bir şey'. Şimdi, bu pek doğru değil, elbette ki *Genel Teori* yayımlandığında devrim niteliği taşıyan bir kitap olarak düşünülmüştü. Fakat ben, kitabın yaratılma sürecinde olan bazı acemi gayretlerin kaybolduğunu düşünüyorum.

"Keynes'in fikrinin radikal, amacının muhafazakar" olduğunu yazdınız – Keynes bu çatışan güçleri nasıl uzlaştırdı?

Buna en iyi cevap, parasal konularda radikal olan insanların çoğunlukla sosyal olarak muhafazakar olduklarını söyleyen Galbraith tarafından verildi. Bir başka deyişle, bir ekonomi için yapısal olmayan belirli bir iyileştirme yöntemi vardır ve mevcut yapıları korumaya hizmet etmeye yarar. Benim düşünceme göre, bir problem meydana getirmez. Keynes'in döneminin birbiriyle rekabet eden radikal akımlarını düşünürseniz, özellikle Marksizmi, Keynes'in sosyal düzen konusunda ne kadar incelikli bir şekilde muhafazakar olduğunu görürsünüz. Keynes, zaman zaman eğer benim alçak gönüllü reçetelerimi kabul etmezseniz daha nahoşlarını kabul etmeye er ya da geç yüzleşebileceğinizi söylemiştir. Ben, teorisinin basit bir şekilde sadece var olan sosyal düzeni korumak için etkili olmadığını, ama bunu zihninde bir amaç olarak bulundurduğunu düşünüyorum. Keynes ayrıca olayların çalışma prensiplerinde ufak tefek bazı değişikliklerle ekonomik dalgalanmaların en kötüsünün önlenebileceğine ve ekonominin istikrarının sağlanabileceğine gerçekten inanmaktaydı. Bunları ekonomi bilimindeki ilerlemelerle yapabilirsiniz. Bu yüzden, Keynes neticede ekonomi teorisi bağlamında oldukça radikaldi, ancak *Genel Teori*'nin sonuç bölümünde, teorisinin ılımlı muhafazakar olduğunu iddia etmektedir.

Keynes "yatırımların kamulaştırılması" derken tam olarak ne demek istemiştir?

Keynes siyasi bir ustaydı ve bu İşçi Partisi'ni başından savmak için kullandığı ifadelerden birisiydi. Bu ifade 1920'lerde, kapitalizmin rahminde sosyalist kurumların büyümesi hakkında konuşurken ortaya çıkmıştır. Keynes, 1920'lerin sonu itibarıyla, özel işletmelerin büyük bir kısmının artık özel olmadığını gerçekten iddia etmekteydi; bunlar, bir bakıma kamulaşmışlardı, çünkü yöneticileri kısa-dönem kar maksimizasyonundan daha çok istikrara önem veriyorlardı. Firmalar belirli bir büyüklüğe ulaştıklarında, toplumun isteklerini ve topluma karşı sorumluluklarını da geliştirmeye başladılar ve eski-stil Schumpeterci saldırgan girişimcilerden çok, devlet memuru gibi insanlar tarafından yönetilme eğiliminde oldular. Dolayısıyla, bence yatırımların kamulaştırılması, kapitalist sistemin doğal evriminden kaynaklanan, basitçe yatırım kriterinin sosyal olması yönünde büyüme eğilimi içinde

olduğu anlamına gelmektedir. Bana göre Galbraith *Yeni Endüstriyel Devlet (New Industrial State)* (1967) adlı eserinde aynı düşünceye sahiptir.

Özellikle ABD’de, Keynesyen fikirlerin çok hızlı bir şekilde yayılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Peki, gerçekten ABD’de bu kadar çabuk mu yayıldılar? Akademi içinde, ABD’ye bir bütün olarak bakarsanız çok farklı bir resim görürsünüz. Harvard için, kesinlikle evet. Harvard–Washington eksenini çok iyi keşfedilmiştir. Keynesyenizm bir kez kamu harcaması şeklini almadan önce vergi affı şeklini alırsa, elbette ki bu durumda iş dünyasının muhafazakar desteğini epey alırsınız. Keynesyenizme her zaman arz-yanlı bir gerekçe verebilirsiniz. Bu nedenle 1980’lerde Keynes’in Reagan yorumuna sahip olduk. 1940 ve 50’lerde çok daha fazla yerleşik, ılımlı istikrar sağlayıcı yorumu bulunmaktaydı. Kişisel düşüncem, Keynes’in Roosevelt’in New Deal’ı (Yeni Düzen) üzerinde daha sonra bu konuda hakkı verilmiş olsa da, *Genel Teori*–öncesi sürecinde özellikle New Deal’ın ilk safhasında oldukça fazla etkisi vardı. Fakat, İngiltere’deki gibi, Keynesyenizm fiilen savaş dönemi finansmanı ile bağlantılı hale geldi.

Keynes’in yaptığı çalışmalarla Keynes’in katkıları arasında tam bir ayırım yapar mısınız? Özellikle de sizin IS–LM yorumu hakkındaki görüşünüz nedir?

Her zaman başlangıçta yer alan öncünün çalışmaları ile takipçilerinin çalışmaları arasında bir ayırım yapmak durumundasınız. Başlangıçtaki yorumun üretkenliği, arılığı ve keskinliği, değiştirilmiş ve hayatın olağan faaliyeti için kabul edilebilir yapılmıştır. Keynes teorisinin bir kısmının biçimlendirilebilmesi konusunda kendisi şekillendirmek için çok vakit harcamamış olmasına rağmen oldukça titizdi. Bu işin yapılması sadece Hicks’e değil Harrod ve Mead gibi diğerlerine kalmıştı; tüm olay, Keynes’in kendi ruhuna uygun olmayan bir yaklaşım olan denklemler sistemine indirgenmişti. Keynes daha çok nedensellik zincirleri ile ilgilenen ve onları çözmeye çalışan bir zincir denklemi insanı idi. Hicks, *Genel Teori*’nin esas parçasını boşaltmış, temelini neo-klasik senteze bırakmışken, kabul edilebilirliğini genelleştirmiş ve artırmıştır. Bu çok önemli bir halkla ilişkiler işiydi, ama ben Keynes’in yaptıklarının esasını, çok da kapsadığını düşünmüyorum. Aslında, Hicks bunu kabul etti. İlginç olan nokta, Hicks’in yorumuna Keynes’in tepkisidir. Ben burada, Keynes’in, teorisinin Hicks yorumunu tamamen doğru olarak kabul ettiğini iddia eden Don Patinkin ile bir miktar ayrılıyorum. Keynes hiçbir zaman, kusursuz bir şekilde doğru olduğunu belirtmedi. Benim kendi görüşüm, söylemesi acayip de olsa, Keynes’in bunun önemini hiçbir zaman kavramamış ve özellikle ilginç bulmamış olmasıdır. Buna hiçbir zaman tepki vermemiş olması önemli bir noktadır. Berbat veya muhteşem dememiş olması değil tepki vermemiş olması şaşırtıcıdır. Keynes oldukça titiz bir mektup arkadaşıydı. Hicks ona yaptıklarını gönderdiğinde, altı ay cevap vermedi ve sonunda birkaç önemsiz nokta dışında “bununla ilgili söyleyecek hiçbir şeyim yok” demiştir. Fakat bana öyle geliyor ki Keynes, Hicks’in çok ilginç bir düşünür olmadığını düşündü. Hicks’in iyi bir zekaya sahip olduğunu söylemiştir. Bu bir hataydı. Keynes’in Hicks’le ilgili cevaplamadığı bir şey vardı – tıpkı Kaldor’un da aynı şekilde yaptığı gibi. Kaldor

bir defasında bana, Hicks'in büyük bir iktisatçı olmadığını söylemişti çünkü "büyük bir iktisatçı elkitabı yazarı olmalıdır – Hicks bir uzmandır, her şeyi tartar ve sonra orta bir görüş bulur. Bu, asla Adam Smith'in geleneği değildir. Keynes bu gelenekteydi, ben de bu gelenekteyim, ama Hicks değil". Keynes ve Hicks arasında sempati yoktu, yani Keynes'in Hicks'in yaptığı herhangi bir şeyi görmezden gelme eğilimi söz konusuydu.

Keynes, Genel Teori'de Klasiklere sert bir şekilde mi yer verdi?

Evet. Bir şamar oğlanı oluşturdu. Keynes'in iddia ettiği klasik iktisatçıların savundukları şeylere, ne klasik iktisatçılar ne de kendi yandaşları inanmamıştır. Ne Robertson ne Hawtrey ne de Hayek klasik iktisatçı değildi. Tek klasik iktisatçı Pigou idi. Keynes oldukça dikkatli biriydi. Klasik iktisat olarak tanımladığı şeyler, o günün iktisatçılarının inandığı şeyler değildi, ama söylediklerinin anlamlı olması için inanmaya gereksinim duydukları şeylerdi. Keynes, onlara önermeleriyle sonuçlarını tutarlı yapmaları için meydan okumuştur.

Eğer Genel Teori 1926'da yazılmış olsaydı, 1930'larda yaşanan ekonomik felaket önenebilir miydi?

Hayır, *Genel Teori*'nin on yıl öncesinde yayımlanabileceğini düşünmüyorum. Bu, klasik iktisada özgü bir ithamdı ve aslında, ekonominin davranış şeklinin açıklığa kavuşması için büyük bir çöküşe ihtiyacı vardı. Keynes'in kitapları farklı on yıllık sürelerin iyi birer yansımasıydı. 1920'leri özetleyen *Para Üzerine bir İnceleme*'nin büyük çöküşle hiçbir ilgisi yoktu. Bu, bir ülkenin iyi olmadığı açık bir ekonomi modelidir. *Genel Teori*, dünya çöküşü üzerine bir kitaptır ve bu nedenle devlet dışında hiçbir çıkış yoktur. Ama sizin sorunuz buna ilaveten, şunu soruyor gibi görünüyor: eğer insanlar daha iyi teorilerle donanmış olsalardı, daha iyi politikaları olur muydu? Sadece daha iyi bir teori olması değil, ayrıca daha iyi teorelin *kabul edilmesi* gerekirdi, bu ikisi çok farklıdır. Benim önsezim, tüm Keynesyen türdeki tüm teorilerin, çelişkili bir biçimde, eğer işler çok çok kötüye giderse bir parça güçten düşmeye başlayacağıdır. En az ihtiyaç duyuldukları zaman en fazla kabul edilirler. Bir başka deyişle, 1950 ve 60'larda baskı yokken herkes Keynesyendi. Baskı başlar başlamaz ortodoksinin geri gelmek gibi bir alışkanlığı vardır ve burada psikolojik bir sorun mevcuttur: insanlar, büyük stres altında ve sinirlilik halinde büyük bir artış söz konusuysa, yenilerine değil, en eski gerçekliklerine tutunurlar.

Keynes'in teorik katkısını azaltmak için bir yol olarak Pigou etkisinden çok mu fazla şey yapıldığını düşünüyorsunuz? Kendisi bu fikri beklemiyor ve red mi ediyordu?

Bu, 1920'lerde Keynes'in Dennis Robertson'un *Bankacılık Politikası ve Fiyat Düzeyi*'ne (*Banking Policy and the Price Level*) [1926] eklediği "uyarılmış eksik" başlığı altında ortaya çıkmıştır. Bu, enflasyonun aşındırdığı nakit–balanslarının gerçek değerini eski haline getirmek için tasarrufların artırıldığı, dengeleyici bir mekanizma olan yerdir ve Keynes bu reel–balans etkisini Robertson'a önermiştir. Keynes, neden bunun bir deflasyon durumunda, ters şekilde çalıştığını görmemiş-

tir? Bence cevap, Keynes'in bu denge doğruları üzerine düşünmemiş olmasıdır. Presley'in [1986] Keynes'in denge çerçevesinde düşündüğünü iddia ettiğini biliyorum, ama ben önermesini ikna edici bulmuyorum. Pigou etkisi halinde, neden Keynes bunu teorik bir olasılık olarak kabul etmedi ve basitçe konu dışı veya zayıf olarak ele alıp önemsemedi? Bilemiyorum. Keynes, büyük ölçüde balansların mekanik ayarlanmasından ziyade toplumun giderek daha çok yoksullaşmasının sonuçları ile ilgiliydi.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ve ABD'de ne dereceye kadar bir Keynesyen devrim vardı? Sizce Keynes kendi ismi altında yürütülen politikaları tasvip eder miydi?

Bir devrim olmadığını söylemek oldukça güçtür. Bazı yorumcular bunun olduğu konusunda şüpheyne düşmüşlerdir. Bana halen daha, eğer yüksek ve istikrarlı bir istihdamı kalıcı hale getirmeye kalkışırsan, hükümetlerin daha önce söylemediği yeni bir şey söylemiş olursun gibi görünüyor. Bunu yapmaya ne kadar kararlı olduğun ayrı bir konudur. Fakat, bir defa kelimeler bütünü oluşturduğunda, bazen politikacılar bile bununla kısıtlanırlar. Ve elbette ki, bu sözü sadece, ekonominin savaş öncesi dönemden farklı bir modeli olması durumunda ve 2. Dünya Savaşı ile ortaya çıkan Keynesyen mali yönetim konusunda tecrübe sahibi olmalarıyla verirler. Dolayısıyla, dünya çapında farklı ülkelerde açıkça farklı olan bir Keynesyen devrim vardı. Herkes Keynes'ten ne almak istiyorsa aldı ve kendi geleneklerine ekledi.

"Harvey Road'ın varsayımları" politik iktisatçı olan Keynes için ne kadar önemliydi? Sanırım kamu-tercihi okulu ve politik iş çevrimleri literatürü tarafından yapılan katkılar Keynes'in politik olarak tecrübesiz olduğunu göstermiştir?

Hayır, bunu kabul etmiyorum. İlgili dönem boyunca yaşananlar ve o dönemin bulguları kayıtlı oldukça, birinin tecrübesiz olduğunu gerçekten söyleyemezsiniz. Keynes için kullanılabilecek doğru bir kelime değildir ve bence 1960'lar ve 70'ler boyunca yaşamış olsaydı politik görüşleri gelişirdi. Büyük bir olasılıkla o zaman yaptığı varsayımlar dönemin gerçeklerine, daha sonraki döneminkilerden daha iyi uyuyordu.

Keynes dışında, sizin görüşünüze göre Genel Teori-sonrası makroekonominin gelişimi üzerinde kim en fazla etki etmiştir?

Hiç şüphesiz, Friedman. Hem Keynes'e meydan okuyarak ve hem de başlı başına bir düşünce lideri olarak. Keynes'e Friedmancı meydan okuma ayrıca rasyonel beklentiler devrimine de yol açmıştır. Friedman'ın, ekonomileri istikrara kavuşturmak için Keynes'in birçok varsayımını paylaşan bir makroiiktisatçı olduğunu anlamak çok ama çok önemlidir. Friedman, Keynes'in *Para Reformu Elkitabı*'na her zaman büyük övgüler sunmuştur. Yirminci yüzyılın diğer büyük bir iktisatçısı Hayek'tir, fakat Hayek makroekonomiye inanmıyordu; bunun geçerli bir bilim olduğuna inanmayışının sebebi çok ileri düzeyde metodolojik bir bireyci olmasından kaynaklanıyordu.

Keynes'in Genel Teori'de, beklentilerin önemi üzerine vurgusu çerçevesinde, rasyonel beklentiler hipotezinin kurulmasına ve Lucas ve diğerleri tarafından geliştirilen yeni klasik modellere nasıl tepki vermesini beklerdiniz?

Yine, son derece zor, çünkü gerçekten Keynes'in epistemolojisi hakkında sorular soruyorsunuz ve bu da sizi *Olasılık üzerine Denemeler'e* ve inançların rasyonelliği üzerine nasıl konuştuğunuza götürür. Keynes'te rasyonel beklentilerin parıltıları vardır – tüm etkileri anında tahmin ettiğinizden ve beklediğinizden dolayı bir rasyonel beklentiler hikayesini eğer isterseniz anlık çarpan ile anlatabilirsiniz – ama genel olarak, kesinlikle en önemli fikri belirsiz beklentilerdi.

David Laidler [1992b] iktisatçılar arasındaki tarihsel bilginin düşük standartlarına dikkat çekti. Bir tarihçi ve iktisatçı olarak bu görüşe katılır mısınız?

Evet, daha önce söz ettiğim nedenlerden dolayı ben de aynı fikirdeyim. İktisatçılar iyi birer tarihçi değildirler ve bunun özellikle Keynesyenlerin yaptığı çalışmalarda, tek çalışma olarak *Genel Teori* gibi münferit bir çalışmaya verdikleri önemden kaynaklandığına inanıyorum ve bu çalışmanın Keynes'in düşüncesine ve dünya tarihi içerisindeki yerine nasıl oturduğu konusunda ilgi eksikliği olduğunu düşünüyorum. Bu durumu anlayan nadir iktisatçılardan biri Axel Leijonhufvud'du [1968], *Para Üzerine bir İnceleme*'yi ciddi bir şekilde inceleyip, Keynesyen teorisinin, bu eser ile *Genel Teori* arasında yer alan bir tanımlamasını yapmıştır. Bu çok ilginç bir uygulamaydı. Yeni öğreti, Keynes'in sonraki yazılarının önceki felsefi yazılarına bağlama sorununu oldukça ciddi olarak ele almıştır ama ilginç bir biçimde bu yaklaşım da tarihsel değildir. Örneğin, *Olasılık Üzerine bir İnceleme*'yi 1914 öncesi bir çalışma olarak bakmamaktadırlar, halbuki bir tarihçi içgüdüsel olarak bunu öyle görür ve bu noktadan temelleştirir. Bu yeni bilim adamları bunu basit bir şekilde *Genel Teori* ile yan yana oturtuyorlar ve farklılıkları ile benzerlikleri araştırıyorlar. Bu tarih değil.

Keynes'in ekonomisini en çok hangi ekonomik–olmayan unsurlar etkiledi?

Üç tane kilit ekonomik–olmayan unsur olduğunu düşünüyorum. Birincisi, okulda eğitimini aldığı, klasikler ve klasik dünya ile onun yöntemlerine dair sahip olduğu algı. Yazılarında bir sürü klasik ve masalsi dokundurmalar bulunuyor. İkincisi, teoloji. Dilinin büyük bir kısmı, ve onu kullanma tarzı oldukça teolojiktir. Üçüncüsü, güzel sanatlar. Ekonomik faaliyetler ne içindir? Bu, özellikle “Torunlarımız için Ekonomik Olanaklar” [1930] gibi yazılarında görülmektedir. Estetik, Keynes'in ekonominin rolüne dair görüşünü etkilemiştir.

İngiltere'nin Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'na üyeliğine dair önde gelen İngiliz monetaristler olan Alan Walters ve Patrick Minford tarafından ifade edilen şiddetli karşı çıkış, anlaşılabilir bir şekilde 1920'lerde Keynes'in Churchill'e saldırısını andırıyor. Bu iki olay benzer midir?

Bu iki olay birçok yönden birbirine benziyor. İki durumda da pound aşırı değerliydi ve ayarlanma işlemine gerekli önem sarf edilmemişti. Keynes'in Altın Standardı'na karşı çıkışı, oldukça monetarist olan *Parasal Reform Üzerine Elkitabı*'na dayandırılmıştı. Bu, fiyat ve döviz kurlarının yeni kümelerine ayarlan-

madaki gecikme yapısı ile birlikte yapılmalıydı. Ama ben, Keynes'in 1970'lerin monetarist anlamında bir serbest dalgalanma yanlısı olduğunu düşünmüyorum. Yönetilen bir sistem istemiştir ve hatırlayınız Keynes, Bretton Woods sisteminin başlıca mimarlarından birisidir. Sermaye üzerinde hiçbir denetimin olmadığı ve finansal sistemin Keynes'in zamanından daha az kısıtlı olduğu bir dünyada, birisi, Keynes'in spekülâtlörlere karşı oyunu kazanamayacağımızı düşünceğini sanabilir; bu yüzden sabit döviz kurunu sürdürmeye çalışmak başarısızlığa mahkumdur.

Büyük ölçüde, 1970'lerde kabul edilen Keynesyenizmdeki krize rağmen, bu tip fikirler bugün bir tür canlanma yaşamaktalar. Bunu nasıl açıklıyorsunuz? Keynesyenizmin makroekonomide, belki de, tekrar bir odak noktası olduğuna dair bir görüş birliğinin ortaya çıktığını görüyor musunuz?

Hmm, evet. Keynes, bana kalıcı değer olarak görünen ve birisinin ekonomilerin çalışma şekli üzerine düşüncesinin bir parçası olması gereken iki şey söylemiştir. Birincisi, değişkenliğe yol açan belirsizliği vurgulamıştır. Spekülasyon, ekonomilerin dengeleyicisidir ve bunun dengeleme şekli, diğer piyasalardaki aşırı değişkenlik yoluyla gerçekleşir. İkincisi, yalnızca fiyatların üzerindekiyle zıyade, gelir, üretim ve fiyatlar üzerindeki etkileri vurgulamıştır. Bu iki konu çok önemlidir ve ekonominin çalışma şekline dair herhangi bir modern anlayış bunları zihninde tutmalıdır. Resesyonların yeteri kadar şiddetli ve etkilerinin otomatik olarak ortadan yok olmayacağını belirtmek üzere, eğer ekonomilerin değişken olduğunu düşünüyorsanız, bu durum devlet için bir rol dikte ettirmektedir. Diğer iktisatçılar, devletin çok fazla bir rol oynamaması gerektiğini, sadece birkaç kurala uyması gerektiğini söylemekteler. Burası gerçek tartışmanın olduğu yerdir ve ben Keynes'in tarafındayım. Bu, Keynes'in kendi yönergelerini tam olarak uygulamamız gerektiği anlamına gelmemektedir. Zamanla birlikte onun politikaları da değişecektir.

Eğer Keynes 1969'da hala hayatta olmuş olsaydı, iktisattaki ilk Nobel ödülünü alabilir miydi?

Hahah [gülerek]. Tabi ki herkes buna evet der [çok gülerek].

3. Ortodoks Keynesyen Okul

Keynesyen devrim, ekonomi biliminin 20. yüzyıldaki en önemli olayıydı. (Samuelson 1988)

3.1 Giriş

Genel Teori'nin yayınlandığı yıllar ve sonrasında, “Klasiklere karşı Keynes” tartışmasında Keynes’in yanında yer alan iktisatçılar, onun savlarını kanıtlamaya çalışmış ve ona yöneltilen eleştirilere karşı anti-tez geliştirmişlerdir. Örneğin, Modigliani’nin (1944) çalışmasındaki ana tema, güçlü bir ücret katılığı ve bazı özel kısıtlayıcı durumlar bir kenara konulduğunda, fiyat esnekliği sayesinde Keynesyen sistemin tam istihdam denge düzeyine yeniden ulaşabileceğini göstermesiydi. Fakat, 1950’lerin ortalarına doğru Samuelson (1955) ateşkes ilan etti. Amerikalı iktisatçıların yüzde doksanının Keynes’in karşısında veya yanında yer olmayı bıraktıklarını, bunun yerine şimdi kendilerini genellikle neo-klasik mikroekonomi ile Keynesyen makroekonominin bir arada olabileceğini kabul eden neo-klasik senteze adadıklarını ileri sürmekteydi. Ancak klasik/neo-klasik model, mikroekonomik konularda ve uzun dönem büyüme analizlerinde var olmaya devam ederken, Ortodoks Keynesyen makroekonomi kısa dönem toplam olguları analiz etmek için en kullanışlı sistem oldu. Bu tarihi uzlaşa ekonomide egemen paradigma olarak 1970’lere kadar sürdü.

Bu bölümün amacı konuyu dört bölümde incelemektir: ilki, Keynes’in (1936) *Genel Teorisi*’nin oldukça etkileyici Ortodoks Keynesyen yorumunu, diğer bir ifadeyle Hicks’in kapalı ekonomi için modellediği IS–LM modelini gözden geçirmek ve bu model çerçevesinde eksik istihdam dengesi üzerine teorik tartışmaları incelemek (kısım 3.3–3.4); ikincisi, model açık ekonomi olarak genişletildiğinde istikrar amaçlarına yönelik para ve maliye politikalarının etkinliğini değerlendirmek (kısım 3.5); üçüncüsü, orijinal Phillips eğrisi analizini tartışmak ve Ortodoks Keynesyen analizler için Phillips eğrisinin önemi hakkında yorumda bulunmak (kısım 3.6); ve sonuncusu ise bu tartışma ışığında ortodoks Keynesyen iktisadın başlıca önermelerini özetlemektir (kısım 3.7).

Okuyucu, bu bölümde ve bundan sonraki bölümlerde sürekli tekrarlanacak bir-birleriyle ilgili iki konuya dikkat etmelidir. Bunlar (i) ekonominin kendi kendini dengeye getireceği konusu üzerindeki anlaşmazlık ve (ii) müdahaleci hükümet politikalarının rolüdür. Tartışmamıza ilk olarak Ortodoks Keynesyenlerin başlıca makroekonomik konulara yaklaşımlarıyla başlıyoruz.

3.2 Ortodoks Keynesyen Okul

Ortodoks Keynesyen Okulun savaş sonrası yıllardaki ayırt edici ana düşünceleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Ekonomi, doğası gereği istikrarsızdır ve düzensiz şoklara açıktır. Bu şoklar öncelikle yatırımların marjinal etkinliğindeki değişikliklere atfedilir. Değişikliklerin nedeni ise yatırım ortamında işadamlarının gelecekte işlerin iyi gideceğine duydukları güven veya Keynes'in "hayvansal içgüdü" olarak tanımladığı yatırımcıların içinde bulunduğu durumda yaşanan bir değişiktir (bkz. Bölüm 2, kısım 2.8).
2. Ekonominin, bir takım şoklara uğradıktan sonra, kendi araçlarına bırakılarak tam istihdam denge düzeyine yakın bir noktaya geri dönmesi uzun zaman alabilir. Başka bir deyişle, ekonomi hızlı bir şekilde kendi kendini dengeleyemez.
3. Toplam üretim düzeyi ve istihdam, temelde toplam talep tarafından belirlenir ve yetkililer tam istihdama daha hızlı ulaşılması için toplam "efektif" talep düzeyini etkileyecek bir müdahalede bulunabilirler.
4. İstikrar politikasının yürütülmesinde maliye politikası önlemlerinin etkileri para politikasına göre daha doğrudan, daha tahmin edilebilir ve daha hızlı olduğu düşünüldüğü için para politikasına karşı maliye politikası genellikle tercih edilir. Bu düşünceler IS-LM modeli olarak bilinen şimdi açıklamaya çalışacağımız Ortodoks Keynesyen modelde ifadesini bulmaktadır.

3.3 Kapalı Ekonomide IS-LM Modeli

Makroekonominin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan ve günümüze kadar gelen Ortodoks Keynesyen model, esas olarak Hicks'in (1937) "Sayın Keynes ve 'Klasikler': Bir Yorum Önerisi" (*Mr. Keynes and the "Classics": A Suggested Interpretation*) adlı ünlü makalesinden ortaya çıkmıştır. Hicks'in bu modeli, ardından Modigliani (1944) tarafından detaylandırılmış ve Hansen (1949, 1953) tarafından ABD'de popüler hale getirilmiştir. Aslında Hicks'in IS-LM modeli, yarım yüzyıldan fazla bir süre için makroekonomiyi teorik hale getirmek amacıyla, kurulu bir model oluşturmuş ve 1960'ların ortalarına kadar makroekonomi politikalarının yönü üzerinde çok güçlü bir etkiye sahip olmuştur.

Pek çok okuyucunun en azından IS-LM modelinin türetilmesini iyi bildiğini varsaydıgımızdan dolayı bir sonraki başlıkta kapalı bir ekonomi modelinin yalnızca temel özelliklerini inceleyeceğiz. Özellikle de toplam talebin ve bu şekilde üretim düzeyi ve istihdamın belirlenmesinde reel ve parasal faktörlerin modele

dahil edilme yolunu gözden geçireceğiz. Modelin türetilmesini (ya da modeli açık ekonomiye genişletmeyi) iyi bilmeyen okuyucular, örneğin, Dornbusch ve diğ. (2004) gibi herhangi bir standart makroekonomi kitabına göz atmalıdır. İncelememize mal piyasası ve IS eğrisi ile başlıyoruz.

3.3.1 Mal Piyasası ve IS Eğrisi

Mal piyasasında denge, toplam mal talebinin toplam mal arzına eşit olduğu yerde gerçekleşmektedir. Ortodoks Keynesyen modelde, üretim ve istihdam düzeyinin, tamamıyla toplam talep tarafından belirlendiği varsayılmakta, arz kısıtı göz önüne alınmamaktadır. Kapalı bir ekonomide toplam talep, tüketim, kamu harcamaları ve yatırımların toplamından oluşmaktadır. Analizi basitleştirmek amacıyla, tüketim harcamasının kullanılabilir gelirle doğru orantılı, kamu harcamalarının dışsal, yatırım harcamalarının ise model içerisinde para ve mal piyasalarının etkileşimiyle belirlenen bir değişken olan faiz oranıyla ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu kabul edilmektedir.

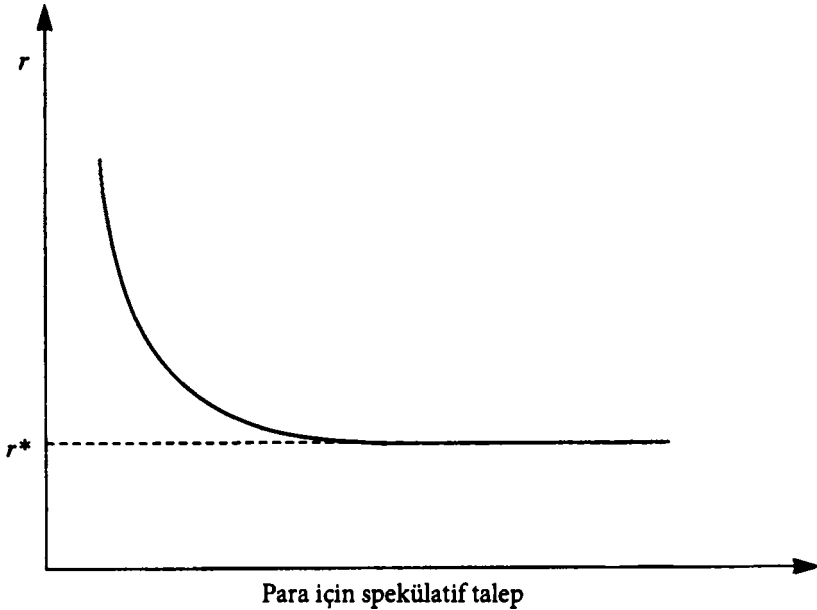
IS eğrisi, mal piyasasında denge faiz oranı ve gelir düzeyi ikilisinin geometrik yerini göstermektedir. Eğri, adını devletin olmadığı kapalı bir ekonomide mal piyasası denge şartından yani yatırımların (I) tasarruflara (S) eşit olmasından türetilmektedir. Yatırımların faiz oranlarıyla ters yönlü ilişkisi veriyken, IS eğrisi negatif eğimlidir (bkz. Şekil 3.2). *Ceteris paribus*, faiz oranları düşerken yatırımlar artmakta, bu durum daha yüksek bir gelir düzeyine yol açmaktadır. IS eğrisinin eğimi ise yatırım harcamalarının faiz esnekliğine ve çarpan katsayısına bağlıdır (bkz. Bölüm 2, kısım 2.8). Faiz oranlarındaki değişime karşılık yatırım daha az (fazla) tepki vermekte ve çarpan katsayısı da küçükse (büyük) IS eğrisi dikleşmektedir (yatıklaşır). Örneğin, *ceteris paribus*, faiz oranlarında belirli bir düşmeye karşılık yatırım artışı daha az ise, gelir daha az artacak ve daha dik bir IS eğrisi oluşacaktır. Benzer şekilde çarpan katsayısının değeri küçüldükçe, yatırımlarda veri bir artış sonrasında gelir daha az artacak, bu nedenle IS eğrisi daha dik olacaktır. Yatırımların faize karşı tam inelastik olduğu uç Keynesyen durumunda ise IS eğrisi dikey bir görünüme sahip olacaktır.

Son olarak, IS eğrisinin belirli bir kamu harcaması, vergilendirme ve beklentiler için çizildiğinin altının çizilmesi önemlidir. Öyle ki, genişletici bir maliye politikası (yani kamu harcamalarında bir artış, vergilendirmede bir düşüş, daha iyimser ticari faaliyet bakış açısı) IS eğrisini sağa, daraltıcı politikalar ise sola kaydıracaktır. Örneğin kamu harcamalarında bir artış, aynı faiz oranında daha yüksek düzeyde bir gelire neden olacağı için; IS eğrisini, kamu harcamalarındaki artışın çarpan katsayısı ile çarpımına eşit olacak şekilde yukarı kaydıracaktır. Şimdi para piyasasına ve LM eğrisine geçiyoruz.

3.3.2 Para Piyasası ve LM Eğrisi

Para piyasasında denge, para arz ve talebinin eşitlendiği noktada gerçekleşmektedir. Para arzının dışsal olarak otoriteler tarafından belirlendiği varsayılırken; model içerisinde üç farklı para tutma güdüsü tanımlanmaktadır: işlem güdüsü, ihtiyat güdüsü ve spekülasyon güdüsü. İşlem ve ihtiyat güdüsüyle para talebinin gelirle doğru orantılı olarak değişeceği varsayılır. Spekülasyon ya da atıl para ta-

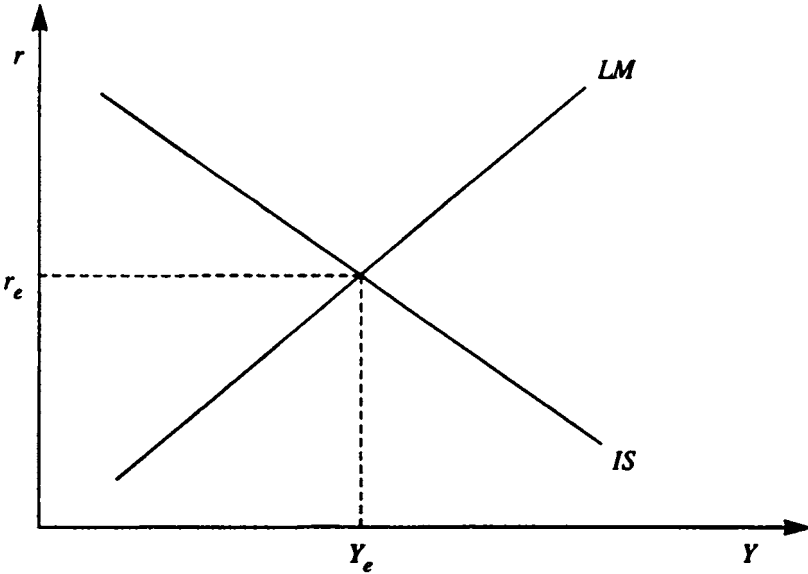
lebi dengesi, normal faiz oranları düzeyine göre cari faiz oranı düzeyine bağlıdır. Farklı insanlarca faiz oranlarının gelecekteki seyri hakkında farklı beklentilere sahip olduğu düşünülerek spekülâtif para talebi dengesinin faiz oranları ile ters yönlü değişeceğini ileri sürmek mümkündür. Şekil 3.1, cari faiz oranı düzeyi yükseldikçe (normal olarak algılanan düzeye göre) faiz oranlarının gelecekte düşeceği beklentisine sahip birey sayısı artacak (böylelikle bono fiyatları artacak) ve spekülâtif para talebi düşecektir; veya tam tersi. Atıl istihdam denge koşullarının hakim olduğu düşük faiz oranında ise para talebinin faiz oranı karşısında esnekliği tam olabilir. Bu durum, Şekil 3.1’de r^* düzeyinde eğrinin yatay bölümü ile gösterilmektedir. r^* ’da insanlar, gelecekteki faiz oranlarının yönünün yukarı olacağını umduğu için beklentiler yakınsar ve bu nedenle para talebi faiz oranları karşısında tam esnek olur ki, bu durum likidite tuzağı olarak adlandırılmaktadır. Likidite tuzağı ile ilgili olarak Keynes’in bu durumu yalnızca teorik olarak ileri sürdüğü hatta uygulamada böyle bir durumun ortaya çıkmadığını ifade etmesi ilginçtir (Keynes, 1936, s. 207). Ne var ki, kısım 3.4.2’de tartışacağımız üzere Ortodoks Keynesyen modelde eksik istihdam denge analizi için likidite tuzağı oldukça önem taşımaktadır.

Şekil 3.1 Spekülâtif balanslar için talep

LM eğrisi, para piyasasında dengeye karşılık gelen faiz oranı ve gelir ikilisinin geometrik yeridir. LM eğrisi adını Keynes’in likidite tercihi (L) olarak ifade ettiği para talebinin, para arzına (M) eşit olduğu para piyasası denge koşulundan almaktadır. Para talebinin gelir ile doğru yönlü faiz oranları ile ters yönlü olduğu varsayımı altında, LM eğrisi artan eğimli bir eğridir (bkz. Şekil 3.2). *Ceteris pari-*

bus, gelir arttıkça işlem ve ihtiyat güdüsü ile para talebi artmakta buna karşılık veri para arzı sonucunda daha yüksek bir faiz oranı spekülatif para talebini düşürerek para piyasasında dengeyi sağlamaktadır. *LM* eğrisinin eğimi para talebinin faiz esnekliği ile para talebinin gelir esnekliğine bağlıdır. Para talebinin gelir elastikiyeti arttıkça (azaldıkça) ve para talebinin faiz elastikiyeti azaldıkça (arttıkça) *LM* eğrisi dikleşecektir (yatıklaşacaktır). Örneğin, *ceteris paribus*, gelirdeki bir artışa karşılık para talebi daha fazla artarsa para piyasasında dengenin sağlanması için gerekli faiz oranı artışı daha büyük olacak ve böylelikle *LM* eğrisi dikleşecektir. Uç durumlarda (i) “klasik aralık” adı verilen durumda (para talebinin faiz oranı karşısında inelastik olduğu aralık) ve (ii) likidite tuzağı (para talebinin faiz elastikiyetinin tam elastik olduğu durumda) *LM* eğrisi sırasıyla dikey ve yatay olacaktır.

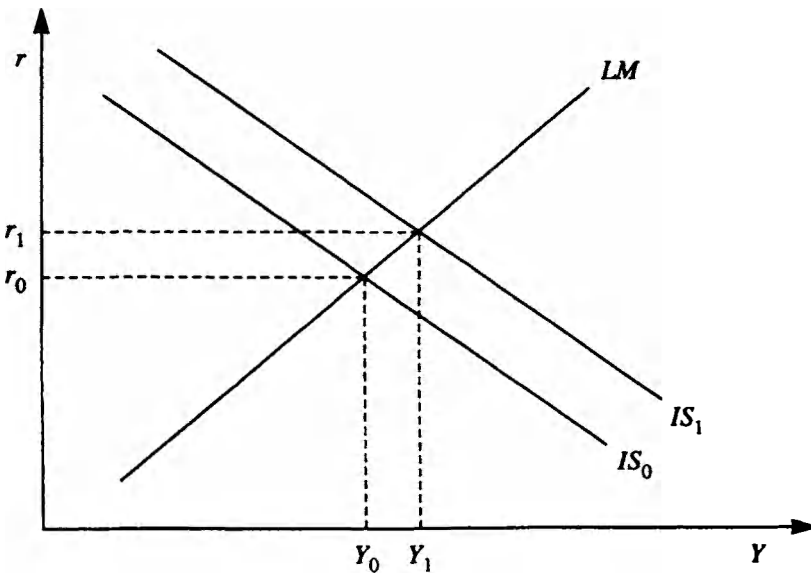
Şekil 3.2 Genelleştirilmiş IS–LM modeli

Son olarak, *LM* eğrisinin belirli bir para arzı, fiyatlar genel düzeyi ve beklentiler üzerine çizildiğinin, altının içilmesi önemlidir. Öyle ki, genişletici bir para politikası (para arzındaki bir artış) *LM* eğrisini aşağıya, tersi bir politika ise yukarıya kaydıracaktır. Para arzında bir artış sonrasında belirli bir para talebi gelir esnekliği altında herhangi bir gelir düzeyi para piyasasında dengeyi sağlamak için daha düşük bir faiz oranı ile birleşmek zorunda kalacaktır. *LM* eğrisindeki kaymanın büyüklüğü ise para talebinin faiz oranı esnekliğine bağlıdır. Para talebi faiz oranına karşı nisbi olarak esnek (katı) olduğu yerde para piyasasında denge, faiz oranlarında küçük(büyük) bir düşüşle yeniden sağlanacağı için para arzında belirli bir artış *LM* eğrisinde küçük(büyük) bir kaymaya neden olacaktır. Okuyucu da bu durumu doğrulamalıdır.

3.3.3 Tam Model ve Para ve Maliye Politikalarının Rolü

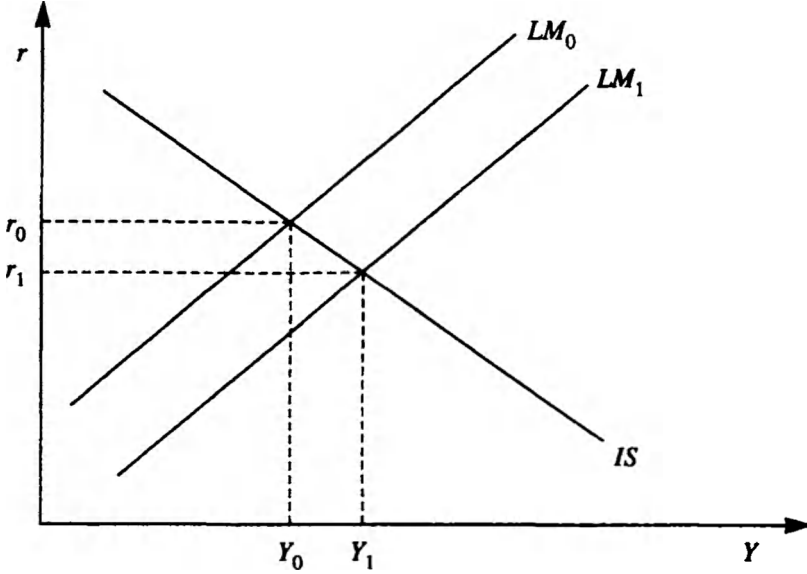
Mal ve para piyasalarında denge, IS ve LM eğrilerinin eşanlı olarak kesiştiği, Şekil 3.2'de $r_e Y_e$ noktasında sağlanır. Burada iki nokta vurgulanmalıdır. Birincisi, Şekil 3.2'de iki eğrinin kesiştiği nokta sadece faiz oranının değerini ve her iki piyasada da denge ile uyumlu geliri göstermektedir. İkincisi, eğer gelir düzeyi tam istihdam gelir düzeyinin altında ise para ve maliye politikasının her ikisi de ekonomiyi istikrara kavuşturmak için önemli bir role sahip olmaktadır. Şimdi toplam talebi değiştirmek için para ve maliye politikalarının göreceli etkinliğini neyin belirlediğine bakalım.

Şekil 3.3'te başlangıçta ekonomi tam istihdam düzeyinin altında, (IS_0 ve LM 'in kesiştiği) $r_0 Y_0$ denge düzeyindedir. Genişletici bir maliye politikası (örneğin kamu harcamalarında bir artış) IS eğrisini, (IS_0 'dan IS_1 'e) sağa kaydırarak hem denge faiz oranını r_0 'dan r_1 'e hem de denge gelir düzeyini Y_0 'dan Y_1 'e yükseltmektedir. Harcamalar ve gelir arttıkça, artan işlem ve ihtiyat güdüsü ile para talebi para arzının sabit olması nedeniyle faiz oranlarında bir artışa neden olacaktır. Buna karşılık faiz oranlarında bir artış, yatırımların faiz esnekliği büyüklüğüne bağlı olarak özel sektör yatırım harcamalarında bir düşüşe yol açacaktır. Okuyucu kendi kendine (i) para talebinin faiz esnekliğinin daha büyük olduğu yani LM eğrisinin daha yatık olduğu durumda ve (ii) yatırımların faiz esnekliğinin daha az olduğu yani IS eğrisinin daha dik olduğu durumda maliye politikasının toplam talebi ve bu yolla üretim ve istihdamı etkilemede daha etkin olduğunu doğrulamalıdır. Uç durumlarda (i) LM eğrisinin dik olduğu uç durumda (klasik aralık) mali genişlemenin üretimi etkilemede hiçbir rolü bulunmamaktadır; çünkü faiz oranları arttıkça kamu harcamalarındaki bu artışa eşit miktarda özel sektör yatırım harcamaları azalacaktır,

Şekil 3.3 Genişletici maliye politikası

yani “Hazine Görüşü” de denilen yüzde yüz dışlama etkisi ortaya çıkacaktır. Diğer bir uç durum ise (ii) LM eğrisinin yatay olduğu likidite tuzağı durumunda mali genişleme Keynes’in basit 45° modelindeki tam çarpanı ortaya çıkaracaktır.

Şekil 3.4 Genişletici para politikası

Şekil 3.4'te ekonomi başlangıçta yine tam istihdam denge düzeyinin altında (LM_0 ve IS 'in kesiştiği) $r_0 Y_0$ 'da dengededir. Genişletici para politikası LM eğrisini aşağıya LM_0 'dan LM_1 'e kaydırmaktadır. Böylelikle denge faiz oranları r_0 'dan r_1 'e düşerken, denge gelir düzeyi de Y_0 'dan Y_1 'e yükselir. Ortodoks Keynesyen aktarım mekanizması içerisinde para politikasının gücü (i) para arzında bir artışın faiz oranlarını ne ölçüde düşürdüğüne (ii) faiz oranlarındaki bu düşüş karşısında yatırımların nasıl tepki verdiğine; ve (iii) çarpanın büyüklüğüne bağlıdır. Okuyucu para politikasının (i) para talebinin faiz esnekliğinin düşük olduğu yani LM 'in daha dik olduğu bir durumda; ve (ii) yatırımların faiz esnekliğinin yüksek olduğu yani IS eğrisinin daha yatık olduğu bir durumda, toplam talebi, dolayısıyla üretim ve istihdam düzeyini etkilemede daha etkin olduğunu doğrulamalıdır. Son olarak, (i) LM eğrisinin yatay olduğu (likidite tuzağı); ve (ii) IS eğrisinin dikey olduğu (yatırımlar tamamen faiz oranlarına karşı duyarsız) her iki uç durumda da aktarım mekanizması bozulmakta ve para politikası üretim düzeyi üzerinde hiçbir etkiye sahip olmamaktadır.

Yukarıdaki tartışmadan çıkartılabilecek bir sonuç, normal koşullar altında para ve maliye politikalarının üretim ve istihdam düzeyini etkilemek için kullanılabileceği ve bu iki politikanın birbirlerine göre nisbi etkinliğinin modelin yapısal parametrelerine bağlı olduğudur. Başka bir ifadeyle IS ve LM eğrilerinin göreceli eğimlerine bağlı olduğudur. Ortodoks Keynesyen yaklaşım içerisinde para talebinin, faiz oranlarındaki değişim karşısında yüksek bir tepki verdiği (daha yatık

bir LM eğrisi) ve yatırımların faiz oranlarındaki değişime oldukça tepkisiz kaldığı (daha dik bir IS eğrisi) varsayılır. Aslında, IS ve LM eğrilerinin esneklikleri ile ilgili ortodoks Keynesyenizmi ampirik olarak destekleyecek ilk çalışma, Klein'in "güvenilir ampirik temel" olarak ifade ettiği çalışmadır (bkz. Klein, 1968, ss. 65–6, ss. 71–72) – temel olarak nitelemekte acele ettiğimiz bu savlar 1960'lı yılların başlarında gittikçe artan bir şekilde sorgulanmaya başlandı. Bu koşullar altında ekonominin reel kesiminden (IS eğrisinde stokastik kaymalar) kaynaklanan bozukluklar üretimdeki değişimler üzerinde belirleyici olma yönündedir. Dahası, göreceli olarak para politikasının daha zayıf, maliye politikasının ise daha güçlü kabul edilmesinden dolayı, maliye politikası genellikle tercih edilmektedir. Bu noktada okuyucu 1950'lerin sonlarına kadar, Amerikalı Keynesyenler ile İngiliz Keynesyenler arasında maliye politikası etkinliğinin para politikası etkinliği karşısında göreceli üstün olduğu inancının, İngiliz Keynesyenler arasında çok daha kuvvetli olduğunu aklında tutmalıdır.

Bu analiz cebirsel ifadelerle de özetlenebilir. Aşağıdaki modelde, ekonominin tam istihdama ulaşmadığı durumda fiyatlar genel düzeyinin sabit olduğu farz edilir. Toplam reel harcamalar (E), otonom bileşene (A), reel gelire bağlı bileşene (cY) ve faize duyarlı bileşene (ar) eşittir.

$$E = A + cY - ar \quad (3.1)$$

Mal piyasasında denge mal talebinin ve mal arzının birbirine eşit olduğu yerde meydana gelmektedir.

$$E = Y \quad (3.2)$$

Para piyasasına döndüğümüzde, reel para balansı talebi (M/P) reel gelire bağlı bir bileşene (mY) ve faize duyarlı bir bileşene (br) sahiptir.

$$\frac{M}{P} = mY - br \quad (3.3)$$

Nominal para arzının dışsal olarak belirlendiği varsayılır ($\bar{M}_s$). Para piyasasında denge para arzının para talebine eşit olduğu noktada gerçekleşmektedir.

$$\frac{M}{P} = \frac{\bar{M}_s}{P} \quad (3.4)$$

Bu ilişkileri yeniden düzenleyip sistemi Y 'ye göre çözersek,

$$Y = \frac{1}{1 - \left(c - \frac{a}{b}m\right)} A + \frac{1}{m + \frac{b}{a}(1-c)} \frac{\bar{M}_s}{P} \quad (3.5)$$

Bu çerçeve içerisinde Ortodoks Keynesyenler, düşük a ve yüksek b arasındaki insanlar olarak tanımlanabilirler.

(3.5) numaralı denklem a/b oranının düşük olduğu durumda (i) ekonominin reel kesiminden gelen bir şok üretimdeki değişikliğin belirleyicisi olma eğiliminin, (ii) $1/(1 - (c - \frac{a}{b}m))$ otonom harcamalarla maliye politikasının daha güçlü, sıfıra

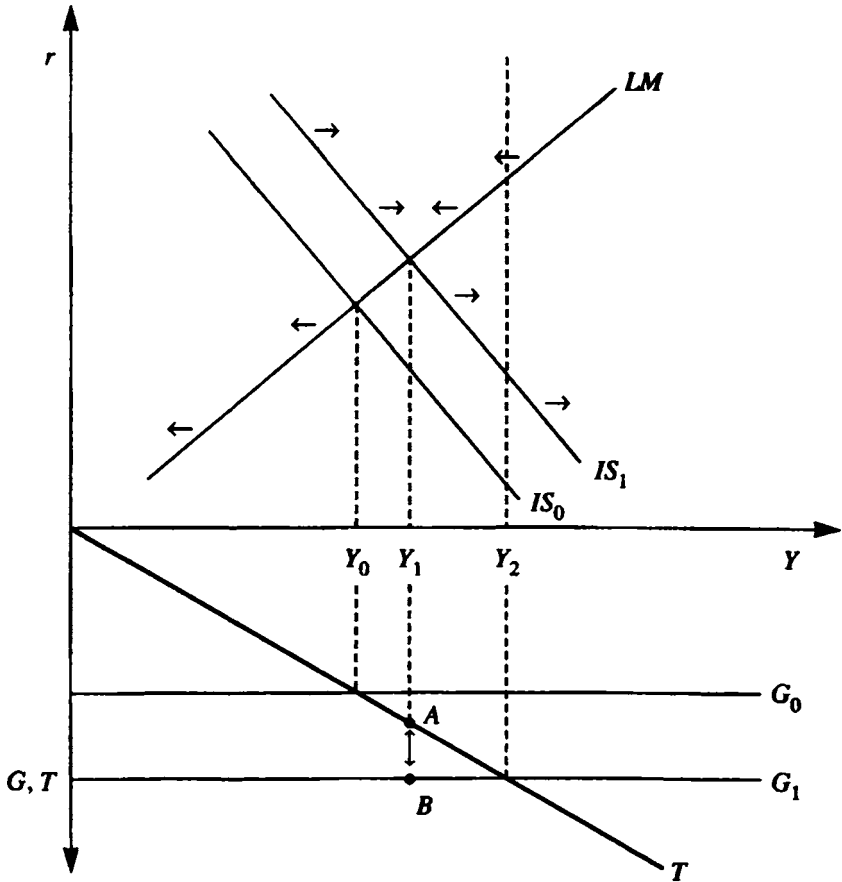
yakın para çarpanına sahip para politikasının daha zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır. Ortodoks Keynesyen yaklaşımın bu ana ayırt edici savları daha önce kısım 3.2’de de vurgulanmıştı.

Uzun dönemde saf genişletici bir maliye politikasının dışlama etkisi yaratacağı veya bu politikanın özel kesim harcama bileşeniyle ikame edilmesi sonucunda toplam talep, üretim ve istihdam düzeyi üzerinde etkili sonuca yol açmayacağını tartışan monetaristler, ortodoks Keynesyen maliye politikasının etkinliği inancına meydan okumuşlardır. Literatürde bu meydan okumanın argümanları olarak, IS–LM modeli çerçevesinde dışlama etkisini doğurabilecek para talebinin faize tamamen duyarsız olması (dik bir LM eğrisi) dışında, beklentiler ve servet etkileri dahil pek çok neden ileri sürülmüştür (bkz. Carlson ve Spencer, 1975). Aşağıda maliye politikasının önemini, tahvil ile finanse edilen kamu harcamalarındaki bir artışın servet etkisine odaklanarak yeniden değerlendiren Keynesyen yanıtın ana hatlarını göstereceğiz. Bu analiz kamunun bütçe kısıtının modele dahil edilmesiyle Keynesyen IS–LM modelinin genişletilmiş versiyonunu içermektedir.

Şekil 3.5’te üst panel, geleneksel IS–LM modelini göstermekteyken alt panel gelirden bağımsız kamu harcamaları (G) ile gelire bağımlı vergi gelirleri (T) arasındaki ilişki tarafından belirlenen bütçe kısıtını göstermektedir. Y_0 düzeyinde (IS_0 ve LM ’in kesiştiği) para ve mal piyasalarının her ikisi de dengede ve kamu bütçesi denktir ($G_0 = T$) yani istikrarlı bir denge durumu mevcuttur. Şimdi, yetkililerin harcamalarını artırarak gelir ve istihdam düzeyini yükseltme arayışına girdiğini düşünelim. Kamu harcamalarında bir artış IS eğrisini sağa, IS_0 ’dan IS_1 ’e kaydırırken; kamu harcamaları fonksiyonu aşağıya G_0 ’dan G_1 ’e kaymaktadır. Y_1 gelir düzeyinde (IS_1 ile LM ’in kesişimi) AB ’ye eşit bir bütçe açığı mevcuttur. Bütçe açığı sürdüğü müddetçe yetkililer daha fazla tahvil ihraç etmeye devam ederek özel sektör servetinde, özel kesim tüketim harcamalarında ve para talebinde bir artışa yol açacaktır. Eğer tüketim üzerindeki servet etkisi (oklarla gösterildiği gibi IS eğrisinin sağa kayması) para talebi üzerindeki etkisinden (LM eğrisi yukarı kayar) fazla ise bu durumda uzun dönemde tahvil ile finanse edilen mali genişleme üretim artışına yol açarak bütçe açığının ortadan kalktığı ve dışlama etkisinin yok olduğu Y_2 üretim düzeyinde denge gerçekleşecektir. Bununla birlikte, eğer kamu harcamaları tahville finanse edilirse buna bağlı olarak artan faiz ödemeleri hesaba katıldığı durumda (hükümet harcamaları fonksiyonu G_1 ’in altına düşer) üretim bütçe açığını kapatacak şekilde Y_2 seviyesine yükselmiş olacaktır. Servet etkisi ve hükümetin bütçe kısıtı, IS–LM modelinde bir araya getirildiğinde tahville finanse edilen hükümet harcamalarında bir artışın, potansiyel olarak üretim ve istihdam düzeyi üzerinde oldukça etkili sonuçlara yol açtığı oldukça açıktır.

“Ricardo denkliği” olarak bilinen teoremden türetilen ve maliye politikasının yararlılığı hakkında, yukarıdaki analize önemli bir itiraz bahse layıktır (bkz. Buchanan, 1976; Dimand, 2002a). Kısaca bu teorem, hükümet harcamaları ister vergi oranlarında bir artışla, ister tahvil satışlarıyla finanse edilsin her iki durumda da bu harcamaların özel sektör üzerinde yaratacağı yükün aynı olacağını ileri sürmektedir. Devlet tahvillerinin satışı özel sektör üzerinde bir yüke neden olmaktadır. Çünkü tahviller ebediyen olmadığından, bunların anapara ve faiz ödemelerinin karşılanması için gelecekteki vergi yükümlülüklerinin artması kaçınılmazdır. Özel

sektör gelecekteki vergi yükümlülüğünü tamamen hesaba katarsa o zaman devlet tahvilleri net servet olarak görülmeyecektir. Gelecekteki vergi yükümlülükleri iskonto edilecek ve vergi yükümlülüklerinin bugünkü değeri ile satılan tahvillerin değerlerinin tamamıyla telafi edildiği algılanacaktır. Barro'nun 1974'teki ünlü çalışması, kamu harcamalarının net servet olarak algılanmaması gerektiğini ifade eden ihtilaflı görüşün mükemmel bir yorumunu sunar. Bu koşullarda, tahvil satışı özel sektör servetini etkilemeyeceği için hükümet harcamalarını finanse etmek için tahvil satmak veya vergileri artırmak arasında fark olmayacaktır. Özel sektör sadece tahvil ile finanse edilen kamu harcamalarına gelecek dönemdeki vergi yükümlülüklerini yerine getirmek için cari dönemde daha fazla tasarruf ederek tepki gösterecektir. Diğer bir deyişle kamu harcamalarında bir artışın bu harcamaların nasıl finanse edildiği önemli olmadan, artan vergi oranlarıyla veya tahvil satışlarıyla, ekonomi üzerinde yaratacağı etki "denk-bütçe" çarpanının doğrultusunda olacaktır (bkz. Shaw, 2002). Böylelikle, tahville finanse edilen kamu harcamalarında bir artış, sadece eğer devlet tahvilleri net servet olarak görülürse vergiyle finanse edilen kamu harcamalarından daha etkili olacaktır.

Şekil 3.5 Hükümet bütçe kısıtı ve tahvil-sermayeli mali genişleme

Ricardo denkliği teoremine karşı değişik argümanlar ortaya atılmıştır. Ana eleştirilerden sadece ikisine kısaca değineceğiz. Okuyucuyu Ricardo doktrinin kolaylıkla ulaşılabilir ve eleştirel tartışmaları için Tobin (1980a) ve Feldstein'a (1982) ve bu yaklaşıma yöneltilecek temel teorik itirazlara karşı esprili bir savunma için Barro'ya (1989b) yönlendirebiliriz. İlk olarak, tahvillerle finanse edilen mali genişlemenin ortaya çıkaracağı gelecek dönem vergi yükümlülüğü gelecek nesiller üzerine kalmaktadır, o halde mevcut nesil daha zengin olacaktır. Bununla birlikte Barro, çocuklarının gelecek dönem vergi yükümlülüklerini ödeyebilmeleri için ebeveynlerin bırakacakları mirası artırmak gayesiyle daha fazla tasarruf yapacaklarını savunmaktadır. Çocuklarının ileride karşılaşacağı vergi yükümlülüğü hakkında ebeveynlerin düşüncesini göz önünde tutan miras yaklaşımı pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Örneğin, tüm ebeveynlerin ileri görüşlü olup olmayacağı veya çocuklarını yeteri kadar düşünüp düşünmediği, çocuklarının beklenen vergi yükümlülüğünü hesaba katıp katmaması tartışmaya açıktır. İkinci olarak, eksik sermaye piyasaları altında devlet tahvilleri net servet olarak görülebilir. Devletin tahvil için ödediği faiz oranları gelecek vergi yükümlülüğünün büyüklüğünü oluşturabilir. Eğer devlet sermaye piyasalarına bireylerden daha uygun koşullarda girebiliyorsa; bu durumda, faiz oranları özel sektör iskonto oranlarından daha düşük olacak ve gelecekteki vergi yükümlülüğünün bugünkü değeri tahmin edildiğinde devlet tahvili, net servet olarak algılanacaktır. Bu durumda tahvillerle finanse edilen hükümet harcamalarında bir artış özel sektör servetini ve tüketimini artıracak ve vergiyle finanse edilen kamu harcamaları artışına göre genişletici etki daha büyük olacaktır.

IS-LM modeli çerçevesinde eksik istihdam denge konusuna ilişkin "Klasiklere karşı Keynes" tartışmasına geçmeden önce yıllar geçtikte IS-LM modelinin çok sayıda tartışmaya neden olduğunu söylemeliyiz. Savaş sonrası dönemin teorik gelişmelerini yansıtan Modigliani (1986), Keynesyen sistemi dört temel ilke ile tanımlamıştır: tüketim fonksiyonu, yatırım fonksiyonu, para arzı ve talebi, ücret ve fiyat hareketlerini belirleyen mekanizmalar. Anlayışa diğer büyük önemli katkılar, 1940'lı ve 50'li yıllarda Modigliani'nin temel ilkelerinden ilk üçünü modellemeye çabalayan Hicks'ten (1937) hemen sonra, Modigliani (1944), Modigliani ve Brumberg (1954), Patinkin (1956), Phillips (1958) ve Tobin (1958) dahil Keynesyen iktisatçılar tarafından getirildi. Phillips'in (1958) ünlü makalesi yayınlanmasına, yani 1960'ların başlarına kadar, ana-akım makroekonomik model Hicks (1937)-Hansen (1949) ve Phillips eğrisi ilişkisiyle genişletilmiş IS-LM modeli olarak tanımlanabilen bir modeldi. 1960'lı yıllarda Modigliani ve diğerleri tarafından genişletilen MPS-FMP makro ekonometrik model (genişletilmiş IS-LM modeli üzerine dayalı) bu dönemde muhtemelen var olan konsensüs durumunun en pratik örneğidir (Beaud ve Dostaler, 1997; Blaug, 1997).

Pek çok iktisatçı Hicks'in temelini attığı IS-LM modelini, Keynes'in *Genel Teorisi*'nde dile getirdiği düşüncenin özünü tam olarak temsil ettiğini kabul ederken, küçük bir grup iktisatçı ise IS-LM modelini Keynes'in fikirlerinin çarpıtılması veya "yozlaştırılması" olarak görür (bkz. Leijonhufvud, 1968; Robinson, 1975; Davidson, 1994). İlginç olan, Dimand, (2004) Keynes'in hem 1933 yılı güz döneminde verdiği derslere ait notlarda, hem de 1934 yılına ait *Genel Teori*'nin bir taslağında, fikirlerini ifade edebilmek için IS-LM genel denge sistemi türüne

benzer bir sisteme başvurduğunu göstermiştir. Friedman, Brunner ve Meltzer gibi monetaristler de IS–LM sisteminden “hoşlanmamaktadırlar”. Bordo ve Schwartz (2003) bu olumsuz düşüncüyü, modelde yatırımların dar anlamda tanımlanmasına ve parasal etkilerin sınırlı tutulmasına atfetmektedirler. Oysa, 1970’lerin ortalarına kadar yaşanan durumun tersine, şimdi IS–LM modeli, lisansüstü makroekonomi derslerinin temelinde artık yer almasa bile (şu anda dinamik genel denge teorileri egemen), Blanchard (2003), Dornbusch ve diğ. (2004), Gordon (2000a) ve Mankiw (2003) gibi temel makroekonomiye giriş ders kitaplarının içerisinde hala önemli bir alana sahiptir. IS–LM modelinin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili son tartışmalarla ilgilenen okuyucular, King (1993), Young (1987), Young ve Zilberfarb (2000), Young ve Darity (2004), Barends ve Caspari (1999), De Vroey (2000), Backhouse (2004), Colander (2004), Dimand (2004) ve Snowdon’ın (2004a) çalışmalarına göz atmalıdırlar.

Şimdi, ekonominin bir bozukluğa uğradıktan sonra tam istihdama geri dönmesinin uzun zaman alabileceğini söyleyen Keynesyen inancı incelemeye devam edelim. Diğer bir deyişle, eksik istihdam dengesi analizine başlayalım ve IS–LM modelinin tam istihdam düzeyinde kendi kendine dengeye gelmede başarısız olmasını inceleyelim.

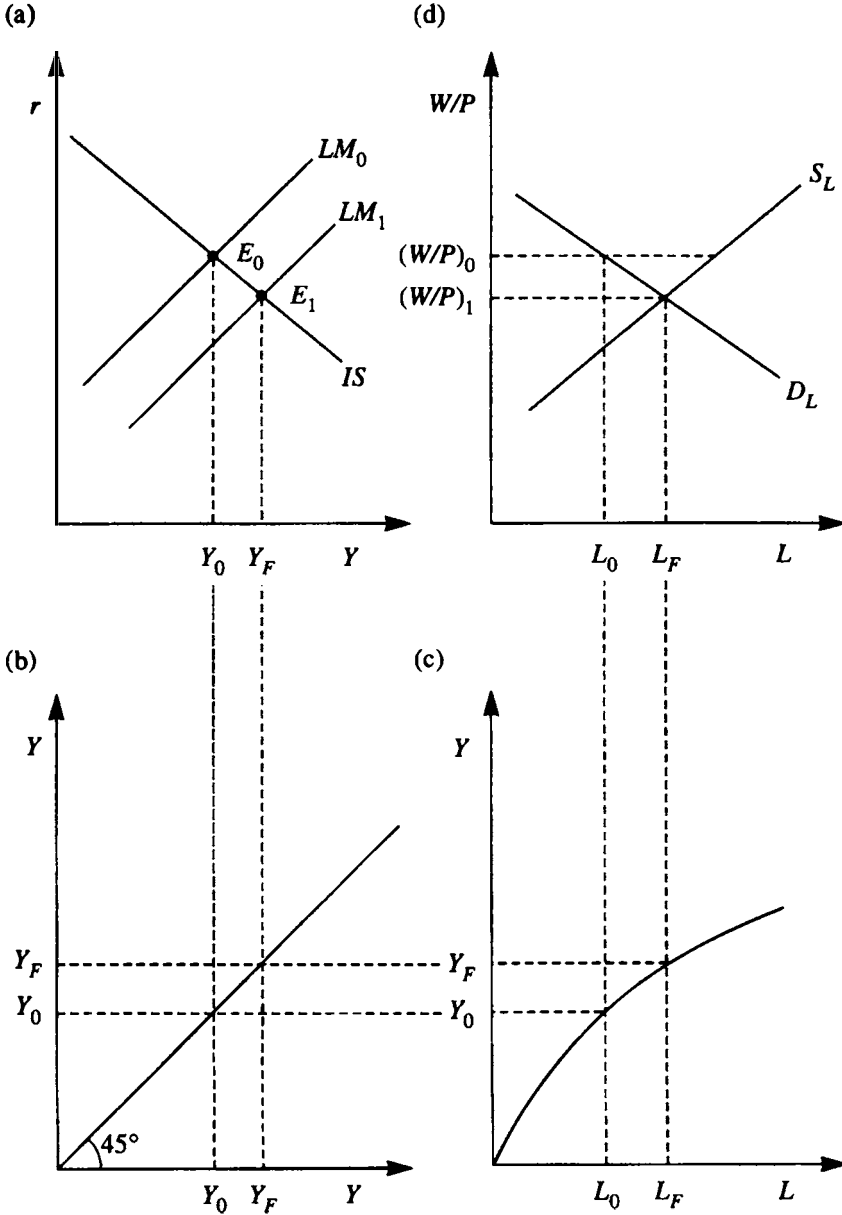
3.4 Keynesyen Modelde Eksik İstihdam Dengesi

3.4.1 Genel Durum

IS–LM modeli içerisinde eksik istihdam denge durumu, sistemdeki, özellikle nominal ücret ve faiz oranı gibi iki değişerin, “katılıkların” varlığına atfedilebilir. Biz ilk başta nominal ücretlerin aşağıya doğru katı olduğunu söyleyen “Keynesyen” varsayımla başlayacağız. Bu durum Şekil 3.6’da dörtlü diyagram kullanımıyla gösterilebilir. İlk panel (a) standart IS–LM modelini göstermektedir. (c) paneli sermaye stoğu ve teknolojinin veri alındığı durumda üretim düzeyinin (Y) istihdam düzeyine (L) bağlı olduğunu ifade eden kısa dönem üretim fonksiyonunu göstermektedir (bkz. Bölüm 2, kısım 2.3). (d) paneli emek arzının/talebinin negatif/pozitif bir şekilde reel ücrete (W/P) bağlı olduğu, emek piyasasını betimlemektedir. Son olarak diyagram (b) 45° doğrusu yardımıyla her ikisi de geliri gösteren iki eksenli birbirine eşitlemektedir. Bu panelin dahil edilmesi (d) panelinde gösterilen istihdam düzeyine karşılık (a) panelinde belirtilen para ve mal piyasasında kurulan denge gelir düzeyini daha kolay görmemize yardımcı olmaktadır. Diğer bir deyişle okuyucu (a) panelinden başlamalı, (d) panelindeki istihdam düzeyi açısından (toplam talep tarafından belirlenen) gelir düzeyinin ortaya çıkışını izlemek için saat yönünün tersi şekilde grafiği takip etmelidir.

(a) panelinde ekonominin başlangıçta LM_0 ile IS ’in kesiştiği yerde E_0 düzeyinde olduğunu varsayalım. Hem para hem de mal piyasası dengedeyken Y_0 gelir düzeyi Y_f tam istihdam gelir düzeyinin altında yer almaktadır. (d) panelinde (dışsal olarak belirlenmiş) nominal ücretle fiyat düzeyi para piyasası denge düzeyiyle tutarlıyken (LM_0 eğrisi) reel ücret (W/P)₀ emek piyasasını dengeye getirmek için tutarlı değildir. Diğer bir deyişle talep tarafından belirlenen istihdam düzeyinin

(L_0) tam istihdam düzeyi (L_F) olacağının bir garantisi yoktur. Burada emek arz fazlasının nominal ücretler üzerinde bir etkisi yoktur, dolayısıyla ekonominin tam istihdam denge düzeyinin altında kalması mümkündür. Şimdi teorik olarak, esnek fiyatlar ve esnek nominal ücretler klasik varsayımı ile IS-LM modelini birleştiren hangi etkinin, eksik istihdam denge olasılığını mümkün kıldığını gösterelim.

Şekil 3.6 Keynes etkisi ile genel durum

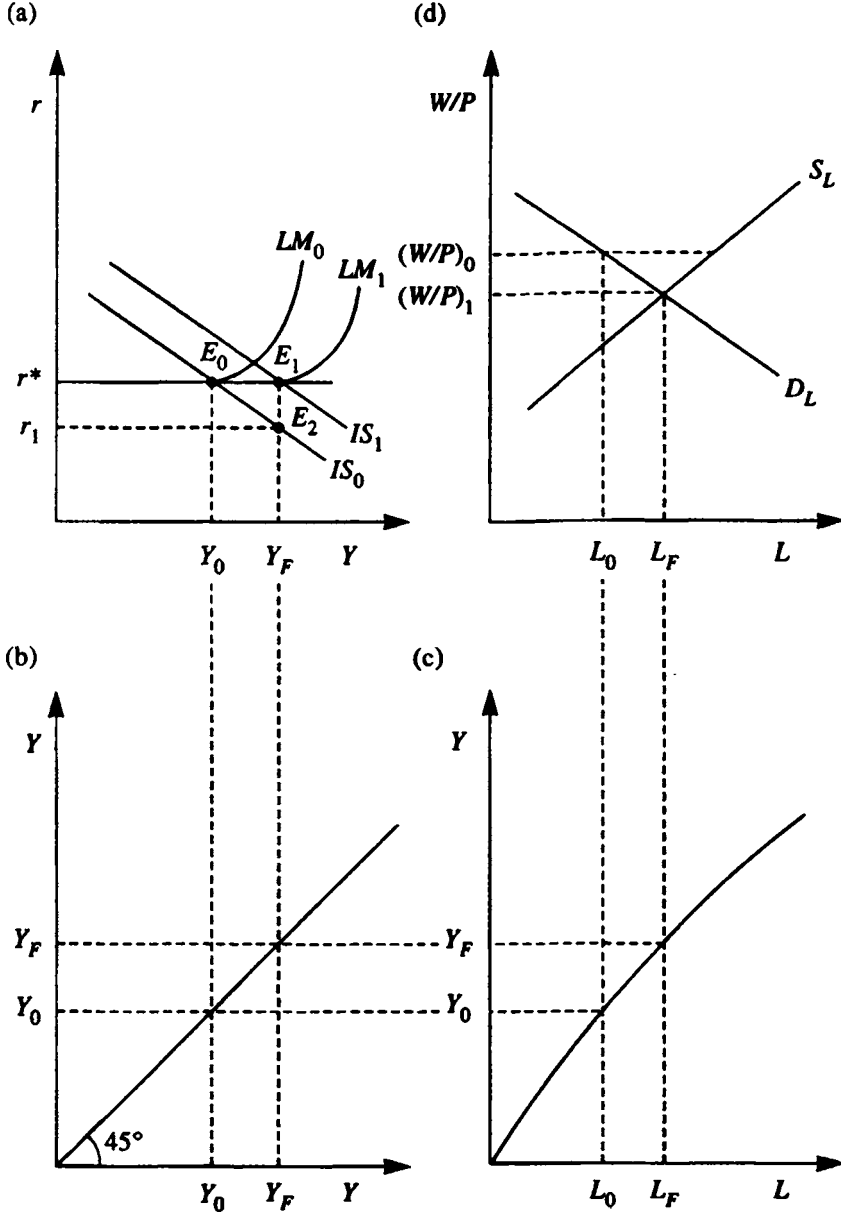
(a) panelinde ekonominin başlangıçta yeniden E_0 'da yani IS ve LM_0 'in kesiştiği noktada dengeye geldiğini düşünelim. Önceki gibi, para ve mal piyasalarının dengede olduğu Y_0 gelir düzeyi, Y_F tam istihdam denge gelir düzeyinin altında kalmaktadır. (d) panelinde baktığımızda L_0 istihdam düzeyine karşılık düşen $(W/P)_0$ reel ücret düzeyinin piyasayı dengeye getirecek olan $(W/P)_1$ ücret düzeyinin üzerinde olduğunu ve buna karşılık L_0 istihdam düzeyinin, L_F tam istihdam düzeyinin altında olduğunu görüyoruz. Bu durumda fiyatlar ve nominal ücretler tam esnek olduğu müddetçe makroekonomi kendi kendini tam istihdama getirecektir. $(W/P)_0$ ücret düzeyinde emek arz fazlası nominal ücretleri (W) aşağıya çekerek firmaların maliyetlerini düşürecek ve böylelikle fiyatların düşmesine yol olacaktır. Fiyatlardaki düşüş reel para arzını yükseltecek, böylelikle LM eğrisini sağa kaydıracaktır. Bu koşullarda aşırı reel balanslar, tahvil fiyatlarının arttığı ve faiz oranlarının düştüğü tahvil piyasasına kayacaktır. Sonuç olarak, düşen faiz oranları yatırım harcamalarını uyarak toplam talebi ve böylelikle gelir ve istihdam düzeyini artıracaktır. Faiz oranları kanalıyla harcamaları uyaran, nominal ücretlerde ve fiyatlardaki düşüşün bu "dolaylı" etkisi ise "Keynes Etkisi" olarak ifade edilmektedir. Panel (d) de görüldüğü gibi toplam talepte ortaya çıkan artış fiyat düşüş hızını kesecektir. Bu nedenle nominal ücretlerdeki düşüş fiyat düşüşlerinin ötesine geçmeyecek (dengesiz deflasyon) böylelikle azalan reel ücretler piyasanın temizlendiği düzeye doğru (tam istihdam) (d) panelindeki $(W/P)_1$ düzeyine kadar düşecektir. Nominal ücretler ve fiyatlar düşmeye devam ederek LM eğrisini tam istihdamın sağlanacağı noktaya kadar sağa kaydıracak, böylelikle emek arz fazlası ortadan kaybolacaktır. Yeni denge, E_1 noktasında LM_1 ile IS eğrisinin kesiştiği yerde gerçekleşecektir. Burada ekonomiyi tam istihdama geri getirenin Keynes etkisi ile toplam talepte bir artış olduğunu söylemek önemlidir.

Bu genel çerçeve içerisinde ücret ve fiyat esnekliklerinin tam olması durumunda dahi tam istihdam düzeyinde ekonominin kendi kendine dengeye gelmesinde başarısızlığa neden olacak iki uç durum mevcuttur: Bu iki uç (özel) durumdan biri (i) likidite tuzağı, diğeri ise (ii) yatırım harcamalarının faiz oranlarına karşı tamamen duyarsız kalmasıdır. Şekil 3.7 ve 3.8 sırasıyla bu iki özel durumu göstermektedir.

3.4.2 Uç veya Özel Durumlar

Şekil 3.7'de gösterilen likidite tuzağında, ekonomi başlangıçta IS_0 ile LM_0 'in kesiştiği E_0 noktasında dengededir. Para ve mal piyasasının her ikisi de dengede olsa da, Y_0 gelir düzeyi Y_F tam istihdam düzeyinin altındadır. (d) paneli L_0 istihdam düzeyinin $(W/P)_0$ reel ücreti düzeyi ile, emek piyasasını temizleyecek olan $(W/P)_1$ reel ücret düzeyine tekabül eden L_F tam istihdam düzeyinin altında kaldığını göstermektedir. $(W/P)_0$ da emek arz fazlası nominal ücretlerde (W) bir düşüşe neden olmaktadır. Ücretlerdeki bu düşme firmaların maliyetlerini azaltarak fiyatları aşağıya doğru çekecektir. Fiyatlardaki düşüş ise reel para arzını artırsa da (LM eğrisini LM_0 'dan LM_1 'e kaydırır), artan reel balanslar tam olarak atıl veya spekülasyon balanslar içinde massedilecektir.

Diğer bir deyişle para talebinin r^* faiz esnekliğinin sonsuz olduğu likidite tuzağında (ayrıca bkz. Şekil 3.1), fazla balanslar tahvil piyasasına yönelmeyecek ve bu durum faiz oranının toplam talebi uyarak tam istihdam gelir düzeyine ulaşmak

Şekil 3.7 Likidite tuzağı durumu

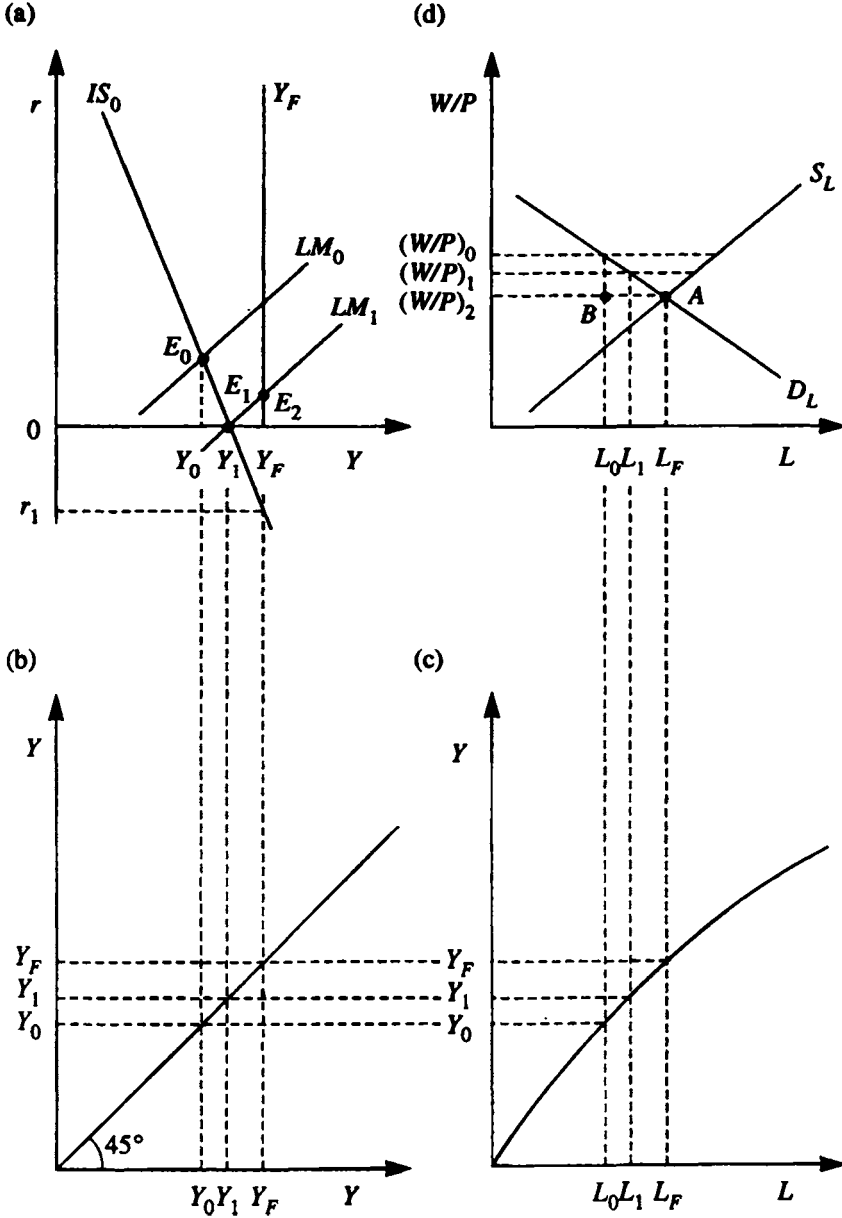
için gerekli r_1 düzeyine düşmesini engelleyecektir. Fiyatlardaki düşüşü yavaşlatacak toplam talep artışı olmadan, fiyatlar nominal ücretlerdeki düşüşle orantılı olarak aşağıya inecek (dengeli deflasyon) ve reel ücret $(W/P)_0$ da piyasayı dengeye getirecek olan $(W/P)_1$ reel ücret düzeyinin üzerinde kalmaya devam edecektir. Burada, toplam talep tam istihdama ulaşmak için etkin değildir ve ekonomi, kalıcı "gayri iradi" işsizlik ile tam istihdam denge düzeyinin altında kalmaya devam ede-

cektir. Sonuç olarak, daha önceden kısım 3.3.3'te belirtildiği gibi, likidite tuzağı durumunda toplam talep aracılığıyla gelir ve istihdam düzeyinin artırılmasında bir araç olarak para politikası etkisiz iken maliye politikası tam etkindir.

Şekil 3.8'de görüldüğü üzere yatırımların faize karşı duyarsız olduğu durumda ekonomi yine kendi kendine tam istihdam dengesine ulaşmada başarısız olacaktır. Öncekiler gibi, ekonominin başlangıçta E_0 (IS_0 ve LM_0 'ın kesiştiği) noktasında Y_F tam istihdam gelir düzeyinin altında Y_0 gelir düzeyinde dengede olduğunu varsayalım. Bu durum, $(W/P)_0$ reel ücret düzeyinde L_0 istihdam düzeyinin piyasayı dengeye getirecek olan $(W/P)_2$ reel ücret düzeyinin altındadır. İşgücü arz fazlası, nominal ücret ve fiyatlarda düşüşe neden olacaktır. Keynes etkisi yoluyla ortaya çıkan reel balanslarda bir artış (LM eğrisini LM_0 'dan LM_1 'e kaydırın), faiz oranlarını düşürse de, faiz oranlarında meydana gelen bu düşüş tam istihdama ulaşmak için etkin değildir. Şekil 3.8'de gösterildiği gibi yatırımların faiz esnekliğinin katı olması nedeniyle tam istihdam denge düzeyi yalnızca r_1 düzeyindeki negatif faiz oranında ortaya çıkacak Keynes etkisiyle sağlanabilir. Bu teoride ekonomi, kalıcı gayri iradi işsizlik ile (Y_1) eksik istihdam denge noktasını ifade eden E_1 (faiz oranı sıfır olmak üzere) noktasında kalacaktır.

Bu aşamada, yukarıdaki analizin önemli bir noktasını açıklamak oldukça yararlı olacaktır. Kısacası, eğer nominal ücretler ve fiyatlardaki bir düşme, Keynes etkisiyle toplam talebi uyaramıyorsa, bu durumda tam istihdama geri dönme kendi kendine gerçekleşmeyecektir. Likidite tuzağında ve yatırımların faize karşı duyarsız olmadığı durumlarda toplam talep tam istihdama ulaşmak için etkin olmayacak ve kalıcı gayri iradi işsizlik, toplam talep düzeyi ancak maliye politikasıyla genişletilirse ortadan kaldırılabilecektir. Karşılaştırmalı–statik IS–LM modeliyle esnek fiyatlar ve nominal ücretler olan klasik varsayımlarını bir araya getirmenin yarattığı etki, Keynes'in eksik istihdamın güçlü bir “genel teorisini” oluşturmada başarısız olduğu ve eksik istihdam denge olasılığının iki uç durumda ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir.

Gördüğümüz gibi, çoğu Modigliani'nin çalışmalarından oluşan yukarıdaki denge analizi, ekonomideki dengenin kalıcı (gayri iradi) işsizlikte oluşmasının nedenini sistemdeki “katılıklara” bağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, katı nominal ücretler, likidite tuzağı ya da faize karşı duyarsız yatırım durumu söz konusudur. Buna karşılık, Patinkin (1956) işsizliğin dengesizlik olgusu olduğunu tartışır ve nominal ücretler ve fiyatların tam esnek olduğu durumda engellenebileceğini söyler. Bu argümanı göstermek üzere, ekonominin başlangıçta tam istihdamda olduğunu ve daha sonrasında toplam talepte azalma yaşandığını varsayalım. Bu azalma hem fiyatlarda hem de nominal ücretlerde düşme eğilimin olduğu bir dengesizlik dönemi ile sonuçlanır. Patinkin, nominal ücretlerin ve fiyatların aynı oranda düştüğü dengeli bir deflasyon varsayar. Sonuç olarak, istihdam düzeyindeki azalış, reel ücretlerde meydana gelen bir artışa değil; toplam “efektif” talep düzeyindeki düşmeye bağlıdır. Diğer bir deyişle, firmalar emek taleplerini azaltmak zorunda kalırlar. Bu durum, Şekil 3.8'in (d) panelinde A noktasından B noktasına geçişi gerektirir. Bununla birlikte Patinkin'in görüşüne göre, bu dengesizlik sonsuza kadar sürmeyecektir; zira, nominal ücretler ve fiyatlar düştüğü için, para balansları yoluyla, “doğrudan” bir etki toplam talepte bir artışı uyacaktır, böylece tam istihdam sağlanarak B noktasından tekrar A noktasına bir dönüş gerçekleşecektir.

Şekil 3.8 Faize karşı duyarsız yatırım durumu

Harcamalar üzerindeki servet etkisinin bu özel hali, "reel balans" etkisi olarak adlandırılmaktadır (Dimand 2002b). Sonraki bölümde tartışacağımız gibi genel olarak analizin içine harcamalar üzerinde servet veya Pigou etkisinin dahil edilmesi sonucu teorik olarak, nominal ücretler ve fiyatlar esnek olduğu süreçte, yukarıda sözü edilen iki özel durumda dahi, makroekonomi tam istihdam düzeyine kendi kendine ulaşabilmektedir. Şimdi Keynesyen IS-LM modelinde eksik istih-

dam denge olasılığıyla ilgili olarak Pigou etkisinin doğası ve rolünü tartışmaya başlayacağız.

3.4.3 Pigou Etkisi

Klasik Okulun 1940'lı yıllardaki (örneğin 1941, 1943, 1947) en önemli sözcülerinden biri olan Pigou, nominal ücretlerin ve fiyatların esnek olması koşuluyla Ortodoks Keynesyen modelin, tam istihdam düzeyinin altında kalamayacağını savunmuştur. "Pigou etkisi" (bkz. örneğin, Patinkin, 1948), düşen fiyatların reel servet üzerinde yarattığı pozitif etkiyle, tüketim harcamalarının artışıyla ilgilenmektedir. Şekil 3.7'de görüldüğü gibi ekonomi Y_0 eksik istihdam dengesinde ve IS_0 ve LM_0 'ın kesiştiği E_0 noktasında likidite tuzağındadır. Fiyatlar düştükçe reel para arzı artışı nedeniyle sadece LM eğrisi sağa kaymayacak (LM_0 'dan LM_1 'e), reel servet artışının tüketim harcamalarını uyarmasıyla IS eğrisi de IS_0 'dan IS_1 'e doğru sağa kayacaktır. Böylelikle teorik olarak ekonomi, eksik istihdam dengesinde yerleşik kalamayacak; IS_1 ile LM_1 'in kesiştiği E_1 noktasının ifade ettiği tam istihdam seviyesine ulaşana kadar kendini otomatik olarak uyum mekanizmasının içinde bulacaktır. Okuyucu önce, harcamalar üzerinde, servet veya Pigou etkisinin analiz içerisine dahil edildiğini, sonra Şekil 3.8'de gösterilen yatırımların faiz oranlarına tamamen duyarsız olduğu özel durumda, ekonominin E_2 tam istihdam düzeyine gelmek için kendini otomatik olarak ayarlayacağını doğrulamalıdır. Pigou etkisinin teorik önemi Johnson (1964, s. 239) tarafından şu şekilde özetlenmiştir: "Pigou etkisi sonunda, Keynesyen iddiayı alt ederek eksik istihdam dengesinin ücret katılığı varsayımına dayalı olmadığını ispat etmiştir. Öyle de oldu."

Yıllar geçtikçe Pigou veya servet etkisinin, tam istihdama hızla dönüşü sağlayıp sağlayamayacağı hakkında çok sayıda kuşku ileri sürülmüştür (bkz. örneğin, Tobin, 1980a). Şimdi bu etkinin iki temel eleştirisini göreceğiz. İlki, dinamik bir değerlendirmedir. Pigou etkisinin kendini hızla dengeleyici bir mekanizma oluşturmada geçersiz olabileceğidir. Örneğin, eğer bireyler gelecekte fiyatlarda daha fazla düşecek beklentisi içinde olurlarsa tüketim ertelenebilir; bu da işsizliği artırabilir. Aynı zamanda eğer firmalar durgunluğun devam edeceğini düşünüyorlarsa yatırım planlarını erteleyebilirler; bu da yine işsizliğin artmasına neden olur. Dahası, derin bir durgunlukta iflasların artması muhtemeldir, ki bu ise azalan harcamaları daha da düşecektir (bkz. örneğin, Fischer, 1933b) Grafiksel analizde inceleyecek olursak düşen fiyatlar, IS eğrisinin sola kaymasına neden olacak; ekonomi tam istihdam düzeyinden daha fazla uzaklaşacaktır. Bu koşullar altında genişletici bir maliye politikası tam istihdama daha hızlı bir dönüş sağlayacaktır.

İkinci eleştiri, hangi varlıkların "net" serveti oluşturduğu konusundaki tartışmalara kısaca bakmamızı gerektirmektedir. Net servet, toplam servetten ödenmemiş yükümlülüklerin çıkarılması olarak tanımlanabilir. Dolaşımdaki para ve vadesiz mevduatları kapsayan $M1$ 'i göz önüne alın. Dış para, dolaşımdaki para artı bankaların nakit rezerv olarak tuttıkları veya merkez bankasında bulundukları vadesiz mevduatlarının toplamı olarak tanımlanabilir. Dış para özel sektör açısından net servet olarak görülebilir. Çünkü kendisine denk bir özel sektör yükümlülüğü barındırmaz. Tersine, iç para, özel sektöre borç vererek yaratılan banka mevduatları olarak tanımlanabilir. Bu banka mevduatları birbirine denk miktarda

özel sektör yükümlülükleri (banka kredileri) ile çeşleşiyorsa, iç paranın net servet olarak göz önüne alınması ileri sürülebilir. İç paranın net serveti oluşturmayaacağı argümanını başta Pesek ve Saving (1967) ve Johnson (1969) olmak üzere pek çok kişi tarafından tartışıldığının altını çizelim. Bu konu parasal iktisat içerisinde ilginç bir tartışma olsa da, bizim amacımızın dışına taşmaktadır. Konumuza geri dönersek, eğer tartışmasız olarak sadece dış paranın net serveti oluşturduğu argümanı kabul ediliyorsa, düşen fiyatların tüketim harcamaları üzerindeki servet etkisinin büyük ölçüde azalacağını söylemek yeterli olacaktır. Bunun dışında, daha önce kısım 3.3.3'te vurguladığımız gibi, devlet tahvillerinin net servet olarak sayılıp sayılmayacağı üzerine bir tartışma bulunmaktadır. Özel sektörün fiyatlardaki düşüş sonrasında hükümet borcunun reel değerinde meydana gelen artışın, artan faiz ödemelerinin değerini ve devlet tahvillerinin ödemesini karşılamak üzere vergileri artışının gerekliliğini fark edebilecekleri tartışılabilir. Gelecekteki vergi yükümlülüğünün bugünkü değerinde bir artış, ödenmemiş devlet tahvillerinin reel değerinde bir artışla dengelenecek ve *IS* eğrisinde servet kaynaklı bir kayma yaşanmayacaktır. Yeniden, tekrar edecek olursak, bu görüş evrensel olarak kabul gören bir görüş değilken, ekonominin Pigou etkisi yoluyla kendi kendini dengeye gelme özelliğine kuşkuyla bakılmasına neden olmaktadır. Pigou etkisinin gücü hakkındaki ampirik bulgular da bu etkinin oldukça zayıf olduğunu göstermektedir. Örneğin, ABD için Glahe (1973, ss. 213–14) ve İngiltere için Morgan (1978, ss. 55–7), Pigou etkisinin iki dünya savaşı arası dönemde tam istihdam düzeyine geri getirmede yeteri kadar kuvvetli olmadığı, fiyat düzeyinde meydana gelen bir düşüşün harcamalarda ve üretimde bir düşüşün yanında yer aldığını bulmuştur. Bunun yanında, makul varsayımlarla, Stiglitz (1992), fiyatlar yüzde 10 düştüğü takdirde, *ceteris paribus*, “tüketimin yüzde 25 artmasının aşağı yukarı 400 sene alacağını” ve “kısa-dönem makroekonomik analiz için reel balans etkisinin nispeten öneminin görülmesinin en iyimser bakışla dahi zor olacağını” göstermiştir. Bu kuşku verici iken, Ortodoks Keynesyenler tam istihdama daha hızlı bir geri dönmeyi sağlamak için genişletici maliye politikasını önerirler.

Son olarak Pigou'ya (1947) yapılacak bir atıf ilginç olacaktır: “üzerine düşündüğümüz bilemler... belki düşüncelerimizi açığa kavuşturmak gibi hafif sebeplerle kullandığımız, fakat gerçek hayattın dama tahtasında yer bulma ihtimali çok düşük akademik egzersizlerdir”.

3.4.4 Neo-klasik Sentez

Kısım 3.4.1'den 3.4.3'e kadar yapılan tartışmalardan yola çıkarak, nominal ücretler ve fiyatlar esnekse, Keynesyen *IS-LM* modelinin, teoride Pigou veya servet etkisi yoluyla, klasik iktisadın ana öngörüsü olan tam istihdama otomatik olarak ulaşmada açıkça başarılı olacağı sonucuna ulaşabiliriz. Pür analitik teori açısından Pigou'nun klasik teoriye bir zafer kazandırdığı ve entelektüel savaşı kazandığı söylenir. Bazı yazarlar (örneğin, Wilson, 1980; Presley, 1986; Bridel, 1987) Keynes'in de servet etkisini öngördüğünü, ancak teori ve uygulama alanında reddettiğini ileri sürerler. Bu ihmal edilen noktaya rağmen, Keynesyenler, Pigou etkisi yoluyla uyum sürecinin oldukça yavaş olacağını, bu nedenle de müdahaleci politikaların (özellikle de genişletici maliye politikasının) tam istihdama daha hızlı ulaşmada gerekli olduğu konusundaki politik tartışmanın galibi ola-

rak kendilerini görürler. Bununla birlikte 1950'lerin sonu, 1960'ların başlarında "neo-klasik sentez" (bkz. Fletcher, 2002) adı verilen yeni bir konsensüs oluştu. Bu görüş, tam istihdama daha hızlı bir geri dönüş için Keynesyen müdahaleci politikalara duyulan ihtiyaç kabul edilirken, Keynes'in *Genel Teorisi*'ni daha genel bir klasik iktisat teorisinin özel bir hali olarak görmekteydi (ücretlerin aşağıya doğru katı olması, tam istihdama geri dönmek için klasik otomatik denge mekanizmasının çalışmasının önündeki engel olma durumu).

3.5 Açık Ekonomide IS–LM Modeli

Kapalı ekonomi için, IS–LM modeli çerçevesinde Keynesyen istikrar politikası yaklaşımını ele aldıktan sonra (kısım 3.2–3.4 arası), şimdi 1960'ların başlarında ilk kez Robert Mundell ve Marcus Fleming tarafından geliştirilen bir modeli kullanarak açık bir ekonomide istikrar amacıyla maliye ve para politikalarının kullanımını göz önüne alacağız (bkz. Mundell, 1963; Fleming, 1962). Daha sonra inceleyeceğimiz üzere açık bir ekonomide maliye ve para politikalarındaki değişimlerin etkileri, sermaye hareketliliği ve mevcut döviz kuru rejimine bağlıdır. IS–LM modelini açık bir ekonomiye genişletirken modele eklenmesi gereken değişiklikleri gözden geçirmekle başlayacağız.

3.5.1 Mal Piyasası ve *IS* Eğrisi

Kapalı bir ekonomide olduğu gibi, açık ekonomide de mal piyasasında denge, toplam taleple toplam arzın eşitlendiği noktada gerçekleşir. Açık ekonomide toplam talep sadece tüketim, yatırım ve hükümet harcamalarından değil, aynı zamanda "net" ihracattan, yani ihracat eksi ithalattan ($X - Im$) meydana gelir. İhracatın (i) dış âlem gelir düzeyinin, (ii) ülke mallarının fiyatının rakip ülkelerdeki *nisbi* fiyatlara oranının ve (iii) lezzet, malların kalitesi, dağıtım tarihleri gibi diğer değişkenlerin fonksiyonu olduğu varsayılır. Nisbi fiyat oranı eP_D/P_F olarak tanımlanabilir; e döviz cinsinden ulusal paranın değerini ifade eden döviz kurunu, P_D ulusal para cinsinden yerli malların fiyatını, P_F ise döviz cinsinden yabancı malların fiyatını göstermektedir. İthalatın, ihracatı etkileyen aynı faktörlerce belirlendiği varsayılır (çünkü bir ülkenin ihracatı diğer ülkenin ithalatı anlamına gelir). Ayrıldığı tek nokta gelir değişkenidir. Burada gelir, dış âlem değil yurtiçi geliri ifade eder. Yurtiçi gelir arttıkça, *ceteris paribus*, toplam talep artacak ve bu artan talebin bir kısmı ithal mallarla karşılanacaktır; yani marjinal ithalat eğilimi sıfırdan büyüktür.

Kısım 3.3.1'de ele alındığı gibi, *IS* eğrisi mal piyasasında denge ile uyumlu faiz oranı ve gelir düzeyleri ikilisini izleyen bir eğridir. Açık ekonomide *IS* eğrisi negatif eğilimdir ama kapalı ekonomiye göre eğimi diktir. Çünkü yurtiçi gelirin artmasıyla, toplam talep arttıkça çarpanın değeri azalır. Ayrıca, kapalı bir ekonomide *IS* eğrisinin konumunu belirleyen faktörlere ilaveten "net" ihracatı etkileyen değişkenlerin herhangi birinde meydana gelen bir değişiklik de *IS* eğrisinin kaymasına neden olacaktır. Örneğin, dış âlemin gelirinin artması nedeni ile ihracatta bir artış *IS* eğrisini sağa kaydırarak aynı faiz oranı düzeyinde daha yüksek bir ulusal gelire neden olacaktır. Benzer şekilde, *ceteris paribus*, eğer (i) Marshall–Lerner koşullarının sağlandığı varsayımı altında; yani başlangıçta ticaret hesabı-

nın denk olması, ithal ve ihrac malları arzlarının fiyat esnekliğinin sonsuz olması, ithal ve ihrac mallarının talep fiyat esnekliğinin toplamının birden büyük olması halinde (bkz. De Vanssay, 2002) döviz kuru düşerse (yani ulusal para değer kaybederse veya devalüe edilirse); (ii) yabancı malların fiyat düzeyi artarsa; ve (iii) yurtiçi fiyat düzeyi düşerse, net ihracat artacaktır. *IS* eğrisini sağa kaydıran her durumda, öncekilerde olduğu gibi, kaymanın büyüklüğü şokun boyutu ile çarpmanın çarpımına eşit olacaktır. Tersine, bu değişkenlerde aksi yönde bir değişim *IS* eğrisini sola kaydıracaktır.

3.5.2 Para Piyasası ve *LM* Eğrisi

Açık bir ekonomide *LM* eğrisi, önemli bir istisna dışında kapalı ekonomidekiyle tamamiyle aynıdır. Açık ekonomide, mevcut sabit kur nedeniyle, yetkililer ödemeler dengesi açık/fazlasının yerli para üzerindeki etkilerini sterilize veya nötralize etmezlerse, yurtiçi para arzı miktarı, ödemeler dengesi açığı veya fazlası nedeniyle değişecektir (yani, cari ve sermaye hesaplarının net dengesi). Sabit kur rejimi altında, yetkililer döviz ulusal para cinsinden sabit kur üzerinden alıp satmayı taahhüt ederler. Örneğin, bir ödemeler dengesi fazlası durumunda yerleşikler ulusal para için sabit kur üzerinden yetkililere döviz satacaklardır. *Ceteris paribus*, ödemeler dengesi fazlası, hem yetkililerin döviz rezervlerinin artmasıyla hem de yurtiçi para arzının artmasıyla sonuçlanacaktır. Böylece *LM* eğrisi aşağıya kayacaktır. Aksi durumda, ödemeler dengesi açığı hem yetkililerin döviz rezervlerinin düşmesiyle hem de ulusal para arzının azalmasıyla sonuçlanacaktır. Böylece *LM* eğrisi yukarıya kayacaktır. Tersine, esnek döviz kuru rejiminde döviz kuru, döviz piyasasını temizleme yönünde uyum sağlar (yani, merkezi para otoritesi döviz piyasasına müdahale etmez). Öyle ki, cari işlemler ve sermaye hesabı toplamı her zaman sıfıra eşit olur. Sonuç olarak *LM* eğrisi dış faktörlerden bağımsızdır ve *LM* eğrisinin konumunu belirleyen faktörler daha önce kısım 3.3.2’de ele alınanlarla aynıdır.

Açık ekonomi için *IS-LM* modelini tamamlamak için şimdi ödemeler dengesi denkliği ve *BP* eğrisini inceleyeceğiz.

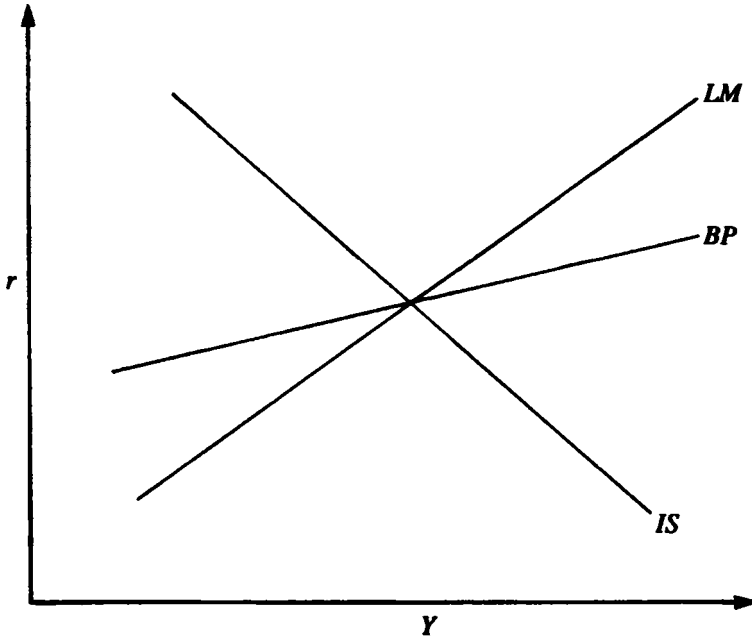
3.5.3 Ödemeler Dengesi ve *BP* Eğrisi

Ödemeler dengesi üzerine ilk Keynesyen analizler (bkz. Dimand, 2002c) cari işlemlerin belirlenmesi ve hükümet politikalarının ödemeler dengesini nasıl iyileştirebileceği konuları üzerine eğilmişlerdi (özellikle de hangi koşullar altında devalüasyonun tek başına başarıyla sonuçlanacağı konusunda). 1950’lerin sonu ve 1960’ların başı, ticaret ve sermaye hareketlerinin artan liberalizasyon dönemi idi; ve önceden de belirttiği gibi, bu nedenle Mundell ve Fleming açık ekonomi için Keynesyen modele sermaye akımlarını da dahil ederek genişletti. Analizi incelemeye başlamadan önce yurtiçi ekonominin ve makroekonomik politikaların dünyanın geri kalanı üzerinde önemli bir etkiye yol açmayan dışa açık küçük bir ekonomi üzerinde çalıştığımızı belirtmekte yarar var.

Ödemeler dengesi denkliği cari ve sermaye hesabı dengesi toplamının sıfıra eşit olmasını gerektirir. Önceden belirtildiği üzere, ihracat dış alem gelirinin ve nisbi fiyatların bir fonksiyonuyken, ithalat ulusal gelirin ve nisbi (yerli ve yabancı

malların) fiyatların bir fonksiyonudur. *Ceteris paribus*, ulusal gelir arttıkça ithalat artar ve ödemeler dengesinin cari işlemler hesabı kötüleşir. Döviz kuru değişimi hakkındaki durağan beklentilerle, net sermaye akımları yurtiçi ve yurtdışı faiz oranları arasındaki farkın fonksiyonudur. *Ceteris paribus*, yurtiçi faiz oranı arttıkça, ulusal varlıklar daha çekici hale gelecek ve ödemeler dengesinin sermaye hesabı giriş yapan sermaye nedeniyle iyileşecektir.

BP eğrisi (bkz. Şekil 3.9) cari işlemler ve sermaye hesabı işlemlerin toplamını ifade eden ödemeler dengesini sıfıra eşitleyen yurtiçi faiz oranı ve ulusal gelir ikilisinin konumunu çizer. *BP* eğrisi, pozitif eğimlidir çünkü ödemeler dengesi denkliliği sağlanırsa (toplamın sıfır olması) cari işlemleri kötüleştirecek (iyileştirecek) ulusal hâsılda bir artış (azalış), sermaye hesabını iyileştirecek (kötüleştirecek) yurtiçi faiz oranlarında bir artışı (azalışı) beraberinde getirmelidir. *BP* eğrisinin sol üstünde kalan noktalar belirli bir gelir düzeyinde ödemeler dengesi denkliliğini sağlamak için gerekli faiz oranından daha fazla yurtiçi faiz oranı alanı olduğu için ödemeler dengesi fazlalığını gösterir. Tersine, *BP* eğrisinin sağ altında kalan noktalar, belirli bir gelir düzeyinde, yurtiçi faiz oranı ödemeler dengesi denkliliğini sağlamak için gerekli olan faiz oranından daha düşük olduğundan, ödemeler dengesi açığını gösterir.

Şekil 3.9 Mundell-Fleming/Keynesyen model

BP eğrisinin eğimi, marjinal ithalat eğilimine ve uluslararası sermaye akımının faiz oranı esnekliğine bağlıdır. *Ceteris paribus*, marjinal ithalat eğilimi küçüldükçe (büyüdükçe) ve sermaye hareketlerinin faiz esnekliği arttıkça (azaldıkça) *BP* eğrisi yatıklaşır (dikleşir). Örneğin, sermaye hareketlerinin yurtiçi faiz oranların-

daki değişikliklere duyarlılığı arttıkça yurtiçi faiz oranlarındaki küçük bir artış, belirli bir gelir düzeyi için ödemeler dengesi denkleğini sağlamak için gerekli faiz oranı artışını küçültür ve bu nedenle *BP* eğrisi yatıklaşır. Şekil 3.9'da gösterilen *BP* eğrisi, yurtiçi faiz oranı dış alem faiz oranından ayrılabildiği için sınırlı sermaye hareketliliği durumunu ifade etmektedir. Uluslararası sermaye hareketliliğinin, faiz esnekliğiyle ilgili olarak sınırsız sermaye hareketliliği ve tam sermaye hareketliliği olarak adlandırılan iki uç durumda, *BP* eğrisinin eğiminin sırasıyla yatay ve dikey olacağını belirtmek önemlidir. Örneğin, tam sermaye hareketliliği durumunda, *BP* eğrisi yatay durumdadır; yani, yurtiçi faiz oranları tamamıyla yurtdışı faiz oranlarına bağlı olacaktır. Eğer yurtiçi faiz oranları dünya faiz oranlarının üzerindeyse sınırsız sermaye girişi oluşacaktır, veya tam tersi.

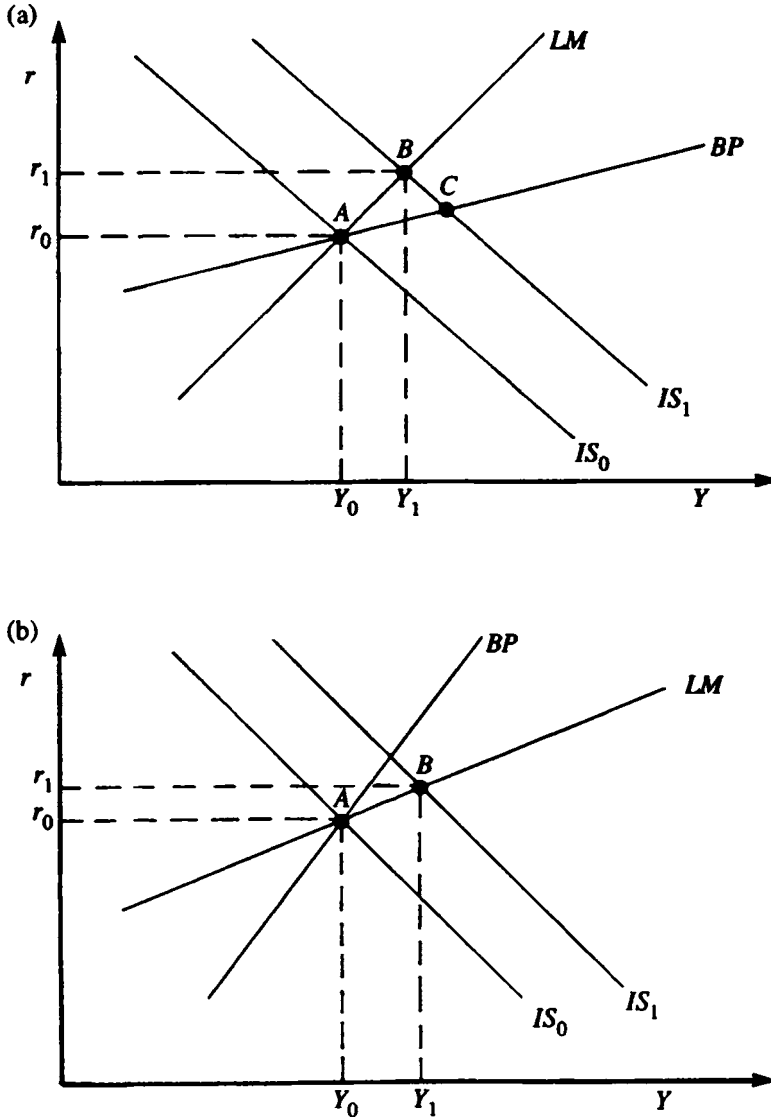
BP eğrisi verili bir dünya gelir düzeyi, dış alem faiz oranı, yurt dışı fiyat düzeyi; döviz kuru; ve yurtiçi fiyat düzeyi için çizilir. Eğer bu değişkenlerden herhangi birinin değişmesi gerekirse, bu durumda *BP* eğrisi de değişecektir. Örneğin, ihracatta bir artış ve/veya ithalata bir düşüş (dünya gelirinde bir artış; döviz kurlarında bir düşüş; yurt dışı fiyat düzeyinde bir artış ya da yurtiçi fiyat düzeyinde bir düşüş gibi) *BP* eğrisinin sağ aşağıya kaymasına neden olacaktır veya tam tersi. Diğer bir deyişle herhangi bir ulusal üretim düzeyinde, cari işlemler hesabındaki olumlu bir gelişme sermaye hesabı etkileri ile ödemeler dengesi denkleğini sağlayacak daha düşük bir yurtiçi faiz oranını gerektirecektir.

3.5.4 Tam Model ve Maliye ve Para Politikasındaki Değişikliklerin Etkileri

Şimdi dışa açık küçük bir ekonomi için, tam IS–LM modelini inceleyeceğimiz konuma geldik. Mal ve para piyasalarında denge ile ödemeler dengesi denkleği, Şekil 3.9'da gösterilen *IS*, *LM* ve *BP* eğrilerinin kesişimi ile oluşur. Bundan sonra, para ve maliye politikasındaki değişikliklerin (i) gelir düzeyi ve sabit kur rejiminde ödemeler dengesi rejimi ve (ii) gelir düzeyi ve esnek döviz kuru sisteminde döviz kurları üzerindeki etkilerini analiz edeceğiz.

Sabit kur sistemi altında mali genişleme, gelirden bir artışa neden olurken; ödemeler dengesi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiye sahip olabilir, veya tam tersi. Genişlemeci bir maliye politikasının gelir ve ödemeler dengesi üzerindeki etkileri Şekil 3.10'daki her iki diyagramda gösterilmiştir. (a) panelinde *LM* eğrisi *BP* eğrisinden daha dik iken (b) panelinde tersi durum geçerlidir. Şekil 3.10'un her iki panelinde de ekonomi başlangıçta $r_0 Y_0$ da, para ve mal piyasalarındaki denge ile ödemeler dengesi denkleğini gösteren IS_0 , *LM*, *BP* eğrilerinin kesiştiği *A* noktasında bulunmaktadır. Genişletici bir maliye politikası *IS* eğrisinin IS_0 'dan IS_1 'e doğru sağa kaymasına ve yurtiçi faiz oranlarının r_0 'dan r_1 'e yükselmesine (sermaye hesabının artar), üretim düzeyinin Y_0 'dan Y_1 'e yükselmesine neden olur, (ödemeler dengesi kötüleşir). Şekil 3.10'un her iki panelinde de görüldüğü gibi ödemeler dengesi üzerinde net etki *LM* ve *BP* eğrilerinin nisbi eğimlerine (yani modeldeki yapısal parametrelere) bağlıdır. Panel (a)'da, net etki *B* noktasında ödemeler dengesi fazlalığı iken panel (b)'de ödemeler dengesi açığıdır (bir diğer ifadeyle, IS_1 ve *LM* eğrilerinin kesiştiği *B* noktası *BP* eğrisinin altındadır). Genişletici maliye politikasının ödemeler dengesi üzerinde daha çok

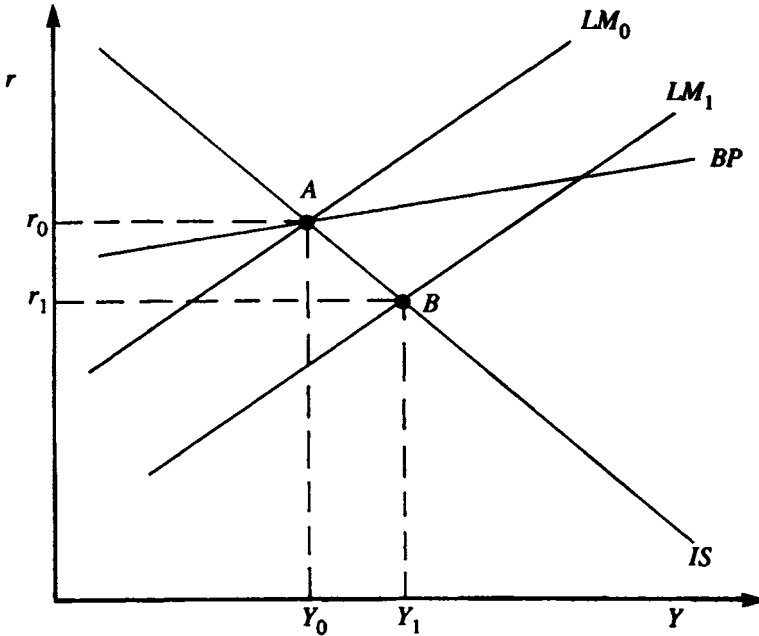
olumlu etkiye sahip olmasının koşulları: (i) marjinal ithalat eğiliminin küçülmesi ve sermayenin faiz esnekliğinin artması (yani BP eğrisinin yatıklaşması) ve (ii) para talebinin gelir esnekliğinin büyümesi ve para talebinin faiz elastikiyetinin küçülmesi (yani LM eğrisi dikleşmesi), veya tam tersi. Uygulamada para talebinin faiz esnekliği sermaye akımlarının faiz esnekliğinden daha düşük olduğu için LM eğrisinin BP eğrisinden daha dik olması muhtemeldir. Bu görüş mevcut ampirik bulgular ile de desteklenme eğilimindedir ve uzun dönem denge üzerine tartışmalarına da uyarlanacaktır.

Şekil 3.10 Eksik sermaye hareketliliği altında mali genişleme

Bu noktada, sabit kur sistemi altında maliye politikasındaki bir değişimin ödemeler dengesi üzerinde yarattığı sonuçların incelemesinde; Keynesyen yaklaşımın, ödemeler dengesi açık veya fazlalıklarının para stoğu üzerindeki etkilerinin, kısa dönemde yetkililer tarafından sterilize edilebildiği varsayımını belirtmek önemlidir. İncelemede bulunduğumuz sonuçlar kısa dönemlidir, çünkü uzun dönemde ödemeler dengesi açık veya fazlalıklarının para stoğu üzerinde etkilerini sterilize etmek oldukça zorlaşmaktadır. Uzun dönem dengesi ödemeler dengesinde sıfır denkleğini gerektirir, aksi takdirde yurtiçi para arzı kısım 3.5.2’de ele alınan durumu değiştirir. Şekil 3.10’un (a) panelindeki *B* noktasında olduğu gibi, ödemeler dengesi fazlalığı sabit kur sistemini sürdürmek isteyen yetkililerin müdahalesi sonrasında yurtiçi para arzında bir genişlemeye neden olacaktır. Bu durum *LM* eğrisinin sağa kaymasına neden olacak ve uzun dönem denge, ödemeler dengesinin sıfır ve para ve mal piyasalarının dengede olduğu *C* noktasında oluşacaktır.

Sabit kur sisteminde mali genişlemenin tersine, sınırlı sermaye hareketliliği durumunda parasal genişleme, *LM* eğrisinin *BP* eğrisinden daha dik olup olmamasına bağlı olmaksızın ödemeler dengesinin her zaman kötüleşmesine yol açacaktır. Bu durum, ekonominin başlangıçta para ve mal piyasasında dengenin ve ödemeler dengesi denkleğinin sağlandığı *IS*, *LM*₀, *BP* eğrilerinin kesiştiği *A* noktasında bulunduğu Şekil 3.11’de gösterilmiştir. Genişletici para politikası *LM* eğrisini *LM*₀’dan *LM*₁’e kaydırarak yurtiçi faiz oranlarının *r*₀’dan *r*₁’e düşmesine (sermaye hesabının kötüleşmesine) ve gelir düzeyinin *Y*₀’dan *Y*₁’e yükselmesine (cari işlemler hesabının kötüleşmesine) neden olacaktır.

Şekil 3.11 Eksik sermaye hareketliliği altında parasal genişleme

Faiz ve gelirin, sırasıyla, cari işlemler ve sermaye hesapları üzerindeki zıt yönlü etkileriyle, ödemeler dengesi, B noktasında tartışmasız olarak açık vermektedir ve IS ve LM_1 eğrilerinin kesiştiği yer BP eğrisinin altında kalmaktadır.

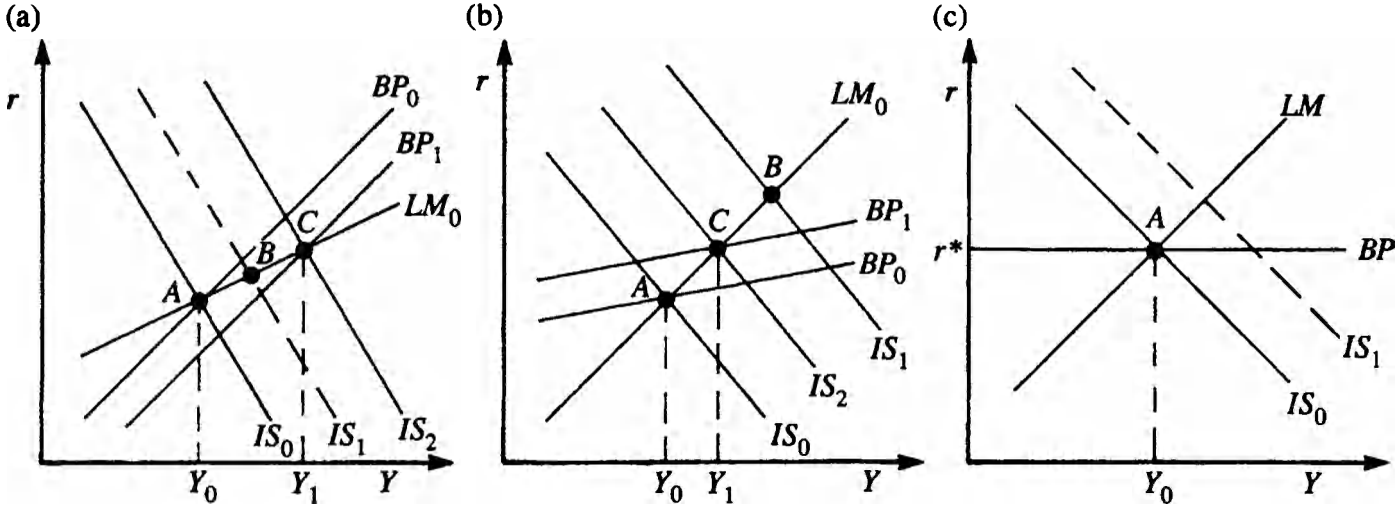
Genişletici maliye politikasında tartışılan duruma benzer bir şekilde, B noktası uzun dönem denge noktası olamaz. Belirtilen ödemeler dengesi açığı para arzında bir daralmaya neden olur, LM eğrisi sola kayar. Uzun dönem uyum süreci, LM eğrisinin başlangıç noktasına geri döndüğü A noktasında son bulur. Diğer bir deyişle, sterilizasyonun olmadığı durumda, para politikası gelir düzeyini etkilemede tamamen etkisizdir. Bu durum, politikayı uygulayan ülkenin dünyanın geri kalanına göre küçük bir ülke konumunda olduğunu varsaymaktadır, buna göre, ülkenin para arzındaki bir artış dünya para arzını etkilemeyecektir.

Okuyucu, sabit kur rejimi altında olan dışa açık küçük bir ekonomi için, sınırsız sermaye hareketliliği durumunda ulusal gelir denge düzeyinin uzun dönemde IS ve 'yatay' BP eğrilerinin kesiştiği noktada gerçekleşeceğini, kendine doğrulamalıdır. Bu durumda, para politikası toplam talep ve gelir üzerinde uzun dönem etkilere sahip olmadığından etkisiz iken, maliye politikası tam etkindir (mali genişleme 45° 'lik basit Keynesyen modelin tam çarpan etkisi veya özel sektör yatırımlarının dışlanmayacağı karma model ile sonuçlanır).

Esnek kur rejimi altında maliye ve para politikalarının etkinliğini incelemekten önce Mundell'in (1962) iç (tam istihdam düzeyinde üretim ve istihdam) ve dış denge (ödemeler dengesi kalemlerinin toplamının sıfır olması) olarak ikiz hedefe başarılı bir şekilde ulaşmada para ve maliye politikalarının uygun kullanımlarını da incelediğini söylemek ilginç olacaktır. Tahsis sorunu olarak adlandırılan Mundell'in çözümü etkin piyasa sınıflandırılması ilkesine dayanır (Mundell, 1960). Bu ilke, her politika aracının en fazla etkiye sahip olduğu amaç ile eşleştirilmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır; iç denge için maliye politikası, dış denge için para politikasının tahsis edilmelidir.

Şimdi esnek kur sistemi altında maliye ve para politikalarındaki bir değişimin ulusal gelir üzerindeki etkilerini incelemeye geçebiliriz. Mali genişlemenin gelir düzeyi ve döviz kuru üzerindeki etkileri yine BP ve LM eğrilerinin eğimlerine bağlıdır. Bu durum Şekil 3.12'nin (a) ve (b) panellerinde sınırlı sermaye hareketliliği durumu altında gösterilmiştir. Bu şekil, sadece Şekil 3.10'da incelediğimiz durumun esnek kur sistemi karşılığıdır.

Şekil 3.12'nin (a) panelinde BP eğrisi LM eğrisinden daha diktir. Ekonomi başlangıçta A noktasında, IS_0 , LM_0 , ve BP_0 eğrilerinin kesiştiği noktada dengededir. Genişletici bir maliye politikası IS eğrisini IS_0 'dan IS_1 'e kaydıracaktır. Yukarıda tartıştığımız gibi, sabit kur rejimi altında mali genişleme, ödemeler dengesi açığına neden olacaktır. (IS_1 ile LM_0 'ın kesiştiği B noktası BP_0 eğrisinin altındadır). Esnek döviz kuru ile birlikte döviz kurları ödemeler dengesi dengesizliğini giderecek olan uyum sürecine girmiş olacaktır. Döviz piyasasında ulusal para arzındaki artış döviz kurlarının değerini düşürerek, IS_1 ve BP_0 eğrisini LM_0 eğrisi boyunca B noktasının sağında yer alacak şekilde yeni denge noktasına kadar, örneğin Y_1 gelir düzeyine sahip C noktasına kadar ve aynı şekilde IS_1 , LM_0 ve BP_1 'in üçlü olarak kesiştiği noktaya kadar sağa kaydıracaktır. Bu durumda döviz kurundaki değer kaybı yurtiçindeki mali genişlemenin toplam talep üzerindeki etkilerini kuvvetlen-

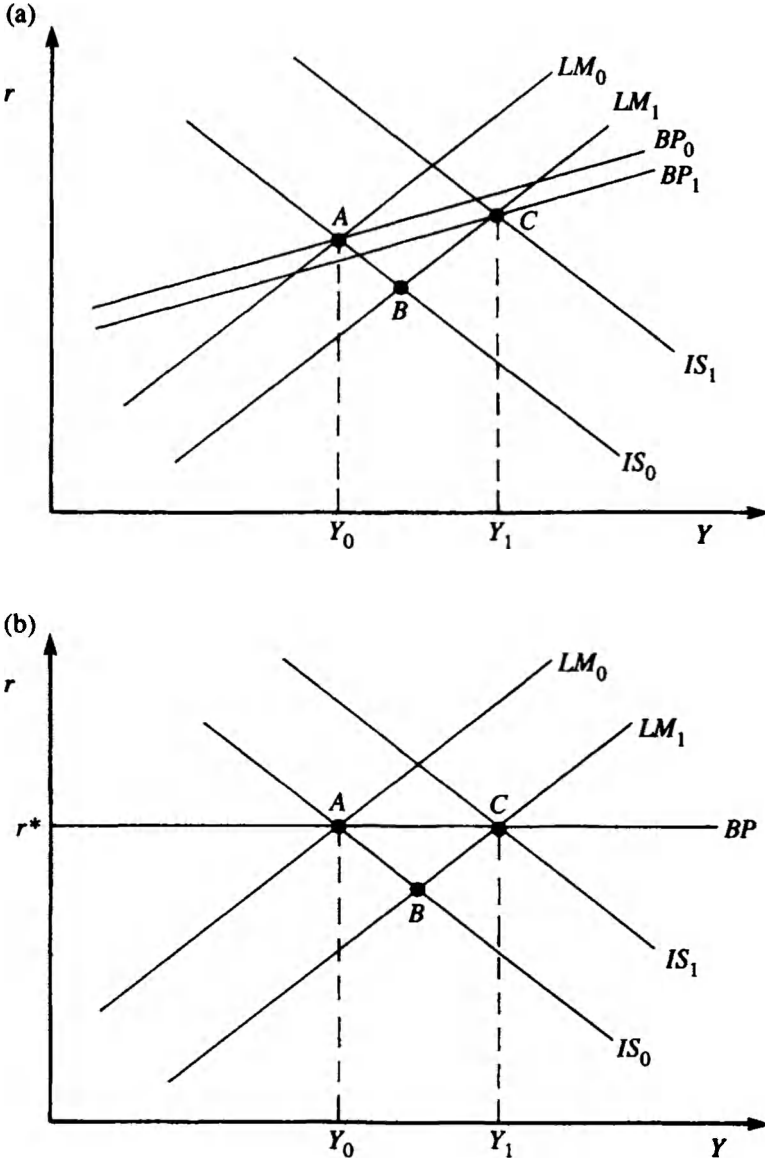
Şekil 3.12 (a) ve (b) eksik ve (c) tam sermaye hareketliliği altında mali genişleme

Şekil 3.12'nin (b) paneli LM eğrisinin BP eğrisinden daha dik olduğu durumu betimlemektedir. Ekonomi başlangıçta A noktasında, IS_0 , LM_0 ve BP_0 eğrilerinin üçlü olarak kesiştiği noktada dengededir. Mali genişleme IS eğrisini sağa kaydırarak IS_0 'dan IS_1 haline getirecek IS_1 ile LM_0 eğrisinin kesişimi olan B noktası BP_0 eğrisinin yukarısında yer alacaktır. Bu durum sabit kur rejimi altında ödemeler dengesi fazlalığına denktir ve döviz kurlarının ulusal gelirdeki para talebi fazlalığını ortadan kaldırmaya yönelik uyum sürecine girmesine neden olacaktır. BP eğrisinin LM eğrisinden daha dik olduğu durumun tersine, döviz kuru değer kazanacak ve IS_1 ve BP_0 eğrilerinin her ikisinin de sola kaymasına neden olacaktır. Denge, B noktasının solunda LM eğrisi üzerinde, örneğin C noktasında oluşacaktır. Bu durumda maliye politikası, üretimi ve istihdamı etkilemede daha az etkin olacaktır çünkü döviz kurundaki değerlenme, toplam talep üzerindeki mali genişlemenin etkilerini azaltmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, (b) paneli gerçek durumu en uygun şekilde göstermektedir.

Şekil 3.12'nin (c) panelinde tam sermaye hareketliliği durumunda, maliye politikası tamamiyle etkinsizdir olup, üretim ve istihdamı etkileyememektedir. Sınırsız sermaye hareketliliği durumunda BP eğrisi yatayıdır, yani yurtiçi faiz oranları, yurtdışı faiz oranlarına r^* sıkı sıkıya bağlıdır. Eğer yurtiçi faiz oranları yurtdışı faiz oranlarının üzerine çıkarsa sonsuz sermaye akışı olacaktır veya tam tersi. Mali genişleme (IS eğrisinin IS_0 'dan IS_1 'e kayması) yurtiçi faiz oranlarının yukarı çıkmasına baskı yapacaktır. Başlangıç aşamasında olan bu baskı sermaye girişine neden olacak ve döviz kurunun değerlenmesine yol açacaktır. Döviz kuru değerlendikçe net ihracat azalacak, IS eğrisi sola kayacaktır. Sadece sermaye akımları IS eğrisini başlangıç noktasına geri getirecek şekilde döviz kurlarının değerlenmesine yetecek kadar büyük olduğunda, denge yeniden A noktasında kurulacaktır. Diğer bir deyişle, mali genişleme net ihracatı tamamiyle dışlayacak ve böylelikle üretim ve istihdamda değişiklik olmayacaktır. Y_0 başlangıç gelir düzeyinde cari işlemler açığı tamı tamına kamu bütçe açığı ile aynı miktarda artmış olacaktır.

Son olarak sınırlı ve tam sermaye hareketliliği altında parasal genişlemenin gelir ve döviz kuru üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. Şekil 3.13'ün (a) panelinde sınırlı sermaye hareketliliği durumu betimlenmektedir. Ekonomi başlangıçta IS_0 , LM_0 ve BP_0 'ın üçlü kesişim noktası olan A noktasında dengededir. Parasal genişleme LM eğrisini LM_0 'dan LM_1 'e kaydıracaktır. Sabit kur sistemi altında bu durum ödemeler dengesi açığına neden olacaktır. Esnek döviz kuru sistemi ile döviz kurları, ödemeler dengesi denkleğini sağlamak için değer kaybedecek ve hem BP hem de IS eğrisi LM_1 eğrisi üzerinde B noktasının sağında IS_1 , LM_1 ve BP_1 'in üçlü kesiştikleri bir noktada örneğin C gibi bir noktada yeni bir denge kurulana kadar sağa kayacaktır. Parasal genişlemenin etkisi döviz kurundaki değer kaybı ile artış gösterecek, daha yüksek bir gelir düzeyine yol açacaktır. Şeklin (b) panelinde tasvir edilen tam sermaye hareketliliği uç durumunda ise parasal genişleme (LM eğrisinin LM_0 'dan LM_1 'e kayması) yurtiçi faiz oranları üzerinde aşağı yönlü bir baskı yaratacaktır. Başlangıç düzeyinde, bu baskı sermayenin dışarıya çıkmasına ve döviz kurlarının değer kaybetmesine neden olacaktır. Böylelikle veri IS eğrisi, r^* yurtdışı faiz oranı ve Y_1 yeni gelir düzeyinde LM_1 , IS_1 ve BP eğrilerinin üçlü kesiştikleri C noktasında yeni denge kurulana kadar IS eğrisi (IS_0 'dan IS_1 'e) sağa

kayacaktır. Bu uç durumda, yukarıda tartışılan maliye politikasında ortaya çıkan durumun tersine para politikası tamamıyla etkindir.

Şekil 3.13 (a) eksik ve (b) tam sermaye hareketliliği altında parasal genişleme

Özetle, sabit kur sistemi ve sınırlı sermaye hareketliliği altında mali genişleme, geliri artırırken ödemeler dengesi üzerindeki etkisi (sterilizasyon varsayımı ile) muğlaktır (LM ve BP eğrilerinin görece eğimlerine bağlıdır). Tersine, para politikasındaki bir değişiklik sonrası böyle bir muğlaklık yoktur. Parasal genişleme gelirde bir artışa neden olacak ve her zaman ödemeler dengesini her zaman

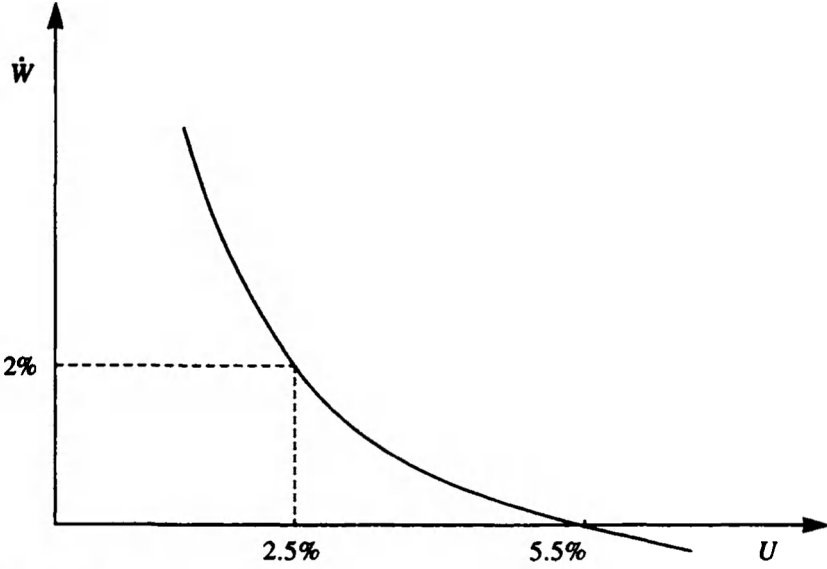
olumsuz etkileyecektir. Oysa, sterilizasyonun olmadığı durumda, para politikası geliri etkilemede tamamıyla etkinsizdir. Dahası, sınırsız sermaye hareketliliği uç durumunda maliye politikası oldukça kuvvetli iken, para politikasının toplam talep ve gelir düzeyi üzerindeki etkileri uzun süreli olmayacağı için önemsiz olacaktır. Esnek kur sistemi ve sınırlı sermaye hareketliliği altında ise maliye politikası gelir artışına yol açarken, döviz kurlarının (*LM* ve *BP* eğrilerinin göreceli eğimlerine bağlı olarak) değerlendirilmesine veya değer kaybetmesine neden olabilecektir, bu nedenle mali genişlemenin toplam talep ve gelir üzerindeki etkilerini kısmen azaltacaktır. Tersine, döviz kurundaki değer kaybının olumlu yansıması sonucu parasal genişlemenin toplam talep ve gelir üzerindeki olumlu etkileri ile, genişletici para politikası, geliri artıracaktır. Sınırsız sermaye hareketliliği uç durumunda para politikası oldukça etkili iken, maliye politikası üretim ve istihdamı etkileyeceği için önemsizdir.

Tartışmamızı bitirirken açık bir ekonomi için yukarıdaki IS-LM modelinde pek çok kısıtın var olduğunu belirtmek önemlidir. Bu kısıtlar: sınırlayıcı varsayımlar (örneğin, sabit fiyatlar, sabit ücretler, döviz kuru değişimlerinde statik beklentiler); sermaye hesabı tanımının (ülkeler arasında sermaye akımı yalnızca yurtiçi ve yurtdışı arasındaki faiz oranı farklılığına dayanır) kesintisiz sermaye akımının sürekli faiz oranı değişimini gerektirdiğini söyleyen portföy teorisi ile uyumlu olmaması; bir ülkenin cari işlemler açığının sermaye hesabındaki fazla ile giderildiğine dair örtük varsayım, oysa gerçekte tüm bilanço denklighinden ziyade her bir kalemin denk olması ödemeler dengesi doğası ile daha çok örtüşmektedir; ve ekonomi bunalıma girdikten sonra dinamik uyum mekanizmalarının ele alınmasından ziyade karşılaştırmalı statik uyum mekanizmalarının ele alınması (bkz. Uğur, 2002). Mundell-Fleming modelinin orijinali ve devam niteliğindeki çalışmalar için, okuyucu Frenkel ve Razin (1987); Mundell (2001); Obstfeld (2001); Rogoff (2002); Broughton'un (2003) çalışmalarına başvurabilir.

Hem kapalı hem de açık bir ekonomi için sabit fiyatlı Keynesyen modeller çerçevesinde, para ve maliye politikalarının etkinliğini analiz ettikten sonra; şimdi orijinal Phillips Eğrisi analizini ve ortodoks Keynesyen iktisatta Phillips eğrisinin önemi üzerine yorumları tartışacağız.

3.6 Phillips Eğrisi ve Ortodoks Keynesyen İktisat

Phillips eğrisi, enflasyon ve işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki üzerine kuruludur ve makroekonomi alanında en önemli ilişkilerden bir tanesidir (bkz. Smithin, 2002). İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk istatistiksel araştırmanın, 1926 yılında Irving Fisher tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (bkz. Fisher, 1973). Ne var ki, A. W. Phillips'in adını taşıyan bu eğri, İngiltere'de 1861-1957 yılları arasında parasal ücretlerdeki değişim oranı ($\dot{W}$) ile işsizlik oranı (U) arasındaki ilişkiyi inceleyen, 1958 yılında yayınlanan *istatistiksel* bir araştırmadan türemiştir. Şekil 3.14'te görüldüğü gibi bu ilişki doğrusal olmayan ve ters yönlü olarak tahmin edilmiştir. Örneğin, işsizlik oranı yaklaşık yüzde 2,5 olduğunda nominal ücretlerdeki değişim oranı yüzde 2 iken, işsizlik oranı yaklaşık yüzde 5,5 olduğunda nominal ücretlerdeki değişim oranı ise yüzde 0'dır.

Şekil 3.14 Phillips eğrisi

Denklem (3.6)'da gösterildiği üzere, Phillips'in, 1948–1957 yılları arası döneme ait verilerden elde ettiği eğrinin, önceki döneme, 1861–1913, ait verilerden elde ettiği eğriye oldukça yakın olduğunu bulması dikkat çekici olmuştur.

$$\dot{W} = -0,9 + 9,638(U)^{-1,394} \quad (3.6)$$

Bazılarına göre, bu bulgu ücret enflasyonu ile işsizlik arasında *uzun-dönemde istikrarlı* bir negatif ilişkinin var olduğunu desteklemektedir.

Phillips'in orijinal makalesi (1958) nominal ücret artışları ve işsizlik arasındaki ilişkinin ampirik bir araştırması olsa da, Phillips çalışmasına bu iki değişken arasındaki negatif ilişkiyi açıklamakta kullanılan temel teorik mantığın taslağını çizmekle başlar:

Mal ve hizmet talebi, arza göre daha fazla olduğu zaman, fiyatların artmasını bekleriz; fiyatların artış oranı talep fazlalığında gittikçe artış göstermektedir. Tersine, talep arza göre daha az olduğu zaman fiyatların düşmesini bekleriz, böyle bir talep eksikliği durumunda ise fiyatların düşüş oranı gittikçe artmaktadır. Bu prensibin işlemesi, nominal ücretlerin değişim oranının belirlenmesindeki faktörlerden biri olarak mantıklı görülmektedir.

Phillips'in bu öncü çalışmasından sonra, literatürde biri teorik, diğeri ise ampirik olmak üzere iki tutum gelişmiştir. *Ampirik* cephede iktisatçılar, diğer piyasa ekonomilerinde enflasyon ile işsizlik arasında istikrarlı bir ödünleşmenin var olup olmadığını araştırmakla ilgilenmişlerdir (ampirik literatür tartışmaları için, bkz. Santomero ve Seater, 1978). Bu iki değişken arasındaki kabul edilebilir, istikrarlı bir ödünleşmenin bulunması politik bir ikilemi ifade etmektedir. Çünkü ancak uygun ekonomi politikalarıyla eğri sola kaydırılabilirse, aynı anda düşük enflasyon ve düşük işsizlik oranı başarıyla gerçekleştirilebilir. Ne var ki, bu hedefe ulaşmak

için etkin politikaların oluşturulması, ödünleşmenin arkasında yatan ekonomik güçlerin tutarlı bir teorik açıklamasını gerektirmektedir.

Bu eğriyi teorik olarak destekleme adına ilk sağlam girişim, Lipsey tarafından (1960) iki kabul edilmiş ilişkinin bir araya getirilmesiyle gerçekleştirildi. (i) nominal ücret artışları ile emek talep artışı (X_L) arasında pozitif doğrusal ve (ii) emek talep artışı ile işsizlik arasında negatif doğrusal olmayan bir ilişkinin var olduğu. Kabul edilmiş bu ilişkiler denklem (3.7) ve (3.8)'de gösterilmektedir.

$$\dot{W} = \alpha(X_L) = \alpha[(D_L - S_L)/S_L] \quad (3.7)$$

$$X_L = \beta(U) \quad (3.8)$$

D_L emek talebi, S_L emek arzı, α ücret esnekliğinin pozitif katsayısı, β ise $X_L \rightarrow 0$, $U = U^*$ ve $U^* > 0$ olduğunda ve $X_L \rightarrow \infty$, $U \rightarrow 0$ gibi durumlarda değişen bir negatif parametredir. Lipsey bu iki postulayı bir araya getirerek, Phillips'in Şekil 3.14'te görülen nominal ücretlerin değişim oranı ile işsizlik arasında gözlemlediği doğrusal olmayan ters ilişki için ekonomik bir mantık geliştirebilmiştir.

Ücret değişimi ile emek talep artışı arasındaki ilişki Şekil 3.15'te gösterilmektedir. Panel (a) da W_e 'nin altında herhangi bir ücret düzeyinde, ücretler emek piyasasında talep artışı sonucu yükselecektir. Panel (b) nominal ücretlerdeki artış oranının emek piyasasındaki talep artışından daha fazla olduğunu göstermektedir. Örneğin, (a) panelinde W_1 ücret düzeyinde aa kadar emek talep fazlası vardır. Bu talep fazlalığı (b) panelinde $0a$ aralığına eşittir ve W_1 nominal ücret düzeyinde bir artışa sebep olmaktadır. Şekil 3.16'da ise emek talep fazlası ve işsizlik arasındaki ilişki ifade gösterilmektedir. İşgücü piyasası dengeye geldiği zaman dahi (ne emek talebi ne de emek arz fazlası olduğu durum) emek piyasasında insanların iş değiştirmesi, yeni işlerin araştırılması gibi geçici durumlar nedeniyle, Şekil 3.16'da $0e$ aralığı olarak gösterilen pozitif bir işsizlik oluşacaktır. Lipsey, işsizliğin emek talebindeki artışla düşse bile sadece asimtotik olarak sifra yaklaşacağını ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, artan emek talebi istihdamda gittikçe daha küçük artışları beraberinde getirecektir.

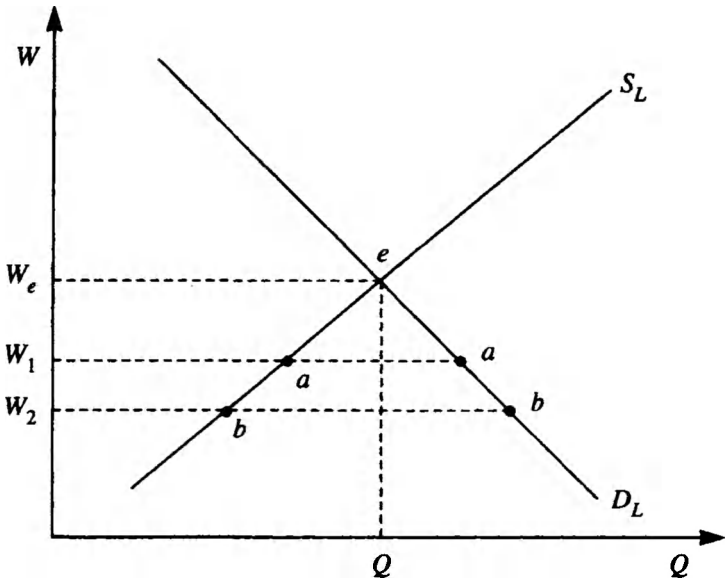
Özetle, en basit haliyle Lipsey'in mantığına göre, işsizlik düzeyi tarafından gösterge alınan nominal ücretlerin değişim oranı, emek piyasasındaki talep artışının derecesine bağlıdır. Bu denklemle de ifade edilebilir:

$$\dot{W} = f(U) \quad (3.9)$$

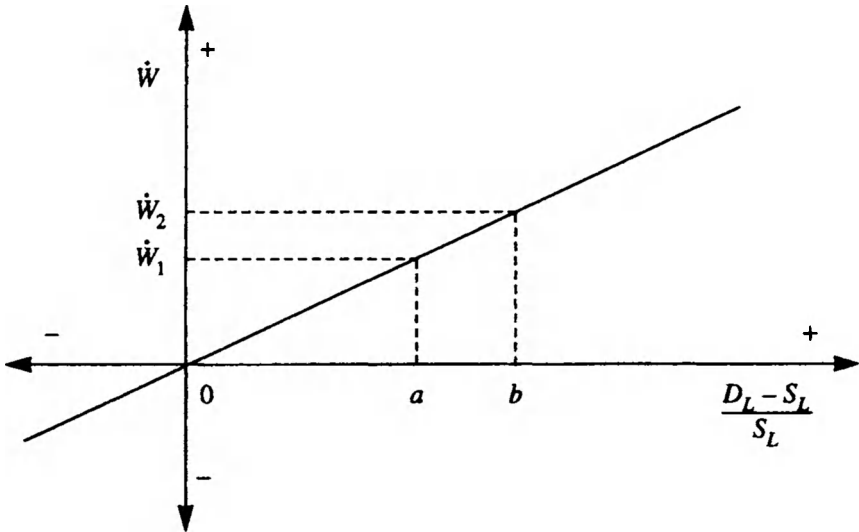
Phillips'in 1958 yılındaki makalesinin açılış cümlesine dönersek, kendisinin nominal ücret artışı ve işsizlik arasındaki yüksek korelasyonu talep çekişli enflasyonu açıklamak adına, kuvvetli bir kanıt olarak gördüğü açıktır.

Lipsey'in modelinde, emek piyasasındaki aksaklıklar nedeniyle, emek piyasasında denge $U = U^* > 0$ olduğunda gerçekleşmektedir (bkz. Lipsey, 1960, ss. 470–71). $U = U^*$ olduğunda, iş olanaklarının sayısı (V) aktif olarak iş arayan işsizlerin sayısına eşit demektir. S_L , istihdam edilenler (E) ile işsizlerin toplamına eşit ($E + U$) olduğu için ve D_L istihdam edilenlerle iş fırsatlarının (V) toplamına eşit ($V + E$) olduğu için *oransal* emek talebi fazlalığını aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

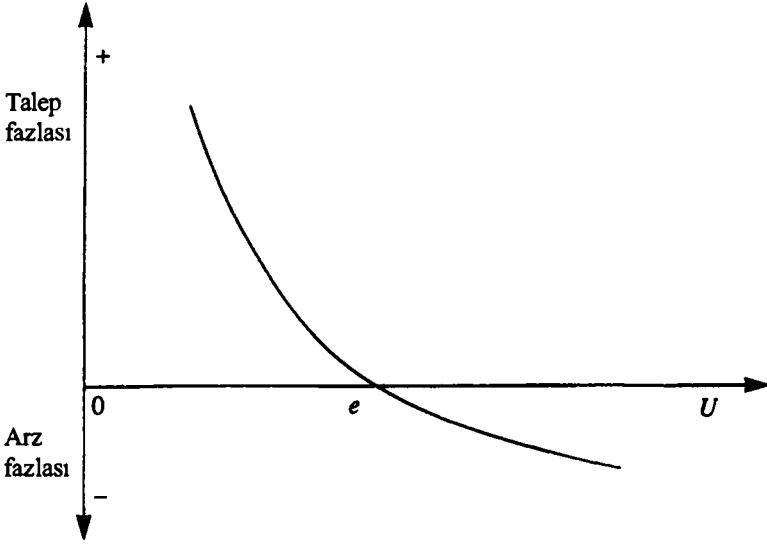
(a)

(b)

Şekil 3.15 Ücret değişimi ve emek talep fazlası arasındaki ilişki

Şekil 3.16 Emek talep fazlası ve işsizlik arasındaki ilişki

$v = V/S_L$ ve $u = U/S_L$ dersek, emek talebi fazlalığını ölçülebilen değişkenler açısından yani iş olanakları oranı (v) ve işsizlik oranı (u) cinsinden yazabiliriz.

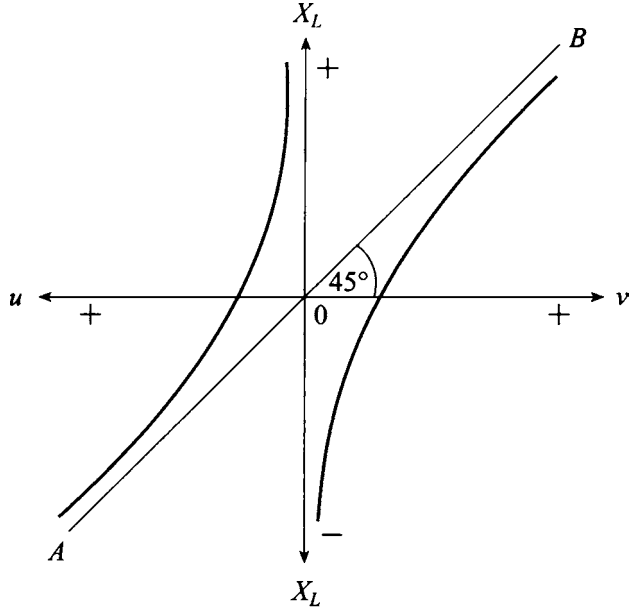
$$X_L = v - u \quad (3.11)$$

Konjonktür dönemi boyunca X_L arttıkça, iş bırakma oranı işe alma oranını aşmayacağı varsayımı altında iş olanakları oranı X_L ile aynı yönde ve işsizlik oranı X_L ters yönde hareket edecektir.

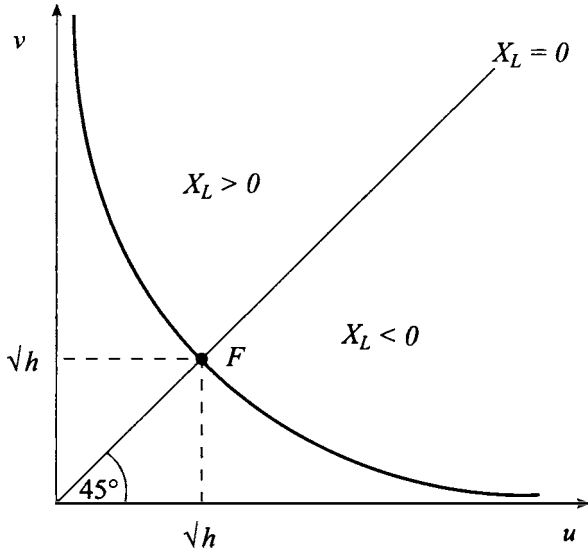
Daha sonra, Hansen (1970) iş olanakları oranı ile işsizlik oranının hiperbolik bir ilişki içinde olduğunu varsayarak Lipsey'in analizini geliştirmiştir. Diğer bir ifadeyle h emek piyasasındaki aksaklık katsayısını göstermek üzere $h = vu$, olduğunu ifade etmiştir (emek piyasasında aksaklık yoksa $h = 0$, hem $v = 0$ hem de $u = 0$ olacaktır). İşgücü piyasasında mevcut bir aksaklık olduğu zaman X_L , u ve v arasındaki ilişki, Şekil 3.17'de gösterilmektedir.

(a) panelinde emek talep fazlalığının sıfır olduğu durumda dahi, emek piyasasında aksaklığın göstergesi olarak işsizliğin ve iş olanağının ikisinin de pozitif olduğunu görebiliyoruz. Mükemmel bir emek piyasasında X_L , u ve v arasındaki ilişki AB olarak gösterilen 45° 'lik bir doğru şeklinde olacaktır. Şekil 3.17'nin (b) panelinde hiperbolik eğri boyunca vu 'nun tüm kombinasyonlarını gösterilmektedir. 45° doğrusunun herhangi bir noktasında $X_L = 0$ ve $v = u$ olduğu için, emek piyasasında dengenin var olduğunu ifade etmektedir. Şekil 3.17'de gösterilen mevcut aksaklık derecesi, (b) diyagramında, F noktasında hiperbolik eğrinin konumu tarafından gösterilmektedir. İşgücü piyasasındaki aksaklığın artmasıyla, bu eğri yukarı kayacaktır. Buna karşılık emek piyasasındaki aksaklıklar arttıkça $X_L = 0$ ile uyumlu işsizlik düzeyi artacağı için bu durum Phillips eğrisini de sağa kaydıracaktır. Örneğin, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında İngiltere'de meydana gelen böyle bir kayış oldukça önemli bir kanıttır (Gujarati, 1972; ayrıca bkz. Taylor 1972).

(a)

(b)

Şekil 3.17 Emek talep fazlası, iş fırsatları ve işsizlik oranları arasındaki ilişki

Şimdi, Hansen tarafından geliştirilen Phillips ilişkisi aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

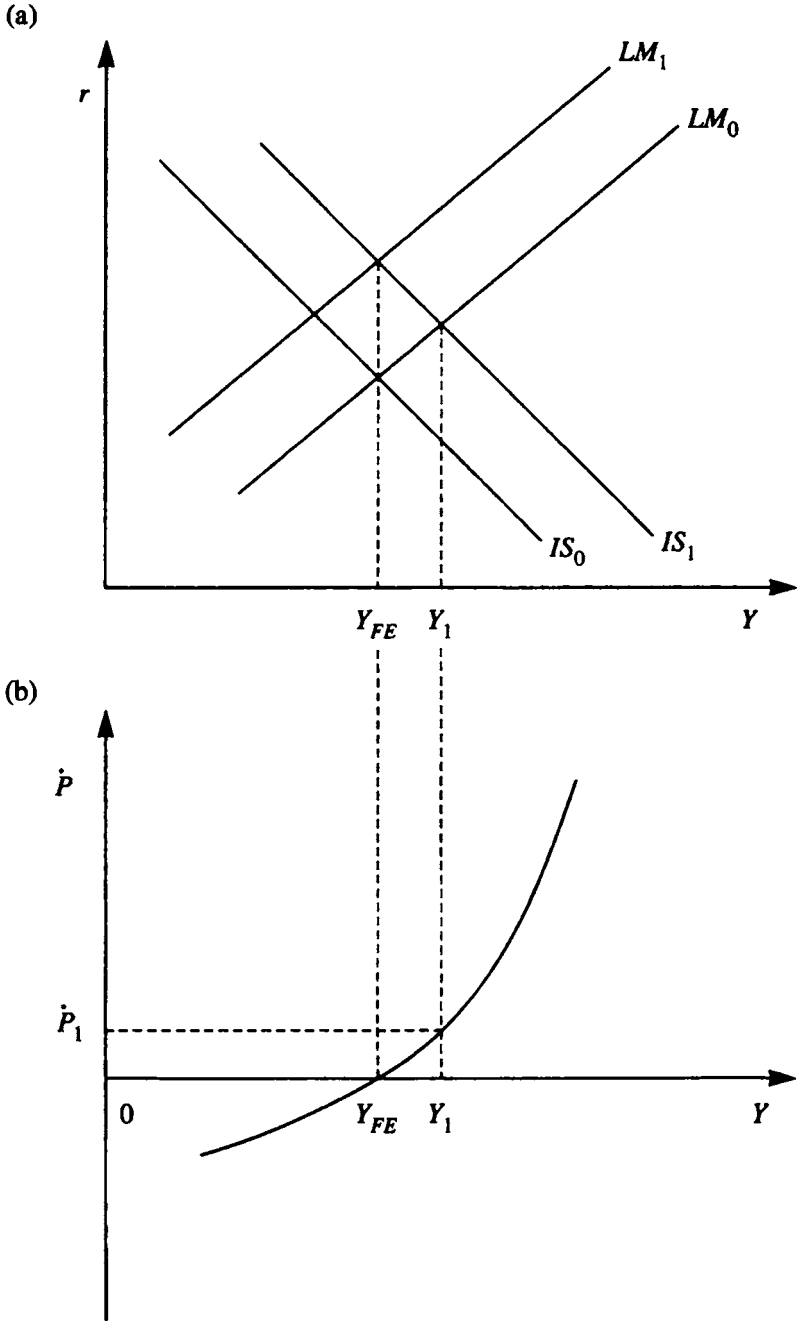
$$\dot{W} = \alpha(h/u - u) + \dot{w} = \alpha h/u - \alpha u + w^* \quad (3.12)$$

w^* dışsal olarak belirlenen ücret artışıdır (örneğin, sendikanın gücü ile ortaya çıkan artış). Denklem (3.12)'de Phillips eğrisinin eğiminin ücret esneklik katsayısına α , bağlı olduğunu ve Phillips eğrisinin konumunun w^* ve emek piyasasındaki aksaklık derecesinden h , etkileneceğini görebiliyoruz. İşgücü piyasasında katılıklar arttıkça, piyasanın aksaklık derecesi ve herhangi bir işsizlik düzeyi için ücret enflasyonu da artmaktadır (Rothschild, 1971; Frisch 1977; Lipsey, 1978).

1960'larda Phillips eğrisi (1958) Ortodoks Keynesyen paradigmanın içsel bir parçası olarak hızla benimsenmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, bu eğrinin pek çok ortodoks Keynesyen tarafından yetkililere politika seçimleri için olası işsizlik–enflasyon kombinasyonlarını bir arada sunan istikrarlı, uzun dönemli ödünleşmenin ifadesi olarak yorumlanmasıdır.

Pek çok akademik ders kitabı içerisinde Phillips eğrisi yorumu, işsizlik düzeyinin *sürekli* düşük olmasının, gerçekte enflasyon düzeyinin *sürekli* yüksek olmasına dayanılarak başarılabileceği biçiminde sunulan bir önerme ile gelmektedir. James Galbraith'ın (1997) ifade ettiği gibi, “1968'de ana-akım Amerikalı Keynesyenler kendilerini Phillips eğrisinin Samuelson ve Solow (1960) türlerine adanmışlardı”. Robert Leeson'a göre (1994a, 1997a, 1999) bu, Bill Phillips'in kendisinin ortaya çıkardığı ilişki değildi. Leeson'a göre Phillips'in 1958 yılındaki çalışması, fiyat istikrarı ile uyumlu bir işsizlik düzeyi belirleme girişimiydi. Richard Lipsey de Phillips'in enflasyonu işsizliği düşürmenin bir fiyatı olarak kabul etme toleransına sahip olmadığını teyit etmektedir (Leeson, 1997a). Oysa Keynesyen ortodoksi, Phillips eğrisini, en kötü ihtimalle 1960'ların sonlarına kadar, özellikle mali araçlara ağırlık veren aktivist toplam talep politikalarıyla ulaşılan farklı hedeflerdeki işsizlik düzeylerinin bir sonucu olarak enflasyon oranlarını tahmin etmek için kullandı. DeLong'un da (1998) belirttiği gibi, bu dönemde önce hedef işsizlik oranı düşük tutuldu, bu makroekonomik politika yaklaşımının enflasyonist sonuçları kaçınılmazdı ve beklenildiği gibi bu sonuçlara 1970'lerin 'Büyük Barış Dönemi Enflasyonu'nun rövanşıyla varıldı.

Phillips eğrisinin Ortodoks Keynesyenler tarafından neden hızla kabul edildiğinin bir nedeninin mevcut makroekonomik modellerde gözden kaçan enflasyon olgusuna, bir açıklama getirmesi olduğu görülmektedir. Okuyucu kısım 3.3'ün içinde yer alan IS–LM modeli tartışmasından, fiyat düzeyinin tam istihdamın altında sabit kabul edildiğini, bu nedenle toplam talepteki değişikliklerin reel gelir ve istihdamı etkileyeceğini ve reel geliri tam istihdam düzeyine çıkaracağını hatırlayacaktır. Tam istihdama kadar nominal ücretler sabit kabul edilmekte ve toplam talepteki değişikliklere tepkisiz kalmaktadır. Yalnızca tam istihdama ulaşıldığında toplam talepteki değişiklikler fiyat düzeyini etkilemektedir Phillips eğrisi, üretim ve istihdamı belirlemenin Ortodoks Keynesyen teorisinin, ücret ve fiyat enflasyonu teorisine bağlanmasına imkan sağlamıştır. Lipsey'i (1978) izleyerek bu durum Şekil 3.18'de olduğu gibi gösterilmektedir. Şekil 3.18'in en üst paneli standart

Şekil 3.18 Keynesyen model ve ücret ve fiyat enflasyonu arasındaki ilişki

IS–LM modelini tasvir etmektedir; en alt paneli ise eksenlerin fiyat enflasyonu ($\dot{P}$) ve üretim/gelir (Y) ile uyarlandığı Phillips eğrisini göstermektedir. Panel (b), (i) üretim düzeyinin istihdam düzeyine bağlı olduğu ve işsizlik düzeyinin istidam düzeyi ile ters ilişki içinde olduğu ve (ii) fiyatların, ana ögesi ücretler olan birim üretim maliyetlerine bir mark-up¹ konarak belirlendiği hipotezine dayanarak türetilir. En basit şekliyle mark-up fiyatlama hipotezi, fiyat enflasyonunun nominal ücret artışı eksi verimlilik artışına bağlı olmasıdır. Bu bağlamda Şekil 3.14'te tahmin edilen enflasyon eğrisinin gösterdiği şey yaklaşık olarak yüzde 2,5 düzeyinde bir işsizlik oranının fiyat istikrarı ile uyumlu olduğudur. Çünkü bu işsizlik düzeyinde, nominal ücretlerde değişim oranı ortalama yüzde 2 verimlilik artışına yaklaşık olarak eşittir. Ekonominin başlangıçta tam istihdam gelir düzeyinde (Y_{FE}), Şekil 3.18'in (a) panelinde IS_0 ve LM_0 'in kesiştiği yerde, bulunduğunu varsayalım, (b) paneli istikrarlı fiyatlarla uyumlu tam istihdam gelir düzeyini göstermektedir, $\dot{P} = 0$. Genişletici bir politika sonrasında IS eğrisi, IS_0 dan IS_1 'e, sağ yukarı kayacak, ve reel gelir Y_{FE} tam istihdam gelir düzeyinin üzerine Y_1 'e yükselecektir. Gelir tam istihdamın üzerine çıktıkça fiyat enflasyonu $\dot{P}_1$ 'e çıkacaktır. Fiyatlar arttıkça para arzının reel değeri düşecek, LM eğrisi, LM_0 'dan LM_1 'e sola kayacak, ve ekonomi tam istihdam noktasına geri dönecektir. Başka bir ifadeyle (a) panelinde IS_1 ile LM_1 'in kesiştiği noktada dengeye gelecektir. Tam istihdam seviyesinde fiyat istikrarı hakimdir, diğer bir ifadeyle (b) panelinde $\dot{P} = 0$ 'dır.

Samuelson ve Solow'un (1960) önemli katkılarında sonra Phillips eğrisi pek çok Ortodoks Keynesyen tarafından yetkililere politika tercihleri için olası işsizlik enflasyon kombinasyonlarını sunan istikrarlı bir *uzun dönem* değiş–tokuşu olarak yorumlanmıştır (bkz. Leeson 1994b, 1997a, 1997b, 1997c). Samuelson–Solow'un çalışmasını takiben, değiş–tokuş, genellikle ücret enflasyonundan çok fiyat enflasyonu kavramı için kullanılmıştır. Oysa, Tablo 1.4 ve 1.5'te görüldüğü gibi 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında enflasyon ve işsizlik bir arada artmaya başlamıştı. Bir sonraki bölümde tartışacağımız üzere, işsizlik ile enflasyon arasındaki istikrarlı ilişki kavramına Milton Friedman (1968a) ve Edmund Phelps (1967) tarafından ayrı ayrı karşı çıkmış her ikisi de enflasyon ve işsizlik arasında sürekli (uzun dönemde) bir değiş–tokuşun varlığını reddetmişlerdir.

3.7 Ortodoks Keynesyen İktisadın Temel Önergeleri

Bu bölümde son olarak, kısım 3.2 ve 3.6 arasında yer alan tartışmaları bir araya getirerek 1960'ların ortaları ve sonlarında ortodoks Keynesyen iktisadın temel önermelerini özetleyeceğiz.

Birinci Önerme: Modern sanayileşmiş kapitalist ekonomiler, bazen oldukça ciddi, toplam (efektif) talep eksikliği ile ortaya çıkan, maliyetli resesyonlara yatkın olduklarından dolayı, kendine has bir kusura sahiptirler. Resesyonlar, hem parasal hem reel pek çok kaynağın ortaya çıkardığı, genellikle talep şokları ile ortaya çı-

1 Mark-up, marjinal maliyet ve satış fiyatı arasında, üretici lehine bir farklılık yaratmakta ve bu yolla işletmenin oligopolist/tekelci türde kar elde etmesine olanak sağlamayan değerdir. Bkz. Prof. Dr. Erinç Yeldan ile Söyleşi, Mülkiye Dergisi, Cilt XXIV, Sayı 224, Eylül–Ekim 2000, s. 99 (ç.n.).

kan, tam istihdam denge düzeyinden arzu edilmeyen uzaklaşmalar olarak görülmelidir. 6. Bölüm'de tartışacağımız gibi, bu düşünce istikrarsızlığın ana kaynağı olarak arz şoklarının önemini vurgulayan reel konjonktür teorisinin sonuçlarıyla ters düşmektedir.

İkinci Önerme: Ortodoks Keynesyenler ekonominin iki rejimden sadece birinde olabileceğine inanmaktadırlar. Keynesyen rejimde, toplam ekonomik aktivite talep tarafından belirlenmektedir. Oysa, klasik rejimde üretim, ekonominin arz tarafından belirlenmekte ve bu durumda arz kendi talebini yaratmaktadır (Say Kanunu). Eski Keynesyen görüşe göre ise ekonomi, farklı zaman noktalarında her iki rejimde de olabilmekteydi. Tersine, Robert Lucas ve Edward Prescott gibi yeni klasik iktisatçılar ise ekonomiyi her zaman arz-yanlı rejimdeymiş gibi modellemişlerdir. Keynesyen talep yanlı rejimde, istihdam ve üretim, kaynağı ne olursa olsun reel talep artışına olumlu tepki vereceklerdir.

Üçüncü Önerme: İşsizlik, Keynesyen sistemin büyük bir özelliğidir ve işsizliğin büyük bir bölümü, benzer niteliğe sahip olan ve cari dönemde istihdam edilen işçilerin elde ettikleri ücret düzeyinde çalışmaya hazır olup ancak bir işe sahip olamayanların oluşturduğu gayri iradi türdür (bkz. örneğin, Solow, 1980; Blinder, 1988a). Bir sonraki bölümde tartışacağımız gibi bu düşünce işsizliği gönüllü bir olgu olarak gören pek çok monetarist, yeni klasik ve reel konjonktür iktisatçılarına oldukça ters düşmektedir (Lucas 1978a).

Dördüncü Önerme: "Piyasa ekonomisi, toplam üretim, işsizlik ve fiyatlarda dalgalanmalara tabidir. Bu dalgalanmalar dışarıdan bir müdahaleye ihtiyaç duymaktadır; o zaman müdahale edilebilir, bu yüzden de müdahale edilmelidir" (bkz. Modigliani, 1977, 1986). Para ve maliye politikalarının takdire bağlı ve koordineli uygulamaları ekonomiyi istikrarlı kılmada önemli bir rol oynamaktadır. Adı geçen bu makroekonomik araçlar, üretim ve istihdam gibi reel ekonomik hedeflere odaklanmalıdır. 1960'ların ortaları itibariyle maliye politikasına yapılan ilk 'hidrolik' Keynesyen vurgu, özellikle Amerika'da Modigliani ve Tobin gibi Keynesyen düşünürler arasında bir hayli geliştirilmiştir (bkz. Snowdon ve Vane, 1999b). Oysa Amerika'da 'monetaristler'den ayırmak için, "Yeni Ekonominin" savunucuları "maliyeci" olarak adlandırılmıştı. Ancak Solow ve Tobin'in de (1988) belirttiği gibi dikotomi oldukça belirgin değildi. 1960'lardan çok önce neo-Keynesyen neo-klasik sentez toplam talebi yönetebilmek için parasal önlemlerle mali önlemlere eşit derece önem vermiştir (Buiter, 2003a).

Beşinci Önerme: Modern sanayi ekonomilerinde, fiyatlar ve ücretler tam esnek değildir. Bu yüzden toplam talepte, beklenen veya beklenmeyen, bir değişikliğin, nominal değişkenlerden ziyade reel üretim ve istihdam üzerindeki en büyük etkisi kısa dönemde ortaya çıkacaktır. Nominal fiyat katılığı veri iken, ekonomi en azından arz kısıtlı tam istihdam dengesine ulaşana kadar, kısa dönem toplam arz eğrisi pozitif eğime sahiptir.

Altıncı Önerme: İş çevrimleri üretimdeki dalgalanmaları ifade etmektedir. Söz konusu dalgalanmalar, tam istihdam denge trend yolundan istenmeyen sapmalar anlamına gelmektedir. Bu nedenle iş çevrimleri, trendin etrafında ki sistematik dalgalanmalar olarak algılanmamalıdır.

Yedinci Önerme: Para ve maliye politikalarını kontrol eden politika yapıcı, enflasyon ile işsizlik arasında kısa dönemde doğrusal olmayan bir ödünleşme ile karşı karşıya kalmaktadır. Önceleri, 1960'larda, pek çok Keynesyen, bu ödünleşme ilişkisinin nispeten istikrarlı olduğunu savunuyorlardı. Ne var ki daha sonra, Solow ve Tobin (1988), 1960'ların başlarında Keynesyenlerin 1961 yılına kadar savaş sonrası yıllara ait verilerin gösterdiği Phillips eğrisinin istikrarlılığı hakkında fazla ısrarlı olmuş olabileceklerini itiraf etmişlerdir (bkz. Leeson, 1999).

Sekizinci Önerme: Tobin dahil, daha çok tartışan ve daha az aynı fikri paylaştan bazı Keynesyenler tam istihdama ve fiyat istikrarına eş anlı olarak ulaşmada gerekli bir politika aracı olarak, gelirler politikasının ("Göstergeler") geçici olarak kullanılmasını çeşitli vesilelerle desteklemişlerdir (bkz. Solow 1966; Tobin 1977). Özellikle 1960'larda ve 1970'lerin başlarında Amerikalı meslektaşlarına göre Avrupalı Keynesyenler arasında bu tür politikalar için ilgi çok daha fazlaydı.

Dokuzuncu Önerme: Keynesyen makroekonomi, kısa dönem istikrarsızlık sorunlarıyla ilgilenirken uzun dönem büyüme ve kalkınma konularına eğilmemektedir. Kısa dönem talep dalgalanmalarını, uzun dönem arz trendinden ayırmak neo-klasik sentezin temel özelliğidir. Oysa, sıkı maliye politikasıyla gevşek para politikasını birleştiren bir istikrar politikası, "yatırım ve sermaye oluşumunun ağırlığının daha yüksek, tüketiminkinin ise daha düşük olduğu bir üretim bileşimine neden olacaktır". Bu nedenle, böyle bir karma, ekonominin büyümesinin uzun dönem potansiyel büyümede olmasına daha çok yardımcı olacaktır (bkz. Tobin, 1987, ss. 142-67, Tobin, 2001). "Konjonktür dalgalanmalarını yumuşatma ve tam istihdamı sağlama makroekonomi politikasının birinci önceliğiydi. Ancak bu, ekonominin üretim kapasitesinde daha hızlı büyümeye yol açan yollarla yapılmalıydı" (Tobin, 1996, s. 45).

Ortodoks Keynesyenler 1960'ların ortalarında etkilerinin doruğuna ulaşmıştır. İngiltere'de Frank Paish (1968), Phillips verilerini temel alarak, işsizliğin yüzde 2,5 çevresinde sabit tutulması karşılığında fiyat istikrarına ulaşmak için iyi bir şans elde edileceği sonucuna varmıştır. ABD'de, 1946 İstihdam Yasasının 20 yıllık deneyiminin bir yansıması olarak, 1966 *Ekonomik Danışma Konseyinin Yıllık Raporu'nda*, Keynesyen talep yönetim politikalarının etkinliğiyle ilgili aşağıdaki iyimser not yer almaktadır (italikler eklenmiştir):

Yirmi yıllık deneyimimiz, yıkıcı bir enflasyon ve ciddi durgunluktan uzak durma becerimizi göstermiştir. Şimdi yeteneklerimizin içerisine daha büyük hedefler koyma zamanıdır. Tekrarlanan resesyonlardan uzak durmak, *işsizliği geçen on yılın oldukça altında tutmak*, tam istihdam seviyesinde gerekli fiyat istikrarını sağlamak, daha büyük bir topluluğa doğru yol almak kısacası Amerikan ekonomisinin normal durumunu tam refaha yükseltmek için çaba göstermekteyiz. 1946 İstihdam Yasasıyla birlikte *sadece ekonomik anlayışa değil; bununla birlikte gelişim için etkin bir araç olarak ekonomi politikasını kullanmanın istek ve kararlığına da sahibiz.*

Şimdiki bilgi düzeyimizle kıyaslarsak, makroekonomi ve ekonominin gittikçe daha düşük bir işsizlik hedefine ulaşma yeteneği hakkında bu anlatım, iktisatçıların sahip olduğu bilgilere göre oldukça iyimser hale geldi (bkz. DeLong, 1996, 1997, 1998).

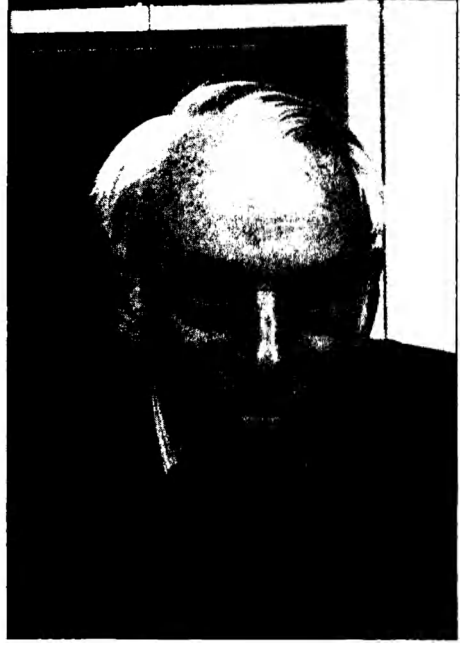
Bu durum, Keynesyen iktisadın öldüğü (Tobin, 1977) anlamına mı gelmektedir? Elbette hayır. Paul Krugman (1999), iktisatçıları, 1990'lı yılların “Depresyon Ekonomisinin Dönüşüne” tanıklık ettiklerine dair uyarıyordu. Krugman’ın argümanı “ilk defa iki nesil için de ekonominin talep tarafındaki başarısızlıklarının – mevcut üretken kapasitenin kullanımı için yetersiz özel harcamalar – netleştiği ve dünyanın çok büyük bir kısmı için refahın sınırına gelindiğidir”. Krugman, özellikle 1990'lı yıllarda Japonya, Asya Kaplanları ve bazı Avrupa ülkelerinde neler yaşandığını iktisatçılara hatırlatarak ekonomik depresyon ve deflasyon olasılığı hakkında rahat olunamayacağını resmini çizmiştir. Delong ayrıca (1999a, 1999b, 1999c) konjonktür dalgalanmasının ve deflasyon tehlikesinin ölü olmaktan oldukça uzak olduğunu vurgulamaktadır. Kimi iktisatçılar ise Japon ekonomisinin “likidite tuzağına” yaklaştığını tartışmaktadır. (Krugman, 1998). Krugman da (1999) şöyle demektedir:

Bugün bile pek çok iktisatçı durgunluğun önemsiz bir sorun, ona dair çalışmaların zayıf ve itibarsız konular olduğunu düşünüyor; revaçtaki çalışmalar tümüyle teknolojik ilerleme ve uzun dönem büyüme ile ilgileniyor. Bunlar oldukça güzel sorular ve uzun dönemde gerçekten önemli... Ancak, kısa dönemde dünya krizden krize koşuyor ve bunların hepsinin en can alıcı noktasında yeterli talebin yaratılamaması meselesi yer alıyor... Bir kez daha söylemek gerekirse, ekonomideki kapasitenin kullanılmasına yeterli bir talebin nasıl korunacağı sorusu oldukça önemli bir hale gelmiştir. Depresyon ekonomisi geri döndü.

Ortodoks Keynesyen çerçevede yeniden düşünmeyi gerektirecek önemli etkisizlikler var olsa da Keynes’in ilgilendiği konular ortadan hala kaybolmadı.

Bir sonraki bölümde, 1950’lerin ortalarından 1970’li yılların başlarına kadar alana hakim olan ortodoks Keynesyen sistemin teorik ve ampirik düzeyde pek çok zayıflığına dikkat çeken ortodoks monetarist okulun gelişmesini ele alacağız.

JAMES TOBIN (1918–2002)

James Tobin, 1918'de Champaign, Illinois'de doğdu. Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora eğitimlerini sırasıyla 1939, 1940 ve 1947 yıllarında Harvard'da tamamladı. Ders vermeye 1946 yılında öğrenciyken Harvard Üniversitesi'nde başladı. Başkan Kennedy'nin Ekonomik Danışma Kurulu üyesi (1961–2) olarak bir buçuk yıl Washington'da kaldığı dönem ve Kenya'da, Nairobi Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü'nde ziyaretçi profesör olarak bir yıllık (1972–3) akademik aylık hariç, 1950 yılında Ekonomi Profesörü olarak ölünceye kadar kalacağı Yale Üniversitesi'ne geçti.

James Tobin, Amerika'nın en ünlü ve seçkin Keynesyen iktisatçılarından biriydi. Keynesyen istikrar politikalarının bitmez tükenmez savunucusuydu ve monetarizmin ve yeni klasik denge yaklaşımının önde gelen eleştirmeniydi. Konjonktürel dalgalanmalar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye olan katkısı kadar, para ve makroekonomi teorisine de önemli katkılarda bulundu. 'Finansal piyasalar ve finansal piyasaların harcama kararları, istihdam, üretim ve fiyatlarla ilişkisi' üzerine analizi ile 1981 yılında Nobel Ekonomi Ödülü'nü aldı.

En önemli kitapları arasında *Ulusal Ekonomi Politikası (National Economic Policy)*, (Yale University Press, 1966); *Ekonomi Denemeleri: Makroekonomi (Essays in Economics: Macroeconomics)*, (Markham, 1971; North-Holland, 1974); *On yıllık Yeni Ekonomi (The New Economics One Decade Older)*, (Princeton University Press, 1974); *Ekonomi Denemeleri: Tüketim ve Ekonometri (Essays in Economics: Consumption and Econometrics)*, (North-Holland, 1975); *Varlık Birikimi ve Ekonomik Faaliyet (Asset Accumulation and Economic Activity)* (Basil Blackwell, 1980); *Refah Politikaları: Keynesyen Tarzda Denemeler (Policies for Prosperity: Essays in a Keynesian Mode)*, (Harvester Wheatshe-

af, 1987) ed. Peter Jackson; ve *Tam İstihdam ve Büyüme: Politika üzerine İlave Keynesyen Denemeler* (*Full Employment and Growth: Further Keynesian Essays on Policy*), (Edward Elgar, 1996) yer almaktadır.

Yazdığı çok sayıda makaleler içinde en ünlüleri şunlardır: “Nakit için İşlem Talebinin Faiz–Elastikiyeti” (The Interest–Elasticity of Transactions Demand for Cash), *Review of Economics and Statistics* (1956); “Riske karşı Likidite Tercihi Davranışı” (Liquidity Preference as Behaviour Towards Risk), *Review of Economic Studies* (1958); “Para ve Ekonomik Büyüme” (Money and Economic Growth), *Econometrica* (1965); “Para Teorisine Genel Denge Yaklaşımı” (A General Equilibrium Approach to Monetary Theory), *Journal of Money, Credit, and Banking* (1969); “Para ve Gelir: Post Hoc, Ergo Propter Hoc” (Money and Income: Post Hoc, Ergo Propter Hoc), *Quarterly Journal of Economics* (1970); “Enflasyon ve İşsizlik” (Inflation and Unemployment), *American Economic Review* (1972); “Keynes Nasıl Ölü?” (How Dead is Keynes?), *Economic Inquiry* (1977); “Yeni Klasik Modeller Politikaya Rehber olmak için Yeteri kadar Akla Yatkın mı?” (Are New Classical Models Plausible Enough to Guide Policy?), *Journal of Money, Credit, and Banking* (1980); ve “Monetarist Karşı–Devrim: Bir Değerlendirme” (The Monetarist Counter–Revolution: An Appraisal), *Economic Journal* (1981).

17 Şubat 1993 yılında Profesör Tobin’le çalışma odasında ve daha sonradan 1998 Ocak/Şubat ayında görüştük.

Keynes ve Keynesyen İktisat

Genel Teori’nin yayınlandığı yıllarda Harvard’da ekonomiye başladınız? Sizi ekonomiye çeken şey neydi?

Dünyayı daha iyi hale getirme sözü veren bir çalışma ile entelektüel problem çözme bakış açısını bir araya getirmek, inanılmaz derecede sevindirici ve büyüleyiciydi. Büyük Buhran için de oldukça endişeleniyordum ve ekonomimizin ciddi ve ağır yanlışlarının, dünyanın geri kalan pek çok – ekonomik olduğu kadar politik – hastalığında kilit rolü oynadığını düşünmek için de çok sayıda gerekçem vardı.

Genel Teori oldukça zor bir kitap ve Keynes’in kendinden önceki düşüncelerden “büyük ölçüde kaçınma çabasını” yansıtıyor. Sizin Genel Teori hakkındaki ilk izlemeniz neydi?

Daha önce ekonomik bir kitap okumadığım için zor bir kitap nasıl olur yeteri kadar bilmiyordum. 19 yaşındaydım. Bir yıllığına İngiltere’de bulunmuş Harvard’daki hocamla, bire bir ders işliyorduk; bu derslerin ilkinde bana, hakkında duyumlar aldığı bu yeni kitabı neden okumadığımı sormuştu. Okuduğum bu kitaptan daha iyi bir kitap görmemiştim ve zor olduğunu da düşünmemiştim. Heyecan veren şeylerden biri, tabii ki 19 yaşında olduğum için entelektüel devrim duygusuydu; özellikle yeni teori, benim ve benim neslimin insanlarını ilgilendiren temel sorunlar hakkında onarıcı şeyler yapma sözü verme tarafındayken; geçmişteki kabuk tutmuş, modası geçmiş bilimi devirme düşüncesi, ilgimi fazlasıyla çekiyordu.

Skidelsky [1992] Keynes'in biyografisinde [Cilt 2] "Keynes'in fikrinin radikal ama amacının muhafazakar" olduğunu öne sürüyor. Keynes bu iki zıt gücü nasıl uzlaştırdı?

Bence, Skidelsky'nin söyledikleri temelde doğru. Dünya sorunlarına ait Keynesyen çözümleri, Marx'ın zamanındakilerle ve Spengler'in *Batının Düşüşü* (*Decline of the West*) ile karşılaştıran – bunların hepsi kapitalizmin ölümünün vahiysel uyarılarıydı; çünkü kapitalizm başarıya hiçbir zaman ulaşamayacaktı. Keynes aslında esas sorunun ekonominin organizasyonunda olmadığını bundan çok toplam talebin kontrol edilme yönteminde olduğunu söylemişti ve konuyu biraz daha ileri taşımıştı. Keynes'in ekonominin kaynakları kullanma biçimi üzerine şikâyeti yoktu; sadece tam olarak kullanmama noktasında şikâyetçiydi.

Genel Teori'nin iktisatçıların büyük çoğunluğunun kalbini ve aklını ele geçirmesi sadece on iki yıl sürdü. Keynes'in fikirlerinin bu kadar hızlı yayılmasının nedeni neydi?

Çünkü Büyük Buhran'ın sorunlarına çözüm olabilecekmış gibi görünüyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, tüm ülkelerde savaş öncesi dönemin depresyon koşullarına geri dönme endişesi vardı. Keynes'in fikirleri bu olasılıktan sakınmak için iyi bir yola benziyordu. ABD'de savaşa başlamadan hemen önce, savaşa hazırlık harcamalarını ve bunun GSYİH ve istihdama etkisini inceleyin. İşte bu Keynesyen düşünciyi haklı çıkartan olağanüstü bir örnektir.

Amerika'nın en seçkin Keynesyen iktisatçısı olarak görülüyorsunuz. Keynesyen olarak tanımlanmaktan mutlu musunuz ve sizin için Keynesyen olmak ne anlama geliyor?

Bunu bana daha önce sorsaydınız, örneğin, diyelim ki 25 yaşımıdayken, etiketlemelerden hoşlanmadığımı, sadece makroekonomik sorunlar, para ve maliye politikaları ve benzer ilgi duyduğum alanlar üzerine çalışan bir iktisatçı olduğumu söylerdim. Bu konular hakkında daha sonra çok sayıda makul fikir birliği de ortaya çıktı. Çalışmalarımın çoğu, Keynesyen düşüncenin teorik sorunları olarak gördüğüm yerleri veya mikro temelli eksiklikleri çeşitli yollarla düzeltmekten oluşur. Aslında, ilk yazdığım ve yayınladığım şey [1941'de], nominal ücret ve istihdam arasındaki ilişki hakkındaydı ve anti-Keynesyen teoremin bir parçasıydı. Bu yüzden, o zamanlar insanları etiketlemeyelim derdim; sadece işimizi yapalım. Karşı devrim sonrasında ise, tüm bu okullar ve etiketlerin yükseldiği dönemde alternatiflerini düşündüğümde Keynesyen olarak nitelendirilmekten kesinlikle gurur duyarım [gülerek].

Keynesyenlerin bağlı olduğu temel önermeler nelerdir?

Bunu ortaya koymanın bir yolu ekonominin iki rejimli bir modele sahip olduğunu söylemektir. Bazı ekonomiler, piyasaların temizlendiği ve ekonominin üretim yapma kabiliyetinin arz tarafından kısıtlandığı klasik durumdur. Atıl kaynak olmadığı için, biraz daha fazla üretemezsiniz (basitleştirmeyi abartıyorum). Bu nedenle üretim üzerindeki kısıt, *kapasitedir*. Bu kapasite kısıtı, fiyatlarda arz ve talebi eşitleyen bir ücret ve fiyat yapısına neden olur. Diğer zamanlarda ise ekonomi, toplam

harcamaların olduğu Keynesyen bir durumda olup, mevcut üretim üzerindeki kısıt taleptir. Eğer fazladan toplam reel talep varsa ve bu talebi üretimle karşılamak için istihdam edilecek ve kazançları verimliliklerini aşmayacak girdiler de mevcutsa o zaman, fazladan üretim de yapılabilir. Bu durum, her zaman olmasa da çoğunlukla böyledir; ve bu durumun içinde barındırdığı sosyal kaybı daha sonra ortadan kaldıracak talep artırıcı politikalar da mevcuttur. Sanırım aradaki ayrım da burada yatıyor. Oysa, (Ed Prescott gibi) reel konjonktür teorisyenleri ve (Robert Barro gibi) yeni klasik iktisatçılar için, her zaman arz-kısıtı altındasınızdır. Tek bir rejim vardır ve gözlemlenen konjonktürel dalgalanmalar istihdamdaki gönüllü dalgalanmalardan oluşmaktadır.

1950'lerin sonu ve 1960'ların başında oluşan neo-klasik sentezin bazı yorumları, Genel Teori'nin, daha genel klasik modelin özel bir durumu yansıttığını iddia ediyor. Bu yorum üzerine sizin görüşleriniz nedir?

Ben bu şekilde yorumlamadım. Bundan ziyade, bahse geçen iki rejimli model üzerinde bir fikir birliği vardı. Bence, atıl kaynakları üretimde kullanmanın alternatif yollarına sahip olduğunuz için, atıl kaynakların çalıştırılmasıyla elde ettiğiniz herhangi bir üretimi karşılıksız olarak ele alamayacağınız doğrultusunda normatif bir fikir birliği olduğumu düşünüyordum. Klasik denge modelinde kaynakların tahsisini belirleyen klasik alternatif maliyet düşüncesi, söz konusu arz kısıtlı rejime farklı dönüş yollarından biri olarak yine bu kaynakların tahsisi düşüncesini ortaya koyar. Dolayısıyla bu açıdan, bana göre istihdamı artırmak için çukur kazdırmak gibi müsrif projeler için hiçbir bahane olamaz, zira insanları yatırımlar yoluyla istihdam edebilir veya sosyal fayda sağlayan projeler düzenlenebilir. Bu anlamda, klasik fırsat maliyeti görüşü, her iki rejimde de uygulanır. Ama bu, sadece içinde bulunduğunuz müsrif durumdan uzaklaşmak için bir şeyler yapmaya hazırsanız geçerlidir.

Keynes'in ekonomi teorisine katkısının azalmasının bir nedeni olarak, Pigou etkisine çok mu fazla anlam yükledi?

Elbette. Tüm yazılarımda bunu söylüyorum. Kendi kendini ayarlama mekanizmasının etkinliğini iddia etmek için çok zayıf bir akımdır. Bir kere, borç ve alacakların toplamını hesaplamak için ille de bireysel borç ve alacakların netleştirilmesi gerekmez. Eğer borçlular alacaklılardan daha fazla servetlerini harcama eğilimine sahiplerse, deflasyonun toplam talep üzerindeki etkisinin terse dönebileceğine inanıyorum. O halde tüm sorun bulunduğunuz yerden daha düşük bir fiyat düzeyine nasıl ulaşacağınızdır. O noktaya ulaştıran masum düşünce size gerçek zamanın dahil edilmediğini söyler. Bu sadece bir fiyat düzeyiyle diğer fiyat seviyesinin statik karşılaştırılmasıdır. Teorik bir kurala dönüştürme de Keynes'in bizzat gözlemlediği gibi, deflasyon süreci – veya hatta dezenflasyon – reel faiz oranlarında bir artışı kapsar ve kesinlikle ters etkiler oluşturur.

Sizce eğer Keynes, 1969 yılında (86 yaşında) hala hayatta olsaydı ilk Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanır mıydı?

Kuvvetle muhtemel. Benim oyumu alırdı. Gerçi ödülün gerçek sahipleri, Tinbergen

ve Frisch'e karşı, Keynes olunca, bilemiyorum. Ödül ekonomi bilimi için veriliyor. Burada Tinbergen ve Frisch'in Nobel doğal bilim ödülleri kazananlarına daha benzer tanımlanabilen yenilik getirdiğinin düşünülmesi olası. Ama JMK erken ödül kazanan biri olurdu.

1981 Nobel Ödülünüz hakkında ne hissediyorsunuz? Makroekonomiye en önemli katkınızın ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Ödülü kazanacağımı hiç düşünmemiştim. Anladığım kadarıyla, makroekonomiyi aydınlığa kavuşturmakla ve neo-klasik sentezle ilgili konularda çalışıyordum, çeşitli varlıkları göz önüne alarak parasal modellerle, portföy teorisi ve bunun makroekonomiye çıkarımlarıyla ilgileniyordum – yapmaya çalıştığım şey buydu.

Neden Genel Teori'nin birbirleriyle çelişkili çok fazla yorumu olduğunu düşünüyorsunuz?

Evet, nedenlerden birinin kitabın pek çok yönden muğlak olması ve değişik mesajları desteklemek için atfı yapılabilecek çok sayıda bölümün bulunmasının olduğunu sanıyorum. Kitaptaki bu muğlaklık ve farklı mesajlar insanlara dünya hakkında oldukça farklı fikirler sunuyor. Bu durum, özellikle de, insanların bir taraftan, *Genel Teori*'yi yukarıda bahsettiğimiz iki rejimde de kullanılabilecek üretim, istihdam ve faizlerin belirlendiği bir genel denge modeli olarak görmelerinden kaynaklanıyor. J. R. Hicks'in ünlü makalesinde yaptığı şey de aslında budur. Diğer taraftan, uzun dönem beklentilerin yer aldığı 12. Bölüm'de, yatırım fonksiyonunun hiçbir şekilde olmayabileceği söyleniyor. Oysa, Hicks'in genel denge modelinde, bir yatırım fonksiyonuna sahipsiniz. Geleneksel beklentiler ve hayvansal içgüdüleri vurgulayan ikinci bir yaklaşım ise farklı türde bir model yoluna açılma olarak görülebilir. Bu son yaklaşım, Keynes'in geçici olarak desteklediği devlet eliyle yatırımlar düşüncesini ön plana çıkarıyor. Çünkü, para ve maliye politikasıyla yatırımları istikrara kavuşturmanın yetersiz olabileceği şüphesiyle Keynes, bir takım merkezi planlamaya ihtiyaç duyulduğu düşüncesine sahipti. Söz konusu bu muğlaklıkların bize iki yolla yorumlama olanağı verdiğini düşünüyorum. Tabii ki, bazı insanlar Keynes'ten, sosyal ve politik kurumlara karşı kendini açıkça ifade ettiğinden çok daha radikal bir duruş ümit etmişlerdi. Aklımda Keynes'in gerçek mirasçıları olduklarını iddia eden Bayan Robinson ve başka isimler var. Ancak tabiri caizse ben Keynes'in pelerini üzerine bu tarz bir savaş için asla heyecanlanmam. Bence, kitabın ana parçası, modellemenin ana çekirdeği, Hicks'in yaptığı gibidir. Kuşkusuz uygulamada öğretilen model budur ve elli yılı aşkın bir süredir politika yapımını ve makroekonomik teorileri, bu yorum etkiliyor.

IS-LM modeline Robinson, Clower ve Leijonhufvud gibi insanlar tarafından yapılan eleştirileri göz önüne alırsak sizce bu model hala lisans makroekonomi dersleri için önemini koruyor mu?

Evet, bence halen daha IS-LM modeli ilk başvuru aracıdır. Ekonomiyi algılamayla ilgili bir sorunla karşı karşıya kalırsanız – bir politika veya olay – muhtemelen yapılabilecek en yararlı şey, ilk olarak bu terimler içerisinde durumun nasıl görüldüğüne bakmak olacaktır. Öğrenciler böyle bir durumda oldukları için, evet

öğrenmeleri gerekli. Bunun yeterli olduğunu söylemiyorum. Keynes ya da Hicks de bunun yeterli olduğunu düşünselerdi şüphe ederdim. Ancak bu bir başlangıç ve çoğu zaman kesinlikle doğrudur.

Keynesyenizme Dair Eleştiriler

1970'lerde Lucas gibi iktisatçılar tarafından başlatılan pek çok teorik değişikliğin, Keynesyen modeldeki eksikliklerinin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu kabul ediyor musunuz?

Hayır, bunu kabul etmiyorum. Bence modelle uyumlu beklentiler fikri iyi bir fikir. İnsanların değişkenler hakkında yanlış beklentileri kronik olarak sürdürmesi, sürekli olarak modelin yarattığı beklentilerden farklılaşmak, herhangi bir denge modelinin kötü bir özelliği olur. Ancak bence bunu öğrenmenin devam ettiği ve insanların dünya hakkında çok farklı fikirlere sahip olduğu dinamik durumlara uygulamak konuyu gerektiğinden daha uzağa taşımak olacaktır.

Sizce için neo-klasik seçim teorisine sahip olmak, makroekonomi için ne kadar önemlidir?

Bana göre, bir makroekonomi modelinin davranışsal denklemleriyle seçimin var-sayımlarının çatışmaması, ilke olarak onlarla uygun olması önemlidir. Ancak sanırım “mikro temellerin” daha güçlü uyarlaması, metodolojik bir yanıltır ve büyük yanılgılara yol açmaktadır. Optimizasyonlarının, “makroekonomik” davranışsal denklemleri meydana getireceği kabul edilmiş temsili birimlerin geleneksel gerekliliğinden bahsediyorum. Bahsettiğim şey makroekonominin büyük bir kısmının feda edilmesidir. Hepsi de faydasını maksimize etmek isteyen farklı türde çok fazla birim olduğunu düşünün. Daha sonra makro bir model için bunların hepsini bir davranışsal denklem içinde topladığınızı düşünün. Bu toplama herhangi bir birim için kaçınılmaz bir çözüm olmayacaktır. Olması gerektiğini de ısrar etmek, bana dik kafalılık gibi geliyor. Bu, bizi makroekonomide ya da makroekonomi olarak kabul edilen şeyde yanlış bir yola sürüklemiştir.

1960'ların sonlarında makroiktisatçılar arasında temel farklılıkların ampirik konular üzerine olduğunu iddia eden Friedman'la büyük bir tartışma yaşadınız. Şüphesiz 1970'ler makroiktisatçılar arasında temel teorik farklılıkların olduğunu gösterdi?

Friedman'ın söylediği şey samimiysizdi. Kendisi bir para talebi fonksiyonuna sahiptir. Öyle ki, çeşitli faiz oranları dahil çok fazla değişkenin yer aldığı bir teori bu. Ancak aynı kişinin para politikası önerisi, fonksiyonun içerisinde faiz oranlarının bulunmadığı varsayımına dayanıyor. Sadece kendisinin bulduğu ampirik sonuçları değerlendiriyor; yani para talebinin faiz esnekliğinin ihmal edilebilir olduğunu değerlendiriyor. Kanıtların ağırlığı karşısında gerçekten tıkandığı zaman, bu kez para talebinin faiz esnekliğinin büyüklüğü konusunda herhangi bir şey yapılması gerektirmediğini yazdı. Bu önermeyi mantıklı kılacak tek yol, para stoğunuzun ne olduğunun önemi olmadan, her halükarda tam istihdama ulaşacağınızdır. Bir başka anlatımla faiz oranları, para stoğundan bağımsız olarak tam istihdama denk gelen tasarruf arz ve talebi ile sürekli uyumlu olacaktır. Ancak bu, tartışma konu-

muza özgü konulardan tamamen kaçınmaktır. Para politikasının hiçbir zaman reel değişkenler üzerinde etkiye sahip olmayacağını daha önce söylememiştir. Söylediği, reel değişkenler üzerinde çok güçlü etkilere sahip olduğuydu. Kafasında bir tür Phillips eğrisi (bunu söylemese de) vardı ve doğal oranı icat ettiği zaman bile bu düşüncesi vardı. Para politikasının konjonktürel dalgalanmalar süresince reel üretim üzerinde bir takım etkilere sahip olacağını inkar etmedi. Bu nedenle, paranın hiçbir işe yaramayacağını söyleyecek olan gerçek bir yeni klasik iktisatçı ile söylediği şeyin iyi bir teorik ve ampirik temele sahip olmayan pragmatik bir monetarist olma arasında olduğu anlaşıldı.

Friedman'ın "doğal işsizlik oranı" kavramıyla NAIRU arasındaki fark tam olarak nedir? Bu iki kavram arasında önemli bir fark var mı?

Büyük bir fark olduğunu düşünmüyorum. Belki de Modigliani'nin NAIRU'ya çalışmaya başladığı zaman kafasında olan şey, Friedman'ın Walrasgil genel denge denklemi çözümünde elde edilen, işsizliğin doğal oran olmasının tam bir spekülasyon olduğu söylemidir – bildiğim kadarıyla ne onun ne de başka birinin kanıtlamadığı bir önerme – işsizlik miktarının tam bir spekülasyon olduğuydu. Demek istediğim, neden Walrasgil denklemler kendi çözümlerinde herhangi bir işsizliğe sahip değildir? [gülerek] Doğal oranın bu tanımlaması akla uygun gelmiyor ve kesinlikle doğru değil. Modigliani ve diğerleri NAIRU hakkında konuşmaya başladıklarında pragmatik, ampirik bir düşünce hakkında konuşuyorlardı.

Eninde sonunda politikacılar ekonomi politikası yapıyorlar. Kamu tercihi okulu, politik iş çevrimleri üzerine meslektaşınız William Nordhaus'un çalışması gibi, aslında politikacıların ekonomik politikaları kendi çıkarları için kullanabileceklerini ileri sürüyor. Sizce Keynes politikayı politikacılara teslim etmemiz ve onların da iktisatçıları izleyeceği düşüncesinde naif miydi?

Genel Teori'nin, uzun dönemde fikirlerin önemli olduğunu söyleyen son paragrafını yinelemeyeceğim. Buna katılıyorum, ancak benim durduğum nokta biraz daha farklı. Eğer hükümet yetkililerine, politikacılara, seçmenlere tavsiyelerde bulunuyorsak, bu, bizim için iktisatçıların onlarla oynadığı bir oyun anlamına gelmiyor. Genel Teori'yi önlemeyeceğini ve bayındırlık işleri harcamaları ile işsizliği düşürmenin mümkün olacağını Avam Kamarası'na, İşçi Parti'sine, muhafazakarlara, her kime olursa, bunu söylememek Keynes'in yapabileceği bir şey değildi. "Eğer savaş finansmanı hakkında onlara tavsiyede bulunmam gerekirse – ya da her ne olursa olsun tavsiyem kötü şeyler yapmamak olacaktır – çok vahşi ve sorumsuz olduklarına kendim karar vererek hangi eylemlerin neye yol açacağı hakkında tavsiye vermemezlik etmem". Jim Buchanan'ın, veya benim, Amerika Başkanı'ndan veya meclis üyelerinden veya seçmenlerden, bizim bildiklerimizi bildiklerinde yanlış kullanacakları gerekçesiyle tavsiye esirgeme hakkı bulunmamaktadır. Bu kararın benim olduğunu düşünmüyorum.

Ekonomideki iyi çalışmaların sürprizler içerdiğini ve kendinden sonraki çalışmalarını tetiklediğini söylemiştiniz. Bu kriter üzerine, Lucas, Sargent, Wallace ve Barro gibi iktisatçıların 1970'lerdeki katkıları oldukça önemli. Bu bağlamda, yeni klasik

makroekonominin, makroekonomiyi daha iyiye taşıdığını düşünüyor musunuz?

Bence, Lucas'ın aktörlerin politikalar hakkındaki fikirlerine dikkat çekmesi bazı açılardan önemli bir düşüncedir. Zira, politikayı değiştirdiğiniz zaman davranışın değişmeyeceğinden emin olamazsınız. Bu nedenle, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Diğer taraftan, Lucas'ın bu konuya verdiği boyutta da önemli olmadığını düşünüyorum. Phillips eğrilerine benzeyen gözlemlerin nasıl elde edileceğine dair Lucas'ın ustaca açıklaması bu eğrinin politik uygulaması hakkında pek bir şey söylememektedir. Bununla birlikte iyi bir fikir olmaktan da çıktı. Para arzının ne olduğuna dair insanların kafasının karışık olduğunu söyleyen mantıksız bir kavram nedeniyle fazla yaşamadı. Eğer insanların kafası karışıkta, neden her cuma öğleden sonra para arzı verilerini yayınlamayalım – ABD'de uzun zamandan beri bu yapıyor. Yeni klasiklerin bu yanlış algı hikayesine daha çok dikkat göstermeyeceklerini gözlüyorum. Çok fazla uç oldular. Barro'nun [1974] çalışması çok sayıda teorik ve ampirik çalışmayı kıskırttı. Ancak, Jahnsson Konferansı'nda [Tobin, 1980a] sunduğum çalışmamda, Barro'nun yansızlık önermesinin neden çalışmayacağına dair sayısından tam emin olmasam da sanırım 15 tane neden sıralamıştım ve galiba her birinin üzerine daha sonra çokça makale yazılmış.

Son zamanlarda yeni Keynesyen olarak adlandırılan iktisatçılardan çok sayıda katkı görüyoruz. Sizin Keynesyen iktisat görüşünüzle yeni Keynesyenlerin katkıları arasında temel fark nedir? Bu fark, rasyonel beklentileri ve çok fazla monetarist düşünceyi kabul etmeleri mi?

Evet, onlar rasyonel beklentileri kabul ediyorlar. Daha da ötesi, tercih–teorisi temelleri ve temsili birimlerin metodolojisini, benden çok daha fazla kabul ediyorlar. Eksik rekabet piyasasıyla uyarlamaları dışında piyasanın temizlenmesini benden daha çok kabul ediyorlar, iddia edilen nominal ücret ve nominal fiyat katılıklarına mantık oluşturmaya kendilerine görev sayıyorlar; nominal şokların reel sonuçlar yaratacağına olanak veren bir mantık yürütüyorlar. Bence bu, Keynes'in düşüncesi değildi. Keynes öncelikle nominal şoklarla değil, fiyatların esnek olduğu durumda bile sorun yaratabilecek reel talep şokları ile ilgilendi. Yapacakları şeylerin nominal fiyatların nasıl katı olduğunu ve işsizliğin bu durumdan nasıl türediğini göstermek olduğunu söylemekteler. Bütün efektif talep sorununun, restoran menüsünde yer alan nominal fiyatları değiştirmenin reel maliyeti sorunu olduğunu, tam anlamıyla ikna edici bulmuyorum; eminim Keynes de bulmazdı. Bence, Keynes Büyük Buhan'a ya da ekonomik aktivitede diğer önemli kayıplara neden olan sorunun, yeterince büyük menü maliyetleri olduğu fikrine gülerdi. Güvenilir değil. Eğer Keynesyen terimini kimin kullanabileceğine dair telif hakkım olsaydı, onların bunu kullanmalarına izin vermezdim [gülerek].

Reel iş çevrimleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

O, makroekonominin diğer ucundaki gerçek düşman. Reel iş çevrimleri teorisi toplumun teknoloji – verimlilik – bazlı arz şoklarına her defasında devamlı olarak bir hareketli denge ile yanıt verdiğini ve bu yanıt sayesinde ekonominin olası en iyi işi yaptığını ileri sürüyor. İş çevrimleri dediğimiz, dalgalanmaları yaratan bu iyi huylu tepkilerdir. Keynesyen anlamda herhangi bir işsizlik yoktur. Basitçe, in-

sanların yaşadıkları rastlantısal çevreye rasyonel tepkileri olarak, şimdiki çalışma ve ilerdeki çalışmanın zamanlararası ikamesi bulunmaktadır. İnsanların çalışma istediklerine göre çok fazla dönemler arası ikame yaptıkları fikrini güvenilir bulmuyorum. Bu ülkede 1978'deki işsizliğin yüzde 5,7'den 1982'de yüzde 11'e yükselmesinin nedenini yorumlamak gerekirse, çalışanların bir kısmının reel ücretler yükselene kadar dinlenme istekleri olduğuna inanmak – bu saçma [gülerek].

Lucas'ın [1978a] tavsiyesini dinlemeli ve gayri iradi işsizliği terk mi etmeliyiz?

Tabii ki, hayır. Mevcut fiyatlarda arz ve talep eşitliğine sahip olmadığınız her an gayri iradi bir şeyler vardır. Bazı insanlar bu fiyatlarda daha fazla arz etmek isterler ya da bazı insanlar daha az talep etmek isteyebilirler; ama bunu yapamazlar da. Her şeyin gönüllü olmak zorunda olduğunu söyleyebileceğiniz tek yol, her zaman piyasa temizliğini varsaymanızdır; başka bir ifadeyle zamanın her anında ekonominin piyasa temizleme noktasında olduğunu kabul etmenizdir.

Yeni klasik modellerde tam istihdam gerçek istihdamla eşittir. Tam istihdamı nasıl tanımlamalıyız?

Keynes'in yaptığı gibi klasik yolla tanımlayacağım: emek arz edenlerin çalışmaya razı oldukları reel ücret düzeyiyle, işverenlerin ödeyebilecekleri ve ödeyecekleri reel ücretin birbirine eşit olduğu durumda emek arz eğrisi üzerindeki insanların bu reel ücret seviyesinde tüm işlerde istihdam edildikleri noktadır. Keynes'in kendisi sektörler arası hareketi ve arızı işsizliği kabul eder, ama özü itibarıyla tam istihdam dengesini klasik bir modelden farklı tanımlamam.

İktisatçılar arasında makroekonomik konulardan çok mikroekonomik konularda daha fazla görüş birliği olduğu dikkat çekiyor. Bu durum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Keynes'in ne söylediğine geri dönelim. Keynes'in, piyasa ekonomisinin kullandığı kaynakları tahsis etme yolu hakkında hiçbir tereddüdü yoktu. Sanırım, ben dahil ve pek çok mikroiktisatçı ve genel olarak iktisatçılar, Keynes'in çok fazla üzerinde durmadığını söyleyecektir. Mesela kaynakların alışıl gelmiş piyasa tahsisinde daha çok dışsallıklarla ilgilenmesi gerektiği ve tekelci rekabetin olası sosyal kayıpları hakkında gösterdiği endişeden daha fazlasını göstermesi gerektiği gibi. Rant kollama ve asgari ücret gibi mikroekonominin pek çok alanında, tercih-teorisinin fırsat-maliyeti metodolojisi, kullanmaya alışkın olduğumuz bir yoldur. Bu bizim bildiğimiz bir sırdır ve bu sırrı sosyologlar ve diğer sosyal bilimciler bilmezler. Bu açıdan daha bilimsel bir disipliniz ama her şeyin yolunda olduğunu da düşünmüyorum. Rasyonel beklentilerin makroekonomiye olan etkisi, oyun teorisinin mikroekonomiye olan etkisiyle aynıdır. Oyun teorisi her zaman çoklu çözümlere yol açan bir soruna sahiptir, bu nedenle sonuç net görünmez. Rasyonel beklentilerin sahip olduğu gibi matematik ve bulmaca çözme hünerlerini kullanmanın yollarını arayan insanlar için aynı büyüye sahiptir. Bu büyüün maliyeti de daha pragmatik, daha ampirik ve daha kurumsal endüstri organizasyonları çalışmalarının artmasıdır. Bu nedenle mikroekonomide da her şeyin iyi olduğuna emin değilim. Uygulamalı alanlarda daha iyi işler çıkıyor.

Makroekonomide oluşan bir fikir birliğinin işaretlerini görüyor musunuz?
Oluşabilir, ama ben görmüyorum. Halen daha büyük çatışma var.

Ekonomi Politikası

Bayan Thatcher 'ın ofisinde sürekli olarak ekonomi politikası için en önemli hedefin enflasyon olduğu düşüncesi belirtiliyordu. Bu görüşe tepkiniz nasıl?

Evet, bu, reel bir hedef için bağımlı bir hedefi ikame etmek. Enflasyon şimdi ve gelecekte gerçek yaşam standartlarına zarar verdiği ölçüde endişelenecek bir şeydir. Ancak kolayca enflasyon adına, enflasyonu düşürmenin faydasının değiştiğinden daha büyük reel üretim ve reel istihdam fedakarlığı yapabilirsiniz.

1980 'lerde yapısal bütçe açığı Amerikan ekonomisinin bir özelliği idi ve aslında artan bütçe açığı sorununun çokça konuşulduğu dönemlerdi. Bütçe açığı zararlı mıdır? ABD 'nin yapısal bütçe açığını gerçek bir sorun olarak görüyor musunuz ve bununla ilgili ne yapılmalı?

Amaçları ve araçları karıştırmamak için tüm dikkatimizi yeniden toplamalıyız. Maliye politikasının hedeflerini düşündüğünüzde, bu hedef, gelecekte insanlara daha yüksek yaşam standardı sunacak olan kapasite kullanımındaki artışlardır. Bütçe açığı derken ABD için dolar cinsinden bir açıktan bahsediyoruz; yani bastığımız para cinsinden bir açık. Sterlin, yen ya da başka bir para biriminden değil. Bu çok büyük ölçüde içte tutulan bir borç ve uluslararası servet dengesini düşündüğünüzde yabancıların federal kamu borcunu ya da diğer varlıkları ellerinde tutup tutmadıkları bu yüzden çok da önemli değil. Bununla birlikte, kamu borcunun, özel kesimin sahip olduğu üretken sermayenin bir kısmını özel veya kamu tüketimini finanse etmek amacıyla çıkartılan, kamu borçlanma kâğıtlarına çekerek, kendisinin topluma bir maliyeti de söz konusudur. Bu bağlamda borcu artıran açıklar, ileride torunlarımızın reel kazançlarını artıracak olan reel yatırımlar için kullanılabilecek tasarrufları azaltıyor demektir. Ancak bu, içinde bulunduğumuz yıl için, ekonominin çıktığı böyle bir dönemde, bu açığı düşürmemiz gerektiği anlamına gelmiyor. Bugün GSYİH, arz kısıtlı değildir; ekonomide yatırım miktarı tasarruf arzının kısıtı altında değildir. Aslında zayıf bir ekonomide kamu açığını düşürmek, yatırımları ve GSYİH'yı düşürerek hedefle ters düşen bir sonuca yol açabilir. Çocuklarımız ve onların çocukları için hiçbir iyilik kamu yatırımlarını artıracak kamu harcamaları veya özel sektör yatırımlarını uyaracak vergi indirimlerinden daha faydalı olmayacaktır. Tüm bunlar, açık hakkındaki politik tartışmalarda mütthiş bir şekilde karıştırılıyor. Ben, Reagan ve Bush yönetimlerinde 12 yıl boyunca izlenen türde bir maliye politikasının başlıca muhaliflerinden bir tanesiyim. Ama aynı zamanda, açığı düşürmek adına gözü kararmış bir politika için acele etmenin de karşısındayım – ben hiçbirini yapmazdım. Aslında her şey hastanın durumuna göre ilacı ayarlamaya çalışmakta yatıyor.

Hala gelir politikasının bir destekçisi misiniz? Siz, gelirler politikasının talebi yönetmek için ilave bir araç olduğunu savunurken, Alan Blinder gibi bazı Keynesyen iktisatçılar bu tür politikalar için pek hevesli değiller.

Gelirler politikası 1970'lerde bir role sahipti, özellikle de 1979'un başlarında deflasyon ortaya çıktığı zaman. Bence gelirler politikası türünden bir politika uygulaysaydık üretimde ve istihdamda daha az kayıpla deflasyonun üstesinden gelebilirdik. Şimdi ise gelirler politikası için çok da hevesli değilim. 1980'lerde işe yaramasının bir nedeni, kısmen şans meselesi, petrol şokunun olmamasıydı. Ücret baskısı da oldukça ılımlıydı. 1979/80'de, işsizliği 1988 yılında önemli enflasyonist sonuçlar doğurmadan yüzde 5'lere indirilmesinin mümkün olduğunu söyleyen çok az iktisatçı vardı. Ben, bunu on yıl önce söylemezdim – ama oldu. Şu anda enflasyon sorununuz yok. Eğer yeniden ortaya çıkarsa, o halde gelirler politikası uygulanacak bir araç olabilir. Ama ortalığı bulandırmayacağım şu an, bu politika için heyecanlı değilim.

Neden son on yılda Keynesyen iktisatçılar bir şeyleri onarmaya çalışıyorlar?

Evet, çünkü son beş yıldır Keynesyen problemlere sahipsiniz. Keynesyen iktisat 1970'lerde asılsız bir suçlamaya maruz kaldı; ben bunu her zaman görüyorum. İnsanlar neden 1960'ların sonlarındaki ve 1970'lerdeki başarısız politikalarına geri dönmek istediğinizi soruyorlar? Çünkü Keynesyen politikalar o dönem enflasyon ve stagflasyonun sorumlusu olarak görülüyordu- İnsanlar hiçbir zaman petrol şokundan ve Vietnam Savaşı'ndan bahsetmedi ya da bunu belleklerinden attılar. Şimdi daha normal bir ortama döndük ve karşı devrimlerin yüksek medcezirlerinde büyüyen yeni bir iktisatçı nesli için yeni klasik fikirler çok çekici gelmiyor.

Eğer önümüzdeki dört yıl için Clinton'a izlenmesi gereken ekonomik stratejiler hakkında tavsiyelerde bulunsaydınız sizce yapılması gereken en önemli şey ne olurdu?

Şimdiye kadar tartıştığımız nedenlerden dolayı ince bir konu bu. Şu an karşı karşıya olduğu problem, ekonomiyi canlandırmak ve iyileştirmektir. Ekonomi altı ay öncesine göre biraz daha iyiye gidiyor, ama hala çok iyi değil. Aynı zamanda “bütçe açığı konusu için bir şeyler yap” baskısı da var. Her ikisini de yapmaya çalışıyor. Biri gerçekte daha fazla açığı gerektirirken, diğerleri daha az açığı gerektirdiği için bunu aynı anda başarmak oldukça zor. Ben ekonomiye vereceği ivmenin büyük olmamasından ve yeteri kadar uzun sürmeyeceğinden korkuyorum. Bu yıl, programının artan bütçe açığı dönemi olacak ve belki önümüzdeki yıl [1994] açık nötr olabilir. Bundan sonra vergi artışları, yetki verme ve diğer harcamalardaki kesintiler aşaması yer alacak ve sonunda 1997 mali yılı için söylediği her şeyi yapmış olacağını açıklayabilecektir. Clinton başta yukarıda ifade ettiğim her amacı da hemen bir çırpıda istiyor. Ancak mevcut durumu şuna benzetebiliriz; bir hasta üzerinde bazı ameliyatlar yapılması gerekiyor ama hasta şu an biraz güçsüz; bunun için hastayı öncelikle biraz toparlamak gerektiği gibi bir şey. Burada iki tane zorluk var. İki yaklaşımdan birinin açıklanmasında daha incelikli bir nokta olması – neden bir şeyi şimdi yapıyoruz da tersini sonra yapıyoruz? Aslında bunu o bile henüz açıklamadı.

Belki de anlamamıştır.

Ah, anlamıştır, zeki bir insandır. En az şimdiye dek tanıştıklarım kadar zeki bir politikacı – anlamıştır.

Ocak/Şubat 1998'de Yazışmayla Yanıtlanan İlave Sorular

1995 yılında "*Yeni Klasik İktisat türü Doğal Oran*" ('*The Natural Rate as New Classical Economics*') çalışmanızda Friedman'ın [1968a] "*Para Politikasının Rolü*" ('*The Role of Money Policy*') çalışması için "*bir ekonomi dergisinde yayınlanan muhtemelen en etkileyici çalışma*" değerlendirmesini öne sürdünüz. Bu çalışma hangi yollarla makroekonomiyi değiştirdi ve siz doğal oran hipotezini, ana-akım makroekonominin "*çekirdeği*"nin bir parçası olarak görüyor musunuz? Belki bu biraz abartıydı, ama makale meslekte oldukça etkileyiciydi ve tüm dünyadaki politik uyarlaması bunun da ötesindeydi. 1995'teki makalemden ifade ettiğim gibi, eğer bu çalışma yeni klasik makro ve reel iş çevrimleri teorisine doğru dev bir adım idiyse, o zaman Friedman'ın makalesinin başlangıçtaki etkisi büyük ölçüde artmıştı. Eğer bu doktrinler, şimdi ana-akım makroekonominin çekirdeği iseler, o halde doğal oran fikri de aynı niteliğe sahiptir. Ne var ki, bu kavram akademik makro teori için doğru olabilirken, hükümet politikasında ve iş dünyasında kullanılan pratik makro için bence doğru değil. Bunun yerine NAIRU tercih edilen bir kavram oldu. 1995'teki çalışmamda ve başka yerlerde savunduğum gibi, NAIRU ile doğal oran aynı şey değildir. Bununla birlikte her iki kavram da son birkaç yılın ampirik sonuçlarından zarar görmekte; NAIRU'nun önceki tahminleri, şimdi görüyoruz ki yanlış hale geldi. Benzer şekilde, uzun dönem dikey Phillips eğrisi, düşük enflasyon oranlarında ödünleşmenin devam ettiğine dair tezim lehine, alan kaybediyor. Bu önerme son zamanlarda *Brooking Papers*'ta Akerlof, Dickens ve Perry [1996] tarafından da desteklendi.

Amerikan ekonomisi şu anda [Ocak 1998] yüzde 4,7 işsizlik oranına sahip ve enflasyon oranı tam olarak yüzde 2'nin biraz üzerinde bulunuyor. Amerikan ekonomisi için işsizliğin doğal oran tahmini genellikle yüzde 6 civarında. Şimdiki durumu nasıl açıklıyorsunuz?

İşsizlik oranından çok emek piyasası katılığının göstergelerinin söylediği şey 1970'li yılların ortalarından bu yana emek piyasasının, işsizlik oranından çok daha az katı olduğudur. İş fırsatları (ABD'de eleman-arıyor endeksleri ile temsil edilen) daha bol; işi bırakma, işten çıkarılmaya göre daha az rastlanan bir durum; ve çalışmaya istekli, işgücü içinde yer almayan insanların sayısı artmaktadır. Bununla birlikte Beveridge eğrisinin 1950'ler ve 1960'lardaki konumuna geri döndüğü görülüyor. Sendika üyeliklerindeki azalma ve buna bağlı olarak, özel sektör işverenini karşısındaki gücün kırılması, uzun dönem istihdam maliyeti olsa bile firmanın karını artırmak için istihdamı düşürmesinin daha fazla kabul edilmesi, ithalat rekabeti, özellikle de yurtiçi rekabet ve tabii ki 1970'lerdeki stagflasyonla alakası olan arz şoklarının olmayışı, emek piyasasının katılığını kıran diğer faktörler olarak sıralanabilir. Bu açıdan, 1960'larda Kennedy yönetiminin hedefi olan enflasyonu yüzde 3,5'un altında tutarak işsizliği yüzde 4'e düşürmek pekala mümkün olabilir.

İşsizlik şu anda ABD ve İngiltere'de görece daha düşük olmasına karşın, Avrupa Birliği ekonomilerinde ortalama olarak daha yüksek. Fransa ve Almanya gibi ülkelerle Amerika arasındaki bu büyük farklılığı nasıl açıklayabiliriz? Sizce,

EMU'nun (Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği) Avrupa'daki işsizlik sorununu kötüleştirme olasılığı nedir?

İflah olmazın biriyim. Ben halen daha, Avrupa'daki fazla işsizliğin büyük bir kısmı için kötü makro politikaları sorumlu tutuyorum. Doğal oranın, tek hanelerden çift hanelere gerçek oranla birlikte artması mümkün değildir. Avrupalılar, mevcut herhangi bir işsizlik oranında fiyatlarda önemli bir düşme görmüyorlarsa, bu oranın doğal işsizlik oranına eşit ya da altında kalacağına inanmaktalar. Bu durum üzerine, herhangi bir genişletici para veya maliye politikası enflasyonu artıracaktır. Ama kısa dönem Phillips eğrisi oldukça düz de olabilir o zaman bu yorum doğru çıkamaz. Zaten Avrupalılar da hiçbir zaman genişlemeci politika deneyiminde de bulunmadılar. Bununla birlikte Kıta Avrupası'nda işsizliği düşürmek için ABD ve İngiltere'de olduğundan daha çok yapısal engel olduğunu da düşünüyorum. Sterlin, Alman Markına sabitlendiği zaman İngiltere'deki ücretlerin ve fiyatların düşüğünü görmedim, ancak Thatcher'ın işçi sendikalarına darbesinin işsizliğin düşmesinde etkili olduğunu gördüm. Sanırım kıta üzerinde yapısal sorunların bazıları *hysteresisi* yansıtıyor. Hükümetler ve Merkez Bankaları 1979-82 resesyonundan sonra iyileşmeyi hiçbir zaman denemedi, ABD'nin tersine, dolayısıyla bu resesyonla ulaşılan konjonktürel işsizlik 'yapısala' dönüştü. Doğası ve nedeni ne olursa olsun, Avrupa işsizliği bir utançtır ve bundan şikâyet etmek yerine, ABD'nin üzerine gittiği gibi, Avrupa hükümetlerinin gücü yettiğince, düzeltilmelidir. EMU'nun işsizlikteki durumu herhangi bir yolla değiştireceğini sanmıyorum. Eğer bir değişim olarsa bu iyileşme değil kötüleşme yönünde olacaktır. AB üyeleri, EMS (Avrupa Para Sistemi) çatısı altında kendi makro sonuçlarını geliştirmek için çok fazla bir şey yapmadılar. Ama bireysel olarak bir şeyler yaptıkları sürece EMU'da yer aldıklarından dolayı, hiçbir makro politik araca sahip olamayacaklardır. Ne yeni bir merkez bankası Bundesbank'tan farklı davranacak ne de Birlik maliye politikasını birlikte yürütecek bir devlet hazinesine sahip olacaktır.

1993'te sizinle son konuştuğumuzdan bu yana makroekonomide daha büyük bir görüş birliğine doğru herhangi bir hareket olduğunu hissediyor musunuz?

Keynesyen teori göz ardı edildiği için ve mezun öğrenciler bu konu hakkında hiçbir şey öğrenmedikleri için belki makro teoride daha fazla fikir birliği oluşmuş olabilir. Ya da büyük Keynesyen unsurlar barındırmadığı için veya mekanik monetarizm öldüğü için de makro uygulamada daha fazla fikir birliği olabilir.

Birçok ünlü makroiktisatçı (örneğin Barro ve Sala-i-Martin, 1995; Lucas, 1987) büyümenin aslında makroekonominin bir parçası olduğunu tartışıyorlar. Bu görüşe katılıyor musunuz; geçen on yıl içinde geliştirilen içsel büyüme teorisini benimsiyor musunuz?

Dünyada fakir ve gelişmemiş ülkelerde verimlilik artışı ve burada yaşayan milyarlarca insanın sağlık ve yaşam kalitesinin artması, Batı Avrupa'da işsizliği iki ya da üç puan düşürmekten şüphesiz çok daha fazla fayda sağlayacaktır. Ancak büyüme konusu üzerine çalışan makroiktisatçıların bunun nasıl başarılabileceğine dair cevapları olduğunu sanmıyorum. Toplam talep sorunları ileri sanayileşmiş kapitalist toplumlarda mevcuttur. Fakir ülkelerin temel sorunu arz kıtlığıdır. Toplam talep

eksikliği – Büyük Buhran’da potansiyel bolluğun ortasında gereksiz fakirliğin sosyal karışıklığı – artık yüksek önceliğe sahip bir problem değildir. Hiçbir zaman sorun olmadığı için değil ya da ulaşılan makro teori ve politikalarının yanlış olduğu için de değil; sadece makroekonomi bu sorunu çözdüğü için artık önceliğe sahip bir konu değil. Kavşaklarda bazı kazaların olması trafik ışıklarının gereksiz olduğu anlamına gelmez. Bana öyle geliyor ki, Barro ve Lucas, talep kökenli makroekonomiyi budadılar ve ilginç olmadığını söyleyerek, bu alanı bıraktılar. Azalan getirinin üstesinden gelmek için ilginç bir şekilde çeşitli dışsallıklara dayanan içsel büyüme modelleri merak uyandırıcı olabilir, ama beni henüz tatmin etmedi.

4. Ortodoks Monetarist Okul

iktisat teorisinde meydana gelen kökten değişim, ideolojik bir savaşın sonucu gerçekleşmedi. Farklı politik inanışlar veya amaçlardan da kaynaklanmadı. Olayların şiddetine neredeyse tamamen karşılık verdi: kaba deneyim, en kuvvetli politik veya ideolojik tercihlerden çok daha güçlü ortaya koydu. (Friedman, 1977, s. 420)

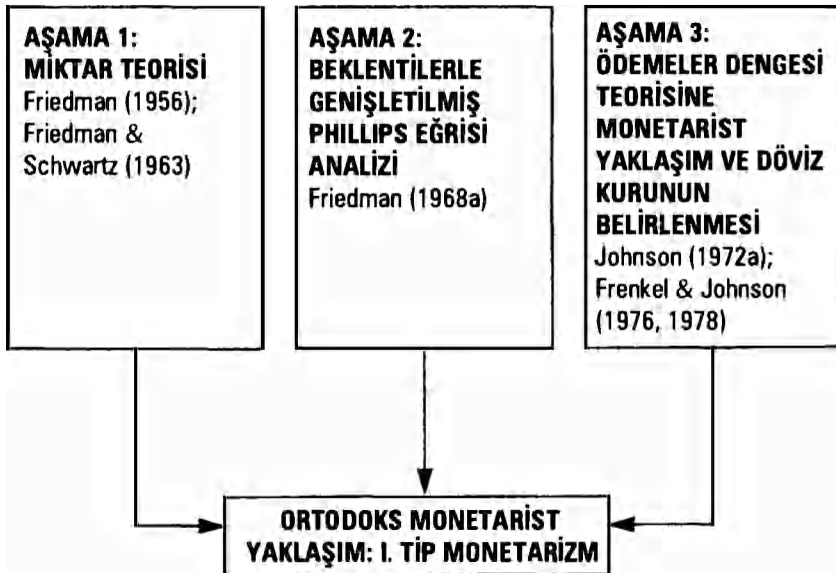
4.1 Giriş

Hicks–Hansen’in IS–LM modeli ile özetlenir hale gelen Keynesyen iktisat, 1950’lerin ortalarından 1960’ların sonlarına kadar, hem teorisinin oluşturulması hem de politik yönergeleri açısından makroekonominin gelişiminde hakim güçtü. Keynesyen iktisadın önde gelen bir eleştirmeninin kabul ettiği gibi, 1960’ların sonunda Keynesyen model, “makroekonomi açısından kasabadaki tek oyun gibi görüldü” (bkz. Barro, 1984). Keynes’in *Genel Teorisi*’nin ana fikri, kapitalist piyasa ekonomilerinin doğası gereği istikrarsız olduğu ve uzun dönemler için tam istihdam dengesinden daha düşük bir düzeyde durduğu savıdır. Keynes’e göre, bu istikrarsızlık ağırlıklı olarak toplam talepteki dalgalanmaların sonucuydu. 1940’ların ortasından itibaren ve 1950’lerde hâkim olan Keynesyen ortodoksi, ağırlıklı olarak reel gelir değişiklikleri şeklindeki reel bozuklukların (özellikle yatırım ve otonom tüketimdeki dalgalanmalar), parasal veya nominal gelirdeki dalgalanmaların temel nedeni olduğunu vurgulamıştır. İlk Keynesyenler için, Büyük Buhran, eksik toplam talebin bir durumunu yansıtan şiddetli bir işsizliğin eşlik ettiği, yatırım düzeyindeki keskin düşüşten kaynaklanmıştır. Bu durum, para stoğundaki değişimleri, parasal gelirdeki değişiklikleri açıklamada tek olmasa da hâkim faktör olarak gören eski miktar teorisi (QTM – paranın miktar teorisi) genelenğiyle ters düşmüştür.

1950’ler ve 1960’larda, Milton Friedman, diğer iktisatçılardan daha fazla olarak, miktar teorisinin varlığını yeniden canlandırmaktan sorumluydu. Karl Brunner, 1968’de miktar teorisine bağlı kalan iktisatçıların, özellikle Friedman’ın görüşlerine ünlü “monetarizm” ismini verdi. Miktar teorisi, monetarizmin ana prensibidir ve bu fikir Mark Blaug’a göre “ekonomide hayatta kalan en eski te-

oridir” (Blaug ve diğ., 1995). Oldukça tutarlı bir biçimde, miktar teorisi en az 300 yıl öncesine, yani John Locke’nin 1692’de yayınlanan “*Faizin Düşürülmesi ve Paranın Değerinin Yükseltilmesinin Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler*”ine (*Some Considerations of the Lowering of Interest and Raising the Value of Money*) kadar uzanmaktadır (bkz. Eltis, 1995). Ancak David Hume’un 1752’de yayınlanan klasik makalesi “*Para Üzerine*”, büyük ölçüde miktar teorisinin belki de en ileri erken sunumu olarak tanınmaktadır. Mayer’e (1980) göre monetarizmin temel savlarının çoğu geçmişteki bu makaleye uzanmaktadır. Bundan sonra, miktar teorisi, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında David Ricardo, Alfred Marshall, Irving Fisher ve en azından 1930’a kadar Keynes’in kendisi dâhil olmak üzere, birçok saygın iktisatçı tarafından kabul edilmiş ve geliştirilmiştir. Blaug’un belirttiği üzere; “Keynes onu severek başladı, ancak ondan nefret ederek bitirdi” (bkz. Blaug ve diğ., 1995).

Bu bölümün iki temel amacı bulunmaktadır. İlki, 1950’lerin ortalarından 1960’ların ortalarına kadar gelişmiş olan miktar teorisi yaklaşımıyla (kısım 4.2) başlayan, 1960’ların ortasından 1960’ların sonuna kadar monetarist analizin özümsemiği beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizi (kısım 4.3) vasıtasıyla, son olarak 1970’lerin başlarında monetarist analize dâhil edilen ödemeler dengesi teorisi ve döviz kurunun belirlenmesine dair monetarist yaklaşıma (kısım 4.4) kadar, ortodoks monetarist yaklaşımın tarihi gelişimini (bkz. Şekil 4.1) izlemektir. İkincisi, bu tartışmanın ışığında, özellikle istikrar politikasının rolü ve yürütülmesine ilişkin (kısım 4.5) ortodoks monetarist okulun içerisinde yaygın olan temel ayırt edici inanışları özetlemek ve monetarist karşı-devrimden bugüne ne kaldığını özetlemektir.

Şekil 4.1 Ortodoks monetarist yaklaşımın gelişimi

Makroekonomik analize miktar teorisinin yaklaşımını incelemekten önce, bu yaklaşımın “monetarist karşı devrim” olarak bilinir hale gelmesinde Friedman tarafından oynanan kilit role dikkat etmeliyiz (bkz. Johnson, 1971; Snowdon ve Vane, 1996; 1997b). İktisatçıların çoğunluğunun aksine, Friedman’ın Keynes’le ortak olan bir özelliği, akademik çevreler dışında da iyi tanınmasıdır. Friedman, Keynes’le birlikte makroekonomik teori ve politikayı 20. yüzyıldaki diğer iktisatçılarından muhtemelen daha fazla etkilemiştir. Bu sadece, onun araştırma sonuçlarının nitelik ve niceliğine değil, aynı zamanda bir gerekçeyi sunmadaki sanatkarlık ve retorikliğine de bağlı bulunmaktadır. Friedman’a, akademik çalışmalarının bir takdiri olarak, “tüketim analizi, paranın tarihi ve para teorisi alanlarındaki başarıları ve istikrar politikasının karmaşıklığına dair gösterimi” için 1976’da Nobel Ekonomi Ödülü verilmiştir. Hiç şüphe yoktur ki, Friedman’ın, dinamik ve belirsiz bir dünyada takdire bağlı istikrar politikalarının sınırları ve tehlikelerine ilişkin gösterimleri ve parasal analizi; en dikkat çeken, “muhteşem iktisatçı” olarak tanımladığı eski hocasına entelektüel borcunu rahat bir şekilde kabul eden Robert Lucas Jr. olmak üzere, seçkin makroiiktisatçı jenerasyonunun tümünü etkilemiştir (Klamer, 1984). 1960’ların başından itibaren Amerika’da eğitim gören iktisatçı jenerasyon üzerinde özellikle etkili olan şey; Lucas için (1994b) 1960’lardaki istikrar politikaları üzerine olan tartışmalar üzerine önemli, “belki de belirleyici”, rol oynamış olan, Friedman ve Schwartz’ın (1963) eseri, *“Amerika Birleşik Devletleri’nin Parasal Tarihi”* (*A Monetary History of the United States*) cildinin yayınlanmasıydı. Bu “klasik” metnin uzun ömürlülüğünü belirtmek için Lucas, “kiraz çiçeklerini izlemek dışında başka sebeplerden” dolayı Washington’a davet edilirse, bavulunda yer alacak ilk kitabın bu olacağı yorumunda bulunmuştur. Ayrıca Lucas’a göre Friedman, kendisinin “en önemli hocası” olmasının “çok daha ötesinde” olup, Friedman’ın şimdiye kadar yazmış olduğu her şeyi okuduğundan emin olduğunu belirtmiştir (bkz. Lucas, 1994a). Bu bölümde, Friedman’ın başarılarının birçoğunu inceleyeceğiz.

4.2 Miktar Teorisi Yaklaşımı

1950’lerin ortalarından 1960’ların ortalarına kadar izlenebilen, ortodoks monetarizmin gelişiminin birinci aşaması, Keynesyen devrim tarafından gasp edilmiş olan makroekonomik analize miktar teorisi yaklaşımını yeniden yerleştirme çabasını içeriyordu. Miktar teorisi yaklaşımı kapsamında (ayrıca bkz. Bölüm 2, kısım 2.5) parasal ya da nominal gelirdeki değişimleri açıklamada, para stoğu, her ne kadar tek olmasa da, baskın bir faktör olarak kabul edilmektedir (bkz. Laidler, 1991).

Ortodoks Keynesyen analiz (bkz. Bölüm 3, kısım 3.3) ağırlıklı olarak reel gelirdeki değişiklikler şeklinde olmak üzere, parasal gelirdeki dalgalanmaların temel nedeni olarak reel bozuklukları (özellikle yatırım ve otonom tüketimdeki dalgalanmalar) vurgulamıştır. Bölüm 2, kısım 2.5’te ana hatları belirtilen biçimlendirilmiş miktar teorisi açısından, Keynes’in *Genel Teorisi*, (uzun süreli dönemler için geçerli olabilen) eksik istihdam koşullarında, dolanım hızının (V) son derece istikrarsız olacağını ve para arzı (M) ya da parasal gelirden (PY) bağımsız olarak meydana gelen değişikliklerin hepsine, pasif bir şekilde uyum sağlayaca-

ğını belirterek, yorumlanmıştır. Bu koşullar altında para, nispeten önemsiz olarak kabul edilmiştir. Örneğin, likidite ve yatırım tuzağı olan iki uç durumda, para, para politikasının ekonomik aktiviteleri etkilemede tamamen etkisiz olacağı kadar önemsizdi. Likidite tuzağı durumunda, para arzındaki bir artış, dolanım hızındaki karşıt bir değişimle kesin olarak ve tamamen dengelenecektir. Para arzındaki artış, değişmemiş bir faiz oranı ve gelir düzeyinde, atıl/spekülatif balanslar içerisinde tamamen emilecektir. Yatırımın faize tamamen duyarsız olduğu yatırım tuzağı durumunda, para arzındaki bir artışın reel gelir düzeyi üzerinde yine etkisi olmayacaktır. Yatırım, faiz oranı değişimlerine duyarsız olduğundan, para arzı reel geliri etkilemede yetersiz olacaktır. Değişmemiş bir gelir düzeyinde, para talebi arttıkça dolanım hızı düşecektir. Okuyucular, paranın önemsiz olduğu bu her iki uç Keynesyen durumda, otonom tüketim, yatırım ya da kamu harcamasındaki herhangi bir değişim, basit Keynesyen çapraz ya da 45° modelindeki tam çarpan etkisiyle sonuçlanacağını doğrulamalıdır. Böyle koşullar altında, miktar teorisi ilişkisinin (denklem 2.16) geçerli olmasına rağmen ortodoks Keynesyenler, bunun para politikası reçetesi açısından kullanışsız olacağını iddia etmişlerdir.

4.2.1 Para Talebi Teorisi Olarak Miktar Teorisi

Milton Friedman'ın mesleği boyunca, yeniden kurmak ve sürdürmek için çalıştığı ve Chicago Üniversitesi'nin sözlü geleneği olarak kabul ettiği makroekonomik analize miktar teorisi yaklaşımı, ortodoks Keynesyen arka planına karşıydı (bu yorumun eleştirisi için bkz. Patinkin, 1969). Geleneksel miktar teorisi, para arzı ve fiyatlar genel düzeyi arasındaki ilişki ile ilgili doktrinin önemli bir kısmı olmasına rağmen, Friedman (1956) ilk olarak, miktar teorisinin yeniden ifadesini, fiyatlar genel düzeyi veya parasal gelir teorisinden ziyade para talebi teorisi olarak sundu.

Friedman, para talebinin (herhangi bir varlık talebi gibi), elinde bulunduranlara hizmetler akışı sağlayacağını ve bunun şu üç ana faktöre bağlı olduğunu ifade etmiştir: (i) elde tutulabilecek maksimum para miktarını belirleyen, servet kısıtı; (ii) servetin tutulabileceği diğer finansal ya da reel varlıkların getirisiyle ilişkili olarak paranın kazancı ya da getirisi; ve (iii) elinde varlık bulunduranların zevkleri ve tercihleri. Toplam servetin çeşitli seçenekler arasında dağıtılma şekli, çeşitli varlıkların nisbi getiri oranlarına bağlı olmaktadır. Bu varlıklar sadece para ya da tahvilleri değil, aynı zamanda hisse senetleri ve fiziksel malları da içermektedir. Denge durumunda, servet, varlıklar arasında marjinal getiri oranları eşit olacak şekilde dağıtılacaktır. Patinkin'in (1969) Friedman'ın düzenlemesinin, Keynes'in analizlerinin bir uzantısı olarak kabul edilmesi gerektiğini önermesine rağmen, vurgulanmaya değecek üç önemli farklılık bulunmaktadır. Birincisi, Friedman'ın para talebi analizi, tüketim için olan sürekli gelir teorisinin, belirli bir varlık talebine uygulanması olarak kabul edilebilir. İkincisi, Friedman, beklenen enflasyon oranını, önemli bir potansiyel değişken olarak para talebi fonksiyonuna dâhil etti. Üçüncüsü, para talebinin, sınırlı sayıdaki değişkenin istikrarlı bir fonksiyonu olduğunu öne sürdü.

Reel para balansları için Friedman'ın talep fonksiyonun sadeleştirilmiş bir biçimi aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$\frac{M^d}{P} = f(Y^P; r, \dot{P}^e; u) \quad (4.1)$$

Burada Y^P , servet için temsili olarak kullanılan sürekli geliri, bütçe kısıtı;

r finansal varlıkların getirisini,

$\dot{P}^e$ beklenen enflasyon oranını; ve

u bireysel zevkleri ve tercihleri, göstermektedir.

Bu analiz, *ceteris paribus*, (i) servet düzeyi yükseldikçe; (ii) diğer varlıkların getirisi azaldıkça; (iii) beklenen enflasyon oranı düştükçe, para talebinin daha fazla olacağını öngörmektedir veya tam tersi. Fayda maksimizasyonunu gerçekleştiren bireyler, marjinal getiri oranlarının eşit olmadığı her durumda, varlıklarını farklı servetler arasında yeniden dağıtacaktır. Bu portföy ayarlama süreci, aktarım mekanizmasının monetarist spesifikasyonlarının merkezindedir. Para stoğundaki değişimler aktarım mekanizması vasıtasıyla reel sektörü etkilemektedir. Bu durum, para otoriteleri tarafından açık piyasa işlemleri ile gerçekleştirilen para arzındaki bir artışın etkilerini inceleyerek gösterilebilir. Servetin, finansal ve reel varlıklar arasında marjinal getiri oranlarının eşit olacak şekilde dağıtıldığı yerde, bir başlangıç dengesi varsayılmaktadır. Para otoriteleri tarafından tahvilin açık piyasa alışları sonrasında, halkın elindeki para miktarı artacaktır. Herhangi bir varlığın elde tutulan miktarı arttıkça marjinal getirisinin düşeceği göz önüne alındığında, sonuç itibarıyla eldeki paraların marjinal getiri oranı düşecektir. Fazla para balansları finansal ve reel varlıklarla (dayanıklı tüketim malları gibi) değiştirildikçe, bütün varlıkların, isteyerek tutulduğu ve marjinal getiri oranlarının eşit olduğu portföy dengesinin yeniden sağlanmasına kadar, fiyatları yükselmiş olacaktır. Ortodoks Keynesyen analizin aksine, monetaristler, paranın geniş bir yelpazedeki reel ve finansal varlıkların ikamesi olduğunu ve hiçbir varlığın ya da varlık grubunun paranın yakın ikamesi kabul edilemeyeceğini savunmuşlardır. Çok daha geniş bir yelpazedeki varlıklar ve ilişkili harcamalar vurgulanmış ve sonuç itibarıyla monetaristler toplam harcama konusunda, parasal itici güçler üzerine çok daha güçlü ve daha doğrudan etki atfetmiştir.

4.2.2 Miktar Teorisi ve Parasal Gelirde Değişiklikler: Ampirik Kanıt

Reel balans talebi ve onu belirleyen sınırlı sayıdaki değişkenler arasında istikrarlı fonksiyonel bir ilişkinin (davranışın) olduğuna dair iddia, makroekonomik analiz içindeki monetarist yaklaşımın modern miktar teorisinin merkezinde yer almaktadır. Eğer para talebi fonksiyonu istikrarlı ise ve para talebi fonksiyonundaki sınırlı sayıdaki değişkenlerden herhangi birinin değişmesi gerekirse, dolanım hızı da öngörülebilir bir şekilde değişerek istikrarlı olacaktır. Friedman'a göre (1968b, s. 434) miktar teorisi,

arzulanan reel balanslardaki (para talebindeki) değişmelerin, yavaş yavaş ve kademeli olarak ilerleme ya da arzdaki öncü değişmeler tarafından başlatılan olayların sonucu olma eğilimindedir, oysa, aksine, nominal balansların arzındaki önemli değişmeler, talepteki herhangi bir değişmeden bağımsız olarak gerçekleşebilir ve çoğunlukla da gerçekleşmektedir şeklindeki ampirik genellemedir. Sonuç olarak,

fiyatlar ya da nominal gelirdeki önemli değişiklikler, neredeyse her zaman nominal para arzındaki değişikliklerin bir sonucudur.

Bu kısımda, makroekonomik analizdeki miktar teorisi yaklaşımını desteklemeyi ileri süren çeşitli ampirik bulguları, para talebi fonksiyonundan başlayarak ele alıyoruz. Alan kısıtlamaları, para talebi üzerindeki ampirik bulguların ayrıntılı olarak tartışılmasını imkânsız kılmaktadır. Yine de iki nokta vurgulanmaya değmektedir. Birincisi, Friedman'ın (1959) para talebi hakkındaki ilk ampirik çalışmasında faiz oranının önemsiz olduğunu iddia etmesine rağmen, bundan sonra yapılan neredeyse bütün çalışmalar, faiz oranını fonksiyonda önemli bir değişken olarak buldu. Nitekim bir sonraki yazısında Friedman (1966) bunu kabul etti. Buitter (2003a), Tobin'in Friedman'la uzun süren tartışmasında, "mesleğin büyük bölümünün para talebinin ekonomik ve istatistiksel olarak anlamlı bir faiz oranı tepkisinin var olduğuna (yani, *LM* eğrisi dik değil, esnek) itkna olduğunu" anlatmaktadır. Bu argüman, istikrar politikasında rol oynayan, takdire bağlı maliye politikasını destekleyen Tobin'in durumunun çok önemli bir parçası olmuştur. Buna ilaveten, 1950'ler ve 1960'larda likidite tuzağının gerektirdiği gibi faiz oranı düştükçe para talebinin faiz elastikiyetinin arttığına dair çok az bulgu ortaya çıktı. Bu, dikey ve yatay *LM* eğrilerinin sırasıyla ifade ettiği, uç miktar teorisi ve Keynesyen durumların her ikisinin de göz ardı edilebileceği anlamına gelmektedir. Ancak statik IS-LM modeli, makroekonomik analizdeki miktar teorisi yaklaşımını göstermek için, eğer reel faiz oranı ve reel gelirin her ikisi de parasal değil reel güçler tarafından belirlenir ve ekonomi otomatik olarak tam istihdama doğru eğilimli olursa, yine de kullanılabilir (bkz. Friedman, 1968a). İkinci olarak, para talebi fonksiyonunun istikrarlılığına dair inancın 1970'lerin başlarına kadar ampirik bulgularla iyi bir şekilde desteklenmesine rağmen, o tarihten sonra hem ABD hem de diğer ekonomilerdeki bir dizi çalışmalar, para talebinin belirgin bir şekilde istikrarsızlığına ilişkin kanıtlar buldu. Örneğin ABD'de, 1980'lerin başında dar anlamdaki parasal büyüklüğün, M1, dolanım hızının trendinde belirgin bir kırılma gerçekleşmiş ve sonrasındaki kırılmalar, daha geniş anlamdaki parasal büyüklüklerin, M2 ve M3, hızında 1990'ların başında gerçekleşmiştir. Finansal sistem içerisinde 1970'ler ve 1980'lerde gerçekleşen kurumsal değişim de dâhil bir dizi olası açıklama, bu bariz istikrarsızlığı açıklamak için öne sürülmüştür. Okuyucu, para talebi üzerindeki ampirik kanıtların ayrıntılı ve çok erişilebilir tartışması ile para talebi fonksiyonunun istikrar sorunu konusunda devam eden anlaşmazlık için Laidler'e (1993) başvurabilir.

Friedman (1958) ABD için, parasal büyüme oranlarını, ekonomik aktivite düzeyindeki dönüm noktaları ile karşılaştıran zaman serisi çalışması vasıtasıyla, paraya yeniden önemli bir bağımsız rol sağlamaya çalıştı. 1870'ten itibaren 18 savaş-dışı çevrimin ortalaması hususunda, para arzı değişim oranındaki zirvelerin (diplerin), 16 (12) aylık ortalama ekonomik aktivite düzeyindeki zirveler (dipler) öncesinde gerçekleştiğini buldu. Friedman bunun paradan iş hayatına doğru olan etkinin, güçlü ve anlamlı bir kanıtını sağladığı sonucuna vardı. Friedman'ın çalışması daha sonra, Culbertson (1960, 1961), Kareken ve Solow (1963) tarafından hem metodolojik hem de istatistiksel temeller üzerinden eleştirilmiştir. İlk olarak, zamanlama bulgusunun, paradan ekonomik aktiviteye doğru işleyen nedensellik

ilişkisinin neticesini, haklı çıkarıp çıkarmadığına ilişkin konu gündeme getirilmiştir (ayrıca bkz. Kaldor, 1970a; Sims, 1972). İkincisi, Friedman'ın prosedürüne yönelik istatistiksel itirazlar onun benzer şeyleri karşılaştırmadığı konusunda dile getirilmiştir. Kareken ve Solow hem para hem de ekonomik aktivite için değişim oranlarını kullanarak Friedman'ın verisiyle testleri yeniden çalıştırdığında, parasal değişimlerin ekonomik aktivite düzeyindeki değişimler üzerinde kararlı bir öncülüğünün olmadığını bulmuştur. Daha sonra, paranın gelir nedenselliği konusu, mükemmel bir şekilde Friedman ve diğer monetaristler tarafından toplanan zamanlama (öncüler ve gecikmeler) bulgusunun güvenilirliğine karşı çıkan Tobin (1970) tarafından ele alınmıştır. Tobin (1970), "Ultra Keynesyen" bir model kullanarak zamanlama bulgusunun iş çevrimleri ve istikrarsızlık konusunda Keynesyen konumun lehine nasıl kolayca yorumlanabileceğini göstermiştir. Tobin, Friedman'ı "*Post Hoc Ergo Propter Hoc*" yanlısına düştüğü için suçlamıştır. Tobin ayrıca, monetarist iddialarını dayandırmak için sebep ve etkiyi ilişkilendiren açık bir teorik temeli olmadığı gerekçesiyle Friedman'ı eleştirerek daha da ileri gitmiştir. Çoğunlukla iddialar, Friedman'ın çalışmasının büyük kısmının "teorisiz ölçüm" olduğu ve monetarizmin çok fazla bir "kara kutu" olarak kaldığı şeklinde ortaya konulmuştur. Hoover'in (2001a, 2001b) son zamanlarda iktisatçılara hatırlattığı gibi, korelasyon hiçbir zaman nedenselliği kanıtlayamaz. Bu "makroekonomideki nedensellik" problemi, ampirik makroekonomide hiç bitmeyen tartışmalara ve ihtilaflara sebep olmuştur ve olmaya da devam edecektir (ayrıca bkz. Friedman, 1970b; Davidson ve Weintraub, 1973; Romer ve Romer, 1994a, 1994b; Hoover ve Perez, 1994; Hammond, 1996).

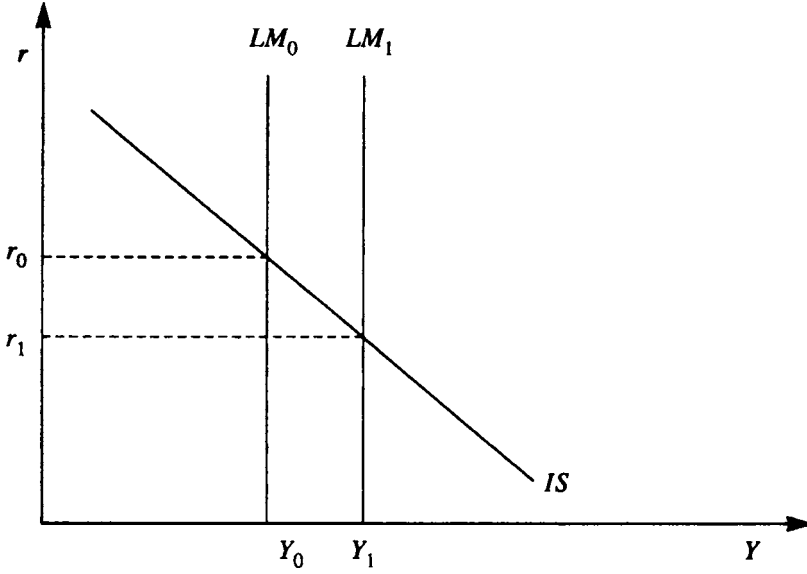
1963 yılında Friedman ve Schwartz (1963), para stoğundaki değişimlerin konjonktürel dalgalanmalarda büyük ölçüde bağımsız bir rol oynadığı şeklindeki monetarist inancı desteklemek için daha ikna edici bulgular sundu. Etkili çalışmaları *Amerika Birleşik Devletleri'nin Parasal Tarihi, 1867–1960* adlı eserde, para stoğunun konjonktürel genişlemelerin ve daralmaların her ikisi sırasında artma eğiliminde iken, para arzı büyüme oranının, ekonomik aktivite düzeyindeki daralmalar sürecinde, genişlemeler sürecindekinden daha yavaş olduğunu buldular. İncelenen dönem içerisinde, para stoğunda kayda değer *mutlak* bir düşüş var iken, aynı zamanda belirlenmiş altı büyük ekonomik daralma döneminin de olduğu zamanlar yalnızca: 1873–9, 1893–4, 1907–8, 1920–21, 1929–33 ve 1937–38 idi. Bunun yanında, Friedman ve Schwartz, bu büyük durgunluklar esnasında para arzında meydana gelen değişikliklerin altında yatan koşulları inceleyerek, parasal daralma yaratan faktörlerin, parasal gelir ve fiyatlardaki eşzamanlı ya da öncü değişikliklerden büyük ölçüde bağımsız olduğunu savundu. Başka bir deyişle, parasal değişiklikler, büyük durgunlukların sonucu yerine nedeni olarak görüldü. Örneğin, Friedman ve Schwartz, hem 1920–21 hem de 1937–38 süreçlerinde meydana gelen para stoğundaki mutlak düşüşün, Federal Rezerv Sistemi tarafından gerçekleştirilen son derece kısıtlayıcı politika eylemlerinin bir sonucu olduğunu iddia etti: örneğin, 1936'da ve 1937'nin başında gerekli rezervler iki katına çıkartılmıştır. Bu eylemleri, para stoğundaki sert düşüşler ve dolayısıyla ciddi bir ekonomik daralma dönemi izledi.

Daha da tartışmalı olan ise, Büyük Buhran'ın, parasal değişim ve para politikasının etkisini gösterecek şekilde yeniden yorumlanmasıydı. Friedman ve Schwartz 1929'dan 1930'a kadarki para stoğunda gerçekleşen ilk hafif düşüşün, 1930'un sonunda başlayan banka iflasları dalgası tarafından keskin bir düşüşe dönüştürüldüğünü savundu (ayrıca bkz. Bernanke, 1983). Banka iflasları, hem kamunun, bankaların mevduatları kurtarabilme kabiliyetine olan inanç kaybından dolayı nakit-mevduat oranında, hem de bankaların, kamunun mevduatlarını kendileriyle sürdürme isteğindeki inanç kaybından dolayı rezerv-mevduat oranında bir artış meydana getirmiştir. Friedman ve Schwartz'a göre, para stoğundaki takip eden düşüş, Federal Rezerv Sistemi'nin Ekim 1931'de reeskont oranını yükseltme şeklindeki kısıtlayıcı eylemi tarafından daha fazla şiddetlendirildi ki bu da daha fazla banka iflaslarına yol açtı. Bu yorumda, depresyon sadece Federal Rezerv'in para stoğundaki dramatik düşüşü – Ekim 1929 ve Haziran 1933 tarihleri arasında para stoğu yaklaşık üçte bir oranında düşmüştü – önleme başarısızlığının bir sonucu olarak büyük oldu. Friedman ve Schwartz, Federal Rezerv Sistemi'nin alternatif politikalar benimseyerek, bankacılık çöküşünü ve sonucunda ortaya çıkan para stoğundaki düşüşü ve ciddi ekonomik daralmayı önleyebileceklerini iddia etti. Friedman ve Schwartz görüşlerini, para stoğundaki değişimlerin konjonktürel dalgalanmalarda büyük ölçüde bağımsız bir rol oynadığını, paradaki konjonktürel hareketlerin ticari faaliyet içerisindeki, hatta ABD'de 1867-1960 dönemi boyunca hakim olan önemli ölçüdeki farklı parasal düzenlemeler altındaki konjonktürel hareketlerle neredeyse aynı ilişkiye (hem zamanlama hem genlik olarak) sahip olduğu kanıtından hareketle, daha fazla savunmuştur (bu konuların daha fazla tartışması için bkz. Temin, 1976; Romer ve Romer, 1989; Romer, 1992; Hammond, 1996).

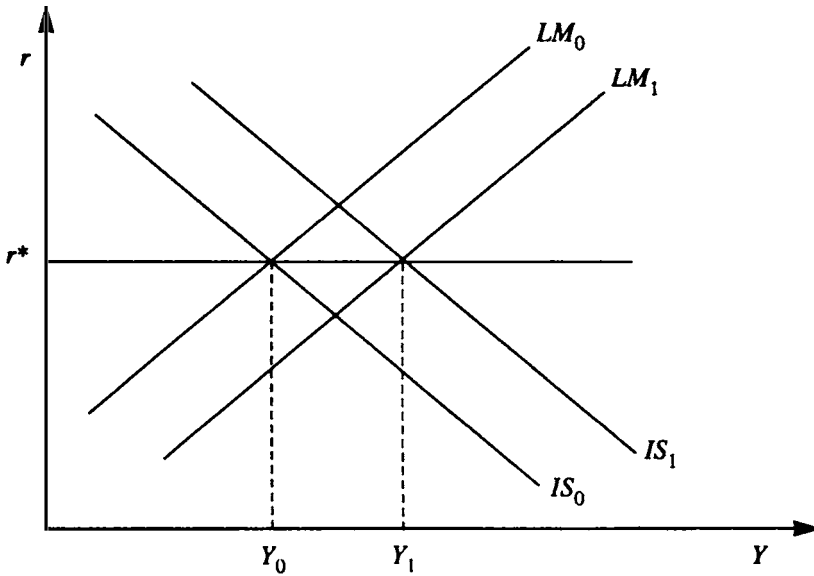
Friedman ve Meiselman (1963) tarafından, Para ve Kredi Komisyonu için üstlenilen çalışmanın yayınlanmasıyla, daha yoğun bir döviz tetiklenmiştir. Ardından gelen Friedman-Meiselman tartışmasının, iktisatçıları çok uzun bir süre için meşgul etmesine rağmen, genellikle tartışmanın kendisi, artık büyük ölçüde sadece ekonomik düşünce tarihi öğrencilerinin merakı olarak kabul edilmektedir. Kısaca, Friedman ve Meiselman tüketimdeki oynamanın (gelir için bir temsili değişken) ne kadarının; (i) miktar teorisi yaklaşımı doğrultusunda, **para arzındaki** ve (ii) Keynesyen analiz doğrultusunda, **otonom harcamadaki** (yatırımdaki) değişimlerle açıklanabileceğini tahmin etmek için girişimde bulundu. 1897-1958 dönemi ABD verileri için iki test denklemi kullanarak (bağımsız değişken olarak, birinde para ve diğerinde otonom harcamayı kullanarak), Büyük Buhran'ın egemen olduğu bir alt dönem dışında, para denkleminin çok daha iyi bir açıklama verdiğini buldular. Bu sonuçlara daha sonra, otonom harcamanın tanımındaki bir değişimin otonom harcama denkleminin performansını geliştirdiğini gösteren özellikle De Prano ve Mayer (1965) ile Ando ve Modigliani (1965) tarafından meydan okunmuştur.

Bu testler, miktar teorisi ve Keynesyen görüş arasında ayırım yapmak için kötü tasarlandığını söylemenin adil olacağını düşünülmesi sebebiyle, gelirdeki değişikliklere, otonom harcamalardaki değişikliklerin mi yoksa para arzındaki değişikliklerin mi neden olduğunu tespit etmede başarısız oldular. Bu, kapalı bir ekonomi için IS-LM modeli referans alınarak gösterilebilmektedir. Genellikle

Hicks'in IS-LM taslağı içerisinde, para ve maliye çarpanlarının her biri, tüketim fonksiyonu ve likidite tercihi fonksiyonunun her ikisine de bağlıdır. Gelir belirleme ya tamamen klasik ya da Keynesyen olduğunda, iki denklem kullanılarak aynı derecede iyi sonuçlar elde edilebilmektedir. Para talebinin faiz oranından bağımsız olduğu klasik durum Şekil 4.2'de gösterilmektedir.

Şekil 4.2 Klasik durum

Şekil 4.3 Keynesyen durum

Ekonomi başlangıçta LM_0 ve IS 'nin kesiştiği, Y_0 tam istihdam gelir düzeyi ve r_0 faiz oranından, daha düşük bir gelir düzeyi ve faiz oranında dengededir. Para arzındaki bir artış (LM eğrisini LM_0 'dan LM_1 'e kaydıran), daha düşük bir faiz oranı (r_1) ve daha yüksek bir gelir düzeyi (Y_1) ile sonuçlanacaktır. Faiz oranı düştükçe, yatırım harcamaları uyarılır ki bu çarpan yoluyla tüketim ve geliri etkilemektedir. Klasik durumda, ampirik çalışmalar, nedenselliğin yönünün paradan gelire doğru olmasına rağmen, otonom harcamalar ve gelir düzeyi arasında istikrarlı bir ilişki ortaya koyacaktır.

Keynesyen durum Şekil 4.3'te gösterilmiştir. Ekonomi başlangıçta IS_0 ve LM_0 'in kesiştiği Y_0 gelir düzeyi ve r^* faiz oranında dengededir. Genişletici bir reel etkinin (IS eğrisini IS_0 'dan sağa doğru dışarıya IS_1 'e kaydıran) ardından, otoriteler para arzını genişleterek (LM eğrisini LM_0 'dan sağa doğru aşağıya LM_1 'e kaydırarak) faiz oranını r'' 'de istikrarlı bir hale getirebilirler. Keynesyen durumda, ampirik çalışmalar, bu özel durumda nedenselliğin yönünün gelirden paraya doğru olmasına rağmen para arzı ve gelir düzeyi arasında istikrarlı bir ilişki ortaya çıkaracaktır. Sonuç olarak, Friedman–Meiselman testleri, (i) marjinal tüketim eğiliminin nispeten istikrarlı olduğunu ve (ii) aşırı Keynesyen görüşlerin aksine, ekonominin likidite ya da yatırım tuzağına düşmemiş olduğunu, çünkü eğer düşmüş olsaydı testlerin para denklemi için iyi uyanını bulamamış olacağını, ispatlamış gibi görünmektedir.

4.2.3 Değerlendirme

Bu noktada, bu bölümde sunulan malzemeyi birlikte şekillendirmek ve makroekonomik analizdeki miktar teorisi yaklaşımının savunucularının genellikle 1960'larda bağlı kaldıkları temel ilkelerini özetlemek faydalı olacaktır (bkz. Mayer, 1978; Vane ve Thompson, 1979; Purvis, 1980; Laidler, 1981). O zamanki temel ayırt edici fikirler aşağıdaki gibi belirtilebilir:

1. para stoğundaki değişiklikler, parasal gelirdeki değişiklikleri açıklayan baskın faktördür.
2. istikrarlı bir para talebi karşısında ekonomide gözlenen istikrarsızlıkların çoğu, parasal otoriteler tarafından neden olunan para arzındaki dalgalanmalara dayanabilir.
3. otoriteler, isterlerse para arzını kontrol edebilirler ve bu kontrol gerçekleştirildiğinde parasal gelir patikası, para arzının içsel olduğu durumdan farklı olmaktadır.
4. para stoğundaki ve parasal gelirdeki değişimler arasındaki gecikme uzun süreli ve değişkendir. Bu nedenle ekonomiye hassas ayar vermek için takdire bağlı para politikasını kullanma girişimleri, istikrar bozucuya dönüşebilir.
5. uzun dönem fiyat istikrarını sağlamak için para arzının, gerçekleşen üretim artışı ile uyumlu olarak sabit bir oranda büyümesine izin verilmelidir.

Parasal gelirdeki değişimleri açıklayan baskın faktör olarak para stoğundaki değişimlerin önemine ilişkin Keynesyen–monetarist tartışması, Friedman'ın kendisini eleştirenlere yanıt olarak kendisinin "Parasal Analiz için Teorik Çerçeve"sini

ortaya koyduğu 1970 yılında doruğa ulaştı. Friedman'ın 1970'deki makalesinin yayınlanmasına kadar, parasal beyanatların altında yatan teorik yapının *açık, resmi* ve *tutarlı* bildirimi hiç olmadı. Friedman, monetarist "kara kutu"nun teorik inceleme için açılmasında, "iktisatçılar arasındaki temel farklılıkların teorik değil ampirik olduğunu" göstermeyi tasarladı. Onun teorik açıklaması, monetarist yaklaşımı, ana konum *içerisine* yerleştirmeye yardım eden genelleştirilmiş bir IS-LM modeli haline geldi (bkz. Friedman, 1970a, 1972; Tobin, 1972b; Gordon, 1974). Bu tartışma, rasyonel beklentiler devrimi ve yeni klasik iktisadın "Keynesyen ve monetarist yaklaşımın her ikisini de ana sahneden silip süpürmeden" önce, "Friedman ve onun Keynesyen olan eleştirmenleri arasındaki son büyük savaşı" temsil etti (bkz. Hammond, 1996). Tobin'e (1981) göre, hem makroekonomik teori hem de politika için ana sorun, parasal etkilere karşı ekonominin arz tepkisidir. Böyle etkilerin fiyatlar ve miktarlar arasında bölünmesi Friedman tarafından "kayıp denklem" olarak adlandırılmıştır. Tobin'e göre, Friedman'ın bu soruna çözümü, "ana-akım eklektik Keynesyen teori ve ekonometrinin ücret/fiyat/üretim mekanizmalarından farklı bir ruhta değildir" (Tobin, 1981, s. 36).

Geçmişe bakıldığında, şimdi Friedman'ın, kendisini eleştirenler ile olan tartışmasının, aralarındaki farklılıkların nitelikten ziyade nicelikten olduğunu gösterdiğini; monetarist ve Keynesyen görüşlerden geliştirilen senteze katkı sağladığını görebilmekteyiz. Ortaya çıkan bu sentez ya da teorik uzlaşma, 1950'lerin egemen-Keynesyen makroekonomisinin ekonomik istikrarsızlık yaratmada parasal etkilerin önemini, olduğundan hafif gösterdiğini (fakat ihmal etmediğini) kabul ettirmek içindi (bkz. Laidler, 1992a). Bu belki de özellikle İngiltere'deki parasal sistemin çalışması hakkındaki Radcliffe *Raporu*'nun (1959) sonuçlanması döneminde İngiltere'de gerçek oldu. Önde gelen bir Amerikalı Keynesyen olan Samuelson'a göre "İngiliz ve Amerikan Keynesyenizm arasındaki farklılık dramatik olmuştur", çünkü 1959'a gelindiğinde Keynes'in İngiltere'deki hayranlarının birçoğu 'hala onun sisteminin Model T versiyonunda takılıp kalmıştı' (bkz. Samuelson, 1983, 1988; Johnson, 1978).

4.3 Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi Analizi

Ortodoks monetarist yaklaşımın gelişimindeki ikinci aşama, parasal genişleme oranındaki değişimlerin etkilerinin, reel ve nominal büyüklükler arasında bölünmekte olduğu şeklinde, daha hassas bir analizle gelmiştir. Bu analiz, Friedman (1968a) ve Phelps (1967, 1968) tarafından Phillips eğrisi literatürüne yapılan bağımsız katkıları kapsamıştır (bkz. Bölüm 3, kısım 3.6). Enflasyon ve işsizlik arasında istikrarlı bir ilişki olduğu düşüncesine, enflasyon ve işsizlik arasında sürekli (uzun dönem) bir değiş-tokuşun var olduğunu reddeden Friedman ve Phelps'in her ikisi tarafından da meydan okundu (Phelps'in analizi monetarist olmayan bir perspektiften ortaya çıkmıştır; bkz. Cross, 1995). Phillips eğrisinin orijinal özelliğiyle ilgili problem, parasal ücretlerin değişim oranının enflasyon oranından oldukça bağımsız bir şekilde belirlenmesidir. O halde bu, emek arzı kararlarını, fiyatlarda neler olduğundan oldukça bağımsız olarak, parasal ücret düzeyi üzerine dayandırmalarından dolayı işçilerin irrasyonel olduğu ve tam para aldanmasından zarar

gördüğü anlamına gelmektedir. Sonrasında, Friedman (1968a) tarafından 1967 yılında, Amerikan Ekonomi Derneği'ne Başkan'ın Hitabı'nda ileri sürülen yüksek derecede etkili argümanlara odaklanmaktayız. Ancak, ilk olarak Friedman'ın makalesinin makroekonominin 1968 sonrasındaki gelişimi için neden önemli olduğunu ispatladığını fark etmeliyiz. *Parasal Tarih*, Friedman'ın makroekonomi alanında hiç kuşkusuz en etkili kitabı olurken, "Para Politikasının Rolü" olarak yayınlanan 1967 Başkan'ın Hitabı, kesinlikle en etkili makalesidir. 1981 yılında Robert Gordon bu makaleyi, geçmiş 20 yıl içerisinde makroekonomide yazılmış büyük olasılıkla en etkili makale olarak tanımlamıştır. Friedman'ın en etkili, güzel konuşan ve uzun zamandır eleştirmenlerinden biri olan James Tobin (1995), Friedman'ın 1968 makalesini "büyük olasılıkla bir ekonomi dergisinde *bugüne kadar* yayınlanan en etkili makale" (vurgu bana aittir) olarak tanımlayarak daha da ileri gitti. Paul Krugman (1994a), Friedman'ın makalesini "savaş sonrası ekonomisinin belirleyici entelektüel başarılarından biri" olarak tanımlamakta ve Mark Blaug (1997) ve Robert Skidelsky'nin (1996b) her ikisi de onu, "kolay bir şekilde, savaş sonrası dönemde makroekonomi konusunda yayınlanan en etkili bildiri" olarak görmektedir. 1968 ile 1997 yılları arasında, Friedman'ın makalesi, Sosyal Bilimler Atıf İndeksi tarafından kaydedilen yaklaşık 924 atıf aldı ve ekonomide en çok atıf alan makalelerden biri olmaya halen devam etmektedir (bkz. Snowdon ve Vane, 1998). Friedman'ın, Wicksell'in "doğal oran" kavramından işsizlik bağlamında faydalanması, beklentiler hipotezinde "rasyonel" teriminin kullanılmasıyla 1970'ler boyunca yeni klasik iktisadın yükselişinin ortaya çıkması gibi, retorik açıdan bir "pazarlama şaheseri" (bkz. Dixon, 1995) idi. Profesör Friedman'ın çalışmalarının etkisi, Profesör Lucas ve diğer önde gelen yeni klasik iktisatçıların sert teorik eleştirileri tarafından, daha fazla baltalanmadan önce Keynesyenleri politika aktivizmi durumunu yeniden ifade etmeye ve yeniden yapmaya zorladı.

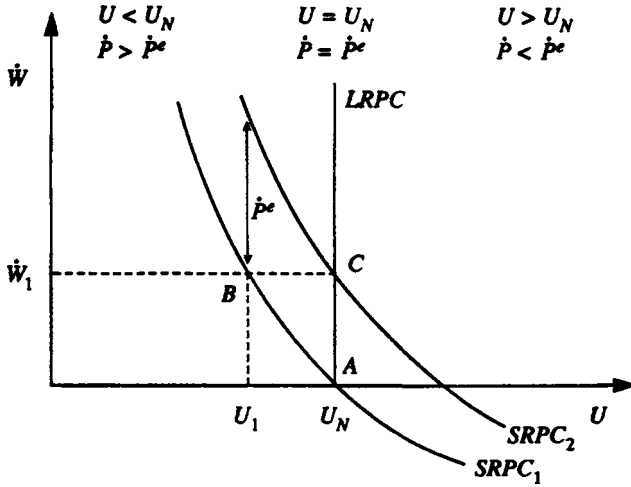
4.3.1 Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi

Phillips eğrisinin yaygın olan Keynesyen yorumu, 1960'larda ortaya çıkan yeni fikirler ve 1970'lerdeki olaylar tarafından altüst oldu (Mankiw, 1990). Yeni düşüncenin ana ögesi, Friedman'ın Phillips eğrisinin değiş-tokuş yorumunun eleştirisini içeriyordu. Bu ilk olarak Friedman (1966) tarafından, ücretler ve fiyatların dayandığı temeller konusunda Solow (1966) ile olan tartışmasında meydana gelmiş ve hatta çok daha erken, Richard Lipsey ile 1960'daki konuşmada özetlenmişti (Leeson, 1997a). Ancak konu, ünlü 1967 Başkan'ın Hitabı'nda daha etraflıca geliştirildi. Friedman'a göre, işsizlik ile parasal ücretlerin değişim oranını ilişkilendiren orijinal Phillips eğrisi hatalıydı. Parasal ücretlerin görüşmelerle belirlenmesine rağmen, işveren ve işçilerin her ikisi de aslında parasal değil, reel ücretlerle ilgilenmektedirler. Ücret pazarlıkları farklı zaman dönemleri için görüldüğünden, öngörülen reel ücret, sözleşme boyunca olması beklenen enflasyon oranı etkilemektedir. Friedman, Phillips eğrisinin, reel ücretlerin değişim oranlarına göre ayarlanması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle Friedman, parasal ücretlerin değişim oranını belirleyen ilave bir değişken olarak öngörülen veya beklenen enflasyon oranı ile orijinal Phillips eğrisini genişletmiştir. Beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi, matematiksel olarak şu denklem ile açıklanabilmektedir:

$$\dot{W} = f'(U) + \dot{P}^* \quad (4.2)$$

Denklem (4.2), parasal ücretteki artış oranının, talep fazlası durumu (işsizlik düzeyi ile temsil edilerek) ve beklenen enflasyon oranı tarafından belirlenen bir unsura eşit olduğunu göstermektedir.

Beklenen enflasyon oranını ilave bir değişken olarak, parasal ücret değişim oranını belirleyen talep fazlasına dâhil etmek, tek bir Phillips eğrisi yerine her biri farklı bir beklenen enflasyon oranıyla ilişkili olan bir Phillips eğrisi takımı olacağı anlamına gelmektedir. Bunun gibi iki eğri Şekil 4.4'te gösterilmektedir. Ekonominin başlangıçta kısa dönem Phillips eğrisi ($SRPC_1$) üzerinde, işsizliğin U_N doğal düzeyinde (aşağıya bakınız) ve parasal ücret artış oranının sıfır olduğu A noktasında dengede olduğunu varsayalım. Burada ve daha sonraki analizde sadeleştirme amacıyla, verimlilikteki büyümenin sıfır olduğunu farz edin, böylece parasal ücretteki sıfır oranındaki bir artışla fiyat düzeyi de sabit olacak ve beklenen enflasyon düzeyi sıfır, yani $\dot{W} = \dot{P} = \dot{P}^* = \% 0$, olacaktır. Şimdi, otoritelerin parasal genişleme yoluyla toplam talebi genişleterek işsizliği U_N 'den N_1 'e düşürdüğünü hayal edin. Mal ve emek piyasalarındaki fazla talep, fiyatlar ve parasal ücretler üzerinde yukarı yönlü bir baskı ile emtia fiyatlarının, ücretlerden genellikle daha hızlı ayarlamasıyla sonuçlanacaktır. Son zamanlarda bir fiyat istikrarı dönemi ($\dot{P}^* = 0$) yaşayarak, işçiler parasal ücret artışını reel ücret artışı olarak yanlış yorumlayacak ve daha fazla emek arz edecektir, yani geçici para aldanmasından zarar görecektir. Bununla beraber, parasal ücretlerin $\dot{W}_1$ oranındaki bir artışıyla birlikte, reel ücretler gerçekten düşecek ve firmalar daha fazla emek talep ettikçe işsizlik azalacaktır, yani kısa dönem Phillips eğrisi ($SRPC_1$) üzerindeki B noktasına gelinecektir. İşçiler beklenen enflasyon oranlarını, yaşanan gerçek enflasyon oranı ışığında yavaşça uyarlamaya başladıkça, parasal ücretlerinin yükselmiş olmasına rağmen reel ücretlerinin ($\dot{P} = \dot{W}_1$) düşmüş olduğunun farkına varacaklar ve kısa dönem Phillips eğrisini $SRPC_1$ 'den yukarıya doğru $SRPC_2$ 'ye kaydırarak artan parasal ücretlere baskı yapacaklardır. Parasal ücretler, $\dot{W}_1$ ve beklenen enflasyon oranının toplamı oranında artacaktır. Reel ücretler yükseldikçe firmalar işçi çıkartacak ve işsizliğin doğal düzeyinde olduğu, reel ücretlerin orijinal seviyesine yeniden getirildiği C noktasına kadar işsizlik artacaktır. Bu demektir ki, ücret pazarlıklarında gerçekleşen enflasyon oranı tam olarak öngörüldüğünde ($\dot{P}_1 = \dot{P}^*$), işsizlik ve ücret enflasyonu arasında uzun dönem değiş-tokuş olmayacaktır ($\dot{W}_1 = \dot{P}^*$, yani para aldanması yoktur). Bunu takiben, talep fazlası yoksa (bir başka ifadeyle, ekonomi doğal işsizlik oranında faaliyet gösteriyorsa), parasal ücretlerin artış oranı beklenen enflasyon oranına eşit olacaktır ve sadece beklenen enflasyon oranının sıfır olduğu özel durumda ücret enflasyonu sıfır olacaktır, yani burası Şekil 4.4'teki A noktasıdır. A ve C gibi noktalar birleştirilerek, doğal işsizlik oranı düzeyinde (U_N), uzun dönem dikey Phillips eğrisi elde edilmektedir. U_N 'de parasal ücretlerdeki artış oranı, fiyatlardaki artış oranına tam olarak eşittir, bundan dolayı reel ücret sabittir. Sonuç olarak emek piyasasında hiçbir bozulma olmayacaktır. Doğal oranda, emek piyasası denge durumundadır ve cari ile beklenen enflasyon oranları eşittir; başka bir ifadeyle enflasyon tam olarak öngörülmektedir.

Şekil 4.4 Beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi

Friedman'ın analizi, paranın kısa dönem etkilerinin olmasına hala izin verirken, klasik önermeyi, paranın uzun dönem yansızlığı (bkz. Bölüm 2, kısım 2.5) konusunda uzlaştırmaya yardım etmiştir.

Friedman'ın Phillips eğrisine yönelik saldırısının ardından, beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisinin çok sayıda ampirik çalışması şu denklem türü kullanılarak yapılmıştır:

$$\dot{W} = f(U) + \beta \dot{P}^e \quad (4.3)$$

β 'nin tahmini değerlerinin 1 olması, uzun dönem değiş-tokuşun olmadığı anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, birden az fakat sıfırdan büyük olan β tahminleri, uzun dönemli değiş-tokuşun olduğunu belirtmekte ancak bu, kısa dönemden daha az olumlu bir değiş-tokuştur. Bu, cebirsel olarak aşağıdaki şekilde gösterilebilir. Verimlilikteki büyümenin sıfır olduğu varsayılarak, (dolayısıyla $\dot{W} = \dot{P}$ olmaktadır), (4.3) denklemi şu şekilde yazılabilir:

$$\dot{P} = f(U) + \beta \dot{P}^e \quad (4.4)$$

(4.4) denklemini yeniden düzenleyerek aşağıdakini elde ederiz:

$$\dot{P} - \beta \dot{P}^e = f(U) \quad (4.5)$$

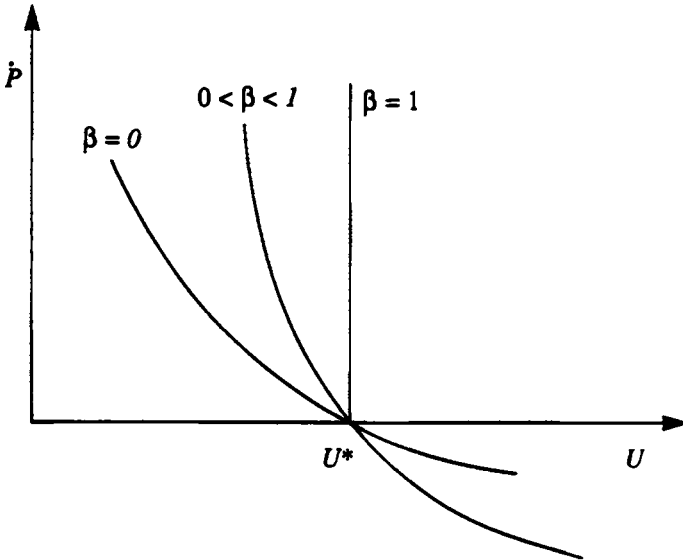
İşsizliğin U^* 'ye eşit olduğu (bkz. Şekil 4.5), beklenen ve cari enflasyon oranlarının her ikisinin de sıfıra eşit olduğu (yani, $\dot{P} = \dot{P}^e$) bir denge konumundan başlayarak, (4.5) denklemi aşağıdaki gibi ayrıştırılabilir ve yazılabilir:

$$\dot{P}(1 - \beta) = f(U) \quad (4.6)$$

Son olarak, (4.6) denkleminin her iki tarafını $(1 - \beta)$ 'ya bölerek gerçekleşen enflasyon oranını elde ederiz;

$$\dot{P} = \frac{f(U)}{1 - \beta} \quad (4.7)$$

Şimdi otoritelerin ilk olarak, parasal genişleme yoluyla toplam talebi genişleterek, işsizliği U^* 'nin altına düşürdüğünü (bkz. Şekil 4.5) hayal edin. Biz (4.7) denkleminde, Şekil 4.5'te gösterildiği gibi, şunları anlayabiliriz: (i) β 'nin sıfır olarak tahmin edilen değerleri, orijinal Phillips eğrisi doğrultusunda, işsizlik ve enflasyon arasında istikrarlı bir hem kısa dönem hem de uzun dönem ödünleşme ifade etmektedir; (ii) β 'nin birim tahminleri uzun dönem ödünleşme olmadığını ifade eder; ve (iii) β 'nin 1'den az fakat sıfırdan büyük olan tahminleri uzun dönemli değiş-tokuşa işaret etmekte, ancak kısa dönemdekenden daha az olumlu olmaktadır. Enflasyon beklentileri kavramı konusundaki katsayının (β) bire eşit olup olmadığını test etmeye çalışan geniş bir yelpazedeki çalışmaların ilk bulgusu, kesin olmadığını kanıtlamıştır. Sonuç olarak, 1970'lerin başında, uzun dönem dikey bir Phillips eğrisinin var olma olasılığı konusu, Monetarist –Keynesyen tartışmasında ihtilaflı bir mesele haline geldi. Monetaristlerin β 'nin bire eşit olduğu – ki böylece işsizlik ve enflasyon arasında uzun dönemde değiş-tokuş olmayacağı – inançlarını haklı çıkarmak için kullanabilecekleri yeterli kanıt varken, şüpheli olan herkesi ikna etmek için yetersiz kanıt bulunmaktaydı. Ancak önemli bir Amerikalı Keynesyen iktisatçıya göre “1972'ye kadar Phillips eğrisinin ‘uzun dönemde dikey’ olduğu görüşü galip geldi” (Blinder, 1992a). 1978'e kadar Phillips eğrisi konusundaki geniş bir literatürün okunabilir bir incelemesi için okuyucuya Santomero ve Seater (1978) önerilmektedir. 1970'lerin ortasına/sonuna gelindiğinde popüler Keynesyenlerin (özellikle ABD'de) çoğu, uzun dönem Phillips eğrisinin dikey olduğunu kabul etmiştir. Ancak, ekonominin bozulma sonrasında uzun-dönem çözüme dönmesi için geçen zaman konusunda hala önemli anlaşmazlık bulunmaktadır.

Şekil 4.5 Enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş-tokuş

Beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisinin politika çıkarımlarını tartışmaya başlamadan önce, Friedman'ın Nobel Ekonomi Ödülü Konferansı'nda (1977), doğal işsizlik oranında dikey bir uzun dönem Phillips eğrisi ile uyumlu, birkaç yıllık bir dönem için pozitif eğimli bir Phillips eğrisinin var olduğuna dair bir açıklama ileri sürmesi, bahsetmeye değer. Friedman, enflasyon oranlarının, yüksek düzeylerde artan bir şekilde değişken olma eğiliminde olduğunu kaydetti. Enflasyonun artan değişkenliği büyük belirsizlikle sonuçlanır ve bir koordinasyon/iletişim mekanizması olarak fiyat sistemi daha az etkin oldukça ve piyasa etkinliği azaldıkça, işsizlik artabilir (bkz. Hayek, 1948). Artan belirsizlik de yatırımlarda bir düşüşe neden olabilir ve işsizlikte bir artışla sonuçlanabilir. Friedman bunun yanında, enflasyon oranları arttıkça ve artan bir şekilde değişken oldukça, hükümetlerin, fiyat sisteminin etkinliğini azaltan ve işsizlikte bir artışla sonuçlanan ücret ve fiyat kontrollerini yürürlüğe koyarak fiyat belirleme sürecine daha fazla müdahale etmeye eğilim kazandıklarını savundu. O halde işsizlik ve enflasyon arasındaki pozitif ilişki enflasyon oranındaki ve değişkenliğindeki beklenmedik artıştan kaynaklanmaktadır. Geçiş dönemi onlarca yılın üzerinde sürerek oldukça uzun olabilirken, Friedman'a göre ekonomi yüksek ve oynak enflasyona uyarlanır uyarlanmaz doğal işsizlik oranına geri dönecektir.

4.3.2 Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisinin Politika Çıkarımları

Kısa dönem için üretim-istihdam kazanımları kapsamı

Uzun-dönem dikey Phillips eğrisi noktasındaki monetarist inanç; artan bir parasal genişleme oranının, sadece sonuçlanan enflasyon beklenmediğinden dolayı, işsizliği doğal oranın altına indirebileceğini ifade etmektedir. Daha önce gördüğümüz gibi, enflasyon tam olarak öngörüldüğü zaman, ücret pazarlıklarına dâhil edilecek ve işsizlik, doğal orana geri dönecektir. Ortodoks monetarist analizlerin altında yatan varsayım, beklenen enflasyonun cari enflasyona "uyarlanabilir" veya hata-öğrenme beklentiler hipotezi doğrultusunda, sadece yavaş yavaş ayarlamasıdır. İlginç bir şekilde, Friedman'ın, "Phillips'in uyarlanabilir enflasyonist beklentilerinin formülü"nden oldukça derin bir biçimde etkilendiği görülmektedir (Leeson, 1999). Friedman'ın, Phillips eğrisi analizinde örtük olan ve *Miktar Teorisi Alanında Çalışmalar*'ında (*Studies in the Quantity Theory of Money*) (1956) kullanılan uyarlanabilir beklentiler denkleminin, Phillips ile 1 Mayıs 1952'de Londra'da bir parkın bankında gerçekleşmiş olan tartışmanın ardından, Friedman tarafından Philip Cagan ile bir araya gelmesiyle geliştirilmiş olduğu görülmektedir (Leeson, 1994b, 1997a). Aslında Friedman, Phillips'ten bir iktisatçı olarak öyle etkilenmiştir ki; onu iki kez (1955 ve 1960'da) Chicago Üniversitesi'ne gelmesi için ikna etmeye çalışmıştır (Hammond, 1996).

Uyarlanabilir beklentiler hipotezinin arkasındaki temel düşünce, ekonomik birimlerin enflasyon beklentilerini, geçmiş enflasyon oranları doğrultusunda ayarlamaları ve hatalarından ders çıkarmalarıdır. İşçilerin enflasyon beklentilerini, yaptıkları son hatanın bir kısmı – yani beklenen enflasyon oranı ve gerçekleşen enflasyon oranı arasındaki fark – kadar ayarladığı varsayılmaktadır. Bu, α 'nın sabit bir kısmı oluşturduğu şu denklemle ifade edilebilir:

Geriye doğru tekrarlanan ikame vasıtasıyla, beklenen enflasyon, daha yeni enflasyon deneyimine, daha büyük önem yüklenerek, geçmişte gerçekleşen enflasyon oranlarının geometrik ağırlıklı ortalaması olarak gösterilebilir:

$$\dot{P}_t^e = \alpha \dot{P}_t + \alpha(1-\alpha)\dot{P}_{t-1} + \alpha(1-\alpha)^2 \dot{P}_{t-2} \quad (4.9)$$

Bu “geriye dönük” modelde, enflasyon beklentileri sadece geçmiş cari enflasyon oranlarına dayanmaktadır. Cari enflasyon oranındaki artış ile beklenen orandaki artış arasında bir zaman aralığının bulunması, işsizliğin geçici olarak doğal oranın altına düşmesini sağlamaktadır. Enflasyon tam olarak öngörülür öngörülmez, ekonomi doğal işsizlik oranına geri dönmektedir. Ancak bu durum, daha yüksek bir denge ücret oranını ve fiyat enflasyonunu parasal büyümeye eşit olacak bir şekilde gerçekleşmektedir. Bölüm 5 ve kısım 5.5.1’de tartışacağımız gibi, eğer beklentiler rasyonel beklentiler hipotezine göre oluşturulursa ve ekonomik birimler otoriteler gibi aynı bilgilere erişebilirse, bu durumda, beklenen enflasyon oranı, parasal genişleme oranındaki bir artışa tepki olarak hemen artacaktır. Gerçekleşen ve beklenen enflasyon oranları arasında hiçbir gecikmenin olmadığı durumda, otoriteler üretim ve istihdamı etkilemede kısa dönemde bile yetersiz olacaktır.

Hızlandıran hipotezi

Dikey bir uzun-dönem Phillips eğrisi inancının ikinci bir önemli politik çıkarımı “hızlandıran” hipotezi ile ilgilidir. Bu hipotez, işsizliği doğal oranın altında kalıcı olarak sürdürmeye yönelik herhangi bir girişimin, enflasyonun hızlanması ile sonuçlanacağını ve otoritelerin parasal genişleme oranını devamlı olarak arttırmalarını gerektireceğini ifade etmektedir. Şekil 4.4 örneği, işsizlik sürekli olarak U_1 ’de (yani, U_N doğal oranın altında) tutulsaydı, emek piyasasında devam eden fazla talebin beklenenden daha yüksek bir gerçekleşen enflasyon oranına yol açmış olacağını ortaya koymaktadır. Gerçekleşen enflasyon oranı arttıkça, insanlar enflasyon beklentilerini yukarı doğru düzelterek (yani, kısa dönem Phillips eğrisini yukarı doğru kaydırarak) ki bu da hiperenflasyona neden olarak, daha yüksek cari enflasyon oranına yol açacaktır, vs. Başka bir deyişle, işsizliği doğal oranın altında sürdürmek için, reel ücretlerin denge düzeylerinin altında tutulması gerekecektir. Bunun olması için, gerçek fiyatların, parasal ücretlerden daha hızlı bir oranda yükselmesi gerekecektir. Böyle bir durumda çalışanlar beklentilerini yukarı doğru revize edecek ve daha yüksek parasal ücret artışları için baskı yapacaktır ki, böylece daha yüksek gerçekleşen enflasyon oranına yol açacaktır. Nihai sonuç, enflasyon oranının devamlı olarak artışını geçerli kılmak için parasal genişleme oranında sürekli artışlar gerektirecek olan enflasyonun hızlanması olacaktır. Tersine, eğer işsizlik doğal oranın üzerinde kalıcı olarak tutulursa, hızlandıran deflasyon ortaya çıkacaktır. İşsizliğin doğal oranın üzerinde kalıcı olarak tutulduğu durumda, emek piyasasındaki arz fazlasının devam eden varlığı, beklenenden daha düşük bir gerçekleşen enflasyon oranına neden olacaktır. Bu durumda, insanlar enflasyon beklentilerini aşağı doğru tekrar düzelterek (yani, kısa dönem Phillips eğrisi aşağı doğru kayacaktır) ki bu da daha düşük gerçekleşen enflasyona neden olacaktır, ve vb. Bu analizden sonra doğal oran, sabit bir enflasyon oranının sürdürülebileceği tek işsizlik düzeyi olmaktadır. Başka bir deyişle,

makroekonomik analizdeki miktar teorisi yaklaşımı doğrultusunda, ekonominin doğal işsizlik oranında olduğu uzun dönem dengesinde, parasal genişleme oranı, enflasyon oranını belirleyecektir (üretim büyümesinin ve dolanım hızının sabit olduğu varsayılarak).

Kuşkusuz, Friedman'ın (1968a) makalesi, aşırı optimist istihdam hedeflerine bağlı olarak düzenlenen genişletici para politikasının tekrarlanan kullanımının sonucu olarak 1970'lerde ortaya çıkan hızlandıran enflasyonu önceden öngördüğü için oldukça geliştirdi. 1970-71'de Amerikan ve İngiliz ekonomilerinin her ikisinde de enflasyonun yavaşlamada başarısız olması, 1973-74'teki birinci olumsuz OPEC petrol fiyatı (arz) şokunun ardından, birçok ülkede, artan işsizliğe ve daha sonra yüksek işsizlik ve yüksek enflasyonun eşzamanlı var oluşuna (stagflasyon) rağmen, işsizlik ve enflasyon arasında sürekli bir uzun dönem değiş-tokuş olabileceği fikrini yok etti. Lucas (1981b), Friedman-Phelps modelini ve onun tahminlerinin doğruluğunu, "makroekonominin her zaman görmesinin mümkün olduğu kadar açık bir deneysel ayırım" sağlayarak teyit etmesini önemsemektedir. Bilim felsefesi literatüründe Imre Lakatos (1978), teorilerin yargılanması gereken *tek* kriter olan yeni gerçeklerin tahminini yapmaktır. Bu, Friedman (1953a) tarafından paylaşılan bir görüştür. Blaug (1991b, 1992) *Genel Teori*'nin temel yeni gerçeğinin, anlık çarpanın boyutunun birden büyük olduğunun tahmini olduğunu iddia ettiğinde, o aynı zamanda, Friedman'ın 1968 makalesinden ortaya çıkan yeni gerçeklerin tahmininin, 1960'lar ve 1970'lerin başında I. Tip monetarizmi ilerleyici bir araştırma programı yapmak için yeterli olduğunu da iddia etmektedir. Backhouse'un (1995) belirttiği gibi "Phelps ve Friedman tarafından tahmin edilen yeni gerçekler, 1970'lerin başındaki olaylar tarafından önemli ölçüde desteklendi".

Enflasyonu düşürmenin üretim-istihdam maliyetleri

Friedman (1970c), "enflasyonun, üretimdekinden daha hızlı bir artışla, sadece para miktarında üretilebileceği anlamında, her zaman ve her yerde parasal bir olgu olduğunu" ileri sürmüştür. Ortodoks monetaristlerin, enflasyonun, aslında aşırı parasal büyümenin yaydığı parasal bir olgu olduğu inancı veri iken; monetaristler, enflasyonun sadece para arzı büyüme oranını yavaşlatarak azaltılabileceğini savunmaktadırlar. Parasal genişleme oranını azaltmak, işsizlik düzeyinde bir artışla sonuçlanmaktadır. Otoritelerin karşılaştığı politika açmazı; onların parasal daralma yoluyla enflasyonu daha hızlı düşürmek için çabaladıkça, işsizlik açısından maliyetlerin daha yüksek olacağıdır.

Bu gerçeğin kabul edilmesi, bazı Ortodoks monetaristlerin (David Laidler gibi), enflasyonu düşürmenin üretim-istihdam maliyetlerini minimize etmek için parasal genişleme oranının yavaşça arzu edilen seviyesine indirilmesi vasıtasıyla, kademeli bir ayarlama sürecini savunmasına yol açtı. Şok politikaya karşı kademeli değişimin alternatif politika seçeneklerinin maliyetleri Şekil 4.6'da gösterilmektedir.

Şekil 4.6'da, ekonominin başlangıçta kısa dönem Phillips eğrisi (*SRPC*) ve uzun dönem dikey Phillips eğrisinin (*LRPC*) kesiştiği *A* noktasında faaliyet gösterdiğini varsayıyoruz. Böylece başlangıç noktası, ekonominin sabit ücret oranı ve tam olarak öngörülmüş fiyat enflasyonunu (yeni, $W_1 = P = P^*$) yaşadığı ve

Böyle bir politika, oldukça uzun dönemler enflasyonla yaşamayı gerektirmekte ve bazı iktisatçıların, enflasyon oranını düşürmede kademeli ayarlama sürecine eşlik etmek için ek politika önlemlerini savunmalarına neden olacaktır. Böyle ek önlemler için olası kapsamı, endeksleme, fiyatlar ve gelirler politikası olarak dikkate almadan önce, herhangi bir anti-enflasyonist stratejinin (bu konu Bölüm 5, kısım 5.5.3'te daha etraflıca tartışılmaktadır) güvenilirliğinin önemini vurgulamamız gerekmektedir. Kamu, otoritelerin enflasyonu düşürmek için daraltıcı para politikalarına kendini adadığına inanırsa, ekonomik birimler enflasyon beklentilerini aşağı doğru daha hızlı bir şekilde ayarlayacaktır, dolayısıyla ayarlama süreciyle ilgili üretim-istihdam maliyetleri azaltılacaktır.

Bazı monetaristler (örneğin, Friedman, 1974), bazı endeksleme çeşitlerinin, daha düşük bir enflasyon oranı için kademeli ayarlama sürecine eşlik etmede faydalı bir ek politika önlemi olacağını önerdiler. Endekslemenin, sadece, gelir ve servetin keyfi olarak yeniden dağılımı yoluyla maruz kalınan öngörülmemiş enflasyon maliyetini değil, aynı zamanda parasal genişleme oranındaki azalmayla ilişkili üretim-istihdam maliyetlerini de azaltacağı iddia edilmektedir. Endeksleme ile enflasyon düştükçe parasal ücret artışları otomatik olarak düşecek, dolayısıyla enflasyon düştüğünde işverenlerin, mevcut sözleşmeler altında, maruz kalacağı aşırı parasal ücret artışları tehlikesi ortadan kaldırılabilecektir. Başka bir deyişle, endeksleme ile, ücret artışları daha az hızlı olacak ve bu nedenle işsizlik daha küçük miktarda artacaktır. Bunun da ötesinde, bazı iktisatçılar (örneğin, Tobin, 1977, 1981; Trevithick ve Stevenson, 1977), fiyatlar ve gelirler politikasının, enflasyon beklentilerini azaltarak daha düşük bir enflasyon oranına geçişe yardım etmek için, parasal daralmada geçici ve ek politika önlemi olarak oynayacağı bir role sahip olabileceğini önerdi. Şekil 4.6'ya gelince, fiyatlar ve gelirler politikasının enflasyon beklentilerini azaltmada başarılı olduğu ölçüde, kısa-dönem Phillips eğrileri aşağı doğru daha hızlı bir şekilde kayacaktır. Bu da, daha düşük bir enflasyon oranının, hem daha hızlı hem de parasal daralmaya eşlik eden işsizliğin boyut ve süre açısından daha düşük maliyetle elde edilmesini ayarlamayı mümkün kılacaktır. Ancak, fiyatlar ve gelirler politikasını kullanmanın problemlerinden birisi; politikanın enflasyonist beklentilerin azaltılmasında ilk olarak başarılı olsa bile, politika işlememeye başladığı ya da sona erdiği zaman enflasyonist beklentilerin yukarı doğru revize edilebilmesidir. Sonuç olarak, kısa dönem Phillips eğrisi yukarı doğru kayacak, böylece politikanın düşük işsizlik ve ücret enflasyonu açısından ilk faydası dengelenmiş olacaktır. Örneğin, Henry ve Ormerod (1978) şu sonuca vardı:

Bazı gelirler politikası, yürürlükte olduğu dönem süresince ücret enflasyonu oranını düşürdüğü halde, bu düşüş sadece geçiciydi. Politikaların sona erişimin hemen sonrasındaki dönemde, ücret artışları başka durumda gerçekleştiğinden daha yüksekti ve bu artışlar, gelirler politikasının yürürlüğü sırasında maruz kaldığı zararlarla eşleşmektedir.

Özetle, ortodoks monetarist yaklaşım içerisinde parasal daralma ile ilişkili olan üretim-istihdam maliyetleri üç ana faktöre bağlıdır: birincisi, otoritelerin parasal genişleme oranında hızlı ya da kademeli bir azalma takip edip etmediği; ikincisi, kurumsal adaptasyonların boyutu örneğin ücret sözleşmelerinin endeks-

lenip endekslenmediği; ve üçüncüsü ekonomik birimlerin enflasyonist beklentileri aşağı doğru uyarılama hızlarıdır.

Enflasyonun sadece para arzı büyüme oranının yavaşlatılarak azaltılabileceği şeklindeki monetarist görüş, hem ABD (bkz. Brimmer, 1983) hem de İngiltere’de 1980’lerin başlarında izlenen makroekonomik politikanın seyri üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu. Örneğin, İngiltere’de 1979’da göreve seçilen Muhafazakâr hükümet, orta vadeli finansal stratejisinin bir parçası olarak, en başta gelen ekonomik politikası olan enflasyon oranını azaltma amacına ulaşmak için parasal büyüme oranını (önündeki dört yıl için önceden ilan edilen hedef aralıkları ile birlikte) giderek artan bir şekilde azaltma arayışında oldu. Bundan başka üretim-istihdam maliyetleri olmadan enflasyonun azaltılamayacağına ilişkin ortodoks monetarist çekişmesinin, 1981–2 ve 1980–1’de sırasıyla ABD ve İngiltere ekonomilerinde yaşanan resesyonlar (bkz. Bölüm 5, kısım 5.5.2) tarafından doğrulandığı görülmektedir. Medyanın “Thatcher’ın monetarist deneyi” ismini vermesinin uygulama ve etkilerinin iyi yazılmış ve hızlı bir şekilde ulaşılabilir geri plan hesapları için, ilgi duyan okuyucu, Keegan (1984) ve Smith’e (1987) başvurabilir.

Para politikasının rolü ve yürütülmesi

Uzun-dönem dikey Phillips eğrisine yönelik; toplam talep politikaları yönetiminin, üretim ve istihdam düzeyini sadece kısa-dönemde etkileyebileceği inancı, para politikasının rolü ve yürütülmesinde önemli sonuçlara sahiptir. Sabit bir parasal büyüme kuralı için Friedman’ın politika reçetesinin mantıksal temelini tartışmadan önce, uzun-dönem Phillips eğrisi dikey olsa bile, ekonomiyi kısa-dönemde istikrarlı bir hale getirmek için takdire bağlı parasal müdahaleleri haklı çıkaran argümanların; ya ekonomik bozulmaları belirleme ve tepki verme potansiyeli ya da ekonominin, bir bozulmanın ardından doğal orana dönmesi için gerekli zaman uzunluğu temelinde yapılabildiğini vurgulamak önemlidir. Sabit bir parasal büyüme oranı (dalgalı döviz kuru ile birleştirilmiş) için Friedman’ın politika reçetesi, trend/uzun dönem ekonomik büyüme oranı doğrultusunda bir dizi argümana bağlıdır. Bu argümanlar şu düşünceleri içermektedir: (i) eğer otoriteler para arzını durağan bir orana genişletirse, ekonomi zamanla, uzun-dönem dikey Phillips eğrisi üzerinde olan durağan bir enflasyon oranıyla birlikte doğal işsizlik oranında yerleşme eğiliminde olacaktır; (ii) bir parasal kuralın benimsenmesi ekonomideki en büyük istikrarsızlık kaynağını ortadan kaldıracaktır yani, gelişmiş kapitalist ekonomiler düzensiz parasal büyüme tarafından bozulmaz ise doğal işsizlik oranı etrafında özü itibarıyla istikrarlı olacaktır; (iii) ekonomik bilginin mevcut durumunda, para politikasıyla ilişkili olarak uzun ve değişken gecikmelerden dolayı, takdire bağlı para politikası istikrar bozucu bir hale gelebilir ve sorunları daha iyi yerine daha kötü yapabilir; ve (iv) doğal oranın kendisinin bilgisizliğinden dolayı (ki zamanla değişebilir), hükümet, hızlandıran enflasyon başta olmak üzere daha önceden belirtilen sonuçlardan korkarak bir işsizlik oranı hedefi amaçlamamalıdır.

Biz son olarak, istihdam politikası için, doğal işsizlik oranı inancının sonuçlarını göz önünde bulundurmaktayız.

Doğal işsizlik oranı ve arz-yönlü politikalar

Daha önce tartıştığımız gibi doğal işsizlik oranı, emek piyasasındaki dengeyle ve dolayısıyla reel ücret oranlarının yapısıyla ilişkilidir. Friedman'a göre (1968a) doğal oran:

Genel denge eşitliğinin Walrasgil sistemi tarafından kaleme alınan; piyasa eksiklikleri, talepler ve arzlardaki stokastik değişkenlikler, eleman açığı ve emek bulunabilirliği konusunda bilgi toplama maliyeti, hareketlilik maliyetleri, vb. dâhil; emek ve mal piyasalarının gerçek yapısal niteliklerinin içerisinde gömülü olmasını sağlayacak olan düzeydir.

Bu yaklaşımın ifade ettiği durum, eğer hükümetler daha yüksek üretim ve istihdam düzeyleri elde etmek için doğal işsizlik oranını azaltmak isterlerse, hükümetlerin, talep yönetimli politikalarla ziyade, emek piyasası ve endüstrisinin yapısı ve işleyişini geliştirmek için tasarlanan arz yönetimli politikaları izlemesi gerektiğidir. 1980'lerde hem İngiltere'de (bkz. örneğin, Vane, 1992) hem de herhangi bir başka yerde izlenen arz-yanlı politikaların birçok örneği (genellikle büyük ölçüde tartışmalı) şu dört maddeyi artırmak için tasarlanan tedbirleri içermektedir: (i) örneğin, marjinal gelir vergisi oranlarındaki azalmalar ve işsizlikteki ve sosyal sigorta yardımlarındaki azalmalar yoluyla, **çalışma güdüsü**; (ii) örneğin, sendikaların gücünü kısıtlayarak, **ücretler ve çalışma uygulamalarının esnekliği**; (iii) hükümetin yeniden eğitim programlarını daha fazla sunması yoluyla, örneğin birinci durumdaki **emeğin mesleki ve coğrafi olarak hareketliliği** ve (iv) örneğin, özelleştirme yoluyla, **mal ve hizmet piyasalarının etkinliği**.

Friedman-Phelps makalelerinin ardından, doğal işsizlik oranı kavramı tartışmalı kalmıştır (bkz. Tobin, 1972a, 1995; Cross, 1995). Ayrıca, doğal işsizlik oranı kavramı çok çeşitli şekillerde tanımlandı. Rogerson'ın (1997) gösterdiği gibi, doğal oran; "uzun dönem = friksiyonel = ortalama = denge = normal = tam istihdam = durağan durum = en düşük sürdürülebilir = etkin = Hodrick-Prescott trendi = doğal" a eşit kılınılmaktaydı. Böyle tanımsal problemler, doğal oran "doktrini", "üzüm kadar yumuşak" şeklinde tanımlayan Solow (1998) gibi şüphecileri ortaya çıkardı. İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi tartışırken birçok iktisatçı, ilk olarak Modigliani ve Papademos (1975) tarafından "NIRU" (enflasyonist olmayan işsizlik oranı) olarak ortaya atılan bir terim olan "NAIRU" (enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı) kavramını kullanmayı tercih etmektedir. İktisatçıların büyük çoğunluğu muhtemelen "NAIRU kavramı olmadan, makroekonomik politika hakkında konuşmanın zor olacağını" (Stiglitz, 1997) kabul edecekken, diğerleri doğal oran kavramının yararlı olduğuna ikna olmamaya devam etmektedir (J. Galbraith, 1997; Arestis ve Sawyer, 1998; Akerlof, 2002).

4.4 Ödemeler Dengesi Teorisine Parasal Yaklaşım ve Döviz Kurunun Belirlenmesi

Ortodoks monetarizmin gelişimindeki üçüncü aşama, ödemeler dengesine parasal yaklaşım teorisi ve döviz kurunun belirlenmesinin 1970'li yıllarda parasal analize katılması ile oluşmuştur. 1971'de sabit kurlu Bretton Woods sisteminin,

ABD doları karşısındaki çöküşüne kadar ABD ekonomisi, akla uygun olarak kapalı bir ekonomiye benzer bir şekilde ele alınabilirdi. Parasal bir yaklaşım, özellikle bu kapalı ekonomi bağlamında açık bir şekilde gelişmiş olan monetarist analizi, İngiltere gibi açık ekonomilerle ilişkili olarak yaptığında önemliydi.

4.4.1 Sabit Döviz Kuru altında Ödemeler Dengesine Parasal Yaklaşım

1970'li yıllarda literatürde ödemeler dengesinin çok sayıda farklı parasal modelleri ortaya çıktı. Ancak, parasal modellerin hepsinde ortak olan şey, ödemeler dengesinin esasen parasal bir olgu olduğu görüşüdür. Ele alacağımız gibi, bu yaklaşım öncelikle, hisse senedi talebi ve para arzı arasındaki ilişkinin ödemeler dengesi akışının temel belirleyicisi olarak kabul edildiği, para piyasası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, farklı spesifikasyonlara rağmen, ödemeler dengesinin parasal modellerinin çoğunda genellikle dört temel varsayım yapılmaktadır. İlk olarak, para talebi, sınırlı sayıdaki değişkenin istikrarlı bir fonksiyonudur. İkinci olarak, üretim ve istihdam, uzun dönemde tam istihdam ya da doğal düzeylerine doğru eğilim gösterirler. Üçüncü olarak, otoriteler, uzun dönemde ödemeler dengesi açıklarının/fazlasının yurtiçi para arzı üzerindeki parasal etkilerini sterilize ya da nötralize edemez. Dördüncü olarak, tarifeler ve ulaşım maliyetleri karşılığı sebebiyle arbitraj, benzer ticari malların fiyatlarının uzun dönemde eşitleme eğiliminde olmasını sağlayacaktır.

Ödemeler dengesi teorisine parasal yaklaşımın gelişimine en etkili katkılar Johnson (1972a) ile Frenkel ve Johnson (1976) tarafından yapıldı. Johnson'ın (1972a) ardından, biz şimdi, küçük bir açık ekonomi için ödemeler dengesinin basit bir parasal modelini ele alalım. Bu model içerisinde: (i) reel gelirin tam istihdam ya da doğal düzeyinde sabit olduğu; (ii) tek fiyat kanununun hem mal hem de finansal piyasalarda geçerli olduğu; ve (ii) yurtiçi hem fiyat düzeyinin hem de faiz oranının, dünya seviyelerine sabitlendiği varsayılmaktadır.

Reel balans talebi, reel gelir ve faiz oranına bağlı bulunmaktadır.

$$M_d = Pf(Y, r) \quad (4.10)$$

Para arzı, yurtiçi kredi (ülke içinde yaratılan para) ve uluslararası rezervlerdeki değişikliklere bağlı olan paranın toplamına eşittir.

$$M_s = D + R \quad (4.11)$$

Para piyasası dengesinde M_d 'nin, M_s 'ye eşit olması gerekmektedir. Bu nedenle:

$$M_d = D + R \quad (4.12)$$

ya da

$$R = M_d - D \quad (4.13)$$

Şimdi sistemin başlangıçta dengede olduğunu varsayarak, para otoritelerinin yurtiçi kredilerde (D) neden olduğu bir kerelik artışın sonuçlarını inceleyelim. Para talebi fonksiyonundaki argümanların (denklem 4.10) hepsi dışsal olarak verildiğinden, para talebi, yurtiçi kredi artışına uyarlanamayacaktır. Bireyler fazla para balanslarından, ödemeler dengesi açığı yaratan yabancı mal ve menkul kıy-

metler satın alma yoluyla kurtulacaklardır. Sabit döviz kuru rejimi altında, otoriteler, ödemeler dengesi açığını karşılamak için uluslararası rezervler (R) kaybıyla sonuçlanan, ulusal para karşılığında döviz satmayı taahhüt etmektedirler. Uluslararası rezervlerdeki kayıp, yurtiçi kredilerdeki artış nedeniyle para arzındaki ilk artışı tersine çevirecek ve ödemeler dengesi açığı elimine olana kadar para arzı düşmeye devam edecektir. Para arzı orijinal seviyesine geri döndüğünde, döviz rezervlerindeki azalmaya eşit bir yurtiçi kredi artışıyla eşleşerek sistem dengeye geri dönecektir (denklem 4.11). Kısacası, cari ve arzu edilen para balansları arasındaki uyumsuzluk ödemeler dengesi açığı/fazlası ile sonuçlanacaktır ki, dolayısıyla uyumsuzluğun onun sayesinde elimine edileceği mekanizmayı temin edecektir. Denge, gerçek ve arzu edilen para balansları tekrar dengededir ve uluslararası rezervlerde hiçbir değişiklik olmayacaktır; yani ödemeler dengesi kendi kendini düzeltmektedir.

Analiz, ayrıca dinamik kavramlarla da oluşturulabilmektedir. Yaklaşımın tahminlerini göstermek için, bu kez dünya (ve dolayısıyla yurtiçi) fiyatlar ve faiz oranları sabitken küçük açık ekonominin sürekli reel gelir büyümesi deneyimi yaşadığını varsayarak biz yine analizi basitleştiririz. Bu durumda ödemeler dengesi pozisyonu, para talebi büyümesi ve yurtiçi kredi büyümesi arasındaki ilişkiyi yansıtacaktır. Bir ülke, yurtiçi kredi genişlemesi, para balansları talebindeki büyümeden (reel gelir büyümesi nedeniyle) daha fazla olduğunda kalıcı bir ödemeler dengesi açığı yaşayacak ve sonuç itibarıyla uluslararası rezervleri sürekli azalıyor olacaktır. Açıktır ki, döviz rezervleri düzeyi bir ülkenin kalıcı bir ödemeler dengesi açığını finanse edebileceği zaman süresine limit getirmektedir. Tersine bir ülke, otoritelerin para balansları talebindeki büyüme doğrultusunda yurtiçi kredileri genişletmede başarısız olduğu zaman, kalıcı bir ödemeler dengesi fazlasını tecrübe edecektir. Bir ülke tükenmiş uluslararası rezervleri kısa dönemde takviye etmek için ödemeler dengesi fazlası elde etmeyi amaçlayabilirken, uzun dönemde bir ülke için kalıcı ödemeler dengesi fazlası sağlayan bir politika izlemek, dolayısıyla sürekli olarak uluslararası rezervler elde etmek rasyonel olmayacaktır.

4.4.2 Sabit Döviz Kuru Altında Parasal Yaklaşımın Politik Çıkarımları

Otomatik ayarlama ve harcamanın yönünü değiştiren politikaların gücü

Parasal yaklaşım, ödemeler dengesi eşitsizliğini gidermek için takdire bağlı politikalar olmadan faaliyet gösteren bir otomatik ayarlama mekanizmasının olduğunu tahmin etmektedir. Ele aldığımız üzere, cari ve arzu edilen reel balanslar arasındaki herhangi bir uyumsuzluk, insanlar reel para balanslarından uluslararası mal ve menkul kıymet piyasaları yoluyla kurtulmayı ya da onları elde etmeyi denediğinde, ödemeler dengesi eşitsizliği ile sonuçlanmaktadır. Uyarlama süreci, ödemeler dengesi akımları süresince işlemekte ve, gerçek ile arzu edilen reel para balansları arasındaki uyumsuzluk ortadan kalkana kadar devam etmektedir. Yurtiçi fiyatlar yoluyla para talebinde bir artışa neden olurlarsa, harcama kaydırıcı politikaların sadece geçici olarak ödemeler dengesini iyileştireceği tahminleri; otomatik ayarlama mekanizması düşüncesine yakından bağlı olmaktadır. Örneğin, devalüasyon yurtiçi fiyat düzeyini artırarak reel para balansları düzeyini, kendi denge düzeyinin altına düşürecektir. Denklem (4.12) örneği, yurtiçi kredilerde bir

artış olmadığını varsayarak para arzı artırılır artırılmaz, ödemeler dengesi fazlası ve buna bağlı olan döviz rezervleri seviyesindeki artış yoluyla, artan para talebini karşılamak için sistemin dengeye geri döneceğini açıklamaktadır.

Para politikasının gücü

Yukarıdaki analize bakıldığında dünyanın geri kalanı ile birlikte sabit döviz kurunu sürdüren küçük bir ülke örneğinde, ülkenin para arzının içsel bir değişken olduğu aşikar olacaktır. *Ceteris paribus*, ödemeler dengesi açığı ülkedeki döviz rezervlerinde, yurtiçi para arzında azalmaya neden olmaktadır, ve tam tersi. Başka bir deyişle, otoritelerin ulusal para karşılığında sabit bir fiyattan döviz satın alma ve satmayı taahhüt ettiği yerde, para arzındaki değişiklikler sadece yurtiçi kaynaklardan (yani, yurtiçi kredi) değil, aynı zamanda sabit bir döviz kurunu sürdürmek için ödemeler dengesine müdahale etme politikasından da ortaya çıkabilmektedir. Denklem (4.11) örneği, yurtiçi para politikasının, para arzının kendisini değil, sadece ülkenin para arzının yurtiçi kredi ve döviz rezervleri arasında bölünmesini belirlediğini göstermektedir. *Ceteris paribus*, yurtiçi kredilerdeki herhangi bir artış, para arzı üzerinde hiçbir etki olmadan, döviz rezervlerinde eşit miktardaki bir azalma ile karşılanacaktır. Küçük bir açık ekonomide para politikası, uzun dönemde döviz rezervleri dışında herhangi bir değişkeni etkilemekten tamamen acizdir. Sabit döviz kuru altında faaliyet gösteren açık bir ekonomi için ödemeler dengesi pozisyonunu yansıtmak üzere, para arzı büyüme oranı ($\dot{M}$), yurtiçi kredi genişlemesi ($\dot{D}$) ve döviz rezervindeki değişim oranı ($\dot{R}$) toplamına eşit olacaktır. Yurtiçi parasal genişlemenin, yurtiçi enflasyon oranı, faiz oranları ya da üretim büyüme oranı üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır. Bununla birlikte dünyanın geri kalanına nispeten büyük bir ülkedeki parasal genişleme, dünya parasal genişleme oranı ve dünya enflasyonunu etkileyebilmektedir.

Uluslararası parasal bir olgu olarak enflasyon

Sabit döviz kuru dünyasında enflasyon, talep fazlası beklentileri modeli ile açıklanabilen uluslararası parasal bir olgu olarak görülmektedir. Talep fazlası, yurtiçi yerine dünyadaki parasal genişlemeye dayanmaktadır. Dünya parasal genişleme oranındaki bir artış (ya büyük bir ülke ya da küçük bir dizi ülke tarafından eşzamanlı olarak hızlı bir şekilde gerçekleştirilen parasal genişleme nedeniyle), talep fazlası yaratacak ve dünya ekonomisinin genelinde enflasyonist baskıyla sonuçlanacaktır. Bu bağlamda monetaristler, Batı ekonomilerinde 1960'ların sonlarında gerçekleşen enflasyonun hızlanmasının, aslında Vietnam Savaşının artan harcamalarını finanse etmek için ABD'de parasal genişleme oranındaki bir artışın sonucu olduğunu (bkz. örneğin, Johnson, 1972b; Laidler, 1976) farkına varmak enteresandır. 1971'e kadar mevcut olan sabit döviz kuru rejimi altında, ABD'de başlatılan enflasyonist baskının, ABD ödemeler dengesi açığından kaynaklanan yurtiçi para arzlarındaki değişiklikler yoluyla diğer Batı ekonomilerine bulaştığı iddia edilmektedir. Uygulamada ABD, dünyanın geri kalanı için parasal koşulları belirlemiştir. Bu durum, sonunda diğer ülkeler için kabul edilemez olmuş ve Bretton Woods sisteminin çökmesine neden olmaya yardım etmiştir.

4.4.3 Döviz Kurunun Belirlenmesine Parasal Yaklaşım

Döviz kurunun belirlenmesine parasal yaklaşım, esnek döviz kuru durumunda parasal yaklaşımın ödemeler dengesine doğrudan uygulanmasıdır (bkz. Frenkel ve Johnson, 1978). Tam esnek bir döviz kuru sistemi altında döviz kuru, döviz piyasasını temizlemek için uyarılama yapar böylece ödemeler dengesi her zaman sıfır olmaktadır. Ödemeler dengesi açığının/fazlasının yokluğunda hiçbir uluslararası rezerv değişikliği yoktur, dolayısıyla parasal genişlemenin tek kaynağı yurtiçi kredi genişlemesidir. *Ceteris paribus*, yurtiçi kredilerdeki bir artışın, ödemeler dengesi açığına ve uluslararası rezervler kaybına neden olduğu sabit döviz kuru rejiminin aksine, esnek döviz kuru altında yurtiçi kredilerdeki bir artış, nominal döviz kurunda devalüasyona ve yurtiçi fiyat düzeyinde artışa yol açmaktadır. Parasal yaklaşımın esnek döviz kuru durumunda, “döviz kurunun yakın belirleyicileri... çeşitli ulusal paraların arz ve talebidir” (Mussa, 1976).

Döviz kurunun belirlenmesine parasal yaklaşım, ilk olarak kısım 4.4.1’de ortaya konulan basit parasal model kullanılarak açıklanabilir. Sistemin başlangıçta dengede olduğunu varsayarak, otoriteler vasıtasıyla başlangıçtaki para piyasası dengesini bozan yurtiçi para arzındaki (yani yurtiçi kredi) bir kerelik bir artışın sonucunu tekrar inceleyebiliriz. Denklem (4.10), tam istihdam ya da doğal düzeyinde sabitlenmiş reel gelir ve dünya oranında belirlenmiş yurtiçi faiz oranı ile para arzı fazlasının sadece yurtiçi fiyat düzeyindeki bir artışla yok olabileceğini ortaya koymaktadır. Gerçek ve arzu edilen para balansları arasındaki uyumsuzluk, yabancı mal ve menkul kıymetlere artan bir taleple ve buna ilişkin olarak yurtiçi paranın değer kaybetmesine neden olan döviz piyasasındaki yurtiçi paranın arz fazlasıyla sonuçlanmaktadır. Yurtiçi paradaki değer kaybı, yurtiçi fiyat düzeyindeki bir artışla sonuçlanmakta ki böylece para balansları için artan bir talebe neden olmakta ve gerçek ile arzu edilen para balansları tekrar dengeye geldiğinde, para piyasası dengesi tekrar sağlanmaktadır. Bu basit parasal modelde nominal döviz kuru, para arzındaki artış oranında değer kaybetmektedir. Başka bir deyişle döviz kuru, nisbi para arzları tarafından belirlenmektedir. Örneğin, iki ülkeli bir dünyada, *ceteris paribus*, eğer ülkelerin her ikisi de para arzını aynı miktarda artırırsa, (reel) döviz kurunda hiçbir değişiklik olmayacaktır.

Bu analiz, diferansiyel reel gelir büyümesi ve diferansiyel enflasyon deneyimine izin veren (farklı parasal genişleme oranları nedeniyle), biraz daha karmaşık parasal modeller kullanarak dinamik kavramlarla da yapılabilmektedir. Bu modeller, döviz kuru değişim oranının, nisbi parasal genişleme ve reel gelir büyüme oranlarına bağlı olduğunu tahmin etmektedir. İki örnek yeterli olacaktır. Birincisi, *ceteris paribus*, eğer yurtiçi reel gelir büyümesi dünyanın geri kalanındakinden daha düşükse, döviz kuru değer kaybedecektir ve tam tersi. İkincisi, *ceteris paribus*, eğer yurtiçi parasal büyüme oranı dünyanın geri kalanından daha büyükse, döviz kuru değer kaybedecektir ve tam tersi. Başka bir ifadeyle, *ceteris paribus*, yavaş bir şekilde büyüyen bir ülke ya da hızlı bir şekilde enflasyon yaratan bir ülke döviz kurunun değer kaybetmesini tecrübe edecektir, ve tam tersi. Bu yaklaşımdan elde edilen önemli politika sonucu; yurtiçi parasal genişleme oranının kontrolü yoluyla yurtiçi enflasyon oranının kontrolü için esnek bir döviz kurunun gerekli fakat yeterli bir koşul olmadığıdır. Tam esnek döviz kuru durumunda,

yurtiçi enflasyon oranının, yurtiçi parasal genişleme oranı tarafından yurtiçi reel gelir büyümesine göre belirlendiği kabul edilmektedir.

4.5 Ortodoks Monetarist Okul ve İstikrar Politikası

Sonuç olarak, ortodoks monetarist yaklaşımın gelişimini ve bu ekolün istikrar politikasının rolü ve yürütülmesi üzerinde devam eden tartışmaları nasıl etkilediğini değerlendirmek yararlı olacaktır. Ortodoks monetarist yaklaşımın gelişimi, 1950'lerin ortalarından 1970'lerin sonlarına kadar olan dönemde hem teorik hem de ampirik ilerleme gösterdiği varsayımı altında, olumlu bir ışık olarak değerlendirilebilmektedir (bkz. örneğin, Cross, 1982a, 1982b). Miktar teorisi yaklaşımının (QTM) yeniden formülasyonu, beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizinin (EAPC) uyarlanabilir beklentiler hipotezini (AEH) kullanarak dahil edilmesi ve parasal yaklaşımın ödemeler dengesi teorisi ve döviz kurunun belirlenmesine (MTBE) katılması, gerçek-dünya uyuşmasını ve ampirik desteği yarattı (bkz. Laidler, 1976). Bu nedenle ortodoks monetarist yaklaşımın (OM) ana özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

$$OM = QTM + EAPC + AEH + MTBE$$

Ortodoks monetarist yaklaşımın aksine, bu dönemin sonuna doğru, 1970'lerin başlarında, (i) Phillips eğrisi ilişkisini teorik olarak açıklamadaki başarısızlığı ve (ii) hızlandıran enflasyon ve yükselen işsizliğin ekonomik olmayan açıklamalarına artan bir şekilde geri çekilme isteği veri iken, ortodoks Keynesyen tutum giderek bozulmuş görünüyordu (bkz. örneğin, Jackson ve diğ., 1972).

Kısım 4.2–4.4'te ihtiva edilen tartışmayı birlikte çizebilir ve ortodoks monetarist düşünce ekolünün içerisindeki temel ayırt edici fikirleri özetlemeye çalışabiliriz. (bkz., ayrıca, Brunner, 1970; Friedman, 1970c; Mayer, 1978; Vane ve Thompson, 1979; Purvis, 1980; Laidler, 1981, 1982; Chrystal, 1990). Bu fikirler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Para stoğundaki değişiklikler, parasal gelirdeki değişiklikleri açıklayan tek olmasa da hâkim faktördür.
2. Ekonomi, düzensiz parasal büyüme nedeniyle bozulmadıkça, doğası gereği istikrarlıdır ve bazı bozulmalara maruz kaldığı zaman oldukça hızlı bir şekilde doğal işsizlik oranındaki uzun dönem dengesi civarına geri dönecektir.
3. İşsizlik ve enflasyon arasında uzun dönemde değiş-tokuş yoktur; yani uzun dönem Phillips eğrisi doğal işsizlik oranında dikeydir.
4. Enflasyon ve ödemeler dengesi esasen parasal olgulardır.
5. Otoriteler, ekonomik politikanın yürütülmesinde, gelir ve servetin dağılımını ve kaynakların dağıtımını etkileme şeklindeki geleneksel rollerine atanmış maliye politikası ile uzun dönem fiyat istikrarını sağlamada parasal büyüklükler için bazı kuralları takip etmelidir. İlk bahsedilen durumda Laidler (1993, s. 187), otoritelerin, Friedman tarafından önerildiği gibi seçilen bir parasal büyüklük için değişmez (kanunen belirlenmiş) bir büyü-

me kuralı peşinde koşmaktan ziyade kontrol etmek için seçtikleri parasal büyüklük (yani, örneğin, kurumsal değişiklikten kaynaklanan para talebindeki kaymalara yanıt olarak) her ne olursa olsun onların arz davranışına adapte olmaya hazırlanmaları gerektiğini savundu.

Aktif istikrar politikalarına karşı monetarist hoşnutsuzluk; 4.2–4.4 kısımlarında tartışılan hem birbiriyle ilişkili teorik önermeler hem de ampirik bulgulardan kaynaklanan para ve maliye politikasının her ikisi de (ve fiyatlar ve gelirler politikası), ortodoks monetaristleri Keynesyenlerden ayıran ana mevzudur.

1950–80 dönemi boyunca, sosyal ve ekonomik kaybı sınırlayacak şekilde toplam talebi yönetmenin en etkili yolu konusundaki anlaşmazlıkla ilgili Keynesyen–monetarist tartışmaların önemli bir özelliği istikrarsızlıkla ilgilidir ve ayrıca konjonktür karşıt politikaları kullanarak ekonomiye ‘hassas ayar’ yapma denemelerinin, hükümetler için arzu edilir olup olmadığı sorusu üzerinedir. Bu tartışmada Friedman, takdire bağlı aktif politikaların ilk eleştirmenlerinden biriydi. Başlangıçta, böyle politikaların uygulanmasının bazı pratik yönlerine odaklandı. Friedman, 1948 kadar erken bir tarihte, “döngülerin kontrolü için öneriler dolaısıyla hemen hemen başka hiçbir amaçları yokmuş gibi ve konjonktürel dalgalanmaların hangi çerçeve içinde yer aldığı fark etmezmiş gibi gelişmeye eğilimli olma”yı açıkladı. Friedman ayrıca, kendi görüşünde muhtemelen “konjonktürel dalgalanmaları hafifletmek yerine şiddetini artıracak” olan *zaman gecikmesi* sorununa dikkat çekti. Friedman, üç tür gecikme arasında ayırım yapmıştır: teşhis gecikmesi, uygulama gecikmesi ve etki gecikmesi. Bu iç ve dış gecikmeler, politika uygulamalarının etkisini erteleyerek “ilave rassal bozulmanın eşdeğerini” oluşturacaktır. Friedman, para politikasının güçlü etkilerinin olduğunu ve nispeten hızlı bir şekilde uygulanabileceğini iddia ederken, onun etkileri uzun bir dış gecikmeye maruz kalmıştır. Takdire bağlı mali uyarlamalar, özellikle ABD’deki gibi bir politik sistem içerisinde, gerçekçi bir şekilde hızlıca uygulanamazdı. Prensip olarak, *doğru* öngörüler otoritelere, konjonktürel dalgalanma eğilimlerinin beklentisi doğrultusunda para ve maliye politikasını ayarlama imkânı vererek bu sorunun üstesinden gelmek için yardım edebilirdi. Ancak, zayıf tahminler büyük olasılıkla toplam talep yönetiminin istikrar bozucu etkisini artıracaktır. Mankiw’in (2003) vurguladığı gibi, “Büyük Buhran ve 1982 resesyonu (ABD), en dramatik ekonomik olayların birçoğunun öngörülemez olduğunu göstermektedir. Özel ve kamu karar alıcıların, çok az seçeneğinin olmasına rağmen ekonomik tahminlere bel bağlamak için, bu tahminlerin büyük bir hata payıyla geldiğini her zaman akıllarında tutması gerekmektedir”. Bu düşünceler Friedman’ın, aktif talep yönetimi politikalarının, merkezileşmemiş bir piyasa ekonomisini istikrarlılaştırmaktan ziyade istikrarı bozmaya daha fazla olası olduğu sonucuna varmasına neden oldu.

Friedman tarafından yapılan bir diğer önemli katkı, onun para ekonomisi üzerine yaptığı teorik ve ampirik çalışmalarıyla doğrudan ilişkili olmayıp 1957’de yayınlanan *Tüketim Fonksiyonu Teorisi (A Theory of the Consumption Function)* kitabındaki istikrar politikaları için önemli çıkarımlar ile ilgilidir. Maliye politikasının ortodoks Keynesyen teorisindeki önemli bir varsayımı, mali otoritelerin harcanabilir geliri yükselten vergi kesintileri yoluyla tüketim harcamalarını destekleyerek toplam talebi teşvik edebilmesidir (ya da tam tersi). Bu, cari tüketimin

büyük ölçüde cari harcanabilir gelirin bir fonksiyonu olduğunu varsaymaktadır. Friedman cari gelirin (Y), geçici bir bileşen (Y_T) ve sürekli bir bileşen (Y_P) olmak üzere iki bileşene sahip olduğunu öne sürdü. İnsanlar Y_P 'yi ortalama gelirleri, Y_T 'yi de ortalama gelirden sapma olarak kabul ettiklerinden tüketim kararlarını sürekli bileşen üzerinde temellendirmektedirler. Y_T 'deki vergiye bağlı değişiklikler tarafından meydana gelen Y 'deki değişiklikler, geçici olarak kabul edilecek ve cari tüketim (C) planları üzerinde çok az etkili olacaktır. Bu nedenle Friedman'ın modelinde şunlara sahibiz:

$$Y = Y_T + Y_P \quad (4.14)$$

$$C = \alpha Y_P \quad (4.15)$$

Eğer tüketim sürekli gelirle orantılı ise, bu toplam talepteki vergiye bağlı değişikliklerin gücünü apaçık azaltır. Bu, aktif maliye politikası için Keynesyen durumu daha da zayıflatır.

Friedman aynı zamanda, yapısal açıkların, ulusal tasarruf ve bundan dolayı uzun-dönem büyüme üzerindeki zarar verici etkiler ile birlikte; demokrasi içerisinde uygulanan takdire bağlı politikaların olası bir sonucu olacağını öneren kamu tercihi literatürü için her zaman çok sempatik olmuştur (bkz. Buchanan ve Wagner, 1978). Ayrıca politikacılar, politik iş çevrimleri literatüründe iddia edildiği gibi, demokrasi içerisinde politik kazanç için ekonomiyi manipüle etmeye ayarlanabileceklerinden dolayı takdir yetkisine sahip olduklarında, kasıtlı olarak istikrarsızlık yaratabilirler (bkz. Alesina ve Roubini ile Cohen, 1997; Bölüm 10).

Ekonomideki teorik ve ampirik gelişmeler, amaçları tahmin etmek için kullanılan büyük ölçüde makroekonometrik toplulaştırılmış eşzamanlı-denklemlerinin, Klein, Goldberger, Modigliani ve diğerleri tarafından geliştirilmesine olanak tanınmasına rağmen, pek çok iktisatçı bu gibi tahminlerin, gecikme süresi problemi ve geniş politika kısıtlarının dayattığı sorunların üstesinden gelebildiğine ikna olmadı. Friedman hükümetlerin belirsiz bir dünyada takdire bağlı politikaların ince-ayar türlerini yapmak için gerekli ne bilgiye ne de enformasyona sahip olmuş olduğu sonucuna vardı ve bunun yerine parasal otoritelerin, belirli bir parasal büyüklükteki önceden hesaplanan ve düzenli olarak bilinen bir büyüme oranı (yüzde k) vasıtasıyla, parasal kuralın basit bir çeşidini benimsediğini savundu (Friedman, 1968a, 1972). Friedman (1960) böyle bir kuralın daha fazla istikrar teşvik edeceğini iddia ederken, "birtakım belirsizlik ve istikrarsızlık kalacaktır" çünkü "belirsizlik ve istikrarsızlık gelişim ve değişimin kaçınılmaz tabii sonuçlarıdır. Onlar, bir yüzü özgürlük olan bir madalyonun diğer yüzüdür". Delong (1997) da "takdire bağlı" maliye politikasının ABD ekonomisinde, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde hiçbir şekilde herhangi bir istikrar sağlayıcı rol oynadığını iddia etmenin zor olduğu sonucuna varmaktadır. Ancak, genellikle otomatik istikrar sağlayıcıların, ekonomik şokların etkisini azaltmak için önemli bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. İstikrar politikasının rolü ve yürütülmesi konusundaki tartışmalar, 1970'de yer aldığı gibi, Modigliani'nin (1977) Amerikan Ekonomik Derneği'ne Başkanlık Konuşması'ndan alınan aşağıdaki parçada düzgün bir şekilde özetlenmektedir:

Monetarist olmayanlar, benim *Genel Teori*'nin temel uygulanabilir mesajı olarak saydığım: kaydı para kullanan özel bir girişim ekonomisi, istikrarlı olmaya *gerek-sinim duyar*, istikrarlı *olabilir* ve bu nedenle uygun bir para ya da maliye politikasıyla istikrara *kavuşturulmalıdır* kabul etmektedirler. Buna karşın monetaristler ekonomiyi istikrara kavuşturmak için ciddi bir ihtiyaç olmadığı, bir ihtiyaç olsa bile bunun yapılamayacağı, istikrar politikaları için istikrarı artırmanın, düşürmekten daha olası olduğu görüşünü kabul etmektedirler.

Kayda değer başarılarına rağmen, 1970'lerin sonuna/1980'lerin başına gelindiğinde monetarizm artık akademik toplum içerisinde Keynesyenizm için esas rakip olarak kabul edilmedi. Bu rol artık yeni klasik okula bağlı olarak makroekonomideki gelişmeler tarafından 1970'lerde teorik düzeyde ele alındı. Bu gelişmeler geleneksel istikrar politikalarının, ekonominin genel performansını geliştirmek için kullanılabilir olup olmadığı konusunda daha fazla şüphe ortaya atmaktadır. Ancak, parasal yaklaşım Thatcher hükümetinin İngiltere'de (1979–85 döneminde) ve ABD'de Fed (1979–81 döneminde) politikaları üzerindeki önemli bir etkiyi icra etmekte idi. Monetarist etkinin ortadan kalkmasındaki özel önem, 1980'li yıllarda ABD ve diğer yerlerde trend hızındaki keskin düşüştü. 1982 yılında ABD'de yaşanan derin resesyon, kısmen dolanım hızındaki büyük ve beklenmedik düşüşe bağlandı (B. M. Friedman, 1988; Modigliani, 1988a; Poole 1988). Eğer dolanım hızı oldukça değişken ise, Friedman tarafından savunulan sabit büyüme oranlı parasal kural durumu, tamamen gözden düşmektedir. Bu nedenle hiç şüphesiz, istikrarlı bir para talebi fonksiyonunun 1980'li yılların başındaki çöküşü, monetarizm için çok zararlı olduğunu kanıtladı. Sonuç olarak monetarizm, hem akademik camia içerisinde hem de karar alıcılar arasında “ağır yara aldı” (Blinder, 1987) ve akabinde “katı monetarizm büyük ölçüde ortadan kalktı” (Pierce, 1995). Parasal büyüklüklerin dolanım hızının öngörülemezliğinin önemli bir sonucu, kısa dönem nominal faiz oranının para politikasının başlıca aracı olarak yaygın bir şekilde kullanılmasıydı (bkz. Bain ve Howells, 2003). Son yıllarda aktif Taylor–tipi parasal–geri besleme kuralları, para politikasının yürütülmesi ile ilgili olarak “kasabadaki tek oyun” oldu. Buiter'in belirttiği gibi, “Friedman'ın bazı parasal büyüklükler için sabit bir büyüme oranı reçetesi, bugün ve en az 20 yıldır, hem ekonomi teorisyenleri hem de para politikası karar alıcıları arasında tamamen gözden düşmektedir” (bkz. Buiter, 2003a ve Bölüm 7).

Sonuç olarak, monetarist karşı–devrimden bugüne ne kaldığını düşünmeye değer. 1970'lerdeki “Büyük Barış Zamanı Enflasyonu”nun bir sonucu olarak birçok temel monetarist anlayış, ana modeller içerisinde özümsemi (bkz. örneğin, Blinder, 1988b; Romer ve Romer, 1989; Mayer, 1997; DeLong, 2000). DeLong'a göre, şu anda makroekonomi içerisindeki temel düşüncenin çok önemli bir parçasını şekillendiren monetarist görüşün temel bakış açıları; doğal işsizlik oranı hipotezi, dalgalanmaların, potansiyelin altındaki sapmalar yerine trend üzerindeki hareketler olarak analizi, normal koşullar altındaki para politikasının, maliye politikası yerine istikrar için “daha güçlü ve kullanışlı bir araç” olduğunun kabul edilmesi; makroekonomik politikanın, kural tabanlı bir çerçeve içerisinde düşünülmesi ve istikrar politikalarının başarısı için sınırlı olanaklar tanınmasıdır. Bu nedenle, akademik camia içerisinde monetarizmin artık etkileyici bir güç olmamasına rağmen, (örneğin, monetarizm üzerine, dergi makaleleri ve konferans

bildirilerinin giderek azalmasının kanıtladığı gibi) ki 1960'lı yılların sonlarında ve 1970'li yılların başlarında öyleydi onun belirgin ölümü büyük ölçüde önemli sayıdaki “ılımlı” monetarizm anlayışının temel makroekonomiye katılması gerçeğine bağlanabilmektedir. Nitekim, yeni Keynesyen literatüre önemli katkılar sağlayan Greg Mankiw ve David Romer (1991), yeni Keynesyen iktisadın, “yeni monetarist ekonomi” olarak kolayca etiketlenebileceğini öne sürdüler (yeni Keynesyen okul için bkz. Bölüm 7).

Bu nedenle monetarizm, modern makroekonomiye birçok önemli ve kalıcı katkılarda bulundu. Birincisi, beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizi; uzun dönem Phillips eğrisinin dikey olduğu ve paranın uzun dönemde yansız olduğu görüşlerinin hepsi artık yaygın olarak kabul edilmekte ve temel makroekonominin tamamlayıcı bir parçasını oluşturmaktadır. İkincisi, iktisatçıların büyük bir çoğunluğu ve merkez bankaları, sıra uzun dönemde enflasyonu açıklama ve mücadele etmeye geldiğinde, para arzı büyüme oranını vurgulamaktadır. Üçüncüsü, günümüzde iktisatçılar tarafından merkez bankalarının, para politikasının *birincil* hedefi olarak enflasyonu kontrol etmeye odaklanması gerektiği yaygın olarak kabul görmektedir. İlginç bir şekilde, enflasyon hedeflemesi 1990'lardan beri bir dizi ülkede benimsendi (bkz. Mishkin, 2002a ve Bölüm 7). Bir zamanlar önde gelen bir dizi monetarist tarafından otoritelerin para politikasının yürütülmesine bağımlı olmayan “sabit” bir parasal büyüme oranını sürdürmesi gerektiği şeklinde öne sürülen “temel” inanç, monetarist karşı-devrimden günümüze gelmemiştir. Para talebi istikrarsızlığı bulgusu (dolanım hızının daha düzensiz hale gelmesi ile dolanım hızının trendinde bir kırılma), özellikle ABD ve diğer yerlerde 1980'li yılların başından beri, sabit bir parasal büyüme kuralı durumuna zarar verdi. Son olarak, monetarizmin belki de en önemli ve kalıcı katkısı; birçok iktisatçıyı, *takdire bağlı aktif* maliye ve para *politikası* potansiyelinin, monetarist karşı-devrim öncesinde tasarlanandan çok daha sınırlı olduğu fikrini kabul etmeye ikna etmesidir.

MILTON FRIEDMAN

Milton Friedman, 1912 yılında New York şehrinde doğdu ve 1932 yılında Rutgers Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamlayarak, 1933 yılında Chicago Üniversitesi'nden yüksek lisans ve 1946 yılında Columbia Üniversitesi'nden doktorasını aldı. 1946 ve 1977 (emekli olduğunda) yılları arasında, Chicago Üniversitesi'nde öğretim görevliliği yaptı ve dünyanın her yerindeki üniversitelerde dersler verdi. Halen, Stanford Üniversitesi, California'da Hoover Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacıdır (Savaş, Devrim ve Barış konularında). John Maynard Keynes ile birlikte, tartışmasız yirminci yüzyılın en ünlü iktisatçısıdır. Profesör Friedman yaygın olarak monetarizmin kurucu babası ve geniş bir yelpaze bağlamında serbest piyasaların yorulmaz bir savunucusu olarak tanınmaktadır. Metodoloji, tüketim fonksiyonu, uluslararası ekonomi, para teorisi, tarih ve politika, iş çevrimleri ve enflasyon gibi alanlara büyük katkılarda bulundu. 1976 yılında "tüketim analizi, para tarihi ve teorisi alanlarındaki başarıları ve istikrar politikasının karmaşıklılığının gösterimleri" için Nobel İktisat Ödülünü aldı.

En çok bilinen kitapları arasında şunlar vardır: *Pozitif Ekonomi Alanındaki Denemeler (Essays in Positive Economics)* (University of Chicago Press, 1953); *Miktar Teorisi Alanındaki Çalışmalar (Studies in the Quantity Theory of Money)* (University of Chicago Press, 1956); *Tüketim Fonksiyonu Teorisi (A Theory of the Consumption Function)* (Princeton University Press, 1957); *Kapitalizm ve Özgürlük (Capitalism and Freedom)* (University of Chicago Press, 1962); Anna Schwartz ile birlikte yazdığı *Amerika Birleşik Devletleri'nin Parasal Tarihi, 1867–1960 (A Monetary History of the United States, 1867–1960)* (Princeton University Press, 1963); eşi Rose Friedman ile birlikte yazdığı *Seçim Özgürlüğü (Free to Choose)* (Harcourt Brace Jovanovich, 1980); Anna Schwartz ile birlikte yazdığı *Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de Parasal Eğilimler (Monetary Trends in the United States and the United Kingdom)* (University of Chicago Press, 1982); ve *Monetarist Ekonomi (Monetarist Economics)* (Basil Blackwell, 1991).

Yazdığı çok sayıdaki makale arasında en iyi bilinenler arasında şunlar vardır: “Pozitif Ekonomi Metodolojisi” ve “Esnek Döviz Kurları Durumu”, *Pozitif Ekonomi Alanındaki Denemeler* içerisinde (University of Chicago Press, 1953); “Miktar Teorisi: Yeniden İfadesi”, *Miktar Teorisi Alanındaki Çalışmaları* içerisinde (ed. M. Friedman) (University of Chicago Press, 1956); “Para Politikasının Rolü”, *American Economic Review* (1968a) – Amerikan Ekonomik Derneği’nde Başkanlık Konuşması; “Parasal Analiz için Teorik Bir Çerçeve”, *Journal of Political Economy* (1970a); ve “Enflasyon ve İşsizlik”, *Journal of Political Economy* (1977) – Nobel Anlatımı.

Profesör Friedman ile Amerikan Ekonomi Derneği’nin yıllık konferansına katılmaya hazırlanırken, 8 Ocak 1996 tarihinde San Francisco’daki evinde yaptığı çalışmalar üzerine görüştük.

Özgeçmiş Bilgisi

Sizi ekonomi okumaya ve bir iktisatçı olmaya ilk olarak ne çekti?

Ben üniversiteden 1932 yılında mezun oldum. Bir üniversite öğrencisi olarak, ekonomi ve matematik dallarında ortaklaşa yoğunlaştım ve mezun olduğumda bana iki lisansüstü burs teklif edildi. O zaman, şimdiki cömert burslar gibi bir şeyler yoktu; lisansüstü burs; okul ücretinin bir dönemini kapsıyordu. Ben ekonomi için Chicago’da bir dönem, matematik için Brown’da bir dönem teklif aldım. Şimdi nüfusun dörtte birinin işsiz olduğu 1932 yılına kendinizi koyun. Önemli acil sorun neydi? Açıkça ekonomiydi ve bu nedenle benim açımdan ekonomi okumaya asla herhangi bir tereddüt olmadı. Okula ilk başladığımda bu konularda çok cahildim, çünkü ben büyük bir dünyanın hiçbir özel anlayışına sahip olmayan düşük gelirli bir ailesinde büyüdüm. Matematikle çok fazla ilgilendim ve oldukça iyiydim. Bu yüzden matematikle bir yaşam kazanabileceğim herhangi bir yolun var olup olmadığını görmek için etrafa bakındım. Üniversiteye gitmeden önce bulabildiğim tek yol bir aktüer olmaktı ve bu yüzden üniversiteye girerken, orijinal tutkum bir aktüer olmaktı. Üniversitedeki ilk iki yıлымda aktüeryal sınavlarının bazılarını girdim fakat ondan sonra hiçbir şekilde devam etmedim.

Keynes’in Genel Teorisi ve Keynesyen İktisat

Siz Chicago’da yüksek lisans öğrencisi iken, hocalarınız Büyük Buhran’ı açıklamak için hangi yorumları öne sürdüler?

Hmm, bu çok ilginç bir soru, çünkü uzun bir süre için benim Keynes’e yaklaşımım ile Abba Lerner’in Keynes’e yaklaşımı arasındaki temel farkın, profesörlerimizin bize ne öğrettiğinden ileri geldiğine inandım. Buhranın hiçbir şekilde sona ermediği 1932 yılı sonbaharında yüksekokula başladım. Hocalarım olan Jacob Viner, Frank Knight ve Lloyd Mints neler olup bittiğinin, Federal Rezerv’in para arzının azaltılmasındaki korkunç bir hatası olduğunu bize öğretti. Bu durum, doğal bir felaket, olması gereken bir şey veya normal seyrini izlemesine izin verilmesi gereken bir şey değildi. Yapılması gereken şeyler vardı. Kendisinden, lisansüstünde ilk pür ekonomi teorisi dersini aldığım Jacob Viner, Minnesota’da, Federal Rezerv ve hükümet kısmına genişletici politika için çok özel çağrıda bulunduğu bir konuşma

vermişti. Bu nedenle, Keynesyen devrim karanlıktan ani bir ışık gibi gelmedi; baş-
ka hiç kimsenin hakkında herhangi bir şeyi nasıl yapacağını bilmiyor gördüğü
bir durum hakkında senin bir şey yapabildiğini gösterdi.

*Genel Teori'yi [1936] ilk ne zaman okuduğunuzu hatırlıyor musunuz ve kitaptan
ilk izlenimleriniz nelerdi?*

Ben buna gerçekten cevap veremem; hatırlamıyorum. *Genel Teori*'nin orijinal
nüshasına bakarsam, onları ne zaman satın aldığımı ve onlar için ne kadar para
ödediğimi bazen kitaplara not etme alışkanlığım olduğundan size belki söyleye-
bilirim. Evet, işte burada. 1938 yılında satın almışım ve onun için 1,80 dolar öde-
mişim [gülerek]. Bu, büyük olasılıkla onu ilk okuduğum zamandır fakat izlenim-
lerimi hatırlayamıyorum; o uzun, çok uzun zaman önceydi, fakat 1940'lı yılların
başlarında Keynesyen analizi oldukça tenkit ettiğim bir kitap eleştirisi yazdığımı
hatırlıyorum.

*Keynes'in Genel Teorisi'nin yayımını izleyen on yıl gibi kısa bir süre içerisinde,
ekonomi mesleğinin böyle büyük bir yüzdesinin çoğunluğunun esir alması hakkın-
da siz ne düşünüyorsunuz?*

Bunu açıklamada herhangi bir problem olduğunu hiçbir şekilde düşünmüyorum.
Ekonomi mesleğini bir bütün olarak ele alırsanız, Chicago'da ders verirken anlat-
tığım şeyler, tamamıyla bir istisna olurdu. Ekonomi okullarında ders vermenin bü-
yük bir kısmı, hemen hemen Mises-Hayek'in görüşleri doğrultusunda gitti. Eğer
LSE'yi (London School of Economics) ele alırsanız, burası Abba Lerner ile çeli-
şen en belirgin yerdir. Çünkü, o ve ekonomi eğitimi alan insanların çoğuna, öncü
bir gelişme tarafından neden olunmuş hastalıkların tedavi edilmesinde Buhranın
ekonomi için gerekli bir temizleyici olduğu öğretildi. Bu korkunç kasvetli bir yak-
laşım. Daha sonra aniden hiç beklenmedik bir anda, Keynes'in *Genel Teorisi*;
yani bu çekici doktrin, *Barışın Ekonomik Sonuçları* [1919] sayesinde başlangıçta
çoktan büyük bir üne sahip olan bir adam tarafından Cambridge'den gelir. Diyor
ki: bak, biz bu sorunların nasıl çözüleceğini biliyoruz, çok basit bir yolu var. Bu
bela içerisinde neden girdiğimizi size söyleyecek bir hipotez verildiğinde, sahip
olduğunuz tek alternatif, kasvetli Avusturya görüşü olduğu zaman, kesinlikle kap-
maya çalışacaksınız [gülerek].

*Paul Samuelson'ın [1948] giriş niteliğindeki kitabının ve Alvin Hansen [1953]'in
orta seviyedeki ders kitabının, Keynesyen iktisadın yayılmasındaki katkısı ne ka-
dar önemli oldu?*

Onlar çok önemliydi. Dünyanın geri kalanı için söyleyemem ama Hansen'in
ABD'de gerçekten önemli olduğunu düşünüyorum; çünkü böylesine keskin bir
dönüşüm geçirmiştir. Eğer onun Keynes'ten önceki ilk çalışmasına bakarsanız,
kesinlikle Mises-Hayek çizgisi doğrultusundaydı. Hansen bunun gerekli bir te-
mizleyici olduğuna çok fazla inanan biriydi, fakat daha sonra aniden ışığı gördü ve
Keynesyenizmin ikna edilmiş bir yandaşı oldu. Hansen, o zamanlar Harvard'day-
dı, oysa daha önceki görüşlerini açıkladığında Minneapolis'te bulunmaktaydı. Çok
iyi bir hoca, çok güzel bir insandı. Bir hayli etkili oldu, hiçbir şekilde şüphe etmi-

yorum. Samuelson'ın etkisi ise sonra gelir. Eğer hata yapmıyorsam, Hansen 1938 ya da 1939'a geldiğinde düşüncelerini değiştirmişti, fakat Samuelson'ın temel metni sadece savaştan sonra geldi, bu yüzden o daha geç bir etkiydi. Hansen, Harvard'daki insanlar üzerindeki etkisi nedeniyle son derece önemlidir. Harvard'da; savaş sırasında Federal Rezerv, Hazine ve Washington'da işe alınan ve önemli bir rol oynayan, çok iyi bir iktisatçı grubu vardı. Bu yüzden Hansen'in çok önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum.

Göze çarpan bir reel iş çevrimleri teorisyeni olan Charles Plosser [1994]; John Hicks'in IS-LM taslağının yokluğunda Keynes'in Genel Teori'sinin çok daha az etkili olacağını öne sürdü. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

Bunun üzerine büyük bir fikir birliği olduğuna inanıyorum, çünkü daha sonra Samuelson, tamamen Hicks'in IS-LM taslağından ortaya çıkan 45°'lik doğru şemasını kullanabildi. Ben bunun doğru bir gözlem olduğunu düşünüyorum.

Keynes eğer Nobel Ekonomi Ödülü'nü alarak yaşasaydı atıf ne olurdu, ne düşünüyorsunuz?

Bu, ne zaman ödüllendirileceğine bağlıdır. Eğer 1969 yılının başında ödüllendirilmiş olsaydı, atıf şüphesiz ki; "depresyondan nasıl çıkılacağını, optimal tam ve istikrarlı bir istihdama yol açacak bir politikanın nasıl izleneceğini bize gösteren adam" olurdu. Fakat diyelim ki alıntı 1989 yılında olsaydı, atıf farklı yazılırdı diye düşünüyorum. "Olasılık üzerine Bilimsel İnceleme [1921] ile başlayan ve baştan sona tamamen devam eden çalışması, ekonomi mesleğinin gidişatında son derece etkili olmuş olan iktisatçıdır" denirdi. Fakat bilirsiniz, bu bir varsayım, ne olduğunu kim bilebilir ki [gülerek]. Keynes hakkındaki benim kendi düşüncelerime açıklık getireyim. Ben onun büyük bir iktisatçı, zamanımızın en büyük iktisatçılarından biri olduğuna ve Genel Teori'nin kayda değer bir entelektüel başarı olduğuna inanıyorum. Biz açıklanması gereken bir olguya sahiptik. Böyle büyük üretim kapasitesi olan bir ekonominin ortasında nasıl yaygın bir işsizliğe sahip olabilirdiniz? Bu açıklanması gereken bir olguydu ve o, bunun için bir açıklama ortaya koydu, benim görüşüme göre, doğru türden bir açıklamaydı. Yapmanız gereken şey, temellerine ulaşan çok basit bir teoriye sahip olmaktır. Eğer son derece karmaşık ve zor olursa hiçbir teori başarılı değildir çünkü çoğu olgu, çok az merkezi güç tarafından yönlendirilir. İyi bir teorinin yaptığı şey basitleştirmektir; merkezi güçleri çekip çıkarır ve geri kalanından kurtulur. Bundan dolayı, Keynes'in Genel Teorisi doğru türden bir açıklamaydı. Genellikle bilim öncelikle, zemini açık başarısız deneyimler aracılığıyla ilerler ve ben Genel Teori'yi başarısız bir deneyim olarak görüyorum. O doğru bir teori türüydü, içeriği vardı, çünkü tahminler yapmanıza imkân tanıyordu ancak o tahminleri yaptığınızda doğrulanmamışlardır ve sonuç olarak, ben onu başarısız bir deneyim olarak kabul ediyorum.

Keynesyen literatürün makroekonominin gelişimine yapmış olduğu ana katkı sizce ne oldu?

Hmm, bu konuda yorum yapmayacağım, çünkü gerçekten bunu yeterince dikkatli takip etmedim. Bizim, *Parasal Eğilimler (Monetary Trends)* [Friedman ve

Schwartz, 1982] kitabımız piyasaya çıktığından bu yana ve özellikle benim *Para Fesatı* (*Money Mischief*) [1992] hakkındaki kitabım piyasaya çıktığından bu yana, gerçekten bu gibi konular üzerinde herhangi bir çalışma yapmadım. Üç ya da dört yıldır, daha çok, benim ve eşimin anıları üzerinde çalışıyorum.

Monetarizm

Miktar teorisini yeniden şekillendirmenizi [1956] Keynes'in likidite tercihi teorisinin daha sofistike hazırlanması olarak görüyor musunuz?

Hiç de değil. O zaman söylediğim gibi ben onu, Keynesyen teori ortaya çıkmadan önce, bir öğrenci olarak bana öğretilmiş olan genel para teorisinin bir devamı olarak kabul ediyorum. Onun bir içeriği, likidite tercihi analizi ile tutarlıdır. Ama siz eğer bana, benim motivasyonumun olduğu ya da onu anladığım zamanları soruyorsanız, ben hayır demek zorundayım.

O halde siz yeniden ifadenizi, Keynesyen analizden belirgin bir şekilde ayrılmış olarak mı kabul ediyorsunuz?

Hayır. Ben buna, hiç bu şekilde bakmadım. Benim sadece düşündüklerimi yazmaya çalışıyor olmam, miktar teorisinin yeniden bir formülasyonu idi. Keynes'in bir miktar teorisini olduğunu unutmayın. Örneğin, onun en iyi kitaplarından birisi olduğuna inandığım *Parasal Reform*'a [1923] bakın, o değerinin çok fazla altında ve *Genel Teori*'den daha faydalı bir kitaptır. *Genel Teori*'nin aksine o, yeni bir teori oluşturma girişimi değildi. O, var olan bir teorisinin bir takım ilginç olaylara, hemen savaş sonrası enflasyonlara uygulanmasını kapsıyordu. O, dosdoğru miktar teorisinin çalışmasının çok iyi bir parçası ve ben bir miktar teorisieniydim. Bu nedenle eğer, Keynes'in likidite tercihi teorisinin, *Parasal Reform*'da kabul ettiği miktar teorisinden ne şekilde farklı olduğunu sorarsanız, sadece likidite tuzağı fikri farklıydı. Bu, yegane başlıca farklı fikirdi. Benim yeni formülasyonumda bir likidite tuzağı yok, bir likidite tuzağı mümkün ancak analizin bir parçası değil.

İstikrarlı bir para talebi fonksiyonu inancının 1970'lerin başlarına kadar ampirik bulgularla iyi desteklenmesine rağmen o zamandan bu yana bir dizi çalışma, açık istikrarsızlık kanıtı buldu. Bu, sabit bir parasal büyüme kuralı durumunun temelini çürütür mü?

Evet ve hayır. Eğer istikrarlı bir para talebi fonksiyonuna sahipseniz, bu onun hiçbir zaman kaymayacağı, başka herhangi bir şeyden hiç etkilenmeyeceğini söylemekle aynı şey değildir. En iyi bildiğim ABD'nin durumunu ele alalım. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemini ele alırsanız, diyelim 1980, çok istikrarlı bir para talebi fonksiyonuna sahip olursunuz, M1, M2 ya da M3 tabanlarını kullanıp kullanmadığınız önemli değil, temelde aynı sonucu alacaksınız. 1980'lerin başlarında sistemde özellikle taban ve M1 için bir dizi yapısal değişim – bilhassa para talebi fonksiyonunun değişen etkisine sahip olan vadesiz mevduat üzerindeki faiz ödemeleri – vardı. Bu yapısal kaymalar yüzünden neler olduğunu bilmenin çok zor olduğu yaklaşık beş yıllık bir dönem var. Sonra, yaklaşık 1985'ten bu yana, önceki talep fonksiyonu yeniden oluşturuldu; fakat çok istikrarsız olan M1 ya da parasal

taban ile değil, M2 ile birlikte. Benim yaptığım gibi, eğer enflasyondaki yıldan yıla değişim oranına karşı bu çeşitli büyüklüklerin yıldan yıla değişim oranının grafiğini çizerseniz, 2 yıl sonra 1980'e kadar önemli değil, hepsi çok iyi. 1980'den sonra M1 ve parasal taban tamamen kontrolden çıktı. Diğer taraftan M2 ile ilişki hemen hemen aynı kalır. Bundan dolayı, orada gerçek bir sorun var, çünkü birçok kişinin olduğu gibi (ben değildim) siz, M1'i büyük parasal büyüklük olarak tasarlasaydınız, bu durağan büyüme oranının devam etmesi hata olurdu. Ancak durağan bir M2 büyüme oranına devam etmiş olsaydınız iyi olurdu.

1980'lerin hafif durgun olarak görülmesi gerekirken Robert Lucas'ın [1994b]; Friedman ve Schwartz [1963] Amerika Birleşik Devletlerinin Parasal Tarihi cildi için, 1970'lerin bir refah dönemi olduğu önerisini nasıl karşılıyorsunuz? Bu, reel iş çevrimleri teorisyenlerinin etkisinden mi kaynaklandı?

Ben, buna nasıl cevap vereceğimden emin değilim. Gerçekten refah ya da durgunluk açısından cildin tarihine bizzat bakmadım [gülerek]. Cildin otuzuncu yıldönümünün ne olduğu konusunda toplam üç değerlendirme vardı. En beğendiğim değerlendirmenin Jeffrey Miron tarafından yapılan olduğunu söylemem gerekir. Çünkü o benim düşündüğüm şeyin, yani tarihsel ve ampirik malzeme üzerinde teorilerinizi test etmenin öneminin, sadece parasal konular için değil bir bütün olarak iktisat mesleği için, gerçekten önemli ve alakalı olduğunu vurguladı. Bana öyle geliyor ki, *Parasal Tarih*'in katkılarında biri, birçok açıdan metodolojikti. Onun, önemli bir katkı yapmadığını kastetmiyorum, fakat aynı zamanda metodolojik bir katkı da vardı ve Miron incelemesinde bunu vurguladı; eğer doğru olarak hatırlıyorsam. Fakat, şimdi sizin sorunuza gelince. Bilimi siyasetten ayrı tutma sorunu var. 1980'ler Reagan dönemi idi. Ben Reagan'ın yakın bir danışmanı olarak biliniyordum. Ekonomi için, adlandırabileceğiniz başka herhangi bir akademik disiplinden muhtemelen daha az doğru olmasına rağmen akademik çevre neredeyse tamamen Reagan-karşıtı idi. Ben burada doğa bilimleri değil sosyal bilimler ve beşeri bilimlerden bahsediyorum. Bunun hakkında tamamen yanılıyor olabilirim, öyle olduğumu umuyorum, fakat Reagan yönetimi ile bağlantılı olduğum gerçeğinin, ekonomi mesleği adına onlarınkini benim çalışmamdan ayırma arzusuyla yapılan bir şey olduğuna inanıyorum. Söylenmesi gereken bir başka şey var. Ekonomi, matematik ya da başka bir şey olsun, herhangi bir bilimdeki ilginç şey; geçmişi yinelenmek değil; yeni şeyler için önde gitmektir. Her bilim her on ya da yirmi yılda yeni bir hevese sahip olmalıdır, yoksa durgunlaşır. İktisatçıların yapmış olduğu çalışmaların üzerinde epey etkisi olan reel iş çevrimleri teorisinin üzerindeki vurgunun, bir süre için yeni bir heves sağladığını düşünüyorum.

'Para Politikasının Rolü' konusundaki [1968a] makalenizin belki de en etkili makaleniz haline geldiğine katılıyor musunuz?

Ona gelince, büyük bir etkisinin olduğuna şüphem yok. Ancak karşılaştırmalar hakkında konuştuğunuzda, benim için, içerik üzerinde değil ancak metodoloji üzerinde farklı bir açıdan onun kadar etkisi olan "Pozitif Ekonomi Metodolojisi" [1953a] ile onun arasında karar vermek zor.

Makalenizin [1968a] etkisinin ne kadar uzağa genişlediğini düşünüyorsunuz? Çünkü o 1970'lerdeki olayları öngördü, özellikle hızlandırıcı enflasyonu tahmin etti?

Bu konuda herhangi bir şüphe olduğunu sanmıyorum. Bu, yaklaşımın değişikliği için önemli bir nedendi. Daha önce söylediğim gibi, bir teoremin doğru bir türü, çelişebilir tahminler yapandır. Keynesyen teori çelişebilir bir tahmin yaptı ve çelişti. Benim anlattığım teori de tahminler yaptı; bu durumda hızlandıran enflasyonu yaşayacağımızın tahminlerini yaptı ve bu çelişmedi.

Aynı yıl sizin "Amerikan Ekonomik Derneği'ne Başkanlık Konuşmanız" gibi Edmund Phelps de [1967] Economica'da yer alan makalesinde işsizlik ve enflasyon arasında uzun dönem bir değiş-tokuşun varlığını reddetti. Sizin Phillips eğrisi analiziniz ile Edmund Phelps'inki arasında önemli farklılıklar var mı?

Büyük benzerlikler ve muazzam örtüşmeler var. Temel fark; Edmund Phelps emek piyasası tarafından bakarken benim parasal taraftan bakmış olmamdır. Fakat teoriler aynı, ifadeler aynı, burada hiçbir fark yok.

Sizin doğal işsizlik oranı tanımınız ve Keynes'in tam istihdam tanımı arasında önemli herhangi bir fark var mı?

Bu zor işte. Onun tam istihdam tanımı basitçe; cari ücretten çalışmak isteyen herkesin işe sahip olduğu, hiçbir tatminsiz çalışanın olmadığı bir durumdur. Bunu oldukça doğru bir şekilde aktardığımı düşünüyorum. Benim doğal işsizlik oranı tanımım, insanların beklentilerinin tatmin edildiği; arz ve talebin eşit olduğu dolayısıyla arz ve talep fazlasının olmadığı orandır. Ben bunların her ikisinin de Wicksell'in doğal faiz oranı ile ilişkili olduğunu düşünüyorum. Aramızda çok fark olduğunu düşünmüyorum.

"Para Politikasının Rolü" konusundaki [1968a] makalenizde Phillips eğrisinin içerisine enflasyonist beklentileri dahil etmeden çıkarılan anlamlara dikkat çektiniz. Rasyonel beklentiler devrimi olarak tanımlanabilecek olan o tarihten itibaren, uyarlanabilir beklentilerin modası geçti. Ekonomik birimlerin böyle beklentileri nasıl oluşturduğunu, modelleme yolu olarak hangi hipotezi beğeniyorsunuz?

Ben buna nasıl cevap vereceğimden emin değilim. Teorik prensip her zaman aynı olmuştur; önemli olan şey; beklentilerin ne olduğu ve beklentilerin çok önemli bir rol oynadığıdır. Bu yeni bir şey değil; eski bir fikirdir. Bunu Marshall'da bulabilirsiniz, eminim. Biliyorum, Schumpeter'de bulabilirsiniz. Aslında onu her yerde bulabilirsiniz. Uyarlanabilir beklentiler yaklaşımı basitçe, bunu ampirik olarak gözlemlenebilir yapmayı deneme yoludur, ve birçok durumda iyi sonuç verdiği görüldü. En belirgin durum Philip Cagan'ın [1956] Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerindeki hiperenflasyon çalışmasıdır ve orada reformun olduğu noktaya kadar uyarlanabilir beklentiler heyecan uyandırdı. Sonra o hiçbir şekilde işe yaramadı. Bu çizgi doğrultusundaki en iyi çalışmalar Tom Sargent'ın [1982] parasal reformların etkileri hakkındaki sonraki çalışmalarıdır.

Bob Lucas'ın yaklaşımı olan rasyonel beklentiler, bir bakıma açıktır ve iyi bilinmektedir. Herkes geçmişte rasyonel bir insanın, beklentilerini sadece geçmişte olanlar üzerinde temellendirmeyeceğini biliyordu. Eğer kamu politikasında büyük

ya da herhangi önemli bir değişiklik olsaydı, o da, bu konuda bildiği şeylere bakardı. Lucas'ın katkısı bu görüşe bir isim vermektir ve sizin olayları adlandırmanın önemini hafife almak istediğinizi sanmıyorum. Bilirsiniz ki, hiç kimse bir anda kafasının içine her şeyi alamaz, Marshall'ın söylediği gibi; bunu yapamazsınız. Olayları basitleştirme yollarına sahip olmak ve olayların birbirine nasıl geçtiğini göstermek zorundasınız. Bob Lucas'ın gerçek katkısı, çalışmalarınızı nasıl matematikselleyebileceğinizi ve ampirik olarak tasarlayabileceğinizi gösteriyordu ki bu; teorik ve ölçülemez olan rasyonel beklentinin ampirik karşılığını almak için bazı yolları açacaktır. Onun gerçek katkısı buydu.

Ben, içerisinde beklentilerin doğru olduğunu ya da olmadığını söyleyebileceğiniz biraz anlamın olduğu, temel görüşü ile her zaman büyük zorluklar yaşadım. Ne demek istediğimi anlatayım. Şu anda, önümüzdeki 20 yıl içerisindeki bir zamanda büyük bir enflasyon olacağını varsaymak tam rasyonelliktir. Çok sayıda büyük enflasyon oldu. Benim, burada büyük bir enflasyonun gerçekleşmesinin yüzde 10'luk bir şansı olduğuna dair bir beklentim olduğunu ve büyük bir enflasyonun olmadığını farz edelim. Büyük bir enflasyon olabileceğine bahse giriyorum ve kendimi korumak için, en başından beri nominal varlıklar yerine reel varlıklar satın aldım. Eğer büyük bir enflasyon gerçekleşmezse, hangi anlamda benim yanlış olduğumu söyleyebilir misiniz? Her zaman bir şans vardı. Bir bakıma, herhangi bir şeyin *ex-post* olarak gerçekleşme olasılığı her zaman birdir. Birinin rasyonel beklentilerinin doğru olup olmadığını nasıl değerlendiririm? Neler olduğunun dağılımını elde etmek zorunda olduğumu söyleyebilirsiniz. Ben 1000 yıl, 100 yıl, 50 yıl mı almak zorundayım? Doğru temeller nedir? Dahası, her rasyonel beklenti görüşü, öncelikle sizin sahip olduğunuz şeyin tek bir nokta değil; bir olasılık dağılımı olduğunu kabul eder ve nesnel olasılık gibi bir şeyin olup olmadığı sorusunu gerektirir. Anlamlandırabildiğim tek olasılık fikri, Savage ve diğerlerinin ruhuna bağlı kalarak, kişisel olasılıktır. Keynes'in inancının derecesi aynı tür içerisinde. Aslında ben, Keynes'in *Olasılık* kitabındaki katkılarına yeterince değer verilmediğine ve gözden kaçtığına inanıyorum. İstatistiksel modellerde pek çok etkiye sahip olmuş olan Bayesçi hareketinin tümü bugün istatistiklerde inanç derecesinden kişisel olasılık fikri üzerine dayanmaktadır. Bu, Keynes'in [1921] *Olasılık Üzerine Bilimsel İnceleme* cildinde öne sürmekte olduğu fikir türünü esas almaktadır.

Bulgular, onların reel değişkenler üzerinde güçlü etkileri olmadığını öneriyor gibi görüldüğü zaman, ılımlı enflasyon oranları için kaygılanmalı mıyız?

Hayır, büyük bir enflasyonun üretimi haricinde ılımlı enflasyon için kaygılanmamalıyız ve bu, büyük bir istisna [gülerek]. Bu konudaki bulguya dair benim özetim, beklenmedik enflasyon ve işsizlik arasında kısa dönemli bir ilişkinin var olduğudur ve ben; gerçekten bunun güvenilir olduğunu iddia edemem, çünkü ben birkaç yıldır bu alandaki araştırmaları takip etmedim. Ancak uzun dönemli bir ilişki yoktur, hatta kısa vadeli ilişki çok zayıftır. Uzun vadeli ilişki üzerinde atıfta bulunduğum ana durum 1879'dan 1896'ya ve 1896'dan 1913'e kadar ki ABD'dir. 1879'dan 1896'ya kadar fiyatlar, tabii ki düzenli olarak değil ancak ortalama olarak, yılda yaklaşık yüzde 3 düştü ve, 1896'dan 1913'e kadar fiyatlar yaklaşık olarak yılda yüzde 3 arttı. Oysa reel büyüme oranı kabaca iki dönem de aynıdır.

Yıllar geçtikçe parasal yaklaşım, muhafazakâr politik görüş ile sık sık ilişkili oldu. Bu iddia edilen birlik kaçınılmaz mıdır?

İddia edilen birlik kaçınılmaz değildir. Karl Marx bir miktar teorisyeniydi. Çin Merkez Bankası (komünist Çin) paracıdır. Dahası ben, bir muhafazakâr değilim. Klasik anlamda ben bir liberalim ya da ABD'de felsefede yaygınlaşan terminolojiye göre özgürlükçüyüm. Her halükârda monetarist yaklaşım, parasal büyüklükler ve diğer ekonomik değişkenler arasındaki ilişki hakkındaki bir objektif önermeler kümesini uygun bir şekilde yorumladı. Muhafazakar, radikal, komünist, sosyalist, herhangi bir iktidar yetkilisi eğer eylemlerinin sonuçlarının ne olacağını tahmin edebilirse, sadece hedeflerine ulaşabilir. Doğru bir monetarist önermeler esası, tek tür otoriteler için olduğu kadar başka otoriteler için de gereklidir.

Yeni Klasik Makroekonomi

Ekonomideki en zor şeylerden birisinin yeni bir vizyon yaratmak olduğu iddia edilebilir. Bu, Robert Lucas'ın etkisinin en önemli özelliklerinden biri midir?

Hayır, çünkü bu vizyonun daha önce bir şekilde mevcut olduğunu düşünüyorum. Herkes sizin ileriye dönük olmanız gerektiğini biliyordu. Onun yaptığı şey; sayesinde bu vizyonu işlevsel bir hale getirebileceğiniz bir metot geliştirmektir. Bir keresinde beklentiler konusundaki bazı alıntıları bir araya getirdim. Birisi, özellikle Schumpeter'den iyi bir tanesi, rasyonel beklentiler görüşünü vizyon anlamında sadece ortaya koydu, fakat o işlevsel değildi. Lucas'ın büyük katkısının, onu işlevsel yapmış olması olduğunu düşünüyorum. Herkes, insanların gelecekte beklediği şeyler temelinde davrandığını anlamıştı ve soru sizin buna ne kadar yakın olduğunuzdur. Tabii ki rasyonel beklentilerin gerçek başlangıcı John Muth'un [1961] *Econometrica*'daki çalışmasıydı.

Sizce ABD'deki genç nesil iktisatçılar için yeni klasik makroekonomi neden oldukça cazip olduğunu gösterdi?

Politika etkinsizliği savı bir süre çok popülerdi ama o doğru olan teorilerden başka bir tanesi olup ancak kendi tahminleri ile çelişti. 1980'lerin başlarındaki deneyim karşısında hiç kimse, politika etkinsizliği savının kısa vadede ne olacağına ilişkin geçerli bir tahminin olduğuna inanmadı. 1980–1982 resesyonu onunla tamamen ters düştü. Bu yaklaşımın ne kadar popüler olduğunu bilmiyorum. Küçük bir grup ile popülerdi. Bunun güzelliği sizi pür teorik analize geri getiriyor olmasıdır. Bu, herhangi bir karmaşık, herhangi bir komplikasyon, herhangi bir sürtünme, başka herhangi bir şey tarafından lekelenmiş bir tür değil [gülerek]. Eğer insanlar geleceği doğru bir şekilde tahmin ederse o, teorik bir konu olarak ayrılmaz ancak insanlar bunu yapmazsa durum tamamen farklı olacaktır.

Kevin Hoover [1984], bir Walrasgil olarak Robert Lucas ile bir Marshallgil olarak sizin çalışmanız arasında metodolojik bir ayırım çizdi. Bu ayırım geçerli midir?

Bunun için birçok şey var. Bütün olarak bakıldığında bunun büyük olasılıkla doğru olduğuna inanıyorum. Ben her zaman Marshallgil yaklaşım ile Walrasgil yaklaşım arasındaki farkı ayırt ettim. Ben her zaman kişisel olarak bir Marshallgil ol-

dum. Bu Walrasgil yaklaşımın yararlı ya da uygun bir yaklaşım olmadığı anlamına gelmez. İnsanların mizaç ve tutumları farklıdır, sanırım. Ben kendi takdirimde bir iktisatçı olarak Marshall için hiç kimseye boyun eğmem ancak onun bir birey olarak gerçek kusurları vardı. Eşine davranış biçimi utanç vericiydi. Biz bu konuyu, çok eskiden 1950'lerde, 1952–3 yılında Cambridge'de bir yıl geçirdiğimiz zaman anladık. Marshall'ın kütüphanesinde çok zaman geçirdik ve Marshall'ın belgelerinden epey okuduk. Eşi Mary Paley çok güçlü, yetkin bir kadın olarak görülmekteydi. Bu hikâyeye girmeyeceğim; çok uzun sürecek.

Kydland–Prescott'un zaman tutarsızlığı argümanı takdir yetkisine karşı kurallar tartışmasında ne kadar önemli olmuştur?

Bu, tartışmada oldukça etkili oldu, bu çok güzel ve tamamen geçerli bir nokta.

Yeni klasik makroekonominin parasal–sürpriz yorumunun 1980'lerin başında ölümünden sonra, Yeni klasik yaklaşım, reel iş çevrimi teorisi ile yeniden canlandı. Sizce bu, araştırmamanın başarılı bir çizgisi mi oldu?

Bu soruyu yanıtlarken bazı tereddütlerim var, çünkü dikkate alınabilir bir cevap vermek için, gerektiği kadar bu konuyu takip etmedim ya da sorgulamadım. Ben bir iş çevrimi olduğuna inanmıyorum; bu yanıltıcı bir kavram. İş çevrimi kavramı, sistem mekaniği tarafından içsel olarak hareket ettirilen ve epey düzenli bir şekilde tekrarlanan bir olgudur. Ben bu anlamda bir iş çevriminin var olduğuna inanmıyorum. Belirli tepki mekanizmalarına sahip olan bir sistemin var olduğuna ve bu sistemin zamanla kendisini istismar eden ve kendisinin adapte olduğu dışsal rassal güçlere (bazı büyük, bazı küçük) tabii olduğuna inanıyorum. Uyum süreci kesin düzene sahiptir ki bu; bir şekilde Slutsky'nin rassal güçlerin birikimi, temel fikrine geri dönmektedir. Bu güçlerin bazıları tartışmasız gerçek ve şimdiye kadar insanlar reel iş çevrimi olarak bozulmaların dışarıdan geldiğini vurguladı. Öte yandan gerçek bozulmalara tepki veren mekanizma büyük ölçüde parasaldır ve bu süreçte parasal rolün hakkını vermeyerek sözde reel iş çevrimleri teorisi çok yardımcı olmamıştır. Siz muhtemelen, *Economic Inquiry*'de [1993] “devşirme modeli” dediğim benim kendi küçük örneğimi biliyorsunuzdur. Bu çalışma, Ekonomik Araştırmalar Ulusal Bürosu'nun (National Bureau of Economic Research) yıllık raporuna uzun yıllar önce yazılmıştır ve aynı zamanda, *Inquiry* yorumu için biraz değiştirdiğim halde, *Optimum Para Miktarı*'nın [1969] kapsadığı makalelerin koleksiyonunda yer almaktadır. Alıntı: “Elastik bir ipin, sert yatay bir tahtanın alt kısmı üzerindeki iki nokta arasında iyice gergin uzatıldığını ve tahtaya hafifçe yapıştırıldığını düşünün. İp, seçilen birkaç noktadan, daha fazla veya daha az, rasgele değişen bir güç tarafından rasgele koparılmış ve daha sonra ulaşılan en düşük noktada basılı tutulmuş olsun. Sonuç olarak, ipte bolluğu, ipin basılı tutulmasında kullanılan güce bağlı olan belirgin döngüler silsilesi üretmek olacaktır” vesaire. Şahsen onu, kendi kendine döngü üreten bir modelden çok daha fazla yararlı bir model olarak buluyorum.

Reel iş çevrimi modellerinin popüleritesinin 1980'lerdeki büyümesi ile pek çok yeni klasik makroiiktisatçı, kendi modellerinin performansını test etmek için ge-

leneksel ekonometrik teknikler yerine kalibrasyon yöntemine döndü. Kalibrasyon yöntemini siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben, onun sorundan kaçtığına inanıyorum. Zaman serisi özelliklerinin, bir modele kopyalanabileceğini göstermek yeterli değildir. Eğer modelin herhangi bir anlamı varsa görülebilir ve çelişebilir şeyler hakkında tahminler yapacaktır. Eğer yeterli değişkenleriniz varsa, herhangi bir veri setini en küçük kareler regresyonu ile tam olarak eşleştirebilirsiniz.

Metodolojik ve Genel Sorunlar

Siz daha önce, "Pozitif Ekonomi Metodolojisi" [1953a] konusundaki denemenizi, en etkili makalelerinizden birisi olduğu şeklinde yorumladınız. Makalenizin daha sonra yaratacağı tartışmayı herhangi bir şekilde öngördünüz mü?

Hayır.

Bilim felsefesi ve biçimsel metodoloji hala ilginizi çeken bir alan mı?

Zamanında ilgimi çekmiş bir alandı ama o makaleyi yazdıktan sonra, ben gerçekten insanlara nasıl iktisat yapılacağını anlatmak yerine iktisat yapmayı daha çok istediğime karar verdim. Ben kendi görüşlerimin Karl Popper'ınkilerle çok benzer olduğunu öğrendim ve oldukça belirsiz bir şekilde onun yazılarını takip ettim ancak çok ciddi bir şekilde değil. Bu makalenin neden çok tartışmaya yol açığının büyük nedenlerinden birisi; benim ona yönelik saldırılara yanıt vermeyeceğime erken karar vermiş olmamdı [gülerek]. Ben ciddiyim. Eğer makalelerinizin birisi hakkında tartışma isterseniz, saldırılacak bir şey yazın ve saldırganlara yanıt vermeyin çünkü bu, olaylı bir günü başlatır.

Sizce iktisatçılar arasında, makroekonomik sorunlarla karşılaştırıldığında mikro-ekonomik sorunlar üzerinde neden daha fazla fikir birliği bulunmaktadır?

Çünkü, öncelikle mikroekonomik alanda, makroekonomik alandaki Keynesyen devrimle karşılaştırılabilir herhangi bir şey olmadı. Bir süre için Chamberlin ve Robinson'un eksik rekabet gelişmeleri, mikroekonomi alanındaki aynı rolü oynayacakmış gibi göründü fakat Marshall'ın *İlkeler*'inde sunulduğu gibi mikroekonomik teoremin geleneksel klasik bünyesinde daha hazır bir şekilde özümseindikleri ortaya çıktı. İkinci bir neden, doğrusu Keynesyen devrime yol açan şey, istihdam/işsizlik ve iş çevrimleri sorunlarının önemli politik meseleler haline gelmesiydi.

Makroekonomik modeller için tercih-teorisi mikro temellerin olması sizce ne kadar önemlidir?

Makroekonomik modeller için tercih-teorisi mikro temellere sahip olmak aksinin ispatlanmasıyla karşı karşıya kalabilen ampirik çıkarımlara sahip olmaktan daha az önemlidir. Tercih-teorisi mikro temelleri, makroekonomik modellerin geliştirilmesi için hipotezler sağlayabilir ancak temel makroekonomik modeller eskiye dayanmaktadır ve tercih teorisi mikro temeller üzerindeki daha yeni vurgular olmadan büyük bir başarıya sahip oldu.

Ücret ve fiyat katılıklarının nedenlerini anlamaya çalışma girişimlerinin, araştırmanın başarılı bir çizgisi olduğunu düşünüyor musunuz?

İnsanlara araştırmanın başarılı bir çizgisinin ne olduğunu anlatabileceğinize inanmıyorum. Her şey araştırmanın başarılı bir çizgisidir. Çok iyi hatırlıyorum, doktora öğrencilerime kendi tezleri hakkında danışmanlık yaparken onlar da gelip, o konuda yapılmış bir sürü şey söylerlerdi. Daha önce yapılanlara dayandırılarak hakkında daha fazlası yapılamayacak olan hiçbir konu yoktur. Ücret katılıklarının olduğuna dair hiçbir şüphem yok, çünkü açık bir şekilde varlar; bu hayatın bir gerçeği, inkâr etmek zor. Soru; onların önemli olup olmadıkları, ne şekilde önemli oldukları ve ne tür bir olguda önemli olduklarıdır. Daha önce söylediğim gibi başarılı bir tezinin özü, olaylar sırasındaki bir sürü koşulun hepsinden kilit unsurları çıkartmasıdır. Bu yüzden o alanda araştırma yapan hiç kimsenin hevesini kırmak istemezdim. Dahası, ben herhangi bir alanda araştırma yapan hiç kimsenin hevesini kırmak istemezdim. İnsanların yapmak zorunda oldukları şey; onların ilgisini çeken şeyleri yapmaları, kendi görüşlerinin ve kendi fikirlerinin peşinden gitmeleridir.

Robert Lucas [1994a, s. 226] şunu iddia etti: “Profesyonel iktisatçılar öncelikle bilim adamlarıdır... [onların] sorumlulukları; araştırmaları yeni, dolayısıyla mutlaka tartışmalı bölgeye iterek yeni bilgi yaratmaktır”. Makroekonomik araştırma konusunu nerede görüyorsunuz?

İktisatçılar bilim adamlarıdır ama onlar, çevrelerindeki dünya gelişmelerinden etkileneceklerdir. Hiç şüphe yoktur ki, iş çevrimlerine gösterilen büyük ilgi kısmen Büyük Buhran olgusunun bir sonucuydu. Bugün dünyada sahip olduğumuz en çarpıcı olay: – bir tarafta dünya çapında teknolojik devrim, diğer tarafta siyasi devrim var – Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve ona bağlı ülkelerin bağımsızlığıdır. Etkilerin her ikisi de – benim nefret ettiğim bir terim olan ekonominin küreselleşmesi olarak adlandırılan – ortak bir etkiye sahiptir. Her iki devrim de içerisinde herhangi bir üreticinin, dünyanın herhangi bir yerinde bir ürün üretebildiği, dünyanın herhangi bir yerinde satabildiği, dünyanın herhangi bir yerinde bulunan kaynakları kullanabildiği ve kendisinin dünyanın herhangi bir yerinde olabildiği bir duruma neden oldu. Bu yüzden artık bir şeylerin yerel içeriği hakkında konuşmak anlamlı değildir. Bir kısmı Japonya’dan bir kısmı başka bir ülkeden gelen bir araba Amerika’da mı yapıldı? Bu her zaman doğru oldu fakat bugün çok daha önemli bir olgudur. Buna ek olarak, şimdi ilk defa modern akışa katılan az gelişmiş veya geri kalmış ülkelere ilişkin sorunlar da bulunmaktadır. Bunlar başlıca önemli olgulardır ve; tartışılması ve analiz edilmesi gerekir. İktisatçıların bu olguları nasıl anlayabileceklerini ve o olgulara ne katabileceklerini görmek için harekete geçmelerinin gerekmesi uygundur. Hiç şüphem yok ki bu, önümüzdeki yıllar içerisinde araştırmanın esas odak noktası olacaktır.

[1991] Economic Journal’daki makalenizde “analizin motoru”ndaki büyük gelişmelere dikkat çektiniz fakat birçok ekonomik araştırmanın kalitesinin düştüğünü öne sürüyor gibi göründünüz. Bu görüşün ayrıntılarına girebilir misiniz?

Bunu söylediğime inanmıyorum. Demek istediğim şey; ekonominin reel ekonomik sorunlarla uğraşmak yerine matematiğin giderek gizemli bir dahî haline gelmiş ol-

duğudur. Hiç şüphe yok ki, bu oldu. Ekonominin bu yönde çok fazla ileri gittiğine inanıyorum fakat bitmek üzere olan bir düzeltme var. *Economic Journal*'ı ele alın. Daha önce sahip olduğu şeylerin benzerinden gerçek bir ayrılış olan güncel anlaşmazlıklar konusunda bir bölüm sundu. Hiç şüphe yok ki, herkes için kendi özel alanı dışında literatürü takip etmek daha zor hale geldi ve bunun iktisattaki gelişmelerin çok kötü bir özelliği olduğuna inanıyorum. Bu anlamda sizin, ekonomik araştırmadaki gerileme ve kötüye gitme hakkında söyledikleriniz doğrudur. Fakat analizin motoru, teknik ve teorik bir yapı olarak dönem boyunca bir hayli ilerledi.

Sizce İkinci Dünya Savaşından sonra makroekonomik araştırmadaki liderlik neden İngiltere'den Amerika Birleşik Devletleri'ne geçti?

Cevap basit. Eğer çok güçlü bir ortodoksiye sahipseniz herhangi bir liderliğe sahip olmayacaksınız. Hiç sorgusuz, İngiltere 1930'larda bir liderdi. Fakat, geleceği yönlendiren bir gelişme alanı olmayacak olan ortodoks düşüncüyü kuvvetlendiren bir hale geldi. Elbette bu karmaşık bir soru çünkü; İkinci Dünya Savaşının bir sonucu olarak o, bir bütün olarak İngiltere'nin rol değişikliği ile tamamen bağlantılıdır. Birinci Dünya Savaşı bir dünya lideri olarak İngiltere'nin etkisini bir hayli azalttı ve İkinci Dünya Savaşı daha da ileriye gitti. Fakat sanırım esasında sorun, Cambridge'de ekonomideki liderlikti. İngiltere ortodoksiye karşı acımasızlaştı ki bu, devrimci ve yenilikçi bir çalışma için iyi bir gelişme alanı değildir.

Ekonomi Politikası

Bazı iktisatçılar, belki de çoğu, para arzının etkisi konusundaki kendi görüşleri hakkında monetaristler ve Keynesyenler arasındaki temel farkın çok fazla olmadığını fakat piyasa mekanizmasının dengeleyici güçleri hakkında farklılaşan görüşleri olduğunu iddia etmektedirler. Monetaristler piyasa güçlerinin dengeleyici eğilimlerine inanırken Keynesyenler makro düzeyde aktif müdahale çeşitleri gerektiren önemli bir piyasa başarısızlığı olduğunu savunmaktadırlar. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

Bu görüşe katılmıyorum. Her türlü monetarist vardır; kimi piyasa başarısızlığını vurgular, kimi vurgulamaz. Tüm iktisatçılar – monetaristler, Keynesyenler, ya da herhangi birisi – piyasa aksaklığı gibi bir şey olduğunu kabul etmektedir. Ben iktisatçıları gerçekten ayıran şeyin; piyasa başarısızlığını kabul edip etmemeleri değil hükümet başarısızlığına ne kadar önem verdikleri, özellikle hükümet çare araştırırken piyasa başarısızlıkları olduğu söylenen şeyler, olduğuna inanıyorum. O halde bu farklılık, iktisatçıların çeşitli meselelere getirdikleri zaman perspektifiyle ilişkili olmaktadır. Kendi adıma konuşuyorum, ben piyasa güçlerinin dengeleme eğilimlerine, çoğu Keynesyenden daha fazla güvendiğime inanmıyorum. Fakat ben, hükümetin sorunları daha kötü yapmadan piyasa başarısızlığını telafi etme yeteneğine Keynesyen ya da monetarist olsun, çoğu iktisatçıdan çok daha az güveniyorum.

Siz [American Economic Review, 1968a] çoğu anlaşmazlıkların ekonomi politikasının ana hedefleri ile ilişkili görünmediğini, bilakis, hedeflere ulaşmak için uygun araçların tercihi üzerinde olduğunu iddia ettiniz. Tüketim fonksiyonu ve

para ekonomisi üzerindeki çalışmalarınız ışığında genel olarak, makroekonomik çerçevede maliye politikası için hangi rolü görüyorsunuz?

Hiçbirini. Eğer maliye politikası ekonomideki kısa vadeli hareketleri dengelemeye çalışmazsa pek çok katkıda bulunacağına inanıyorum. Burada bir azınlık görüşünü ifade ediyorum fakat maliye politikasının ekonomideki kısa vadeli hareketleri kontrol etmek için etkili bir araç olmaması benim düşüncemdir. Benim yıllardır yapmaya çalıştığım şeylerden birisi; maliye politikasının bir yöne, para politikasının aksi yöne gittiği durumlar bulmaktır. Her durumda olayların gerçek gidişatı para politikasını izlemektedir. Maliye politikasının para politikasına hükmettiği bir durumu hiç bulmadım ve size karşı-örnek bulmak için bir test olarak tavsiye ediyorum. Bunun iki olası açıklaması bulunmaktadır. Doğru olduğuna inandığım bir tanesi, hükümet açığının uyarıcı olduğu Keynesyen bakışın basitçe yanlış olmasıdır. Açık, uyarıcı değildir çünkü finanse edilmesi gerekir ve eğer varsa onu finanse etmenin harcama üzerindeki olumsuz etkileri, olumlu etkilerine denk olur. Ama bu gerekçe olmayabilir, çünkü diğer sebep bulunmaktadır: maliye politikasını duyarlı kısa vadeli bir şekilde ayarlamak, bunu para politikası için ayarlamaktan çok daha zordur. Bu yüzden maliye politikası için kısa vadede herhangi bir rol olduğunu düşünmüyorum. Maliye politikası için kaynakların farklı kullanımlar arasında uzun vadeli dağılımı açısından çok büyük bir rol vardır ki orası, tartışmanın olması gereken yerdir.

1930'ların durumunda bile genişletici maliye politikasını savunmazdım mı diyorsunuz?

Egemen olan maliye politikası değildi, para politikasıydı. Maliye politikası ile yapabileceğiniz – para miktarındaki üçte bir düşüşü telafi edecek – hiçbir şey yoktu. Size güncel bir örnek göstereyim. Hemen şimdi Japonya'yı ele alın. Genişletici para politikası olmadan genişletici maliye politikası için çalışırken zamanlarını ve paralarını boşa harcıyorlar. Japonya konusunda biraz abartıyorum çünkü bilhassa geçen yıl civarlarında, Japonya Merkez Bankası yeni başkanının atanmasından bu yana, genişletici bir para politikası izlemeye başladı. Japonya'nın önemli derecede ilerleme göstereceğine ve geri gelmeye başlayacağına inanıyorum. Bu çok enteresan bir olgudur çünkü geçtiğimiz beş yıl içerisinde Japonya Merkez Bankası'nın davranışları, Federal Rezerv'in 1929 sonrasındaki davranışlarını tekrarlamaktadır.

Kalıcı yüksek işsizlik, 1980'lerin başından bu yana Avrupa ekonomilerinin bir özelliği oldu. Hysteresis teorileri dahil çeşitli açıklamalar ortaya konuldu. Bu şekildeki kalıcı işsizliği nasıl açıklıyorsunuz?

Bunun, geniş bir refah devleti ve sistemdeki katılıkların bir sonucu olduğuna inanıyorum. Lars Ijungqvist ve Tom Sargent [1998] tarafından birlikte yazılmış olan Chicago Federal Rezerv Bankası'ndaki çok ilginç bir çalışmayı henüz okudum. Onların sonucuna katılıyorum. Tek bariz açıklama olarak refah devleti düzenlemeleri ve insanların sahip olduğu güdülerdeki değişiklikleri söyleyerek işe koyuluyorlar. Ancak daha sonra, bunun işsizlik üzerinde aynı etkiye neden daha evvel sahip olmadığı, bariz bir cevap olarak verildi. Onların açıklaması; daha evvelki dönemin, koşullardaki değişiklikler için hızlı ve kapsamlı dinamik ayarlamalar yapmanın gerekli olmadığı, neredeyse durağan bir dönem olduğu şeklindedir. Fa-

kat son on ya da yirmi yıl içerisinde teknolojik devrim ve siyasi devrim ile birlikte büyük değişiklikler yapmak gerekli oldu ve Avrupa sistemi katıdır. Her şey birlik-te sorunsuz giderse iyi, ancak önemli dinamik değişikliğe uyum gösterme çok iyi değildir. Bu, bana büyük bir anlam ifade etmekte gibi geliyor. ABD'nin neden aynı deneyime sahip olmadığı sorusunu sorabilirsiniz. Benim şimdiki cevabımın gelecekte geçerli olacağından emin değilim çünkü neredeyse başarı göstermemiş olmamıza rağmen aynı yönde devam ediyoruz. Çok daha esnek bir ücret sistemimiz var. İnsanları istihdam etmek giderek daha zorlaştığı halde, insanları ateşlemek çok daha kolaydır. İşverenler için pozitif ayrımcılık ve, kapsanan bütün kural ve düzenlemeler nedeniyle insanları istihdam etmede gittikçe artan caydırıcı faktörler bulunmaktadır. Fakat hala Avrupa ekonomilerinden daha iyi bir durumdayız.

1953[b]'de yayınlanan bir başka son derece etkili makalede, sabit kurlu Bretton Woods sisteminin kurulmasından sadece dokuz yıl sonra, siz esnek döviz kurları durumunu sundunuz. Sistemin 1970'lerin başlarındaki aksaklıklarından bu yana, tecrübe ışığında, esnek döviz kuru eleştirmenlerinin vurguladığı değişkenlik ya da istikrarsızlık sorununu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Değişkenlik umduğumdan daha büyük oldu. Bu konuda herhangi bir şüphem yok ancak iki önerme mevcut. Birincisi, yüksek değişkenliğin nedeni; uluslararası piyasalarla oynamakta olan oldukça değişken güçlerdir. Bana göre bu, dünyanın 1971'de başlayan, hiçbir selefi, hiçbir emsali olmayan bir para sistemine sahip olduğu gerçeğinden türemektedir. Dünya tarihinde ilk kez bu mesele için hiçbir büyük para birimi ya da küçük para birimi doğrudan bir mala bağlı değildi ancak dolaylı olarak bağlıydı. Evvela, herkes keşfedilmemiş bir denizde yelkenle gitti ve bu keşfedilmemiş denizde kimisi o yöne kimisi bu yöne gitti. Bu yüzden farklı ülkelerde, enflasyon oranlarının alışılageldiğiniz değişkenliğinden çok daha geniş bir değişkenliğine sahip oldunuz ve bu, döviz kurlarında daha büyük bir değişkenliğe yol açtı. İkinci önerme, döviz kurlarındaki değişkenliğin iyi bir şey olmuş olduğudur. Eğer o koşullar altında sabit kuru sürdürmeye çalışsaydınız, ülkeler arasında ticaret serbestliğine büyük müdahaleler gerekli olurdu. Bu nedenle, döviz kuru değişkenliği beklediğimden daha fazla gerçekleşmişken neler olup bittiği için – ve ciddi olumsuz etkilerin hiç olmadığı zamandaki deneyime bakarsanız – bunun gerekli bir tepki, belki de aşırı bir tepki olduğuna inanıyorum. Ben herhangi bir döviz kuru ayarlamasının abartılı olacağından şüphe etmiyorum. Büyük bir değişikliğe gereksinim duyarsanız bu çok büyük olacaktır ve daha sonra (a) beklentiler ve (b) spekülasyon etkisi nedeniyle tekrar geri gelecektir. Sizin hiç istikrar bozucu spekülasyon örnekleriniz olduğuna inanmıyorum. Spekülatörler, her şeyi hesaba katarak olumlu bir görevi icra ettiler. Avrupa Döviz Kuru Mekanizması esasen istikrarsızdı ve spekülatörler Eylül 1992 yılında – başka bir durumdan daha erken – onu sona erdirdiği için o bugüne kadar arzu edilebilir bir şeydi. İngiltere, para birimini Döviz Kuru Mekanizması'na bağlayarak büyük bir hata yaptı; bunu asla yapmamalıydı, bunu yapması pahalıya mal oldu.

Avrupa'da tek bir para birimi oluşturma arzusu hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Burada iki farklı soru var; arzulama ve imkân. Bunun yapılması imkânsız bir şey olduğuna inanıyorum ve bu, her yerde tekrar tekrar söyledığım bir şey. Bana öyle

geliyor ki, birleştirilmiş bir para birimi ve sabit döviz kuru ile bağlı para birimleri arasındaki farkı ayırt etmek zorundasınız. Sadece tek bir merkez bankanız, tek bir otorite mevkiiniz varsa, birleştirilmiş bir para biriminiz olabilir. Sizin İngiltere Merkez Bankasını kapatmaya istekli olacağınıza, Fransa'nın Fransa Merkez Bankasını kapatmaya istekli olacağınıza, vb. inanmıyorum. Bu yüzden bana politik birleşme en başta gelmek zorunda gibi geliyor. Kaç kez aynı olayın tekrarı etmesini görmek gerekir? Savaşın sonra Bretton Woods sistemi vardı ve çöktü, 1970'lerde "Avupa Para Yılı" çöktü. Bağımsız ülkeler arasında sabit döviz kuru olmasının bazı gerçek problemleri olması gerektiğinin farkına varmadan önce bir deneyimi kaç kez tekrar yaşamak zorundasınız? Her zaman işaret edilen on dokuzuncu yüzyıl dönemi, çok basit bir şekilde cari dönemden ayırt edilebilir. 1913 öncesi dönemde büyük ülkelerin hükümet harcamaları milli gelirin yüzde 10'u civarında idi. Hükümetlerin milli gelirin yüzde 10'unu harcadığında işleyebilmiş bir sistem, hükümetler ulusal gelirin yüzde 50'sini harcıyor olduğunda işleyemez. Tek bir para biriminin arzu edilir olmasında bir anlam var, ama ulaşılamaz şey arzu edilir demek ne anlama gelmektedir?

İlginçtir ki, siz İngiltere'de birçok eleştirmenin, parasal birliğin siyasi birliğe doğru giden bir yol olarak kullanılmasından şüphe etmesi gibi, politik birleşmeye, ekonomik birlikten önce gereksinim duyulduğunu söylüyorsunuz.

Bundan şüphe duymuyorum. Almanlar ve Fransızlar bunu yapmaya çalışıyorlar, bundan kuşku yok, fakat onların başaracağına inanmıyorum.

Makroekonomi bir laboratuvar bilimi değildir, olaylardan öğreniriz. 1980'lerin başında ABD ve İngiltere'deki "monetarist deneyimler"den biz ne öğrendik?

İki farklı şeyi ayırt etmeye mecbursunuz. monetarist deneyimi; 1979'de Volcker'ın [Fed Başkanı] kendisine rehber olarak faiz oranını değil para miktarını alacağını ilan ettiği zaman oldu. Fakat o, bunu yapmadı! Eğer parasal büyüklüklere bakarsanız, onlar Volcker döneminde tarihin herhangi bir önceki döneminden daha değişti. Bu yüzden Volcker, monetarist bir süreç takip etmedi. Öte yandan karışıklıkları ortadan kaldırır ve 1980-1995 arası dönemde dünyadaki her ülkenin genel rotasına bakarsanız, parasal büyüme aşağı yönde geldi ve onunla birlikte enflasyon da düştü. Bundan dolayı dünyanın bütün ülkelerindeki deneyimin, enflasyonun parasal bir olgu olduğu savının muazzam bir doğrulayıcısı olduğunu düşünüyorum.

Hükümetler neden enflasyona yol açarlar?

Onlar, bir kazanç elde etmek amacıyla enflasyona yol açarlar ve onun kuşaktan kuşağa geçmiş olma sebebi, hükümetlerin daha asil olması değildir; çünkü onusuz kazanç elde edemezsiniz. Japonya Merkez Bankası'nda 1985'te *Para Fesatı* [1992] kitabımın son bölümünü dayandırdığım konu hakkında bir konuşma yaptım. Onu, "Kağıt para dünyasında para politikası" olarak başlıklandırdım. Aktaracak olursam, "enflasyon politik bir seçenek olarak daha az cazip hale geldi. Halk oylamasının enflasyona çok duyarlı olduğu veri iken, hâlihazırdaki düzeltilemez yazı standardını Fisher'in genelleştirmesine bir istisna yapacak olan parasal dü-

zenlemeler oluşturmak, politik olarak şu anda kârlı olabilecektir". Fisher, *Para'nın Satın Alma Gücü*'nde [1911] her kâğıt para standardı girişiminin bir felaket olduğunu söylemektedir. Hükümetler enflasyondan nasıl para elde ederler? İlki, yüksek güçlü parasal tabanın doğrudan bir değeri olmasıdır. Bu çok küçük bir kaynaktır ve önemsizdir. Çok daha önemli olan diğer iki kaynaktır. Birisi; eğer vergi sisteminiz nominal değerlerle açıklanmışsa – hiç kimse yüksek vergiler lehinde oy vermek zorunda kalmadan – enflasyon, vergileri yükseltir. İkincisi, eğer enflasyon oranından daha düşük bir faiz oranında menkul kıymet ihraç edebildiyse, o menkul kıymetleri kamulaştırabilirsiniz. Geçmiş borçların kamulaştırılması ve vergilerdeki otomatik artışların toplamı, ABD için 1970'lerdeki enflasyonlardan gelen kuşkusuz başlıca gelir kaynağıydı. Bu konuda hiçbir şüphe yoktur. Finans Komitesinde olan ve daha sonra Louisiana'dan Senatör olan Long ile bazı vesileyle kahalvaltı yaptığımızı hatırlıyorum. Şunu söylemişti: bilirsiniz ki, eğer enflasyon tarafından otomatik olarak çıkarılmış olmasalardı biz bu vergi oranlarını cari gelirler üzerine hiç koyamazdık. Bu politik olarak imkânsız olacaktı. Vergi oranlarının enflasyona uyum sağlaması, vergi oranlarının endekslenmesi, bir gelir kaynağını ortadan kaldırdı. Tahvil piyasalarının enflasyona kat be kat duyarlı olmuş olduğu gerçeği ikinci kaynağı ortadan kaldırdı. Bundan dolayı, enflasyondan şimdi ne kadar gelir elde edebilirsiniz? Enflasyon yaratmaya değmez. Gelecekte enflasyonun olacaksa benim tahminim bu geliri yükseltme şeklinde değil sadece tam istihdam hedefi girişimi şeklinde gerçekleşecektir. Bu nedenle, ben gelecekte büyük bir enflasyon olmayacağından oldukça eminim.

Siz hiç, önemli reel üretim/istihdam maliyetleri olmadan dezenflasyonun gerçekleştirilebileceğini düşünüyor musunuz?

Ben bundan çok fazla şüphe duyuyorum. İşte bundan dolayı, enflasyonun başlamasına müsaade etmek istemezsiniz çünkü onu aşağı indirmek çok zordur.

Kişisel Bilgiler

Nobel Ekonomi Ödülü'ne layık olmaya kişisel olarak ne önem atfediyorsunuz?

Açıkçası bu, oldukça tatmin edici bir şey. Ancak ödülü ilk olarak Detroit'te bir park yerinde yüzüme mikrofonu tutan ve "bunu kariyerinizin en yüksek noktası olarak görüyor musunuz?" diye soran bir muhabirden öğrendiğimde, "Takipçilerimin bundan elli yıl sonra benim mesleki çalışmalarım hakkında ne düşüneceklerini, Nobel Komitesi'nde hizmet vermekte olan İsveç'ten yedi kişi hakkında yargılama yapmamdan daha fazla umursuyorum" cevabını vermiştim. Nobel Komitesi'ni kötülemek istemiyorum. Onlar bir bütün olarak çok dürüst ve iyi bir iş yapıyorlar ancak aynı zamanda bir bilim adamı için asıl önemli olan şey çalışmalarının kendi bilimi üzerindeki uzun vadeli etkisidir.

Yayınlanmış olduğunuz kitap ve hakemli makale sayısı olağanüstü.

Bu sayının ne olduğunu bilmiyorum. Evet, çok fazla.

Bu kadar çok yazmak için nasıl zaman buldunuz ve bu, aile ve sosyal yaşamınızı etkiledi mi?

[Gülerek] Hayır. Özellikle evlilik hayatımızın çoğu ve Chicago'da kaldığımız dönemin ilk bölümü için, genel anlamda ülkede, önce New Hampshire'daki ikinci evimizde ve daha sonra Vermont'ta üç kesintisiz ay geçirdik. Daha sonra ben hayatımı yarı yarıya böldüm: biz bir yılın altı ayını Chicago'da, altı ayını Vermont'ta geçirdik. Hemen hemen bütün yazılarım Vermont ve New Hampshire'da yapıldı, gerçek öğretim yılı boyunca görece daha az yapıldı. Dış aktiviteleri büyük ölçüde kontrol altında tutmayı başardım. Konuşmalar yapmak ya da komite toplantılarına veya oturumlarına hitap etmek için Vermont ya da New Hampshire'dan uzağa gitmedim. Nadir istisnalar vardı ancak esas itibarıyla bunu mutlak bir kural yaptım. O dönemden geri kalan günlüklerime baktığımda; Chicago'da olduğum dönemde sayfaların ne kadar dolu ve, Vermont ya da New Hampshire'da olduğum dönemde ne kadar boş olmasına şok oluyorum [gülerek]. Dolayısıyla bu, yazabileceğim kadar yazmış olmamın tek sebebidir.

Bir kere yoğun tartışma ve anlaşmazlık konusu olan görüşlerinizin birçoğunun, kurulan ortodoksluğun ana-akımının bir parçası olarak makroekonomi içerisine artık kesin bir şekilde dahil edilmesini, çok ironik buluyor musunuz?

Bunu tatmin edici buluyorum, ancak hiç ironik bulmuyorum. Neden bunun ironik olması gereksin ki? Yeni fikirler kabul edilmek için savaşmak zorundadır. Eğer geleneksel akla karşı iseniz, sizi eleştirenlerin tepki süreci çok basittir. İlk tepki, sadece bir saçmalık demeti olup, doğru olma ihtimali olmayacak kadar uçtur. İkinci tepki, iyi tamam da bir nedeni olması lazımdır. Üçüncü reaksiyonda ise teori ile bütünleşir ve onun hakkında artık hiç kimse konuşmaz.

Böyle durumlarda, vurdumduymaz olmanız ve görüşlerinizde çok kuvvetli kanaatlerinizin olması gerekmez mi?

Sorunun vurdumduymaz olma sorunu olduğunu sanmıyorum. Sorunun ne yaptığınız konusundaki inanç olduğunu düşünüyorum. Kanaat güçlüdür. Ben fikri saldırılardan hiç rahatsız olmadım; bu bir sorun olmadı. Görüşleri benimkilerden farklı olan insanlarla her zaman çok iyi kişisel ilişkilerim oldu. Çok çok nadir istisnalar haricinde, herhangi bir kişisel sorunum yoktu. Örneğin, Paul Samuelson ve ben iyi arkadaşık.

Henüz gerçekleştiremediğiniz herhangi bir akademik hırsınız var mı?

Sanmıyorum. Benim şimdi temel isteğim anılarımı tamamlamak. Çok uzun zamandır bunun üzerinde çalışmaktayım. Geçen son bir buçuk yıl boyunca, anılarımı yazmadaki ilerleyişimi yavaşlatan sağlık problemleri yaşadım.

Son bir soru. John Burton [1981] sizi yirminci yüzyılın Adam Smith'i olarak nitelendirdi. Bu tanım sizi mutlu eder mi?

[Gülerek] Tabii ki, böyle bir tanım beni mutlu eder. Adam Smith, hiç kuşkusuz modern ekonominin önemli bir babasıydı. O şekilde kabul edilmek için ben bunu, büyük bir iltifat olarak kabul ederdim. Fakat bu görüşün benim bilimsel çalışmalarına değil, serbest piyasaların propagandasını yapan dış aktivitelerime dayandığına inanıyorum.

5. Yeni Klasik Okul

Mevcut Keynesyen makroekonomik modeller, parasal, mali ve diğer türden politikaları formüle etmek açısından güvenilir bir yol göstermekte yetersizdir. Bu sonuç, kısmen bu modellerin yakın zamandaki şaşırtıcı başarısızlığına kısmen de doğru teorik ve ekonometrik temellerden yoksunluklarına dayanmaktadır... Yoksunluklar açısından, bu modellerdeki küçük ve hatta büyük bir değişikliğin, güvenilirliklerinde önemli bir iyileşmeye yol açacağına dair hiçbir umut yoktur. (Lucas ve Sargent, 1978)

5.1 Giriş

1970'lerin başlarından itibaren, bir piyasa ekonomisinin, devletin görünür elinin yanlış ve takdire bağlı mali ve parasal politikalar uygulamasının engellenmesini sağlayarak makroekonomik istikrarı başarmakta yeterli olduğu inancı önemli ölçüde canlanmıştı. Özellikle, 1970'lerdeki "Büyük Enflasyon", Keynesyen aktivizmin aşırı hırslı olduğuna ve daha da önemlisi, temel olarak, eksik teorileri ifade ettiğine dair uyarılarda bulunan iktisatçılara, artan bir güvenilirlik ve etki alanı sağlamıştır. Keynesyen eleştirmenlere göre, Büyük Buhran'daki olaylar, Keynes'in teorik katkıları ile birlikte, dünyayı, yanlışlıkla, "kendi kendine işleyen piyasa sistemleri hakkında derin bir şüphe" içinde bırakmıştır (Sachs, 1999). 3. ve 4. Bölümlerde gördüğümüz üzere, genişletici toplam talep politikalarının kullanımı yoluyla, görece düşük işsizlik düzeylerinin elde edilebileceği şeklindeki Ortodoks Keynesyen iddia, 1950'ler ve 1960'lar boyunca süren politika aktivizmi karşısında monetarist bir "karşı-devrim" başlatan Milton Friedman tarafından güçlü bir şekilde reddedilmiştir. 1970'ler boyunca diğer bir grup iktisatçı ise, Keynesyen iktisat ile ilgili çok daha sarsıcı eleştiriler sunmuşlardır. Temel iddiaları, Keynes ve Keynesyenlerin ekonomik birimlerin davranışlarına dair *içsel olarak* biçimlendirilmiş beklentilerin tüm çıkarımlarını keşfetmekte başarısız olduklarıdır. Üstelik, bu eleştirmenler, beklentileri makroekonomik modellerin içine dahil etmenin kabul edilebilir tek yolunun, John Muth'un (1961) "rasyonel beklentiler hipotezinin" bazı biçimlerini benimsemek olduğu konusunda ısrar etmişlerdir.

Thomas Sargent'in (1979) katkısı takiben, denge teorisi ilkesini de benimseyen rasyonel beklentiler, toplu olarak, yeni klasik okul olarak bilinmeye başlanmıştır. İsimden çıkarsanabileceği gibi, yeni klasik okul, rekabetçi piyasalar temelinde piyasanın sürekli temizlenmesi varsayımı yoluyla denge analizinin klasik yöntemlerini yeniden kurmaya çalışmışlardır.

Tam ve anlık olarak esnek olan fiyatları ifade eden piyasaların temizlenmesi varsayımı, yeni klasik teorisinin en tartışmalı tarafını temsil eder. Hoover'a (1992) göre, bu varsayımın dahil edilmesi, onların düşüncelerindeki klasik bir unsur, "ekonomi, bir ekonomik denge şeklinde modellenmelidir" şeklindeki katı bir inancı temsil eder. Bu nedenle, yeni klasik teorisyenlere göre, "asıl makroekonomi, tamamen ayrıntılandırılmış bir genel denge mikroekonomisidir". Hoover'ın belirttiği üzere, bu yaklaşım, sadece, klasik düşünce biçimlerinin canlanmasını değil, aynı zamanda, "makroekonominin ötenazi"sini ifade eder.

5.2 Robert E. Lucas Jr.'in Etkisi

Profesör Robert E. Lucas Jr., büyük ölçüde makroekonomide yeni klasik yaklaşımın gelişiminin sahibi ve temel kişiliği olarak bilinir ve Michael Parkin (1992) tarafından, "kuşağımızın önde gelen makro rehberi" olarak tanımlanır. Lucas'ın makroekonomideki ufuk açıcı araştırmasının kabulüyle, İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi, Ekim 1995'te kendisini, "rasyonel beklentiler hipotezini geliştirmiş ve uygulamış olduğu ve böylelikle, makroekonomik analizi dönüştürdüğü ve ekonomi politikası ile ilgili anlayışımızı derinleştirdiği için" Nobel Ekonomi Ödülü'ne layık görmüştür. Lucas'ın önemli katkıları, kendisini, hiç şüphesiz 20. yüzyılın son çeyreği boyunca en etkili makroiktisatçı haline getirdiği için, böyle prestijli bir ödülle onurlandırılması iktisatçılar tarafından sürpriz olarak karşılanmamıştır (bkz. Fischer, 1996a; Hall, 1996; Svensson, 1996; Hoover, 1988, 1992, 1999; Snowdon ve Vane, 1998). Bazı yorumcular, Lucas'ın iş çevrimi analizine katkılarını, "ekonominin doğal gelişiminin bir parçası" (Chari, 1998) ya da "sürekli bilgi birikiminin bir parçası" (Blanchard, 2000) olarak görürken, diğerleri Lucas'ın makroekonomiye katkılarının etkilerini tartışır ve sıklıkla, "devrim" ve karşı-devrim atıfta bulunurlar (Tobin, 1996; Snowdon ve Vane, 1999b; Woodford, 2000).

Lucas, 1965 yılı gibi erken bir tarihte, optimal yatırım politikasının analizinde rasyonel beklentiler hipotezinden, dışsal olarak yararlanmış olmasına rağmen, Walrasgil genel denge temelinde toplam arz sorunları ile uğraşınca kadar, bu hipotezin makroekonomi açısından gerçek önemi aydınlanmamıştır (Fischer, 1996a). Lucas ve Rapping'in makalesi (1969), denge (gönüllü) doğal işsizlik oranı vurgusu ve zamanlar arası emek ikamesi hipotezini (bkz. Hoover, 1988 ve Bölüm 6) kullanımından dolayı, öz olarak belki de ilk "yeni klasik" makaleyken, toplam ekonomik dalgalanmaların (iş çevrimleri) araştırılmasında, rasyonel beklentiler dengesi yaklaşımının analitik temelini yerleştiren, Lucas'ın yazdığı ve 1972-8 döneminde yayımlanan makale serileridir. Bu makaleler, toplu olarak, yirminci yüzyılın son çeyreği boyunca, makroekonomik araştırmanın yönü üzerinde son derece geniş ölçüde etkiye sahip olmuştur. Bazı makalelerin makroekonominin gelişimi üzerindeki etkisinin somut bir ölçüsü ya da göstergesi, Sosyal Bilimler

Atıf İndeksi tarafından kaydedilen atıf sayısı ile sağlanmaktadır. Tablo 5.1’de, Lucas tarafından ana-akım makroekonomi alanında yazılmış ve en çok atıf yapılmış üç makale (Lucas, 1972a, 1973, 1976) ile Lucas’ın ekonomik büyüme alanındaki bir makalesi için (Lucas, 1988) atıf sayıları oluşturulmuştur. Bu makalelerin etkilerini sıralamaya yardımcı olmak için, diğer iyi bilinen ve çokça atıf yapılan üç makale ile ilgili atıf sayısı bilgilerini de sunmaktayız.

Tablo 5.1 Atıf sayısı: 1966–1997

Makale	1966–70	1971–75	1976–80	1981–97	Toplam	Yayın sonrası yıllık ortalama atıf
Friedman (1968a)	30	148	238	508	924	31
Kydland and Prescott (1977)	–	–	25	499	524	25
Kydland and Prescott (1982)	–	–	–	443	443	28
Lucas (1972a)	–	12	112	503	627	24
Lucas (1973)	–	10	122	583	715	29

Kaynak: Snowdon ve Vane (1998).

Tablo 5.1’in belirttiği üzere, Lucas’ın etkisi, 1970’ten itibaren, makroekonominin yönü açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Ancak 1970’ler boyunca, yeni klasik iktisadın etkili Amerikalı temsilcileri arasında Thomas Sargent, Robert Barro, Edward Prescott ve Neil Wallace yer almaktadır. İngiltere’de yeni klasik yaklaşım ve özellikle de rasyonel beklentiler hipotezini makroekonomik analiz ile birleştirme ihtiyacı, büyük ölçüde, Patrick Minford tarafından savunulmuştur (Profesör Barro ve Profesör Minford ile görüşmeler için bkz. Snowdon ve diğ., 1994).

Keynesyen makro modellerde içsel beklentilerin ihmaline dair Milton Friedman (1968a) ve Edmund Phelps (1968) tarafından geliştirilen anlayışa dayanan Lucas’ın çalışmaları (1972a, 1972b, 1973, 1975, 1976), Muth’un (1961) rasyonel beklentiler hipotezini makroiktisatçılara tanıtmaları ve bunun yanında, teorik ve deneysel çalışmalardaki muazzam çıkarımları bakımlarından (Lucas, 1981a) çok önemlidir. Özellikle, rasyonel beklentilerin ortaya konusu ile birlikte, standart Keynesyen modeller, geleneksel politika sonuçlarını açıklamakta yetersiz görülmüştür. Alan Blinder’in “Lucasçı devrim” olarak ifade ettiği durumun, Keynesyen ana-akım üzerinde, eskiden beri var olan monetarist eleştiriden çok daha güçlü ve potansiyel olarak sarsıcı iddialar sunduğu açıktır (bkz. Snowdon, 2001a). Lucas,

“1960’larda bir monetarist olarak yetiştiğini” ve Friedman’ın üzerinde “çok büyük bir etkisi olduğunu” anımsamaktadır. Gerçekten de, 1990’lar boyunca, Lucas kendisini hala “monetarist” olarak düşünmektedir. (Lucas, 1994b; Snowdon ve Vane, 1998). Ancak ortodoks monetarizm kendisini, standart Keynesyen modele alternatif olarak ortaya koyarken, standart Keynesyen modele karşı radikal teorik bir iddia oluşturmamıştır (bkz. Laidler, 1986). Bu nedenle, yeni klasik makroekonominin 1970’lerdeki I. Tip versiyonu, başlangıçta, monetarist makroekonominin dışında gelişmiş ve bu yaklaşımın belirli unsurlarını (enflasyonun monetarist açıklaması gibi) kendi içine dahil etmişken, yeni klasik iktisadın ortodoks monetarizmden ayrı bir düşünce okulu olarak kabul edilmesi gerektiği açıktır. Yeni klasik okul 1970’ler boyunca, politika reçeteleri açısından hiç şüphesiz ‘monetarist’ iken, Hoover’a göre (1984) yeni klasik sonuçlara daha radikal bir tavır, Lucas ve Friedman arasındaki ana teorik farklılıklardan kaynaklanmaktadır ve bu teorik farklılığın kökenleri metodolojiktir: Friedman, bir Marshallcı iken, Lucas bir Walrasçıdır. Metodolojik farklılıklarının yanında, De Vroey (2001), “Friedman ve Lucas yirminci yüzyılın ikinci yarısının muhtemelen en etkili iktisatçıları olmuşlardır: kendi aralarında, Keynesyen paradigmayı kökünden atabilmişlerdir” şeklindeki iddiasıyla şüphesiz ki doğrudur. Lucas (1981b), Tobin’in (1980a) *Varlık Birikimi ve Ekonomik Aktivite: Çağdaş Makroekonomik Teori üzerine Yansımalar* (*Asset Accumulation and Economic Activity: Reflections on Contemporary Macroeconomic Theory*) kitabını değerlendirirken, şunu ifade etmiştir:

Keynesyen ortodoksi ya da neo-klasik sentez derin bir bunalım içindedir. Uygulamalı teorik bir yapının kendini içinde bulabileceği en derin bunalımdır. Makroekonomik politikanın en temel sorularına ciddi anlamda yanlış cevaplar verdiği görülmektedir.

Lucas ve diğer yeni klasik iktisatçıların, 1970’ler boyunca Keynesyen iktisat ile ilgili neden ve nasıl bu türden olumsuz görüşlere ulaştıkları bu bölümün ana temasıdır.

Bu bölümün sonunda dört temel amacımız vardır. İlk olarak, yeni klasik modelin temelini oluşturan merkezi teorik önermeleri tartışmak (kısım 5.3). İkinci olarak, bu tartışmanın ışığında yeni klasik reel iş çevrimleri teorisi üzerine düşünmek (kısım 5.4). Üçüncü olarak, yeni klasik yaklaşımdan elde edilen ana politika çıkarımlarını makroekonomi üzerinde sınamak Üçüncüsü, yeni klasik yaklaşımdan makroekonomiye yönelik elde edilen ana politika çıkarımlarını sınamak (kısım 5.5). Son olarak ise (kısım 5.6), yeni klasik okulun makroekonominin gelişimi üzerinde yaratmış olduğu etkiyi değerlendireceğiz.

5.3 Yeni Klasik Modellerin Yapısı

Yeni klasik okul, ayrı bir grup olarak 1970’lerde ortaya çıkmıştır ve daha önce de belirttiğimiz üzere, bu gelişmedeki temel figür, Robert E. Lucas Jr.’dır. Ancak yeni klasik araştırma geleneğinin kökenleri çeşitlidir. Örneğin, önceki yeni klasik modellerin bilgi ve beklentiler üzerine vurgusu, Hayek’in çalışması ile en iyi temsil edilen Avusturya geleneği ile bağlantılıdır (bkz. Bölüm 9). İş çevrimlerinin analizinde, Lucas’ın etki (şoklar) ve yayma mekanizmaları arasında yaptığı ayırım

köklerini Frisch'in 1933'teki öncü çalışmasından alır. Finansal bozukluklara toplam dengesizlikleri meydana getirmekte atfedilen önemli rol, klasik ve Friedmancı monetarist gelenekte sağlam bir biçimde yer almaktadır; Ashında Tobin (1981), yeni klasik katkıları "II. Tip monetarizm" olarak ifade eder. Phelps ve diğ.'nin (1970) *İstihdam ve Enflasyon Teorisinin Mikro Temelleri (Microfoundations of Employment and Inflation Theory)* üzerine çalışması, Lucas'a Phelps'in kullandığı "ada öykülerinden" derlenen fikirlerden yararlanmakta ve emek piyasası dinamiklerinin analizi için teoriyi araştırmakta ilham vermiştir. Son olarak, Lucas'ın metodolojik yaklaşımı, Walras, Hicks, Arrow ve Debreu'nun genel denge geleneğinden, ağırlıklı olarak, etkilenmiştir (bkz. Zijp, 1993; Beaud and Dostaler, 1997).

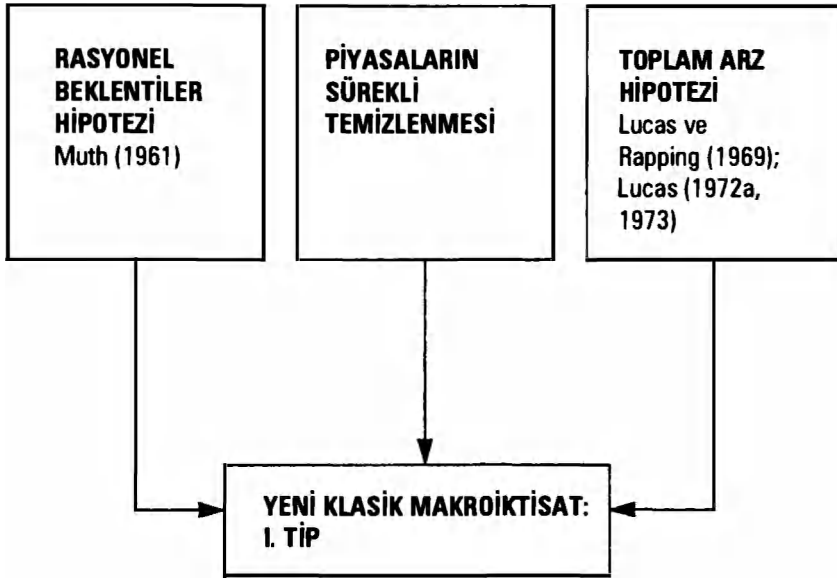
1970'lerin başında gelişen yeni klasik yaklaşım, pek çok önemli nitelik sergilemektedir:

1. makroekonomik teorikleştirmeyi, Walrasgil genel denge kavramı çerçevesi içerisinde, neo-klasik tercih teorisinin mikro temelleri ile desteklemek üzerine güçlü bir vurgu;
2. tüm ekonomik birimlerin rasyonel olduğuna dair ana neo-klasik varsayımın uygulanışı; diğer bir ifadeyle, birimler yüzleştikleri kısıtlara bağlı olarak sürekli bir optimizasyon içindedirler ve firmalar karlarını, işgücü ve hanehalkı ise faydalarını maksimize ederler;
3. birimler para yansımalarına maruz kalmazlar ve bu nedenle sadece reel büyüklükler (nisbi fiyatlar) kararların optimizasyonunda önemlidir;
4. birimler, kullanılmamış hiçbir karlı fırsat kalmaksızın, ticaretten elde edilen tüm karşılıklı olarak yararlı kazançları tükettiklerinden, tam ve sürekli ücret ve fiyat esnekliği piyasaların sürekli olarak temizlenmesini sağlar.

Bu varsayımlar altında, para miktarındaki değişiklikler, yansız olmalıdır ve reel büyüklükler nominal büyüklüklerden bağımsız olacaktır. Ancak ampirik çalışmalar göstermektedir ki, nominal para arzındaki değişiklikler ile reel GSYİH arasında ve nominal fiyat düzeyi ile reel GSYİH arasında (yukarı doğru eğimli toplam arz eğrisi) pozitif bir korelasyon (en azından kısa dönemde) ve enflasyon ile işsizlik arasında negatif bir korelasyon vardır (Phillips eğrisi). Bu demektir ki, ampirik olarak para kısa dönemde yansız görünmemektedir. Klasik/yeni klasik teori tarafından tahmin edilen paranın yansızlığı ile yansız olmayan durumları gösteren ampirik kanıtlar arasındaki bu bilmeceyi çözmek, önemli bir düşünsel başarı olurdu (Zijp, 1993, bu durumu "Lucas problem" olarak ifade eder). Lucas'ın (1972a) ufuk açıcı makalesi "Beklentiler ve Paranın Yansızlığı" böyle bir başarıydı. Lucas'ın kilit anlayışı, ekonomik birimlerin tam bilgiye sahip oldukları şeklindeki klasik varsayımı, birimlerin eksik bilgiye sahip oldukları varsayımı ile değiştirmektir.

Erken dönem yeni klasik yaklaşımın makroekonomi ile ilgili temel unsurlarını üç temel alt hipotezin ortak kabulü şeklinde özetleyebiliriz; (i) rasyonel beklentiler hipotezi; (ii) piyasaların sürekli temizlenmesi varsayımı; (iii) Lucas (sürpriz) toplam arz hipotezi. Bu hipotezleri, sonraki aşamalarda tekil olarak ele alırken, okuyucu yeni klasiklerin üç hipotezi de kabul etmesine rağmen (bkz. Şekil 5.1), farklı inançlardaki iktisatçıların üç hipotezin tamamını zorunlu olarak kabul et-

meksizin, rasyonel beklentiler hipotezini desteklemelerinin mümkün olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır (bkz. Bölüm 7).

Şekil 5.1 Yeni klasik modelin yapısı

5.3.1 Rasyonel Beklentiler Hipotezi

Yeni klasik makroekonominin altında yatan temel ilkelerden biri, John Muth'un (1961), mikroekonomi kapsamındaki ilk çalışması ile ilintili olan rasyonel beklentiler hipotezidir (RBH). Keuzenkamp (1991), rasyonel beklentiler ile ilgili yaklaşık 30 yıl kadar önce bir model sunmuş olan Tinbergen'in, Muth'un öncülü olduğunu öne sürmüştür. Alan Walters'ın (1971), "tutarlı beklentiler" adını verdiği fikri, makroekonomiye ilk olarak uygulayan kişi olduğunu da ayrıca not etmemiz gerekir. Ancak, 1970'lerin başlarında yeni klasiklerin araştırmaları üzerinde en etkili olduğu anlaşılan, John Muth'un (1961) ufuk açıcı makalesidir. Muth, bu makalesinde şunu öne sürmüştür, "beklentiler, gelecek olayların bilgilendirilmiş tahminleri oldukları için, ilgili ekonomik teoremin tahminlerinin zorunlu olarak aynısıdır".

Öznel olan beklentiler, ekonomik birimlerin davranışlarına temel teşkil eder ve tüm ekonomik etkinlikler bilgisel/beklentisel bir boyuta sahiptir. Örneğin, ekonomik etkinliklerin gelecek değeri ile ilgili beklentiler, arz ve talep kararlarını etkilerler. Carter ve Maddock'un (1982) ifade ettiği üzere, "aslında tüm ekonomik kararlar gelecekteki belirsiz ödüller için şimdiden harekete geçmeyi gerektirdiğinden, gelecek beklentileri karar almada çok önemlidir". Enflasyon beklentilerinin davranışları etkileyeceği apaçık bir örnek ise, işçi sendikaları ile işverenler arasındaki ücret görüşmelerine dairdir. Bir işçi sendikası müzakerecisi, görüşülen ücret sözleşmesi dönemi boyunca geçerli enflasyon oranını eksik tahmin ederse, işçiler

nominal ücret artışı olmasına rağmen reel ücret düşüşünden zarara uğradıklarını fark ederler.

Bazı ana ekonomik değişkenlerin gelecek değerine dair bir beklenti, tek bir tahmin edilmiş değer ile sınırlandırmayı gerektirmeksizin, daha gerçekçi bir şekilde, sonuçların olasılık dağılımı biçimini alabilir. Bu nedenle, beklentileri makro-ekonomik modellere dahil etmek ile ilgili makroiktisatçıların yüzleştiği iki temel soru vardır.

1. Bireyler, ana değişkenlerin beklentilerini biçimlendirmek için bilgiyi nasıl elde eder, işler ve kullanırlar?
2. Makroekonomik modellerde hangi tür beklentiler hipotezi kullanmamız gerekir?

1970'ler boyunca, rasyonel beklentiler hipotezi, yerini, içsel beklentileri modellemenin en baskın yöntemi olan uyarlanabilir beklentiler hipotezine bırakmıştır (1936'da basılan *Genel Teori*'de Keynes makroekonomik istikrarsızlığı anlamak için beklentilerin önemini vurgulamıştır. Ancak Keynes'in teorisinde beklentiler dışsaldır ve "hayvansal içgüdüler" tarafından yönlendirilir; bkz. Bölüm 8 ve Keynes, 1937). Rasyonel beklentiler hipotezine bir büyük itiraz, beklentilerin oluşturulmasındaki alternatif (rasyonel olmayan) hipotezlerin, sistematik hatalar içermesine yöneliktir. Bu durum, ortodoks neo-klasik modellerde yer bulan rasyonel hesaplar yapan birimlerle tam olarak örtüşmez.

Rasyonel beklentiler hipotezi literatürde yıllar boyunca farklı bir takım biçim ve versiyonlarda gözükmiştir (bkz. Redman, 1992). Öncelikle, hipotezin zayıf ve güçlü versiyonları arasındaki farkı görmek önemlidir. Hipotezin zayıf versiyonunun arkasındaki temel fikir, bir değişkenin gelecek değeri hakkında tahmin ve beklentiler oluştururken rasyonel ekonomik birimlerin, değişkeni belirlediğine inandıkları faktörler hakkında açık bir şekilde mevcut olan bilgiden en iyi (en etkin) şekilde yararlanacaklardır. Diğer bir ifadeyle beklentilerin, tekil ekonomik birimlerin fayda maksimize eden davranışlarına göre rasyonel olarak oluşturuldukları varsayılır. Örneğin ekonomik birimler, enflasyon oranının parasal genişleme oranı tarafından belirlendiğine inanırlarsa, enflasyon oranı ile ilgili gelecek beklentilerini oluşturmak için parasal genişleme oranı ile ilgili alenen mevcut olan tüm bilgiyi en iyi şekilde kullanacaklardır. Rasyonel beklentiler hipotezinin güçlü versiyonu, yukarıda Muth'un (1961) makalesinden yapılan alıntıdan elde edilir. Yeni klasik okulun önde gelen temsilcileri tarafından ele alınmış ve bu temsilcilerin makroekonomik modellerine dahil edilmiş olan, hipotezin Muthçu versiyonudur. Muthçu "güçlü" versiyonunda ekonomik birimlerin, ekonomik değişkenlerle ilgili öznel beklentileri, bu değişkenlerin gerçek ya da nesnel matematiksel koşullu beklentileri ile örtüşür. Ekonomik birimlerin enflasyon beklentilerine ($\dot{P}_t^e$) dair bir örnek kullanarak, rasyonel beklentiler hipotezi cebirsel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

$$\dot{P}_t^e = E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1}) \quad (5.1)$$

$\dot{P}_t^e$, mevcut enflasyon oranını, $E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})$ ise, enflasyon oranının bir önceki döneme (Ω_{t-1}) kadar mevcut olan bilgiye konu olan rasyonel beklentisini ifade eder. Rasyonel beklentilerin, birimlerin geleceği tam olarak öngörebilmesi anlamına

gelmediğini vurgulamak önemlidir. Rasyonel beklentiler mükemmel öngörü ile aynı değildir. Enflasyonun rasyonel bir beklentisini oluşturabilmek için, birimlerin, ekonominin “doğru” makroekonomik modeli olduğuna inandıkları şeyi hesaba katmaları gerekecektir. Mevcut bilgi eksik olduğundan, birimler tahminlerinde hatalar yapacaklardır. Ayrıca, bu durum, Lucas’ın parasal sürpriz modelinin asli bir unsurudur (bkz. kısım 5.3.3 ve 5.5.1). Ancak bu türden tahmin hataları beklentinin (örneğin, enflasyon beklentisinin) oluşturulduğu anda düzenlenen bilgi ile ilişkisiz olacaktır. Rasyonel beklentiler ile birimlerin ekonomik değişkenlere dair beklentileri ortalama olarak doğru olacaktır, yani gerçek değerlerine eşit olacaktır. Bunun yanında hipotez, birimlerin zaman boyunca sistematik olarak yanlış (tarafı) olan beklentiler oluşturmayacağını ifade eder. Eğer beklentiler sistematik olarak yanlış olsaydı, birimler, kabul edildiği üzere, hatalarından ders alır ve beklentilerini oluşturdukları yöntemi değiştirirlerdi ve böylelikle sistematik hataları ortadan kaldırırlardı. Daha biçimsel olarak ifade etmek gerekirse rasyonel beklentiler hipotezinin güçlü versiyonu şu şekilde ifade edilir:

$$\dot{P}_t^e = \dot{P}_t + \varepsilon_t \quad (5.2)$$

Burada $\dot{P}_t^e$, t ’den $t+1$ ’e kadar geçen süredeki beklenen enflasyon oranını ifade eder. $\dot{P}_t$ ise, t ’den $t+1$ ’e kadar geçen süredeki gerçek enflasyon oranını ifade eder. ε_t ise, rassal hata terimidir ve (i) sıfır ortalamaya sahiptir, (ii) beklentilerin oluşturulduğu andaki mevcut bilgi ile ilişkisizdir aksi halde ekonomik birimler mevcut olan tüm bilgiyi tamamen kullanamayacaklardır. Özetle, rasyonel olarak oluşturulmuş beklentilerden elde edilen tahmin hataları, (i) esas olarak, sıfır ortalamayla rassaldır; (ii) önceki dönemlerde yapılanlarla ilişkisi yoktur, fark edilebilir bir model ortaya çıkarmaz, yani, zaman boyunca bir ardışık bağıntı yoktur; ve (iii) diğer tüm tahmin metodları ile karşılaştırıldığında en düşük sapmaya sahiptir. Diğer bir ifadeyle, rasyonel beklentiler, beklentilerin oluşturulmasına dair en doğru ve etkin yöntemdir.

Rasyonel beklentiler hipotezi, ortodoks monetaristlerin ilk olarak, beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi ile ilgili açıklamalarında kullandıkları uyarlanabilir beklentiler hipotezi ile karşılık gösterir (bkz. Bölüm 4, kısım 4). Uyarlanabilir beklentiler hipotezinde, ekonomik birimler bir değişkenin (enflasyon gibi) gelecek değerlerine dair beklentilerinde, sadece, ilgili değişkenin geçmiş değerlerini temel alırlar. Beklentilerin oluşturulmasında bu “geriye dönük” yaklaşımın temel problemlerinden biri, tahmin edilen değişken, uzun bir zaman dönemi boyunca durağan olana kadar, değişkene dair oluşturulan beklentilerin defalarca yanlış olmasıdır. Örneğin Bölüm 4, kısım 4.3.2’deki tartışmaları takiben, hızlandıran hipotezinde, işsizlik doğal oranının altında tutulursa, enflasyon hızlanacak ve enflasyon beklentileri aşağı yöne sapacaktır. Bu problem, (i) ekonomik birimlerin, beklentilerini, yapılan son hatanın bir parçasına göre, sadece kısmen, uyarladıkları varsayımından ve (ii) birimlerin ilgili değişkenin geçmiş değerleri dışında mevcut olan ek bilgiyi, yapılan tekrarlı hatalara rağmen, göz önünde bulundurmaktaki başarısızlıklarından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, “ileriye dönük” yaklaşımda, rasyonel beklentiler, alenen mevcut olan tüm bilginin kullanımına dayanır. Bununla birlikte, rasyonel beklentiler, hipotezin güçlü versiyonunda yer alan, ekonomik birimlerin zaman boyunca sistematik olarak yanlış olan beklentiler oluşturmaya-

cağı, diğer bir ifadeyle, beklentilerin yansız olacağı şeklindeki, bu önemli çıkarıma bağlıdır.

Rasyonel beklentiler hipotezine karşı bir dizi eleştiri yöneltmiştir. Şu anda, üç genel eleştiriye değerlendireceğiz. Bunlardan ilki, enflasyon gibi bir değişkenin gelecek değerini tahmin etmek için alenen mevcut olan tüm bilgiyi elde etmek ve işlemenin (zaman, çaba ve para bakımından) maliyetleri ile ilgilidir. Hipotezin zayıf versiyonunun, bazı eleştirmenlerin öne sürdüğü gibi, ekonomik birimlerin gerçekte alenen mevcut olan “tüm” bilgiyi kullanmalarını gerektirmediğini belirtmek önemlidir. Bilgiyi elde etme ve işlemede gereken maliyetler veri iken, birimlerin alenen mevcut olan tüm bilgiyi herhangi bir zamanda kullanmaları mümkün değildir. Hipotezin zayıf versiyonundan yana olanların öne sürdükleri şey, “rasyonel” ekonomik birimlerin beklentilerini oluştururken alenen mevcut olan tüm bilgiden ‘en iyi’ biçimde faydalanmak için istekleri olacaktır. Diğer bir ifadeyle, birimler, (tahmin edilen değişkenin düzeltilmiş doğruluğu bakımından) marjinal faydanın, (alenen mevcut olan tüm bilgiyi elde etme ve işleme bakımından) marjinal maliyete eşit olduğu noktaya kadar bilgiyi kullanmak için bir teşvike sahiptir olacaklardır. Bu durumda, beklentiler, tüm mevcut bilginin kullanıldığı duruma göre daha az verimli olacaktır. Buna ek olarak, hipotezin zayıf versiyonu, bazı eleştirmenlerin öne sürdüğü gibi, tüm tekil birimlerin mevcut bilgiyi, doğrudan bireysel olarak, elde etmesini ve işlemesini gerektirmez. İktisadi birimler, bilgiyi, dolaylı olarak, örneğin, haber yayma araçlarında yayımlanmış tahmin ve yorumlardan elde edebilirler. Tahminlerin sıklıkla değişmesi veri iken, problem, hangisinin “doğru” görüş olduğunu ayırt etmekten kaynaklanır.

Çok daha ciddi bir itiraz, iktisatçıların bizzat kendileri bu konuda önemli ölçüde anlaşmazlık sergilerken, birimlerin gerçekte ekonominin “doğru” modelinin bilgisini nasıl elde edecekleri problemine yöneliktir. Dağınık piyasalarda iş gören tekil birimlerin, ekonominin gerçek modelini öğrenip öğrenemeyecekleri sorunu önemli bir tartışma konusu olmuştur (bkz. örneğin, Frydman ve Phelps, 1983; Evans ve Honkapohja, 1999). Bu türden eleştirilerle ilgili olarak, hipotezin güçlü versiyonunun, ekonomik birimlerin, gerçekte, ekonominin doğru modelini bilmelerini gerektirmediğini belirtmek önemlidir. Hipotezin ifade ettiği şey, rasyonel birimlerin, zaman boyunca sistematik olarak yanlış olan beklentiler oluşturmayaacaklarıdır. Diğer bir ifadeyle, beklentiler, öne sürüldüğü üzere, birimler “sanki” doğru modeli bilmiş gibi, yansız olacakları ve zaman boyunca rassal olarak dağıtılacakları şeklinde oluşturulmuş olanlara benzerler. Hipotezi eleştirenler, yine de, bu türden iddialar ile ikna olmazlar ve tüm mevcut bilgiyi elde etme ve kullanmanın maliyetleri ve hangi modelin doğru olduğuna dair belirsizlik gibi bir takım problemlere bağlı olarak, birimlerin sistematik olarak yanlış olan beklentiler oluşturmalarının mümkün olduğunu öne sürerler. Birimlerin beklentilerde sistematik hatalar yaptıklarına dair bazı kanıtlar mevcuttur (bkz. örneğin, Lovell, 1986).

Özellikle, Post Keynesyen Okul ile ilişkilendirilen üçüncü bir önemli eleştiri, köklü belirsizliklerin olduğu bir dünyada beklentileri oluşturmanın problemleri ile ilgilidir. Keynesyen köktencilere göre Keynes’in önemli bir başarısı, belirsizlik problemini makroekonominin merkezine yerleştirmesidir. Post Keynesyen görüşte dünya *ergodik olmayan* bir durumdadır; yani, her bir tarihsel olay eşsizdir ve

tekrar edilemez. Bu türden durumlarda olasılığın kuralları işlemez. “Kaleidic”¹ değişim ve köklü süreksizliklerin olduğu bir dünyada bulunmaktayız (Shackle, 1974). Buna bağlı olarak Post Keynesyenler, Keynes (1921) ve Knight’ın (1933) her ikisini de izlemenin ve risk içeren durumlarla belirsizlik içeren durumları birbirinden ayırmanın önemli olduğunu iddia ederler. Riskin olduğu durumlarda olasılık dağılımı bilinir. Buna karşılık, belirsizliğin olduğu durumlarda, herhangi bir anlamlı olasılık dağılımı formüle etmek olanaksızdır. Rasyonel beklentiler hipotezi, ekonomik birimlerin çeşitli ekonomik değişimler ve durumların sonuçlarının olasılık dağılımlarını formüle edebileceklerini varsaydığı için riskin dünyasına aittir. Lucas’ın (1977) iş çevrimlerini, esasen benzer olan olayların tekrarlı örnekleri olarak yorumlamasından bu yana, yeni klasik modellerde köklü belirsizlik problemi ihmal edilir. Bu nedenle, Lucas’ın ergodik dünyasında sonuçların anlamlı olasılık dağılımları, zeki ve rasyonel ekonomik birimler tarafından tahmin edilir. Maalesef, Post Keynesyenlere göre gerçek dünya köklü bir belirsizlik ile nitelendirilir ve bu durum, rasyonel beklentiler hipotezini kullanan modeller üzerine inşa edilen sonuçların yetersiz olduğu anlamına gelir. Benzer şekilde, Avusturya okulu da rasyonel beklentiler hipotezi ile ilgili olarak oldukça eleştireldir (bkz. Snowdon ve diğ., 1994, ve Bölüm 8 ve 9).

Beklentilere yönelik çeşitli etkiler yakın zamanda İngiltere Merkez Bankası tarafından araştırılmıştır (2003). Son dönemlerdeki bir “enflasyon davranışları anketi” ile ilgili sonuçları raporlayan İngiltere Merkez Bankası aşağıdaki ilginç sonuçları bulur:

1. verileri ayırtırmak farklı kişiler ve grupların enflasyona karşı farklı davranışlara sahip olduklarını gösterir;
2. “profesyonel” grupların beklentileri ortalama beklenti etrafında yoğunlaşır;
3. çalışmayı cevaplayanlardan daha genç olanları, yaşlı olanlara göre daha düşük enflasyon beklentisine sahiptir;
4. mortgage sahipleri, konaklamalarını kira ile karşılayanlara göre daha düşük enflasyon beklentisine sahiptir;
5. İngiltere’nin güneyindeki kişiler kuzeyindeki kişilere göre daha yüksek enflasyon beklentisine sahiptir;
6. enflasyon ile ilgili hayat boyu elde edilen deneyim enflasyon beklentisini etkilemektedir.

Bu nedenle enflasyon beklentisi yaş, coğrafi bölge, eğitim ve meslek ve barınma durumundan etkilenmektedir. Açıktır ki 1970’lerin “Büyük Enflasyon” dönemi boyunca yaşamaya yetecek kadar yaşlı olanlar, kendi kararlarından bu deneyimi tamamen çıkaramamışlardır.

1 Kaleidic metaforu, en ufak hareketlerin renkli yarı saydam taş ya da cam parçalarının hafifçe yeniden düzenlenmesine neden olduğu ve böylelikle seyreden, göz merceğinde, gözlemediği modelde görülmeye değer değişiklik yaratan bir kaleydeskobun dinamiklerinden gelir. Bu yeni modeller devamlı olarak – genellikle adım adım, bazen de aniden – oluşur ve dağılır. Fakat seyreden, bir sonraki modelin alacağı özel renk ve şekilleri asla tahmin edemez (ç.n.).

Bu eleştirilere rağmen 1970'ler boyunca makroekonomide hiç şüphesiz, bir "rasyonel beklentiler devrimi" vardı (Taylor, 1989; Hoover 1992). Ancak, 1960'lar boyunca muhtemelen, ortodoks Keynesyen modelin "şehirdeki tek oyun" olmasından dolayı, Muth'un fikrinin makroiktisatçılar tarafından anında kabul edilmediğini belirtmek gerekir. Lucas, Sargent ve diğer önde gelen yeni klasik iktisatçıların hipotezi makroekonomik modellerinde oluşturmaya başlamadan önce yaklaşık on yıl geçmiştir.

Bu gecikmenin kanıtı, Muth'un (1961) makalesine yapılan atıf sayılarından elde edilebilir. Muth'un makalesi ile Axel Leijonhufvud'un (1968) *Keynesyen Ekonomi ve Keynes'in Ekonomisi Üzerine* adlı ünlü kitabının (bkz. Bölüm 2) göreli etkilerinin karşılaştırıldığı ilginç bir çalışmada, Backhouse (1995) 1970'ler ve 1980'ler boyunca Muth'un makalesine atıflar patlarken, Leijonhufvud'un kitabına atıfların, Keynesyen iktisada olan ilginin azalması ile birlikte sönüğünü göstermiştir (bkz. Snowdon, 2004a). Leijonhufvud'un kitabı anlık bir etki elde etmesine rağmen nihai olarak, makroekonomiyi Leijonhufvud'un vurguladığı koordinasyon bozukluğu yönünde dönüştürmeyi başaramamıştır, buna karşılık Muth'un makalesi, yavaş bir başlangıç ile yola çıkmasına rağmen, nihai olarak, makroekonomiyi dönüştürmekte önemli bir rol oynamıştır (diğer pek çok şeyle birlikte, makroekonomideki koordinasyon sorununu yeniden değerlendirmesine duyulan ihtiyaca dair, bkz. Leijonhufvud, 1992, 1993, 1998a, 1998b). Söz etmeye değer son bir nokta daha bulunmaktadır. Hipotezin sunumunda "rasyonel" kelimesinin kullanımının, 1970'ler boyunca makroiktisatçıların düşüncelerini elde etme savaşında önemli bir "retorik" alet olduğu kanıtlanmıştır. Barro (1984) bu duruma şu şekilde dikkat çekmiştir:

Rasyonel beklentiler devriminin akıllıca özelliklerinden biri "rasyonel" terimini kullanımıdır. Böylelikle, bu yaklaşımın karşıtları, irrasyonel olmak ya da diğerlerini irrasyonel olarak modellemek gibi, hiçbir, bir iktisatçı için rahat olmayan durumları savunan bir tutuma zorlanmıştır.

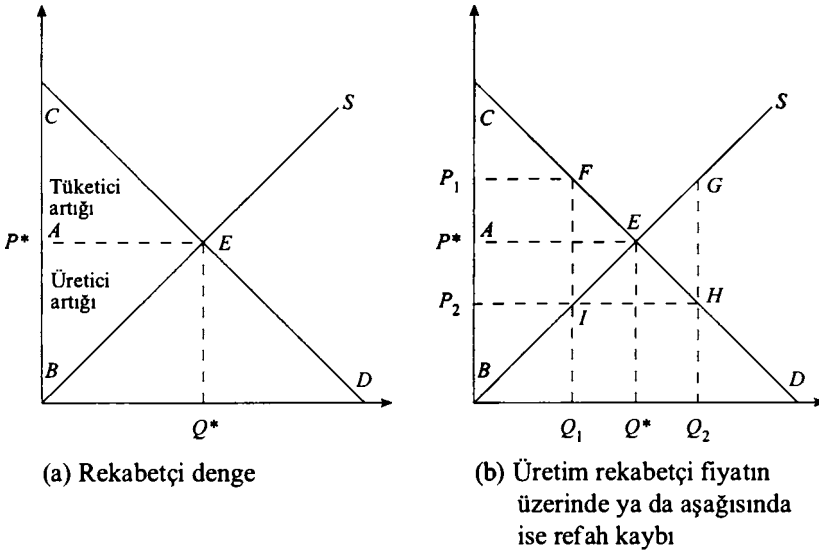
Rasyonel beklentiler hipotezinin daha ayrıntılı bir tartışması ve makroekonomideki uygulamaları için okuyucu şunlara başvurabilir: Begg (1982); Carter ve Maddock (1984); Shaw (1984); Attfield ve diğ. (1985); Redman (1992); Sheffrin (1996); ve Minford (1997). Yeni klasik iktisatta retorikğin kullanımı üzerine Backhouse'a (1997a) bakınız.

5.3.2 Piyasaların Sürekli Temizlenmesi

Yeni klasik modellerdeki ikinci temel varsayım, Walrasgil geleneğe paralel olarak ekonomideki tüm piyasaların sürekli olarak temizlenmesidir. Her bir zaman diliminde gözlemlenen tüm sonuçlar "piyasa temizleyici" olarak kabul edilir ve ekonomik birimler fiyat algılarına yönelik geliştirdikleri optimal talep ve arz tepkilerinin bir sonucudur. Sonuç olarak ekonominin (kısa ve uzun dönem) sürekli denge durumunda olduğu düşünülür. Sonuçta dengenin bir piyasa ekonomisindeki tüm ekonomik birimlerin karşı karşıya oldukları kısıtlar altında amaçlarını optimize eden tercihler yapması anlamında yorumlandığı yeni klasik modeller sıklıkla, "denge" modelleri olarak kabul edilir.

Piyanın temizlendiği modellerde ekonomik birimler (işiler, tüketiciler, firmalar), “fiyat-alıcıdır”; yani, piyasa fiyatını veri olarak alırlar ve fiyatı etkilemekte kullanılabılır bir piyasa güçleri yoktur. Firmalar, “tam rekabet” olarak bilinen bir piyasa yapısı içerisinde çalışırlar. Böyle bir piyasa yapısında firmalar, piyasa tarafından belirlenen fiyat veri iken, sadece (kar maksimize eden) optimal üretim (marjinal gelir = marjinal maliyet olduğunda belirlenen) üzerinde karar verebilirler. Dışallıkların yokluğunda, rekabetçi denge talep ve arz güçleri tarafından belirlenen piyasa fiyatları ile birlikte, Pareto optimaldir ve toplam artığın (üretici ve tüketici artığının toplamı) maksimize olmasını sağlar. Şekil 5.2 (a)’da, rekabetçi bir piyasa temizleyici dengenin (P^* , Q^*) tüketici ve üretici artığının toplamını (BCE alanına eşit) maksimize ederken, $P_1(Q_1)$ ya da $P_2(Q_2)$ gibi Şekil 5.2 (b)’de belirtilen ve piyasa temizleyici olmayan fiyatların (üretimin) sırasıyla, FEI ve GEH alanları tarafından belirtilen bir refah kaybı ile sonuçlandığını görebiliriz (bkz. Dixon, 1997).

Şekil 5.2 (a)’da ticaretten elde edilen tüm karşılıklı kazançlar ekonomik birimler tarafından tüketilir ve “kaldırırda hiç para kalmaz” (bkz. Barro, 1979). Arz ve talep eğrilerinin durumunun ve bu nedenle piyasa temizleyici fiyatlar ve denge miktarının, ekonomik birimlerin beklentilerinden etkileneceğini belirtmek önemlidir. Rasyonel olarak oluşturulmuş beklentiler bile eksik bilgidten dolayı yanlış çıkabilmektedir.

Şekil 5.2 Rekabetçi bir piyasadaki dengeye dair refah çıkarımları

Bunun anlamı, birimler, en azından, daha doğru bilgi elde edene kadar, cari olarak gözlemlenmiş piyasa temizleyici dengenin, tam bilgi dengesinden farklılaşacağıdır. Bununla birlikte, birimler elde etmiş oldukları bilgi ile yapabileceklerinin en iyisini yapıyorlarsa, aşağıda gösterildiği gibi tüm zamanlarda denge durumunda olarak görülürler.

RASYONELLİK ⇒ OPTİMİZASYON ⇒ DENGİ

Piyasaların sürekli temizlenmesi varsayımı, yeni klasik analizin altında yatan en ciddi ve tartışmalı varsayımdır ve fiyatların, piyasaların temizlenmesine anında uyum sağlamakta serbest olduğunu belirtmesi nedeniyle de oldukça ihtilaflıdır (bkz. Tobin, 1993, 1996). Varsayım, hem ortodoks Keynesyen hem de monetarist modellerde benimsenen yaklaşıma koyu bir karşılık içinde bulunmaktadır. Önceki iki bölümde tartıştığımız üzere, ortodoks Keynesyenler ve monetaristler, piyasaların temizlenmesi için geçen zaman konusunda uyuşmamaktadırlar. Keynesyen modeller, fiyatların yavaş uyum sağlaması nedeniyle, piyasaların temizlenmekte başarısız olabileceği varsayımını içerirler, bu nedenle ekonomi, olası bir sürekli dengesizlik durumu içinde olarak görülür. Buna karşılık ortodoks monetarist modeller, fiyatların piyasaların temizlenmesine oldukça hızlı uyum sağladıkları varsayımını içerirler. Monetaristler, ekonominin kısa dönemde dengesizlik içinde olabileceğini kabul ederken, uzun dönemde ise ekonominin doğal üretim ve işsizlik oranındaki makroekonomik denge durumuna otomatik olarak döneceğini varsayarlar.

Piyasaların sürekli temizlenmesi varsayımı, rasyonel beklentiler hipotezinden çok daha tartışmalıdır. Bölüm 7’de tartışacağımız üzere, yeni Keynesyenler, fiyat ve ücretlerin, bir bozukluğu takiben, piyasaların temizlenmesine yavaş uyum sağlayacak olmalarının nedenlerini açıklamak için bir dizi iddia ileri sürmüştür. Özellikle de, yeni klasiklerin çalışmak isteyen herkesin piyasa temizleyici denge ücretinde iş bulabileceğine inandıkları, yani yeni klasik denge yaklaşımının işsizliğe tamamen gönüllü bir olgu olarak yaklaştığı emek piyasası açısından, yeni klasik varsayımın gerçekliğine ciddi itirazlar yükseltilebilir (Lucas, 1978a). Ancak etkin ücret ile ilgili düşünceler veri iken (bkz. Bölüm 7) bir firma için piyasa temizleyici ücretin üzerinde bir etkin ücret ödemenin hem karlı hem de rasyonel olduğu iddia edilebilir. Böyle bir durumda emek piyasasında denge, arzın talebi aştığı yerde oluşurken, bir denge olgusu olarak gönül olmayan işsizlik vardır. Şimdi yeni klasik makroekonominin son temel ilkesini, toplam arz hipotezini ele alacağız.

5.3.3 Toplam Arz Hipotezi

Rasyonel beklentiler hipotezi ile birlikte, toplam arz hipotezinin de literatürde çeşitli açıklamaları bulunabilir. Bununla birlikte, toplam arza iki temel yaklaşım belirlenebilir. Bu yaklaşımların altında yatan iki ortodoks mikroekonomik varsayımdır: (i) rasyonel kararlar, kendi açılarından optimize edici davranış gösteren işçiler ve firmalar tarafından alınır; ve (ii) işçilerin/firmaların, emek/üretim arzi nisbi fiyatlara bağlıdır.

Toplam arza ilk yeni klasik yaklaşım emek arzına odaklanır ve Lucas ve Rapping’in (1969) çalışmasından türemiştir. Bu analiz Bölüm 6’da daha bütünlüklü ele alınmaktadır ve bundan dolayı yalnızca, yaklaşımın özünü sıralayacağız. İşçiler, her dönem, çalışma ve boş zaman arasında zamanlarının ne kadarını dağıtacaklarına karar vermek zorundadırlar. İşçilerin, normal ya da beklenen ortalama reel ücret ile ilgili biraz fikir sahibi oldukları varsayılmaktadır. Cari reel ücret normal reel ücretin üzerinde ise, işçiler, reel ücretin düşük olacağının beklendiği gelecekte daha çok boş zaman elde etmek (daha az çalışmak) öngörüsüyle, cari

dönemde daha çok çalışmak (daha az boş zaman geçirmek) için bir teşvik elde edecektir. Bunun tersine, cari reel ücret normalin altındaysa, işçiler, reel ücretin yüksek olacağının beklendiği gelecekte daha çok çalışmak (daha az boş zaman elde etmek) öngörüsüyle, cari dönemde daha çok boş zaman (daha az çalışmak) geçirmek için bir teşvik elde edecektir. İşgücü arzının, bu nedenle, reel ücrette fark edilen geçici değişikliklere karşılık vereceği varsayılır. Cari boş zamanın gelecekteki boş zaman için ikame edildiği ya da aksi durumdaki bu davranışsal karşılık “zamanlararası ikame” olarak ifade edilir. Zamanlararası ikame modeli içerisinde, istihdamdaki değişimler, reel ücretteki fark edilen geçici değişikliklere karşılık olarak emek arzlarını değiştiren işçilerin “gönüllü” tercihleri olarak açıklanır.

Toplam arza ikinci yeni klasik yaklaşım, yine Lucas'ın (1972a, 1973) oldukça etkili çalışmasından elde edilmiştir. Bundan sonra, Lucas'ın iddialarının ruhunu, mal piyasalarına ve firmaların arz kararlarına odaklanarak yansıtacağız. Lucas'ın analizinin önemli bir unsuru, üreticilere sunulan bilginin yapısı ile ilgilidir. Bir firmanın kendi ürününün cari fiyatını bilirken, diğer piyasaların genel fiyat düzeylerinin ancak belirli bir zaman farkı ile bilindiği varsayılır. Bir firma ürününün cari piyasa fiyatında bir artış deneyimlirse, fiyattaki değişimin (i) ürününe yönelik talepteki reel bir kayma mı, ki bu durumda firma diğer malların fiyatlarına göre fiyatı artmış olan kendi ürününün miktarını artırarak, (rasyonel olarak) karşılık verir, yoksa (ii) bir arz tepkisi gerektirmeyecek olan ve genel bir fiyat artışına neden olan tüm piyasalardaki talepteki yalnızca nominal bir artış mı olduğuna karar vermek zorundadır. Firmalar “sinyal alma sorunu” olarak ifade edilen bir olgu ile karşı karşıyadır. Bu durumda, görel ve mutlak fiyat değişikliklerini birbirinden ayırmaları gerekir. Aslında, genel fiyat düzeyinin değişkenliği büyük oldukça, bir üretici için doğru sinyali elde etmek de daha zor olacaktır ve fiyatlardaki herhangi bir verili değişikliğe arz tepkisi muhtemelen daha küçük olacaktır (bkz. Lucas, 1973).

Tekil birimlerin davranışlarının hem emek arzı, hem de mal arzı bakımından analizi, Lucas ‘sürpriz’ arz fonksiyonu olarak ifade edilen duruma yol açmıştır. Fonksiyonun basit formülü denklem (5.3)’te gösterilmiştir:

$$Y_t = Y_n + \alpha[P_t - P_t^e], \alpha > 0 \quad (5.3)$$

Yeni klasik modellerde, beklentiler rasyonel olarak oluşturulduğundan dolayı, (5.3)’ü (5.4) ile değiştirebiliriz:

$$Y_t = Y_n + \alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})] \quad (5.4)$$

Denklem (5.4), üretim (Y_t)’nin doğal seviyesinden (Y_n), ancak gerçek fiyat düzeyinin (P_t) (rasyonel) beklenen değerinden $[E(P_t | \Omega_{t-1})]$ sapmasına karşılık olarak, yani, fiyat düzeyindeki beklenmedik (sürpriz) bir artışa karşılık olarak, sapacağını ifade eder. Örneğin, gerçek fiyat düzeyi beklenenden büyük çıkarsa, tekil birimler “sürprize” uğrayacaklar ve bu artışın, üretimlerinin görel fiyatlarındaki bir artış olduğu hatasına düşeceklerdir. Bu durum ekonomideki üretim arzı ve istihdamda artışa neden olur. Fiyat sürprizlerinin olmadığı bir durumda, üretim kendi doğal seviyesinde olacaktır. Fiyat düzeyi ile ilgili her veri beklenti için toplam arz eğrisi, P - Y aralığında, yukarı doğru eğimli olacaktır ve α ’nın değeri büyük

oldukça “sürpriz” toplam arz eğrisi daha elastik olacak ve genel fiyat düzeyindeki beklenmeyen bir artışın reel değişkenler üzerindeki etkisi daha büyük olacaktır (bkz. Şekil 5.3 ve kısım 5.5.1).

Lucas sürpriz fonksiyonunun alternatif bir tanımlanışı şöyledir: ancak gerçekleşen enflasyonda beklenen değerden bir sapma olduğunda, buna karşılık olarak üretim doğal seviyesinden sapacaktır (yani, enflasyon beklentilerindeki hatalara karşılık olarak):

$$Y_t = Y_n + \alpha[\dot{P}_t - E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})] + \varepsilon_t \quad (5.5)$$

Denklem (5.5)’te, $\dot{P}_t$ gerçek enflasyon oranı, $E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})$ önceki döneme kadar mevcut olan bilgiye bağlı olarak enflasyon oranının rasyonel beklentisi ve ε_t rassal hata sürecidir. Lucas’a göre, enflasyonun görece istikrarlı olduğu ülkeler, enflasyonist bir etki veya aksi durumunda, büyük bir arz tepkisi göstermelidir. Lucas (1973) ünlü ampirik çalışmasında şunu saptamıştır:

ABD gibi fiyatın istikrarlı olduğu bir ülkede... nominal geliri artıran politikalar, reel üretim üzerinde büyük bir başlangıç etkisine sahip olma eğilimindedir. Buna karşılık, Arjantin gibi fiyatın kırılgan olduğu bir ülkede, nominal gelir değişimleri, reel üretimde fark edilebilir bir etki olmaksızın, bu değişimlere eşit ve onlarla aynı zamanda gerçekleşen fiyat hareketleri ile ilişkilidir.

Denklem (5.4), bir gecikmeli üretim terimi ($Y_{t-1} - Y_{n,t-1}$) dahil edilerek yeniden formüle edilebilir ve bu versiyon, ekonomik toplam büyüklüklerin hareketinde süreklilik (ardışık bağıntı) problemi ile baş etmek için Lucas (1973) tarafından kendi ampirik çalışmasında kullanılmıştır. Sürpriz toplam arz fonksiyonu, şu halde, denklem (5.6)’da gösterilen biçimi almaktadır:

$$Y_t = Y_n + \alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})] + \beta(Y_{t-1} - Y_{n,t-1}) + \varepsilon_t \quad (5.6)$$

“Okun Yasası”na (Okun, 1962) atfen, bir başka deyişle, işsizlik ve GSYİH arasında istikrarlı ve tahmin edilebilir negatif bir ilişkinin varlığında, Lucas sürpriz toplam arz eşitliği açıkça, denklem (5.7)’de gösterilen rasyonel beklentilerle-ge-nişletilmiş Phillips eğrisinin alternatif bir sunumu olarak görülebilir:

$$\dot{P}_t = E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1}) - \phi(U_t - U_n), \phi > 0 \quad (5.7)$$

U_t , cari işsizlik oranını, U_n , ise doğal işsizlik oranını göstermektedir. (5.7)’yi yeniden düzenlersek, denklem (5.8)’i elde ederiz:

$$U_t = U_n - 1/\phi[\dot{P}_t - E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})] \quad (5.8)$$

Bu formülasyonda, bir enflasyon sürprizi, işsizliğin geçici olarak doğal seviyesinin aşağısına düşmesine öncülük eder. Denklem (5.6) ve (5.8)’de, reel bir değişken nominal bir değişkene bağlıdır. Fakat Lucas’ın gösterdiği gibi, klasik dikotomi sadece, nominal değişkendeki değişiklik, bir “sürpriz” ise bozulur. Aslında, Lucas’ın kendisi de, parasal büyümedeki öngörülen ve öngörülemeyen değişikliklerin çok farklı etkileri olduğu şeklindeki tespiti, savaş sonrası makroekonomideki ana fikir olarak görmektedir (Snowdon ve Vane, 1998). Bunun yanında, Lucas (1996), öngörülen ve öngörülemeyen finansal değişiklikler arasındaki bu

ayrımın, 1970'ler boyunca geliştirilen ve kısa dönemli değiş-tokuşlarda sergilenen parasal yanlılığı açıklamaya yönelik rasyonel beklentiler tarzı tüm modellerin özelliği olduğunu ifade etmiştir.

5.4 Denge İş Çevrimleri Teorisi

Keynes'in *Genel Teorisi*'nden (1936) önce pek çok iktisatçı aktif olarak iş çevrimleri araştırması ile uğraşmaktaydı (bkz. Haberler, 1963). Ancak, Keynesyen devrimin önemli sonuçlarından biri makroekonomik araştırmanın, ekonominin zaman içindeki dinamik evriminin yerine, zamanın bir anındaki üretim düzeyine ilişkin sorulara yönelmesidir. Bununla birlikte, 1970'lerden önce, ana-akım makroekonomi içerisinde, iş çevrimleri analizine temel yaklaşım, 1945'ten sonra, Keynesyenler ve monetaristler tarafından sağlanmıştı (bkz. Mullineux, 1984). 1970'ler boyunca, iş çevrimleri modellemesinde denge yaklaşımını savunan Lucas tarafından, toplam dalgalanmalar çalışmasına yeni bir yaklaşım getirilmiştir (Kim, 1988). Lucas'ın denge teorisi, GSYİH dalgalanmalarının dengesizlik olguları olarak görüldüğü Keynesyen iş çevrimleri analizinden önemli bir ayrılmaydı. Keynesyen makroekonomik modeller, genellikle, ücret ve fiyat esnekliklerini engelleyen çeşitli katılıklar ve uyuşmazlıklar ile nitelendirilir. Sonuç olarak, kısa dönemde, piyasalar temizlenmez ve GSYİH, uzayan zaman dilimleri boyunca potansiyel düzeyinden önemli ölçüde sapabilir. Ayrıca, Milton Friedman, toplam istikrarsızlığın ana kaynağı olarak finansal bozuklukların önemini hafife almaları bakımından Keynesyen modelleri eleştirmiştir. Friedman ve Schwartz'ın (1963) çalışmasının tüm kuşaklardan iktisatçılar için büyük ölçüde etkili olduğu görülmüştür. Özellikle, Friedman ve Schwartz Büyük Buhran'ın "parasal faktörlerin önemine dair trajik bir belge" olduğunu iddia etmiştir. Friedman'ın monetarist iddialarından çok fazla etkilenmiş olan Lucas, iş çevrimlerini analiz ederken Friedman'ın Marshallgil yaklaşımına dayanmak yerine Walrasgil araştırma yöntemini kullanmayı tercih etmiştir (bkz. Hoover, 1984).

Lucas'ın iş çevrimleri modellemesine yaklaşımının temelleri, *Journal of Economic Theory* içindeki ufuk açıcı makalesinde bulunabilir (Lucas, 1972a). Lucas'ın amacı giriş paragraflarında açıkça ifade edilmiştir:

Bu makale, denge fiyatları ve miktarlarının, modern iş çevrimlerinin ana özelliğinin ne olabileceğini gösterdiği bir ekonominin basit bir örneğini sağlamaktadır: nominal fiyatlardaki değişim oranı (enflasyon) ile reel üretim düzeyi arasındaki sistematik ilişki. Bilinen Phillips eğrisinin aslında bir varyantı olan bu ilişki, "para yanılısaması"nın tüm biçimlerinin kesin olarak dışlandığı bir çerçeve içerisinde elde edilir. Tüm fiyatlar, piyasa temizleyicidir. Tüm birimler, optimal olarak, kendi amaçları ve beklentileri ışığında davranırlar ve beklentiler optimal olarak oluşturulur... Sunulan bu çerçevede fiyat hareketi nisbi bir *talep kayması* ya da *nominal (parasal)* bir kaymadan kaynaklanır. Bu "hedging" davranışı paranın yanlılığı ile ya da daha geniş ifade edilirse gerçekte gözlemlediğimize doğal olarak benzer olan bir Phillips eğrisi ile sonuçlanır. Aynı zamanda, paranın uzun dönemde yansızlığı ya da reel ve nominal büyüklüklerin bağımsızlığı ile ilgili klasik sonuçlar geçerliliğini sürdürmektedir.

Lucas, bu Walrasgil çerçeve içerisinde, "birimler parasal ve reel değişkenleri tam olarak ayırtıramadığı için" parasal değişikliklerin reel sonuçları olduğunu,

dolayısıyla “enflasyon ve reel üretim arasında elverişli bir değiş tokuş olmadığını” göstermiştir. Lucas’ın 1972 tarihli modelinde “Phillips eğrisi açıklanamayan ampirik bir gerçeklik olarak değil, bir genel denge sistemine dair çözümün merkezi bir özelliği olarak ortaya çıkar”.

Bu anlayış temelinde, Lucas, toplam dalgalanmaların analizinde bir denge yaklaşımı geliştirmeye doğru ilerler. Lucas (1975) iş çevrimlerini, “üretim faktörleri mevcudundaki hareketlerle açıklanamayan” reel üretim trendi ile ilgili ardışık olarak bağlantılı hareketler olarak tanımlamaktadır. Fiyatlar, tüketim, işletme karları, yatırım, parasal toplamalar, üretkenlik ve faiz oranları gibi farklı toplam zaman serileri arasındaki ortak hareketler, GSYİH’deki dalgalanmalarla ilişkilidir (bkz. Abel ve Bernanke, 2001). Lucas’ın (1977) “seriler arasındaki ortak hareketlerin niteliksel davranışı bakımından, *iş çevrimlerinin hepsi birbirlerine benzer*” (Büyük Buhran hariç olmak üzere) şeklinde ifade ettiği üzere, bu seriler, bir takım düzenliliklerdir. Lucas’a göre, “*iş çevrimlerinin tekrarlanan karakterinin merkezi bir önemi vardır*”. Lucas’ın (1977) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır;

İş çevrimleri aslında benzer olan olayların tekrar eden örnekleri olarak görülebileceğinden, birimleri, konjonktür değişikliklerine “risk” olarak tepki gösteren veya beklentilerinin *rasyonel* olduğunu varsayan bireyler olarak görmek anlaşılabilir olacaktır. Yani, bilgiyi toplama ve işlemede oldukça istikrarlı ayarlamalara sahiptirler ve bu bilgiyi, istikrarlı – sistematik ve kolaylıkla düzeltililebilir önyargılar içermeyen – bir yoldan geleceği tahmin etmek için kullanırlar.

Lucas (1975, 1976), 1972 ve 1973’teki öncü makalelerine dayanarak, iş çevrimlerinin, bir denge olgusu şeklindeki “yeni klasik” bir monetarist açıklamasını sunar. Kevin Hoover’ın (1988) gözlemlediği üzere, “makroekonomik büyüklükler ve fiyatlarla ilgili hareketleri dengesizlik kavramına başvurmaksızın açıklamak, iş çevrimleri teorisine dair yeni klasik araştırmada aranılan bir niteliktir”. Lucas’ın (1975) ortaya koyduğu üzere, “makroekonomideki ana problem”, finansal bozulukların reel üretim dalgalanmalarına neden olabildikçe, aynı zamanda fiyat katılımları ve rasyonel olmayan beklentiler ile nitelendirilen Keynesyen modellerde olduğu gibi “kalıcı, tekrarlayan yararlanılmamış kar fırsatlarını” ifade etmediği bir teorik yapı bulmaktır.

Hayek (1933), “Konjonktür Dalgası Teorisi’nin can alıcı sorunu”nun, “konjonktürel olguların, açıkça çelişkili oldukları ekonomik denge teorisi sistemine dahil edilmelerine” izin veren bir çözüm üretmek olduğu bir araştırma gündemi ortaya atmıştır. Hayek, denge teorisi ile, “en mükemmel biçimde Lozan Okulu’ndaki teorik iktisatçılar tarafından tarif edilmiş olan” ifadeyi kastetmektedir. Keynesyen iktisatçılar iş çevrimlerine dair bir ulaşılamaz görürlerken, Lucas’ın en göze çarpan kazanımlarından biri, toplam istikrarsızlığa dair bir denge açıklaması geliştirmenin mümkün olduğunu göstermesidir. Her ne kadar Lucas, başlangıçta denge teorizasyonu kavramından hareketle Hayek’in iş çevrimleri çalışması ile bir benzerlik iddia etse de iş çevrimlerine dair yeni klasik ve Avusturya teorilerinin çok farklı olduğu artık açıktır. Avusturya teorisi iş çevrimlerini dengeleyici bir *işlem* olarak görürken, yeni klasik modellerde iş çevrimleri, bir “denge süreci” olarak görülür (Kim, 1988; ayrıca bkz. Bölüm 9; Lucas, 1977; Hoover, 1984, 1988; Zijp, 1993).

Lucas'ın parasal denge iş çevrimleri teorisi (MEBCT), Muth'un (1961) rasyonel beklentiler hipotezini, Friedman'ın (1968a) doğal oran hipotezini ve Walrasgil genel denge metodolojisini içerir. Ücret ve fiyatların tam esnekliğinden dolayı piyasaların sürekli temizlenmesi ile MEBCT'deki dalgalanmalar rekabetçi bir denge olarak tanımlanır. Fakat böyle bir dünyada finansal bozukluklar dalgalanmaları nasıl yaratabilir? Birimlerin tam bilgiye sahip olarak temsil edildiği klasik modelde para arzındaki değişiklikler tam olarak yansız olmalıdır, bir başka ifadeyle reel GSYİH ve istihdam gibi reel değişkenler üzerinde bir etkiye sahip olmamalıdır. Ancak, Friedman ve Schwartz (1963) ve yakın zamanda Romer ve Romer (1989) gibi araştırmacılar tarafından ampirik olarak gözlemlenen paranın öncü ve konjonktür yanlısı davranışı, paranın yansızlığına (tersi bir nedensellik ihtimalini ihmal ederek) işaret eder. Lucas'ın karşı karşıya kaldığı düşünsel sorgulama, kar maksimize eden rasyonel birimlerin mesken tuttuğu ve tüm piyasaların sürekli temizlendiği bir dünyada paranın yanlılığına bir açıklama getirmesine yönelikti. Lucas'ın temel buluşu, klasik modeli birimlerin “eksik bilgiye” sahip oldukları yönünde genişletmesiydi. Sonuç olarak, finansal olarak uyarılmış olan yanlış algılamalar sonucu oluşan istikrarsızlık fikri, her ne kadar Friedman'ın (1968a) Phillips eğrisi analizinin temel bir özelliği olsa da Lucas'ın MEBCT'si, genelde “yanlış algılamalar teorisi” olarak bilinmeye başlamıştır. Lucas'ın (1975) bir MEBCT kurmaya yönelik öncü girişimindeki model şu şekilde nitelendirilmiştir: rekabetçi dengede belirlenen fiyatlar ve miktarlar; rasyonel beklentili birimler ve eksik bilgi, “sadece geleceğin bilinmemesi anlamında değil, aynı zamanda ekonominin cari durumuna göre hiçbir birimin tam bilgiye sahip olmaması anlamındadır”.

Toplam arzın nisbi fiyatlara bağlı olduğu hipotezi, üretim ve istihdamdaki dalgalanmaların yeni klasik açıklamasına esas teşkil eder. Yeni klasik analizde, tüm ekonomiyi etkileyen ve öngörülemez (temel olarak para arzındaki beklenmedik değişikliklerden kaynaklanan) toplam talep şokları, (rasyonel olarak oluşturulmuş) fiyatlarda hataya neden olur. Bu durum, üretim ve istihdamın uzun dönem (tam bilgi) denge (doğal) düzeyinden sapması ile sonuçlanır. Bu hatalar, tam olmayan/eksik bilgiye² sahip ve bu nedenle nisbi fiyat değişikliklerini genel fiyat değişiklikleri ile karıştıran ve sırasıyla, emek ve üretim arzını değiştirmek yönünde tepki veren işçiler ve firmalar tarafından yapılır.

Neo-klasik mikroekonomik teoride rekabetçi bir piyasadaki tekil bir üreticinin arz eğrisi, fiyattaki bir artışa karşılık olarak satıcının daha fazla üreteceğini gösteren şekilde yukarı doğru eğimlidir. Ancak, bu kar maksimize eden karşılık, üreticilerin nisbi fiyatlarındaki bir artışa gösterdikleri bir tepkidir. Bu nedenle, tekil satıcılar, arz ettikleri ürünün nominal fiyatındaki bir artışa karşılık olarak üretimi genişletmenin karlı olup olmadığına dair rasyonel bir hesaplama yapmak amacıyla genel fiyat düzeyine ne olduğunu bilmeye ihtiyaç duyarlar. Tüm fiyatlar enflas-

2 Tam olmayan ve eksik bilgi arasındaki ayırım, oyun teorisinden hareketle açıklanabilir. Örneğin, mahkumlar açmazı oyununda, tam bilgi, (*complete information*), oyuncunun, kurallara ve diğer oyuncuların amaç fonksiyonlarına dair bilgiye sahip olmasını gösterir. Bununla birlikte, tam bilginin olduğu oyunlarda, oyuncu, oyundaki hareketlerle ilgili bilgiye sahip olmayabilir. Bu durum ise, eksik bilgi (*imperfect information*) olarak ifade edilir (ç.n.).

yona bağılı olarak yükseliyorsa, satıcılar, ürünlerinin fiyatındaki bir artışa karşılık olarak üretimlerini artırmamalıdır, çünkü bu durum nisbi (reel) bir fiyat artışını göstermemektedir. Ancak veriler, genel fiyat düzeyi artarsa, toplam üretimin artacağını göstermektedir. Yani, kısa dönem toplam arz eğrisi $P-Y$ aralığında yukarı doğru eğimlidir. Bu durum, on binlerce tekil satıcının, genel fiyat düzeyindeki bir artışa toplam tepkisinin pozitif olduğu anlamına gelmelidir. Ancak kar maksimize eden bireyler bu yönde tepki göstermemelidir. Bu nasıl olabilir? Rasyonel birimler sadece reel değişkenlere tepki göstermelidir ve davranışları nominal değişkenler karşısında değişmemelidir. Lucas tarafından sunulan cevap, nisbi fiyatları hakkında eksik bilgiye sahip olan birimler (işçiler, hanehalkları, firmalar) ile ilgilidir (Lucas, 1972a). Birimler, fiyat istikrarının olduğu bir dünyaya alışmışlarsa, ürettikleri malın (ya da hizmetin) arz fiyatındaki bir artışı nisbi bir fiyat artışı olarak yorumlamak eğiliminde olacaklardır ve karşılık olarak daha çok üreteceklerdir. Bu nedenle, fiyat düzeyindeki beklenmedik ya da öngörülemeyen bir artış birimleri şaşırtacak ve kendi mallarının fiyatlarındaki artış ile ilgili olarak gözlemledikleri bilgiyi yanlış yorumlayacak ve daha fazla üreteceklerdir. Birimler, Lucas'ın (1977) ifadesiyle bir "sinyal alma sorunu"na sahiptir ve tüm birimler aynı hatayı yaparsa, genel fiyat düzeyindeki bir artışla bağlantılı olarak üretimde toplam bir artış gözlemleriz. Lucas'ın modeli "monetarist" olduğuna göre, genel fiyat düzeyindeki artış para arzındaki önceki bir artış sebebiyle oluşur ve bu nedenle de biz, paradan üretime doğru pozitif bir ilişkiyi, yani paranın yanlışlığını gözlemleriz.

Örneğin, üretim ve istihdamın kendi doğal düzeylerinde olduğu başlangıç durumundaki bir ekonomiyi göz önüne alalım. Genel fiyat düzeyinde ve dolayısıyla, ekonominin tamamında yer alan tüm piyasalardaki ("adalar") tekil fiyatlarda bir artışa öncülük eden öngörülemeyen bir finansal bozukluğun oluştuğunu varsayalım. Yukarıda belirtildiği üzere, firmaların, sadece ticaret faaliyetinde bulundukları sınırlı sayıdaki piyasanın fiyatları hakkında bilgiye sahip oldukları varsayılır. Tekil firmalar, mallarındaki fiyat artışını, kendi üretimlerindeki göreceli bir fiyat artışı olarak yorumlarsalar, üretimlerini artırarak tepki vereceklerdir. İşçilerin de eksik bilgiye sahip oldukları varsayılır. İşçiler yanlışlıkla (bekledikleri değere kıyasla) parasal ücretlerdeki bir artışı, reel ücretlerdeki bir artış olarak algılasalar, emek arzını artırarak tepki göstereceklerdir (Lucas ve Rapping, 1969). İşçilerin kandırıldığı Friedman'ın modeline (bkz. Bölüm 4) karşılık olarak, Lucas'ın modeli, işçiler ve firmalar arasında herhangi bir bilgi asimetrisine dayanmaz. Firmalar ve işçilerin her ikisi de, beklentilere bağlı hatalar yapmaya meylederler ve yanlış algılanan küresel fiyat artışlarına, sırasıyla, ürün ve emek arzını artırarak pozitif yönde tepki gösterirler. Sonuç olarak, toplam üretim ve istihdam geçici olarak doğal düzeylerinin üzerine yükselecektir. Birimlerin nisbi fiyatlarda herhangi bir değişiklik olmadığını fark ettikleri anda üretim ve istihdam, uzun dönem (tam bilgi) denge (doğal) düzeylerine döner.

Lucas modeli parasal şokların toplam istikrarsızlığın temel sebebi olduğunu ve tüm hikâyenin, birimlerin göreceli ve genel fiyat hareketleri arasındaki kafa karışıklıklarına dayandığını vurgular (Dore, 1993; Arnold, 2002). MEBCT'de, herhangi bir zamanda üretim arzı (Y_t), denklem (5.9)'da gösterildiği üzere, hem daimi (sürekli) bir unsura (Y_{Nt}) hem de konjonktürel bir unsura (Y_{Ct}) sahiptir:

$$Y_t = Y_{N_t} + Y_{C_t} \quad (5.9)$$

GSYİH'nın daimi unsuru, ekonominin temelini oluşturan büyümeyi yansıtır ve (5.10)'da verilen trend doğrusunu takip eder:

$$Y_{N_t} = \lambda + \phi_t \quad (5.10)$$

Konjonktürel unsur, denklem (5.11)'de gösterildiği üzere, üretimin doğal düzeyinden önceki dönemdeki sapması ile birlikte, fiyat sürprizine bağlı bulunmaktadır:

$$Y_{C_t} = \alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})] + \beta(Y_{t-1} - Y_{N_{t-1}}) \quad (5.11)$$

(5.11)'deki gecikmeli üretim terimi, üretimin trendden sapmalarının, çeşitli yayılma mekanizmalarının etkisine bağlı olarak, geçici olmanın ötesine geçeceğini ve β katsayısının, $\beta > 0$ iken, üretimin bir şok sonrasında doğal düzeyine dönüş hızını belirlediğini gösterir. Rasyonel beklentiler hipotezi ve sürpriz arz fonksiyonunun birleşimi, üretim ve istihdamın doğal düzeyleri etrafında rassal olarak dalgalanacağını ifade ettiğinden, iş çevrimleri boyunca üretim ve istihdamın, ardıl zaman dönemleri süresince, trend değerlerinin devamlı olarak üstünde (artış) ya da altında (düşüş) neden kaldığını açıklamak için daha fazla varsayım gerekmektedir. Üretim ve istihdamda gözlemlenen ardışık bağlantılı hareketler (yani, üretim ve istihdam düzeylerinin herhangi bir zaman döneminde önceki değerleriyle ilişkili olması durumu) literatürde bir dizi yoldan açıklanmıştır. Bu açıklamalar (yayılma mekanizmaları); gecikmeli üretime, yatırım hızlandıran etkilere, bilgi gecikmeleri ve sermaye mallarının sürekliliğine, anlık ayarlamayı engelleyen sözleşmeler ve ayarlama maliyetlerinin varlığına atıfta bulunurlar (bkz. Zijp, 1993). Örneğin, istihdam alanında firmalar işçinin işe alınması ve çıkartılması durumlarında maliyetlerle karşılaşılır: yeni çalışanlar ile görüşmek ve onları eğitmekle birlikte gelen maliyetler, işsizlik ödemeleri yapmak vb. Sonuçta, firmaların optimal tepkileri bazı öngörülemeyen şokları takiben belirli bir süre aşamalı olarak istihdam ve üretim düzeylerini ayarlamak yönünde olabilir.

Denklem (5.9), (5.10) ve (5.11)'i birleştirerek, denklem (5.12)'de gösterilen Lucas toplam arz ilişkisini elde ederiz; burada ε , rassal hata sürecidir:

$$Y_t = \lambda + \phi_t + \alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})] + \beta(Y_{t-1} - Y_{N_{t-1}}) + \varepsilon_t \quad (5.12)$$

Her ne kadar Lucas'ın modelindeki birimlerin faaliyetleri, nihai olarak (*ex post*), optimal olmayan bir durum haline gelse de, birimler, elde ettikleri eksik ya da tam olmayan bilgi veri iken yapabildiklerinin en iyisini yaptıkları bir rasyonel beklentiler dengesindedirler. Lucas'ın (1973) gösterdiği üzere bu durum, finansal bozuklukların (rassal şoklar), fiyat istikrarının kural olduğu ülkelerdeki reel değişkenler üzerinde daha büyük etkilere sahip olmasının muhtemel olduğunu ifade eder. Birimlerin enflasyona alışkın olduğu ülkelerde, finansal bozuklukların, reel değişkenlere dikkate değer herhangi bir yoldan etki etmesi muhtemel değildir. " θ ", görelî fiyat değişimine bağlı olarak tekil fiyat değişimi toplamının bir parçasını temsil eder. Bu nedenle, θ ne kadar büyükse, ekonomik birimler, bir reel şok olarak (yani, görelî fiyatlardaki bir değişiklik) nitelendirilen, fiyatlarda gözlemlenen herhangi bir değişkenliği artıracak ve genel fiyat düzeyindeki tamamen enflasyo-

nist (nominal) olan hareketleri azaltacaktır. Bu nedenle, denklem (5.12)'yi değiştirebiliriz ve Lucas toplam arz eğrisini, Lucas'ın 1973 tarihli "Üretim–Enflasyon Değiş–Tokuşu üzerine Bazı Uluslararası Bulgular" makalesinde görüldüğü haline benzer olarak şu şekilde gösterebiliriz:

$$Y_t = \lambda + \phi_t + \theta\alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})] + \beta(Y_{t-1} - Y_{Nt-1}) + \varepsilon_t \quad (5.13)$$

(5.13)'e göre birimlerin fiyat istikrarını bekliyor olduğu bir ülkede yaşanan öngörülemez bir finansal bozukluk reel üretimde önemli bir bozukluğa öncülük edecektir. (5.13)'te üretim (Y) ile ilgili şunları gözlemleriz:

1. daimi bileşen: $= \lambda + \phi_t$;
2. fiyat sürprizi etkisine ilişkin bileşen $= \theta\alpha[P_t - E(P_t | \Omega_{t-1})]$;
3. daimi üretimden son dönemdeki üretimin sapmasına ilişkin bileşen $= \beta(Y_{t-1} - Y_{Nt-1})$; ve
4. rassal bileşen $= \varepsilon_t$ 'dir.

Bu nedenle, Lucas modelinde iş çevrimleri, eksik bilginin dünyasında fiyat artışlarına arzı artırarak tepki veren ekonomik birimlere eksik fiyat sinyalleri ileten dışsal parasal talep şokları tarafından üretilir. Genel fiyat değişkenliği ne kadar büyükse (fiyatta, nisbi fiyat değişimine atfedilen değişiklik ne kadar küçükse), üretimin finansal bir bozukluğa konjonktürel tepkisi daha küçük olacaktır ya da tam tersi. MEBCT'nin önemli bir politika çıkarımı, tehlikesiz bir para politikasının toplam istikrarsızlık sebeplerinin çoğunu ortadan kaldıracağı şeklindedir. Bu nedenle yeni klasik iktisatçılar, istikrar politikasının yürütülmesi üzerine "kurallara karşı takdire bağlı olma" tartışmasında kuralların tarafında yer alırlar. Artık yeni klasik yaklaşımın makroekonomiye dair temel politika çıkarımlarını daha ayrıntılı olarak değerlendirebiliriz.

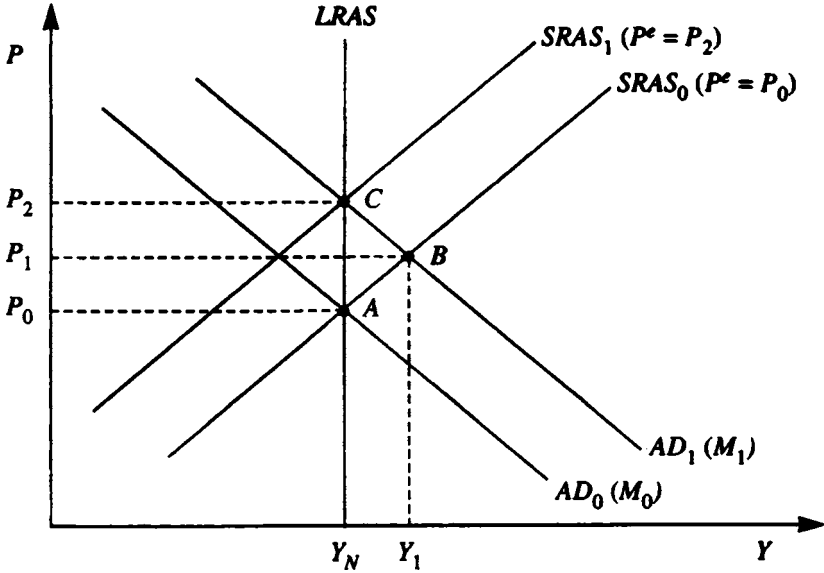
5.5 Yeni Klasik Yaklaşımın Politika Çıkarımları

Rasyonel beklentiler, piyasaların sürekli temizlenmesi ve toplam arz hipotezinin birleşimi, bir takım önemli politika sonuçları üretir. Bundan sonra, yeni klasik yaklaşımın temel politika çıkarımlarını ele alacağız. Şöyle ki; (i) politika etkinsizliği önermesi; (ii) enflasyonu azaltmanın üretim–istihdam maliyetleri; (iii) dinamik zaman tutarsızlığı, güvenilirlik ve finansal kurallar; (iv) merkez bankası bağımsızlığı; (v) toplam arzı artırmaya dair mikroekonomik politikaların rolü; ve (vi) ekonometrik politika değerlendirmesinde Lucas eleştirisi. Para politikasında tamamen öngörülen değişikliklerin kısa dönemde bile üretim ve istihdam düzeyini etkilemekte yetersiz olacağı, yani paranın süper yansız olduğu şeklindeki güçlü bir politika sonucunu tartışarak başlıyoruz.

5.5.1 Politika Etkinsizliği Önermesi

Yeni klasik politika etkinsizliği önermesi, ilk olarak Sargent ve Wallace (1975, 1976) tarafından iki etkili makalede ortaya konulmuştur. Önerme, en iyi şekilde, Şekil 5.3'te gösterilen toplam talep/arz modeli kullanılarak örneklendirilebilir. Bu modelin türetilmesine yabancı olan okuyucular, Munkiw (2003) gibi herhangi bir

standart makroekonomi kitabına bakmalıdır. Şekil 5.3'te, ekonomi başlangıçta A noktasında, AD_0 , $SRAS_0$ ve $LRAS$ 'nin üçlü kesişiminde işlemektedir. A noktasında, denklem (5.3) ile paralel olarak, fiyat düzeyi (P_0), tamamen öngörülmektedir (yani, gerçek ve beklenen fiyat düzeyleri çakışır) ve üretim ile istihdam uzun dönem (tam bilgi) denge (doğal) seviyelerindedir. Yetkililerin, para arzını artırmaya niyetlendiklerini duyurduklarını varsayalım. Rasyonel ekonomik birimler, kendi beklentilerini biçimlendirmek ve para arzındaki artışın genel fiyat düzeyi üzerindeki etkilerini tamamen öngörebilmek için bu bilgiyi hesaba katacaklardır.

Şekil 5.3 Para arzında öngörülen ve öngörülemeyen değişikliklerin üretim düzeyi ve fiyat düzeyi üzerindeki etkisi

Böylece, üretim ve istihdam doğal düzeylerinde değişmeden kalacaktır. Toplam talep eğrisinin AD_0 'dan AD_1 'e sağa doğru kayması, fiyat beklentilerinin yukarıya doğru anlık değişikliğine takiben parasal ücretlerin artması nedeniyle pozitif eğimli toplam arz eğrisinin $SRAS_0$ 'dan $SRAS_1$ 'e sola doğru yukarı kayması ile dengelenir. Bu durumda, ekonomi kısa dönemde bile üretim ve istihdamda bir değişiklik olmaksızın dikey uzun dönem toplam arz eğrisi üzerinde kalarak, A noktasından C 'ye doğru hareket edecektir. Yani, para süper yansızdır.

Buna karşılık, yetkililerin niyetlerini duyurmaksızın para arzını artırarak ekonomik birimleri şaşırttıklarını varsayalım. Bu durumda, eksik bilgiye sahip olan firmalar ve işçiler, genel fiyat düzeyindeki nihai artışı nisbi fiyatlardaki bir artış gibi yanlış algılayacaklardır ve üretim ve emek arzını artırarak tepki vereceklerdir. Diğer bir ifadeyle, işçiler ve firmalar, bu durumu yanlışlıkla hizmetlerine/mallarına olan talepteki reel bir (nominale karşıt olarak) artış gibi algılayacaklardır ve emek/üretim arzını artırarak karşılık vereceklerdir. Şekil 5.3 açısından bakıldığında, toplam talep eğrisi, pozitif eğimli toplam arz eğrisini $SRAS_0$, B noktasında kesmek için AD_0 'dan AD_1 'e sağa kayacaktır. Denklem (5.3) ile paralel olarak, fiyat

düzeyinin (P_t), beklenen düzeyinden (P_0) saptması sonucunda, yani birimlerin beklentisel hatalarının sonucu olarak, üretim (Y_t) doğal seviyesinden (Y_N) sapacaktır. Üretimdeki/istihdamdaki herhangi bir artışın/azalışın yalnızca geçici olacağı savunulmaktadır. Birimler göreceli fiyatlarda bir değişiklik olmadığını fark ettikleri anda, üretim ve istihdam, uzun dönem denge (doğal) düzeylerine geri dönecektir. Şekil 5.3'ten hareketle, birimlerin fiyat beklentilerini tamamen ayarlaması ile pozitif eğimli toplam arz eğrisi, AD_1 'i C noktasında kesmek için $SRAS_0$ 'den $SRAS_1$ 'e sola yukarı doğru kayacaktır. Yukarıda ilk olarak tartışılmış olan yeni klasik uyum sürecinin (A 'dan C 'ye) uzun dönem ortodoks monetarist duruma karşılık gelmekteyken, sonraki uyum sürecinin (A 'dan B 'ye ve sonrasında C 'ye), para arzındaki artışın öngörülüp öngörülmediğine bakılmaksızın kısa dönem ortodoks monetarist duruma karşılık geldiğini belirtmek dikkate değerdir. Özetlersek, yeni klasik analiz, (i) para arzındaki öngörülebilir bir artışın fiyat düzeyini yükselteceğini ve reel üretim ve istihdam üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını (ii) sadece öngörülemeyen parasal sürprizlerin reel değişkenleri kısa dönemde etkileyebileceğini ileri sürer.

Bu güçlü politika etkinsizliği önermesi, makroekonomik istikrar politikasının rolü ve yürütülmesi üzerine fikir ayrılıklarına dair önemli çıkarımlara sahiptir. Eğer para arzı, yetkililer tarafından bazı "bilinen" kurallara göre belirlenirse, bu durum birimler tarafından öngörülebileceğinden, yetkililer sistematik bir para politikası izleyerek kısa dönemde bile üretim ve istihdamı etkileyemeyeceklerdir. Örneğin, yetkililer yıllık yüzde 6'lık bir veri sabit parasal büyüme oranına olanak tanıyan bir parasal kural benimseyebilirler. Rasyonel ekonomik birimler, enflasyon beklentilerini oluştururken para arzındaki yüzde 6'lık genişlemenin öngörülebilir etkilerini bu beklentilere dahil edeceklerdir. Sonuç olarak, parasal kuralın sistematik unsuru (yani, yüzde 6) reel değişkenler üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayacaktır. Eğer, gerçekte para arzı yıllık yüzde 8 oranında büyürse, parasal genişlemenin sistematik olmayan unsuru (yani, yıllık yüzde 2) üretim ve istihdamın, geçici olarak enflasyon beklentilerindeki hatalar yüzünden uzun dönem denge (doğal) düzeylerinin üzerine yükselmesine neden olacaktır. Alternatif olarak, yetkililer, para arzının (örneğin, istihdam ve üretimdeki değişikliklere karşılık olarak) bir geri bildirim kuralı tarafından belirlenmesine izin verebilirler. Yine, bilinen bir geri bildirim kuralından kaynaklanan parasal büyüme oranındaki değişiklikler birimler tarafından öngörülecek ve bu durum, geri bildirim politikası kuralını etkisiz hale getirecektir. Sadece bilinen bir parasal kuraldan öngörülemeyen saptmalar (para otoriteleri tarafından yapılan politika hataları ya da tahmin edilemeyen politika değişiklikleri) üretimi etkileyecektir.

Politika etkinsizliği önermesi cebirsel olarak aşağıdaki biçimde ifade edilebilir (bkz. Gordon, 1976). Friedman–Phelps eşitliğini değiştirilmiş doğrusal biçimde tekrardan yazarak başlarız:

$$\dot{P}_t = \dot{P}_t^e - \phi(U_t - U_N) + \phi\theta S_t \quad (5.14)$$

θS_t (sıfır ortalama ile) "dışsal" bir arz şokunu ve $U_t - U_N$ işsizliğin doğal seviyesinden saptmasını temsil eder. Denklem (5.14) tekrardan şu şekilde yazılabilir:

Enflasyon $\dot{P}_t$ ve parasal büyüme oranı $\dot{M}_t$ arasındaki yapısal ilişki şu şekilde verilmiştir:

$$\dot{P}_t = \dot{M}_t + \theta D_t \quad (5.16)$$

θD_t , “tahmin edilemeyen” ve ayrıca sıfır ortalamaya sahip olan (özel sektörden gelen şoklar gibi) talep şoklarını temsil eder. Eğer $\dot{M}_t^e$ para arzının beklenen büyüme oranı ise, rasyonel enflasyon beklentisi şöyle olacaktır:

$$\dot{P}_t^e = \dot{M}_t^e \quad (5.17)$$

Keynesyen anlayıştan esinlenen bir para otoritesinin parasal büyümeyi kontrol altına almaya çalıştığını ve böylece parasal büyümenin, sabit bir oran olan (λ_0) ile işsizliğin doğal oranından bir önceki dönemde sapmasının bir oranı olan (λ_1)’in toplamı kadar büyüdüğünü varsayalım. Bu durumda gerçek parasal büyüme oranı şöyle olacaktır:

$$\dot{M}_t = \lambda_0 + \lambda_1(U_{t-1} - U_{Nt-1}) + \theta \dot{M}_t \quad (5.18)$$

$\theta \dot{M}_t$, parasal büyümede rassal ve öngörülemeyen bir unsuru ifade eder. Denklem (5.18) para otoritelerinin rasyonel ekonomik birimlerin denklem (5.1)’deki bilgi setinin (Ω_{t-1}) bir parçası haline gelen ve birimler tarafından tahmin edilebilen bir sistematik geri bildirim parasal kuralı işlettiklerini gösterir. Bu nedenle, denklem (5.19)’da gösterildiği üzere, rasyonel ekonomik birimler beklenen parasal büyüme oranına dayanan enflasyon beklentilerine sahip olacaklardır:

$$\dot{M}_t^e = \lambda_0 + \lambda_1(U_{t-1} - U_{Nt-1}) \quad (5.19)$$

(5.19)’u, (5.18)’den çıkararak şunu elde ederiz:

$$\dot{M}_t - \dot{M}_t^e = \theta \dot{M}_t \quad (5.20)$$

(5.17)’yi (5.16)’dan çıkararak ve (5.20)’nin yerine koyarak denklem (5.21)’i elde ederiz:

$$\dot{P}_t - \dot{P}_t^e = \theta \dot{M}_t + \theta D_t \quad (5.21)$$

Son olarak, (5.21)’i (5.15)’in içine dahil ederek şunu elde ederiz:

$$U_t = U_{Nt} - 1/\theta(\theta \dot{M}_t + \theta D_t) + \theta S_t \quad (5.22)$$

Denklem (5.22) hakkında dikkate değer bir önemli nokta, hükümetin, işsizliğin doğal oranından sapmasını engellemek için kullanmaya yeltendiği parasal büyümenin sistematik unsurunun ($\lambda_0 + \lambda_1(U_{t-1} - U_{Nt-1})$) bu eşitliğe dahil olmamasıdır. Denklem (5.22)’de para otoritelerinin doğrudan etkileyebildiği tek unsur, parasal büyümenin rassal unsuru olan $\theta \dot{M}_t$ ’dir. Bu nedenle denklem (5.22), Sargent ve Wallace’ın dünyasında, işsizliğin, tahmin edilemeyen talep (θD_t) ve arz (θS_t) şokları ya da *öngörülemeyen* parasal sürprizler ($\theta \dot{M}_t$) sonucunda kendi doğal oranından sapabileceğini belirtir. Herhangi bir sistematik geri bildirim parasal kuralı, ekonomik birimlerin bilgi setinin bir parçası haline gelerek, enflasyonun beklenen oranından sapmasına neden olamazlar. Sadece bilinen bir parasal kuraldan öngö-

rülemeyen sapmalar (para otoriteleri tarafından yapılan politika hataları ya da tahmin edilemeyen bir politika değişikliği gibi), üretim ve istihdamı etkileyecektir.

Özetle, yaklaşım, rasyonel ekonomik birimlerin beklentilerini oluştururken her türlü bilinen parasal kuralı hesaba katacaklarından, yetkililerin üretim ve istihdam düzeyini sistematik bir para politikası izleyerek kısa dönemde bile etkileyemeyeceklerini öngörür. Bunun yanında, rassal ya da sistematik olmayan para politikası yoluyla üretim ve istihdamı etkilemeye yönelik her türlü girişimin sadece üretim ve istihdamın doğal düzeyleri etrafındaki oynamalarını artıracığı iddia edilmektedir. Bu nedenle, yeni klasikler tarafından politika aktivizmine karşıt olarak geliştirilen iddialar ile ortodoks monetaristler tarafından ileri sürülenler arasında çok ince bir ayırım olduğu görülebilir (bkz. para politikasının rolü ve yürütülmesi üzerine Bölüm 4, kısım 4.3.2).

Sadece öngörülemeyen parasal sürprizlerin reel üretim etkileri olduğu şeklindeki (ya da “öngörülen ve öngörülemeyen para tartışması” olarak tanımlanan) dair politika etkinsizliği önermesi, bir takım deneysel çalışmaların konusu olmuştur. Önceki çalışmalar, özellikle de Barro’nun ufuk açıcı makaleleri (1977a, 1978), önermeyi destekler görünmektedir. Barro, ABD ekonomisi için 1941–76 dönemi üzerine yıllık veriler kullanarak, iki aşamalı bir metot kullanmıştır. Üretim ve işsizliği öngörülemeyen parasal büyüme ile regresyona tabi tutmadan önce, ilk olarak, öngörülen ve öngörülemeyen parasal büyüme tahmin edilir. Genel olarak, Barro’nun çalışmaları, üretim ve işsizliğin öngörülemeyen parasal büyümeden önemli ölçüde etkilenirken, öngörülen parasal büyümenin bu değişikliklere herhangi bir reel etkisinin olmadığı görüşüne destek sunmuştur. Ancak, sonraki çalışmalar, özellikle Mishkin (1982) ve Gordon (1982a) tarafından yapılanlar, öngörülemeyen ve öngörülebilir para politikalarının her ikisinin de üretim ve istihdamı etkilediklerini öne sürmüştür. Toplamda, deneysel kanıtlar karışıkken, sistematik para politikasının reel etkileri olmadığı görüşünü destekleyecek bir durum yoktur. Üstelik, Buiter’in (1980) belirttiği gibi, parasal büyüme oranında tamamen öngörülen değişikliklerin bile, enflasyon oranını ve buna bağlı olarak parasal dengedeki sıfır nominal getiri oranını değiştirerek, reel etkilere sahip olabildiği teorik modeller kurulabilir. Bu durum, sonrasında, denge portföy bileşimini değiştirerek sermaye birikimi oranını etkileyecektir. Ayrıca, emek arzını ve tasarruf davranışını değiştiren vergi oranlarındaki değişiklikler gibi tamamen öngörülebilir mali değişikliklerin reel etkilere sahip olacağını söylemeksizdevam eder. “Açıktır ki, mali politika, sistemlerin en klassesinde bile yansız değildir” (Buiter, 1980). Fiyatların sabit olduğu, ve piyasaların temizlenmediği modellerde, para politikasındaki öngörülen değişiklikler, normal IS–LM–AD–AS mekanizmaları yoluyla reel etkilere sahip olacaktır. Sargent ve Wallace’ın makalelerine karşılık olarak, Fischer (1977), Phelps ve Taylor (1977) ve Taylor (1980) çok önemli ücret sözleşmeleri ile para politikasının yansız olmadığı rasyonel beklentileri birleştiren modeller üretmiştir (bkz. Bölüm 7).

Buna ek olarak, pek çok Keynesyen bütün bu yaklaşımı yanlış yönlendirilmiş bulur ve bunun yerine piyasaların temizlenmemesi durumunun tüm piyasa katılımcılarının maksimizasyon davranışı ile örtüşebilme olasılığını araştırmayı tercih eder (Akerlof, 1979). Üstelik ekonomi hâlihazırda (tam istihdam) dengedeyken

toplam talebin uyarılması fikri, Keynes'in şiddetle kınanmasına neden olmuştur. Neden böyle bir politika gerekli görülecektir ki? Frank Hahn'ın (1982, s. 75) yorumladığı üzere, "Keynesyenler, ekonomiyi doğal seviyesine itme problemi ile ilgilenmişlerdir, o seviyenin üzerine değil. Eğer ekonomi zaten oradaysa, hepimiz evimize gidebiliriz".

5.5.2 Dezenflasyonun Reel Maliyetleri

Yeni klasik yaklaşımın ikinci temel politika çıkarımı ise enflasyonun azaltılmasındaki üretim-istihdam maliyetleri ile ilgilidir. Yeni klasik iktisatçılar enflasyonun aslında, aşırı parasal büyüme tarafından yayılan parasal bir olgu olduğu şeklindeki monetarist görüşü paylaşırlar. Ancak, iktisatçılar arasında dezenflasyonun reel maliyetleri ile ilgili olarak önemli bir anlaşmazlık vardır. Burada, yeni klasik görüşü Keynesyenlerin ve monetaristlerin görüşleri ile karşılaştıracğız.

Enflasyonu azaltmak için bir ekonominin katlandığı kayıp ürün miktarı "fedakarlık oranı" olarak bilinir. Birimler, rasyonel beklentilere sahip olsalar bile, fiyatlar ve ücretlerin toplam talepteki azalmalara ağır tepki göstermesi nedeniyle, Keynesyen modellerde, fedakarlık oranı büyük olma eğilimindedir. Aşamalı fiyat ayarlaması veri iken deflasyonist bir etki, kaçınılmaz olarak bir resesyonun doğal işsizlik oranının artmasına neden olduğu bir histeri etkisi nedeniyle uzayabilen önemli reel kayıplara öncülük edecektir (bkz. Cross, 1988; Gordon, 1988; ve Bölüm 7). Bazı Keynesyenler, dezenflasyon politikalarının etkinliğini artırma yöntemi olarak parasal kısıtlamalara eşlik edecek gelir politikası gibi tamamlayıcı politika önlemlerinin geçici kullanımını savunmaktadır (bkz. örneğin, Lipsey, 1981). Ayrıca, Post Keynesyen iktisatçıların gelirler politikasını önemli bir kalıcı anti-enflasyonist silah olarak kabul ettiklerini belirtmek gerekir. Post Keynesyen modellerde, parasal dezenflasyon tek başına, sürekli olarak yüksek işsizlik düzeyi üretme eğiliminde olacaktır (bkz. Cornwall, 1984).

Bölüm 4, kısım 4.3.2'de tartışılan ortodoks monetarist görüşe göre işsizlik, bir parasal daralmayı takiben yükselecektir. Kapsamı ve süresi parasal daralmanın derecesine, kurumsal uyarlamanın kapsamına ve insanların gelecek enflasyon değerlerine dair beklentilerini aşağı yönlü ne kadar çabuk uydurduğuna bağlıdır. Buradaki kritik faktör, parasal rejim değişikliğine beklentilerin yanıt vermesidir ve bu durum sonrasında para otoritesinin güvenilirlik ve ününün, fedakârlık oranının belirlenmesinde önemli bir rolü olduğunu ifade eder.

Keynesyen ve monetarist modellerin her ikisine de karşıt olarak, yeni klasik yaklaşım, para politikasındaki duyurulan/öngörülen değişikliklerin kısa dönemde bile üretim ve istihdam düzeyi üzerinde bir etkiye sahip olamayacağını ifade eder ve politikanın güvenilirliği sağlanmış olur. İnanılan bir duyurulmuş parasal daralma, rasyonel birimlerin enflasyon beklentilerini aniden aşağı yönlü düzenlemelelerine neden olacaktır. Para otoriteleri, prensipte, Keynesyen ve monetarist analizde tahmin edilen üretim ve istihdam maliyetlerini beraberinde getirmeksizin enflasyon oranını azaltabilir. Yani, fedakârlık oranı sıfırdır! Bir eleştiride ifade edildiği üzere, "Sargent-Wallace dünyasında Fed, sadece, bundan böyle fiyat istikrarına uygun bir oranda para arzını genişleteceğini duyurarak enflasyonu ortadan kaldırılabılır" (Gordon, 1978, s. 338). Şekil 4.6'dan hareketle, işsizlikte herhangi bir

artış olmaksızın enflasyon oranı A' ’dan D' ’ye düşürülebilir. Bu türden durumlarda, ortodoks monetaristler tarafından savunulduğu gibi aşamalı bir parasal daralma politikası izlemeye gerek yoktur. Yeni klasikler, üretim–istihdam maliyetlerinin yokluğunda, yetkililerin enflasyonu tercih ettikleri hedef oranına düşürmek için parasal genişleme oranında önemli bir azalmaya gidildiğini duyurabileceklerini iddia ederler.

Enflasyonun azaltılmasındaki üretim–istihdam maliyetleri ile ilgili olarak, 1980’lerin başındaki Reagan (ABD) ve Thatcher (İngiltere) deflasyonlarından elde edilen *prima facie* (ilk) kanıtları kısaca belirtmek ilginç olacaktır. Bu dönemde her iki ekonomide izlenen kısıtlayıcı para politikasını takiben, hem ABD ekonomisi (1981–2) ve hem de İngiltere ekonomisi (1980–81) derin bir durgunluk yaşamıştır. 1979 ve 1983 arasında, enflasyon, ABD ekonomisinde yüzde 11,2’den yüzde 3,2’ye ve İngiltere’de yüzde 13,4’ten yüzde 4,6’ya düşerken, aynı dönem için, işsizlik ABD için yüzde 5,8’den yüzde 9,6’ya ve İngiltere için yüzde 4,7’den yüzde 11,1’e yükselmiştir (bkz. Tablo 1.4 ve 1.5). İngiltere deneyimi üzerine yorum yaparken, Matthews ve Mindford (1987), bu dönemdeki ekonomik durgunluğun şiddetini esasen ters dışsal ve arz-yanlı şoklara bağlamıştır. Ancak Thatcher hükümeti tarafından uygulanmaya başlatılan parasal dezenflasyon da bir faktördür. Bu dezenflasyon istemeden şiddetli oldu ve sonuç olarak, “beklentiler, bu duruma tamamen hazırlıksızdı”. Çünkü başlangıçta, Thatcher hükümetinin bir güvenilirlik problemi olduğundan, “tesadüfi şok davranışı” üretim ve istihdam üzerinde can yakıcı etkiler üretti. Yeni klasik modellerde güvenilirlik üzerindeki önemli bir etki, kamu borcunun büyüme patikasıdır. Yeni klasik iktisatçılar, ciddi bir fedakârlık oranı yaşamaksızın dezenflasyonu yönetmek için, duyurulan para politikasına uygun bir mali stratejinin gerekli olduğu üzerinde durur, aksi halde rasyonel beklentili birimler gelecekte bir politika değişikliği (“U dönüşü”) bekleyecektir. Matthews ve Minford (1987), “Thatcher’ın enflasyon karşıtı stratejisinin temel özelliğinin kamu bütçe açıklarındaki paralel bir azalma” olduğunu ifade eder. Bu “Orta Vadeli Finansal Strateji” uzun dönem güvenilirlik yaratmak amacındadır (ayrıca bkz. Minford ve diğ., 1980; Sargent ve Wallace, 1981; Sargent, 1993, 1999).

ABD’de Ekim 1979 ve 1982 yazında “bir para politikası deneyi” yürütülmüştür. Ancak ikinci petrol şokunun etkisinin de yardımcı bir faktör olmasıyla birlikte, bu Volcker dezenflasyonu da ciddi bir resesyon ile birlikte gerçekleşmiştir. Milton Friedman (1984), bu durumu yorumlarken, ilgili ekonomik birimlerin Ekim 1979’da Fed tarafından duyurulan yeni dezenflasyonist politikaya dair herhangi yaygın inanca sahip olmadıklarını iddia etmiştir. Benzer bir bakış ile, Poole (1988) “Merkez Bankası’nın ciddi olduğunu kanıtlamak için ekonomik durgunluğun gerekli olabileceğini” gözlemlemiştir. ABD “monetarist deneyimi”ne dair tartışmalar için okuyucu, Brimmer (1983) ve B. Friedman’a (1988) bakabilir. Dezenflasyon konusu ile ilgili yararlı araştırmalara Dalziel (1991), Ball (1991, 1994) ve Chadha ve diğerlerinde (1992) yer verilmiştir.

Yukarıdaki değerlendirmenin sonucunda sancısız bir dezenflasyonun oluşabilmesi için, para otoritesinin duyurduğu parasal daralmayı sonuçlandırmaya hazır olduğuna halkın inanması gerektiği açıktır. Diğer politika duyuruları güvenilirlik-

ten yoksunsa, enflasyonist beklentiler, ekonominin üretim–istihdam maliyetleri yaşamasını engellemeye yetecek kadar düşmeyecektir. Güvenilirliğin önemine dair tartışmalar, ilk olarak Fellner (1976, 1979) tarafından güçlü bir şekilde gösterilmiştir. Politika güvenilirliği ihtiyacı ile yakından ilişkili olan ikinci bir tartışma hattı ise dinamik zaman tutarsızlığı problemine bağlıdır. Bu sorun, ilk olarak, Kydland ve Prescott’ın (1977) ufuk açıcı makalelerinde oluşturulmuştur. Biz de sonraki aşamada, bu etkili teorisinin politika çıkarımlarını gözden geçireceğiz.

5.5.3 Dinamik Zaman Tutarsızlığı, Güvenilirlik ve Parasal Kurallar

Sabit bir parasal büyüme oranı kuralı için “en uç” monetarist örnek, Milton Friedman tarafından 1950’ler ve 1960’larda çok güzel ifade edilmiştir. Friedman’ın örneği, bir takım iddialara dayanmaktadır. Bunlar, politika yapımcıların yüzleştirdiği bilgi kısıtlarını, zaman gecikmeleri ve tahmin ile birlikte ortaya çıkan sorunları, mali ve parasal politika çarpanlarının büyüklüğüne bağlı olarak oluşan belirsizliği, işsizliği doğal oranının altına düşürmenin enflasyonist sonuçlarını ve piyasa güçlerine kıyasla politik sürece duyulan temel güvensizliği içerir. Lucas–Sargent–Wallace’ın politika etkinsizliği önermesi, Friedman’ın takdire bağlı politikalara saldırısına daha fazla ağırlık vererek, öngörülen para politikasının reel değişkenleri etkilemekteki gücünü sorgulamaktadır. Yeni klasik iktisatçıların Walrasgil teorik çerçevesi Friedman’ın Marshallcı yaklaşımından belirgin bir biçimde farklıyken, Lucas, Sargent ve Wallace’ın politika sonuçları, modellerinde aktivist takdire bağlı istikrar politikalarına dair Keynesyen örnekler karşısında yeni iddialar sundukları için “monetarist”tir. Örneğin Lucas (1972a), “Beklentiler ve Paranın Yansızlığı” isimli oldukça teorik makalesinde, Friedman’ın yüzde k kuralının optimal olma durumunu açıklamaktadır.

1977’de Kydland ve Prescott, politika yapımcıların sofistike ileri görüşlü özel sektör birimleri ile stratejik bir dinamik oyuna girdiği analitik olarak kuvvetli bir yeni klasik model geliştirerek, takdire bağlı politikalara karşıt bir durumu yeniden formüle etmiştir. Bu düzenlemede takdire bağlı para politikası, “enflasyon eğilimi” içeren bir denge sonucuna öncülük eder. Ball’ın (1995) ifade ettiği gibi, dinamik tutarlılık problemlerine dayanan modeller, şimdilerde önde gelen ılımlı enflasyon teorileri haline gelmiştir.

Kydland ve Prescott’un makalelerinde eleştirdiği ekonomi politikasının teorisi 1950’ler ve 1960’larda gelişmiştir. Tinbergen’den (1952) ilham almış olan geleneksel yaklaşım, üç önemli adımı içerir. İlk olarak, politika yapıcı ekonomi politikasının hedefleri ya da amaçlarını (örneğin, düşük enflasyon ya da işsizlik) belirlemelidir. İkincisi, politika yapıcının maksimize etmeye çalıştığı bu sosyal refah fonksiyonu veri iken, hedefleri başarmak için kullanılacak bir takım (parasal ya da mali) araçlar seçilir. Son olarak, politika yapıcı, araçların optimal değerlerinde ayarlanabilmesi için bir ekonomik modelden yararlanmalıdır. Ekonomi politikasına bu kuralcı yaklaşım, politika yapımcıların nasıl davranması gerektiği ile ilgilenir. Ve optimal kontrol teorisi çerçevesinde, iktisatçılar, karar alıcıların tercihleri veri iken en iyi sonuca ulaşmak için optimal politikayı belirlemek ile ilgilenirler (bkz. Chow, 1975). Kydland ve Prescott, “beklentiler rasyonel iken optimal kontrol teorisinin ekonomik planlamaya uygulanabilir hale getirilebileceğini” iddia ederler.

Her ne kadar optimal kontrol teorisinin doğa bilimlerinde oldukça yararlı olduğu doğru olsa da, Kydland ve Prescott toplumsal sistemlerin kontrolünün aynı yoldan incelenilebileceğini reddetmektedir. Toplumsal sistemler içinde, politika hareketlerini öngörmeye çalışacak zeki birimler vardır. Sonuç olarak, politika yapıcılarının bir dönem boyunca birbirini izleyen hareketlerle dahil olduğu dinamik ekonomik sistemlerde, “takdire bağlı politikalar, yani, en iyi olan kararın seçimi, verili cari durumda, sosyal amaç fonksiyonunun maksimize olması ile sonuçlanmaz” (Kydland and Prescott, 1977, s. 463). Bu açık paradoks, “ekonomik planlamanın doğaya karşı değil, daha çok rasyonel ekonomik birimlere karşı bir oyun olduğu” için meydana gelir. Bu iddia, beyan edilen düşük enflasyon amacıyla ilgili çok muhtemel bir güvenilirlik yaratmak için hem para politikasının yürütülmesine ve hem de kurumsal yapıya dair çok önemli çıkarımlara sahiptir.

Kydland ve Prescott tarafından makroekonomi politikasının değerlendirilmesine ilişkin olarak sunulan temel anlayış şudur: ekonomik birimler ileri görüşlü iken, politika problemi, zeki birimler – devlet (ya da para otoriteleri) ve özel sektör – arasında dinamik bir oyun olarak ortaya çıkar (bkz. Blackburn, 1987). Devletin optimal bir politika olarak gördüğü konuları formüle ettiğini ve sonrasında özel birimlere bunu duyurduğunu varsayalım. Eğer bu politikaya inanılırsa, izleyen dönemlerde duyurulan politikaya sadık olmak, optimal olmayabilir. Çünkü, yeni durumda, hükümet önceden duyurduğu optimal politikadan dönmek ya da aldatmak için bir teşvike sahip olduğunu görür. Önceden tahmin edilen ve sonradan oluşan optimum arasındaki fark “zaman tutarsızlığı” olarak bilinir. Blackburn’ün (1992) ifade ettiği gibi, t zamanında hesaplanan bir optimal politika, $t + n$ ’de tekrarlanan optimizasyon farklı bir optimal politikayı ifade ederse, zaman tutarsızdır. Kydland ve Prescott, zaman tutarsız politikaların duyurulan politikaların güvenilirliğini nasıl önemli ölçüde zayıflatacağını açıklamışlardır.

Optimal planların zaman tutarsız olduğu yönündeki kanıt, makroekonomik çerçevede en iyi şekilde para otoriteleri ve özel ekonomik birimler arasında stratejik bir oyunun sınanması yoluyla gösterilmiştir. Bu durumda, enflasyon ve işsizlik arasındaki Phillips eğrisi değiş-tokuşunun Lucas parasal sürpriz versiyonu, tutarlı bir dengenin nasıl enflasyonist bir sapma içereceğini göstermek için kullanılmıştır. Kydland ve Prescott modelinde, takdire bağlı politikalar optimal bir denge elde etmekte yetersizdir. Sonraki aşamada, para otoritelerinin enflasyon oranını tam olarak kontrol edebildiklerini, yani piyasaların sürekli temizlendiğini ve ekonomik birimlerin rasyonel beklentilere sahip olduğunu varsayacağız. Denklem (5.23), işsizliğin pozitif bir enflasyon sürprizi ile azaltılabileceğine işaret eder:

$$U_t = U_{nt} + \psi(\dot{P}_t^e - \dot{P}_t) \quad (5.23)$$

Denklem (5.23) politika yapıcının yüzleştiği kısıtı temsil eder. Burada, daha önceki gibi, U_t , t zaman dönemindeki işsizliği, U_{nt} , doğal işsizlik oranını, ψ , pozitif sabiti, $\dot{P}_t^e$, t zaman dönemindeki beklenen, $\dot{P}_t$ ise gerçekleşen enflasyon oranını gösterir. Kydland ve Prescott denklem (5.24)’te verildiği gibi beklentilerin rasyonel olduklarını varsayar.

$$\dot{P}_t^e = E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1}) \quad (5.24)$$

Önceki gibi, $\dot{P}$, gerçekleşen enflasyon oranını; $E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})$, önceki döneme (Ω_{t-1}) kadar mevcut olan bilgiye konu olan enflasyon oranının rasyonel beklentisi-dir. Kydland ve Prescott, ardından, politika seçimini rasyonelize eden ve denklem (5.25)'te gösterilen biçime sahip olan bir sosyal amaç fonksiyonu (S) olduğunu belirtmiştir:

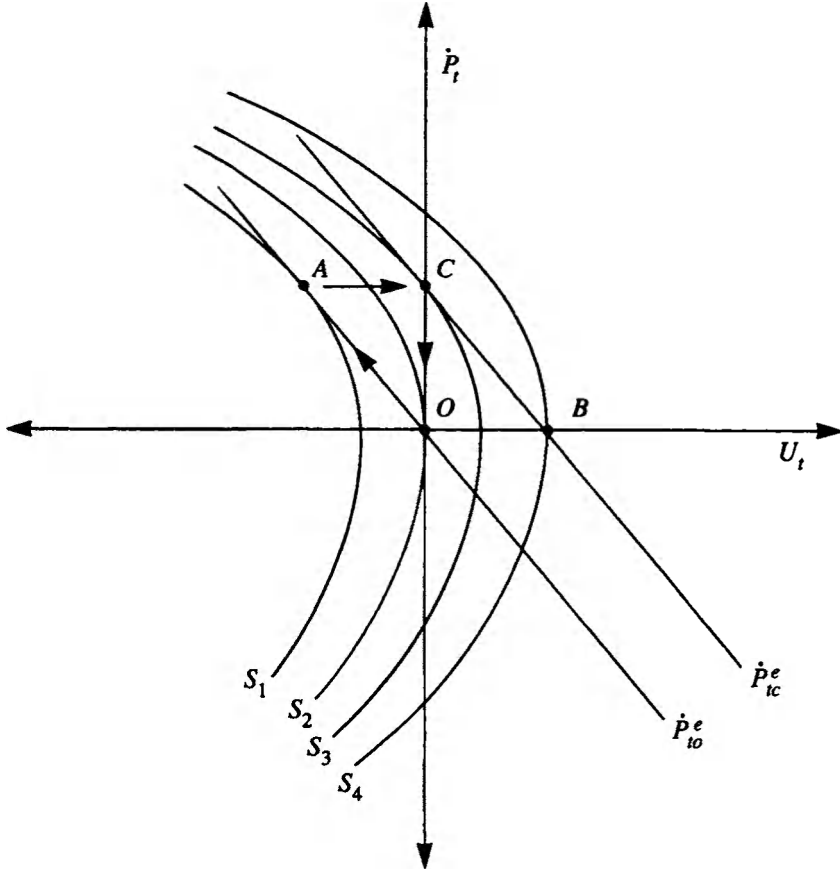
$$S = S(\dot{P}_t, U_t), S'(\dot{P}_t) < 0 \text{ ve } S'(U_t) < 0 \quad (5.25)$$

Sosyal amaç fonksiyonu (5.25), ikisinden birindeki ya da her ikisindeki bir azalma sosyal refahı artırdığından, enflasyon ve işsizliğin, “kötüler”³ olduklarını belirtir. Tutarlı bir politika, denklem (5.23)'te verili Phillips eğrisi kısıtına konu olan (5.25)'i maksimize etmeye çalışacaktır. Şekil 5.4 beklenen iki enflasyon oranı için Phillips eğrisi değiş-tokuşunu göstermektedir; $\dot{P}_{10}^*$ ve $\dot{P}_{1c}^*$. Sosyal amaç fonksiyonunun şekilleri S_1 , S_2 , S_3 ve S_4 olarak ifade edilen kayıtsızlık eğrileri ile belirtilmiştir. Enflasyon ve işsizliğin “kötüler” oldukları veriyken, $S_1 > S_2 > S_3 > S_4$ ve kayıtsızlık eğrilerinin biçimi, “toplumsal olarak tercih edilen” enflasyon oranının sıfır olduğunu belirtir. Şekil 5.4'te, O ve C noktalarında, işsizlik doğal oranında olduğundan (yani, $U_t = U_{Nt}$) ve birimler enflasyonu (yani, $\dot{P}_t^e = \dot{P}$) doğru olarak tahmin ettiklerinden, dikey eksen üzerindeki tüm noktalar, potansiyel denge durumlarıdır. Kayıtsızlık eğrileri, optimal pozisyonun (tutarlı dengenin), $\dot{P}_t = 0$ ve $U_t = U_{Nt}$ koşullarının birleşiminin geçerli olduğu O noktasında olduğunu göstermektedir. Bu modeldeki para otoriteleri enflasyon oranını belirleyebilmekteyken, Şekil 5.4'teki Phillips eğrisinin konumu özel ekonomik birimlerin enflasyonist beklentilerine bağlı olacaktır. Bu durumda, S_3 kayıtsızlık eğrisinin Phillips eğrisine C noktasından geçerek teğet olduğu durumda, zaman tutarlı bir denge elde edilir. C , S_3 üzerinde yer aldığından, zaman-tutarlı dengenin alt optimal olduğu açıktır. Böyle bir durumun, politika yapıcılar ile özel birimler arasında oynanan dinamik bir oyun çerçevesinde nasıl ortaya çıkabileceğini görelim.

Dinamik bir oyunda her bir oyuncu oyun boyunca bilgi elde edildikçe nasıl davranacaklarını belirten bir strateji seçer. Belirli bir oyuncu tarafından seçilen bir strateji, oyuncunun, diğer katılımcılar tarafından izlenmesi muhtemel stratejilerle ilgili algılayışının yanında diğer katılımcıların oyuncunun stratejilerinden nasıl etkilendiğine yönelik olarak söz konusu oyuncunun beklentisine de bağlı olacaktır. Dinamik bir oyunda, her bir oyuncu, diğer oyuncuların benimsediği stratejilerle ilgili algılarından hareketle oluşturdukları kendi amaç fonksiyonlarını maksimize etmeye çalışacaklardır. Oyunun devlet (para otoriteleri) ve özel birimler arasında olduğu durumlar, işbirlikçi olmayan “Stackelberg” oyununun bir örneğidir. Stackelberg oyunları, baskın oyuncunun lider olarak davrandığı ve geri kalan katılımcıların liderin stratejisine tepki gösterdiği hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Kydland ve Prescott tarafından tartışılan para politikası oyununda, devlet baskın oyuncudur. Devlet, optimal politika ile ilgili karar aldığı anda, “takip edenlerin” (özel birimler) muhtemel tepkisini hesaba katacaktır. Bir Stackelberg oyununda, duyuru-lan politika hakkında liderin bir ön taahhüdü olana dek, optimal politika dinamik

3 Ekonomideki “bads” terimi, tüketici açısından negatif bir değere sahip olan ve tüketicinin mutluluk düzeyini düşüren her türlü mal için kullanılmaktadır. Bu anlamıyla “bad” terimi, mal (good) olarak ifade edilen terimin tersidir (ç.n.).

olarak tutarsız olacaktır. Çünkü devlet, hile yaparak, kendi kazancını artırabilir. Özel sektör oyuncularının bu durumu anlamasıyla birlikte, zaman tutarlı denge, bir "Nash" dengesi halini alacaktır. Böyle bir durumda her bir oyuncu, diğer oyuncuların hareketleri veriyken ve baskın rolü terk eden bir lider söz konusuysa, doğru olarak yapabildiklerinin en iyisini yaptıklarını hissederler (oyun teorisinin teknik olmayan bir tartışması için, bkz. Davis, 1983).

Şekil 5.4 Tutarlı ve optimal denge

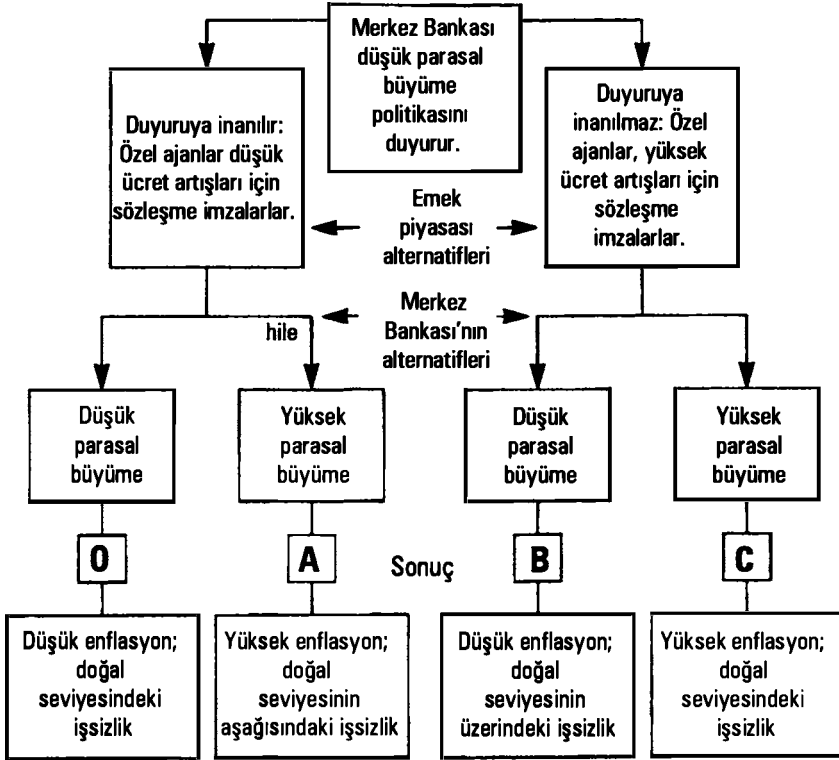
Ekonominin başlangıçta alt-optimum fakat zaman tutarlı olan bir dengede, Şekil 5.4'teki C noktasında olduğunu varsayalım. Ekonomiyi O noktası ile belirtilen optimal duruma getirebilmek için, para otoriteleri para arzı büyüme oranını $\dot{M}_c$ 'den $\dot{M}_o$ 'a azaltarak sıfır enflasyon hedefine ulaşacaklarını duyururlar. Böyle bir duyuru güvenilir ise ve ekonomik birimler tarafından bu duyuruya inanılıyorsa, birimler enflasyonist beklentilerini $\dot{P}_{tc}$ 'den $\dot{P}_{to}$ 'a, aşağıya doğru yeniden düzenleyeceklerdir. Böylelikle Phillips eğrisinin (C'den O'ya, aşağıya doğru kaymasına) yol açarlar. Ancak birimler duyurulan politikaya karşılık beklentilerini bir kez değiştirmişler, para otoritelerinin sözlerinden dönmeyeceğinin ve enflasyonist

bir sürpriz düzenlemeyeceklerinin bir garantisi var mıdır? Şekil 5.4'te açık olduğu gibi, yetkililer için izlenmesi gereken optimal politika, zaman tutarsız olandır. Eğer "enflasyonist bir sürpriz" yaratmak amacıyla takdire bağlı güçlerini kullanır ve parasal büyüme oranını artırırlarsa, ekonomi O noktasından açıkça daha üstün olan, S_1 'deki A noktasına ulaşabilir. Ancak, A noktasında işsizlik doğal oranının altındayken ve $\dot{P}_t > \dot{P}_t^e$ iken, böyle bir durum sürdürülebilir değildir. Rasyonel birimler, aldatıldıklarını sonunda fark edeceklerdir ve ekonomi C noktasındaki zaman tutarlı dengeye geri dönecektir. C noktasına bir kez ulaşıldığında, yetkililerin, işsizliği azaltmak için ekonomiyi genişletmek konusunda çabalamaları için herhangi bir teşvik olmadığını da belirtmek gerekir. Çünkü böyle bir politika refahı azaltacaktır, bir başka ifadeyle ekonomi bu durumda daha alt bir sosyal kayıtsızlık eğrisine geçer. Özetleyecek olursak, Şekil 5.4'teki durumlar, $A > O > C$ halindeyken sadece C noktası zaman tutarlıdır. A durumu, işsizlik doğal seviyesinin altındayken sürdürülebilir değildir ve O durumunda yetkililer daha yüksek bir (geçici) sosyal refah düzeyine ulaşmak için hile yapmak konusunda bir teşvike sahiptir. Bu örneğin gösterdiği durum şudur; para otoritelerinin takdire bağlı güçleri varsa, hile yapmak için bir teşvike sahiptirler. Bu nedenle, duyurulmuş olan zaman tutarsız politikalar güvenilir olmayacaktır. Çünkü enflasyon oyunundaki diğer oyuncular, yetkililerin amaç fonksiyonunu bildiklerinden, güvenilirlikten yoksun duyurulara karşılık olarak enflasyonist beklentilerini uyarlamayacaklardır ve bağlayıcı kuralın yokluğunda ekonomi O noktasında belirtilen optimal fakat zaman tutarsız duruma ulaşamayacaktır. C noktası ile ifade edilen işbirlikçi olmayan Nash dengesi, takdire bağlı politikanın, bir enflasyonist sapma sergileyerek alt-optimal bir sonuç ürettiğini gösterir. Rasyonel birimler, takdire bağlı güce sahip olan para otoritelerinin stratejisini öngörebildiklerinden, $\dot{P}_{t,c}^e$ 'deki enflasyonu öngörebileceklerdir. Bu nedenle, politika yapıcılar, üretimdeki bir daralmayı engellemek için, ayrıca özel sektör tarafından beklenene eşit bir enflasyon arz etmelidirler. Zaman tutarsızlığı nedeniyle güvenilirlikten yoksun bir optimal politika, bu nedenle, ne optimal ne de gerçekleştirilebilir olacaktır. Var olan durumdaki en iyi politikayı seçmeyi vurgulayan takdire bağlı politikalar, tutarlı fakat alt-optimal bir sonuca yol açacaktır. Para otoriteleri için, optimal durum O 'ya ulaşmak için tek yol, fiyat istikrarı ile uyumlu ve koşulsuz bir para kuralını önceden taahhüt etmektir.

Para otoriteleri ve ücret müzakerecileri arasında oynanan oyunda ortaya çıkabilen çeşitli sonuçlar, Taylor (1985) tarafından düzenli bir şekilde elde edilmiştir. Taylor (1985) tarafından uyarlanan Şekil 5.5, özel birimler ve merkez bankası arasındaki işbirlikçi olmayan bir oyunun dört olası sonucunu göstermektedir. Zaman tutarlı sonuç C ile gösterilmiştir. Doğal seviyesindeki işsizlik ile birlikte düşük enflasyonun olduğu optimal sonuç, O 'da gösterilmiştir. Devletin zaman tutarsızlığından dolayı ekonomiyi canlandırmaya yönelik arzusu A sonucuyla belirtilmiştir. Yüksek bir beklenen enflasyon oranını ve yüksek ücret artışlarını geçerli kılmaya yönelik bir karar ise, B sonucuyla belirtildiği gibi bir durgunluğa neden olacaktır.

Kydland ve Prescott tarafından belirtilen güvenilirlik problemi en çok devletin para politikası ile ilgili olarak takdir yetkisine sahip olduğu bir kerelik ve tam bilgi altındaki işbirlikçi olmayan Stackelberg oyununda açıkça ortaya çıkar. Ancak ekonomik politika oluşturulması durumunda oyun tekrar edileceğinden, bu durum

gerçekçi değildir. Tekrarlı oyun durumunda (süper-oyun) cari politika kararlarının gelecekteki sonuçları politika yapıcının ününü etkileyeceğinden, politika yapıcı uzun dönemli bir fikre sahip olmaya zorlanır. Bu durumda devletin hile yapma hususundaki teşviki azaltılır. Çünkü sözünden dönmek ile elde edilen cari kazançlar ile Phillips eğrisinin geçerli olmasından kaçınılmaz olarak kaynaklanan gelecek maliyetler arasındaki zamanlar arası değiş-tokuş ile yüzleşirler.

Şekil 5.5 Para otoriteleri ve ücret müzakerecileri arasında oynanan oyun

Bu itibar sorunu, Barro ve Gordon'un (1983a, 1983b) zaman tutarsızlığı modelini geliştirmeleri ve popüler hale getirmeleri ile çalışılmaya başlanmıştır. Politika yapıcının itibarını çok daha resmi kuralların yerine geçirmenin olanaklarını araştırırlar. Barro ve Gordon'un çalışması, politika yapıcıların nasıl davranmaları gerektiğinden ziyade ne yönde davrandıkları ile ilgilenen para politikasının pozitif analizine önemli bir katkıyı temsil eder. Eğer iktisatçılar enflasyonun esasen parasal büyüme tarafından belirlendiği hususunda anlaşılabiliyorlarsa, neden devlet aşırı parasal büyümeye izin vermektedir? Barro-Gordon modelinde, para otoriteleri kurallarla sınırlandırılmadıklarından enflasyonist bir sapma meydana gelir. Ancak takdir yetkisini kullanan bir devlet bile, özel birimlerin cezalandırmaları ile yüzleşirse, itibari etmenlerden etkilenecektir. Ve sonuçta, takdire bağlı dengeyi ta-

nımlayan gelecekteki yüksek enflasyon maliyetlerine karşıt olarak duyurduğu ile ilgili hile yapmak neticesinde elde edilen kazançları ölçüp biçmelidir. Bu senaryoda, “politika yapıcının uzun dönemli itibarını sürdürmek uğruna kısa dönemli kazançlardan vazgeçtiği farklı bir tür denge oluşumu ortaya çıkabilir” (Barro ve Gordon, 1983b). Cari kazançlarla (düşük işsizlik ve yüksek üretim anlamında), gelecek maliyetler arasındaki zamanlararası değiş-tokuş veri iken, bu oyundaki denge politika yapıcının iskonto oranına bağlı olacaktır. İskonto oranı ne kadar yüksekse, denge çözümü, Kydland–Prescott modelindeki zaman tutarlı dengeye o kadar yakındır (Şekil 5.4’teki C noktası). İskonto oranı düşük ise, denge durumu, optimal sıfır enflasyon oranına dair ön taahhüdünün olduğu sonuca yaklaşacaktır. Takdire bağlı bir parasal rejim karşılaştırıldığında, kurallara bağlı bir parasal rejimi birbirlerinden ayıran nokta ön taahhüdün varlığıdır.

Yukarıdaki analiz ile ilgili bir sorun ise özel birimlerin, tam olmayan bilgiye sahipken ne türden bir hükümet davranışı ile yüzleştiklerini bilmemeleridir (bkz. Driffill, 1988). Hükümetin niyeti ile ilgili belirsizlik veriyken, özel birimler politik faaliyetler ve duyurular şeklindeki çeşitli sinyalleri dikkatlice analiz edeceklerdir. Bu senaryoda, özel birimler için, “inatçı” (sıfır–enflasyon) yönetimleri “ılımlı” (yüksek–enflasyon) yönetimlerden ayırmak, “ılımlılar”, “inatçı” gibi gözükme için bir teşviğe sahipse zordur. Ancak Blackburn’un (1992) gözlemlediği gibi, birimler, “devletin ne yaptığını izleyerek ve gözlemlediklerinin bir sahtekarın ikiyüzlü faaliyetlerinden daha fazla bir şey olmayabileceğini iyi bilerek devletin kimliği ile ilgili bilgi elde ederler”. Backus ve Driffill (1985), politika yapıcının gerçek niyeti konusunda özel sektör açısından oluşan belirsizliği hesaba katmak için Barro ve Gordon kavramını genişletmiştir. Bu belirsizlik altında, sert ve inatçı bir devlet, dezenflasyonist bir politika başlatırsa ve ücret müzakerecileriyle “tavuk” oyununa girerse, kaçınılmaz olarak, yüksek bir fedakarlık oranı ile yüzleşecektir. Bu bölümde tartışılan sorunlarla ilgili daha ayrıntılı değerlendirmeler için, okuyucu, Barro (1986), Persson (1988), Blackburn ve Christensen (1989) ve Fischer’e (1990) başvurabilir.

Daha yakın bir zamanda Svensson (1997a), takdire bağlı para politikalarının yapısında var olan enflasyon sapmasını ortadan kaldırmak için tasarlanmış bir strateji olarak, enflasyon hedeflemesinin nasıl belirdiğini göstermiştir. Kydland ve Prescott ile Barro ve Gordon’ın öncülüğündeki zaman tutarsızlığı literatürü takdir yetkisine sahip para otoritelerinin işsizliği doğal oranının altına düşürerek, örtülü enflasyon hedefini başarmaya çalışacaklarını varsayarlar. Bu bakımdan da oldukça etkisiz bulurlar. Bu problem, iktisatçıları enflasyon sapması problemini çözmeye yardımcı edecek güvenilir parasal yapıları araştırmaya yöneltmiştir. Ancak “ilk–en iyi” çözüm, doğal işsizlik oranının, para otoritelerinin arzu ettiklerinden daha fazla olmasına neden olan arz-yanlı bozuklukları düzeltmek, bir başka deyişle sorunun kaynağında üstesinden gelmektir. Bu çözüm bazı nedenlerden dolayı politik olarak mümkün değilse (güçlü sendikalar) ikinci en iyi çözüm, bir parasal politika kuralını taahhüt etmeyi ya da para otoritelerinin doğal orana eşit bir istihdam hedefi belirlemesini gerektirir. Eğer bu çözümlerin hiçbiri mümkün olmazsa, politika takdire bağlı olacaktır ve ekonomi ikinci–en iyi dengeye kıyasla bir enflasyon sapması sergileyecektir. Svensson takdire bağlı (zaman tutarsız) sonucu, dördüncü–en iyi çözüm olarak sınıflandırır. Para politikasının “tutucu bir merkez

bankacılığına” devri yoluyla “merkez bankası tercihlerini değiştirerek” (Rogoff, 1985) ya da optimal merkez bankası sözleşmeleri kabul edilerek (Walsh, 1993, 1995a) dördüncü en iyi sonuçta ilerlemeler sağlanabilir. Svensson, enflasyon hedeflemesinin bir ekonomiyi ikinci–en iyi çözüme yaklaştırabileceğini iddia eder.

5.5.4 Merkez Bankası Bağımsızlığı

Merkez Bankası bağımsızlığı ile ilgili tartışma (MBB) yeni klasik düşünceden ve özellikle de enflasyonist beklentiler, zaman tutarsızlığı, itibar ve güvenilirlikten oldukça fazla etkilenmiştir. Takdire bağlı politikaların enflasyon sapmasına öncülük ettiği şeklindeki Kydland–

Prescott iddiasını kabul ederse, takdire bağlı faaliyetleri kısıtlayacak bazı kurumsal temelleri kurmanın zorunluluğu açıktır. Pek çok iktisatçı MBB’nın bazı biçimlerinin zorunlu sınırlamayı sağlayacağına ikna olmuştur. MBB için teorik durum, uzun dönemde enflasyon oranının işsizlik oranından bağımsız olduğu ve takdire bağlı politikaların enflasyonist bir sapmaya öncülük ettiği şeklindeki doğal oran hipotezinin genel kabulüne ilişkindir. Bu nedenle, uzun dönemli yarar sağlanabilir bir değiş tokuş olmadığında, ileri görüşlü para otoriteleri uzun dönem Phillips eğrisi üzerinde, sürdürülebilir bir düşük enflasyon oranı ile uyumlu bir pozisyonu seçmelidir (Şekil 5.4’te *O*’ya yakın bir nokta). Kydland ve Prescott tarafından sunulan ve Barro ve Gordon ile Backus ve Driffill tarafından geliştirilen dinamik tutarsızlık teorileri, aşırı (ılımlı) enflasyonun neden uzun dönemli taahhütlerin engellendiği bir parasal rejimin muhtemel sonucu olacağına bir açıklama getirir. Bu türden takdire bağlı rejimler, Altın standardı gibi, oyunun altında yatan kuralların fiyat istikrarına dair bir ön taahhüt etrafında döndüğü parasal rejimlerle kesin olarak karşıtlık gösterir. Bu modellerde yer alan fiyat istikrarının sürdürülmesinde kurumların ve kuralların önemine dair vurgu, bir ön taahhüt aracı gibi davranan açık anti-enflasyonist amaçlarla takdir yetkisi kısıtlandırılmış bağımsız merkez bankalarının kurulması için güçlü bir örnek sunar. Güvenilirlik sorunu, para politikasının yürütülmesi ile ilgili olarak para otoritelerinin takdire bağlı güçlerinden kaynaklanırken, anti-enflasyonist politika sorumluluğunun politik olmayan bağımsız bir merkez bankasına bırakılmasıyla bu durumun üstesinden gelebilir. Buna ek olarak, bağımsız bir merkez bankası “güvenilirlik bonus”undan faydalanacaktır. Buna uygun olarak da, dezenflasyonist politikalar düşük bir “fedakarlık oranı” ile tamamlanabilir (Cukierman, 1992; Goodhart, 1994a, 1994b).

MBB üzerine yapılan tartışmalarda “amaç bağımsızlığı” ile “araç bağımsızlığı” arasında bir ayrım yapmak önemlidir (bkz. Fischer, 1995a, 1995b). İlki, merkez bankasının kendi hedeflerini belirlemesini (yani, politik bağımsızlık) ifade ederken, diğeri para politikasının farklı kollarıyla ilgili olan bağımsızlığa (yani, ekonomik bağımsızlık) atfedilir. Yakın zamanda (Mayıs 1997) oluşturulmuş olan “bağımsız” İngiltere Merkez Bankası sadece araç bağımsızlığına sahiptir. Banka’nın açıkça beyan ettiği para politikası amacını oluşturan yüzde 2,5 oranındaki enflasyon hedefi, başlangıçta devlet tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle İngiltere’de, amaçlara ilişkin kararlar politik alanda kalır (Bean, 1998; Budd, 1998).

Yukarıda belirtildiği gibi, Svensson (1997a) zaman tutarsızlığı problemi ile birlikte oluşan enflasyon sapmasının, Rogoff’un (1985) öne sürdüğü gibi,

para politikasının 'tutucu bir merkez bankacısı'na devri yoluyla (örneğin, Alan Greenspan) "merkez bankası tercihlerinin değiştirilmesi" neticesinde ya da Walsh'ın (1993, 1995a) öne sürdüğü gibi, optimal merkez bankası sözleşmeleri uygulayarak düzeltilebileceğini iddia eder. Rogoff'un tutucu merkez bankacısı *amaç ve araç* bağımsızlığının her ikisine de sahiptir. Avrupa Parasal Birliği öncesinde Avrupa'da en bağımsız merkez bankası olarak kalmış olan Alman Bundesbank, bunun en iyi temsilcisidir (Tavelli ve diğ., 1998). Rogoff'un modelinde, enflasyondan kaçınan tutucu bir merkez bankacısı tayin edilmiştir ve bu banka enflasyonun kontrolüne toplumun genelinden daha fazla ağırlık verir (örneğin, 1979'da, Başkan Jimmy Carter'ın Fed'in Başkanlığı'na Paul Volcker'ı ataması). Zaman tutarsızlığı problemi ile birlikte oluşan aşırı enflasyon, düşük enflasyon ön taahhüdünü kurmanın başka türlü zor olduğu durumlarda düşük tutulur. Genelde, düşük ortalama enflasyon ve yüksek üretim değişkenliği bu model ile tahmin edilmiştir (Waller ve Walsh, 1996). Ancak Alesina ve Summers'ın (1993) araştırması, kesitler arası veride, bu iki tahminden sadece ilkinin ortaya çıktığını göstermiştir. Buna karşılık, Hutchison ve Walsh (1998), Yeni Zelanda deneyimine dair yakın zamandaki bir çalışmada merkez bankası reformunun kısa dönem üretim enflasyon değiş tokuşunu artırmış olduğunu bulmuştur. Rogoff'un modelinde, tutucu merkez bankacısı, arz şoklarına, toplumun tercihlerini paylaştan herhangi birinden daha az tepki göstermektedir. Bu durum esneklik ile taahhüt arasındaki potansiyel değiş-tokuşu ifade eder. Bu probleme karşılık olarak, Lohmann (1992) merkez bankası kurumunun tasarımı, enflasyona, bir politika yapıcıdan daha fazla ağırlık veren tutucu bir merkez bankacısına, kısmi bir bağımsızlık verilmesini önerir. Ancak "politika yapıcı, merkez bankasının kararlarını, kesinlikle pozitif ve fakat sınırlı bir maliyetle çiğnemek seçeneğini elinde tutar". Böyle bir hüküm, İngiltere Merkez Bankası Kanunu'nda (1998) yer almıştır. Burada rezerv gücü şu şekilde gösterilmiştir: "Hazine, kamu çıkarı için ve uç ekonomik koşullarda gerekli olduğuna ikna olursa Banka'nın Başkanı'na danıştıktan sonra, talimat yoluyla, Banka'ya para politikasına ilişkin yön gösterebilir." Böyle yetkiler kullanılsa bile sonuçları halen daha belirsizliğini korumaktadır.

Walsh (1993, 1995a, 1998) ile birlikte ortaya çıkan sözleşme modeli, bir asil-vekil çerçevesini kullanır ve Merkez Bankası'nın *hesap verme yükümlülüğüne* vurgu yapar. Walsh'ın sözleşme yaklaşımında merkez bankası araç bağımsızlığına sahipken, amaç bağımsızlığına sahip değildir. Merkez Bankası'nın ödül ve cezaları enflasyon kontrolüne ilişkin başarılarına bağlıdır. Yeni Zelanda Rezerve Bankası bu asil-vekil tipi modele benzer. Sözleşme yaklaşımındaki önemli bir sorun merkez bankacısı için sözleşmenin optimal uzunluğudur (Muscatelli, 1998). Uzun süreli atamalar, Alesina'nın partizan modelinde açıklandığı gibi seçime ait sürprizlerin rolünü azaltacaktır (bkz. Bölüm 10). Fakat toplumsal tercihler sık değişimlere konu ise, çok uzun ofis süresi maliyetli olabilir. Waller ve Walsh (1996) optimal süre uzunluğunun "seçim etkilerini azaltmanın avantajları ile para politikasında yansıtıl: n tercihlerin oy veren halkın tercihleri olmasını sağlamak arasında bir denge kurması gerektiğini" iddia eder.

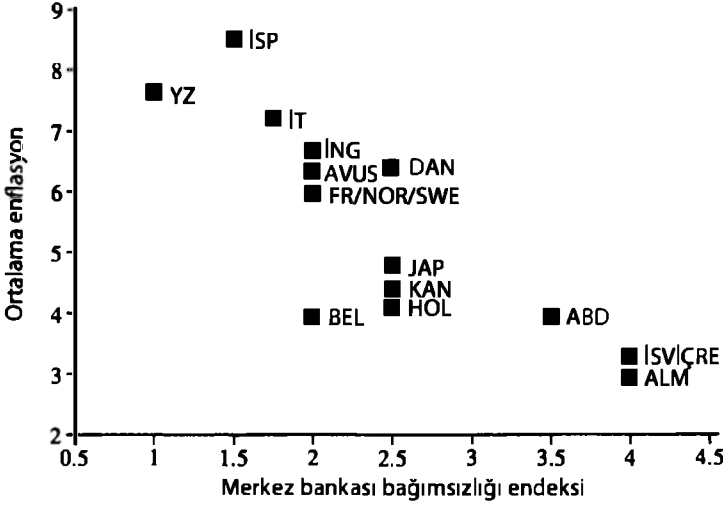
MBB için ampirik örnek, gelişmiş sanayi ülkeleri için MBB ve enflasyon arasında negatif bir ilişki olduğunu gösteren kesitler arası kanıtlarla bağlantılıdır. Son 15 yıl boyunca, merkez bankası bağımsızlığı ve ekonomik performans arasın-

daki ilişkiyi sınavan hatırı sayılır sayıda araştırma yürütülmüştür (bkz. Grilli ve diğ., 1991; Bernanke ve Mishkin, 1992; Alesina ve Summers, 1993; Eijffinger ve Schaling, 1993; Bleaney, 1996; Eijffinger, 2002a, 2002b). Araştırmacıların merkez bankası bağımsızlığının ekonomik etkisi ile ilgili gördüğü temel zorluk, bir bağımsızlık endeksi oluşturma problemidir. Alesina ve Summers (1993), merkez bankasının politika amaçlarını devletin etkisi olmaksızın seçebilme gücünü, merkez bankası başkanının seçilme prosedürünü, kısıtlamalar olmadan parasal araçları kullanma gücünü ve merkez bankasının mali açıkları finanse etmesi için gerekli şartları, merkez bankası bağımsızlık ölçümünü oluşturmakta kullanılabilecek temel göstergeler olarak belirlemiştir. Parkin ve Bade (1982a) ile Grilli ve diğerlerinin (1991) çalışmalarından elde edilen birleşik bir endeks kullanarak, Alesina ve Summers, bağımsızlık endeksi ile bazı temel ekonomik göstergeler arasındaki korelasyonu incelemiştir. Tablo 5.2 “merkez bankası bağımsızlığının fiyat istikrarını desteklerken, reel ekonomik performans üzerinde ölçülebilir bir etkisi olmadığını” belirtir (Alesina ve Summers, 1993, s. 151).

Tablo 5.2 Merkez bankası bağımsızlığı ve ekonomik performans

<i>Ülke</i>	<i>Merkez bankası ortalama bağımsızlık endeksi</i>	<i>Ortalama enflasyon 1955-88</i>	<i>Ortalama işsizlik oranı 1958-88</i>	<i>Ortalama reel GSMH büyümesi 1955-87</i>
İspanya	1,5	8,5	n/a	4,2
Yeni Zelanda	1	7,6	n/a	3,0
Avustralya	2,0	6,4	4,7	4,0
İtalya	1,75	7,3	7,0	4,0
İngiltere	2	6,7	5,3	2,4
Fransa	2	6,1	4,2	3,9
Danimarka	2,5	6,5	6,1	3,3
Belçika	2	4,1	8,0	3,1
Norveç	2	6,1	2,1	4,0
İsveç	2	6,1	2,1	2,9
Kanada	2,5	4,5	7,0	4,1
Hollanda	2,5	4,2	5,1	3,4
Japonya	2,5	4,9	1,8	6,7
ABD	3,5	4,1	6,0	3,0
Almanya	4	3,0	3,6	3,4
İsviçre	4	3,2	n/a	2,7

Kaynak: Alesina ve Summers (1993).

Kaynak: Alesina ve Summers (1993).

Şekil 5.6 Ortalama enflasyon ve merkez bankası bağımsızlığı arasındaki ilişki

Enflasyon ve merkez bankası bağımsızlığı arasındaki “mükemmele yakın” negatif ilişki Şekil 5.6’da açıkça görülebilir. Ancak, Alesina ve Summers’in de kabul ettiği üzere, korelasyon bir nedenselliği göstermemektedir. Almanya’nın kusursuz anti-enflasyonist performansının, bağımsız bir merkez bankasının varlığından daha çok, 1923’teki yıkıcı hiperenflasyon deneyiminin ardından halkın enflasyondan kaçınması ile ilgisi olabilir. Bu örnekte, bağımsız merkez bankası düşük enflasyona neden olmaksızın, Alman halkının enflasyondan kaçınmasının sonucu olabilir. Gerçekten, düşük enflasyonu sürdürmek için Alman Bundesbank’ın oluşturduğu itibar, İngiltere hükümetinin Ekim 1990’da ERM’ye katılmak için ifade ettiği önemli bir nedendi. Kurulu bir itibarı ve güvenilirliği olan anti-enflasyonist bir merkez bankası tarafından belirlenen para politikasının yer aldığı böyle bir rejime İngiltere’nin katılımı yerel politika yapımcıların ellerini bağlamak niyetindeydi ve düşük enflasyon beklentilerine yardımcıydı (bkz. Alogoskoufis ve diğ., 1992).

Politikacıların ekonomik performansı etkilemekte oynadıkları rolle ilgili hatırı sayılır ölçüde araştırma yürütülmüştür. “Politik iş çevrimleri” ya da “para politikası” literatürü MBB’nin makroekonomik politikaların gerçekleştirilmesindeki politik çarpıklık problemlerinin azaltılmasına yardım edeceğini öne sürer. Şimdilerde “yeni politik makroekonomi” olarak bilinen yaklaşım Alberto Alesina’nın araştırmasından önemli ölçüde etkilenmiştir. Çalışması, rasyonel beklentilerin uygulanmasının iş çevrimleri analizindeki politik faktörlerin önemini ortadan kaldırmadığını ve genelde, politik iş çevrimleri literatürünün para politikasını seçilmiş politikacıların ellerinden almayı tercih eden iktisatçılar için çok daha fazla dayanak sunduğunu göstermiştir. Para politikası literatüründeki önemli çalışmalar, Alesina ve Roubini, Cohen ile (1997) ve Drazen’da (2000a) bulunabilir; bkz. Bölüm 10.

MBB, Kydland ve Prescott’ta belirtilen dinamik zaman tutarsızlığı sorunlarını önleyip düşük ortalama enflasyon oranı üretirken, pek çok iktisatçı, kurallarla

sınırlı merkez bankasının, büyük ve tahmin edilemeyen şokların olasılığı altında, takdir yetkisini kullanma izni olan bir merkez bankasından, genelde, daha iyi görev yapacağı konusunda şüphelidir. Büyük şoklar karşısında takdir yetkisini kullanabilen bir merkez bankası, kurallara dayalı politikalara daha cazip bir alternatif olabilir. Bu durum, kesinlikle, Stiglitz, Solow ve Tobin gibi Keynesyenlerin görüşüdür (bkz. Solow ve Taylor, 1998; Tobin, 1998; Stiglitz, 1999a). Fed’de Blinder (1997b, 1998) ve İngiltere Merkez Bankası’ndaki Goodhart (1994a) gibi, başlıca merkez bankalarının içerisinde çalışmış olan diğer iktisatçılar, merkez bankası davranışına yönelik oyun teorisi yaklaşımının yararı ya da gerçekçiliği konusunda ikna olmuş değildir. Bermanke ve Mishkin’in araştırması da, ayrıca, “Merkez Bankası’nın asla ve hiçbir yerde parasal büyümeye dair katı ve bozulmaz kurallar benimsemediğini” tespit etmiştir (Bermanke ve Mishkin, 1992, s. 186).

MBB’na en önemli teorik itirazlardan biri, parasal ve mali otoriteler arasında ihtilaf yaratma olasılığı üzerinedir (Doyle ve Weale, 1994; Nordhaus, 1994). Mali ve parasal yönetimdeki ayrılığın, güvenilirliği tehlikeye düşürebilecek koordinasyon sorunlarına neden olabileceği kabul edilmektedir. Bu durumun ihtilafa yola açtığı ülkelerde (1979–82 dönemindeki ABD gibi) büyük mali açıklar ve yüksek reel faiz oranları meydana gelmiştir. Bu parasal/mali karışım, büyümenin vesilesi değildir ve ABD’deki Reagan ekonomisinin ilk zamanlarında pek çok iktisatçı tarafından şiddetle eleştirilmiştir (Blanchard, 1986; Modigliani, 1988b; ve Tobin, 1987). ABD Merkez Bankası’nı ve Hazine’sini sürükleyen hakim güdüler altında, sıkı–para, esnek–maliye karışımı, sürpriz bir kombinasyon değildir. Bağımsız merkez bankaları düşük enflasyon ve parasal kemer sıkmayı vurgulama eğilimindeyken, mali otoriteler (politikacılar) artan devlet harcamaları ve azalan vergilerin “politikanın eti, patatesi ve sosu” olduğunu bilirler (Nordhaus, 1994). Eleştirilere göre, MBB her derde deva değildir. Özellikle, enflasyonun merkez bankasının birincil hedefi olması gerektiğini söylemek, enflasyonu, her koşulda para politikasının tek hedefi olarak göstermekten oldukça farklıdır (Akhtar, 1995; Carvalho, 1995/6; Minford, 1997; Forder, 1998; Posen, 1998). Blackburn’un (1992) sonuçlandırdığı üzere, “para politikasının güvenilirliği tek başına para politikasına bağlı değildir, ayrıca makroekonomik programa bütünüyle bağlıdır”.

5.5.5 Toplam Arzı Artırmak için Mikroekonomik Politikalar

Yeni klasik yaklaşımın ele alacağımız bir diğer politika çıkarımı, yetkililerin, üretimi/işsizliği kalıcı olarak artırmak/azaltmak isterlerse hangi politikaları izlemeleri gerektiği ile ilgilidir (para politikasının rolü işsizliği kalıcı olarak azaltmaya çalışmak değil, enflasyonu düşük ve istikrarlı tutmaktır). Daha önce görmüş olduğumuz gibi, emek piyasasındaki bozuklukları azaltmaya yönelik mikroekonomik politikalar, Kydland ve Prescott modelinde (1977) belirlenen enflasyon sapması problemine “birinci–en iyi” çözüm olarak tavsiye edilmiştir. İşsizlik, cari ve beklenen gelecek reel ücretlerindeki hareketlere karşılık olarak çalışmak/boş zaman ikamesi yapan işçilerin optimal kararlarını yansıtan bir dengenin sonucu olarak görülmektedir. İşgücü piyasası sürekli olarak temizlenir, böylelikle cari reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes çalışabilir. Gönüllü olarak işsiz olanlar, cari reel ücret düzeyinde çalışmayı tercih etmez (Lucas, 1978a). Üretim ve istihdamdaki değişiklikler, göreceli fiyat algılamaları altında, firmalar ve işçilerin den-

ge arz kararlarını yansıtır. Bu görüşü takiben, üretimi artırmak/işsizliği azaltmak için uygun politika önlemleri, firmalar ve işçilerin daha fazla ürün ve emek arz etmeleri için mikroekonomik teşvikleri artıranlardır (geçmiş yıllarda izlenen ve genelde oldukça tartışmalı olan arz-yanlı politikaların çeşitli örnekleri Bölüm 4, kısım 4.3.2’de bulunabilir; ayrıca bkz. Minford ve diğ., 1985; Minford, 1991). Arz-yanlı reformların önemi, yakın zamanda, Lucas tarafından ele alınmıştır. Lucas, Ocak 2003’te, Amerikan Ekonomik Birliği’ndeki Başkanlık konuşmasında, “Makroekonomik Öncelikler” üzerine odaklanmıştır (Lucas, 2003). ABD’nin son 50 yıl boyunca gösterdiği performansı gösterge olarak kullanan bir analizde, Lucas, uzun dönemli başarılı arz-yanlı politikalardan sağlanacak potansiyel refah kazançlarının, kısa dönemli istikrar politikalarındaki iyileşmelerden elde edilecek potansiyel kazançları fazlasıyla aştığı sonucuna varmıştır.

Bazı iktisatçılara göre, Avrupa’daki işsizlik sorunu, temel olarak, bir para politikası sorunu değil, sıklıkla “Eurosclerosis” (Avrupa hastalığı) olarak ifade edilen arz-yanlı bir problemdir. 1950’ler ve 1960’lar boyunca Avrupalı “refah devleti” OECD ekonomileri, ABD’de yaşanandan ortalama olarak daha düşük işsizlik yaşamıştır. 1980’den bu yana ise bu deneyim tersine dönmüştür. Pek çok iktisatçı, Avrupa’daki kötü emek piyasası performansını emek piyasasının esnekliğini ters olarak etkileyen, işsizlik ödemelerinin miktarı ve süresi ile ilgili kısıtlar, esnekliği sınırlandıran ev edinme politikaları, asgari ücret yasası, istihdam etme ve işten çıkartma maliyetlerini artıran iş koruma yasası, işçinin firmalara maliyeti (üretim ücreti) ile işçilere verilen net gelir (tüketim ücreti) arasındaki “vergi yükü” ve “içeridekilerin” gücü ile ilişkili önlemler gibi çeşitli kurumsal değişikliklere bağlamıştır (Siebert, 1997; Nickell, 1997). Giderek artan derecede çalkantılı bir ekonomik ortamda, ekonomiler, süregiden yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyarlar. Ljungqvist ve Sargent (1998), Avrupalı OECD refah devletlerindeki verimli yetkilendirme programlarının “patlamayı bekleyen sanal bir saatli bomba” yaratıldığını iddia eder. Büyük ekonomik şoklar daha sık olarak oluşmaya başlayınca, bu patlama gerçekleşir. Refah devleti programları ekonomi için gerekli yeniden yapılandırmayı gizler ve bu durum yüksek ve uzun süreli işsizlik oranları şeklinde kendini gösterir.

Bazı arz-yanlı tartışmaların geçerliliğini kabul ederek, Solow (1998) ve Modigliani (1996), Avrupa işsizliğindeki artışın önemli bir kısmının geçmiş yirmi yılın özelliği olan gevşek anti-enflasyonist para politikalarından kaynaklandığını görmektedir. Avrupa’daki işsizlik probleminin çözümü, bu nedenle, daha genişleyici toplam talep politikalarına eşlik eden mikro-odaklı arz-yanlı politikaları gerektirir.

5.5.6 Ekonometrik Politika Değerlendirmesinin Lucas Eleştirisi

Yeni klasik yaklaşımın makroekonomik politika oluşturulmasına dair nihai çıkarımı, Lucas’ın öncü makalesinde ilk olarak görüldükten sonra yaygın olarak bilinen “Lucas eleştirisi” ile ilgilidir. Lucas (1976), alternatif politika senaryolarının sonuçlarını değerlendiren büyük ölçekli makroekonometrik modellerin kullanılmasına dair kurulu pratiğe saldırır. Bu türden politika simülasyonları, politika bir değişiklik olduğu zaman modelin parametrelerinin değişmeden kalacağı varsayımına dayanır. 1950’ler ve 1960’lar süresince geliştirilmiş olan Keynesyen

makroekonometrik modeller içsel ve dışsal değişkenleri içeren “denklem sistemlerinden” oluşur. Bu türden modeller, Koopmans’ı (1949) takiben “yapısal denklemler” olarak ifade edilen dört tip denklem içerir. Bunlar;

1. tanım gereği doğru olan özdeşlikler, denklemler;
2. vergi tarifeleri gibi kurumsal kuralları şekillendiren denklemler;
3. üretim fonksiyonları gibi teknolojik kısıtları belirleyen denklemler;
4. bireylerin ya da grupları ekonomik çevreye tepki göstereceği yolları tanımlayan davranışsal denklemler; örneğin, ücret ayarlamaları, tüketim, yatırım ve para talebi fonksiyonları.

Bu tip bir “denklem sistemi” modelinin iyi bir örneği, Ando ve Modigliani tarafından ABD’de oluşturulan (Fed–MIT–Pennsylvania Üniversitesi’nden sonra adlandırılan) ünlü FMP modelidir. Bu modeller, tahmin yapmak ve stokastik ve rassal şokların muhtemel etkisini test etmek amaçlarıyla kullanılmıştır. Modeli oluşturanlar, modeli tahmin etmek için tarihsel veri kullanmıştır ve sonrasında, modelden alternatif politikaların muhtemel sonuçlarını analiz etmek için yararlanmıştır. 1960’lar ve 1970’lerin başındaki tipik Keynesyen model, bir Phillips eğrisi ilişkisi ile birleştirilmiş IS–LM–AD–AS çerçevesine dayanmaktadır. Açıktır ki, bu tip bir modelin davranışı, diğer şeylerin arasında, modeldeki değişkenlerin katsayılarının tahmin edilen değerlerine bağlı olacaktır. Örneğin, bu türden modeller, tipik bir biçimde, temel ilişkilerden biri olarak tüketim fonksiyonunu içerir. Tüketim fonksiyonunun şu basit biçimi aldığını varsayalım: $C = \alpha + \beta(Y - T)$. Yani, tüketim, harcanabilir (vergi sonrası) gelir ile $(Y - T)$ orantılıdır. Ancak, bu basit Keynesyen tüketim fonksiyonunda, parametreler (α, β) , ekonomik birimlerin fayda fonksiyonları veri iken, ne kadar tüketmek ve tasarruf etmek gerektiğine dair geçmişte aldıkları optimal kararlara bağlı olacaktır; yani, bu parametreler, o zaman hüküm süren belirli bir politik rejimden doğrudan etkilenen önceki bir optimizasyon süreci boyunca şekillendirilmiştir. Lucas, bunun gibi denklemleri, tahmin amaçlı modeller kurmak için kullanamayacağımızı iddia eder. Çünkü fayda maksimize eden rasyonel ekonomik birimler, politika değişikliklerine karşı optimal (tüketim) tepkilerini model boyunca yeniden kurguladıklarından, bu denklemlerin parametreleri de tipik olarak değişecektir. Ekonomik birimlerin beklentilerini ve davranışlarını yeni ortama uyarlayabilmesiyle birlikte, büyük ölçekli makroekonometrik modellerin parametreleri, politika değişiklikleri karşısında sabit (değişmez) kalmayabilir (Sargent, 1999, bu durumu “kaygan katsayılar” olarak ifade eder). Beklentiler, tüketicilerin, firmaların, yatırımcıların, işçilerin ve tüm diğer ekonomik birimlerin davranışlarını etkiledikleri yola bağlı olarak, ekonomide önemli bir rol oynarlar. Ayrıca, ekonomik birimlerin beklentileri, devletin izlediği ekonomik politikalar da dahil olmak üzere, pek çok şeye bağlıdır. Beklentilerin rasyonel olduğu varsayıldığında, devlet ekonomik politikaları değiştirdiğinde, ekonomik birimler de beklentilerini uyarlarlar. Bu nedenle, makroekonometrik modeller, politikadaki her türlü değişikliğin sistematik olarak makroekonometrik modellerin yapısını değiştireceğini hesaba katmalıdır. Devlet politikası değiştiğinde, özel sektör yapısal davranışsal ilişkileri değişmeden kalmaz. Bu nedenle, bir politika değişikliğinin etkisini tahmin etmek için, ekonomik birimlerin beklentilerinin politika değişikliğine karşılık nasıl değişeceğini bilmek gerekir. Lucas (1976), geleneksel (baskın-Keynesyen) politika değerlendirme yöntemleri-

nin, politikanın beklentiler üzerindeki etkisini tatmin edici bir biçimde dikkate almadığını iddia eder. Bu nedenle, Lucas bu türden modellerin kullanımını şu iddialarla sorgular:

Bir ekonometrik modelin yapısının ekonomik birimlerin optimal kararlarına dair kuralları içermesi ve optimal kararlara dair kuralların karar alıcıyla ilgili serilerin yapısındaki değişikliklerle sistematik bir biçimde değişmesi söz konusuysa, politikadaki herhangi bir değişiklik, ekonometrik modellerin yapısını sistematik olarak değiştirecektir.

Diğer bir ifadeyle, rasyonel ekonomik birimler davranışlarını yeni ortama göre ayarlarken, büyük ölçekli makroekonometrik modellerin parametrelerinin, politika değişiklikleri karşısında sabit kalma ihtimali zayıftır. Çünkü var olan pek çok Keynesyen tipi makroekonometrik modeldeki tahmin edilmiş denklemler, alternatif politikalarla birlikte değişmediğinden, politika simülasyonlarından elde edilen her türlü tavsiye, muhtemelen yanıltıcı olur. Bir politika değişikliğinin ekonomi üzerindeki etkisi tahmin edilmek istendiğinde, Lucas'a göre geçmiş verilerden tahmin edilen ilişkileri veri kabul etmek hatalı olacaktır.

Keynesyen tipi makroekonometrik modellerin bu zayıflığı, özellikle, enflasyonun hızlandığı ve işsizliğin arttığı 1970'lerde ortaya çıkmıştır. 1950 ve 1960'ların deneyimleri, bazı politika yapımcılarının ve iktisat teorisyenlerinin, enflasyon ve işsizlik arasında uzun dönemde istikrarlı bir değiş-tokuş olduğuna inanmalarını sağlamıştır. Ancak, bu fikirden etkilenen politika yapımcıları, bir kez, politika rejimini değiştirip, işsizliğin düşmesine ve enflasyonun yükselmesine izin verdiğinde, ekonomik birimlerin beklentilerinin yüksek enflasyon deneyimine tepki vermesiyle birlikte, Phillips eğrisi kaymıştır. Bu nedenle, ortodoks Keynesyen modellerin tahminleri, "temelden kusurlu" bir doktrine dayandığından, "alabil-diğine yanlış" çıkarlar ve "dikkat çekici bir hata"dırlar (Lucas ve Sargent, 1978). Friedman-Phelps doğal oran teorisinin Lucas'ın geliştirdiği rasyonel beklentiler versiyonu, politika yapımcıların bir politikayı, herhangi bir kısa dönemli Phillips eğrisi değiş-tokuşunun görünür varlığına dayandıramayacağını ifade eder. Para otoriteleri, belirgin refah kazançları olan düşük enflasyonu başarmayı amaçlamalıdır (bkz. Sargent, 1999; Lucas, 2000a, 2003).

Lucas eleştirisi, makroekonomi politikalarının formülasyonu için derin çıkarımlara sahiptir. Politika yapımcılar, yeni ve farklı ekonomi politikalarının modellerindeki parametreler üzerindeki etkilerini tahmin edemediklerinden var olan modelleri kullanan simülasyonlar, sonrasında, alternatif politika rejimlerinin sonuçlarının tahmininde kullanılamazlar. Lucas'a göre, bir modeldeki parametrelerin, politika değişiklikleri karşısındaki değişmezliği, Keynesyen tipteki dengesizlik modellerinde güvence altına alınamaz. Buna karşılık, denge teorizasyonunun avantajı şudur; bireylerin amaçları ve kısıtlarına önem verildiği takdirde, oluşan modelin politika değişikliklerine kayıtsız olan yapısal ilişkileri tümüyle içermesi çok daha muhtemeldir. Lucas, beklentilerin ele alınış biçimini, büyük-ölçekli standart makroekonometrik modellerin temel eksikliği olarak belirlemiştir. Rasyonel beklentilerle birlikte, birimler, duyurulan politika değişikliklerine çok çabuk tepki gösterecektir. 1960'ların sonları ve 1970'lerin başları boyunca, enflasyonun düşük tahmin edilmesi, Lucas'ın iddiasını doğrular görünmektedir. 1978'te, Lucas ve

Sargent, “var olan Keynesyen makroekonometrik modellerin parasal, mali ve diğer tipteki politikaları formüle etmek açısından güvenilir bir rehberlik sağlamakta yetersiz olduğunu” açıkça beyan etmişlerdir.

Lucas eleştirisi, makroekonometrik modellerin yapısının tamamen yeniden gözden geçirilmeye ihtiyacı olduğunu ve böylelikle denklemlerin doğası gereği yapısal ya da davranışsal olacağını ifade eder. Lucas ve Sargent (1978), denge modellerinin, var olan Keynesyen makroekonometrik modellerle birlikte ortaya çıkan zorlukları içermediğini ve iş çevrimlerinin temel niceliksel özelliklerini açıklayabildiğini iddia eder. Sonuçta, Lucas’ın eleştirisinin etkisi, “Reel İş Çevrimleri” teorisi olarak adlandırılan iş çevrimlerinin modern yeni klasik teorisyenleri tarafından 1980’lerde benimsenmiş olan metodolojik yaklaşıma katkı sunar (bkz. Şekil 5.7). Bu türden modeller, dinamik bir optimizasyon seti içerisinde davranışsal ilişkiler elde etmek çabasıdır.

Makroekonomik istikrar politikaları ile ilgili olarak, Lucas eleştirisi ayrıca, “bir politikayı, ekonomik birimler tarafından iyice anlaşılmış olan istikrarlı ‘oyun kurallarının’ seçimi olarak değerlendirmenin gerekliliğine dikkat çeker. Ekonomi teorisi, ancak böyle bir kurguda, birimlerin almayı seçeceği önlemleri tahmin etmemize yardımcı olacaktır” (Lucas ve Sargent, 1978).

Ancak, Alan Blinder gibi bazı iktisatçılar, “Lucas eleştirisinin” makroekonomindeki ilerleme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğuna inanmaktadır (bkz. Snowdon, 2001a). Buna ek olarak Lucas eleştirisinin doğrudan testleri, politika değişikliklerinin davranışsal denklemlerdeki katsayıların kaymasına öncülük ettiğine dair önermeye güçlü bir destek sunamamıştır (bkz. Hoover, 1995a). Blanchard (1984), Volcker dezenflasyonu boyunca benimsenen politika rejimindeki değişiklik süresince, “Phillips eğrisinde önemli bir kaymaya dair herhangi bir kanıt” olmadığını göstermiştir. Diğer iktisatçılar, Volcker dezenflasyonunun, politikanın yürürlüğe girdiği Ekim 1979’dan önce beklenenden daha düşük bir fedakarlık oranına sahip olduğuna işaret etmişlerdir (bkz. Sargent, 1999). Sonuç olarak, ekonomi politikasının kurallarındaki bir kaymayı takiben ekonomik birimlerin zevkleri ve teknoloji değişirse, yeni klasik “denge” modellerinin yapısal parametreleri bile politika değişikliklerine kayıtsız kalmayabilir. Pratikte, Lucas eleştirisinin öneminin, incelenmekte olan belirli bir politika değişikliğini takiben bir modeldeki parametrelerin istikrarına bağlı olduğu görülecektir.

5.6 Değerlendirme

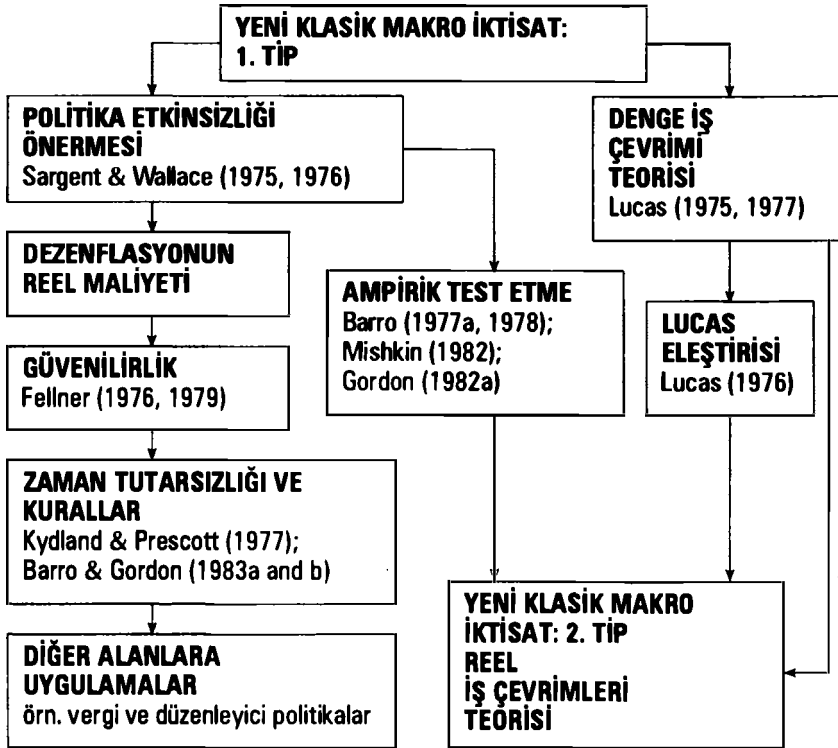
Lucas, Barro, Sargent ve Wallace gibi önde gelen yeni klasikler tarafından sunulan katkılar, 1970’ler boyunca özellikle ABD’de makroekonomik tartışmalara hakim olmuştur. Özellikle, Lucas’ın 1970’lerdeki iş çevrimi araştırması, makroiktisatçıların araştırmayı nasıl yürüttüğü ve dünyaya nasıl baktığına dair çok büyük bir metodolojik etkiye sahiptir (Lucas, 1980a, 1981a; Hoover, 1992, 1999; Bölüm 6). Örneğin, tüm işsizliğin gönüllü olarak sayılması fikri her ne kadar tartışmalı olsa da, iktisatçılar, “Lucasçı devrim”den sonra Keynes’in “gönüllü olmayan işsizlik” fikrini eleştirmeden kabul etme konusunda daha az istekli olmuştur (bkz. Solow, 1980; Blinder, 1988a; Snowdon ve Vane, 1999b).

Ancak, 1970'lerin sonunda, yeni klasik yaklaşımın çok sayıda zayıf yönü görünüre hale gelmiştir. Bu eksiklikler, temel olarak, sürekli temizlenmesi ve eksik bilgi şeklindeki ikiz varsayımların kullanılmasının sonucudur. 1982'de, yeni klasik denge modellerinin monetarist versiyonu, hem teorik hem de deneysel bir açmazı girmiştir. Örneğin, teorik açıdan bilgi karışıklığı ile ilgili varsayımın mantıksızlığı geniş ölçüde kabul edilmiştir (Okun, 1980; Tobin, 1980b). Metodolojik zeminde reddedilmiş olan yapışkan fiyatlarla birlikte, yeni klasik modeller paradan üretime doğru nedensellik içeren iş çevrimlerinin kabul edilebilir bir açıklaması olmaksızın bırakılmıştır. Ayrıca, para-üretim korelasyonunda paranın nedensel rolüne dair Sims (1980) tarafından ortaya atılan şüpheler, iş çevrimlerinin parasal açıklamalarına yönelik olarak çeşitli sorular oluşturmuştur. Deneysel açıdan, önceki bazı başarıların yanında, öngörülen paranın yansız olduğu şeklindeki önermenin desteklenmesine yönelik kanıtlar sağlam çıkmamıştır (bkz. Barro, 1977a, 1978, 1989a). Gordon'a göre (1989), yeni klasik teorikleştirmenin ilk evresinin etkisi, 1976-8 döneminde en önemli noktasına ulaşmıştır. Gordon, ayrıca, bu evrenin düşüş tarihini "tam olarak, Bald Peak, New Hampshire'da, 13 Ekim 1978 doğu yaz saatine (EDT) göre 8:59 a.m." olarak belirlemiştir. Çünkü Robert Barro ve Mark Rush (1980) politika-etkinsizliği önermesini ABD savaş sonrası çeyreklik verileri üzerinde ampirik olarak test ettikleri sunumlarına bu tarihte başlamışlardır. Sunumları, sadece üç tartışmacı tarafından şiddetle eleştirilmekle kalmamış aynı zamanda yazarlara bile şüpheli görünen tartışmalı sonuçlar içermiştir (bkz. Hoover, 1992, Cilt 1). Bu nedenle, toplam fiyat düzeyi ve para arzı verilerine ilişkin kabul edilen bilgi açıklarının mantıksızlığı ve ampirik testlerin politika etkinsizliği önermesine güçlü bir destek sunmaktaki başarısızlığına bağlı olarak, 1980'lerin başları, yeni klasik yaklaşımın I. Tip (parasal sürpriz) versiyonunun büyük ölçüde terk edilmesine tanık olmuştur (Barro, 1989a). Reagan ve Thatcher deflasyonlarını takiben, 1980-82 döneminde ABD ve İngiltere'nin her ikisinde de yaşanan resesyonların derinliği, eleştirmenlere yeni dayanaklar sunmuştur. Bu zorlukların bir sonucu olarak, parasal sürpriz modeli, modern bilgi-zengini endüstriyel ülkeler için geniş ölçüde uygunsuz sayılır hale gelmiştir.

Bununla birlikte, Stanley Fischer (1977) ve Edmund Phelps ve John Taylor (1977), rasyonel beklentilerin dahil olduğu modellerde, nominal sapmaların reel etkiler üretmeye haiz olduğunu zaten göstermiştir. Bu durum, sürekli temizlenen piyasalar varsayımının terk edildiğini gösterir. Rasyonel beklentiler hipotezinin kabulü, yeni klasik olmak için gerekli bir koşul olsa da, kesinlikle yeterli değildir. Gelişiminin başındaki yeni Keynesyen katkıları takiben, rasyonel beklentiler hipotezinin politika etkinsizliği için de yeterli bir koşul olmadığı kolaylıkla fark edilmiştir. Sonuç olarak politika etkinsizliği önermesi, "ihmal edilmiş ve matemsiz bir şekilde ölmeye" terk edilmiştir ve "yıpranmış yeni klasik söylemin yerine reel iş çevrimleri teorisini geliştirmiş olan Minnesota'dan Edward Prescott bu boşluğu doldurmuştur" (Gordon, 1989). Bu nedenle Lucas'ın MEBCT'si, teknolojik şokları vurgulayan yeni klasik reel iş çevrimi modelleri (Stadler, 1994), finansal bozuklukları vurgulayan yeni Keynesyen modeller (Gordon, 1990) ve her iki yaklaşımdan görüşleri birleştiren yeni neo-klasik sentez modelleri (bkz. Lucas, 1987; Goodfriend ve King, 1997; Blanchard, 2000) ile yer değiştirmiştir.

Yeni klasik yaklaşıma yakın olan iktisatçılar (Finn Kydland ve Edward Prescott gibi), reel denge iş çevrimleri teorisi olarak bilinen yeni klasik modelin II. Tipini geliştirmişlerdir (REBCT, bkz. Şekil 5.7). REBCT yaklaşımının savunucuları, iş çevrimlerinin açıklanmasında parasal sürpriz yaklaşımını terk etmişken, denge yaklaşımının unsurlarını ve I. Tipte kullanılmış olan yayılma mekanizmalarını (uyum maliyetleri gibi) elde tutmuşlardır. Lucas eleştirisine karşılık vermek, ayrıca, REBCT'nin gelişmesinin arkasındaki en önemli itici güç olmuştur (bkz. Ryan ve Mullineux, 1997).

Yaklaşımı çevreleyen uyumsuzlukların yanında, yeni klasik iktisatçılar son on beş yılda makroekonominin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu etki, bir dizi alanda görülebilir.

Şekil 5.7 Yeni klasik makroekonominin gelişimi

İlk olarak, makroekonomide sözde “rasyonel beklentiler evrimi” ile sonuçlanan beklentilerin modellenme yöntemlerine çok fazla önem vermiştir (Taylor, 1989). Örneğin, rasyonel beklentiler hipotezi yeni Keynesyenler ve yeni politik makroekonomi çevresindeki araştırmacılar tarafından geniş ölçüde benimsenmiştir (bkz. Bölüm 7 ve 10). Ayrıca, Dornbusch’un (1976) döviz kuru hedef aşımı modeli (bkz. Bölüm 7) için önemli bir girici olmuştur. İkinci olarak, rasyonel beklentilerin, politikadaki bir değişikliğin beklentileri neredeyse kesinlikle etkileyeceği (ve ardından muhtemelen ekonomik birimlerin davranışını etkileyeceği)

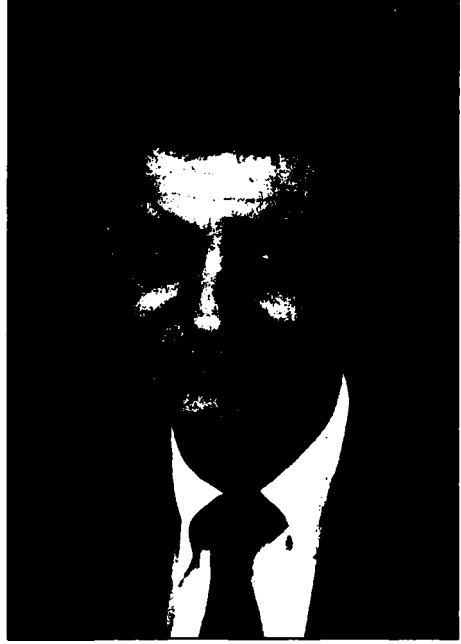
şeklindeki anlayışı şimdilerde oldukça geniş bir biçimde kabul edilmektedir. Bu durum, sonrasında, iktisatçıların makroekonomik istikrar politikasının rolü ve yürütülmesi üzerinde tekrardan düşünmesine olanak tanımıştır. Özellikle, para politikasının dengeleyici rolünü tartışırken “politika kuralı” üzerine yapılan modern vurgu, rasyonel beklentiler fikrinden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Yeni klasik makroekonomiyi çevreleyen uzlaşmazlıkların çoğu, rasyonel beklentiler hipotezinin niteliğine değil, yeni klasik modellerin yapısından elde edilen politika çıkarımlarına yönlendirilmiştir. Bu bağlamda, piyasaların sürekli olarak temizlenmediği ve fakat birimlerin rasyonel beklentilere sahip olduğunun kabul edildiği ve aynı zamanda doğal oran hipotezinin dahil edildiği Keynesyen benzeri dengesizlik modelleri, ekonominin istikrarını sağlamakta, halen, talep yönetimi politikalarına bir rol öngörmektedir. Toplam talebe yönelik rassal şoklar karşısında hükümet, politikalarını özel sektörün parasal ücretleri yeniden müzakere edebilmesinden daha hızlı bir biçimde uyarlayabiliyorsa, ekonominin istikrarını sağlamakta ve üretim ve istihdamın doğal seviyelerinin etrafındaki dalgalanmalarını dengelemekte, toplam talep yönetiminin hala bir işlevi vardır. Buiter’in (1980) özetlediği gibi, “hemen hemen tüm ilginç ekonomik modellerde, öngörülen ya da öngörülmeyen parasal ve mali politikaların reel sonuçları olacaktır. Bu durum, olası politika müdahalelerinin fayda-maliyet analizini, pratik bir iktisatçının ilgi odağı haline getirir”. Bu nedenle, hiçbir çözüm üretmeyen ve kendi araçlarının davranışlarını olası en basit ve değişmez kurallarla tanımlayan bir yönetimin olası tüm dünyalardan en iyisini getireceğinin garanti altında olduğuna dair bir sonuç çıkartılmamalıdır. Ayrıca, yeni Keynesyen modellerdeki ücret ve fiyatların aşamalı olarak uyum sağlaması durumunda, her türlü parasal dezenflasyon politikası, rasyonel birimler tarafından güvenilir ve öngörülmüş bile olsa, doğal işsizlik oranını artıran *hysteresis* etkileri ile birlikte, üretim ve istihdam açısından önemli bir durgunluğa yol açacaktır (bkz. Bölüm 7).

Son olarak yeni klasik makroekonominin, makroekonomik istikrar politikalarının rolü ve yürütülmesine dair tartışma üzerindeki etkisinin genel bir değerlendirmesine ulaşmaya çabalarken üç sonucun öne çıktığı görülmektedir. İlk olarak, makroekonomik istikrar politikalarının kısa dönemde üretim ve istihdamı etkilemesini güçsüz kılmak için gerekli olan koşullara devam edilmesinin mümkün olmadığı geniş ölçüde kabul edilmiştir. Bununla birlikte, ekonomik birimlerin ekonomi politikasındaki değişikliklerin etkilerini öngörecelerine dair olasılık, yetkililerin ekonomiyi istikrara kavuşturmak konusundaki yetki alanlarının daraltıldığını ifade eder. İkinci olarak, yeni klasik iktisat, üretim ve istihdamın teşviğinde toplam arz politikalarının kullanılmasına yönelik kanıtı güçlendirmiştir. Son olarak yeni Keynesyenler, yeni klasiklerin iddialarına karşılık vermeye zorlanmış ve bunu yaparken, özellikle de ücret ve fiyatların niçin aşamalı olarak uyum sağlama eğiliminde olduğunu açıklarken, ekonominin istikrara kavuşturulmasında müdahaleci politikaları (hem talep hem de arz yönetimi politikalarını) haklı çıkarmak için çok daha ses getiren bir mikro teorik temel sunmuşlardır.

Yeni Keynesyen iktisadı ele almadan önce, bir sonraki bölümde ilk olarak, yeni klasik iktisadın II. Tipinin, yani reel iş çevrimleri teorisinin gelişimini sorulayacağız.

ROBERT E. LUCAS JR.

Robert Lucas, 1937'de Yakima, Washington'da doğmuş ve lisans (Tarih) ve doktorasını Chicago Üniversitesi'nde sırasıyla 1959 ve 1964 yıllarında tamamlamıştır. Chicago Üniversitesi'nde okutmanlık (1962–3), yardımcı doçentlik (1963–7), doçentlik (1967–1970) ve Carneige–Mellon Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörlüğü (1970–1974) yapmış ve Chicago Üniversitesi'nde Ford Vakfı Misafir Araştırmacı Profesör (1974–1975) ve Profesör (1975–1980) olarak bulunmuştur. 1980'den beri, Chicago Üniversitesi'nde Ekonomi alanında John Dewey Ayrıcalıklı Hizmet Profesörü'dür. Makroekonomik analize denge yaklaşımı ve makroekonomik politika analizine rasyonel beklentileri uygulayışı ile en iyi olarak bilinen Robert Lucas, yaygın olarak, yeni klasik makroekonominin gelişimindeki öncü figür olarak bilinmektedir. Makroekonomik modelleme ve politika değerlendirmesinde oldukça etkili olan çalışmasına ek olarak, ekonomik büyüme gibi diğer araştırma alanlarına da bazı önemli katkılar sunmuştur. “Rasyonel beklentiler hipotezini geliştirmiş ve uygulamış olduğu ve böylelikle makroekonomik analizi dönüştürdüğü ve ekonomi politikası algılayışımızı derinleştirdiği için”, 1995'te Nobel Ekonomi Ödülü ile ödüllendirilmiştir.

En iyi bilinen kitapları arasında: *İş Çevrimleri Teorisi Üzerine Çalışmalar* (*Studies in Business Cycle Theory*) (Basil Blackwell, 1981); Thomas Sargent ile *Rasyonel Beklentiler ve Ekonometrik Uygulama* (*Rational Expectations and Econometric Practice*) (University of Minnesota Press, 1981); Nancy Stokey ve Edward Prescott ile *İş Çevrimleri Modelleri* (*Models of Business Cycles*) (Basil Blackwell, 1987); *Dinamik Ekonomide Rekürsif Metotlar* (*Recursive Methods in Economic Dynamics*) (Harvard University Press, 1989); *Ekonomik Büyüme üzerine Dersler* (*Lectures on Economic Growth*) (Harvard University Press, 2002).

Yazdığı sayısız makaleler içinde en iyi bilinenleri şunlardır: “Beklentiler ve Paranın Yansızlığı”, *Journal of Economic Theory*, 1972a; “Üretim–Enflasyon Değiş–Tokuşu üzerine Bazı Uluslararası Bulgular”, *American Economic Review*, 1997; “Ekonometrik Politika Değerlendirmesi: Bir Eleştiri”, *Phillips Eğrisi ve İşgücü Piyasaları* içinde (North–Holland, 1976); “Ekonomik Kalkınmanın Mekaniği Üzerine”, *Journal of Monetary Economics* (1988), “Nobel Dersi: Paranın Yansızlığı”, *Journal of Political Economy* (1996); ve “Makroekonomik Öncelikler”, *American Economic Review* (2003).

Profesör Lucas ile, 3 Ocak 1997’de New Orleans’taki otel odasında, Amerikan Ekonomi Derneği’nin yıllık konferansına katılırken görüştük.

Özgeçmiş Üzerine

Lisans olarak, Chicago Üniversitesi’nde tarih okudunuz ve ayrıca yüksek lisansınıza Berkeley’de bir tarih öğrencisi olarak başladınız. Neden Chicago’ya geri dönüp ekonomi alanında bir doktora öğrencisi olarak okumaya karar verdiniz?

Bir tarih öğrencisi olarak iktisat tarihi ve ekonomi ile daha çok ilgilenmeye başladım. Ekonomik güçlere vurgu yapan Belçikalı tarihçi Henri Pirenne’in çalışması, beni etkiledi. Berkeley’deyken, bazı iktisat tarihi dersleri almaya başladım ve hatta bir ekonomi dersine katıldım. Ekonominin ne kadar teknik bir alan olduğunu ve bir amatör olarak ilerlemenin nasıl imkansız olduğunu ilk öğrendiğim andı. Sonrasında, ekonomiye yönelmek istediğime karar verdim. Berkeley’de ekonomi okumak için finansal bir destek elde etmek için herhangi bir ümidim olmadığından, bu durum, Chicago’ya geri dönmeme neden oldu.

Yönlendiğiniz zaman, iktisatçıların kullandıkları teknik ve araçlara hakim olmanın zor olduğunu gördünüz mü?

Kesinlikle, fakat benim için heyecan vericiydi. Ekonominin içine girmeden önce, insanların sosyal bilimler sorunları için matematiği kullanıyor olduklarına dair herhangi bir fikrim yoktu. Bir kez farkına vardıktan sonra bu durumdan çok hoşlandım.

Lisedeyken matematik sizin için önemli bir konu muydu?

Lisedeyken öyleydi ve üniversitede de biraz aldım fakat bıraktım. Pozitif bilim ile ilgilenmezdim. Matematikte devam etmek konusunda motive değildim, gerçekten. Fakat ekonomide matematiğin nasıl kullanıldığını öğrendiğim zaman, bu alana yönelik ilgim yeniden alevlendi.

Hangi iktisatçının çalışmalarınızda en fazla etkisi oldu?

Yüz binlerce insanın. Samuelson’ın *Kurumlar*’ının, akademik çalışmaya başladığımda çok büyük etkisi oldu. Kitabı, benim kuşağımdaki iktisatçılar için bir kutsal kitap gibiydi. Friedman büyük bir öğretmendi, aslında alışık olmadık bir öğretmendi. Chicago’dan herkes size bunu söyleyecektir.

Hangi açıdan? Karmaşık fikirleri iletmekteki yeteneğinden dolayı mı?

Cevap vermesi zor bir soru. Ekonomik muhakemeye başvurabileceğinizi gösterdiği problemlerin genişliğinden dolayı diye düşünüyorum. Friedman'ın vurguladığı buydu. Bu kadar derinlemesine tek bir problem analiz edilmezdi, fakat problemlerin genişliği her şeyi içerirdi. Böylelikle, o hissi elde ederdik ve doğru bir biçimde, insani sorunlarda ortaya çıkan her türlü problem ile baş edebilecek kadar güçlü bir araç elde ediyorduk.

Avusturyalıların [Hayek ve diğerlerinin] çalışmaları sizin fikirlerinizi ne ölçüde etkiledi?

Bir keresinde kendimi Avusturyalı biri gibi düşündüm. Fakat Kevin Hoover'ın kitabı, bu durumun, Hayek ve diğerlerini yanlış okumamın bir sonucu olduğu konusunda beni ikna etti.

David Laidler [1992b] "iktisatçılar arasında tarih bilgisinin korkunç derecede düşük olduğunu" ifade ederek dikkat çekmiştir. Bir iktisatçı için yetkin bir tarihçi olmak önemli midir?

Hayır. Bazı iktisatçıların yetkin tarihçiler olması önemlidir, tıpkı bazı iktisatçıların yetkin matematikçiler, yetkin sosyologlar ve diğerleri olmaları gibi. Fakat hiç kimse için her konuda iyi olmak için ne bir ihtiyaç ne de bir olasılık vardır. Stephen Dedalus gibi, hiçbirimiz dünya kültürünün davetindeki utangaç konuklardan daha fazlası olmayacağız.

Keynes'in Genel Teorisi ve Keynesyen İktisat

1937'de doğdunuz. Büyük Buhran'ın, Friedman, Samuelson ve Tobin gibi iktisatçıların iktisada yönelik ilgilerini ilk sıraya taşımalarında çok büyük etkisi oldu. Büyük Buhran'ı yirminci yüzyılın en önde gelen makroekonomik olayı olarak görüyor musunuz?

Ekonomik büyüme ve özellikle de ekonomik büyümenin Üçüncü Dünya olarak ifade etmeye alışık olduğumuz ülkelere yayılımının yirminci yüzyılın en önemli olayı olduğunu düşünüyorum. Fakat Büyük Buhran ikinci olarak önemlidir. O dönemde neler olduğunu bilmek için çok gençtim, fakat Bunalım'ın ailem üzerinde önemli etkisi oldu. 1930'larda politik olarak farkındalık geliştirdiler. Politika ve ekonomi, ben büyürken evimde sürekli olarak konuşulan konulardı.

Tarihsel olayların teorik gelişmeler için ne kadar önemli olduğunu düşünüyor-sunuz? Örneğin, Büyük Buhran'ın Genel Teori'nin oluşumuna yol açtığı genel olarak kabul edilir.

Kesinlikle.

Çok önemli olduklarını düşünüyor musunuz?

Evet, bu örneği severim.

1970'lerde artan enflasyonun etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu olayın, Bü-

yük Buhran'ın Keynesyen iktisadın gelişimine yol açmasına benzer şekilde, Keynesyen iktisattan uzaklaşılmasında rol oynadığını düşünüyor musunuz?

Rasyonel beklentiler ile ilgili temel fikirler 1970'lerin başlarında geliştirilmiştir. Böylece ortaya çıkan enflasyonun önemi, bu teorik fikirlerin bazılarını doğrulamasındandır. Bir bakıma, zamanlama daha iyi olamamıştır. İşsizlik ve enflasyonu ilişkilendiren istikrarlı bir Phillips eğrisinin olmadığını iddia ediyorduk. 1970'lerin başlarına kadar ki mevcut olan savaş sonrası verileri kullanarak bu soru üzerinden hareket edebilirsiniz, ancak 1970'lerin sonlarında artık bitmiştir.

Keynes'i bir makroiktisatçı olarak nasıl görüyorsunuz?

Keynes'in, Hicks, Modigliani ve Samuelson ile birlikte makroekonominin kurucusu olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle, bu alandaki önde gelen bir figür olduğu kabul edilmelidir!

Robert Solow [1986] Genel Teori'yi "yirminci yüzyıl ekonomisinin en etkili çalışması ve Keynes'i en önemli iktisatçısı" olarak tanımlamıştır. Oysa sizin Keynes ile ilgili çok sayıdaki görüşünüzden, bir kimse, Genel Teori'yi neredeyse anlaşılamaz bulduğunuzu çıkarır. Siz, bu çalışmayı, Solow'unkine benzer bir anlayış ile kabul eder görünüyorsunuz.

Solow'un derlenmiş yazılarını entelektüel şüphesizliğin kanıtı, atıf ve fikirlerin transferi anlamında bilim insanlarının aradığı bir kanıt olarak incelediğinizde, Keynes'in neredeyse hiçbir etkisini bulamazsınız. Bu nedenle, bu türden yorumlar, Solow, basitçe ideolojiyi düşünmediği takdirde, bir bakıma samimi değildir. Elbette Keynes yirminci yüzyıldaki son derece önemli bir figürdür. Fakat onun başlıca etkisinin ideolojik olduğunu düşünüyorum. Bunalım, Rusya devriminin hemen ardından gelmiştir ve özellikle Sovyetler Birliği'nde herhangi bir bunalım olmadığından, ekonomik problemlerin çözümüne yönelik bir yol olarak sosyalizme dair idealist fikirler çoktu. Keynes, tamamen ana-akım iktisada atıfta bulunan *Para Üzerine bir İnceleme* ile kıyaslandığında, *Genel Teori*'de, kitabın tamamında ana-akım iktisada neredeyse hiç referans göstermeyerek, kendisini geri kalan ekonomi inancından ayırmak için büyük mesafeler kat etmiştir. Keynes'in bunalımların ciddiyetini vurguladığı *Genel Teori*'deki mesajı, merkezi planlamaya başvurmak zorunda olmadan liberal bir demokrasi çerçevesinde bunalımların çözülebileceğidir. Bu mesaj, demokrasiyi sürdüren sizin ve benim ülkelerimiz gibi ülkelerde, demokrasi savunucularını kesin olarak destekler. Savaş sonrasında tüm dünyayı organize etmeye yardımcı olmuştur ve liberal demokrasilerin etrafında toplandığı bir bayraktı. *Genel Teori* bu bakımdan olağandışı bir biçimde önemli bir kitaptır. Ekonomi teorisinden belki çok daha önemli. Fakat Keynes'in teorik fikirlerinin ekonomiyi deneyimlediğimiz yöntem üzerindeki etkisi farklı bir soru gibi duruyor, ki artık çok zayıf bir etkisi olduğunu düşünüyorum.

Makroekonomi öğrencileri halu Genel Teori'yi okumalılar mı?

Hayır.

Keynes 1969'da hala yaşıyor olsaydı, Ekonomi'deki ilk Nobel Ödülü'nü alacağını düşünüyor musunuz? Sizin oyunuzu alır mıydı?

Sanırım Joan Robinson ilkini alırdı, başından beri, bir Nobel tahmincisi olarak tahminlerim tartışmalı olmuştur. Ancak kesinlikle Keynes, öncesinde bir tane alırdı. İsveç Akademisi'nin bir üyesi olmadığımndan, atacağım bir oy da yok.

Keynes ve Marshall'ın matematikçi olarak başlayıp, her ikisinin de metodolojilerinde ekonomide matematiğin kullanımına önem vermemelerini, ekonomik fikirlerin belirtilmesinde önemli bir yöntem olarak görmemelerini şaşırtıcı buluyor musunuz? Ekonomi biliminde ana bir trend haline gelmekte olan bu durumdan vazgeçmelerinin nedeninin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Marshall eğitimini görürken ve hatta Keynes eğitimini görürken, İngiltere, matematik açısından sessiz bir yerd. Kolmogorov, Borel ya da Cantor gibi insanlarla birlikte çalışarak Fransa'da, Almanya'da ya da Rusya'da eğitilmiş olsalardı, daha farklı düşünürlerdi. Walras, Pareto ve Slutsky farklı düşünmüştür. O zamanlar, matematiksel iktisada yaşam veren insanlar, çoğunlukla, kıtadandı.

Makroekonomideki kısa dönem ve uzun dönem güçleri birbirinden ayıran geleneksel yaklaşımın yanlış anlaşıldığı ve zarar verici olduğu fikri, sizin miydi? Keynes herkesi yanlış yola mı sevk etti?

Kısa dönem-uzun dönem ayrımı Keynes'in değil, Marshall'ındır. Ayrıca, Keynes sürekli durgunluğun talep yetersizliklerinden kaynaklandığını düşündüğünden Genel Teori'de oldukça dışsaldır. Samuelson'ın neo-klasik sentezi, neo-klasik analiz için uzun dönemi, en azından burada, ABD'de, geri çağırmıştır. Şimdilerde, Samuelson'ın öğrencileri – benim tüm kuşağım – kısa dönemi de geri getirmeye çalışıyorlar! Oldukça zorlu gidiyor, biliyorum, ancak Samuelson kolay kısmı zaten yaptı ve bir şekilde geçimimizi sağlamalıyız. 1930'lar, Keynes ile başlayarak, hepimizi yanlış yola sevk etti. Hatta bugün bile, bunalımın sona ermesinden 50 yıl sonra, halkın önündeki kişiler, GSMH'daki en ufak bir oynamada kapitalizmin sonuymuş gibi konuşur. Keynes bugün yaşıyor olsaydı, Avrupa'nın toparlanması ve Japon mucizesine olanak veren sistemin kurulmasındaki rolüne dair ödül alırdı ve ikinci ve üçüncü dünya ülkelerini dünya ekonomisine entegre etme ihtimali ile ilgili heyecanlanırdı. Kısa dönemli ince ayarlar üzerine aşırı vurguya yönelik olarak benim kadar hoşgörüsüz olurdu.

Monetarizm

1970'ler boyunca akademi ve politika çevrelerinde monetarizmin yükselişine katkı sunan temel faktörler nelerdi?

Benim için söylemek zor, çünkü 1960'larda bir monetarist olarak yetiştirildim [gülerek].

İngiltere'de koşullar çok farklıydı, Coddington'ın [1976] 'hidrolik Keynesyenizm' olarak sınıflandırmalarına ve Samuelson'ın [1983] Keynes'in sisteminin "T mo-

deli” olarak belirttiği ifadelerle yetişmiş pek çok İngiliz iktisatçı için monetarist fikirler, bir şoktan çok daha fazla gelmişti.

Önde gelen Keynesyen teorisyenlerimiz, Tobin ve Modigliani gibi kişiler, modellerinde ve yüksek lisans öğrencisi olarak öğrendiğim modellerde paraya daima bir rol verirdi. İngiltere’de monetarizmin, tüm Thatcher programı için fazlasıyla geniş bir etiket olarak kullanıldığı doğru değil mi?

İngiliz medyası, hiç kuşkusuz, arz-yanlı iktisat ile monetarizmin aynı olduğunu düşünme eğiliminde olmuştur. Bazen piyasa mekanizması ve laissez-faire felsefesindeki her türlü inanç, aynı zamanda, monetarizmin bir parçası olarak sınıflandırılmıştır.

Birçok unsuru ayrı ayrı ele alabilirsiniz ve onları istediğiniz şekilde karıştırabilirsiniz.

Friedman’ın neredeyse tek başına monetarist bir karşı devrim inşa ettiğini düşünüyor musunuz?

Friedman’ın, çok büyük bir etkisi olmuştur. O olmasaydı ne olacağını söylemek çok zor.

İngiltere’de 1960’ların sonlarında ekonomi alanındaki lisans öğrencileri olarak kendi anılarımızdan biliyoruz ki, Friedman, Chicago’da sıklıkla tuhaf biri gibi tasvir edilirdi.

Burada da insanların onunla bir şekilde baş etmek için çabaladığı yöntem buydu, fakat başarılı bir biçimde değil.

Friedman’ın 1968a AER makalesine gidelim. 1981’de Robert Gordon son 20 yıl boyunca makroekonomide yazılmış olan muhtemelen en etkili makale olarak tanımlamıştır. James Tobin [1995] ise, yakın zamanda, daha da ileri giderek, “bir iktisat dergisinde yayımlanan şimdiye kadarki çok muhtemeldir ki en etkili makale” olarak tanımlamıştır. Bu özel makaleye ne gibi bir önem atfediyorsunuz?

Benim üzerimde çok büyük bir etkisi vardı. Leonard Rapping ve ben o günlerde Phillips eğrileri üzerine ekonometrik çalışma yapıyorduk ve bu makale, fikirlerimizi formüle etmeye çalışırken bizi doğru yöne itti. Modellerimiz Friedman’ın nedenselleştirmesine uygun değildi ve henüz onun nedenselleştirmesinde herhangi bir yanlış göremedik. İki birbirine zıt bakış açısını ele almak ve tutarlı bir durum ile sonuçlandırmak için ne gibi uyarlamalar yapabileceğinizi görmek gerçek bir bilimsel gerilimdi. Edmund Phelps benzer fikirleri izliyordu. Phelps, teoriyi, Friedman’dan biraz daha açık ifade ediyordu ve onun da benim üzerimde çok büyük etkileri olmuştur.

Bu durum mikro temellere olan ihtiyaçtan mı kaynaklanıyordu?

Evet. Her zaman, Friedman Phelps önermesinde olduğu gibi uzun dönemli bir Phillips değiş-tokuşu olmadığı önermesini düşünürüm.

Günümüzde monetarist karşı devrimin kalıntıları ile ilgili ne hissediyorsunuz?

Çok farklı yönleri gitmiştir. Rasyonel beklentiler makroekonomisi pek çok farklı yöne gitmiştir. Parasal güçlere hiç önem atfetmeyen bir reel iş çevrimleri teorisi vardır. Bu çalışma, her ne kadar kendimi hala bir monetarist olarak düşünsem de, benim ve diğerlerinin üzerinde oldukça etkili olmuştur. Sonra, bütçe açıklarının enflasyon belirlemede çok önemli olaylar olduğunu ve bu açıkların tahvil ya da para ile finanse edilmesinin ikincil bir öneme sahip olduğunu ya da hiç önemi olmayabileceğini düşünen, Sargent'ın maliyeci olarak adlandırdığı kişiler vardır. Ayrıca, kendimi aralarında sınıflandıracam, Friedman ve Allan Meltzer gibi eski moda monetaristler vardır. İnsanların üzerinde anlaşmaya vardığı şeylerden biri, her ne kadar pek çoğu ortaya çıkıp söylemese de, savaş sonrası dönemde ABD reel değişkenlerinin parasal güçlere oranının 3'te 1'den daha fazla olmasının açıklamasını yapmanın, verilere nasıl bakarsanız bakın, ekonometrik olarak güç görüldüğüdür. Farklı görüşlerden insanlar bir üst sınır olarak bunu ortaya atmışlardır. Parasal şokların reel değişkenlerdeki hikayenin yüzde 90'ını oluşturduğunu düşünürdüm ve hala 1930'lardaki temel hikaye olduğunu düşünüyorum. Ancak, parasal şokların, savaş sonrası dönemde reel değişkenlerin bir çeyreğinden daha fazlasını oluşturmasının hiçbir yolu yoktur. En azından, hiç kimse bunu yapmanın yolunu bulamamıştır.

Şimdilerde görüş birliğine varılmış önermelerden biri, parasal güçlerin uzun dönemde kesinlikle enflasyona neden olduğudur. Bu önerme bir soruyu halen açıkta bırakmaktadır. Eğer enflasyona neyin neden olduğunu biliyorsak, neden hükümet para arzını çok hızlı artırmak için ısrar etmektedir? Parasal genişlemenin arkasında yatan güçler nelerdir?

Adil olmak gerekirse, 1970'lerden beri kapitalist ülkeler, enflasyon ile ilgili, fantastik olarak ifade edebileceğim bir sicile sahiptir. Her merkez bankası tamamen ya da tamama yakın bir biçimde ilgisini fiyat istikrarına kaydırmıştır. Büyük bir iş başarmışlardır. Yüzde 3'ten yüzde 0'a gitme fikrini severim, fakat önemli olan şey yüzde 13'ten yüzde 3'e gitmektir. Herkes bu konuda anlaşacaktır. Bu sebeple, her ne kadar enflasyonun hala sürekli bir problem olduğu bazı Latin Amerika ülkelerinde az sayıda uç değer olsa da, gelişmiş ülkelerdeki kayıtlar oldukça şahanedir. Şili, enflasyonu zorla gidermiş olsa da, on yıldan beri sağlam kayıtlara sahip olmuştur. Ülkeler ardı sıra parasal büyümeyi kısıtlayarak enflasyonla baş etmeye çalışıyorlar. Fakat halen bilgisizlik söz konusu ve zorunlulukları yerine getirmemek için sürpriz enflasyon yaratmak yönünde bir kötü teşvik daima olacaktır.

Demokratik hükümetlerin istihdam hedeflerine yönelik çok daha fazla taahhütte bulundukları için uzun dönemde Cumhuriyetçi hükümetlerden daha fazla enflasyon yaratma eğiliminde olacağını düşünüyor musunuz?

Gevşek para ve sıkı para ABD'de 19. yüzyıldan beri bir sorun olmuştur. Cumhuriyetçilerin tamamının sıkı para yanlısı olduğunu ifade etmek oldukça iyi bir genelleştirme olur diye tahmin ediyorum.

Alberto Alesina'nın [1989] rasyonel partizan modeli'ne göre, genellikle daha iyi olacaktır.

Nixon ve Ford'un para politikasıyla ilgili yeteri kadar beceriksiz olduklarını düşünüyorum [gülerek].

Alan Blinder [1986, 1988b, 1992b] 1970'lerde, Amerikan Keynesyenciliğinin Friedman-Phelps önermesini devraldığını ve OPEC arz şoklarının etkilerini hesaba katmanın ardından, değiştirilmiş bir Keynesyen modelin 1970'lerin makroekonomik olgusunu açıklama hususunda oldukça yeterli olduğunu iddia etmiştir. Yanlış olduğunu düşünüyor musunuz?

OPEC şokunun doğrudan etkisinin küçük olduğu fikrindeyim. Hangi modellerin tartışılacağı ve hangi niteliklerle övünüleceği hakkında açık olmak isterim. Alan'ın ne gibi bir 'değiştirilmiş Keynesyen model' ifade ettiğini bilmiyorum.

Ona göre, beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi 1970'lerin ortalarında anaakım makroekonominin bir parçası haline gelmiştir ve sonrasında Friedman'ın monetarist iddialarının bazılarını içerdüğinden, Keynesyenizm "daha az ham" hale gelmiştir. Ancak, rasyonel beklentiler modelleri tartışmalı olarak kaldı.

Bu ikisini nasıl ayıracağınızı bilmiyorum. Ancak tekrardan, Alan'ın bir araştırmanın bazı parçalarına mı atıf yaptığını ya da sadece kendisinin oldukça fazla bilgili olduğu fikrini mi ima ettiğini bilmiyorum [gülerek].

Yeni Klasik Makroekonomi

Yeni klasik makroekonominin gelişiminde sizin ve meslektaşlarınızın çalışmaları'nın monetarizmden ayrı bir düşünce okulu yaratmış olduğunu düşünüyor musunuz?

Ben ve benim meslektaşlarım gibi kolektif bir ifadeyi sevmiyorum [gülerek]. Ben kendi çalışmamdan sorumluyum, tıpkı Sargent, Barro ve Prescott'un kendi çalışmalarından sorumlu olmaları gibi. Araştırmanın ortasındaiken, bu iş, her bir makale ve her bir problemde adım adım olan bir şey. "Ben bir okulum ve işte benim okulumun yapacakları bunlardır" demiyorsunuz. Bu etiketler olayın ardından yapıştırılıyor; çok önemli bir rol oynamıyorlar. "Beklentiler ve Paranın Yansızlığı" [1972a] ile ilgili en etkili makalem, Rapping ve benim Phillips eğrisi çalışmamızla ilgili konuşmak üzere davet edildiğimiz, Phelps tarafından organize edilen bir konferanstan çıkmıştır. Phelps, bir tür genel denge ayarlamasına ihtiyacımız olduğu konusunda bizi ikna etmişti. Phelps emek arz edenlerin bir ekonomide yer aldığını ve sadece emek arzı kararlarının neye benzediğini değil, aynı zamanda tüm genel dengenin neye benzediğini göz önünde tutmamız gerektiği hususunda ısrarını sürdürmüştür. Beni motive eden buydu. Bunun monetarist olduğunu düşünmedim, ama yeni bir okul olarak da görmedim.

Yeni klasik yaklaşımın makroekonomik düşüncede bir devrim ile sonuçlanmış olduğunu düşünüyor musunuz?

Sargent bir keresinde her türlü bilimsel gelişmeyi, tercihinize bağlı olarak, sürekli

bir evrim ya da süreksiz bir devrim olarak yorumlayabileceğinizi yazmıştı. Kendi adıma, “devrim” kelimesi ile herhangi bir romantik bağım yok. Bana göre, yalan, hırsızlık ve cinayeti çağırıştırıyor. Bu nedenle, devrimci olarak bilinmeyi tercih etmem.

Yeni klasik analizin politika çıkarımlarından biri, duyurulmuş ve öngörülen bir parasal genişlemeyi takiben kısa dönemde bile enflasyon ve işsizlik arasında bir değiş-tokuş olmadığıdır. 1980’lerin başında İngiltere ve ABD ekonomilerinin her ikisinde yaşanan dezenflasyonist deneyimin ışığında bu politika etkinsizliği önermesini nasıl görüyorsunuz?

Herhangi bir belirli dönemde neyin öngörülüp neyin öngörülemediğini söylemek neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle 1980’ler herhangi bir şeyin kesin bir testini sunmaz. Sargent’ın *Rasyonel Beklentiler ve Enflasyon* [1993] kitabındaki dezenflasyon üzerine iki makalesi bu konudaki en iyi analizi ve “öngörülen” politika değişikliği ile ne anlaşıldığına dair ciddi bir tartışmayı ortaya koyar.

1980’lerin başı yeni klasik modelin sizin geliştirdiğiniz parasal sürpriz versiyonunun terk edilmesine tanıklık eder. Düşünsel olarak, bu çalışmayı nasıl değerlendiriyorsunuz ve yeni klasik devrimin ilk aşamasının kalıntıları ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Nobel konuşmamda [1996] bunu ele aldım. Modellerim öngörülen ve öngörül-meyen enflasyon arasındaki ayrımı vurgular ve bir bilgi işleme modeli yoluyla bu ayrıma vardım. Ancak diğer insanlar aynı ayrıma, sözleşmeler üzerine düşünerek varmıştır. Bu ayrımı doğuracak pek çok yol vardır. Şu anda sanırım, buna dair anlayışımın, başka insanların anlayışlarından çok daha iyi olduğunu düşünüyorum [gülerek]. Şimdi bana hepsi oldukça benzer görünüyor. Öngörülen ve öngörüle-me-yen para arasındaki ayrım ve bu ikisinin etkilerinin nasıl farklı olduğunu, savaş sonrası dönemine ait makroekonominin ana fikri olduğunu düşünüyorum. Daha iyi teorik modellerle somutlaştırılmasını görmek isterim. Umarım, unutulmaz ya da kaybolmaz.

Yeni klasik denge modellerine karşı literatürde yükseltilmiş olan en ciddi eleştirilerin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Bana göre, en ilginç tartışmalar modellerin sınıfları hakkında değil, belirli modeller hakkında. Örneğin, Mehra ve Prescott’ın [1985] “Sermaye Primi” ile ilgili makalesi, hisse senedinin getirisi ile tahvillerin getirisi arasındaki büyük farkın nedenini açıklamakla ilgili olarak bildiğimiz her türlü neo-klasik modelin başarısızlığını vurgulamıştır. Bu gerçeği, neo-klasik iktisadın bir düşünce yapısı olarak başarısızlığı olarak kesinlikle görmediler, fakat diğer yandan, belirli bir neo-klasik modelin başarısızlığı olduğu inkâr edilemez. İlerlemek için çok daha verimli bir yol olduğunu düşünüyorum. Özellikle iktisatçı olmayanlar tarafından yapılan sistemin dengede olup olmadığına dair genel tartışmaların neredeyse tamamen anlamsız olduğunu düşünüyorum Bu pencereden bakıp New Orleans’ın dengede olup olmadığını soramazsınız. Bu ne anlamı gelir? [gülerek]. Denge, şeylere bakma yolumuzun nesnesidir, sadece. Gerçekliğin nesnesi değil.

Yeni klasik makroekonominin pek çok eleştirisi, güçlü dönemlerarası emek ikamesi etkilerini destekleyen geçerli kanıtlardan yoksunluk olduğunu iddia etmiştir. Bu eleştiri hattına nasıl bir tepki geliştiriyorsunuz?

Tamamen katıldığım söylenemez. “Geçerli kanıt” ile neyi ifade ettiğinizi bilmiyorum. Reel iş çevrimleri modellerinde dönemlerarası emek ikamesinin derecesi, gözlemlediğimiz büyüklüklerin istihdam dalgalanmaları yaratması için, yani, “geçerli kanıtların” bazıları ile tutarlı olması için *seçilir*. Bireyler üzerinde anket verisi kullanmış olan iktisatçılar, bireysel düzeyde istihdam dalgalanmalarını açıklamakta başarısız olmuştur. Çalışmalarından tercihler ile ilgili henüz hiçbir şey öğrenmiş değiliz. Bu bir hayal kırıklığı ancak bu başarısızlığı yeniden yorumlamak için hiçbir iyi niyet gösterilmedi, sanki bu, bir şeyi tahmin etmek için başarılı bir çabaymış gibi.

1972 tarihli Journal of Economic Theory içindeki “Beklentiler ve Paranın Yansızlığı” ile ilgili makalenizin en etkili makaleniz olduğunu düşünüyor musunuz?

Öyle görünüyor, ya da belki politika değerlendirmesi ile ilgili makale [1976] de olabilir.

“Lucas eleştirisi” ne derece etkili olmuştur, sizce?

Çok büyük bir öneme sahip olduğunu düşünüyorum. Ancak etkisi zayıflamıştır. Bir vampire haç gösterir gibi, bunu kullanarak ve açıkça “Lucas Eleştirisi” diyerek, insanları yenebildiniz. İnsanlar bundan yorulmuşlardı ve oldukça mantıklı olduğunu düşünüyorum. Eğer bir çalışmayı etkin bir biçimde eleştirmek istiyorsanız, onun içine girmeli ve ayrıntılarını eleştirmelisiniz. Ancak bazı ekonomik teoriler, ekonomik yapılar ortaya koymaksızın ekonomik sonuçlar elde edemezsiniz, bu çok temel bir durumdur diye düşünüyorum.

Thomas Sargent ile birlikte yazdığımız “Keynesyen Makroekonomiden Sonra” isimli 1978 tarihli makaleniz Keynesyen makroekonominin ölümünün beyanı gibi görüldü. Yeni Keynesyen iktisat biçiminde canlanması göz önüne alındığında, şu an, bunun erken bir açıklama olduğunu düşünüyor musunuz?

“Keynesyen” etiketi pek çok kişi için bir selamlama bayrağıydı. Kullanılmadan etrafta yatacak değildi. Sargent ve ben, kesinlikle emin olduğumuz belirli modeller seti ile ilgili konuşuyorduk, elbette.

1960’lar tarzı Keynesyen modeller hakkında konuşuyordunuz?

Wharton modeli, Michigan modeli, MPS modeli, var olmuş ve bazı anlamlarda Keynesyen olan modeller. İnsanların Keynesyen olarak adlandırmak isteyeceği tamamen farklı sınıflardan modeller ortaya çıkarsa, elbette ki eleştirilerimiz geçerli olamaz. 1988 yılında yapılmış bir çalışmayı eleştiren bir makaleyi 1978’de yazamazsınız [gülerek].

Bu makale [1978] çok sayıda güçlü retorik ifadeyi içeriyordu. Yazma aşamasında bunun bilincinde miydiniz?

Evet. Boston – Fed’in desteklediği bir konferansa davetliydik. Bir biçimde, düşman kampında olmak gibiydi ve asimile olmayacağımız bir açıklama yapmaya çalışıyorduk.

Reel İş Çevrimleri Teorisi

1980 yılındaki "Reel İş Çevrimlerindeki Yöntemler ve Problemler" isimli makale-nizde sonraki on yılın çalışmasını, bazı yönlerden, öngörür gibiydiniz. Kydland ve Prescott'un ele almak üzere olduğu metodolojik yaklaşım tarzını arıyor görünüyordunuz O zaman ne yapıyor olduklarının farkında mıydınız?

Evet. Ama çalışmalarını öngörüyor değildim.

Fakat bu makaledeki açıklamalarınız onların kullanmış oldukları metodolojik tarzı çağrıştırıyor gibiydi.

Prescott ve ben yıllar boyunca çok yakın olmuşuzdur ve her şey hakkında konuşuruz. Ancak bu makaleyi yazdığım dönemde, tek bozukluğun üretkenlik şokları olduğu bir makroekonomik modelden oldukça tatmin edici bir çalışma elde edebileceğinize dair bir fikre sahip olup olmadığını soruyorsanız, bu durumda cevabım hayır. Kydland ve Prescott bunun mümkün olduğunu gösterdiklerinde ben de herkes kadar şaşırmıştım [gülerek].

Siz, Friedman, Tobin ve diğer önde gelen makroiktisatçıların, 1980'lere kadar, etrafında dalgalanmaların olduğu bir uzun dönem durgun trend olduğunu düşünme eğiliminde olduğunuzu söylemek doğru olur mu?

Evet.

Temelde fikir farklılıkları, bu dalgalanmalara neyin sebep olduğu ve bu konuda ne yapabileceğiniz ile ilgiliydi. Bu durumda, Kydland ve Prescott [1982] gelip, düşünce tarzını değiştirdiler.

Trendden sapma açısından iş çevrimleri hakkında konuştular. Friedman, Tobin ve ben, trendin kaynağının tamamen arz-yanlı olduğu ve trend ile ilgili dalgalanmaların parasal şoklarla uyarıldığı düşüncesindeydik. Elbette, uzun dönem ve kısa döneme dair sorunlarla baş etmek için çok farklı türde teorik modelleri aklımıza getirdik. Kydland ve Prescott, bizim uzun dönemli olarak düşündüğümüz kaynakları, kısa-dönemli hareketlerde ne derece iyi işlediklerini görmek için ele aldılar. Şaşırtıcı olan şey, ne kadar iyi işlediği idi. İlkı, çoğunlukla Friedman ve Tobin'in tarafındayım, ancak bu çalışma temelinde dışlıncelerimizin ne çok değişmiş olduğuna dair hiçbir şüphe yok.

Oxford Economic Papers içindeki bir makalede Kevin Hoover [1995b], şunu öne sürmüştür; "kalibrasyon metodolojisi, bugüne kadar, ekonometrik yöntemler tarafından düzenlenenler kadar sıkı bir disiplin ihtiyacındadır... her şeyden öte, hangi standartların rekabet ettiği açık değildir, fakat çeşitlik modeller karşılaştırılmalı ve bir karara bağlanmalıdır". Bu bir problem oluşturur mu?

Evet, fakat Neyman–Pearson istatistiği ile çözülmüş olunması bir problem değildir. Buradaki bütün kuralcılık, yuvalanmış modellerin test edilmesi içindir. Yuvalanmamış modellerin karşılaştırılması her zaman felsefi bir sorun olmuştur. Kydland ve Prescott’un ortaya koyduğu bir şey değildir. Kydland ve Prescott’un, kısmen, Neyman–Pearson istatistik yöntemlerinin verimsizliğine karşılık verdiğini düşünüyorum. Yalnız bu yöntemler, bizim cevaplamak istediğimiz soruları cevaplamaz. Belki tarımsal deneylerin sonuçlarının araştırılmasında ya da ona benzer şeylerde işe yarar, fakat iktisat ile baş etmek için değil.

Reel iş çevrimleri yaklaşımının büyük bir katkısının, ekonomik dalgalanmaların anlamı, önemi ve özellikleri hakkında temel soruları ortaya çıkarması olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

Bu durumun her türlü etkili makroekonomi düşüncesi için geçerli olduğunu düşünüyorum. Bu ifadenin, reel iş çevrimleri teorisinin eşsiz bir katkısı olduğuna dair münferit bir durumu gösterdiğini düşünmüyorum.

Yeni klasik iktisattaki yakın dönem gelişmelerin yorumlanmasında, Gregory Mankiw [1989], reel iş çevrimleri teorisinin, her ne kadar, “bilimsel tartışmaların uyarılması ve teşvik edilmesinde önemli bir fonksiyona hizmet etmiş olsa da, gözlemlenmiş dalgalanmaların bir açıklaması olarak, eninde sonunda, (kendi tahminine) bir kenara atılacağını” iddia etmiştir. Makroekonominin gelecekteki gelişimine dair tahminleriniz nelerdir?

Mankiw’e katılıyorum, ancak bu gözlemin çıkarımlarını anladığını düşünmüyorum. Şimdilerde, nominal katılıkları, eksik kredi piyasalarını ve insanların kendilerini Keynesyenlerin vurgulamış oldukları gibi gördüğü pek çok diğer özelliği içeren Kydland ve Prescott’un tarzında modeller görüyoruz. Farklılık ise, bu özellikleri sadece ders kitabı diyagramları ile göstermek yerine, dışsal bir denge kavramı çerçevesi içerisinde bu özelliklerin niceliksel çıkarımlarını çözmeye başlayabilecek olmamızdır.

Yeni Keynesyen İktisat

Gregory Mankiw ile 1993’te yaptığımız söyleşide [bkz. Snowdon ve Vane, 1995], “Lucas ve takipçilerinin teorik itirazının karşılanmış olduğunu” ve Keynesyen iktisadın, şimdilerde, “mikroekonomik modeller üzerinde daha iyi temellendirildiğini” öne sürmüştür. Mankiw gibi yeni Keynesyenlerin, Keynesyen modeller için sağlam mikroekonomik temeller yaratmış olduğunu düşünüyor musunuz?

Kendilerini “yeni Keynesyen” olarak ifade eden insanların bazı ilginç teorik modelleri var. Bu itirazı ilk kim reddetmiştir bilmiyorum fakat Patinkin olduğunu düşünüyorum. Ben öğrenciyken, Keynesyen modeller için mikro temeller fikri, her zaman herkesin gündemindeydi ve Patinkin’in bu fikrin önde gelen temsilcisi olduğunu düşünürdüm. 1960’lardaki Keynesyen modeller, operasyoneldiler. Çünkü bu modelleri uyarmak yoluyla çeşitli politika değişikliklerinin etkilerini ölçebilmekteydiniz. Sargent ve benim gibi insanları heyecanlandıran durum budur. Bütçeyi her yıl dengelediğinizde ya da para arzını artırdığınızda ya da maliye politikasını değiştirdiğinizde

de ne olacağını bulabilirdiniz. Heyecan verici olan buydu. Önemli politika soruları yöneltten operasyonel ve niceliksel modellerdi. Şimdi, bu anlamda, yeni Keynesyen modeller niceliksel değil, verilere uygun değil; İçlerinde gerçekçi bir dinamik yok. Politika sonuçlarını yönlendirmek için kullanılamazlar. “Yeni Keynesyen iktisadın” başlıca politika sonuçları nelerdir? Bir sonraki görüşmenizde Greg Mankiw’e bu soruyu sor [gülerek]. İlginç politika sonuçları ortaya koyarlar mı, sormuyorum bile, sadece bazılarına çaba gösterirler. Friedman’ın, her yıl para arzını yüzde 4 genişletmemiz gerektiğini söylediğini herkes bilir. Eski Keynesyenler, bütçe açığı ile ne yapmamız gerektiği ve bunun etkilerinin ne olacağına dair ne düşündüklerine dair benzer fikirlere sahipti. Yeni Keynesyen iktisatçılar, makroekonomide bizi öncelikli olarak ilgilendiren sorulara değinecek gibi görünmüyorlar.

İşsizliğin, bu günlerde, ABD’ye kıyasla daha büyük bir problem olduğu Avrupa’da, bazı yeni Keynesyen çalışmalarda, bu olgu hysteresis etkisi açısından açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, Friedman’ın [1968a] toplam talep bozukluklarının doğal oranı etkileyemeyeceğini iddia etmekle yanlış olduğunu ima eder. Böylelikle, bu anlamda bazı Keynesyen iktisatçılar, toplam talep yönetiminin halen oynayabilecek bir rolü olduğunu ileri sürerek, işsizlik problemine eğilmeye çalışıyorlar. Friedman 1968 tarihli makalesini yazdığında, ABD’deki ortalama işsizlik oranı yüzde 4,8 civarında bir şeydi ve sistem daima bu düzeye döner görünüyordu. Sonrasında, doğal oran her tarafa sapmıştır. O günlerde, doğal oran sabit değerine şimdi olduğundan daha iyi geri dönüyor gibi görünüyordu. Herkes buna katılacaktır. Bu bir teori değil ve fakat ne olduğuna dair bir gözlemdir. Şimdilerde Avrupa’da yukarıya sapmalar çok daha dikkat çekicidir. İşsizlik oldukça önemli bir problemdir. Fakat bunun bir problem olduğunu ifade eden hiç kimseyi Keynesyen olarak adlandırmak istemem. Ljungqvist ve Sargent [1998], Avrupalı refah devleti ile işsizlik oranları arasındaki bağlantıyı kurmaya çalışarak, bu konuya dair çok heyecan verici bir iş yapmışlardır. Başarılıp başarmadıklarını bilmiyorum.

Bu, aynı zamanda, Patrick Minford ve diğ. ’nin [1985] İngiltere’deki çalışmasının da temasıydı.

Gerçi savunması zor bir temaydı, çünkü refah devleti, yaklaşık 30 yıldır, bugünkü biçimiyle, pek çok Avrupa ülkesinde mevcuttur.

Belki de en iyi yol, faydaların seviyesi yerine teşvik yapısı içerisindeki değişiklikleri tespit etmektir.

Evet. Yapmanız gereken şey bu. Ljungqvist ve Sargent, bu sorundan da söz etmeye çalışır.

Genel ve Metodolojik Konular

Lisans düzeyindeki öğrencilere geniş bir perspektif sunmanın sağlıklı olduğunu düşünüyor musunuz?

Bilmiyorum. Başlangıç seviyesinde makro öğretiyorum. Öğrencilerimin özel ve zorunlu olarak oldukça basit olan modeller görmelerini ve tühminlerini ABD veri-

leri ile karşılaştırmalarını isterim. Yalnız söylendiği için değil, kendileri için görmelerini isterim. Bu durum, eğitimlerine bir darlık katar. Fakat alternatif olarak, onlara okulların listesini vermek ve ekonomik akıl yürütmenin gerçekleri açıklamaya çalışmakta nasıl kullanıldığına dair öğrencilere hiçbir kavrayış sunmadan, her bir okulun ne dediğini bildirmek çok da etkili değildir. Belki bunu yapmanın daha iyi bir yolu vardır.

Temel bir başlangıç kitabı yazmayı hiç düşündünüz mü?

Bununla ilgili çok düşündüm, fakat yapmak oldukça zor olacaktı. Bir keresinde ders notlarımla oturdum ve yıllardan beri kullandığım notların bir ders kitabından ne kadar uzak olduğunu görmek istedim ve çok çok uzun bir yoldu [gülerek]. Bu nedenle hiçbir zaman yapmadım.

Formel metodoloji ve bilim felsefesi, merakınızı çeken bir alan mıdır?

Evet. Bu alanda çok fazla okumadım, fakat üzerinde düşünmeyi severim.

Friedman'ın üzerinizde büyük bir etkisi olduğu bilgisini verdiniz. Oysa, onun metodolojik yaklaşımı, sizin makroekonomiye yaklaşımınızdan tamamen farklıdır. Onun metodolojik yaklaşımı neden size yansımamıştır?

Ben, matematik ve genel denge teorisini severim. Friedman sevmezdi. Vapuru kışkırdığını düşünüyorum [gülerek].

Onun metodolojik yaklaşımı, daha çok Keynes ve Marshall'ın sınırlarında kalır gibi görünüyor.

Kendisini Marshallgil olarak tanımlar, her ne kadar bunun ne anlama geldiğini tam olarak bilmesem de. Her ne ise, kendim hakkında düşündüğüm şey, o değil.

Bir teorelin verimliliğini sağlamak için uygun kriterin, teorelin tahminleri ile elde edilen deneysel doğrulamanın derecesi olduğuna katılıyor musunuz?

Bunun gibi bir şey. Evet.

Bu metodoloji konusunda Friedmancısınız o halde?

Kesinlikle Friedmancıyım. Bu ifadeyle ilgili problem, tüm deneysel doğrulamaların eşit olmamasıdır. Bir teorelin hesaba katması gereken önemli şeyler vardır ve katmadığı takdirde, diğer yönlerden ne kadar iyi işlediğine aldırmayız.

Makroekonomik modeller için neo-klasik tercih teorisine dayalı mikro temellerin çok önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

Hayır. Modelin hizmet etmesini istediğiniz amaçlara bağlıdır. Kısa dönem tahmini için, örneğin, Wharton modeli, teorik temeller yolunda, az sayıda şeyle, çok iyi iş yapar. Sims, Litterman ve diğerleri, hiçbir şekilde iktisat içermeyen, tamamen istatistiksel değerlendirme yöntemleri ile iyi iş başarmıştır. Fakat bir kimse, politikadaki bazı değişiklikler altında davranışın muhtemelen nasıl değiştiğini bilmek isterse, insanların seçim yapma yöntemlerini modellemek zorunludur. Beni, Clark

caddesinde kuzeye doğru arabayla giderken görürseniz, birkaç dakika sonra hala aynı caddede kuzeye doğru gidiyor olacağımı tahmin ederek (mükemmel olmasa da) iyi bir tahminsel başarı elde edersiniz. Ancak, Clark caddesi kapalıyken, bu duruma nasıl tepki vereceğimi tahmin etmek isterseniz, nereye gidiyor olduğuma ve alternatif yollarımın neler olduğuna, yani karar problemimin doğasına dair fikre sahip olmanız gerekir.

Sizce neden iktisatçılar arasında makroekonomik meselelere kıyasla mikroekonomik meseleler üzerinde daha fazla görüş birliği vardır?

İfade ettiğiniz mikroekonomik görüş birliği nedir? Bu durum, mikroiktisatçıların yalnızca Slutsky eşitliğinde anlaştıklarını mı gösterir, yoksa tamamen matematiksel olan önermelere katıldıkları anlamına mı gelmektedir? Makroiktisatçıların da hepsi türevleri aynı şekilde almaktadır. Mikroiktisatçılar, uygulama ve politika hususlarında, makroiktisatçılar kadar şiddetli bir biçimde uyuşmazlık içindedirler. Tröst karşıtı davalarda, hiçbir taraf, uzman tanıklar bulmakta zorluk çekmemektedir. Bugün makroekonomik meselelerle ilgili çok büyük ölçüde görüş birliği olduğunu düşünüyorum. Fakat bilmediğimiz çok şey ve bu nedenle – zorunlu olarak – hakkında tartışılacak tonla mevzu var.

Makroekonomide görüş birliğinin ortaya çıkışına dair herhangi bir takım sinyaller görüyor musunuz ve eğer öyleyse, nasıl bir biçim alacak?

Bir meseleye dair makroekonomik görüş birliğine ulaşıldığında (enflasyonun parasal kaynaklarında olduğu gibi), mesele profesyonel tartışma aşamasını geçer ve bir başka şey hakkında tartışırız. Profesyonel iktisatçılar, öncelikle bilgendirler, politika yapıcı değil. Bizim sorumluluğumuz, araştırmayı yeni ve böylelikle zorunlu olarak tartışmalı bölgelere iterek, yeni bilgi yaratmaktır. Belirli meseleler üzerinde görüş birliğine ulaşılabilir, fakat bir araştırma alanında bütünüyle görüş birliği, durgunluk, ilgisizlik ve ölüme eşittir.

Günümüzde makroda, enflasyonun parasal kaynaklarından başka hangi alanlarda, bir görüş birliği olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce, örneğin, halen ince ayar¹ karşıtı olan iktisatçılar çoğunlukta mıdır?

Evet. İnce ayar, kesinlikle, birkaç derece aşağıya düşmüştür. Paul Krugman, ekonomik meseleler hakkında yazan iktisatçı olmayan kimseler aleyhinde oldukça etkili çok sayıda yazı kaleme almaktadır. Paul, mesleğin tümüyle ilgili çok etkin bir şekilde fikir belirtiyor ve sosyal bilimdeki en önemli soruları yöneltiyor. İktisatçılar, pek çok anlaşma alanlarına sahiptir. Bu durum, kısmen, sayılara bakıyor olmamız gerçeğine bağlıdır. Eğer bir kimse dünyanın açlığa sebep olduğunu söylerse, sayılara bakarız ve dünyada kişi başına gelirin artıyor olduğunu görürüz. Öyle görünüyor ki, pek çok soru üzerinde, iktisatçılar arasında büyük miktarda görüş birliği var. Teknoloji, arz-yanlı, uzun-dönemli meseleler üzerinde daha ve daha çok odaklanıyoruz. Onlar, artık, bizim için büyük meseleler. Bunalımın önlenmesi değil.

1 Literatürde ince ayar (*fine-tuning*) olarak kullanılan terim ile anlatılmak istenen, ekonomideki küçük iniş çıkışları dengelemek için yapılan sürekli müdahalelerdir (ç.n.).

Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme üzerine yakın zamandaki kitaplarında Robert Barro ve Xavier Sala-i-Martin (1995), "ekonomik büyümenin, makroekonominin gerçekten önemli olan kısmı olduğu" görüşünü açıklarlar. Sizin Yrjo Jahnsson derslerinizde [1987], siz de buna benzer bir şey söyler gibi görünüyorsunuz. Makroekonominin istikrar üzerine çok fazla zaman harcadığımı ve makroekonomi için bakılması gereken çok daha önemli bir mesele olan büyümeyi ihmal ettiğini belirtiyorsunuz.

Evet. Bu bir görüş birliği halini almaya başladı. Chicago'da yüksek lisansın ilk yılındaki makro dersimizde kullandığımız David Romer'in yeni ders kitabı, büyüme ile başlar. Romer kendisini bir yeni Keynesyen olarak tanımlayacaktır ve kendisini böyle tanımlamayı tamamen hak etmiştir. Ancak kitabının vurgusu, uzun dönem büyüme sorularına doğru bir kayma gösterir. Tamamen haklı olarak, diye düşünüyorum.

Yani bu klasiklere ve uzun dönemin büyük meselelerine bir geri dönüş?

Evet. Tamam [gülerek].

Size göre, yeni içsel büyüme ekonomisinin itici gücü neydi? Belki de bir "yakınsama kulübü"nden farklı olarak, insanların ampirik olarak gözlemlediği zengin ve fakir ülkeler arasındaki yakınsamanın yokluğu olabilir mi?

Hayır. Yeni büyüme teorisi hakkında yeni olan şey, yapmaya çalışmamız gereken şeyin, zengin ve fakir ülkeler için aynı terimlerle açıklama yapan tek bir neo-klasik model elde etmek olduğu fikridir. Bu durum, 1960'larda sahip olduğumuz görüşe karşıttır. O dönemde, gelişmiş ülkeler için bir teori olduğu ve üçüncü dünya için bir diğer modelin gerekli olduğu görüşü geçerliydi. 1960'lardaki tüm tahmin şöyleydi; belki Rusya modeline dayanan bir takım dışsal politikalar, kalkınmayı yoksul ülkelerde desteklemek için gerekliydi. İktisadi büyümenin piyasa güçleri yoluyla oluşacak bir şey olduğunu düşünmüyorduk.

İçsel büyüme üzerine şimdiye kadar yapılan çalışmaların önemli politika çıkarımlarının ne olduğunu düşünüyorsunuz? Bazı iktisatçılara göre, çalışma, devletin Solow modelindeki durumdan çok daha pozitif bir rolü olduğu fikrini ileri sürüyordu.

Evet. Solow modelinin bir çıkarımı ise şuydu; bir ekonominin uzun dönem büyüme oranı teknolojik değişim ile dikte edilirdi ve buna dair yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu. İçsel büyüme modellerinin bazıları, uzun dönem büyüme oranının içsel olarak belirlendiği ve örneğin, vergi yapısındaki değişikliklerin bu büyüme oranının değerine etkisi olabileceği şeklindeki bir takım özelliklere sahipti. Artık bu türden yeni modelleri vergi politikasındaki değişikliklerin büyüme etkilerini analiz etmek için kullanabiliriz. Bu daha önceden yapamayacağımız bir şeydir. Fakat bu etkilerin oldukça küçük olduğunu düşünüyorum. Büyüme oranlarının politika ile değiştirilebildiği bir modele sahip olduğunuzda bile, etkiler oldukça az gibi gözükmektedir.

Güney Doğu Asya'nın "Kaplan" ekonomilerinin çok başarılı olmalarının nedeni nedir sizce? Kaplan ekonomileri yüzde 8 ya da yüzde 9'luk büyüme oranları ile batıyı yakalarken, ekonomik büyüme göz önüne alındığında Afrika'da 1980'ler neredeyse tamamen kayıptı.

Afrika'daki korkunç politikaları biliyorsunuz.

Afrika ülkelerinin, genel olarak, başarılı bir kalkınma için gereken zorunlu kurumsal çerçevelerden yoksun olduklarını mı düşünüyorsunuz?

Hayır. Çok çok fazla sosyalist etki vardı. Tayvan, Kore ve Japonya gibi ülkelerin genel yapısı, tutucu, piyasayı destekleyen, işletmeleri destekleyen türde ekonomi politikalarına sahip olmalarıydı. Demek istediğim, onları tam olarak serbest ticaretçi olarak göremem, çünkü Japonya ve Kore, ticaret politikaları açısından, en azından, oldukça merkantillistler. Bu durumu doğru bulmuyorum. Fakat sosyalizm ve ithal ikamesinden çok çok daha iyidir.

Onlar dışa dönükken, bazı kalkınma iktisatçıları pek çok Doğu Asya Kaplanı ekonomiler içinde oldukça çok sayıda devlet müdahalesi olduğunu iddia eder. Aslında bu durumu başarılı bir devlet müdahalesinin örneği olarak görür.

Doğru. Japonya ve Kore'de de herkes bunu böyle görür [gülerek].

Siz bu şekilde görmüyorsunuz?

Chicago'daki Koreli öğrenciler bile Kore büyüme oranlarının devlet manipülasyonu ile tertip edildiğini düşünür. Bu görüşe katılmıyorum. Bunun için hiçbir kanıt görmedim. Fakat reddetmesi zor. Hükümetlerin, ekonomik büyümeyi destekleyeceğini düşündükleri şeyleri yapmakta son derece aktif olduğuna şüphe yok.

Ekonomi Politikası

1978 tarihli AER içindeki "İşsizlik Politikası" ile ilgili makalenizde, gönüllü olmayan işsizlik kavramı terk edilseydi, makroekonomik analizin daha iyi ilerleme göstereceğini ileri sürüyorsunuz. Pek çok iktisatçı, örneğin, Kevin Hoover [1988, 1995c], sizi bu bakımdan eleştirmekte ve işsizliği yalnızca gönüllü kabul edip edemeyeceğinizi sorgulamaktadır.

Her türlü işsizlikte gönülsüz ve gönüllü unsurların her ikisi de bulunur. İş arayan herhangi bir kimseyi ele alın. Günün sonunda bir iş bulamamışlarsa, bununla ilgili mutsuz olurlar. Bir iş bulmayı bir bakıma tercih etmemişlerdir. Herkes, onun sahip olduğundan daha fazla seçeneği olmasını arzu eder. Ancak açıktır ki, tüm bu işler etraftayken, işsizlikte gönüllü bir unsur da vardır. Biz işsizken, daha iyisini yapabileceğimizi düşündüğümüz için öyleyizdir.

Bunun Avrupalıların canını daha çok sıkan bir durum olduğunu tahmin ediyorum. Çünkü toplam işsizlik daha çok Avrupa'ya dair bir meseledir. ABD'deki bir mesele gibi pek görünmez.

Öyle olmalı.

Almanya, Fransa ve İtalya'da dahil olmak üzere pek çok Avrupa ekonomisi halen yüzde 10'un üzerinde işsizlik oranları deneyimlemektedir.

Üniversitemin bir mil uzağındaki komşulara giderseniz, yüzde 50 düzeyinde işsizlik oranları bulacaksınız. Yani, burada da bir mesele.

İngiltere Merkez Bankası Alman Bundesbank'tan daha az bağımsızdır. Bu durumun, İngiltere'nin enflasyon performansının Almanya'ninkinden daha az başarılı olmasının muhtemel bir sebebi olduğunu düşünüyor musunuz?

Bilmiyorum, olabilir. Ülkelerin para politikalarındaki farklılıkların politik kaynaklarına dair fazla bir anlayışa sahip olduğumu hissetmiyorum.

Ekonomi politikası, yeni klasik teorik gelişmeler tarafından, Keynesyenlerin ve monetaristlerinkine benzer şekilde yönlendiriliyor gibi görünmüyor. Bu gelişmelerin ekonomik politika oluşturulmasında etkisi neden daha az olmuştur?

Neden böyle söylüyorsunuz? Merkez Bankacılarının enflasyona artan ilgisi ve herkesin ince ayara yönelik azalan vurgusu hakkında konuştuk. Bu durum, ABD ve Avrupa'da son 20 yıldır önemli bir trend ve bana göre çok da sağlıklı bir yol.

Bu durum, rasyonel beklentiler ve denge teorizasyonu olmaksızın, Friedman'ın etkisinin bir sonucu olarak her halükarda gerçekleşmeyecekti mi?

Belki.

Washington'da bir ekonomi danışmanı olmak için davet edildiniz mi hiç? Bu sizin kendiniz için düşündüğünüz bir rol mü?

Hayır.

Bir keresinde şöyle bir yorum yaptınız; "bir akıl verme işine sahip olarak, güç durumlarla kendi başımıza uğraşmak durumundayız" [Lucas, 1981c]. Böyle bir rolü çok daha ciddi bir biçimde düşünmemiş olmanızın nedeni bu mu?

Hayır. Hiç değil. İktisatçıların her işe koşması gerektiğine inanırım [gülerek].

Keynes öyle yaptı.

Biliyorum. Böyle bir rol için, kişisel olarak, herhangi bir belirli yeteneğe ya da ilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum. Fakat John Taylor ya da Larry Summers gibi kişilerin yaptıklarından memnunum. Örneğin, Clinton sağlık sigortası reformunun yüz üstü devrilmesinin bütün nedeninin, yeteri kadar iktisatçının sürece dahil edilmemesi olduğunu düşünüyorum. İktisadı seviyorum ve ekonominin, ulusal politikaya dair hemen her türlü mesele ile büyük ölçüde ilgili olduğunu düşünüyorum. İyi iktisatçılar sürece daha fazla dahil edildikçe, daha mutlu oluyorum. Ancak kişisel olarak bunu yapmaya yakın hissetmiyorum kendimi.

Avrupa Parasal Birliği ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

Tekrardan, önde gelen bir konu olması gereken politika hakkında yeterli bilgim yok.

Sizde ekonomik bir kanı oluşturuyor mu?

Envanter teorisine dair bir meseledir. Çoklu para birimleri ile uğraşmanın maliyeti şudur; eğer Avrupa'da iş yapıyorsanız, siz ya da size yardım etmesi için çalıştırdığınız insanlar, çok sayıda farklı para biriminin envanter stoğuna sahip olmalıdır. Çünkü ödemeler birçok farklı para birimi ile yapılıyor. Parayı tutmanın envanter maliyeti, faiz getiren varlıkları tutmakla kazanabileceğiniz faiz kaybıdır. Genel geçer bir para birimine sahip olursanız, nakit envanterinizi birleştirebilirsiniz ve böylece bir tasarruf oluşur. Bu oldukça mütevazı bir tasarruf olur, fakat pozitifdir. Ama açıktır ki, çoklu para birimleri, büyük miktarlardaki zenginlikle uyumsuz değildir. Birleştirebilerseniz, daha iyidir, fakat bu türden tamamen ekonomik olan kazançlar oldukça mütevazıdır. Para politikanızı yönetmesi için bir başka kimseye güvenmiyorsanız, belki parasal birliğe karşı çıkmak istersiniz. Kendi adımı, para politikamı Almanlara teslim etmekten her zaman mutlu olurdum [gülerek].

Kişisel Bilgi

Milton Friedman ile görüştüğümüzde [bkz. Snowdon ve Vane, 1997b], kendisi görüşlerinin çoğuna yönelik olarak almış olduğu üç tepkiyi şöyle değerlendirmiştir; "ilk tepki, bunun tamamen bir saçmalıklar demeti olduğu şeklindedir, ikinci tepki, buna dair bir şeyler var olduğu şeklindedir ve üçüncü tepki, bu görüşlerinin teoriye içkin hale geldiği ve hiç kimsenin daha fazla bunlar hakkında konuşmadığı şeklindedir". Bu durum, sizin kabul ettirebilmek yönünde mücadele ettiğiniz yeni ve karşıt fikirlerle ne kadar paraleldir?

Biraz. Fakat Milton, Keynes gibidir, bilirsiniz. Fikirlerle, doğrudan halka, oy verenlere gider. Hakkında konuştuğu tepkiler, iktisatçı olmayanların, politikacıların, çok farklı sayıda insanın, savunduğu politikalarındaki değişikliklere yönelik tepkileriydi. Benim kariyerim aslında böyle bir biçim almamıştır. Etkim, daha çok bu uzmanlığın içinde kalmıştır ve bu nedenle işin teknik bir alt kümesi üzerindedir. Büyük dünyada herhangi bir etkim olmuşsa da, bunu belirleyemezsiniz. Çünkü etkim, diğer pek çok kişinin etkileri ile birlikte yer alır. Sargent'in etkisinden hareketle benim etkim nasıl söyleyebilirsiniz? Profesyonel iktisatçıların dışında hiç kimse benim hakkımda bir şey duymamıştır. ABD Kongresindeki hiç kimse "Ben Lucas'ın politikasını tercih ederim" demeyecektir. Cevap "Lucas kim?" olacaktır! [gülerek].

Nobel ödülüne dönecek olursak. 1993'te James Tobin ile görüştüğümüzde ve bu ödülle onurlandırılması ile ilgili ne hissettiğini sorduğumuzda, tepkisi, bir bakıma istemediği kadar savunmacı bir çizgideydi; İsveç Akademisi ona bu ödülü verdi. Haberleşmemiz sırasında, Milton Friedman'a da benzer bir soru sorduk ve bu durumun çok büyük bir mükafat olduğunu onayladı. Ayrıca bu ödülü ilk olarak Detroit'te bir park yerindeyken, yüzüne mikrofonu doğrultan bir muhabirden öğrendiğini söylemiştir. Nobel ödülü ile mükafatlandırılmış olmaya ne gibi bir önem atfettiğinizi merak ediyorduk.

Oh, benim için çok büyük bir şeydi. Başka ne söyleyebilirim bilmiyorum. Jim'in aklında ne olmuş olabilir bilmiyorum. Bu durum gerçekleştiğinde, kesinlik-

le çok mutluydu ve kesinlikle ödülü hak etmişti. Muhabirler size soracaktır ve bir süre sonra bu beni de kızdırır, “bu ödülü hak etmek için ne yaptınız?”. İsveç Akademisi’nin ne dediğine internetten bakmaları gerek. Bunu savunmak zorunda olmayı istemiyorum. Eğer Jim’in kastettiği bu ise, bu durumda ben de aynı şeyi düşünüyorum ve tıpkı onun gibi irite olmuş durumdayım.

Bu günlerde hangi konular ya da alanlar üzerine çalışıyorsunuz?

Aslında tekrardan para politikası hakkında düşünüyorum. Özellikle de, tüm merkez bankaları, artık, manipüle edebildikleri mevcut bir değişken olarak faiz oranı hakkında konuşuyor. Anlamıyorum. Ve şimdiye kadar enflasyonun kontrol edilmesine dair kayıtları oldukça iyi. Parasal hedeflere karşılık faiz oranı hedefleri açısından konuşmak, bana, bunun hakkında yanlış bir yoldan düşünmek gibi geliyor. Fakat madem öyle, neden gayet iyi işliyor?

Son olarak, bu görüşmede sorulmuş olmasını isteyeceğiniz herhangi bir soru var mı?

Bilmiyorum [gülerek]. Sorularınız benim için ilginçti. Siz iktisatçısınız ve ekonomiden tamamen bihaber bir gazeteci yerine bir iktisatçı ile söyleşi yapmak çok daha eğlenceli [gülerek].

6. Reel İş Çevrimi Okulu

Eğer bu teoriler doğru ise Keynesyen devrimin ardından geliştirilen makroekonomi, tarihin çöplüğündeki yerini alacaktır. (Summers, 1986)

6.1 Giriş: Parasal Sürprize Dayalı¹ Yeni Klasik Makroekonominin Sonu

Lawrence Summers'ın reel iş çevrimi teorisine ilişkin çarpıcı ifadesi hiçbir abartı taşımaz. Bu anlayış, ilk olarak 1980'lerin başlarında ortaya çıkan reel iş çevrimi okulu ile bağlantılı olarak iş çevrimi teorisinde görülen gelişmelerin çarpıcı sonuçları ile ilgilidir. Bundan önceki iki bölümde monetarizm ve yeni klasik iktisadın takdire bağlı aktivist istikrar politikalarının arzu edilmesini ve etkinliğine dair şüphelerinin etkisini gördük. Bu tür politikalar, toplam istikrarsızlığın ana kaynağının toplam talep şoklarının olduğu inanisına dayanmaktadır. Ancak hedeflenen (tam) istihdam oranına ulaşabilmek amacıyla genişletici toplam talep politikalarını ısrarla kullanmayı savunmak yerine, Friedman ve Lucas, istihdam hedeflerine ulaşabilmek için arz-yanlı politikaların kullanılmasından yanadırlar. 1960'lar ve 1970'ler boyunca, Friedman ve Lucas iş çevrimlerini açıklarken parasal şokları, çevrimi oluşturan birincil itici kuvvet olarak vurguladılar (Friedman, 1968a; Lucas, 1978a; 1990a). Reel iş çevrimi teorisyenleri arz cephesine dair analizlerinde bunun çok ötesine gitmişlerdir. 1980'lerin başında Kydland ve Prescott (1982) tarafından geliştirilen modelde iş çevriminin tamamen arz cephesiyle açıklandığı görülür. Bu çalışma yeni klasik makroekonominin "II. Tip" versiyonu olarak lanse edilmiştir. Gerçekten de, Kydland ve Prescott'ın araştırması, toplam talep şoklarına (özellikle de bunlar içindeki parasal şoklara) odaklanan, kendisinden önceki *tüm* ana-akım iş çevrimi açıklamalarına ciddi bir meydan okuma niteliğindedir.

Genel kanıyı özellikle sarsan şey ise, reel iş çevrimi teorisyenleri tarafından geliştirilen iş çevriminin her bir aşamasının (zirve, durgunluk, dip ve canlanma)

1 Yeni klasik iktisadın 'I. Tip' versiyonu Bölüm 4'te bu şekilde tanımlanmaktadır (ç.n.).

bir denge olduğuna dair çarpıcı görüştür. Hartley ve diğerlerinin (1998) işaret ettiği gibi, “genel sağduyuya göre, konjonktürün yükselmesi iyi, düşüşü ise kötüdür”. Bu “sağduyulu” bakış neo-klasik sentez döneminde de, “tam istihdam”ın dengeyi temsil etmesi ve durgunlukların refahı azaltan, piyasa başarısızlığı içeren ve istikrar politikası gerektiren dengesizlik dönemleri olarak görülmesi ile korunmuştur. Reel iş çevrimi teorisyenleri bahsedilen piyasa başarısızlığı görüşünü reddederler. İktisadi birimler tarafından arzu edilmeyen durgunluklar, bunların karşı karşıya kaldığı kısıtlardaki kaçınılmaz kaymalara verdikleri yanıtların toplam sonuçlarını temsil etmektedir. Bu veri kısıtlar altında, birimler optimal tepkiler vermekte ve toplam dalgalanmaların göstergesi olan piyasa sonuçları etkin olmaktadır. Dolayısıyla iktisatçıların toplam istikrarsızlığı açıklayabilmek için dengesizlik analizi, koordinasyon başarısızlığı, fiyat yapışkanlığı, parasal ve finansal şoklar ve temel belirsizlik gibi kavramlara başvurmalarına gerek olmayacaktır. Dahası, teorisyenler iş çevrimini anlayabilmek için, teknolojik gelişme oranındaki rassallığa göz yuman, temel neo-klasik büyüme modelini kullanabilirler (neo-klasik büyüme modeli Bölüm 11’de ele alınmaktadır). Bu yapı içinde iş çevrimi bir ekonomiyi oluşturan tüm birimler tarafından alınan maksimize edici kararların toplam sonucudur.

6.2 Parasal İş Çevrimi Teorisinden Reel Denge İş Çevrimi Teorisine Geçiş

Bölüm 5’te gördüğümüz üzere, 1972–82 dönemi boyunca egemen olan yeni klasik iş çevrimi teorisi, ilk olarak Lucas (1975, 1977) tarafından geliştirilen bir parasal sürpriz modeli idi (MEBCT). 1980’lerin başından beri toplam istikrarsızlığın temel açıklaması reel şoklardan çok parasal şoklara odaklanıyordu ve Long ve Plosser’in (1983) katkısından sonra reel denge iş çevrimi teorisi (REBCT) adını aldı. Bu yaklaşımın en bilinen savunucuları Minnesota Üniversitesi’nden Edward Prescott, Carnegie–Mellon Üniversitesi’nden Finn Kydland, Rochester Üniversitesi’nden Charles Plosser, John Long ve Alan Stockman, Boston Üniversitesi’nden Robert King, Northwestern Üniversitesi’nden Sergio Rebelo ve Harvard Üniversitesi’nden Robert Barro’dur (bkz. Snowdon ve diğ., 1994, içinde yer alan Robert Barro ve Charles Plosser söyleşileri).

1980’lerin başında MEBCT’nin genel kabul görmüş zayıflıklarına cevap olarak bazı yeni klasik teorisyenler, iş çevriminin hem kendisinden önceki neo-klasik modelin teorik eksikliklerden uzak hem de ampirik olarak sağlam bir denge tahlilini sunmuşlardır. Bunun sonucunda, eski modellerin öngörülemeyen parasal şoklar anlamında kullandığı *itici kuvvet* mekanizması yerine teknolojideki tesadüfi değişimler şeklinde ortaya çıkan arz şoklarını öne süren REBCT oluşturulmuştur. Bununla birlikte eski neo-klasik modelin *yayıma* mekanizması korunmuş ve geliştirilmiştir. İronik bir şekilde, denge teorisyenlerinin kuşkulu kaçış rotasını ilk teşhis edenlerden biri Tobin’dir (1980b). Lucas’ın para aldanması hikayelerini eleştirirken, Tobin “tam bilgiye dayalı reel denge modeli, doğal kaynaklar, teknoloji ve zevklerden etkilenen dalgalanmalar etrafında dolaşmaktadır” demektedir ve eğer bu dalgalanmalar tesadüfi süreç içerisinde hakikaten inatçı bir yapıya

sahip ise, yapılan gözlemler “iş çevrimine benzeyebilir”. Bu esnada, 1980’lerde Kydland ve Prescott tam da bu tür bir model üzerinde çalışmaktaydı ve Tobin’in yorumlarından iki yıl sonra *Econometrica*, Kydland ve Prescott’ın parasal olmayan denge modeli prototipi ile ilgili çalışmasını yayınladı.

Reel iş çevrimi teorisini daha detaylı olarak ele almadan önce, yeni klasik I. Tip (parasal sürpriz) yaklaşımının öncülerinden ikisinin bu ikinci evre denge teorisine verdikleri tepkiye bakmak ilginç olacaktır. Robert Lucas’ın görüşüne göre, Kydland ve Prescott makroekonomik modellemeyi ‘yeni bir alan’ olarak ele almıştır (Lucas, 1987). Ancak Lucas’ın REBCT’ye verdiği ilk tepki, parasal modelin karşıtı olan reel modellere odaklanmanın ‘bir hata’ olduğunu öne sürmesi ve “melez” bir modelin daha verimli bir yol açacağı üzerinde durmasıdır. Bununla beraber Lucas, iş çevrimlerinin anlaşılabilmesi için en iyi yolun “gerçek ekonomilerdeki zaman serisi davranışlarını aynen taklit eden, tüm bağlantıları oluşturulmuş yapay bir ekonomiyi betimleyen tam teşekküllü bir *model* kurulması” (Lucas, 1977) olduğu şeklindeki kendi görüşünü takip eden reel iş çevrimi teorisyenlerinin uyarladığı metodolojiyi onaylamıştır. Bu yapay ekonomik sistemler “gerçek ekonomilerde denenmesi, engelleyici şekilde pahalı olan politikaların daha düşük maliyetle test edilmesine imkan tanıdığı için” (Lucas, 1980a) bir laboratuvar hizmeti verebilir. Bu konu, 1980’ler boyunca reel iş çevrimi teorisyenlerinin araştırma gündeminde bulunmuş ve Lucas’ın (1980a) çalışması, denge teorisinin modern çağına referans noktası olmuştur. Williamson’ın (1996) belirttiği gibi, “Lucas’ın çalışmasında gelecekteki araştırma metodolojisine dair bir projeksiyon bulunur ki; bu metodoloji şaşırtıcı şekilde reel iş çevrimi programına yakınlık arz eder”.

1996’da Lucas, “parasal şoklar o kadar da önemli değildir. Bu, benim de sürüklendiğim bir görüştür. Şüphesiz bu görüşlerimde düzelme olmuştur” şeklinde itirafta bulunmaktadır (bkz. Gordon, 2000a, s. 555). Lucas aynı zamanda, iş çevriminin en azından 1945’ten beri tecrübe edilen düzeyinin göreceli olarak “önemsiz” bir problem olduğu görüşünü de birkaç kez ortaya koymuştur (Lucas, 1987, 2003). Onun görüşüne göre, yaşam standardının yükselmesi ile gerçekten ilgileniyorsak, iş çevrimi riskinin bakiyesini ortadan kaldırmak için karmaşık istikrar politikaları tasarlamaya çalışmak yerine, ekonomik büyüme sürecini anlamak çok daha önemlidir (bkz. Lucas, 1988, 1993, 2002, 2003 ve Bölüm 11).

1980’lerin sonunda Robert Barro (1989a, 1989c) neo-klasik iktisatçıların “yeni klasik yaklaşımın, paranın iş dalgalanmalarında oynadığı önemli rolü yeterince hesaba katmaması” sebebiyle paranın yanlılığının “yersiz” olduğuna dair 1970’ler boyunca yaptığı vurgulamaları da gündeme getirmiştir. 1980’lerin ortasına kadar Barro, reel iş çevrimi teorisyenlerinin katkılarını “özellikle ümit verici” ve “hakiki bir ilerleme” olarak nitelendirerek dikkate almaktaydı (Barro, 1984). Ayrıca kendi çalışması, yeni klasik makroekonominin I. Tip ve II. Tip versiyonları arasında bir köprü vazifesi görüyordu (bkz. Barro, 1981). Her halükarda eski modellerin sağlam ampirik başarıdan yoksun olması, 1970’lerde yeni klasik teorisyenlerin Barro’ya göre “teorik ve ampirik analizin üstün yöntemleri”ne önderlik eden başarılarını geçersiz kılmamaktadır (Barro, 1984).

Yeni klasiklerin Barro (1989a) tarafından tanımlanan temel başarıları şunlardır: (i) denge modellemesinin makroekonomik analizde uygulanması, (ii) rasyonel

beklentiler hipotezinin kabul edilmesi ve duyurulması ve (iii) oyun teorisinin politika yapılması ve değerlendirilmesinde uygulanması. İlk iki katkı, Lucas (1976) eleştirisinde daha iyi belirtilen analitik çerçeveyi sağlamasının yanında, makro modellerin mikro temeller üzerine oluşturulması hedefine yönelik rol de oynamaktadır. Üçüncü katkı ise, dinamik oyunlarla bağlantılı olarak, taahhüt, güvenilirlik ve saygınlığın, kurallar ve takdir arasındaki ayrımın netleştirilmesi kadar önemli olduğunun altını çizmektedir. Politikanın zaman tutarsızlığına bağlantılı olarak edinilen anlayış, para politikasının yürütülmesi dışında çok daha geniş bir alana da uygulanabilmektedir. Barro, reel iş çevrimi teorisi ile ilgili coşkusu korusa da, Lucas gibi o da çalışma sahasını 1980'lerin sonunda ekonomik büyüme ile ilgili konulara kaydırmaya başlamıştır (bkz. Barro, 1991, 1997; Barro ve Sala-i-Martin, 1995).

REBCT'nin evrimi ve gelişmesi ile ilgili detaylı çalışmalar için okuyucu, Walsh (1986), Rush (1987), Kim (1988), Plosser (1989), Mullineux ve Dickinson (1992), McCallum (1992), Danthine ve Donaldson (1993), Stadler (1994), Williamson (1996), Ryan ve Mullineux (1997), Snowdon ve Vane (1997a), Hartley ve diğ. (1998), Arnold (2002), Kehoe ve Prescott'a (2002) başvurabilir.

6.3 Tarihsel Perspektifte Reel İş Çevrimi Teorisi

Reel iş çevrimi teorisi, çağdaş savunucularına göre, teknolojik gelişme oranında büyük tesadüfi dalgalanmalar olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Üretim fonksiyonunun maruz kaldığı bu arz-yanlı şoklar, nisbi fiyatların değişmesi nedeniyle rasyonel bireylerin emek arzı ve tüketim kararlarını değiştirmesine ve sonuç olarak toplam üretim ve istihdamın dalgalanmasına yol açar. Bu gelişme büyük ölçüde eski parasal aldanma modellerinin son bulmasına ve Lucas'ın ifadesiyle "yapay ekonomiler" in kurulmasına cevap niteliği taşıdığı gibi, makroekonominin arz cephesine olan ilginin yeniden canlanmasını da temsil etmektedir.

İş çevrimlerinin parasal güçlerden çok, reel güçlerden oluşabileceği kesinlikle tamamen yeni bir fikir değildir. Kydland ve Prescott'ın (1982) öncü çalışmalarından esinlenen reel iş çevrimi modelleri, Keynes'in (1936) *Genel Teorisi*'nden önceki literatürde öne çıkan uzun dönemli analize dahildir (iki dünya savaşı arasındaki dönemde iş çevrimi ile ilgili mükemmel bir literatür taraması için, bkz. Haberler, 1963). Ralph Harwtrey gibi bazı iktisatçılar iş çevrimini tamamen parasal yorumlamaya devam etse de, özellikle aralarında Dennis Robertson, Joseph Schumpeter ve Knut Wicksell'in de bulunduğu diğer grup iktisatçılar çalışmalarında reel güçleri iş dalgalanmalarının lokomotifleri olarak görmekteydi (bkz. Deutscher, 1990; Goodhart ve Presley, 1991; T. Caporale, 1993). Robertson'un çalışması, çağdaş iş çevrimi teorisi içinde parasal güçleri hafife almazken, Goodhart ve Presley'e göre, Robertson'un teknolojik değişime yaptığı vurgu ile denge teorisyenlerinin o dönemdeki çalışmaları arasında çok büyük benzerlikler bulunmaktadır. Teknolojik değişim Joseph Schumpeter'in kısa dönemli istikrar-sızlık ve kapitalist kalkınmanın uzun dönemli dinamikleri analizinde de kilit rol oynamıştır. Yeni teknolojinin girişi, kısa dönemde dengeyi bozucu etkilerinin yanında verimliliğin uzun dönemdeki büyümesini de etkilediği için, Schumpeter,

çağdaş reel iş çevrimi teorisyenleri gibi çevrimler ve büyümeyi ayrılmaz şekilde birbirine bağlı görmektedir (bkz. Schumpeter, 1939). Caporale (1993), Knut Wicksell'in "ticaret döngüsü, mal fiyatlarındaki hareketlerden bağımsız reel sebeplerden oluşur" atfını kanıt göstererek reel iş çevrimi teorisini ilk açıklayanlardan biri olduğunu ileri sürmektedir. Wicksell'e göre ticaret döngüsünün ana sebebi doğal faiz oranını piyasa faiz oranının üzerine çıkaran arz-yanlı şoklardır. Bankacılık sistemi yeni doğal oranı yansıtan bir piyasa faiz oranı ayarlamakta her zamanki gibi başarısız olacağından, doğal faiz oranındaki artış piyasa faiz oranındaki düşüşe denktir. Ödünç verilebilir fon piyasasındaki dengesizlik, girişimcilerin finansal yatırımlarında kullanacakları ödünç fon talebine karşılık olarak bankacılık sisteminin içsel para yaratmasına neden olan bir yayılma mekanizması şeklinde hareket eder. Böylece yatırım patlaması, üretimin zaman yapısını bozarak, enflasyonist baskı yaratır. Sonunda parasal faiz oranı doğal orana ulaşır ve patlama sona erer. Bu açıklama ticaret döngüsünü açıklayan müteakip İsveç ve Avusturya orijinli monetarist teoriler üzerinde de büyük etkiye sahipken, Caporale, Wicksell'in ticaret döngüsüne ilişkin açıklamasının sermayenin marjinal ürünündeki reel bir şok ile başladığının altını çizmektedir. Dolayısıyla, Wicksell'in reel şokları ile ticaret döngüsündeki içsel para arzı, bir örneği King ve Plosser (1984) tarafından sunulan, kitabımızın kısım 6.12'de de değineceğimiz REBCT'nin çağdaş versiyonu ile dikkat çekici şekilde benzerdir.

Keynes'in (1936) *Genel Teorisi*'nin basılmasını takiben iş çevrimi modelleri, çarpan ve hızlandıran mekanizmalarının karşılıklı etkileşimi vurgulanarak kurulmuştur (Samuelson, 1939; Hicks, 1950; Trigg, 2002). Dalgalanmaların reel toplam talepten, özellikle de istikrarsız yatırım harcamalarından kaynaklanması, parasal faktörlerin etkisinin azalması ve arz-yanlı olguların iş çevriminin dönüm noktalarını yükselten kısıtlar sağlaması açısından bu modeller aynı zamanda "reel" modellerdir (bkz. Laidler, 1992a). Hak ettikleri değer ne olursa olsun, çarpan – hızlandıran modelleri 1960'ların başlarına kadar araştırmaların odak noktası olmaya devam etti. Makroekonomik analizin ilgi alanının iş çevrimi olgusundan, makroekonomik performansı geliştirecek yöntem ve politikalara doğru kayması, geniş ölçüde Keynesyen devrimin etkisini yansıtmaktaydı. Öyle ki, bazı iktisatçılar iş çevriminin artık büyük bir problem olmadığına, "İş Çevrimi Demode midir?" (Bronfenbrenner, 1969) sorusunu bile dikkate alacak kadar inanıyordu. "İş Çevriminin Sonu" hakkındaki benzer bir konjonktür 1990'ların sonunda ortaya çıktı ve "yeni ekonomi" başlığı altında temellendirildi (bkz. örneğin, Weber, 1997). 1970'ler ve 80'ler boyunca iş çevriminin (1945 sonrası istikrarsız döneme kıyasla) büyük bir şiddetle dönüşünü ve Keynesyen modelin sebep olduğu tatminsizliğin monetarist ve yeni klasik karşı devrimleri getirdiğini daha önce görmüştük.

1980'ler boyunca iş çevrimi ile ilgili araştırmalarda en yeni gelişmeler, istikrarsızlığın asıl kaynağını toplam talepteki dalgalanmalar ile açıklayan tüm eski modellere meydan okuyan, denge teorisyenlerinden ilham almaktadır. Bu nedenle reel iş çevrimi teorisi yalnızca neo-klasik sentez döneminin "eski" Keynesyen makroekonominin rakibi olmakla kalmaz, aynı zamanda tüm monetarist ve MEBCT yeni klasik modellerine de ciddi bir meydan okuma niteliği taşır.

Yukarıdaki etkilere ilaveten iş çevrimi için parasal teorilerden reel teorilere geçiş başka iki önemli gelişme tarafından da teşvik edilmiştir. Bunlardan birincisi, 1970'ler boyunca OPEC'in petrol fiyatlarını iki kez artırmasına bağlı olarak ortaya çıkan arz şoklarının, makroiktisatçılara, makroekonomik istikrarsızlığı arz-yanlı faktörlerle açıklamanın önemini hatırlatmasıydı (Blinder, 1979). Talep yönlü Keynesyen modelin, artan işsizlikle birlikte hızlanan enflasyonu yeterince hesaba katmakta başarısız olması ile birlikte bu olaylar bütün makroiktisatçıları, mikro temelleri tutarlı arz-yanlı makroekonomik teoriler oluşturulması için çaba sarf etmeye itmiştir (bkz. Bölüm 7). İkinci olarak, Nelson ve Plosser'in (1982) temel çalışması, toplam üretimin zaman içerisinde izlediği yolu açıklamakta, reel şokların parasal şoklardan çok daha önemli olabileceğini ortaya koymaktadır. Nelson ve Plosser, üretim düzeyinin "rassal yürüyüş" olarak adlandırılacak bir yol izlediği önermesinin kanıtlarla tutarlı olduğunu göstermektedir.

Nelson ve Plosser'in katkısını daha detaylı incelemeyen önce, Keynesyen ve yeni klasik iktisatçıların modellerinin arz cephesi için daha iyi mikro temeller kurma ile ilgili isteklerini, 1970'lerin sonunda ve 1980'lerde, özellikle ABD'de Ronald Reagan'ın başkanlığı döneminde, ortaya çıkan "arz-yanlı okul" ile karıştırmamak gerekir. 1980'lerin ortalarında Feldstein "geleneksel arz-yanlılar" ile "yeni arz-yanlı iktisat" ayrımını yapmıştır (Feldstein, 1986). Geleneksel arz-yanlıların analizleri ana-akım neo-klasik iktisadi analize dayanır ve piyasanın etkinliğini, ekonomik büyümeyi teşvik eden faktörlerin önemini ve devletin başarısız olma ihtimalini vurgular. Bu tür bir arz-yanlı iktisat, Keynesyenler, monetaristler ve yeni klasiklerin de içinde olduğu geniş bir konsensüsü yansıtır (bkz. Friedman, 1968a; Tobin, 1987; Lucas, 1990a). Buna karşın Arthur Laffer, Jude Wanniski ve bizzat Başkan Reagan'ın kendisi gibi yeni arz-yanlılar, vergi azalışları ve deregülasyonun ekonomik büyüme oranı üzerindeki etkisi ile ilgili "cömert iddialar"da bulunmuşlardır. Arz-yanlılar, Reagan'ın vergileri düşürmesinin 1982'den sonra ABD ekonomisindeki iyileşmede teşvik edici etkisi olduğunu iddia ederken, Tobin (1987) Reagan'ın politikalarını "beklenmedik şeyleri aniden bulan anti-Keynesyen doktorlar tarafından yönetilen, arz-yanlı kokacarı ilaçları olarak mas-kara talep uyarıcılarından oluşan Keynesyen ilaç" şeklinde değerlendirmektedir. "Reaganomics" tartışması ve "yeni arz-yanlıların" 1980'ler boyunca süren etkisi için bkz. Samuelson (1984); Blanchard (1986); Feldstein (1986); Levacic (1988); Modigliani (1988b); Roberts (1989) ve Minford (1991).

6.4 İş Çevrimleri – Rassal Yürüyüş Karşılaştırması

1970'ler boyunca, iş çevrimi araştırmalarına olan ilginin yeniden doğmasıyla, iktisatçılar, ekonomik zaman serilerinin istatistiksel özellikleri ile daha çok ilgilenmeye başladılar. Bu çalışmada yer alan ana problemlerden biri trendi çevrimden ayırmaktı. Geleneksel yaklaşım, ekonominin, Solow'un neo-klasik modelinde (Solow, 1956) tanımlanan, büyüme oranının trendini takip eden bir patika boyunca geliştiğini düşünüyordu. Bu yaklaşım, kısa dönemde dalgalanmaların birincil olarak talep şokları tarafından belirlenen trend ile ilgili olduğunu, GSYİH'nın uzun dönemdeki trend bileşenlerinin ise düzgün olduğunu varsaymaktadır. Bu genel

kani 1980'lerin başlarına kadar Keynesyenler, monetaristler ve yeni klasik iktisatçılar tarafından da benimsenmişti. Bahsedilen üç grubun talep şoku modelleri geçici olarak trendden sapan üretimi açıklamaktaydı. Eğer iş çevrimleri geçici olaylar ise, durgunluklar uzun dönemde GSYİH üzerinde olumsuz etki yaratmayacaktır. Ancak, Keynesyenler bu sapmaların şiddetlenip yayılabileceğini ve dolayısıyla düzeltici müdahalenin gerekli olduğunu savunurken; monetaristler ve özellikle yeni klasik iktisatçılar ise aktivist istikrar politikasının gerekliliğini reddeder, piyasa güçlerinin ve kurallara dayanan para politikasının dengeleyici gücüne büyük bir inanç duyarlar.

1982'de Nelson ve Plosser genel kaniya meydan okuyan önemli bir makale yayınladı. Makroekonomik zaman serileri ile ilgili bu araştırmalarında, "pür geçici dalgalanmaların kaynağı olarak parasal çalkalanmalara odaklanan makroekonomik modeller, üretimdeki büyük ölçekli dalgalanmaları açıklamakta asla başarılı olamayabilirler ve reel faktörlere bağlı bu stokastik değişimler makroekonomik dalgalanmalar ile ilgili her model için zaruri bir unsurdur" sonucuna varmışlardır. Eğer toplam dalgalanmaların arka planında reel faktörler var ise, iş çevrimleri geçici olaylar olarak görülemez. 1973'ten sonra çok tartışılan "verimlilik azalışı" buna güzel bir örnektir (bkz. Fischer ve diğ., 1988). Abel ve Bernanke (2001) ABD'de GSYİH'nın 1980'ler ve 90'lar genelinde 1947-73 trendi ile uyumlu seviyelerin altında kaldığını belirtmektedir. Solomou (1996), iki dünya savaşı arasında kalan dönemde İngiltere ekonomisi üzerine yaptığı analizinde Birinci Dünya Savaşının yarattığı şokun ve savaşın hemen ardından gelen dönemdeki diğer şokların denge üretim patikasında kalıcı etkileri olduğunu bulmuştur.

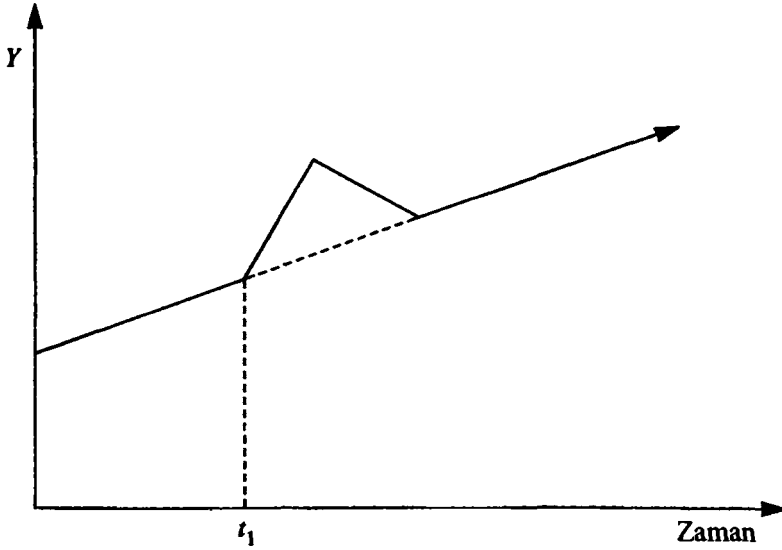
Nelson ve Plosser'in belirtmiş olduğumuz önemli sonuçlarına ulaşmalarının nedeni, ABD verileri üzerine yaptıkları araştırmalarında GSYİH'nın rassal bir yürüyüşü takip ettiği hipotezini reddetmelerine imkan olmamasıydı. Bu sonuç geleceksel yaklaşımdan nasıl farklılaşmaktadır? Geri çevrilebilir konjonktürel dalgalanmaların reel GSYİH'daki kısa dönemli hareketler olarak sayılabileceği görüşü (6.1) numaralı denklem ile gösterilebilir:

$$Y_t = g_t + bY_{t-1} + z_t \quad (6.1)$$

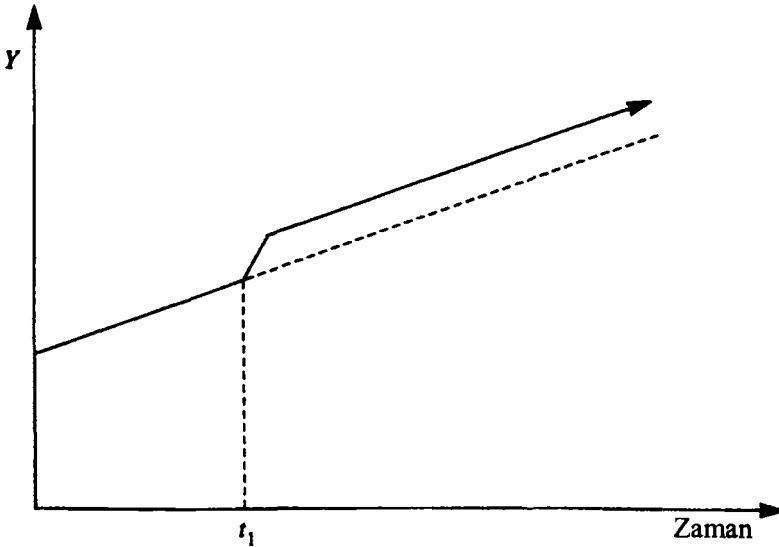
t zaman, g ve b sabitler ve z ise ortalaması sıfır olan tesadüfi şokları göstermektedir. (6.1) numaralı denklemde g , deterministik bir trend izleyen GSYİH ortalama büyüme oranını temsil etmektedir. z_t 'ye, t dönemindeki üretimi trendin üzerine çıkaran bir şok uygulandığını düşünelim. Bu şokun yalnızca bir dönem etkili olacağını varsayalım. Y_t , Y_{t-1} 'e bağlı olduğu için, şok, zaman içinde iletilerek seri korelasyon yaratacaktır. Ancak geleneksel yaklaşıma göre $0 < b < 1$ olduğu için, bu şokun üretim üzerindeki etkisi nihayetinde sönüp gidecektir ve üretim trend büyüme oranına geri dönecektir. Bu durumda, üretimin "trend yoluna dönen" veya "trendde durağan" olduğu söylenebilir (bkz. Blanchard ve Fischer, 1989).

Durağan trend durumundaki bir ekonomide, t_1 zamanında oluşan genişletici parasal bir şokun üretim patikası üzerindeki etkisi Şekil 6.1'de gösterilmektedir. Dikkat edilirse, Y sonunda trend yoluna geri dönmektedir ve dolayısıyla bu durum beklenmeyen parasal şoklar sebebiyle üretimin doğal orandan sapmasının geçici olacağını ortaya koyan doğal oran hipotezi ile uyumludur.

Yukarıdakilere karşıt olarak, Nelson ve Plosser GSYİH'da meydana gelen gözlemlediğimiz değişikliklerin büyük bir çoğunluğunun kalıcı olduğunu, bu nedenle bir şoku takiben üretimin eski trendine dönme eğilimi olmayacağını ele almaktadırlar.

Şekil 6.1 "Trend yoluna dönme" durumunda üretim patikası

Şekil 6.2 Şoklar kalıcı etkiye sahipken üretim patikası

Bu durumda GSYİH, rassal yürüyüş olarak bilinen istatistiksel bir süreçtir. (6.2) numaralı denklem GSYİH'nın rassal yürüyüşe sürüklenmesini göstermektedir:

$$Y_t = g_t + Y_{t-1} + z_t \quad (6.2)$$

(6.2) numaralı denklemde g_t üretimdeki "sapma"yı göstermektedir ve Y_t 'nin Y_{t-1} 'e bağlı olduğu düşünülecek olursa z_t 'ye uygulanacak herhangi bir şok, üretimi kalıcı olarak yükseltecektir. Şekil (6.2)'de t_1 zamanında oluşan bir şokun üretim düzeyini yükselttiğini düşünelim. Bir sonraki dönemin üretimi t_1 zamanındaki üretime bağlı olduğu için, üretimdeki artış gelecekteki her bir dönem için kalıcı olacaktır. Sapmaların olduğu rassal yürüyüş durumunda, üretimin bir "birim kök" sahibi olacağı söylenebilir ki, bu da (6.2) numaralı denklemde gecikmeli üretim teriminin katsayısının birime eşit olması demektir, $b = 1$. Birim köklerin tanımlanması, üretim fonksiyonuna etki eden şokların tezahürü olarak varsayılır.

Nelson ve Plosser'in bu bulguları, iş çevrimi teorisinde radikal sonuçlara yol açmıştır. Eğer teknolojik değişmeye bağlı verimlilik artışıdaki şoklar sık ve tesadüfi ise, rassal yürüyüşü takip eden üretim patikası, bir iş çevrimine benzer özellikler taşıyacaktır. Ancak bu durumda GSYİH'da gözlemlenen dalgalanmalar, üretimin pürüzsüz deterministik bir trendden sapmaları değil, doğal (trend) üretim oranındaki dalgalanmalardır. Pürüzsüz bir trendin etrafında dalgalanan üretim düzeyi, aslında her bir kalıcı verimlilik şokunun yeni bir büyüme patikası belirlediği ve bir kalıcı şoklar serisinin teşvik ettiği doğal oran üretimindeki dalgalanmalardır. Solow'un temel çalışmasına göre, geleneksel olarak iktisatçılar büyüme analizini dalgalanma analizinden ayırsalar da Nelson ve Plosser'in temel çalışması, trendi belirleyen ekonomik güçlerin dalgalanmaya sebep olanlardan farklı olmadığını ileri sürer. Yeni klasiklerin dünyasında, yansızlık önermesi uyarınca, GSYİH'daki kalıcı değişimler parasal şokların sonucunda oluşamayacağından, istikrarsızlığa neden olan temel güçler reel şoklar olmalıdır. Nelson ve Plosser bulgularını, parasal teorilerin iş çevrimindeki önemine limitler koyarak, reel çalkantıların üretimdeki dalgalanmaların çok daha önemli bir kaynağı olduğu şeklinde ifade etmektedirler. Büyüme süreci ile iş çevrimleri arasında önemli bir etkileşim var ise büyüme teorisini dalgalanma analizinden ayıran geleneksel uygulama meşruiyetini kaybeder. Trend ve çevrim arasındaki ayrımın sona ermesiyle, reel iş çevrimi teorisyenleri büyüme ve dalgalanma teorilerini entegre etmeye başlamışlardır (bkz. King ve diğ., 1988a, 1988b; Plosser, 1989).

6.5 Arz-Yanlı Şoklar

Konjonktürel istikrarsızlık, toplam talepte, toplam arzda veya her ikisinde birden ortaya çıkan şoklar sebebiyle oluşur. Talep tarafından bakılacak olunursa, şoklar, Keynes ve ilk Keynesyen modellerin birçoğu tarafından vurgulandığı üzere IS eğrisinin bileşenlerinden birindeki bir istikrarsızlıktan ya da monetaristler tarafından vurgulandığı ve LM eğrisinde tanımlandığı üzere parasal cephedeki bir istikrarsızlıktan kaynaklanabilir. Arz cephesinde, verimlilikte önemli ölçekte değişikliklerle sonuçlanabilecek çeşitli şoklar düşünebiliriz:

1. Tarımsal üretimi olumsuz olarak etkileyecek fiziksel çevredeki istenmeyen gelişmeler. Bu tür bir şok, depremler, kuraklık ve seller gibi doğal afetleri içermektedir.
2. Petrol fiyatının 1973 ve 1979'da "fırlayıp", ardından 1986'da düşmesi gibi enerji fiyatlarındaki önemli değişimler. James Hamilton (1983, 1996) ABD'de 1945'ten itibaren yaşanan durgunlukların büyük bir çoğunluğunun enerji fiyatlarındaki artıştan kaynaklandığını ileri sürmektedir.
3. Eski Yugoslavya ve Sovyetler Birliği ve daha yeni olarak Irak'ta yaşandığı gibi, ekonominin var olan performansını ve yapısını kesintiye uğratan savaşlar, siyasi karışıklıklar ve işçi eylemleri; ya da İngiltere'de 1970'ler boyunca ve 1984'te yaşanan grevler ve işçi eylemleri.
4. İthalat kotası gibi, teşviklere zarar verecek ve girişimci eğilimini rant arayışına yönlerecek hükümet düzenlemeleri.
5. Sermaye ve emek girdilerinin niteliğindeki değişimlerden kaynaklanan verimlilik şokları, yeni yönetim uygulamaları, yeni ürünler geliştirilmesi ve yeni üretim tekniklerinin girişi.

Yukarıdakilerden bazıları ya da tümü belli bir dönemde ve yerde önem kazanırken, büyük ölçüde "teknolojik şok" olarak tanımlayabileceğimiz beşinci kategori, normal şartlar altında uzun dönemde gelişmiş endüstriyel ekonomilerde arz cephesinin itici gücüdür. Unutulmamalıdır ki, normal şartlar altında doğal afetlerin olmadığı ve siyasi olarak istikrarlı ekonomiler, halen toplam dalgalanmalar tarafından tanımlanmaktadır.

REBCT'nin temel özellikleri üzerinde çalışmaya başlamadan önce, ilk olarak toplam ekonomik faaliyetteki dalgalanmaları (iş çevrimlerini) niteleyen "iş çevrimlerinin stilize olguları" üzerinde duracağız.

6.6 İş Çevrimleri: Temel Özellikler ve Stilize Olgular

Daha önceden de belirttiğimiz gibi, makroekonomik analizin en önemli hedefi kısa ve uzun dönemde, üretim, istihdam ve fiyatlar genel seviyesindeki toplam hareketlere tutarlı ve sağlam açıklamalar getirmektir. Bu hareketleri açıklamaya çalışan ana araştırma programları ya da düşünce okullarının da Keynes'in (1936) *Genel Teorisi*'ni takiben ortaya çıktığının altını da çizmiştik (Snowdon ve Vane, 1997a). Belli bir teoriye herhangi bir değer biçilirken, ana özellikleri ve makroekonomik istikrarsızlıkları niteleyen "iş çevrimlerinin stilize olgularını" açıklama kabiliyeti dikkate alınmalıdır (bkz. Greenwald ve Stiglitz, 1988).

"İş çevriminin stilize olguları" ile ekonomik zaman serilerinin istatistiksel özellikleri içinde tanımlanan geniş çaplı düzenlemeleri kastediyoruz. İş çevrimi olgusu ile bağlantılı asıl "stilize olgular" tanımı başlı başına kanunlar kapsamında incelenecek bir konudur (bkz. Zarnowitz, 1992a, 1992b). ABD'de 1920'de kurulan National Bureau of Economic Research, Arthur Burns ve Wesley Mitchell'in 1946'da basılan ve dönüm noktası olarak kabul edilebilecek *İş Çevrimlerini Ölçmek (Measuring Business Cycles)* çalışması ile, iş çevrimi olgusunun araştırılmasına öncülük etmiştir. Burns ve Mitchell, bu kitapta iş çevrimlerinin klasik tanımını vermektedir:

İş çevrimleri, ulusların toplam ekonomik faaliyetlerinde bulunan ve özellikle ticari girişimlerin işini organize eden bir tür dalgalanmadır. Bir çevrim, birçok ekonomik faaliyette eş anlı bir genişleme, bunu takiben genel bir durgunluk, daralma ve bir sonraki çevrimin genişleme evresi ile birleşen yeniden canlanmadan teşekkül eder, Değişimlerin bu sıralaması tekrarlanır ancak bu tekrarlanma eşit zaman aralıklarıyla olmaz, bir iş çevriminin süresi bir yıldan on ya da on iki yıla kadar değişebilir.

Burns ve Mitchell'in tanımlaması ve tahmin edilebilir davranışlara sahip ekonomik değişkenlerin birlikte hareketinin iş çevriminin seyrine etkisi ile ilgili müteakip araştırmalar, Lucas'ın (1977) "seriler (ekonomik değişkenler) arasındaki birlikte hareketin niteliksel davranışı, *tüm iş çevrimleri için birbirine benzer*" iddiasını ortaya koymasına neden olmuştur. İktisat teorisyenleri için bu hoş bir özelliktir çünkü "bu sayede, iş çevrimlerinin belli bir ülkeye ya da belli bir döneme özgü politik ya da kurumsal niteliklerinden ziyade, piyasa ekonomilerini yöneten genel yasalar bağlamında birleştirilmiş tek bir açıklama getirme olanağı olacaktır" (Lucas, 1977, s. 10). Pek çok iktisatçının bu kadar ileri gitmemesine karşın, şu açıktır ki iş çevrimi olgusunun teorik açıklamaları genellikle reel GSYİH gibi çeşitli ekonomik toplamların trendden sapmalarının birlikte hareketinin tanımlanmış istatistiksel özellikleri ile hareket etmektedir. Pek çok önemli ekonomik değişkenin tahmin edilebilir şekilde birlikte hareket etmesi, iş çevrimlerinin önemli bir özelliğidir. İş çevrimleri eşit zaman aralıklarıyla gerçekleşmezken (bu, iş çevrimlerinin uzunluklarının değişmesi ve tahmin edilebilir aralıklarda olmamalarıdır), tekrarlanma özelliğine sahip bulunmaktadır (bu, iş çevrimlerinin sanayileşmiş ekonomilerde tekrar tekrar meydana gelmeleridir). Belli bir teorinin iş çevriminin temel stilize olgularını dikkate almakta ne kadar başarılı olduğu, bu teoriyi değerlendirmenin en önemli aracıdır. Abel ve Bernanke'nin (2001, s. 284) belirttiği gibi "bir iş çevrimi teorisinin başarılı olması için, konjonktürel davranışı üretim ve istihdam gibi birkaç değişkenle değil geniş çapta kilit ekonomik değişkenler ile açıklaması gerekir".

İş çevrimleri, sanayileşmiş ekonomilerin son 150 yıldır görülen başlıca özelliğidir. Tipik bir iş çevriminin bir ders kitabındaki tanımı, iş çevriminin evrelerini vurgular: dip noktasından genişleme evresi vasıtasıyla tepe noktasına varılır, bir dönüm noktasını takiben ekonomik faaliyetin daraldığı durgunluk evresine geçilir. Bu genel konjonktürel yapı içerisinde, tutarlı herhangi bir makroekonomi teorisinin yüzleşmesi gereken iş çevriminin kilit "stilize olguları" nelerdir? Biz burada yalnızca araştırmaların bulgularına dayanan kısa bir özet vereceğiz (daha detaylı bir inceleme için bkz. Lucas, 1981a; Blanchard ve Fischer, 1989; Zarnowitz, 1992a; Danthine ve Donaldson, 1993; Simkins, 1994; Els, 1995; Abel ve Bernanke, 2001; Ryan, 2002).

Makroekonomide, ekonomik faaliyetteki toplam dalgalanmaların sebepleri ihtilaflı bir husustur. Ancak, Abel ve Bernanke'ye (2001) göre iş çevrimi ile ilgili temel ampirik olgular üzerinde önemli ölçüde görüş birliği olduğu söylenebilir. Her ne kadar iki iş çevrimi hiçbir zaman birbirinin tamamen aynısı olmasa da, birçok özellikleri ortaktır. Abel ve Bernanke tarafından özetlenen iş çevriminin başlıca "stilize olguları" GSYİH'nin hareketine kıyasla, yönüne ve zamanlamasına göre sınıflandırılır. Hareketin yönüne göre yapılan sınıflandırmada, GSYİH ile aynı yönde hareket eden değişkenler (pozitif korelasyon gösterenler) konjonktürel

aynı yönde değişken, GSYİH ile ters yönde hareket eden değişkenler (negatif korelasyon gösterenler) konjonktürle zıt yönde değişken, hareketinin yönü açık bir kalıba sokulamayan değişkenler ise (sıfır korelasyon gösterenler) konjonktürden bağımsız değişken olarak adlandırılır. Zamanlamaya göre yapılan sınıflandırmaya göre ise, GSYİH'dan önce hareket eden değişkenler lider, GSYİH'yı takip eden değişkenler gecikmeli, GSYİH ile aynı anda hareket eden değişkenler ise tesadüfi değişkenlerdir.

Tablo 6.1 İş çevriminin "stilize olguları"

<i>Değişken</i>	<i>Yön</i>	<i>Zamanlama</i>
Üretim		
Sanayi Üretimi*	Konjonktürle aynı yönde	Tesadüfi
Harcama		
Tüketim	Konjonktürle aynı yönde	Tesadüfi
İşletmelerin Sabit Yatırımı	Konjonktürle aynı yönde	Tesadüfi
Konut Sektörü Yatırımı	Konjonktürle aynı yönde	Lider
Stok Yatırımı**	Konjonktürle aynı yönde	Lider
Kamu Alımları	Konjonktürle aynı yönde	Belirlenmemiş
İşgücü Piyasası Değişkenleri		
İstihdam	Konjonktürle aynı yönde	Tesadüfi
İşsizlik	Konjonktürle zıt yönde	Açık bir yapı yok
İşgücünün Ortalama Verimliliği	Konjonktürle aynı yönde	Lider
Reel Ücret	Konjonktürle aynı yönde	Belirlenmemiş
Para Arzı ve Enflasyon		
Para Arzı	Konjonktürle aynı yönde	Lider
Enflasyon	Konjonktürle aynı yönde	Gecikmeli
Finansal Değişkenler		
Hisse Senedi Fiyatları	Konjonktürle aynı yönde	Lider
Nominal Faiz Oranı	Konjonktürle aynı yönde	Gecikmeli
Reel Faiz Oranı	Konjonktürden bağımsız	Belirlenmemiş

Notlar:

* Dayanıklı mal endüstrilerinin oynaklığı dayanıksız mal ve hizmetlere göre daha yüksektir

** Yatırım harcamalarının oynaklığı tüketim harcamalarına göre daha yüksektir.

Kaynak: Abel ve Bernanke (2001, s. 288)

Abel ve Bernanke (2001) tarafından oluşturulan ve iş çevriminin başlıca stilize olgularını gösteren Tablo 6.1'e göre, sanayi üretimi, tüketim ve yatırım gibi üretimdeki hareketlere benzer şekilde ekonomideki tüm sektörler ile bağlantılı olan değişkenler konjonktürle aynı yönde değişir ve tesadüfidir. Kamu alımları da konjonktür ile aynı yönde değişmeye eğilimlidir. Dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar güçlü şekilde konjonktürle aynı yönde değişse de, yatırım, iş çevriminin gelişiminde tüketimden daha oynaktır. İstihdam, konjonktür ile aynı

yönde, işsizlik ise zıt yönde değişir. Reel ücret göreceli olarak daha az etkilenirse de, reel ücret ve emeğin ortalama verimliliği konjonktürle aynı yönde değişir. Para arzı ve hisse senedi fiyatları konjonktür ile aynı yönde değişir ve çevrime liderlik etmektedir. Reel faiz oranı konjonktürden bağımsız iken, enflasyon (ve fiyat seviyesinin etkileri) ile nominal faiz oranı konjonktürle aynı yönde değişir ve gecikmelidir. Göreceğimiz üzere, iş çevrimlerinin stilize olguları konusundaki bu “anlaşma”, rakip teorilere biçtiğimiz değer açısından sonuçlar doğurmaktadır. Yine de bu “olguların” neler olduğuna karar vermek kesinlikle ihtilafsız değildir (bkz. Ryan ve Mullineux, 1997; Ryan, 2002).

6.7 Reel İş Çevrimi Teorisi

Çağdaş yeni klasik araştırma program, “büyüme ve dalgalanmaların ayrı verilerle ve farklı analitik araçlarla çalışmayı gerektirecek ayrı olgular olmadığı” noktasından başlar (Cooley, 1995). REBCT araştırma programı, gerçek ekonomilerin ana özelliklerini taklit etmeye muktedir bir yapay ekonomi inşa etmek fikri ile meydan okuyan Lucas’ın (1980a) etkisinde kalan Kydland ve Prescott (1982) tarafından başlatılmıştır. Yapay ekonomi, verimlilikte tekrarlı şokların yaşandığı, geçici olmayan bir tam rekabet ortamında faaliyet gösteren optimizasyon amaçlı birimlerden oluşur. Yeni klasik makroekonominin ikinci evresi iş çevriminin parasal açıklamaları üzerindeki vurguyu kaldırsa da, daha güncel geliştirilen denge modelleri yeni klasik iktisadın diğer temel ilkelerini korumuş ve rafine hale getirmiştir.

Frisch (1933) ve Lucas’ı (1975, 1977) takip eden reel iş çevrimi teorisyenleri *itici güç* ve *yayılma* mekanizmaları arasındaki farkı birbirinden ayırt etmişlerdir. İtici güç mekanizması, bir değişkenin durağan durumdaki değerinden sapmasına sebep olan bir öncü şoktur. Yayılma mekanizması ise şokun etkilerini zaman içinde ileri taşıyan ve durağan durumdan sapmanın kalıcı olmasına sebep olan güçlerden oluşur. Yeni klasik denge teorisinin daha güncel hali aşağıdaki genel özelliklere sahiptir (Stadler, 1994):

1. REBCT, var olan bir kaynak kısıtı altında, birim/hanehalkı/firmanın faydalarını veya karlarını maksimize etmeyi amaçladıkları temsili birim yapısından yararlanır.
2. Birimler beklentilerini rasyonel olarak şekillendirirler ve asimetrik bilgi sorunları yoktur. Beklenen fiyatlar gerçekleşen fiyatlara eşitken, birimler belli bir verimlilik şokunun geçici mi yoksa kalıcı mı olduğu konusunda karar verme hususunda, sinyal toplama sorunu ile karşı karşıya kalabilirler.
3. Fiyat esnekliği, piyasanın sürekli olarak temizleneceğinin, dengenin sürekli olarak hakim olacağının garantisidir. Anlaşmazlıklar ya da işlem maliyetleri yoktur.
4. Toplam üretim ve istihdamdaki dalgalanmalar, mevcut üretim teknolojisindeki büyük tesadüfi değişimlerden kaynaklanır. Teknolojide meydana gelen dışsal şoklar, bu modelde itici güç mekanizması rolü oynar.
5. Yayılma mekanizmalarının çeşitliliği öncü itici gücün etkisini ileri taşır.

Bu, tüketicinin pürüzsüzleştirilmesi, yatırım sürecindeki gecikmeler ("inşa etme süresi") ve dönemler arası emek ikamesi etkilerini içerir.

6. İstihdamdaki dalgalanmalar, bireylerin çalışma saatlerinde yaptıkları gönüllü değişiklikleri yansıtır. Çalışma ve boş zaman tercihinin zaman içinde yüksek ikame edilebilirliğe sahip olduğu varsayılır.
7. Para politikası etkisizdir, reel değişkenler üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu bağlamda para yansızdır.
8. İktisadi dalgalanmalar ve trendlerin analizinde kısa dönem ile uzun dönem ayırımına değinilmemiştir.

Yukarıdaki maddelerden hareketle MEBCT'den temel farklılıklar şöyle sıralanabilir: (i) dominant itici faktör olarak parasal şokların yerini teknolojik şokların alması; (ii) Lucas'dan esinlenen eski parasal aldanma modellerinde tam olmayan bilginin genel fiyat seviyesi üzerindeki önemli rolüne yapılan vurgunun terk edilmesi; ve (iii) büyüme teorisi ile dalgalanmalar teorisinin birbirine entegre edilerek makroekonomik analizde kısa dönem uzun dönem ayırımının ortadan kaldırılması. İktisadi dalgalanmalarda paranın nedensel rolü ile ilgili ekonometrik çalışmalardan elde edilen açık kanıtların eksikliği, araştırmanın yönünün reel güçlerin önemli rol oynadığı modellere kaymasında önemli bir etkisinin olduğu ileri sürülür. Daha önce de gördüğümüz gibi, bu durum Nelson ve Plosser'in (1982), birçok makroekonomik zaman serisinin deterministik trendden sapmalar ya da dalgalanmalar yerine rassal yürüyüş ile daha iyi açıklanabileceğine dair bulguları tarafından da güçlendirilmiştir. Reel iş çevrimi teorisyenleri de, teorilerinin toplam dalgalanmaları nitelendiren "iş çevriminin stilize olguları" için daha iyi bir açıklama getirdiğini iddia etmektedirler. Gerçekten de bunlar, iş çevriminin stilize olgularının neler olduğu konusundaki genel kanının büyük çoğunluğuna meydan okumuşlardır (bkz. aşağıda, kısım 6.14).

6.8 Reel İş Çevrimi Modelinin Yapısı

Tipik bir reel iş çevrimi modelinde, hem tüketim hem de yatırım amacıyla kullanılan tek bir malın toplam üretimi (6.3) numaralı denklemde gösterilen ölçeğe göre sabit getiriye sahip neo-klasik üretim fonksiyonundan türetilir:

$$Y_t = A_t F(K_t, L_t) \quad (6.3)$$

Burada K_t sermaye stoğunu, L_t emek girdisini ve A_t stokastik verimlilik değişim faktörünü göstermektedir (teknolojide ya da toplam faktör verimliliğindeki şoklar). Teknoloji parametresi olan A_t 'nin hareketi tesadüfidir ve (6.4) numaralı denklemde gösterildiği gibidir:

$$A_{t+1} = \rho A_t + \varepsilon_{t+1}, \quad 0 < \rho < 1 \quad (6.4)$$

Burada ρ , 1'den küçük değerler alır ve ε teknolojideki tesadüfi hata terimidir. (6.4) numaralı denklem belli bir dönemdeki teknoloji seviyesinin, bir önceki dönemdeki seviye ile tesadüfi hatanın toplamına eşit olduğunu göstermektedir (Kydland ve Prescott, 1996). Reel iş çevrimi modelinde genellikle tipik bir

ekonominin özdeş bireylerden meydana geldiği varsayılır. Bu sayede bir grubun davranışının tek bir temsili birimin davranışı ile açıklanması mümkündür (Plosser, 1989; Hartley, 1997). Temsili birimin fayda fonksiyonu (6.5) numaralı denklemdeki gibidir:

$$U_t = f(C_t, L_t), f'(C_t) > 0 \text{ ve } f'(L_t) > 0 \quad (6.5)$$

Burada C_t temsili birimin tüketim miktarını, L_t ise boş zaman tercihinin göstermektedir. Temsili birimin (Robinson Crusoe) hedef fonksiyonunun sonsuz bir zaman aralığında cari ve gelecekteki faydalarının beklenen iskonto edilmiş toplamını maksimize etmek olduğu varsayılır. Bu maksimizasyon problemi (6.6) numaralı denklemde verilmiştir:

$$U_t = \text{maksimum } E_t \left\{ \sum_{j=0}^{\infty} \beta^{t+j} u[C_{t+j}, 1 - L_{t+j}] \Omega_t \right\}, 1 > \beta > 0 \quad (6.6)$$

C_t temsili birimin tüketim düzeyini, L_t çalışma saatini, $1 - L_t$ tüketilen boş zamanı, $E_t\{\cdot\}$ matematiksel beklenti operatörünü, Ω_t beklentilerin dayandığı veri setini ve β temsili birimin iskonto faktörünü göstermektedir. (6.6) numaralı denklem, temsili birimin tüketimi boş zaman yerine ikame etmeye gönüllüğüne dair özelliklerini göstermektedir. Dolayısıyla, temsili birimin kaynak kısıtları altında ömür boyu (sonsuz) faydasını nasıl maksimize edeceğine dair seçim sorunu (6.7) ve (6.8) numaralı denklemlerde gösterildiği gibidir:

$$C_t + I_t \leq A_t F(K_t, L_t) \quad (6.7)$$

$$L_t + L_{e,t} \leq 1 \quad (6.8)$$

(6.7) numaralı denklem tüketim (C_t) ve yatırımın (I_t) toplamının üretimi (Y_t) aşamayacağına işaret etmekte, (6.8) numaralı denklem ise toplam mevcut saatleri maksimum 1 ile sınırlandırmaktadır. Sermaye stoğunun oluşumu ise, 6.9 numaralı denklemde gösterildiği gibi, cari yatırıma (= tasarrufa) ve yıpranma oranı olan δ 'a, bağlıdır:

$$K_{t+1} = (1 - \delta)K_t + I_t \quad (6.9)$$

Bu yapı içinde, verimlilikteki kaymayı gösteren A_t faktöründeki bir çalkantı (bir teknolojik şok), faydasını maksimize eden temsili birimden gelen ve üretim düzeyinde, çalışılan saatlerde, tüketimde ve yatırımda birkaç dönem boyunca sürecektir değişiklikleri gözlemleyebileceğimiz dinamik bir cevap ile sonuçlanacaktır.

Para ya da finansal araçların olmadığı bir dünyada bir "iş çevrimi"nin nasıl gerçekleştiğini gösterebilmek için, ıssız bir adadaki Robinson Crusoe'nun uç durumunu ele alalım. Robinson Crusoe'nun verimliliğini yükselten dışsal bir şok gerçekleştiğini (6.3 numaralı denklemde A_t 'nin değiştiğini) düşünelim. Bu özel örnek bağlamında bu şoku, Crusoe'nun daha önceki yıllardan alışkın olduklarına kıyasla (olumlu anlamda) olağan dışı hava koşullarının gerçekleşmesi olarak tanımlayabiliriz. Olumlu hava koşulları sayesinde, Crusoe aynı çalışma saati ile daha fazla üretim yapabilmektedir. Crusoe, bugünkü tüketimi gibi gelecekteki tük-

ketimi hakkında da kaygılandığından (bkz. 6.6 numaralı denklem), cari dönemde boş zamanını azaltarak daha fazla saat çalışmayı seçecek ve dönemler arası emek ikamesi yapacaktır.

Crusoe bu şokun (normalden iyi giden hava koşulları) kısa ömürlü olduğuna inanıyorsa, tasarruf etme ve daha uzun süreler çalışma davranışı daha baskın olacaktır. Üretimdeki artışın bir kısmı tasarruf edildiği ve yatırım yapıldığı için, 6.9 numaralı denkleme göre sermaye stoğu bir sonraki dönemde ve gelecekteki tüm dönemlerde daha yüksek olacaktır. Bu da, geçici de olsa bir şokun üretim üzerindeki etkisinin geleceğe taşınacağı anlamına gelir. Üstelik temsili birimin ekonomik şoka cevabı optimaldir, dolayısıyla Crusoe ekonomisi dinamik Pareto etkinliğine göre işlemektedir. Bir sonraki yıl hava koşulları normal seyrine döndüğünde, Crusoe da normal çalışma kalıplarına dönecek, şoktan öncekine kıyasla daha yüksek olmasına rağmen üretim azalacaktır. Crusoe'nun bir önceki yıl boyunca yaptığı birikiminden dolayı şimdi daha fazla sermaye stoğu olduğunu hatırlayın. Plosser'in (1989) belirttiği gibi, bir şoka cevap olarak gözlemlediğimiz sonuçlar temsili birim tarafından *seçilmiş* sonuçlardır. Bu nedenle sosyal planlamacı, müdahaleci politikalar yoluyla farklı bir sonuca zorlamayı hiçbir şekilde denememelidir. Bu hipotetik örnek boyunca Crusoe'nun adasında arz-yanlı bir şok nedeniyle sadece üretimin dalgalanmasına (bir iş çevrimine) ve Crusoe'nun bu şoka cevabına tanık olduk. Para ya da finansal değişkenler hiçbir bölümde rol oynamadı.

Crusoe hikayesinde temsili birimimizin, iyi giden hava koşullarına bağlı olarak boş zamanın fiyatı arttığında (bu fiyat, kaybedilen potansiyel cari üretim anlamına gelir) dönemler arası emek ikamesini nasıl gerçekleştirdiğini belirttik. Reel iş çevrimi teorisyenlerine göre emeğin dönemler arası ikamesinden kaynaklanan, emek arzının reel ücretteki küçük değişikliklere büyük tepkisi, güçlü bir yayılma mekanizması olarak çalışır. İlk kez Lucas ve Rapping (1969) tarafından tanıtılan bu hipoteze göre, hanehalkı emek arzını reel ücretler geçici olarak yükseldiğinde daha çok çalışacak şekilde, reel ücretler geçici olarak düştüğünde ise daha az çalışacak şekilde kaydırır. Bu neden önemlidir?

Toplam emek arzı, bireylerin emek arzı kararlarına bağlı olduğu için, bireylerin arz etmeyi seçtikleri emek miktarını etkileyen çeşitli faktörleri dikkate almak zorundayız. Cari istihdamın yararları birincil olarak (ancak kesinlikle tamamen değil), her bir işçinin mal ve hizmetleri tüketmesine imkan tanıyan, kazanılan gelire bağlıdır. Gelir elde etmek için, işçiler zamanlarının daha az kısmını, gelir getirmeyen tüm faaliyetler olarak özetlenebilecek, boş zamana ayırmak durumundadırlar. Temsili işçinin fayda fonksiyonu, fayda sağlayan tüketim ve boş zaman tercihlerini gösterir. Ancak, işçiler emek arzı kararlarını oluştururken, şimdiki tüketim ve boş zamanlarını dikkate aldıkları kadar geleceği de düşünürler. İşçiler, cari dönemde ne kadar emek arz edileceğine geleceği de hesaba katarak karar verirken, cari reel ücret tekliflerinin normal kabul edilenin ne kadar üstünde ya da altında olduğunu dikkate almalıdır. Yüksek reel ücret teklifinin ikame etkisi, arz edilen emek miktarının artmasına neden olacaktır. Ancak, yüksek reel ücretler işçilerin kendilerini daha zengin hissetmesine neden olduğu için, emek arzı kısıllacaktır. Bu servet ya da gelir etkisi, ikame etkisi ile ters yönde işler. Cari reel ücretteki artışın arz edilen emek miktarı üzerindeki etkisi, net bir şekilde yukarıda bahsedilen etkilere hangisinin daha baskın olduğuna bağlıdır. Reel iş çevrimi

teorisyenleri, rasyonel maksimize edici bireylerin ekonomik koşullardaki teknolojik şoklar tarafından getirilen değişime nasıl cevap vereceklerini analiz etmek için reel ücretteki sürekli ve geçici değişiklikler arasındaki farkı ayırt etmişlerdir. Dönemler arası emek ikamesi hipotezi iki şey önerir. İlk olarak, eğer bir teknolojik şok süresiz ise, normalin üzerindeki cari reel ücret teklifi geçicidir, işçiler “fırsattan istifade etmekte” ve çalışmayı cari boş zaman yerine ikame etmektedirler. Reel ücret, beklendiği üzere, düştüğü zaman daha az çalışma teklif edilecektir ve bundan ötürü şu anda daha fazla emek arz etme kararı, aynı zamanda gelecekte daha fazla şu anda ise daha az boş zaman tüketme kararıdır. Bu nedenle reel iş çevrimi teorisi reel ücretteki geçici değişimlere karşı arzın tepkisinin büyük olacağını öngörmektedir. Gelecekteki reel ücreti yükselten kalıcı teknoloji şokları cari emek arzının azalmasına neden olan servet etkisini teşvik edecektir.

İkinci olarak bazı teorisyenler, esnek fiyat modelinde reel faiz oranının emek arzı üzerindeki önemini vurgulamışlardır (bkz. Barro, 1981, 1993). Reel faiz oranındaki bir artışa bağlı olarak bugün çalışmakla kazanılan gelirin değeri yarınkine kıyasla yükseldiği için, hanehalkı cari dönemde daha fazla emek arz etmeye teşvik edilmiş olur. Bu etki emek arzı eğrisinin sağa kayması ile gösterilecektir.

Dolayısıyla, r = reel faiz oranı olmak üzere, reel iş çevrimi modelinde emek arzı fonksiyonunun genel şeklini (6.10) numaralı denklemde açıklayabiliriz:

$$S_L = S_L(W/P, r) \quad (6.10)$$

Uygun dönemler arası nisbi fiyat (IRP) (6.11) numaralı denklemde gösterilmektedir:

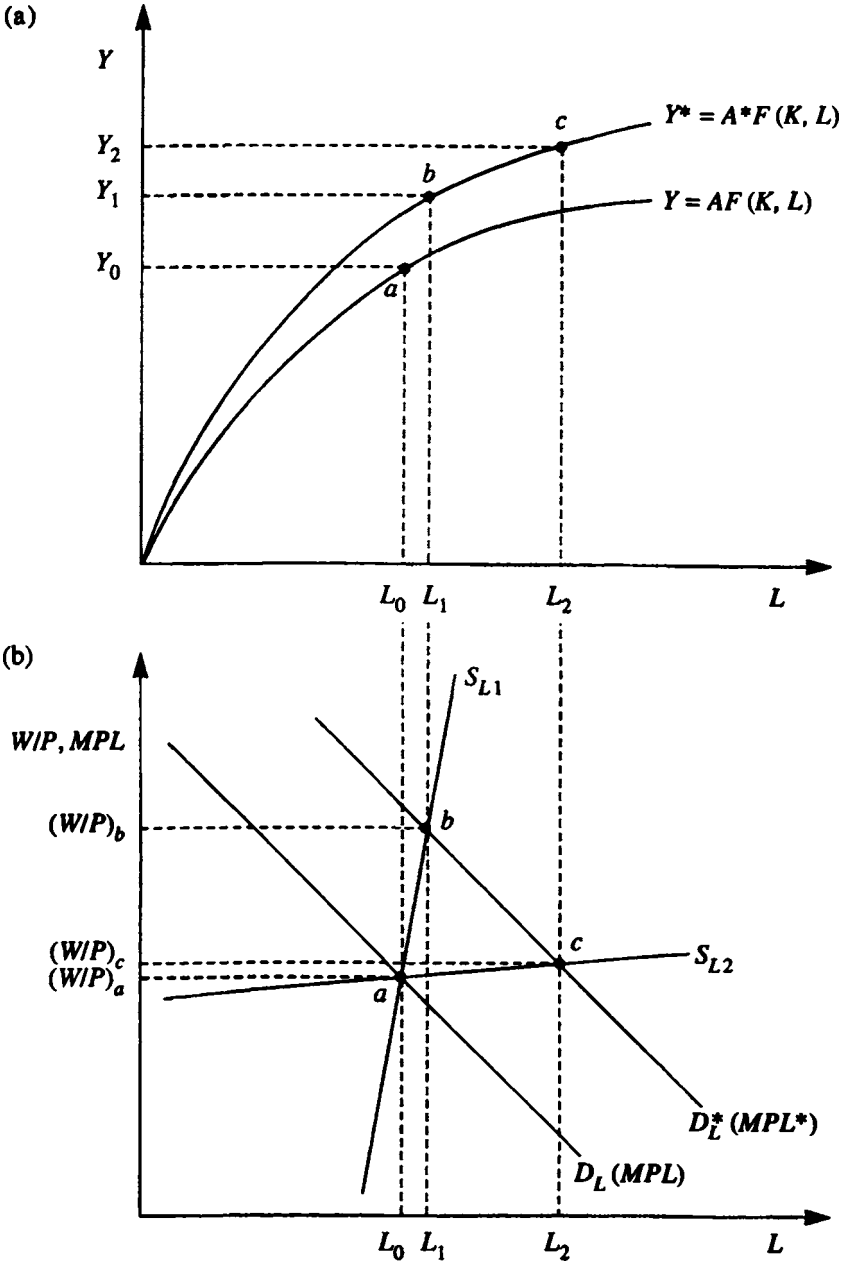
$$(IRP) = (1 + r)(W/P)_1 / (W/P)_2 \quad (6.11)$$

(6.11) numaralı denkleme göre ekonomide, reel ücretin yükselmesinden ya da cari reel ücret olan $(W/P)_1$ ’in gelecekteki reel ücret olan $(W/P)_2$ ’ye göre geçici olarak yüksek olmasından kaynaklanan herhangi bir şok, emek arzını ve buna bağlı olarak da istihdamı yükseltecektir.

6.9 Teknoloji Şokları

Reel iş çevrimi teorisinin bazı versiyonları, tercihlerdeki değişimler ya da kamu harcamaları gibi reel talep şoklarını da itici güç mekanizması olarak ele alsa da, bu modeller genellikle dışsal verimlilik şokları tarafından yürütülürler. Faktör verimliliğindeki stokastik dalgalanmalar, teknolojik değişim oranındaki büyük tesadüfi değişkenliğin bir sonucudur. Geleneksel Solow neo-klasik büyüme modeli, yayılma dönemi boyunca işçi başına üretimdeki büyümenin, zaman içinde pürüzsüz bir şekilde yer aldığı varsayılan teknolojik ilerlemeye bağlı olduğunu varsaymaktadır. Reel iş çevrimi teorisyenleri bu görüşü reddeder ve teknolojik değişimin kararsız doğasını vurgular ki; bu da toplam üretimdeki değişimin temel sebebi olarak görülmüştür.

Reel iş çevrimi modelinde toplam üretim ve istihdamın nasıl değiştiğini görmek için Şekil 6.3’ten yararlanalım. Şekil 6.3’ün (a) paneli üretim fonksiyonunun Y ’den Y^* ’a kaydıran faydalı bir teknoloji şokunu göstermektedir. Bu kaymanın

Şekil 6.3 Teknoloji şokuna bağlı üretim ve istihdam dalgalanmaları

emeğin marjinal ürünü ve buna bağlı olarak da emek talebi üzerindeki etkisi de (b) panelinde gösterilmiştir. İstihdamdaki genişlemenin ne kadar olacağı, emek arzının cari reel ücret esnekliğine bağlı olacaktır. İş çevriminin “stilize olguları” istihdamdaki konjunktürle aynı yönde değişkenliği göstermektedir. Böylece reel

iş çevrimi teorisinin bu olgularla tutarlı olabilmesi için önemli bir gereksinimi, (b) panelinde S_{L_2} 'de gösterildiği gibi, emek arzı eğrisinin reel ücret esnekliğinin yüksek olmasıdır. Bu durumda bir teknoloji şoku, üretimin Y_0 'dan Y_2 'ye genişlemesine, reel ücretin $(W/P)_a$ 'dan $(W/P)_c$ 'ye yükselmesine ve istihdamın L_0 'dan L_2 'ye artmasına neden olacaktır. Eğer emek arz eğrisi, S_{L_1} 'deki gibi, görece olarak inelastik ise teknoloji şoku reel ücretteki büyük değişkenlik ve istihdamdaki küçük bir değişim ile sonuçlanacaktır. Ancak bu iş çevrimlerinin stilize olgularına uymamaktadır.

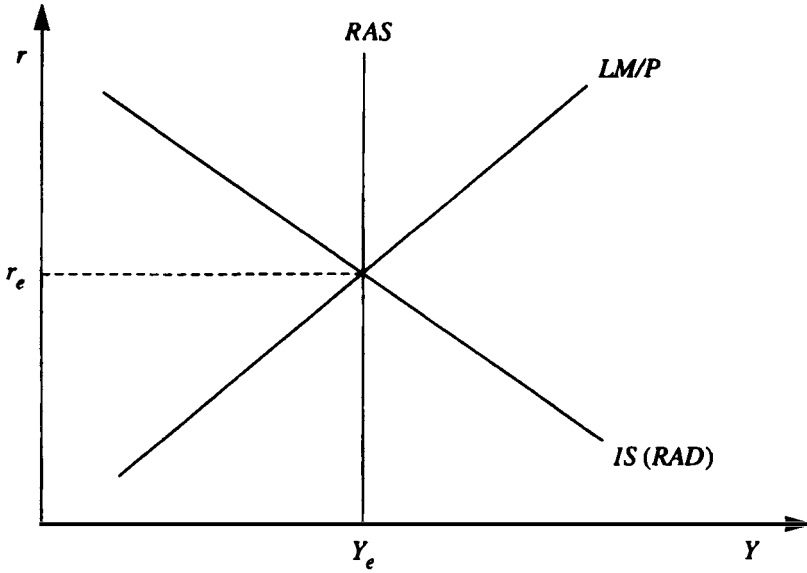
Su açıktır ki, reel iş çevrimi teorilerinin toplam dalgalanma esnasında gözlemlenen önemli miktardaki istihdam değişkenliğini açıklayabilmesi için, boş zamanın dönemler arası ikame etkisi kuvvetli olmalıdır. Bu modellerde fiyatların ve ücretlerin tamamen esnek olduğu kabul edildiğinden, emek piyasası daima dengededir. Böyle bir yapı içerisinde işçiler tercihlerine ve mevcut fırsatlara uygun şekilde işsizliği ya da çalışmayı *seçerler*. Özellikle Keynesyen geleneğe bağlı birçok iktisatçıya göre emek piyasası olgusuna dair bu açıklama ikna edici değildir (Mankiw, 1989; Tobin, 1996).

6.10 Reel İş Çevrimi Toplam Talep ve Arz Modeli

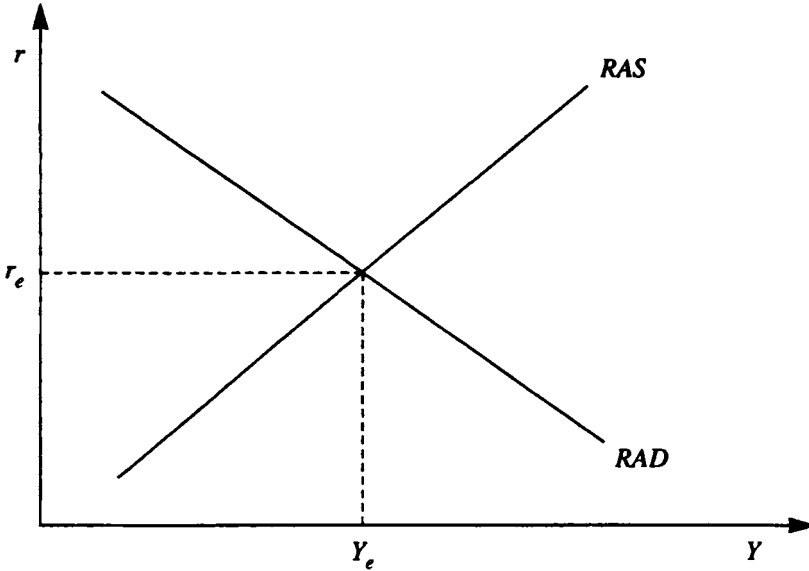
Bir teknoloji şokunu açıklayan yukarıdaki model, tamamlanmamış bir modeldir çünkü arz şoklarının reel faiz oranı üzerindeki etkisini ihmal etmektedir. Bu bölümde, dönemler arası emek ikamesi hipotezinde tanımlanan, reel faiz oranının emek arzı üzerindeki etkisini de içeren teknoloji şoklarının etkisini tasvir eden, daha tamamlanmış bir “reel toplam talep ve arz” modeli sunacağız. Ancak bu örnekte teknoloji şokunun, servet etkisi yoluyla reel toplam talep üzerinde olması muhtemel etkisini göz ardı edeceğiz.

Rasyonel beklentiler dünyasında, fiyatların tam esnekliği ve para arzı ile ilgili tam bilgi, yani paranın yansızlığı garanti altındadır. Nominal değişkenler, reel değişkenler üzerinde etki sahibi olmadığından, üretim fonksiyonu ve üretim faktörü arzının temelini oluşturan üretim ve istihdam tamamen reel güçler tarafından belirlenir. Bu tür bir dünyayı gösteren IS–LM modeli Şekil 6.4'te gösterilmektedir. *IS* eğrisi reel toplam talebi (*RAD*) gösterir ve reel faiz oranının azalan bir fonksiyonudur. Fiyatların tam esnek olması nedeniyle, *LM/P* eğrisi *IS* eğrisi ile tam istihdam üretim düzeyinde kesişene kadar sürekli kayacaktır. Reel toplam arz eğrisinin (*RAS*) yeri, üretim fonksiyonunun yeri ve işçilerin emek arzına gönüllülükleri tarafından belirlenir (bkz. Şekil 6.3).

Üretim fonksiyonunu kaydıran bir teknolojik gelişme *RAS* eğrisinin sağa kaymasına neden olacaktır ve *RAS* eğrisi üzerindeki herhangi bir nokta (tam) istihdam dengesini temsil etmektedir, zira *RAS* eğrisi aynı zamanda emek piyasası denge eğrisidir. Fiyat seviyesi otomatik olarak ayarlandığından *LM/P* eğrisi *RAD* eğrisi ile daima tam istihdam üretim düzeyinde kesişecektir, sadece *RAD* ve *RAS* eğrilerini dikkate almak durumundayız. Ancak Şekil 6.4'te reel faiz oranının emek arzı üzerindeki etkisi hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Reel faiz oranının emek arzı üzerindeki etkisini de dikkate alan bir reel iş çevrimi toplam talep ve arz modeli Şekil 6.5'te gösterilmektedir.

Şekil 6.4 Fiyatların esnek olması durumunda IS-LM modeli

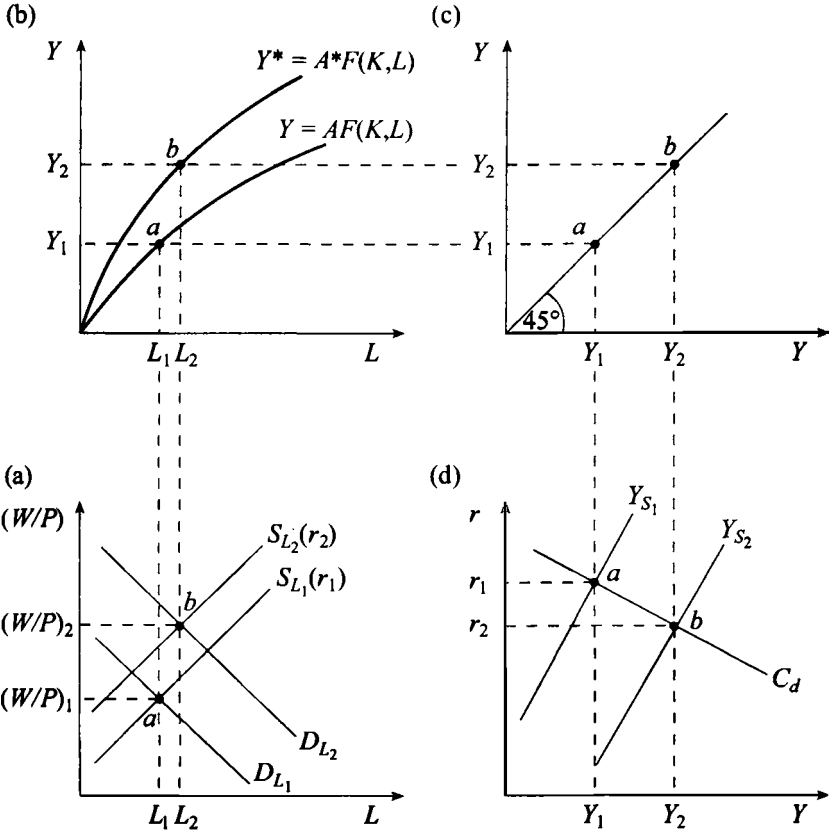
Şekil 6.5 Reel iş çevrimi toplam talep ve arz modeli

RAS eğrisi artık pozitif eğimlidir. Çünkü reel faiz oranındaki bir artış aynı zamanda cari reel ücreti beklenen gelecekteki reel ücrete göre yükselterek emek arzının artmasına (emek arz eğrisinin sağa kayması) ve üretim düzeyinin de yükselmesine neden olacaktır. (6.11) numaralı denklem reel faiz oranı yükselirse, cari emek arzının yükseleceğini göstermektedir. Burada birkaç önemli nokta vurgulamaya değerdir:

1. Para miktarı ve toplam fiyat düzeyinin toplam üretim ya da istihdam üzerinde hiçbir etkisi olmadığından, bu model tamamen reeldir.
2. Monetarist, erken yeni klasik ve yeni Keynesyen modeller açısından önemli rol oynayan, kısa dönem ve uzun dönem toplam arz eğrileri arasındaki ayrım terk edilmiştir.
3. *RAS* eğrisi, “tam istihdam” ile tutarlı denge noktalarının yerlerini göstermektedir.
4. Fiyat esnekliği varsayımı sayesinde, reel faiz oranı mal piyasasını dengeye getirmekte ve $RAD = RAS$ eşitliği sağlanmaktadır.
5. Üretimdeki dalgalanmaları açıklarken, reel iş çevrimi teorisyenleri *RAS* eğrisinin teknolojik şoklara bağlı olarak kayması üzerinde durmuşlardır (bkz. Kydland ve Prescott, 1982; Plosser, 1989).
6. Bazı denge teorisyenleri toplam dalgalanmayı açıklarken, bazı dönemlerde reel talep şoklarının da önemli olabileceğini göstermişlerdir. Mesela Barro, kamu harcamalarındaki geçici bir artışın üretimde genişlemeye neden olabileceğini göstermiştir (bkz. Barro, 1993, Bölüm 12). Barro, “kamu alımlarındaki değişkenlik iş dalgalanmalarında savaş dönemi boyunca önemli bir rol oynar, ancak barış dönemlerinde bir etkisi yoktur” sonucuna varmıştır (bkz. aşağıda, Şekil 6.7).

Şekil 6.6’da olumlu bir teknoloji şokunun etkisi, bu tür bir şokun reel üretim düzeyi (Y), reel faiz oranı (r) ve reel ücret (W/P) üzerindeki etkisi de hesaba katılarak, gösterilmektedir. Şekil 6.6.’da *RAD* ve *RAS* eğrilerini sırasıyla Cd ve Ys olacak şekilde yeniden adlandırdık. İlk denge noktası, dört bölümde de a noktası ile gösterilmiştir. Olumlu bir teknoloji şoku (d) bölümünde Ys eğrisini Ys_1 ’den Ys_2 ’ye kaydırır ve (b) bölümünde üretim fonksiyonu $AF(K,L)$ ’den $A'F(K,L)$ ’ye yükselir. Olumlu bir teknoloji şoku, emeğin marjinal verimliliğini artırdığından (a) bölümünde emek talebi eğrisi (D_L) sağa kayarak D_{L1} iken D_{L2} olur. Ayrıca (a) bölümünde emek arzı eğrisi de S_{L1} ’den S_{L2} ’ye kayar, emek arzındaki bu düşüş, reel faiz oranındaki düşüşe (r_1 ’den r_2 ’ye) verilen rasyonel dönemler arası tepkidir. Tüm bu etkileri de hesaba katan yeni denge noktası Şekil 6.6’da tüm bölümlerde b noktası olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla olumlu bir teknoloji şoku reel üretimi artırır (Y_1 ’den Y_2 ’ye), reel faiz oranını düşürür (r_1 ’den r_2 ’ye), emeğin verimliliğini ve reel ücreti artırır [$(W/P)_1$ ’den $(W/P)_2$ ’ye]. İş çevrimlerinin stilize olgularında önerildiği gibi reel ücret ve emeğin verimliliği konjonktür ile aynı yönde değişmektedir.

Şekil 6.7 kamu alımlarındaki bir artışın benzer etkisini göstermektedir. Önceki gibi burada da ilk denge noktamız dört bölümde de a noktasındadır. Kamu alımlarındaki bir artış reel toplam talep eğrisini Cd_1 ’den Cd_2 ’ye kaydırır. Bu durumda, reel üretim artar (Y_1 ’den Y_2 ’ye), reel faiz oranı yükselir (r_1 ’den r_2 ’ye) ve emek arz eğrisinin (a) bölümünde S_{L1} ’den S_{L2} ’ye kayması şeklinde gösterilen emek arzındaki artışa karşılık olarak reel ücret düşer [$(W/P)_1$ ’den $(W/P)_2$ ’ye]. Tüm bu etkileri de hesaba katan yeni denge noktası Şekil 6.7’de tüm bölümlerde b noktası olarak gösterilmiştir. Şekil 6.4’te olduğu gibi, eski klasik modelde toplam arz tamamen inelastiktir ve kamu alımlarındaki bir artışın reel üretim üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Şekil 6.6 Bir teknoloji şokunun etkisi

Buna karşılık REBCT'de, kamu alımlarındaki bir artış reel üretimin artmasına neden olur çünkü reel faiz oranındaki artış emek arzının artmasını teşvik eder ve böylece istihdam ve reel üretim de artar.

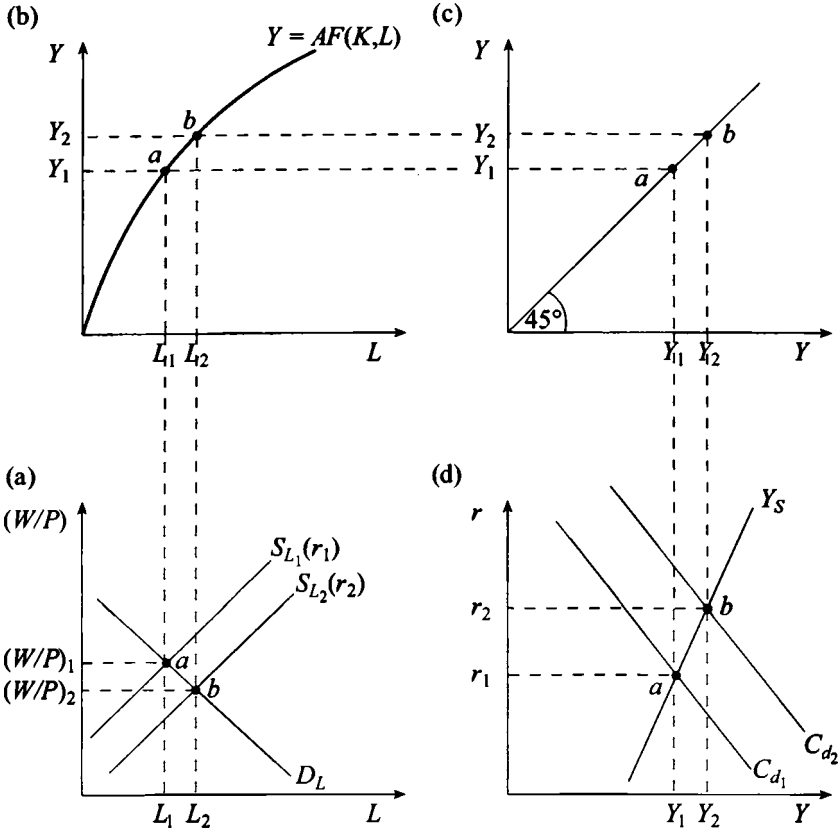
Son olarak $Cd-Ys$ modelini geçici ve sürekli teknoloji şoklarını incelerken kullanabiliriz. Bu durumda $Cd-Ys$ diyagramını, Cd eğrisi üzerindeki muhtemel servet etkisini de hesaba katarak, tekrar türetiriz.

Şekil 6.8, makroekonomik analizde modern yeni klasik denge yaklaşımının merkezinde duran temel piyasaların temizlenmesi diyagramıdır. Piyasanın temizlenmesi koşulu, Barro (1993) tarafından aşağıda (6.12) numaralı denklemde verilmiştir:

$$Cd(r, \dots) = Ys(r, \dots) \quad (6.12)$$

(6.12) numaralı denklemde çıkartılan ve (...) ile gösterilen değişkenler, üretim fonksiyonu veya kamu harcaması gibi şoklar sonucu oluşan çeşitli servet ve ikame etkilerini kapsamaktadır. Cd ve Ys 'nin reel faiz oranındaki değişime tepkisi, toplam talep ve arz eğrileri boyunca hareketler ile gösterilmektedir. Üretim fonk-

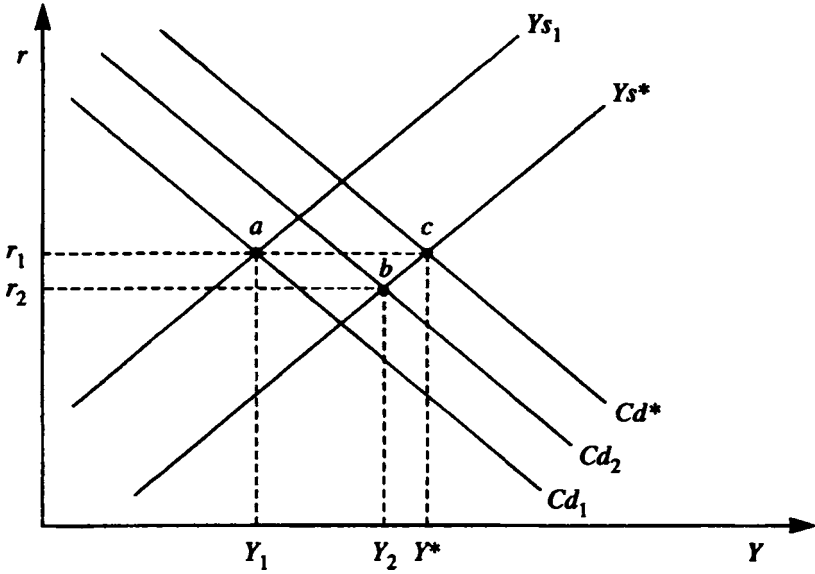
siyonuna uygulanan bir şok ya da kamu harcamasında bir artış gibi Cd ve Ys 'yi etkileyecek herhangi diğer bir değişken değişirse, Cd ve Ys eğrileri *kayacaktır*.

Şekil 6.7 Bir kamu harcaması şokunun etkisi

Bu model içerisinde bir teknoloji şokunun toplam üretimi nasıl etkileyeceğini görmek için, tıpkı Şekil 6.3’teki gibi a noktasından başlayarak olumlu bir teknolojik değişimin varsayıldığı, Şekil 6.8’i inceleyelim. Bu tür bir şok Ys eğrisini kesinlikle sağa kaydıracaktır (Ys_1 ’den Ys_2 ’a). Eğer bu teknoloji şoku geçici ise, servet etkisinin tüketici talebi üzerindeki etkisi oldukça küçüktür ve bunun sonucunda Cd ’deki sağa kayma Ys ’deki kaymadan küçük olacaktır: a noktasından b noktasına hareket.

Üretim Y_1 ’den Y_2 ’ye yükselir ve reel faiz oranı r_2 ’ye düşer. Eğer teknoloji şoku sürekli ise bu şokun tüketim üzerindeki servet etkisi daha kuvvetlidir. Bu durumda Ys ve Cd hemen hemen aynı miktarda sağa kayacaktır ve bu da üretimin Y_1 ’den Y_2 ’ye artmasına, ancak reel faiz oranının r_1 ’de kalmasına neden olacaktır: a noktasından c noktasına geçiş. Barro’ya göre bu model, iş dalgalanmalarının stilize olgularının hesaba katılmasında önemli ölçüde iyidir. Bu konunun detaylı bir tartışması için bkz. Barro (1993), özellikle ss. 232–41.

Şekil 6.8 Geçici ve sürekli teknoloji şoklarının reel iş çevrimi modeline etkisi

6.11 Modelin Kalibrasyonu

Dışsal şoklar tarafından belirlenen genel denge reel iş çevrimi modelinin, 1950–79 döneminde Amerika'daki iş çevriminin istatistiksel özelliklerine sahip bir zaman serisi verisi yaratma kapasitesinin olduğunu ilk olarak Kydland ve Prescott (1982) ortaya koymuştur. Ancak reel iş çevrimi teorisyenleri genellikle geleneksel ekonometrik test yöntemlerine hakim modeller kullanma girişiminde bulunmamış, bunun yerine dalgalanmaların daha genel teorisinin sayısal örneklerini sağlamak üzerine yoğunlaşmışlardır. Reel iş çevrimi teorisyenleri, modellerinin kantitatif sonuçları üzerinde çalışmak için, “kalibrasyon” ya da “hesaplama deneyleri” olarak bilinen bir yöntem geliştirmişlerdir. Cooley (1997) kalibrasyonu “yapay ekonomilerin parametreleri için sayısal değerler bulma stratejisi” olarak tanımlamakta ve “teori ile ölçüm arasındaki karşılıklı yarar sağlama ilişkisi”ni ortaya koymaktadır. Kalibrasyon stratejisi aşağıdaki aşamalardan oluşur (bkz. Kydland ve Prescott, 1982, 1991, 1996; Plosser, 1989; Backhouse, 1997b; Abel ve Bernanke, 2001):

1. “Teknoloji şoklarının sebep olduğu dalgalanmaların kantitatif niteliği nedir?” gibi ilgilendiğiniz spesifik bir sorun ile ilgili, mesela önemli bir politika sorunu ile ilgili bir soru ortaya atın.
2. “Teori”nin, imitasyon ekonomiyi nasıl kuracağınız ile ilgili spesifik bir talimatname olarak tanımlandığı durumda, “iyi test edilmiş” bir teori kullanın.
3. Bir model ekonomi kurun ve fonksiyonel biçimler seçin. Kydland ve Prescott (1982) modellerinin temel taşı olarak temel stokastik neo-klasik büyüme modelinden faydalanmıştır.

4. Üretim ve tüketim kararlarının sunulmasında kullanılan fonksiyonların spesifik cebirsel formlarını oluşturun. Mesela Plosser (1989) spesifik bir Cobb–Douglas üretim fonksiyonu kullanmıştır.
5. Daha önce yapılmış mikroekonomik çalışmaların verilerini ve “iş çevrimi-nin stilize olguları” bilginizi kullanarak model ekonominin kalibrasyonunu yapın. Hiçbir bilginin olmadığı durumda, parametre değerleri öyle bir seçilmelidir ki, model, değişkenlerin gerçek dünyadaki davranışlarını taklit edebilsin.
6. Kalibrasyon çalışmasını takiben bir bilgisayar kullanarak modelin hedefle-mesinin tesadüfi teknoloji şokları serilerine etkisi için simülasyon yapın.
7. Bu şokların kilit makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini, sonuç-ları temel makroekonomik zaman serilerinin gerçek davranışı ile karşılaşt-ırılabilir olacak şekilde planlayın.
8. Deneyi çalıştırın ve model ekonominin denge patikası gerçek ekonomi davranışı ile karşılaştırın. Bu tür simülasyonları daha önce 1. maddede ta-nımlanan önemli sorunlarla bağlantılı soruları cevaplarken kullanın.

Kydland ve Prescott, 1982 yılında yazdıkları temel eserlerinde neo-klasik bü-yüme modelini kullanır ve model ekonomi teknolojik şoklara maruz kaldığında, modelin toplam dalgalanmaları açıklayıp açıklayamadığını görmek için kalibras-yon/simülasyon işlemlerini uygular. Prescott’un (1986) belirttiği gibi, “teknolo-jik değişim oranındaki belirsizlik büyüme modeline dahil edildiğinde, iş çevrimi olgusu hem dramatik hem de öngörülemez bir hale gelir”. Kydland, Prescott ve Plosser tarafından kullanılan simülasyonlar, bazı önemli zaman serisi verileri sa-yesinde, modellerinin gerçek ekonomiyi taklit edebilmesi anlamında, etkileyici sonuçlar üretmiştir. Bu simülasyonlar, tekrar eden teknoloji şokları tarafından vu-rulan rekabetçi ekonomilerin gerçekte gözlemlenen türden dalgalanmalar göstere-bileceğini işaret etmektedir.

Olumsuz tarafta ise, kalibrasyon ile ilgili problemlerden biri, kalibrasyonun halen reel ve diğer (mesela Keynesyen) iş çevrimi modellerinin performansını yargılamaya izin verecek bir yöntem sağlamamasıdır. Hoover’in (1995b) belirttiği gibi “şu ana kadar ki kalibrasyon metodolojisi, ekonometrik yöntemlerin empoze ettiği kadar katı bir disiplinden yoksundur... Her şeyden önce, birbiriyle yarışan, ancak aynı zamanda da çelişen modellerin hangi standartlara göre karşılaştırıla-cağı ve karara bağlanacağı açık değildir”. Bununla beraber kalibrasyon, ampirik makroekonomik araştırmaların metodolojisine önemli bir katkı sağlamıştır. Ka-librasyon metodolojisi başlangıçta iş çevrimi araştırmalarına odaklanmış olsa da, daha sonra kalibrasyonu sağlanmış modeller kamu maliyesi, ekonomik büyüme, sanayi, firma ve işyeri dinamikleri ile ilgili sorunların araştırılmasında ve iktisat politikası seçimi ile ilgili sorularda da kullanılmıştır (Cooley, 1997). Kalibrasyon metodolojisi ile ilgili daha detaylı tartışmalar ve eleştiriler için bkz. Kydland ve Prescott (1991, 1996); Summers (1991a); Quah (1995); Hoover (1995b); Wickens (1995); Hansen ve Heckman (1996); Sims (1996); Cooley (1997); Hartley ve diğ. (1998).

6.12 Reel İş Çevrimi Teorisi ve Paranın Yansızlığı

Reel iş çevrimi teorisyenleri, iş çevriminin stilize olguları ile bağlantılı yakın dönemdeki araştırmaların, dalgalanmaların “parasal” teorisine karşıt “reel” teorilerin genel tahminlerini desteklemektedir. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi para ve üretim düzeyi arasındaki korelasyon kabul edilmiş bir stilize olgudur. Reel iş çevrimi teorileri, paranın görünen nedensellik ilişkisini nasıl ele almaktadırlar?

Paranın yansızlığı, reel iş çevrimi modellerinin önemli bir özelliğidir. Bu modellerde yansızlık uzun dönemde olduğu gibi kısa dönemde de uygulanmaktadır. 1970’lerin sonunda, Tobin, Friedman ve Lucas gibi diğer ana düşünce okullarının temsilcileri, para arzının büyüme oranının ekonomi üzerinde reel etkileri olduğu ve üretimdeki dalgalanmaların tüm açıklamalarında önemli rol oynadığı konusunda fikir birliği içindedirler. Para ve üretim düzeyi arasındaki ilişkinin doğası ve şiddeti ile para ve maliye politikalarının görece gücü üzerine, pek tabii ki, önemli fikir ayrılıkları olsa da tüm bu iktisatçılar parasal olguların iş çevrimi araştırmasında çok önemli olduğunu doğal karşılamaktadır. Paranın üretimi yönlendirdiği, dolayısıyla para ve üretim düzeyi arasında pozitif korelasyon olduğuna dair kabul görmüş iş çevriminin stilize olgusu, paradan üretime doğru giden nedensellik için güçlü bir kanıt olarak gösterilmektedir (Sims, 1972). Friedman ve Schwartz’ın (1963, 1982) araştırması, parasal istikrarın, reel istikrarın kalbinde olduğunu iddia eden monetaristlere ayrı bir ağırlık yüklemiştir. Ancak para ve toplam üretim düzeyi arasında iyi kurulmuş pozitif yönlü bir birlik, para arzının ekonomik faaliyete tepkisiz kalmak yerine, tepki vereceğini göstermektedir. Bu durumda para içseldir ve gözlemlediğimiz üretim düzeyinin genişleyeceği yönündeki geleceğe ilişkin beklentilerin şu andaki para arzını artırdığı görüşü para–üretim korelasyonunda ters yönlü nedenselliğin bir kanıtıdır. Reel iş çevrimi teorilerine göre, para talebi iş genişlemesi sırasında artmaktadır ve özellikle parasal otoritelerin faiz oranlarını hedeflediği durumda para arzından uygun bir cevap ortaya çıkarmaktadır (bkz. Barro, 1993, Bölüm 18). Paranın gündelik rolünü aşağı indirme gücü, eğer faiz oranı bir kez tahmin edilen sistemin değişkenleri içinde yer alırsa, para güçlü tahmin etme gücünü kaybedecektir şeklinde tanımlanabilecek, vektör otoregresyon analizinden elde edilen kanıtlardan destek almaktadır. Sims (1980, 1983) ve Litterman ve Weiss’in (1985) katkıları, reel iş çevrimi yaklaşımının savunucularına, iş çevrimi modellemesinde parasal olmayan yaklaşıma dair tercihlerini destekleyerek önemli bir kanıt sunmuştur (ayrıca bkz. Eichenbaum ve Singleton, 1986).

Reel iş çevrimi modelleri ilk olarak parasal özellikler olmadan oluşturulmuştur. Kydland ve Prescott (1982) orijinalinde sadece reel değişkenleri içeren ama daha sonra nominal değişkenleri de hesaba katacak şekilde genişletilebilecek bir model kurmuştur. Ancak Kydland ve Prescott, reel modellerini kurduktan sonra iş çevrimlerinin neredeyse tamamen reel miktarlar ile açıklanabilmesi sebebiyle, parasal sektörün eklenmesinin gerekli olmayabileceği sonucuna varmışlardır (bkz. Prescott, 1986). Long ve Plosser’in (1983) modeli para sektörünü içermemesine rağmen, King ve Plosser (1984) paranın üretim düzeyine içsel tepkisini yansıtarak para ve üretim düzeyi arasındaki tarihi birliği açıklar. King ve Plosser, Black (1987) ve Fama’nın (1980) çalışmaları üzerine kurdukları çalışmalarında para–üretim düzeyi nedenselliğinin ortodoks monetarist açıklamasını reddetmektedir-

ler. Modellerinde “parasal hizmetler, miktarı reel ekonomik gelişmeler ile artıp azalan, özel olarak üretilen ara mallardır”. King ve Plosser finansal endüstriyi, piyasa işlemlerini kolaylaştıran, muhasebe hizmetlerinin akışını sağlayan bir enstrüman olarak görür. King ve Plosser, finansal sektörü üretim ve tüketimin genel denge modeline aşılayarak, reel üretim, kredi ve işlem hizmetleri arasındaki pozitif korelasyonun, bu birlikte hareketlerin reel üretimdeki değişkenliğin kaynağına bağlı olarak zaman patikası içinde nasıl yükseleceğini göstermektedir. Bu model, iç para (banka mevduatı) hacminin üretim ile birlikte pozitif yönde değişeceğini ileri sürer. Buna ilaveten finansal hizmetlerin nihai mallardan daha hızlı üretilebileceği gerçeği, finansal hizmetlerdeki genişlemenin üretimdeki genişlemeden önce meydana geleceği anlamına gelir. Bu durumda banka mevduatı üretim düzeyi ile yüksek korelasyona sahiptir ve iş çevrimlerinin başlıca göstergesidir.

Yukarıda belirtilen, para–üretim düzeyi korelasyonu Friedman ve Schwartz (1963) tarafından sunulan kanıtlara dayanmakla birlikte tamamen farklı perspektifleri yansıtmaktadır. Monetarist modelde para miktarındaki dışsal değişimler üretimdeki hareketler üzerinde önemli bir rol sahibiyken, King ve Plosser mevduatların üretimdeki planlanan hareketlere içsel tepkisini vurgular. Finansal sektör hareketlerinin üretime etkisi, diğer sektörlerin üretimi ile aynı çizgidedir. REBCT, 1980’lerin sonuna kadar para–üretim düzeyi korelasyonunun açıklanmasında gelişme kaydetmesine rağmen, Plosser’in (1989) görüşü “paranın büyüme ve dalgalanmaların denge teorisi üzerindeki rolü iyi anlaşılmaz ve bu nedenle halledilmemiş bir sorun olarak kalmaktadır” şeklindedir.

Paradoksal olarak paranın içsel olduğuna dair REBCT argümanı, Post Keynesyen okulun da temel önerisidir (bkz. Kaldor, 1970a; Davidson, 1994). Mesela paradan üretime doğru nedensellik ilişkisi ile ilgili olarak, Joan Robinson (1971) bu korelasyonun, “miktar teorisi anlamında, eğer eşitlik sağ taraftan okunsaydı”, açıklanabileceğini ileri sürerek şöyle devam etmektedir: “böylece faaliyet düzeyinde kaydedilen bir yükselmenin para arzındaki bir artıştan kaynaklandığını önerebiliriz”. Kutsal olmayan bir ittifakta, Post Keynesyenler ve reel iş çevrimi teorisyenleri miktar teorisi eşitliğinin ($MV = PY$) sağdan sola doğru okunması gerektiği üzerinde Robinson ile fikir birliğine varmaktadırlar. Ortodoks Keynesyenler, paradan üretime doğru nedensellik ilişkisini sorgularken, zamanlama sorununu da gündeme getirmektedirler. Tobin (1970), para arzının gelirdeki değişimlere içsel tepkiler verdiği durumda bir ultra-Keynesyen modelin nasıl kurulabileceğini göstermektedir. Bu modelde, firmalar planladıkları genişlemeyi finanse edebilmek için bankacılık sektöründen ödünç fon aldıklarından, reel ekonomik faaliyetteki değişimler para arzındaki genişlemeden önce oluşmaktadır. Tobin, zamanlama kanıtından yapılan, para arzındaki değişimler reel ekonomik faaliyetin değişmesine neden olur şeklindeki çıkarsamanın *post hoc ergo propter hoc* hatasına düştüğünü göstermektedir. Ancak Tobin, bu argümanı monetaristlerin parasal güçlerin gücü ile ilgili abartılı bulduğu iddialarına karşı bir meydan okuma olarak kullansa da, paranın iş dalgalanmalarında sorun olmadığı sonucuna da kesinlikle varmamaktadır (ayrıca bkz. Cagan, 1993).

Kydland ve Prescott (1990) iş çevrimlerini parasal toplamlarla ilişkilendiren ‘oluşturulmuş’ stilize olgulardan birini reddederek, zamanlama ve nedensellik tar-

tışmasının tüm temelini sorgulamaktadır. Onlara göre “bazı iktisatçıların hala bu parasal mite inanıyor olmasına rağmen, parasal taban ya da M1’in çevrime neden olduğu ile ilgili bir kanıt yoktur”. Açıkça söylenebilir ki, bu iddialar paranın rolünü dikkate alan geleneksel görüşe ciddi bir meydan okuma niteliği taşır. Bu “küfür”, Tobin ve Friedman arasında 1960’lar boyunca ve 1970’lerin başında yer alan yoğun münakaşa boyunca düşünülemez olsa da, iş çevrimi analizinin sonucunda bir ittifak kuran Keynesyen ve monetarist iktisatçılar tarafından benzer şekilde reddedilmiştir (Friedman ve Schwartz’ın erken araştırmasının bir savunması için bkz. Schwartz, 1992).

6.13 Teknoloji Şoklarının Ölçülmesi: Solow Artığı

Teknoloji şokları iş çevrimlerinin birincil sebebi ise teknolojik gelişmenin tanımlanması ve ölçülmesi önem arz eder. Reel iş çevrimi modellerinin verili yapısına göre kilit parametre, teknoloji şokunun değişkenliğidir. Prescott (1986) bu varyansı ölçerken Solow’un yönteminin kabul edilebilir ve makul bir yaklaşım olduğunu ileri sürmektedir. Solow’un (1957) tekniği teknolojik değişmeyi, üretimdeki değişmeden emek ve sermaye girdilerinin ağırlıklı katkılarının toplamının çıkarılması şeklinde tanımlıyordu. Kısaca Solow artığı, üretimdeki değişimin emek ve sermaye girdilerinin ölçülebilir miktarlarındaki değişim tarafından açıklanamayan kısmını ölçmektedir. Solow artığının türetilmesi aşağıdaki şekilde gösterilebilir. (6.13) numaralı denklemdeki toplam üretim fonksiyonu, üretimin (Y), sermaye (K), emek (L) ve toplam faktör verimliliğinin göstergesi rolünü oynayan cari olarak mevcut teknoloji (A) girdilerine bağlı olduğunu göstermektedir:

$$Y = AF(K, L) \quad (6.13)$$

A , K veya L değişirse üretim de değişecektir. Büyüme muhasebesi ile ilgili ampirik çalışmalarda sıkça kullanılan özel bir tür üretim fonksiyonu, aşağıda gösterilen Cobb–Douglas üretim fonksiyonudur:

$$Y = AK^\delta L^{1-\delta}, 0 < \delta < 1 \quad (6.14)$$

(6.14) numaralı denklemde sermaye stoğunun üssü olan δ sermayenin üretim esnekliğini ve emek girdisinin üssü olan $(1 - \delta)$ ise emeğin üretim esnekliğini ölçmektedir. δ ve $(1 - \delta)$ ağırlıkları sırasıyla sermaye ve emeğin gelirdeki paylarını ölçmektedir (basit bir türetme için bkz. Dornbusch ve diğ., 2004, ss. 54–8). Bu ağırlıkların toplamı, bire eşit olduğu için, bu, ölçğe göre sabit getirili bir üretim fonksiyonudur. Bu yüzden her iki üretim faktörünün de eşit yüzdesel artışı Y ’yi aynı yüzdede artıracaktır. (6.14) numaralı denklemi yeniden düzenleyerek ölçmemiz gereken verimlilik göstergesini (6.15) numaralı denklemdeki gibi sunabiliriz:

$$\text{Solow Artığı} = A = \frac{Y}{K^\delta L^{1-\delta}} \quad (6.15)$$

A ’yı ölçmenin doğrudan bir yolu olmadığı için bir artık şeklinde tahmin edilmek zorundadır. Emek ve sermaye girdileri ile üretim arasındaki ilişkiyi gösteren

veriler mevcuttur. δ ve buna bağlı olarak $1 - \delta$ tarihi verilerden yola çıkılarak tahmin edilebilir. Girdilerin üretiminin büyüme oranı, A 'nın büyüme oranı, K 'nin büyüme oranı ve L 'nin büyüme oranının toplamı olduğu için (6.15) numaralı denklem, ekonomik büyümenin kaynakları ile ilgili çok sayıda ampirik çalışmada kullanılan temel büyüme muhasebesi eşitliği olan (6.16)'daki gibi yeniden yazılabilir (bkz. Denison, 1985; Maddison, 1987):

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta A}{A} + \delta \frac{\Delta K}{K} + (1 - \delta) \frac{\Delta L}{L} \quad (6.16)$$

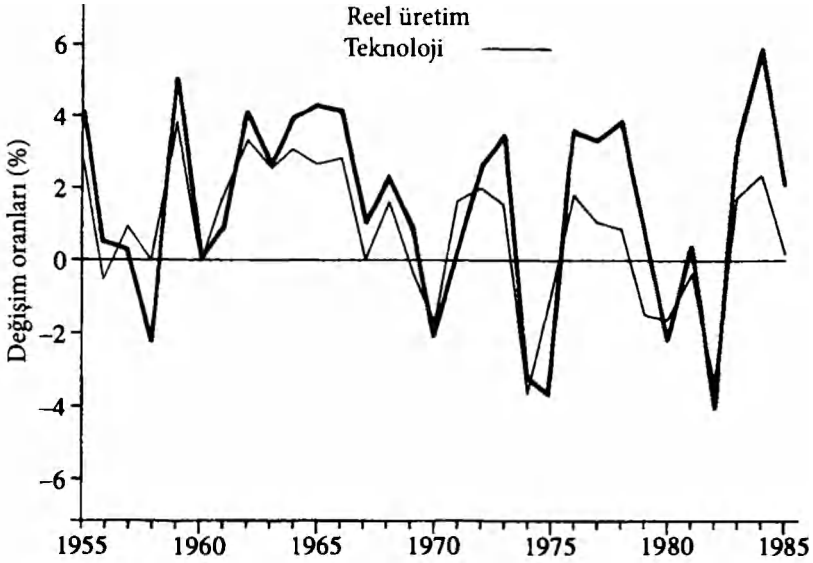
(6.16) numaralı denklem basitçe, Cobb–Douglas üretim fonksiyonunun değişim oranlarını gösterir şekilde yazılmış halidir. Bu denklem, üretimdeki büyüme oranının $(\Delta Y/Y)$, toplam faktör verimliliğindeki değişimin katkısına $(\Delta A/A)$, sermayedeki değişimin ağırlıklı katkısına $(\delta \Delta K/K)$ ve emekdeki değişimin ağırlıklı katkısına $(1 - \delta)(\Delta L/L)$ bağlı olduğunu göstermektedir. (6.15) numaralı denklemi değişim oranları cinsinden yazacak olursak ya da (6.16) numaralı denklemi yeniden düzenlersek, toplam faktör verimliliğindeki büyümenin (toplam faktör verimliliği) bir artık olarak tahmin edilebileceği bir denklem elde ederiz. Bu, (6.17) numaralı denklemde gösterilmektedir:

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\Delta Y}{Y} - \left[\delta \frac{\Delta K}{K} + (1 - \delta) \frac{\Delta L}{L} \right] \quad (6.17)$$

(6.17) numaralı denklemde Solow artışı $\Delta A/A$ 'ya eşittir. Reel iş çevrimi teorisyenleri Solow artışına dair tahminleri teknolojik gelişmenin ölçüsü olarak kullanmışlardır. Prescott'ın (1986) analizi “teknoloji sürecindeki nisbi değişim süreci, sapması ve seri korelasyonu olmayan ölçme hatasını kapsayan rassal bir yürüyüşür”, sonucuna varmaktadır. Plosser (1989) ayrıca “verimlilik seviyesinin rassal yürüdüğü görüşü kabul edilebilir görünmektedir” demektedir. Şekil 6.9 Plosser'in ABD'nin 1955–1985 dönemindeki teknoloji ve üretimin yıllık büyüme oranına dair tahminlerini göstermektedir. Bu bulgular, reel iş çevriminin ve toplam dalgalanmaların temelde teknolojik çalkantılardan kaynaklandığı görüşünü desteklemektedir. Daha sonraki bir çalışmada Kydland ve Prescott (1991) savaş sonrası dönemde ABD üretim düzeyindeki değişkenliğin yaklaşık yüzde 70'inin Solow artışındaki değişkenlikten kaynaklanıyor olabileceğini bulmuştur. Bu alandaki çalışmaların eleştirilerine aşağıda kısım 6.16'da değineceğiz. Özellikle Keynesyenler verimlilikte gözlemlenen konjonktürle aynı yönde değişen davranış için alternatif bir açıklama önermektedirler.

6.14 Reel İş Çevrimi Teorisi ve İş Çevrimlerinin Stilize Olguları

1980'ler boyunca hızla genişleyen iş çevrimi literatürü, karşıtlarını önemli ölçüde provoke etmiş ve farklı makroekonomik modellerin, iş çevrimlerinin “stilize

Kaynak: Plosser (1989)

Şekil 6.9 ABD'de teknoloji ve üretimin yıllık büyüme oranları, 1955–85

Danthine ve Donaldson'un (1993) işaret ettiği gibi reel iş çevrimi program, “teorisyenleri, iş çevrimi olgusu ile ilgili bilgimizin aslında ne kadar eksik olduğunu fark etmeye zorlamıştır” ve bu literatürün asıl önemli katkısı, “iş çevrimi hakkında bildiklerimizi yeniden gözden geçirmekte serbest bırakması” olmuştur. Bu alandaki çalışmalar, yerleşik iş çevriminin stilize olgularının neler olduğu konusundaki genel kanının büyük bir kısmını sorgulamaya çağırmaktadır. Hangi iş çevrimi modelinin, üzerinde anlaşılmış stilize olguları en iyi açıklayacağına dair tartışmalar da söz konusudur. Okuyucuya, bu konudaki detaylı tartışmalar için Greenwald ve Stiglitz (1988), Kydland ve Prescott (1990), Hoover (1991), Blackburn ve Ravn (1992), Smith (1992), Zarnowitz (1992b), Danthine ve Donaldson (1993), Judd ve Trehan (1995), Ryan ve Mullineux (1997) ve Ryan (2002) tavsiye edilir. Burada, reel ücret ve fiyatların konjonktürel davranışı ile bağlantılı tartışmalara kısaca değineceğiz.

İş çevrimini toplam talep çalkantılarının oluşturduğu hem ortodoks Keynesyen hem de monetarist makroekonomi teorilerinde, reel ücretin konjonktür ile zıt yönde hareket ettiği öngörülmektedir. Keynes'in *Genel Teorisi*'nde (1936, s. 17) istihdamdaki bir genişleme, reel ücretteki düşüşe bağlanır ve Keynesyen modelin neo-klasik sentez çağı, ekonominin toplam emek talep eğrisi boyunca çalıştığını ve bu sebeple reel ücretin konjonktür ile zıt yönde değişmesi gerektiğini varsayar.

Bölüm 2, Şekil 2.6'nın (b) paneline geri dönersek, W_0 gibi belli bir parasal ücret düzeyi için, reel ücret, toplam talep azalırken ve ekonomi resesyona girerken konjonktürün zıt yönünde değişmelidir. Toplam talepteki düşüş, AD eğrisinin AD_1 'dan AD_2 'e kayması ile gösterilir. Eğer fiyatlar esnek ancak nominal ücretler

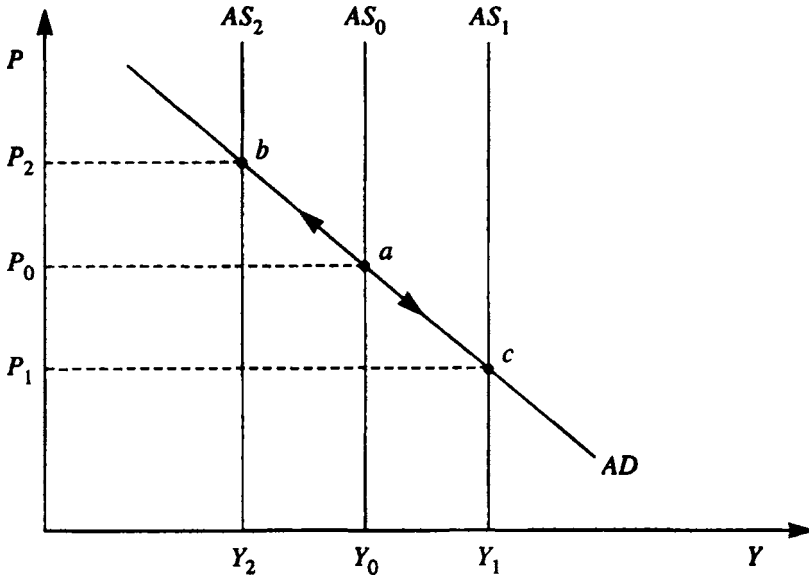
rijit ise ekonomi (b) panelinde e_0 'dan e_1 'e hareket edecektir. Fiyat seviyesinin P_1 'e düşmesi ve nominal ücretlerin W_0 'da kalmasıyla, reel ücret Şekil 2.6'nın (a) panelinde W_0/P_1 'e yükselir. Bu reel ücret düzeyinde emek arzı (L_d) emek talebini (L_c) geçmektedir ve *cd* kadar bir gayri iradi işsizlik oluşur. Nominal ücretlerin sabit kalması sayesinde, düşen fiyatlar genel düzeyi, reel ücreti konjonktürle zıt yönde hareket eder hale getirir.

Bazı erken yeni klasik ve yeni Keynesyen modeller gibi Friedman'ın monetarizmi ile bağlantılı teoriler, konjonktürle zıt yönde hareket eden reel ücreti içeren görüşleri de içine alır (bkz. Fischer, 1977; Phelps ve Taylor, 1977). Gordon'un (1993) görüşüne göre, 1970'lerdeki büyük petrol şoklarından ayrı olarak, "konjonktürle zıt yönde hareket eden reel ücretleri de içine alacak şekilde, canlanma dönemlerinde fiyatlardaki cüzi artış eğilimi ücretlerden fazla ise" reel ücretlerde sistematik bir hareket olmayacaktır. Ancak Kydland ve Prescott (1990), reel ücretin konjonktür ile aynı yönde olacak şekilde "oldukça güçlü" davrandığını ve bunun üretim fonksiyonundaki kaymalar ile tutarlı olduğunu ortaya koyar. Şu andaki konsensüs, reel ücretlerin düşük yoğunlukta konjonktürle aynı yönde hareket ettiği yönündedir ve bu hem iş çevrimlerinin geleneksel monetarist açıklaması için hem de reel iş çevrimi teorisi için sorunlar ihtiva etmektedir (bkz. Fischer, 1988; Brandolini, 1995; Abraham ve Haltiwanger, 1995; Snowdon ve Vane, 1995). Eğer reel ücret konjonktür ile ılımlı ölçüde aynı yönde hareket ediyor ise üretim fonksiyonunda meydana gelen şoklar istihdamı yalnızca emek arz eğrisinin esnekliği yüksek ise önemli ölçüde etkileyebilir (bkz. Şekil 6.3'teki (b) paneli). Bununla birlikte, ampirik kanıtlar, iş çevrimini karakterize eden reel iş çevrimlerinin istihdamdaki büyük değişiklikleri taklit etmesi için, dönemler arası güçlü bir ikame ilişkisi olması gerektiği ile ilgili güçlü bir destek sunmamaktadır (bkz. Mankiw ve diğ., 1985; Altonji, 1986; Nickell, 1990).

Reel ücretin çevrim içindeki davranışı Keynes (1939a) ile tartışma içerisinde olan Dunlop (1938) ve Tarshis'ten (1939) beri tartışılırken, fiyatların (ve enflasyonun) genellikle konjonktür ile aynı yönde hareket ettiği varsayımı çeşitli görüşlere mensup iktisatçılar tarafından kabul edilmiştir. Fiyatların konjonktür ile aynı yönde hareket etme davranışı Keynesyen, monetarist ve yeni klasik modelin parasal aldanma versiyonunun ana özelliğidir. (Lucas, 1977). Mankiw'a (1989) göre, OPEC'in 1970'lerde petrol fiyatlarını yükseltmesi gibi tanınabilir arz şoklarının olmadığı durumda, enflasyon oranının konjonktür ile aynı yönde hareket etme davranışı "iyi belgelenmiş bir gerçektir". Lucas (1977, 1981a) fiyatlar ve enflasyonun konjonktür ile aynı yönde hareket eden doğasını iş çevriminin temel stilize olgusu olarak listelemektedir. Bu görüşlere keskin bir karşı çıkış olarak, Kydland ve Prescott (1990), ABD'de 1954-89 dönemi boyunca "fiyat seviyesinin açık bir konjonktür ile zıt yönde hareket eden bir kalıp sergilediğini" göstermektedir. Bu, onları şu tartışılabilir sonuca yönlendirmiştir: "Savaş sonrası iş çevrimi dalgalanmalarını açıklarken, konjonktür ile aynı yönde hareket eden fiyatları önemli gösteren herhangi bir teoremin başarısızlığa mahkum olduğu konusunda uyarıyoruz". Bu sonuç, Cooley ve Ohanian (1991) tarafından ve fiyat seviyesinin konjonktür ile aynı yönde davrandığına dair genel kanıyı "bir kurgu" olarak tanımlayan Blackburn ve Ravn'ın (1992) İngiltere verileri ile yaptıkları çalışmalarında desteklenmektedir. Bunların görüşlerine göre fiyatların konjonktürle aynı yönde hareket

ettiğine dair geleneksel ön kabul kanıtlar tarafından ezici şekilde yalanlanmıştır ve bulgularını iş çevriminin parasal açıklamasına “ciddi bir meydan okuma” olarak göstermektedirler. Ayrıca, Backus ve Kehoe (1992), Smith (1992) ve Ravn ve Sola (1995) tarafından sunulan kanıtlar reel iş çevrimi görüşünü de desteklemektedir (geleneksel görüşün savunması için bkz. Chadha ve Prasad, 1993).

Konjonktür ile zıt yönde hareket eden fiyat seviyesinin kanıtlanmasının, neden reel iş çevrimi modellerinin destekleyicisi olduğunu görmek için Şekil 6.10’a bakalım. Burada, fiyat seviyesinin dikey eksende gösterildiği geleneksel toplam talep ve arz yaklaşımından yararlanıyoruz. Fiyatlar ve ücretler tam esnek olduğu için toplam talep eğrisi (AS), (teknolojide bir gelişme ya da emek arzı ve istihdamı artıracak bir reel faiz oranı artışı olursa sağa kaymasına rağmen; bkz. Jansen ve diğ., 1994) fiyat seviyesine karşı tamamen inelastiktir. Başlangıçta ekonomi AD ve AS_0 ’ın kesişim noktasında çalışmaktadır. Eğer ekonomide verili bir para arzında, AS eğrisini AS_0 ’dan AS_2 ’ye kaydırırsanız negatif bir arz şoku olursa, denge üretim seviyesi Y_0 ’dan Y_2 ’ye düşecektir.

Şekil 6.10 Arz şokları ve fiyatlar genel düzeyi

Toplam talep ve arz, fiyatlar genel düzeyinin P_0 ’dan P_2 ’ye yükselmesiyle dengeye getirilir. AS eğrisini AS_0 ’dan AS_1 ’e kaydırırsanız, arzu edilen bir arz şoku ise, veri bir para arzında fiyatlar genel düzeyinin düşmesine sebep olacaktır. a , b , c denge noktaları, reel çalkantılar toplam arz eğrisinin veri bir toplam talep eğrisi üzerinde kaymasına neden oluyorsa, fiyat seviyesinin konjonktür ile zıt yönde hareket edeceğini işaret etmektedir. Şekil 2.6’daki (b) paneline dönecek olursak, toplam talep eğrisindeki kaymalar tarafından getirilen dalgalanmaların, konjonktür ile aynı yönde hareket eden fiyat seviyesi ile ilgili gözlemler yaratacağı açıktır. Keynesyenler, 1970’lerde açıkça gözlemlenebilir petrol şoklarını takiben fiyat se-

viyesindeki konjonktürün zıttı yöndeki davranışın geleneksel toplam arz ve talep modeli için bir sorun olmadığını ve bu tür etkilerin 1975'ten beri modellerinde içe-rildiğini ileri sürmektedirler (bkz. Gordon, 1975; Phelps, 1978; Blinder, 1988b). Keynesyenlerin karşı çıktığı şey, iş çevriminin *ağırlıklı olarak* arz şoklarından kaynaklandığı önermesidir. Fiyatların bazen konjonktür ile aynı yönde ve bazen de konjonktürle zıt yönde olduğu konusundaki konsensüs görüşü, farklı dönemlerde hem talep hem de arz şoklarının önemli olduğuna dair bir eklektik gözlemciyi işaret etmektedir. Judd ve Trehan (1995) bu tartışmanın çeşitli şoklara cevap olarak, fiyatlar ve üretim arasında gözlemlenen korelasyonların kompleks dinamik cevaplar olduğu gerçeği tarafından daha da komplike hale geleceğini göstermekte ve “bir talep veya bir arz şokunu negatif ya da pozitif bir korelasyonla birbirine bağlayan inandırıcı kalıplar bulmanın zor olmayacağını” ortaya koymaktadır.

6.15 Reel İş Çevrimi Teorisinin Politika Çıkarımları

1980'den önce, makroekonomi teorisyenleri arasında önemli bir mücadele olmasına rağmen üç önemli hususta konsensüs söz konusuydu. Bunlardan birincisi, iktisatçıların toplam üretimdeki dalgalanmaları trend büyüme oranından geçici sapmalar olarak değerlendirmesiydi. Bu trendin önemli bir belirleyicisi, dışsal olarak belirlenen pürüzsüz teknolojik ilerleme oranı olarak görülmüştür. İkinci olarak, iş çevrimleri şeklindeki toplam istikrarsızlık ekonomik refahı azalttığından sosyal olarak arzu edilmeyen bir durum olarak kabul edilmiştir. Bu durumda istikrarsızlık uygun politikalar yoluyla azaltılabilir ve azaltılmalıdır. Üçüncüsü de, iş çevrimlerinin açıklanmasında parasal güçler önemli bir faktördür. Ortodoks Keynesyen, monetarist ve yeni klasik iktisatçılar genel kanının bu üç temel taşını kabul etmiştir. Tabii ki aynı iktisatçılar toplam istikrarsızlığın nasıl azaltılması gerektiği konusunda aynı fikirde değildirlir. Para ve reel üretimi birbirine bağlayan aktarım mekanizması konusunda hiçbirisi arasında bir anlaşma söz konusu değildir. Keynesyen ve monetarist modellerde paranın yansız olmaması, uyarlanabilir beklentiler ile nominal talep şokları halinde ücretler ve fiyatların yavaş ayarlanması ile açıklanmaktadır. 1970'lerdeki yeni klasik piyasa temizlenme modellerinde ise paranın yansız olmama durumu, birimlerin tam olmayan bilgiye sahip olmalarının bir sonucu olarak açıklanmaktadır. Ekonominin nasıl istikrara kavuşacağı ile ilgili politika tartışmalarına gelindiğinde, monetaristler ve yeni klasik iktisatçılar (*k* oranında) sabit bir parasal büyüme kuralını savunurken, Keynesyen iktisatçılar takdir yetkisinden yanadırlar (bkz. Modigliani, 1986; Tobin, 1996). Yeni klasik teorisinin ilk dalgasının politika analizi üzerindeki en önemli etkisi aktivizm karşıtlarına daha sağlam bir teorik altyapı sağlamasıydı (bkz. Kydland ve Prescott, 1977). Politik iş çevrimi literatürü, politikacılara kendi çıkarlarını maksimize etmekten ziyade, dalgalanmaları azaltacak istikrar politikaları kullanacakları konusunda güvenilip güvenilemeyeceğini de sorgulamaktadır (bkz. Nordhaus, 1975 ve Bölüm 10).

1980'ler boyunca her şey değişti. Nelson ve Plosser'in (1982) ve Kydland ve Prescott'ın (1982) çalışmaları iktisatçıların “Bir iş çevrimi var mı?” sorusunu sormaya başlamalarına sebep oldu. Reel iş çevrimi teorisyenleri talihsiz “iş çevrimi” (Prescott, 1986) terimini buldular çünkü bu terim ekonomik büyümeyi

belirleyen güçleri açıklamaktan bağımsız bir olgunun varlığını öneriyordu. Reel iş çevrimi teorisyenleri, büyüme ve dalgalanmalar için entegre bir yaklaşım sunarak, nispeten kısa bir zaman diliminde ortaya çıkan üretim ve istihdamdaki büyük dalgalanmaların “standart neo-klasik teorisinin öngördüğü gibi olduğunu” göstermiştir. Gerçekten de, “eğer ekonomi, üretim ve istihdamda büyük dalgalanmalar göstermeseydi, bu bir bulmaca olacaktı” (Prescott, 1986). İstikrarsızlık, rasyonel ekonomik birimlerin ekonomik çevredeki değişmelere optimal tepkilerinin bir sonucu olduğu için, gözlemlenen dalgalanmalar üretimin ideal trend patikasıyla refah azaltıcı sapması olarak *görülmemelidir*. Dalgalanmaların rekabetçi teorisinde denge Pareto optimaldir (bkz. Long ve Plosser, 1983; Plosser, 1989). Hükümetin bu dalgalanmaları herhangi bir yolla azaltmayı denemesi gerektiği fikri, reel iş çevrimi teorisyenlerinin aforoz edilmesi anlamına gelir. Bu politikaların refahı azaltacağı neredeyse kesindir. Prescott’ın (1986) belirttiği gibi “bu araştırmanın politika çıkarımı şudur: istikrarı sağlamanın maliyetli çabaları, verimlilik karşısı olmaya benzer. İktisadi dalgalanmalar, teknolojik gelişme oranının belirsizliğine optimal tepkilerdir”. İş çevrimleri, teknolojideki tesadüfi dalgalanmaları yansıtan bir GSYİH patikası çizer. Bu, ekonomik dalgalanmalar hakkındaki geleneksel düşüncenin tamamen bu iktisatçıların kendi kafalarında yarattıkları bir düşünce olduğunu gösterir. Eğer dalgalanmalar, teknolojideki değişimin sonucu olarak üretim fonksiyonundaki şoklara verilen Pareto-etkin cevaplar ise, parasal faktörler bu istikrarsızlığı açıklamada artık kullanılamaz, dolayısıyla para politikasının herhangi bir reel etkisi yoktur. Para yansızdır. İşçiler ne kadar çalışmak istediklerine karar verebilecekleri için, var olan işsizlik her zaman gönüllüdür. Gerçekten de, GSMH patikasında gözlemlenen dalgalanmalar sürekli olarak hareket eden bir dengenin yanında hiçbir şeydir. Reel iş çevrimi teorisinde, zaten ekonomi tam orada olduğundan, “tam istihdam” gibi bir hükümet hedefinin hiçbir anlamı olmayabilir. Tabii ki reel iş çevrimi görüşü, hükümetin vergilendirme ve harcama politikaları yoluyla çeşitli tahrifatlar yarattırsa ekonomiye büyük ölçüde zarar verebileceğini kabul etmektedir. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi, reel iş çevrimi modelinde kamu alımlarındaki geçici artışlar, daha yüksek (reel) toplam talebin yarattığı daha yüksek reel faiz oranındaki artışa bağlı olarak emek arzını artırdığı için üretim ve istihdamı artıracaktır.

Eğer teknolojik değişme büyüme ve dalgalanmaları belirleyen kilit faktör ise kurumsal yapı ve düzenlemeleri de içeren, teknolojik gelişme oranını belirleyen faktörleri de daha iyi anlamamız gerekir (bkz. Bölüm 11). Reel iş çevrimi teorisyenlerine göre, Keynesyen ve monetarist iktisatçıların istikrar problemine yaptıkları vurgu, yüksek maliyetli bir hatadır. Dinamik dünyada, istikrarsızlık kaçınılmaz olduğu kadar arzu da edilen bir faktördür.

Son olarak, Chatterjee (1999), REBCT’nin ortaya çıkışının İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde konjonktüre zıt yönde hareket eden başarılı politikaların bir mirası olduğunu göstermektedir. Bu politikalar, GSYİH’nın toplam talepteki çalkantıya bağlı oynaklığını önceki dönemlere göre başarıyla azaltarak, teknolojik değişimlerin modern iş çevrimlerinin baskın kaynağı olarak ortaya çıkmasına izin vermiştir.

6.16 Reel İş Çevrimi Teorisinin Eleştirisi

Bu bölümde, reel iş çevrimi teorisine bazı önemli eleştirileri gözden geçireceğiz. Bu konudaki literatür taraması için okuyucuya Summers (1986), Hoover (1988), Sheffrin (1989), Mankiw (1989), McCallum (1989), Phelps (1990), Einchenbaum (1991), Stadler (1994) ve Hartley ve diğ. (1997, 1998) önerilir.

Emek arzının geleneksel neo-klasik analizi, reel ücretteki bir artışın birbirine karşıt iki etkisi üzerinde durur. Yüksek reel ücret, ikame etkisi nedeniyle emek arzını artırırken, gelir etkisi işçileri daha fazla boş zaman tüketmeye teşvik eder. Teknoloji şokları tarafından uyarılan istihdamdaki büyük çaptaki değişkenliği akla yakın bir şekilde açıklayabilmesi için, reel iş çevrimi modellerinde ikame etkisi gelir etkisine göre çok güçlü olmalıdır. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi, emek arzının dönemler arası ikame esnekliği ile ilgili mevcut mikro bulgular, geçici ücret değişimlerine tepkinin zayıf olduğunu göstermektedir. Eğer emek arzının ücret esnekliği düşük ise, emek talebini kaydıran (bkz. Şekil 6.3) teknolojik şoklar, reel ücrette yüksek değişkenlik, istihdamda ise daha az bir değişkenlik yaratacaktır. Ancak, iş çevrimi içerisinde istihdamda gözlemlenen değişkenliğin dönemler arası ikame tarafından hesaba katılması için çok büyük olduğu görülür. Buna ek olarak, Mankiw (1989) reel faiz oranının emek arzı kararını etkilemede önemli olmadığını tartışmıştır. Mesele birimlerin dönemler arası ikameyi sağlayabilmek için gelecekteki faiz oranını ve reel ücretleri doğru şekilde öngörmeleri nasıl beklenebilir?

Reel iş çevrimi teorisine yöneltilen ikinci önemli eleştiri özellikle gözlemlenemeyen teknoloji şoklarında söz konusu modellerin güvenilirliği ile ilgilidir. Birçok iktisatçı iş çevrimini yaratması için gerekli teknoloji şoklarının yeterince büyük ya da yeterince sık olup olmayacağı ile ilgili şüphe içerisindeyler. Bu modellerde, üretimdeki büyük hareketler teknolojide önemli ölçüde bir toplam çalkantı gerektirmektedir. Muellbauer'e (1997) göre REBCT'de içerilen teknolojik değişikliğin türü şu üç sebepten "oldukça inanılmaz"dır: (i) teknolojik yayılma yavaş olma eğilimindedir; (ii) yayılma sürecinin toplanması, toplamda pürüzsüz bir sonuç üretme eğilimindedir; ve (iii) resesyon üretilmesi için gerekli teknolojik gerileme, güvenilir mikro temeller olarak alınamaz. Bu sorunla ilgili olarak, Summers (1986) Prescott'ın Solow artığındaki değişkenliğin, teknolojideki önemli bir şokun kanıtı olarak kullanmasına karşı çıkmaktadır. Solow artığındaki büyük değişkenlikler, emek gömülemesi şeklinde ortaya çıkan "üretim fonksiyonu davranışının kapatılması"nın sonucu ile açıklanabilir. Geleneksel Keynesyen açıklama, konjonktürle aynı yönde hareket eden emek verimliliği şeklindeki iş çevriminin stilize olgusunu emek girdisinin yarı sabit olması ile bağlantılandırırken, reel iş çevrimi teorisyenleri bunu üretim fonksiyonundaki kaymaların kanıtı olarak tanıtıyorlardı. Resesyon dönemlerinde verimliliğin düşmesinin sebebi, firmaların kısa dönemdeki ayarlama maliyetleri yüzünden, ihtiyaç duyduklarından daha fazla işçiyi ellerinde tutmalarıdır. Bu şartlar altında, konjonktürel bir düşüşte değişken emek durumunda, verimlilik, çevrim boyunca emek girdisini düzgün tutmasının karşılığını vermiş olur. Bu, resesyon boyunca üretimdeki nisbi düşüşün neden emek girdisindeki nisbi düşüşü aştığını da açıklar. Ekonomi iyileştikçe firmalar emeği daha yoğun kullanır, dolayısıyla üretim emek girdisinden daha büyük bir oranda büyür.

Genel olarak birçok iktisatçı Solow artığının konjonktürle aynı yöndeki hareketini, resesyon dönemleri boyunca emek ve sermayenin eksik kullanılmasını vurgulayarak açıklar. Abel ve Bernanke'yi (2001) takip ederek, (6.13) ve (6.14) numaralı üretim fonksiyonlarını (6.18)'deki gibi yazarak bu görüşü izah edebiliriz:

$$Y = AF(\mu_K K, \mu_L L) = A(\mu_K K)^\delta (\mu_L L)^{1-\delta} \quad (6.18)$$

μ_K , sermaye girdisinin eksik kullanım oranını ve μ_L emek girdisinin eksik kullanım oranını göstermektedir. (6.18)'i (6.15)'te Y yerine koyarsak, sermaye ve emek girdilerinin eksik kullanılmış olabileceğini dikkate alan Solow artığını gösteren (6.19) numaralı yeni bir tanım elde ederiz:

$$\text{Solow Artığı} = A(\mu_K K)^\delta (\mu_L L)^{1-\delta} / K^\delta L^{1-\delta} = A\mu_K^\delta \mu_L^{1-\delta} \quad (6.19)$$

(6.19) numaralı denklem Solow artığının teknoloji sabit kalsa bile değişebileceğini göstermektedir. Eğer emek ve sermaye girdilerinin kullanım oranları konjonktür ile aynı yönde değişiyor ise, ki ampirik bulgular böyle olduğunu göstermektedir, bu durumda bu etkiyi gösteren Solow artığı da konjonktür ile aynı yönde değişecektir (bu konudaki tartışmalar için bkz. Fay ve Medoff, 1985; Rotemberg ve Summers, 1990; Bernanke ve Parkinson, 1991; Burnside ve diğ., 1995; Braun ve Evans, 1998; Millard ve diğ., 1997).

Üçüncü grup eleştiri ise teknolojik gerileme dönemlerinde oluşan resesyon fikri ile bağlantılıdır. Mankiw'in (1989, s. 85) da belirttiği gibi, "resesyonlar önemli olaylardır; politika yapımcıların ve medyanın geniş çapta dikkatini çekerler. Ancak mevcut teknolojiadaki düşüş ile ilgili bir tartışma yoktur. Eğer toplumun zarar gördüğü bazı önemli tersine teknoloji şokları olsaydı, bunun farkında olurduk". Bu eleştiriye karşılık olarak Hansen ve Prescott (1993) teknoloji şoklarının tanımını genişleterek, "üretim fonksiyonundaki ya da daha genel olarak kar odaklıların üretim olanakları setindeki değişimlerin", çalkantının potansiyel bir kaynağı olarak değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir. ABD'deki 1990-91 resesyonuna dair analizlerinde, yasal ve kurumsal yapıdaki değişimlerin, belli bir teknolojiye uyarlanmayı değiştirebileceğini, mesela hükümet düzenlemelerine sınırlama getirilmesinin negatif bir teknoloji şoku gibi hareket edebileceğini önermektedirler. Ancak, Muellbauer (1997) 1990'ların başında İngiltere'de görülen şiddetli krizin, 1988-9'da faiz oranlarındaki "muazzam" artışla, bununla bağlantılı olarak emlak fiyatlarının düşmesi, ve İngiltere'nin Ekim 1990'dan sonra aşırı değerlenmiş döviz kuru ile ERM'ye üye olması gibi sebeplerle kolayca açıklanabildiğine işaret etmektedir.

Dördüncü önemli eleştiri işsizlik sorunu ile ilgilidir. Reel iş çevrimi modellerinde işsizlik ya hiç yoktur ya da iradidir. Eleştiriler bu argümanı ikna edici bulmaz ve "bu ölçekte bir hareketi dönemler arası ikame ve verimlilik şoklarıyla açıklamanın saflığına karşı koyarak" (Summers, 1986) Büyük Buhran tecrübesini işaret ederler. Carlin ve Soskice (1990) 1980'ler boyunca Avrupa'da yaşanan büyük ölçekli işsizliğin gayri iradi olduğunu ve bunun da yeni klasik yapı içinde açıklanamayan iş çevriminin önemli bir stilize olgusunu tanıttığını iddia eder. Tobin (1980b) yeni klasik iktisatçıların tüm işsizliğin iradi olduğuna dair genel yaklaşımını da sorgulamaktadır. Eleştiriler emek piyasasının hareket kalıplarının

denge teorisi ile tutarlı olmadığını göstermektedir. Eğer işsizliği ekonomik birimlerin gönüllü seçimlerinin bir sonucu olarak açıklayabilseydik, boş işlerin oranı ve gönüllü iş bırakma oranının yerleşik konjonktürle aynı yöndeki davranışını gözlemleyemezdik. Resesyonlar gönüllü iş bırakma oranında artış gözlemlendiğimiz dönemler değildir! Blinder'ın görüşüne göre, 1980'ler boyunca süren yüksek düzeyde işsizliğin ortaya attığı meydan okuma, politika yapımcılar veya iktisatçılar tarafından dikkate alınmadı. Doğrudan reel iş çevrimi teorisyenlerine yönelttiği yorumunda Blinder (1988b) "Biz, Nero-Klasik İktisat olarak adlandırılabilir bir uğraş olan Pareto optimal resesyon teorileri ile vakit kaybederken, işsizliği hafifletmeye pek fazla katkıda bulunamayacağız" demektedir. Her ne kadar Lilien'in (1982) sektörler arası kayma modelinde işsizlik, teknoloji şoklarının kaynakların sektörler arasında yeniden dağılımını gerektirdiği bir model içerisinde tanıtılsa da, eleştiriler reel iş çevrimi teorisinin işsizliği göz ardı etmesini en temel zayıflığı olarak göstermektedir (bkz. Hoover, 1988).

Reel iş çevrimi teorisinin beşinci eleştirisi paranın yansızlığı ve para politikasının reel üretim üzerindeki etkisizliği ile bağlantılıdır. Bu modellerin, 1980'lerin başında ABD ve İngiltere'de Volcker ve Thatcher tarafından başlatılan parasal dezenflasyonların, bunu takip eden süreçte her iki ülkede de görülen derin resesyon dönemine ortaya çıkması tam bir ironidir. İngiltere'de 1990-92 arasında görülen ekonomik düşüş bir başka dozda parasal dezenflasyonun doğrudan sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu minvaldeki eleştirilere karşılık olarak reel iş çevrimi teorisyenleri 1980'lerin başında tecrübe edilen resesyonların, 1979'daki ikinci büyük petrol şokundan sonra ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte, iktisatçıların büyük bir çoğunluğu paranın kısa dönemde yansız olduğuyla ilgili ikna olmamıştır (bkz. Romer ve Romer, 1989, 1994a, 1994b; Blanchard, 1990a; Ball, 1994; ve Bölüm 7).

Altıncı eleştiri, Nelson ve Plosser'in reel GSMH'nın sapmaları olan rassal yürüyüş kadar ısrarcı olmadığı şeklindeki reddedilmesi güç önemli bulguları ile ilgilidir. Bu bulgu, dalgalanmaların arz-yanlı şoklardan kaynaklandığı fikrini destekler şekilde ortaya çıkmaktadır. Nelson ve Plosser'in (1982) çalışması, toplam üretimin trend yoluna dönmediğini göstermektedir. Eğer dalgalanmalar trend yoluna dönseydi, üretimdeki doğal orandan geçici sapmalar bir tahmin edicinin on yıllık zaman dilimi için üretim tahminini değiştirmezdi. Campbell ve Mankiw (1987, 1989), Stock ve Watson (1988) ve Durlauf (1989), Nelson ve Plosser'in bu bulgusunu teyit etmişlerdir. Sonuç olarak, şokların ısrarcılığı artık iş çevriminin bir "stilize olgusu" olarak değerlendirilmektedir. (bkz. Durlauf, 1989, s. 71) Ancak, Campbell, Mankiw ve Durlauf GSMH serilerindeki yakın birim kökün keşfinin reel şokların açık bir kanıt olduğunu ya da talepteki çalkantılara dayalı olarak açıklanan dalgalanmaların terk edilmesi gerektiğini kabul etmezler. Eğer teknolojik yenilenme bir iş çevriminden etkilenirse ya da eğer *hysteresis* etkisi önemliyse toplam talep üzerinde kalıcı etkiler gerçekleşebilir (bkz. Bölüm 7). Durlauf, koordinasyon hatalarının olmadığı durumda, reel faaliyetteki önemli direnişin toplam talep şoklarından nasıl kaynaklanabileceğini göstermektedir. Stadler de (1990) içsel teknolojik değişimin katılımı ile iş çevriminin hem reel hem parasal teorilerinin özelliklerinin nasıl kökten değiştiğini göstermektedir. REBCT, teknolojik değişim ve yenilikçi faaliyeti açıklamak için herhangi derin bir mikroekonomik

temel sağlamaz. Ama teknolojik gelişmenin, talep koşulları, araştırma-geliştirme harcamaları ve “yaparak öğrenme” etkileri (Arrow, 1962) gibi ekonomik faktörlere makul bir şekilde bağlı olması, ekonominin arz cephesindeki değişikliklerin talep cephesindeki değişikliklerden bağımsız olmadığını içermektedir. Bu yüzden, nominal toplam talepte öngörülemeyen bir artış arz cephesinde üretimi kalıcı olarak artıran bir teknolojik değişmeyi teşvik edebilir. Bu tür bir modelde, doğal işsizlik oranı arz-yanlı faktörlerin olduğu kadar talep yönlü faktörlerin de geçmişine bağlı olacaktır. Teknolojinin içsel olduğu iş çevriminin pür bir parasal modeli, aynı zamanda Nelson ve Plosser’in üretimin rassal bir yürüyüş yaptığı bulgusunu da hesaba katabilir.

Yedinci eleştiri reel iş çevrimi teorisini inşa ederken temsili birimin yaygın kullanımı ile ilgilidir. Reel iş çevrimi teorisyenleri makroekonomik analizin içinde, var olan seçimleri milyonlarca birbirinden farklı (heterojen) bireyin toplam tercihleri ile çakışan temsili birim kullanılmasından kaynaklanabilecek toplama problemleri ile ilgili kenara çekilmektedirler. Dolayısıyla bu tür modeller, asimetric bilgi, mübadele ve koordinasyon ile ilgili problemlerden kaçınmaktadır. Birçok iktisatçıya göre, makroekonomi teorisindeki en önemli sorular koordinasyon ve heterojenlik sorunları ile bağlantılıdır. Eğer koordinasyon sorunu ve bununla bağlantılı değişim başarısızlığı ihtimali ekonomik dalgalanmaların merkezinde yer alıyorsa, ekonominin yalnızca Robinson Crusoe’dan müteşkil olduğunu varsaymak, birçok iktisatçı için kabul edilemez bir araştırma stratejisidir (bkz. Summers, 1986; Kirman, 1992; Leijonhufvud, 1992, 1998a; Akerlof, 2002; Snowdon, 2004a).

Son önemli eleştiri sağlam bir ampirik ölçmenin eksikliği ile bağlantılıdır (bkz. Fair, 1992; Laidler, 1992a; Hartley ve diğ., 1998). İş çevrimlerinin stilize olgularının ilgili olduğu kadarıyla, hem yeni Keynesyen hem de reel iş çevrimi teorileri zaman serilerinin birlikte hareketlerinin geniş kalıplarını hesaba katabilir (bkz. Greenwald ve Stiglitz, 1988). Reel iş çevrimi teorisinin ampirik inandırıcılığını değerlendirdiği çalışmasında Eichenbaum (1991), savunucularının kanıtlarını “inanılabilir olmak için çok kırılgan” bulmuştur.

6.17 Büyük Buhran: Bir Reel İş Çevrimi Görüşü

Yukarıda belirtildiği gibi, REBCT Büyük Buhran’ı inandırıcı bir şekilde açıklamakta yetersiz kaldığı için eleştirilmiştir. Ancak geçtiğimiz yıllar boyunca birkaç iktisatçı ekonomik depresyonu neo-klasik büyüme teorisini kullanarak araştırmaya başlamıştır.

Cole ve Ohanian (1999) Büyük Buhran’ı bu perspektiften inceleyen ilk iktisatçılardır ve bu iktisatçılar sadece 1929–33 döneminde GSYİH’daki düşüşü hesaba katmakla kalmamış, 1934 ve 1939 yılları arasında üretimdeki iyileşmeye de açıklama aramışlardır. Analizlerinde reel ve parasal talep şoklarının, Büyük Buhran’ın başlamasındaki katkısını inkar etmezler. Ancak, geleneksel modeller 1933’ten sonra Altın Standardının terk edilmesi, banka başarısızlıkları ve deflasyonun ortadan kaldırılması ve toplam faktör verimliliğinde önemli bir artıştan sonra uyarlanan veri bir genişletici para politikasının hızlı bir iyileşme yaratacağını öngörmektedir. Bu değişimlerle, üretim düzeyinin trendine 1936’da dönme-

si gerekiyordu, ancak ABD’de üretim düzeyi 1930’lar boyunca trend düzeyinin yüzde 30 kadar altında kaldı. Cole ve Ohanian yavaş toparlanma sürecinin temel olarak New Deal politikalarının olumsuz sonuçlarına, özellikle de 1933 yılındaki Ulusal Endüstriyel İyileşme Akdi (National Industrial Recovery Act – NIRA) ile bağlantılı politikalara, bağlı olduğunu düşünüyorlardı. NIRA, ABD ekonomisinde 500’den fazla sektörde geçerli anti-tröst yasalarını askıya alarak, kartelleşmeyi teşvik etmiş ve fiyat rekabetini azaltmıştır. Firmaların ayrıca sabit işçilerine yüksek maaş artışı sağlamaları teşvik edilmiştir. Cole ve Ohanian iyileşme süreci boyunca istihdamda ve üretimdeki azalmada NIRA’nın etkisi olduğunu ve bu sebeple Büyük Buhran’ın süresinin uzadığını iddia etmektedirler. Prescott (1999) ABD ekonomisi için benzer bir perspektif sağlayarak, Büyük Buhran’ın “büyük ölçüde 16 yaştan üzerindeki her bir birey için normal durağan zamanda çalışma saatlerini azaltan şeyin, ekonomik kurumlardaki değişmelerin bir sonucu olduğunu” öne sürmektedir. Böylece Prescott için çöküşün Keynesyen açıklaması yerle bir olmaktadır. Yatırımdaki bir çöküş istihdamın azalmasına sebep olmaz. Aslında istihdam, istihdamı azaltan endüstriyel ve emek piyasası politikalarının bir sonucu olarak azalmıştır (ayrıca bkz. Chari ve diğ., 2002). Christiano ve diğ. (2004), Friedman ve Schwartz’ın Fed’in daha gevşek para politikasının Büyük Buhran’ın şiddetini büyük ölçüde azalttığı görüşünü destekleyerek, ABD’de Büyük Buhran döneminde önemli rol oynamış olan teknoloji şokları yerine bir likidite tercihi şokunu tartışırken, Cole ve Ohanian’ın 1930’lar boyunca ABD’de istihdamdaki iyileşmenin Başkan Roosevelt’in “New Deal” politikalarından olumsuz etkilendiği konusundaki görüşüne katılmaktadır.

Sonraki çalışmalarında Cole ve Ohanian (2002b), üretim ve tüketimin on yıldan uzun bir süre trendin neredeyse yüzde 25 altında seyrettiği ABD ve İngiltere’de, Büyük Buhran’ın neden çok uzun sürdüğü üzerine yoğunlaşmışlardır. Her iki ülkede de böyle uzun bir süre devam eden Buhran “deflasyon ya da başka finansal şoklar ile akılcı bir şekilde açıklanamaz”. Bunun yerine, Cole ve Ohanian, monopol gücünü artırarak piyasaların etkin çalışmasını engelleyen NIRA (1933) ve NLRA’nın (Ulusal İşçi İlişkileri Akdi, 1935) olumsuz etkileri üzerine yoğunlaşmışlardır. İngiltere hakkındaki analizleri, Benjamin ve Kochin’in (1979) işsizlikteki büyük artışın Büyük Buhran’ın süresini uzattığına dair öncü çalışmasını takip etmektedir.

Depresyonu açıklayan bu yeni yaklaşım, Büyük Buhran’ı açıklarken aslen toplam talep şoklarının ve parasal ve finansal faktörlerin önemini vurgulamaya devam eden iktisatçıların çoğunluğunu ikna etmemiştir (bkz. Bölüm 2). Bununla birlikte, Prescott (2002) ünlü iktisatçı Richard T. Ely adına düzenlenen Ely Konferansı’nda ABD, İngiltere ve Almanya’nın iki savaş arasındaki dönemdeki deneyimleri, Fransa’daki en son depresyon ve Japonya’nın savaş sonrası kaydettikleri için “Refah ve Depresyon”un arz-yanlı açıklamalarının kullanılmasına yoğunlaşmıştır. Her bir durumda üretimin trendin altında kalmasına neden olan en önemli faktör talep yanlı olmaktan çok arz-yanlıdır (ayrıca bkz. Kehoe ve Prescott, 2002). Refahın sürdürülmesi için toplam faktör verimliliğinin geliştirilmesine odaklanan politikalar zaruridir. Bu perspektiften Prescott;

1. kıt yatırım fonlarını dağıtacak etkin bir finansal sektörün kurulmasını teşvik edecek,
2. ulusal ve uluslararası düzeyde rekabeti geliştirecek,
3. AB gibi ticaret birlikleri kurulmasını da içeren uluslararası entegrasyonu teşvik edecek arz-yanlı politikaları önermektedir.

6.18 Değerlendirme

James Tobin, 1978 yılında, Yrjo Jahnsson Konferans'ında, "ekonomik faaliyetteki dalgalanmaları, teknoloji ve zevklerdeki dalgalanmaların bir yansıması olarak varsayarsak, yeni ya da eski bir ekonomik iş çevrimi teorisi yoktur" demiştir (Tobin, 1980a, s. 37). Bu durum 1980'ler boyunca reel iş çevrimi modellerinin hızla çoğalması ve denge teorisinin parasal aldanma versiyonunun geniş ölçüde reddedilmesi ile dramatik şekilde değişime uğramıştır. Nelson ve Plosser'in araştırmaları toplam üretimdeki şokların etkilerinin uzun süre kalıcı olduğuna dair görüşüne önemli bir destek sağlamıştır. Üretim, deterministik bir trende geri dönmez. Bu bulgu toplam üretimde şahit olduğumuz çalkantıların büyük çoğunluğunun arz-yanlı etkilerden kaynaklandığını öne sürerek, iş çevrimi araştırmaları üzerinde önemli bir katkı sağlamıştır. Reel iş çevrimi teorisyenleri, denge modellerinin toplam istikrarsızlık ile tutarsız olmadığını göstererek, genel kanıya meydan okumuşlardır ve tüm tarafların teorisyenlerini, iş çevrimi olgusu ile ilgili bilgilerinin ne kadar yetersiz olduğunun farkına varmaya zorlamışlardır. Dolayısıyla reel iş çevrimi yaklaşımı, ekonomik dalgalanmaların anlamı, önemi ve karakteristikleri ile ilgili derin soruların ortaya çıkmasında faydalı olmuştur. Bu bölümde, REBCT'nin modern dönemde Lucas tarafından teşvik edilen ve makroekonominin genel denge dönemler arası özelliklerini keşfetmeyi amaçlayan araştırma programının bir devamı olduğunu gösterdik (Wickens, 1995). Bunu yaparak, REBCT, büyüme teorisine ve dalgalanmalara entegre edilmiştir ve iş çevrimi araştırmalarının yönü geri döndürülemez şekilde değiştirilmiştir. Yenilikçi modelleme tekniklerinin yanı sıra yeni bir anlayış kazanılmıştır.

30 yıldan daha fazla süre önce, Harry Johnson (1971) Amerikan Ekonomi Derneği'nin 1970 yılındaki konferansında, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında hızlanan enflasyon nedeniyle gerileyen Keynesyen ortodoksinin yarattığı boşluğu doldurmaya başlayan monetarist karşı-devrimi daha iyi anlayabilmek için Keynesyen devrimin hızla yayılmasının sebeplerini vermektedir. Johnson'ın üst düzey makalesinde bu gelişmelerin başarısını açıklarken, önemli olması sebebiyle Keynesyen devrim ile monetarist karşı devrimin ortak özelliklerine dikkat çekilmektedir. Johnson'a göre, yeni fikirlerin profesyonel iktisatçılar arasında hızla kabul edilmesini ve yayılmasını açıklamaya yardımcı olabilecek iki faktör vardır. Birinci faktör "yeni teorinin üretmiş olduğu sosyal durum hedefi" ile ilgilidir. İkinci önemli faktör ise "yeni teorinin içerdiği bilimsel karakteristik"tir. Bu faktörlerin, hem MEBCT hem de REBCT anlamında yeni klasik fikirlerin hızla yayılmasını anlamamızda yardım edebileceğini ileri sürebiliriz (bkz. Snowdon ve Vane, 1996).

Trend yoluna döndüren çevrimler gibi, kurulu bir ortodoks görüşün varlığına rağmen, ki bu ortodoksi "realitenin en gözde batan gerçekleri"nin "yeni ve devrim-

ci bir teorinin hızla yayılması için en faydalı durumdur” görüşüne açık bir karşı çıkıştır, Johnson genç nesil iktisatçılara, kendi görüşüne göre zaruri olan beş dahili bilimsel karakteristik tanımlamaktadır. Özet olarak Johnson’un tanımladığı beş temel özellik şunlardır:

1. “teorik olarak ikna edici bir düzlemde, zamanın ortodoksisi merkezi önermesine, merkezi bir saldırı”;
2. “var olan teoride geçerli olan her şeyin kapsandığı, görünüşte yeni bir teorinin üretilmesi”;
3. yeni teorinin “anlaşılması yeterince güç” olmalı ki, “genç meslektaşlarımızın ve öğrencilerimizin entelektüel ilgi alanlarına meydan okusun”;
4. hakim olandan “daha çekici yeni bir metodoloji”;
5. ekonometristler tarafından “belirlenmiş tahminlere uygun, yeni ve önemli ampirik ilişkilerin geliştirilmesi”.

Bu beş dahili karakteristik, REBCT özelinde, yeni klasik makroekonominin başarısını açıklamada ne ölçüde önemli bir rol oynamıştır?

İlk karakteristik (kurulu ortodoksinin merkezi önermesine bir saldırı) REBCT içinde açıkça tanımlanabilir. 1980’den önce iş çevriminin toplumsal olarak istenmeyen bir durum olduğuna dair bir fikir birliği söz konusuydu. Bunun tam tersine, reel iş çevrimi teorisinin temel politika çıkarımı şudur: toplam üretimdeki dalgalanmalar, ortadan kaldırılması gereken bir piyasa başarısızlığının ifade etmediği için, hükümet bu dalgalanmaları azaltıcı herhangi bir teşebbüsten, sadece bu politikaların arzulan hedefe ulaşmayı sağlamaları şüpheli olduğundan değil, aynı zamanda istikrarsızlığın azaltılması refahı da azaltacağından, kendini alıkoymalıdır!

Johnson’ın ikinci dahili karakteristiği de (yeni teorinin, var olan ortodoks teorisinin geçerli bileşenlerini mümkün olduğunca çok kapsama kabiliyeti) ortodoks neo-klasik büyüme modelinin, Lucas tarafından 1970’lerde savunulan metodolojinin büyük bir çoğunluğunu kapsamı yanında, toplam dalgalanmaların sayısal analizine çerçeve olarak kullanılmasına öncülük etmesi bağlamında, REBCT’ye uygulanabilir.

Johnson’ın üçüncü karakteristiği (genç nesil iktisatçıların itirazına istinaden entelektüel olarak meydan okuyan yeni bir teori) REBCT’ye kolayca uygulanabilir. Yeni klasik devrimin makroekonomi teorisini yenilemeye ve “yaşlı iktisatçıların alet çantaları”nda bulunmayan tekniklerle tanıştıran daha soyut yönleri ittiğine şüphe yoktur (Blinder, 1988b). Matematiksel açıdan daha iyi yetiştirilmiş genç neslin kalibrasyon gibi yeni teknikleri öğrenmeye yatkın olması, “yaşlı” iktisatçıların karşısında onlara “çok keskin bir rekabet gücü” sağlamaktadır.

Dördüncü karakteristiğe bakarsak (yeni metodoloji), REBCT programı, formel genel denge yaklaşımına tam anlamıyla metodolojik bir çerçeve sağlamaktadır. “Lucas eleştirisi”ne yanıt olarak, formel genel denge yaklaşımı, birinci ilkedeki fikri besleyerek buradaki arayışını makroekonomik modeldeki genel dengeye sağlam mikroteller kurmak için yapmıştır. Prensipte, reel iş çevrimi metodolojisi ideolojik olarak yansız olduğu için, muazzam çeşitlilikte model üretme kapasitesi vardır.

Beşinci karakteristiğin (tahmin için “yeni ve önemli ampirik ilişki”) REBCT’deki gelişmelere uygulanması daha zordur. Reel iş çevrimi teorisyenleri, geleneksel ekonometrik test yöntemlerine uygun modeller sağlamak yerine kilit makroekonomik değişkenlerin ekonomi içindeki fiili davranışlarını, (tesadüfi şoklar tarafından vurulan) spesifik modellerinin simüle edilmiş sonuçları ile karşılaştıran “kalibrasyon yöntemi”ni geliştirmişlerdir. Ne yazık ki kalibrasyon, reel ve diğer (mesela Keynesyen) iş çevrimi modellerinin performansları arasında bir yargıya varmamızı sağlayacak bir yöntem geliştirmemiştir.

Yukarıdaki tartışmalardan açıkça görülebilir ki, Johnson, Keynesyen devrim ve monetarist karşı-devrimin başarısını açıklamaya yardımcı olması için beş temel “dahili” karakteristik ileri sürerken, bu karakteristiklerden ilk dördü REBCT’nin 1980’lerin başından itibaren makroekonominin gelişiminde neden böylesi önemli bir etkisi olduğunu anlamamıza da yardımcı olmaktadır. Kirschner ve Rhee (1996), REBCT’nin makroekonomi içerisinde bir “moda” mı yoksa bir “devrim” mi olduğunu değerlendirirken, REBCT alanında yapılan bilimsel araştırmaların yaygınlığı, yayınlarda kullanılan veriler ve araştırmacılara dayalı kendi istatistiksel analizlerine dayanarak bunun bir “mini-devrim” karakteristiği taşıdığı sonucuna varmışlardır.

Erken REBCT’nin ayırt edici bir özelliği, iş çevrimlerinin temel sebebi olarak parasal etkileri hafife almasıdır. Bunun yerine, teknolojiye tesadüfi şoklar çalkantıların yaratılmasında başrol oynar ve ekonomik birimlerin tüketimi düzenleştirme arzuları ve “inşa etme süresi” kısıtları kalıcılığa neden olan temel yayılma mekanizması olarak hareket eder. İlk REBCT modelleri çok dar bir alana odaklansalar da, daha yakın zamanlardaki çalışmalar, araştırma alanlarını hükümet ve açık ekonomi etkilerini kapsayacak şekilde genişlettikleri gibi, parasal ve finansal değişkenleri de modele eklemeye başlamışlardır (bkz. Mendoza, 1991; Backus ve diğ., 1992; Hess ve Shin, 1997). Daha da ileri giderek piyasa başarısızlıklarını REBCT’ye eklemek yeni klasik ve yeni Keynesyen yaklaşımlar ile iş çevrimi araştırmaları arasında bir köprü vazifesi görecektir (Wickens, 1995). Ayrıca şunu da kaydetmeliyiz ki, reel iş çevrimi yaklaşımı makro modellerin daha güçlü mikroekonomik temellere dayanması gerektiği konusunda ısrar eden iktisatçılar sebebiyle ilerletilmiştir. Bu sayede arz cephesi ile ilgili anlayışımızın gelişmesi için genel hareket güçlenmiştir. Birisi bunu daha önce ciddi şekilde sorgulamış olsaydı, şimdi hiç kimse makroekonominin, arz, talep ve bunlar arasındaki etkileşimden oluştuğuyla ilgili bir şüphe duymazdı. Blinder’in (1987b) belirttiği gibi “1970’ler ve 1980’lerdeki vakalar Keynesyen ve yeni klasik iktisatçıların benzerlerine göstermiştir ki Marshall’ın ünlü makasları aynı zamanda dev ekonomik boyutlarda gelir”.

Reel iş araştırmaları programının kazanımlarına bakarken, eleştiriler bu yaklaşımın ciddi noksanlıkları olduğundan emindirler. İktisatçıların büyük kısmı fiili ekonomileri tasvir eden nominal fiyat ve ücret katılıkları sebebiyle, kısa dönemde para politikasından kaynaklanan toplam talepteki çalkalanmaların önemli reel etkileri olduğuna inanmaktadır (bkz. Bölüm 7). Bu önemli eleştiri yeni klasiklerin ileri sürdüğü, piyasaların resesyonda bile sürekli olarak temizlendiği varsayımına meydan okumaktadır. Piyasalar hızla temizlenmiyorsa ve dünya toplam talep ve toplam arz çalkalanmalarından oluşuyorsa, gözlemlediğimiz fiili dalgalanma-

lar talep şoklarının bir sonucu olarak üretimdeki sapmalardan oluşan stokastik trenddir. Bu görüş Blanchard ve Quah (1989) tarafından şöyle açıklanmaktadır: “GSMH ve işsizlikteki dalgalanmalar iki tür çalkantıya bağlı olarak tanımlanır: üretim üzerinde kalıcı etkiye sahip çalkantılar ve kalıcı etkiye sahip olmayanlar. Biz ilk grubu arz çalkantılar ikincisini ise talep çalkantıları olarak tanımlıyoruz”. Açıkça söylenebilir ki, böyle bir dünyada istikrar politikasının rolü, talep çalkantılarının önemli olduğunu kabul etsek bile son derece karmaşıktır. Mesela, hükümet talep ve arz şokları arasında yapılması gereken ayrımı, özellikle bu şoklar bağımsız değil de birbirine bağlı iken nasıl yapabilir? (bkz. Friedman, 1992)

Toplam istikrarsızlık konusunda açık fikirli olunmasına bir başka destek ise G. M. Caporale'den (1993) gelmektedir. Caporale, İngiltere, Fransa, Finlandiya, İtalya, Norveç, İsveç ve Batı Almanya'daki iş çevrimleri ile ilgili bir araştırmasında, ne arz ne de talep şoklarının tek başına ekonomik dalgalanmalar üzerinde etkili olabileceğini bulmuştur. Yakın zamanda Temin (1998) tarafından yapılan ampirik araştırma, ABD'deki iş çevrimlerinin sebeplerinin çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Temin yirminci yüzyıl boyunca ABD'deki iş çevrimlerini dört sınıfa ayırmaktadır: İç Reel, İç Parasal, Dış Reel ve Dış Parasal. Temin'in verilerine göre, iç şokların etkisi dış şoklara nazaran (16,5'a 7,5) ve reel çalkantıların etkisi parasal olanlara nazaran (13,5'a 10,5) daha belirgindir. Reel iç şoklar çeşitlidir ve reel talep çalkantılarının tüm özelliklerini taşır. Temin “dört tip şokun da Amerikan iş çevriminin kaynağı olarak hareket ettiği” sonucuna varmakta ve çalışmasının hakim sonucunu “istikrarsızlığın kaynaklarının homojen olmadığı” şeklinde vurgulamaktadır. Dow (1998), yirminci yüzyıldaki büyük resesyonlar üzerine yaptığı çalışmada üç temel bulguyu tartışmaktadır. Birincisi, büyük resesyonların ve büyümedeki yavaşlamaların temel olarak toplam talep şoklarına bağlı olduğudur. İkincisi, bu talep şoklarının tanımlanabilir olmasıdır. Mesela İngiltere'de 1979-82 resesyonu, Başbakan Margaret Thatcher'ın yeni parasal ve mali rejimi nedeniyle aşırı değerlenen döviz kurunun neden olduğu ihracattaki düşüşün bir sonucudur. Üçüncü olarak da resesyonların, iktisatçıların güncel bilgileri dahilinde öngörülmemesidir.

Yukarıdaki tartışmadan çıkarılabilecek dengeli bir sonuç, iş çevrimlerinin sebepleri analiz edilirken eklektik bir yaklaşım belirlemenin avantajlarına işaret etmesi olarak görülebilir. İş çevriminin öldüğüne dair ya da hükümetlerin artık her ekonominin mücadele ettiği çeşitli şokları telafi etme bilgisi ve kabiliyetinin olduğunu ileri sürecektir bulgular söz konusu değildir. Hükümetler, iş çevrimini ortadan kaldırmayı asla ümit edemezken, bir başka Büyük Buhran'ı ya da Büyük Enflasyon'u engelleme kapasitesi ve bilgisine sahip olmalıdır.

REBCT'nin yirminci yüzyıl makroekonomisine katkısı ile ilgili yakın zamanlı bir değerlendirmede (bkz. Snowdon, 2004a), Axel Leijonhufvud görüşlerini şu şekilde belirtmektedir;

Bence Ed Prescott'ın çalışmasının mirası, her ne kadar bu teknikler her zaman uygun olmasa da ve her zaman uygulayamıyorsanız da, teknik düşünen iktisatçıların kullanabileceği analitik bir mekanizma olacaktır. Özellikle bu dinamik stokastik genel denge modellerine tarihteki büyük felaketlerde rastlayamazsınız ve aydınlanma yaratacaklarını ümit edemezsiniz.

yorumunu yapmaktadır. Bu önemli eksiklikler dikkate alındığında bile, REBCT araştırma programının “son derece etkili” ve bu alandaki güncel çalışmaların 1980’lerin başında Kydland ve Prescott tarafından kurulan temsili birimin rekabetçi (ve eşsiz) denge modelinden “çok farklı” olduğuna hiç şüphe yoktur (Williamson, 1996). Ancak yeni ve tartışmalı fikirler yanlış olsalar bile genellikle çok faydalı olurken, Hartley ve diğ. (1998) “reel iş çevrimi modelleri Popperci görüş çerçevesindeki cesur faraziyelerdir ve kanıtların üstünlüğü ile reddedilmişlerdir” sonucuna varmaktadırlar. Ancak istikrar politikasının hiçbir rolü olmadığını ileri sürerek reel iş çevrimi görüşünü reddeden bu iktisatçılar için piyasanın temizlenmekte neden başarısız olduğunu tutarlı bir şekilde açıklamanın teorik gücüğü bakidir.

1970’lerin sonunda başlayan ve sonrasında da devam eden şekilde, birçok iktisatçı bu meydan okumayı birçok piyasada fiyatlar ve ücretlerdeki ayarlanmanın neden çok yavaş olduğunu açıklamaya çalışarak aşmayı denemiştir. “Katılıkların rasyonalitesi” teması yeni Keynesyen iktisatçıların araştırmalarının temel özelliğidir ve bu konuya önümüzdeki bölümde değineceğiz.

EDWARD C. PRESCOTT

Edward Prescott, 1940 yılında Glenn Falls, New York'ta doğdu ve 1962 yılında Swarthmore College'de lisans derecesini (Matematik), 1963 yılında Case Institute of Technology'de yüksek lisans derecesini (Operasyon Araştırmaları) ve 1967 yılında Carnegie-Mellon Üniversitesi'nde doktora derecesini aldı. Pennsylvania Üniversitesi'nde İktisat dalında Yardımcı Doçent (1966-71), Carnegie-Mellon Üniversitesi'nde Yardımcı Doçent (1971-2), Doçent (1972-5) ve Profesör (1975-8), Minnesota Üniversitesi'nde Üst Düzey Profesör olarak görev yaptı. 2003 yılına kadar Arizona State Üniversitesi'nde İktisat Profesörü olarak bulundu.

Profesör Prescott, çeşitli bağlamlarda rasyonel beklentilerin sonuçları üzerine yaptığı çok etkileyici çalışması ile ve daha yakın zamanlarda da stokastik dinamik genel denge teorisini geliştirmesiyle tanınır. İktisadi dalgalanmalarda reel iş çevrimi yaklaşımının baş savunucularından biri olmuştur. 2004 yılında Finn Kydland ile birlikte "ekonomi politikasının zaman tutarlılığı ve iş çevrimlerini oluşturan güçler üzerine dinamik makroekonomiye katkılarından dolayı" Nobel Ekonomi Ödülü'nü almıştır. En bilinen kitapları arasında Nancy Stokey ve Robert E. Lucas ile *Dinamik Ekonomide Rekürsif Metotlar (Recursive Methods in Economic Dynamics)*, (Harvard University Press, 1989) ve Stephen Parente ile *Zenginliğe Engeller (Barriers to Riches)*, (MIT Press, 2000) sayılabilir. En çok okunan makaleleri şunlardır: "Belirsizlik Altında Yatırım" (Investment Under Uncertainty), *Econometrica* (1971), Robert E. Lucas Jr ile "Takdir Yetkisinin Yerine Kurallar: Optimal Planların Tutarsızlıkları" (Rules Rather Than Discretions: The Inconsistency of Optimal Plans), *Journal of Political Economy* (1977), Finn Kydland ile "Dalgalanmaları Yapma ve Toplama Zamanı" (Time to Build and Aggregate Fluctuations), *Econometrica* (1982), Finn Kydland ile "İş Çevrimi Ölçümünün İlerisindeki Teori" (Theory Ahead of Business Cycle

Measurement), *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review* (1986), “İş Çevrimleri: Reel Olgular ve Parasal bir Mit” (Business Cycles: Real Facts and a Monetary Myth) *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review* (1990), Finn Kydland ile “Bilişimsel Deney: Ekonometrik bir Araç” (The Computational Experiment: An Econometric Tool), *Journal of Economic Perspectives* (1996), Finn Kydland ile “Refah ve Bunalım” (Prosperity and Depression), *American Economic Review* (2002).

Profesör Prescott ile 3 Ocak 1998 tarihinde Amerikan Ekonomi Derneği tarafından düzenlenen yıllık konferansa katılmak için bulunduğu Chicago’da kaldığı otelin odasında mülakat yaptık.

Özgeçmiş Bilgisi

İktisat öğreniminize ilk olarak nerede ve ne zaman başladınız?

İktisat okumaya ilk olarak 1963 yılında daha sonradan Carnegie Institute of Technology adını alan, Carnegie–Mellon’da yüksek lisans öğrencisi olarak başladım. Lisans öğrenimime ilk olarak fizik dalında başladım, ki o dönem *Sputnik* çağıydı ve bu büyüleyici bir alandı. Hoşlanmadığım iki sıkıcı laboratuvar dersim vardı, dolayısıyla matematiğe geçtim.

İktisatta sizi cezbeden şey neydi?

Fizikten matematiğe transfer olduğumda ilk olarak uygulamalı matematik dikkatimi çekti, diplomamı da operasyon araştırması üzerine aldım. Daha sonra disiplinler arası bir programa katıldım ve en zeki en ilginç insanlar iktisat çalışıyormuş gibi göründü. Ben Carnegie–Mellon’da ilk başladığımda Bob Lucas daha yeni yardımcı doçentti. Gerçi benim danışmanım Mike Lovell’di, ki o da harika bir insandı.

Bob Lucas ve Mike Lovell dışında, özellikle etkili olmuş ya da ilham vermiş bir öğretmeniniz var mıydı?

Tabii ki. Mesela, büyük bir Bayesyen istatistikçi olan Morie De Groot.

Kendi araştırma alanınızda en büyük etkiye sahip iktisatçılar kimlerdir?

Bob Lucas diyebilirim. Ayrıca Finn Kydland, ki kendisi öğrencilerimden biriydi, belki de en önemli iki çalışmam Finn ile birlikte yazdıklarımızdır [Kydland ve Prescott, 1977, 1982].

20 yıldan uzun bir süre Finn Kydland ile çok verimli bir ilişkiniz oldu. İlk ne zaman tanıştınız?

Carnegie–Mellon’dan ayrıldıktan sonraki ilk pozisyonum Pennsylvania Üniversitesinde idi. Carnegie–Mellon’a döndüğümde, Finn orada yüksek lisans öğrencisiydi ve araştırmasına başlamaya hazırdı. Yedi fakülte üyesi ve 7 öğrenciden oluşan çok küçük bir iktisat programıydık. Öğrenciler fakülte üyeleriyle oldukça yakın çalışabildikleri için iyi bir programdı. Bob Lucas ve benim birçok ortak öğrencimiz vardı, Bob’un aksine, ben öğrencileri korkutmazdım [gülerek].

Makroekonominin Gelişimi

Bob Lucas'ın sizin düşünce tarzınızda çok etkili olduğundan bahsettiniz. Keynes'ten bu yana en etkileyici makroiktisatçılar olarak hangi iktisatçıları sayabilirsiniz?

Hmm, eğer büyümeyi makroekonominin bir parçası olarak tanımlarsanız Bob Solow orada olacaktır. Peter Diamond, Tom Sargent ve Neil Wallace da çok etkili olmuştur.

Peki, Milton Friedman?

Biliyorum ki Bob Lucas, Friedman'ı parasal alandaki araştırma programında inanılmaz derecede etkili olarak değerlendirir. Friedman'ın çalışması tabii ki konuların parasal tarafı ile ilgilenen insanları etkilemiştir. Mesela Neil Wallace, Friedman'ın öğrencilerinden biridir. Ancak ben Neil Wallace'ın paranın teorik temellerini kurduğu programına karşı daha ön yargılıyım. Friedman'ın Anna Schwartz [1963] ile birlikte yaptığı para konusundaki çalışması büyük ölçüde ampirik olmaya yöneliktir. Şimdi, Friedman doğal oran hakkında konuştuğunda – hesap birimi önemli olmamakla birlikte – bu ciddi bir teoridir. Ama Friedman dinamik denge paradigmasını veya iktisat teorisinin dinamik stokastik çevre ile genişletilmesini asla tasvip etmemiştir.

Siz, Keynesyen olmanın “makroekonomi anlamında kasabadaki tek oyun olarak görüldüğü” [Barro, 1994] bir dönemde yüksek lisans öğrencisiydiniz. Keynesyen model sizi hiç ikna edebildi mi? Bu zamanlarda hiç Keynesyen oldunuz mu?

Tezimde iş çevrimi dalgalanmaları için Keynesyen bir model kullandım. Parametrelerin bilinmez olduğu durumda, ekonomiye daha fazla istikrar kazandırabilmek için optimal istatistiksel karar alma teorisinin uygulanabileceğini düşündüm. Daha sonra Pennsylvania Üniversitesi'ne gittim. Gerçekten çok iyi bir bilim adamı olan Larry Klein de oradaydı. Yardımcı doçent olmam için çok değerli desteğini verdi. Ayrıca Wharton Economic Forecasting grubu ile işbirliği içerisindeydim. Ancak Bob Lucas ile “Belirsizlik altında Yatırım” [*Econometrica*, 1971] makalesini yazdıktan ve onun 1972'de *Journal of Economic Theory*'de yayınlandığı “Beklentiler ve Paranın Yansızlığı” makalesini okuduktan sonra Keynesyen olmadığımı karar verdim [gülerek]. Aslında bundan sonraki on yıl makro öğretmeyi bıraktım, ta ki 1981 baharında Minnesota'ya taşınana kadar, ancak o zaman konuyu öğretmeme yetecek kadar iyi anladığımı düşündüm.

İş Çevrimleri

İş çevrimi çalışmasının kendisi çevrim serileri şeklinde geçti. İş çevrimi araştırması 1920'lerden 1940'lara kadar gelişti, 1950'ler ile 1960'lar arasında durakladı, 1970'ler boyunca ise konuya olan ilginin tekrar canlandığına şahit olduk. 1970'lerde iş çevrimi araştırmalarına olan ilginin yeniden doğmasında etkili olan önemli faktörler nelerdi?

İş çevrimlerine olan ilginin yeniden doğmasından sorumlu iki faktör vardı. Birincisi, Lucas sorunu çok güzel bir şekilde tanımladı. Piyasa ekonomileri neden trend etrafında tekrarlanan üretim ve istihdam dalgalanmaları tecrübe ederler? İkincisi,

iktisat teorisi dinamik statik ekonomik çevre çalışmalarını da kapsayacak şekilde genişletildi. Bu araçlar iş çevrimi dalgalanmaları teorisinin sonuçlarını türetmek için gereklidir. Aslında iş çevrimlerine her zaman ilgi vardı ama iktisatçılar gerekli araçlar olmadan hiçbir şey yapamıyorlardı. Sanırım bu beni ekonominin araç kullanan bir bilim olduğuna inananların tarafına itti, gerekli araçlar olmadan felçli gibiyiz.

1980'lerin başında Finn Kydland ile yaptığınız çalışmayı takiben iş çevriminin stilize olgularının neler olduğu ile ilgili incelemelerde belirgin bir artış oldu. Sizce iyi bir teorisin açıklaması gereken iş çevriminin en önemli stilize olgusu nedir?

İş çevrimi tipi dalgalanmalar yalnızca dinamik iktisat teorisinin tahminlerinden ibarettir. 1970'lerde herkes itici kuvvet ya da şokun parasal kaynaklı olmak zorunda olduğunu düşünüyordu ve yayılma mekanizmasını araştırıyordu. 1982'de *Econometrica*'da yayınlanan "Dalgalanmaları Yapma ve Toplama Zamanı" adlı çalışmamızda, Finn ve ben yayılmayı anlayabilmek için model ekonomimize birçok şey ekledik. İktisat teorisinin tahmininin, teknoloji şoklarının iş çevriminin gözlemlenen doğal dalgalanmalarını artıracağı yönünde olduğunu bulduk. Dalgalanmaların şiddeti ve trend yolundan sapmaların sürekliliği gözlemlerle örtüşmektedir. Yatırımların üretimden üç kat, tüketimden ise bir buçuk kat daha oynak olduğu olguları da üretimde görülen birçok iş çevrimi değişkenliğinin emek girdisindeki değişkenlikten kaynakladığı gerçeği ile örtüşmektedir. Bu dikkate değer bir başarıdır. Kullanılan teori, bir diğer ifadeyle neo-klasik büyüme teorisi, iş çevrimlerini hesaplamak için geliştirilmemişti. Büyümeyi hesaplamak için geliştirilmişti.

ABD deneyimindekine çok benzer dalgalanmalar yaratan bir model ekonomi kurabilmek sizi şaşırttı mı?

Evet. Bu aşamada, soruyu cevaplamak için teoriyi kullanmak yerine, biz halâ verilere uyan bir model arayışı içindeydik – teknoloji şokunun büyüklüğü ile gerçekten ilgilenmemiş ve emek arzının dönemler arası esnekliğinin yüksek olması gerektiğini bulmuştuk. Farklı bir bağlamda başka bir öğrencim olan Raj Mehra ile bir makale yazdık [Mehra ve Prescott, 1985], hisse senedi ve tahvillerin ortalama getirilerindeki farkı açıklarken temel teoriyi kullanmaya çalıştık. Finansla uğraşan kişilerin söylediği üzere, var olan teorisin peşinen çalışacağını düşündük [gülecek]. Var olan teorisin, büyük farkın sadece çok küçük bir kısmını açıklayabildiği sonucuna vardık.

Emeğin, dönemler arası güçlü ikamesi ile ilgili destekleyici bulguların yetersiz olduğu eleştirilerine nasıl tepki gösteriyorsunuz?

Gary Hansen [1985] ve Richard Rogerson'ın [1988] emeğin bölünmezliği ile ilgili önemli teorik katkıları bu merkezdedir. Kullandıkları marj onların harcadığı saatler kadar harcamayan birçok insanın ki gibiydi. Bu sonuca göre bireyler çok gönüllü olmasa da, dublör veya temsili hanehalkı dönemler arası ikameye oldukça gönüllüdür. Çalışma ekonomistleri mikro verileri kullanarak çalışılan saatler ile saatlik tazminat arasındaki ilişkinin tam zamanlı işçilerde zayıf olduğunu buldular.

Bu gözlemlere dayanarak emek arz esnekliğinin düşük olduğu sonucuna vardılar. Bu erken dönem çalışmalar gerçekte bulunan iki önemli özelliği göz ardı etmekteydi. Bunlardan birincisi emek arzındaki değişkenliğin büyük bir kısmının, çalışma haftasının uzunluğundan değil, çalışan sayısındaki değişkenlikten kaynaklanmasıdır. Erken dönem çalışmalarda göz ardı edilen bir başka gerçek de ücretlerin tecrübe ile birlikte artmasıdır. Buna göre bireylerin tazminatının bir kısmı bu değerli tecrübeleridir. Bu gerçek göz önüne alındığında emek arzı ile ilgili tahminler yüksektir. Dönemler arası emek arz esnekliğinin yüksek olduğuna dair kanıtlar giderek güçlenmektedir. Makro ve mikro çalışma ekonomistleri birleşmişlerdir.

Milton Friedman [bkz. Snowdon ve Vane, 1997b], Greg Mankiw [1989] ve Lawrence Summers [1986] gibi birçok ünlü iktisatçı toplam dalgalanmaların açıklanmasında reel iş çevrimi modellerine karşı oldukça eleştirellerdir. RBC modellerine karşı literatürde bulunan en ciddi eleştiri, sizce hangisidir?

Sizin, modelleri eleştirdiğinizi sanmıyorum – belki teoriyi eleştiriyor olabilirsiniz. Bunun için iyi bir örnek şu olabilir: Solow büyüme modeli çoğunlukla kamu maliyesinde kullanıldı, bazı tahminleri onaylandı, dolayısıyla şu anda bu yapıya kamu maliyecilerinin çeşitli vergi politikalarının sonuçları hakkında söylediklerine karşı biraz daha güven duyuyoruz. Bob Lucas [1987] teknoloji şoklarının korkunç derecede büyük olduğunu ve bu özelliğin en canını sıkan şey olduğunu söylemektedir. Toplam faktör verimliliğinin beş yıllık dönemlerde nasıl değiştiğine baktığınızda ve bu değişimlerin bağımsız olduğunu varsaydığınızda çeyreklik değişimler büyük olmak zorundadır. ABD ve Hindistan’daki toplam faktör verimliliği arasındaki fark en azından yüzde 400’dür. Lafın gelişi, eğer iki yıllık dönemde, şoklar bu tür verimlilik artışları ise bu fark ortalamanın birkaç puan üzerinde ya da altında olur. Bu, bir resesyon ya da canlanma yaratmak için yeterlidir. Diğer faktörler de etkilidir, vergi oranları emek arzı açısından önemlidir ve tercih şoklarını da inkar etmeyeceğim. Toplumsal davranışın ne olacağını öngöremem, kimsenin de yapabileceğini sanmam, mesela kadın işçilerin katılım oranının artıp artmayacağını bilemem.

1986’da Federal Reserve Bank of Minneapolis’te yayınlanan “İş Çevrimi Ölçümünün İlerisindeki Teori” adlı çalışmanızda, dikkatlerin “ortalama teknolojik gelişme oranının belirleyicileri” üzerine odaklanması gerektiği sonucuna vardınız. Teknolojik gelişme oranını belirleyen temel faktörler sizin görüşünüze göre nelerdir?

Toplam faktör verimliliğinin belirleyicileri, iktisat içerisindeki sorulardan yalnızca biridir. ABD’de toplam faktör verimliliğinin neden Hindistan’ın dört katı olduğunu biliyor olsaydık, eminim ki Hindistan gerekli adımları bir an önce atar ve en az ABD kadar zengin olurdu [gülerek]. Tabii ki dünya çapındaki genel artış Paul Romer’in belirttiği, artan getiriler ve kullanılabilir bilgi stoğundaki artış ile bağlantılandırılabilir. Ancak, özellikle ülkeler arasındaki nisbi seviyelere ya da zaman içerisindeki deneyimlere bakarsanız, toplam faktör verimliliğinin bundan öte olduğunu görürsünüz. Mesela 1960’larda çok benzer olan Kore ve Filipinler, günümüzde çok farklıdır.

Kurumlar ne derece önemlidir?

Çok. Hukuki sistem önemlidir, hatta çok önemlidir, özellikle de ticaret kanunu ve mülkiyet hakları sistemi. Toplumlar, bazı uzmanlaşmış faktör arz edicilerini korurlar, statükoyu korurlar. Mesela, neden Hindistan'da yüksek öğrenim görmüş banka çalışanları muhasebe defterlerine kayıtları manuel olarak girerler? Son birkaç yıldır bu konularla ilgili olarak oldukça fazla okuduğumu söyleyebilirim. Ancak, cevaplardan çok soru var gibi görünüyor [gülerek].

Teknolojik değişme konusuna gelirsek, Schumpeter'in çalışmasının fanatiği misiniz?

Eski Schumpeter'in, yenisinin değil [gülerek]. Yenisi monopollere ihtiyacımız olduğunu söylüyor, ama fakir ülkelerin ihtiyacı olan daha fazla rekabettir, monopoller değil.

1991 yılında Finn Kydland ile yazdığınız Economic Theory'de yayınlanan çalışmanızda, savaş sonrası ABD'deki dalgalanmaların üçte ikisinden fazlasının teknoloji şoklarından kaynaklandığını hesapladınız. Birçok yazar, model ekonominize bir kaç değişiklik yaptı, mesela Cho ve Cooley [1995]. Bu değişiklikler teknoloji şoklarının toplam dalgalanmalara olan katkısının hesaplanmasında ne kadar sağlıklıdır?

Bu rakama iki koldan karşı çıkmıştır. Birincisi emek arzının dönemler arası esnekliğinin büyüklüğü ile ilgilidir. İkincisi ise teknoloji şokları bizim tahmin ettiğimiz kadar büyük müdür? Başka birçok faktörünüz olabilir ve bu faktörler ortogonal olmak zorunda da değildir. Bunlardan bazıları karşıt yönde hareket ederek birbirlerini engelliyor olabilirler ya da bazıları aynı yönde hareket ederek birbirlerini kuvvetlendiriyor olabilirler. Şoklar bu kadar büyük müdür? Marty Einchenbaum [1991] bu faktörleri aşağı itmeye ve toplam faktör verimliliği şoklarının standart sapmasını 0,005 değerine çekmeye çalışmıştır. Benim bulduğum değer 0,007 idi. Marty'ye Ian Fleming'in gizli ajanı 005'in öldüğünü söylüyorum. Ajan 007 ise hayatta [gülerek].

RBC modellerine nominal rijitlikler, eksik rekabetin olduğu kredi piyasaları ve diğer Keynesyen tarzda özelliklerin dahil edildiği daha yeni çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?

Bir teoriyi kantitatif hale getiren metodolojiyi seviyorum. Yapışkan fiyatların olduğu monopolcü rekabet, parasal cephe için iyi bir mekanizma ileri sürmeye çalıştı. Ben, insanların umduğu kadar işe yaradığını düşünmüyorum ama keşfedilmesi yine de iyi bir şeydir.

1970'lerde Lucas, Sargent, Wallace ve diğerleri tarafından geliştirilen yeni klasik parasal sürpriz modelleri çok etkileyiciydi. Bu özel yaklaşıma olan inancınızı ilk ne zaman kaybetmeye başladınız?

1982'deki çalışmamızda, Finn ve ben oldukça itinalıydık, söylediğimiz şey şuydu: savaş sonrası dönemde, eğer şoklar sadece teknoloji şokları olsaydı, ekonomi

yüzde 70 oynaklık gösterecekti. Geriye dönüp Friedman ve Schwartz'ın [1963] verilerine baktığımızda, özellikle 1890'lardan 1900'lerin başına kadar, finansal krizler ve buna bağlı olarak reel üretimde büyük düşüşler söz konusu idi. Parasal açıklamalar ile ilgili hayal kırıklığım bu şekilde başladı. Bunun en önemli sebeplerinden biri, birçok zeki insanın iyi parasal aktarım mekanizmaları geliştirmelerine rağmen bunlardan birini seçmekte başarılı olamamalarıdır, dolayısıyla parasal sürprizlerin sağlamlığına inanmak güçtür.

1977'de Finn Kydland ile kaleme aldığınız ve Journal of Political Economy'de yayınlanan çalışmanızda ileri sürdüğünüz parasal sürprizlerin, eğer ulaşılabilirse, reel etkileri olabileceği görüşünüze şu anda nasıl bakıyorsunuz?

Finn ve ben daha reel bir çevrede optimal planların tutarsızlığını göstermek istedik. Bu basit örneği kullanmamız için editörümüzden gelen baskı, dikkatleri bundan sonraki makalelere çekti, sanırım çağrısında haklıydı [gülerek].

1970'lerde geliştirilen parasal sürpriz modelleri ile 1980'lerde geliştirilen reel iş çevrimi modellerini birbirine bağlamak için neleri zaruri görüyorsunuz?

Problemleri tanımlamak kadar metodoloji de önemli, Bob Lucas metodolojinin efendisidir. Sanırım Finn ve ben, 1982'deki çalışmamızın bu kadar önemli bir çalışma haline geleceğinin farkına varmamıştık. Sonrasında, önemli bir çalışma olduğunu görüyoruz, onu yazmış olmakla kesinlikle çok şeyler öğrendik ve bu çalışma Bob Lucas'ın metodoloji hakkındaki düşüncesinde etkili olmuştur. Bu çalışma, bu mesleği ve makroekonomi teorisini daha kantitatif hale getirmeye, konunun ne kadar büyük olduğunu söylemeye zorlamıştır. Birçok faktör vardır ve çoğunluğunu özetlemişizdir, aksi takdirde dünya çok karmaşık olurdu, hangi faktörlerin küçük hangilerinin önemli olduğunu bilmek isteriz.

İş çevriminin stilize olgularından birine dönecek olursak, bulgular, fiyatlar genel seviyesi ve enflasyonun konjonktürle aynı yönde mi yoksa konjonktürle zıt yönde mi hareket ettiğini söylemektedir?

Finn ve ben [Kydland ve Prescott, 1990] ABD'de fiyatların İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana konjonktür ile zıt yönde hareket ettiğini, ama iki savaş arası dönemde konjonktür ile aynı yönde hareket ettiğini bulduk. Enflasyona bakarsanız, fiyatlar genel düzeyinin türevini almanız gerekir ve işler daha da karmaşıklaşır. Güçlü tek düzenli bir kalıp olmaması, beni parasal olguların önemi ile ilgili biraz şüphelendirmiştir. Ancak daha ileri çalışmalar düşüncemi değiştirebilir.

Para arzının davranışı ile iş çevrimi arasındaki ilişkiye ilişkin bugünkü görüşünüz nedir?

Kamburlar hakkında konuşmamızda mahzur var mı? [gülerek] Benim tahminime göre para ve maliye politikaları birbirine gerçekten bağlı olup, bütçe kısıtı olan yalnızca bir hükümet vardır. En azından teorik olarak, bütçe kısıtı olan bir mali otorite ve bağımsız bir parasal otorite oluşturabilirsiniz, gerçekte ise bazı ülkelerde merkez bankası yüksek ölçüde bağımlıdır. Şimdi, berbat derecede karmaşık, çok hızlı, bazı basit kapalı ekonomi modelleri denedim [gülerek]. Bu modellerin

bazılarında hükümet politikasındaki değişmelerin reel sonuçları vardı, kamu “çarpanları” standart RBC modelindekilerden çok farklıdır. Para ve maliye politikası bağımsız değildir, para ve maliye politikası arasında, borç yönetimi, para arzı ve kamu harcamaları konularında karmaşık bir etkileşim vardır. Bir diğer ifadeyle çalışılması gereken çok fazla model var ve daha iyi araçlarımız oldukça daha fazlasını öğreneceğiz.

Keynesyenizmin önemli özelliklerinden biri işsizlik probleminin savunulmasına her zaman verdikleri yüksek önceliktir. Denge iş çevrimi teorisi, işsizlik konusunu ikincil bir sorun olarak görür. İşsizlik hakkında ne düşünüyorsunuz?

İstihdam konusunu düşündüğümde, bu kolaydır çünkü dışarı çıkıp ölçebilirsiniz, insanların kaç saat çalıştığını ve kaç kişinin çalıştığını görürsünüz. İşsizlik problemi çok iyi tanımlanmış bir kavram değildir. Fransa ve İspanya gibi Avrupa ekonomilerinin tecrübelerine baktığımda, işsizliği bu toplumların kendi kurduğu bir düzenleme olarak görüyorum. İşsizlik, özellikle de gençlerin işsizliği, toplumsal bir sorundur. Lars Ljungqvist ve Tom Sargent [1998] bu sorun üzerine çok ilginç bir çalışma yapıyorlar ve bu benim de üzerinde daha fazla çalışmak istediğim bir konu.

Çalışmalarınızda büyüme teorisi ve dalgalanmalar için bütünlük bir yaklaşım sağladınız, acaba toplam ekonomik dalgalanmalardan bahsederken “iş çevrimi” terimini bırakmalı mıyız?

İş çevrimleri kaç kişinin çalıştığına bağlı olarak ortaya çıkan dalgalanmaların büyük bir kısmını oluşturur. Bu iyi bir ifade biçimi midir, yoksa değil midir? Sanırım sizi karar vermeniz için yalnız bırakacağım [gülerek]. Sorunuzun içeriğine sempatiyle bakıyorum ancak şu anda daha iyi bir ifade biçimi düşünmüyorum.

Metodoloji

Reel iş çevrimi teorisyenlerinin öncüsü olarak tanınıyorsunuz. Bu etiketten memnun musunuz?

Ben RBC teorisini bir metodolojiden daha fazlası olarak görme eğilimindeyim, dinamik uygulamalı genel denge modelinin ilerisinde büyük bir adımdır. Şu anda insanların yapmakta olduğu uygulamalı analizler daha önce kullanıyor olduklarından çok daha iyi. Şimdiye kadar bunun içerisindeydim ve başlamasına yardım ettim, bu etiketten memnunum.

Çalışmanızın makroekonomide bir devrim ile sonuçlandığını düşünüyor musunuz?

Hayır, ben sadece disiplinin mantığını takip ettim. Dinamik iktisatta çarpıcı bir değişiklik yapmadım, yalnızca sınırlarını genişlettim, bir şeyleri sonuca vardırmak ve yeni araçlar geliştirmek zaman alıyor. İnsanlar daima devrimler istiyor, belki bir gün bir devrim olacak, ancak burada oturup onu bekleyeceğimi sanmıyorum [gülerek].

Reel iş çevrimi modellerinin gelişmesinde kalibrasyon alıştırma çalışmalarının oynadığı rol nedir?

Bence model, bir şeyi ölçmek için kullandığımız şeydir. Sorulan soruya gelirsek, tipik olarak, model ekonomimizin belli boyutlarda gerçek ile örtüşmesini isteriz. Bir termometreyi bir buzun içine ve kaynayan suyun içine koyduğunuzda onun doğru bir ölçüm yapmasını istersiniz. Geçmişteki iktisatçılar modeli bulmayı denediler ve bu onları geri bıraktı. Bugün ise insanlar verileri İncil gibi görmüyor, bu verilerin nasıl toplandığına bakıyorlar. Dolayısıyla bu durum, insanları hükümetin ekonomi ile ilgili istatistiklerini daha çok öğrenmeye zorluyor.

Lucas'ın [1980a] "İş Çevrimi Teorisinde Yöntemler ve Problemler" makalesi, kalibrasyon yaklaşımını geliştirmenizde ne kadar önemliydi?

Bunu anımsamak gerçekten güç, onun vizyonunu daha sonra daha net olarak gördüm. İktisat teorisinin belli bir soruyu cevaplarken bir model kurulması için geliştirildiği talimatlarına karşıt olarak, bir model bulmaya çalışma düşüncemi muhafaza ettim. Doğru ya da yanlış model diye bir şey asla yoktur, konu, bir modelin kullanılma amacına uygun olup olmadığıdır.

Kevin Hoover [1995b] "şu ana kadar, kalibrasyon metodolojisi ekonometrik yöntemler tarafından empoze edildiği kadar sıkı bir disiplinden yoksundur" ifadesinde bulundu. Eğer hem Keynesyen hem de reel iş çevrimi modeli iyi çalışırsa ne olur? Bu ikisi arasında nasıl seçim yaparsınız?

Keynesyen teorik yapı içerisinde çalıştığınızı düşünelim ve bu size bir model oluşturmamızda rehberlik ediyor olsun ve bu modelleri kullanın, modeller de iyi çalışsın, tanım olarak başarı budur. Neo-klasik kurumların eninde sonunda Keynesyen modellerde kullanılacağı ama Keynesyen teorisinin bir yapı oluşturmada böyle bir disiplin sağlayamayacağına dair bir görüş vardır. Bir çok eşitlik seçimi ampirik bir sorundan gelir, teori bu eşitlikleri kısıtlamak için kullanılır, bazı katsayılar sıfır olur. Keynesyenlerin eşitlikler hakkında konuştuğuna dikkat etmişsinizdir. Uygulamalı genel denge yaklaşımında, biz eşitlikler hakkında konuşmayız, üretim fonksiyonları, fayda fonksiyonları ya da kişilerin kabiliyetleri ve ikame etmeye gönüllülükleri hakkında konuşuruz. Keynesyen ve monetaristlerin yaptığı gibi, ekonominin hareket kanunlarını keşfederken fizikçilerin izlediği yolu takip etmeye çalışmayız. Keynesyen yaklaşım denendi ve gerçek hayatta test edildi, Bob Lucas ve Tom Sargent [1978] 1970'lerde Keynesyen makroekonometrik modellerin, "çok büyük ölçüde ekonometrik olarak başarısızlığa uğradığını" öne sürdüler.

Hesaplama denemelerinin ekonometrik bir araç olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorusu ne ölçüde bir anlam bilim sorunudur?

Tamamen anlambilimdir. Ragnar Frisch neo-klasik iktisadi kantitatif hale getirmeye çalıştı, kantitatif iktisat teorisi ve kantitatif ampirik iktisat ile ilgili ve bunların birleştirilmesi ile ilgili konuştu. Ekonometrinin çağdaş dar tanımı sadece ampirik cepheye odaklanır.

Lawrence Summers [1991a] "Ampirik Makroekonomide Bilimsel Yanılsama" çalışmasında, ekonominin büyümesi ile ilgili bilgilerimizde, Friedman ve Schwartz [1963] gibi insanların enformel pragmatik yaklaşımlarının önemli bir etkisi ol-

duğundan, ancak formel ekonometrik çalışmaların ilerlediği yolun çok küçük bir etkisi olduğundan bahseder. Summers'ın görüşüne katılıyor musunuz?

Bazı yönlerden katılıyorum, bazı yönlerden de katılmıyorum. Sanırım koruma isteyeceğim [güler]. Farklı şeylerin gerçek olma olasılığı konusundaki bilgilerimizi temsil etmeye nazaran, zaman içinde daha fazla gözlem yaparak gerçeğe daha çok yaklaşırız, bana böyle çalışıyormuş gibi görünmüyor.

Büyüme ve Kalkınma

1980'lerin ortalarına kadar birçok seçkin iktisatçı ilgilerini ekonomik büyüme sorununa yönlendirdiler. Zengin ve fakir ülkeler arasında yakınsamanın eksikliğini açıklamaya yaklaştık mı?

Paul Romer [1986] ve Bob Lucas'ın [1988] öncülüğünü yaptığı yeni büyüme ve kalkınma literatürü çok heyecan verici. Biliyoruz ki, uygarlığın başlangıcından endüstri devrimine kadar yaşam standartları yaklaşık olarak sabitti daha sonra bir şeyler değişti. Doğudaki ülkeler ile (Çin, Hindistan Japonya ve diğerleri) batıdakileri karşılaştırdığımda, 1800'de kişi başına GSYİH anlamında yaklaşık aynı yerdediler, 1950'ye kadar Batı neredeyse 10 kat daha zengindi, şimdi ise yaklaşık 4 kat daha zengin. İraksaklık çağdaş ekonomik büyümenin başlamasıyla oluştu. Mesela Çin'de, köylüler M. S. 2'de 1950'deki kadar müreffettiler, bugün pek tabii ki daha iyi durumlar. Çağdaş ekonomik büyüme süreci, ilk olarak savaş sonrası dönemde Japonya'da başladı. Japonya'nın 1937'deki durumu İngiltere ya da ABD'nin 1870'deki durumuna denkti. Şu anda Afrika'da kişi başına gelirdeki büyüme zengin ülkeler ile aynı oranda olsa bile, bunların daha da hızlı büyümesi gerekir ve yakında da zengin ülkeleri yakalamalarını bekliyorum. Ayrıca, Hindistan, Pakistan, Endonezya ve Filipinler gibi ülkelere baktığınızda, zengin sanayi ülkelerinden daha hızlı büyüyorlar. Dolayısıyla, geçtiğimiz 50 yılda olduğu gibi, önümüzdeki 50 yıl içinde büyük bir yakınsama olacağına inanıyorum, bu tamamen verilere nasıl baktığınıza bağlı.

İçsel büyüme literatürü hükümetin ekonomik büyümeyi teşvik etmedeki rolü ile ilgili tartışmanın yeniden açılmasına öncülük etti. Siz hükümete nasıl bir rol biçiyorsunuz?

Benim bu konuya ilgim, Hindistan gibi fakir ülkelerin sorunları ile alakalı. Bu ülkelerde statükoyu korumak yerine bir şeylerin olmasına müsaade etmek önemlidir. Mesela, Hindistan'da bazı acayip lisans uygulamaları var. Bir kez bir şeyler olmaya başlayınca, çok hızlı geliyor ve hızlı bir gelişme kaydediliyor.

Kalkınma ekonomisine olan ilginin yeniden doğuşunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İnsanlar paradigmayı eski araçların gitmesine izin verdiği kadar ittiler. Şimdi yeni bir nesil geldi ve bir adım ileri götürmek istiyorlar. Yeni veri setleri gibi heyecan verici teorik gelişmeler bu ilginin yeniden doğuşunda kilit rol oynar. Kravis gibi iktisatçılar ve daha yenilerden Summers ve Heston [1991] yeni verileri sağlayarak bu mesleğe büyük bir hizmette bulundular.

Genel

Lisans öğrencilerine makroekonomi öğretmeniz rica edilseydi, bu işi nasıl ele alırdınız?

Temel olarak, faktörlerin marjinal ürünleri kadar ödeme aldığı ve tüketim–tasarruf ile çalışma–boş zaman gibi iki önemli kararı dikkate alan Solow büyüme modeli üzerine konsantre olurdum. Parasal sorunları tartışırken, insanların varlıkları tutukları temel basit dönemler arası modeli takip ederdim, Neil Wallace ve öğrencileri kullanılabilecek çok iyi materyaller ürettiler. Lisans öğrencilerine makroekonomi anlatmanın zor tarafı, bu konudaki ders kitaplarının çok iyi olmaması, Paul Samuelson’a ihtiyaç var. Samuelson bir sanatçıdır, lisans öğrencilerini çok iyi bir bilgi seviyesine yükseltir. Şu anda bu konuda büyük bir açık var.

Çalışmalarınızın çoğu araştırmanın iktisat bilgisi sınırlarına itilmesini gerektiriyor. Hiç, ekonominin temel kavramları ya da makroekonomi ders kitabı yazmayı düşündünüz mü?

Bu türde bir kitap yazmak özel bir yetenek gerektirir, böyle bir yeteneğim olsa idi bunu ciddi olarak düşünürdüm. Ama yok [gülerek].

Hiç Washington’da ekonomik danışmanlık yapmanız istendi mi?

Hayır [gülerek]. Ben çok heyecanlıyım, sakın olmak ve doğru davranmak zorundasınız. Ayrıca iyi bir iktisatçı olmanız gerektiği kadar iyi bir aktör de olmak zorundasınız. Dolayısıyla bende bu konuda hiçbir istek uyandırılmadı, belki de bunu yapma kabiliyetim olsaydı istenirdi.

Makroekonominin geleceği konusunda iyimser misiniz?

Evet, bence çok gelişme kaydedildi ve kaydedilmeye de devam ediliyor.

Şu anda hangi konularda ya da alanlarda çalışıyorsunuz?

Ben her zaman en azından birinin patlama yaratacağını düşünerek, çok çeşitli konularda çalışırım [gülerek]. Yakın bir zamanda birkaç makaleyi tamamladım [Parente ve Prescott, 1997; Prescott, 1998]. Bunlardan biri ekonomik kalkınma üzerine bir monograf, zenginlerin engelleri ile ilgili, özel bir takım monopol haklarının toplam faktör verimliğinde büyük farkları artırabildiği açık bir model ekonomi kurmak için oyun teorisini kullandım. Diğer makale ise finansal iktisat ile ilgili, firma birleşmeleri ile neden firma değerinde büyük dalgalanmalar olduğunu inceliyorum. Ayrıca daha önce belirttiğim gibi para ve maliye politikaları arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi de daha kapsamlı olarak incelemek istiyorum.

7. Yeni Keynesyen Okul

Keynes'i, kesinlikle ait olduğu iktisatçıların Ünlüler Kulisi'ndeki yerine koymanın ve makroekonomik teorisinin diğeri tarafları ile Keynes ve onun erken ve geç takipçilerinin en yararlı katkılarını birleştirerek ilerleme vakti gelmiştir. (Lindbeck, 1998)

7.1 Keynesyen İktisadın Düşüşü ve Yükselişi

Keynes'i en açık eleştirenlerden biri olan Dennis Robertson, zamanında şöyle yazmıştı: “kalkık kaşlı bakış açısı¹, tavşan avlamak gibidir; eğer aynı noktada kalırsan veya neredeyse aynı noktada isen, emin ol ki tavşan sana geri döner” (Robertson, 1956). Hem klasik hem Keynesyen görüşün “yeni” bir görünümde canlanması, Robertson'un gözlemini açıklayan iyi örnekler sağlamıştır. 5. ve 6. Bölümlerde özellikle Robert Lucas ve Edward Prescott'un esin kaynağı olduğu teknik olarak etkileyici ve yaratıcı katkıların vasıtasıyla klasik düşüncelere nasıl bir yeni biçim verildiğini gördük. Bu bölümde Keynesyen iktisadın da ayrıca son 20 yılda nasıl bir “rönesans” geçirdiğini inceleyeceğiz.

Önceki bölümlerde neo-klasik sentez ile ilişkili ortodoks Keynesyen modelin 1970'li yıllarda nasıl saldırı altında olduğunu gördük. Yeni klasiklerin, monetaristler tarafından yapılan meydan okumadan çok daha uzun süren, çok daha fazla güçlü ve potansiyel olarak zarar verici bir eleştiri sunmaları, kısa süre içerisinde Keynesyen ana-akım tarafından fark edildi. Her ne kadar ortodoks monetarizm kendisini standart Keynesyen modelin alternatifi olarak gösterse de, buna karşı radikal bir teorik meydana okuma gerçekleştirememiştir (bkz. Laidler, 1986). Lucas'ın toplam istikrarsızlığın yeni klasik parasal teorisinin kökenleri, Friedman'ın monetarizminde bulunduğu halde yeni klasik reel iş çevrimleri okulu, Keynesyenizm, monetarizm ve Lucas'ın iş çevrimlerinin parasal açıklamalarına meydan okuduğunu ifade etmektedir. Keynesyen ücret ve fiyat ayarlama denklemlerinin zayıf performansları, istikrarlı bir Phillips eğrisi düşüncesine dayanan 1970'li yılların “Büyük Enflasyon”u sürecinde, Keynesyenlerin, modellerini enf-

1 Çok bilmiş olmak anlamındadır (ç.n.).

lasyon beklentilerinin ve arz şoklarının etkilerinin her ikisini de hesaba katarak modifiye etmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu olay gerektiği gibi vaktinde yapılmış ve Phillips eğrisi uygun bir şekilde değiştirildiğinde, “önemli derecede iyi” bir performans sergilemiştir (Blinder, 1986; Snowdon, 2001a). Hepsi “Keynesyen” olan, Gordon (1972, 1975), Phelps (1968, 1972, 1978) ve Blinder’in (1979) önemli çalışmaları, daha sonra monetarist etkilerin mevcut sistemde özümsemesini sağladığı şekilde, Keynesyen modelin uyum sağlamasına ve gelişmesine olanak veren gerekli altyapının oluşturulmasında özellikle yararlı olmuştur (Mayer, 1997; DeLong, 2000). Diğer taraftan, düşüncelerin sentezine doğru bu değişim, iktisatçıların ekonomi makinesini gördükleri şekilde herhangi bir temel değişim gerektirmemiştir. Örneğin Gordon (1997), 1970’li yılların ortalarında meydana getirdiği beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi sistemi içinde, durağanlığa ve arz ve talep şoklarına dayanan kendi “kararlı Keynesyen” enflasyon modelinin, “Büyük Enflasyon” dönemindeki üretim, işsizlik ve enflasyon davranışı için oldukça iyi bir açıklama sergilediğini öne sürmüştür. Phillips eğrisi sisteminin içine arz şokları katılarak, Gordon’un “üçgen” modeli, 1970’li yıllarda gözlemlenen enflasyon ve işsizlik arasındaki pozitif korelasyonu açıklama kapasitesine sahip olduğunu kanıtlamıştır. Bu sırada, “Büyük Enflasyon”a neden olan arz ve talep şoklarının nisbi önemleri üzerine yapılan tartışmalar devam etmektedir (bkz. Bernanke ve diğ., 1997; Barsky ve Kilian, 2001).

Keynesyen iktisat içinde bu tür pozitif gelişmelere rağmen, 1978 yılında Lucas ve Sargent “Keynesyen Makroekonomiden Sonrası”ndaki süreci tasarlamaktaydılar. Onlara göre Keynesyen model onarılamaz ve sorunlar çok daha temel ve şu belli olgulara bağlıydı: (i) piyasanın temizlenmediğini varsayan yetersiz mikro temeller; (ii) maksimizasyon davranışı ile uyumsuzluk gösteren, bir diğer ifadeyle, rasyonel beklentiler hipotezi yerine uyarlanabilir beklentiler hipotezinin kullanımı olan, beklentilerin oluşumuna ilişkin hipotezin Keynesyen ve monetarist modellerde birleştirilmesi. “*Keynesyen İktisadın Ölümü: Sorunlar ve Düşünceler*” adlı makalesinde Lucas (1980b) “insanların Keynesyen olarak anılmaktan alındıklarını” iddia edecek noktasına götürmüştür. “Araştırma seminerlerinde insanlar artık Keynesyen teorileri ciddiye almamakta; dinleyiciler kendi aralarında fısıldaşmaya veya gülüşmeye başlıyorlar” (Mankiw’den alıntı, 1992). Benzer bir şekilde, Blinder (1988b) “1980 itibarıyla, yaşı 40’ın altında Keynesyen bir Amerikalı akademik makroiktisatçı bulmanın zor olduğunu” doğrulamaktadır. “Bu, on yıldan kısa sürede gerçekleşen kesin bir düşünsel devrim niteliğinde olan şaşırtıcı bir düşünsel geri dönüştür.” Bugüne kadar ki ABD’nin en ünlü “eski” Keynesyen iktisatçısı çoktan şu soruyu sormuştu, “Keynes Ne Kadar Ölü?” (bkz. Tobin, 1977). Paul Samuelson, Keynes’in ölüp ölmediğine dair soruyu, şöyle cevaplamıştır, “Evet, Keynes öldü; ve Einstein ve Newton da” (bkz. Samuelson, 1988).

7.2 Keynesyen Canlanış

Lucas’ın Keynesyen iktisada dair ölüm ilanının, şimdi bakıldığında erken olduğu görülmektedir, çünkü Robert Barro’nun “kötü adamları” geri dönmüşlerdir (Barro, 1989a). 1980’lerin ortalarında, Howitt (1986) “Keynesyen Toparlan-

ma” üzerinde yorumda bulunurken, Blinder “Lucas’tan sonra Keynes” (1986) ve “Keynesyen İktisadın Düşüşü ve Yükselişi” (1988b) konularını ele almaktaydı. 1990’ların başlarında Blinder “Keynesyen Restorasyon Burada” (1992b) olduğunu bildirmekte, Mankiw (1992) Keynesyen iktisadın “yeniden doğduğunu” duyurmakta ve Thirlwall (1993) hevesli bir şekilde “Keynesyen Rönesans”ı ele almaktadır. 1980’lerin sonlarında Keynesyen vad edilmiş topraklar görünür olmasına rağmen, Blinder (1988a) “en sonunda çorak çöllerden çıkarak, Ürdün’e bakabiliriz” düşüncesine inanmaktadır.

Keynesyen iktisadın “ölümüne” dair kendi sorusuna (1977) daha sonra verdiği cevapta, Tobin (1987) “Keynesyen İktisadın Geleceği” adlı makalesinde açık bir yanıt vermiştir:

Keynesyen iktisadın geleceğinin olmasının bir nedeni, ekonomik dalgalanmalar üzerine rakip teorilerinin olmamasıdır... Yeni klasik makroekonomi tarafından sağlanan iş çevrimi teorisinin iki türünün de bugünden bir kaç yıl sonra ekonomik dalgalanmalar üzerine önemli ve güvenilir açıklamalar olarak tanımlanmayacakları tahmininde bulunduğumu söylemekteyim. Çevrim teorisi hangi yeni sentez içerisinde gelişirse gelişsin, içerisinde önemli Keynesyen bileşenler bulunduracaktır... Evet, Keynesyen iktisadın geleceği vardır çünkü alternatif makroekonomik yaklaşımların aydınlatamadığı geçmiş ve geleceğe dair gözlem ve tecrübelerin açıklanması ve anlaşılmasında oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Tobin (1996) özellikle iş çevrimi teorisinin “Robinson Crusoe makroekonomisindeki” “ince kurgularını” eleştirmektedir, çünkü makroekonomide koordinasyon sorununu göz ardı etmektedir (bkz. Bölüm 6). Akerlof, Stiglitz, Tobin ve Leijonhufvud gibi iktisatçılara göre makroekonomik teorisinin esas görevi, görünmez elin hangi koşullarda sayısız farklı ekonomik birimin davranışını etkin bir şekilde koordine edebildiğini veya edemediğini açıklamaktır. Leijonhufvud (1992) bu sorunu kısaca özetlemiştir:

Koordinasyon sorusu, basit bir şekilde ifade edilirse: Piyasa mekanizması ekonomik faaliyetleri “otomatik olarak” koordine edecek midir? Her zaman? Hiçbir zaman? Bazen oldukça iyi, bazen oldukça kötü? İlkisi ise, hangi koşullar altında ve hangi kurumsal yapılarla birlikte iyi veya kötü olacaktır? Ben bu soruları makroekonominin temel ve esas olanları olarak görmekteyim.

Şüphesiz ki, Avrupa’da 1980’ler ve 1990’larda süren yüksek işsizlik, “Keynesyen teori ve politikaların güvenilirliklerinin” ayrıca artmasını sağlarken, iş çevrimlerinin denge açıklamalarının akla yatkınlığını sorgulatmıştır (Tobin, 1989; Arestis ve Sawyer, 1998).

5. ve 6. Bölümlerde yeni klasik makroiiktisatçıların, neo-klasik mikroekonomi ve Keynesyen makroekonomi arasındaki gerilimi, ikincisini terk ederek nasıl çözdüklerini görmüş bulunmaktayız. Bu soruna alternatif bir yaklaşım, neo-klasik sentezin bazı temel doğruları içerdiğini ve uygun bir şekilde değiştiğini belirterek, Keynesyen iktisadın bir kez daha makroekonomiye hakim olabileceğini ileri süren iktisatçılar tarafından öne sürülmüştür. Ortodoks Keynesyen okulun asıl çözümleyici mesajı şu temel önermeleri kapsamaktadır (Greenwald ve Stiglitz, 1987, 1993a; Tobin, 1996; Lindbeck, 1998):

1. düzenlenmemiş bir piyasa ekonomisi, piyasaların “Say Kanunu” ile çelişkili olarak üretim ve emek arz fazlasının “uzatmalı” dönemlerini tecrübe edecektir; Keynes’in terminolojisi ile piyasa ekonomileri “işsizlik dengesi” sergileyeceklerdir;
2. toplam makroekonomik istikrarsızlık (iş çevrimleri) esas olarak toplam talep bozukluklarından kaynaklanmaktadır;
3. oldukça derin resesyonlarda para politikalarının etkisiz olabilmesine rağmen çoğu zaman “para önem taşımaktadır” (Blanchard, 1990a; Krugman, 1998);
4. istikrar politikası şeklinde hükümet müdahalesi, makroekonomik istikrar ve ekonomik refahın artmasında potansiyele sahip bulunmaktadır.

Her ne kadar “yeni” Keynesyen iktisatçılar bu “eski” Keynesyen önermelere katılsalar da, yeni Keynesyen modellerin uzak akrabalarından (1960’lardaki) bir çok açıdan ne kadar farklı olduklarını göreceğiz. Yeni Keynesyenler istikrarsızlığın yeni klasik açıklamalarına katılmamakta iken, yeni klasiklerin metodolojik iki önermesini paylaşmaktadırlar. Birinci olarak, makroekonomik teoriler güvenilir mikroekonomik temeller gerektirmektedir. İkinci olarak, makroekonomik modeller en iyi şekilde genel denge sistemi içinde düzenlenirler. Bununla beraber, Greenwald ve Stiglitz’in (1993a) belirttiği gibi, reel iş çevrimi teorisyenleri tam enformasyon, tam rekabet, sıfır işlem maliyeti ve piyasaların tam küme varlığını açıklayan mikro temelleri benimsemektedirler. Asimetrik bilgi, heterojen birimler ve aksak ve eksik piyasalar ile ilgili sorunlar varsayılmamaktadır. Yeni Keynesyen yaklaşımın esas niteliği, bütün çeşitli gerçek dünya eksikliklerinin öneminin farkında olmasıdır (Stiglitz, 2000; 2002). Modern mikroekonomik teorisinin bulgularından faydalanarak Keynesyen iktisadın mikro temellerini yeniden kurarken, yeni Keynesyen teorisyenler “eski” Keynesyen modelin arz yanına nüfuz ederek teorik hataları düzeltmeye yönelik bir bilimsel araştırma programı kurmuşlardır (bkz. Snowdon ve Vane, 1995). Sayısız eksikliklerle delik deşik olmuş tipik bir piyasa ekonomisinden dolayı toplam arz, toplam talepteki değişimlere yanıt verebilecektir.

Yeni Keynesyen literatür hakkında detaylı ve önemli tartışmalar için, biz okuyucuya şunları önermekteyiz: McCallum (1986); Greenwald ve Stiglitz (1987, 1993a); Rotemberg (1987); Fischer (1988); Barro (1989a); Blanchard (1990a); Gordon (1990); Phelps (1990); Colander ve diğ. (1992); Hargreaves-Heap (1992, 2002); Stiglitz (1992); King (1993); D. Romer (1993); Tobin (1993); Davidson (1994); Dixon (1997); Snowdon ve Vane (1997a); Lindbeck (1998). Giriş niteliğindeki incelemelerinde, literatür üzerine mükemmel bir gezinti sağlayan Mankiw ve Romer (1991), önemli makalelerin pek çoğunu iki ciltli bir eser olarak derlemiştir.

7.3 Yeni Keynesyen İktisat

“Yeni Keynesyen” terimi her ne kadar ilk defa Parkin ve Bade’in 1982 yılına ait modern makroekonomi (1982b) üzerine olan ders kitaplarında kullanılmış olsa da, bu düşünce okulunun ortaya çıkması 1970’li yıllardaki yeni klasik devrimin ilk safhasına denk düşmektedir. Bu süreçten itibaren yeni Keynesyen literatürün gelişimi, öncelikli olarak “maksimizasyon davranışı ve rasyonel beklentilere dayalı

ücret ve/veya fiyat katılıklarının özenli ve tatmin edici modellerinin araştırılması” (Gordon, 1990) ile ilgili olmuştur. Yeni Keynesyen iktisat, Lucas’ın 1970’li yıllarda meydana çıkardığı, Keynesyen iktisat içerisinde hissedilen, teorik krizlere karşılık olarak gelişim göstermiştir. Keynesyen teorisyenlerin karşılaştıkları en önemli görev eski Keynesyen modelin teorik hatalarına ve tutarsızlıklarına çözüm getirmek olmuştur. Böylece, yeni Keynesyen teorisyenler, ücret ve fiyat katılıklarının rasyonelleştirildiği tutarlı bir toplam arz teorisi kurmayı hedeflemişlerdir.

Klasik iktisadın eski ve yeni versiyonu, piyasanın sürekli temizlendiğini ve toplam talep eksikliğinin bir baskı unsuru olmayacağı bir ekonomi dünyası varsaymaktadır. Birçok iktisatçıya göre Keynesyen iktisadın ayırt edici özelliği ise sürekli piyasa temizliğine sahip bulunmamasıdır. Keynesyen modellerin eski (neo-klasik sentez) ve yeni olmak üzere her iki versiyonunda, yeterince hızlı bir şekilde piyasaları dengeleyecek fiyatların değişimindeki başarısızlığın, arz ve talep şoklarının ekonomide üretim ve istihdam üzerinde önemli reel etkilere yol açacağı belirtilmektedir. Keynesyen bir dünyada, üretim ve istihdamın kendi denge değerlerinden gerçekleşecek sapmalar, oldukça önemli, sürekli ve ekonomik refaha zarar verici nitelikte olabilir. Gordon’un (1993) işaret ettiği gibi, “Keynesyen iktisadın ilgisi işçilerin ve firmaların resesyon ve depresyon zamanlarında yaşadıkları açık mutsuzluklarından ileri gelmektedir. İşçiler ve firmalar, *üretim ve çalışma saatlerini kesmeyi gönüllü bir tercih ile yapmış gibi hareket etmemektedirler.*” Yeni Keynesyenler, piyasaların temizleme başarısızlığına dayalı iş çevrimi teorisinin, yeni klasik ve reel iş çevrimleri alternatiflerinden daha gerçekçi olduğunu iddia etmektedirler. Eski ve yeni Keynesyen iktisat arasındaki esas farklılık, neo-klasik sentez ile ilişkilendirilen modellerin nominal katılıklar varsayımına eğilimli iken, yeni Keynesyen yaklaşımın çekiciliğinin, ücret ve fiyat yapışkanlıklarının açıklanmasında kabul edilebilir mikro temellerin sağlamasına dair girişimde bulunmasıdır.

Okuyucu, son derece heterojen bir grup olan yeni Keynesyen iktisatçılar için “okul” teriminin uygun olmaktan ziyade kullanışlı olduğundan dolayı kullanıldığını bilmelidir. Bununla beraber, içlerinde “yeni Keynesyen” olarak isimlendirilmeye karşı çıkan olsa da, yeni Keynesyen literatüre önemli katkılarda bulunan iktisatçılar şunlardır: Gregory Mankiw ve Lawrence Summers (Harvard); Olivier Blanchard (MIT), Stanley Fischer (Citigroup ve öncesinde MIT); Bruce Greenwald, Edmund Phelps ve Joseph Stiglitz (Columbia); Ben Bernanke (Princeton); Laurence Ball (Johns Hopkins); George Akerlof, Janet Yellen ve David Romer (Berkeley); Robert Hall ve John Taylor (Stanford); Dennis Snower (Birkbeck, London) ve Assar Lindbeck (Stockholm). Robert Hall, ABD’de doğu ve batı kıyılarına olan yakınlıklarına göre, yeni Keynesyenleri genel bir başlık olarak “Tuzlusu” iktisatçıları altında gruplandırmıştır. Tuhaf bir rastlantı ile yeni klasik iktisatçılar ise “Tatlısu” akademik kurumları ile birlikte anılmaktadırlar. Bu kurumlar ise: Chicago, Rochester, Minnesota and Carnegie–Mellon (bkz. Blanchard, 1990b; Snowdon ve Vane, 1999b; Snowdon, 2002a).

Bu noktada ayrıca şu belirtilmelidir ki, “Avrupa” tarzında makroekonomik analizde bulunan bazı yazarlar “yeni Keynesyen” olarak tanımlanmaktadırlar. Avrupa analizindeki değişiklik, Avrupa ekonomilerini karakterize eden yüksek

sendikalaşmayı yansıtan, üretim piyasasında olduğu gibi emek piyasasında da eksik rekabeti vurgulamasındadır (Hargreaves-Heap, 1992). Keynesyen makroekonominin mikro temeli olarak, ücret belirlenmesinde pazarlık yaklaşımının uygunluğu, işçilerin düşük bir oranının sendikalı olduğu ABD’de daha tartışmalı bir konudur. İşsizlik probleminin incelenmesinde eksik rekabetin kullanıldığı makro modellerin en iyi temsil edildiği çalışmalar Richard Layard, Stephen Nickell ve Richard Jackman (LSE), Wendy Carlin (University College, London) ve David Soskice’e (Duke) aittir. Bu iktisatçılar, yeni Keynesyen okulun Avrupa tarzına girişini en kapsayıcı şekilde sağlamaktadırlar (bkz. Layard ve diğ., 1991, 1994; Carlin ve Soskice, 1990). Kesinlikle bu iki yeni Keynesyenizm arasındaki önemli örtüşme, esas olarak reel ücret katılığı konusundadır (bkz. kısım 7.7.3). Ayrıca Bénassy, Dréze, Grandmont ve Malinvaud gibi iktisatçılar, piyasa temizliğinin olmadığı ve fiyat yapıcı birimlerin Keynesyen niteliklerini gösterdiği genel denge modelleri geliştirmişlerdir. Bu literatür taramasında Bénassy (1993) genel denge yaklaşımı içerisinde “en uygun yeni Keynesyen anlayışların entegre edilmesinin, degeceğini” ileri sürmüştür.

1980’lerin başında, ana-akım iktisat içerisinde iş çevrimlerine dair üç alternatif açıklama bulunmaktaydı (ana-akım dışında Avusturya, Post Keynesyen ve Marksist açıklamalar da mevcuttur; bkz. Bölüm 8 ve 9; Snowdon ve Vane, 2002b). Ana-akım iktisattaki alternatifler: (i) Lucas tarafından esnek fiyat, parasal yanlış algılama denge iş çevrimi teorisi geliştirilmiş ve savunulmuştur (bkz. Bölüm 5); (ii) ücret ve fiyat katılıklarının bileşenlerini vurgulayan yapışkan fiyat beklentisi modelleri (örneğin, Fischer, 1977; Phelps ve Taylor, 1977; Taylor, 1980); (iii) 1980’lerde yeni klasik denge teorisyenlerinin artarak ana amiral gemileri olan reel iş çevrimi modeli (bkz. Bölüm 6). 1980’lerin ortalarında “Tuzlusu-Tatlısu” çekişmesi, yeni klasik parasal modellerin çökmesi ile özellikle yapışkan fiyat ve reel iş çevrimi değişiklikleri arasında geçmiştir. Buna rağmen, yeni Keynesyen teorisyenlerin önemli anlamda ilgileri, davranışları optimize etmekten meydana gelen nominal katılıkların nasıl açıklanacağı üzerinedir. Ball ve diğ. (1988) Keynesyen iktisadın 1970’lerdeki düşüşünü, esas olarak bu teorik problemin çözümündeki başarısızlığa bağlı olarak değerlendirmiştir.

Bu bölümün geri kalanında, yeni Keynesyen literatürün değişikliklerinin temel bileşenlerini inceleyeceğiz. Önce yeni Keynesyen yaklaşım ile genel olarak ne anlaşıldığını, temel özellikleri ile tanımlayacağız.

7.4 Temel Önermeler ve Yeni Keynesyen İktisadın Özellikleri

Yeni Keynesyen iktisat esas olarak 1970’li yıllarda Keynesyen iktisadın karşılaştığı teorik krizlere yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Mankiw ve Romer’in (1991) yeni Keynesyen iktisat üzerine yaptıkları detaylı çalışmada, yeni Keynesyen iktisadın tanımı, aşağıdaki sorulara cevap veren belirli bir teori olarak belirtilmiştir:

- Soru 1 Teori, klasik dikotomiyi ihlal etmekte midir? Bir diğer ifadeyle, para yanlı mıdır?
- Soru 2 Teori, ekonomik dalgalanmaları anlamada ekonomideki reel piyasa eksikliklerinin önemli olduğunu varsavmakta mıdır?

Ana-akım okullar içerisinde sadece yeni Keynesyenler bu iki soruyu da olumlu cevaplayan bir niteliğe sahiptirler. Paranın yanlı olma durumu yapışkan fiyatlardan kaynaklanmakta iken, piyasa bozuklukları fiyatların bu davranışını açıklamaktadır. Böylece, Mankiw ve Romer'e göre, "nominal ve reel bozukluklar" makroekonomide yeni Keynesyen iktisadi diğer araştırma programlarından ayırmaktadır. Karşılaştırılacak olunursa, ilk reel iş çevrimi modelleri iki soruya da negatif yanıt vermiş bulunmaktadır.

1970'lerin dengesiz Keynesyen modelleri (örneğin, Barro ve Grossman, 1976) ücret ve fiyat katılıklarını Walrasgil sisteme empoze etmişler, oysa daha geleneksel Keynesyen ve monetarist modeller nominal katılıkların açıklamalarını önemsememişlerdir. Sonraki iki grup, teorik açıklıktan ziyade ampirik kanıtlara çok daha fazla önem vererek itibar etmişlerdir; örneğin, monetarist bir bakış açısından bakan Laidler (1992b) "daha iyi ve açık mikro temeller, makro politika deneyimlerinin sonuçları hakkında daha doğru ampirik tahminleri garanti etmemektedir" görüşünü güçlü bir şekilde iddia etmiştir. Bununla beraber, Mankiw ve Romer'in (1991) vurguladığı gibi, yeni Keynesyenler eski 1960 tarzı monetaristler ile Keynesyenler arasındaki tartışmada taraftar değillerdir. Bunun iki sebebi bulunmaktadır. İlk olarak, her ne kadar yeni Keynesyenler eski Keynesyen görüşe oranla para politikalarının istikrar sağlayıcı rolü üzerine çok daha fazla önem vermiş olsalar da, maliye politikalarının rolü üzerine ortak bir yeni Keynesyen görüş bulunmamaktadır (bkz. Mankiw, 2002; Bölüm 3 ve 4). Bu sebepten dolayı Mankiw ve Romer, yeni Keynesyen iktisadın çoğunun "yeni monetarist iktisat" olarak adlandırılabileceğini iddia etmektedirler (ayrıca bkz. DeLong, 2000). İkinci olarak, yeni Keynesyenler (takdire bağlı) aktivist istikrar politikalarının arzu edilebilirliği ve uygulanabilirliği üzerine ortak bir görüşe sahip bulunmamaktadırlar. Pek çok yeni Keynesyen, Friedman'ın belirsizlikten, gecikmelerden ve ekonomi politikasının potansiyel politik bozukluklarından kaynaklanan problemlere dair eleştirilerini kabul etmekte iken; monetarist görüşün katı parasal büyüme oranı kuralı ihtiyacına ilişkin "ana" önermesini reddetmektedirler. Bunların, Friedman'ın doğal oran hipotezi ile ilgili görüşleri, aşırı kuşkuculuktan "zaman-değişkenli NAIRU" adı altında *değiştirilmiş* kabule kadar değişiklik göstermektedir (bkz. Gordon, 1997, 1998; Galbraith, 1997; Stiglitz, 1997; Phelps ve Zoega, 1998; Mankiw, 2001; Akerlof, 2002; Ball ve Mankiw, 2002; Mankiw ve Reis, 2002).

1980'lerde yeni Keynesyen gelişmeler açıkça ampirik olmayan bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Bu genç nesil iktisatçılar teorik soldırı altında bulunan Keynesyen modeli, öncelikli olarak "Keynes Kalesi"nin mikro temellerini geliştirerek ve ilerleterek güçlendirmenin arayışında bulunmuşlardır (bkz. Blinder, 1992a). Bu durum, Keynesyen iktisadın yeniden inşasının, "mikroekonomideki bir devrimin parçası" olduğunu belirten Mankiw ve Romer (1991) tarafından tanımlanmıştır. Bu Keynesyen önderler, sınırlı sayıdaki araştırma kaynaklarını "Keynes Kalesi"ni savunmak için ampirik olanlardan ziyade teorik olanlara ayırmışlardır, çünkü Phelps-Friedman beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi ve arz şoklarının etkisi ile birleşen geliştirilmiş Keynesyen model, yeterli ölçüde ampirik açıdan kuvvetli olacaktır. Teorik savunmaların bir kere güçlendirilmesi, araştırma kaynaklarının yeni Keynesyen modellerin test edilmesinde ampirik olanlara öncelik verilmesini sağlayacaktır.

Yeni klasik ve yeni Keynesyen model arasındaki temel farklılık, fiyat-belirleme davranışından kaynaklanmaktadır. Yeni klasik modeller içerisinde bulunan fiyat alıcılarının aksine, yeni Keynesyen modeller fiyat yapıcıyı tam rekabetçi olmaktan ziyade tekelci firmalar olarak varsaymaktadır (Dixon, 1997). Her ne kadar tekelci rekabet teorisi Keynes'in *Genel Teorisi*'nin basımından önce ayrı ayrı Robinson (1933) ve Chamberlin (1933) tarafından oluşturulmuş ise de, ana-akım Keynesyen teorisyenler oldukça yakın geçmişte piyasanın temizlenmediği modellerin içine ciddi bir şekilde eksik rekabeti dahil etmeye başlamışlardır. Bu konuda Post Keynesyenler ilktir (bkz. Bölüm 8; Dixon ve Rankin, 1994).

Pek çok yeni Keynesyen model, beklentilerin rasyonel olarak şekillendiğini varsaymaktadır. Açık bir şekilde, bu nokta 1970'lerdeki yeni klasik devrimin makroiktisatçılar üzerinde güçlü bir genel etki yaratacak alan olmuştur. Bununla beraber, ortodoks monetarist okul içerisinde yer alan bazı iktisatçılar (Laidler, 1992b) gibi bazı seçkin Keynesyenler (Blinder, 1987b; Phelps, 1992) rasyonel beklentiler hipotezinin ampirik desteklerini sorgulamakta ve teorik temelleri eleştirmeyi sürdürmektedirler. Bundan dolayı, rasyonel beklentilerin yeni Keynesyen modeller içine katılması bir standart olmasına rağmen, bu ihtiyaç her zaman olmayabilir.

Yeni Keynesyen iktisatçılar Keynesyen modellerin arz yanını iyileştirme konusunda bir ilgiye katılsalar da, politika konularında, maliye ve para politikalarının oluşturulmasında, kurallardan ziyade özellikle takdir yetkisinin önemi üzerinde oldukça farklı görüşlere sahip bulunmaktadırlar. Yeni Keynesyenler istikrarsızlığın potansiyel kaynakları olarak arz ve talep şoklarını önemsemekte (bkz. Blanchard ve Quah, 1989) fakat (tam istihdam) dengenin sağlanması konusunda piyasa ekonomisinin bu şokları absorbe etme kapasitesinin değerlendirilmesinde reel iş çevrimi teorisyenleri ile beraberlik göstermektedirler. Birçok yeni Keynesyen (fakat hepsi değil) Keynes'in gayri iradi işsizlik görüşünün yaklaşık olduğunu paylaşılmaktadır.

Yeni Keynesyen iktisatçılar, eksik rekabet, eksik piyasalar, heterojen emek ve asimetric bilgi ve çoğunlukla adil olma üzerine endişe duyan ekonomik birimlerin karakterize etmiş olduğu cesur bir yeni teorik dünya içerisinde yaşamaktadırlar. Sonuç olarak, yeni Keynesyenlerin gözünden görünen "gerçek" makro dünya, koordinasyon hatalarının olasılığı ve makroekonomik dışsallıklar tarafından tanımlanmaktadır. Yeni Keynesyen gelişmelerin bir problemi, araştırma çalışmalarının tek bir birleşik yeni Keynesyen model bulunmamasını gösteren "makale-yüklü" (Colander, 1988) olmaları ve daha ziyade ücret ve fiyat katılıklarının ve bunların makroekonomik sonuçlarının açıklanmasında çeşitlilik ortaya koymalarıdır. Yeni Keynesyen okul içerisindeki birçok farklı bileşen, piyasa eksikliklerine dair çeşitli görüşleri, nedenleri ve bunların makroekonomik etkilerini vurgulamaktadır. Ancak sayısız açıklama, birbirini dışlamamakta ve çoğu kez birbirini tamamlamaktadır. Kısaca, Leslie'nin (1993) yorumu oldukça iyi bir şekilde özetlemektedir, "yeni Keynesyenizm düzgün çalışan neo-klasik paradigmalardan içerisine kova dolusu kum atmaktadır".

Burada gözden geçirilen literatür oldukça geniş kapsamlı olduğundan dolayı, *nominal* ve *reel* katılıkların üzerine odaklanan açıklamaları bölmek daha uygun olacaktır. Nominal katılık, nominal fiyat düzeyinin nominal talep bozukluklarına

tam olarak uyum sağlamasını engelleyen bir şey olduğunda meydana gelir. Reel katılık ise, reel ücretlerin uyum sağlamasını engelleyen bazı faktörlerin veya bir ücretin diğerine veya bir fiyatın diğerine oranla yapışkanlığı söz konusu olduğunda meydana gelir (bkz. Gordon, 1990). Öncelikli olarak nominal katılıkların etkilerini inceleyeceğiz.

7.5 Nominal Katılıklar

Ortodoks ve yeni Keynesyen yaklaşımlar, fiyatların ekonomik bozuklukları yavaş bir şekilde takip edeceğini varsaymaktadır. Ancak, keyfi olarak sabit nominal ücret ve fiyat varsayımında bulunan Keynesyen çapraz veya IS–LM yaklaşımlarının aksine, yeni Keynesyen yaklaşım ücretlerin ve fiyatların yavaş uyumunun mikroekonomik desteklerini sağlamayı araştırmaktadır. Yeni klasik analizin tercih–teorisi sistemi ile uyumlu olarak, yeni Keynesyen yaklaşım, işçilerin ve firmaların nisbi olarak rasyonel fayda ve kar maksimizasyonu yapan birimler olduğunu kabul etmektedir.

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz üzere, yeni klasikler esnek fiyatlı mezarçı modelini benimsemiş ve bu modeli emek piyasası da dahil olmak üzere tüm piyasalarda yapılan işlem analizlerinde uygulamışlardır. Buna karşın yeni Keynesyenler, emek piyasasının çoğunda ve mal piyasasının büyük bir bölümünde var olan, özellikle sabit fiyatlı piyasalar ile genelde finansal ve mal piyasaları olan esnek fiyatlı piyasalar arasında Hicksyen (1974) bir ayrımı kullanmanın önemini ileri sürmektedirler. Sabit fiyatlı piyasalarda, fiyat ve ücret durağanlığının gerçek olması ile fiyatların belirlenmesi, standart bir durumdur. Paranın yanlılığını (reel etkileri) ortaya koymak için Keynesyen modeller, toplam talep bozukluklarını takiben nominal ücretlerin ve fiyatların piyasayı temizleyecek yeni düzeylerine hızlı bir şekilde uyum sağlamadaki başarısızlığa dayanmaktadır. Keynesyenler geleneksel olarak, piyasa ekonomilerinin tam istihdam dengesinden uzaklaşma eğilimlerini açıklamak amacıyla dikkatlerini emek piyasası ve nominal ücret yapışkanlığı üzerine vermişlerdir. Ancak, nominal toplam talebin herhangi bir belirli gidişatı için reel üretimde dalgalanmaların oluşmasını sağlayacak gerekli olan durumun ücret değil, fiyat yapışkanlığı olduğunu belirtmek önemlidir. Karların yeterli düzeyde esnek olması koşuluyla, nominal fiyatlar, nominal toplam talepteki değişimlere, reel üretimi etkilemeden tam olarak uyum gösterebilir.

Buna rağmen yeni klasik eleştiriye, yeni Keynesyen reaksiyonunun ilk dalgası nominal ücret katılığı üzerine yoğunlaşmıştır.

7.5.1 Nominal Ücret Katılığı

Geleneksel Keynesyen modellerde fiyat düzeyinin, parasal ücretlerin (maliyetler) uyum bozukluklarına bağlı olarak dengeyi sağlamak için düşmesi önlenmiştir (bkz. Şekil 2.6). 1970'lerde Lucas, Sargent, Wallace ve Barro tarafından oluşturulan yeni klasik modellerde, öngörülen herhangi bir parasal bozukluk, ani bir şekilde nominal ücretlerin ve fiyatların, üretim ve istihdam düzeyleri zarar görmeden, yeni denge değerlerine sıçramasına neden olacaktır. Böyle bir dünyada, sistematik para politikası etkisiz olacaktır. Başlangıçta, bu yeni klasik politikanın etkisiz-

lik önermesinin, büyük ölçüde, rasyonel beklentiler hipotezinin makroekonomik modellere dahil edilmesinin doğrudan çıkarımı olduğuna inanılmaktaydı. Fischer (1977), Phelps ve Taylor (1977), piyasanın sürekli temizlendiği varsayımının çıkarılmasını sağlayarak nominal bozuklukların, rasyonel beklentilerin dahil edildiği modellerde reel etkiler üretibilme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedirler (ayrıca bkz. Buitier, 1980). Bu katkılarının ardından açık bir şekilde, rasyonel beklentiler hipotezinin Keynesyen iktisadın sonlanması sağlamadığı görülmektedir. Yeni klasik modellerin en önemli özelliği tam ve anlık ücret ve fiyat esnekliğine sahip sürekli piyasa temizliği varsayımı olarak gösterilmektedir. Fakat, Phelps'in (1985) bize hatırlattığı gibi, ilgi çekici teorik modellerin reddi sıklıkla bilimin gelişimini sağlar ve "kesinlikle yanlış olsa bile, yeni klasik makroekonomi Keynesyenlerden teorik yapılarını güçlendirmelerini veya bu yapıyı yeniden yapılandırmalarını talep ettiği için halen daha önemlidir".

Nominal ücret katılıkları üzerine yoğunlaşan teorik yapılarını güçlendirmek için gerçekleştirilen ilk Keynesyen girişimler, ayrıca Fischer (1977) ve Taylor (1980) tarafından geliştirilen modeller uzun-dönem ücret sözleşmeleri şeklinde, nominal durağanlığı ortaya koymuştur. Gelişmiş ekonomilerde ücretler spot piyasada belirlenmemekte fakat üzerinde anlaşma sağlanan bir süreçte açık (veya örtük) bir sözleşme biçiminde sağlanma eğilimindedir. Bu uzun dönem sözleşmelerin varlığı para politikalarının etkinliğini geri kazanabileceği uygun ücret katılığını meydana getirebilmektedir. Bununla beraber, ne Fischer ne de Phelps ve Taylor'un fiyat – ücret – belirleme varsayımlarının kesin mikro temellere sahip olduklarına dair iddiada bulunmadıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yerine, sıklıkla ücret ve fiyatları ayarlamaya eşlik eden, öngörülen dezavantajları yansıtan uzun-dönem ücret sözleşmeleri için "açığa çıkmış tercih"i veri kabul etmektedirler (nominal ücret esneksizliğini açıklayan yenilikçi bir deneme için bkz. Laing, 1993).

Fischer'in analizi aşağıdaki temel niteliklere sahip bulunmaktadır ve Bölüm 5'te anlatılan Lucas-Sargent-Wallace'ın politika etkinsizliği modellerine benzer bir modelin yapısını içermektedir. Üretim arz denklemi, $\dot{P}_t$ ve $\dot{P}_t^e$ sırasıyla mevcut ve beklenen enflasyon oranı olmak üzere, standart rasyonel beklentiler Lucas "sürpriz" fonksiyonudur (7.1):

$$Y_t = Y_{Nt} + \alpha(\dot{P}_t - \dot{P}_t^e), \alpha > 0 \quad (7.1)$$

Fischer, enflasyon beklentilerinin rasyonel olarak biçimlendiğini, $\dot{P}_t^e = E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})$, varsaymaktadır, böylece (7.1) denklemini (7.2) olarak şu şekilde yazabiliriz:

$$Y_t = Y_{Nt} + \alpha[\dot{P}_t - E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1})] \quad (7.2)$$

Fischer'in modeli büyümeden soyut hale getirilmekte, böylece ücret arabulucularının nominal ücret artışlarının beklenen enflasyona eşitlenmesi ile ayarlanan reel ücretlerin istikrarını hedeflediği varsayılmaktadır. Bu durum, şu şekilde gösterilebilir:

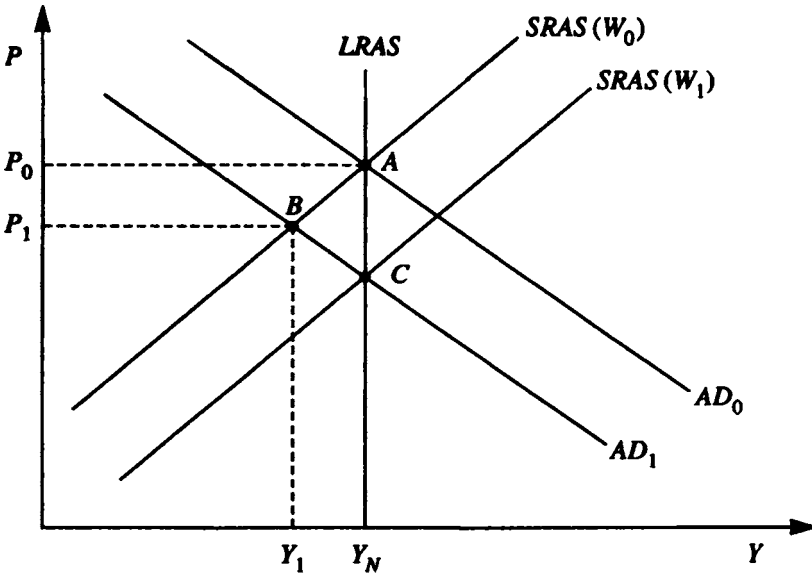
$$\dot{W}_t = E(\dot{P}_t | \Omega_{t-1}) \quad (7.3)$$

(7.3) denkleminin (7.2) denklemi içerisine yerleştirilmesi ile toplam arzın, reel ücretlerin azalan bir fonksiyonu olduğunu gösteren (bu durum konjonktür karşısı reel ücreti belirtmektedir) (7.4) denklemi elde edilmektedir:

$$Y_t = Y_N + \alpha[\dot{P}_t - \dot{W}_t], \alpha > 0 \quad (7.4)$$

Çok-dönemli sözleşme için nominal ücret artışları $\dot{W}_t = \dot{W}_t^*$ düzeyinde sabitlenmiştir. Fischer (1977) ekonomik birimlerin “para otoritesinin, değişen ekonomik koşullara tepki verdiği zamandan daha uzun olan süreçler” için nominal kavramlarla sözleşmeleri görüşeceklerine dair “ampirik olarak akla yatkın” bir varsayım da bulunmuştur. Para otoritelerinin, para arzını (dolayısıyla enflasyonu) yeniden görüşüldüğü örtüşen iş sözleşmelerinden daha sık bir şekilde değiştirebilmesinden dolayı, para politikasının uzun dönemde yansız olmasına rağmen kısa dönemde reel etkilere sahip bulunabilir.

Fischer’in belirttiği görüş Şekil 7.1 ile daha kolay anlaşılabilir. Ekonomi başlangıç olarak A noktasında faaliyet göstermektedir. Mevcut dönemde toplam talep eğrisinin AD_0 ’dan AD_1 ’e gelmesini sağlayacak beklenmeyen bir talep şoku gerçekleştiğini varsayalım (paranın dolanım hızında bir düşüş gibi).

Şekil 7.1 Nominal ücret sözleşmeleri, rasyonel beklentiler ve para politikası

Önceki dönemde yapılan ve mevcut döneme uzayan görüşmelerdeki sözleşmelerin sonucu olarak fiyatlar esnek fakat nominal ücretler geçici olarak katı ise (W_0 'da oluşmuşsa), ekonomi reel üretim düzeyinin Y_N 'den Y_1 'e azalışını gösteren B noktasına hareket edecektir. Esnek ücret ve fiyatlar ile kısa dönem arz eğrisi, C noktasında doğal üretim düzeyini yeniden sağlamak için $SRAS(W_0)$ 'dan $SRAS(W_1)$ 'e olmak üzere sağa doğru kayacaktır. Ancak, uzun-dönem ücret sözleşmelerinin varlığı bu durumu engelleyecek ve para otoritelerine para arzını büyütmeye olanakları sağlayarak, öngörüldüğü gibi olsa bile AD eğrisini sağa kaydıracak ve

A noktasında denge yeniden kurulacaktır. Ekonomik birimler rasyonel beklentilere sahip olsalar bile, işçilerin aksine, otoritelerin her zaman dışsal şoklara tepki vermelerinde özgür olmaları, ekonominin istikrarlı bir duruma gelmesinde talep yönetimi için bir olanak sağlamaktadır. Aslında, eğer para otoriteleri nominal talep şoklarına özel sektörün nominal ücretler için tekrar pazarlık yapabilmesinden daha hızlı bir tepki verebiliyorsa, bu durumda takdire bağlı bir müdahale olanağı bulunmaktadır. Sabit nominal ücret, para otoritelerine reel ücret düzeyi ve dolaşısıyla istihdam ve üretim seviyeleri üzerine bir olanak vermektedir. Fischer modelinde paranın yanlılığı beklenmeyen bir parasal sürprize bağlı değildir. Sadece sözleşme yapıldıktan sonra geçerli olacak bilgiye dayanmakta olduğundan dolayı beklenen para politikası reel etkilere sahip bulunmaktadır.

Ücret sözleşmeleri tüm endüstriyel piyasa ekonomilerinde önemli bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte, sözleşme süresi ve sözleşmelerin yeniden pazarlık zamanına bağlı olarak ülkeler arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Örneğin, Japonya'da nominal ücret sözleşmeleri genellikle bir yıl içerisinde ve aynı anda sona ermektedir. Japonya'da sözleşmelerin eş zamanlı olarak tekrar görüşülmesi (*shunto* sistemi), eş zamanlı olmayan, örtüşen² (sendeleyen), birçoğunun üç senelik olarak yapıldığı sözleşmelerin olduğu bir sistem olan Amerikan ekonomisinden daha yüksek bir makroekonomik istikrar tutarlılığı göstermektedir (bkz. Gordon, 1982b; Hall ve Taylor, 1997). İngiltere'de sözleşmeler örtüşmekte ancak çoğunlukla bir senelik olarak genellikle ABD'den daha kısa süreli olmaktadır. Sözleşmeler sendelediğinde yeni bilginin uyumlaştırıldığı, eş zamanlı olarak yeniden pazarlık edilen mevcut sözleşmelere nazaran nominal ücretler, şoklar karşısında daha fazla durağanlık göstereceklerdir. Taylor (1980), eğer işçiler diğerlerine oranla kendi nominal ücretleri ile ilgili iseler, sendeleyen sözleşmelerin para politikasının reel değişkenler üzerinde sözleşme sürecinin ötesinde bir sürede etkilemeye imkan vereceğini göstermektedir. Taylor (1992b) ücretlerin, arz ve talep koşullarına tepkisinin Japonya'da ABD, Kanada ve diğer önemli Avrupa ülkelerinden daha büyük olduğunu ve Japonya'daki 1970'lerdeki ve 1980'lerin başlarındaki makroekonomik performansının daha fazla istikrarlı olmasını açıkladığını göstermiştir.

Yukarıdaki tartışmadan doğrudan bir soru ortaya çıkmaktadır. Eğer makroekonomik istikrarsızlığı artırıyorlarsa, neden uzun dönem ücret anlaşmaları yapılmaktadır? Phelps'e göre (1985, 1990) uzun dönem ücret sözleşmelerine katılmanın firmalara ve işçilere özel avantajları bulunmaktadır:

1. Ücret pazarlıkları, işçiler ve firmalar için zaman açısından maliyetlidir. Görüşme organizasyonunun hem içinde hem de dışında, ücretin yapısı ile ilgili olarak ücret üzerine araştırmalar yapılmalıdır. Bunun yanı sıra, verimlilik, enflasyon, talep, karlar ve fiyatlar gibi kilit değişkenlerin gelecekteki gidişatları ile ilgili tahminler gerekmektedir. Sözleşmenin süresi uzadıkça, maruz kalınan işlem maliyetleri azalacak ve her durumda idare tarafından görüşmelerin gerçekleşmesi ile ilgili karmaşık sorunların çözümünde önceden hazırlanmış plan tercih edilmesi eğilimi görülecektir.

2. İşçiler, pazarlık pozisyonlarını güçlendirmek için grev eylemine başvurmayla ihtiyaç duyabileceklerini hissederek, her zaman görüşmelerin bozulması için bir potansiyel bulunacaktır. Böyle bir bozulma hem işçiler için hem de firmalar için maliyetli olacaktır.
3. Bir firma için negatif talep şokunu takip eden, yeni “nihai” dengeye getirecek ücret oranlarını “sıçratmak”, optimal bir strateji olmayacaktır. Çünkü, eğer diğer firmalar aynı harekette bulunmaz iseler, firma nisbi ücretlerini düşürmek durumunda kalacak ve bu durum yapılan iş hacminin artırılmasına benzer bir şekilde firma için maliyetli olacaktır.

Böylece, durgunlukta ücret oranlarının duyarlılığı yeni klasik “tam süreci” takip etmemekte; aksine “kusurlu, düzensiz geri çekilmelere sahip” bir yeni bilginin bulunduğunu gözlemlemekteyiz (Phelps, 1985, s. 564).

Bir diğer önemli soru, endekslemenin yokluğuna bağlı olan tartışmadan ileri gelmektedir. İş sözleşmeleri neden enflasyon oranına göre endekslenmemektedir? Yaşam maliyeti anlaşmaları (COLA – cost of living agreements) firmalar için basitçe çok risklidir (bkz. Gordon, 2003). Firmalar için tehlike, tüm şokların nominal talep şokları olmamasıdır. Eğer firma ücret oranlarının enflasyon oranına göre endekslenmesini kabul ederse, 1970’lerde gerçekleştiği gibi, arz şokları fiyat düzeyini firmaların ücret maliyetleri ile birlikte yukarıya taşıyacak, enerji şokunun gerektirdiği reel ücretlerdeki gerekli düşüşü önlemiş olacaktır.

Sonuç olarak, ücret sözleşmelerinin sendelemesinin, makroekonomik problemlere yol açmasına rağmen bazı mikroekonomik amaçları bulunmaktadır. Firmalar, mevcut ekonomik durum hakkında eksik bilgiye sahip oldukları bir dünyada, diğer firmalar tarafından oluşturulmuş ücret ve fiyatları gözlemleyerek çok önemli bilgiler elde edebilir. Hall ve Taylor’a göre (1997), gerçekleşen sendelemiş ücret, işçiler ve firmalara, ücretlerin ve fiyatların değişen yapıları hakkında kullanışlı bir bilgi sağlamaktadır. Sendelemenin olmadığı, merkezi olmayan bir sistemde “büyük değişkenlik” sistemin içerisine katılabilir. Ball ve Cecchetti (1988) eksik bilginin firmalara, fiyatları tam bilgi düzeyine yakın hale getirmeye yardım ederek ve verimliliğin getirilerinin durağan fiyat düzeyinin maliyetlerini aşmasına yol açarak ücret ve fiyat sendelemesinin toplumsal optimal olarak nasıl gerçekleştirilebileceğini göstermiştir. Bu sendelenmiş fiyat uyumu rasyonel ekonomik davranıştan kaynaklanabilir. Buna karşın, eş zamanlı bir sistemde ücret oluşumunun durumu, hükümetin bir parça aktif katılımını gerektirmektedir.

7.5.2 Nominal Fiyat Katılığı

Nominal ücret sözleşmelerine dayanan Keynesyen modeller kısa süre içinde önemli ölçüde eleştirilmiştir (bkz. Barro, 1977b). Eleştiriler, bu tür sözleşmelerin varlığının güvenilir mikroekonomik prensipler ile açıklanmadığını belirtmektedir. Bir diğer problem, nominal ücret sözleşmeleri nedeniyle modellerde reel ücretin konjonktür karşısı gidişatı ile ilgilidir. Fischer’in modelinde parasal büyüme, reel ücretleri düşürerek istihdamı artırmaktadır. Gördüğümüz gibi, reel ücretlerin zayıf bir şekilde aynı yönlü olmasından dolayı, iş çevrimlerinin “stilize olguları” bu çıkarıma güçlü bir destek sağlamamaktadır (bkz. Mankiw, 1990). Aslında, bu konu üzerine Mankiw (1991) yapışkan nominal ücret modellerinin az da

olsa anlamlı olduklarına ikna olmuştur. Fiyat–alıcı firmalar, neo-klasik üretim teknolojisi ve yapışkan nominal fiyatların kombinasyonu, toplam talep daralmalarının reel ücretlerdeki yükseliş ile bağlantılı olduğunu göstermektedir, bir diğer ifadeyle reel ücretler konjonktür karşısı bir şekilde hareket etmektedirler. Mankiw’in işaret ettiği gibi, eğer durum bu ise, resesyonlar “oldukça popüler” olacaklardır. Birçok insan işten çıkarılırken, işe sahip diğer birçok insan yüksek reel ücrete tabi olacaklardır! “Eğer yüksek reel ücretler *Genel Teori*’nin ve Profesörlerimin bana öğrettiği gibi düşük istihdama eşlik edecekse, birçok hanehalkı ekonomik çöküşleri hoş karşılayacaktır”. Bir diğer ifadeyle, “beni mal piyasalarındaki eksiklikler üzerine düşünmeye sevk eden temel olgu, reel ücret bilmececi ve sonunda tekelci rekabet firmalarının karşı karşıya kalacakları menü maliyetleri üzerine duyduğum ilgidir” (Mankiw, 1991, ss. 129–30).

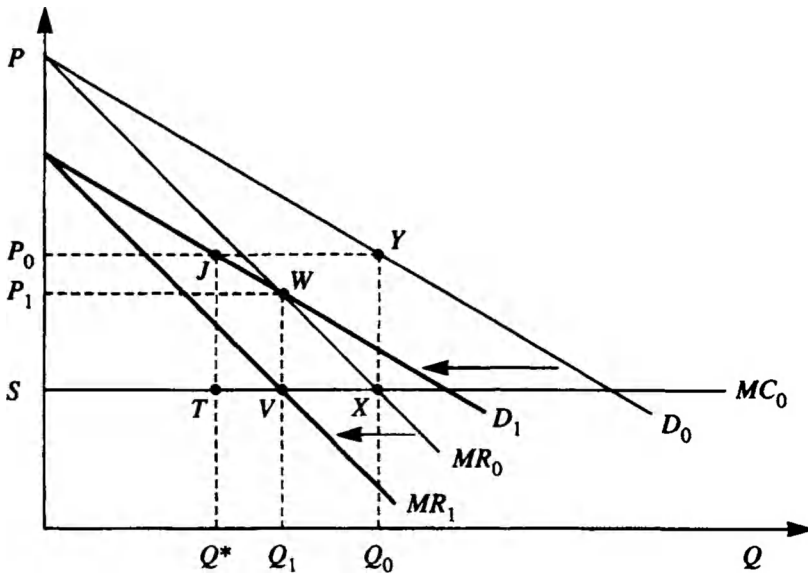
Bu ve diğer eleştirilerin sonucu olarak, Keynesyen görüşe sempati duyan bazı iktisatçılar, iş çevrimlerinin toplam talep dalgalanmalarından kaynaklandığını belirttikten görüşlerden ilgilerini nominal ücret durağanlığından ziyade mal piyasasındaki nominal katılıklara kaydırmışlardır (Andersen, 1994). Esas itibarıyla, “yeni Keynesyen” tanımı 1980’lerin ortalarında nominal fiyat katılığı olgusu için güvenilir mikro temeller sağlamak amacıyla geliştirilen bu yeni teorilerin tanımlanması olarak ortaya çıkmıştı (bkz. Rotemberg, 1987). Bu bakış açısına göre, “yeni Keynesyen modellerin arkasındaki temel yeni düşünce, eksik rekabettir” (aynı eser). Yeni Keynesyenler ile Keynes, ortodoks Keynesyenler, monetaristler ve yeni klasikler arasındaki farklılığı yaratan en önemli yenilik budur.

Eğer fiyatların değişim süreci maliyetsiz bir uygulama olacak ve fiyatların uyumunda başarısızlık, firmaların karlılıklarında önemli değişikliklere yol açarsa, bu durumda kesinlikle yüksek düzeyde bir nominal fiyat esnekliği gözlemlemeyi beklemeliyiz. Tam rekabet koşulları altında hareket eden bir firma fiyat–alıcı olup, fiyatlar, arz ve talep koşullarının değişimine göre piyasayı otomatik olarak dengeye getirirler. Her firma mevcut piyasa fiyatından istediği kadar ürün satabilmekte iken tam rekabetçi firma piyasanın dengelendiği düzeyin üzerine bir fiyat belirtmesi halinde, firmanın herhangi bir satışı olamayacaktır. Cari piyasa fiyatında firmanın talep eğrisinin tam elastik olması halinde, fiyatı bağımsız bir şekilde düşürmek için herhangi bir kar dürtüsü bulunmayacaktır. Bu nedenle tam fiyat esnekliği dünyasında, bir firmanın fiyat kararının üzerine konuşmanın bir anlamı bulunmamaktadır.

Firmalar eksik rekabet piyasasında faaliyet gösterdiğinde bir firmanın karları, kendi fiyatındaki değişikliklerle birlikte farklı açılardan değişiklik gösterecektir. Çünkü eğer düşük bir şekilde fiyatı artırır ise firmanın satışları sıfıra düşmeyecektir. Firma tarafından gerçekleştirilen fiyat indirimleri satışları artıracak fakat satılan parça başına en düşük gelir elde edilecektir. Bu koşullarda fiyatın optimumdan uzaklaşması “ikinci-dereceden” kar düşüşüne neden olacaktır. Bu nedenle, küçük maliyetlerin varlığı bile fiyat uyumunda oldukça önemli toplam fiyat katılığı meydana getirebilir. Bu gözlem, Akerlof ve Yellen (1985a), Mankiw (1985) ve Parkin’in (1986) sayesinde Rotemberg (1987) tarafından “Maliyet öngörüsü” olarak tanımlanmıştır.

Maliyet öngörüsü basit ama güçlü bir etki yaratmıştır. Her bir firma için nominal katılıkların özel maliyeti, bu katılıkların makroekonomik sonuçlarından çok daha düşük olacaktır. Maliyet öngörüsünün temel bileşeni anlaşmazlıkların varlığı veya “menü maliyetleri” olarak bilinen fiyat ayarlamasına olan engellerdir. Bu menü maliyetleri, yeni fiyat listeleri ve kataloglarını basmak gibi fiyatları yeniden ayarlamamanın fiziksel maliyetlerini ve bunun düzenlenmesinde pahalı bir yöneticilik zamanının kullanılmasını, tedarikçiler ve müşteriler ile alım ve satım sözleşmelerinde yeniden pazarlık yapılmasını kapsamaktadır. Düşük menü maliyetlerinin nasıl büyük makroekonomik dalgalanmalar üretebileceğini göstermek için Mankiw, Akerlof ve Yellen tarafından ortaya konulmuş argümanları gözden geçireceğiz.

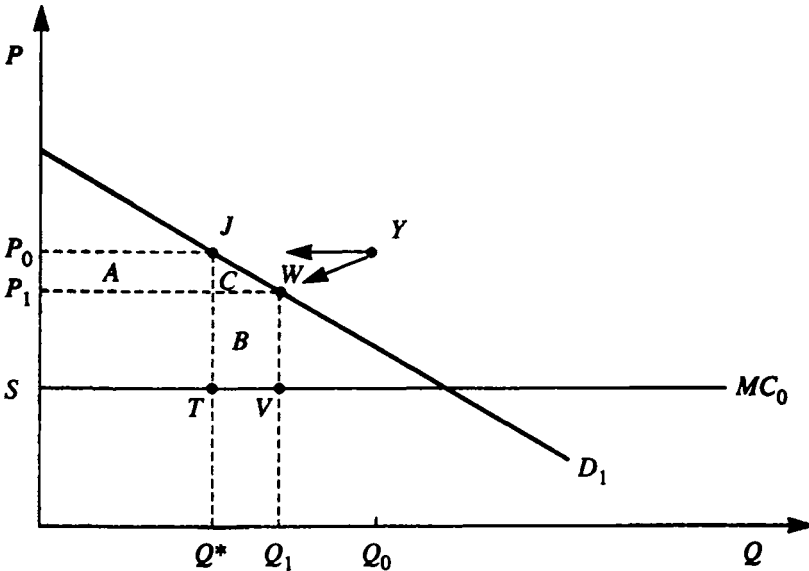
Eksik rekabet piyasalarında bir firmanın talebi (i) firmanın nisbi fiyatına ve (ii) toplam talebe bağlı olmaktadır. Toplam talepte bir düşüşü takiben eksik rekabet firmasına dayanan talep eğrisi sola kayacaktır. Talep eğrisinde sola doğru bir kayma firmanın karlarını önemli ölçüde düşürecektir. Bununla beraber, bu yeni talep eğrisi ile karşı karşıya kalan firma, fiyatlarını değiştirerek düşük bir kazanç elde edebilir. Firma, talep eğrisinin kaymamasını tercih edecektir ancak yeni şartlar altında, yeni talep eğrisinde sadece bazı noktaları seçebilecektir. Şekil 7.2’de gösterilen talepteki bu düşüş, talep eğrisinin D_0 ’dan D_1 ’e kayması şeklinde gerçekleşmiştir. Talepteki düşüşten önce kar maksimizasyonu sağlayan fiyat ve üretim düzeyleri P_0 ve Q_0 iken, marjinal gelir (MR_0) X noktasında marjinal maliyete (MC_0) eşittir. Kolaylık açısından marjinal maliyetin, ürünün farklılıkları ile bir değişiklik göstermediğini varsaymaktayız. Talepteki düşüşü takiben firma önemli ölçüde kar düşüşlerine katlanacaktır.

Şekil 7.2 Tekelci rekabet altında fiyat ayarlaması

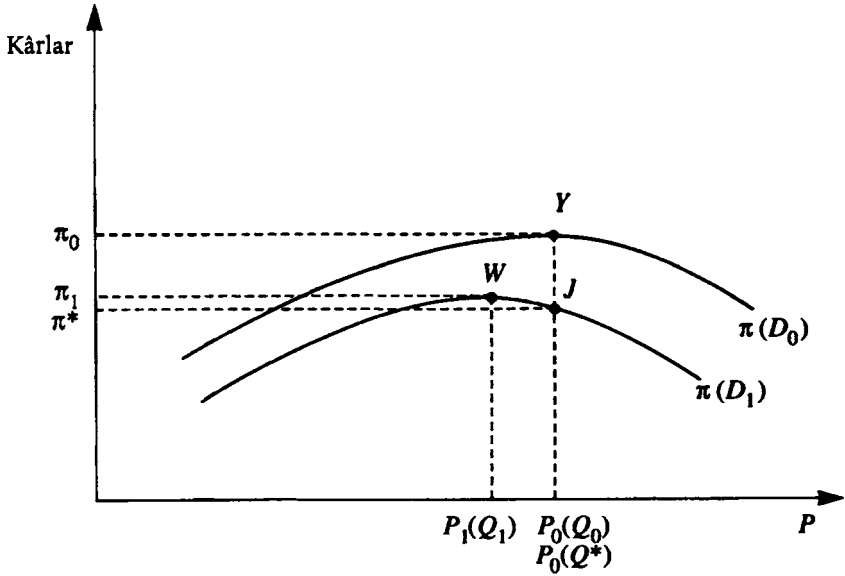
Talepteki düşüştten önceki karlar Şekil 7.2'de SP_0YX alanı olarak gösterilmiştir. Eğer firma, talepteki düşüştten sonra ilk olarak fiyatını düşürmeseydi, karlar SP_0JT olarak gösterilen alan kadar gerçekleşecekti. Çünkü bu firma "fiyat-yapıcı"dır ve buna göre fiyatı yeni talep (D_1) eğrisinde W olarak belirtilen yeni kar-maksimizasyonu noktasına düşürüp düşürmeyeceğine karar vermek zorundadır. Üretimin yeni kar-maksimizasyon düzeyi $MR_1 = MC_0$ 'a eşit olduğu noktada gerçekleşecektir. Q_1 üretim düzeyinde, firma SP_1WW alanı kadar kar elde edecektir. Eğer burada fiyat değişimlerine bağlı ayarlama maliyeti yoksa kar-maksimizasyonu amacına sahip firma fiyatını P_0 'dan P_1 'e düşürecektir. Ancak, eğer firma anlaşılması zor olan z "menü maliyetleri" ile karşı karşıya ise, firma fiyatın P_0 düzeyinde kalmasına karar verebilir; bu durumda firma Şekil 7.2'de görüldüğü üzere, Y noktasından J noktasına hareket edecektir.

Şekil 7.3 firmanın kararının sonuçlarını göstermektedir. Fiyatı P_0 'dan P_1 'e düşürerek firma karlarını $B - A$ kadar artıracaktır. Eğer $z > B - A$ ise, kar-maksimizasyonu amaçlı firmanın fiyatı düşürmesinin özendirici bir tarafı bulunmayacaktır. Q_1 'in yerine Q^* düzeyinde üretim yapmanın topluma kaybı, toplam fazlanın kaybını belirten $B + C$ ile gösterilmektedir. Bunu takiben gerçekleşecek talepteki bir düşüş, $B + C > z > B - A$, firmanın sosyal olarak optimal olmasına rağmen fiyatını kesemeyecektir. MC yatıklaştıkça, firmanın geçerli olacak fiyatın, değişmeden kalmasına kararı vermesinde gerekli olan menü maliyetleri düşecektir. Fiyatları düşürme dürtüsünün üretim azaldığında marjinal maliyetlerin daha fazla düşmesine neden olacağını okuyucular kendilerine doğrulamalıdır.

Şekil 7.3 Fiyat ayarlamasına karşı menü maliyetleri

Akerlof ve Yellen'in modelinde (1985a, 1985b), firmaların durağan ücret-fiyat davranışı "belki rasyonelliğin yakınındadır". Fiyat-belirleme davranışında optimalin altında davranan firmalar, bir takım kayıplara katlanmak durumunda olurlar ancak bu kayıplar muhtemelen ikinci derecede (düşük) olacaktır. Rasyonelliğe yakın olma düşüncesi Şekil 7.4'te belirtilmektedir. Önceki gibi, talepteki düşüşü takip eden kar maksimizasyonunu sağlayan fiyat P_1 olarak gösterilmiştir. Fiyatın P_0 'dan P_1 'e düşüşündeki hatadan kaynaklanan karlardaki azalış, menü maliyetlerinde hesaba katılmayacak ölçüde düşük (ikinci derece) olacaktır (bu durumda, Şekil 7.3'te, $B - A$ küçüktür). Akerlof ve Yellen (1985a) ayrıca ürün piyasasındaki eksik rekabetin emek piyasasındaki etkin ücretler ile birleşmesi durumunda, toplam talep bozukluklarının konjonktürel dalgalanmalara yol açacağını göstermektedir (bkz. Akerlof, 2002).

Şekil 7.4 Rasyonelite yakınlığı

Bununla beraber, firma optimal olarak P_0 düzeyinde fiyatı sürdürmeyi tercih edebilir, eğer tüm firmalar tarafından tekrarlanırsa, bu kararları oldukça önemli makroekonomik etkilere sahip olabilir. Blanchard ve Kiyotaki'nin (1987) Maliyet öngörüsüne dair yorumlarında, nominal fiyat katılıklarının makroekonomik etkileri özel maliyetlerden farklılaşmaktadır, çünkü fiyat katılığı bir toplam talep dışsallığı meydana getirir. Firmalar fiyatlarını kestikleri takdirde toplum oldukça önemli ölçüde daha varlıklı olacaktır, ancak bunu yapacak özel dürtüler bulunmamaktadır. Önceki gibi, bir firmanın talep eğrisinin toplam talepteki bir düşüşün sonucu olarak sola kaydığını varsayalım. Eğer firmalar menü maliyetleri ile karşı karşıya değillerse, kar-maksimizasyonu davranışı bütün firmaların fiyatlarını düşürmesini gerektirecektir; böylece, Şekil 7.2 ve 7.3'teki tanımlarla her bir firma Y 'den W 'ye hareket edecektir. Çünkü tüm firmalar fiyatlarını düşürmekte, her firma, parasal ücretler dahil, girdi maliyetlerinin düştüğünü görmektedir. Bunun

sonucu olarak, her firma kendi marjinal maliyet eğrisinin aşağı doğru kaymaya başladığını görecektir. Bu durum firmalara fiyatları ileride daha fazla düşürme imkanı verecektir. Şekil 7.3'te, MC_0 aşağı doğru kaydıkcı, üretim artacaktır. Tüm firmaların ilerideki fiyat düşüşleri ile bağlantılı olmasından dolayı, girdi fiyatları tekrar düşecek ve MC 'de başka bir düşüşü daha meydana getirecektir. Fiyat deflasyonunun reel para dengelerini artırmasından dolayı faiz oranları düşecek ve toplam talep artacaktır. Bu durum her firmanın karşı karşıya kaldığı talep eğrisini sağa kaydıracak ve böylelikle üretim Q_0 düzeyine geri dönecektir.

Eğer menü maliyetlerinin varlığı ve/veya rasyonelliğe yakın davranış, nominal fiyat katılığına neden oluyorsa, nominal toplam talebe gelen şoklar, üretim ve refah üzerinde büyük dalgalanmalara yol açacaktır. Bu dalgalanmaların etkisiz olmaları, istikrar politikalarının arzu edilebilir olduklarını göstermektedir. Açıkçası, eğer parasal ücretler katı ise (sözleşmelerden dolayı) marjinal maliyet eğrisi yapışkan olacak, böylece menü maliyetlerinin fiyat katılıklarını meydana getirmedeki etkisini güçlendirecektir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, uzun-dönem ücret sözleşmelerine katılarak firmalar ve işçiler birçok özel avantaj elde edeceklerdir. Bu avantajların birçoğu, firmaların ayrıca kendi aralarında ürün fiyatlarına riayet etmelerine bağlı uzun-dönem anlaşmaları kapsamaktadır. Önceden ayarlanmış fiyatlar, sadece belirsizliği azaltmamakta bunun yanı sıra kıt kaynakların kullanımını da ekonomik yapmaktadır. Gordon'a göre (1981) piyasa ekonomisinde bulunan ürünlerin çeşit ve kalitelerindeki "güçlü heterojenlik", eğer her fiyatın mezatta belirlendiği sonucuna varılmış ise, "çok büyük işlem maliyetleri" yaratacaktır. Mezat piyasaları, alıcıların ve satıcıların fiziksel olarak bir araya gelmelerine gerek yoksa (finansal varlıklarda olduğu gibi) veya ürün homojen ise (buğdayda olduğu gibi) verimlidir. Mezat piyasasının temel özelliği alıcıların ve satıcıların aynı anda hazır bulunmalarıdır. Çünkü bu yolla satılan ürünlerin çok büyük çoğunluğu için bir anlam ifade etmeyen zaman ve yer, kıt kaynaklardır. Bunun yerine, tüketiciler faaliyetlerini kendi rahatlıkları için yönetebilecekleri, sayısız öğenin bulunur hale getirilebileceği belirli yerler seçebilirler. "Fiyat etiketi"nin kullanımı (ürünlerin sabit temirlerle mevcut olması) heterojenlik sorununa rasyonel bir yanittir. Genel olarak, fiyatlar önceden ayarlandığından dolayı kullanılan yöntem "mark-up fiyatlama" yaklaşımıdır (bkz. Okun, 1981).

Yukarıdaki tartışmadan açıkça görüleceği üzere, eksik rekabet teorisi yeni Keynesyen iktisadın temel yapıtaşlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, reel katılıklar ile ilgilenmeye başlamadan önce, iktisadi düşünce tarihinde önemli açmazlardan birini işaret etmek ilginç olacaktır. Neden Keynes 1930'ların başlangıcında Cambridge'de hemen yanı başında meydana gelen eksik rekabet devrimine çok az bir ilgi göstermiştir? 1931 tarihli ünlü çarpan makalesinin yazarı ve Keynes'in çalışma arkadaşı Richard Kahn, Joan Robinson'un 1933 yılında konu üzerine yazdığı ünlü kitabından önce eksik rekabet teorisine tamamen aşinaydı. *Genel Teori*'nin yazılmakta olduğu, Keynes, Kahn ve Robinson'un Cambridge'in akademik dünyasını beraber paylaştıkları bir süreçte, Keynes'in, Kahn'ın (1929) çoktan kısa-dönem analiz için geçersiz olduğunu iddia ettiği tam rekabet ürün piyasasının klasik/neo-klasik varsayımlarını benimsemesi dikkate değerdir (bkz.

Marris, 1991)! Dixon'ın (1997) belirttiği gibi “Kahn ve Keynes’in birlikte çalışmaları mümkün olmuş olsaydı, veya Keynes ve Robinson, *Genel Teori* oldukça farklı olabilirdi”. Ortodoks Keynesyen okulun aksine, Michal Kalecki'nin çalışmasından ilham alan Post Keynesyenler, modellerinde her zaman fiyat-belirleyen firmaların önemini vurgulamaktadırlar (Arestis, 1997).

7.6 Dornbusch'un Hedef Aşımı Modeli

Daha önce gördüğümüz üzere, Fischer (1977), Phelps ve Taylor (1977) tarafından öne sürülen yapışkan-fiyatlı rasyonel beklentiler modelleri, kapalı bir ekonomi durumunda para politikasının rolünü analiz etmektedirler. Yeni Keynesyen analizde, reel katılıkların önemi ile ilgilenmeden önce, Dornbusch'un (1976) küçük bir açık ekonomi için yapışkan-fiyatlı rasyonel beklentiler modelini kısaca inceleyeceğiz. Bu döviz kuru “hedef aşımı” modeli, Kenneth Rogoff (2002) tarafından “II. Dünya Savaşı sonrasında Uluslararası Ekonomi alanında yazılmış en etkili makalelerden biri” olarak tanımlanmış ve Rogoff, makalenin “modern uluslararası makroekonominin başlangıcının belirtisi” olduğunu ileri sürmüştür.

Dornbusch'un modelinin başlıca tahminlerini tartışmadan önce, modelin uluslararası makroekonominin ilk tartışmaları açısından yerini belirlemek yararlı olacaktır. Bölüm 3, kısım 3.5.4'te esnek kur rejimi koşulu altında hareket eden bir açık ekonomide, kurun değer kaybetmesinin desteklediği parasal genişlemenin toplam talep ve gelir üzerindeki etkileri ile birlikte, sabit fiyatlı (IS–LM–BP) Mundell–Fleming modelinin nasıl gelirdeki bir artışa bağlı olarak parasal genişlemenin sonuçlandığını ele almıştık. Buna ek olarak, sermayenin tam hareketliliğinin kısıtlı olması durumunda, para politikası “çok güçlü” bir hale gelecektir. Bu durumun aksine Bölüm 4 kısım 4.4.3'te reel gelirin doğal düzeyinde dışsal olarak verilen döviz kurunun belirlenmesine dair parasal yaklaşımda, parasal genişlemenin döviz kurunda nasıl bir değer kaybına ve yerel fiyat düzeyinde bir artışa yol açtığı ile ilgilendik. Bunu takiben parasal genişlemenin reel üretimde herhangi bir değişikliğe neden olmadan, kurun değer kaybetmesine (kısa-dönem hedef aşımı ile) neden olan Dornbusch'un (1976) yapışkan-fiyatlı rasyonel beklentiler modelini ana hatlarıyla göstereceğiz.

Dornbusch, aşağıda en önemlileri olmak üzere modelinde birçok varsayımda bulunmuştur:

1. mal piyasaları, varlıklar piyasası ve döviz kuru ile karşılaştırıldığında daha yavaş bir şekilde uyum sağlamaktadır; buna göre, mal fiyatları yapışkandır;
2. döviz kurundaki hareketler rasyonel beklentiler ile tutarlıdır;
3. sermayenin tam hareketliliği ile, küçük bir açık ekonominin yerel faiz düzeyi, dünya faiz düzeyi (dışsal olarak verilen) ile yerel para biriminin değer kaybındaki beklenen oranının toplamına eşit olmak durumundadır. Buna göre, beklenen döviz kuru değişiklikleri, yerel ve dış varlıklar arasındaki faiz oranı farkı tarafından telafi edilmelidir; ve
4. reel para dengesi için talep, yerel faiz oranına (yerel para piyasasında dengenin olduğu düzeyde belirlenen) ve sabit reel gelire bağlıdır.

Bu varsayımlar altında, parasal genişleme, döviz kuru üzerinde hangi etkilere sahip olacaktır? Sabit fiyatlarla kısa dönemde ve reel gelirin veri düzeyinde, (reel) para arzındaki bir artış yerel faiz oranında bir azalışa neden olacak ve dolayısıyla yerel para piyasasında denge sağlanmış olacaktır. Yerel faiz oranında azalış dış faiz oranının dışsal olarak sabit olmasıyla (küçük-ülke varsayımına bağlı olarak), yerel para biriminin değer artışı beklentisi gerçekleşecektir. Kısa-dönem denge, yerel para biriminin değer artış beklentisini gerektirirken, uzun-dönem denge, döviz kurunda bir değer kaybı gerektirecektir. Diğer bir ifadeyle, uzun-dönem denge, yerel para biriminin değer kaybını gerektirirken (başlangıç düzeyine oranla), döviz kurunda çok daha fazla değer kaybı gerçekleşecektir (buna göre, kısa dönemde hedef aşımı söz konusudur), böylece uzun-dönem denge noktasına dönüşte bir değer artışı beklentisi olacaktır. Bu tür kısa-dönem döviz kuru hedef aşımı, tamamen rasyonel beklentiler ile tutar bir durumdur, çünkü döviz kuru, takip etmesi beklenen patikayı takip edecektir.

Yukarıdaki analize dair birçok tespit yararlı olabilir. Birinci olarak, Dornbusch modelinde döviz kuru hedef aşımının kaynağı, mal fiyatlarının kısa dönemde nisbi olarak yapışkan olmasına dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, modelde yapılan önemli varsayım, varlık piyasalarının ve döviz kurlarının mal piyasalarından çok daha hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmeleridir. İkinci olarak, döviz kurunun kendi uzun-dönem denge düzeyine uyum sağladığı oran, fiyat düzeyinin para stoğundaki artışa uyumunun hızına bağlı olmaktadır. Sonuç olarak, uzun dönemde parasal genişleme, fiyatlarda eşit orantılı olarak bir artışa ve döviz kurunda değer kaybına neden olacaktır.

7.7 Reel Katılıklar

Ball ve diğ. (1988) menü maliyetleri konusuna önemli bir eleştiride bulunmuşlar ve onlara göre nominal anlaşmazlıklara dayanan modeller, teoride ancak “inanılması güç değişken değerler için” büyük nominal katılıklar üretebilir. Bununla beraber, Ball ve Romer (1990) önemli nominal katılıklara, reel katılıklar ve nominal uyumdaki küçük anlaşmazlıklar kombinasyonunun neden olduğunu göstermişlerdir. Esasen, Mankiw ve Romer (1991) nominal ve reel eksiklikler arasındaki etkileşimi “yeni Keynesyen iktisadın ayırt edici bir niteliği” olarak tanımlamaktadırlar.

Ekonomide eğer tüm nominal fiyatlar, tam ve anlık esnekliğe sahip iseler, sadece nominal bir şok ekonominin reel dengesini değiştirmeyecektir. Ball ve Romer’in (1990) belirttiği üzere, “Reel katılık, nominal katılığı belirtmemektedir; nominal yapışkanlığın bağımsız bir kaynağı olmaması durumunda, fiyatlar reel katılıkların boyutuna aldırıksız nominal şoklara tamamen uyum sağlayacaktır”. Ancak, reel fiyatların ve ücretlerin katılığı küçük nominal anlaşmazlıklardan kaynaklanan yanlılıkları büyütecektir. Bu noktanın önemi, para arzındaki düşüşün etkisi göz önünde bulundurulduğunda görülecektir. Başlangıçta menü maliyetlerinin varlığının, nominal bozuklukta firmaların fiyatlarını düşürmekten vazgeçtiğini varsayalım. Fiyat düzeyinin değişmemesi durumunda reel üretim düşecektir. Her bir tekelleci firma kendi talep eğrisinin sola kaydığını görecek. Çünkü her

firma daha düşük üretim yapacak ve emeğin efektif talebi azalacaktır (bkz. Abel ve Bermanke, 2001). Eğer emek arzı nisbi olarak inelastik ise, üretimdeki azalışın gerektirdiği emek talebindeki kayma, reel ücretlerde büyük bir düşüşe neden olacaktır; buna göre, nominal ücret düzeyi bu durumu sağlayana kadar düşecektir (bkz. Ball ve diğ., 1988; Gordon, 1990; D. Romer, 1993). Reel ücretlerdeki bu düşüş, emek girdisinin azalışıyla keskin bir şekilde yükselen emeğin marjinal ürünü tarafından güçlendirilen, marjinal maliyette bir azalışı da beraberinde getirecektir. Şekil 7.2’de açıkça görüldüğü gibi, pozitif eğimli marjinal maliyet eğrisi fiyatı düşürme güdüsünü artıracak ve mevcut fiyattaki talep elastikiyetinin düşüşü, firmanın talep eğrisi sola kaydığı sürece, “nominal uyum için herhangi bir olası engeli hiçe sayacaktır”. Üretim düştükçe, mevcut fiyattaki talep elastikiyetinin düşüşündeki artış büyüyecek, firmanın marjinal gelir eğrisi daha sola kayarak firmanın fiyatını düşürme güdüsü daha azalacaktır.

David Romer (1993) bu konuyu şu şekilde özetlemektedir: “eğer klasik dikotomi başarısız ise bunun sebebi, talep yönlü üretim daralmasına karşılık olarak marjinal maliyetin hızlı bir şekilde düşmemesinden veya marjinal gelirin hızlı bir şekilde düşmesinden veya ikisinin bazı kombinasyonlarından kaynaklanmaktadır.” Reel fiyat katılığının yüksekliği, talep elastikiyetinin konjonktürel duyarlılığının büyük ve marjinal maliyetin konjonktürel duyarlılığının küçük olmasını sağlar. Nominal şokların büyük reel sonuçlarından dolayı reel katılığın derecesi yükselir (bkz. D. Romer, 2001).

Yukarıda ele alınan noktalar, kar maksimizasyonu amaçlı tekelleri rekabet firmasının karşılaştığı benzer mark-up fiyatlama denkleminde değinilerek daha kolay anlaşılacaktır (bkz. Pindyck ve Rubinfeld, 1998, s. 340). Kar maksimizasyonu, firmanın üretim düzeyinde marjinal gelirin (MR) marjinal maliyete (MC) eşit olmasını gerektirmektedir. Marjinal gelir (7.5) denkleminde görüldüğü gibi gösterilebilir:

$$MR = P + P(1/\eta) \quad (7.5)$$

Burada P firmanın fiyatı ve η ise talebin fiyat elastikiyetidir. Kar maksimizasyonu böylece şu şekilde gerçekleşecektir:

$$P + P(1/\eta) = MC \quad (7.6)$$

(7.6) denklemini tekrar düzenlersek (7.7) denklemini elde ederiz:

$$\frac{P - MC}{P} = -1/\eta \quad (7.7)$$

Bu denklem ayrıca fiyatı marjinal maliyet üzerindeki bir mark-up gibi belirterek tekrar düzenlenebilir. Mark-up denklemi (7.8)’de gösterilmektedir:

$$P = MC \frac{1}{1 + 1/\eta} \quad (7.8)$$

Marjinal maliyet, nominal ücretin (W) emeğin marjinal ürününe bölünmesi (MPL) olmak üzere, sonuçta (7.9) denklemini elde ederiz:

$$P = \frac{W}{MPL} \left(\frac{1}{1 + 1/\eta} \right) \quad (7.9)$$

Mark-up'ı temsil eden parantezler içerisinde bulunan terim, boyutu talep elastikiyeti ile *ters yönde* değişen artışı göstermektedir. (7.9) numaralı denklem, MC azaldığında, eğer düşüşü dengeleyecek derecede mark-up artışı yeteri kadar yükseldiği takdirde, P 'nin düşmeyeceğini göstermektedir (bkz. Stiglitz, 1984). Eğer talep elastikiyeti azalmıyorsa, (7.9) denklemi ayrıca emek girdisinin düşmesi ile MPL güçlü bir şekilde artmamakta ise, menü maliyetlerinin varlığı durumunda fiyatı değiştirme dürtüsünün düşük olacağını belirtmektedir (bkz. Hall, 1991). Rotemberg ve Woodford (1991), oligopolistik gizli anlaşmaları devam ettirmek giderek zorlaşacağından dolayı, marjinal maliyetin üzerindeki arzu edilen mark-up'ların yükseliş sürecinde düşeceğini ve buna göre yüksek iktisadi faaliyet dönemlerinde endüstrilerin daha rekabetçi olacağını ileri sürmüşlerdir. Resesyon dönemlerinde ise örtük gizli anlaşmalar artış göstermekte ve bu durum konjonktür karşıtı reel katılık olarak hareket eden bir mark-up'a yol açacak, göreceli düşük menü maliyetlerinin nominal katılığı üzerindeki etkiyi büyütecektir (D. Romer, 2001).

7.7.1 Reel Fiyat Katılığının Diğer Kaynakları

Marjinal maliyetin üretimdeki değişikliklere zayıf duyarlılığının ve talebin aynı yönde elastikiyetinin (konjonktür karşıtı bir artışı belirten), reel fiyat katılığına katkıda bulunacağını daha önce göstermiştik. Yeni Keynesyen literatür reel fiyat katılığının daha başka birçok potansiyel kaynağı olduğunu belirtmektedir.

Yoğun piyasa dışsallıkları

Gerçek dünyada alıcılar ve satıcılar maliyetleri araştırmadan bir araya gelmezler. Tüketiciler, istedikleri ürünlere dair piyasayı araştırmak için zaman harcamak ve firmalar, tüketicileri cezbetmek için reklam vermek zorundadırlar. İşçiler ve işverenler piyasayı araştırarak zaman ve kaynak harcamak durumundadırlar. İktisadi faaliyetlerin yüksek olduğu dönemlerde piyasalar yoğun olurken araştırma maliyetleri, iktisadi faaliyetin düşük olduğu dönemlerin tanımladığı zayıf piyasa durumundan daha düşük olacağı, akla yatkın görünmektedir (bkz. Diamond, 1982). Başka bir durumda, insanlar daha yüksek düzeyde pek çok ticaretin meydana geldiği ve bunun stratejik olarak birbirini tamamlamaya neden olduğu yoğun piyasalara katılmayı isteyeceklerdir; buna göre, bir firmanın optimal faaliyet düzeyi diğer firmaların faaliyetlerine bağlı olmaktadır. Eğer bu yoğun piyasa dışsallıkları, marjinal maliyet eğrisinin, resesyonlarda yukarı doğru ve yükselişlerde aşağı doğru kaymasına yardım ederse, bu durum reel fiyat katılığına katkıda bulunacaktır.

Tüketici piyasaları

Mezat ve tüketici piyasaları arasındaki fark Okun (1975, 1981) tarafından geliştirilmiştir. Tüketici piyasasının en önemli özelliği, araştırma sıklığının satın

alma sıklığına oranla daha düşük olmasıdır (McDonald, 1992). Birçok ürün alış-veriş sürecinde satılmakta ve piyasayı araştırma maliyetlerinin anlaşılmasının zor olmasını sağlamaktadır, alıcı piyasadaki en düşük fiyata ilişkin her zaman eksik (kısıtlı) bilgiye sahip bulunmaktadır. Alışveriş sürecinin araştırma maliyetleri ile bağlantılı olmasından dolayı satıcılar, piyasada birçok sayıda firma olmasına ve benzer ürünleri satıyor olmalarına rağmen, bazı tekel güçlerine sahip bulunurlar. Yüksek sayıda tüketicinin aynı firmadan sürekli satın alımlar yapmasından dolayı her firmanın yararına olmak üzere tüketiciler daha iyi bir fiyat konusunda piyasayı araştırmaktan vazgeçeceklerdir. Bundan dolayı firmalar sıklıkla fiyatlarını değiştirmekten vazgeçecekler, bu uygulama tüketicilerin başka yerlere bakmasını özendirecektir. Fiyattaki bir artış, tüketiciler tarafından derhal fark edileceği için, fiyattaki bir düşüş diğer firmaların alıcılarına bu yeni bilginin ulaşacağı zaman ölçüsünde ilk tepki oldukça düşük olacaktır. Tüketicilerin fiyattaki yükseliş ve azalışa karşı tepkilerindeki bu farklılık ve firmanın düzenli tüketicilerini tutma isteği, nisbi fiyat yapışkanlığını meydana getirme eğilimine yol açacaktır (tüketicici piyasaları ile ilgili mükemmel bir inceleme için, bkz. Phelps, 1985).

Fiyat katılığı ve girdi-çıktı tablosu

Gordon (1981, 1990), genel anlamda binlerce firmanın, birçoğu yurtdışında olmak üzere sayısız firmadan binlerce malzeme içeren binlerce parça aldığı bir dünyada karar almanın karmaşıklığına dikkat çekmiştir. “Bir kere tedarikçi ve üretici arasındaki ilişkilerin dağılımı ve çeşitliliği fark edildikten sonra, hiçbir firma toplam iş çevrimini ortadan kaldıracabilecek bir davranış ortaya koyamayacaktır” (Gordon, 1981, s. 525).

Çünkü bir firma girdi-çıktı tablosu vasıtasıyla binlerce diğer firma ile bağlantılı durumda bulunmakta, tedarikçi-üretici ilişkiler ağı içerisinde birbiri ile bağlantılı diğer tüm birimleri bilmek imkansız olmaktadır. Bu karmaşıklık dolayısıyla, bir toplam talep şokunun ardından marjinal gelir ve marjinal maliyetin beraber hareket edeceklerinin bir kesinliği söz konusu değildir. Toplam talepteki bir düşüşü takiben, firmanın marjinal maliyetinin kendi ürünlerine olan talepteki düşüş oranında hareket edeceğine dair kesinlik yoktur. Firmanın birçok tedarikçisi diğer ülkelerde farklı toplam talep koşulları ile karşı karşıya gelen firmalar olabilir. Bu koşullar altında fiyatları düşürmek, belirli bir firmanın iş çevrimlerinden ayrılmasına katkıda bulunmaktan ziyade bu firmanın iflasını sağlayacaktır. Çünkü sıradan bir firma, yerel ve toplam maliyet şoklarının her ikisinden olduğu gibi yerel ve toplam talep şoklarına maruz kalacaktır. Gordon’un (1990) ileri sürdüğü gibi, böyle bir dünyada hiçbir firma muhtemelen, marjinal gelir ve maliyet eğrilerinin pozisyonlarını etkileyebilecek çeşitli şoklara karşı özgürlüğünü ve esnek hareket imkanlarını kısıtlayabilecek olan nominal GSMH endekslemesinin riskini almayacaktır. Marjinal maliyet ve toplam talebin önemli serbestlikleri bulunduğu, endeksleme istenmeyen bir durum olduğundan dolayı, Gordon’un girdi-çıktı teorisi, sadece reel fiyat katılığının açıklanmasını sağlamamakta, aynı zamanda bir nominal katılık teorisine dönüşebilir. Fiyatların aşamalı olarak ayarlanması için esas neden, bu durumun kaçınılmaz şekilde bilginin eksik olduğu belirsiz bir dünyada, faaliyet içerisinde bulunan firmalar için en güvenli hareket tarzı olmasıdır.

Açıkça görülmektedir ki, rasyonel fiyatlama davranışı için bilgi gereksinimi her dönemde fiyat belirleyen firmalar için oldukça büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Firmalar, sadece talep ve maliyet eğrilerinin pozisyon ve biçimlerini bilme ihtiyacı için değil; aynı zamanda girdi-çıktı tablosu içerisinde yer alan diğer tüm firmaların fiyatlama davranışını öngörmek için ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca, firmaların talep ve maliyet eğrilerinin toplam talep tarafından etkilenmesinden dolayı, firmaların, toplam talebi etkileyebilecek ilgili tüm makro değişkenlerin değerlerini tahmin etmeleri için bilgi gereklidir. Kısaca, tekeli rekabet firmalar içerisinde karar vericilerin kusursuz bilgi ile birinci sınıf genel denge teorisyenlere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu güçlükler altında, firmaların mark-up fiyatlama kurallarını takip etme eğilimi optimale yakın olabilir. Eğer diğer firmalar da aynı şekilde davranırlarsa, bu kuralları takip etme güdüsü güçlenecektir, çünkü bu durum, firmanın kayıplarını minimize etme eğiliminde olarak görece fiyatını sürdürmeyi garanti altına alacaktır (bkz. Naish, 1993). Karmaşık bir girdi-çıktı dünyasında bir firmanın takip etmesi gereken diğer bir basit kural, bir değişime başlamadan önce diğer firmaların fiyatlarını yukarı veya aşağıya değiştirmelerini beklemektir. Bu durum fiyatın belirlenmesinde, fiyat düzeyinin bir toplam talep şokuna uyumunun sürecini uzatacağı anlamına gelen, *sarsıntı* yaratacaktır.

Sermaye piyasası eksiklikleri

Dış finans arayışında bulunan firmalar için önemli bir engel, borç alanlar ile borç verenler arasındaki asimetrik bilgi sorunudur; buna göre, borç alanlar borç verenlerden daha iyi bir şekilde yatırım projelerinin uygulanabilirliği ve niteliği hakkında bilgi sahibidirler. Bunun bir sonucu ise dış finans, firma için iç finans-
tan çok daha pahalı olacaktır. Yükseliş dönemlerinde firmalar, yüksek karlar elde ederken çeşitli projeler için birçok iç kaynak bulunmaktadır. Bunun için, resesyon dönemlerinde finans maliyeti yüksek oranda dış kaynağa dayanmakta olduğundan artmaktadır. Eğer sermaye maliyeti konjonktür karşısı bir özelliğe sahip ise, bu özellik resesyon döneminde firmanın maliyetlerinin artmasına eğilim gösterecektir (bkz. Bernanke ve Gertler, 1989; D. Romer, 1993).

Fiyat ile kaliteyi değerlendirmek

Stiglitz (1987) firmaların talepte bir düşüş gerçekleştiğinde neden fiyatlarını düşürmede isteksiz olduklarına dair bir diğer sebebi vurgulamıştır. Tüketicilerin almak istedikleri ürünlerin nitelikleri hakkında eksik bilgiye sahip oldukları piyasalarda fiyat, kalite işareti olarak kullanılabilir. Firma fiyatı düşürerek, tüketicilerinin (veya potansiyel tüketicilerinin) bu davranışı kalite bozukluğuna bir işaret olarak değerlendirmelerinin riskini almaktadır.

Ürün piyasasında reel katılığın birçok potansiyel kaynağını incelemiş olarak, şimdi emek piyasasındaki reel katılıklara döneceğiz. Eğer reel ücretler talep bozukluğu karşısında katı ise, bu durum, firmanın bozukluklara yanıt olarak fiyatını değiştirme güdüsünü önemli ölçüde azaltacaktır.

7.7.2 Reel Ücret Katılığı

İktisatçılar, nominal ücret katılığının sonuçlarını açıklamada, böyle bir durağanlıktan kaynaklanan sonuçların genel kabul görmüş teorik açıklamalarını sağlamadan daha iyidirler. Nominal katılıklar, reel etkilerin olacağı ve iş çevrimlerinin piyasanın temizlenmemesine dair açıklama sağlayacağı toplam talep dalgalanmalarına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, Keynesyen iktisatçılar ayrıca, 1970'lerin başından itibaren ve özellikle Avrupa'da 1980'lerde başlıca endüstriyel ülkelerin emek piyasalarının önemli bir özelliği olan yüksek işsizlik düzeyinin sürekli olmasını açıklama ile ilgilenmişlerdir (bkz. Tablo 1.4). Yeni klasik parasal ve reel iş çevrimleri modellerinde tüm ekonomik birimler fiyat-alıcılardır. Tam ve anlık fiyat ve ücret esnekliği, emek piyasasının her zaman, Walrasgil piyasanın temizlenmesini sağlayan reel ücrette dengede olmasını sağlamaktadır. Fiyat-yapıcıların egemen olduğu yeni Keynesyen dünyada ise, denge reel ücret, piyasanın temizlenmesini sağlayan reel ücretten değişiklik göstererek ortaya çıkabilir. Stiglitz (1987) piyasa dengesini "hiçbir ekonomik birimin davranışlarını değiştirmeyi özendirmeyen bir durum" olarak tanımlamakta ve reel ücret katılığının yeni Keynesyen modellerinde denge, talebin arza eşit olduğu, piyasa temizliği tarafından nitelendirilmeyebilir. Reel ücret katılığını kapsayan modeller, emek arz fonksiyonunda bulunan herkes için, denge düzeyinde işsizliğin iradi bir olgu olduğunu belirten yeni klasik modellerin aksine uzun dönem dengesinde gayri iradi işsizliğin meydana gelmesini sağlayabilir. Oysa Lucas (1978a) işsizliğin büyük bir kısmının gayri iradi olduğu düşüncesini terk etmeyi savunmakta, Solow ise (1980), "gayri iradi işsizlik gibi görünen şey gayri iradi işsizliktir" düşüncesine inanmaktadır (ayrıca bkz. Hahn, 1987; Blinder 1988a).

Reel ücret katılığının yeni Keynesyen açıklamaları üç ana gruba ayrılmaktadır: (i) örtük sözleşme teorileri; (ii) etkin ücret teorileri; ve (iii) içeridekiler-dışarıdakiler teorileridir. Yeni Keynesyen teorisyenlerin esas olarak ikinci ve üçüncü teoriler ile ilgilenmelerinden dolayı örtük sözleşme teorisi üzerine sadece kısa ve öz bir açıklama sağlayacağız. Okuyucu daha detaylı bir okuma için, örtük sözleşme literatürü üzerine kapsamlı incelemeler gerçekleştirmiş olan Rosen (1985) ve Timbrell'a (1989) başvurmalıdır. Ayrıca not edilmelidir ki, Phelps (1990, 1994) reel ücret katılığı teorilerini, yeni Keynesyen teorisinin yerine kendi deyimiyle "Yapısal okula" ait farklı bir kategori olarak saymaktadır.

Örtük sözleşme modelleri

Orijinal örtük (sendikası) sözleşme modelleri Bailey (1974), D. F. Gordon (1974) ve Azariadis (1975) tarafından sağlanmıştır. Doğal oran hipotezinin (Friedman, 1968a; Phelps, 1968) gelişimini takiben, iktisatçılar maksimizasyon davranışının sonucu olarak emek piyasasının davranışını modelleme üzerine daha fazla bir ilgi göstermişlerdir. "Yeni" mikroekonomi literatürünün başlıca katkısı (Phelps ve diğ., 1970) işsizliğin doğal oranının neden pozitif olduğunu açıklamaktı. Ancak, emek piyasasında teorisinin belirttiğinden daha düşük bir devir oranı olduğu görülmektedir. Bundan başka ayrıca, ücretler sıklıkla marjinal verimliliklerden farklılaşmaktadır. Örtük sözleşme teorisi, işçiler ve firmaları uzun dönemde

birlikte tutan “ekonomi tutkalını”³ şekillendiren emek piyasasına egemen olanın ne olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Çünkü firmalar işçilerinin bağlılığını sürdürmeye çalışırken, işçileri ile yazılı olmayan (örtük) anlayışlara girişmenin gerekli olduğunu keşfetmiş bulunmaktadır. Bu “görünmez el sıkışması” her işçiye çeşitli çalışma şartları altında, çalışma ilişkisinin anlaşma koşullarına ilişkin güvenceler sağlamaktadır. Bailey, Gordon ve Azariadis’in modelleri, riske duyarız firmalar ve riskten kaçınan işçiler arasında kurulmuş olan optimal iş sözleşmelerinin sonuçlarını incelemektedir. Bu şartlar altında, ücret düzeyi sadece emek hizmetleri için yapılan ödemeleri temsil etmemekte, bundan başka şoklar karşısında değişken gelirin riskine karşı sigorta görevi üstlenmektedir. Durağan bir reel ücret, bir işçinin tüketimini yumuşatmakta ve firmalar, sermaye ve sigorta piyasalarına daha iyi bir şekilde erişimleri veri halinde, bu “sigortayı” ekonomik dalgalanmalar karşısında işçilerden daha iyi bir duruma geldikleri andan itibaren sağlamaktadırlar. Çünkü firmalar, zaman içerisinde istikrarlı ücretleri sağlarken, işçiler kendi açılardan, piyasa güçleri tarafından dikte edilen yüksek derecede değişken düzeylerinden ortalama olarak daha düşük bir reel ücreti kabul etmektedirler.

Bu yaklaşım ile ilgili önemli bir sorun, ekonomik şartlar kötüleştiğinde işten çıkarma yerine iş paylaşımını öngörmesidir. Teori ayrıca firmanın yeni iş alımı yaparak neden daha düşük bir ücret ödemediğini açıklama konusunda başarısız kalmaktadır. Yeni Keynesyen iktisatçılar, bu ve reel ücret katılığının açıklamasının diğer zayıf taraflarına çözüm getirme girişiminde bulunurken,, ücret durağanlığı ile ilgili etkin ücret ve içeridekiler–dışarıdakiler modellerini geliştirmişlerdir (bkz. Manning, 1995).

Etkin ücret modelleri

Gayri iradi işsizliğin herhangi bir kabul edilebilir açıklaması, istihdam edilmeyen işçilerin neden tam istihdamı sağlayacak düzeye düşürecek ücret teklifinde bulunamadıklarını belirtmek durumundadır. Etkin ücret teorileri, reel ücretleri düşürmenin firmaların ilgi alanında olmadığını çünkü işçilerin verimliliğinin (etkinliği veya eforu) ücretten bağımsız olmadığını, aksine reel ücret ve işçinin eforu arasında, en azından anlamlı bir düzeyde, karşılıklı bir bağımlılığın söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Etkin ücret teorisi, Gordon (1990) tarafından “80’lerin modası olarak” tanımlanmış, Yellen (1984), Akerlof ve Yellen (1986), Katz (1986, 1988), Haley (1990) ve Weiss (1991) tarafından incelenmiştir; bkz. ayrıca Akerlof (1979, 2002) ve Stiglitz (2002).

Solow (1979) etkin ücret modellerinin temel yapısını sağlamış bulunmaktadır. Solow’un modelinde, ücret yapışkanlığı işverenin ilgi alanındadır, çünkü ücret kesintisi verimliliği düşürmekte ve maliyetleri artırmaktadır. Ücretin, firmanın kısa-dönem üretim fonksiyonuna emeği artırıcı şekilde girmesinden dolayı, maliyet–minimizasyonu yapan firma, reel ücret katılığını destekleyecektir. Bu durum, şu şekilde gösterilebilir (bkz. Yellen, 1984; Katz, 1988). Özdeş tam rekabetçi firmaların olduğu bir ekonomi varsayımı altında, her birinin üretim fonksiyonu (7.10) denkleminde gösterildiği gibidir:

3 Ekonomide birbirini destekleyen ve ekonomiyi ayakta tutan şeyler (ç.n.).

$$Q = AF[e(w)L], e'(w) > 0 \quad (7.10)$$

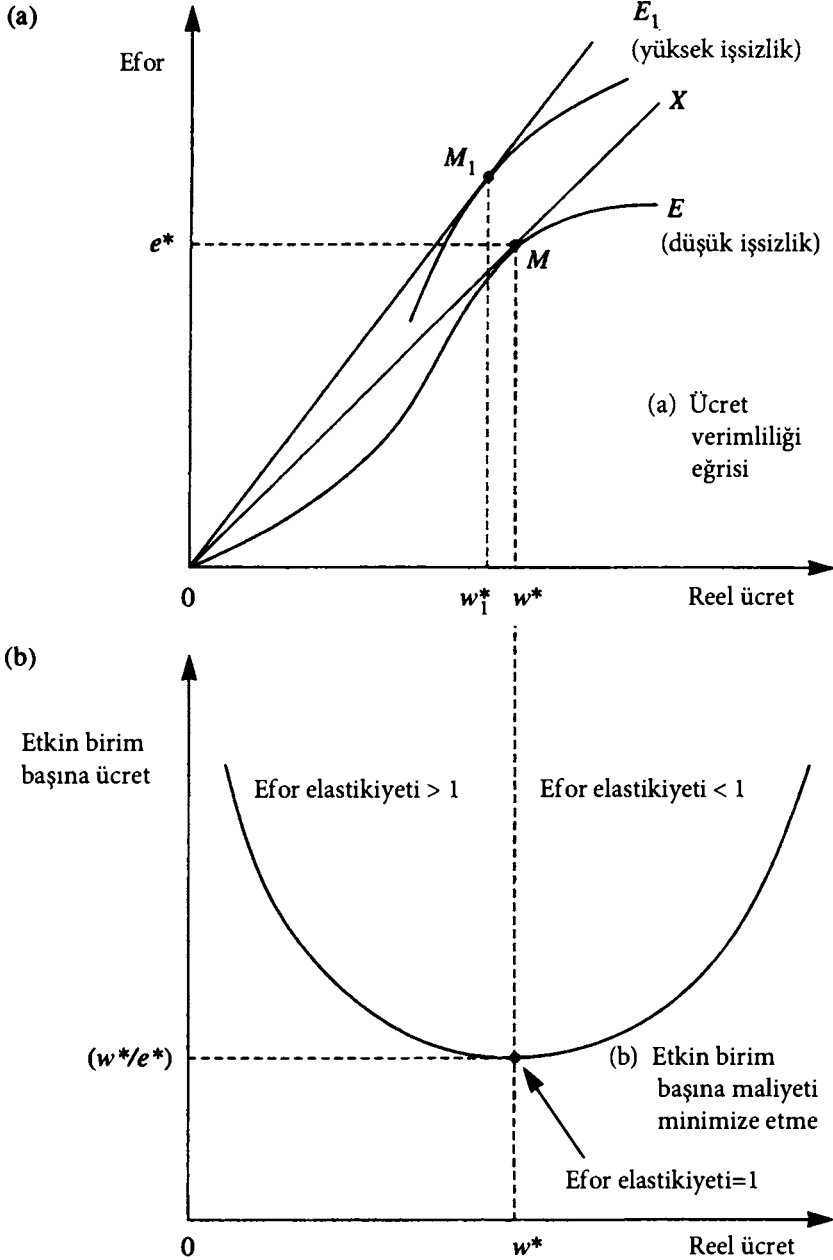
Burada, Q firmanın üretim miktarını ve A verimlilik değıştirici faktörünü tanımlamakta iken e işçi başına düşen efor, w reel ücret ve L emek girdisi olarak yer almaktadır. Efor, reel ücretin artan bir fonksiyonu ve tüm işçiler özdeş varsayılmaktadır. Firma, (7.11) denkleminde gösterildiğı gibi karını (π) maksimize etmeyi hedeflemektedir:

$$\pi = AF[e(w)L] - wL \quad (7.11)$$

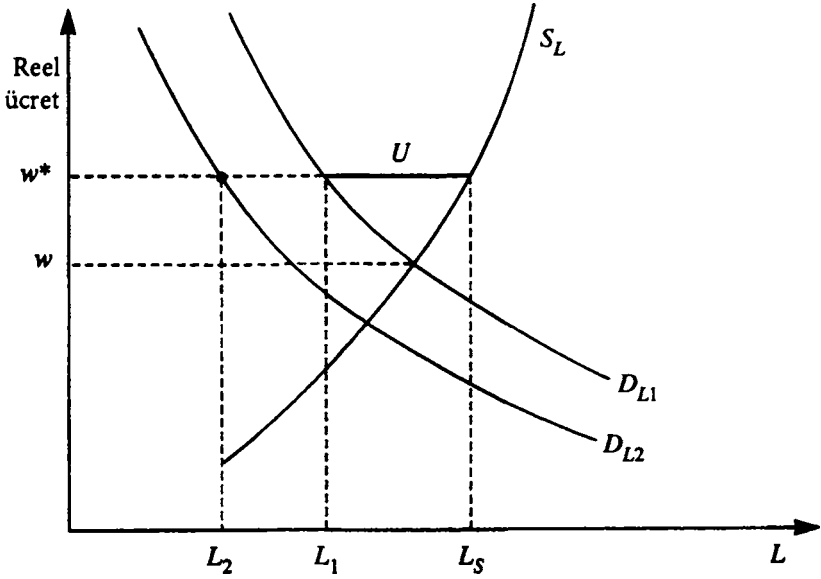
Efor, kar denkleminde $e(w)$ olarak girdiğinden dolayı işçinin maksimum eforunu sağlayacak düzeyin altında reel ücretteki bir kesinti, firmanın karını azaltacaktır. Eğer firma teklif ettiğı ücret düzeyinde tüm işgücünü işe alırsa, iki koşulu karşılayan w^* 'nin etkin ücretini teklif ederek karını maksimize edecektir. İlk koşul, ücrete ilişkin eforun elastikiyetinin bütünlük içinde olmasıdır. Yeniden ifade etmek gerekirse, firma emeğin birim verimliliğı başına emek maliyetlerini minimize edecek bir ücret belirlemelidir. Bu durum Şekil 7.5'te gösterilmektedir. (a) kısmında E ile gösterilen efor eğrisi, işçilerin eforu ile reel ücret arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Reel ücret yükseldikçe, işçilerin eforu artmaktadır. İlk olarak, artan oranlar bölgesi bulunmakta ve burada reel ücret düzeyindeki yükselişlerin işçinin eforunda (verimliliğinde) orantılı bir artıştan biraz daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Reel ücretin birim (pound veya dolar) başına eforu e/w ile ölçülmektedir. Bu oran OX 'in efor fonksiyonuna teğet geçtiğı M noktasında maksimize olmaktadır. Efor eğrisinin (e/w) eğiminin verimlilik birimi (w/e) başına ücret maliyetlerinin tersi olmasından dolayı, E' 'nin eğimi verimlilik birimi başına ücret maliyetini artırmakta ve bu durumun tersi de geçerli olmaktadır. w/e ve w arasındaki ilişki Şekil 7.5'in (b) kısmında gösterilmektedir. e/w , M noktasında w^* 'nin etkin ücreti ile maksimize olduğundan dolayı, verimlilik birimi başına ücret maliyeti ayrıca w^* 'nin reel ücret düzeyinde minimuma ulaşacaktır (bkz. Stiglitz, 1987, s. 5).

Kar maksimizasyonu için ikinci koşul, emeğin marjinal ürününün etkin ücrete eşit olduğu noktaya kadar firma işçi işe almalıdır. Eğer w^* noktasında, emeğin toplam talebi toplam arzından düşük ise, piyasa dengesi gayri iradi işsizliğe yol açacaktır. Optimal ücret düzeyi w^* istihdam düzeyine veya verimlilik değıştirici parametreye (A) bağılı değil ise, emek için toplam talebi değıştirecek bir şok, istihdamda bir değışikliğe yol açacak ancak katı reel (etkin) ücrette bir değışikliğe yol açmayacaktır. Bu noktalar Şekil 7.6'da gösterilmektedir. Burada D_{L_1} belirli bir efor (e^*) düzeyinde emeğin marjinal ürününü belirtmektedir. Eğer etkin ücret piyasayı temizleyen ücreti (w) aşarsa, piyasa dengesi U ile belirtilen gayri iradi işsizlik ile tutarlı hale gelecektir. Eğer şok, emek talebi eğrisini D_{L_2} 'ye değıştirirse, böylece gayri iradi işsizlik artacak etkin ücret ise w^* düzeyinde kalacaktır. Sadece piyasayı temizleyen (Walrasgil) ücret, etkin ücreti aşarsa gayri iradi işsizlik ortadan kalkacaktır (bkz. Abel ve Bernanke, 2001). $w > w^*$ durumu halinde firmalar piyasayı dengeleyici ücret verme konusunda mecbur olacak, fakat nedenleri takip eden bölümde tartışılmak üzere, w^* her zaman piyasayı temizleyen ücretten yüksek olma durumundadır. Eğer işsizlikteki bir artış çalışan işçilerin eforunu etkiler ise, efor eğrisi yukarı doğru kayacak, e/w 'nin maksimize olduğu düzeye kadar ücreti düşürecektir. Bu olasılık Şekil 7.5'te efor eğrisinin E' 'den E_1 'e doğru yer

değiştirmesi ile gösterilmektedir. e/w oranı şimdi M_1 noktasında, yeni etkin ücret olan w_1^* ile maksimize olacaktır.

Şekil 7.5 Etkin ücret ve Solow koşulu

Şekil 7.6 Etkin ücret modelinde gayri iradi işsizlik

Şu ana kadar, eforun pozitif bir şekilde reel ücret düzeyi ile bağlantılı olduğunu varsaydık. Şimdi yeni Keynesyen teorisyenlerin bu ilişkiyi açıklamak için geliştirdikleri nedenleri incelemek durumundayız. İşçi verimliliği ve reel ücretlerin pozitif bir şekilde bağlantılı olduğu düşüncesi açık bir şekilde, “yüksek ücret ödenen işçi genellikle verimlidir ama bundan dolayı, en değerli işçi değildir” (Marshall, 1920) gözleminde bulunan Alfred Marshall tarafından kabul edilmiştir. Bir süre sonra, etkin ücret düşüncesi gelişmekte olan ekonomiler ile ilgili olarak tekrar literatürde gündeme gelmiştir (Leibenstein, 1957; Bardhan, 1993). Bu bağlamda, yüksek ücretler işçilerin yüksek beslenme ile fiziksel refahını artırmış ve yetersiz ve kötü beslenmenin azaltılması ile yüksek reel ücretler emek verimliliğini geliştirmiştir. Birçok işçinin yeterli beslenmeye sahip olduğu gelişmiş ülke bağlamında, farklı bir gerekçeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Ortaya konulan modern etkin ücret teorileri, genel olarak, seçim, güdüler ve aşağıda belirtilen etkin ücret teorisinin dört kategorisi ile tanımlanabilecek konulara bağlı olmaktadır: (i) ters seçim modeli (örneğin Weiss, 1980); (ii) emek devir oranı modeli (örneğin Salop, 1979); (iii) kaytarma modeli (örneğin Shapiro ve Stiglitz, 1984); ve (iv) adalet modeli (örneğin Akerlof, 1982). Sırasıyla her birini inceleyeceğiz. Okuyucu yukarıda belirtilen makalelerin (i–iv) Akerlof ve Yellen’den (1986) toplandığını göz önünde bulundurmalıdır.

Ters seçim modeli

Ters seçim modelinde, yüksek ücretler teklif eden firmalar en iyi işçileri cezbetmektedir. Çünkü emek piyasası özdeş olmayan bireylerden oluşmakta ve firmalar iş başvurusunda bulunanların verimlilik karakterleri hakkında eksik bilgiye sahip bulunmaktadır. Buna göre, emek piyasası, asimetrik bilginin hakim olduğu

mükemmel bir piyasa örneğidir. Asimetrik bilgi ile yapılacak işlem için bir taraf diğer taraftan daha fazla bilgiye sahip bulunmaktadır. İşgücü piyasası durumunda, işe alınmadan önce işçiler kendi kabiliyetleri, dürüstlükleri, taahhütleri hakkında işverenlerden daha fazla bilgiye sahip bulunmakta ve potansiyel işverenlere, eğitim vasıfları, önceki iş tecrübeleri ve eğer çalışmakta ise mevcut ücreti gibi kendi nitelikleri hakkında işaret vermeye çalışacaklardır (iş piyasası işaretleşmesi tartışması için bkz. Spence, 1974). Çünkü belli bir önemi olan, işe alım ve işten çıkarma maliyetleri nedeniyle firmalar ileride işten çıkarmak durumunda kalacağı düşük verimliliğe sahip işçi alımını tercih etmemektedir. Firma ayrıca yeni iş elemanlarına, öngörülen standartlara uygun olmadığı anlaşılmadan önce oldukça önemli kaynak yatırım yapma ihtiyacında olabilir. Firmalar için bu sorundan kaçınmanın bir yolu, emek piyasasına yüksek ücret teklifi vererek bir işaret göndermek şeklinde olabilir. Weiss tarafından sunulmuş modelde (1980) firma tarafından teklif edilen ücret, işe başvuranların sayısını ve kalitesini de etkilemektedir. Eğer işçilerin kabiliyetleri kendilerine uygun gördükleri ücret ile yakından ilgili ise yüksek ücret teklifleri en yüksek üretkenliğe sahip iş başvurusu yapanları ve etkin ücret altında çalışmayı teklif edenleri potansiyel “limon” olarak gözetmektedir. Cari ücret düzeyinde çalışmayı isteyecek emek arz fazlası ile karşı karşıya gelseler bile firmalar ücret düzeylerini düşürmede isteksiz olacaklardır, çünkü bu, en üretken işçilerin kendi istekleri ile ayrılmasına sebep olacaktır. Bu etkilerin sonucu olarak eksik istihdam dengesi elde edilecektir. Ters seçim problemlerinden kaçınmak için firmalar, inceleme araçlarını uygulama girişiminde bulunacaklar, ancak bu tedbirler, işçilerin alındıktan sonra sürekli izlenmesi gibi maliyetler gerektirecektir.

İşgücü devir oranı modeli

Firmaların piyasayı temizleyen ücretin üzerinde neden etkin ücret teklif ettiklerine dair ikinci sebep, maliyetli emek devir oranını düşürmektir. Bu yaklaşım, işsizliğin doğal oranı ve inceleme davranışının açıklamalarının gelişmesi içerisinde Phelps'in öncü çalışması (1968) ile Phelps ve diğ.'nin (1970) çalışmasından esin almış bulunmaktadır. Buradaki düşünce işçilerin işten ayrılma isteklerinin, firmanın süregiden düzeyin üzerinde ücret ödediği takdirde önemli ölçüde düşeceği. İşten ayrılma düzeyinin reel ücretin azalan bir fonksiyonu olması nedeniyle, firmalar pahalı emek devir oranını düşürmek için etkin ücret ödeme güdüsüne sahip olmaktadır. Salop'un geliştirdiği modelde (1979), firmaların ücretleri, işçilerin ayrılmasını engelleyecek düzeye çıkarma ihtiyaçlarından dolayı, emek piyasa dengesi gayri iradi işsizlik gerektirmektedir. İşsizliğin arttığı bu koşullarda, emek devir oranını düşürmek için ücret primi gerekli olmaktadır.

Kaytarma modeli

Birçok işte, iş sözleşmeleri işçilerin kendi çalışma düzeylerini esas alıp, takdir kullanmalarına imkan vererek eksik bir şekilde gerçekleşmektedir. Çünkü sözleşmeler bir işçinin performansını ve görevlerini her açıdan belirtememekte ve böylece “çalışma takdiri” oluşmaktadır (benzer bir yaklaşım için bkz. Leibenstein, 1979). Her bir işçinin verimliliğine dair bilginin toplanmasının ve işçilerin sürekli izlenmesinin firmaya çok maliyetli olmasından dolayı, piyasayı temizleyen üc-

retin üstünde bir etkin ücret ödenmesi işçinin kaytarmasını caydıracak bir güdü olacaktır. İşyerinin ekip çalışmalarını tanımladığı zaman, böyle bir davranışın belirlenmesi ve izlenmesi kısmi olarak zor olabilir.

İşçilerin çalışmalarını değiştirebilme olasılığı, bilgilendirme amaçlı asimetri- nin varlığı durumunda ortaya çıkan problem tipinin bir başka örneğidir. İşçiler, kendi çalışma düzeyleri hakkında işverenlerinden daha çok bilgiye sahiptirler. Bu asimetri, “asil-vekil” sorununu meydana getirmektedir. Bir insanın refahının diğer tarafın hareketlerine bağlı, yani ekonomik aktörler arasında bir ilişki olduğu zaman, bir diğer ifadeyle, genelin refahı birimin hareketi (hareketsizliği) tarafından etkilendiğinde, birimler arasındaki ilişkiler gelişmektedir. İşgücü piyasası durumunda genel olan, işletmenin sahibi ve idareciler, işçiler ise birimlerdir. Bu bağlamda kaytarma problemini azaltmanın bir yolu etkin ücret ödemektir.

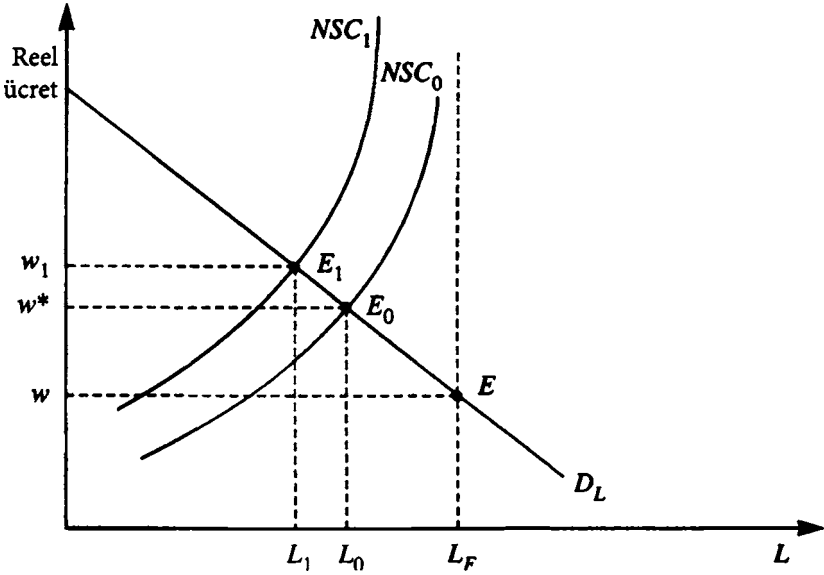
İşçilerin aynı ücret düzeyinde hızlı bir şekilde yeni bir iş bulabildiği bir emek piyasasında işten çıkarmanın tehdidi etkili bir caydırıcı etken değildir. Ancak, eğer firma başka yerde geçerli ücretin üzerinde ücret öderse veya eğer işsizlik durumu var ise, işten atılmanın reel maliyetinin olmasından ve kaytarmanın her işçi için daha riskli hale gelmesinden dolayı işçiler kaytarma güdüsüne sahip olmayacaklardır. Shapiro–Stiglitz (1984) modelinde, bir etkin ücret ödemesi kaytarmayı engelleyici şekilde hareket etmekte ve denge durumunda gayri iradi işsizlik, firmaların işçileri eksik izleme ile karşı karşıya geldiğinde ortaya çıkan problemlerin bir sonucudur: “Eksik izleme ve tam istihdam durumunda işçiler kaytarmayı seçeceklerdir.” Süregiden ücret düzeyinden daha yüksek ödeme yapılan işçiler kaytarma yaptıkları takdirde gerçek bir ceza ile karşı karşıya geleceklerdir. Fakat, Shapiro ve Stiglitz’in (1984) belirttiği gibi, “eğer bir firma ödediği ücreti yükseltirse, diğer tüm firmalar ücretlerini yükselteceklerdir”. Reel ücretlerin genel düzeyindeki bir yükselişin işsizliği artırmasından dolayı, tüm firmalar aynı etkin ücreti verseler bile, işçiler yine de kaytarma güdüsüne sahip olmayacaklardır çünkü yakalandıkları takdirde uzun süreli bir işsizlik olasılığı ile karşı karşıya kalacaklardır. İşsizlerin “yedek ordusu” engelleyici bir tedbir olarak bulunacaktır. Bundan dolayı *i.* firma tarafından çalıştırılan işçinin çalışması (verimliliği) e_p , firmanın ödediği ücretin w_p , diğer tüm firmaların ödedikleri ücretin w_{-p} ve işsizlik düzeyinin u , bir fonksiyonudur. Bu durum (7.12) denkleminde gösterilmektedir:

$$e_i = e_i(w_p, w_{-p}, u) \quad (7.12)$$

Tüm firmaların aynı ücreti vermeleri durumunda ($w_i = w_{-i}$) kaytarma, pozitif olarak istihdam düzeyine bağlı olacaktır. Kaytarma olmaması kısıtı (NSC) kaytarmanın meydana geleceği düzeyin altında her istihdam düzeyindeki minimum ücreti belirtecektir, bu durum Şekil 7.7’de gösterilmektedir. Şekil 7.7’de piyasayı temizleyen ücret, w^* ’dir. Bununla beraber, şekilden görüldüğü üzere kaytarma olmaması tam istihdam ile tutarsızdır. Kaytarmamak için güdü olarak, firma w^* ’den yüksek bir etkin ücret teklif etmek zorundadır. Tüm firmaların w^* ücreti teklif etmesi ile işçiler işsiz kalma riskinden ötürü kaytarmaktan cayacaklardır. Şekil ayrıca işsizliğin yükseldikçe w^* ’den yüksek bir ücret ödeme ihtiyacının azalacağını ve etkin ücretin w^* ve istihdam düzeyi L_0 ’ın $L_F - L_0$ ile gösterilen gayri iradi işsizliğin denge düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. NSC’nin her zaman üstte

ve emek arz eğrisinin solunda yer almasıyla, dengede her zaman biraz gayri iradi işsizlik bulunacaktır.

Eğer firma izleme yoğunluğunu azaltırsa ve/veya hükümet işsizlik parasını artırırsa, NSC sola doğru kayacaktır. Her durumda istihdamın her düzeyinde kaytarmayı caydıracak gerekli ücret yüksek olacaktır. Yukarıdaki herhangi bir nedenin meydana getirdiği NSC 'deki bir değişim Şekil 7.7'de NSC_0 'dan NSC_1 'e kayması olarak gösterilmektedir. Bu değişimi takip eden dengeyi belirten E_1 , bu değişimlerin bir sonucu olarak modelin etkin ücrette bir artış ve gayri iradi işsizliğin denge düzeyinde bir yükseliş öngördüğünü göstermektedir.

Şekil 7.7 Kaytarma modeli

Adalet modeli

Yakın zamanlarda bir çok iktisatçı “adil olmayan ücretlerin” olumsuz etkilerini ve ücret kesintilerinin, bu kesintilerin işçinin morali vasıtasıyla çalışması üzerindeki etkilerini incelemiş bulunmaktadır. Sosyolojik modeller ücret nisbiliğinin, statünün, nisbi yoksunluğun, bağlılığın, güven ve eşitliğin önemi gibi faktörleri vurgulamaktadır. Bir dizi makalede, Akerlof (1982, 1984), Akerlof ve Yellen (1987, 1988, 1990), Solow'un (1979, 1980) “ev-yapımı sosyoloji parçasına” yanıt vermişler, eşitlik ve doğruluk hakkında hislerin caydırıcı olduğu firmaların, emek piyasasında çok düşük ücret teklif etmelerinde bulundukları modeller geliştirmişlerdir. Thurow (1983), Blinder (1988a) ve Solow (1990) incelemenin sosyoekonomik çizgisinin sürekli işsizliğin açıklamasını verimli bir şekilde kanıtladığını belirtmektedir. Yakın geçmişte, Nobel ödüllü çalışmasında, George Akerlof (2002), güçlenen makroekonomik teori için “kavramsal önyargılar, karşılıklılık, doğruluk, dürüstlük, topluluk ve sosyal statü” gibi davranışları göz önüne alan varsayım-

lar ile birleştirerek makroekonomiyi kuvvetlendirmek için güçlü bir vaka sunmuş bulunmaktadır. Bunu yaparak Akerlof, “bundan böyle, *Genel Teori*’de psikolojik ve sosyolojik faktörlerin rollerinin önemini geçersiz kılan neo-klasik sentezin ‘geçici çözümlerinden’ makroekonominin zarar görmeyeceğini” savunmuştur. Akerlof’un Keynes’in *Genel Teorisi* üzerine “şu anki dönemden önce davranışsal ekonomiye en büyük katkı” olduğu görüşünden dolayı, iktisatçıların “çok fazla rasyonel olmayan makroekonomi”nin inşasına başlamak için makroekonomik davranışın “vahşi tarafını” yeniden keşfetmelerine ihtiyaç bulunmaktadır (Leijonhufvud, 1993).

Bir çok iktisatçı, Akerlof’un kaygılarını paylaşmakta ve emek piyasasının aynı mal veya finansal piyasa gibi modellendiği modelleri eleştirmektedir. Yeni klasikler tarafından kullanılan esnek fiyat-mezat modelinin gözlemlenen emek piyasa davranışına benzemediği gözükmektedir. Üretim sürecine katılan emek girdisi ile beşeri olmayan girdiler arasında temel farklılıklar bulunmaktadır:

1. İşçiler tercihlere ve hislere sahiptirler; makineler ve ham maddeler değildir.
2. İşçilerin motive edilmesi gerekir; makineler için gerekmez.
3. Bir makinenin verimliliği satın alınmadan önce makul ölçüde iyi bilinir; böylece kaliteye bağlı asimetrik bilgi oldukça düşük olacaktır.
4. İşçiler grev yapabilir ve hastalıktan (stres, vb.) dolayı “çalışamaz duruma gelebilirler”; makineler, çalışamaz duruma gelebilirler ancak yüksek ücret veya daha fazla tatil için greve gitmezler.
5. Bir firmanın beşeri sermaye varlıkları, sermaye varlıklarından daha fazla likit değildir ve risklidir.
6. İşçiler genellikle eğitime ihtiyaç duymakta; makineler duymamaktadır.
7. Beşeri sermaye sahibinden ayrılamaz; beşeri olmayan sermaye ayrılabilir.
8. İşçilerin fayda fonksiyonları bağımsız değil, birbirine bağlıdır.

Bu önemli farklılıklardan ötürü, işçi verimliliği keyfi bir değişkendir; bir işçinin eforu veya üretimi iş koşullarında meydana gelen değişimlere bakılmaksızın önceden ve gelecekte sabit bir şekilde belirlenemez (ayrıca bkz. Leibenstein, 1979). Bir makine, fiyatı değiştiğinde sinirlenmez ve kapanıldığında üzülmez. Aksine, işçiler ücretlerine karşı kayıtsız ve isteklerine karşı işten çıkarıldıklarında rahat ve sakin olmazlar. Bu ve diğer nedenlerden ötürü, adalet kavramı emek piyasasında üretimin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Solow’un (1990) iddia ettiği gibi, “emek piyasası davranışında önemli bir rol oynayan neyin adil olduğu ve neyin olmadığı hakkındaki inanışlar ve adalet kavramını düşünmedeki en temel neden, bunlar hakkında her zaman konuşuyor olmamızdır.” Üniversite bölüm toplantılarında, neo-klasik iktisatçıları tarafından “adil” ve “adil olmayan” kelimeleri kullanılmaktadır!

Adalet ile ilgili konuları, tartışmanın merkezine yerleştirerek sosyolojik etmenlerin etkin ücretlerin açıklaması olarak tanıtıldığı ilk resmi model Akerlof (1982) tarafından ufuk açıcı bir makalede yazılmıştır. Akerlof’a göre, işçilerin gönüllü bir şekilde dayanışmaları çoğunlukla firma tarafından sağlanmaktadır, çünkü takım çalışması genellikle bir norm olmakta ve iş sözleşmeleri bu konuda eksik bulunmaktadır. Akerlof’un ödül değişim modelinin özü, en düzgün şu ifade-

de özetlenmektedir, “doğru ücret için doğru iş”. Günlük gözlem, insanların adilane davranıldıklarını hissetmelerinin, doğal psikolojik ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir, aksi takdirde insanların moralleri olumsuz şekilde etkilenecektir. Akerlof’un modelinde işçilerin çalışması morallerinin bir pozitif fonksiyonudur ve moralleri üzerindeki başlıca etki, norm olarak görülen belirli bir iş standardı karşılığında aldıkları ücrettir. Eğer firma işçilerine süregiden piyasa düzeyinin üzerinde bir ücret öderse, yüksek ücrete *karşılık*, firmaya yüksek verimlilik *hediyesi* sağlamak üzere işçiler kendi grup çalışma normlarını yükselterek karşılık vereceklerdir.

Sonraki çalışmada, Akerlof ve Yellen (1990) eşitlik teorisinden türettikleri “adil ücret– efor hipotezi” olarak adlandırdıkları olguyu oluşturmuşlardır. İşyerinde işçilerin takımları içerisinde kişisel bağlantı ve potansiyel ihtilaflı ilişkiler kaçınılmazdır. Sonuç olarak, adalet ile ilgili konular hiçbir zaman uzak konular değildir. Adaletin kesin bir ölçüsünün olmamasından dolayı, insanlar davranışlarını ölçmek için kendi gruplarındaki diğer bireyleri referans alacaklardır. Adalet, firmanın içinde ve dışında bulunan benzer konumdaki işçiler ile karşılaştırma yaparak ölçülmektedir. Böylece özgün bir işçinin fayda fonksiyonu (7.13) denklemi-
mindeki şekilde özetlenebilir:

$$U = U(w/\omega, e, u) \quad (7.13)$$

Bu işçinin elde edeceği fayda (U), algılanan “adil” ücretten (ω), işçilerin çalışmasından (e) ve işsizlik düzeyinden (u) ziyade reel ücrete (w) bağlı bulunmaktadır. İşçinin bu fonksiyonu maksimize etmeyi istemesi varsayımı altında, harcadığı efor, veri işsizlik düzeyinde w ile ω arasındaki ilişkiye bağlı olmaktadır. Adil olmayan bir şekilde davranıldığını düşünen işçiler ($w < \omega$) buna uygun olarak çalışmalarını ayarlayacaklardır. “İşçilerin kendi çalışmalarını kontrol etmeyi kullanabilme yeteneği ve sıkıntılarına karşılık olarak kullanma isteği, adil ücret–efor hipotezinin temelini oluşturmaktadır” (Akerlof ve Yellen, 1990, s. 262). Shapiro–Stiglitz modelinde yer alan kaytarma olmama kısıtı ile karşı karşıya kalan firmalar gibi, işçiler de etkin ücret modelinin adalet yorumunda “adil ücret kısıtı” ile karşı karşıya gelmektedirler. Adil ücretin piyasa temizleyen ücreti aşmasından dolayı, bu yapı gayri iradi işsizlik ile birlikte bir denge meydana getirecektir.

Reel ücret katılığını açıklamada bu yenilikçi yaklaşımın esası, eğer işçiler adil olmayan bir şekilde davranıldıklarını algıarlarsa, firmanın beşeri sermayesinin morali kolayca zarar görebilir. Bir işveren olarak, itibarlarına önem veren ve yüksek moral ve işgüçlerinden yüksek bağlılık oluşturmak isteğinde bulunan firmalar, adil olarak algılanan etkin ücret ödeme eğiliminde bulunacaklardır.

Amerikalı girişimci Henry Ford’un Marshall’ın “yüksek ücret ödenen işçi genellikle verimlidir ama bundan dolayı, en değerli işçi değildir” anlayışını paylaştığı görülmektedir. 1908’in sonbaharında, Henry Ford ünlü Model T Ford’un üretimini başlatmıştır. 1908–14 dönemi boyunca, “Amerikan İmalat Sistemini” karakterize eden kitlesel üretim tekniklerini tanıtmada öncülük etmiştir (Rosenberg, 1994). Ford tarafından tanıtılan montaj bandı üretim yöntemi, birer birer otomobil montajı yapılırken ihtiyaç duyduğu vasıflı ustalardan ziyade göreceli vasıfsız işçilere ihtiyaç duymaktadır. İlk hareketli montaj bandı 1913 yılının Nisan ayında uygulamaya konulmuş, fakat maalesef bu kitlesel üretim teknikleri-

nin girişi çalışma ortamını ciddi bir şekilde değiştirmiş, şiddetli ve maliyetli işe gelmeme durumuna ve işçilerin iş miktarında azalışına neden olmuştur. 1913'te Ford'daki işçilerin yıllık devir oranı yüzde 370 ve günlük işe gelmeme oranları yüzde 10'dur. Ocak 1914'te Ford bu soruna karşılık olarak şirkette en az altı aydır çalışan 22 yaşın üzerindeki erkek işçilere günlük sekiz-saat için 5 \$ ücret sistemini yürürlüğe koymuştur. Aynı işçiler, daha önce günlük dokuz-saat için 2,34 \$ ücret almaktaydılar. İşçi verimliliğinin belirli bir düzeyi için ödenen ücretteki bir artış, birim emek maliyetini kesinlikle yükseltecek ve o dönemin gözlemcilerine göre, Ford'un politikası firmanın karlarında kesin bir azalışın görüneceğini belirtmektedir. Ancak, Ford'un yeni ücret politikasının sonucunda, işe gelmemede kuvvetli bir azalış (yüzde 75 düşüş), devir oranında (yüzde 87 düşüş), verimlilikte büyük bir gelişme (yüzde 30), Model T Ford'un fiyatında düşüş ve karlarda artış gerçekleşmiştir. Ford'un, etkin ücret teorisini uygulayan ilk girişimcilerden biri olduğu görülmektedir. Daha sonra, Henry Ford işçilerine günlük 5 \$ ödeme kararını "yaptığımız en iyi maliyet azaltma hareketi" olarak tanımlamıştır (bkz. Meyer, 1981; Raff ve Summers, 1987). Ford'un 1914'ten önce işçi çalıştırmada herhangi bir sorun yaşadığına dair bir bulgu bulunmamış veya sunulan yeni ücret politikası yüksek vasıflı işçileri cezbetmiştir. Bu politika için en akla yatkın gerekçe, işçilerin çalışmasında, iş firesinde ve işe gelmeme oranlarında ve işçinin moralinde etkili olacağı beklenen olumlu etkidir. Raff ve Summers (1987), Ford'un uyguladığı "rekabet üzeri" ücretlerin "önemli verimlilik yararı ve karlar" sağladığını ve bu örnek olay çalışmasının bir çok etkin ücret teorisini "kuvvetli bir şekilde desteklediği" sonucuna varmışlardır.

İçeridekiler-dışarıdakiler modeli

Neden iş sahibi olmayan işçiler halihazırda çalışan işçilerden daha düşük bir ücrette çalışmayı teklif ederler? Eğer bunu gerçekleştirirlerse, ücretler düşecek ve istihdam artacaktır. Burada yazılı olmayan on birinci emir ortaya çıkmaktadır: "Arkadaşlarının işlerini çalarak ve fiyat kırarak iş hırsızlığı yapmana müsaade edilmemiştir." İçeridekiler-dışarıdakiler teorisi ayrıca gayri iradi işsizlik karşısında neden ücret katılığının ısrarla sürdüğünü açıklamaya çalışmaktadır (değerlendirmeler için bkz. Ball, 1990 ve Sanfey, 1995).

Reel ücret katılığına dair içeridekiler-dışarıdakiler yaklaşımı 1980'lerde Lindbeck ve Snower'ın bir dizi katkısı ile (1985, 1986, 1988a, 1988b) oluşturulmuştur. Bu modelde içeridekiler, iş başındaki çalışanlar ve dışarıdakiler ise atıl işçilerdir. Etkin ücret modellerinde firmalar piyasa temizleyen ücretten daha yüksek bir ücret ödemeye karar verirken, içeridekiler-dışarıdakiler yaklaşımında odak noktası, en azından kısmi bir şekilde ücret ve istihdam kararlarını belirleyen, içeridekilerin gücüne kaymaktadır. Ücretlerin, verimlilik üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı varsayılır.

İçeridekinin bu gücü nereden kaynaklanmaktadır? Lindbeck ve Snower'a göre, içeridekinin emek devir oranı maliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Vetter ve Andersen, 1994). Bu maliyetler, emek piyasasını inceleme, reklam ve araştırma, iş koşullarını görüşme, zorunlu işten çıkarma tazminatı ve hukuki masraflardan oluşan maliyetlere bağlı olan işe alma ve işten çıkarma maliyetlerini kapsar. Diğer önemli maliyetler üretim-bağılantılı ve yeni işçilerin eğitim

ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bu bilinen devir oranı maliyetlerine ek olarak, Lindbeck ve Snower (1988a) maliyetin yeni bir biçimi üzerinde durmaktadırlar – içerdekiilerin dışarıdakilerden katılan yeni işçiler ile işbirliği yapma veya onları taciz etme kabiliyeti ve güdüsü. Eğer içerdekiiler, pozisyonlarının dışarıdakiler tarafından tehdit edildiğini hissedерlerse, işte yaşayışı tamamen tatsız bir ortam haline dönüştürebilecek, yeni işçileri eğitmeyi ve onlarla işbirliği yapmayı reddedebileceklerdir. İşin yararsızlığında bir artışla, bu durum dışarıdakilerin asgari ücretlerinin yükselmesine sebep olacak, firmanın bu kişileri işe alma cazibesini kaybetmesine yol açacaktır. İşçilerin kontrolünde olan işbirliği ve taciz hareketlerine göre işçiler kendi davranışlarıyla devir oranı maliyetleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaklardır.

Yüksek bir devir oranı düzeyine sahip firmaların iş güvenliği eksikliği ve ilerleme için az fırsatlar sunması, işçilerin işverenleri ile firma için bir itibar yaratma güdüsü çok az veya hiç olmayacaktır. Düşük motivasyon verimliliğe zarar verecek ve bu durum yüksek devir oranının diğer bir maliyetini gösterecektir.

Bir firmanın mevcut çalışanlarının dışarıdaki atıl işçiler ile değişimi maliyetli olacağından dolayı içerdekiiler, devir oranı maliyetlerinde meydana gelecek ekonomik ranttan pay alabilecekleri bir güce sahip bulunmaktadır (firma, devir oranı maliyetlerinden kaçınmak için bir ödeme güdüsüne sahip olmaktadır). Lindbeck ve Snower, işçilerin ücret görüşmeleri sürecinde bu ranttan gelir elde edebilecekleri yeterli bir pazarlık gücüne sahip olduklarını varsayarlar. İçerdekiilerin gücü için gerekli olmamasına rağmen, sendikalar grev tehdidi kabiliyeti ve yasalar ile uyumlu karşı koyma davranışları ile bu gücü artırabilirler (Sendika pazarlık modelleri ve işsizlik ile ilgili görüşler için, bkz. McDonald ve Solow, 1981; Nickell, 1990; Layard ve diğ., 1991).

İçerdekiiler–dışarıdakiler teorisi başlangıçta gayri iradi işsizliğin bir açıklaması olarak ortaya atılmışsa da bazı başka önemli öngörülerini meydana getirmiş bulunmaktadır (bkz. Lindbeck ve Snower, 1988b). İlk olarak, içerdekiiler–dışarıdakiler teorisi emek talebini değiştiren belirgin toplam şokların ücretler, istihdam ve işsizlik üzerinde kalıcı etkileri olabileceğini belirtmektedir. Devir oranı maliyetlerinin büyük ve sendikaların güçlü olduğu ülkelerde, bu “kalıcı etki” önemli olacaktır. İkinci olarak, şokların zayıf olduğu durumlarda, yüksek devir oranı maliyetleri ile firmalar, işçi toplama güdüsüne sahip olacaklar ve bu durum istihdamın değişkenliğini azaltacaktır. Üçüncü olarak, içerdekiiler–dışarıdakiler modeli “ikili emek piyasaları” ile bağlantılı birçok özellik için mantıklı bir açıklama sağlamaktadır. Dördüncü olarak, bu model, işsizliğin *kompozisyonu* için dolaylı anlatımlara sahip bulunmaktadır. Lindbeck ve Snower (1988b), “iş kayıtlarında nispeten düşük istikrara sahip insanlar için işsizlik oranının nispeten yüksek” olduğunu iddia etmektedirler. Genellikle tipik olarak genç, kadın nüfus ve çeşitli azınlık grupları arasında görülen göreceli yüksek işsizlik oranına bir açıklama sağlamaktadır.

İçerdekiiler–dışarıdakiler teorisi ve etkin ücret teorileri, gayri iradi işsizliğin farklı açıklamalarını sağlarken, gayri iradi işsizliğin miktarının “firmaların ne vermek istedikleri ve işçilerin ne alabileceklerine bağlı olduğundan” dolayı, bu teoriler uyuşmayan değil, birbirini tamamlayan modellerdir (Lindbeck ve Snower, 1985).

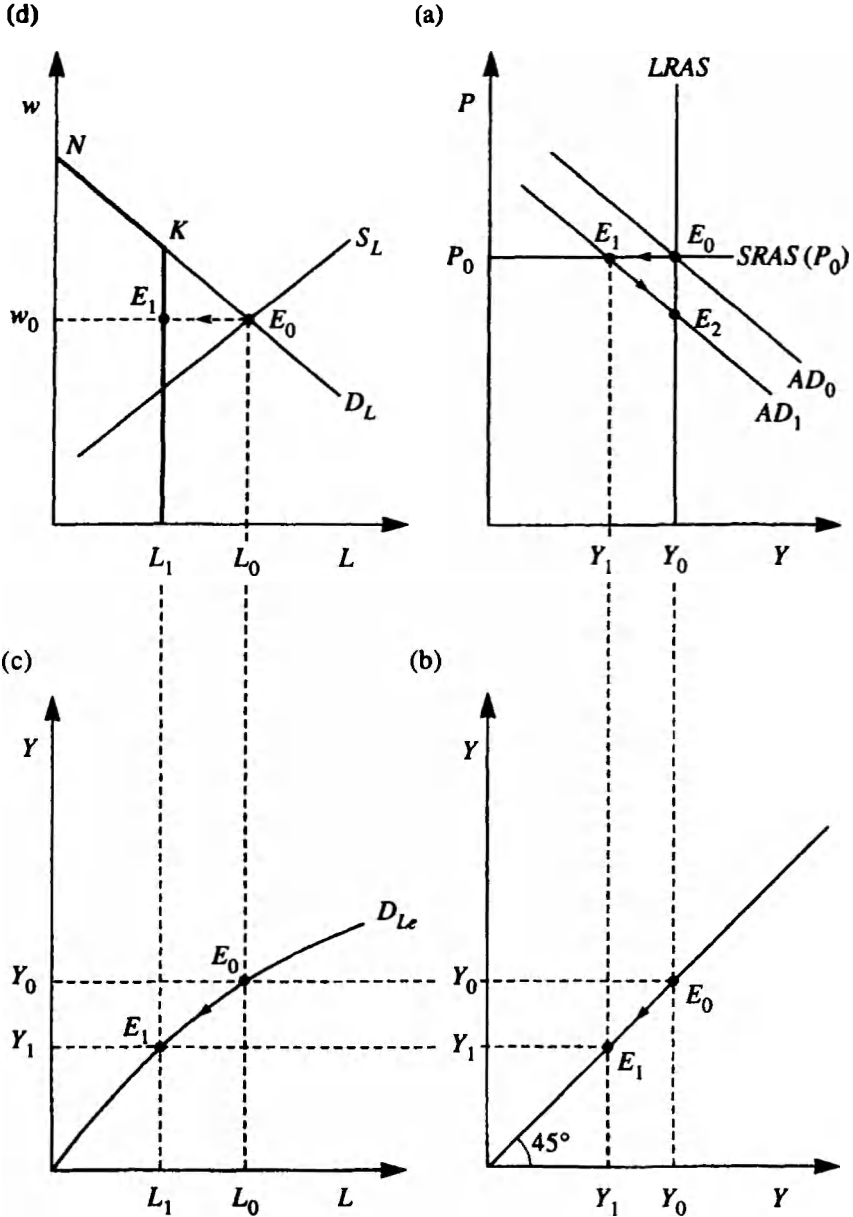
7.8 Yeni Keynesyen İş Çevrimi Teorisi

Yeni Keynesyen iktisatçılar, toplam bozuklukları meydana getiren şokların kaynağının arz veya talep tarafından ortaya çıktığını kabul etmektedir. Ancak, yeni Keynesyenler ekonomi içerisinde bu şokların gücünü artırarak reel üretimde ve istihdamda büyük dalgalanmalara yol açacak anlaşmazlıklar ve eksiklikler bulunduğunu iddia etmektedirler. Yeni Keynesyenler için önemli olan bir mesele, şokların çok fazla kaynağı olması değil, ekonominin bu şoklara nasıl karşılık vereceğidir.

Yeni Keynesyen iktisat içerisinde toplam dalgalanmalar konusu ile ilgili iki araştırma yaklaşımı bulunmaktadır. Egemen olan yaklaşım nominal katılıkların önemini vurgulamaktadır. İkinci yaklaşım ise Keynes (1936) ve Tobin'i (1975) takip ederek, ücret ve fiyat esnekliğinin istikrar bozucu potansiyel etkisini araştırmaktadır. İkisini de sırasıyla incelemek üzere Şekil 7.8'e göz atalım. (a) panelinde, toplam talebi AD_0 'dan AD_1 'e kaydıran para arzındaki bir düşüşün etkisini göstermekteyiz. Eğer menü maliyetlerinin ve reel katılıkların kombinasyonu fiyat düzeyini P_0 'da katı hale getirirse, toplam talepteki azalış ekonomiyi (a) panelinde E_0 noktasından E_1 noktasına hareket ettirecektir. Üretimdeki düşüş, emek için efektif talebi azaltacaktır. (c) panelinde efektif emek talebi eğrisi (D_L) üretimin farklı düzeyleri için ne kadar gerektiğini göstermektedir. Grafiğin gösterdiği gibi, Y_1 üretim miktarının sağlanması için L_1 emek miktarı gerekmektedir. P_0 ve w_0 'da fiyatların ve reel ücretlerin sabit olması ile göreceli olarak, firmalar (d) panelinde NKL_1 olarak gösterilen kendi efektif emek talep eğrisi yerine faaliyette bulunduğu D_L olarak gösterilen (soyut) emeğin talep eğrisinden ayrılırlar. w_0 katı reel ücrette, firmalar L_0 düzeyinde işçi almak isterken ekstra işçiler tarafından üretilecek ek bir üretim için bir piyasaya sahip bulunmamaktadır. Toplam talep şoku, $L_0 - L_1$ kadar gayri iradi işsizlikteki bir artışa neden olmaktadır. Yeni Keynesyen kısa-dönem toplam arz eğrisi, $SRAS(P_0)$ sabit fiyat düzeyinde tam elastiktir. Sonuç olarak, fiyatlar ve ücretler üzerinde aşağı yönlü bir baskı ekonomiyi (a) panelinde E_1 noktasından E_2 noktasına hareket ettirecek, ancak bu süreç kabul edilemez bir uzun zaman alabilir. Bu nedenle, yeni Keynesyen iktisatçılar, Keynes gibi toplam talep eğrisini itererek E_0 'a doğru geri döndürecek önlemleri savunmaktadırlar. Yeni Keynesyen modelde, dikey uzun-dönem toplam arz eğrisi ($LRAS$) ile gösterildiği gibi, uzun dönemde paranın yansız kalmasına rağmen parasal şoklar kısa dönemde açıkça yanlış etkilere sahip bulunmaktadır.

Firmaların fiyatları indirme hatası, sonunda tüm firmaların yararına olmasına rağmen "koordinasyon hatası"na bir örnektir. Koordinasyon hatası, ekonomik birimlerin hepsi için kalitesiz üretime ulaştıkları zaman meydana gelir, çünkü birimler için daha iyi bir (ve tercih edilen) sonuç ortaya koyacak müşterek bir strateji seçme konusunda özel güdüler söz konusu değildir (bkz. Mankiw, 2003). Birimlerin, merkezi olmayan bir sistemde hareketlerini başarılı bir şekilde koordine etmedeki yetersizlikleri ortaya çıkmaktadır, çünkü tek bir firmanın, diğer birimlerin eylemsizlikleri varsayımı altında fiyat indirmesi ve üretimi artırması için herhangi bir dürtü bulunmamaktadır. Bir firmanın optimal stratejisinin diğer firmalar tarafından benimsenen stratejilere bağlı olmasından dolayı, tüm firmaların fiyatların düşüşünden ve üretim artışından kazanç sağlamaları durumunda, stratejik bir ta-

mamlama mevcut bulunmaktadır (Alvi, 1993). Bir çok Keynesyen iktisatçıya göre makroekonomik istikrarsızlığın temel sebepleri koordinasyon hatası ile ilişkili bulunan sorunlara bağlı olmaktadır (bkz. Ball ve Romer, 1991; Leijonhufvud, 1992).

Şekil 7.8 Yeni Keynesyen modelde toplam talep şokunun etkisi

Yeni Keynesyen iş çevrimleri teorisinin ikinci türü, ücret ve fiyat katılıklarının başlıca sorun olmadıklarını öne sürmektedir. Ücretler ve fiyatlar tam esnek olsa bile, üretim ve istihdam halen çok daha istikrarsız durumda olabilir. Aslında Keynes'in *Genel Teori*'nin 19. Bölümü'nde işaret ettiği gibi, ancak genellikle ihmal edilen fiyat katılıkları toplam dalgalanmaların büyüklüğünü azaltabilir (bkz. Bölüm 2 ve sonrası; ve *Genel Teori*, s. 269). Bu konu Tobin'in 1975 yılındaki makalesi ile tekrar ele alınmıştır (bu tartışmanın detaylı bir incelemesi için bkz. Sheffrin, 1989). Tobin yeni Keynesyen teorisyenlerin önemli bir eleştirmeni olarak, nominal katılıkların önemini vurgulamaya devam etmekte (Tobin, 1993), Greenwald ve Stiglitz, reel katılıkların önemli bir rol oynamalarına rağmen nominal fiyat ve ücret durağanlığına dayanmayan, gelişmekte olan iş çevrimlerinin yeni Keynesyen modellerin geliştirilmesinde etkili olmuşlardır.

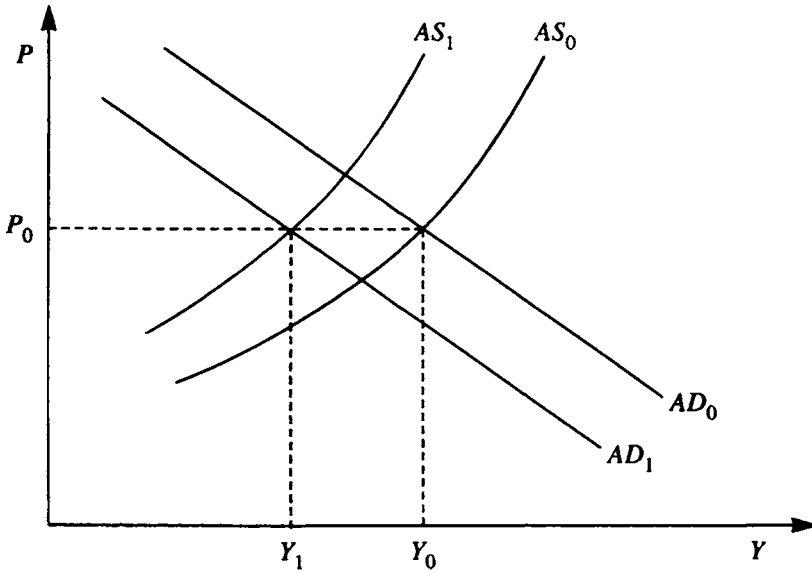
Greenwald ve Stiglitz modelinde (1993a, 1993b) firmaların riskten kaçındıkları varsayılmıştır. Asimetrik bilgi tarafından meydana gelen finansal piyasa eksiklikleri, birçok firmayı sermaye piyasasına açılarak finansman sağlanmasını engellemektedir. Özsermaye kısıtına sahip firmalar sadece kısmi olarak karşılaştıkları risklerden dolayı farklılaşmaktadır. Yeni özsermaye sorunlarından ziyade borca olan bağımlılıkları, genellikle birçok firmanın karşılaştığı talep eğrisinin sola doğru kaydığı bir resesyon sürecinde firmaları iflas karşısında savunmasız bir hale getirebilir. Böyle bir durum ile karşılaştığında, riskten kaçman sermaye kısıtındaki firma, miktar ayarlamasından daha çok fiyat esnekliği ile ilgili belirsizliklerden dolayı üretimini düşürmeyi tercih edebilir. Stiglitz'in (1999b) iddia ettiği gibi, "fiyat-ücret belirlenmesindeki sorun standart dinamik portföy modeli içerisinde ele alınmalıdır, tersinir olmayacak şekilde fiyat ve miktar ile bağlantılı olan ayarlama maliyetleri gibi, her bir karar ile bağlantılı olan riskler göz önünde bulundurulmalıdır".

Greenwald ve Stiglitz, bir firmanın daha çok üreterek iflas etme ihtimalinin arttığını ve iflasın, maliyetleri etkilemesine bağlı olarak firmanın üretim kararlarında göz önünde bulundurulacağını iddia etmektedirler. Marjinal iflas maliyeti, iflastan kaynaklanan beklenen ekstra maliyetleri ölçmektedir. Resesyon sürecinde marjinal iflas riski artmakta ve riskten kaçınan firmalar bu duruma (mevcut ücretler ile) her fiyat düzeyinde üretmeye hazır oldukları üretim miktarını azaltarak karşılık vermektedirler. Firmanın net değer pozisyonundaki veya karşılaştıkları risk ile ilgili algılarındaki herhangi bir değişiklik, üretim yapma istekleri üzerinde negatif bir etki yapacaktır ve meydana gelen risk bazlı toplam arz eğrisi sola kayacaktır. Sonuç olarak, talep tarafından uyarılmış resesyonlar toplam arz eğrisinin sola doğru kaymasına sebep olanlara benzemektedir. Bu gibi olayların kombinasyonları, bu model içinde ayarlanmayı engelleyecek anlaşmazlıkların bulunmamasına rağmen, fiyat düzeyinin değişmeden kalmasına sebep olmaktadır. Esasen fiyat esnekliği, daha fazla belirsizlik yaratarak, her olasılıkta durumu kötüleştirebilir. Greenwald-Stiglitz modelinde toplam arz ve toplam talep birbirlerine bağımlıdır ve " 'arz' ve 'talep' yanlı şokların arasındaki dikotomi, en iyi ihtimalle, yanıltıcıdır" (Greenwald ve Stiglitz, 1993b, s. 103; Stiglitz, 1999b).

Şekil 7.9'da toplam arz eğrisinin sola doğru kaymasına neden olan toplam talep şokunun etkisini göstermekteyiz. Üretim miktarı Y_0 'dan Y_1 'e düşmesine rağmen

men fiyat düzeyi P_0 düzeyinde aynen kalmaktadır. Algılanan riskteki bir artışın sonucu olarak meydana gelen toplam arz eğrisinin sola kayması, ayrıca emek talep eğrisini sola kaydıracaktır. Eğer reel ücretler etkin ücret nedeni ile etkilenmişse, reel ücrette önemli bir değişim olmadan gayri iradi işsizlik artış gösterecektir.

Yukarıdaki etkilere ek olarak yeni Keynesyenler ayrıca riskten kaçınan borç verenlerin, resesyonlara yanıt olarak, portföylerini güvenli faaliyetlere doğru kaydırmasına neden olan kredi piyasası eksikliklerinin sonuçlarını incelemişlerdir. Bu davranış, finansal aracılığın reel maliyetlerini yükselterek bir ekonomik şoku büyütebilir. Sonuçta oluşan kredi sıkışması, resesyonu, birçok sermaye kısıtındaki borçlananın krediyi pahalı veya zor kredi elde edebileceği ve iflaslarla sonuçlanacak bir depresyona dönüştürebilir. Yüksek faiz oranlarının, borcun ödenememe olasılığını artırması ile riskten kaçınan finansal kurumlar genellikle kredi tayinlemesine başvuracaklardır. Oysa parasal aktarım mekanizmasını analiz ederken geleneksel yaklaşım faiz oranları ve döviz kuru kanallarına odaklanmakta iken yeni paradigma finansal kurumların eksik bilginin olduğu bir dünyada potansiyel borç alacakların “kredi değerliliğini” değerlendirme kabiliyetlerini etkileyecek çeşitli faktörleri vurgulamaktadır. Esasen, yeni paradigmada, bankalar, müşterilerini sürekli olarak tarama ve gözlemleme içerisinde bulunan, riskten kaçınan firmalar olarak görünmektedir. Ünlü makalesinde, Bernanke (1983) Büyük Buhran’ın şiddeti, para arzındaki düşüşten ziyade büyük ölçüde ekonominin kredi imkanlarındaki kırılmalardan dolayı olmuş olduğunu ileri sürmektedir (kredi tayinlaması üzerine literatür taraması için bkz. Jaffe ve Stiglitz, 1990; Bernanke ve Gertler, 1995; ayrıca kendi deyimleriyle parasal ekonomide “yeni paradigma”yı savunanlar olarak bkz. Stiglitz ve Greenwald, 2003).

Şekil 7.9 Risk-bazlı toplam arz eğrisi

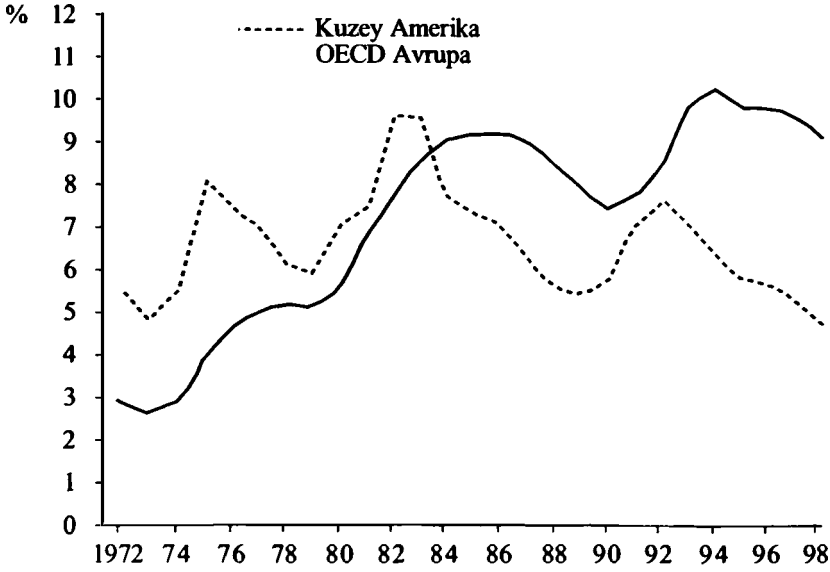
Bazı yeni Keynesyenler ayrıca teknoloji şoklarının etkilerini modellerine katmışlardır. Örneğin, Ireland (2004) “yeni Keynesyen modellerin mevcut jenerasyonu ve reel iş çevrimleri modellerinin önceki jenerasyonu” arasındaki bağlantıyı incelemiş bulunmaktadır. Toplam istikrarsızlığa neyin sebep olduğunu belirlemek üzere, Ireland’ın modeli teknoloji şokları ile hanehalkının tercihlerine, firmalar tarafından arzu edilen mark-up’lar ve merkez bankasının para politikaları kurallarına gelen şokları birleştirmiştir. Ireland, parasal şokların, özellikle 1980 öncesinde, reel GSYİH istikrarsızlığının başlıca bir kaynağı olduğu sonucunu elde etmiştir. Teknoloji şokları, 1980 sonrası süreç içerisinde gözlemlenmiş üretim istikrarsızlıklarının yarısından azında hesaplanarak, sadece “mütevazi bir role” sahip bulunmaktadır.

7.9 Hysteresis ve NAIRU

1970’li yılların başlarından itibaren OECD ülkelerinde doğal işsizlik oranı “çılginca bir koşu” gibi görünmektedir. Genel olarak OECD ülkeleri için, 1980’ler ve 1990’larda işsizlik 1950 ile 1973 arası döneminin “Altın Çağ”ından daha yüksek olmuştur. İşsizlik oranının istikrarlı bir şekilde yükselmesinin kökeninde sırasıyla 1973 ve 1979 yıllarında gerçekleşen iki OPEC petrol fiyatı şokunun bulunduğu görülmekte olup (Phelps ve Zoega, 1998), Avrupalı OECD ülkeleri özelinde, 1960’lı yılların başlarında ortalama yüzde 1,7 olan işsizlik 1990’lı yılların ortalarında yüzde 11’e yükselmiş bulunmaktadır. Bu yüksek ortalama ayrıca Avrupa ülkeleri arasındaki işsizlik oranının dağılımını gizlemektedir (Blanchard ve Wolfers, 2000). Gordon’un (1997, 1998) tahminleri göstermektedir ki 1980’li yıllardaki resesyonların uzun dönemli işsizlik yansımaları Avrupa’da ABD’den daha fazla kalıcı olduğu görünmesine rağmen, ABD’nin doğal işsizlik oranı da ayrıca aynı dönem içerisinde değişmiştir. Şekil 7.10, 1972–98 döneminde ABD ve Avrupalı OECD ülkeleri için standardize edilmiş işsizlik oranlarını göstermektedir. 1980’li yılların başına kadar, OECD Avrupa’da işsizlik ABD’den daha düşük iken bu süreçten itibaren ABD’de azalmakta ve Avrupa’da işsizlik inatçı bir şekilde yüksek düzeyde kalmış bulunmaktadır.

1970’li yıllarda ve 1980’li yılların başlarında en önemli politika ilgileri enflasyon sorunu iken, 1980’li yılların ortasından itibaren iktisatçılar dikkatlerini özellikle tahmini NAIRU’daki artış olmak üzere tekrar işsizlik sorununa çevirmişlerdir (bkz. Bean ve diğ., 1986; Fitoussi ve Phelps, 1988; Summers, 1990; Layard ve diğ., 1991, 1994; Bean, 1994; Cross, 1995; Nickell, 1997, 1998; Siebert, 1997; Katz ve Krueger, 1999; Blanchard ve Wolfers, 2000; Fitoussi ve diğ., 2000; Hall, 2003).

NAIRU’nun tahminleri belirleyici faktörlerin geniş çeşitliliği durumu altında belirsizliğe konu iken, yakın zaman için Tablo 7.1’de gösterilmekte olan OECD tahminleri ABD ekonomisinin Euro Bölgesi ve G-7 ülkeleri ile karşılaştırıldığında üstün bir performans sergilediğini göstermektedir.

Kaynak: "İşgücü piyasası performansı ve OECD iş stratejisi", OECD, Haziran 1999, www.oecd.org.

Şekil 7.10 Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) ve OECD Avrupa için standardize edilmiş işsizlik oranları, 1972-98

Tablo 7.1 G-7 ülkeleri ve Euro Bölgesi için NAIRU tahminleri

Ülke/bölge	1980	1985	1990	1995	1999
Kanada	8,9	10,1	9,0	8,8	7,7
Fransa	5,8	6,5	9,3	10,3	9,5
Almanya	3,3	4,4	5,3	6,7	6,9
İtalya	6,8	7,8	9,1	10,0	10,4
Japonya	1,9	2,7	2,2	2,9	4,0
İngiltere	4,4	8,1	8,6	6,9	7,0
ABD	6,1	5,6	5,4	5,3	5,2
Euro bölgesi	5,5	7,1	8,8	9,2	8,8

Kaynak: "Yapısal İşsizlik için Revize edilmiş OECD Oranları", OECD, Aralık 2000.

1960'lı yılların sonlarında, Friedman ve Phelps birbirlerinden habersiz bir şekilde Phillips eğrisinin beklentiler ile artırılmış modellerini öne sürmüşlerdir. Friedman'ın modelinde işsizliğin piyasa temizleme oranı doğal işsizlik oranı olarak adlandırılmakta ve istikrarlı bir enflasyon oranı ile birlikte anılmaktadır. Bölüm 4'te belirttiğimiz gibi, birçok iktisatçı (özellikle Keynesyenizme sempati duyanlar), uzun dönemli işsizlik tartışmalarında "doğal oran" yerine "NAIRU" kavramını (enflasyonu artırmayan işsizlik oranı) kullanmayı tercih etmektedirler. NAIRU terminolojisi ilk olarak Modigliani ve Papademos (1975) tarafından, "işsizliğin enflasyon üzerinde olduğu süre boyunca, enflasyonun azalmasının beklendiği oran" olarak tanımlanan "NIRU" (enflasyonist olmayana işsizlik oranı) olarak ortaya konulmuştur. NAIRU kısaltması James Tobin (1980c) tarafından sunulmuş ve bu süreçten itibaren doğal işsizlik oranının tahmininin tanımlanmasında kullanılmaktadır (bkz. Cross ve diğ., 1993; Cross, 1995). Bununla beraber, King'e göre (1999):

Doğal işsizlik oranı ve NAIRU oldukça farklı kavramlardır. İlki emek ve ürün piyasalarının – Friedman'ın Walrasgil genel denge sisteminin (emek piyasalarının eksik rekabet, etkin ücret ve araştırma davranışı gibi Walrasgil olmayan özelliklerinin gerek olması durumunda değiştirilebileceği) kaleme alındığı – yapısal nitelikleri tarafından belirlenmiş bir reel dengeyi tanımlamaktadır. Enflasyon oranından bağımsız bir şekilde bulunmaktadır. Buna karşın, ikinci kavram, bu yapısal niteliklerden etkilenmiş olmakla beraber, ayrıca ekonominin enflasyonun gidişatını belirleyen önceki ekonomik şoklara aşamalı olarak uyarlanmasından etkilenmektedir. Çünkü bu kavram, enflasyon oranındaki bir değişiklik için doğrudan doğruya baskının olmadığı bir işsizlik oranı olarak tanımlanmakta olup, indirgenmiş biçimde olan – ancak yapısal olmayan – bir değişkendir.

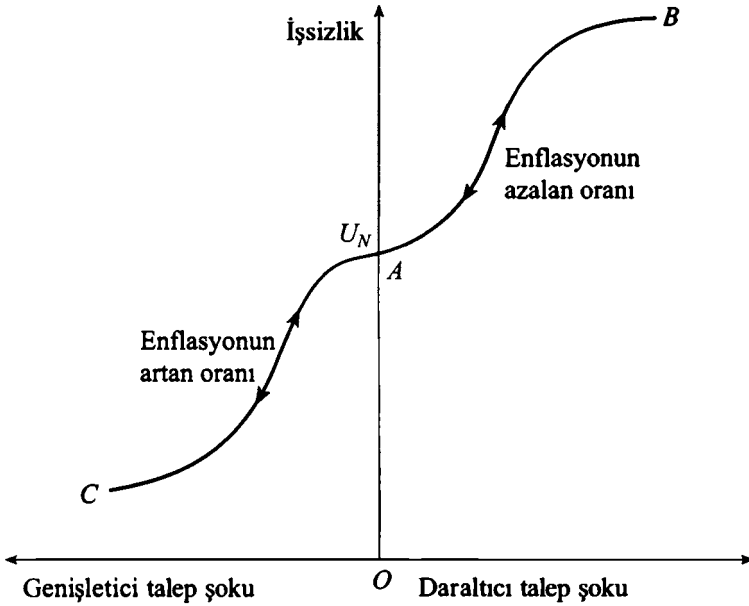
Buna bağlı olarak, NAIRU kavramı ekonominin çeşitli ekonomik şoklara verdiği uzun süren tepkiye olanak veren, sistem içinde durağanlığı göz önünde bulundurmaktadır.

Bu kavramları ayırt etmedeki diğer bir yol, kavramların mikro temelleri ile ilgilidir. Friedman'ın doğal oranı piyasayı temizleyen bir kavram iken, NAIRU, işçilerin *hedef* reel ücreti, emek verimliliği ve firmanın mark-up'ının boyutu tarafından belirlenmiş *mümkün* reel ücret arasında tutarlılık meydana getirecek bir işsizlik oranı olmaktadır. NAIRU'nun işçiler ve firmalar arasındaki güç dengesi tarafından belirlenmesinden dolayı NAIRU'nun mikro temelleri, emek ve ürün piyasalarında eksik rekabet teorilerine bağlı olmaktadır (bkz. Carlin ve Soskice, 1990; Layard ve diğ., 1991). Bununla beraber, doğal oran ve NAIRU kavramları arasındaki farklılıkları tanımlarken, Ball ve Mankiw (2002) NAIRU kavramının "doğal işsizlik oranının yakın eşanlamlısı" olduğunu iddia etmektedirler. Dolayısıyla, bundan sonra ele alınacak bahislerde iki kavramı birbirlerinin yerine kullanılabilir olarak ele alacağız.

Friedman'ın Doğal oran hipotezine göre, toplam talepteki dalgalanmalar, reel arz-yanlı etkiler tarafından belirlenen doğal işsizlik oranı üzerinde herhangi bir etkiye sahip bulunmamaktadır. Geleneksel doğal oran görüşü toplam talebi değiştirecek parasal ve diğer talep şoklarına imkan vermekte, dolayısıyla mevcut işsizlik oranını kısa dönemde etkilemektedir. Ancak, enflasyonist beklentilerin uyarlan-

masıyla işsizlik kendi uzun-dönem denge (doğal) değerine dönecektir. Yeni klasik modellerde, eğer toplam talepte beklenmeyen bir değişim söz konusu ise, tam esnek fiyatlar ve rasyonel beklentilerin birleşik etkisi işsizliğin kendi doğal oranına hızlı bir şekilde geri dönmesini sağlamaktadır.

Bu geleneksel görüş, Şekil 7.11’de doğal işsizlik oranı (U_N), A noktası ile belirtilerek gösterilmektedir. Toplam talepteki bir büyüme mevcut işsizliği azaltacak ve ekonomiyi geçici olarak C noktasına hareket ettirecek iken, toplam talepteki herhangi bir düşüş mevcut işsizlik oranını geçici olarak yükseltecek ve B noktasına çıkaracaktır. Ancak, uzun dönemde işsizlik A noktasında doğal işsizlik oranına geri dönecektir.

Şekil 7.11 Cari işsizlik ve denge işsizlik arasındaki ilişkinin “doğal oran” görünümü

İşsizlik oranlarındaki etkileyici artış, özellikle 1980’lerde Avrupa’da, doğal işsizlik oranının (veya NAIRU) bu geleneksel görüşün yanlış olduğu izlenimini vermektedir. NAIRU’nun artmak zorunda olması görünmekte olup ve Tablo 7.1’de gösterilen, ekonometrisyenler tarafından yapılan tahminler bu görüşü doğrulamaktadır. Bu yüksek işsizlik düzeylerini açıklamak için birçok açıklama öne sürülmüştür. Bir görüş, emek piyasasının esnekliğini azaltan belirli politika değişikliklerinin sonucu olarak açıklamaktadır; buna göre, daha güçlü işçi sendikaları, yüksek işsizlik tazminatları ve uzun süreli işsizlik yardımı, asgari ücret kanunları, aşırı düzenlemeler, istihdam korumaları, ve yüksek vergilendirme sık kullanılan adaylar olmaktadır (bkz. Minford, 1991; Nickell, 1997; Siebert, 1997; Ljungquist ve Sargent, 1998; Fitoussi ve diğ., 2000; Roed ve Zhang, 2003). Ancak, bu etkenlerin bazıları 1970’lerde işsizliğin artmasından sorumlu iken, birçok iktisatçı

1980'ler ve 1990'larda yaşanan işsizliğin bu etkenler ile tam olarak açıklanamayacağını düşünmektedir (örneğin, sendikanın gücü İngiltere'de önemli ölçüde azalmış ve ABD ekonomisinde hiçbir zaman başlıca bir etken olmamıştır).

İşsizliğin mevcut ve denge oranlarının aynı anda artması bazı yeni Keynesyen iktisatçıları toplam talebin doğal oranı (veya NAIRU) etkilemesine olanak veren ikinci bir açıklamayı incelemeye yol açmıştır. Doğal oranın, denge oranının geçmişine bağlı olduğu düşüncesini içeren modeller "*hysteresis*" teorileri olarak adlandırılırlar. İlk olarak Phelps (1972) doğal denge oranının kısmi olarak dengeye ulaşma patikasından etkileneceğini öne sürmüş bulunmaktadır. Phelps bu patika bağımlılığını, fizik biliminden alıntı yaparak, manyetizmanın, kaynağının arkasında manyetik harekete geçmesinin gecikmesini tanımlarken kullanıldığı "*hysteresis*" olarak adlandırmış bulunmaktadır (bkz. Cross, 1995).

Hysteresis modellerinde önceki dönemdeki mevcut işsizlik oranı ondan önceki dönemin doğal oranını aşmış ise doğal işsizlik oranı yükselecektir (Hargreaves-Heap, 1980). Bu durum şu şekilde ifade edilebilir:

$$U_{Nt} = U_{Nt-1} + a(U_{t-1} - U_{Nt-1}) + b_t \quad (7.14)$$

(7.4) denkleminde U_{Nt} t zamanındaki doğal işsizlik oranını, U_{Nt-1} öndeki dönemin doğal işsizlik oranını, U_{t-1} önceki dönemin mevcut işsizlik oranını ve b_t ise işsizlik tazminatı gibi doğal oran üzerindeki diğer etkileri içermektedir. Eğer $b_t = 0$ olduğunu varsayarsak, böylece denklem (7.14) yeniden düzenlenerek (7.15)'e dönüşecektir:

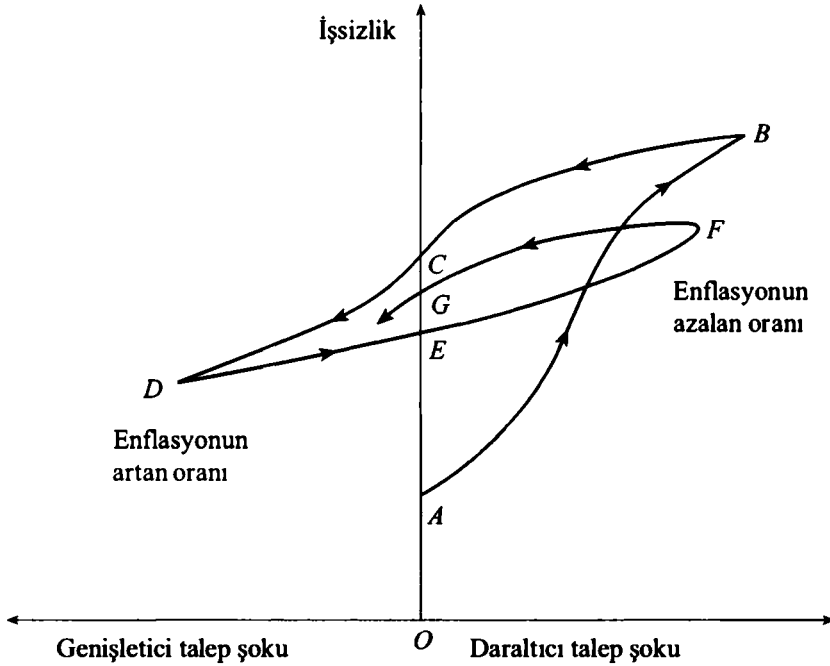
$$U_{Nt} - U_{Nt-1} = a(U_{t-1} - U_{Nt-1}) \quad (7.15)$$

(7.15) denkleminden görüleceği üzere, $U_{t-1} > U_{Nt-1}$ durumu söz konusu ise $U_{Nt} > U_{Nt-1}$ olacaktır. Diğer bir deyişle, mevcut işsizlik oranının değişimi, doğal işsizlik oranını aynı yöne doğru itererek bir mknatıs gibi hareket edecektir. Böylece kısa dönemde toplam talebin U_N 'i etkilemeyeceğini iddia etmek akla uygun iken, anormal bir derecede yüksek veya düşük ekonomik faaliyetlerin uzun dönemler devam etmesi büyük olasılıkla doğal işsizlik oranını değiştirecektir.

Hysteresis'in etkisi Şekil 7.12'de gösterilmektedir. Başlangıç denge işsizlik noktası A noktası ile belirtilmektedir. Eğer ekonomi negatif bir toplam talep şoku ile karşı karşıya kalmış ise üretim azalmakta ve işsizlik artarak B noktasına gelmektedir. Ekonomi resesyondan çıkarak iyileştikçe, işsizlik oranı A noktasına geri dönmeyecektir. Buna karşın, *hysteresis* etkileri sebebiyle, yeni NAIRU, C noktasında gerçekleşecektir. Eğer ekonomi bu noktada pozitif bir talep şoku ile karşı karşıya kalırsa, işsizlik azalarak D noktasına gelecektir. Ekonomi dengeye geldiğinde NAIRU bu noktada düşerek, E noktasına ulaşacaktır. Buna ilaveten gerçekleşecek bir resesyon, bu ekonominin F noktasından G noktasına geçeceği yolu izleyecektir. Diğer bir deyişle, NAIRU, esas olarak toplam talep tarafından belirlenen mevcut işsizlik oranından etkilenmektedir.

Hysteresis teorileri iki temel kategoriye ayrılmaktadır, süreklilik teorileri ve içeridekiler-dışarıdakiler teorileri. Süreklilik teorileri, $U_t > U_N$ olması durumunda, işsizlerin kendi beşeri sermaye (vasıflarının) değerlerini kaybetmesinden dolayı acı çekmeleri ve sonuç olarak artarak işe alınamaz hale gelmeleri nedeniyle

yapısal işsizlik probleminin şiddetleneceğini belirtmektedir. Yüksek işsizlik oranı ayrıca, ücret pazarlıkları üzerinde düşük bir etki yapabilen, ayrıca NAIRU'yu yükseltecek olan, uzun dönemli işsizlerin sayılarında artış meydana getirme eğilimindedir. İçeridekiler-dışarıdakiler teorileri, yüksek işsizlik karşısında ücretlerin aşağı yönlü uyarlanmasını engelleyen, içeridekilerin gücünü vurgulamaktadır. Sonuç olarak dışarıdakiler, işsizlikte bir artışın ardından işe geri dönüşleri için ücret belirleme yapamayacak durumdadırlar (bkz. Blanchard ve Summers, 1986, 1988).

Şekil 7.12 “Zaman-değişkenli” *NAIRU*’nun hysteresis görünümü

Eğer *hysteresis* önemli ise, dezenflasyon ve resesyon ile bağlantılı fedakarlık oranı, yüksek işsizlik devam etme eğilimi gösterdiği sürece, orijinal doğal oran hipotezinin öne sürdüğünden daha büyük olacaktır (bu kısımda ele alınan konular ile ilgili daha geniş değerlendirmeler için, okuyucu şu çalışmalara bakmalıdır Cross, 1988; Cross ve diğ., 1993; Layard ve diğ., 1991; Blanchard ve Katz, 1997; Gordon, 2003).

İşsizliğin denge oranındaki hareketleri, açıklamada bir diğer farklı yaklaşım olarak zaman içerisinde Edmund Phelps ve yardımcı araştırmacıları tarafından geliştirilmiştir. Kitap ve makalelerinde Phelps, “işsizliğin denge patikasının, bir sabit veya zamanın zorlayıcı bir fonksiyonundan ziyade sistemin bir değişkeni olan doğal oran tarafından yönlendirilen” doğal işsizlik oranının bir içsel teorisini kurmaya çaba göstermiş... bu nedenden dolayı hareketli-doğal-oran teoris-i işsizlik oranının değişimlerinin ve uzun devrelerinin arkasında ne olduğuna dair bilinmeyenlerin çözümünü bulundurmaktadır (Phelps, 1994; ayrıca bkz.

Fitoussi ve Phelps, 1988; Phelps ve Zoega, 1998; Phelps, 2000). Friedman'ın doğal oran modelinde denge işsizlik arz-yanlı etkilere bağlı olarak değişebilmekte iken, Phelps'in zamanlararası dinamik parasal olmayan denge modelinde, reel arz (enerji) şokları önemli bir rol oynamasına rağmen, "ekonominin denge patikasının önemli hareket ettiricileri ve sarsıcıları" reel talep şoklarıdır. Phelps (1990, 1994), işsizliği açıklama konusunda yaklaşımını, her ikisinin de neo-klasik (sermaye piyasalarında belirlenen reel faiz oranlarının rolü), Avusturya ekolü (üretimin arzı üzerinde faiz oranının etkisi) ve yeni Keynesyen (asimetrik bilgi ve etkin ücret) unsurlar içermesine rağmen, hem "modern" hem de "yapısalcı" olarak sınıflandırmaktadır. Phelps, teknoloji, tercihler, sosyal değerler ve kurumlar gibi reel etkilerin denge işsizlik oranının patikası üzerindeki etkiyi vurgulamaktadır. Phelps'in (1994) 1980'ler itibarıyla II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ekonomik faaliyetlerdeki önemli salınımların hesaplanması için şunlara gerek olduğuna karar vermiştir:

Modellerin yararına, parasal olmayan makro şoklara karşı değişmeyen doğal işsizlik oranının basitleştirilmesinden vazgeçilmesi, denge oranını çeşitli parasal olmayan güçler tarafından belirlenen içsel bir değişken yapmaktadır... uzun süreli yükselişler ve durgunluklar... işsizliğin etkilenmeyen denge patikasının çevresindeki sapmalarından değil, büyük ölçüde *işsizliğin kendi denge patikasının yerdeğişimi* ile açıklanmak durumundadır.

Fitoussi ve diğ.'nin (2000) "büyük durgunluk" olarak adlandırdıkları, denge işsizlik oranının 1980'lerde yukarı doğru kaymasının sebeplerine bakılırken, başlıca şüpheliler OECD-çapında yer alan iş dünyasının karlılığına ve işçilerin güdülerine gelen, beş reel şok olarak tanımlanmaktadır (bkz. Phelps, 1994), bunlar;

1. verimlilik artışıdaki düşük beklentiler, dolayısıyla sermayenin efektif maliyetinin yükselmesi;
2. sermayenin efektif maliyetini de yükseltecek beklenen reel faiz oranında bir artış;
3. işçilerin özel varlıklarından ötürü hizmetlerdeki bir artış (bkz. Phelps, 2000);
4. 1970'lerdeki verimlilik azalışı ve refah devletinin büyümesi sonucunda vergi sonrası reel ücretlere bağlı sosyal haklarda bir artış;
5. 1973 ve 1979 yıllarındaki iki petrol fiyatı şoku.

Phelps'in (1994) modelinde NAIRU'nun yükselmesinin arkasındaki esas yönlendirici güç, 1970'lerin ortalarından sonra ve 1980'lerin içinde OECD ülkeleri çapında gerçekleşen reel faiz oranlarındaki yükseliştir (Blanchard ve Wolfers, 2000). Dünya reel faiz oranlarındaki yükselişe, büyük ölçüde 1980'lerin başında Amerikan maliye genişlemesi neden olmuş, sermaye birikiminin teşviğini düşürmüş, ve belirli bir reel ücret için emek talebinde bir azalışa yol açmıştır. Bu dönemde ABD dolarının değer kazanmasına (Avrupa para birimlerinin reel değer kaybı) neden olan yüksek reel faiz oranı, ayrıca Avrupa'da fiyat mark-up'larına (firmalar değer kaybına oranla, ihracat fiyatlarını düşürmemektedirler) neden olmuş ve sonuç olarak emek talebinde bir azalışa ve denge işsizlik oranında bir yükselişe yol açmış bulunmaktadır. Örneğin, Phelps ve Zoega (1998, s. 788) 1975 ile 1995 arasındaki dönem için dünya reel faiz oranları ve İngiltere işsizlik oranı

arasında çok güçlü bir korelasyon bulmuşlardır. Zamanlararası emek ikame hipotezi vasıtasıyla reel faiz oranlarındaki değişikliklerin emek arzını etkilediği reel iş çevrimleri modellerinin aksine, Phelps'in modelinde reel faiz oranlarındaki değişiklikler emek talebini etkilememektedir (eleştiri için bkz. Madsen, 1998).

Avrupa'daki işsizliğin genel gelişimindeki artışların açıklaması olarak, reel şokların etkisi ikna edici iken Blanchard ve Wolfers'a göre (2000), "ülkeler arası farklılıkları açıklarken bu şoklarda yetersiz heterojenlik söz konusudur... Olumsuz şoklar işsizlikteki genel artışı potansiyel olarak açıklayabilir. Kurumlar arasındaki farklılıklar ülkeler arasındaki sonuçların farklılıklarını potansiyel olarak açıklayabilir." Bu nedenle, Avrupa'da NAIRU'nun gelişiminin ikna edici hikayesi, Avrupa ülkeleri arasındaki kurumsal farklılıkların varlığı ile birleşmiş gözlemlenebilir reel şokların kesişimini kapsamak durumundadır (bkz. Nickell, 1997; Layard ve Nickell, 1998).

7.10 Yeni Keynesyen İktisat ve Stilize Olgular

Yeni Keynesyen model iş çevriminin birçok stilize olgusunu açıklamayı göreceli olarak başarmıştır (bkz. Abel ve Bernanke, 2001):

1. Yeni Keynesyen analiz, konjonktürle aynı yönlü tüketim, yatırım, hükümet harcamaları ve verimlilikte olduğu gibi işsizliğin aynı yönlü davranışı ile tutarlı bulunmaktadır (konjonktürle aynı yönlü verimlilik ile ilgili tartışmalar için bkz. Bölüm 6);
2. Yeni Keynesyen modellerde paranın yansızlığı, paranın konjonktürle aynı yönlü ve yönlendirici olduğu stilize olgu ile tutarlı bulunmaktadır;
3. Yeni Keynesyen enflasyonun konjonktürle aynı yönlü ve gecikme eğiliminde olacağı öngörüsü oldukça tartışmalıdır (bkz. Bölüm 6). Aynı yönlü enflasyon, toplam talep bozukluklarını vurgulayan yeni Keynesyen modeller ile tutarlıdır. Bununla birlikte, bu stilize olgu son yıllarda sorgulanmaktadır (bkz. Kydland ve Prescott, 1990; ve Bölüm 6);
4. Yeni Keynesyen modeller, eski Keynesyen modellerin aksine bir konjonktür karşıtı reel ücreti belirtmemektedir. Yapışkan nominal fiyatlar ortaya konulduğunda, yeni Keynesyen modellerde reel ücret konjonktürle aynı yönlü veya çevrimsiz olarak düzleşebilir (bkz. Mankiw, 1990). Eğer etkin ücret işsizlik oranına duyarlı ise bu modellerde reel ücretler zayıf bir şekilde konjonktürle aynı yönlü olma eğiliminde bulunabilir (bkz. Shapiro ve Stiglitz, 1984).

Makroekonomik teoriler üzerine yaptıkları incelemelerinde Greenwald ve Stiglitz (1988), hiçbir modelin tüm verileri başarılı bir şekilde açıklayamayacağını belirtmişler, ancak yeni Keynesyen modelin geleneksel Keynesyen veya reel iş çevrimleri alternatiflerinden daha başarılı olduğu sonucuna varmışlardır. Açıklama ihtiyacında gayri iradi işsizliği bir stilize olgu olarak gören iktisatçılar için, eksik rekabetten kaynaklanmış yeni Keynesyen modeller, yeni Klasik veya reel iş çevrimleri alternatiflerinden "etkileyici bir şekilde daha iyi"dirler (Carlin ve Soskice, 1990).

7.11 Politika Çıkarımları

Fischer (1977), Phelps ve Taylor'ın (1977) katkılarını takiben, yeni klasiklerin hükümetin talep yönetimi politikasının verimsizliğine dair sonuçlarının, rasyonel beklentiler varsayımına bağlı olmaktan ziyade anlık piyasa temizliği varsayımına bağlı olduğu açıktır. Yapışkan fiyatları vurgulayan yeni Keynesyen modellerde para artık yansız değildir ve politika etkinliği, en azından prensipte yeniden kurulmaktadır. Greenwald–Stiglitz modelinde yüksek fiyat esnekliğinin ekonomik dalgalanma sorunlarını şiddetlendirmesinden dolayı yeni Keynesyenler ayrıca fiyatlar esnek olsa bile (ancak anlık olmamak üzere) düzeltici talep yönetim politikalarının potansiyel rolünü göstermektedirler. Firmaların, fiyatları ve ücretleri koordinasyonsuz bir şekilde belirlediği ve eylemlerinin sonuçlarının belirsiz olduğu bir dünyada, fiyatlar ve ücretler ile ilgili bulunan önemli bir durağanlığın sonuçlanması sürpriz olmayacaktır.

Piyasa ekonomisinde içsel güçler genellikle dışsal şokların bozucu etkilerini büyütecektir. Yeni Keyneslerin, şokların kaynağından ziyade bir ekonominin şoklara verdiği tepki ile ilgilenme eğiliminde olmalarına rağmen geçtiğimiz çeyrek asır süresince elde edilen tecrübe, ekonomilerin talep yönlü olduğu gibi arz-yanlı de bozulabileceklerini doğrulamıştır. Esasen, Benjamin Friedman'ın (1992) gözlemlediği gibi, herhangi bir bozukluğun odak noktasının ne olup ne olmadığı konusundaki kesin ayrımın belirlenmesi, genellikle pratik ve kavramsal olarak zor olmaktadır. Çünkü yeni Keynesyen modellerde, dalgalanmalar düzensiz ve öngörülemez olup, yeni Keynesyenler hükümetin makroekonomiye “ince ayar” girişimlerinin coşkulu destekleyicileri değillerdir. Bir çok yeni Keynesyen (Mankiw gibi) eski stil Keynesyenizme dair yeni klasikler tarafından ortaya atılan dinamik tutarlılık ile ilgili birçok eleştiri ile beraber monetarist eleştirileri kabul etmektedir (bkz. Bölüm 5). Toplam dalgalanmalara karşılık olarak hükümetin aldığı takdire bağlı mali ve parasal eylemlerin kapsamı üzerinde tek bir yeni Keynesyen bakış bulunmamaktadır (bkz. Solow ve Taylor, 1998). Bununla beraber, birçok yeni Keynesyen, özellikle derin bir resesyon durumu gibi piyasa çöküşünden dolayı aktivist hükümet eylemini bir ihtiyaç olarak görmektedir. Örneğin Taylor (2000a), maliye politikalarının ekonomik büyüme gibi uzun-dönemli hedeflere ulaşmak için normal olarak kullanılabileceğini öne sürerek, “nominal faiz oranının sıfır sınırına varması gibi olağandışı koşulların” genişletici maliye politikalarının açık bir şekilde kullanımı için kuvvetli bir durum olacağını belirtmektedir.

Yeni Keynesyenler, bir ekonominin gelecekte karşılaşılabileceği sorunların türlerine bağlı olan belirsizlikten dolayı Friedman (1968a) ve 1970'lerde Lucas, Sargent, Wallace, Barro, Kydland ve Prescott gibi yeni klasik denge teorisyenleri tarafından savunulan para politikalarına sabit kural yaklaşımını desteklememektedirler. Eğer monetaristler ve yeni klasikler başarılı bir şekilde ince-ayar durumunu yıksalardı, yeni Keynesyenler, Lindbeck'in (1992) “kaba-ayar” olarak bahsettiği ciddi makro-düzey sorunları dengelemek veya bu sorunlardan kaçınmak için tasarlanmış politikaları şüphesiz desteklerlerdi.

Burada Leijonhufvud'un (1973, 1981) piyasa ekonomilerinin kesin sınırlar içerisinde akılcı bir şekilde hareket edeceği düşüncesini anımsamak ilginç olmaktadır. Leijonhufvud'a göre,

Sistemin, “tam koordinasyon” patikasında zayıf yer değişimlerine göre büyük değişimlerde farklı davranması muhtemeldir. Patika etrafındaki bir aralık içerisinde (koridor olarak kısaltılabilir) sistemin homeostatik mekanizmaları iyi çalışmakta ve karşı eğilimlerin sapmaları güçlenerek artmaktadır.

Ancak, Leijonhufvud “koridorun” dışında, bu dengeleyici eğilimlerin oldukça zayıf ve piyasa sisteminin efektif talep bozukluklarına karşı giderek artan bir savunmasızlığa sahip olacağını ileri sürmektedir. Yakın zamanda Krugman da (1998, 1999) iktisatçılara “Depresyon Ekonomisinin” tehlikeleri ve likidite tuzağının potansiyeli hakkında hatırlatmalarda bulunmuştur (bkz. Buiter, 2003b).

Bu ilgiyi tekrarlayarak, piyasa ekonomilerinde ayarlama süreci çok yavaş çalışmakta olduğundan dolayı özellikle kalıcılığa yol açan büyük şoklarda, yeni Keynesyen analiz politik müdahale için teorik destek sağlamaktadır. İktisatçıların giderek artan ortak görüşü, aktivist bir kural şeklinde, kısıtlanmış takdir yetkisinin bazı biçimlerini desteklemektir. Esasen, yirminci yüzyılın son on yılında makro-ekonomi, Goodfriend ve King’in (1997) adlandırdığı “Yeni Neo-klasik Sentez”e doğru evrimleşmeye başlamıştır. Bu yeni sentezin kapsadığı temel unsurlar şunlardır:

1. zamanlararası optimizasyonu göz önünde bulunduran makroekonomik modellerin ihtiyacı;
2. rasyonel beklentiler hipotezinin yaygın kullanımı;
3. mal, emek ve kredi piyasalarındaki eksik rekabetin öneminin kabulü;
4. maliyetli fiyat ayarlamasının makroekonomik modellerle dahil edilmesi.

Açıkça bu yeni konsensüs, belirgin bir şekilde yeni Keynesyen bir dokuya sahip bulunmaktadır. Esasen, Gali (2002) küçük-ölçekli parasal iş çevrimi modellerinin yeni kuşağını “yeni Keynesyen” veya “Yeni Neo-klasik Sentez” modelleri olarak ifade etmektedir. Bu “yeni paradigma”, nominal katılıklar ve eksik rekabet gibi Keynesyen unsurları reel iş çevrimleri dinamik genel denge sistemine katmaktadır.

Goodfriend ve King’e göre, “Yeni Neo-klasik Sentez” modelleri para politikalarının rolü üzerine dört önemli sonuç öne sürmektedir. İlk olarak, para politikası kademeli fiyat ayarlamasına bağlı olarak reel değişkenler üzerinde kalıcı etkilere sahip bulunmaktadır. İkinci olarak, reel ve nominal değişkenler arasında “küçük” bir uzun-dönem değiş-tokuş durumu bulunmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik performans üzerindeki bozucu etkisine bağlı olarak enflasyonun önemli refah maliyetleri bulunmaktadır. Dördüncü olarak, para politikalarının etkisini anlamada, politikanın güvenilirliğinin göz önünde bulundurulması önemli bulunmaktadır. Bu durum, merkez bankalarının enflasyon hedeflemesi rejimini benimsemeleri ile para politikasının kurala dayalı bir sistem içerisinde en iyi şekilde yönetilebileceğini belirtmektedir (Muscatelli ve Trecroci, 2000). Goodfriend ve King’in belirttiği üzere, para politikalarına dair bu düşünceler “çok sayıda ülkenin merkez bankasının kamuoyu açıklamaları ile tutarlı bulunmaktadır” (bkz. örneğin Gordon Brown, 1997, 2001 ve İngiltere Merkez Bankası’nın makroekonomik modelinin “temel özellikleri”, Bank of England, 1999; Treasury, 1999).

7.11.1 Enflasyonun Maliyetleri

Makroekonomide gittikçe büyüyen konsensüsün önemli bir unsuru, düşük ve istikrarlı enflasyonun büyümeye, piyasa ekonomilerinin istikrarlı ve etkin çalışmasına olanak sağlamasıdır (Fischer, 1993; Taylor, 1996, 1998a, 1998b). Bu konsensüsün görüşü, özellikle beklenmeyen enflasyon olmak üzere enflasyonun reel ekonomik maliyetlere sahip bulunduğudır. Beklenen enflasyonun maliyetleri “kundura” maliyetleri, menü maliyetleri ve endekslenmemiş bir vergi sisteminde bozuklukların yarattığı maliyetleri kapsamaktadır. Beklenmeyen enflasyonun maliyetleri, gelir dağılımındaki bozuklukları, verimlilik kaybına neden olan fiyat mekanizmasındaki bozuklukları, yatırımları düşüren ve ekonomik büyümeyi azaltan, artan belirsizliğe bağlı olan kayıpları kapsamaktadır. Eğer özellikle *hysteresis* etkileri mevcut ise dezenflasyonun maliyetleri de ayrıca (“fedakarlık oranı”) önemli olmaktadır (Ball, 1999; Cross, 2002). Bir diğer yandan, Leijonhufvud, belli bir önemi olan enflasyon sürecinde ekonomide asil-vekil sorunlarının çözümünün özellikle kamu sektöründe imkansız hale geleceğini iddia etmektedir. Bu durum, genel birimlerin diğer ekonomik birimleri çeşitli koşullarda kontrol etmesini sağlamak için sadece nominal denetleme ve muhasebecilik yöntemlerinin icat edilmesinden dolayıdır. Örneğin, Leijonhufvud “on iki ayın ücreti tamamen bilinmeyen bir alım gücü” iken, gelecek yılın bütçesinin anlamsız hale gelmesinden meydana gelecek sorunlara dikkat çekmektedir. Bu gibi durumlarda, hükümetin tüm kontrolü kaybetmesinden dolayı devlet kurumları bütçelerine bağlı kalma sorumluluğunu almayabilirler. “Para otoritelerinin ne yapacağını öngörememe durumu sadece özel sektöre ait olmamakta, para otoritelerinin kendilerinin de yoğun politik baskıların yaratacağı sürekli değişimden dolayı gelecek ay para yaratma oranının ne olacağına dair hiçbir fikri olmayabilir” (Snowdon, 2004a; ayrıca bkz. Heymann ve Leijonhufvud, 1995). Eğer hükümetler fiyat mekanizmasında bozukluklara ve ilave önemli verimlilik kayıplarına yol açacak enflasyonu bastırmayı tercih ederlerse, diğer önemli maliyetler ortaya çıkacaktır. Bununla beraber, Shiller’e göre (1997), “insanlar enflasyonun mekanizmaları ve sonuçları hakkında kesin fikirlerle sahip bulunmakta ve bu fikirler genel toplum ve iktisatçıları arasında çarpıcı bir şekilde farklılık göstermekte” olmasına rağmen enflasyonun genel toplum içerisinde hiç popülaritesi yoktur. Büyük ölçüde bu farklılıkların, Diamond ve diğ.’nin (1997) “ekonomik birimler arasında para aldanması yaygın olarak görüldüğü” bulgularına dayanmakta olduğu gözükmektedir.

Yüzde 20’den düşük enflasyon oranlarının ekonomik büyüme oranı üzerindeki etkisi düşük olurken, büyüme oranlarındaki küçük sapmaların görece kısa zamanlı dönemlerde yaşam standartları üzerinde önemli etkilere sahip olmasının belirtilmesi önemlidir (bkz. Bölüm 11; Fischer, 1993; Barro, 1995; Ghosh ve Phillips, 1998; Feldstein, 1999; Temple, 2000; Kirshner, 2001). Ramey ve Ramey (1995) ayrıca, değişkenlik ile büyümenin ilişkili olduğu 95 ülke örneğinden elde ettiği, daha istikrarlı ekonomilerin genellikle hızlı büyüdüklerine dair bulgular sunmaktadırlar. Makroekonomik istikrar ve ekonomik büyümenin pozitif olarak ilişkili olması durumunda (Fischer, 1993), düşük ve istikrarlı enflasyon *sürdürülebilir* büyümeye olanak sağlayacaktır. Örneğin, Taylor birçok makalesinde 1980’lerin başından itibaren ABD ekonomisinin büyümesinin (“Büyük Yükseliş”) iyileşti-

rilmiş para politikalarının neden olduğu düşük değişkenliğe bağlı olarak sürekli olduğunu ortaya koymuştur (Taylor, 1996, 1997a, 1997b, 1998a, 1998b, 1999).

Yakın zamanda Romer ve Romer (1999), Easterly ve Fischer (2001) enflasyonun toplumdaki en düşük gelir gruplarının refahlarına zarar verdiğini gösteren bulguları sunmuşlardır. Romer ve Romer, yüksek enflasyon ve makroekonomik istikrarsızlığın “ortalama gelirin hızlı büyümesinin düşüklüğü ve eşitliğin azalması” ile bağlantılı olduğunu bulmuşlardır. Bundan dolayı, düşük-enflasyona sahip bir ekonomik ortam, yüksek ve değişken enflasyon tarafından olumsuz olarak etkilenebilecek uzun-dönem büyüme ve gelir eşitliği üzerindeki olumlu etkilerine bağlı olarak en düşük gelir grubu için yüksek gelir ile sonuçlanmaya uygun olmaktadır. Genişletici para politikalarının bir yükselişe neden olmasına ve bu nedenle yoksulluğun azalmasına rağmen bu etkiler sadece geçici olacaktır. Friedman’ın (1968a) ve Phelps’in (1968) yıllar önce gösterdikleri gibi genişletici para politikası kalıcı bir yükseliş yaratamaz. Bu yüzden “düşük enflasyon ve makroekonomik istikrarı meydana getirecek tipik reform paketleri ayrıca en düşük gelir grupları için iyileştirilmiş koşullar ve herkes için daha hızlı bir büyüme meydana getirecektir” (Romer ve Romer, 1999).

7.11.2 Parasal Rejimler ve Enflasyon Hedeflemesi

Eğer iktisatçılar arasında enflasyonun ekonomik refaha zarar verdiğine dair bir konsensüs varsa geriye enflasyonu en iyi şekilde nasıl kontrol edileceği kararı kalmaktadır. Şimdi para politikasının öncelikli uzun-dönem hedefinin enflasyonu kontrol etme ve makul fiyat istikrarını oluşturması yaygın bir şekilde kabul edildiğinden dolayı, bundan sonra iktisatçıların en belirgin işleri bu hedefi gerçekleştirmek için benimsenen parasal rejimin en doğru biçimine karar vermek olacaktır. Parasal rejimler belirli bir nominal çıpanın kullanımı tarafından karakterize edilmektedir. Mishkin (1999) nominal cıpayı “yerel paranın değeri üzerindeki kısıt” veya daha geniş olarak “zaman-uyumsuzluğu problemini yazıflatmaya yardım edecek takdire bağlı politika üzerindeki kısıt” olarak tanımlamaktadır. Bu durum, takdire bağlı talep yönetim politikalarının kullanımının özünde var olan enflasyon eğilim problemini çözmede yardım edecektir (Kydlund ve Prescott, 1977). Pratikte, son 50 yıl içerisinde, piyasa ekonomilerinde uygulanmış dört tip parasal rejimi ayırt edebiliriz; ilk önce, döviz kuru hedeflemesi, örneğin İngiltere’de 1990–1992 yılları arasında; ikinci olarak, parasal hedefleme, örneğin İngiltere’de 1976–1987 yılları arasında; üçüncü olarak, açık enflasyon hedeflemesi, örneğin İngiltere’de 1992’den günümüze; dördüncü olarak, örtük enflasyon hedeflemesi, örneğin son yıllarda ABD’de (bkz. Mishkin, 1999; Goodfriend, 2004). Bu parasal rejimlerin her biri avantajlara ve dezavantajlara sahip bulunmakta olup, son yıllarda artan sayıda ülke enflasyon hedeflemesini, denetime açık ve daha şeffaf bağımsız merkez bankası ile birleştirilmiş olmak üzere çeşitli biçimlerde benimsemeye başlamışlardır (bkz. Alesina ve Summers, 1993; Fischer, 1995a; 1995b; 1996b; Green, 1996; Bermanke ve Mishkin, 1992, 1997; Bermanke ve Woodford, 1997; Bermanke ve diğ., 1999; King, 1997a, 1997b; Snowdon, 1997; Svensson, 1997a, 1997b; 1999, 2000; Artis ve diğ., 1998; Haldane, 1998; Vickers, 1998; Mishkin, 1999, 2000a, 2000b, 2002; Gartner, 2000; Muscatelli ve Trecroci, 2000; Piga, 2000; Britton, 2002; Geraats, 2002; Bermanke ve Woodford, 2004; ayrıca bkz. Bermanke ile söyleşi, Snowdon, 2002a, 2002b).

Svensson (1997a, 1997b) ve Mishkin'i (2002) takiben, enflasyon hedeflemesini altı temel unsuru kapsayan bir parasal rejim olarak görebiliriz:

1. enflasyonun orta-vadeli rakamsal hedefinin kamuoyuna açıklanması;
2. para politikasının öncelikli hedefi olarak fiyat istikrarı için sıkı bir kurumsal taahhüt (genellikle yüzde 2-3 civarında düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranı); hükümet, toplumu temsilen, merkez bankasına bir kayıp fonksiyon atamaktadır;
3. politika değişkenlerinin belirlenme kararında birçok değişkenin kullanıldığı bir "bilgi kapsamlı strateji";
4. kamuoyu ile daha iyi bir iletişimi sağlamak için, para politikasının uygulanmasında daha fazla şeffaflık ve açıklık; enflasyon hedefleri, döviz kuru veya parasal hedeflerden daha kolay anlaşılmalıdır;
5. enflasyon hedeflerini gerçekleştirmek üzerine merkez bankasının hesap verebilirliğinin artması; enflasyon hedefinin parasal politika performansının *ex post* bir göstergesini sağlamakta; ayrıca enflasyon hedefine oranla enflasyonist beklentilerin tahmin edilmesi ile politikanın güvenilirliği için bir ölçü elde etme ihtimali bulunmaktadır;
6. enflasyon hedeflemesinin, açıklanmış enflasyon hedefi ile para politikası kararlarını oluştururken esas alınan enflasyon tahmini karşılaştırmasını kapsayan nominal çıpa olarak kullanımından dolayı, Svensson (1997b) "enflasyon hedeflemesinin enflasyon *tahmini* hedeflemesi" olduğunu ve "merkez bankasının enflasyon tahmininin orta düzeyli hedef olduğunu" dikkat çekmektedir.

Enflasyon hedeflemesi rejiminin başarılı bir şekilde benimsenmesi ayrıca belirli başka ön koşullara bağlı olmaktadır. Enflasyon hedeflemesinin bir strateji olarak güvenilirliği açıkça merkez bankasının enflasyon hedeflerini karşılamak amacıyla tamamen enstrüman bağımsızlığına sahip olan güvenilir bir finansal sistem tarafından fazlasıyla geliştirilecektir (bkz. Berger ve diğ., 2001; Piga, 2000). Bu amaçla İngiltere Merkez Bankası'na Mayıs 1997'de operasyonel bağımsızlık tanınmıştır (Brown, 1997). Ayrıca enflasyon hedeflemesinde bulunan ülkelerdeki merkez bankalarının mali egemenlik açısından bağımsız olmaları son derece büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Sürekli ve büyük mali açıklara sahip ülkelerin güvenilir bir şekilde başarılı bir enflasyon hedeflemesi stratejisi uygulaması büyük ölçüde olasılık dışıdır. Bu durum birçok gelişmekte olan ekonomilere ve geçiş ekonomilerine özgü bir sorun olabilir (Mishkin, 2000a). Başarılı enflasyon hedeflemesi ayrıca ülkenin dalgalı döviz kuru rejimini benimseyerek kendi para politikasının bağımsızlığını sürdürmeyi sağlaması için bu stratejinin kabul edilmesini gerektirmektedir. Açık ekonomi politikasının bilinen üçlü açmazı, bir ülkenin yerel hedefler doğrultusuna yönelik açık sermaye piyasası + sabit döviz kuru + bağımsız bir para politikasını aynı anda sürdüremeyeceğini göstermektedir. Hükümet bunlardan aynı anda üçünü değil ancak ikisini seçebilir! Eğer hükümet, enflasyon hedefi gibi bir yerel hususa dair para politikası hedefinde bulunmak isterse, sermaye hareketliliği veya döviz kuru hedefinden birinden vazgeçmek durumundadır (bkz. Obstfeld, 1998; Obstfeld ve Taylor, 1998; Snowdon, 2004b).

Bölüm 5'te belirttiğimiz üzere, Svensson (1997a) enflasyon hedeflemesinin, takdire bağlı para politikalarının özünde bulunan enflasyon eğilimini ortadan kaldırmak üzere bir strateji olarak nasıl ortaya çıktığını göstermiştir. Friedman ve Kuttner (1996) enflasyon hedeflemesini parasal kuralın bir şekli olarak değerlendirmekte iken, Bermanke ve Mishkin (1997) enflasyon hedeflemesini merkez bankasının “kısıtlı takdir yetkisi”ne tabi olduğu bir parasal rejim olarak görmeyi tercih etmektedir. Bermanke ve Mishkin, enflasyon hedeflemesini katı bir politika kuralından ziyade para politikası için bir sistem olarak görmektedir. Uygulamada, enflasyon hedeflemesini benimseyen tüm ülkeler ayrıca hedefin içinde bir esneklik unsurunu da kurmuşlardır. Esnek yaklaşım, Haziran 2003'te Eddie George'un emekliliğini takiben İngiltere Merkez Bankası'nın başkanlığına atanan Mervyn King (2004) tarafından destek görmüştür. Mervyn King, “para politikası sorununun esasını”, “herhangi belirli bir para politikası stratejisini üstlenen haleflerin olanaksızlığı ve isteksizliğinden kaynaklanan gelecek sosyal kararlara dair belirsizlik” olarak tanımlamaktadır. Bu sorunlar sabit kuralın herhangi bir şeklinin, birisi tarafından üstlenilmesine rağmen bu kuralın arzu edilmemesini sağlayacaktır, çünkü King'in (2004) iddia ettiği üzere,

Öğrenilememiz açısından, bazı takdir yetkilerinin uygulanması arzu edilebilir. Sabit para politikası kuralının benimsenmesinin karşısında en ikna edici argüman, uzun dönem için hiçbir kuralın uygun beklenmeyeceğidir. Bundan dolayı, herhangi bir kuralın karar verme yapımıza derinlemesine yerleşmesini istemeyiz... Bunun yerine, karar verme yetkisini, kısıtlı takdir yetkisini uygulayarak dönemden döneme yerine getirecek bir kurumu görevlendirmekteyiz.

Ağustos 1987'de, ABD'de Fed'in başkanı olan Alan Greenspan tarafından da belirsizliğe bağlı esneklik ihtiyacı ayrıca vurgulanmıştır. Fed'in II. Dünya Savaşı sonrası elde ettiği deneyimler şunu açık hale getirmiştir ki, “belirsizlik sadece para politikası görünümünün yaygın bir niteliği olmamakta; bu görünümün tanımlayıcı özelliğidir” (Greenspan, 2004). Buna ilaveten:

Sürekli değişen bir ekonominin temel yapısal görünümü ve bazen simetrik maliyetler ve belirli sonuçların yararı hakkındaki kaçınılmaz olan bilgi eksikliğimizin veri durumunda, bir merkez bankası sadece, ekonominin geleceğe dair en uygun yolunu değil ayrıca bu yolun olası sonuçlarının dağılımını da göz önünde bulunduracaktır. Karar-alıcılar böylece politikanın alternatif tercihleri altında, olasılıklar, maliyetler ve çeşitli olası sonuçların yararları üzerine bir hükme ulaşma ihtiyacında olacaklardır.

Açıkça faiz oranının belirlenmesi “sanat gibi bir bilimdir” (Cecchetti, 2000). Esneklik ihtiyacı merkez bankacıları tarafından belirlenmiş kayıp fonksiyonun (L_t) geleneksel biçiminin göz önünde bulundurulmasıyla (7.16) denklemine gösterilebilir:

$$L_t = \frac{1}{2} [(\dot{P}_t - \dot{P}^*)^2 + \phi(Y_t - Y^*)^2], \quad \phi > 0 \quad (7.16)$$

Bu ikinci dereceden sosyal kayıp fonksiyonunda, $\dot{P}_t$, t dönemindeki enflasyon oranını, $\dot{P}^*$ enflasyon hedefini, Y_t , t dönemindeki toplam üretim miktarını ve Y^* üretim miktarının doğal veya hedef oranını göstermektedir. ϕ parametresi üretim-

deki açığın dengelenmesine bağlı nisbi bir değerdir. Esnek enflasyon için $\phi > 0$ iken, katı bir enflasyon hedeflemesi için $\phi = 0$ olmaktadır. Svensson'un (1997a) belirttiği üzere, "açık enflasyon hedefli hiçbir merkez bankası, tüm maliyetleri ile hedefi gerçekleştirmeyi istediğini göstermeyecektir". $\phi = 0$ olarak belirlenmesi Mervyn King'in (1997b) "enflasyon çılgınları" olarak tanımladığı kişiler tarafından benimsenen politik görüştür. Dolayısıyla, enflasyon hedeflemesi uygulayan tüm ülkeler hedef içerisine bir esneklik unsuru yerleştirmişlerdir (Allsopp ve Vines, 2000).

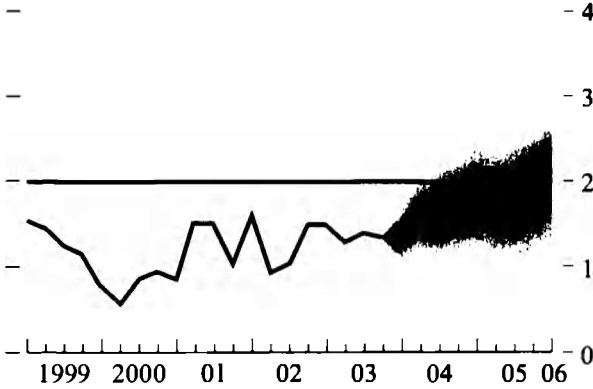
Enflasyon hedefinin rakamsal değeri ne olmalıdır? Şu an, dünyadaki en güçlü para politikası yaratıcısı olan Alan Greenspan'ın fiyat istikrarını, insanların kararlarında enflasyonu göz önünde bulundurmaktan vazgeçtikleri bir durum olarak tanımladığı kabul edilmektedir. Daha detaylı olarak, Bernanke ve diğ. (1999) enflasyon hedefinin pozitif değeri olarak yüzde 1-3 arasında olması gerektiğini belirtmektedirler. Bu görüş, Summers (1991b, 1996), Akerlof ve diğ. (1996) ve Fischer (1996b) tarafından da desteklenmiş bulunmaktadır. Büyük Buhran'dan elde edilen önemli derslerden birisi olan ve Japonya'da son on yıllık dönemde daha zayıf bir şekilde tekrar yaşanan şey, politika yapıcılarının, ekonomilerin deflasyondan uzak durmasını sağlamalarının olağanüstü önemidir (Buiter, 2003b; Eggertsson ve Woodford, 2003; Svensson, 2003a). Nominal faiz oranının en düşük sınırının sıfır olmasından dolayı, herhangi bir genel fiyat deflasyonu, son derece zarar verici bir reel faiz oranı artışına neden olacaktır. Cechetti (1998) enflasyon hedeflemesi stratejileri için mesajın açık olduğunu iddia etmekte ve ona göre, "önemli bir deflasyon ihtimalini belirten hedeflerden sakınmak gerekmektedir". Bu nedenle, Feldstein'in (1999) enflasyon hedefi koymama önerisine uymak mantıklı görünmemektedir. Ayrıca, Akerlof ve diğ. (1996) nisbi fiyat değişikliklerine olanak tanıdığı için pozitif bir enflasyon hedefini desteklemektedirler. Eğer nominal ücretler aşağı yönlü katı ise, istihdamı canlandırma için reel ücretleri düşürmek için alternatif bir yol, yapışkan nominal ücretlere oranla genel fiyat düzeyini enflasyon vasıtasıyla yükseltmektir. Esnek ve pozitif bir enflasyon hedefi ile bu seçenek merkez bankası için kullanılmaya hazırdır.

Eylül 1992'de İngiltere'nin ERM'den (Avrupa Para Sisteminin Döviz Kuru Mekanizması) ayrılmasını takiben enflasyonu kontrol etmek için yeni bir nominal çıpanın devreye sokulması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. 1945 sonrası dönemde İngiltere para otoriteleri tarafından kabul edilen beş para rejimi tanımlayabiliriz. Sabit (ayarlanabilir sabit kur) döviz kuru rejimi, 1948-71; nominal çıpanın olmadığı dalgalı döviz kuru rejimi, 1971-6; parasal hedefler; 1976-87; döviz kuru hedeflemesi (ERM üyeliğinin ardından "Alman Markının gölgelenmesi"), 1987-92; ve son olarak enflasyon hedeflemesi, 1992'den günümüze kadar (Balls ve O'Donnell, 2002). Enflasyon hedeflemesi rejiminin güvenilirliği büyük ölçüde İngiltere Merkez Bankası'na operasyonel bağımsızlığının verildiği Mayıs 1997'de gelişmiştir. "Yeni İşçi" (Partisi) hükümeti tarafından alınan bu karar, gelecekte istikrar politikasının yönetimini etkileyebilecek ideolojik veya kısa-dönemli seçim faktörleri gibi şüpheleri ortadan kaldırmak üzere yönetimin enflasyon karşısı güvenilirliğini artırmak için tasarlanmıştır (bkz. Bölüm 10).

Mevcut İngiltere para politikası sistemi, aşağıdaki temel nitelikleri kapsamaktadır:

1. *Simetrik enflasyon hedefi*. Maliye Bakanı tarafından hazırlanan politikanın hedefleri veya amaçları.
2. Uzmanların, dokuz üyeli Para Politikası Komitesi'nce (MPC) yapılan *aylık para politikası toplantıları*. Bugüne dek, Komitenin mevcut ve eski üyeleri, Mervyn King, Charles Bean, Steven Nickell, Charles Goodhart, Willem Buiter, Alan Budd, John Vickers, Sushil Wadhani, DeAnne Julius, Christopher Allsopp, Kate Barker ve Eddie George olmak üzere birçok seçkin iktisatçıyı içermiştir.
3. Merkez Bankası için *enstrüman bağımsızlığı*. Komite, *MPC minutes* yayınının esas amacı ile beraber faiz oranlarını belirlemede sorumluluğa sahip bulunmaktadır.
4. İngiltere Merkez Bankası'nın enflasyon ve GSYİH tahminlerini ortaya koyan çeyrek dönemli yayın olan *Enflasyon Raporu*. İngiltere Merkez Bankası'nın enflasyon tahminini sunan olasılık dağılımı şeklinde yayınlanmaktadır (bkz. Şekil 7.13). Bankanın mevcut amacı, tüketici fiyat endeksinde (CPI) 12 aylık artış ile ölçülmüş yüzde 2 düzeyinde bir enflasyon hedefidir. Bu amaç 10 Aralık 2003 tarihinde ilan edilmiştir. Öncesinde enflasyon hedefi, RPIX⁴ enflasyona dayalı yüzde 2,5 idi.

– Fiyatlarda bir önceki yıla göre yüzdelik artışlar – 5

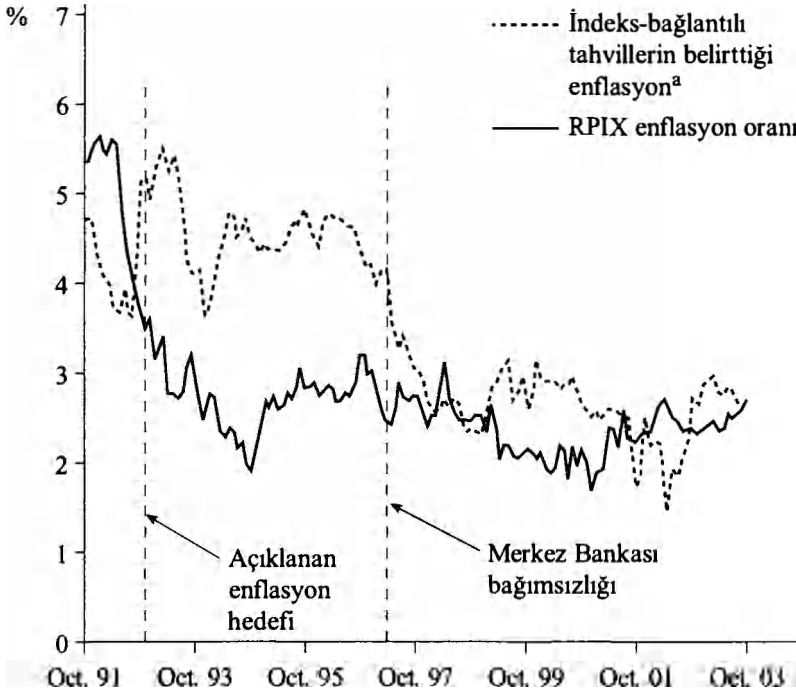
Şekil 7.13 Şubat 2004 için İngiltere Merkez Bankası'nın enflasyon raporunun zaman serisi grafiği: yüzde 4,0 sabit nominal faiz oranında tüketici enflasyonunun tahmini

5. *Açık mektup sistemi*. Hedeften hangi yönde olursa olsun yüzde 1'den fazla sapan enflasyon durumunda, İngiltere Merkez Bankası Başkanı, Para Politikası Komitesi adına, Maliye Bakanı'na enflasyon hedefinden sapma-

4 Mortgage faiz ödemeleri hariç toptan fiyat endeksi (ç n.).

nın nedenlerini açıklamak üzere bir açık mektup yazmak zorundadır. Bu durum büyük arz şokları ile karşı karşıya gelindiğinde, bu koşullar altında meydana gelecek olumsuz üretim ve istihdam sonuçlarını hafifletmek amacıyla uygun bir yaklaşımdır (Budd, 1998; Bean, 1998; Treasury, 1999; Eijffinger, 2002b).

1992'den itibaren İngiliz ekonomisinin enflasyon performansı, özellikle enflasyonun yüksek ve değişken olduğu 1970'ler ve 1980'ler gibi önceki dönemler ile karşılaştırıldığında oldukça etkileyicidir. Şekil 7.14 İngiltere'nin enflasyon performansında 1992'den itibaren, özellikle önceki dönemler ile karşılaştırıldığında, olağanüstü bir gelişme olduğunu açıkça göstermektedir (bkz. King, 2004).

Not: ^aİndeks-bağımlı tahvillerden türetilen, ilerideki 5'ten 10 yıla kadar olan ortalama beklentilerin gösterimi

Kaynak: Bank of England, www.bankofengland.co.uk

Şekil 7.14 İngiltere'ye ait enflasyon ve enflasyon beklentileri, Ekim 1991–Ekim 2003

Bu parasal düzenlemenin uzun dönemde düşük enflasyon ve yüksek ekonomik istikrar getirebileceğini söylemek henüz erkense de, 1990'larda tanıklık edildiği üzere özellikle daha çalkantılı bir ortamda, geçmiş yıllardan elde edilen bulgular en azından "şimdilik her şey iyi" durumu olarak da nitelendirilebilecek bir iyimserliğe sebep olabilir (bkz. Treasury, 1999; Balls ve O'Donnell, 2002). Ancak, Ball ve Sheridan (2003) enflasyon hedeflemesinin, enflasyon, üretim miktarı ve faiz oranları ile ölçülmüş ekonomik performansı artırdığına dair herhangi bir bul-

gunun bulunmadığını iddia etmektedir. Enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkeler ile aynı dönemde, enflasyon hedeflemesi uygulamayan ülkelerin de enflasyonda bir düşüş tecrübe ettiklerini ortaya koyarak, belki daha iyi bir enflasyon performansının diğer faktörlerin sonucu olabileceğini belirtmişlerdir. Örneğin, Rogoff (2003), 1980'lerin başından itibaren küresel enflasyondaki düşüşü belirtirken, dezenflasyona katkıda bulunabilecek başka etkenler olarak, daha iyi politikalar ve kurumlar ile birlikte diğer önemli etkenler olarak küreselleşmenin, özelleştirmenin ve deregülasyonun etkileşimini tanımlamaktadır.

7.11.3 Para Politikasına Yeni Keynesyen Yaklaşım

İki etkili makalede, Clarida ve diğ. (1999, 2000) iktisatçıların, para politikası yönetimi hakkında öğrendikleri bazı önemli dersleri değerlendirmeye çalışmışlardır. İktisatçıların bu alandaki araştırmaları optimal politika hakkında bazı faydalı genel prensiplere işaret etmektedir. Modellerinde nominal fiyat katılığının, kısa dönemde para politikasının reel değişkenler üzerinde etkilere sahip olmasına imkan vermesinden dolayı, kendi yaklaşımlarını yeni Keynesyen olarak tanımlamakta ve üretim ile enflasyon arasında pozitif bir kısa dönemli ilişki (Phillips eğrisi) ve *ex ante* faiz oranlarının üretim ile negatif bir ilişki (*IS* fonksiyonu) bulunmaktadır.

1960–1996 yılları arasındaki ABD'nin para politikasına dair analizlerinde Clarida ve diğ. (2000) “1979 öncesi ve sonrası yönetilen para politikalarının uygulamalarında oldukça önemli bir farklılık” olduğunu belirtmektedirler. Önceki dönem ile karşılaştırıldığında 1979 sonrasında görece daha iyi bir şekilde yönetildiğini belirtmektedirler. İki dönem arasındaki temel farklılık Fed'in beklenen enflasyona vereceği tepkinin büyüklüğü ve hızıdır. Aynı ayrı William M. Martin, G. William Miller ve Arthur Burns başkanlıklarında Fed, “yüksek derecede uyumlu” olmuştur. Buna karşın, Paul Volcker ve Alan Greenspan yıllarında Fed, enflasyonu kontrol etme doğrultusunda daha proaktif” olmuştur (bkz. Romer ve Romer, 2002, 2004).

Clarida ve diğ. (2000) araştırmalarını, (7.17) numaralı denklemde gösterilen bir anahat politika tepki fonksiyonunu belirterek yürütmüşlerdir:

$$r_t^* = r^* + \beta[E(\dot{P}_{t,k} | \Omega_t) - \dot{P}^*] + \gamma E[y_{t,q} | \Omega_t] \quad (7.17)$$

burada r_t^* Federal Bonoların, nominal faiz oranı için hedef oranını; $\dot{P}_{t,k}$ t ve $t + k$ dönemleri arasındaki enflasyon oranını; $\dot{P}^*$, enflasyon hedefini; $y_{t,q}$ t ve $t + q$ dönemleri arasındaki cari GSYİH ve GSYİH'nin hedef düzeyi arasındaki ortalama sapmayı (üretim açığını); E , beklentiler işlemcisini; Ω_t , faiz oranının belirlendiği zamanda politika yapıcısına ait bilgi setini; ve r^* ise $\dot{P}$ ve y 'nin hedef düzeylerinde olduğunda “arzu edilen” nominal FB oranını belirtmektedir. (7.16)'da verilen denklem gibi ikinci dereceden kayıp fonksiyona sahip bir merkez bankası için, bu şekildeki politika tepki fonksiyonu (kuralı), yeni Keynesyen bir düzene uygun bulunmaktadır. (7.17)'de verilen politika kuralı ünlü “Taylor Kuralı”ndan ileriye dönük olması ile ayrılmaktadır (bkz. Taylor, 1993, 1998a). Taylor, (7.17) enflasyon ve üretim açıklarının gelecek değerlerinin beklentilerine göre Fed'in FB oranını belirlediğini öne sürerken, Fed'in gecikmiş üretim ve enflasyona tepki verdiği bir kural önermektedir. Taylor kuralı, enflasyon ve üretim açıklarının gecikmeli değerlerinin enflasyonun gelecek değerinin tahmini için yeterli bil-

giyi sağlayacağı, (7.17) denkleminin “özel bir durumu”na eşittir. İlk önce 1992 Carnegie–Rochester Konferansı’nda önerilen, Taylor’ın (1993) formülü (7.18) numaralı denklemdedir:

$$r = \dot{P} + g(y) + h(\dot{P} - \dot{P}^*) + r^* \quad (7.18)$$

burada y , potansiyel GSYİH’den yüzde sapma olarak ölçülen reel GSYİH; r , kısa dönem nominal faiz oranı; $\dot{P}$ enflasyon oranı ve $\dot{P}^*$ enflasyon hedefi oranı; r^* , “merkez bankasının tepki fonksiyonundaki örtük reel faiz oranı”; ve tümü pozitif değer olmak üzere parametreler g , h , $\dot{P}^*$ ve r^* ’dir. Bu kural ile eğer üretim ve/veya enflasyon, hedef değerlerinin üstünde gerçekleşir ise kısa-dönem nominal faiz oranı yükselecek ve hedef değerlerinin altında gerçekleşirse nominal oranlar düşecektir. Taylor kurallarının eleştirisi için bkz. Svensson (2003b).

(7.17) durumunda politika yapıcı, ekonominin geleceğe dair patikası hakkında geniş bir bilgi seçeneğini hesaba katabilir. Standart makroekonomik modellerde reel faiz oranına toplam talep negatif bir şekilde karşılık vermektedir; yüksek reel oranlar ekonomik aktiviteyi azaltmakta ve düşük reel oranlar ekonomik aktiviteyi canlandırmaktadır. (7.17) denkleminde *ex ante* reel faiz oranı, rr_t^* için hedefin “belirtilen kuralını” elde edebiliriz. Bu durum (7.19) denkleminde verilmektedir:

$$rr_t^* = rr^* + (\beta - 1)[E(\dot{P}_{t,k} | \Omega_t) - \dot{P}^*] + \gamma E[y_{t,q} | \Omega_t] \quad (7.19)$$

burada, $rr_t^* \equiv r_t - E[(\dot{P}_{t,k} | \Omega_t) - \dot{P}^*]$ ve $rr^* \equiv r^* - \dot{P}^*$ uzun-dönem denge reel faiz oranıdır. (7.19)’a göre, reel oranın hedefi, Fed’in üretim ve enflasyon üzerine olan beklentilerindeki değişikliklere yanıt verecektir. Ancak, Clarida ve diğ.’nin belirttiği gibi, rr_t^* ’nin üretim ve enflasyonda beklenen değişikliklere yanıtının olumlu veya olumsuz işareti, görece β ve γ katsayılarının değerlerine bağlı olacaktır. $\beta > 1$ ve $\gamma > 0$ olması durumunda, faiz oranı kuralı, istikrar sağlama eğilimi gösterecektir. $\beta \leq 1$ ve $\gamma \leq 0$ olması durumunda ise, faiz oranı kuralı, muhtemelen “istikrar bozucu veya şoklarla en uyumlu” durumdadır. $\beta < 1$ durumunda, enflasyon beklentisindeki bir artış reel faiz oranında bir azalışa sebep olmakta, sırasıyla toplam talebi canlandırarak enflasyonu şiddetlendirmektedir. 1970’lerin ortaları süresince, ABD’de enflasyon oranı yüzde 10’un üzerinde olmasına rağmen reel faiz oranı negatif olarak gerçekleşmiştir.

Clarida ve diğ. (2000), bu ana yapı üzerine inşa ettikleri 1960–1996 dönemindeki para politikasının yönetilmesinin incelemelerinde şu sonuca ulaşmışlardır;

Fed, Volcker öncesindeki yıllarda oldukça uyumludur: ortalama olarak, beklenen enflasyonun yükselmesine rağmen, kısa-dönem reel faiz oranının düşmesine müsaade etmiştir. Nominal oranı yükseltirken, enflasyon beklentisindeki artıştan daha düşük olarak gerçekleştirmiştir. Diğer yandan, Volcker–Greenspan döneminde Fed, enflasyonu kontrol etmede proaktif bir tutum benimsemiştir; yüksek enflasyon beklentisine yanıt olarak nominal gibi kısa-dönem reel faiz oranlarını sistematik olarak artırmış bulunmaktadır.

Federal Bonoların nominal oranı 1970’lerde uzun bir süre, hızlanan enflasyona rağmen, sıfır veya negatif *ex post* reel orana neden olarak enflasyon oranını takip etmiştir. 1979’dan sonra Volcker döneminin sıkı para politikası vasıtasıyla gerçekleşen dezenflasyonu takiben para politikasının yönetiminde gözle görülür

bir değişiklik gerçekleşmiş ve 1980'lerin önemli bir kısmında reel oran pozitif olmuştur. Para politikalarının ekonomik aktivite üzerindeki etkilerinin gecikmesinin kabul edilmesiyle, enflasyonist baskıların gelişmesine öncelikli yanıtı yeni para rejimini gerektirmektedir. Fed'in politikasındaki bu belirgin değişimin sonucunda, ABD'nin büyük zarar gördüğü dezenflasyonun sonucu olarak Büyük Buhran'dan itibaren yaşadığı en kötü resesyon olmasına rağmen enflasyon, başarılı bir şekilde düşmüştür. İşsizlik 1979'un ikinci çeyreğindeki yüzde 5,7'den 1982'nin dördüncü çeyreğindeki 10,7'ye yükselmiştir (Gordon, 2003).

Fed'in politika rejimindeki değişimin analizini yaparken, Clarida ve diğ. tüm dönem boyunca "Volcker-Greenspan" kuralı altında FB oranı ile faiz oranı için ileride beklenen hedef değerini karşılaştırmışlardır. Clarida ve diğ.'ne göre, 1979 sonrası dönemde FB oranının geniş hareketlerinin yakalanmasında, öngörülen kural "iyi iş yapmıştır".

Son yirmi yılda yaşanan düşük enflasyonun, Fed ve diğer merkez bankaları tarafından sergilenen anti-enflasyonist para politikaları tutumuna bir hayli borçlu olduğu şüphe götürmemektedir. DeLong (1997), Volcker'dan önceki dönemin para politikası rejiminin düşük bir niteliğe sahip olmasının, Fed'in, doğal işsizlik oranının aslında 1970'lerde gerçekleşen orandan daha düşük olduğuna inanması nedeniyle olduğunu öne sürmektedir. Clarida ve diğ. (2000) bir başka olasılığı ileri sürmektedirler. Onlara göre, yaşanan süreçte "ne Fed ne de ekonomi uzmanları enflasyonun dinamiklerini iyi anlamışlardır. Aslında 1970'lerin ortaları ile sonlarına kadar orta düzeydeki ders kitapları enflasyon ve üretim arasındaki uzun-dönemli değiş-tokuşun yokluğunu vurgulamaya başlamamışlardır. Enflasyonun meydana gelmesinde beklentilerin önemi ve politika yapmada güvenilirliğin önemli olduğu düşünceleri basit bir şekilde bu dönemde yerleşmemiştir" (ayrıca bkz. Taylor, 1997a; Mayer, 1999; Romer ve Romer, 2004). Bir ekonominin zaman içerisinde tarihsel performansını anlamak için, incelenen süreçte politika yapıcının bilgi düzeyinin anlaşılmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Pek çok politika yapıcının bilgisinin, iktisatçıların araştırma bulgularından gelmesin dolayı, ekonomik performans değerlendirilirken tarihin her bir noktasında iktisatçıların bilgi düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır (Romer ve Romer, 2002). İktisatçılar için geçmiş politika hatalarını analiz etmek ve eleştirmek önemli bir görev olmasına rağmen, her şeyle beraber şunu unutmamalıyız ki, olaylar sonrasında mantıklı olmak kolaydır.

Yeni Keynesyen iktisatçılar arasında bulunan konsensüs yukarıda belirtilen para politikalarının yeni Keynesyen tarzını desteklemekte iken, halen daha şüpheyle yaklaşanlar bulunmaktadır. Örneğin, Stiglitz (1993, ss. 1069-70) politika yapımında daha esnek bir yaklaşım tercih etmekte olup şu düşünceleri öne sürmektedir:

Ekonomik koşulların değişimi ekonomi politikasında değişimi de gerektirmekte ve hangi politikaların uygun olduğunu önceden öngörmek imkansız bulunmaktadır... Gerçek olan şu ki, işçiler yüzde 10, 15 veya 20 gibi işsizlik oranları ile karşı karşıya kaldığında, hiçbir hükümetin bir şey yapmadan duramayacağıdır... Yeni Keynesyen iktisatçılar ayrıca, hızla değişen bir ekonomi karşısında uygun kuralları düzenlemenin neredeyse imkansız olduğuna inanmaktadırlar.

7.11.4 Diğer Politika Çıkarımları

Birçok reel ücret katılığı açıklaması geliştiren yeni Keynesyenler için, özellikle kalıcı yüksek işsizliğin azaltılması amacıyla gerçekleştirilen, bir dizi politika sonucu ortaya çıkmaktadır. (Manning, 1995; Nickell, 1997, 1998). Lindbeck ve Snower'ın çalışması (1988b) içeridekilerin gücünün azaltılmasında ve işverenler için dışarıdakilerin daha cazip hale getirilmesinde kurumsal reformların gerekli olduğunu belirtmektedir. Teorik olarak akla yatkın güç-azaltıcı politikalar şunları içermektedir:

1. İşgücünü, işe alma ve işten çıkarma maliyetlerini azaltmak için iş güvenliği kanunlarının yumuşatılması; ve
2. Grev olasılığını azaltmak için endüstriyel ilişkilerin yeniden düzenlenmesi.

Dışarıdakilere “hak tanımaya” yardımcı olabilecek politikalar şunları içerecektir:

1. Beşeri sermayelerini ve marjinal verimliliklerini artırmak için dışarıdakilerin yeniden eğitilmesi;
2. İşgücünün hareketliliğini artıracak politikalar; örneğin, daha iyi çalışan bir konut piyasası;
3. Ücretlere yüksek esneklik getirecek kar paylaşımı düzenlemeleri;
4. İş aramayı teşvik edecek işsizlik tazminatı sisteminin yeniden tasarlanması.

Weitzman (1985), ücret esnekliğini teşvik etmek için merkezi olmayan, otomatik ve piyasa özendirici yaklaşımı sunan kar paylaşımı düzeninin, makroekonomik şokların etkilerini hafifletebileceğini, güçlü bir şekilde iddia etmektedir. Weitzman, Japonya, Kore ve Tayvan'ın geçmişte iş çevrimlerini atlatmalarına görece yüksek üretim ve istihdam düzeyleri ile olanak veren esnek ödeme sistemleri ile deneyimlerinin önemine işaret etmektedir. (eleştiri için bkz. Layard ve diğ., 1991).

İşsizlik tazminatı sisteminin işsizlik üzerindeki bozucu etkisi bir çok yeni Keynesyen iktisatçı tarafından kabul edilmiştir. Atıl işçilerin teklif edilen işleri kabulü için herhangi bir zorunluluğu olmaması durumunda belirsiz bir süreç için tazminatı sağlayan bir sistem, dışarıdakileri haklarından mahrum etme ve işten kaytarmaları azaltmak için etkin ücretlerin artması gibi görünmektedir (Shapiro ve Stiglitz, 1984). Kaytarma modelinde gayri iradi işsizlik denge düzeyi, işsizliğin fayda miktarı arttıkça, yükselecektir. Layard ve diğ. (1991) ayrıca işsizlik tazminatı sisteminin yeniden düzenlenmesini desteklemektedir (literatür incelemesi için bkz. Atkinson ve Micklewright, 1991)

Bazı yeni Keynesyenler (özellikle Avrupa'da bulunanlar) koordinasyonsuz ücret pazarlığı sisteminin olumsuz etkilerini hafifletmek için bazı gelir politikası biçimlerini desteklemektedirler; örneğin, Layard ve diğ. (1991) “eğer işsizlik uzun-dönemli NAIRU'nun üzerinde ise ve burada *hysteresis* mevcut ise, işsizliğin NAIRU'ya hızlıca geri dönmesine yardımcı olacak geçici bir gelir politikası en iyi yol olacaktır” (ayrıca bkz. Galbraith, 1997). Ancak, bu tür politikalar son derece tartışmalı olarak kalmakta ve birçok yeni Keynesyen (örneğin, Mankiw) gelir politikalarının yararlı bir rol oynamadığını düşünmektedir.

7.12 LM Eğrisinin Bulunmadığı Keynesyen İktisat

Yukarıda 7.11’de ana hatlarıyla belirtilen istikrar politikalarına modern yaklaşım, şimdi iktisat öğrencilerine öğretilen şekilde, prensipler düzeyinde yansıtılacaktır (bkz. D. Romer, 2000; Taylor, 2000b, 2001). Aşağıdaki basit model, Fed ve İngiltere Merkez Bankası tarafından halen uygulanan makroekonomik modeller ile tutarlıdır (bkz. İngiltere Merkez Bankası, 1999; Taylor, 1999; Clarida ve diğ. 2000). Taylor’u (2000b) takiben, model üç ana ilişkiden meydana gelmektedir. İlk olarak, reel faiz oranı ve GSYİH arasındaki negatif ilişki şu şekilde gösterilmektedir:

$$y = -ar + \mu \quad (7.20)$$

burada y , potansiyel GSYİH’ya oranla reel GSYİH’yı ölçmekte, r , reel faiz oranını, μ ise örneğin ihracat ve hükümet harcamaları ve vb. üzerindeki dışsal değişimlerin etkilerini kapsayan, değişim terimini göstermektedir. Yüksek bir reel faiz oranı, ekonomide tüketim ve yatırım harcamalarını ve ayrıca serbest döviz kurunun rejiminin bulunduğu açık ekonomilerde döviz kuru değerlenmesiyle net ihracatı düşürerek toplam talebi azaltacaktır. Bu ilişki, geleneksel ders kitaplarının IS-LM analizinde IS eğrisinin “benzeri” olmaktadır. Modelde ikinci ana unsur, enflasyon ve reel faiz oranı arasındaki pozitif ilişkiyi göstermek üzere şu şekildedir:

$$r = b\dot{P} + v \quad (7.21)$$

burada $\dot{P}$ enflasyon oranı ve v ise değişim terimidir. Önde gelen merkez bankalarının mevcut uygulamalarını hemen hemen aynı şekilde yansıtan bu ilişki, enflasyon yükseldiğinde para otoritelerinin reel faiz oranını yükseltmek üzere kısa-dönemli nominal faiz oranını yeterince yükselteceğini göstermektedir. Taylor (2000b) ve D. Romer’in (2000) belirttiği üzere, merkez bankaları artık parasal toplamaları hedeflememekte, ancak basit reel faiz oranı kuralını izlemektedir. Üçüncü ana unsur olarak ise modern para politikasının altında yatan enflasyon ve GSYİH arasındaki “Phillips eğrisi” tipi ilişki şu şekilde gösterilmektedir:

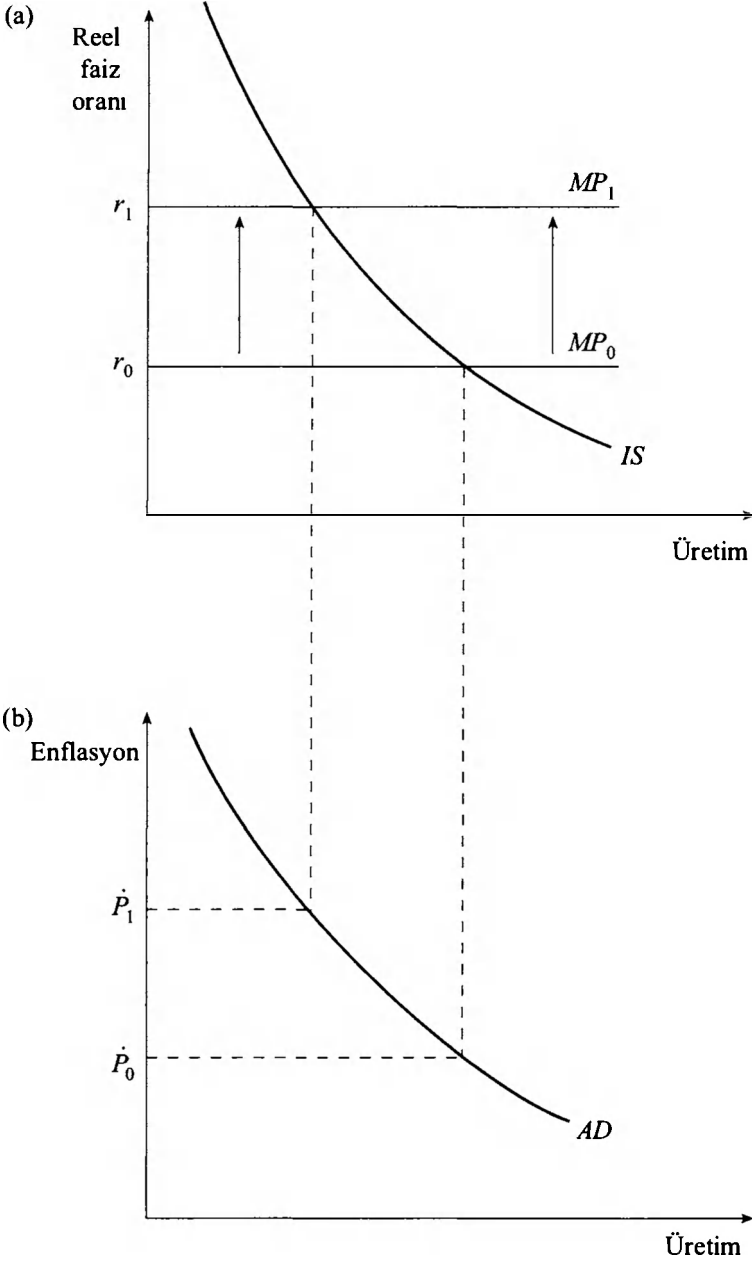
$$\dot{P} = \dot{P}_{t-1} + cy_{t-1} + w \quad (7.22)$$

burada w , değişim terimini göstermektedir. (7.22) denkleminin belirttiği gibi cari GSYİH’nin potansiyel GSYİH’den yüksek olması durumunda ($y > y^*$) enflasyon gecikmeli olarak yükselecektir ve tersi durumda da düşük olması durumunda azalacaktır. Enflasyonun, cari GSYİH’nin potansiyel GSYİH’den sapmasına tepkisindeki gecikme, nominal yapışkanlığa sebep olan piyasa gücü ile firmaların aşamalı fiyat-belirlemesi davranışını ifade edecektir. Bu bakış açısı, modelin yeni Keynesyen dokusunu belirtirken, ilişki ayrıca enflasyon beklentilerinin cari oranı etkilemesine olanak vermektedir.

Bu üç temel ilişki sayesinde, istikrar politikasına modern yaklaşımın grafiksel bir açıklamasını düzenleyebiliriz. (7.20) ve (7.21) denklemlerinin birleştirilmesiyle aşağıdaki denklem sağlanmaktadır:

$$y = -ab\dot{P} + \mu - av \quad (7.23)$$

(7.23) denklemini enflasyon ve reel GSYİH arasında, Taylor ve Romer’in toplam talep eğrisi olarak adlandırdıkları (AD) negatif eğimli bir ilişkiyi belirtmektedir. Şekil 7.15, toplam talep eğrisinin türetilmesini göstermektedir.

Şekil 7.15 AD eğrisinin türetilişi

Basitleştirmek için, merkez bankasının reel faiz oranı tercihinin tamamen kendi enflasyon amacına bağlı olduğunu varsayarsak, para politikası (MP) reel oran kuralı Şekil 7.15'in (a) panelinde yatay bir çizgi olarak gösterilmektedir. MP

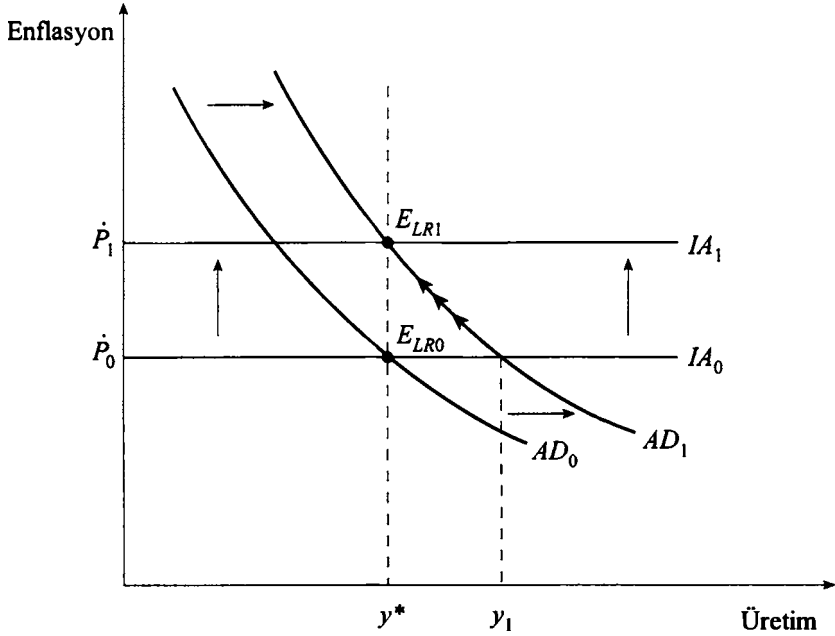
eğrisinin değişimi merkez bankasının enflasyon oranındaki değişimlere tepkisi tarafından belirlenmektedir. (7.20) denklemi Şekil 7.15'te IS eğrisi ile temsil edilmektedir. Şekil 7.15'in (b) panelinde enflasyon-üretim uzayında aşağı-eğimli toplam talep eğrisi tarafından temsil edilen (7.23) denklemini görmekteyiz. Buradaki önsezi, enflasyon arttıkça merkez bankası reel faiz oranını yükseltecek, böylece ekonomide toplam harcamaları azaltmakta ve GSYİH'nın azalmasına sebep olacaktır. Benzer şekilde, enflasyon düştükçe merkez bankası reel faiz oranını düşürecek, böylece ekonomide toplam harcamaları hareket geçirerek GSYİH'ı yükseltecektir. Bu tepkiyi merkez bankasının *para politikası kuralı* olarak düşünebiliriz (Taylor, 2000b).

AD eğrisindeki değişimler, toplam harcamaların birçok bileşenine gelen dışsal şoklardan kaynaklanabilir. Örneğin, hükümet harcamalarındaki bir artışa, vergilerdeki bir azalışa, net ihracattaki bir artışa veya harcamaları yükseltecek tüketici ve/veya iş dünyası güvenindeki bir artışa tepki olarak AD eğrisi sağa doğru kayabilir. AD eğrisi ayrıca para politikasındaki bir değişime karşılık olarak da kayabilir. Örneğin, eğer para otoriteleri, mevcut para politikası kuralı altında enflasyonun çok yüksek olduğuna karar vermişlerse, kuralı değiştirebilir ve reel faiz oranını yükselterek AD eğrisinin sola kaymasını sağlayabilir (bkz. Taylor, 2001).

(7.22) denkleminde verilen Phillips eğrisi veya enflasyon uyarlaması ilişkisi, Şekil 7.16'da IA_0 olarak isimlendirilmiş yatay çizgi ile temsil edilmektedir. Taylor (2000b) ve D. Romer'i (2000) takiben, bu durum, şu varsayımlar ile modelin toplam arz bileşeni olarak düşünülebilir. Öncelikli olarak, toplam talepte bir artış yaratacak ani bir etki, tamamen toplam üretim üzerine gelecek ve ikinci olarak fiili GSYİH potansiyel veya "doğal" GSYİH'ya eşit olduğunda ($y = y^*$), enflasyon istikrarlı olacaktır, ancak $y > y^*$ olduğunda enflasyon yükselecek ve $y < y^*$ olduğunda ise enflasyon düşecektir. Her iki varsayım da deneysel bulgular ve yeni Keynesyenler tarafından desteklenen kısa-dönemli ücret ve fiyat yapışkanlıkları teorileri ile tutarlıdır (Gordon, 1990). Ekonomi potansiyel üretim miktarında bulunduğu, mal fiyatlarında bir artış/yükseliş gibi arz-yanlı şoklara ve enflasyonist beklentilerdeki değişimlere tepki olarak, IA çizgisi yukarı doğru kayacaktır. Şekil 7.16 $AD-IA$ modelini tam olarak göstermektedir.

Bu modelde uzun-dönem dengesi, doğal üretim miktarı düzeyinde (y^*), AD ile IA 'nın kesişimini gerektirmektedir. Farz edelim, ekonomi başlangıçta E_{LR0} noktasında uzun-dönem dengede ve dışsal bir talep şoku AD eğrisini AD_0 'dan AD_1 'e kaydırmaktadır. Bu değişimin başlangıç etkisi, enflasyonun $\dot{P}_0$ 'da aynı kalması ile y^* 'den y_1 'e GSYİH'da bir artış olmasıdır. $y_1 > y^*$ olduğundan itibaren, zaman içerisinde enflasyon oranı yükselecek, IA eğrisini yukarı doğru kaydıracaktır. Merkez bankası, enflasyondaki bu artışa, $IS-MP$ grafiğinde MP eğrisinin yukarı doğru kayması ile gösterilen, reel faiz oranını yükselterek tepki verecektir (bkz. Şekil 7.15). IA eğrisi, AD ve IA eğrilerinin, üretim miktarının potansiyel düzeyi y^* 'de (AD_1 ve IA_1 'in kesiştiği) kesişmelerine kadar yukarı doğru kaymaya devam edecektir. Ekonomi şimdi E_{LR1} olarak gösterilen noktada, istikrarlı yüksek bir enflasyon oranı olan $\dot{P}_1$ ile yeni bir uzun-dönem dengede bulunmaktadır. Merkez bankası, talep şokuna reel faiz oranını r_0 'dan r_1 'e yükselterek tepki vermiştir. Eğer merkez bankası, enflasyonun istikrarlı yeni oranının çok yüksek (enflasyon

hedefinin üzerinde) olduğuna karar verirse, bu durumda para politikası kuralını değiştirerek AD eğrisinin sola doğru kayması için adımlar atacaktır. Bu durum ise resesyona sebep olacak ($y < y^*$) ve enflasyonu düşürecektir. IA eğrisi aşağı doğru kaydııkça, merkez bankası reel faiz oranlarını indirecek, talebi harekete geçirecek ve ekonomi istikrarlı düşük bir enflasyon oranında y^* 'ye geri dönecektir.

Şekil 7.16 $AD-IA$ modelinde uzun-dönem dengeye uyarlanma

Yukarıda tanımlanan basit model, para politikasının nasıl yönetildiğinin akla uygun olarak doğru bir şekilde tanımını vermektedir. Taylor'un (2000b) görüşüne göre, bu teori "verilere iyi uymakta, politika kararlarını açıklamakta ve gerçekçi bir şekilde pekiştirmektedir". Nihayetinde bu yaklaşım, popüler olarak "yeni Keynesyen" olarak bilinse de (Clarida ve diğ. 2000; Gali, 2002), "Yeni Neo-klasik Sentez" (Goodfriend ve King, 1997) olarak da görünmektedir. David Romer (2000) basitçe bu modeli " LM eğrisinin bulunmadığı Keynesyen makroekonomi" olarak adlandırmaktadır.

7.13 Yeni Keynesyen İktisada Eleştiriler

Yeni Keynesyen araştırma programı, ortodoks Keynesyen modelin ücret ve fiyat katılıklarına ilişkin olarak uyumlu mikro temellerden yoksun olduğu görüşü tarafından harekete geçmiştir. Sonuç olarak, yeni Keynesyen literatür günümüze kadar ağırlıklı olarak teorik gelişmelere eğilimli olmuştur. Birçok iktisatçı ampirik çalışmaların eksikliğini eleştirmekte, Fair (1992) bu literatürün makroekonomi-nin ekonometrik temelinden uzaklaştırdığını öne sürmekte ve yeni Keynesyenlere

“birçok düşüncenin bir araya gelerek test edilebilir bir yapısal makroekonometrik model kurma olasılığını düşünmeyi” tavsiye etmektedir. Laidler (1992a) ayrıca makroekonomide araştırma önceliği olarak ampirik bulguların eski statüsüne geri dönmesini güçlü bir şekilde savunmaktadır.

Karşılık olarak yeni Keynesyenler, Blinder (1991, 1994) tarafından gerçekleştirilen ortodoks-olmayan fakat dikkate değer ve yenilikçi araştırmalar olan, firmaların fiyatlama davranışları, etkin ücret hipotezinin test edilmesiyle ilgili ampirik çalışmayı (örneğin Drago ve Heywood, 1992; Capelli ve Chauvin, 1991) ve Ball ve diğ. (1988) tarafından yazılan ülkeler çapında verileri kullanarak menü maliyeti modellerini test eden etkili makaleye dikkat çekmektedirler. “Fiyatlar neden yapışkan?” gibi önemli bir sorunun cevabı aranırken, Blinder’in araştırması, söyleşilerden elde edilen verilerden yararlanarak Keynesyen iktisatçılar tarafından stilize olgu olarak kabul edilen fiyat yapışkanlığının alternatif açıklamaları arasında ayırt edici olmaktadır (bkz. Carlton, 1986, fiyat katılıkları üzerine bulgular için). Blinder’in sonuçları Tablo 7.2’de yeniden oluşturulmuş, Keynesyen açıklamalara koordinasyon hataları, maliyet-artı fiyatlama, fiyat haricinde ürün özelliği değişimine dair tercihi ve örtük sözleşmeleri vurgulayan bazı destekler sağlamaktadır.

Tablo 7.2 Fiyat yapışkanlığının nedenleri üzerine bulgular

<i>Fiyat yapışkanlığı</i>	<i>Teoriyi kabul eden firmaların yüzdesi</i>
Koordinasyon bozukluğu – her bir firmanın önce diğerlerinin fiyat değiştirmesini beklemesi	60,6
Gecikmeli maliyet – bazlı fiyatlandırma	55,5
Fiyat yerine ürünün niteliklerinde değişikliğin tercih edilmesi 54.8	
Örtük sözleşmeler – tüketicilere açıklığın istikrarlı fiyatları gerektirmesi	50,4
Açık nominal sözleşmeler	35,7
Maliyetli fiyat ayarlaması – menü maliyetleri	30,0
Konjonktürle aynı yönlü elastikiyet – talep eğrisinin sola doğru kaydıça daha fazla inelastik olması 29.7	
Fiyatlama noktalarının psikolojik önemi	24,0
Fiyatı değiştirmenin yerine stoklarda değişikliğin tercih edilmesi	20,9
Sabit marjinal maliyet ve mark-up’lar	19,7
Bürokratik gecikmeler	13,6
Kaliyeti fiyatla değerlendirmek – tüketicilerin fiyattaki düşüşleri kalitede bir düşüş olarak yorumlanacağı korkusu	10,0

Kaynak: Blinder’ dan (1994) derlenmiştir.

Blinder, bir söyleşisinde (Snowdown, 2001a) fiyat yapışkanlığı üzerine elde ettiği bulgularını şu şekilde özetlemiştir:

On iki teori test edilirken, en iyi olarak ortaya çıkanların birçoğu Keynesyen bir dokuya sahip bulunmaktadır. Katılımcıların beğenip aynı görüşte olduklarını belirtmeleri için on iki teoriyi listelediğinizde, ilk olarak, oldukça Keynesyen bir düşünce olan, koordinasyon hatası karşınıza çıkar. İkinci olarak, oldukça İngiliz-Keynesyen düşüncesi olduğunu söyleyebileceğim, basit mark-up fiyatlama modeli gelir. Fiyat yapışkanlığı için belirtilen birçok neden tamamen Keynesyen değildir. Örneğin, resesyon döneminde fiyat dışı rekabet. Okun'un (1981) örtük sözleşmesi fikri ayrıca oldukça Keynesyendir... firmalar tarafından fiyatların neden yapışkan olduğuna dair verdikleri sebeplerin ilk beşine bakacak olursanız, bunların dördü belirgin bir şekilde Keynesyen niteliktedir... Araştırma sonuçlarına inanmaya hazır olduğunuz ölçüde, ve bazı insanlar olmayacaktır, benim düşünceme göre bu araştırma Keynesyen fikirlerin lehine birçok hamle sağlamaktadır.

Bhaskar ve diğ. (1993) tarafından, İngiltere'nin 1980'lerdeki verilerinden yararlanılarak yapılan benzer bir çalışma, birçok firmanın yükselme dönemlerinde fiyatları artırma veya resesyon dönemlerinde fiyatları düşürme eğiliminde bulunmadığını, fakat saatlerde, vardiyalarda ve stoklarda veya müşteri tayinlamasında değişiklikler vasıtasıyla miktar ayarlama tepkilerinin "oldukça önemli" olduğunu doğrulamıştır.

Yeni Keynesyen literatür ile ilgili ikinci önemli sorun, literatürün genellikle birbirleriyle bağlantısız pek çok sayıda mükemmel teoriyi kabul etmiş olmasıdır (Gordon, 1990). Bu durum çok daha fazla zor olan test edilebilir bir yeni Keynesyen model üretmek için bu fikirlerin bir araya gelmesinde itici olmuştur. Yeni Keynesyenlerin kendileri bu sorunu fark etmişler, Blanchard'ın (1992) ifade ettiği şekilde, "az ilginç sonuç" ile "çok fazla yaratık yaptık". Teorilerin, mikro temellere "yarı dini" şekilde bağlılığı ile "şaşırtıcı ölçüde bir gösteriş" yaratmanın çekiciliği bir hastalık haline gelmiş bulunmaktadır. Ücret ve fiyat durgunluğu için birçok sebep bulunduğundan dolayı, katılığın hangi kaynağının en önemlisi olduğuna dair bir uzlaşma ise bulunmamaktadır (etkin ücret teorileri üzerine eleştiriler için bkz. Katz, 1986; Weiss, 1991).

Eleştirilerin üçüncüsü menü maliyet literatürü ile ilgilidir. Eleştirenler, fiyat uyarlamalarının düşük maliyetleri üretim ve istihdamın önemli derecede daralmasına sebep olabileceğinden şüphelenmektedirler (Barro, 1989a). Caplin ve Spulber'de (1987) ayrıca, tek bir firma için menü maliyetlerinin önemli olabilmesine rağmen, bu etkinin toplamda yok olduğunu göstererek menü maliyeti hakkında şüphe uyandırmaktadır. Bu eleştirilere yanıt olarak yeni Keynesyenler, reel katılıkları içine alan yeni gelişen literatürün nominal katılıkların üretim ve istihdam üzerinde sahip olduğu etkinin kapsamını genişletmektedir (bkz. Ball ve Romer, 1990; D. Romer, 2001). Değişen fiyatların düşük maliyetlerini kapsayan modellerin bir başka zayıf tarafı, bu modellerin çoklu dengeler meydana getirmeleridir. Rotemberg (1987), "eğer birçok şey meydana gelirse modellerin reddinin o kadar zorlaşacağını" ve "çoklu denge durumu mevcut ise ekonominin herhangi belirli bir hükümet politikasına nasıl tepki vereceğini bilmenin imkansız olacağını" öne sürmektedir. Golosov ve Lucas (2003) ayrıca kalibrasyon uygulamalarında kendi menü maliyet modellerinin "eğer güvenli bir şekilde uygulanırsa büyük deflas-

yonların da küçük reel etkilere sahip bulunacağı” gerçekliği ile tutarlı bulunduğu-
nun altını çizmektedirler.

Yeni Keynesyen iktisada dördüncü eleştiri, mikro temellerden elde edilen katılıklara verilen önemler ile ilgilidir. Tobin (1993), Keynesyen makroekonominin nominal ve/veya fiyat katılığını “öne sürmesini veya gerek duymasını” reddetmektedir. Tobin’in görüşüne göre, ücret ve fiyat esnekliği, büyük bir olasılıkla resesyonu şiddetlendirebilecek ve Keynes’in (1936) nominal ücret katılığı, toplam talep şokları karşısında dengeleyici bir etki olarak hareket edeceği düşüncesini desteklemektedir. Tobin ayrıca yeni Keynesyenlere, Keynes’in işçilerin ücret nisbiliğine dayanan, nominal ücret katılığı açıklamasının “teorik olarak kusursuz” ve “ampirik olarak gerçekçi” olduğunu hatırlatmaktadır. Her bir işçi grubu için nominal ücret kesintisi, nisbi reel ücret azalışı olarak görüldüğünden dolayı (merkezi olmayan bir sistemde işçilerin, diğer işçi gruplarının hangi ücret kesintisini kabul ettiklerini bilmelerinin hiçbir garantisi bulunmamaktadır), rasyonel işçiler tarafından karşı çıkılacaktır. Summers (1988) bu ihmal edilen konuyu ele almış ve nisbi ücret etkilerinin önemli koordinasyon problemlerine yol açacağını ileri sürmüştür. Greenwald ve Stiglitz (1993b) ayrıca fiyat esnekliğinin istikrar bozucu etkisini vurgulayan yeni Keynesyen teorikleşmenin bir yolunu geliştirmişlerdir.

Beşinci eleştiri, birçok yeni Keynesyenin kabul ettiği rasyonel beklentiler hipotezi ile ilgilidir. Phelps (1992) rasyonel beklentiler hipotezini “yetersiz” olarak görmekte ve Blinder (1992a) ampirik bulguları rasyonel beklentiler hipotezinin lehine olmak üzere “en iyi zayıf ve en kötü tahrir edici” olarak belirtmektedir. Birisinin daha iyi bir fikir ile gelmesine kadar, bu eleştiri çizgisinin makroekonominde rasyonel beklentiler hipotezinin terkedilmesine yol açması pek muhtemel görünmemektedir. Ancak, beklentilerin oluşumu ile ilgili olarak Leijonhufvud “Öğrenmeye” dair güncel araştırmalar üzerine heyecan duymaktadır (bkz. Evans ve Honkapohja, 2001; Snowden, 2004a).

Yeni Keynesyen iktisat ile ilişkilendirilen altıncı sorun, toplam talebin belirleyici faktörlerinin en iyi şekilde anlaşılmasında “eski” IS-LM modelinin “yeni” tarzının devam edilen kabulü ile ilgilidir. King (1993) IS-LM modelinin, “1990’larda makroekonomi için geçerli bir analitik araç olma beklentisinin, Ford Pinto’nun 1990’lar için spor ve güvenilir bir araç olma beklentisinden daha fazlasına sahip olamayacağını” iddia etmektedir. King tarafından tanımlanan temel sorun, IS-LM modelini analitik bir araç olarak kullanmak için, iktisatçılar esasen beklentileri yok saymak zorunda olmalarıdır, ancak “günümüzde bu basitleştirmenin toplam talebin temel belirleyici faktörlerini ortadan kaldıracağını biliyoruz” (King, 1993). King makroiktisatçılara ve politika yapıcılara, yeni Keynesyen reklamlarının yeniden paketlenmesine rağmen, yeni ürünün de orijinali gibi kusurlu olmasından dolayı yok saymalarını tavsiye etmektedir (bkz. kısım 7.12).

Son olarak Paul Davidson (1994), yeni Keynesyen analizi “yeni Keynesyenizmde hiçbir Keynesyen güç bulunmadığını” iddia ederek eleştirmektedir. Davidson’un Post Keynesyen bakış açısına göre yeni Keynesyenler, Keynes’in para teorisinin kritik yönlerine ilgi göstermemişlerdir (bkz. Bölüm 8). Ancak, Mankiw (1992) yeni Keynesyen analiz ile “anlaşılmı ş güç bir kitap” olarak tanımladığı *Genel Teori* arasındaki tutarlılığı önemli bir mesele olarak görmemiştir.

7.14 Yeni Keynesyen İktisadın Değerlendirilmesi

Yeni Keynesyenler yapışkan fiyat modellerine tutarlı mikro temeller geliştirmek için yaptıkları araştırmada ne kadar başarılı olmuşlardır? Barro'nun (1989a) yeni Keynesyen iktisat (kısaltma olarak NUKE terimi kullanmaktadır) hakkındaki nihai sonucu, bu fikirlerin reel iş çevrimleri modellerinde faydalı unsurlar olduğu gösterilmesine rağmen, NUKE modelleri "Keynesyen yaklaşımın düzeltilmesinde başarılı olamamışlardır". Tam tersine, Mankiw ve Romer (1991, s. 15) "yeni klasik argüman olan nominal katılıkların Keynesyen varsayımının teorik temellerinin yetersiz olduğu çürütülmüştür" sonucuna varmışlardır.

Keynesyen iktisat, özellikle 1968–82 döneminde temel doktrinlerine başlatılan teorik karşı–devrimlerin gücünün göz önünde tutulduğu son 30 yıl süresince dikkate değer bir direnç sergilemiştir. Bu direnç, Keynesyen analizin hem teorik yeniliklere ve hem de yeni ampirik bulgulara uyarlama kabiliyetine dayandırılmaktadır (bkz. Shaw, 1988; Lindbeck, 1998; Gali, 2002). Keynesyen iktisat sadece doğal oran hipotezini ve beklentiler ile genişletilmiş Phillips eğrisini kavrama yeteneğini kanıtlamakla kalmamış; ayrıca rasyonel beklentiler hipotezini de uygun hale getirmeyi ve reel iş çevrimleri okulunun anlayış ve metodolojisine dayanmayı başarmıştır (Ireland, 2004). Yeni Keynesyen teorisyenlerin, Keynesyen iktisadın temellerini mikroekonomik ve makroekonomik teorideki modern gelişmeler ile yeniden kurması ve düzeltmesi ile bu temel değişim devam etmektedir. İşgücü, ürün ve sermaye piyasalarındaki birçok eksikliğin vurgulanması ile yeni Keynesyen iktisat, yandaşları tarafından "heyecan verici" ve "dinamik bir araştırma programı" olarak görülmektedir (Stiglitz, 1992). Eleştirenlere göre ise yeni Keynesyenler, "eski şarabı yeni şişelerde" yeniden sunmaktan biraz daha fazlasını gerçekleştirmişlerdir.

Yeni Keynesyen iktisada dair değerlendirmesinde Lindbeck (1998), mevcut "makroekonomik teoreğin karmaşık yapısının", ekonomik analizin birçok farklı yolunun sayısız katkıları vasıtasıyla ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu süreç devam ettikçe ve reel iş çevrimleri analizi ile yeni Keynesyen sürüşmelerin yakınlaşan birleşimine yol açtıkça, makroekonomik teoriler üzerine yeni Keynesyen, yeni klasik ve reel iş çevrimleri gibi "geleneksel sınıflandırmalar", "büyük olasılıkla giderek anlamsız bir hale gelecektir".

Nobel Ekonomi Ödülü Konferansında Akerlof (2002), "Davranışsal Makroekonomi ve Makroekonomik Davranış" adlı çalışmasında yeni klasik modellere önemli eleştiriler ve geniş şekilde Keynesyen iktisadın güçlü bir savunma tanımını sağlamıştır. Akerlof, yeni klasik modellerin davranışsal varsayımlarının, birçok önemli makroekonomik olgunun peşinen reddedilmesine neden olacak düzeyde "ilkel" olduğunu iddia etmektedir. Bunlar, yeni klasik modeller tarafından öngörülen "gayri iradi işsizliğin varlığı"nın reddi, üretim ve istihdam gibi reel değişkenler üzerinde, beklenilse bile, para politikası etkisinin reddi, işsizliğin ve üretimin kendi doğal oranlarının üzerinde olduğunda deflasyonun hızlanamayacağı gerçeğini yok saymaktır. Akerlof, Neo-klasik sentez döneminin ortodoks Keynesyen modellerinin, tutarlı mikro temellere ihtiyacı olduğu konusunda Lucas ile aynı fikirde bulunmaktadır. Ancak, yeni klasik okul tarafından benimsenmiş ortodoks neo-klasik mikro temeller görmezden gelinerek, iktisatçılar tarafından yapılmış

büyük gelişme olan asimetrik bilginin etkisi, eksik rekabet ve “psikolojik ve sosyolojik gözlemlere dayanarak” kabul edilmiş varsayımların modellenmesinin görmezden gelinmesine büyük ölçüde devam edilmiştir. Akerlof, makroekonominin gelecekteki gelişiminin Keynes’in ruhu ile inşa edilecek bir “davranışsal makroekonomiye” bağlı olacağına inanmaktadır (ayrıca bkz. Stiglitz, 2000, 2002). Eğer “Keynesyen iktisat” Akerlof’un önerdiği yönde devam ederse böyle görünmeye devam edecektir.

N. GREGORY MANKIW

Gregory Mankiw 1958'de Trenton, New Jersey'de doğmuş ve 1980 yılında Princeton Üniversitesi'nden lisans düzeyinde mezun olarak 1984 yılında MIT'den (Massachusetts Institute of Technology) ekonomi alanında Doktora derecesini almıştır. 1985'ten itibaren, şu an Ekonomi Profesörü olduğu Harvard Üniversitesi'nde ders vermektedir.

Gregory Mankiw fiyat ayarlanması, tüketici harcamalarının belirleyici faktörleri ve ekonomik büyüme teorileri ve deneyleri üzerine çalışmaları ile bilinmektedir. Makroekonominin yeni Keynesyen okulunun en tanınmış öncü temsilcisidir. Mankiw'in en çok bilinen kitapları: David Romer ile birlikte editörlüğünü yaptığı, *Yeni Keynesyen İktisat, Cilt 1, Eksik Rekabet ve Yapışkan Fiyatlar* (*New Keynesian Economics. Vol. 1, Imperfect Competition and Sticky Prices*), (MIT Press, 1991); yine David Romer ile birlikte editörlüğünü yaptığı, *Yeni Keynesyen İktisat, Cilt 2, Koordinasyon Hataları ve Reel Katılıklar* (*New Keynesian Economics, Vol. 2, Coordination Failures and Real Rigidities*), (MIT Press, 1991); *Para Politikası* (*Monetary Policy*), (University of Chicago Press, 1994); ve *Makroekonomi*'dir (*Macroeconomics*), 5th Ed. (Worth Publishers, 2003).

Profesör Mankiw'in en ünlü makaleleri: Julio Rotemberg ve Laurence Summers ile birlikte yazdığı, "Makroekonomide Zamanlararası İkame" (Intertemporal Substitution in Macroeconomics), *Quarterly Journal of Economics* (1985); "Düşük Menü Maliyetleri ve Büyük İş Çevrimleri: Tekelin Makroekonomik Modeli" (Small Menu Costs and Large Business Cycles: A Macroeconomic Model of Monopoly), *Quarterly Journal of Economics* (1985); Lawrence Ball ve David Romer ile birlikte yazdığı, "Yeni Keynesyen İktisat ve Üretim–Enflasyon Değiş–Tokuşu" (The New Keynesian Economics and the Output–Inflation Trade-off), *Brookings Papers on Economic Activity* (1988); "Reel İş Çevrimleri: Yeni

Keynesyen Perspektif" (Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective), *Journal of Economic Perspectives* (1989); David Romer ve David Weil ile birlikte yazdığı "Ekonomik Büyümenin Ampiriklerine Katkı" (A Contribution to the Empirics of Economic Growth), *Quarterly Journal of Economics* (1992);, "Ulusların Büyümesi" (The Growth of Nations), *Brookings Papers on Economic Activity* (1995); ve "Enflasyon ve İstihdam arasında Değiştirilemez ve Gizemli Değiş-Tokuş" (The Inexorable and Mysterious Trade-off Between Inflation and Unemployment), *Economic Journal* (2001).

Profesör Mankiw ile 18 Şubat 1993 Harvard Üniversitesi'ndeki ofisinde söyleşi yaptık ve daha sonra Şubat/Mart 1998 tarihinde yazıştık.

Genel Konular

Sizce neden mikroekonomiye kıyasla makroekonomide çok fazla ihtilaf bulunmaktadır?

Bu zor bir soru. Mikroiktisatçıların olaylara nasıl yaklaştıkları konusunda, aralarında daha iyi bir uzlaşmanın olduğu kesinlikle doğru. Bir diğer ifadeyle, birçok mikroiktisatçı temel ve hareket noktası olarak fayda ve kar maksimizasyonu ile başlamaktadır. Bütün bir ekonomi ile ilgilendiğinizden dolayı makroekonomi bazı yönlerden daha zordur; bu nedenle çalışma alanı, herhangi bir problemi, gerçek dünyada olduğundan daha basit bir hale getirmek ve çözüm üretebilmek için daha fazla basitleştirici varsayımlar gerektirmektedir. Bence, bu basitleştirici varsayımların hangilerinin en doğal veya en faydalı olduğu üzerine bir ihtilaf bulunmaktadır.

Sizce makroekonominin neo-klasik tercih-teorisi temellerine sahip olması ne kadar önemli?

Şurası kesinlikle doğru ki, tüm makro olgular birçok mikro olgunun toplamıdır; bu anlamda makroekonomi kaçınılmaz bir şekilde mikroekonomi üzerine kurulmuş bulunmaktadır. Yine de tüm makroekonominin mikroekonomik temel ilkeler ile hareket etmesinin gerekli olduğuna emin değilim. Bir örnek vermek gerekirse, tüm biyolojik varlıkların parçacıklardan oluşmasından dolayı, bütün biyoloji bazı yönlerden parçacık fiziğinin bir toplamıdır. Bu ise, biyolojiye başlamanın doğal alanının, parçacık fiziği ve bunun toplamı ile başlanması anlamına gelmemektedir. Bunun yerine ben, büyük olasılıkla, alt-atomik parçacıklar düzeyinden değil, organizma veya hücre düzeyindeki teoriler ile başladım. Makroekonomi çalışırken, IS-LM modeli benzeri pek çok kullanışlı modelimiz bulunmasına rağmen bu modeller bireysel birimlerden hareket etmemekte ve bu noktadan kurulmamaktadır.

Sizce, son 25 yıl içerisinde makroekonominin gelişimi üzerine hangi makaleler veya kitaplar büyük etkide bulunmuştur?

En büyük etki, hiç şüphesiz ki Lucas tarafından sağlanmıştır. 1960'lardaki Keynesyen fikir birliği içerisine çatlaklar yerleşmiştir. Makroekonomiyi yeni önermeler ve şaşırtıcı yeni fikirlerle gerçekten ayrı bir yere çekmiştir. Bugün makroiktisatçılar arasındaki anlaşmazlıklar büyük ölçüde Lucas ve onun takipçilerinin

eleştirilerinden ortaya çıkmıştır. Bildiğiniz gibi, Lucas'ın çözümleri ile aynı fi-
kirde değilim ancak işaret ettiği problemleri oldukça ciddiye almaktayım. Benim
ve diğer yeni Keynesyenlerin gerçekleştirdiği pek çok çalışma da, Lucas'ın eski
Keynesyen düşüncelerde belirttiği problemlere bir yanıt olmaktadır.

*Bir sonraki sorumuzu bir ölçüde cevaplamış oldunuz. Kendi çalışmanız için siz
nereden ilham aldınız?*

Birçok etkinin birleşiminden. Bazı kısımlar, makroiktisatçıların eski nesillerinden
geliyor. Yaptığım birçok çalışmayı, Tobin, Modigliani ve Friedman'ın çalışmaları-
nın yapısı olarak görüyorum. Onların çaba harcadığı görüşlerde pek çok doğru
olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca Lucas'ın belirttiği problemleri çok ciddiye alıyo-
rum. Bir çok yeni Keynesyen çalışma 1960'ların Friedman-Tobin dünya görüşünü
yeniden düzenlemeyi çalışıyor. Şimdi neo-klasik sentez olarak adlandırılan olgu,
içerisinde büyük bir doğru unsura sahip bulunmaktaydı. Diğer yandan, Lucas'ın
kuvvetli bir şekilde işaret ettiği problemleri de içeriyordu. Neo-klasik sentez için-
de doğruluk unsuru devam ederken, bu problemleri düzeltmeye ve Lucas'ın endi-
şelerini ele almaya ihtiyaç duyuyoruz.

Keynes ve Genel Teori

*1950'lerin sonlarında ortaya çıkan neo-klasik sentezin bir yorumu Genel Teori'nin
daha genel bir klasik modelin özel bir durumu olduğunu ileri sürmektedir. Bu yo-
ruma katılır mısınız?*

Klasik ve Keynesyen modelin fiyatların uyarlanması üzerine farklı varsayımları
bulunduğunu söylemeliyim. Benim görüşüme göre klasik model, tam fiyat esnek-
liğini varsaymakta ve dolayısıyla bu varsayımı kuran akla yatkın bir ufuk tarif et-
mektedir. Bu süreç, yıllarla ifade edilen bir dönemden ziyade muhtemelen yıllarla
ifade edilen bir dönemi tanımlamaktadır. Keynesyen model, ücret ve fiyatların
göreceli katı ve yavaş ilerleyen bir ufuk uygulamaktadır. Her iki model de, bizim
çalışmak istediğimiz ufka bağlı esnekliğin değişken derecesine ve fiyatlarda du-
rağanlığa imkan veren daha genel bir modelin özel durumlarıdır. Yirmi beş veya
on yılın üzerinde bir süreçte, politikaların etkilerini çalışmak istediğimizde fiyat
esnekliğinin derecesi üzerine farklı varsayımlar yaratmak isteriz.

Sizce neden Genel Teori'nin birçok çelişkili yorumu bulunmaktadır?

Pek çok çelişkili yorum bulunmaktadır, çünkü Keynes çok fazla farklı düşüncelere
sahipti. Düşüncelerin hep birlikte paketlenmesi gerekli değildir, bir diğer ifadeyle
bazı insanlar bir takım düşünceler ile ilgilenmekte ve Keynes'in söylediklerinin
merkezinde olan gerçeğin bu olduğunu söylemekte ve diğer insanlarsa diğer dü-
şüncelerle ilgilenmektedirler. Burada sorun, iş çevrimi olarak adlandırdığımız pi-
yasa eksikliklerine baktığımızda, *Genel Teori*'den elde edilen genel düşüncelerin
hangisinin en önemli olduğudur? *Genel Teori* içerisinde bir kerede anlaşılması zor
olan pek çok düşünce bulunmaktadır. Bazıları oldukça önemli iken, bazıları özel
öneme sahip değildir. Anlaşmazlıklar, Keynes'in dünya görüşünün farklı tarafları-
nı seçmek ve bunları vurgulamaktan ileri geliyor.

Eğer Keynes 1969'da yaşıyor olsaydı, Ekonomi dalında ilk Nobel Ödülünü alabileceğini düşünür müydünüz?

Tabii ki, şüphesiz. Bence bu yüzyılda oldukça önemli birkaç iktisatçı bulunmaktadır ve Keynes'in herkesin listesinde olacağına dair hiçbir kuşku yok.

Yeni Klasik Makroekonomi

Siz yeni klasik makroekonomiyi monetarizmden ayrı bir okul olarak mı görüyorsunuz?

Bence öyle. Benim izlenimime göre, monetarizm para arzındaki dalgalanmaların, toplam talep ve toplam gelirdeki dalgalanmaların öncelikli sebebi olduğunu söyleyen bir okul iken, yeni klasisizm toplam talepteki dalgalanmaların beklenmeyen bir fiyat sürprizi vasıtasıyla önemli olabileceği üzerine özel bir teoridir. Lucas tarafından ileri sürülen bu fiyat sürprizi görüşü, bence, monetarizmden sonraki adımdır. Çok yakın geçmişte, yeni klasik iktisatçılar ilgilerini monetarizmin anti-tezi olan reel iş çevrimleri teorisine döndürmüşlerdir.

Sizce, tüm yeni klasik katkıların makroekonominin gelişiminde faydalı etkisi bulunmuş mudur?

Fikir çatışması sağlıklıdır ve yeni Keynesyen okul büyük ölçüde yeni klasik okula karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bu çatışma daha büyük doğrulara yol göstermekte ve bu durum yararlı olmaktadır. Bir çok katkıları, özellikle reel iş çevrimleri teorisi zaman içerisinde büyük ihtimalle ayakta kalamayacaktır. Politikanın zaman uyumsuzluğu üzerine literatür ayakta kalacak bir katkıdır ve son yirmi yılda politika analizine yapılan en önemli katkılardan biridir.

Rasyonel beklentiler hipotezi ne kadar önemlidir?

Uygulama yapan tüm makroiiktisatçılar için, şimdi çalışan bir hipotez haline gelmesi bakımından önemlidir. İktisatçılar her zaman insanların karar alırken rasyonel olduklarını, faydalarını ve rasyonel bir şekilde karlarını maksimize ettiklerini varsayarlar. İnsanların beklentiler oluşturarak ve sonra irrasyonel bir şekilde hareket ettikleri durum haricinde, insanların rasyonel olduğunu varsaymak bize tuhaf gelebilir. Rasyonel beklentiler hipotezinin, başlangıçta inandığımız şekilde tüm genel etkileri bakımından önemli olduğunu düşünmemekteyim. Başlangıçta insanlar, politikanın etkinsiz olması üzerine her türlü özelliğe sahip olduğunu düşündüler.

Bu, daha çok piyasa-temizleme varsayımıyla ilgili değil mi?

Kesinlikle. İnsanlar, piyasanın temizlenmesi gibi diğer varsayımların hakikaten önemli olduğunu ve rasyonel beklentilerin sanıldığı kadar mükemmel etkisinin olmadığını anladılar.

Siz 1980'lerin başında ABD'de ve İngiltere'de olan deflasyon deneyiminin yeni klasiklerin zahmetsiz deflasyon iddiası karşısında kesin bulgu sağladığı görüşünü

sorguladınız. Bu, deflasyonun beklenmedik olmasından dolayı mıydı?

İki yeni klasik görüş bulunmakta. İlki Lucas'ın sürpriz fiyat teorisi. İkincisi reel iş çevrimleri teorisi. İkinci görüş, paranın öngörülmesi veya öngörülememesinin bir önemi olmadığını söylemektedir. Bu konu üzerine benim düşüncem, bu durumun kesinlikle bulgular ile değişiklik göstereceğidir. Larry Ball yazdığı makalesinde çok fazla sayıda ülke için, önemli düzeyde bir deflasyona sahip olduğunda, düşük üretim ve yüksek işsizlik süreci ile ilişkili olduğunu sistematik olarak göstermektedir [bkz. Ball, 1994]. Dolayısıyla, bence bu durumda bulgu tamamen açıktır. Bu bulgu, daha çok erken yeni klasik teoriye uygundur. Volcker'ın enflasyonu düşüreceğini söylediği ABD'de bile enflasyonsuzluğun öngörülemediği konusunda büyük ölçüde haklısınız. Enflasyon beklentilerine dair bir çok ölçüm, resesyonun yoluna girdiği resesyon sonrasına kadar düşmemiştir. Ben, güvenilirliğin, nasıl maliyetli bir dezenflasyonun olacağının bir belirleyicisi olduğu görüşüne katılıyorum.

Keynesyenizm ve Yeni Keynesyenler

Siz kendinizi bir Keynesyen olarak sayıyor musunuz?

Sayıyorum, farklı insanların *Genel Teori*'yi okuyarak, farklı unsurları önemli olarak çıkardıkları gibi Keynesyen teriminin farklı insanlara farklı anlamlar ifade ettiği için, ben her zaman bu terim hakkında endişeliyim. İnsanlar Keynesyen kelimesini oldukça farklı yönlerden kullanıyorlar ve terimin aydınlatıcı olmaktan ziyade kafa karıştırıcı olması nedeniyle son zamanlarda bu terimi kullanmaktan kaçınmaya çalışıyorum. İş çevrimlerinin bazı piyasa eksikliği çeşitlerini büyük çapta göstermesine inanmam anlamında kendimi bir Keynesyen olarak düşünüyorum. Bu anlamda, Milton Friedman da ayrıca bir Keynesyendir. Benim görüşlerim John Maynard Keynes'ten olduğu kadar Milton Friedman'dan da meydana gelmiştir. Bazı kişiler, Keynesyen kelimesini, hassas ayar ekonomisi düşüncesi ve bundan dolayı hükümetin tüm inen ve çıkan hareketleri kontrol edeceği anlamında ele alıyorlar. Diğer kişiler ise bu terimi bütçe açığının kötü bir şey olmadığı görüşü olarak ele alıyorlar. Ben, her iki görüşü de onaylamıyorum. Bence *Genel Teori*'nin genel teması piyasa eksikliğini işaret ettiğinden dolayı bizim esas olarak endişelenmemiz gereken şey iş çevrimi olgusudur. Bu şekilde, ben bir Keynesyenim, ancak daha önce söylediğim gibi Milton Friedman da.

Phillips eğrisinin bozukluğu Ortodoks Keynesyenizm için ölümcül müydü?

Bu durum toplam arz eğrisinin üzerine iyi bir teörinin yokluğunu vurgulamıştır. Ortodoks Keynesyenlerin sahip olduğu şey, toplam talep üzerine oldukça iyi bir teorilerinin bulunmasıydı. IS-LM modeli toplam talebin nasıl belirlendiği üzerine düşüncenin genel yapısını gayet iyi göstermiştir. Sorun, bir kez toplam talebe sahip olduğunuzda - P-Y uzayında aşağı eğimli bir eğri - hala iyi bir toplam arz eğrisi anlatısına ihtiyacınızın bulunmasıdır. Phillips eğrisi hiçbir yerden ortaya çıkmamıştır. Bu, neden bu şekilde bakılması gerektiğini, politika karşısında nasıl değişebileceğini ve bunu neyin istikrarsız yapabileceğini gösterecek belirli iyi teoriler olmadan, veriler içerisindeki gerçeklerin tamamen ampirik bir tanımlaması-

dır. Dolayısıyla, bu konu üzerine iyi bir teoriye sahip değildik ve Phillips eğrisinin bozulması bu durumu oldukça görünür kıldı ve Lucas'ın ileri sürdüğü daha genel bir eleştiriye imkan sağladı. Arz tarafındaki eksiklik her zaman bir zayıflıktı, ancak Phillips eğrisi bozulana kadar dikkate alınmamıştı.

Yeni Keynesyen makroekonominin esas kısmı olarak neyi özetlersiniz?

Esas kısımlar, büyük ölçüde politika-amaçlı olmaktan ziyade teoriktir. Yeni Keynesyenler neo-klasik sentez tarafından özetlenen dünya görüşünü kabul etmektedirler: ekonomi kısa dönemde kendi denge düzeyinden sapabilir ve para ve maliye politikaları reel ekonomik faaliyetler üzerinde önemli etkilere sahip bulunmaktadır. Yeni Keynesyenler, neo-klasik sentezin Lucas ve diğerlerinin iddia ettiği gibi kusurlu olmadığını söylemektedirler. Yeni Keynesyen okulun amacı büyük ölçüde Lucas tarafından ortaya atılmış bu teorik problemleri çözmek ve ihtiyacımız olan, daha iyi mikro temeller tarafından desteklenen modeller de Lucas'ın argümanlarını kabul etmektir.

Öyleyse Post Keynesyenler tarafından savunulan gelir politikası lehine olan görüşleri onaylamıyorsunuz?

Hayır, hepsini değil. Hükümet, ücret ve fiyatları belirleme işine girmesi iyi değil. Ücret ve fiyatların belirlenmesi serbest piyasaya bırakılmalı.

Yani siz Galbraithçi değilsiniz?

Kesinlikle hayır [gülerek].

Yeni Keynesyen makroekonomi için eksik rekabet teorisi ne kadar önemlidir?

Yeni Keynesyen iktisadın büyük bir bölümü, firmaların neden zaman içerisinde yaptıkları şekilde, fiyatları belirlediklerini ve ayarladıklarını açıklamaya çalışmaktadır. Tam rekabet koşulları içinde firmaların fiyatlarının ne olacağı üzerine herhangi bir tercihleri bulunmamaktadır. Rekabetçi firmalar fiyat-alıcıdır. Eğer fiyat belirleyen firmalar hakkında konuşmak istiyorsanız bunu yapabilecek kapasitede olan firmalar hakkında konuşmalısınız ve bu firmalar bazı piyasa gücüne sahip firmalardır: bunlar eksik rekabettedir. Bundan dolayı bence eksik rekabet, fiyat belirlenmesi üzerine görüşün merkezindedir ve bundan dolayı yeni Keynesyen iktisadın esasıdır.

Bu tuhaf bir durum, çünkü eğer 1930'ları düşünürseniz, Cambridge'de Keynes ve Joan Robinson bulunmaktaydı. Joan Robinson eksik rekabet teorisini geliştirmiş ve Keynes Genel Teorisi'ni geliştirmişti. Bu iki fikrin bir araya gelmesi neden bu kadar uzun sürdü?

Keynes'in bugün bizim yaptığımız gibi, modelini mikro temellere dayandırarak kurması üzerine kaygılandığını düşünmüyorum. Joan Robinson, daha sonra Keynes'in makroekonomisinin ele alınmasında çok faydalı olduğunu gösteren mikroekonomiyi geliştirmiştir. Keynes, Robert Lucas'ı okumamış olmakla, toplumun mikroekonomisini geliştirmek üzerine endişe etmemiştir [gülerek].

Bir anlamda Post Keynesyenler sizin ilerinizde değil mi? Paul Davidson gibi insanlar yıllardır eksik rekabeti, mikro temeller olarak ele almaktalar. Yani, yeni Keynesyenler basitçe Post Keynesyenlerin bir süre önce yaptıklarına mı yetişiyorlar?

İkisinde de eksik rekabetin geniş bir teması bulunmakta, ancak detaylar benzer değil. Benim izlenimim, yeni Keynesyen iktisadın Post Keynesyenlerden daha çok neo-klasik sentez ile uyumlu olduğudur.

Alan Blinder'in son zamanlardaki araştırmalarına açık bir şekilde aşinasınız. Bu çalışmalar yeni Keynesyen görüşleri destekliyor mu? [bkz. Blinder, 1991]

Alan, çeşitli farklı yeni Keynesyen görüşleri değerlendirme yöntemi sağlamaktadır. Ücret ve fiyat katılıkları üzerine pek çok yeni teori bulunuyor. Bu teorilerin hangilerinin doğru ve yanlış olduğunu, firmalara nasıl ücret ve fiyat belirlediklerini sormak üzere adilane bir yeni bakış açısı kullanarak çözümlemeye çalışmaktır. Bu fevkalade bir iştir, fakat sonunda ne öğreneceğimiz halen daha belirsiz. Alan, hala makaleler ortaya koymakta ve biz tüm sonuçları henüz göremedik. Amaç, hangi teorileri beğeneceğimize veya beğenmeyeceğimize karar verme hususundan birini sağlamak. Bu oldukça heyecan verici bir proje.

Yeni Keynesyenler tarafından reel katılıklar ve nominal katılıklar arasında önemli bir ayırım yapıldığı görülüyor. Bu ayırımı yapmak neden önemli?

Nedeni nisbi fiyattaki katılık olan, reel katılığın parasal yanlılığın bir sebebi olmasıdır. Örneğin, sendikalar dengeden uzak katı reel ücret belirleyebilirler. Paranın tesir etmesi için herhangi bir nominal kaldıraç yaratmamasından dolayı, katı bir reel ücret, paranın yansız olmadığına inanmak için bir sebep sağlamayacaktır. Makro teorisyenlerinin çözmeleri gereken esas sorun olan, paranın yanlı olması için yapışkan fiyatlar gibi bazı nominal katılıklara ihtiyacınız bulunmaktadır. Bunu belirttikten sonra, dünyada çeşitli reel katılıklar olduğu görülmektedir – örneğin, sendikalar ücretleri denge düzeyinin üzerinde belirlemektedirler. Sorun, nominal ve reel katılıkların birbirlerini karşılıklı etkileyip etkilemediğidir. Bu literatürün önemli konularından biri, esas olarak Larry Ball ve David Romer sayesinde, reel ve nominal katılıkların birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirdiklerinin görülmesidir. Aslında reel katılık nominal katılığı, tersine nazaran daha önemli yapmaktadır.

Menü maliyetleri literatürünü eleştirenler bunun iş çevriminin açıklamasında küçük bir bahane olduğunu öne sürüyorlar. Makroekonomi üzerinde küçük menü maliyetlerinin nasıl böyle büyük etkileri olabilir? [bkz. Barro, 1989a]

Menü maliyetlerinin oldukça küçük olduğu gayet açık. Firmalar fiyatlarını değiştirdiklerinde büyük maliyetleri üstlerine almıyorlar. Bununla beraber resesyonların çok maliyetli olaylar olduğu da ayrıca gayet açık. Sorun, bu görece küçük menü maliyetlerinin, görece maliyetli iş çevriminin anlaşılmasının esas kısmının olup olmayacağıdır. Bu literatür, firmalar tarafından yapılan fiyat ayarlamalarının dışsal etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Firma fiyatı yapışkan bir şekilde tutmaya karar verirse, bu karar firma için ekonomi üzerinde olduğu kadar maliyetli olmayacaktır.

Yeni Keynesyen düşüncenin içerisinde etkin ücret ve içerideki–dışarıdaki teorileri nasıl uyum sağladı?

Her iki teori de reel ücretlerin neden emek piyasasında denge düzeyine doğru hareket etmedikleri gibi reel katılıklar için belirli açıklamalar sağlamaktadır. Daha önce söylediğim gibi, reel katılıklar ve nominal katılıklar birbirlerini tamamlayabilirler. Bir diğer ifadeyle, katı reel ücretlerin içeridekiler–dışarıdakiler ve etkin ücret açıklamaları, bazı anlamlarda katı fiyatların menü maliyeti hikayesi ile birbirini tamamlamaktadır.

Hysteresis görüşü yeni Keynesyen makroekonomi için çok önemli midir?

Esasen, ben çok önemli olduğunu düşünmüyorum. Bir resesyonun ekonomi üzerinde uzun-ömlürlü etkilere sahip olabileceği ve resesyonun başlangıç etkisi geçtikten sonra kalıcı etkiler bırakabileceği ilginç bir düşünce. Örneğin, 1980’lerde Avrupa’daki yüksek işsizlik, herhangi birinin standart modeller ile açıklama yapamayacağı kadar uzun sürmüştür. Ancak bu görüş yanlış sonuçlarırsa bizim teorilerimizin değerini düşürmeyecektir. Bu enteresan fakat farklı bir konudur.

NAIRU kavramını ve Friedman’ın doğal oranını, aynı veya farklı görüşler olarak mı görüyorsunuz?

Aslında ben her zaman bu ikisini aynı olarak düşündüm. Çoğu yeni Keynesyen model bir tür doğal oran içermektedir; bu anlamda Milton Friedman tartışmayı kazanmış oluyor. Çoğu yeni Keynesyen, *hysteresis* ile çalışan küçük bir topluluk haricinde, doğal oran hipotezine güvenmektedir. Doğal oran hipotezi epey sağlamlaştırılmış bulunuyor.

Tam istihdam kavramı hakkında ne dersiniz? 15–20 yıl önce tam istihdam kavramının esas alınmadan makroekonomi ile ilgilenmek düşüncesi zordu. Gayri iradi işsizlik gibi meseleler üzerine ne yapacağız? Lucas bu kavramdan vazgeçmemizi öneriyor, sizin bu konudaki görüşleriniz nedir? [bkz. Lucas, 1978]

Bence, gayri iradi işsizlik var. Yeni Keynesyen literatürün bir kısmı, gayri iradi işsizliğin neden var olduğunu, reel ücretlerin neden emek piyasasını dengelemek için intibak etmediğini açıklamak üzere emek piyasası modellerini ortaya koymaktadır. Örneğin, etkin ücret teorileri ve içerideki–dışarıdaki teorileri için bir çok gerekçelik bulunuyor.

Yeni Keynesyenler tam istihdamı doğal oran olarak mı düşünüyorlar?

Tam istihdam kavramının, doğal oranı bazı anlamlarda arzu edilen olarak ileri sürmesinden dolayı bu terimden sakınıyorum. Bence, uzun dönemde para politikası tarafından etkilenmeyen, ekonominin eğilim gösterdiği uzun-dönem işsizlik oranı olarak bir miktar doğal oran bulunmakta. Bu herhangi bir politika müdahalesine karşılık olarak bir değişmez anlamına gelmemektedir. doğal oranı artırmak veya azaltmak için, asgari ücret, işsizlik sigortası kanunları, çalışma hayatına dair eğitim politikaları gibi emek piyasasına yapılabilecek şeyler bulunmaktadır. Hükümetin doğal oranı değiştirmek için yapabileceği her türlü şey mevcuttur. Yerinde

emek piyasası politikalarının, istihdamı bu oranın üzerine çıkarabileceğinden dolayı, ben bu durumu tam istihdam olarak adlandırmaktan hoşlanmıyorum.

İşgücü piyasasına baktığınızda adil olmayı hesaba katmak sizce ne kadar önemlidir? Burada, adalet düşüncesinin önemini belirten George Akerlof, Janet Yellen ve Robert Solow'un çalışmalarını göz önünde tutuyoruz. Bu çalışmalar belki yeni Keynesyenlerin psikoloji ve sosyoloji literatürüne daha yakından bakmaya başlamasını önermemekte midir? [bkz. Akerlof ve Yellen, 1990; Solow, 1990]

Bu yazılan makalelerin birçoğu son derece ilgi çekicidir. Neo-klasik varsayımlardan vazgeçmemizi gerektirmek için henüz çok da fazla zorlayıcı unsur bulunmuyor. Kendi çalışmalarında da henüz yapmıyorum, ama bunu yapan diğer kişilerin çalışmalarını okumaktan kesinlikle mutluluk duyuyorum [gülerek].

Sizin yakın zamanda yeni Keynesyen iktisat üzerine toplanmış makalelerinizden düzenlenmiş kitabınızda, "yeni Keynesyen makroekonominin kolaylıkla yeni monetarist iktisat olarak sınıflandırılabilirliğini" söylüyorsunuz. Tam olarak ne demek istiyorsunuz? [bkz. Mankiw ve Romer, 1991]

Reel iş çevrimi okulu tarafından ortaya atılmış meydan okuma, paranın yansız olup olmadığı, eğer yansızsa, neden yansız olduğu? Sorusudur. Friedman ve Tobin yirmi yıl önce tartışırken, üzerinde anlaştıkları bazı şeyler vardı. Gerçekten önemli olan, Fed'in ekonomi içinde etkili bir oyuncu olduğu önermesi üzerinde mutabık kalmışlardı. Reel iş çevrimi okulu para politikalarının herhangi bir reel etkilerinin bulunmadığı modeller yazarak bu önermeye meydan okudu. Yeni Keynesyen modellerin yapmaya çalıştıkları şey, paranın neden yansız olmadığını, makro düzeyde para yanlılığını açıklamak için hangi mikroekonomik eksikliklerin gerektiğini tespit etmektir. Dolayısıyla, bu modeller, geleneksel Keynesyen ve monetarist görüşün her ikisini de desteklemeye çalışmaktadır.

Friedman, Brunner ve Meltzer'in görüşlerinin denge iş çevrimi teorisyenlerine oranla Keynesyenlerinkine daha yakın olduğu konusunda Stanley Fischer ile aynı fikirde misiniz? [bkz. Fischer, 1988]

Evet, kesinlikle. Reel iş çevrimi modellerinin özü Fed'in herhangi bir rolünün bulunmamasıdır, oysa bence Brunner, Meltzer ve Friedman, Fed'in çok önemli olduğu üzerine Tobin ile hemfikirler. Hiçbirisini, reel iş çevrimi teorisyenlerinin ele aldığı şekilde paranın yansız olduğunu iddia etmemektedir.

James Tobin ekonomide iyi makalelerin sürprizler içerdiğini belirtmektedir. Yeni Keynesyen makalelerin açık sürprizleri nelerdir? [bkz. Tobin, 1988]

Büyük sürprizlerden bir tanesi, birisinin menü maliyeti modelleri ile kişilerin düşündüklerinden çok daha ileri gidebileceğidir. Pek çok kişi, bu modelleri fiyat katılığı üzerine saçma bir düşünme şekli olarak görmeye alışmıştır. Yeni literatürün yapmaya çalıştığı şey, hayır demektir, belki de menü maliyeti modellerini ciddi şekilde ele almalıyız. Bence reel ve nominal katılıklar arasındaki tamamlayıcılık bir sürprizdir. Daha önce belirttiğim gibi, yeni Keynesyen literatürün şimdiye kadar hayal kırıklığı yaratan özelliklerinden biri benim hoşlandığım gibi ampirik

olmamasıdır. Bu, şimdi bazı araştırmalarda çözülmeye çalışılan bir problem. Burası, sonunda literatürün gitmesi gereken yerdir. Daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç bulunuyor.

Peter Howitt, Keynesyen bir toparlanmadan; Alan Blinder Keynesyen bir restorasyondan bahsetmekte; sizin ise reenkarnasyon terimini tercih ettiğinizi görüyorsunuz. Farklı terimlerin kullanılmasında önemli bir şey var mı? [bkz. Howitt, 1990; Blinder, 1992b ve Mankiw, 1992]

Başka bir bedende yeniden doğum anlamına geldiğinden dolayı reenkarnasyon terimini seçtim. Yeni ve eski Keynesyen iktisat arasında bir çok benzerlik bulunurken pek çok farklılık da bulunmaktadır ve ben bunu vurgulamak istiyorum. Bazı anlamlarda Keynes'in ruhu geri getirilmekte ama eski Keynes'e benzemektedir. Gerçekte Keynes yeni Keynesyenleri hiçbir şekilde tanıyamabilirdi. Genellikle, insanlar kendilerini reenkarne olduktan sonra tanıyamayabilirler. Bundan dolayı ben reenkarnasyon terimini kullandım [gülerek].

Sizin çalışmanızın, Keynes'e riayet ederek ruhen sadık, fakat detayda eleştirel olduğunu söyleyebilir misiniz?

Bence, bu açık. Mikro temelleri daha ciddiye alma anlamında Keynes'in ötesine geçmeye çalışmaktayım. Alan Blinder'in yazdığı "Lucas'tan sonra Keynes" makalesinin isminin büyük ölçüde yeni Keynesyenleri tanımladığını düşünüyorum. Keynes'in bazı düşüncelerini ve ayrıca Lucas'ın bazı eleştirilerini de oldukça ciddiye alıyoruz. [bkz. Blinder, 1986]

Keynes'in de bir yeni Keynesyen olabileceğini düşünür müsünüz?

Bilmiyorum; bence Keynes pek öngörülebilir bir kişi değildi. Tahminimce yeni Keynesyenizm içinde beğendiği ve beğenmediği bazı şeyler görebilirdi.

Reel İş Çevrimi Teorisi

Yakın zamanda, reel iş çevrimi teorisinin bilimsel tartışmalarında harekete geçirici ve teşvik edici önemli bir fonksiyona olanak sağladığı fakat en sonunda yaklaşımın çürüğe çıkarılacağını öngörmektesiniz. Reel iş çevrimi teorisine başlıca itirazlarınız nelerdir? Zayıflıkları nelerdir, teorik, ampirik veya her ikisi de mi?

Benim itirazlarım esas olarak ampirik yönden. Teorik olarak mükemmel modeller ve onların uygulamalarının büyük bir kısmını oluşturmakta. Bunlar oldukça aşırı tutumlu modellerdir. Fakat ben gerçek dünyaya baktığımda, Milton Friedman ve James Tobin'in gördüğü gibi, ABD'de çok güçlü bir Fed veya İngiltere'de Merkez Bankası'nın olduğunu görüyorum. Deflasyon dönemlerinin düşük üretim ve yüksek işsizlik dönemleri olduğuna dair ülkeden ülkeye çok fazla bulgu bulunmaktadır. Bu etkiler, reel iş çevrimi modellerinde hiçbir şekilde bulunmamaktadır. Bence, iş çevrimi için, modellerinde öne çıkardıkları esas itici güçler olan – teknoloji şokları – çok önemli değil.

Reel ücretin konjonktürle aynı yönlü davranışı, bu teorilerin güçlü bir özelliği değil mi? Yeni Keynesyenler iş çevrimi üzerindeki reel ücret hareketini nasıl açıklamaktalar?

Teoriler, aynı yönlü ücretleri öngörmekteler. Bu konuda modellere dikkatli bir şekilde bakmamış olmama rağmen benim anladığıma göre, bu modeller konjonktürle oldukça aynı yönlü, reel ücretleri tahmin etmekte. Reel ücretlerin aynı yönlü olduğu doğru iken, bu bulgu üzerine değerlendirmem, bunların sadece hafif bir şekilde aynı yönlü olduklarıdır. Bundan dolayı, bu teorilerin oldukça aynı yönlü reel ücretler öngörmeleri gerçeği ve bunların sadece hafif şekilde aynı yönlü olduklarını gösteren veriler, bu modelin bulgular ile uzlaşısı içerisinde bulunmasını zor bir hale getirmektedir. Bence reel ücret bulgusunu açıklamak zor değil. Ücretlerin ve fiyatların zaman içerisinde durağan oldukları bir dünyaya inanıyorsanız, reel ücretin konjonktürel davranışı, ücretlerin veya fiyatların daha fazla durağan olup olmayacaklarına dair gerçekten bir sorun olacaktır. Aslında reel ücretler tahminen olarak çevrimsiz, belki hafifçe aynı yönlü, bana göre, ücretler ve fiyatlar basitçe aynı derecede yapışkan durumdadır. Bu, fiyatların ortalama olarak yılda bir kez değiştiğini ve bildiğimiz üzere yılda bir kez pek çok ücret değişikliği olduğunu söyleyen, Alan Blinder'ın bulguları ile tutarlıdır. Bu yüzden bence, açıklama bulguların pek çoğu ile tutarlı bulunmaktadır.

Konjonktürle aynı yönlü verimliliği nasıl açıklarız? Bazı Keynesyenler bunun emek gömülemesinden dolayı olduğunu iddia ediyorlar.

Verimliliğin konjonktürle aynı yönlü davranışı, teknoloji şoklarına inanmayan insanlar için bir bilmece. Verimliliğin neden konjonktürle aynı yönlü olduğuna dair geleneksel açıklama emek gömülemesidir. Resesyon dönemlerinde, firmalar ihtiyaç duymadıkları işçileri tutarlar ve böylece bir sonraki yükseliş sırasında bu işçileri hala elde hazır bulabilir. Bu teoriler bana oldukça anlam ifade etmekte. Yapmam gereken çok işim olduğunda sekreterimi çok çalıştırdığımı biliyorum; bu yüzden onun verimliliği konjonktürle aynı yönlü. Daha fazla işim olduğunda kendimin de çok çalıştığını biliyorum [gülerek]. Bence, emek gömülmesi ve konjonktürle aynı yönlü çalışmanın önemli olduğuna dair oldukça çok gündelik bulgular bulunmaktadır.

Makroekonomik Politika

Keynesyen iktisadın esas görüşlerinden biri toplam talebin ekonomiyi harekete geçireceğidir. Sizce hangi koşullar altında bir hükümet, talebi gerçekten canlandırmalıdır?

Burada iki soru var. Öncelikle, ne zaman hareket etmelidir? İkinci olarak, nasıl hareket etmelidir? Yani, para mı yoksa maliye politikasını mı uygulamalıdır? İlk soruda, toplam talebin tam istihdamı çok düşük oranda sağladığı zaman toplam talebin canlandırılması gerekir – bir diğer ifadeyle, çok yüksek işsizlik gözlemlendiğinde veya işsizliğin yükseleceğine inanmanız için bir sebep bulunduğunda. Birçok yeni Keynesyen teoremin politika çıkarımları, aslında 1960'lı yılların neo-klasik sentezinin politika çıkarımlarına geri döndürmektedir. Politika üzerindeki

bazı tartışmalı kısıtlamalar bugün hala güncelliğini korumaktadır. Yeni Keynesyenlerin fiyatların durağan vb. olması üzerine söyledikleri her şeyi kabul etseniz bile, hükümetin şoklara zamanında karşılık verme konusunda ne ölçüde başarılı olduğu sorunu varlığını korumaktadır. Bu tartışmada, ben büyük ölçüde Milton Friedman'ı desteklemekteyim. Hükümetler uygun zaman içerisinde şokları algılama da oldukça kötüdür ve şoklara karşılık verdiklerinde genellikle oldukça geç ve amaca zarar verirler. Bu sebepten, piyasa aksaklığının bir işareti olarak iş çevrimini gördüğümde, ayrıca bir hükümetin düzeltmek için kabiliyetinin oldukça sınırlı olduğu bir çeşit piyasa aksaklığı olduğunu düşünmekteyim. Eğer çok derin kalıcı bir resesyona sahip durumdaysak, elbette Büyük Buhran benzeri gibi bir durumda, hükümetin bir şeyler yapma nedeni ortaya çıkabilir. II. Dünya Savaşı sonrası deneyimlediğimiz, görece küçük hareketlilikler için, hükümetin yaptıklarından daha iyisini yapabileceği belli değildir.

Sizce Keynes, politikacıların teknokratlar tarafından tavsiye alacakları ve doğru hareketlerde bulunacakları düşüncesinde politik olarak naif miydi? Burada kamu tercihi teorisi literatürü ve politik iş çevrimleri literatürü aklımıza geliyor. Gerçekten, ellerine maliye ve para politikası uygulama araçlarını geçirdiklerinde bunları doğru yolda kullanacaklarına dair politikacılara güvenebilir miyiz ?

Bence, bu ciddi bir kaygı, fakat bu problemi çözmenin bir çok yolu bulunuyor. Örneğin, daha bağımsız merkez bankasına sahip ülkelerin ortalama olarak düşük enflasyona sahip olduklarını gösteren geniş bir literatür bulunmaktadır. Düşük bağımsızlığa sahip merkez bankası ile, daha fazla politik baskılar ve bu yüzden enflasyonist politikaları takip etme olasılığı oldukça yüksek olacaktır. Bir ölçüye kadar teknokratların oluşturduğu merkez bankalarını bağımsızlaştırmak gibi politik sorunların etrafında bir takım yollar vardır. Bu sebepten dolayı, bağımsız bir merkez bankası, tümüyle hassas ayara göre her zaman politikacılar tarafından yürütülen maliye politikasına kıyasla ekonomi ince-hassas ayarlamada daha iyi olacaktır.

Zaman tutarsızlığı üzerine olan literatürün, para politikası için bir tür kural sorumluluğu ikna edici bir durum sağladığını söylemişsiniz; ayrıca mali kuralları da destekliyor musunuz?

Mali kurallar oldukça iyi bir şekilde ustalıkla işlenmelidir. Çok katı dengeli bir bütçe değişikliği felaket olabilir. Resesyon ve savaşlar gibi belirli zamanlarda, bütçe açığı yürütmek uygun olabilir. Yani her mali kuralı, bütçe açığının uygun politika karşılığı olduğu özel koşulları göz önünde bulundurmalıdır. Mali kural kendi kendine kötü bir fikir değildir ancak çok iyi bir şekilde düzenlenmelidir ve ben şimdiye kadar böyle bir düzenleme görmedim.

Eğer ekonomiye öngörülemeyen bir şok geldiğinde, hükümetin kuralları ihlal ederek bazı keyfi hareketlerde bulunması, düzenleme kuralları ile ilgili problemlerden biri değil midir? Bir kuralın gerçekten bağlayıcı olabilmemesi tartışılmak zor değil mi?

Bu sorunun iki kısmı bulunuyor. İlk olarak, kural bağlayıcılığını nasıl yapabilirsiniz? İkinci olarak, kural bağlayıcılığını yapmak istiyor musunuz? Kural bağlayıcı-

lığını gerçekleştirmenin bir yolu itibardır. Bir çok kural uzun zamandır süregelen geleneklerin oluşturduğu kurallardır ve insanlar bu gelenekleri bozmak istemezler. Diğer dayatmacı kuralların kanunlara daha fazla harfiyen uyan yolu, bunları anayasa içerisine yazmaktır. Bence sizin ortaya attığınız zor soru, kuralları bağlayıcı yapmak istiyor muyuz? Mesele, öngörülemeyen olaylara karşılık olarak çok iyi çalışabilecek bir kural yazıp yazamayacağınız. Eğer kurallara bağlı kalmak çok maliyetli hale gelirse, insanlar kurallara bağlı kalmayı bırakacaklardır. Bizim yapmak istediğimiz, normal şok türlerine iyi karşılık olabilecek bir kural yazmak. Yani, şokların ne olabileceğini bilmiyor olabilirsiniz, ama ne tür şokların olma olasılığını bilirsiniz. Petrol şokları, parasal talep şokları ve vb. şoklara sahipsiniz. Geçmişte tecrübe ettiğiniz şoklara dayanarak, ekonominin yaşayabileceğini öngördüğünüz şok türlerine iyi bir karşılık olarak bir kural yazarsınız. Dolayısıyla, tamamen öngörülemeyen bir şey gerçekleşene kadar kurala bağlı kalmalısınız.

Leijonhufvud bir keresinde ekonominin bir koridor içerisinde yolculuk olarak düşünülmesi gerektiğini iddia etmişti. Koridor içerisinde kaldığı sürece, kendi haline bırakılmasını, ama koridorun dışına çıkıp, sert bir resesyona girdiğinde, müdahalenin zamanı geldiğini belirtmiştir. Sizin söylediğiniz de, bu durum mudur? [bkz. Leijonhufvud, 1981]

Hayır, çünkü resesyonlar oldukça öngörülebilirlerdir. Resesyonun ne zaman meydana geleceğini bilmeseniz de, sonunda meydana geleceğini bilirsiniz. Bir resesyon, kuralınızın üstesinden gelmesini isteyeceğiniz beklenmeyen olaylardan biridir. Yani, bence bir resesyon, kuralı bozmak isteyeceğiniz başlı başına olağanüstü durumlardan biri değildir. Resesyon önceden tasarlayabileceğiniz bir şeydir. Benim bahsettiğim durum sadece ne zaman meydana geleceğini bilmediğiniz bir şeyi tahmin edememeniz değil, fakat gerçekleşebileceğini hiçbir zaman düşünmediğiniz bir olay olmasıdır. Örneğin 1973 yılından önce, hiç kimse bir OPEC arz şoku hayal etmemiştir. OPEC düşüncesi hiç kimsenin aklının köşesinden geçmemiştir. Bu durum, kuralı tekrar düşünmek isteyeceğiniz bir çeşit koşuldur. Bugün, OPEC'in kabiliyetinin ne olduğunu bilip, hesaba katacağımız bir kural yazabiliriz.

Yeni Keynesyen makroekonomide maliye politikasının rolü nedir?

Yeni Keynesyen iktisat, büyük ölçüde toplam arz teorisi ve fiyatların neden yavaş bir şekilde uyum sağlaması ile ilgilidir. Özellikle para veya maliye araçlarının daha çok faydalı olup olmadığı, toplam talebi neyin belirlediği sorunu üzerine görece yansız bulunmaktadır. Bir dakika önce bahsettiğim gibi, ekonominin hassas ayarlanmasında, maliye politikasının faydalılığı üzerine kişisel olarak şüpheliyim, çünkü, en azından ABD'de, Kongre oldukça yavaş hareket etmektedir. Bu söyleyişi yapana kadar [18 Şubat 1993], canlanmanın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen, Kongre mali canlandırmayı tartışmakta. Bu mali canlandırmanın ekonomi üzerinde gerçekten bir etkisi olacağı zaman, benim tahminim, doğal orana tekrar oldukça yakınlaşmış olacağız. Bu, maliye politikasında gecikmelerin ne kadar uzun (zaman) olabileceğine mükemmel bir örnektir. Para politikası, toplam talebin istikrarlı hale getirilmesi için daha kullanışlı bir araçtır.

Bütçe açıkları önemli midir?

Bence, oldukça önemlidir. Önemli olmalarının sebebi kısa-dönem makroekonomik nedenler değil uzun-dönem nedenlerdir ki bunları da en iyi açıklayanlar ama Keynesyen modellerden ziyade büyüme modelleridir. Benim gördüğüm kadarıyla, yüksek bütçe açıklarının milli tasarrufu azaltacağı bulgular söz konusudur. Büyüme teorisinden ve ülkelerin büyüme tecrübelerinden çıkarılacak ders, düşük tasarruf düşük büyümeye neden olmaktadır. Bu, bugün ABD için büyük bir problemdir.

Eğer Başkan Clinton'a gelecek üç veya dört yıl için makroekonomik politikalar tavsiye etseydiniz, hangi tür politikaların gerekli olduğunu düşünürdünüz?

Başkan Clinton'un [17 Şubat 1993] yaptığı konuşmada önerdiği mali canlandırmaya ihtiyacımız olmadığını düşünüyorum. Toparlanma halen kendi yolundadır. Yeni bir başlangıç açmak için çok derin bir resesyon değildi, yani ben hafif bir toparlanma olduğundan dolayı çok şaşırılmış değilim. İnsanların iş sahibi olabilmesi için mali canlandırma biraz vakit alacaktır. Düşük milli tasarrufun ABD için uzun dönemde büyük önemli bir problem olmasından ötürü, bütçe açığı konusunda Başkan Clinton'un endişeli olmasından dolayı mutluyum. Buna rağmen, harcama kesintilerinden daha fazla vergi artışlarına daha çok vurgu yapması yüzünden hayal kırıklığına uğradım. Bu bakış açısı aslında makroekonomi ile ilgili değil daha çok hükümetin büyüklüğü ile ilgilidir. Ayrıca ABD'de özel tasarrufların düşük oranına hiç ilgi göstermemesinden dolayı hayal kırıklığına uğradım. Ben vergi reformlarını, tasarruf yönünde mevcut engelleyici faktörlerin kaldırılmasını tavsiye ederdim. Yani, karma bir değerlendirmede bulunurum.

Makroekonomide Güncel ve Gelecekteki Gelişmeler

1980'li yıllardaki, sizinkilerinde dahil olduğu pek çok araştırma, Keynesyen iktisadın esas unsurları olarak sıkı mikroekonomik temelleri sağlamaya yönelmişti. Son on yılı gözden geçirdiğinizde, Keynesyen iktisat için daha sağlam mikro temeller sağlayan araştırmalar sizce ne kadar başarılı olmuştur?

Şimdi birisi, ücret ve fiyat katılıklarının iktisadı olarak Keynesyen iktisadın mikroekonomik modeller üzerine oldukça iyi dayandığını söyleyebilir ve bu anlamda, Keynesyen iktisat teorik düzeyde başarılı olmuştur. Günümüzde, insanların raftan çekip alabileceği birçok mikroekonomik model bulunmaktadır. Lucas ve takipçilerinin teorik itirazları karşılanmıştır. Bu araştırma çizgisinin ampirik olarak başarılı olup olmayacağı tam belli değildir. Yani, gerçek ekonomik dalgalanmaları anlamaya yardım etmek için Keynesyen iktisat, yeni anlayışlarla hangi genişlikte esneyecektir? Bize, verilere ve politikalara bakmak için yeni yöntemler verecek midir? Bu konuda hala karar verilememiştir. Küçük bir ampirik literatür bulunmakta, fakat muhtemelen ampirik makaleleri iki elimin parmakları ile sayabilirim. Umarım bu, büyüyen bir alan olur, ancak şimdiye dek benim arzuladığım kadar ampirik esaslı bir literatür olmadı.

Şu anda çok fazla teori olduğu görüşünde bazı doğrular olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, bu görüşe karşı çok sempati var. Profesyonel hayatta zeki teoriler ile ortaya çıkmanın çok fazla getirisi bulunmakta. Ama ben bu problemi çözecek herhangi bir yol bilmiyorum. Açıkçası, inandığım şeylere inanıyorum ve çok fazla teori olduğundan dolayı insanlara benim inandığım şeylere inanmaları gerektiğini söyleyemem [gülerek]. Makroiktisatçıların bir uzlaşmaya vararak detaylarla ilgili daha çok çalışmaları ve iş çevrimi üzerine çeşitli yeni teoriler yaratmak için daha az çalışmaları güzel olurdu. Biz uzlaşana kadar bu iradeyle uygulama yolu olmayacaktır.

Makroekonomide bir uzlaşmanın geliştiğine dair işaretler görüyor musunuz?

Bu güzel bir soru. Gittiğim konferanslara bağlı olarak bu konu üzerine düşüncelerimi çok değiştirdim [gülerek]. Meslek içerisinde kesinlikle birbirleriyle iyi anlaşılan gruplar var. Olivier Blanchard, Larry Ball, David Romer, George Akerlof, Alan Blinder ve böyle yeni Keynesyen kişiler arasında daha fazla uzlaşma bulunmakta. Bizim, grup olarak reel iş çevrimleri grubundaki bazıları ile anlaşıp anlaşmadığımızı söylemek zor. Geçmişte reel iş çevrimleri modelleri ile yakından çalışmış kişilerin, şimdi parasal etkileri bu modellere dahil etmeye çalışmalarına memnunum. Bu durum, çizginin bir yerinde yeni Keynesyen modeller ve reel iş çevrimleri modellerinin, her iki yaklaşımın güçlü taraflarını kapsayan, görkemli bazı sentezler içinde birleşmeleri için bir umut sağlayacaktır. Bu henüz gerçekleşmedi; sadece bir umut.

Şubat/Mart 1998 Yazışmayla Yanıtlanan İlave Sorular:

En son Şubat 1993'te sizinle konuştuğumuzda, bir bakıma "çizginin bir yerinde yeni Keynesyen modeller ve reel iş çevrimleri modellerinin, her iki yaklaşımın güçlü taraflarını kapsayan, görkemli bazı sentezler içinde birleşmeleri için umutlu"ydunuz. Son beş yıl süresince makroekonomi araştırmalarındaki gelişmeler, umduğunuz gibi uzlaşma yönünde daha da ilerleme gösterdi mi?

Bir dereceye kadar evet. Çoğalarak, (Bob King, Julio Rotemberg ve Mike Woodford gibi) iktisatçılar, yeni Keynesyen ve reel iş çevrimleri literatürünün kavrayışlarını bütünleştirmeye çalışmaktadırlar. Beklendiği üzere, bu durum bir sürü zor ve teknik soruna neden olmaktadır. Uzun süredir biliyoruz ki, dinamik yapışkan fiyat modellerini, bazı özel durumlar haricinde çözmek zor. Fakat bazı gelişmeler oldu.

Yeni ders kitabınız İktisadın İlkeleri'ne (Principles of Economics) [Mankiw, 1997] çok ilgi gösterildi ve yorum yapıldı. Örneğin, Wall Street Journal'da Mark Skousen, kitabınızın değerlendirmesinde [Ekim, 1997] tüm mesajınızı "klasik iktisat, şimdi 'genel teori' ve Keynesyen iktisat bir 'özel durum' " olarak yorumlamış. Skousen ayrıca, "hemen hemen tüm kitabın klasik iktisada ayrılarak, Keynesyen modeli son bölümlerde sonradan akla gelen bir düşünce olarak bıraktığınızı" yazmış. Kitabınızın dengesi ve sizin güncel pozisyonunuz ile ilgili doğru bir görüş mü?

Yeni ders kitabıma olan yanıt için memnunum. Skousen'inki gibi, Wall Street Journal içindeki bazı yorumlar, kitabımın yaptığını büyüttüler ve W. S. Journal, o ya-

zıya verdiğim cevabı yayınladı. Kitapta, Keynesyen ve klasik düşünceler arasında bir denge ortaya koymaya çalıştım. Keynesyen analiz, toplam talep ve toplam arz modellerini açıklayan ve kullanan üç tam bölümden oluşmuştur. Bu belki, bir çok geleneksel ders kitabındaki kapsamından daha az olmuştur, ancak hiçbir anlamda Keynesyen iktisat sadece “sonradan akla gelen bir düşünce” olarak ele alınmamıştır. Ben, klasik fikirler ile başladım – uzun dönem büyüme, paranın miktar teorisi ve buna benzerleri kapsayarak – ancak kitabın sonu itibarıyla bir öğrenci, Keynesyen teorinin önemi ve rolü hakkında tamamen bilgilendirilmiş olmaktadır.

Önceki söyleşimizde, “doğal oran hipotezinin oldukça sağlam olduğu” ve “pek çok yeni Keynesyenin doğal oran hipotezine inandığı” düşüncelerinizi açıklamıştınız. Bugünlerde ABD ekonomisinde yaşanan enflasyon ve işsizliğin dikkate değer düşük kombinasyonunu nasıl açıklarsınız?

ABD’de doğal işsizlik oranının düştüğü giderek belirgin bir şekilde görülmektedir. Bir düzeyde, çok şaşırtıcı olmayan, prensipten dolayı doğal oranın sabit olması zorunda olduğunu düşünmek için her hangi bir sebep bulunmamaktadır. İşgücü piyasasındaki çeşitli değişiklikler doğal oranı değiştirebilir. Ancak, bir miktar rahatsız edici azalış için henüz iyi bir açıklama görmedim. Bazı kişiler, tüm doğal oran sistemine karşı çıkarak tepki gösterebilirler, fakat ben bunu yapmaya hazır değilim. Kısım, buna daha iyi bir alternatif görmediğim için yapılmış doğal oran modelini sürdürmekteyim.

Son yıllarda, ilgilendiğiniz araştırmalarda toplam dalgalanmaların kısa-dönem sorunları yerine daha çok ekonomik büyüme üzerine odaklanmaktasınız. Paul Romer ve diğer içsel büyüme teorisyenlerinin tersine, “Ulusların Büyümesi” [1995] makalenizde, değiştirilmiş bir Solow modelini güçlü bir şekilde savunmaktasınız. Bu, ilerlemeye başlayan araştırma alanında yapılan gelişmeler üzerine değerdirmeniz nedir?

İktisat mesleği için büyüme literatürü oldukça olumlu bir gelişme olmuştur. Nihayetinde, uzun-dönem büyüme insan refahı için en azından iş çevrimi kadar önemlidir, yani, konunun tekrar ciddi bir şekilde çalışılması harika. *Prensipler* ders kitabımda, orta-düzey makro kitabımda olduğu gibi, uzun-dönem büyüme başlığını epey erken sunmuşum. Bu, geniş ölçüde Paul Romer ve diğerleri tarafından başlatılan araştırma trendinin düşüncesidir. Hangi gelişme gerçekleştirildi sorusuna, biraz kararsız kalmaktayım. Şimdi, veri göstergesinden daha çok, büyümeye dair birçok teorik model ve daha fazla ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Buna rağmen, daha önce cevaplayamadığımız, şimdi güvenle cevap verebildiğimiz önemli soruları bulmak zor olmakta. Adam Smith’in belirttiği üzere “bir devleti en yüksek refah düzeyinden en düşük barbarlığa taşımak için, harış, hafif vergiler ve kabul edilebilir bir adalet yönetiminden başka her şey gereklidir”. Halen daha, en iyi politika tavsiyesi olarak görülmektedir. Bu anlamda, 200 yılda çok büyük bir gelişme kaydetmemişiz. Diğer yandan, belki A. Smith’in sezgilerinin neden doğru olduklarını daha iyi anlamışızdır ve bu bir gelişmedir.

Sizin ve Paul Romer'in teknolojik gelişme görüşü arasındaki temel farklılıklar nelerdir?

Paul Romer ile teknolojik gelişme üzerine bir anlaşmazlığım yok. Bu farklılıklar esas olarak fikirlerin oluşumundan meydana gelmektedir. Her ikimiz de, bunun, pek çok ülkenin bir asır öncesinden neden daha zengin olduğunu açıkladığı üzerine aynı fikirdeyiz.

Romer ve benim anlaşılmadığımız yer, bir ülkeden bir ülkeye olan farklılıkların anlaşılmasında bu eski anlayışın önemli olup olmamasıdır. Yaşam standartlarındaki uluslararası farklılıkların pek çoğunun beşeri ve fiziksel sermaye miktarındaki farklılıklar tarafından açıklanabileceğini iddia etmekteyim. Anladığım kadarıyla Paul Romer'in görüşü, bu olasılık üzerine şüphelerinin olduğudur. Ülkeler arasındaki bilgi farklılığının önemli olduğunu ileri sürmektedir; esas itibariyle, farklı ülkelerin farklı plan gruplarına ulaşma imkanı olduğunu iddia etmektedir. Bu iki teoriyi test ederken ki bir problem, Paul Romer'in "fikirlerin" ölçülmesinin zor olduğunu vurgulamasına rağmen, benim [1992] *Quarterly Journal of Economics* dergisinde David Romer ve David Weil ile birlikte yazdığımız makalede yapmaya çalıştığımız şey, fiziksel sermaye ve beşeri sermayenin (okullaşma) ölçülebilmesi ve değerlendirilebilmesidir. Eminim ki, her iki "sermaye görüşü" ve "fikirler görüşü" içinde bazı doğrular ve başka şeyler – ticaret politikası, mülkiyet hakları ve buna benzer – aynı derecede önem taşımaktadır. Bu farklı faktörlerin görece önemleri, kesin olarak çok zor cevaplanabilecek bir ampirik soru olacaktır.

8. Post Keynesyen Okul

Paul Davidson*

İnsanın, kişisel, siyasi ya da ekonomik olarak geleceği etkileyen kararları, sıkı matematiksel beklentilere bağlı olamaz, çünkü bu türden hesaplamalar yapmak için altyapısı mevcut değildir... çarkları döndüren şey, doğuştan gelen eylem dürtümüdür, sahip olduğumuz en iyi alternatifler arasından, nerede olduğumuzu hesaplayan bizim kendi rasyonelliğimizdir, fakat sıklıkla kapris, duygu ya da şans, güdülerimizin gerisinde kalır. (Keynes, 1936, ss. 162–3)

8.1 Giriş

Sadece neo-klasik sentezin reddedilmesi noktasında birleşen çeşitli gruplardan iktisatçılar, genellikle makroekonomik modellemeye yönelik yaklaşımlarını, benzer bir isim benimseyerek, Post Keynesyen iktisat olarak adlandırmaktadırlar. Ne yazık ki, bu çeşitli modellerin çoğu sadece ortodoks klasik teoriden farklı saptamalar olurken, Keynes'in *Genel Teori*'de (1936) vurguladığı teorik devrim üzerine kurulmamaktadır. Bununla birlikte halen daha klasik iktisadın değişik biçimlerine tutunan bu farklı iktisatçıları (örneğin Michal Kalecki, Piero Sraffa ve onun neo-Ricardocu takipçileri) Post Keynesyenler olarak adlandırmak, sadece Keynes (Keynes'in analitik modelini kullanan Post Keynesyenler) ile aslında klasik analitik teorisin 21. yüzyıl yorumlarını ileri süren ana-akım makroiktisatçılar arasındaki farkı bulanıklaştırmaktadır. Post Keynesyen iktisadın tutarlı ve kesin tanımı bu bölümde gösterilecektir.

Lawrence Klein (1947) Keynes'in analizinin, iktisat teorisinde bir "devrimi" temsil ettiğini tanımlarken birçok iktisatçı, Keynesyen makroekonomideki ana-akımların "çıkışı olmayan bir yola" dönüştüğünü ileri sürmektedir. Hicks, Samuelson, Modigliani ve Tobin gibi iktisatçılar tarafından geliştirilen "hidrolik" Keynesyen model, "ortodoks kaleye geri çekilmeyi" temsil etmektedir (ayrıca bkz. Gerrard 1988, Coddington, 1976). Daha kötüsü, ortodoks Keynesyen analiz

* Paul Davidson, Politik Ekonomi Yüksek Yetkinlik Kürsüsü, Emeritus Profesör, Tennessee Üniversitesi Knoxville, Tennessee (ABD), *Journal of Post Keynesian Economics* editörü.

başarısızlığı ve de politika önermeleri monetarist ve yeni klasik karşı- devrimi tetiklemiştir. Bunun ötesinde yeni klasik okulun neo-klasik sentezin eleştirisine tepki olarak ortaya çıkan “yeni” Keynesyen bilimsel araştırma programında “Keynesyen içerik” bulunmamaktadır (Davidson, 1994). Bu gelişmelerin ışığında, Post Keynesyen bir perspektifle, klasik düşünceden başarılı ve radikal bir kopuşu temsil eden “Keynesyen Devrim” asla gerçekleşmemiştir.

Holt’a göre (1997) kendilerini Post Keynesyen olarak adlandıran iktisatçıların çoğu geleneksel olarak, Avrupalı ve Amerikalı olarak adlandırılan iki ana gruba ayrılmıştır. Geoff Harcourt, Richard Kahn, Nicholas Kaldor, Michal Kalecki, Joan Robinson ve Piero Sraffa gibi iktisatçıların çalışmaları “Avrupalı” ya da Cambridge, İngiltere grubunun gövdesini oluşturmaktadır. 1950’ler ve 1960’lar boyunca Keynes’in eski Cambridgeli meslektaşları özellikle Joan Robinson, Keynes’in esas anlayışının, önde gelen ana-akım (“gayrimesru”) Keynesyen düşünürler tarafından yanlış yorumlandıkça, tutarlı bir şekilde ve tekrarlanarak yorumlandığını vurgulamaktadır (Robinson, 1972). Holt tarafından belirlenen ikinci geniş gruba ise Victoria Chick, Alfred Eichner, Jan Kregel, Hyman Minsky, Basil Moore, George Shackle, Sidney Weintraub ve Paul Davidson gibi iktisatçıların çalışmaları dahildir. Holt bu ikinci grubu “Amerikalı” olarak tanımlamasına rağmen, vatandaşlıktan öte analizin tarzı ve vurgusuna göre kimin hangi grupta olduğuna karar vermektedir. Örneğin, George Shackle İngilizdir ve Victoria Chick, Amerika’da doğmasına rağmen akademik kariyerinin büyük bir kısmını İngiltere’de geçirmiştir.

Geniş bir genelleme olarak, Holt’un “Avrupalı” grubu diğer klasik iktisatçılar gibi reel ekonominin işlemesi ve davranışlarına vurgu yaparken, parasal ve finansal sonuçları yok saymakta veya en azından hafife almaktadırlar. Holt’un Amerikalılar grubuna dahil olanların tümü olmasa da bazıları genellikle belirsizlik, parasal ve finansal sonuçların ekonomi üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaşmaktadır (bkz. Hamouda ve Harcourt, 1988; Chick, 1995; Davidson, 1991, 1996, 2002; Arestis ve Sawyer, 1998)

Eichner ve Kregel’in (1975) Post Keynesyen iktisatçıların ana-akım iktisada alternatif, tutarlı bir ekonomik düşünce okulunu temsil ettiğini iddia etmelerine rağmen, halen daha ihtilaf devam etmektedir (Coddington, 1976 ve Patinkin, 1990b, Keynes’in *Genel Teorisi*’nin çeşitli yorumlarına ilişkin mükemmel bir inceleme ortaya koydular; ayrıca bkz. Arestis, 1996; Walters ve Young, 1997; Snowdon ve Vane, 1997a). Bununla birlikte, bu görüşün tutarlılığının olmadığına dair bazı dayanaklar söz konusudur çünkü Holt’un Avrupa grubu arasında Post Keynesyen olduğu iddia edilen bazı iktisatçılar ile Amerika grubundan en az bir iktisatçı, Keynes’in finansal ve parasal analitik yaklaşımı yerine klasik modelin değişkenlerini kullanmaktadır. Buna göre, bu bölümün geri kalan kısmında tümü Post Keynesyen etiketini ortaya koymak isteyen heterojen iktisatçılar grubu tarafından yapılan çalışmaların tamamının analizi yerine sadece Keynes’in efektif talep ilkesini uygulayan ve *Genel Teori*’de (Keynes, 1936) önemli bir rol oynayan likidite tercihinin önemini kabul eden analitik modellerin *Post Keynesyen adını kullanmaya ehil olduklarını* iddia ediyorum. Bu iddianın esas önermesi, Keynes’in gerçek teorik mirasının ister yeni ister eski olsun, ana-akım Keynesyenizmin hiçbir bölümünde bulunmadığını göstermektir.

8.2 Efektif Talep İlkesinin Önemi

Post Keynesyen iktisat, Keynes'in (1936, Bölüm 2) "Efektif Talep İlkesi"ni girişimci bir ekonomiye uygulanabilen tüm makroekonomik teorisinin temeli olarak kabul etmektedir. Keynes esas olarak parasal bir teorisiydi. Para, kur ve parasal kelimeleri Keynes'in çoğu ekonomi ile ilgili temel çalışmalarında görülen başlıklardır. Post Keynesyen teori, para kullanan girişimci bir ekonomiyi analiz eden Keynes'in devrimci yaklaşımdan gelişmiştir.

*Genel Teori'*ye atıfla, Keynes (1936, s. v) "meslektaşları iktisatçılara" ısrarla:

Klasik teorisinin önermeleri genele değil sadece özel duruma ilişkin uygulanabilir... Bundan başka klasik teori tarafından varsayılan özel durumun niteliklerinin, şu anda içinde yaşadığımız ekonomik toplum açısından hiçbir geçerliliği yoktur. Öyle ki, söz konusu varsayımları, deneyimle elde edilen gerçeklere uyguladığımızda yanlış bir öğretiye neden olacak ve iş felakete sonuçlanacaktır. (Keynes, 1936, s. 3)

Başka bir çalışmada (Davidson, 1984) ana-akım makroekonomi teorisinin tüm değişkenlerinin ister rasyonel beklentiler (yeni klasikler), monetarizm (eski klasik teori), eski (neo-klasik sentez) Keynesyen isterse de yeni Keynesyen teori olsun, üç temel klasik önerme üzerine kurulu olduğunu ileri sürdüm. Keynes'in özellikle vurguladığı gibi:

Klasik teori sadece tam istihdam durumunda geçerlidir, (ve dolayısıyla) klasik teoriyi gayri iradi işsizliğin yarattığı sorunları çözmede kullanmak boşunadır... Klasik teorisyenler, Öklidyen-olmayan¹ bir dünyada, birbirine paralel olan doğruların keştiğini keşfederek, doğruları düz olmamakla suçlayan Öklidyen geometrisyenlere benzerler. Gerçekte paralel doğrular aksiyomunu terk etmek ve Öklidyen-olmayan bir geometri geliştirmekten başka çare yoktur. Günümüz iktisadı için de benzer bir şey geliştirmek gerekmektedir. (Keynes, 1936, s.16)

Keynes'in efektif talep ilkesi temel olarak üç kısıtlayıcı klasik önermeyi altüst etmektedir. Bu önermelerden kurtularak, Keynes (1936, s. 26), reel dünya özelliklerini taşıyan bir ekonomiyi modelleştirdiğimizde, Say Kanunu'nun neden "doğru kanun" olmadığını mantıksal olarak göstermektedir. Teorimizin "deneyimin gerçeklerini" doğru şekilde yansıtip bu gerçeklere uygulanmasını sağlamadıkça, politikalarımızı düzeltme şansımız azalır. Bu mesaj haklı olarak günümüz için de geçerlidir.

Bir aksiyomu yıkmak, "evrensel doğrulara" güçlü bir inanç duymayı reddetmek anlamına gelmektedir. Keynes'in iktisat teorisindeki devrimi böylelikle gerçek bir devrimdi, çünkü Say Kanunu'na bağlı olmayan, yaşamakta olduğumuz gerçek dünyaya daha yakın bir modelin mantıksal temellerini geliştirmek için temel ana-akım aksiyomları reddetmeyi amaçlıyordu. Keynes'in geometri ile kurduğu analogi ışığında, Post Keynesyen iktisat (Öklidyen-olmayan iktisat olarak adlandırılabilir!

1 Öklid'in beş aksiyomu şunlardır: 1-İki noktadan bir ve yalnız bir doğru geçer. 2.Bir doğru parçası iki yöne de sınırsız bir şekilde uzatılabilir.3-Merkezi ve üzerinde bir noktası verilen bir çember çizilebilir.4-Bütün dik açılar eşittir. 5-Bir doğruya dışında alınan bir noktadan bir ve yalnız bir paralel çizilebilir (ç.n.).

Keynes'in devrim niteliğindeki mantıksal analizinde reddedilen kısıtlayıcı klasik aksiyomlar (i) brüt ikame aksiyomu, (ii) paranın yansızlığı aksiyomu, (iii) ergodik ekonomik dünya aksiyomu, olarak tanımlanmaktadır. Keynes'in, ancak bu aksiyomların yıkılması ile modelleştirilebileceğine inandığı gerçek dünyanın özellikleri şunlardır:

1. uzun ve kısa dönemde para önemlidir, para ve likidite tercihleri yansız olmadığından gerçek karar alma sürecini etkilemektedirler;
2. iktisadi sistem, değiştirilemeyen geçmişten belirsiz geleceğe doğru belli bir takvim zamanına bağlı olarak hareket etmektedir. Üretimi içeren yatırım ve tüketim faaliyetleri, önemli kararlar çoğunlukla belirsiz koşullarda gerçekleşmektedir;
3. parasal anlamda vadeli sözleşmeler, zaman alan üretim ve mübadele süreçlerini verimli bir şekilde organize etmek için geliştirilen beşeri bir kurumdur. Parasal-ücret sözleşmeleri bu sözleşmelerin en yaygın olanıdır. Modern üretim ekonomileri, parasal-ücret sözleşmeleri üzerine kurulu veya Keynes'in adlandırdığı gibi "girişimci bir sistem"dir; ve
4. tam istihdam yerine işsizlik, piyasa merkezli, parasal üretim ekonomisinde ortak bir *laissez-faire* durumudur.

8.3 Sınıflandırma

Tüm bilimsel sorgulamalar için kesin bir sınıflandırma gerekli ön koşuldur. Beklenenden daha çok, ekonomide kullanılan yaygın kelimeler birden fazla anlama sahiptir. Bunun sonucunda, iktisatçılar arasındaki çoğu tartışmada katılımcıların kullandığı benzer kelimeler farklı anlamlar akla getirirken bunun daha da kötüsü, aynı katılımcının aynı kelimeyi tartışmanın farklı noktalarında farklı kavramlar ileri sürerek kullanması, anlam bulanıklığına neden olmaktadır. Bu, iktisat ile ilgili tartışmalarda, para kelimesinin kullanımından daha belirgin olamazdı. Anlamsal karışıklığı engellemek için, bir sık-kullanılanlar ve yanlış-kullanılanlar sözlüğü temin etmek ve de kavramın tam olarak ne anlam ifade ettiğini açıklamak gerekmektedir. Örneğin, kaç iktisatçı Keynes'in *Genel Teorisi*'ndeki tanımsal Bölüm 6 ve bu bölümün Ekini dikkatlice okuyup anladı? Buna benzer olarak kaç kişi Friedman'ın *Tüketim Fonksiyonu Teorisi*'nin (1957) Bölüm 1 ve Bölüm 2'si üzerinde çalışarak, Keynes için tasarruflar, hanehalkı tarafından dayanıklı mallar ve dayanıklı olmayan malların satın alınmaması kararını içerirken, Friedman'ın tasarrufları tarif ederken (s. 11) yeni dayanıklı malların satın alınması, giyim ve diğerlerini buna dahil ettiğini farkına vardı? Harrod (1951, ss. 463–4) basit bir şekilde, aşağıda yazdıkları ile Keynes'in devriminin esas içeriğini vurgulamaktadır:

Biyolojide olduğu gibi, iktisatta sınıflandırma bilimsel yapı için gereklidir... Klasik sistemdeki gerçek kusur, en çok dikkat edilmesi gereken şeyi gözden kaçırmasıydı. Keynes'i eski sınıflandırmanın yetersiz olduğuna ikna eden şey, neyin önemli olduğuna dair olağanüstü güçlü sezgisiydi. Kendisine ait olan yeni bir sınıflandırma inşa etmesi, Keynes'in oldukça gelişkin mantıksal kapasitesi sayesinde.

8.4 Keynes'in Say Kanunu'na Sınıflandırma Saldırısı

Keynes, ortodoks iktisadın kelime hazinesinin bir ekonominin niye işsizlik ba-
tağında olduğunu açıklamaya yeterli olmadığına ikna olduğunda, Say Kanunu'nun
"toplam talep ve arz fonksiyonları ile ilgili doğru bir kanun olmadığını... [ve bu
nedenle] iktisat teorisinin hayati öneme sahip ve toplam istihdam hacmine ilişkin
tüm tartışmaların anlamsız olmaksızın bir kısmı yazılı olarak kaldığını" (Keynes,
1936, s. 26) göstermek için geniş bir sınıflandırma ve yeni tanımlar geliştirmiştir.

Keynes'in *Genel Teorisi* efektif talep noktası elde etmek için, toplam talep-
toplam arz fonksiyonunun analizi yolu ile geliştirilmiştir (Keynes, 1936, s. 25-6).
Toplam arz fonksiyonu (Z), girişimcinin herhangi bir beklenen satış geliri mikta-
rında, girişimcilerin beklenen satış geliri ile kiralayacakları istihdam düzeyi (N) ile
ilgilidir. Bu toplam arz (Z) fonksiyonu girişimcinin daha yüksek satış beklentisi
oldukça daha fazla işçi çalıştıracağını göstermektedir. Toplam talep fonksiyonu
herhangi bir istihdam düzeyinde satıcıların arzu ettikleri harcama akımları ile ilgi-
lidir (bkz. Davidson, 1994).

Say Kanunu sanayinin ürünleri üzerine yapılan tüm harcamaların (toplam ta-
lep), brüt kar dahil olmak üzere toplam üretimin (toplam arz) toplam maliyetlerine
eşit olduğunu belirtmektedir. D 'nin toplam talep ve Z 'nin toplam arzı temsil etti-
ğini varsayalım, eğer:

$$D = f_d(N) \quad (8.1)$$

ve

$$Z = f_z(N) \quad (8.2)$$

Bu durumda, Say Kanunu ortaya koymaktadır ki:

$$f_d(N) = f_z(N) \quad (8.3)$$

" N 'nin tüm değerleri için, örneğin üretim ve istihdam için tüm değerler" (Keynes,
1936 ss. 25-6). Başka bir deyişle Say Kanunu'nun konusu olan bir ekonomide,
üretim maliyetlerinin tümü her zaman üretimin satılması ile telafi edilir. Efektif
talep eksikliği asla bulunmamaktadır. Toplam talep ve arz eğrileri örtüşmektedir.
Bir Say Kanunu ekonomisinde tam istihdamın önünde hiçbir engel yoktur.

Toplam talep ve arz fonksiyonları sadece para yansız olursa rastlantısal ola-
caktır, her şey bir başka şeyin iyi bir ikamesi olabilir (brüt ikame) ve gelecek,
olasılıklara dayanarak güvenilir bir şekilde öngörülebilir (ergodik aksiyom).

Say Kanunu'nun gerçek yaşadığımız dünyaya uygulanabilirliğine meydan
okumak için Keynes toplam talep ve arz fonksiyonlarının $f_d(N)$ ve $f_z(N)$ rastlantısal
olmadığı mantıksal bir model geliştirmek durumunda kalmıştır. Keynes, normal
fırmanın kısa dönem akım-arz fonksiyonunu Marshallgil iktisattaki toplam arz
fonksiyonunun mikro temelleri gibi geliştirmiş ve bundan dolayı, yaklaşımını top-
lam talep kavramı yolu ile farklılaştırmıştır.

Keynes toplam talebi iki ayrı gruba bölmektedir:

$$D = D_1 + D_2 \quad (8.4)$$

$$D_1 = f_1(N) \quad (8.5)$$

ve

$$D_2 f_2(N) \quad (8.6)$$

D_1 toplam gelir düzeyine ve dolayısıyla N istihdam düzeyine bağlı olan *tüm* harcamaları belirtmektedir (Keynes, 1936, s. 28). Böylelikle D_2 gelire bağlı *olmayan* diğer tüm harcamaları temsil etmektedir. D_2 , toplam gelire bağlı olmasına rağmen tüm N değerleri için Say Kanunu uygulanabilir değildir.

Talep harcamalarının açıkça iki grup olarak tanınması, Keynes'in analizini sadece tek bir talep sınıflandırması yapan ortodoks teoriye göre daha genel bir teori haline getirmiştir. Buna göre, klasik teori "özel bir durum"dur (Keynes, 1936, s. 8):

$$D_2 = 0 \quad (8.7)$$

ve

$$D_1 = f_1(N) = f_2(N) = Z \quad (8.8)$$

tüm N (istihdam) değerleri için.

Keynes, marjinal tüketim eğiliminin her zaman birden küçük olduğunu (Keynes, 1936, s. 96) söyleyen "deneyimin ayrıntılandırılmış gerçekleri" ile birlikte bir "temel psikolojik kanun" ilan ederek, $D_2 = 0$ olsa bile, kanun hükmüyle, gerçek dünyada $f_1(N)$ ile $f_2(N)$ 'in asla çakışmayacağını ileri sürmüştür. Say Kanunu "deneyimin gerçeklerine" uygulanabilir değildi.

8.5 Nisbi Fiyat Değişiklikleri, Açığı Kapatmak için D_2 'yi Harekete Geçirebilir mi?

Keynes'in klasik teoriye saldırısının ilk adımı, talebin genişlemesini farklı belirleyicileri olan iki ayrı bölüm olarak içermektedir. Keynes'in ileri sürdüğü, tüm harcamaların gelire bağlı ve eşit olduğu klasik talep ilişkisi, Say Kanunu'nun geçerliliğini sağlamak için gereklidir ve bu klasik talep ilişkisi "deneyimlere bağlı gerçekler" ile karşılaştırılmaz.

Bir sonraki adımda Keynes, brüt ikame etkisi yolu ile nisbi fiyatlardaki bir değişikliğin Say Kanunu'nu diriltemediğini göstermeye gerek duymuştur. Klasik teoride, herhangi bir muhasebe döneminde kazanılan tüm gelir – *zaman tercihi* bazında – bugün üretilen tüketim mallarına ve hizmetlere harcanan gelir ile gelecekteki üretim için üretilecek mallar için seçili olan bugünkü yatırım malları arasında bölünmektedir. Bir başka deyişle bu dönemde kazanılan tüm gelir, her zaman sanayinin bugünkü ürünlerine harcanmaktadır. Keynes'in analizinde buna rağmen *zaman tercihi*, mevcut gelirin ne kadarının mevcut üretilmiş tüketim mallarına harcadığını ve ne kadarının *tüketim mallarına harcanmayıp, bunun yerine likit varlıklar satın alınarak tasarruf edildiğini* belirlemektedir. Buna göre Keynes'in sisteminde ikinci bir karar aşaması da, gelir kazanan kişinin tasarruf ettiği gelirini, tasarrufunun satın alma gücünü gelecekteki bir zaman kesitine transfer edebilmesi

için hangi likit varlıklarda saklayacağını belirlediği, *likidite tercihidir*. Tüm likit varlıkların (Keynes, 1936, Bölüm 17) belirli özel nitelikleri olduğundan, bir diğer ifadeyle üretilmeyen ve sanayi ürünleriyle ikame edilemeyen ürünler olduklarından, likit varlıklara olan talep, sanayi ürünleri için kendiliğinden talep yaratmaz.

Keynes, likidite tercihi teorisini, gayri iradi işsizliğin herhangi bir açıklamasını, Keynes'in teorisini, eski klasik, yeni klasik ve eski Keynesyen ve yeni Keynesyen teori ile Keynes'in dönemindeki ana-akım makroekonomi ile sınırlı kalmayan ve de bugün 21. yüzyıl ana-akım ekonomiden de farklılaştıran "Faiz ve Paranın Temel Özellikleri" adlı çalışma için gerekli bulduğunu göstermek için geliştirmiştir (Keynes, 1936, Bölüm 17). Bu temel özellikler:

1. para dahil olmak üzere, tüm likit varlıkların verimlilik esnekliği sıfırdır veya ihmal edilebilir; ve
2. likit varlıklar (para dahil) ve yeniden üretilen mallar arasındaki ikame edilebilirliğin esnekliği sıfırdır ya da ihmal edilebilir.

Paranın verimliliğinin sıfır esnekliği, para için talep (likidite) artarsa, girişimcilerin yeniden üretilmeyen bir mal için (özel sektörde) talep değişikliğini karşılamak amacıyla daha fazla para üretmek için işe işçi alamamalarını belirtir. Bir başka deyişle, verimliliğin sıfır esnekliği paranın ağaçlarda büyümediği anlamına gelir! Diğer yandan klasik teoride, para, yeniden üretilen bir maldır veya paranın oluşumu, üretilen mal ve hizmetler için talebi etkilememektedir, bu durum, paranın yansızlığıdır (varsayımla). Birçok neo-klasik ders kitabı modelinde, yer fıstıkları, para meta ya da ölçüm standardıdır. Yer fıstıkları ağaçta değil, çalılıkların köklerinde bol olurlar. Yer fıstıklarının arzı özel sektör girişimcilerinin ilave işçi alımı ile kolaylıkla çoğaltılabilir.

İkamenin sıfır esnekliği, yeniden üretilen malların tüketimi için kullanılmayan gelir miktarının, Frank Hahn'ın terminolojisine göre, yeniden üretilmeyen malların talebi için "dinlenme yerleri" bulacağını garanti eder. Keynes'ten yaklaşık 40 yıl sonra Hahn, Keynes'in Say Kanunu'nun ihlal edilebileceğine ve de tasarruflar için yeniden üretilen varlıklar dışında dinlenecek yerler olduğu sürece gayri iradi işsizliğin oluşabileceğine işaret ettiğini yeniden keşfetmiştir (Hahn, 1977, s. 31). Stoklarda yeni "tasarruflar" için talep edilen, yeniden üretilmeyen malların oluşumu kısa ya da uzun dönemde zorunlu olarak, emek ile üretilen ürünler için geçerli gelir anlamına gelmektedir.

Brüt ikame aksiyomu uygulanabilir ise, bununla birlikte herhangi bir yeni tasarruf yeniden üretilmeyen malların (tanım gereği arz eğrisi inelastik olan) fiyatlarını artıracaktır. Yeniden üretilmeyen mallardaki nisbi fiyat artışı, brüt ikame aksiyomu koşullarında, tasarruf sahiplerini, servetlerindeki varlıkları yeniden üretilen malları yeniden üretilmeyen mallar ile ikame etmesini teşvik etmekte ve böylelikle yeniden üretilmeyen mallar tasarruflar için dinlenme yerleri olarak kullanılmamaktadır. Yeniden üretilmeyen malların fiyatı yeniden üretilmeyenler için talebi artırdığından, bu üretilen malların talebini taşıracaktır (bkz. Davidson, 1972, 1977, 1980). Böylelikle brüt ikame aksiyomunun kabulü tüm fiyatlar tam olarak esnek olduğu sürece gönülsüz işsizliğin mantıksal olarak mümkün oluşunu reddeder. Zamanlararası bağlamda brüt ikame aksiyomunu yıkmak gerçekten inançlara ters düşmek anlamına gelmektedir. H000n perspektifi "rasyo-

nel” ya da “optimal” tasarruflar ile ne anlam ifade edildiği, bireyler niye tasarruf eder ya da ne tasarruf eder anlamında değiştirir. Örneğin, yaşam boyu hipotezini reddedecektir. Aslında, Danziger ve diğ. (1982–1983) daha yaşlılar tarafından dik-kate alınan tüketim harcamalarının, bugünlerde ana-akım makroekonomi teori-sinde oldukça popüler olan yaşam boyu döngüsü modelleri ile ardışık kuşaklar modellerinin temelini teşkil eden zamanlararası tüketim planlarının, aslında brüt ikamesi kavramı ile birbirine zıt olduğunu gösterdiler. Evrensel brüt ikame aksi-yomunun eksikliğinde böylelikle, gelir etkisi (örneğin, Keynesyen çarpan) üstün gelir ve herhangi bir klasik ikame etkisini bastırır. Öklidyen-olmayan geometri çizgilerinde olduğu gibi, görünüşte paralel olan çizgiler, sıklıkla birbirleriyle kesi-şir, Keynesyen–Post Keynesyen Öklidyen-olmayan dünyada tasarruflar için artan talep, üretilmeyenlerin nisbi fiyatını artırsa dahi yeniden üretilen malların ta-lebi fazlalık göstermeyecektir.

8.6 Yatırım Harcamaları, Likidite ve Paranın Yansızlığı Aksiyomu

Keynes’in teorisi, bugünkü dönemde, üretilen malları satın almayı planlayan birimlerin, söz konusu dönemde, para kullanan girişimci bir ekonomik sistemde D_2 talebini gerçekleştirmek için bugün ya da önceden gelir kazanmalarına gerek olma-dığını göstermektedir. Bu, D_2 için harcamanın, genellikle yeniden üretilen sabit ve işleyen sermaye mallarının talebi için bağlantılandırdığımız bugünkü gelir ya da donanımlar tarafından kısıtlanmadığı anlamına gelmektedir. D_2 sadece para yaratan bankacılık sisteminde gelecekte beklenen parasal (reel olmayan) nakit akımı tara-fından kısıtlanır (Keynes, 1936, Bölüm 17). Mal satın almak için birilerinin borca girmesi (ödünç aldığı) ile paranın yaratıldığı bir dünyada, reel yatırım harcamaları, bugünkü indirimli değeri varlık satın almak için gerekli olan para çıkışı (arz fiyatı) geçen ya da eşit olan, gelecekte nakit akımı (net olarak harcamaları işleten), gerçek-leştirilmesi beklenen, yeni üretilen sermaye malları olduğu sürece gerçekleşecektir.

D_2 bileşeni için toplam talep cari gelir tarafından kısıtlanamaz, böylelikle bi-rimlerin para yaratabilen bankacılık sisteminden borçlanarak yatırımlarını finanse edebilme kabiliyetinin olması gereklidir. Bu, paranın nominal miktarındaki artışın yeniden üretilen mallar için artan talebi finanse etmek için kullanıldığı Post Keynesyen finans mekanizmasında paranın yansızlığı anlamına gelen istihdam artması ile sonuçlanır. Hahn (1982, s. 44) paranın yansızlığı aksiyomunu şu şekil-de açıklamaktadır:

Birimlerin eylemlerini ve planlarını belirleyen amaçları, herhangi bir nominal bü-yüklüğe bağlı değildir. Birimler mallar, boş zaman ve çaba vb. gibi sadece “reel” şeylere dikkat ederler. Bunu, herhangi bir mantıksal algılamadan vazgeçmenin im-kansız olarak görünen, para yanılsamasının eksiliği aksiyomu olarak biliyoruz.

Yansızlık aksiyomunu reddetmek, birimlerin para yanılsamasından zarar gör-düğünü varsaymayı gerektirmez. Bu, sadece paranın yansız olduğu anlamına gelir (Keynes, 1973b, s. 411). Para, kısa dönem ve uzun dönemde önemli olup istihdam düzeyinin ve reel üretim çıktısının dengesini etkilemektedir. Keynes’in ortaya koyduğu gibi (1973b, ss. 408–9):

Eksikliğini duyduğum teori, paranın kendi rolünü üstlendiği, güdülere ve kararları etkilediği bir ekonomi ile ilgilenen teori olup, para, kısacası, bu durumda etkili faktörlerden biri olarak, ilk ve son durum arasında paranın davranışına dair bilginin olmadığı, öyle ki, olayların gidişatının ne uzun ne de kısa dönemde öngörülemediği durumdur. Ve de bu, parasal bir ekonomi ile ilgili konuştuğumuzda ne anlam ifade etmesi gerektirir.

Paranın reel bir olgu, bir diğer ifadeyle, paranın önemli olduğunu anladığımızda, yansız olduğu reddedilmelidir. Keynes (1936, s. 142), Fisher'in "reel faiz oranı" kavramının mantıksal bir zihin karışıklığı olduğuna inanmaktadır. Parasal bir ekonomide belirsiz bir geleceğe (istatistiksel olarak öngörülemeyen) doğru ilerleyen takvim zamanında, faiz haddinin reel oranının geleceğe yönelik bilgisi gibi bir şey yoktur. Girişimci bir ekonomide firmanın tek amacı, başladığından daha fazla para ile bitirmek için üretim sürecini döner sermayeyi likidite ederek tamamlamaktır (Keynes, 1979, s. 82). Bunun ötesinde, paranın reel sektöre hem kısa dönemde hem de uzun dönemde etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle para reel bir olgudur. Bu ise, tamamen ana-akım ve klasik teorinin bize öğrettiğinin tersidir. Ortodoks makroekonomide, paranın (gerek Friedman gerekse Tobin için en azından uzun dönemde) reel üretim akımını etkilemediği, reel faiz haddi gerçek bir faktördür (teknolojik olarak belirlenen). Keynes'in teorisi ve ortodoks teori arasındaki reel ve parasal olaylar için paranın ve faiz haddinin öneminin tersine çevrilmesinin anlamı, Keynes'in neo-klasik evrensel gerçekliği – paranın yansızlığı aksiyomunun – reddetmesinin bir sonucudur. Arrow ve Hahn (1971, ss. 356–7) dolaylı olarak paranın önemli olduğunu şu şekilde yazarak kabul etmişlerdir:

Sözleşmelerin yapıldığı koşullar önemlidir. Özellikle, sözleşmelerin yapılması bakımından para mal ise, malların para cinsinden fiyatı da özel bir önem taşıyacaktır. Geçmiş ya da gelecek tanımı olmadan bir ekonomiyi dikkate aldığımızda durum bu değildir... *ciddi bir parasal teori* yazılırsa, parasal cinsinden yapılan sözleşmelerin oldukça önemi olacaktır... (italikler eklenmiştir)

Bunun ötesinde, Arrow ve Hahn (1971, s. 361) geçmiş yapılan ve gelecek yapılacak parasal ifadelerle olan sözleşmelerin (dolayısıyla paranın gerçek kararları etkilediği) zaman içerisinde ilerleyen bir ekonomide, klasik tam istihdam dengesi sonucunu gösteren tüm mevcut önermeleri tehlikeye düşürdüğünü belirtmişlerdir. Parasal sözleşmelerin varlığı – yaşadığımız dünyanın bir özelliği – herhangi bir rasyonel beklentiler ya da piyasaları temizleyen fiyat vektörü genel dengesinin, uzun veya kısa dönemde asla oluşmasına ihtiyaç olmadığını göstermektedir.

8.7 Ne Tür Bir Ekonomik Sistem Parasal Sözleşmeleri Kullanmak için Yeterince "İrrasyonel"dir?

Neo-klasik teorinin esas aksiyomu paranın yansızlığıdır. Bundan ötürü, neo-klasik dünyada ekonomik birimlerin, kararlarını sadece "gerçek" değerlendirmeler üzerinden aldıkları varsayılmaktadır. Böylelikle "rasyonel" klasik dünyada tüm sözleşmeler reel anlamda yapılmalı ve her zaman reel olarak uygulanabilir olmalıdır .

Diğer yandan yaşadığımız dünyada, reel olmayan para sözleşmeleri kendi çıkarlarını düşünen bireylerin arasında üretimin belirlenmesi ve mübadele anlaşmaları için kullanılmaktadır. Çok sık rastlanan para sözleşmelerinin kullanımı, neo-klasik teori açısından bir çıkmazı teslim etmektedir. Mantıksal tutarlılığa sahip olan ana-akım klasik teorisyenleri, modern ekonomilerdeki para sözleşmelerinin evrensel kullanımının irrasyonel olduğu görüşündedirler, çünkü ödemeleri nominal ifadelerle sabitleyen bu türden sözleşmeler, ekonomik karar alıcıların, reel gelirlerini optimize eden kişisel çıkarlarını engelleyebilir. Böylelikle ana-akım iktisatçılar, parasal sözleşmelerin varlığını açıklarken toplumsal gelenekler, görünmeyen anlaşmalar vs. gibi ekonomik olmayan nedenleri kullanır, toplumsal kurumsal kısıtlar, fiyat sinyalizasyonu ve böylelikle uzun dönemde kaynakların optimal kullanımının uyumunu sınırlandırmasını belirler. Diğer yandan Post Keynesyenler için bağlayıcı parasal sözleşme taahhütleri, gelecek sonuçları gözetken ekonomik aktivitelerin uzun dönemli takvim zamanına yayıldığı gerçek belirsizlikle ilgilenen akla uygun bir metottur.

Bir kişinin parasal sözleşmeleri kullananların bakış açısında neden temel farklılıklar olduğunu anlaması için, para kullanan girişimci ekonomi ile dayanışmacı (takas) ekonomi arasındaki farkı ayırt etmesi gerekmektedir. Girişimci ekonomi ile dayanışmacı ekonomi arasındaki ayrım Keynes'in *Genel Teori*'nin ilk taslağında (bkz. Keynes, 1979, ss. 76-83) geliştirilmiştir. Dayanışmacı bir ekonomide, üretimin organize ediliş biçimi, her girdi sahibinin sürece reel katkısından dolayı ödüllendirildiği önceden belirlenen toplam fiziksel çıktının üretilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Dayanışmacı ekonomik sistemlerin örneğine manastırlar, cezaevleri, rahibe manastırları ve hatta kibbutzu² da dahildir. Her bir dayanışmacı ekonomide, merkezi bir otorite ya da daha önceden belirlenen kurallar girdilere dağıtılan reel mallar bakımından gerek ödemeleri ve gerekse de üretimi önceden belirler. Asla rahiplerin, rahibelerin, mahpusların ya da kibbutzdaki işçilerin gayri iradi işsizliği diye bir şey yoktur. Say Kanunu üstün gelmektedir. Bu, klasik analizin dünyasıdır.

Diğer yandan girişimci bir ekonomi, belirgin bir şekilde iki ayrı karakteri olan bir sistemdir. İlk önce, üretim, "üretim faktörlerini para ile kiralayan ve bunu üretimi para ile satmak suretiyle geri almaya bakan girişimci bir sınıf tarafından organize edilmektedir" (Keynes, 1979, s. 77). İkincisi, üretim sürecinde girdilere ödenen tüm paranın sanayi ürünlerine harcadığını garanti eden otomatik bir mekanizma yoktur. Bundan ötürü girişimciler üretimin tüm parasal maliyetlerini telafi edeceklerinden asla emin olamazlar. Keynes'in (1979, s. 78) belirttiği gibi, "bu tanımlarda apaçık görüldüğü gibi bugün yaşadıklarımız girişimci bir ekonomidedir". Girişimci bir ekonomide, tanımladığımız şekli ile Say Kanunu uygulanamaz.

Bizim girişimci ekonomimizde firmaların piyasa merkezli yöneticileri, üretim süreçlerini ileri dönem sözleşmeleri üzerine inşa ederler, sözleşmeli anlaşmalara girmek için özgün materyallerin ve hizmetlerin belirli bir zamanda taşınması için üretim süreci için girdi kiralalar ve hammadde satın alırlar. Üretimden sorumlu yöneticilerinin, bu para giderlerini anlık ya da daha ileri tarihli sözleşmeler temeline dayalı olarak, ortaya çıkan üretimi satarak bir şekilde telafi etmesi beklenir.

2 İsrail'de kooperatiflere verilen isim (ç.n.).

Sonuç hakkında konuşursak, ekonomimizdeki esasında girişimlerin, üretim maliyetlerine harcanan para çıkışına eşit olan ya da bunu geçen, satışlardan elde edilen nakit girişlerini, sürdürmekten motive olduklarını göstermekteyiz.

Girişimci bir ekonomik sistemde, gelir kazanmak (aşağıda Keynes tarafından tanımlandığı gibi) girişimcilere, gerek girdileri üretim aktiviteleri için sıralayan, gerekse firmaların nakit çıkışlarını “kontrol” etmesine olanak sağlayan, doğru-
dan doğruya bu parasal sözleşmelerin varlığı ile bağlantılıdır. Bu sözleşmeli para ödemeleri, alıcılara, sanayi ürünleri üzerinde hak talebi sağlar. Okuyucu bazı ekonomik konuşmalarda gelir tanımının, sadece bugünkü üretim ile bağlantılı olmadığını aynı zamanda topluma sağlanan bugünkü hizmetlerle ölçülen refah boyutu ile bağlantılı olduğunu yeniden hatırlamalıdır. Herhangi bir zamanda topluluğa sağlanan hizmetler önceden var olan dayanaklı mallardan sağlanacağı için, gelirin tanımının refah şeklinde kullanılması, tüm üretilen malların her zaman dayanıksız olması durumu haricinde, gelirin bugünkü çıktının değerine eşit anlamda kullanımı ile karşılaştırılmaz. “Gelir” tanımı ekonomideki bugünkü çıktının üretimine katkılara bağlı olduğundan dolayı toplam talep, mevcut ürünler ve hizmetlerin sözleşmeli satışından doğan para gelirine eşittir (Kârlar, iki şehir arasında kalan otel gibi, ikisinin ortasındadır, zira faktör kiralama, sözleşmeler tarafından doğru-
dan belirlenmez. Kârlar, bunun yerine, sözleşmeyle belirlenen ürün satışı ödemeleri ile kiralanan faktör maliyeti arasındaki farktan kaynaklanan artıktır). Aynı gelir ödemeleri ise iki ayrı sözleşmeli işlemin birleşimi olarak görülmelidir, bir diğer ifadeyle işverenden faktör sahiplerine para şeklinde gelir ödemesiyle eşzamanlı olarak faktör sahibinden işverene malların satın alınması taahhüdünün birleşimi.

Keynes’in yaşadığımız ekonomiyi kiralama ve satış için parasal sözleşmeler temelinde tanımlamasına rağmen, bu tanımlama toplumsal kurumların varoluşu ve çoğu zaman rastlanan kullanımını, kendiliğinden açıklayamaz. Parasal sözleşmelerin yaygın kullanımını açıklamak için girişimcilerin kararlarını nasıl aldığını araştırmalı ve – Keynes’in gayri iradi işsizlik analizinde esas olan risk – ve belirsizlik arasındaki farkı kabul etmeliyiz.

8.8 Bilgi, Kararlar ve Belirsizlik

Belirsizliği içeren ana-akım bakış açısının beklentileri, şu iki maddeye dayanmaktadır: (i) kesin nesnel olasılıklar hakkında bilgi sağlayan piyasa sinyalleri ile geçmiş verilerin istatistiksel analizi veya (ii) beklenen fayda teorisinin aksiyomu üzerine kurulu olan bu olasılıkların öznel algılanması. Ana-akım bakış açısında belirsizlik, olasılık riski ve belirsizlik birbiriyle özdeştir.

Post Keynesyenler (Davidson, 1978, 1982 3) belirsizlik hakkında, olasılık dağılımlarının, belirsizlik koşullarında reel dünya davranışlarının gerçekleşmesi için bir temel oluşturmadığı, farklı bir bakış açısı geliştirdiler. Bu analize göre, bugünün seçimlerinin gelecekteki sonuçlarını dikkate alınan gerçek belirsizliğin olduğu birçok önemli durum vardır. Bu gerçek belirsizlik durumlarında, bugünün karar alıcıları bugünkü kaynakların hiç harcanmaması ile gelecek beklentilere ilişkin güvenilir istatistiksel ya da sezgisel ipuçları sağlayabileceğine inanmaktadırlar. Stokastik süreçlerin teorisi bakımından böylece belirsiz bir gelecek, güvenilmez

piyasa verilerinin geçmiş ve gelecek olasılık dağılımlarından elde edilen ve bunun üzerine gelecekteki sonuçları öngören ergodik olmayan Stokastik sistemlerin sonucu olacaktır.

Post Keynesyen bakış açısını veri alırsak, karar alıcılar belirsiz koşullarda alternatifler arasından seçim yapmaktan kaçınabilirler, çünkü “gelecek hakkında ipuçlarına sahip değildir” veya “torpidolar vız gelir, tam yol ileri” yaklaşımıyla olumlu eylem için hayvansal içgüdüleri takip edebilirler. Belirsizlik hakkındaki bu bakış açısı uzun dönem kararları açıklayan, likidite talebini ve yatırım kararlarını gözetten, uzun dönem eksik istihdam dengesinin oluşumunu, uzun dönemde paranın yansız olmama durumunu ve de Keynes’in nominal sözleşmelere özellikle parasal ücret sözleşmelerine atfettiği tek ve önemli rolünü açıklayan daha genel bir teori sağlamaktadır.

8.9 Karar-Alma Ortamlarının Sınıflandırılması

Zaman her şeyin aynı anda olmasını engelleyen bir araçtır. Gerçek-dünyadaki her tercihte, herhangi bir eyleme bağlı olan olası sonucun, zaman takvimine bağlı olarak tercih anından ayrılması gerekmektedir. Malların üretimi, sermaye mallarının tüketimi ve dayanıklı tüketim malları için daha fazla olan, önemli derecede zaman gerektirmektedir. Geçen zamanın esas olgularından dolayı tüm ekonomik kararlar birbirini dışlayan koşullar altında gerçekleşen olgular olarak kavranmaktadır:

1. Nesnel olasılık ortamı

Karar alıcılar geçmişin gelecek için istatistiksel olarak güvenilir bir rehber oluşturduğuna inanmaktadır. Bu rasyonel beklentiler hipotezidir, bugünün kararlarının gelecekteki sonuçlarını gözetten bilgi nesnel ve öznel olasılıkların kesişmesini tabi kılmaktadır.

2. Öznel olasılık ortamı

Bireyin düşüncesinde, öznel olasılıklar (veya Savage’in 1954’te -kişisel- adlandırdığı), seçim yapılma anında gelecekteki beklentileri göz önünde bulunduran ve gelecekteki sonuçları yöneten olasılıklardır. Bu öznel olasılıkların, hatta iyi tanımlanmış nesnel dağılımlar oluşması durumunda dahi, nesnel dağılımlarla kesişmesine gerek yoktur.

3. Gerçek belirsiz koşullar

Nesnel nisbi frekansların geçmişte var olmadığının gösterilebilmesi durumunu dikkate almadan ekonomik birimler, seçim yapma anı ile getirisi arasında öngörülmez değişikliklerin meydana geleceğine inanmaktadırlar. Karar alıcılar, gelecekteki beklentileri göz önünde bulunduran *hiçbir* bilginin bugün var olmadığına inanmaktadırlar, bundan dolayı gelecek hesaplanamaz. Bu Keynes’in kullandığı anlamıyla belirsizliktir (ya da gelecekteki sonuçların bilgisizliğidir) (1937, s. 113). Keynes, belirsizlik ile ilgili olarak, “sadece kesin olarak bilinenle neyin mümkün olabildiğinin ayırt edilmesini kastetmediğini” söylüyordu... “Bu anlamda belirsizlikle, rulet oyununun bir ilgisi yok... herhangi bir hesaplanabilir olasılık oluşturabileceğimiz bir bilimsel temel yoktur. Sadece bilmiyoruz, hepsi bu”. Bunun

ötesinde Keynes (1937, s. 122) “hesaplanabilir bir gelecek hipotezinin davranış ilkelerinin hatalı yorumlanmasına yol açtığımı” eklemektedir. Seçim ile sonuçlar arasındaki gecikme ne kadar uzun olur ise bireyler gerçek belirsiz koşullarda karar vermeleri gerektiği konusunda daha şüpheli olacaklardır.

Nesnel olasılık koşullar ve gerçek belirsizlik Keynes (1936, ss. 148–50, 161) gelecekteki bazı sonuçların olasılık oranları ile ilişkilendirilmemiş olabileceğini ileri sürmektedir. Elbette, bilişimsel bir konu olarak formüllerin mekanik kullanımı, aritmetik ortalamayı, standart sapmayı ya da zaman içinde toplanan herhangi bir veri setini hesaplamaya izin verir. Sorun, bu şekilde hesaplanan değerlerin ne anlam taşıması gerektiğidir. İktisatçılar, makroekonomik dünyalar topluluğuna sahip değil, asla sahip olmamış ve kavramsal olarak da hiçbir zaman sahip olamayacaklarsa, mantıksal olarak nesnel olasılık yapılarının geçici olarak dahi oluşmadığı tartışılır ve de olasılıkların dağılım fonksiyonu tanımlanamaz. Stokastik süreçlerin matematiksel teorisinin makroekonomik olaylara uygulanması, prensipte yanlış değil ise bile bu nedenle oldukça şüpheli olacaktır. Hicks (1979, s. 129) benzer bir yargıya ulaşarak şöyle diyordu:

Bu değerlendirmelerden hareketle rahatlıkla şu sonuca varıyorum ki, “istatistiksel” ya da “stokastik” metodlar iktisatta geleneksel olarak varsayılandan çok daha az işe yaramaktadır. Bizimki, otomatik olarak bu yöntemlere başvurulacak bir iş değildir, bunları uygulamadan önce her zaman, ortadaki soruna uygun olup olmadıklarını kendimize sormak durumundayız. Çok büyük oranda da uygun değildirler.

Açıkçası nesnel olasılık koşulları, rasyonel beklentilere ilişkin farklı anlayışlar getirmektedir. Bu kapsamda makroekonomik beklentilerin oluşumu, geçmiş verilerden hesaplanan zaman ortalamasını muhafaza eden gelecekte gerçekleşecek herhangi bir zaman ortalaması ile yakınsanacaktır. Gelecek hakkındaki bilgi, geçmiş ve gelecekteki olayların bugünden gerçekleşmesine dayanan ortalamaların projeksiyonudur. Gelecek sadece geçmişin istatistiksel yansımasıdır ve de ekonomik eylemler bazı açılardan “zamansızdır”. Geçmişin geleceği gözeten güvenilir istatistiksel bilgi (fiyat sinyalleri) sağladığına inanlar için gelecek olayların bilgisizliği olamaz ve bu bilgi kişinin, geçmiş piyasa verilerini denetlemek için kaynakları harcaması isteği taşıması durumunda elde edilebilir.

Rasyonel beklentiler hipotezi için, sürekli hatalar olmaksızın beklentilerin oluşumunun teorisini sağlamak için verili zamanda sadece nesnel ve öznel dağılım fonksiyonlarının dağılımı eşit olmamalı aynı zamanda bu fonksiyonlar ergodik stokastik olarak adlandırılan süreçlerden türetilmelidir. Tanım gereği, ergodik bir stokastik süreç geçmiş gözlemlerden hesaplanan ortalamaların, sürekli olarak gelecekteki sonuçların zaman ortalamasından farklı olamayacağı anlamına gelir. Nesnel olasılık dağılımlarının ergodik koşullarında, olasılık, belirsizlik değil, bilgidir! Durağan olmama durumu, ergodik olmama koşulu için gerekli olmayan ancak yeterli bir koşuldur. Bazı iktisatçılar, ekonominin, tarihsel zaman içerisinde hareket eden ve kalıcı olarak ekonomik beklentileri değiştiren toplumsal eylemler olarak durağan olmayan bir süreç olduğunu ileri sürdüler. Gerçekten Keynes’in (1939b, s. 308) ünlü, Tinbergen’in ekonometrik metodoloji eleştirisine göre, “ekonomik zaman serileri ekonomik koşullar için durağan değil, zaman içinde homojendir (belki de istatistiksel faktörler uygun olmadığından)”.

Fakat, en azından bazı ekonomik süreçler o şekilde gerçekleşir ki, geçmiş dağılımlara dayanan beklentilerin fonksiyonları, geleceği açıklayan ve tarihsel olgulara dönüşen ortalama zamandan sürekli olarak farklılaşır. Bu koşullarda, akıllı ekonomik birimler, gelecek için istatistiksel olarak geçmişten hesaplanmayan, böylelikle gerçekten belirsiz olan nisbi frekansları göz önünde bulunduran mevcut piyasa bilgisini göz ardı edecektir. Ya da Hicks'in (1977, s. vii) özlü bir şekilde ortaya koyduğu gibi, "Kişi söz konusu modelinde bireylerin ne olacağını bilmediğini ve o anda ne olup bittiğini de bilmediklerini bildiğini" varsaymalıdır. Gerçek belirsizlik koşullarında insanlar çoğunlukla bir ipucuna sahip olmadıklarının farkına varırlar!

İktisatçılar "yapısal farklılıklarından" ya da "rejim değişikliğinden" bahsettikleri zaman en azından bu aşamada ekonominin nesnel olasılığa izin veren varsayımlar altında çalışmadığını üstü kapalı bir şekilde kabul etmektedirler. Örneğin Robert Solow, tarihsel –toplumsal koşullarda ve ekonomik olaylar arasında bir etkileşim olduğunu tartışmaktadır. Ekonominin sahip *olması gerektiği* disiplini tarif ederken Solow'un (1985, s. 328) yazdığına göre, "ne yazık ki ekonomi sosyal bir bilimdir ve böylelikle ekonomik analizin nihai ürünü... – tarihsel bağlamda... toplumun koşullarına bağlıdır. Bununla beraber, daha iyisi ya da kötüsü için ekonomi farklı bir kulvara düşmektedir".

Gerçek belirsizliğin olasılığı eylemlerin rutin olduğu bazı alanlarda nesnel olasılıklar ve rasyonel beklentiler hipotezinin akla uygun mantıksal bir yaklaşma olabileceğini göstermekte, bu genel teoremin tercihi gibi görülmemektedir. Bunun ötesinde ekonominin bütünü nesnel olasılık koşullarında kuşatılmış ise para için bir rol olmayacaktır, bu paranın yansızlığıdır! Arrow-Debreu tarzı sistemlerde gelecek hakkında tam bilgi, anlık ve ilerideki piyasaların eksiksiz kümesinden elde edilmektedir, tüm ödemeler piyasaları temizleyen fiyatların ilk anında gerçekleşmektedir. Paraya ihtiyaç yoktur çünkü esas olarak mallar, mallar için değiştirilmektedir.

Öznel olasılık koşulları ve gerçek belirsizlik Öznel olasılık koşullarında, olasılık kavramı inanç derecesinin ifadesi olarak (Savage, 1954, s. 30), ya da nisbi frekanslar olarak (von Neumann ve Morgenstern, 1953) yorumlanmaktadır. Her iki durumda da, vurgulanan varsayımlar, nesnel olasılık koşullarından daha az zordur, örneğin, Savage'in çerçevesi stokastik süreç teorisi üzerine dayanmamaktadır. Fakat gerçek Keynesyen belirsizlik, karar alıcıların bir ipucuna sahip olmadığı öznel hesaplamalarına dayalı bir temel oluşturmadığı ya da bugünün hesaplamalarının gelecekteki ödemeler için uygulanmadığının farkına varıldığı zaman, oluşmaya devam edecektir.

Gelecekteki sonuçlarla ilgili bilgisizlik koşulları, beklenen fayda teorisyenlerinin söylemiyle açıklanabilecek, daha genel bir seçim teorisinin temellerini sağlamaktadır. Beklenen fayda teorisinde, "*beklenti*", olasılıklar listesine bağlı olarak bir *sonuçlar* listesi şeklinde tanımlanmaktadır, öyle ki her sonuç için bu olasılıklar toplamı bire eşittir. Sonuçların *birbirini dışlayan* olasılıklar olduğu anlaşılır, böylece beklenti, özel bir eylemin olası sonuçlarının ayrıntılı bir listesini kapsamaktadır... [ve] Bir bireyin tercihleri mümkün olabilen tüm bir beklentiler bütünü üzerinden tanımlanmaktadır" (Sugden, 1987, s. 2). Bu tanımları kullanarak, gerçek belirsizlik koşulları (ergodik olmayanlar) karar vericilerin bir bireyin tanımlayamayacağı, ve/

veya geleceği göz önünde bulunduran beklentiler kümesini sıraya koyacağı zaman gerçekleşir: çünkü ya (i) karar verici gelecekte oluşacak olan sonuçların tam bir listesini idrak edemez; ya da (ii) karar vericiler olasılıkların tüm sonuçlarını tayin edemez çünkü “bulgular olasılık oluşturmak için yetersizdir”. Böylelikle olası sonuçlar, “düzenlenebilir bile değildir”. (Hicks, 1979, ss. 113, 115).

Gerçek belirsizliğe yol açan birbiriyle bağlantılı ancak bir dereceye kadar farklı dizideki koşullar – kişisel olasılıkları beklenen fayda teorisi ile bütünleştiren, “zamana formel bir referansta bulunmayan Savage’in gözlemlerinden elde edilebilir (1954, ss. 11–13). Özellikle, burada formüle edildiği haliyle olay kavramı, zamansızdır”. Savage, beklenen fayda teorisinin açıkça “bireyin bir kavranabilir beklentiler seti üzerinde tercih sıralamasına sahip olması gerektiğini” ve bu sıralamanın zamandan bağımsız olmasını öngören (Sugden, 1987, s. 2) bir sıralama aksiyomunu geliştirir. Böylelikle, karar alıcı, eğer anında telafi söz konusu ise, beklentilerin tam bir dizisini idrak edebilse bile, gelecekteki beklentilerin bir şekilde bilinmeyen yollardan farklılaşabileceğinden korktuğu ölçüde, gelecekteki telafiyi tam olarak sıralayamaz ve Savage’in sıralama aksiyomu burada ihlal edilirken, Keynes’in belirsizlik kavramı galip gelir.

Ne ilginçtir ki Savage, (birçok takipçisi kabul etmese de) gerçek belirsizlik ile ilgilenmeyen analitik yapısının bir genel teori olmadığını kabul ediyordu. Savage (1954, s. 15) “bir insanın dünyanın her durumunda, kendisine açık olan eylemlerin sonuçlarını bilemeyeceğini” kabul etmektedir. “İnsan..., bilgisiz olabilir”. Fakat, Savage daha sonra bu bilgisizliğin sadece “olası durumların eksik analizinin” bir göstergesi olduğunu belirtmektedir. Geleceğe dair bilgisizlik, dünyadaki zamansız durumların tanımlanmasının olası tüm durumları kapsayacak şekilde genişletilebileceğini varsaymak şeklindeki “açık çözüm” kabul edilerek giderilebilir. Savage (1954, s. 16) bu “tüm olası durumları” tanımlama varsayımının, “mantıksal sınırlarına taşındığı zaman... son derece saçma” olduğunu itiraf etmektedir, “çünkü, böylesi bir karar almaya yüklenen görev, insan gücünün sınırlarını fersah fersah aşmaktadır”.

Bu itirafı yaparak, Savage zorunlu olarak seçim teorisini, beklenen fayda teorisi aksiyomunun uygulandığı küçük dünya koşulları ile sınırlandırmaktadır (Savage, 1954, ss. 82–6) ve böylelikle Savage şu şekilde yazmaktadır; “bu teori [sadece] sınırlı bir alanda uygulanabilir”. Aynı zamanda, insanların davranışları sıklıkla teori ile çelişir. [Beklenen fayda önermesinin] göstermek istediğim esas kullanım alanı normatiftir, benim kendi kararlarımın tutarlılık için güvenliğini sağlamaktadır (Savage, 1954, s. 20). Ergodik olmayan belirsizlik olasılığını farkına varmayan herhangi bir parasal teori, para için yansız bir rol sağlayamaz ve böylelikle mantıksal olarak Post Keynesyen, parasal teori ile bağdaşmaz. Savage’in küçük dünyasına karşıt olarak, Keynesyen “büyük dünyada”, bu onların keyfi ve zaman içerisinde benzer dürtülerle tutarsız seçimler yaptığını gösterse bile, karar alıcılar beklenen fayda teorisinin aksiyomunu karşılayamayabilirler ve bunun yerine bir keresinde “ipucundan yoksun” davranışı kabul edebilir ve de bir sonrakinde “torpidolar vız gelir” diyebilirler.

8.10 Keynesyen Belirsizlik, Para ve Açık Parasal Sözleşmeler

Gerçek dünyadaki bireyler geçmiş deneyimlerin gelecek için kullanışlı bir kılavuz olup olmadığına karar vermelidirler. İktisadi süreçlerin tek düze ve tutarlı olmasının ergodik stokastik süreçler ya da en azından belirlenmiş ve tamamen sıralanan tahminler tarafından belirlendiği tahmin edilmelidir. Seçim ile sonuçları arasındaki trajedi korkusunu birimler tamamen akıllarından çıkarabilirler mi? Kişi, geleceğe dair bilgisiz olduğuna kendisi inanmakta mıdır? Bireylerin nasıl karar verdikleri nesnel, öznel ya da gerçek belirsiz koşullarda olup olmadıkları göz önünde bulundurulduğunda ileriye yönelik hiçbir kural belirlenemez. Fakat, onların algısı onların davranışlarında farklılık yaratacaktır.

Keynes, özellikle servet birikimini sağlayan kararlarla ilgili olarak likiditeye sahip olanlara ait belirsizlik ve olasılık arasındaki ayrımı oldukça vurgulamıştır. *Genel Teori*'nin esaslı likidite tercihi ve hayvansal içgüdülerin reel harcama seçimlerini hükmetmesini gerektirir. Para, tüm varlıklar arasında “söz geçen” eşsiz bir rol oynar (Keynes, 1936, s. 223) ve de hem kısa hem de uzun dönemde yansızdır (Keynes, 1973a, ss. 408–11). Keynes, *Genel Teorisi*'nin “önceki teoriden açık bir biçimde ayrıldığını gördüğü” 1937'deki yeniden ifadesinde (Keynes, 1937b, ss. 112, 114) bu iddiaları netleştirdi, bunlar “olasılık hesabı” ve belirsizlik koşulları arasındaki belirgin farklılığa dayanarak, “herhangi bir olasılık hesabı oluşturmak için bilimsel bir altyapı mevcut değil”dir. “Açıkçası, bilmiyoruz”.

Likidite ve hayvansal içgüdüler, Keynes'in uzun dönem eksik istihdam dengesi analizinin ve hatta esnek fiyatların olduğu bir dünyanın da itici gücüdür. Ne öznel ne de nesnel olasılıklar paranın yansızlığı ve de Keynesyen eksik istihdam dengesinde parasal politikaların rolünü anlamak için yeterlidir. Bu yüzden çoğu yirmi birinci yüzyıl ekonomilerinde işsizliğin hala daha rahatsızlık vermesi sürpriz değildir çünkü çoğu iktisatçı hala ekonomik birimlerin, gelecekteki eylemlerinin getirisi için belirli ve tamamen sıralanan bilgiye sahiplermiş gibi hareket ettiği politika kılavuzlarını sadece sınırlı bir etki alanına uygulamaktadır.

Davidson'da (1978, 1982), parasal ifadelerle (gerçek olmayan!) adlandırılan yasal olarak uygulanabilir vadeli sözleşmelerin, toplumsal kurumlar olarak varoluşunun uzun dönemde dahi yansız olmayan parasal koşullar yarattığını gösterdim. Bu yasal düzenlemeler birimlerin, uzun süreli üretime ve yatırım eylemlerine yönelik gerçek kaynakların üstlenmesi için bugünkü kararların beklenmeyen sonuçlarına karşı korumasına olanak tanır. Sabit parasal sözleşmelerin yasal uygulamaları, sözleşmedeki tarafların mantıksal beklentileri olmasına olanak sağlar diğer tarafın sözleşmedeki hükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, zarar gören tarafın tazmin yetkisi varken böylelikle maddi kayıplardan dolayı zarar görmeyecektir. Tobin (1985, s. 108–9) paranın varoluşunun neo-klasik genel denge teorisi için her zaman idaresi güç bir sorun olduğunu yazdı... [ve] paranın sözde yansızlığı..., Bu yansızlık durumunun gerçek dünyadaki parasal politikalara uygulanabilirliği yersiz somutlukların mantık hatasını gösteren esas örnektir. Tobin, ardından, Keynes'in geleceğin “olasılıksal anlamda bile esasen öngörülemez özelliğine” yaptığı vurguyla birlikte, Keynes'in paranın yansızlığı varsayımını reddine katılmaktadır. (Tobin, 1985, ss. 112–13).

Paranın toplumsal kurumları ve sabit parasal sözleşmeler kanunu, girişimci ve hanehalkının zamanla nakit alımlarını (reel üretimin bilinmesine gerek yoktur) dikkate alan mantıksal beklentilerini oluşturmalarını sağlar ve böylece başka bir yolla, bilinmeyen gelecek ile baş edecektir. Nominal olarak sabit sözleşmeli yükümlülükler belirsizliğe rağmen sözleşme taraflarına güven sağlarken, en azından gelecekteki sonuçları nakit akışları bakımından belirleyebilirler. Sabit alımlara başlamak uzun zaman sınırına sahip sözleşmelerin kiralanması, girişimcinin nakit pozisyonunun kurtulabileceğine (sıklıkla bankacıların kredi yükümlülüklerini desteklediği) inandığı parasal yükümlülükleri sınırlandırır. Belirsizlikler ile yüzleştiklerinde hayvansal içgüdüleri duyan girişimciler kendi likidite durumlarından emin olana kadar reel kaynakların tahakkümünü gerektiren önemli kararlar gerçekleştiremezler böylelikle sözleşmedeki nakit harcamalarını (işlem talebi) karşılayabilirler. Sabit vadeli parasal sözleşmeler zaman harcayan üretim ve değişim sürecinde kaynakların kullanımı ve ödenmesinde girişimcilere (ve hanehalkına) etkili bir düzen bulmasına olanak tanır.

Girişimci bir ekonomide para, “sözleşmeden doğan şartlar” bakımından tanımlanmaktadır. Bu durum, Post Keynesyen para teorisinde, sözleşmeler hukuku, yasalara saygı gösteren herhangi bir toplumda paranın ne olduğunu göstermektedir. *Para Üzerine bir İnceleme* eserinin ilk sayfasında Keynes (1930a, Cilt. 1, s. 3), bize paranın varoluşunun sözleşmelere bağlı olarak gerçekleştiğini hatırlatır. Paraya ya da herhangi bir likit varlığa sahip olmak (Davidson, 1982, s. 34) likiditedir (likit bir varlık iyi organize edilmiş, düzgün bir spot piyasada para için yeniden satılabilir). Likidite söz konusu kişinin vadesi gelmiş parasal sözleşme yükümlülüklerinin karşılanması ehliyeti olarak tanımlanmaktadır. Yükümlülüklerin para cinsinden ifade edildiği belirsiz bir dünyada para tutmak değerli bir tercihtir (Keynes, 1936, ss. 236–7). Bunun ötesinde, bankacılık sisteminin üretim akımlarındaki artışı finanse etmek için likidite sağlamak için gerçek faturalar yaratma yetisi (yansız) para üreten bir ekonominin faaliyeti için gerekli bir genişletici faktördür. Sıkı para politikaları bazı girişimcileri, makul maddi bir maliyette, yeterli düzeyde ek banka parası yükümlülüklerini elde etmesini engellerse, yöneticiler (toplamda) kendi üretim akışlarını genişletmek isterlerse (ve de kamunun likidite tercihi değiştirilmezse), bu durumda bazı girişimciler potansiyel ilave sözleşme ödemeleri ve ek üretim malzeme alımları yükümlülüklerini karşılayamazlar ve böylelikle karlılık satılmış olur. Buna göre, ek banka parası yaratmadan, girişimciler ek kiralama ve malzeme arzı sağlayan sözleşmeler imzalama konusunda isteksiz olacaklar, hatta girişimciler genişlemeyi sağlayacak gelecekteki efektif talebin yeterli olduğunu hissetseler de uzun dönem istihdam büyümesi felce uğrayacaktır. Beklenen kara rağmen, para kıtlığı reel üretimi sabit tutabilir!

Keynes’in spekülatif motif ve ihtiyat güdüsü tartışmasında olduğu gibi, belirsizlik tehdidi büyük olduğu zaman likit varlıklar aynı zamanda kaynaklar üzerindeki parasal yükümlülükler üstlenmesi için sığınılacak güvenilir bir limandır. Keynes (1936), likiditeye gerekli mülkiyete sahip olan dayanıklı mallar ile bağlantılıdır böylelikle ne özel sektörde emek tarafından hazır bir şekilde üretilebilir ne de *likidite amacıyla* emek tarafından üretilen mallar ile kolaylıkla ikame edilebilir.

İktisadi birimlerin geleceğin belirsiz olmasına dair korkuları, “ihtiyat” için toplam taleplerini artırır (hatta uzun dönemde bile), birimler kazanılan gelir yükümlülüklerini ek likidite talebi için sanayinin bugünkü ürünlerinden ayrıştıracaktır. Bunun sonucunda, özel sektörde emek için efektif talep düşer. Sadece öngörülemeyen (ergodik olmayan) koşullarda, kişinin serbest piyasalarda ticareti gerçekleştirilen çeşitli sanayi ürünlerine yönelik tüm kazançlarını harcamasına karşıt olarak, harcamaları bu yolla geciktirmektedir.

Bu likidite tartışması para için opsiyon talebini vurgulayan genel denge teorisyenleri Grandmont ve Laroque'un (1976) görüşlerine benzer görünmektedir. Fakat onların modelinde ve birçoklarında, modelin diğer yerlerindeki gerçek dışı varsayımlar nedeni ile paranın opsiyonlu bir değeri vardır. Örneğin, Grandmont ve Laroque (1976) varsaymaktadır ki, (i) tüm üretilebilen mallar muhafaza edilemez; (ii) borçlanma ve de yeniden satılan tahvil için spot piyasanın olmadığı finansal bir sistem oluşmaz; (iii) karşılıksız para tek dayanıklı maldır ve böylelikle değerini muhafaza ederek geleceğe taşınabilmektedir. Elbette, üretilebilir ve üretken dayanıklı mallar (gerçek dünyada olduğu gibi) varsa ve üretilebilir dayanıklı mallara sahip olmakla elde edilen sonuçlar tamamen sıralanabilir nitelikteyse, esnek spot ve vadeli fiyatlar bireylerin çok önemli tüketim planlarını yansıtacaktır ve “optimumu hedefleyen” hiçbir birim değer saklamak için kağıt para tutmayacaktır. Say Kanunu uygulanabilir olacak, ve de paranın nominal miktarı yansız olacaktır. Böylelikle Grandmont ve Laroque geçici olarak zaman içinde opsiyon para talebi yolu ile sadece en anlamsız koşullarda “geçici” Keynesyen dengeyi elde edebilir. Buna karşıt olarak, Keynes para tutma talebinin, üretken dayanıklı malların oluşumunu bir arada tutmak için, uzun dönemde değeri muhafaza etmesine izin verir.

Likiditeye bir başka yaklaşım, Kreps'inkidir, “bekleyiş” analizi (Kreps, 1988, s. 142), gelecekteki bazı yakın tarihlerde her birimin, daha ilerideki bir ödeme tarihinde “hangi durumun hakim geleceğine dair bilgiyi alacağını”, varsayar. Buna göre, bilgi almak için beklemek sadece kısa vadeli bir olgudur; Kreps'in analizinde uzun dönem bekleme davranışı optimal değildir – bilginin hiçbir zaman alınamaması durumu hariç! Beklemek için opsiyon, yeterli bilgi elde edilene kadar “esneklik tercihi” ile bağlantılıdır.

Kreps, bu çıkarımı düzenlememesine rağmen, oluşturduğu çerçeve, birimlerin gerekli bilgiyi asla elde etmedikleri takdirde, ebediyen bekleyecekleri gerçek belirsizlik durumunda kalacaklarını belirtmektedir.

Bir diğer yandan Keynes (1936, s. 210), ürünleri satmama kararının – tasarruf etmek için – akşam yemeği veya haftada ya da yılda bir çift bot alma kararını *gerektirmediği* ya da belirli bir tarihte belirlenmiş bir şey harcamayı gerektirmediğine ısrar etmektedir. ...Bu gelecekteki tüketim talebinin bugünkü tüketim talebi ile ikame edilmesi değildir – böyle bir talebin net olarak azaltılmasıdır. Başka bir deyişle, ne Kreps ne de Grandmont ve Laroque'un paranın opsiyon talebi Keynes'in zamanlararası ikame olamayabileceği tartışmasını açıklar. Uzun dönemde, bireyler likit varlıklarda kalmak isteyebilirler ve böylelikle uzun dönem istihdam dengesi oluşabilir.

Bu tartışma ampirik olarak da desteklenmektedir. Danziger ve diğ. (1982–3, s. 210) daha yaşlıların tüketim ve gelir üzerine mikro verilerini analiz etti ve daha yaşlıların emeklilikteki tüketimlerini finanse etmek için tasarruf yapmadığını

gösterdi. Daha yaşlılar, tüm gelir düzeylerinde daha genç olanlara göre, tüketim mallarına ve hizmetlere daha az harcamaktadırlar (özellikle daha fazla tasarruf ederler). Bunun ötesinde, yaşlılar arasındaki en yaşlı kişi belirli bir gelir düzeyinde en çok tasarruf yapan kişidir. Bu olgular, yaşamın yaş ile gerçekten daha belirsiz olduğunu ileri sürer, daha yaşlılar varlıkları üzerine kazandıkları hakları harcama kararı almadan daha fazla “beklerler”.

Bu davranış, yaşam döngüsü hipotezine göre rasyonel değildir, Grandmont–Laroque’un beklemek için talep opsiyonu ile tutarsızdır ve – kişinin, uzun dönemde bile “hangi şartların hakim olacağına dair bilgi”nin var olmayabileceğini kabul etmeye razı olmaması ve bu ekonomik kararların Keynesyen belirsizlik koşullarında alınması şartıyla – Kreps’in bekleme analizi ile de bağdaşmaz. Beklemenin olasılık analizi, ve opsiyon değeri zaman içinde harcamaları erteleme ihtiyacını kabul eder. Fakat, sadece Keynesyen belirsizlik likidite için uzun dönem talebin temellerini ve uzun dönem işsizlik dengesi olasılığını sağlar.

8.11 Sonuç

Post Keynesyen teorinin inşa edildiği temel: (i) paranın yansızlığı; (ii) ekonomik yaşamın önemli karar alıcı yönlerinin bazılarında ergodik olmayan belirsizliğin oluşumu; ve (iii) brüt ikame etkisine sık rastlanıldığının reddidir. İnsanların, ödemeleri öngörülmeleyen ve muhtemelen öngörülemeyen gelecekte gerçekleşecek iken, karar alma zorunluluğunun üstesinden gelmekte kullandıkları bir yol, uygar toplumlar tarafından bir sözleşmeler hukukunun geliştirilmesi ve paranın bir belge olması yoluyla sözleşmelerin yerine getirilmesinde kullanılmasıdır. Köleliğin ortadan kaldırılması, yasadışı insan emeği için reel sözleşmelerin zorunlu hale gelmesini sağlamıştır. Buna göre, neo-klasik iktisatta ne kadar etkin olduğu ispatlanırsa ispatlansın, medeni toplumlar, “reel sözleşmelere” izin vermeme kararı alır.

Keynes’in devrim niteliğindeki analiz, paranın asla yansız ve likiditenin önemli olduğu, geleceğin tamamen öngörülememesinin önemli ekonomik sonuçlarının olduğu ekonominin genel teorisidir. Buna karşın, neo-klasik optimizasyon, belirsizlikle ilgili olarak kısıtlayıcı temel varsayımları ve dolayısıyla Keynes’in analizinin içermediği gelecekteki sonuçlara dair beklentileri gerektirir. Analizi yapan kişi, böylelikle üzerinde çalışılan ekonomik sorunların analizi için hangi sistemin daha geçerli olduğunu seçmelidir.

Birçok sıradan karar için, zaman içinde doğanın tekdüzelikliğini ve tutarlılığını varsaymak (bu ergodik durumu varsaymaktır), rutinin tanımı ile, sorunu ele almada faydalı bir sadeleştirme olabilir. Büyük beklenmedik değişikliklerin uzun dönem zaman takvimi içerisinde yönetilemediği, yatırımları içeren sorunlar ve likidite kararları için Keynesyen belirsizlik modeli daha uygulanabilir. Paranın tarafsızlığını ve bu nedenle önemli olduğunu, ve keşfedilebilir düzenlemeler dünyasının gelecekte de devam ettiğini farz etmek (Lucas, 1981b, s. 561), para ve üretim ekonomisindeki makro politikaların geliştirilmesinde yanıltıcı benzerliğe yol açacak ve gerçek ekonomide paranın çok önemli olduğu durumlarda üretim kararlarını etkileyecektir.

İktisatçılar kendi bilim dalları açısından ileri sürebileceklerinden daha fazlasını iddia etmemeye dikkat etmelidirler. Bazı koşullarda dünyanın olasılıklı olduğu (Lucas ve Sargent, 1981, ss. xi-xii), ya da gelecek beklentilerin tamamen sıralanabileceği inancı, serbest piyasalardaki bireylerin sürekli hatalar yapmıyacağı ve de geleceği yargılamak için hükümetten daha fazlasını bileceği eğiliminde olacağına yönelik tartışmaya yol açacaktır. Genel kuralları bu özel varsayımlara dayandırmak, birçok ekonomik karar alıcının geçmişten geleceğe dair sonuçlar çıkaramadığı koşullarla yüz yüze gelen kamu yetkililerine feci politika tavsiyeleri ile sonuçlanır.

Fakat, iktisatçılar ne zaman, bu ekonomik koşulların (ergodik olmayan) gerçek belirsizliğinin olası yaygınlığını tanır ve tanımlar ise, hükümet piyasaların performansını geliştirmek için önemli bir rol oynayabilir. İktisatçılar, aksi takdirde tarihsel zaman boyunca ekonomik süreç olarak gerçekleşebilecek sonsuz olaylar evrenine yasal sınırlamalar getirebilen kurumsal araçlar tasarlamaya gayret etmelidir. Örneğin hükümetler oluşabilecek yıkıcı sonuçları önlemek ya da en azından telafi etmek için, finansal güvenlik ağı kurabilir ve aynı zamanda bireyleri, demokratik süreçler tarafından belirlenen ve toplumun çıkarına olacak olan medeni eylemlerde bulunmaya teşvik için parasal teşvikler sağlayabilir. (Davidson ve Davidson, 1988). Özel kurumların oluşmadığı ya da, gerçek belirsizlik rüzgarlarına karşı tutunma ihtiyacı olduğunda, tam istihdam ve makul fiyat istikrarı ile uyumlu olan özel eylemlerin olası sonuçlarını sınırlandırmak için hükümet belirsizlikleri azaltma girişiminde bulunan ekonomik kurumlar geliştirmelidir.

9. Avusturya Okulu

Roger W. Garrison*

Sayın Keynes'in toplamları, değişimin en temel mekanizmalarını gizlemektedir.
(Hayek, 1931)

9.1 Mengerci Görüş

Avusturya okulunun en iyi bilinen yönü, mikroekonomik tarafı ve özellikle de marjinalist devrimdeki rolüdür. 1870'lerin başında Carl Menger, Fransız iktisatçı Léon Walras ve İngiliz iktisatçı Stanley Jevons ile birlikte malın piyasa fiyatının belirlenmesinin algılanışında bir malın marjinal birimine vurgu yaparak değer teorisine yeni bir yön vermişti. Marjinalliği analizin merkezine koymak mikroekonomiyi sonsuza kadar değiştirmişti. Oysa geçerli bir makroekonomi inşasının da çok doğal olarak Menger'in sermaye kullanan bir piyasa ekonomisi görüşü kapsamında marjinalist devrimin bir sonucu olarak ortaya çıktığı daha az bilinen bir husustur.

Modern makroekonomi, faktör piyasaları (girdiler) ve ürün piyasaları (çıktılar) arasında bir ayrım yapar. Ara girdi ve çıktı malları nadiren işleme dahildir. Bunun aksine, Avusturya okulu iktisadı bir üretim sürecine – belirli faaliyetlerle ilgili çıktıların sonraki faaliyetlere girdi olarak katıldığı bir dizi işleme – yer verir. Sonuçta tüketilebilir bir çıktının elde edilmesi işlem zincirinin sonunu meydana getirir. Menger (1981 [1871]) teoriyi “malların sıraları” cinsinden oluşturur: Birinci ya da en düşük sıradaki tüketici malları ve ikinci, üçüncü ya da daha yüksek sıralardaki üreticilerin malları, en düşük sıradaki mallardan zaman içinde giderek uzaklaşır. Eugen von Böhm-Bawerk de (1959 [1889]) ekonominin üretim sürecindeki bu zaman faktörünü yakalayabilmek için “ordinal”liğe benzer bir biçimde, “olgunluk seviyeleri” kavramını ortaya koyar. Böhm-Bawerk bir ekonominin büyüme had-

* Roger W. Garrison, Auburn Üniversitesi'nde (Alabama-ABD) iktisat profesörüdür. *Para ve Zaman: Sermaye Yapısının Makro İktisadı* (Londra, Routledge, 2001) adlı kitabın yazarıdır. Garrison, bu bölümün hazırlık aşamasında yaptıkları yararlı önerilerden ötürü Lane Boyte ve Sven Thommesen'e teşekkürü bir borç bilmektedir.

dindeki artışın, ileri olgunluk seviyelerindeki (eş zamanlı) faaliyetten ziyade önceki olgunluk seviyelerindeki faaliyette bir artışa yol açması gerektiğinin altını çizer.

Böhm-Bawerk makroekonomi ile ilgili yapılan önermelerin firma bazlı mikro-ekonomik temelleri olduğunun üzerinde duran belki de ilk iktisatçıdır. 1895 tarihli bir makalesinde şöyle yazar, “Gelişmiş bir ekonominin bütününe tam anlamıyla idrak edebilmek istiyorsak onun en küçük parçasını incelemekten kaçamayız” (Hennings, 1997, s. 74). Genellikle marjinal fayda analizini paranın değerini açıklamakta kullanması ile tanınan Ludwig von Mises de (1953 [1912]) kredi yaratmanın önemini merkezi olmayan, fazla zaman alan üretim süreci bağlamında kabul eden ilk iktisatçıdır. Menger’in oluşturduğu sermaye teorisi ve Mises’in başlattığı para ve kredi teorisi Friedrich Hayek (1967 [1935]) tarafından geliştirilerek Avusturya okulunun iş çevrimlerinin teorisine kazandırılmıştır. Lionel Robbins (1971 [1934]) ve Murray Rothbard (1963) teoriyi iki savaş arasındaki tepeye çıkılıp dibe vurulan döneme uyarlarlar. Sonuçta bu ve diğer Avusturya okulu mensuplarının ortaya koydukları kavrayış tam sermaye–temelli bir makroekonomiye yol açtı (Horwitz, 2000 ve Garrison, 2001; ayrıca bkz. Littlechild, 1990).

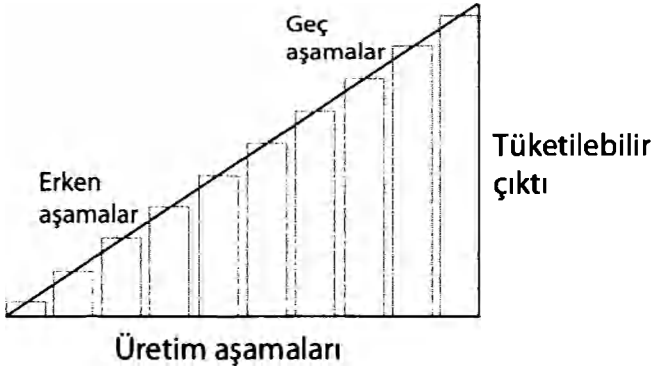
9.2 Sermayenin Zamanlararası Yapısı

Hayek, sermaye kullanan bir ekonominin Avusturya görüşünü, ekonominin üretim faaliyetlerini bir dizi girdi ve nokta çıktısı olarak modellediği şeklinde özetler. Varsayılan aşama sayıları daha çok pedagojik bir kolaylık meselesi iken, dizideki her bir öge bir “üretim aşaması” olarak belirtilir. Bu basit yapı, ilk olarak bireysel sütunların geçici olarak dizildiği ve bunlara karşılık gelen genişliklerin üretim zamanındaki değişmeyi gösterdiği bir sütun grafiği ile ortaya konmuştur. Son sütunun uzunluğu tüketilebilir çıktı değerini temsil ederken, önceki sütunların azaltılmış uzunlukları da üretim sürecinde farklı aşamalardaki malların değerlerini ifade eder.

Şekil 9.1’deki sütunlar soldan sağa üretimin on aşamasını gösterir (orijinal Hayekyen yorumda, beş aşama yukarıdan aşağıya dizilmişti). Üretim aşamalarının spesifik sayıları herhangi mevcut, ampirik olarak ekonominin üretim sürecine ilişkin bir ayrıntıyı sayısallaştırmak için değil, pek çok durumda bir aşamanın (ara) çıktısının bir sonraki aşamada girdi olarak kullanıldığına dair genel bir fikir ver-

1 Nokta girdi nokta çıktı modeli bir emek girdisinden çıktı üretilmesinin bir dönem süreceğini varsayan ekonomik bir modeldir. Hayek (1941, s. 114), üretim sürecini zaman boyutuna sahip bir girdi fonksiyonu olarak düşünmektedir. Bu durumda üretimdeki ‘nokta girdi-nokta çıktı’ anlayışına karşın, üretimin doğal kaynaklarla başlayan ve diğer üretim bileşenlerinin zaman içinde bu sürece eklendiği bir üçgen ortaya çıkmaktadır. Üçgenin yatay kenarı üretim zamanını simgelemektedir. Dikey kenarın uzunluğu ise, üretim sürecinin sonunda elde edilen tüketim mallarının değerini göstermektedir. Girişimciler, sermaye mallarını mükemmel olmamakla birlikte kendileri için en uygun biçimde birleştirerek üretimde bulunmaktadır. Girişimcilerin elindeki sermayenin yapısı, yani üretim sürecinin her bir kademesinde kullanılan heterojen sermayenin bileşimi değişebilmekte fakat bu değişim anında ve maliyetsiz bir süreç olmamaktadır. Heterojen sermayenin bileşiminin değişmesinin belli bir zamana ve maliyete ihtiyaç duyması, ekonomik daralmanın süresinin de temel belirleyicisi olmaktadır (ç.n.).

mek içindir. Başka bir deyişle, dikey bütünleşme – ve kesinlikle tam dikey bütünleşme – bir standart değildir. Hayek’in “aşamaları” “firmalar” ya da “endüstriler”e temiz olarak çevrilmez. Bazı dikey olarak bütünleşmiş faaliyetler tek bir firma içinde yürütülebilmektedir. Örneğin bir petrol şirketi keşif, çıkartma, rafine etme, dağıtma ve satış işlerinin tümünü birden yapıyor olabilir. Aynı şekilde bir kağıt üreticisi de hem kopya kağıdı hem de tebrik kartları için kağıt tedarik ediyor ve dolayısıyla aynı anda farklı aşamalarda faaliyet gösteriyor olabilir. Ayrıca kesin tek-yönlü geçici sıradan sapmalar olduğu açıktır; kömür çeliğin üretiminde kullanılırken, çelik de kömür üretiminde kullanılmaktadır.

Şekil 9.1 Üretimin zamanlararası yapısı

(Bu varsayımsal anlatım olan karşı-örnek, Frank Knight tarafından Menger’in *İlkeler*’inin İngilizce çevirisine yazdığı eleştirel önsözde önerilmiştir.) Yine de, tüm basit modellerde olduğu gibi, sermaye yapısının bu Avusturya modeli de, ihmal ettiklerinin günahları değil yorumunun sağladığı temel doğrular açısından dikkate değerdir.

Sonuçlara ulaşmak için araçlar kullanılır ve bu araçlar geçici olarak sonuçlardan önceden planlanmışlardır. Üretim zaman içerisinde ilerler. Ancak değerlendirme ters yönde yayılır. Başka bir deyişle, bir sonucun beklenen değeri, o sonuca ulaşabilmeyi sağlayan araçlara bağlıdır. Bu, Menger Kanunu’dur. Üretim faktörlerinin ve dolayısıyla üretimin ara aşamalarının çıktılarının talebi, dolaylı taleptir. Değerlemenin yönü Menger’in tüketim mallarını “birinci-dereceden mallar” olarak tanımlamasında gizlidir. İkinci, üçüncü ya da daha yüksek dereceden malların piyasa değerleri birinci-dereceden malların beklenen değerinden türetilir. Ancak, dolaylı talep ilkesinin geçerliliğine rağmen bu değerler daha yüksek dereceden malların geçici uzaklığı ile tutarlı sistematik bir zaman indirimi gerektirir.

Avusturya görüşü girişimciye başrolü vermektedir. En azından, üretimin herhangi bir aşamasında çalışmakta olan girişimci, ödünç fonların maliyetine gereken ilgiyi göstererek faaliyetlerinin karlılığını belirlemeli ve böylece kendi çıktısının talebine hazırlıklı olmalıdır. Daha uzun dönemli planlama sonunda, tüketilebilir çıktının talebini de içeren çok daha ileri aşamalarındaki talebin gücünü tahmin etmeyi gerektirebilir. Spekülatif faaliyetler, kısmen kaynakların bir aşamadan diğerine

hareketinde – kredi koşullarında bir değişme olması durumunda – ve muhtemelen de mevcut aşamaların en yüksek derecesinden daha yüksek derecelerde yeni üretim aşamalarının yaratılması durumunda oluşabilir. Böhm-Bawerk’in deyimini kullanmak gerekirse, artan “dolaylılık” ve üretim sürecindeki zaman unsurunun artan önemi, gelişmekte olan (ve gelişmiş) kapitalist ekonomilerin özelliğidir.

Üretimin geçici yapısına duyulan ilgi, zaman unsurunun, merkezi olmayan bir ekonominin tüketim tercihleriyle üretim faaliyetlerini nasıl düzenlediğini ve dolayısıyla düzenleyici mekanizmalarda neyin yanlış gidebileceğini anlamamızda önemli bir değişken olduğunu ileri sürer. Üretimin çoklu aşamalarının kullanımı, marjinalist düşünceye tam hareket serbestliği verir. Avusturya okulunun makro-su mikro-dostudur. Kaynak dağılımı modeli, üretim faaliyetlerinin geçici çizgisi değiştirilerek sistematik yollarla değiştirilebilir. Geç-aşama faaliyetlerindeki marjinal bir düşüşle birlikte erken-aşama faaliyetlerindeki marjinal bir artışın ekonominin genel büyüme haddi üzerinde önemli sonuçları bulunur. Ekonomiyi ilgilendiren marjinal değişiklikler önemli bir biçimde bir yükselişe veya düşüşe yol açar. Avusturya görüşüne göre bu marjinal değişiklikler geleneksel makro bir toplamda yatırım harcaması (her aşamada) ya da toplam harcama (tüketiciler ve yatırım toplumu) gibi birbirini iptal etse de kaynak dağılımının dönemler arası modelindeki değişiklikler dikkatimizi gerektirir.

Dönemler arası dengeyle ilişkili kaynak dağılımı modeli, üretim aşamalarını ayıran değer farkları açısından bir çeşit tekdüzelik gösterir. Bir aşamadaki çıktının değeri ile bir sonraki aşamadaki çıktının değeri arasındaki fark, başka şeylerin dışında, dönemler arası değişimin genel hatlarıyla kısaca faizin piyasa haddi olarak ifade edilebilir. Belirli bir faiz haddinde bir aşamadan diğerine değer farklarının aşırılığı, kar olanakları olarak ortaya çıkacak, bu olanaklar da kaynakların daha erken üretim aşamalarına tahsis edilmesiyle kullanılabilecektir. Sınırdaki, tüm olası kar olanakları eritildikten sonra çeşitli aşamalarda kullanılan girdilerin nisbi fiyatları, denge faiz haddiyle düzenlenir. Zamanlararası sermaye yapısının grafiksel bir özeti yapıldığında böylesi bir zamanlararası denge oluşturan aşamalar dizisini örten bir üçgen şeklini alacaktır. Şekil 9.1’deki Hayekyen üçgen² bir yandan sermaye teorisinin pek çok karmaşık tarafını uzakta tutmakta diğer yandan da üretim sürecindeki genel zaman unsurunu oyunda tutmaktadır.

Buradaki aşırı basitleştirme düzeyi bir tartışmayı gerekli kılmaktadır. Öncelikle üçgenin, henüz tamamlanmamış tüketilebilirlerin değerini takip eden hipotenüsü hiçbir değer almayarak başlayıp doğrusal olarak artarak tüketilebilirlerin tam piyasa değerine ulaşır. Faiz haddinin belirli bir başlangıç girdi noktasından başlayarak yüzdelik olarak ifade edildiğini bildiğimizden bileşik faiz hesaplamasına olanak tanır. Böylesi yüzdelik değer farklılıkları, açıkça – ve Hayekyen üçgene ters olarak – kümülatif değerler belirli bir başlangıç değerinden nihai bir

2 Hayekyen üçgen, üretimi zaman alan bir süreç olarak görmekte ve ilk üretim aşamasından son üretim aşamasına doğru artan eğime sahip bir üçgen vasıtasıyla; zaman, heterojen sermaye ve faiz oranı arasında ilişki kurmaktadır. Garrison (2001) ‘Time and Money’ isimli kitabında, Hayekyen üçgen yaklaşımına, üretim olanakları eğrisi ve ödünç verilebilir fon piyasasını katarak Hayek’in analizini daha anlaşılır ve bütüncül bir yapıya büründürmüştür. Ercan Bocutoğlu, Aykut Ekinci (2007, s. 39) (ç.n.).

değere üssel olarak büyüyen bir eğriyle takip edilmesi gerektiğini ortaya koyar. Burada doğrusallık yapısal olarak daha basit ancak işin gereğini yerine getirmekte de yeterli geldiği için başarılı olur. Ayrıca Hayek'in orijinal düzenlemesine de sadık kalır. Ancak üçgenin birleşik faiz hesaplama etkisinin önemli olduğu her hangi bir konuyla ilgili de yetersiz kalacağını görmemiz gerekir. Bileşik faizin etkileri dahil edildiğinde faiz haddi ile genel dolaylılık derecesi arasındaki kesin ilişkide belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu ve sermaye yoğunluğuna ilişkin diğer belirsizlikler, uzatılmış ve sonunda kısır kalmış ancak bundan 20–30 yıl evvel oldukça ilgi toplamış bir münazara olan Cambridge sermaye tartışmasının temelini oluşturmaktadır (bkz. Harcourt, 1972). Ancak iş çevrimleri ve bununla ilgili makroekonomik konulara ilişkin olarak bu üçgen, bu basitliğiyle tam da görevini yerine getirmektedir.

İkinci olarak, üçgenin, bizi bir birim zaman aralıklar dizisi düşünmeye sevk eden, yatay kenarı doğrudan takvim zamanına çevrilemez. Uygulamada, erken bir üretim aşaması sadece malların işlemdeki kısmında – zamanla olgunlaşıp kereşmeye dönüşen çam fidanları ya da bir olgunlaşma sürecinden geçen şarapta – oluşur. Erkenlik aynı zamanda dayanıklı tüketim malları ve hatta beşeri sermayede dahi zımnı olarak bulunmaktadır. Bu üretim faktörlerinin erken-aşama olarak sınıflandırılmalarının nedeni uzun bir gelecekte bir getiri sağlayacak olmalarıdır. Sermayenin heterojenliği belirli bir ortalama üretim süresi gibi tek bir metrik oluşturmaya ya da makroekonomi için üretim zamanını başka bir şekilde ölçme çabasına karşı uyarır. Yine de pek çok erken-aşamalı faaliyet ve geç-aşamalı faaliyet kolayca fark edilebilir durumdadır. Perakendede stok yönetimi geç-aşamalı bir faaliyetdir. Ürün geliştirme ise erken-aşamalıdır. Ekonominin sermaye yapısındaki zaman boyutundaki artışlar nispeten geç aşamalardan, nispeten erken aşamalara kaynak kaydırma, daha uzun dayanıklılığı olan sermaye malları yaratma ya da sadece malların karışımını daha çok zaman alan (ancak daha yüksek getirili) üretim süreçlerini gerektiren malların lehine değiştirme şeklini alabilir.

Üçüncü olarak, Hayekyen üçgenin tüketilebilir çıktı değerini gösteren dikey kenarı, tüketimin üretim sürecinin sonundaki zamanın tek bir noktasında gerçekleştiğini ortaya koyar. Bu, dayanıklı tüketim mallarının varlığını reddetmek anlamına gelmez. Ancak makroekonominin zamanlararası yönünü tüketim zamanını içerecek şekilde genişletmek analize çok fazla katkı sağlamaksızın işleri karıştıracaktır. Üçgen, mallar bir kez tüketicilerin eline geçtiğinde ilgisinin büyük bir kısmını kaybeden üretimin ayrıntıları ve piyasa sürecinin özellikleri üzerinde durmaktadır. Yoksa “tüketim aşamaları” kavramı anlamsız değilse de yapay hale gelir.

Uygulamada –daha geleneksel teoride olduğu gibi Avusturya görüşünde de yatırım malı ve dayanıklı tüketim malı arasında ince bir çizgi vardır. Konut, mal sahibinin kendisinin oturduğu bir ev olsa da olmasa da her yerde yatırım olarak sınıflandırılır ve onun hizmetlerinin kira (fiili ya da örtük) değeri de tüketimi niteler. Ancak sahiplerinin kendilerinin kullandıkları otomobiller, görece dayanıklılıklarına ve örtük kira değerlerine rağmen tüketim malı olarak nitelendirilmektedirler. Bir tüketim malının (örneğin ticari olmayan bir sebeple satın alınmış bir kamyonetin) daha sonra üretimin erken bir aşamasında satıldığı (örneğin bir iş

kamyonu olarak kullanıldığı) örnekler de akla gelebilir. Ancak genel bir kural olarak, tüketicilerin eline teslim edilmiş mallar tüketicilerin ellerinde kalırlar. Avusturya teorisinin bazı uygulamalarında bu ve benzer konulara dikkat edilmesi gerekli olabilir, ancak teorisinin kendisi tüketilebilir bir çıktı veren çok-aşamalı bir üretim süreci görüşüne dayanır.

Şekil 9.1 en basit yorumuyla büyüme olmayan bir ekonomiyi temsil eder. Tasarruflarla finanse edilen gayri safi yatırım tam olarak sermayenin yıpranma payını karşılamaya denk gelir. Veri teknoloji ve zevkler altında, makroekonomi zamanlararası bir dengeye yerleşir ve değişmeyen bir oranda tüketim malları üretir. Hatta daha da çoğunlukla, tasarruf ve gayri safi yatırım, sermayenin yıpranma payını aşarak ekonominin her marjda büyümesine olanak tanır. Bir an için değişmeyen bir faiz haddi varsayarsak, büyüme genel şekli sabit kalarak artan boyutta bir üçgenle ifade edilebilir.

Ancak Hayekyen üçgenlere bölme neticesi, üçgenin şeklinde değişikliklere izin vererek elde edilir. Daha geleneksel makroekonomik yapılar yapısal sabitlik ya da yapısal ilgisizlik varsayımını örtük olarak yapar. Avusturya teorisinde tasarruf davranışındaki değişikliklerin ekonominin sermaye yapısındaki kaynak dağılımı açısından sonuçları vardır. Dolayısıyla üçgenin değişen şekli tüketilebilir çıktının zaman grafiğini etkiler. Analizin doğal odağı zamanlararası uyum ve zamanlararası uyumsuzluğun olası nedenleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

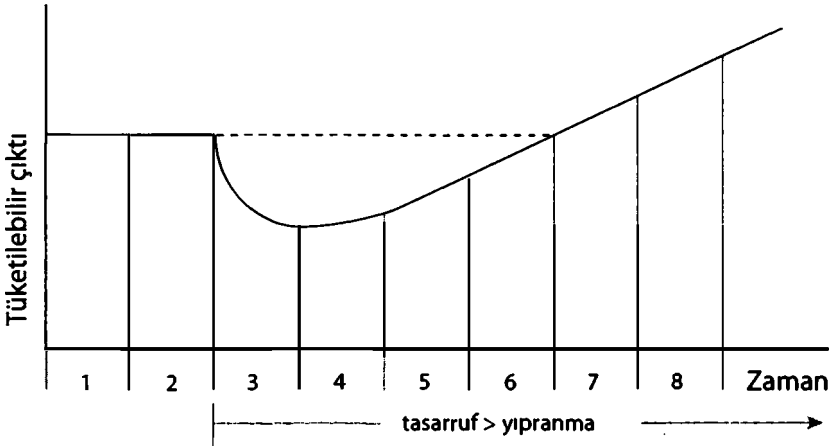
9.3 Tasarruf ve Ekonomik Büyüme

Ekonomilerin sürekli devam eden bir büyüme oranı geçirdiklerini düşünmeye eğilimliyizdir. Büyüme haddi, tasarruf ve sermayenin yıpranma payı arasındaki ilişkiye göre pozitif, negatif veya sıfır olacaktır. Durağan ya da büyümesiz bir ekonomide, tasarruflar tam tamına sermayenin aşınma payını karşılayacak kadar bir yatırımı finanse eder. Şekil 9.2'nin ilk iki döneminde de görüldüğü gibi zaman içindeki tüketilebilir çıktı, sabittir. Eğer tasarruf, sermayenin yıpranma payından fazlaysa ekonomi büyür. Şekil 9.2'nin son üç döneminde de görüldüğü gibi tüketilebilir çıktı hacmi zaman içinde artar. Üretim aşamalarının her birindeki çıktı da artar. Ekonomi, üretim aşamalarının sayısını dahi sürekli artırmayı mümkün kılacak biçimde her marjda büyür. Uzun süreli bir büyüme döneminde Hayekyen üçgen boyut açısından büyür ancak şekil açısından büyümmez – ya da büyümek zorunda değildir.

İş çevrimlerinin Avusturya görüşü açısından analizine giriş sağlayacak ilginç bir sorunun cevabı hiç büyümenin olmadığı durumdan pozitif büyüme durumuna – ya da belirli bir başlangıç büyüme oranından daha büyük bir büyüme oranına – geçişle ilgili olacaktır.

Geçiş döneminde tüketilebilir çıktının zaman çizgisi nasıl olmalıdır? Teknoloji düzeyinde ya da kaynakların genel erişilebilirliğinde bir değişiklik olmadığını varsayalım. Ancak yine de insanların zamanlararası tercihlerinin gelecek dönemdeki tüketim lehine değiştiğini düşünürüz. Hiç büyüme olmaması ve büyüme olması durumları arasında bir seçim yapmaları istendiğinden elbette insanlar ikincisini tercih edeceklerdir. Ancak tercih asla bu kadar basit değildir. Bilimkurgu

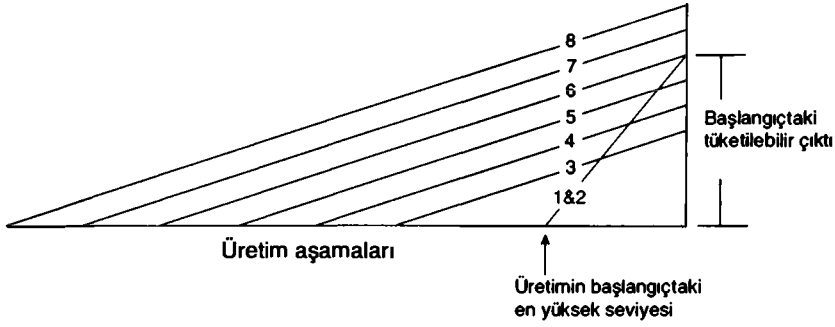
yazarı Robert Heinlein'in (1966) ortaya koyduğu unutulmaz kısaltma geçerlidir. BÖYDBŞY: "Bedava öğle yemeği diye bir şey yoktur". Bu kısaltmayı bizim durumumuza göre uyarırsak BBDBŞY'yi elde ederiz. "Bedava büyüme diye bir şey yoktur".

Şekil 9.2 Tüketilebilir üretimin olası bir geçici modeli

Değiş-tokuş, yakın zamandaki tüketilebilir çıktı ile daha uzak gelecekteki tüketilebilir çıktı arasındadır. İnsanlar daha uzun dönemde artan bir tüketimden yararlanmak için bugünkü ve yakın-dönemdeki tüketimlerinden vazgeçmeye razılar mıdır? Ne de olsa ekonominin üretim kapasitesini geliştirecek ve gelecekteki artan tüketimi mümkün kılacak kaynakları sağlayacak olan, cari ve yakın-dönemdeki tüketimdir. Şekil 9.2'de varsayılan tercih değişikliği ikinci dönemin sonunda yaşanır. Bu değişim nedeniyle, üçüncü dönemdeki tüketim malları çıktısı azaltılmıştır. Buradan açığa çıkan kaynaklar üretimin erken aşamalarında kullanılabilir. Bu şekilde değiştiğinde, sermaye yapısı eninde sonunda artan bir oranda tüketim malları ortaya koymaya ve (bu örnek özelinde) altıncı dönemin sonundaki başlangıç çıktı düzeyine denk gelmeye ve ilerleyen dönemlerde de aşmaya başlayacaktır.

Avusturya görüşüne göre piyasa ekonomisi zamanlar arası tüketim tercihleriyle eşleşebilmek için zamanlararası üretim faaliyetlerini düzenleyebilmektedir. Şekil 9.2'de görülen tüketilebilir çıktının geçici modeli Hayekyen üçgenin şeklindeki değişiklikten de anlaşılacağı gibi, sermayenin yeniden yapılandırılmasını gerektirir. Şekil 9.3 gerekli değişikliğin genel doğasını gösterir. Büyümenin olmadığı dönemler 1 ve 2, tercih değişikliğinden önce gelmekte ve üçgenin görece daha kısa bir zamanlararası sermaye yapısına sahip olması ile betimlenmektedir. 2. Dönemin sonunda tercih değişikliği ile birlikte tüketim düşerek 3. Dönemin sonunda minimum düzeyine ulaşır. Açığa çıkan kaynaklar üretimin erken aşamalarına ve daha da erken aşamaların oluşturulmasına aktarılacak şekilde ekonominin gelecekte tüketilebilir çıktı üretme gücünü artırabilir. Tüketilebilir çıktının azaltılmış yakınavadeli getirisi ve üretim aşamalarının artan sayısı yeniden şekillenen üçgenlerin en küçüğü olan üçgen 3 ile gösterilmektedir.

Şekil 9.3 Zamanlararası sermayenin yeniden yapılandırılması

İşlemdeki mallar, aşamaların yeniden yapılandırılmış sırasında ilerlerken, tüketilebilirlerin çıktısı artmaya başlar ve artık tasarruflar sermayenin aşınma payından fazla olduğundan her üretim aşamasında genişleme devam eder. Üçgen 4 ile 8 arasında görüldüğü gibi ekonomi pozitif uzun süreli bir büyüme yaşar ve üçgen 6, başlangıçta büyüme olmayan üçgen ile aynı tüketilebilir çıktıya sahip olur. Burada hala tartışılması gereken bir konu da bu sermayenin yeniden yapılandırılmasını ortaya çıkaran piyasa mekanizmalarıdır. Buradaki odak noktası Şekil 9.3'teki zamanlararası sermayenin yeniden yapılandırılması ile Şekil 9.2'deki tüketilebilir çıktının geçici modeli arasındaki paralelliktir.

Buradan bir kereliğine ortaya çıkan basit bir tercih değişikliğinin büyüme olmayan bir ekonomiden uzun dönemli pozitif bir büyüme haddi gösteren bir ekonomiye geçişi analitik ve buluşsal kolaylık ile açıklanabilir. Daha karmaşık tercih değişiklikleri kolayca düşünülebilir. Zamanlararası tercihlerdeki fiili değişikliklerin kendileri aşamalı olabilir ve tüketilebilirlerin tercih edilen zaman çizelgesi Şekil 9.2'de tanımlanan zamanlararası model kadar basit olmayacağı kesindir. Bu da basit pedagojik yorumumuzla dahi ortaya konacağı gibi merkezi olmayan bir ekonominin – zamanlar arası boyutu da dahil – çok daha karmaşık olacağını ortaya koyar.

Şekil 9.2'nin kilit özelliği büyüme olmayan dönemden pozitif büyüme dönemine geçişte tüketilebilir çıktının azalmasıdır. Vazgeçilen tüketim Heinleinci prensibin manifestosudur: Bedava ekonomik büyüme diye bir şey yoktur. Başlangıçta büyüme haddinin pozitif olduğu uygulamalarda, tüketilebilir çıktıda fiili bir azalma olmasına gerek yoktur. Bu durumda Heinleinyen prensip kendisini daha hafif bir gösterir. Tüketilebilir çıktının örneğin başlangıçta yüzde 2 ile büyümesi, artan tasarruf etmeye isteklilik, değişen oranlarda ancak sürekli artan oranda bir çıktı modeline yol açabilir – muhtemelen başlangıçtaki yüzde 2 seviyesinden yüzde 1'e ve daha sonra yüzde 3'e. Büyümenin sadece yüzde 1 olduğu geçiş döneminde, insanlar eğer tasarruflarını artırmaya karar vermiş olmasalar, yararlanabilecekleri tüketilebilir çıktıdan vazgeçeceklerdir.

Tasarruf teşvikli büyümeye ilişkin fırsat maliyetlerinin kesin teşhisi politika oluşturmak için genel bir yasaklama teşkil eder. Kısaca Avusturya Okulu mensupları büyümenin tezahüratını yapan kimseler değillerdir. Pek çok başlangıç ve orta seviyede kitap makroekonomi konusunu kısa bir politika amaçları listesi ile başla-

tır. Bu listelerin istisnasız hepsinde değişmeyen madde hızlı ekonomik büyümedir. Ancak yüksek büyüme haddini politika belirleyiciler için elde edilmesi gereken bir amaç olarak koymanın her hangi bir temeli var mıdır? Avusturya ekolüne göre gerekli olan, insanların tasarruf etmeye isteklilikleri ile tutarlı bir tüketilebilir çıktı büyüme haddine olanak tanıyan kurumsal düzenlemelerdir. Üretim planlarının tüketim tercihleri ile tutarlı olması gerekir. Ancak bu tutarlılık düşük bir büyüme haddi, sıfır büyüme haddi ya da hatta – olağandışı durumlarda- negatif bir büyüme haddi gerektirmektedir. Büyüme haddinin kendisi sadece insanların daha uzak bir gelecekte artan bir tüketimden yararlanmak için yakın gelecekteki tüketimlerinden vazgeçmeye razı olduklarının özet bir tasviridir. Makroiktisatçılar, “hızlı büyüme”yi mikroiktisatçıların “bol sebze”yi kendilerine hedef seçmelerinden daha fazla hedef seçmemelilerdir.

Yine de burada kilit rol oynayan makroekonomik konular bulunmaktadır. Makroekonomide doğru büyüme haddine ulaşmakla mikroekonomide doğru miktarda sebzeye ulaşmak arasında bir paralellik vardır. Sonraki iki bölümde tartışılacağı gibi bu hedeflerin ikisi de, ilgili talep ve arz çizelgelerinin temelleri – piyasa faaliyetlerinin her birini belirleyen tercihler ve kısıtlar – doğru olarak yansıtıyorlarsa elde edilir.

9.4 Tasarruf-Yatırım Bağlantısı

İnsanların, önceki bölümde tartışılan değiş-tokuşları gerçekten yapmasına izin veren bir piyasa mekanizması var mı? Bu kritik bir sorudur; makroekonomi tartışmalarının merkezinde yer alır ve verilen yanıtlar farklı düşünce ekolleri arasındaki ayrımı oluşturur. Bu soru, makroekonomik kaygıları vurgulayacak şekilde de sorulabilir: Tasarrufla yatırımı aynı doğrultuda buluşturan fakat aynı zamanda makroekonomi üzerinde ters etkilerde (örneğin yaygın kaynak atılışı) bulunmayan bir piyasa mekanizması var mı? Farklı cevaplar, piyasa ekonomilerinin yaşayabilirliği konusunda ve politika yapımcıların doğru rolü konusunda açık dolayimleri vardır.

9.4.1 Monetarizmden geçen dolambaçlı yol

Bazı makroiktisatçılar, bu hayati soruyu olumlu yanıtlayarak, piyasasının, tüketim malları üretimine ve tasarrufla finanse edilen yatırım ürünleri üretimine kaynak dağıtımının, piyasanın meyve üretimine ve sebze üretimine kaynak dağıtımıyla eşdeğer olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle, toplam çıktı içinde, dağıtım konusu – ister dar anlamda mallar arasında (şeftali ve patates) ister geniş tabanlı alt-kümeler arasında (tüketim ve yatırım) olsun – bütünlük oranda mikroekonominin ilgi alanına girmektedir.

Bu açıdan makroekonomi, genel fiyat seviyesi ve para arzı gibi diğer makroekonomik değişkenlerle ilgili olan genel toplam çıktıya odaklanmalıdır. Q , P ve M olarak simgelenen bu makroekonomik değişkenler, benzer bir değişim denkleminde bir araya gelmektedir:

$$MV = PQ \quad (9.1)$$

Bu denklem, elbette 1950'lerin Keynesyenizmine karşı monetarist karşı devrim için sıfır noktasıydı (bkz. Bölüm 4). Paranın dolanım hızı, V , denklemin kendisi tarafından tanımlanmaktadır ve 1980'lerin başlarına kadar farklı ülkelerde ve farklı dönemlerde ampirik olarak gösterilen neredeyse sabit durumu, para arzı ile üretim fiyatının bazı endeksleri arasında güçlü bir bağ kurmuştu. Paranın miktarı teorisi olarak bilinen şey, daha betimleyici olarak, fiyat seviyesinin para miktarı teorisi olarak adlandırılmaktadır.

Monetaristler, para arzındaki bir değişikliğin uzun vadeli sonucunun, genel fiyat seviyelerinde eşdeğer orantılı bir değişiklik olduğunu öne sürmüştür – bu da, sadece gerçek üretimdeki ve para hızındaki süren seküler değişikliklerle ortaya çıkan bir sonuçtur. Reel üretimde kısa vadeli değişkenlikler için pay bırakılmıştır. Bir diğer ifadeyle, genel çıktı Q yükselip sonra düşerken, P , artan M 'ye uyum göstermektedir. Ancak, monetaristler, uyum gösterme sürecinde başlıca alt-kümelerin (tüketim ve yatırım)görelî hareketlerine pek dikkat etmemiş, toplam yatırımı oluşturan alt kümelere (üretimin aşamaları) ise hiç dikkat etmemişlerdir. İster uzun vadeli seküler kalkınma, ister reel üretimde kısa vadeli, parayla tetiklenen hareketler söz konusu olsun, odak noktası her zaman özet üretim değişkeni Q 'daydı. Toplam üretimde gerçekleşen tüm değişimler – Hayek üçgeni anlamında Avusturyalıların takip edebileceği gibi – makroekonominin daha büyük sorunlarıyla ilgisiz görülüyordu.

9.4.2 Keynesyenizmin tasarruf-yatırım inatçılığı

Elbette monetarist karşı devrimin mücadele etmek istediği şey Keynesyen iktisattı. Ancak, tasarruf-yatırım bağlantısı meselesinde, karşı devrim daha doğru olarak bir örtbas etme çabası olarak tanımlanabilir. Keynes, *Genel Teori*'de (1936, s. 21) seleflerini ve çağdaşlarını “gelecek tüketimleri hesaba katma kararlarıyla bugünkü tüketimden kaçınma kararlarını birleştiren bir bağlantı olduğunu varsayma yanlısına düşmekle” açıkça suçlamıştır. Keynes'e göre, bu iki karar arasında eşgüdüm sağlamak için basit ve etkili bir yol bulunmamaktadır. Daha ziyade, nihai olarak tasarrufu yatırımla aynı çizgiye çeken mekanizmalar dolaylı ve sapkındır. Nitekim tasarruf-yatırım sapkınlığı, Keynes'in makroekonomi görüşünün merkezinde yer almaktadır (bkz. Leijonhufvud, 1968).

Değişim denklemi, Keynesyen devrimin temeli olan sorunları ortaya koyacak şekilde yeniden yazılabilir. Toplam üretim Q , tüketim malları üretimi artı yatırım ürünlerinin üretiminden oluşur. Bir diğer ifadeyle, $Q = Q_c + Q_i$, burada, mükerrer hesaplamayı engellemek için Q_i “nihai” yatırım ürünü üretimi olarak kabul edilmiştir. O halde değişim denklemi aşağıdaki şekilde yeniden yazılabilir:

$$MV = P(Q_c + Q_i) \quad (9.2)$$

bu da, Keynes'in gördüğü şekliyle sorunun (Q_i 'nin değişkenliği ve diğer tüm makroekonomik büyüklükler üzerindeki etkisi), monetaristlerin değinmediği bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Daha ziyade, Keynesyen $Q_c + Q_i$ yerine, monetarist Q 'nun konması sadece, başlıca ters konumunu örtbas etmeye yaramıştır. Mevcut tüketim ve gelecekteki tüketim arasındaki değiş-tokuş sayesinde yatırım mallarının veriminin karesinin nasıl elde edildiği sorusu monetaristler tarafından yanıtlanmamıştır – hatta bu soru sorulmamıştır bile.

Kısım 9.11'de uzun uzadıya ele alınacak olan Keynesyen görüşte, toplam yatırımdaki hareketler ilk olarak gelirleri etkiler, gelirler de tüketim harcamalarını etkiler. Bir diğer ifadeyle, Q_c ve Q_i aynı yönde hareket eder, Q_i 'deki hareketler tahmin edilemez ve Q_c 'de buna karşılık gelen aynı yöndeki hareketler, bildiğimiz Keynesyen çarpanla artırılır (bkz. Bölüm 2). Benzer şekilde mevcut tüketimde olabilecek özerk değişimler, kar beklentilerini etkileme eğilimi gösterir ve böylece yatırım harcamalarının aynı yönde değişmesine neden olur. Burada, bağlı talep ilkesi etkilidir. Başlıca iki alt kümenin birlikte yukarı ve aşağı doğru (farklı oranlarda da olsa) hareket etmesiyle, Keynesyen teori yapısal olarak Avusturyalıların vurguladığı türden bir değiş-tokuşun gerçekleşme olasılığını imkânsızlaştırır. Üstelik kalıcı sermaye ve sözde yatırım hızlandırıcı hususları, genel olarak arz tarafında bağlayıcı bir kısıtlamanın var olduğuna işaret eder. Keynesyen görüşte, mevcut tüketimin zararına yatırım arttığı bir kapsam yoktur. Benzer şekilde, gelecekte daha fazla tüketim sağlamak için mevcut tüketimden feragat etmek isteyen piyasa katılımcılarının çabaları, tasarrufla yatırımı ilişkilendiren piyasa mekanizmaları tarafından boşa çıkarılacaktır. Daha fazla tasarruf, yatırımı tetiklemek yerine, genel harcamaları ve dolayısıyla genel geliri etkileyecektir. Bu sapkın olumsuz gelir etkisi, Keynes tarafından "tasarruf paradoksu" olarak tanımlanmıştır ve kısım 9.9'da ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

9.4.3 Avusturyalı ayırıştırma

Değişim denklemi bağlamında Keynesyenizm ve monetarizme karşı Avusturya perspektifi ufuk açıcıdır. Keynesyenizm, potansiyel bir sorun arz eden bir birikim seviyesinden bahsetmektedir – tüketim ile yatırım arasında kaynakları uygun olarak bölüştürme sorunu – ancak bu soruna sapkın bir piyasa çözümüne alan açmamaktadır. Monetarizm, yeni klasisizmin çoğu aşaması gibi, bu merkezi sorunu muğlaklaştırarak ve dolayısıyla sorunu ve çözümünü mikroekonominin alanına atarak birikim seviyesini artırmaktadır. Hem monetarizmden hem de Keynesyenizm önce ortaya çıkan Avusturyalılar, bu okulların her ikisinden de daha düşük ama hem sorunun hem de potansiyel olarak uygulanabilir bir piyasa çözümünün bulunacağı bir birikim seviyesinde çalışmaya meyilliydi,

Tekrar, değişim denklemi, farklı düşünce okullarının ortak paydası olabilir. Avusturyalılar için, Keynesyen yorumdaki yatırım birikimi, üretim aşamalarını devreye sokmak için dağıtılmalıdır. Q_c tüketim verimidir, ya da, Menger'in terminolojisini kullanacak olursak, ilk elden mallardır. Daha önceki dokuz aşamada dağıtılan yatırımlar, Q_2 'den Q_{10} 'a kadar sıralanır. Böylece, değişim denklemi aşağıdaki şekilde olur:

$$MV = P(Q_c + Q_2 + Q_3 + Q_4 + Q_5 + Q_6 + Q_7 + Q_8 + Q_9 + Q_{10}) \quad (9.3)$$

Nasıl Q_i geleneksel makroekonomi teorisinde "nihai" çıktı olarak değerlendiriliyorsa, (9.3) denkleminde ikinci – ve daha yüksek – sıradaki mallar (Q_2 'den Q_{10} 'a kadar), değişim denkleminin bütünlüğünü korumak için benzer şekilde değerlendirilir. Böylece mükerrer hesaplama engellenir ve verim bütünlüklerinin toplamı (9.2 ve 9.3 denklemlerinde) toplam verime ve aynı şekilde toplam gelire eşit olur. Ancak, Avusturyalıların ayırıştırıcı analizlerinin odağında, P 'ler arasındaki nisbi hareketler ve bunların toplamı yer alır.

Keynesyen yapıda, tasarrufta bir artışın ve Q_c harcamasında buna karşılık gelen bir düşüşün Q_i 'nin artışına neden olması şüphesiz görünebilir. Eğer işletmeler, mevcut stoklarını satmada sorun yaşıyorsa, muhtemelen daha geniş bir kapasiteye ilave kaynaklar sağlamaya ve dolayısıyla bu stoklarını daha fazla stoklamaya istekli olmayacaklardır. Bağlı talep öğretisi, üretim kapasitesi talebinin, ürüne olan talebi yansıtacağını öne sürmektedir. Avusturyalı yapılandırmada, bağlı talep öğretisi, zaman indirimi hususlarıyla uyumlu hale getirilir. Üretimin çoklu aşamaları, tüketici harcamalarındaki bir düşüşün, dışlayıcı olarak her şeyi kapsayan yatırım birikimi anlamında değil, yatırım harcamaları modelindeki bir değişiklik anlamında tanımlanmasının sonuçları açısından yeteri derecede özgürlük sağlamaktadır. Piyasanın nasıl makul şekilde çalışacağı hikâyesi, bağlı talep öğretisiyle katlanabilir, ancak Avusturyalıların belirttiği üzere, hikâyeye egemen olan bu değildir. Bu analiz, makroekonomi kadar mikroekonomiden de beslenmektedir ve daha önce bahsedildiği gibi başkarakter girişimcidir.

9.4.4 Bağlı talep ve süre indirimi

Tasarrufta artış, iş dünyasına iki piyasa işareti göndermektedir. Zamanlar arasındaki tercihlerde yaşanan değişimin, ekonominin çok aşamalı üretim sürecinde kendisine uygun değişimlere başarılı şekilde dönüştürülmesi gerekiyorsa bunların her ikisi de devre girmelidir. Faiz oranındaki değişimlerle birlikte üretim fiyatlarındaki değişimler, üretimin çeşitli aşamalarını farklı şekilde etkileyen sonuçlar doğurur. Artan tasarruf karşısında kaynakların ters olmayan bir şekilde dağıtımı, kritik bir şekilde iki ilkeye dayanmaktadır: bağlı talep ilkesi ve süre indirimi ilkesi. Burada, piyasa ekonomilerinin tasarruf-yatırım bağlantısında algılanan tersliklerin, alttan alta ikinci ilkenin reddedilmesinden kaynaklandığını kaydetmek gerekiyor. Bağlı talebin etkili olan tek ilke olduğu kabul edilirse, o halde neredeyse önemsiz bir şekilde piyasanın tasarruf artışına uyum sağlayamayacağı söylenebilir.

Tasarrufun artması, tüketici malları için cari talebin azalması demektir (elbette, hem tasarrufun hem de tüketimin arttığı büyüyen bir ekonomi için, nisbi artış oranlarındaki değişiklikler bağlamında düşünmemiz gerekir. Daha hızlı artan tasarruf, tüketici malları için daha az hızlı artan bir talep anlamına gelecektir). Birinci derece ürünlerin talebindeki bir azalma – yine Menger'in terminolojisiyle – ikinci derece ürünlerin talebi için doğrudan dolayılara sahiptir. Kahve çekirdeklerine yönelik talep, kahve talebiyle birlikte hareket edecektir. Bir diğer ifadeyle Menger Yasası etkindir. Daha genel olarak, tüketici ürünlerine zamansal olarak yakın olan girdilere yönelik talep, bu ürünlere yönelik taleple birlikte hareket edecektir. İkinci derece ürünlere yönelik talep, bağlı bir taleptir. Faiz oranlarında hiçbir değişikliğin olmadığı, sıkı *ceteris paribus* koşulları altında, tek geçerli mesele bağlı talep olacaktır.

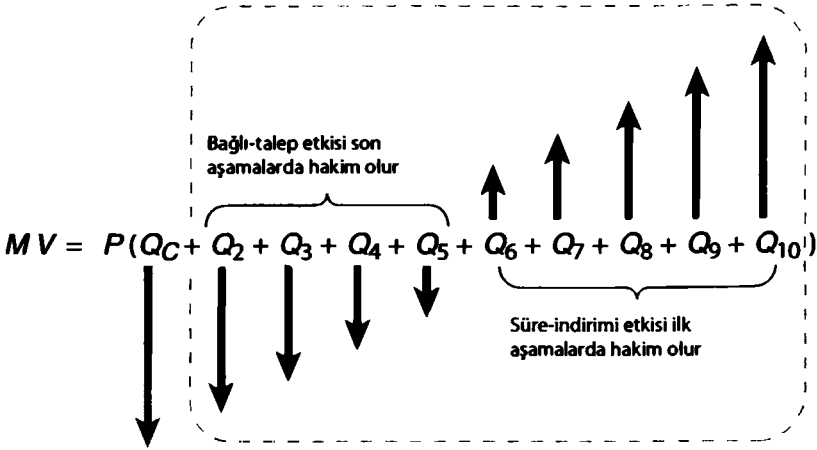
Tasarruftaki artışla sağlanan daha uygun kredi koşulları, hikayenin geri kalanı için temeldir. Daha düşük bir faiz oranı, şirketlerin envanterlerini daha ucuza sürdürmesini sağlar. Ancak, arz koşullarındaki bu değişim ne kadar önemlidir? Birinci derece ürünler ve ikinci derece ürünlere yönelik taleplerdeki (kahve ve kahve çekirdeği) nisbi değişimi ölçerken, süre indiriminin etkisi zayıftır. Kahve

çekirdeği envanterleri sadece kısa bir süre için tutulur ve sonunda, süre indirimi etkisi – bu durumda, envanteri sürmenin maliyetinin azalması – bağlı talep etkisine kıyasla önemsizdir. Kahve çekirdeğine yönelik talep *neredeyse* kahveye yönelik talep kadar düşer. Daha yüksek derecedeki ürünler için süre indirimi etkisinin gücü daha büyüktür – ve giderek artar. Örneğin, sürekli sermaye ekipmanı şeklinde onuncu derece bir malı ele alalım. Test tesisleri ve ürün geliştirmede kullanılan laboratuvar demirbaşları iyi birer örnektir. Daha olumlu kredi koşulları kolaylıkla bu tesisin oluşturulması veya genişletilmesi yönündeki terazilerde ağır basabilir. Üretimin erken aşamalarında, süre indirimi etkisi, bağlı talep etkisini dengelemenin ötesine geçebilir.

Süre indirimi hususları, kaynakları üretimin erken aşamalarına çeker. Üstelik erken aşamadaki faaliyetlerin karlılığı ölçülürken, bağlı talep etkisinin kendisi dengelemek yerine artmakta olabilir. Burada, girişimcilik unsuru özel bir şekilde devreye girer. Burada bağlı talep olarak kabul edilen şey, birinci derece malların cari talebine değil gelecekte bir noktada beklenen talebe – tam olarak tasarrufların birikmesiyle güçlenecek bir talebe – dayandırılmaktadır. Artan tasarruf, tüketim mallarına yönelik talebin *kalıcı olarak* azaldığının göstergesi olarak görülmemelidir. Daha ziyade, tasarruf edenler bir amaç için tasarruf etmektedir. Onların artan alım gücüyle neleri alma eğilimi göstereceğini en iyi öngören girişimciler de, harcamadaki bu zamanlar arası geçişten kar etmeyi bekler.

Bağlı talep ile süre indirimi arasındaki etkileşim, tasarruf artışıyla ortaya çıkan kaynak dağıtımını modeli değişikliğini açıklamaktadır. Buradan, bu açıklamanın girişimcilere taşıyamayacakları bir yük yüklediği çıkarımı yapılabilir. Ancak bu girişimcilik becerileri, tasarruftaki artıştan önce zamanlar arası sermaye yapısının sürdürülmesinde zaten devrededir. Bir diğer ifadeyle, zamanlar arası tercihlerde bir değişim olmadığında bile, ekonominin içindeki piyasa koşulları diğer tüm açılardan sürekli değişmektedir – zevklerdeki, teknolojideki, kaynakların kullanılabilirliğindeki değişimler. Girişimciler sürekli olarak bu değişikliklere uyum sağlamalı, bir yandan da zamansal ilerlemeyi erken aşamalardan geç aşama faaliyetlerine kadar sürdürmelidir. Tasarruftaki artışlar basitçe, girişimcilerin aynı becerileri, bu kez marjinal olarak değişen kredi koşullarında kullanmalarını gerektirmektedir. Daha akla yatkın bir çıkarım, tasarruf tercihlerindeki bir değişime ayak uyduramayan bir ekonominin büyük ihtimalle, bu değişiklikler olmadığında bile, tolere edilebilir derecede bir ekonomik koordinasyonu sağlayamayacağıdır.

Şekil 9.4'te, dokuz üretim aşamasına parçalara ayrılan yatırım sektörüyle değişim denklemi yeniden düzenlenmiştir. Oklar, tasarrufta artışla birlikte üretim miktarlarında meydana gelen değişimlerin yönünü ve nisbi büyüklüğünü göstermektedir. Birinci derece ürünlerin üretimindeki azalmaya (Q_1), ikinci dereceden beşinci dereceye kadar malların üretimindeki düşüşe yansımaktadır (Q_2 , Q_3 , Q_4 ve Q_5), azalmanın büyüklüğü, süre indirimi etkisiyle, daha yüksek derece ürünler için giderek daha fazla yansıtılmaktadır. (Bu şekilde) Altıncı derece mallardan itibaren, süre indirimi etkisi, bağlı talep etkisini dengelemenin ötesine geçmektedir. Altıncı ve daha önceki üretim aşamalarının (Q_6 , Q_7 , Q_8 , Q_9 ve Q_{10}) üretim seviyelerinde artışlar vardır, zira süre indimi etkisi, daha yüksek derece ürünler için daha baskın hale gelmektedir.

Şekil 9.4 Süre indirimi ve bağlı talep

Artan tasarruf, kaynakları serbestleştirmekte, bunlar da daha olumlu kredi koşulları tarafından yönetilen bir modelde, üretimin farklı aşamalarına aktarılacaktır. Şekil 9.4'te Q_2 'den Q_{10} 'a kadar olan dereceler birlikte gruplandığında, tüketim ürünleri için cari talep (Q_C) için azaldığında, genel yatırımın arttığını görürüz. Keynes'in tasarruf paradoksunun aksine, tüketim ve yatırım zıt yönlerde hareket edebilir. Yatırımın zamanlar arası modeline dikkat edildiğinde, paradoks çözülebilir ve yatırımdaki değişikliklerin, tasarruf davranışındaki değişikliklerle nasıl tutarlı olabileceği gösterilebilir. Yatırım modelinin toptan ihmal edilmesi, Hayek'in (1931), 'Sayın Keynes'in toplamaları, değişimin en temel mekanizmalarını gizlemektedir' çıkarımını desteklemektedir. Bu temel mekanizmaların, ödünç verilebilir fon arzı ve talebi sayesinde harekete geçirilmesi önemlidir çünkü Keynes'in özel olarak attığı yük, Keynes öncesi alet çantasında bir çivi olan ödünç verilebilir fonlar teorisidir.

9.5 Ödünç Verilebilir Fonlar Piyasası

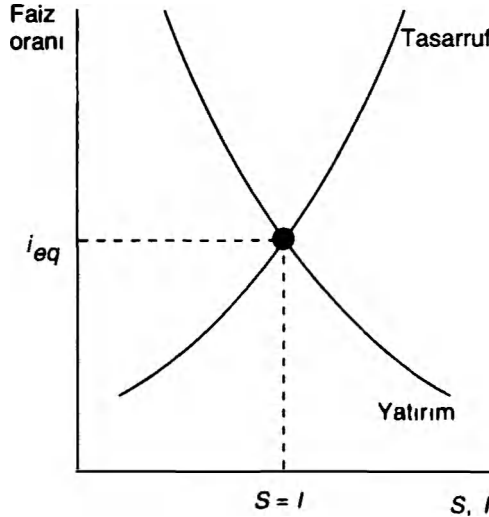
Ödünç verilebilir fonlar teorisinin onurlu bir tarihi vardır. Yıllar içinde ve farklı düşünce okulları arasında, soyut olarak "krediler" konusunda teorikleştirme sadece arz ve talep mekanizmalarının, zamanlar arasında kaynak dağıtımını yönettiğinin kabul edilmesinin bir yoluydu. Ödünç verilebilir fonlar teorisinin makroekonomik dolayımını anlamak için dağıtan kişinin – girişimcinin – kaynakları yönetmesini sağlayan belli bir finans aracından ziyade kaynakların kendisine odaklanılmalıdır.

İnsanlar çok farklı şekillerde ürün üretmektedir. Gelirleriyle, kolektif olarak ürettikleri ürünlerin tümüne olmasa da büyük çoğunluğu üzerinde hak iddia ederek tüketim harcamaları yaparlar. Bu şekilde harcanmayan gelirler, bir diğer ifadeyle tasarrufları, cari olarak tüketilmeyen ürün kısmıyla güçlü ve sistematik bir ilişkiye sahiptir. Bu tüketilmeyen kaynaklar, ekonominin üretim kapasitesini artırmak için

kullanılabilir. Bir piyasa ekonomisinde, tüketilmeyen kaynakların kontrolünü iş dünyasına devreden bir dizi farklı mali araç vardır (banka mevduatları, küçük tasarruf hesapları, bonolar ve özsermaye hisseleri).

Bu nedenle “ödünç verilebilir fonlar” terimi, kısaca, yatırım topluluğunun tüketilmeyen kaynaklar üzerindeki kontrolü almasını sağlayan tüm yöntemleri ifade eder. Üstelik kontrolü alma - iş dünyasının dağıtılmayan kazançları bağlamında - aynı zamanda elde tutma yetkisini de içermelidir. Burada, işletme, kendi üretim kapasitesini genişletmek için, elde tuttuğu kazançlar üzerinden piyasadaki getiri oranlarında feragat etmektedir, bu oranı, mali sektör üzerinden de elde edebilir. Ancak makroekonomik açıdan, ödünç verilebilir fonlara tüketici kredileri dâhil değildir. Bir kişi tarafından kazanılan ve o kişi tarafından veya - tasarruf ve tüketici kredileri piyasası üzerinden - başka bir kişi tarafından tüketime harcanan gelirler, ödünç verilebilir fonlar teorisinin odak noktası değildir.

Ödünç verilebilir fonlar, reel yatırımların finanse edilmesi için kullanılabilecek çeşitli yolları içermek için geniş anlamda tanımlandığında, bu piyasayı dengeleyen faiz oranı da benzer şekilde geniş bir anlamda anlaşılmalıdır. Güçlü bir finans teorisi, farklı faiz oranlarına alan açmalıdır ve bunların arasındaki değişkenlikler risk, likidite ve vade farklılıklarına atfedilebilmelidir. Ancak, sermaye tabanlı makroekonominin değişkenleri arasındaki temel ilişkileri anlamak için (üretim, tüketim, tasarruf, yatırım ve hatta zamanlar arası kaynak dağıtım modeli), bir özet oran yeterlidir. İlerideki bölümlerde kaydedileceği üzere, farklı faiz oranları arasında değişkenliği açıklayan bazı hususlar, özet orandaki bir değişikliğin etkilerini ağırlaştırırken, diğer bazı hususlar da bu etkileri iyileştirebilir.

Şekil 9.5 Ödünç verilebilir fonlar piyasası

Ancak her durumda, sermaye tabanlı makroekonomiyi diğer makroekonomik okullardan ayıran temel farklılıklar, mali sektördeki farklı getiri oranlarının nisbi hareketlerini önemli şekilde veya birinci dereceden etkilememektedir.

Şekil 9.5'te, ödünç verilebilir fonlar piyasasının temel matematiksel analizi verilmektedir. Ödünç verilebilir fon arzı, büyük ölçüde, cari gelirden tasarruftur. Gerçek ifadeyle, cari üretimin tüketilmeyen kısmıdır. Ödünç verilebilir fon talebi, iş dünyasının bu tasarrufu kullanarak tüketilmeyen kaynakların kontrolünü eline almaya yönelik istekliliğini yansıtır. Makroekonomik olarak ilişkili olan bu iki tasarruf ve yatırım büyüklüğü, tanımları itibariyle aynı şey değildir ancak daha geniş olarak algılanan faiz oranındaki hareketlenmelerin dengelenmesiyle denge sağlamaktadır.

Ödünç verilebilir fon arzını ve talebini bu şekilde öne çıkarmak sadece bir piyasa ekonomisinde faiz oranının, zamanlar arası koordinasyonu sağlayan temel mekanizma olduğunu öne sürmek anlamına gelir. Daha basit bir ifadeyle, faiz oranı zaman içinde kaynakları dağıtır. Burada, Marshallgil mekanizmanın, Billingsgate'teki balık arzı ve talebi kadar temiz ve hızlı çalıştığını iddia etmeye gerek yoktur. Ödünç verilebilir fonlar piyasasındaki zamanlar arası boyuta içkin olan zaman ve belirsizlik unsurları nedeniyle, faiz oranı sinyali yorumlamalara açık olabilir.

Belli bir gelir tüketime harcanmaz ama ödünç verilebilir fon olarak da sunulmazsa ne olur? Bir diğer ifadeyle, insanlar – beklenmedik bir şekilde ve tüm ekonomi içinde – bunları ellerinde tuttukları nakde eklemeyi tercih ederse ne olur? Nakit için artan talep, tüketilmeyen gelir anlamında bir tasarruf teşkil eder ancak ödünç verilebilir fon arzında bir artış anlamında tasarruf teşkil etmez. Keynesyen devrimin önemli bir sonucu, likidite tercihleri hususlarının, zamanlar arası tercih hususlarının küçültülmesi noktasına kadar yükseltilmesiydi. Faiz oranının, para talebindeki değişikliklerin etkisinde olduğu düşünülüyordu. Monetaristlerin karşı-devrimci katkılarında bile, değişim denkleminde ürün toplamının içinde çalışan anahtar bir dağıtım mekanizması olarak sağ tarafta değil – para talebini etkileyen bir parametre olarak – sol tarafta öne çıkıyordu. (Faiz oranının bu solaklığı nedeniyle, Milton Friedman'ın miktar teorisi bazı araştırmacılar tarafından Keynesyen geleneğe katkı olarak kabul edilmiştir; bkz. Garrison, 1992.)

Şekil 9.5'te gösterildiği üzere ödünç verilebilir fonlar piyasasına verilen dikkat, Avusturyalıların, faiz oranının, monetaristlerin değişim denkleminde saklanmış olsa da, tabiatı gereği kilit bir sağ taraf değişkeni olduğu çıkarımını yansıtmaktadır. Faiz oranının piyasa ekonomisindeki önemli rolü, yatırım kaynaklarının tasarruf davranışına uygun olarak dağıtılmasıdır. Faiz oranının, kimi zaman, değişim denkleminin sol tarafında - para talebinin önemsiz bir belirleyeni veya biriktirme davranışının kısa vadeli sonucu olarak - bir rol oynadığı reddedilemez. Yine de bu monetarist ve Keynesyen kaygılar, Avusturyalıların çıkarımında daha az önemli kaygılardır. Para talebindeki iç kaynaklı değişim, nadiren makroekonomik bozulmalara neden olur. (Burada, Avusturyalılar monetaristlerle aynı görüştedir.) Likidite tercihlerinde kimi zaman görülen büyük değişimler, büyük oranda, ekonomi içindeki zamanlar arası koordinasyonun nedeni değil sonucu olabilir. (Burada, Keynes bile iş çevreleri bağlamında likidite karmaşasının ikincil bir olgu olduğunu kabul etmiştir. Keynes'in "likidite fetişi" kaygısı, Avusturyalıların gözünde tamamen temelsiz bir kaygı olsa da, uzun vadeli seküler işsizlik bağlamında telaffuz edilmiştir.)

Şekil 9.5 (ödünç verilebilir fonlar piyasası) ve Şekil 9.1 (Hayekyen üçgen) aynı hikayeyi iki farklı birikim seviyesinde anlatmaktadır. Şekil 9.5, ekonomideki kaynakların yatırım amacıyla ne kadar kullanılabilir olduğunu göstermektedir. Şekil 9.1 ise bu kaynakların art arda aşamalar içinde nasıl dağıtıldığını göstermektedir. Faiz oranındaki bir değişim, örneğin, tasarruftaki artış nedeniyle oluşan bir düşüş, her iki şekilde de gösterilebilecek sistematik sonuçlara neden olacaktır. Faiz oranı hem yatırım yapılabilir kaynakları hem de bu kaynakların genel dağıtım modelini yönetmektedir. Ödünç verilebilir fon arzında sağa doğru bir kayma, piyasayı talep eğrisi boyunca taşıyacak ve yatırım yapılabilir kaynak kullanılabilirliğinin artışı yansıtmak için faiz oranını düşürecektir. Aynı zamanda, faiz oranının azalması, erken aşama yatırım faaliyetlerine bir rekabet avantajı sağlayacaktır. Uzun vadeli projelerin genişletilmesinde kullanılabilecek kaynaklar, kısmen tüketilmeyen kaynaklardaki genel artıştan, kısmen de geç aşama faaliyetlerden kaynakların aktarılmasından gelmektedir. Burada, daha düşük yatırım talebi, cari ve yakın vadeli üretim için daha az talep olduğunu göstermektedir.

Birikimin her iki seviyesinde artan tasarrufun etkileri, Şekil 9.4'te açıkça, Şekil 9.5'te üstü örtülü şekilde görülmektedir. Kaynak dağıtım modelindeki değişiklik, yöndeki ve aşama aşama üretim seviyelerinin büyüklüğündeki sistematik değişimlerle gösterilmektedir. Tüketilmeyen kaynaklardaki artış, birinci derece ürünlerin üretimindeki azalmayla ve ikinciden onuncu dereceye kadar ürünlerin üretiminde buna karşılık gelen artışla gösterilmektedir. Ve tüm bunlar, ödünç verilebilir fon arzında sağa doğru bir kaymayla ima edilmektedir: Daha düşük faiz oranının temelinde daha fazla tüketilmeyen kaynak dağıtılmaktadır.

Bu noktada tartışmada eksik olan, genel bir kaynak kısıtlılığının açıkça kabul edilmesidir. Verili bir dönem için Şekil 9.3 ve 9.4'te gösterilen üretim büyüklüklerinin farklı hareket etmesinde, bir diğer ifadeyle kiminin artarken kiminin azalması olgusunda bu eksiklik üstü örtülü olarak görülmektedir. Erken aşama faaliyetleri, cari tüketimin ve geç aşama faaliyetlerin zararına genişletilmektedir. Genel kaynak kısıtlılığı, Hayek üçgeninin dikey ayağı olarak tanımlanan cari tüketimle ödünç verilebilir fonlar şemasının yatay ekseninde izlenen yatırım arasında iki türlü bir ayırım yapan bir üretim olanakları sınırı koyularak açıkça görülür hale getirilebilir. Tam olarak istihdam edilen bir ekonomi, kendi üretim olanakları sınırını üreten bir ekonomi olarak sunulabilir.

9.6 Tam İstihdam ve Üretim Olanakları Sınırı

Genel bir kaynak kısıtlılığının varlığı, tam istihdam kavramına içkindir. Tam olarak istihdam edilen bir ekonomi, arz tarafındaki kısıtların bağlayıcı olduğu bir ekonomidir. İşgücünün ve diğer üretim faktörlerinin tam istihdamı, tam istihdamlı üretimi ve tam istihdamlı geliri elde etmemizi sağlar. Bu durum, makroekonomik düşünce okullarının tamamında kabul görmektedir. Ancak makroekonomik anlamda işsizlik teşkil eden şey nedir? Ve geleneksel olarak tanımlanan geçici, yapısal ve dönemsel işsizlik bileşenleri kategorilerini ne yapabiliriz? Bunlar, Avusturyalıları diğer okullardan ayıran meselelerdir.

Keynes için, işsizlik, ekonomide makroekonomik bir bozukluğun olmadığı belli bir dönemde ortaya çıkan bir tür “cari ücret”e referansla ölçülmelidir. Daha sonraki dönemlerde ekonominin gerçek makroekonomik sağlık durumu, Keynesyen düşünce biçiminde, cari ücrette talep edilen emek miktarının, arz edilen emek miktarıyla mukayesesi üzerinden belirlenir. Eğer bu iki miktar (talep edilen ve arz edilen) aynıysa, o zaman emek (diğer tüm kaynaklarla birlikte) tam olarak istihdam edilmiştir. Eğer, daha az olumlu piyasa koşullarında, talep miktarı, önceden belirlenen cari ücrette arz edilen miktara göre eksikse, dönemsel işsizliğin bir ölçüsü olarak tutarsızlık vardır.

Bu Keynesyen akıl yürütmenin merkezinde, ardındaki piyasa koşullarının olmaması durumunda bile cari ücretin devam ettirilmesi fikri durmaktadır. Keynes (1963, s. 15) bu bağlamda “gayri iradi işsizlik” terimini, bir diğer ifadeyle işçilerin kapitalizmin kurumlarına - genel ücret seviyesinde bir tekdüze ayarlamaya izin vermeyen kurumlara - kurban gittiği fikrinden ileri gelen bir gayri iradiliği kullanmaktadır. Gayri iradi işsizlik burada dönemsel işsizliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada, Keynes’in, modern Keynesyenlerin katılmadığı, gayri iradi türden süren seküler işsizliğin piyasa sisteminin doğasında olduğu fikrini kabul etmemiz gereklidir.

Hem Keynes hem de modern Keynesyenler, gayri iradi işsizlik olmadığına bile, bir başka deyişle, ekonomi resesyonda olmadığına bile belli bir işsizliğe alan açar. Sağlıklı bir ekonomide, işsizler, işgücüne yeni giren ve henüz iş tekliflerini kabul etmemiş olan kişilerden ve ayrıca işgücü içinde iş değiştirme aşamasında olan kişilerden oluşur. Modern ders kitapları genel olarak, piyasa ekonomisinde iş başvurusu yapanlarla iş olanaklarının son derece hızlı bir şekilde eşleştirilmediği anlamına gelen geçici işsizlikle, iş başvurusu yapanlarla iş olanakları arasında, maliyetli yeniden eğitim ve/veya yer değiştirmelere neden olan önemli eşleşmezliklerin olduğu anlamına gelen yapısal işsizlik arasında bir ayrım yapar.

Geçici ve yapısal işsizlik arasındaki fark maddi olsa da, bu işsizlik sınıflandırmasının nihai amacı, işsizliğin bu bileşenleri ile tek başına ekonominin genel, makroekonomik anlamdaki arz tarafındaki kısıtlarından ayrılmasının ölçüsü olan diğer bileşen arasında kesin bir ayrım yapmaktır. Temel bir kural olarak geçici-yapısal işsizlik, işgücünün yüzde 5-6’sı olabilir. Dolayısıyla, bir piyasa ekonomisinde örneğin yüzde 8 olarak ölçülen işsizlik, ekonominin gerilemede olduğunu ve ölçülen işsizliğin dönemsel bileşeninin, yani gerileme koşullarına atfedilen işsizliğin yüzde 2-3 olduğunu ortaya koyar.

Bu bilindik işsizlik sınıflandırması (geçici, yapısal ve dönemsel), burada Avusturyalıların işsizlik tahayyülü ile bu daha geleneksel tahayyül arasındaki önemli bir zıtlığı hafifletmek için telaffuz edilmiştir. Sermaye tabanlı makroekonomi, üretimin zamanlar arası yapısını öne çıkarır. Ve aşağıda kısım 9.10’da görüleceği üzere, iş döngüleri, yapının bozulmasını, üretim aşamaları arasında işgücünün ve diğer kaynakların yanlış dağıtılmasını beraberinde getirir. Dolayısıyla, dönemsel işsizlik - veya en azından bu işsizliğin önemli bir kısmı - yapısal işsizliğin özel bir durumudur. Avusturyalılar, bu şekilde, yapısal işsizlikle dönemsel işsizliğin birbirini karşılıklı olarak dışlayan kategoriler olmadığı çıkarımını yaparak geleneksel olandan ayrılmaktadır.

Avusturyalıların istihdam seviyeleri – ve genel olarak kaynak kısıtlamaları – tahayyülünün ikinci bir özelliği de, monetaristlerin doğal işsizlik oranı kavramını değerlendirmelerinde ortaya çıkar (bkz. Bölüm 4). Monetaristler, yukarıda tartışılan farklı işsizlik kategorilerini vurgulamak yerine, sağlık bir piyasa ekonomisinde bile “doğal olarak” bulunacak işsizlik oranı ile bu doğal oranı aşan işsizlik oranları arasında çift yönlü bir ayrım belirler. (Milton Friedman, bu olgunun İsveçli iktisatçı Knut Wicksell tarafından üretilen benzer bir terim olan “doğal kar oranı” ile olan akrabalığını vurgulamak için “doğal işsizlik oranı” terimini üretmiştir; bkz. Leijonhufvud, 1981.) Burada, monetaristlerle Keynesyenler arasındaki fark, madde değil terminolojiktir. Doğal işsizlik oranı yüzde 5–6 aralığındadır. Ve doğal bir işsizlik oranı yaşayan bir ekonominin tam istihdamlı olduğu söylenir; bkz. Dixon (1995).

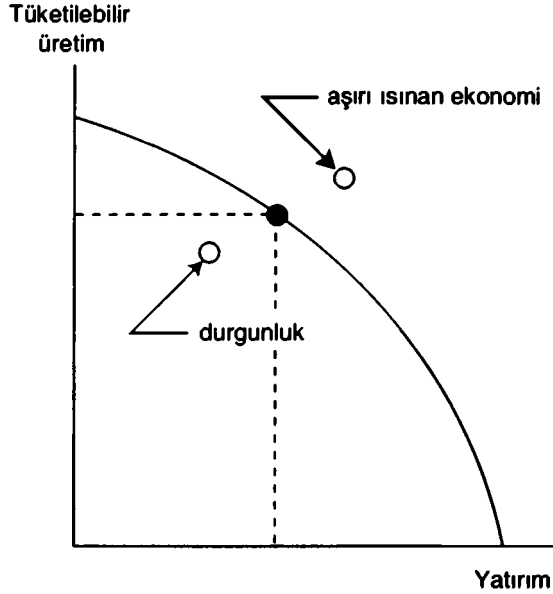
Bu düşünceyle tutarlı olarak, doğal bir işsizlik oranı yaşayan bir ekonominin, kendi üretim olanaklarının sınırında olduğu söylenebilir. O halde bu sınır, her iki yöndeki sapmalara alan açabilir. Yani, gerileyen bir ekonomi, kendi sınırı içindeki bir noktayla, işsizlik oranının geçici olarak doğal sınırın altına itildiği aşırı ısınmış bir ekonomi, kendi sınırının ötesinde bir noktayla temsil edilir. Bunun anlamı, sınırın kendisinin, bazı kısa vadeli maksimal üretim seviyesi anlamında değil, sürdürülebilir üretim seviyeleri anlamında tanımlandığıdır.

Şekil 9.6’da, sürdürülebilir tüketim verimi ve yatırım kombinasyonları bağlamında tamamen özel bir ekonominin üretim olanakları sınırı tanımlanmaktadır. Bu ekonomi tam istihdamlıdır, işsizlik oranı en fazla yüzde 5–6 oranındadır. Dikey eksen, tüketim mallarını, Hayek üçgeninin dikey ayağıyla temsil edilen son aşama üretime uygun bir şekilde izlemektedir. Yatay eksen, brüt yatırımı izlemektedir. Dolayısıyla, sermaye değer kaybı brüt yatırıma eşit olursa, ekonomi ekonomik kalkınma sağlayamaz. Genel olarak, değer kaybı brüt yatırımdan daha az olur ve ekonomi pozitif bir kalkınma oranı sağlar, sınırın kendisi dönem dönem dışı doğru genişler. Olası olmamakla birlikte brüt yatırım değer kaybından geride kalırsa, elbette ekonomi ekonomik gerilemeye girer ve sınır dönem dönem içeri doğru kayar.

Sermaye tabanlı makroekonomi, kritik özelliklerinden biri olarak, zamanlar arası tercihlerdeki değişikliklere yanıt olarak sınır üzerinde bir veya diğer yönde hareketlere izin verir. Saat yönünde bir hareket, cari tüketimin, ilave yatırım uğruna feda edilmesini temsil edecektir. Başlangıçta tüketim veriminin azalması, nihai olarak dengelenecektir ve ardından sınır, giderek daha hızlı bir şekilde dışı doğru kaydıkcı dengelemenin ötesine geçecektir. Tüketim veriminin zaman yolu Şekil 9.2’de gösterildiği şekilde olacaktır. Saat yönünün aksinde bir hareket, ters yönde bir fedakârlığı temsil edecektir. Tüketim veriminde başlangıçta görülen artış, ekonominin büyüme hızındaki azalmanın ve muhtemelen negatif bir büyüme hızının yükünü taşıyacaktır.

Önemli oranda bu olası saat yönünde ve saat yönünün aksine hareketler, kısım 9.9 ve 9.11’de gösterileceği gibi, Keynesyen teorikleştirmede yapısal olarak olanak dışı bırakılmıştır ve değişim denklemini karakterize eden birikim seviyesi sayesinde monetarist teorikleştirmede göz ardı edilmiştir. Avusturyalı teorikleştirmenin önemli bir odak noktası, bu hareketlere izin veren piyasa mekanizmaları ve bu mekanizmaların bozulmasına neden olan politika eylemleri üzerindedir.

Makroekonomik sağlık, yüzde 5–6 aralığında kalan bir işsizlik oranından daha fazlasını getirmektedir. Aynı zamanda, zamanlar arası tercihlerle tutarlı bir büyüme hızı sağlamaktadır.

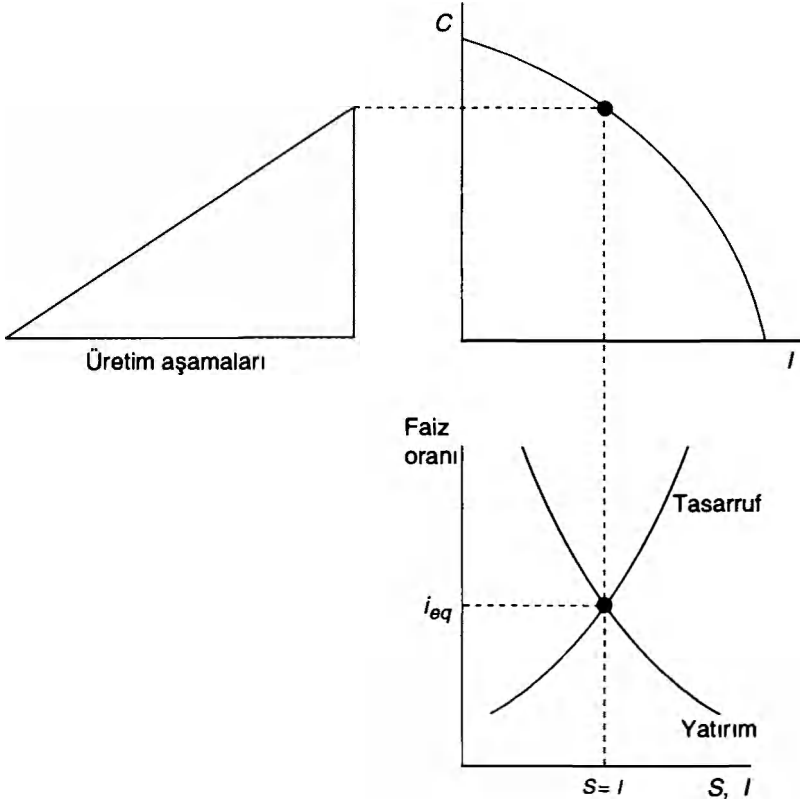

Şekil 9.6 Üretim olanakları sınırı

Üretim olanakları sınırı, ödünç verilebilir fonlar piyasası ve Hayek üçgeni, sermaye tabanlı makroekonominin anahtar ilişkilerine yönelik farklı ama karşılıklı olarak birbirini güçlendiren üç perspektif sağlamaktadır. Aşağıdaki kısımda, bir araya gelerek sermaye tabanlı makroekonomik bir çerçeve oluşturan bu üç grafik bileşen, Avusturyalıların tasarruf ve büyüme hakkındaki önermelerine ve Avusturyalı iş döngüsü teorisine bir temel sunmaktadır.

9.7 Sermaye Tabanlı Makroekonomik Çerçeve

Yukarıda tartışılan üç bileşen, tam istihdamlı bir makroekonomide zamanlar arası dengeyi açıklamak için Şekil 9.7’de bir araya toplanmıştır. Tam istihdam bu ekonominin, üretim olanakları sınırında bulunmasıyla gösterilmiştir. Sınırın özel konumu, ödünç verilebilir fonlar piyasası tarafından belirlenmektedir, bu piyasada faiz oranı, piyasanın katılımcılarının tasarruf tercihlerini yansıtmaktadır. Buna karşılık gelen tüketim tercihleri, Hayek üçgenindeki son üretim aşamasının verimiyle yansıtılmaktadır. Kaynaklar, yatırım fonlarının maliyeti temelinde üretim aşamaları arasında dağıtılmaktadır ve böylece üçgenin hipotenüsünün eğiminde yansıtıldığı üzere reel sektördeki getiri oranı, ödünç verilebilir fonlar piyasasındaki piyasayı temizleyen faiz oranıyla gösterildiği gibi, finans sektöründeki getiri oranına denk gelir. Şekil 9.7 ve sonraki şekillerde Garrison’dan (2001) uyarlanmıştır.

Şekil 9.7 Sermaye tabanlı bir makroekonomik çerçeve

Yukarıda tanımlandığı şekilde makroekonomik olarak dengedeki bir ekonomi için, getiri oranları (hem reel hem de finans sektörlerinde), kısaca “doğal faiz oranı” olarak tanımlanabilir. Tasarruf tercihlerindeki bir değişiklik gibi parametrik değişimler, doğal oranı değiştirebilir. Örneğin, tasarruf tercihinin artması, piyasayı temizleyen faiz oranının düşmesine ve üçgenin hipotenüsünün eğiminin daha sığ olmasına neden olacaktır. Sermaye tabanlı makroekonomik çerçeve (i) piyasa güçlerinin parametrik değişikliklere yanıt olarak yeni bir doğal oranı nasıl belirlediğini ve (ii) ekonominin, finans sektöründe, doğal oranla tutarsız – genel olarak doğal oranın altında – bir faiz oranı sürdürme amacı güden politikalara nasıl tepki verdiğini gösterecek şekilde tasarlanmıştır. Bu analizlerin, açık finansmanı ve vergi reformu gibi diğer makroekonomik konularda kullanımı, Garrison’da (2001) gösterilmiştir; Cochran (2001) tarafından da Avusturyalı iş döngüsü teorisinin bazı uzantıları öne sürülmüştür.

Şekil 9.7, en basit yorumuyla, kararlı durumdaki, büyüme olmayan bir ekonomiyi anlatmaktadır. *Net* bir yatırım yoktur. Ödünç verilebilir fonlar piyasasında gösterilen pozitif tasarruf ve yatırım seviyesi, sermaye değer kaybını dengelemek için yeterlidir. Sermaye malları aşındıkça ve değiştirildikçe, Hayek üçgeni dönem dönem hem büyüklük hem de şekil açısından sürdürülür. Bu, Şekil 9.2’nin ilk iki

dönemine tekabül eden durumdur. Eğer, olağan durum olarak, yatırım, sermaye değer kaybından fazla olursa, ekonomi tüm boyutlarıyla seküler bir büyüme sağlar. Üretim olanakları sınırı dışı doğru kayar, ödünç verilebilir fon arzı ve talebi sağa kayar ve Hayek üçgeni boyut olarak değişse de – her durumda – şekil olarak değişmez. Bu, Şekil 9.2'nin son birkaç dönemine tekabül eden durumdur. Burada, Hayek üçgeninin şeklinde hiçbir değişikliğin olmadığı seküler büyümenin, ödünç verilebilir fon arzının ve talebinin aynı ölçüde sağa doğru kaydığını, böylece faiz oranında bir değişikliğin olmadığını varsaydığı belirtilmelidir. Olağan olarak, ekonomik büyümeyi mümkün kılan gelir ve refah artışına, genişleyen bir zaman ufkunun ve dolayısıyla artan bir tasarruf etme eğiliminin eşlik ettiğini düşünürüz. Artan tasarruf tercihlerinin faktoringi, faiz oranında azalma ve Hayek üçgeninin hem şeklinde hem de boyutunda bir değişime izin verecektir.

9.8 Tasarrufla Uyarılan Sermaye Yapılandırması

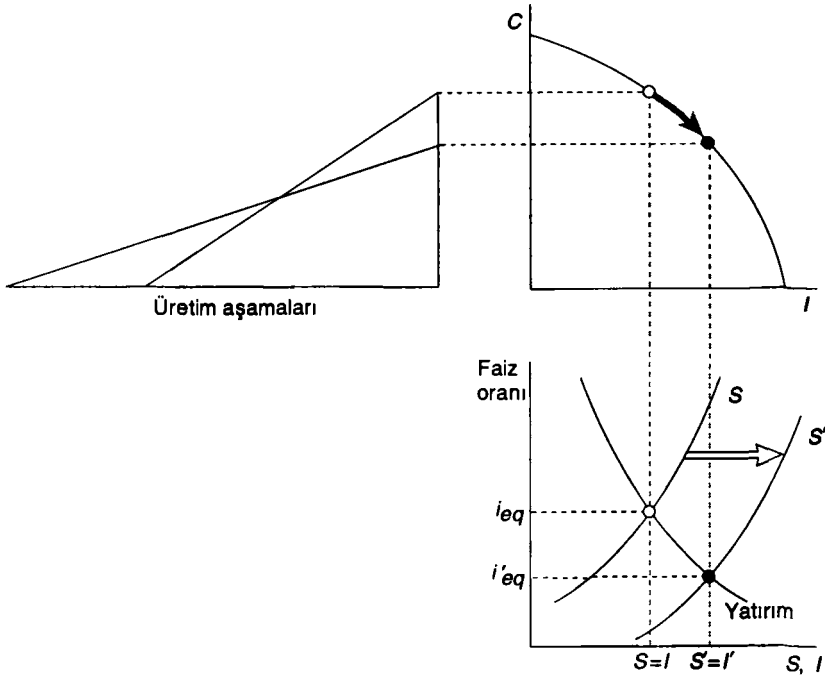
Büyümeyen ve doğal faiz oranının i_{eq} olduğu bir ekonomide, insanların daha tasarruflu davrandığını varsayalım. Artan tasarruf, Şekil 9.8'de, ödünç verilebilir fon arzında sağa doğru bir kayma ile (S' den S'' ye) ifade edilir. Faiz oranında ortaya çıkan aşağı doğru basınç sonucu, ödünç verilebilir fon piyasası tekrar dengelenir. Doğal faiz oranı i_{eq} 'den i' 'ye düşer. Borç almanın maliyetinin azalması, iş çevrelerini yatırım faaliyetlerini genişletmeye teşvik eder. Elbette, artan tasarruf daha az tüketim anlamına gelir. Ancak, azalan tüketim artan yatırımla dengelenerek, ekonominin kendi üretim olanakları sınırında kalmasını sağlar. Sınır boyunca artan yatırıma doğru saat yönündeki ilerleme, zamanlar arasındaki tercihlerde var-sayılan değişimle tutarlılık gösterir.

Hayek üçgeninde buna tekabül eden değişim düz şekilde izlenir. Tüketilebilir ürünlere yönelik azalan cari taleple (bu da yatırımı baskılar), birlikte, borç alma maliyetleri azalır (bu da yatırımı tetikler). Piyasa koşullarındaki bu değişimlerin etkisi yukarıda kısım 9.4.4'te, “bağlı talep” ve “süre indirimi” bağlamında tartışılmıştır. Bağlı talep etkisi son aşamalarda ortaya çıkar; süre indirimi etkisi ise erken aşamalarda etkindir. Girdi fiyatları son aşamalarda azalır (cari ve yakın vadeli üretim için düşük olan talebi yansıtır) ve erken aşamalarda artar (düşen borç alma maliyetlerini yansıtır).

Nisbi fiyatlardaki değişimler, geç aşamalarda kaynak çeker ve erken aşamalara kaynak aktarır. Üstelik geçici olarak nihai üretimden, öncekine göre daha uzak olan üretim aşamaları, düşük borçlanma maliyetleri koşullarında cazip sonuçlar sağlar. Tasarruf tercihlerinde veya diğer verilerde başka bir değişiklik olmadığında, yeni zamanlar arası denge, reel sektörde belli bir getiri oranı sağlar (tüm aşamalardan oluşan) ve bu oran, finans sektöründeki düşük faiz oranına eşittir. Kaynak aktarmanın genel modeli, üçgen üzerinde daha sık bir eğime sahip bir hipotenüsle gösterilir.

Bu tasarrufla tetiklenen kaynak tahsisini daha somut ifadelerle anlatacak olursak, buradaki ayrım emek ile sermaye arasında değil, daha ziyade ikisinde de (nisbi olarak) özgül olmayan kaynaklarla ikisinde de (nisbi olarak) özgül olan kaynaklar arasındadır. Özgül olmayan sermaye, örneğin mağaza veya araştırma tesisi inşaa-

tında kullanılabilir inşaat malzemeleri, görece olarak küçük olan fiyat farklılıklarından dolayı geç aşamalarda nispeten dışarı gidecek ve erken aşamalarda içeri girecektir. Özgül sermaye, örneğin madencilik araçları veya lunapark aletleri, (ilk durumda) bir değer artışı yaşayabilir veya (ikinci durumda) sermaye kaybı oluşabilir. Benzer şekilde, özgül olmayan emek de, ücret oranlarındaki küçük farklılıklar nedeniyle erken aşamalarda aynı yönde hareket ederken, belli aşamalara bağlı olan işçiler artan – veya azalan – ücret oranları görebilir. Nisbi fiyatlara ve ücretlere göre kaynakların üretim aşamaları arasında tahsis edilmesinde asıl odak noktası, ücret oranı bağlamında teorikleştirmeye karşı bir uyarı niteliğindedir.

Şekil 9.8 Tasarrufla-uyarılan ekonomik büyüme

Sermaye yapılandırması tamamlandığında ve tasarrufla tetiklenen en erken yatırımlar üretim aşamalarında ilerleme kaydettiğinde, tüketim mallarının üretimi artacak ve nihayetinde başlangıçtaki büyüme olmayan ekonomiyi karakterize eden üretimi aşacaktır. Sermaye yapılandırmasına neden olan tasarrufun tüketimde kalıcı bir azalma değil, gelecekteki tüketim için artan bir talep olduğunu bilerek, kaynakların, bunları sağlayan tercih değişimlerine uygun olduğunu görürüz. Üstelik üretim olanakları sınırında saat yönündeki hareketin ve ardından sınırın dışarı doğru genişlemesinin, Şekil 9.2’de tanımlanan modelle tamamen tutarlı bir geçici tüketim modeli izlediğini görürüz. Halkın tasarruf davranışları, yakın vadedeki tüketimden feragat ederek, ekonominin büyümeyen ekonomiden seküler büyüme gösteren bir ekonomiye geçmesini sağlar.

Piyasanın artan tasarrufa verdiği tepkilerin bu şekilde açıklanmasında iki ni-teleme perspektif sağlamaya yardımcı olacaktır. Birincisi, başlangıçta büyümeyen bir ekonomi olduğu varsayımı, sadece pedagojik nedenlerle yapılmıştır. Bu kurguda, tasarrufun artmasıyla ortaya çıkan değişiklikler, seküler büyümeyle ilgili olan değişiklikler gibi süregiden değişimlerden yalıtılmıştır. Girdilere yönelik talep kimi aşamalarda artmakta, kimi zaman da azalmaktadır. Bazı aşamalar kaynak kaybetmekte, bazıları da kaynak kazanmaktadır. Ancak uygulamada, hâlihazırda süren bir seküler büyüme varsa, bu nisbi etkiler mutlak artışlar veya azalmalar olarak değil, göreceli olarak yavaş bir hızda artış ve göreceli olarak hızlı bir oranda artış olarak ifade edilir. Piyasa, tasarruflardaki artıştan önce yaptığı gibi aynı şekilde davranmaktadır, sadece marjinal olarak daha istenebilir kredi koşullarında ve ılımlı tüketim koşullarında davranmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, piyasanın, tasarruflardaki artışa uyum sağlayabilmesi ne kadar akla yatkınsa, seküler büyüme döneminde makul bir şekilde iyi işleyiş gösterebilmesi de o kadar akla yatkındır.

İkincisi ve bununla ilgili olarak, Şekil 9.8'de gösterilen ödünç verilebilir fonlardaki tek sefere mahsus önemli kayma, tasarruf davranışlarının zaman zaman anlamlı şekilde değiştiği anlamına gelmemektedir. Büyüme olmadığının varsayılması gibi, anlamlı bir değişiklik olduğunun varsayılması da sadece pedagojik amaçlıdır. Arz ve talebin temelleri öğretilirken, öğretim üyeleri, arka sıradaki öğrencilerin de görebilmesi için tahtaya ciddi şekilde kaymış bir eğri çizer. Burada, tasarruftercihlerindeki gerçekte oluşan değişikliklerin her zaman anlamlı olduğu veya tasarrufun bir anlamda istikrarsız olacağı ima edilmemektedir. Aksine, sermaye yapısının karmaşıklığı ve piyasa mekanizmalarının tasarruf tercihlerine uyum gösteren doğası düşünüldüğünde, buradaki mesaj, tasarruf tercihlerindeki küçük ve kademelı değişikliklere bile, üretim aşamaları arasında kaynakların uygun şekilde taşınmasıyla uyum sağlanması gerektiğidir. Avusturyalı makroekonomi, mikroekonomide olduğu gibi, parametrelerdeki değişimlere marjinal uyum sağlamakla ilgilidir.

Sermaye yapısındaki açık zaman unsuru nedeniyle, aşamalar arasında kaynakları yanlış tahsis etmek kümülatif nitelik kazanabilir. Bu hatalarda kaçınmak için faiz oranı, zamanlar arası tercihler konusunda bize gerçeği göstermelidir. Yanlış bir faiz oranının sonuçları (zamanlar arası kümülatif yanlış tahsis ve ardından kriz) kısım 9.10'da ele alınmıştır. Ancak, ilerideki kısımda, sermaye tabanlı makroekonomik çerçevemiz bağlamında Keynesyen artan tasarruf görüşünü değerlendireceğiz.

9.9 Keynes'in Tasarruf Paradoksunu Yeniden Değerlendirmek

Avusturyalıların artan tasarrufu ve ardından gelen piyasa ayarlamalarını ele alışıyla Keynes'in bunları ele alışı karşılaştırmak öğretici olacaktır. Burada iki önemli fark vardır. Birincisi, Keynes'in, tasarruf tercihlerindeki değişimlerin meydana gelme ihtimalinin az olduğu çıkarımı, bu değişimler üzerinde yapılan ilk kapsamlı analizdi. İkincisi, tasarruftaki herhangi bir artış, gerçekten meydana gelirse, Keynes'e göre ekonomi üzerinde ters etkilerde bulunacaktı.

Keynes'in teorisinde tasarruf bir artıktır. İnsanlar, sadece (veya ağırlıklı olarak) gelirlere bağlı olan tüketim harcamalarını yaptıktan sonra geriye kalandır. Keynesyen çerçevede, faiz oranı tasarruf davranışını etkilemezdi (veya göz ardı edilebilir

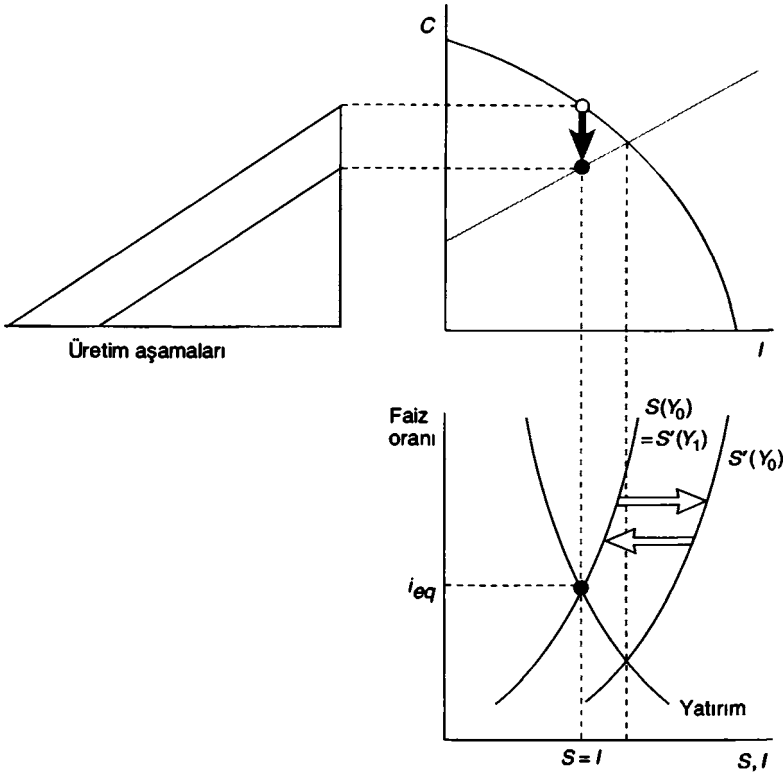
şekilde etkilerdi). Dolayısıyla, tasarruf tercihlerindeki değişimlerin kapsamlı bir analizi büyük oranda gereksizdi. Keynes'in faiz oranı analizi, ödünç verilebilir fonların arzı ve talebi anlamında değil, para (yani nakit bakiye) arzı ve talebi anlamında yapılmıştır. Keynes, ödünç verilebilir fonları – veya daha anlamlı ifadeyle, yatırım fonları – ele aldığı ölçüde, ödünç verilebilir fon piyasasının diğer tarafına odaklanmıştır. Ona göre yatırım fonları talebi, yatırım kararlarına ilişkin olan belirsizlikler nedeniyle ciddi kaymalar yaşayabilir. Keynes'in ve Avusturyalıların iş döngüsü teorilerinin bir karşılaştırması, Keynes teorisinin yatırım talebinde bir çöküşü öne çıkarmasıyla birlikte, kısım 9.11'de ele alınacaktır.

Keynes'in, tasarruf davranışının değişmediği belirlemesi, aynı zamanda bu durumla ilgili bir rahatlığı da beraberinde getirdi. Keynes, tasarruf artışının ekonomiyi durgunluğa iteceğini öne sürüyordu. Bu Keynes'in meşhur "tasarruf paradoksu"dur. Eğer insanlar verili bir gelirden daha fazla tasarruf etmeye çalışırsa, önceki kadar tasarruf edecektir ama azalmış bir gelirden değişmeyen bir tutarı tasarruf edecektir. Yani, tasarruf oranını, S/Y 'yi, payı yükselterek artırmaya çalışırken, bu kesrin paydasını azaltarak tasarruf oranının artmasını sağlayan bir piyasa sürecini harekete geçirirler. Avusturyalıların öngördüğünden çok farklı sonuçlar veren bu piyasa sürecinin temeli nedir? Özetle, Avusturyalıların bağlı talep ve süre indirimi konusu, Keynes'te, sadece bağlı talep konusu haline gelmektedir.

Keynes'in öngördüğü piyasa ayarlamaları, Şekil 9.8'dekine alternatif bir sıralamayla ufuk açıcı bir şekilde betimlenebilir. Şekil 9.9'da, yine başlangıçtaki tam istihdam koşullarının geçerli olduğu kabul edilmiştir. Ancak Keynes'te, ödünç verilebilir fon piyasası, görece olarak esnek olmayan tasarruf ve yatırım zamanlamalarıyla çizilmektedir. Başlangıçtaki tasarruf zamanlaması, insanların başlangıçta Y_0 gelir seviyesinden tasarruf ettiğini göstermek için $S(Y_0)$ olarak adlandırılmıştır. Avusturyalıların açıklamasında olduğu gibi, ödünç verilebilir fonların sağa doğru – $S(Y_0)$ 'dan $S'(Y_0)$ 'a kaymasıyla tasarruftaki artış gösterilmiştir. Ve, yine önceki gibi, faiz oranında aşağı doğru baskı vardır. Ancak Keynes'in anlatısında, başka bir durumda tasarruf ile yatırım arasındaki dengeli ilişkiyi yeniden kurabilecek olan piyasa süreci, baskın bir gelir etkisiyle kesilmektedir.

Daha fazla tasarruf daha az tüketim harcaması anlamına gelir. Daha az tüketim harcaması da, bu tüketim mallarını satanlar için daha az gelir demektir. Bu aynı zamanda, tüketim mallarının üretiminde kullanılan girdiler için talebin azalması, yani genel olarak faktör piyasalarında talebin azalması anlamına gelir.

Harcama ve gelirler düştükçe ekonomi aşağı doğru helezon çizer. Gelirler azalınca tasarruf da azalır. Süreç işlerken, tasarruf zamanlaması sola doğru $S'(Y_0)$ 'dan $S'(Y_1)$ 'e doğru kayar – burada $Y_1 < Y_0$ 'dır. Negatif gelir etkisi, pozitif artan tasarruf etkisini tamamen dengeler. Hem tasarruf hem de yatırım, tercih değişiminden önceki seviyeleriyle aynıdır. Ancak tüketici harcamaları azaldığında ve yatırım harcamalarında hiçbir değişim olmadığında – ve kesinlikle hiçbir artış olmadığında – ekonomi üretim olanakları sınırının içinde kalır. (Şekil 9.9'da, sınırı kesen yukarı doğru eğimli çizgi, tasarrufla baskılanan ekonomide tüketim seviyesinin, tam istihdamdan kopulmadan zamanlar arası koordinasyonun sağlanması durumunda olacağı seviyenin altında kaldığını göstermektedir. Bu yukarı doğru eğimli "talep kısıtlaması"nın parametreleri kısım 9.11'de anlatılacaktır.)

Şekil 9.9 Tasarrufla-uyarılan durgunluk

Hayek üçgeninin büyüklüğü değişmekte ancak şekli değişmemektedir. Keynes, sermaye yapısı içinde kaynak tahsisinin faiz oranındaki değişikliklerle gerçekleşmesine izin verseydi bile, tasarrufla tetiklenen bir tahsis gerçekleşmezdi, zira (sadece ters etkilere neden olacak likidite tercihlerindeki olası değişimlerden soyutlayarak) değişmemektedir.

Artan tasarrufun sonuçlarını izole etmek için, yatırım harcamalarının genelde değişmediği varsayılmaktadır. Ancak elbette, durgunluk koşulları iş çevrelerinde kar beklentilerini köreltirse, yatırım harcamaları gerçekte düşecek ve artan tasarrufun neden olduğu sorunları derinleştirecektir.

Tasarruftaki artışın paradoksal – ve ters – etkileri, Keynes tarafından piyasa sürecinin kaçınılmaz çıktıları olarak görülmüştür. Onun deyişiyle, “Tüketimi azaltarak daha fazla tasarruf etmeye yönelik her hamle, gelirleri, bu hamlenin kendi kendisine yenilmesine neden olacak şekilde etkileyecektir” (Keynes, 1936, s. 84). Ekonomi kendi üretim olanakları sınırında hareket edemez ve bu yönde baskı yapan tasarruflar ekonominin durgunluğa girmesine yol açar. Keynes’in tasarruf paradoksu, piyasa ekonomisinin, değişen tasarruf tercihleri karşısında zamanlararası bir denge sağlayabildiğinin ve sürdürebildiğinin doğrudan reddedilmesi anlamına gelmektedir. Sermaye yapısı içinde kaynak tahsisindeki nisbi değişim bu olanların bir parçası değildir. Tekrar etmek gerekirse, Hayek (1931) “Keynes’in

toplamları, değişimin en temel mekanizmalarını gizlemektedir” derken tüm bu yapısal değişimlerin toptan reddedilmesini kastediyordu.

9.10 İş Çevrimleri ve Avusturya Teorisi

Önceki iki kısım Avusturya ve Keynesyen görüşler arasında net bir karşıtlık sunar: Tasarruftaki bir artışın, ekonominin büyüme haddinde bir artışa olanak tanıyarak (Avusturya görüşü) ekonomiyi nasıl üretim olanakları eğrisi üzerinde hareket ettirebileceğini ve yine tasarruftaki bir artışın ekonomiyi nasıl bu eğrinin üzerinden atarak bir durgunluğa sokacağını (Keynesyen görüş) ortaya koyar. Daha basit bir ifadeyle, piyasalar birinde işler diğerinde işlemez. Avusturya okuluna göre, piyasaların işlediği görüşü aksiyomatik değildir. Piyasaların her zaman temeldeki ekonomik gerçeklikler – hangi kurumsal düzenlemeler mevcut bulunursa bulunsun ve hangi makroekonomik politikalar izlenirse izlensin – tarafından yol gösterileceğini iddia etmek için bir sebep yoktur. Aslında Avusturya görüşünün iş çevrimleri teorisi ekonominin üretim olanakları eğrisinden politika-teşvikli bir hareketle – önce bir yönde sonra diğer yönde – ayrışmasının teorisidir.

Keynes’e göre artan tasarruf durgunluğa neden olur. Ancak bu önerme onun tasarruf paradoksunu durgunlukların aşırı-tasarruf teorisine dönüştürmemektedir. Daha önce de belirttiği gibi Keynes, tasarruf tercihlerinin değişmesini olası görmüyordu. Ona göre durgunluğu tetikleyen değişiklikler, neredeyse her zaman ödünç verilebilir fon piyasasının talep tarafındaki anlık değişimlerdi.

Keynes ve Hayek birbirlerinin durgunlukları açıklama çabalarını eleştirdiler, ancak birbirlerinin kitapları hakkında yaptıkları değerlendirmeler tartışmalara ışık tutmaktan çok ortalığı kızıştırmış ve iki karşıt görüşün karşılıklı bir kıyaslamasını doğurmayı başaramamıştır. Keynesyen görüşün geçtiğimiz yüzyılın son üç çeyreğinde yapılan tüm yorumlarına, yeniden yorumlamalarına ve yeniden incelemelerine rağmen (bu ve sonraki kısımlarda) Avusturya okulunu ve (orijinal) Keynesyen görüşleri, iş çevrimlerinin doğası ve sebepleri açısından kıyaslamak aydınlatıcı olacaktır (bkz. Garrison, 1989, 1991, 2002).

Avusturya görüşüne göre piyasa, kaynakları, piyasada belirlenen bir (doğal) faiz haddi temelinde zamanlararası tercihlerle uyum içinde dağıtabilmektedir. Bunun adeta doğal bir sonucu olarak da üstün-piyasa güçlerinden önemli ölçüde etkilenen faiz haddi kaynakların zamanlararası yanlış dağıtımına sebep olur. Bu sonraki önerme Avusturya iş çevrimleri teorisinin temelini oluşturan görüştür. Ekonominin üretim olanakları eğrisinden ayrışların konjonktürel niteliği piyasa ekonomisinin kendini-düzeltilme özelliklerinden ileri gelir. Yanlış kaynak tahsisini yeniden tahsisler izler. Burada piyasanın daha başlangıçta tüm politika-teşvikli yanlış tahsisleri engelleyebilecek kadar etkin görülmediğinin altı çizilmelidir. Hayek’in (1945) bize öğrettiği gibi piyasa, kaynakları, önemle, faiz haddi de dahil piyasa göstergelerinin taşıdığı bilgiye dayanmanın dışında, “reel faktörler” (tüketici tercihleri, teknolojik olasılıklar ve kaynak uygunlukları) ile uyumlu bir biçimde dağıtamaz. İş dünyasına bu reel faktörlerin neler olduğu ve nasıl değişmiş olabildiklerine ilişkin ipucu sağlayan şey, faiz haddindeki hareketlilikler ve ona karşılık gelen girdi ve çıktı fiyatlarının hareketleridir.

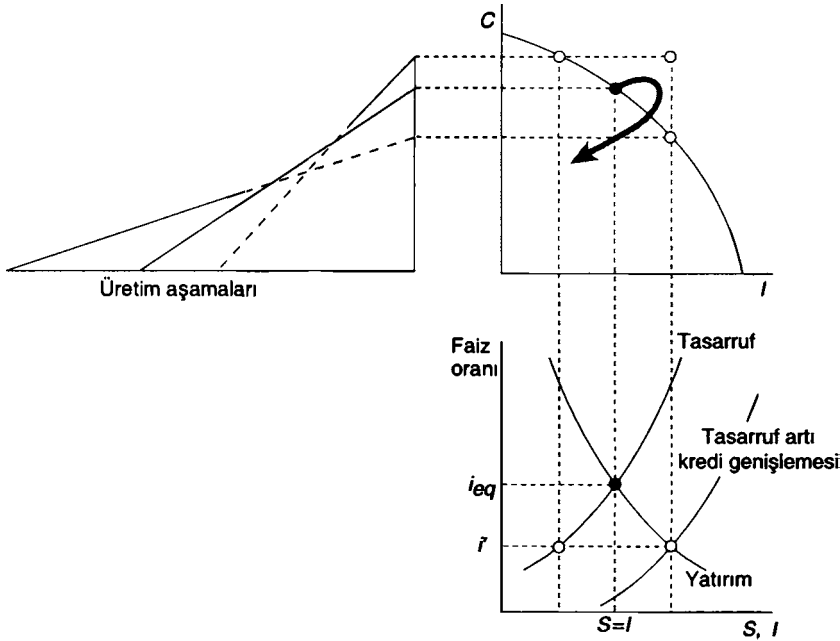
Avusturya görüşünün iş çevrimleri teorisi, üstün-piyasa güçlerinin başlattığı bir patlama ve piyasanın kendini-düzeltilme güçlerinin patlamayı çöküşe çevirmesine ayrıca ilgi gösteren bir patlama ve çöküş teorisidir. Artan tasarrufun faiz haddini düşürdüğünü ve hiçbir kendini-düzeltilmenin gerekmediği gerçek bir patlamaya yol açtığını zaten görmüştük. Ekonomi sadece daha hızlı bir oranda büyür. Buna karşın, gerçek bir patlamanın kredi piyasa koşullarını taklit eden ancak gerekli tasarrufların eşlik etmediği yapay bir faiz haddinin yapaylığı eninde sonunda piyasanın yetersiz tasarruf durumunda aşırı geleceğe-yönelmiş üretim faaliyetlerine verdiği tepkilerle ortaya çıkar.

Tasarruf ve büyümenin grafiksel gösteriminde olduğu gibi, patlama ve çöküşün mantıksal analizi dönemlerarası dengede büyümeyen bir ekonomi varsayımı ile başlar. Başlangıçta (piyasada belirlenen) faiz haddi (Şekil 9.10'da i_{eq}) aynı zamanda doğal faiz haddi olarak da nitelendirilir. Yeni paranın kredi piyasaları yoluyla enjeksiyonu yapay bir patlama başlatır. Merkez bankası aksi takdirde geçerli olacak faiz oranının altında bir faiz oranı hedefi benimser. Elette merkez bankasının operasyonel hedef faiz haddi, şekilde gösterilen genişçe tasarlanmış piyasa hadlerinden çok daha dar bir kapsamda tanımlanmıştır. Merkez bankası ödünç verilebilir fonlar arzını yeni yaratılmış kredilerle artırarak faiz haddi hedefini gerçekleştirir. ABD Merkez Bankası'nın Açık Piyasa Komitesi ABD devlet tahvillerinin günlük kur haddini, seçilen hedefe düşürmek için yeterli miktarda hisse senedi alır. Bu işlem ile piyasa hadleri genellikle – elbette bazıları diğerlerinden daha çok olsa da – benzer bir düzeye çekilebilir. Uzun-vadeli hadlerin kısa vadeli hadler kadar çok düşme eğiliminde olmadığı gerçeği kredi genişlemesinin genel etkilerini hafifletebilir – ancak ortadan kaldıramaz. Ayrıca bu genel etkiler ABD Merkez Bankası'nın hangi politika aracını kullandığından bağımsızdır. İskonto oranındaki (artık ana kredi haddi denen) ya da mevduat münzam karşılıklarındaki düşüşün yarattığı kredi genişlemeleri benzer şekilde tanımlanabilir. Kurumsal olarak birbirinden farklı tüm para politikası araçları makroekonomik açıdan eşitirler: Hepsi para ödünç vermenin araçlarıdır ve dolayısıyla faiz hadleri üzerinde başlangıç etkileri olmaktadır.

Kıyaslama için Şekil 9.10'da merkez bankasının kredi artışı Şekil 9.8'de gösterilen tasarruf arzındaki asıl kaymaya karşılık gelecek şekilde çizilmiştir. Tasarruf-teşvikli bir genişlemede olduğu gibi yeni bir denge faiz haddi ve ona karşılık gelen tasarruf ve yatırım eşitliği yaratmak yerine, kredi genişlemesi doğal faiz haddinin altında bir çifte dengesizlik yaratır. Ödünç alanlar daha çok borç alırken tasarruf sahipleri daha az tasarruf eder. Burada eğer bu düşük faiz haddi bir tavan faiz haddi konması ile yaratılmış olsaydı durumun farklı olacağının altı çizilmelidir. Kanunen saptanan bir tavan faiz haddiyle, borç almak tasarruf-kısıtlı olmuş olurdu. Tavan faiz haddinde arz ve talep arasındaki mesafe krediler için hedefine ulaşamamış bir talep anlamına gelirdi. Hemen bir kredi açığı ortaya çıkar ve kredide tavan uygulaması yürütüldüğü sürece de devam ederdi.

Başka türlü olsaydı kredi genişlemesi kredi darlığını kapatırdı. Tasarruf arzı ve kredi talebi arasındaki yatay mesafe hedefine ulaşamamış talepten ziyade merkez bankasının yeni kredi enjeksiyonlarının düzenlediği taleptir. Gerçek tasarrufun sağlamadığı borçlanmayı – ve dolayısıyla yatırımı- ifade eder. Tabii son tahlilde,

reel yatırım reel tüketilmemiş çıktıdan fazla olamaz. Kredi genişlemesinin kredi darlığını kapatacağını söylemek, bunun tasarrufla yatırım arasındaki fark problemini ortadan kaldıracağı anlamına gelmez. Problemi sadece gizler – ve sadece geçici olarak gizler. Özetle yeni yaratılmış parayla ödünç verilebilir fon arzını şişirmenin tasarrufla yatırım arasındaki uyumu bozduğunu görürüz. Bu şişirmenin doğrudan sonucu (i) kredi darlığı olmaz, (ii) (gizlenmiş) içsel problemin tasarrufla yatırım arasındaki uyumsuzluk olduğu bir ekonomik patlama, (iii) problemin sonucu ve kaçınılmaz çözümü olan bir çöküş (Bu özet sayılsa da, aslında hikâyenin biraz önüne geçmiş olduk).

Şekil 9.10 Politika ile uyarılan bir patlama ve çöküş

Ödünç verilebilir fonlar piyasasındaki ikili dengesizliğin üretim olanakları eğrisi üzerindeki iki sınırlayıcı nokta ile karşılığı vardır. Daha az tasarruf etmek daha çok tüketmek anlamına gelir. Ancak yapay bir faiz haddi ile tüketiciler ve yatırımcılar kendilerini bir halat çekme yarışında bulurlar. Eğer tasarruflar üzerindeki getiri ya da faiz haddi düşük belirlenmişse, tüketicilerin tercihleri oyunu kazandırır ve ekonomi üretim olanakları eğrisi üzerinde saat yönünün tersine tüketicilerin sınırlayıcı noktasına doğru ilerler. Benzer bir biçimde yapay olarak belirlenmiş ucuz kredi durumunda ise yatırımcıların kararları oyunu kazandırır ve ekonomi üretim olanakları eğrisi üzerinde saat yönünde yatırımcıların sınırlayıcı noktasına kadar ilerler. Elbette bu halat yarışında iki grup da tamamen zafer kazanmış sayılmaz. Hem tüketici tercihlerinin hem de yatırım kararlarının birbirinden ayrı – ve çelişkili – reel sonuçları olacaktır. Grafiksel olarak katılımcılar birbirilerine dik açıda halatı çekerler –tüketiciler daha çok tüketim için halatı yukarı doğru çekerken,

yatırımcılar da daha fazla yatırım için halatı sağa doğru çekerler. İki tarafın birleşik etkisi ekonominin üretim olanakları eğrisinin ilerisinde iki sınırlayıcı noktanın tanımladığı “sanal” bir dengesizlik noktası yönünde hareket etmesidir.

Üretim olanakları eğrisini sürdürülebilir çıktı düzeyleri üzerinden tanımladıktan sonra, ekonominin eğrinin ilerisinde hareket etmesine – ancak sadece geçici olarak- izin verebiliriz. İnsanlar sürekli olarak sürdürülemeyen sayılarla işgücüne dahil olurlar. Hanehalklarının ek üyeleri nadiren uygun düşen emek piyasası koşulları nedeniyle bir işe girebilirler. Bazı işçiler fazla mesai yapabilirler. Diğerleri emekliliğini erteleyebilir ya da tatillerinden vazgeçebilirler. Üretim faaliyetlerini aksatan bakım yardımları ertelenebilir. Bunlar patlamanın ekonominin geçici olarak üretim olanakları eğrisinin sağında üretmesine fırsat tanıyan yönleridir. Ancak artan bağlayıcılıkları ile reel kaynak kısıtları, aslında ekonomiyi o sanal dengesizlik noktasına – dolayısıyla o noktanın “sanal”lığına – ulaştırmaktan alıkoyacaktır. Ekonominin izlediği patikanın genel doğası – saat yönünde ilerleyişi – ekonominin üretim yapısındaki ona karşılık gelen değişiklikler göz önüne alındığında ortaya çıkacaktır.

Ödünç verilebilir fonlar piyasasındaki tasarruf ve yatırımın bozulan uyumu ve ekonomiyi üretim olanakları eğrisinin ötesine geçiren halat çekme yarışı kendini ekonominin sermaye yapısında çarpışan üçgenler olarak gösterir. Tasarruf-teşvikli sermayenin yeniden yapılanması durumunda türetilmiş talep etkisi ve zaman-iskonto etkisi bir arada işleyerek kaynakları daha erken aşamalara yeniden dağıtırlar – yeniden tahsis işlemi Hayekyen üçgende bir şekil değişikliği ile gösterilir. Kredi genişlemesi durumunda iki etki birbirleriyle zıt yönde çalışırlar. Erken aşamalarda en güçlü seviyesine ulaşan zaman-iskonto etkisi kaynakları uzun-vadeli projelere çeker. Düşük faiz hadleri dayanıklı sermaye mallarının yaratımını, ürün geliştirmeyi ve nihai sonucu uzak gelecekte olan diğer faaliyetleri teşvik eder. Uzun-vadeli projelere yapılan aşırı kaynak aktarımları Avusturya literatüründe yanlış ya da “kötü yatırım” olarak adlandırılır. Geç aşamalarda en güçlü olan türev-talep etkisi, kaynakları ters yöne çekerek tüketici malları için artan talebi karşılamaya çalışır. Böylece Hayekyen üçgen ortadan iki uca doğru çekilmektedir. Skousen (1990) bu aynı içsel çelişkiyi bir çeşit erken-aşamada “toplam arz vektörü” ve geç-aşamada “toplam talep vektörü” ile tanımlar.

Patlama sırasında, çeşitli aşamalarındaki kaynak dağılımları hem mutlak hem de nisbi açıdan etkilenmektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi ekonomi genellikle son-suza kadar sürdürülemeyecek çıktı seviyelerinde üretmektedir. Aynı zamanda, tüm çıktı seviyelerinin daha yüksek olmasıyla çıktı yapısı her iki yöne de – en erken aşamalara ve en geç aşamalara doğru – eğrilir. Orta aşamaların bir kısmı nisbi bir kısmı da mutlak bir düşüş yaşar. Patlamanın bu özelliği Hayek’ten (1967 [1935]) ve Mises’ten (1953 [1912] ve 1966) derlenmiş olsa da, bu sermaye bazlı makroekonomi geliştiricilerinin önerdikleri alternatif yorumlamalar arasında temel doktrinsel bazı farklar (hem terminolojik hem de esas bakımından) bulunmaya devam etmektedir (Garrison, 2004).

Richard Strigl (2000 [1934]), Hayekyen üçgene referans göstermeden burada önerilenle tutarlı bir patlama ve çöküş tarifi verir. Onun açıklamasına göre üretim faaliyetleri üç geniş tanımlı kategoriye ayrılmıştır: Tüketilebilirlerin cari üretimi

(geç aşama), sermayenin korunması (orta aşama), ve yeni girişimler (erken aşama). Politika-teşvikli patlama koşulları cari üretimi ve yeni girişimleri sermayenin korunmaması pahasına tercih etme eğilimindedirler. İktisadi atmosfer “demir tavında dövülür” türünde bir niteliktedir ve ekonomi refah ve hızlı büyüme ile tanımlanmış gibidir. Ancak mevcut sermayenin korunamaması (orta aşamalara seyrek kaynak dağıtılması) politika-teşvikli patlamayı gerçek, sürdürülebilir, tasarruf-teşvikli ekonomik büyümeden ayırır.

Zaman içinde, ancak yeni girişimler (erken-aşama faaliyetleri) tam meyvesini vermeden, korunamayan sermaye (azalan orta-aşama çıktıları) tüketilebilir çıktıyı negatif yönde etkilemeli. Bu zamanlararası eşgüdümzlüğün varlığıdır. Tüketilebilir çıktının nisbi ya da hatta mutlak olarak azalması Avusturya literatüründe “zorunlu tasarruf” olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, erken-aşamadaki yatırımın örüntüsü gönüllü bir temelde gelecek olan tasarruftan daha yüksek düzeyde bir tasarrufu yansıtır. Üretim olanakları eğrisinin ötesine sanal dengesizlik noktasına itiş, gerçek tasarrufun eksikliği ile yarıda kalır. Şekil 9.10'daki ekonominin uyum patikasının aşağı doğru gidişi zorunlu tasarrufu yansıtır.

Zorunlu tasarruf yapay bir patlamanın kendini-tersine çevirme işleminin tipik görünüşlerinden – ilk gözlemleneni olmasa da – biridir. Artan bağlayıcılıktaki kaynak kısıtları hem yeni girişimleri desteklemek için gerekli girdi fiyatlarını hem de tüketilebilirlerin fiyatlarını tırmandırır. Geliştirilmiş işler ek kaynak yaratma teklif ettikçe faiz haddi yükselir. Zorunlu borçlanma (Şekil 9.10'da gösterilmeyen) bozuk giden bir patlamanın özelliğidir.

Yeni girişimlerin ve erken-aşama faaliyetlerinin pek çoğu artık genellikle kar getirmeyen faaliyetler olarak görülmektedir. Bazıları zararları minimize etmek için tamamlanır. Diğerleri de tasfiye edilir. Şekil 9.10'da iş çevriminin tasfiye evresi ekonominin uyum patikasının üretim olanakları eğrisine geri dönmesi ile gösterilmiştir.

Üretimin erken aşamalarında patlama çöküşe dönerken, işsizliğin büyük bir kısmı tasfiyeyle ilişkilendirilir. Yeni girişimlere aşırı sermaye ve emek ayrılmıştır. Tasfiyeler bu üretim faktörlerini serbest bırakır. Bunların pek çoğu da – tabii ki anında olmasa da- üretim yapısının her hangi başka bir yerinde yeniden kullanılır. Avusturya görüşüne göre yapısal işsizliğin bu özel durumu konjonktürel işsizlikten farklı değildir. Aksine, konjonktürel işsizlik aşağıya gidişin başlangıcını ortaya çıkardığından dolayı belirgin bir yapısal niteliği vardır.

En uygun koşullarda, çöküşün ardından kredi genişlemesinin teşvik ettiği yapısal yanlış uyumların olağan piyasa güçleri ile düzeltilebildiği bir iyileşme gelebilir. Yapısal olarak kullanılmayan kaynaklar en çok ihtiyaç duyulan yerlerde kullanılır ve ekonomi üretim olanakları eğrisi üzerindeki bir noktaya geri döner. Ancak zamanlararası dengesizliğin ekonomi-çapında doğası nedeniyle işsizliğin negatif gelir etkisi başlangıçta ekonomiyi eğrinin üzerine geri götürmek yerine daha derin bir depresyona sürükleyebilir. Eğer tasfiyeyi engellemeyi ve patlamayı yeniden ateşlemeyi hedefleyen makroekonomik politikalar piyasaların genel işleyişini tersine çevirmeye çalışır ise aşağıya gidişin bu ikinci ya da birleşik vechesi çok daha ciddi bir hal alır.

Sonraki kısım Keynesyen görüşün ekonomi-çağındaki aşağıya gidişlerini göstermek için sermaye-temelli bir mantıksal çözümleme ile Avusturya teorisini yerli yerine oturtur. Keynes'e göre, eşgüdüksüz sermaye yapısı problemini birleştirebilen negatif gelir etkisi sorunun tümü haline gelir. Bunun temelleri de yatırım faaliyetlerinin özündeki belirsizlik bulutunda saklıdır.

9.11 Avusturya Okulu Çerçevesinde Keynesyen Bir Gerileme

Keynesyen çerçeveyi tanımlayan toplama düzeyi, patlama ve çöküşün her hangi bir tedavisini zamanlar arası eşgüdüksüzlüğün bir örneği olarak dışarıda bırakır. Hayekyen üçgenin şeklindeki bir değişiklik ile gösterilebilen ekonomideki yapısal değişiklikler analizin bir parçası değildir. Üçgenin yalnızca boyutu değişebilir: İktisadi büyümeyle artar (ancak tasarruf-teşvikli büyümeyle değil tasarruf paradoksu ışığında) ve tesadüfi olarak tam istihdamdan çıkıldığında düşer.

Üretim aşamaları arasında faiz haddinin kaynak tahsisinde bir rolü yoktur ve genel yatırım düzeyinin belirlenmesinde de çok küçük bir rol oynar. Dolayısıyla yatırım, yatırım kaynakları talebinin istikrarsız ve faize oldukça duyarsız olarak alındığı basit bir toplamdır. Ayrıca yatırım kendini finanse edebildiği, öyle ki artan yatırım artan gelire yol açtığı sürece, iki eğri (tasarruf ve yatırım) birlikte kayar ve dolayısıyla yatırımın faiz esnekliği ilgisizdir.

Bunun doğrudan bir sonucu olarak, dairesel-akım denklemi (gelir ve harcamaların bir denge koşulu olarak eşitliği) ile birlikte basit bir tüketim fonksiyonu yatırımla tüketim arasında pozitif eğimli, doğrusal bir ilişkiyi ima eder. Gelir ve harcamaların dengede olduğu tümüyle özel bir ekonomi düşünün:

$$Y = C + I \quad (9.4)$$

Tüketici davranışı geleneksel doğrusal tüketim denklemi ile tanımlanır:

$$C = c_0 + mpc \ Y \quad (9.5)$$

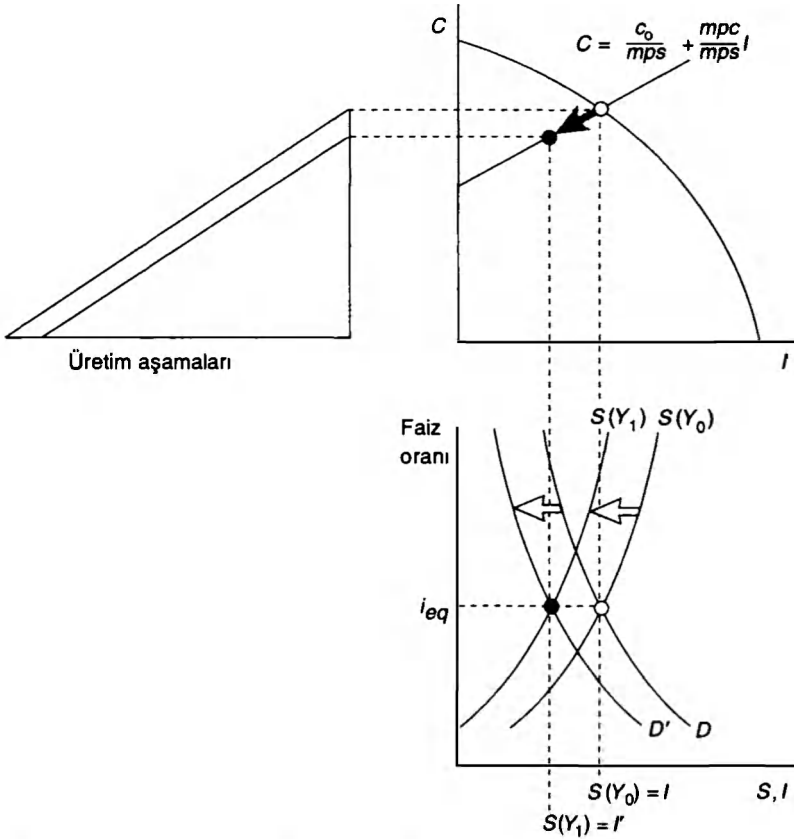
Burada c_0 tüketim harcamalarının otonom kısmını ve mpc de marjinal tüketim eğilimini göstermektedir. Bu iki denklem gelir değişkenini ortadan kaldıracak şekilde bir araya getirildiğinde dairesel-akış dengesindeki bir ekonominin tüketim ve yatırım ilişkisi ortaya çıkar:

$$C = c_0/mps + (mpc/mps)I \quad (9.6)$$

Buradaki mps , tabii ki basitçe marjinal tasarruf eğilimidir: $mps = 1 - mpc$. Bu yukarı eğimli doğrusal ilişki, Keynes (1937, s. 220–21) tarafından açıkça görülmüş ve Keynesyen talep kısıtı olarak adlandırılmıştır. Bu ilişkinin yatırım çarpanı ve marjinal tüketim eğilimi anlayışımızdan doğrudan takip eden sezgisel bir yorumu vardır. Bu doğrunun eğimi çok basit olarak marjinal tüketim eğilimi (mpc) ile çarpanın ($1/mps$) çarpımından elde edilir. mpc 'nin 0,80, dolayısıyla mps 'nin 0,20 ve çarpanın da 5 olduğu varsayılın. Bu durumda yatırım harcamalarındaki 100 \$'lık bir artış, 500 \$'lık bir gelir sarmalı oluşturacak, bu da tüketim harcamalarını 400 \$ artıracaktır. Aynı sonucu doğrudan talep kısıtının eğimi ($mpc/mps =$

$0,80/0,20 = 4$ ile elde etmek de mümkündür: yatırımdaki 100 \$'lık artış tüketimi 400 \$ artırır.

Keynesyen talep kısıtı üretim olanakları eğrisi ile eksenleri paylaşarak Şekil 9.11'de verilmiştir. Ancak Keynesyen açıklamalarda aşağı-doğru eğimli arz kısıtı çok sınırlı bir rol oynar. Çarpan teorisi test edildiğinde üretim olanakları eğrisi sadece (eğrinin altındaki) harcama büyüklüklerindeki reel değişikliklerle, (eğrinin üstündeki) harcama büyüklüklerindeki nominal değişiklikler arasındaki sınırı belirleme işini görür. Ekonomi önemli ölçüde üretim olanakları eğrisi boyunca hareket eden talep kısıtı ile engellenir.

Şekil 9.11 Yatırımın yol açtığı durgunluğa geçiş

Kısıtın kendisi – o fonksiyonla paylaştığı parametrelerden de açıkça görülebileceği gibi – tüketim fonksiyonu kadar istikrarlıdır. Dolayısıyla kısıtın ve üretim olanakları eğrisinin kesişim noktası tam istihdamın gerçekleşebileceği tek olası noktadır (daha önce tasarruf paradoksunu gösteren Şekil 9.9'da talep kısıtı aşağı kayar, bu da tasarruflarda bir artış olduğu anlamına gelirdi – dolayısıyla da tüketim fonksiyonunun sabit terimi c_0 'da bir düşüşü yansıttı. Tam da Keynes'in bu parametrenin değişmeye tabi olmadığına inanması nedeniyle onun artan tasarru-

fun çıkarımlarıyla özel olarak ilgilenmemesi söz konusu olur). Son olarak Keynesyen ilişkinin daha kapsamlı bir analizinin – para talebini (likidite) faiz haddine bağlarken hesaba katan – talep kısıtını değiştireceğini ancak bunun da şu anki odağımız açısından gereksiz olduğunu belirtelim.

Keynes’e göre (1936, s. 315), piyasa ekonomisinin ekonomi-çapında aşağıya gidiş özelliği yatırım talebindeki ani bir çöküş nedeniyle başlar. Yatırım malları piyasasının talep tarafındaki yapısal zayıflık, yatırımların her zaman geleceğe, belirsizlikte gizli bir geleceğe bakışla yapıldığını gösterir. Burada, iş güveninin kaybedilmesi, tereddütlü iyimserlik ve hatta zayıflayan “hayvansal içgüdüler” (Keynes, 1936, s. 161–2) kavramları devreye girer. Şekil 9.11’de yatırım fonları talebi çöker: D ’den D' ’ye kayar. Azalan yatırımlar gelirleri ve dolayısıyla tüketim harcamalarını etkiler. Azalan kazanç ve harcama, çoklu seferlerle devam ederek ekonomiyi üretim olanakları eğrisinin altına çekerler. Azalan gelirler ayrıca, $S(Y_0)$ ’dan $S(Y_1)$ ’deki ödünç verilebilir fon arzındaki kaymayla gösterildiği gibi azalan tasarruflara da yol açar. Arzdaki kayma tam olarak talepteki kaymaya denk gelecek kadar ise faiz haddi etkilenmez.

Keynes’in *Genel Teori*’de (s. 180) gösterdiği tekli grafik tam da bu noktayı vurgulamak için verilmiştir. Likidite tercihi düşüncesi incelendiğinde, Keynes’in ödünç verilebilir fon arzının yatırım talebindeki kaymayı karşılamak için hareket ettiğini söylediğini görürüz. Ayrıca, yatırım talebinin katı olması, faize-duyarlı para talebi faiz haddinde bir düşüşe olanak tanısa da, yatırım talebindeki sola doğru bir kaymanın sonuçlarının bundan çok az etkileneceğini garanti eder. Bugün yaptığımız Keynesyen ve Avusturya görüşlerinin kıyaslanmasını daha çok ilgilendiren bir nokta ise ekonominin üretim olanakları eğrisinden ayrılması ve ödünç verilebilir fon arzının sola doğru kayması, Keynes’in özet verdiği düşüncelerdir. Ona göre piyasa ekonomisi parametrik bir değişme durumunda tüketimi yatırımla değiş tokuş edemez –bu da yatırım faaliyetlerine ilişkin belirsizliklerle ilgili artan bir hoşnutsuzluktur. Ekonomi üretim olanakları eğrisi boyunca hareket edemez.

Tüm taleplerdeki azalma, küçülmüş bir Hayekyen üçgenle gösterilebilir. Değişmeyen bir faiz haddiyle, bir zaman-iskonto etkisi olamaz. Dolayısıyla yatıştırılmamış türetilmiş-talep, üçgenin şeklini değiştirmeden boyutunu küçültür. Ancak yine de, Keynes’i takiben, faiz oranında bir değişikliğe izin verildiğinde değişim yanlış yönde olacak ve ekonomik çöküşü şiddetlendirecektir. Likidite için bir çabalama faiz oranını artıracak, bunun (Şekil 9.11’de gösterilmeyen) sonuçları da giderek azalan yatırım, giderek azalan gelirler, giderek azalan tüketim ve giderek azalan tasarruf olacaktır.

Avusturya Okulu kendini-şiddetlendiren aşağıya doğru bir sarmalın olasılığını dahi reddetmiş olsalar bile çok zayıf kalırlardı. Piyasalar küçük veya tedrici parametrik değişiklikler altında marjinal düzenlemeler yapmakta çok başarılıdılar. İş dünyasında etkili bir güven kaybının yaşanması ekonomiyi pekâlâ bir aşağı doğru sarmala itebilir. Axel Leijonhufvud (1981) fiyat ve miktar hareketlerini bir “koridor”daki dengelerine göre ele alır. Fiyat veya miktar dengeden saparken koridor içinde kaldıkları takdirde bu tip ayrılmalar kendini düzeltebilirken, fiyatları veya miktarları koridorun dışına çıkaran daha ciddi sapmalar kendini şiddetlendirmektedir.

Avusturya görüşü piyasaların özünde olan böylesi yaygın güven kayıpları kavramının incelenmesinde çok daha sağlamdırlar ve yatırım dünyasına hükmeden psikolojik faktörlere dayanırlar. İş adamlarının güveni ekonomi çapında zamanlararası bir eşgüdümsüzlük nedeniyle de sarsılabilir, ki bu durumun kendisi de bir kredi genişlemesi öncesine atfedilebilir ve bunun sonucu faiz hadlerinin uydurulmasıdır. Böylesi bir durumda ise, Keynes'in gerileyen teorisi, Avusturya okulunun patlama ve çöküş teorisinin zaten bir parçası olan ikinci daralmanın detaylandırılmasından başka bir şey değildir.

9.12 Avusturya Okulu Teorisinde Enflasyon ve Deflasyon

Avusturya okulunun iş çevrimleri teorisi sürdürülemeyen kredi-teşvikli bir patlama ile açıklama yapar. Hayek'in Keynesyen yapıların değerlendirilmesinde belirttiği "temel mekanizmalar", üretim planlarını zamanlararası tercihlere göre düzenleyen ve faiz haddi kredi genişlemesi ile tahrif edildiğinde bozulan piyasa güçleridir (süre indirimi ve bağlı talep). Yapay patlamalar kendi yıkımlarının tohumlarını – dolayısıyla temel sürdürülemezliklerini – kendileri içerirler.

Okuyucu, Avusturya teorisinin kredi-teşvikli bir patlama sırasında yaşanabilecek fiyatlar ve ücretlerdeki genel artışa önem vermediğini kolayca fark etmiş olabilir. Ne fiyat ya da ücret enflasyonu ne de enflasyon haddinin potansiyel yanlış algılamaları teori için temel bir önem arz etmez. Teorinin ana odağı, yapay ucuzluktaki kredi döneminde kaynakların yanlış dağılımıdır. Avusturya görüşüne göre fiyatlar genel düzeyinin istikrarlı olduğu bir dönemde dahi ekonomi bazında zamanlararası eşgüdümsüzlük gerçekleşebilir. Aslında tam da böylesi dönemlerde, üreticiler ve tüketiciler arasındaki çatışmanın üretimin çeşitli aşamalarında piyasa koşulları eninde sonunda patlamanın sürdürülemezliğini açığa vuruncaya kadar saklanması olasıdır. Patlama sırasında ortaya çıkan çürümenin fark edilmemesi muhtemeldir. Hatta makroiktisatçılar – ve finansal piyasalar – değişmeyen bir fiyat haddini makroekonomik sağlığın bir işareti olarak aldığında bu fark etmeme daha da olasıdır.

Tasarruf-teşvikli büyümenin ve kredi-teşvikli patlamanın ayrıntılarını gösteren Şekil 9.8 ve 9.10, büyümenin yaşanmadığı bir ekonomiyle başlamanın basit varsayımlarından yararlanmışlardır. Uygulamada, elbette ki, belli bir seviyede büyümeye – ve muhtemelen oldukça da yüksek bir reel büyüme haddine – izin verilmesi gerekir. Hızlı büyüyen bir ekonomide kredi genişlemesi politika belirleyicileri tarafından basitçe, büyümenin "etkinleştirilmesi" ya da muhtemelen "teşvik edilmesi" olarak görülebilir. Avusturya Okulu başka bir görüşe sahiptir: Kredi genişlemesi reel tasarrufla desteklenebilecek düzeyin biraz üzerinde bir büyüme teşvik eder. Kredi genişlemesine atfolunabilen fiyatlar üzerindeki yukarı doğru baskı sadece temeldeki reel büyümeye atfolunabilen fiyatlar üzerindeki aşağı doğru baskıyı telafi edebilir. Değişim denklemi açısından düşünüldüğünde, M 'deki artışların P 'yi de oldukça sabit bırakacak şekilde, tam olarak Q 'daki artışlara denk gelecek kadar olduğunu söyleyebiliriz. Paracılar bu fiyat düzeyi istikrarını monetarist kuralın başarılı ve tavsiye edilir bir uygulaması olarak görse de Avusturya okulu bir reel büyüme döneminde fiyat düzeyi sabitliğini bir uyarı işareti olarak alırlar. Parasal kural kredi-teşvikli zamanlararası eşgüdümsüzlüğü yok saymaz.

Monetarist ve Avusturya görüşleri arasındaki ayrılık saygın görüşlerin uygulanabilirlikleri üzerine ışık tutar. Phillips eğrisi analizine dayanan monetaristlere (ve iş çevrimlerinin parasal bir yanlış algılama teorisini düzenleyen yeni klasiklere) göre çöküşlere yol açan patlamalar enflasyon ile tanımlanmalıdır. Enflasyonun işverenler ve işçiler tarafından farklı algılanmalarının (Phillips eğrisi analizi açısından) ve enflasyonun genel yanlış algılanmalarının (yeni klasik teori açısından) katı bir önkoşulu vardır: Farklı ya da yanlış algılamak için ortada gerçekten bir enflasyon olması gerekir (bkz. Bölüm 4 ve 5). O zaman bu teoriler savaş döneminde ya da daha yakın zamandaki 1990'ların genişlemesinin patlama ve çöküşüne uygulanamaz. Bu kilit konjonktürel dönemlerde enflasyon oranı sıfır (ilk durumda) ve çok yumuşaktır (sonraki durumda). Enflasyona dayalı teoriler 1960'ların sonlarından 1980'lerin sonuna kadar süren daha az etkili konjonktürel değişikliklerin olduğu dönemlere uygundur. Avusturya teorisinin 1929 ve 2001'deki çöküşleri açıklayabilme becerisi bu teorinin güvenilirliğine eklenmeli gibi görünmektedir.

Avusturya literatürü enflasyonla ilgili pek çok tartışmayı içerir. Ancak iş çevrimleri teorisine bağlantılı olarak para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasındaki uzun-dönemli güçlü ilişki kredi-teşvikli patlamanın sürdürülebilirliğine ilişkin ikinci bir soruyu cevaplamaya hizmet eder. Yapay patlamaya bir kere başlandıktan sonra, daha fazla kredi genişlemesi ile çöküş engellenebilir mi? Avusturya okulunun cevabı şöyledir: Bir şekilde piyasa düzeltmesi ertelenmelidir, ancak bu sadece temeldeki zamanlararası eşgüdümsüzlük problemini kötüleştiren ve dolayısıyla sonuçta ortaya çıkacak aşağıya gidişin ciddiyetini artıran bir biçimde olur. Uzun dönemde kredi, tasarrufun yerini alabilecek uygun bir ikame değildir. Ayrıca, kredilerde sürekli artış yoluyla patlamayı uzatma çabaları bir aktif balonunu da körükleyebilir (1920'lerin sonunda hisse senedi piyasasındaki sefahati ve 1990'ların sonunda "akıldışı verimliliği" düşünün). Giderek artan miktarlarda kredi enjeksiyonu eninde sonunda artan paranın faydasını çalan bir enflasyon (hiperenflasyon) ortaya çıkarabilir.

Deflasyon da enflasyon gibi Avusturya literatüründe ikincil bir konudur. Büyüme-teşvikli deflasyon, yani reel çıktıya eşlik eden fiyatlar genel düzeyi endeksinde bir düşüşün sorun olmadığı düşünülür. Fiyat düşüşleri arz ve talep koşulları sağlandığında gerçekleşir. Burada bireysel piyasaları belirleyen mikroekonomik güçler tümüyle etkilidir.

Ciddi bir parasal daralmanın yarattığı deflasyon ise başka bir konudur. Fiyatlar üzerinde aşağıya doğru uygulanan güçlü baskılar piyasa mekanizması üzerine genellikle aşırı bir yük bindirir. İmkânsız olarak tüm fiyatlar ve ücretler düşen para arzına anında uyum sağlamadığı sürece çıktı seviyeleri düşecektir. Parasal daralma çöküşün temel sebebi olabilir – örneğin, ABD'de 1936–7 döneminde olduğu gibi. Ticari bankaların tuttuğu rezerv fazlasının önemini anlayamayan Amerikan Merkez Bankası mevduat munzam karşılıklarını ciddi bir biçimde artırarak para arzının dibe vurmasına sebep olur. Bu sırada bankalar da serbest kalan rezerv bantlarını yeniden oluştururlar. Ancak 1920'lerin sonundaki patlamada para arzının düşmesine sebep olan neydi? Monetaristler para arzı düşüşünü merkez bankasının özündeki beceriksizliğe ya da merkez bankasının (hasta-algılanan?) hisse senedi piyasasındaki kendisi de açıklanamayan spekülâtif sefahati bitirme çabasına bağlarlar.

Avusturya iş çevrimi teorisi açısından para arzındaki çöküş aşağıya gidişin temel sebebi olmaktan ziyade karmaşıklaştıran bir etmendir. 1929'da, ekonomi kredi-teşvikli bir patlamanın son can çekişmelerindeyken, ABD Merkez Bankası ne yapacağı konusunda kararsız ve iç çelişkiler nedeniyle engellenmiş bir haldeyken para arzının çökmesine izin verir. 1929-33 dönemindeki negatif para büyüme oranı, buhranın önceden görülmemiş bir derinlikte olmasının nedenini ortaya koyar. Ancak Keynes'in iş güvencesini kaybetmek konusuna yaptığı vurgu gibi, monetaristlerin de para azının çöküşüne odaklanmaları dikkati başka yöne çekerek ekonomide aşağıya gidişi önceden başlatan – ve zorunlu kılan – temeldeki yanlış düzenlemeleri ihmal eder.

9.13 Politika ve Reform

Keynesyen teoriye dayanan politika reçetelerinin (harcama programları, vergi kesintileri, açık finansı ve parasal genişleme) siyasi açıdan çekiciliği ve Avusturya teorisine ilişkin kıyaslama yapılabilecek böylesi bir listenin eksikliği, 1930'lardaki Keynesyen görüşün Avusturya görüşü karşısındaki kesin zaferini açıklamaya yeter. Ancak sonraki on yıllarda Keynesyen politikanın fazlalarının (borcun parasallaşması ve çift-haneli enflasyon) birikmiş etkileri sonunda monetarizmin daha sorumlu bir alternatif olarak görülmesine yol açtı. Monetarizmi desteklemek – parasal kuralı gerçekten kurumsallaştırmamakla birlikte – politik açıdan geçerli hale geldi.

1980'lerde kredi genişlemesi azaltıldıysa da önceden ilan edilen düşük düzeyde sürekli bir para büyüme haddinin sağlandığı istikrarlı bir dönem olmamıştır. Ayrıca aynı dönemde yasalastırılan parasal reformlar para ve diğer yüksek likiditeye sahip varlıklar arasındaki ayrımı bulanıklaştırarak parasal yasanın uygulanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Paranın tanımının kendisi sorunlu hale gelmiş, bir zamanlar-istikrarlı olan para talebinin (değişim denkleminde “dolanım hızı” ile takip edilen) kendisi istikrarsızlaşmıştır. Varsayıldığı gibi, ABD Merkez Bankası seçilen hedef orana ulaşmak için krediyi gereken düzeye genişleterek yeniden faiz hadlerini denetlemeye dönmüştür. Kredi piyasalarına hükmederek inişiyatifi elinde tutan bir merkez bankası ile doğal faiz oranı, kesinlikle gözlemlenemeyen bir düzeyde, ancak merkez bankasının politik düşüncelere duyarlı olduğu ölçüde, denetlenen had genellikle doğal haddin altında olmamaktadır.

Avusturya görüşünün merkez bankasına politika tavsiyesi iyileştirmekten ziyade önlemeyi içerir: – mevcut ekonomik büyüme bazı çıktı fiyatları endeksinin düşmesine sebep oluyorsa dahi – kredi genişlemesine bağlanma. Bu zorunlu tedbire uymak yalnızca politik değil aynı zamanda teknik açıdan da zordur. Çünkü merkez bankası doğal faiz haddinin ne olduğunu ve nasıl değiştiğini bilemeyebilir. Merkez bankasının kredi-teşvikli bir patlamayı önlemesindeki (politik ve teknik) zorluklar politika reçetesinden çok temel bir reforma ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Hayek kariyerinin sonlarında *Paranın Özelleştirilmesini* (1976) tavsiye etmiştir. Sonradan Avusturya görüşünün çağdaşları – Lawrence H. White (1989) ve George Selgin (1988) – piyasa faiz haddinin doğal düzeyin yansız bir yansıması olduğu tamamen merkezi olmayan bir bankacılık sisteminin patlama ve çöküş sorununun nihai çözümü olabileceğini belirtirler.

10. Yeni Politik Makroekonomi

Şimdi pek çok iktisatçı, sağlam ekonomik görüşler edinebilmek için, durumun ekonomi politliğini kavramak gerektiğini anlamaya başladı. (Rodrik, 1996)

10.1 Giriş: Politik Çarpıklıklar ve Makroekonomik Performans

Ekonomi ile politik sistem arasındaki ilişki her zaman iktisatçıların ilgisini çekmiştir. Çünkü politikanın, ekonomi politikaları tercihini ve sonuç olarak ekonomik performansı etkileyeceği gün gibi ortadadır. 20. yüzyılın son çeyreği boyunca, politika ve makroekonomi arasındaki etkileşimin çeşitli biçimleri üzerine yapılan araştırmalar, yükselişe geçen önemli bir alan haline gelmiş ve makroekonomi, sosyal seçim teorisi ve oyun teorisi etkileşimi ile gelişerek, “yeni politik makroekonomi” olarak bilinen bir alanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yeni gelişmeye başlamış alan, çok sayıda temel kamu politikası konularını incelemek üzere ekonomik analizin modern teknik araçlarından faydalanmaktadır. Makroekonomiye duyulan özel ilgi, politik ve ekonomik unsurların, iş çevrimleri, enflasyon, işsizlik, istikrar politikalarının uygulamaya konulması ve yürütülmesi ile diktatörlük, demokrasi, eşitsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, istikrarsızlık ve anlaşmazlık, sürekli bütçe açıklarının kaynağı, uluslararası entegrasyon ve devletin büyüklüğü gibi konular üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu faaliyet alanına hem teorik analiz hem de ampirik araştırma açısından yapılan önemli katkılar, Daron Acemoğlu, Alberto Alesina, Alan Drazen, Bruno Frey, Douglass Hibbs, William Nordhaus, Douglass North, Mancur Olson, Kenneth Rogoff, Friedrich Schneider ve Andrei Shleifer gibi iktisatçıların çalışmalarından gelmiştir (bkz. Willett, 1988; Persson ve Tabellini, 1990; Alesina ve Rosenthal, 1995; Keech, 1995; Alesina ve Roubini, Cohen ile, 1997; Drazen, 2000a, 2000b; Gartner, 2000; Olson, 2000; Hibbs, 2001; Besley ve Case, 2003; Acemoğlu ve Robinson, 2005).

Bu bölümde, “yeni politik makroekonomi”nin gelişimine dair kaydedilen ilerlemelerden bazılarını inceleyeceğiz.

10.2 Politika Seçiminde Siyasi Etkiler

Keynes (1926), kapitalizmin “ekonomik hedeflere ulaşmak için şimdiye dek görülmüş herhangi bir alternatiften daha etkin kılınabileceğine” inanmıştı. Ancak bunun için devletin ekonomiye müdahalesinin genişletilmesi gerekirdi. Klasik iktisatçılar toplam ekonomik faaliyette dalgalanmaların oluşabileceğini yadsımadılar, ancak fiyat mekanizmasının, kendi kendine dengeye getirme gücünün geçerli olacağına ve makul bir zaman sürecinde sistemi yeniden tam istihdama yönlendirebileceğine kuvvetle inandılar. Daha 1920’lerde Keynes, düzen ve istikrarın norm olarak kabul edildiği kapitalist piyasa ekonomilerinin bir vizyonunu sunan klasik *laissez-faire* görüşüyle ilgili hayal kırıklığını açıklamıştı. Keynes’e göre, kapitalizmin ustaca idaresi, “mevcut ekonomik biçimlerin bütünlüklerinin bozulmasını önlemenin” uygulanabilir tek yolu olarak savunulmuştur. Bu nedenle, ortodoks Keynesyen görüş, Büyük Buhran’ın yıkıcı deneyiminden doğdu ve piyasa ekonomisinin doğası gereği istikrarsız olduğunu öne sürdü. Bu tür bir istikrarsızlık, toplam üretim ve istihdamda refah azaltıcı dalgalanmalar yaratmaktadır (bkz. Bölüm 1 – 3). Sonuç olarak, “eski” Keynesyen iktisatçılar, istikrarsızlığın takdire bağlı para ve maliye politikalarıyla düzeltilebileceğini ve düzeltilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (bkz. Modigliani, 1977; Tobin, 1996). Bu ortodoks Keynesyen görüşte ima edilen, hükümetlerin fiilen istikrarı arzuladıkları varsayımdır.

Michal Kalecki (1943), Marksist–Keynesyen¹ bir model sunarak, bu oldukça naif varsayımına karşı çıkan ilk iktisatçılardan biriydi. Kalecki’nin sunduğu modelde, kapitalist çıkarlara hizmet eden partizan devlet, işçilerin artan pazarlık gücünden kaynaklanan, kapitalist kârlara yönelik tehdidi azaltmak için kasıtlı olarak politik güdümlü durgunluk yaratmaktadır. Bu artan pazarlık gücü, uzun süreli tam istihdamın doğrudan bir sonucu olarak elde edilmektedir. Kalecki’nin modelinde, çoğunluğun temsiliyetinden uzak bir politika mekanizması yaratarak politik iş çevrimlerine neden olan unsur, kapitalistlerin çıkarlarının egemenliğidir (bkz. Feiwel, 1974). Akerman (1947), sonraki gelişmeleri öngörerek, ekonomi politikalarını etkileyen seçim çevrimlerinin, aynı zamanda toplam istikrarsızlığa katkı sağlayacağını öne sürmüştür. Bu, elbette, devleti gelir akımında dışsal bir unsur olarak kabul eden ve politikacıların toplumun çıkarlarına hizmet ettiklerinin varsayıldığı Keynesyen modellerle karşıtlık içerisindedir. Harrod’a göre (1951), Keynes, ekonomi politikasının, entelektüel aristokrasiden gelen aydın kişilerce oluşturulması ve uygulanması gerektiğini düşünen, tam anlamıyla bir elitistti. Bu “Harvey Caddesi varsayımları”², Keynes’in, ekonomi politikalarının daima kamu yararı doğrultusunda harekete geçirileceğini düşündüğüne işaret etmektedir. Sosyal refahın platonik bir koruyucusu olarak davranan devletin, bu hayırsever diktatör görüntüsünü iktisatçılar giderek daha fazla sorgulamışlardır. Özellikle kamu

1 Schumpeter’in sola daha yakın, radikal Keynesyen iktisatçılar için kullandığı deyim (ç.n.).

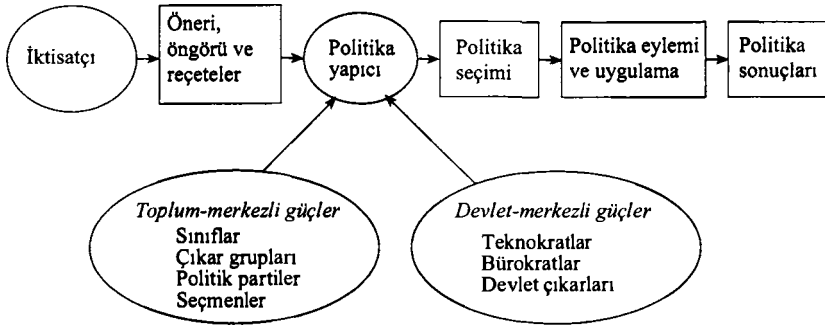
2 Harvey Caddesi, Keynes’in Cambridge’de ailesiyle birlikte yaşadığı yerin ismidir. Keynes’in biyografisini yazan R.F. Harrod (1951), Keynes’in devletin entelektüel aristokrasinin yönetimi altında bulunmasını öngören elitist siyasi varsayımlarının, içinde yaşadığı aristokrat çevrenin etkisi altında geliştiğini belirtmek için “Harvey Caddesi varsayımları” ifadesini kullanmaktadır (ç.n.).

tercihi iktisatçıların çalışmaları, seçilmiş politikacıların daima net sosyal faydayı maksimize etmeyi amaçlayan politikalar izleyecekleri yönündeki varsayımın sorgulanmasını sağlamıştır (bkz. Buchanan ve diğ., 1978). Keynesyen devrimin ilk zamanlarında, Joseph Schumpeter de kapitalist demokrasilerin oy için yarışan politikacılarla çevrelenmiş olduğunun ve bunun kaçınılmaz olarak politika kararlarını ve sonuçlarını etkileyeceğinin farkına varmıştı (bkz. Schumpeter, 1939, 1942). Örneğin, kamu tercihi açısından Keynesyen iktisat, bütçe açıklarının, durgunluk riskini azaltma yolu olarak kabul edilmesi gerektiği görüşüne itibar ederek, endüstriyel demokrasilerin mali kurumlarını temelden zayıflatmış görünmektedir. Buchanan ve diğ. (1978), politikacıların sürekli olarak seçim ayrıcalığı arayışında oldukları demokratik bir sistem içinde geçerli olan böyle bir dünya görüşünün, kaçınılmaz olarak, Keynesyen politikaların uygulanmasında bir asimetriye yol açacağını ileri sürer. Seçmenler devletin zamanlararası bir bütçe kısıtıyla karşı karşıya olduğunu anlamadıkları için, borçla finanse edilen harcama programlarının gelecekte doğuracağı vergi yükümlülüklerini eksik değerlendirmekte, bir diğer ifadeyle seçmenler “mali yanılgı”dan mustarip olmaktadır (bkz. Alesina ve Perotti, 1995a). (Keynes’in tasarladığı gibi) ve Abba Lerner’in (1944) fonksiyonel bütçe ilkesi doğrultusunda bütçeyi konjoktüre göre dengelemek yerine, ekonominin seçim amaçlarıyla manipüle edilmesi, bütçe açıklarının kalıcı olması yönünde bir eğilim yarattığı için istikrar politikaları da asimimetrik hale gelmektedir. Bütçe açığı eğilimi, mevcut hükümetin, borcu manipüle ederek sonraki hükümetlerin politikalarını etkilemeye girişmesiyle sergilenen stratejik davranıştan da ileri gelebilmektedir (Alesina, 1988).

Bu değerlendirmeler göz önünde tutulursa, makroiktisatçıların, seçilmiş politikacıların “politik çıkar için ekonomik manipölasyon”a (Wagner, 1977) girişme olasılığını düşünmeleri gerektiği görülür. Neo-klasik politik ekonomi literatüründe devlet artık dışsal kabul edilmez; aksine, (en azından) kısmen içseldir ve politikalar toplumdaki çeşitli çıkarları yansıtacaktır (Colander, 1984). Bu, elbette, Alexis de Tocqueville’in ünlü *Amerika’da Demokrasi* (*Democracy in America*) (1835) adlı eserinden alınan aşağıdaki yorumda açıkça görüldüğü gibi, yeni bir anlayış değildir:

Yeniden seçilmenin Başkan’ın temel hedefi olduğunu... ve özellikle seçim yaklaştığında kişisel çıkarının kamusal çıkarın yerini aldığını anlamadan Birleşik Devletler’de işlerin olağan gidişatını değerlendirmek mümkün değildir.

Keynes birçok politikacı hakkında aşırı derecede olumsuz görüşe sahip olsa da, kendi çağı bağlamında hiçbir zaman politik sürecin bir oy piyasası olduğunu aklından geçirmemiştir. Keynes’in aklında olan, politika oluşturma sürecinin doğrusal bir modeli olarak neyin tanımlanabileceğiydi. Politika oluşturma sürecinde iktisatçının rolünüyse, politika oluşturmaktan sorumlu görev amaçlı politikacılara sağlam ekonomik analize dayalı öneri, öngörü ve reçete sunmak olarak düşünüyordu. Haliyle, politikacılar başlıca ekonomik sorunlara etkin çözümler aradığına göre, ekonomi danışmanlarınca sunulan objektif ve sağlam bilgiye dayanan öneriyi takiben, sosyal refahı maksimize etmek için gerekli adımı da kendiliğinden atacakları varsayılmaktaydı. Geleneksel iktisatçıların politika oluşturma süreciyle ilgili görüşleri Şekil 10.1’in üst kısmında gösterilmektedir.

Kaynak: Meier'den (1995) uyarlanmıştır.

Şekil 10.1 Politika seçimi üzerindeki etkiler

Politika oluşturma analizine yerleşik yaklaşım, geleneksel olarak Tinbergen (1952) ve Theil'in (1956) yaklaşımını benimsedi. Örneğin, Theil'in öncülük ettiği geleneksel optimizasyon yaklaşımında politika yapıcı, tek amacı sosyal refahı maksimize etmek olan "hayırsever bir sosyal planlamacı" olarak modellenmektedir. Bu nedenle ekonomik politika analizine geleneksel normatif yaklaşım, devletin dışsal olduğunu varsaymaktadır. Devletin tek çıkarı ekonomiyi olası en iyi sonuca yönlendirmektir. Burada ekonomik politika analizi, kısıta tabi teknik bir maksimizasyon uygulamasına indirgenmektedir.

Yeni politik ekonomi perspektifine göre, politika yapıcılar, iktisatçıların önerilerini dikkate alarak tarafsız bir biçimde davranmaktan ziyade, etkili toplumsal ve devlet merkezli güçlerin yoğun etkisi altında kalacaklardır. Bu nedenle, teorik anlayışlara ve iktisatçıların önerebileceği bu anlayışlara dayalı politika önerilerine, heterojen bireylerden oluşan bir ülkede kaçınılmaz olarak ortaya çıkan çıkar çatışmalarının dengesini yansıtan bir politik sistem aracılık etmektedir. Toplum merkezli yaklaşımda, çeşitli gruplar kendilerine doğrudan ya da dolaylı olarak fayda sağlayacak politikaları "sunması" için politika yapıcıya baskı uygulamaktadır. Neo-Marksistler tipik olarak sınıf mücadelesi ve kapitalist sınıfın gücüne odaklanırken, yeni politik ekonomi literatürü çıkar guruplarının (örneğin çiftçiler), politik partilerin ve seçmenlerin etkisine dikkat çekmektedir. Devlet-merkezli yaklaşımda, teknokratların rolüne yapılan vurgu, "hayırsever diktatör" varsayımını kabul etmekle aynı anlama gelmektedir. Tersine, yeni politik ekonomi literatürüyse, bürokratların ve devlet çıkarlarının politika yapıcıya uyguladığı etki üzerinde durmaktadır.

İktisatçıların benimsediği politika oluşturma sürecine geleneksel yaklaşımı Tony Killick (1976) yıllar önce, "Kalkınma Planlamasının Olanakları"nın bir değerlendirmesinde derli toplu biçimde özetlemiştir:

İktisatçılar, politikada rasyonel birim modelini benimsediler. Bu bize hükümetlerin halkçı, bilgili ve görev amaçlı politikacılar olduğunu gösterirdi; amaçlarında açık ve birlik halinde, ulusal çıkarlar için optimal sonuçlara ulaşacak politikaları se-

çen, kısa vadeli bakış açısının ötesine geçmeye istekli ve bunu başarabilen politikacılar. Devletler ise istikrarlı, büyük oranda farklılaşmamış, merkezi gücü ve görece sorgulanmayan bir otoriteyi elinde tutan, belirli bir politika kararından doğan arzu ettikleri sonuçlara genellikle ulaşabilen topluluklardır.

Aslında, toplumlar çoğunlukla parçalanmış ve heterojendir, özellikle de aşırı gelir ve servet eşitsizlikleriyle birlikte önemli dini, etnik, dilsel ve coğrafi ayrımlar bulunuyorsa. Sonuç olarak, devlet, çoğu kez genel çıkarlardan ziyade özel çıkarları temsil ederek, tercihlerin sürekli değişen dengesine tepki vermek suretiyle, uzlaşmazlık yönetimiyle uğraşmaktadır. Böyle bir dünyada, “ulusal çıkar” ve “sosyal refah fonksiyonu” gibi kavramların pek bir işlevsel anlamı bulunmamaktadır. “Önemli toplumsal ayrışmaların bulunduğu durumda karar alma, optimal olanı aramaktan ziyade, bir dengeleme davranışı haline gelir. Bu, toplumsal huzurun ve güç elde etmenin, büyüme oranının maksimizasyonundan ziyade, basit bir kaygı halini aldığı bir uzlaşmazlık çözümü sürecidir” (Killick, 1976).

Politik ekonomi ilişkilerini modellemede yeni politik makroekonomi, devleti, politik ve ekonomik güçlerin karşılıklı etkileşiminin merkezinde görür. Devlet bu şekilde içsel olarak benimsendiği zaman, normatif yaklaşımla ilişkili ekonomik politika formülasyonuna refah maksimizasyonu yaklaşımı “artık mantıksal olarak olası değildir” (bkz. Frey, 1978). İktidarda bulunan politikacılar ekonomik politika seçiminden ve uygulanmasından sorumludurlar ve davranışları, şüphesiz, politik sistemi oluşturan çeşitli kurumsal kısıtlarla şekillenecektir. Dolayısıyla, makroekonomik olgu ve politika analizine politik-ekonomik yaklaşım, politikacıların önüne çıkan ve politika seçimlerini etkileyen güdülere dikkat çekmektedir.

10.3 Devletin Rolü

Devletin ne yaptığı ya da ne yapmadığının ekonomik büyüme ve istikrar üzerinde belli ki önemli bir etkisi olacaktır. Maliye, para ve döviz kuru politikalarının, uluslararası ticaret, rekabet, düzenleme, emek piyasası, eğitim, teknoloji, sağlık ve mülkiyet hakları gibi temel kurumların hazır edilmesine yönelik politikalarla birlikte, ekonomik performans üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. 19. yüzyıl boyunca, kamu harcamalarının GSYİH’ye oranı olarak hesaplanan devletin ekonomideki rolü yüzde 10 civarındaydı. 1996’da kamu harcamaları/GSYİH oranı, gelişmiş OECD ülkelerinde yüzde 45 ortalamasına yükseldi (bkz. Tanzi ve Schuknecht, 2000). Devlet faaliyetlerinin 20. yüzyıl boyunca bütün ülkelerde genişleyen rolü, birçok unsurun etkisini yansıtmaktadır. Özellikle:

1. iki dünya savaşının etkisi,
2. Büyük Buhran ve ardından Keynesyen devrim,
3. 1945 sonrası Sovyet devlet-güdümlü kalkınma modelinin başlangıçtaki etkisi,
4. Soğuk Savaş ve ABD ile SSCB arasındaki küresel ideolojik rekabetle ilişkili olarak artan askeri harcamalar,
5. sosyalist/insancıl düşüncenin etkisi ve gelirin yeniden dağılımı yoluyla daha fazla eşitlik arayışına ilginin artması,

6. refah devleti kapitalizminin yükselişi,
7. ilk olarak Adam Smith'in tanımladıklarının ötesinde, önemli piyasa başarısızlıklarının geniş bir yelpazesinin, özellikle dışsallıklar, eksik bilgi ve toplam istikrar sorunlarının yarattığı yaygın çarpıklıkların iktisatçılar arasında genel kabul görmesi (Stiglitz, 2000, 2002).

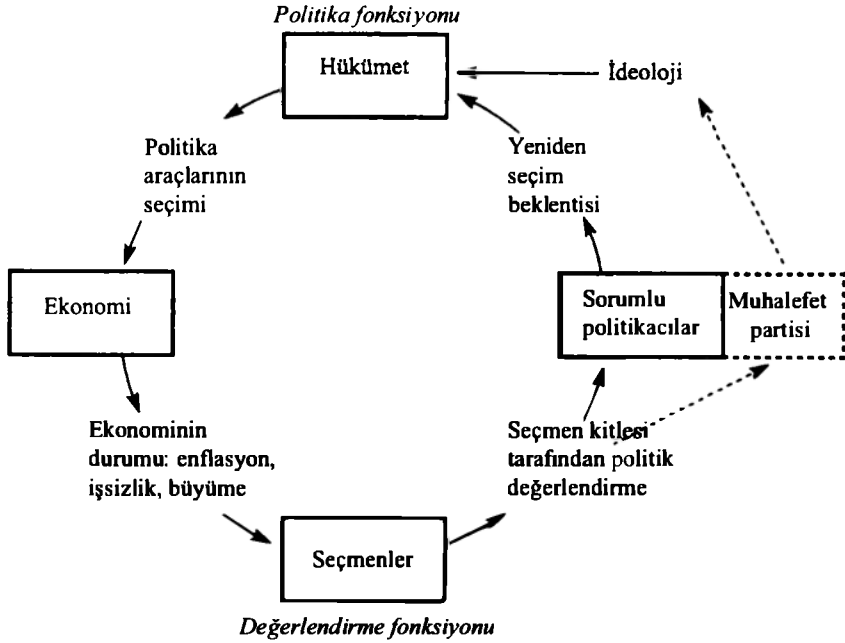
20. yüzyılın başında ekonomi alanında devletin rolü asgari düzeydeydi. Ancak geçen yüz yıl, iktisatçıların, devletin ekonomik ilişkilerdeki uygun rolü üzerine görüşlerinin çarpıcı biçimde değişimine tanıklık etti. 20. yüzyılın ilk 75 yılında devletin rolü genişledi ama son çeyreğinde iktisatçıların bu trendin arzu edilebilirliği hakkındaki düşüncelerinde belirgin bir değişiklik oldu. Bu değişiklik, büyük ölçüde, geçen 25 yıl içinde iktisatçıların, piyasa ekonomisinin bilinen herhangi bir alternatifine kıyasla yaşam standartlarında artış sağlama gücüne olan inançlarında belirgin bir yaklaşma olduğunu göstermektedir.

Devletin ekonomideki rolü ne olmalıdır? Bu önemli soru tarih boyunca tartışılmıştır ve tüm önemli kamu politikası konularına nüfuz etmektedir. Devletin şu anki sınırlarını, esas olarak, hem piyasa başarısızlığının hem de devlet başarısızlığının ayırında olan ekonomik analizdeki gelişmelerle birlikte tarihsel olaylar belirlemiştir.

1950'ler ve 1960'lar, iktisatçıların devletin piyasa başarısızlıklarını düzeltme kapasitesine olan taşkın inançlarını temsil ederken, 1970'ler ve 1980'ler devletin genişleyen rolü hakkında artan kuşkuya tanıklık etmiş ve piyasaya olan inançlarında bir geri dönüş görülmüştür. İktisatçılar arasında, devlet başarısızlığının çeşitli biçimleri giderek daha fazla kabul görmüştür. Devlet daha çok şey yapıyor ancak daha kötü yapıyordu. Devletin hayırsever bir sosyal planlamacı görevini gördüğü ve piyasa başarısızlıklarını düzeltmek üzere müdahalede bulunduğu durumda bile, bunu, fiilen strateji uygulayan birimleri (bürokratlar) kullanarak yapmak zorundadır. Bu birimlerin kendi çıkarlarının peşinde olma olasılıkları bulunduğundan ve denetlenmeleri de güç olduğundan, devlet müdahaleleri rant arayışı ve yolsuzluk için devamlı olarak fırsatlar sunmaktadır. 1970'lerden bu yana, devlet başarısızlığına karşılık piyasa başarısızlığı tartışması hız kazandı ve ekonomi literatürünün temel bir özelliği haline geldi. Peter Bauer, Milton Friedman, James Buchanan, Friedrich von Hayek, Robert Lucas Jr. ve Anne Krueger gibi iktisatçıların eleştirilerinden etkilenen birçok iktisatçı, devletin çok şeyi yapmaya çalıştığını kabul etmeye başladılar. Birçok ülkede bunun, piyasaların işleyişi, ekonomik büyüme ve istikrar üzerinde istenmeyen etkileri olmuştur. Devletin bir "hayırsever sosyal planlamacı" olarak işlev görmesi düşüncesi ve devlet birimlerinin "özverili bürokratlar" olarak lanse edildiği şaibeli varsayım, deneyimle ağır şekilde sarsılmıştır. Bu, kapitalizmin kusursuz bir sistem olduğu, piyasaların etkin biçimde işlediği ya da devletin önemli bir rolü olmadığı anlamına gelmez. Ancak tüm dünyada "devletlerin daha az plan yaptığı, daha az şeye sahip olduğu ve daha az düzenleme yaptığı, bunun yerine piyasanın sınırlarının genişlemesine olanak tanıdığı" (Yergin ve Stanislaw, 1999) anlamına gelir. Piyasalar ve etkin, güvenilir devlet birbirlerinin tamamlayıcısıdır (bkz. Dünya Bankası, 1997; Snowdon, 2001b; Stiglitz, 2002).

10.4 Politikacılar ve İstikrar Politikası

Politikacılara bu “Downsçu” yaklaşım, devletin makroekonomik modellerde içsel kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir (bkz. Downs, 1957). Frey’e (1978) göre, geleneksel Keynesyen dairesel akım modelinin, kendi çıkarını gözetten devlet davranışını göz önüne almak üzere güncellenmesi gerekmektedir. Bu güncellenmeden doğan politik-ekonomi sistemi, Şekil 10.2’de gösterilmektedir. Keynesyen devrimin ardından seçmenlerin giderek artan bir şekilde devleti ekonominin durumundan sorumlu tuttuklarına şüphe yoktur. Ancak karar alma gücünü kime devredeceklerini seçme konusunda, seçmenler *asil-vekil* sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çünkü birim (devlet), eksik bilgi sahibi seçmenlerden saklayabileceği farklı tercihlere sahip olabilmektedir.

Kaynak: Frey'den (1978) uyarlanmıştır.

Şekil 10.2 Politik-ekonomi modeli

Şekil 10.2’de, politik-ekonominin dairesel akım modelinde, politikacıların hem ideolojik hem de yeniden seçim kaygısıyla harekete geçtikleri açıkça görülmektedir. Seçmenler, politikacıları yüksek istihdam, düşük enflasyon ve reel kullanılabilir gelirlerin hızlı artışı gibi arzu edilen ekonomik hedeflere ulaşmadaki başarısına göre değerlendirirler. Ekonominin, seçimin hemen öncesindeki durumu çok önemlidir ve politikacılar iktidarda kalmaya devam etmek için canlı bir ekonominin tercih edilir olduğunun pekâlâ farkındadırlar. Ekonomik koşullar

elverişsizse, seçmenler kolayca muhalefet partisine oy verebilirler ve iktidarda bulunanlar görevlerini kaybederler. Bu arada, muhalefet partisi seçmene cazip vaatlerde bulunur (örneğin, Baba George Bush'un meşhur 1988 seçimi öncesindeki vaadini anımsayın. “Dudaklarımı okuyun, yeni vergiler yok”). Dolayısıyla ekonomik koşullar seçim sonuçlarını etkilemektedir ve seçilme güdüsü makroekonomik politikaların seçimini ve kullanımını doğrudan etkilemektedir.

Politikacılar aynı zamanda partizan değerlendirmelerle de harekete geçerler, ama öncelikle partiler gücü elde etmeden ya da elinde tutmaya devam etmeden ideolojik programlar uygulamaya konulamaz. Geçen 25 yılda, (enflasyon, işsizlik ve kullanılabilir gelirin artışı gibi) temel makroekonomik değişkenlerin devletlerin popülaritesi açısından önemini test eden epey ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışma, bu tür makroekonomik değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve seçim sonuçları üzerinde önemli bir etkisi bulunduğunu göstermektedir (bkz. Kramer, 1971; Tufte, 1975, 1978; Mosley, 1978; Fair, 1988; Schneider ve Frey, 1988). İktidardaki politikacıların politika arzı açısından bir tekelle benzer konumda bulunduğu göz önünde tutulursa, sıklıkla bu durumun cezbedici özelliklerine yenik düşmeleri ve yeniden seçilme olasılıklarını maksimize etmek için takdire bağlı politikalar uygulamaları şaşırtıcı olmaz.

Geçtiğimiz 20 yıl boyunca iktisatçılar, bu değerlendirmelerin pek çoğunu içeren geniş bir dizi politik ekonomi modelleri oluşturmuşlardır. Ekonomi ve politikanın birbirine bağlılığı, toplam istikrarın altında yatan nedenlerle ilgilenen iktisatçılar için şimdi köklü bir araştırma alanıdır. Bu araştırma alanı birçok ilgi çekici soruya yanıt vermeye çalışmaktadır. Örneğin:

1. ekonomik unsurlar seçmen tercihini etkilemede ne kadar önemlidir? (Frey ve Schneider, 1978a, 1978b);
2. fırsatçı politikacılar politik çıkar için ekonomiyi manipüle ederler mi? (Nordhaus, 1975);
3. ideolojik (partizan) kaygılar politik partilerin farklılaştırılmış ürün üretmelerine yol açar mı? (Hibbs, 1977);
4. rasyonel, miyop olmayan seçmenler ve ekonomik birimlerin var olduğu bir dünyada politik iş çevrimleri görülebilir mi? (Alesina, 1987; Rogoff ve Sibert, 1988);
5. ampirik kanıtlar politik-ekonomi modellerini desteklemekte midir? (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997);
6. bu tür modellerin politika çıkarımları nelerdir? (Alesina, 1989; Drazen, 2000a).

Sonraki kısımlarda, iktisatçıların bu ve diğer soruları nasıl yanıtladıklarını göstereceğiz.

10.5 “Politik İş Çevrimi”ne Farklı Yaklaşımlar: Genel Bir Bakış

1970’lerin ortalarından bu yana gelişen politik iş çevrimlerinin teorik literatüründe, iki ayrı evrede geliştirilmiş dört temel yaklaşım ayırt edebiliriz. Bu dört yaklaşımın altında yatan varsayımlar Tablo 10.1’de özetlenmektedir (bkz. Alesi-

na, 1988). 1970'lerin ortalarından sonlarına uzanan ilk evrede, Nordhaus (1975), politik iş çevrimlerinin fırsatçı modelini geliştirerek bu alana ilgiyi yeniden uyardırmıştır. Bunu, göreve yönelik kaygılardan ziyade, ideolojik kaygıları ön plana çıkartan Hibbs (1977) izlemiştir. Ancak, hem Nordhaus hem de Hibbs modelleri ("eski" politik makroekonomi), 1970'lerin ortalarından sonlarına kadar makroekonomik tartışmalara egemen olmuş rasyonel beklentiler devrimi (bkz. Bölüm 5) denilen gelişme sırasında kısmen bir kenara atıldı. Bir dönem göz ardı edilmesinin ardından, 1980'lerin ortasında politik-ekonomi modellerinin ikinci evresi ortaya çıktı ve bu alanda araştırmalar gelişmeye devam etti. Yeni klasik teorisyenlerin etkisi nedeniyle, bu yeni modeller, rasyonel ekonomik birimler ve seçmenlerin bulunduğu varsayımını içermiştir. Rogoff ve Sibert (1988) gibi iktisatçılar rasyonel fırsatçı modelleri geliştirirken, Alesina (1987) rasyonel partizan modeli oluşturdu ("yeni" politik makroekonomi).

Sonraki kısımlarda, her biri, politik tavrın makroekonomi üzerindeki etkisini içselleştirmeye çalışan bu dört yaklaşımın tümünü (ayrıca Frey ve Schneider'ın melez modelini, 1978a, 1978b) inceleyeceğiz.

Tablo 10.1 Toplam dalgalanmaların politik-ekonomi modelleri

<i>Politikacılarla ilgili varsayımlar</i>	<i>Seçmenler ve ekonomik birimlerle ilgili varsayımlar</i>	
	<i>Rasyonel olmayan davranış, rasyonel olmayan beklentiler</i>	<i>Rasyonel olmayan davranış, rasyonel beklentiler</i>
Partizan olmayan fırsatçı politikacılar	Nordhaus (1975)	Rogoff ve Sibert (1988)
Partizan ideolojik politikacılar	Hibbs (1977)	Alesina (1987)

Kaynak: Alesina (1988)

10.6 Nordhaus'un Fırsatçı Modeli

Nordhaus'un (1975) yeni ufuklar açan makalesi, politik iş çevrimlerinin modern literatürü nü harekete geçiren bir kaynak olmuştur. Nordhaus'un tanınmasını sağladığı seçim modelinde iktidar partisi, "kendi iktidar döneminde, bir sonraki seçimde oy sayısını maksimize eden makroekonomik politikaları seçmektedir". Seçmenler, hükümetin seçim öncesi makroekonomik performansından etkilendiklerinden, politikacılar, seçim döneminde politika sonuçlarının en elverişli durumda olması için politika araçlarını manipüle etmeye yöneleceklerdir. Bu tür davranışın önemli bir sonucu, politikaların, gelecek nesilleri göz ardı eden demokrasilerde uygulanmasıdır (ayrıca bkz. Lindbeck, 1976; MacRae, 1977). Bu nedenle, hükümetin güvenilirliğini artırmak için seçimler ve seçim rekabeti gerekli olsa da, bunlar aynı zamanda politika oluşturma sürecinde potansiyel olarak kötü etkisi

olan çarpıklık yaratma olasılığı taşımaktadır. Bu sonuca ulaşırken, Nordhaus bir dizi varsayımda bulunur. Bunlar:

- N1 Politik sistem, Downs'un (1957) ortanca seçmen teorisinin öngördüğü gibi, aralarında politika açısından tam yakınlaşma bulunan iki partiyi içermektedir.
- N2 Her iki parti de ideolojik programlara girişmekten ziyade, politik çıkarımı maksimize etmekle ilgilenmektedir. Bu *fırsatçı*, partizan olmayan politikacılar için yalnızca seçim sonuçları önemlidir.
- N3 Seçim zamanlaması dışsal olarak sabitlenmiştir.
- N4 Her bir seçmen birbiriyle özdeşdir; tercih fonksiyonlarında toplam işsizlik (U) ve enflasyon ($\dot{P}$) bulunur ve düşük enflasyon ve işsizlik oranlarını tercih etmektedirler. Politika yapıcılar seçmenlerin tercihlerini tam olarak bilmektedirler ama enflasyon ve işsizlikle ilgili belli bir tercihleri bulunmamaktadır.
- N5 Seçmenler, iktidardaki politikacıların görev dönemlerinde ekonomiyi yönetme performanslarına dayanarak politik seçimler yapmaktadırlar. Seçmenler, yalnızca oy verme davranışlarında *geriye dönük* olarak değerlendirmede bulunmazlar (öngörülü değildirler); aynı zamanda zayıf bir hafızaya (geçmiş ekonomik performans hakkında yüksek bir iskonto oranı) sahiptirler, bir diğer ifadeyle, *miyopturlar*.
- N6 Makroekonomik sistem, kısa dönemli değiş-tokuşun uzun dönemli değiş-tokuştan daha elverişsiz olduğu beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisiyle tanımlanmaktadır. Seçmenler makroekonomik çerçeveden habersizdirler.
- N7 Enflasyon beklentileri ($\dot{P}^e$) uyarlamacı biçimde oluşturulmaktadır, bir başka deyişle, birimler geriye dönük olarak değerlendirmede bulunurlar.
- N8 Politika yapıcılar, maliye ve para politikaları aracılığıyla toplam talebi manipüle ederek işsizlik düzeyini kontrol edebilirler.

Nordhaus, politika kararlarının bireysel tercihleri yansıtan, gözlemlenen toplam oy fonksiyonuna (V_i) dayanacağını varsaymaktadır; bu, denklem (10.1) ile tanımlanmaktadır:

$$V_i = g(U_i, \dot{P}_i); g'(U_i) < 0 \text{ ve } g'(\dot{P}_i) > 0 \quad (10.1)$$

(10.1) denkleminde, oylar $\dot{P}$ ve U 'nun azalan bir fonksiyonudur. Şekil 10.3'te, belli bir politika sonucu için iktidar partisinin aldığı oy yüzdesini gösteren toplam oy fonksiyonunun (V_1 , V_2 vb.) eş yükselti eğrileri (eş oy eğrileri) gösterilmektedir. Enflasyon ve işsizlik "kötü" olduğundan, $V_1 > V_2 > V_3 > V_4$ olmaktadır. Seçmenler V_1 üzerindeki herhangi bir noktayı V_2 'deki herhangi bir noktaya tercih ederler ama aynı eş yükselti eğrisi üzerindeki noktalar arasında kayıtsızdırlar. Seçimleri kazanmak isteyen hükümetler, seçim dönemine denk gelecek şekilde mümkün olan en yüksek eş oy eğrisine doğru ekonomiyi manipüle etmek isteyecektir.

Nordhaus'un benimsediği makroekonomik çerçeve, (10.2)–(10.5) denklemleriyle özetlenen beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi analizini içermektedir.

Beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi:

$$\dot{P}_t = f(U_t) + \lambda \dot{P}_t^e \quad (10.2)$$

Uyarlanabilir beklentiler hipotezi:

$$\dot{P}_t^e - \dot{P}_{t-1}^e = \alpha [\dot{P}_{t-1} - \dot{P}_{t-1}^e] \text{ ve } \alpha > 0 \quad (10.3)$$

Denge koşulu:

$$\dot{P}_t = \dot{P}_t^e \quad (10.4)$$

Uzun dönem Phillips eğrisi değiş-tokuşu:

$$\dot{P}_t = \frac{f(U)}{(1-\lambda)} \quad (10.5)$$

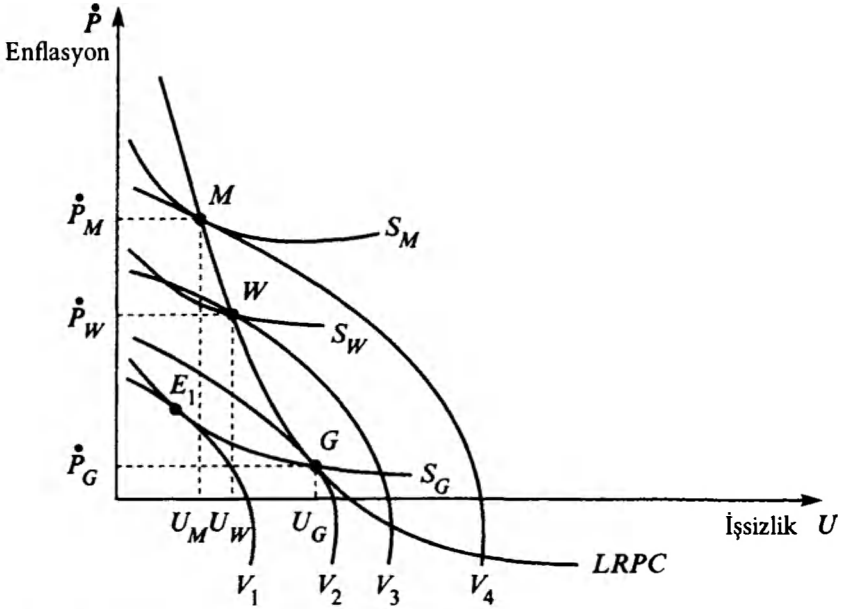
Nordhaus, kısa dönem ilişkiden daha elverişsiz (daha dik) olan uzun dönem Phillips eğrisini veren $1 > \lambda > 0$ ilişkisini varsaymaktadır. Şekil 10.3'te kısa dönem Phillips eğrileri S_G , S_H , S_M ile gösterilmektedir ve her eğrinin konumu beklenen enflasyon oranına bağlı olmaktadır. Uzun dönem Phillips eğrisi *LRPC* olarak adlandırılmıştır. Eğer λ katsayısı bire eşitse, Phillips eğrisi doğal işsizlik oranında dik bir doğru haline gelir (bkz. Friedman, 1968a). Ancak Nordhaus'un (1975, s. 176) kaydettiği gibi, modelin önemli sonuçları üzerinde "dik bir uzun dönem Phillips eğrisinin kural olarak etkisi bulunmamaktadır".

10.6.1 Optimal enflasyon ve işsizlik

4. varsayım göz önünde tutulursa, politika yapıcıların sosyal refah fonksiyonu (W), toplam oy fonksiyonunun indirgenmiş değeri olacaktır. Politik kısıtların bulunmadığı durumda, bir sosyal planlamacı, (10.2)–(10.5) denklemleriyle tanımlanan makroekonomik kısıtlara tabi olan ve (10.6) denklemiyle gösterilen refah fonksiyonunu maksimize etmeye çalışacaktır:

$$W = \int_0^{\infty} g(U_t, \dot{P}_t)_e^{-rt} dt \quad (10.6)$$

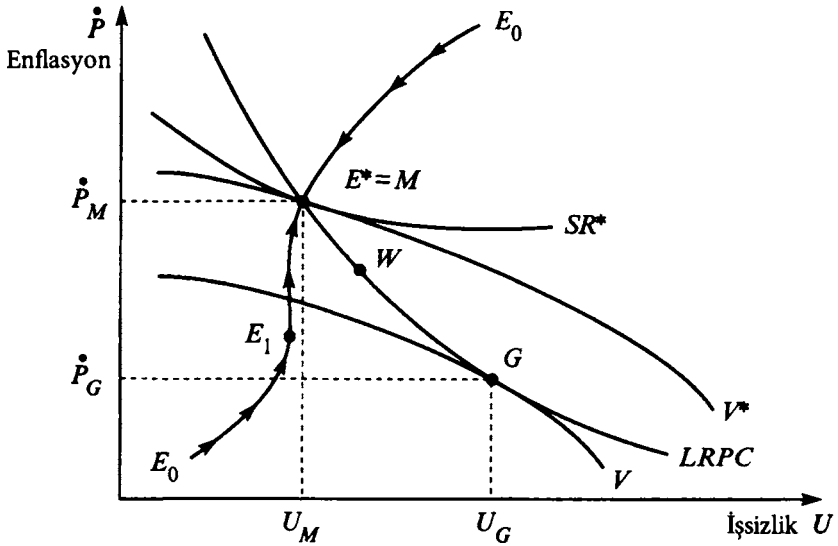
Politika yapıcının iskonto oranı (r) seçimine bağlı olarak ortaya çıkacak birçok olası sonuç bulunmaktadır. Gelecek nesillere bugünkü nesillerle aynı ağırlığın verildiği ($r = 0$) durumda sonuç, Şekil 10.3'teki G noktasıyla gösterilmektedir. Burada *LRPC*, toplam oy fonksiyonuna (V_2) teğettir ve bu nokta, enflasyon ve işsizliğin en uygun bileşimini temsil etmektedir. Nordhaus, $\dot{P}_G$ enflasyonu ve U_G işsizliğini veren bu sonucu, "altın kural" politika çözümü olarak adlandırmaktadır. Politika yapıcıların yalnızca bugünkü nesli dikkate aldıkları (sonsuz iskonto oranının uygulandığı) "tamamen miyop" politika, Şekil 10.3'teki S_M eğrisinin V_4 oy fonksiyonuna teğet olduğu M noktasıyla gösterilen sonucu doğurmaktadır. Diğer bir deyişle, gelecek nesillerin refahını göz ardı eden "miyop" politikalar, altın kural politikalarının ifade ettiğinden daha yüksek enflasyona ($\dot{P}_M$) ve daha düşük işsizliğe (U_M) yol açmaktadır (Nordhaus, 1975). Politika yapıcının her iki nesli göz önüne aldığı durumda ($\infty > r > 0$), Nordhaus'un "optimal genel refah" (W) olarak adlandırdığı sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, $U = U_W$ ve $\dot{P} = \dot{P}_W$ olmaktadır.

Şekil 10.3 Nordhaus'un politik iş çevrimi modeli

10.6.2 Nordhaus modelinin uzun dönem çıkarımları

İktidardaki politikacıların yeniden seçilme olasılıklarıyla ilgili oldukları durumda, Nordhaus modeli “demokratik sistemlerin uzun dönemli değiş-tokuşta optimal olandan daha düşük işsizlik ve daha yüksek enflasyonu ifade eden bir politika seçeceklerini” öngörmektedir. Bu sonuç, aşağıdaki davranışın sonucudur. Seçimden önce ekonominin Şekil 10.3'teki G noktasında bulunduğunu varsayınız. Hükümet ekonominin genişlemesini sağlayarak ve S_G kısa dönemli değiş-tokuşu E_1 noktasına doğru yukarı hareket ettirerek yeniden seçilme olasılığını artırabilmektedir. S_G , V_1 fonksiyonuna E_1 noktasında teğet olduğundan, bu nokta, hükümetin erişebileceği en iyi konumu belirtmektedir. E_1 noktası $LRPC$ 'nin solunda bulunduğu için, (10.3) denklemi, beklentiler daha yüksek enflasyon oranına uyarlандıkça S_G eğrisinin sağa kayacağını göstermektedir. Tersine, eğer kısa dönem seçim sonucunu gösteren nokta $LRPC$ 'nin sağında bulunuyorsa, iktidar partisi ekonomiyi $LRPC$ üzerinde bir noktaya geri getiren politika seçimleriyle popülaritesini artırabilmektedir. Nordhaus modelinin birçok seçim üzerinden harekete geçen uzun dönem dinamikleri, E_1E_0 eğrisinin seçim sonuçlarının geometrik yerini temsil ettiği Şekil 10.4'te gösterilmektedir. Uzun dönem denge E_0E_0 eğrisinin $LRPC$ 'yi kestiği $E^* = M$ noktasında belirlenmektedir. M noktası hem $LRPC$ 'nin hem de S_M eğrisinin üzerinde olduğundan, “iktidar partisi kısa dönem değiş-tokuş eğrisi boyunca hareket ederek performansını artırmamaktadır”; çünkü S_M aynı zamanda V_4 eş oy eğrisine teğettir (Nordhaus, 1975). Kısa dönem Phillips eğrisi ne kadar yatıkça, durağan denge enflasyon oranı da o kadar yüksek olacaktır.

Şekil 10.4 Nordhaus modelinde uzun dönem çözüm

Birçok seçim rejiminde görülen fırsatçı davranışın ilgi çekici sonucu, modelin uzun dönem çözümünün M noktasıyla gösterilen miyop durumla örtüşmesidir. Bu nedenle demokratik sistemlerin optimal olandan daha yüksek enflasyon ve daha düşük işsizlik düzeyini ifade eden bir durağan dengeye, bir diğer ifadeyle bir enflasyon eğilimine, ($\lambda = 1$ ve dik bir Phillips eğrisiyle sonuç yalnızca enflasyon eğilimi içerir) yol açtığı öngörülmektedir.

10.6.3 Kısa dönemde sonuçlar: “politik iş çevrimleri”

Kısa dönem davranışını incelerken Nordhaus, seçmenlerin “zayıf hafızaya” sahip olma olasılığını ortaya koymaktadır (5. Varsayım). Seçmenler yakın zaman önce gerçekleşen olaylara, geçmişte gerçekleşmiş olaylardan daha fazla önem vermektedirler. Bu durumda, T 'nin seçim döneminin uzunluğunu ve z 'nin seçmenlerin hafızalarının zayıflık derecesini gösterdiği (10.7) denklemi, (10.1) denkleminin yerini alır:

$$V_T = \int_0^T g(U_t, \dot{P}_t) e^{-zt} dt \quad (10.7)$$

Değiştirilmiş oy fonksiyonu (10.7), seçmenler içinde bulundukları dönemde enflasyon ve işsizlikten hükümeti sorumlu tutsalar da, zayıf hafızalarının, iktidardaki politikacılara onları sistematik olarak aldatma olanağı tanıdığını ifade etmektedir. Tipik bir kısa dönemli iş çevriminin seyri şu şekilde olmaktadır. Daha önceki gibi, bir seçimin hemen öncesinde ekonominin ilk olarak Şekil 10.3'teki G noktasında bulunduğunu varsayınız. Hükümet toplam talebi genişleterek işsizliği azaltıp G noktasında mümkün olandan daha fazla oy oranını yansıtan E_1 gibi bir noktaya ulaşabilmektedir (bir diğer ifadeyle $V_1 > V_2$). Bu hareketin maliyeti, (gecikmiş) bir enflasyon tırmanışıdır (beklentiler uyarlandııkça, S_G sonunda sağ

yukarıya doğru kaymaktadır). Bununla beraber, seçim kazanıldıktan sonra da bu maliyet baş gösterme eğilimindedir. Enflasyon seçimden hemen önce hızlansa bile, uyarlanabilir beklentiler ile ekonomik birimlerin ve seçmenlerin enflasyonun artmış olduğunu fark etmeleri zaman alacaktır. Yüksek enflasyona neden olan hükümet, şimdi onu düşürmek durumunda kalmaktadır. Bu nedenle, bir seçim zafinden hemen sonra hükümet, işsizliği artırarak sonunda enflasyonist beklentileri azaltacak olan toplam talebi kısma yoluna gidecektir. Böylelikle, kısa dönem Phillips eğrisi S_c 'ye geri dönecektir. Seçmenler zayıf hafızaya sahip olduklarından, bu strateji bir sonraki seçimde de tekrarlanabilir: yakın zamanda gerçekleşen olaylar “eski hastalıklardan daha fazla acı verir”. Böylelikle hükümet politik amaçla iş çevrimi yaratmak üzere ekonominin istikrarını kasten bozan fırsatçı davranıştan kazanç sağlayabilmektedir. Bu sonuç, devletin temel amacının ekonomiyi istikrara kavuşturmak olduğunu ifade eden basit Keynesyen görüşle açıkça çelişmektedir.

Nordhaus modeli, seçim çevrimi boyunca işsizlik ve enflasyonun seyri hakkında açık öngörüler sunmaktadır. Seçim döneminin ilk yarısında, işsizlik artmakta, GSYİH ve (sonunda) enflasyon düşmektedir. Seçim yaklaştığında, seçim döneminin ikinci yarısı işsizliğin düşmesi ve GSYİH'nin artmasıyla tanımlanmaktadır. Seçimin hemen ertesinde, enflasyon artmakta ve ekonomide durgunluk dönemi gelip çatmaktadır. Nordhaus bu hipotezi, 9 ülkede 1947–72 dönemi için test etmiş ve “hem ekonomik davranışın resmi ve gayri resmi göstergesi hem de incelenen ülkelerdeki tarihsel kayıtlar göz önünde tutulduğunda, politik iş çevriminin *hızı* kapitalist ekonomilerin işleyişinde önemli bir unsur olduğunun açıkça görüldüğü” sonucuna varmıştır (Nordhaus, 1975, italik vurgu eklenmiştir). Sonradan Nordhaus (1989) iş çevrimlerine politik etkilerin tek nedene bağlı bir açıklamasının olamayacağını savunmuştur ama ona göre ideolojik değerlendirmeler fırsatçı davranışa nazaran tali bir unsur olarak kalmıştır.

Fırsatçı davranışın belki de en iyi örneği ABD’de Richard Nixon’ın ilk Başkanlık döneminin sonuna doğru gözlemlenmiştir. Kasti olarak yaratılmış 1970–71 durgunluğu, 1972 seçimine yaklaştığında genişletici politikalarla hızla tersine çevrilmiştir. Tufte’e (1978) göre, Nixon tüm sosyal güvenlik sisteminden faydalananların 1972 başkanlık seçiminden hemen önce bir belge almalarını sağladı. Her belgede sosyal güvenlik kazançlarının yüzde 20 artacağına dair bir çek bulunuyordu. Görünen o ki, Nixon, 1960’ta Kennedy karşısında aldığı yenilginin nedeninin, Başkan Eisenhower’ın ekonomiyi canlandırma başarısızlığı olduğundan endişe ediyordu. Bu nedenle Rogoff’un (1988), Richard Nixon’ı “tüm zamanların politik iş çevrimleri kahramanı” olarak tanımlaması pek şaşırtıcı değildir.

Bu olgunun ciddiyetini göz önüne alarak, Nordhaus seçmenlerin ulaşabileceği bilgiyi artırmayı ve para politikasını bağımsız bir merkez bankasına devretmeyi içeren bir dizi olası çözüm önermiştir (bkz. kısım 10.13).

10.7 Hibbs’in Partizan Modeli

Nordhaus modelinde, tüm hükümetler aynı şekilde fırsatçı davrandıkları için politikaları birbirine yaklaşmakta ve tüm seçmenlerin özdeş enflasyon ve işsizlik tercihlerine sahip oldukları varsayılmaktadır. Başka bir yaklaşım ise, seçmenleri

ve politikacıları, *ideolojik* ya da *partizan* olarak değerlendirmektir. Buna göre, politikacılar seçimleri kazanmayı, partizan programlarını hayata geçirme yolu olarak görmektedirler. Heterojen seçmenler ise şüphesiz birbirinden farklı enflasyon ve işsizlik tercihlerine sahip olacaklardır. Sol ve sağ hükümetlerin enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş-tokuşa ilgili farklı tercihleri olduğu savını test etmek üzere Hibbs (1977), 1945–69 döneminde, 12 ileri kapitalist demokraside savaş sonrası ekonomik politika kalıplarını ve sonuçlarını incelemiştir. Özellikle, Hibbs, elde ettiği bulgunun, sol hükümetlerin sağ hükümete göre daha düşük bir U , daha yüksek bir P düzeyini tercih ettiği savını desteklediğini öne sürmektedir. Tercihlerdeki bu farklılığı kayıp fonksiyonlarındaki farklılıklar şeklinde gösterebiliriz. (10.8) ve (10.9) denklemleri iki parti için işsizlik ve enflasyon cinsinden kayıp (maliyet) fonksiyonlarını göstermektedir; sağ parti = C_R ve sol parti = C_L ile temsil edilmektedir (bkz. Alesina, 1987).

$$C_R = \frac{(U_R - U_R^*)^2}{2} + \phi_R \frac{(\dot{P}_R - \dot{P}_R^*)^2}{2} \quad (10.8)$$

$$C_L = \frac{(U_L - U_L^*)^2}{2} + \phi_L \frac{(\dot{P}_L - \dot{P}_L^*)^2}{2} \quad (10.9)$$

Burada U_R^* ve $\dot{P}_R^*$ sağ partinin işsizlik ve enflasyon hedeflerini ve ϕ_R işsizliğin hedeften sapmasına ($U_R - U_R^*$) kıyasla enflasyon oranının hedeften sapmasına ($\dot{P}_R - \dot{P}_R^*$) verilen nisbi önemi göstermektedir. Partizan farklılıklar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

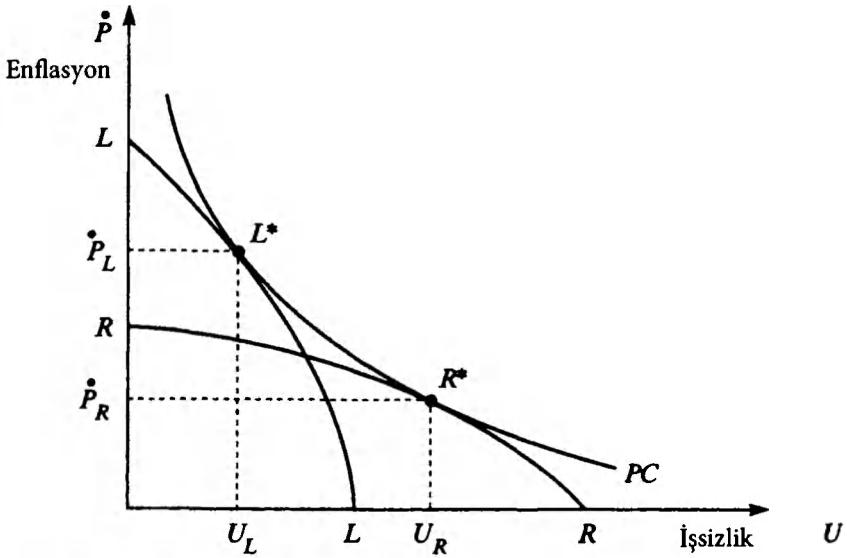
$$U_L^* \leq U_R^*$$

$$\dot{P}_L^* \geq \dot{P}_R^*$$

$$\phi_L \leq \phi_R$$

Partizan etkiler, ayrıca, RR ve LL eğrilerinin sırasıyla sağ ve sol politikacıların tercihlerini temsil ettiği Şekil 10.5'te de gösterilmektedir. İstikrarlı, kullanılabilir bir Phillips eğrisi değiş-tokuşu varsayımı altında, sol hükümetler L^* noktasıyla gösterilen $\dot{P}_L$ ve U_L bileşimini ve sağ partiler R^* noktasıyla gösterilen $\dot{P}_R$ ve U_R bileşimini seçeceklerdir.

Hibbs'e göre, "farklı işsizlik/enflasyon sonuçlarının milli gelir dağılımı üzerinde sınıfsal etkileri bulunmaktadır". Politika yapıcılarının gün yüzüne çıkan tercihleri, tipik olarak, farklı partileri destekleyen sosyal grupların çıkarlarını yansıtmaktadır. Makroekonomik politikaların bölüşümle ilgili sonuçları olduğu için, Hibbs, Nordhaus'un 1 numaralı, politikaların birbirine yaklaşacağı varsayımını reddeder. Hibbs'e göre, ampirik bulgu, "görece düşük enflasyon-yüksek işsizlikten oluşan makroekonomik yapılanma, yoksulların ekonomik refahında önemli nisbi ve mutlak gelişmelerle bağlantılıdır" partizan görüşünü desteklemektedir. Sıkı emek piyasaları gelir-eşitleyici etkiler ortaya çıkarmaya yöneldiği için, sol hükümetlerin, Phillips eğrisi değiş-tokuşunda L^* ile gösterilen noktayı tercih etmesini beklemeliyiz. Sağ partiler ise enflasyonun üst orta sınıf seçmenler için daha zararlı olduğuna inanmakta ve R^* gibi bir konumu tercih etmektedir.

Şekil 10.5 Hibbs'in partizan modeli

Hibbs'e göre, ampirik bulgu, makroekonomik politika oluşturmada ideolojik yaklaşımı desteklemektedir. Çeşitli meslek gruplarının farklı çıkarları, sol ve sağ politik partilerin politika tercihlerinde yansımaları bulmaktadır. 1945–69 döneminde 12 Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkesiyle ilgili bir incelemesinde Hibbs, ortalama enflasyon oranı daha yüksek ve ortalama işsizlik oranı daha düşük düzeyde seyrettiğinde, işçi/sosyalist partilerin görevde kalma süresinin yüzde oranının daha fazla olduğu savına güçlü bir destek bulmuştur. Statik toplam bulguya ek olarak, Hibbs, ABD ve İngiltere için zaman serisi bulgusunun, Cumhuriyetçiler ve Muhafazakâr hükümetler işsizliği artırmaya yönelirken, Demokrat ve İşçi yönetimlerinin genellikle işsizliği azalttığı savını desteklediğini tespit etmiştir. Hibbs (1987), aynı zamanda, gelir dağılımı üzerinde de önemli partizan etkiler bulunduğunu kaydetmektedir. Bartels ve Brady de (2003) "Hibbs'in tanımladığı ekonomik performansta tutarlı partizan farklılıkların 20 yıl sonra da varlığını koruduğu" sonucuna ulaşmaktadırlar. Bu etkiler Tablo 10.2'de özetlenmektedir.

Tablo 10.2 Makroekonomik değişkenlerde partizan etki, ABD, 1948-2001

Makroekonomik değişkenler	Cumhuriyetçi başkanlar	Demokrat başkanlar	Aralarındaki partizan fark
Ortalama işsizlik (%)	6,35	4,84	1,51
Ortalama enflasyon (%)	3,95	3,97	-0,02
Ortalama yıllık GSYİH artışı (%)	2,86	4,08	-1,22

Kaynak: Bartels ve Brady'den (2003) uyarlanmıştır.

Dolayısıyla, partizan hükümetlerin politika seçimlerinde ve sonuçlarında sistematik farklılıkların bulunduğunu belirten Hibbs modelini destekler nitelikte bulgular mevcuttur. Hibbs bunun, sağ ve sol politik partilerin ait oldukları sosyal sınıflara göre kategorize edilmiş politik seçmenlerinin öznel tercihleriyle aynı doğrultuda gerçekleştiğini ileri sürmektedir.

10.8 Fırsatçı ve Partizan Modellerin Düşüşü ve Yeniden Doğuşu

Düşük enflasyon, düşük işsizlik ve yüksek ortalama büyüme ile şekillenen “Altın Çağ”ın sona ermesiyle, kapitalist ekonomiler için 1970’ler çalkantılı bir dönem haline almıştır. 1970’lerin stagflasyon krizi, II. Dünya Savaşı’nı izleyen çeyrek yüzyılda makroekonomik teori ve politika oluşumuna damgasını vuran Keynesyen uzlaşmanın da sonunu getirmiştir. Monetarist devrimin ardından, Lucas makroekonomide rasyonel beklentiler devrimine ön ayak oldu. 1970’lerin ortalarında, ekonomik birimlerin sistematik hatalar yapabildiklerini ileri süren uyarlanabilir beklentiler hipotezini kullanmaya devam eden modeller, yeni klasik teorisyenlerin ağır eleştirilerine maruz kalmıştır. Rasyonel beklentileri içeren piyasanın temizlendiği modellerin ekonomik birimlerin öngörülü olduğu yönündeki varsayımı, politika yapıcı için reel ekonomiyi manipüle etmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Burada politika yapıcıların kullanabileceği elverişli bir kısa dönem Phillips eğrisi bulunmaz. Örneğin seçim öncesinde görülen parasal genişleme, böyle bir davranış bekleneceği için, rasyonel birimleri şaşırtamayacaktır.

Rasyonel beklentiler hipotezi seçmenlerin öngörülü olacaklarını ve denge durumunda sistematik biçimde kandırılmayacaklarını da ifade etmektedir. Alesina’ya (1988) göre, politik iş çevrimleri literatürü, rasyonel beklentiler eleştirisinin “yıkıcı” etkisi nedeniyle Nordhaus (1975), Lindbeck (1976) ve MacRae’nin (1977) katkılarından sonra özü itibarıyla hiç ilerleme kaydetmemiştir. Nordhaus modeli, miyop seçmenlerle tanımlanan kullanılabilir kısa dönem Phillips eğrisini içermektedir. Rasyonel beklentiler hipotezi modele dahil edilir edilmez ise, seçmenlerin, politikacıların seçimden kazançlı çıkmak için ekonomiyi manipüle etme güdülerinin artık farkına varmaları beklenmektedir. ABD başkanlık seçimlerinin düzenli olarak dört yılda bir yapıldığı göz önüne alınırsa, rasyonel seçmenlerin ve ekonomik birimlerin, kendi çıkarlarının peşinde koşan politikacıların makroekonomik manipölasyonlarla kendilerini sistematik biçimde aldatmalarına izin verebileceklerine inanmak zordur. Diğer taraftan, Nordhaus modelinin öngörülerini, para politikasının bağımsız bir merkez bankası tarafından yürütüldüğü, hükümetin, kendi tercih ettiği para politikasıyla uyumlu hale getirmek üzere herhangi bir şekilde merkez bankasına baskı yapamadığı durumlarla bağdaştırmak da zordur (bkz. Havrilesky, 1993; Woolley, 1994). Bununla beraber, Blinder, bu konuyu ele alırken, ABD Federal Rezerv’de Başkan Yardımcısı olarak görev yaptığı 1994–6 döneminde politik baskının söz konusu olduğunu yadsımaktadır. Kendi döneminde, para politikası üzerindeki politik etki “yok denecek kadar az” olmasına karşın, bunun, Richard Nixon–Arthur Burns dönemi için geçerli olmadığını kabul etmektedir (bkz. Snowden, 2001a).

Hibbs'in modelinin, özellikle analizinde örtülü biçimde bulunan Phillips eğrisindeki değiş-tokuşun istikrarı konusunda temel teorik eksiklikleri de vardır. Friedman-Phelps teorisi 10 sene öncesine dayandığı ve o zaman itibarıyla Keynesyenler arasında bile yerleşik bir görüş olduğu halde, Hibbs, 1977 tarihli makalesinde dikkat çekici bir biçimde beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisine değinmemiştir (bkz. Gordon, 1975, 1976; Blinder, 1988b, 1992a; Laidler, 1992a). Rasyonellik varsayımının, Hibbs'in modeli için de çıkarımları vardır. Yeni klasik modellerde genişletici ve daraltıcı talep yönetimi politikalarının çıktı ve istihdam etkileri yalnızca geçici olduğundan, makroekonomik değişkenler üzerindeki partizan etkilerin saptanması daha da zor olacaktır (bkz. Alesina, 1989). Alt (1985), partizan etkilerin kalıcı olmadığı, ancak hükümet değişikliğinin ardından geçici olarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşmaktadır.

Eski politik iş çevrimi literatürünün teorik eksikliklerine ek olarak, Nordhaus modeli ikna edici olmaktan uzak sonuçlar veren ekonometrik literatürle, güçlü ampirik destek de bulamamıştır (bkz. Mullineux ve diğ., 1993). McCallum (1978) ABD verileriyle oluşturulan Nordhaus modelinin çıkarımlarını reddederken, Paldam (1979) OECD ülkelerinde yalnızca zayıf politik iş çevrimi bulgusu elde edebilmiştir. Hibbs (1987), Alesina (1988, 1989), Alesina ve Roubini (1992), Alesina, Roubini ve Cohen (1997) ve Drazen (2000a, 2000b) tarafından yürütülen sonraki çalışmalar da ABD ve diğer OECD ekonomilerinin işsizlik ve GSYİH artışı verileriyle test edilen politik iş çevrimi için pek az kanıt bulmaktadır. Bu, aynı zamanda seçim zamanlamasının içsel olduğu duruma da uygundur (bkz. Alesina ve diğ., 1993). Nordhaus modeli için daha tatminkâr sonuçları, ABD'de maliye ve para politikasının seçim öncesi manipülasyonu ile ilgili birtakım bulgulara ulaşan Soh (1986), Nordhaus (1989), Haynes ve Stone (1990) ve Tufte (1978) kaydetmişlerdir. Buna ek olarak, Drazen (2000a) (enflasyon, işsizlik, büyüme gibi) politika sonuçlarına ve (vergiler, kamu harcamaları, faiz oranları gibi) politika araçlarına odaklanan ampirik öngörüler arasında ayırım yapmakta ve "makroekonomik politikaların fırsatçı manipülasyonu ile ilgili bulguların, makroekonomik hedeflerle ilgili olanlardan daha güçlü" olduğu sonucuna varmaktadır. Politika hedefleri açısından, seçim sonrası enflasyon davranışı, fırsatçı politik iş çevrimi teorisine GSYİH ve işsizliğin seçim öncesi hareketinden daha çok destek sunmaktadır. Drazen, ayrıca, politika araçlarının fırsatçı manipülasyonu lehine kanıtların, maliye politikası için para politikasından çok daha güçlü olduğu sonucuna varmaktadır.

Partizan teorilere dair öne çıkan önemli bir sorun, genel anlamda, Easterly ve Fischer'in (2001) sunduğu düşük enflasyonun yoksullara zenginlerden daha fazla yarar sağladığı argümanı ve kanıtıdır. Enflasyon yoksulları oransız bir biçimde vuran finansal bir vergi görevi görmektedir, çünkü zengin kesime kıyasla yoksul kesim, gelirlerine oranla servetlerinin daha büyük bir kısmını nakit olarak tutmaya yönelmektedir. Zenginler ise enflasyonu karşı koruma sağlayan çeşitli finansal araçlara ulaşma olanağına daha fazla sahiptirler. Ayrıca yoksullar, her zaman enflasyonun etkilerine karşı endekslenmeyen usguri ücret ve devlet tarafından belirlenen gelir ödemelerine belirgin bir biçimde daha fazla bağımlıdır (bkz. Snowdon, 2004b). Easterly ve Fischer 38 ülkeden 30 000'in üzerinde katılımcıyla yaptıkları uluslararası bir anketten elde edilen bulguları sunmaktadırlar. Yanıtlar, yoksulların enflasyona yüksek gelirlilerden daha güçlü bir şekilde karşı oldukla-

rını göstermektedir. Bu da, zenginlerin enflasyona yoksullardan daha fazla karşı olduklarını ifade eden Hibbs'in modelinin temel varsayımını çürütmektedir.

1980'lerin ortalarında politik-ekonomik literatür yeni bir düşüş yaşadı. İş çevrimi incelemesinde Zarnowitz (1985), seçim çevrimiyle ilgili yalnızca küçük bir not düşmekte ve destekleyici kanıtların bulunmayışının yanı sıra, bu tür modellerin "güçlü" ve "şüphe uyandıran" varsayımlarına eleştirel bir biçimde işaret etmektedir. Aynı ilgisizlik, Gordon'un (1986) derleme araştırması *Amerikan İş Çevrimi*'nde de görülmektedir.

Konuya gösterilen bu görece ilgisizlik döneminin ardından, politika ve makro-ekonomi arasındaki ilişki üzerine literatür, 1980'lerin ortasından itibaren önemli bir canlanma dönemine girdi (bkz. Willet, 1988). İktisatçılar rasyonel beklentiler eleştirisine, yeni nesil rasyonel politik-ekonomik modelleri oluşturarak yanıt verdiler. 1970'lerdeki ilk safhası gibi, politik-ekonomik modellerin ikinci safhası da politika ve makroekonomi arasındaki karşılıklı etkileşimin fırsatçı ve partizan versiyonlarından oluştu. Bundan sonraki iki kısımda rasyonel politik iş çevrimlerini ve rasyonel partizan teorinin başlıca özelliklerini inceleyeceğiz.

10.9 Rasyonel Politik İş Çevrimleri

Politik iş çevrimi geleneğinde son çalışma, seçmenler ve politika yapıcılar arasında asimetrik bilgi olduğu sürece, Nordhaus'un (1975) bazı görüşlerinin, rasyonel beklentilerin dahil edildiği modellerde bile geçerliliğini koruyabileceğini göstermiştir. Başka bir deyişle, politikacıların politik iş çevrimleri yaratmaları için seçmenlerin miyop olmaları gerekmez. Toplumsal hedefler konusunda görüş birliğinin sağlandığı ve birimler, seçmenler ve politikacılar arasında simetrik enformasyonun bulunduğu politik rekabet dünyasında, optimal politikaların var olma şansı vardır. Ancak bu şartların sağlanması pek mümkün olmadığından, politikacıların optimal olmayan politikaları izlemeleri olasıdır. Öngörülü seçmenlerin politik ve ekonomik durumun bazı özellikleri hakkında tam bilgi sahibi olmamalarına yol açan eksik enformasyonun bazı unsurları var olduğu sürece, iktidarda bulunanların, seçmen kitlesinin sempatisini kazanmak üzere, "geçici bir refah yanılgısı" yaratma fırsatları da bulunmaktadır (Alesina, 1989).

Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson ve Tabellini (1990) tarafından geliştirilen rasyonel fırsatçı modellerde, kamu harcamaları, vergiler ve parasal büyüme gibi politika değişkenlerinde seçim çevrimleri yaratılır ve bu tür çevrimleri olası kılan, geçici bilgi asimetridir. Rasyonel seçmenler en fazla fayda sağlayacaklarına inandıkları politikacıları seçmeyi amaçlasalar da, farklı politika yapıcılarının yetenekleri hakkında eksik bilgi sahibidirler. Seçmenler, sonuçları gözlemleyerek yetenek hakkında bilgi edinirler. Bu nedenle seçimlerden önce iktidarda bulunanlar, seçmenleri iktidardaki politikacıların yetenekli olduğuna inandırmayı amaç edinen bir "sinyal verme süreci"ne girerler. Bu tür sinyal verme süreci, özellikle seçimden hemen önce Maliye Bakanı'nın yıllık bütçe konuşması sırasında İngiltere'de mütemadiyen gözlemlenmektedir.

Rogoff ve Sibert, yeteneği, bütçe sürecindeki israfı azaltma yetisi olarak tanımlamaktadırlar; bir diğer ifadeyle yetenekli hükümetler belli bir vergi geliriyle daha fazla kamu malı ve kamu transferi üretebilmektedir. İktidarda bulunanlar seçmenlerin memnuniyetle karşıladıkları geçici bir mali canlanma yaratma (ya da gerekli vergi artışını uygulamama) potansiyeline sahiptirler. Bütçe süreci oldukça karmaşık olduğundan, seçim öncesi canlanmayı finanse etmek için gereken seçim sonrasındaki kaçınılmaz vergi artışlarını, eksik bilgileri nedeniyle rasyonel seçmenler bile öngöremezler. Nordhaus modelindeki gibi düzenli bir enflasyon-ışsırlık döngüsü yaratmaktan ziyade, rasyonel politik iş çevrimi teorileri seçim öncesinde ve sonrasında çeşitli politika araçlarının manipülasyonunu öngörür. İktidarda olanların yetenekli görünmek için seçim öncesinde vergi kesintisi ve harcamaya artışına gitmeleri açıkça optimaliteden uzaklaşmaya yol açar. Bu nedenle, bu tür modeller, orijinal Nordhaus modeline kıyasla farklı bir ampirik öngörü setine neden olsa da, fırsatçı davranış rasyonel fırsatçı modellerde var olmaya devam eder. Ancak, özellikle rasyonel beklentiler nedeniyle, para ve maliye politikalarının manipülasyonundan ileri gelen her çevrimin daha düzensiz ve kısa süreli olacağı öngörülmektedir.

Son olarak, gelişmekte olan ülkelerin hükümetlerinin zengin ülkelerdeki hükümetlerle benzer şekilde davrandıklarını kaydetmeliyiz. 35 gelişmekte olan ülke için yaptığı çalışmada Schuknecht (1996), dışı daha fazla açık ülkelerde öz çıkarıcı politik davranış için fırsatlar daha az olsa da, maliye politikasında görülen seçim güdümlü çevrimleri destekler nitelikte “epey kanıt” bulmuştur.

10.10 Rasyonel Partizan Teori

Daha önce kaydedildiği gibi, makroekonomik politika tercihlerine partizan yaklaşımda Hibbs (1977), sol partilerin sistematik olarak sağ partilerin seçtiklerinden farklı işsizlik ve enflasyon bileşimlerini seçeceklerini ileri sürmüştür. Rasyonel beklentiler devriminden sonra, teorisyenler, politika yapımcıların toplam talep yönetimi politikalarını kullanarak reel ekonomik aktiviteyi etkileme yetisini sorgulamışlardır. Yayınlanmış bir dizi eserinde Alesina, (i) seçmenler seçim sonuçlarını kesin olarak bilemedikleri, (ii) belirli dönemlerde şartsız iş sözleşmeleri imzalandığı ve seçim sonuçları açıklandıktan sonra yeniden görüşülmeye tabi olmadığı sürece politik iş çevrimlerinin partizan teorisinin, rasyonel beklentileri içeren modellerde geçerli olabileceğini göstermiştir (bkz. Alesina, 1987, 1988, 1989). Alesina’nın modelinde, ekonomik birimler, kamu sektörüne bağlı, seçim riskine karşı güvenceli ücret sözleşmelerine dahil olamazlar. Rasyonel partizan teorisinin temelinde birçok endüstriyel demokrasinin politik sisteminin polarize olduğu fikri bulunmaktadır. Alesina, Downs’un politikacıların davranışı üzerine, her iki parti de ortanca seçmenin beğeneceği politikaları seçeceği için iki partili sistemde oy maksimizasyonunu hedefleyen politikacıların, politikaların birbirine yaklaşmasını sağlayacakları şeklindeki geleneksel görüşünü reddetmektedir (ayrıca bkz. Minford ve Peel, 1982). Partizan teoriye göre, politikacılar ideolojiktirler ve iktidara geldiklerinde farklı politikalar uygularlar. “Kendi çıkarları peşinde koşan politikacıların bulunduğu çok partili bir sistemde, politika yaklaşımının gö-

rüleceği varsayımı bulunmamaktadır” (Alesina, 1989). ABD örneğinde, ampirik çalışma göstermiştir ki Amerikan tarihi boyunca polarizasyon derecesi değişmiş olsa da, Cumhuriyetçi ve Demokrat partiler hiçbir zaman tam olarak birbirlerine yaklaşmamışlardır (Alesina ve Rosenthal, 1995). Bu, kısmen, bir başkan adayının adaylığı kazanabilmek için kendi partisindeki ortanca seçmene hitap etmesi gerektiğini yansıtmaktadır. Esas olarak benimsenen ortam, başkanlık seçimleri için olan ortamın tercihi üzerinde bir kısıt olduğundan dolayı, kendi çıkarları peşinde koşan politikacılar bile kutuplaşmış politikaları seçmek zorunda kalabilirler. (Alesina, 1989). Alesina, Wittman (1977) ve Hibbs’i (1977) izlemekte ve çıkarları doğrultusunda gelirin yeniden dağılımına yol açan politikaları uygulayarak destekçilerini memnun etmeyi amaçlayan politikacıların ideolojik tercihlerini vurgulamaktadır. Böylelikle rasyonel partizan teori, gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri nedeniyle partilerin nasıl farklı makroekonomik stratejiler izlediklerini göstermektedir. Seçmenlerin partiler arasındaki bu ideolojik farklılıklardan tamamen haberdar oldukları varsayılmaktadır. Bu çerçevede, rasyonel seçmenler, seçim sonuçlarından emin olmadıkları için, makroekonomik politikalar kısa vadeli toplam bozukluklar yaratmaktadır. Cumhuriyetçiler ya da Muhafazakârlar seçildiğinde, ekonomik birimler, seçimin hemen ardından deflasyonist bir şokun yaşandığı, bir diğer ifadeyle enflasyonun beklenenden daha düşük olduğu bir dönemle karşı karşıya kalmaktadırlar. Demokrat ya da Sosyalist hükümetler seçildiğindeyse, tam tersi durum ortaya çıkmaktadır. Beklenenden daha fazla bir “sürpriz enflasyon” vardır. Alesina’nın modelinde toplam istikrarsızlığa yol açan, iki parti arasındaki ideolojik farklılıklarla birlikte seçim sonuçlarının belirsizliğidir. Eğer iki politik parti ortak bir makroekonomik politika üzerinde anlaşabilirse, toplam dalgalanmalar da azaltılabilir.

Alesina’nın benimsediği “eklektik” makroekonomik çerçeve, Fisher’in (1977) nominal ücret sözleşmelerinin oldukça geniş zaman aralıkları için imzalandığı ve süresinin uzatıldığı bir emek piyasasını içeren ünlü rasyonel beklentiler modeline dayanmaktadır (bkz. Bölüm 7). Lucas (1972a) ve Sargent ve Wallace’ın (1975) “yansızlık” çıkarımı ya da “politika etkinsizliği önermesi”, rasyonel beklentilere sahip birimlerin yanı sıra, tam (anında) ücret ve fiyat esnekliğine bağlıdır (bkz. Bölüm 5). Fischer (1977) yeni klasik sonuçların can alıcı varsayımının, anında gerçekleşen piyasa temizlenmesi olduğunu göstermiştir. Nominal ücret sözleşmeleriyle, fiyat katılığının bir unsuru modelde tanımlanmakta ve toplam üretim ve istihdam üzerinde reel etkileri bulunan para politikasıyla piyasanın temizlenmediği bir düzlemde politika etkinliği yeniden gündeme getirilmektedir. İdeolojik politikacılar para politikasını böyle bir düzlemde kullandıklarında, rasyonel partizan iş çevrimine de yol açılmaktadır. Bu nasıl ortaya çıkmaktadır? Aşağıdaki (10.10)–(10.13) denklemlerini inceleyiniz.

$$y_t = \beta[\dot{P}_t - \dot{W}_t] + y_{Nt}, \text{ ve } \beta > 0 \quad (10.10)$$

Sermaye birikimini göz ardı edersek, denklem (10.10) üretim artışının (y_t) üretimin doğal büyüme oranına (y_{Nt}) ve enflasyon oranı ($\dot{P}_t$) ile nominal ücret artışı ($\dot{W}_t$) arasındaki farka, bir diğer ifadeyle reel ücretlere pozitif olarak bağlı olduğunu göstermektedir. (Okun Yasası’na göre, işsizlik ve üretim ters yönlü ilişki içerisinde ve üretim artışının doğal oranı, doğal işsizlik oranıyla uyumlu olan

orandır.) Ampirik araştırmada, ekonomi üzerindeki partizan etkileri tespit etmek için kullanılan değişken olduğundan, Alesina üretim düzeyinden ziyade üretim artışını kullanmaktadır. Bir dönemlik (örneğin, 2 yıllık) endekslenmemiş nominal ücret sözleşmelerinin, reel ücretin doğal üretim artışıyla uyumluluğunu sağlama hedefiyle hazırlandığını varsayarsak, nominal ücret artışının halihazırda beklenen enflasyon oranına ($\dot{P}_t^e$) eşit olarak belirlendiğini gösteren (10.11) denklemini elde ederiz:

$$\dot{W}_t = \dot{P}_t^e \quad (10.11)$$

Nordhaus ve Hibbs modellerindeki durumun tersine, birimler beklentilerini rasyonel olarak oluştururlar. Rasyonel beklentiler hipotezi, (10.12) denklemiyle gösterilmektedir:

$$\dot{P}_t^e = E[\dot{P}_t | I_{t-1}] \quad (10.12)$$

Burada E matematiksel beklentiler işlemcisidir ve I_{t-1} , $t-1$ döneminin sonuna kadar ekonomik birimlerin edindiği bilgiyi gösterir. (10.10) ve (10.11) denklemlerini birleştirerek, sürpriz enflasyon olması halinde, bir diğer ifadeyle para politikasında beklenmeyen bir değişiklik olduğunda, üretim artışının doğal oranından sapacağını ifade eden (10.13) denklemini elde ederiz:

$$y_t = \beta[\dot{P}_t - \dot{P}_t^e] + y_{Nt} \quad (10.13)$$

Rasyonel partizan modellerde, iktidarda bulunan politikacıların, para politikasını kullanarak enflasyon oranını kontrol edebilecekleri varsayılmaktadır. Enflasyon değişikliğinden hoşnut olmama derecesine göre parti tercihleri değiştiği ve sağcıların solculardan daha hoşnutsuz olduğu bilindiği için, iktidar değişikliğini beraberinde getiren bir seçim, sürpriz enflasyona neden olacak ve üretimin, doğal oranından saptmasına yol açacaktır. Birimler rasyonel beklentilere sahiptir, ancak gelecekteki seçim sonuçlarını tam olarak bilemezler. Birimler, seçim sonucu henüz bilinmiyorken nominal ücret sözleşmeleri imzaladıkları için, gelecek seçimden sonraki enflasyon oranı, seçim öncesi dönemde ücretler için arabuluculuk yapanların oluşturduğu rasyonel enflasyon beklentilerinden farklı olabilmektedir. Aşağıdaki olası olaylar dizisini düşününüz. Halihazırdaki yönetimin sol parti olduğunu varsayınız (ABD’de Demokratlar, İngiltere’de İşçi Partisi). Hibbs’i takiben (1977), sol hükümetlerin daha düşük işsizlik taleplerinin bulunduğunu varsayabiliriz. Eğer ücretler için arabuluculuk yapanlar iktidarda bulunanların seçimi kazanacaklarını düşünüyorlarsa, yüksek bir beklenen enflasyon oranını içeren nominal ücret sözleşmeleri imzalayacaklardır. Sağ parti seçimi kazanacak gibi gözükse bile, riskten kaçınan arabulucular, büyük olasılıkla, birimlerin, sağın kazanacağını kesin olarak bildikleri durumda gerçekleşebilecek olandan daha yüksek enflasyon beklentileri içeren sözleşmeler imzalayacaklardır. Eğer (enflasyon karşıtı) bir Muhafazakâr hükümet, iktidardaki sol partinin yerini alırsa, enflasyonu düşürmek için para politikasını daraltmaya başlayacaklar, böylece ücret sözleşmelerine yansımayan bir sürpriz yaratacaklardır. Sonuç olarak, Cumhuriyetçi ya da Muhafazakâr bir partinin seçim zaferinin ardından, Alesina’nın rasyonel partizan teorisi, enflasyon düştükçe üretim artışında durgunluk ve işsizlikte artış

öngörmektedir. Tersi olaylar dizisi, sağdan sola bir hükümet değişikliğini takiben ortaya çıkacaktır (Maloney ve diğ., 2003). Bir seçimi izleyen dönemde, sol hükümetler ekonomiyi genişletmekte ve işsizliği düşürmektedir. Sonucunda, enflasyonist beklentiler yeni duruma uyum sağladığında, üretim artışı doğal orana geri dönmekte ama ekonomi yüksek enflasyonlu bir denge düzeyinde kitlenmektedir. Alesina'nın modeline göre, sol partilerin seçilmesini, Nordhaus modelinde öngörülenin tersi bir çevrim kalıbı izleyecektir. Her iki durumda da beklentilerin, görev süresinin ikinci yarısında fiili enflasyon oranına uyum sağlayacağı varsayılmalıdır. (10.13) denkleminde seçim çevriminin bu döneminde hem sağ hem de sol hükümetler için üretim artışının doğal oranına dayanacağını görebiliriz. Bir yönetimin görev süresinin ikinci yarısında, seçim sürprizleri olmadığından, reel değişkenler doğal oranlarına yerleşmektedir. Bununla beraber, Alesina'nın modelinde sol hükümetler yüksek enflasyon dengesinde kitlendiğinden, sonraki seçim öncesinde enflasyonla mücadele etme zorunluluğu duymaktadırlar. Başkan Carter 1979-80 döneminde kendini böyle bir durumun içinde bulmuştur.

Rasyonel partizan çevrimlerin öngörülerini artık özetleyebiliriz:

- A1 Muhafazakâr ya da Cumhuriyetçi bir hükümet değişikliğinin ardından, durgunluk ya da artan işsizlik gelecektir. Enflasyonist beklentiler düşürülür düşürülmez, üretim artışı doğal oranına geri dönmektedir. Sonraki seçim yaklaştığıdaysa, enflasyon düşük düzeyde olmaktadır.
- A2 İşçi ya da Demokrat bir hükümet değişikliğinin ardından, ekonomi hızla genişledikçe enflasyon da hızlanacaktır. İşsizlik başlangıçta düşecektir. Enflasyonist beklentiler uyarlanır uyarlanmaz, üretim artışı doğal oranına geri dönmektedir ama enflasyon yüksek kalmaktadır. Eğer sol hükümet, sonraki seçime gelindiğinde enflasyonla mücadele etmeye girişirse, bir durgunluk yaratacaktır.
- A3 İki partinin ideolojik inançları ne kadar güçlüyse, seçim sonrası politika rejiminin değişimini takiben üretim ve işsizlikte görülen dalgalanmalar da o kadar fazla olacaktır.
- A4 Hibbs modelinin aksine, rasyonel partizan teori, hükümet değişikliğinden kaynaklanan işsizlik ve büyümedeki farklılıkların yalnızca geçici bir olgu olacağını öngörmektedir.

10.10.1 Rasyonel partizan çevrimlerin ampirik kanıtları

Son yıllarda, rasyonel partizan teoriyi test etmek üzere hatırı sayılır miktarda ampirik çalışma yapılmıştır (bkz. Alesina ve Sachs, 1988; Alesina, 1989; Alesina ve Roubini, 1992; Alesina ve Rosenthal, 1995). Bu çalışmalarda, öngörüldüğü gibi, üretim ve istihdam üzerinde geçici ve enflasyon oranı üzerinde uzun vadeli partizan etkiler için destekleyici kanıtlar bulunmuştur. ABD için sistematik farklılıkların çok sayıda yönetimin görev süresinin ikinci yarısında değil, ilk yarısında ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu kanıtlar, Tablo 10.3'te sunulmaktadır. Alesina'nın rasyonel partizan teorisi ve Nordhaus'un (1975) politik iş çevrimi modeli, Cumhuriyetçi ve Muhafazakâr yönetimler için benzer öngörülerde bulunsa da, Tablo 10.3'teki veriler, ortalama olarak, fırsatçı davranışa bir kanıt oluşturmamaktadır.

Tablo 10.3 Reel GSYİH artış oranları

	Yıl			
	Birinci	İkinci	Üçüncü	Dördüncü
<i>Demokrat Parti Yönetimleri</i>				
Truman	0	8,5	10,3	3,9
Kennedy/Johnson	2,6	5,3	4,1	5,3
Johnson	5,8	5,8	2,9	4,1
Carter	4,7	5,3	2,5	-0,2
Ortalama	3,3	6,2	5	3,3
İlk/ikinci yarı ortalamaları	4,8		4,1	
<i>Cumhuriyet Parti Yönetimleri</i>				
Eisenhower I	4	-1,3	5,6	2,1
Eisenhower II	1,7	-0,8	5,8	2,2
Nixon	2,4	-0,3	2,8	5
Nixon/Ford	5,2	-0,5	-1,3	4,9
Reagan I	1,9	-2,5	3,6	6,8
Reagan II	3,4	2,7	3,4	4,5
Bush	2,5	0,9	-0,7	--
Ortalama	3	-0,3	2,7	4,3
İlk/ikinci yarı ortalamaları	1,4		3,5	

Not: İtaliik değerler, petrol şoklarının olduğu dönemlerdir.

Kaynak: Başkanın Ekonomik Raporu, 1992 (Alesina'dan alıntı, 1995).

Alesina modelinin öngörülleri doğrultusunda, "II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Reagan'ın ikinci dönemi hariç her Cumhuriyetçi yönetim bir durgunlukla başlamıştır. Demokrat yönetimlerin başlangıcındaysa, hiç durgunluk yaşanmamıştır" (Alesina, 1995). Başkan Reagan'ın ve Başbakan Thatcher'ın seçilmesinin ardından ABD ve İngiltere'de görülen ağır durgunluk dönemleri yukarıdaki A1 ve A3 öngörülleriyle mükemmel biçimde örtüşmektedir. A2 öngörüsüye 1981-3 döneminde Fransa'daki deneyimle tam bir uyum içerisinde. Mitterand'ın Fransız Sosyalist yönetiminin ilk döneminde, diğer birçok önde gelen ekonomiler durgunluk içindeyken, başlangıçta genişletici politikalar izlenmiştir. İkinci OPEC petrol şokunun Carter yönetimindeki sorunları daha da karmaşık hale getirdiğini anımsamak gerekse de, hem Başkan Mitterand hem de ABD Başkanı Carter, yönetim sürelerinin sonunda enflasyonla mücadele içindeydiler.

Alesina, çevrimlerin politik-ekonomi modellerinin daha yakın tarihte geliştirilmiş rasyonel versiyonlarının Nordhuus'un ve Hibbs'in önceki modellerinden ampirik açıdan çok daha başarılı olduğu sonucunu varmaktadır. Özellikle, "fırsatçı etkiler"i "önemsiz" ve yalnızca belli politika araçlarını, özellikle maliye değişkenlerini, etkilediği görülürken, "partizan etkiler"i "oldukça güçlü" olduğu görülmektedir (bkz. Alesina, 1995). Reagan ve Thatcher yönetimlerinde mikro

ve makro politikaların gelir dağılımı açısından sonuçlarının “özellikle partizan” olduğu da yetkin bir biçimde ortaya konulmaktadır (bkz. Alesina, 1989).

10.10.2 Rasyonel partizan teoriye yöneltilen eleştiriler

Rasyonel partizan teorisinin öne çıkan pek çok zayıf yönü vardır. Öncelikle, çevrimsel etkiler ücret sözleşmelerini seçimden önce imzalamaktan kaynaklanıyorsa, bunun apaçık çözümü seçim sonucu ortaya çıkana kadar sözleşme imzalamayı ertelemektir. Bu çözüm, elbette, seçim zamanlamasının içsel olarak belirlendiği durumda uygun değildir. Bununla beraber, ABD’de ücret sözleşmeleri aşamalı olarak ve art arda gerçekleştirilmektedir. Bu da, en azından ücret sözleşmelerinin önemli bir kısmının kaçınılmaz olarak seçim tarihini geçeceği anlamına gelmektedir. İkinci önemli eleştiri, nominal ücret katılığını varsayan diğer modeller doğrultusunda, Alesina modelinin, iş çevriminin stilize olgularıyla uyuşmayan çevrim karşısı bir reel ücrete işaret ettiği şeklindedir. Teorik püristlere göre, üçüncü eleştiri, bu tür modellerin, nominal ücret sözleşmesi mekanizmasını açıklamak üzere sağlam mikroekonomik temellerden yoksun olmasıyla ilişkilidir. Alesina (1995), bunu, rasyonel partizan teori için “zayıf noktası” olarak tanımlamaktadır. Dördüncü eleştiri denge iş çevrimi teorilerinin son neslinden gelmektedir. Reel iş çevrimi teorisyenlerine göre, para politikası, üretim ve istihdam üzerinde reel etkiler oluşturmak üzere kullanılamaz, ancak parasal büyümenin enflasyon oranını belirlediğini kabul ederler. Reel iş çevrimi modellerinde toplam dalgalanmaları öncelikle üretim fonksiyonu şokları belirlemekte ve bu tür şoklar sıkça görülmektedir. Politikacıların seçim öncesi tavrı ve seçim sonrası parasal şoklar, büyük oranda, birbirleriyle ilişkisizdir. Ilımlı bir para politikası toplam dalgalanmalara bir son vermez (bkz. Bölüm 6). Beşinci eleştiri, *hysteresis* etkileriyle ilişkilidir. Rasyonel partizan modelin doğal orana atfettiği özellikler, bir toplam talep dalgalanmasının ardından kalıcı etkiler nedeniyle gerçekleşmezse, politik iş çevrimi “alt üst” olabilmektedir (bkz. Gartner, 1996). Altıncı eleştiri, ampirik kanıtlarla ilişkilidir. Kapsamlı bir araştırmada Carmignani (2003), para politikasının reel değişkenlerde görülen politik iş çevrimlerinin kaynağı olmadığı sonucuna varmaktadır (ayrıca bkz. Drazen, 2000a, 2000b). Son olarak, bazı teorisyenler, partizan ve fırsatçı modellerin birbiriyle bağdaşmaz olmadığını ve daha tam bir modelin her iki etkiyi de içermesi gerektiğini ileri sürmektedirler (bkz. Frey ve Schneider, 1978a, 1978b; Schultz, 1995). Şimdi ele alacağımız, bu sonuncu eleştiridir.

10.11 Fırsatçı ve Partizan Davranış: Bir Sentez

Daha önceki incelememizde, politik iş çevriminin fırsatçı teorilerinin, politikacıları yalnızca görev güdümlü varsaydıklarını görmüştük. Burada, makroekonomik politikalar, politikacıların seçimleri kazanmasına yarayacak şekilde oluşturulmaktadır. Partizan teoriler ise ideolojik değerlendirmelere vurgu yapmakta ve fırsatçı teorilerde öne sürülen tüm partilerin aynı politikaları izleyecekleri varsayımını yadsımaktadır. Partizan teori, politika yaklaşımını yadsımaktadır. Başka bir hipotez, Frey ve Schneider’ın (1978a, 1978b), politik partilerin, yenden seçilme olasılıklarının düşük olduğunu fark ettiklerinde fırsatçı şekilde davrandıkları görüşüne dayanmaktadır. Hükümetler popülaritelerini belirlemek için

bağımsız araştırmalar kullanabilirler. Bir parti “popüler” ve gelecek seçimleri kazanacağından emin olduğunda, ideolojik politikalara kapılmanın maliyetini karşılayacak güce de sahip olabilmektedir. Frey ve Schneider (1978a), “bir hükümetin” muhalefete üstünlüğünü, hem *ekonominin durumu*’nun hem de *seçim çevrimi*’nin belirlediğini öne sürmektedirler. Bu son özellik, iktidarda bulunan politikacıların seçimler arasında daha az popüler hale gelme eğilimini yansıtmaktadır (ayrıca bkz. Alesina ve Rosenthal, 1995). İktidardaki politikacılar ideolojik programlarını hayata geçirmek için yeniden seçilmeyi arzu ederler, ancak her seçimde değişen bir teşvik yapısıyla karşılaşabilirler. Hükümetler gelecek seçimi kazanabileceğinden emin olmadıklarında fırsatçı politikaları kullanma güdülerini en yükseğe çıktığı için, fırsatçı davranış iktidardaki politikacıların politik güvensizliğinin artan bir fonksiyonu olacaktır. Böyle bir yaklaşım, fırsatçı davranışı destekleyen sistematik kanıt yoksunluğunu açıklayabilir. Politik güvencenin önemli bir unsur olduğu durumda, fırsatçı politika manipülasyonları bazı seçimlerden önce gözlemlenebilmektedir, fakat hepsinden önce değil (bkz. Schultz, 1995).

Yeniden seçilme olasılıklarını maksimize etme amacına yönelik politika manipülasyonlarının kullanımı göz önüne alındığında, iktidardaki politikacılar bu tür politikaların marjinal faydalarını ve maliyetlerini değerlendirme gereği duymaktadırlar. Fırsatçı davranışın fazladan oy biçiminde görülen marjinal faydaları, hükümetin popülarite eksikliği fazla olduğunda, en yüksek seviyeye çıkmaktadır. Bununla beraber, politika manipülasyonlarının iktidardaki politikacılara itibar kaybı şeklinde ilave maliyeti de bulunur ve bu, uzun vadeli partizan desteğe de zarar verebilir (bkz. Schultz, 1995). Schultz, “hükümetlerin seçim öncesi canlanma yaratarak kendilerini sorumsuzluk ve fırsatçılık suçlamalarına da açık hale getirmiş olduklarını” ileri sürmektedir. Bununla beraber, “hükümetler cari dönemde yapılan seçimde bir güvensizlik hissediyorsa, öngörülü olma lüksünün altından zor kalkar ve bu yüzden geleceği oldukça yüksek bir orandan iskonto eder”. Bu gözlemlerden yola çıkarak Schultz, şu hipotezi formülize etmektedir: “*Bir seçim öncesinde hükümetin ekonomiyi manipüle etme derecesi, o anda seçim anketlerindeki durumuyla negatif ilişki içinde olacaktır*”. Politika manipülasyonlarının olası maliyetleri göz önüne alındığında, hükümetlerin yalnızca gelecek seçime yakın popülarite açıklarına tepki vermeleri gerektiği de ortadadır. Schultz bu hipotezi, İngiltere hükümetinin reel kullanılabilir gelir üzerinde önemli ve ani etkileri olan transfer ödemelerinin manipülasyonu itibarıyla test etmiştir. Schultz, Kasım 1974 seçimi dışında, reel transferlerin artışı ve iktidardaki politikacıların seçim öncesi anketlerdeki durumu arasında açıkça ayırt edilebilen negatif bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlar, fikir vericidir. Fırsatçı davranış sergileme konusunda politik iş çevriminin etkisi bir seçimden diğerine değişiklik gösterecektir, “çünkü hükümetin güdüsü de bir seçimden diğerine değişiklik göstermektedir” (Schultz, 1995). Açıktır ki bu alanda daha fazla araştırmaya gerek duyulmaktadır. Tablo 10.4 toplam dalgalanmaların beş temel politik ekonomi modelinin başlıca özelliklerini özetlemektedir.

İktisatçıların politik iş çevrimi alanında yapılan 25 yıllık çalışmalardan ne öğrendikleri hakkında yaptığı araştırmada, Drazen (2000b), “açık bir mesajla” şu sonuca varmaktadır:

fırsatçı ya da partizan olsun, parasal şoklar politik çevrimler için ikna edici olmayan bir güçtür; araştırma, özellikle fırsatçı çevrimler için, itici güç olarak maliye politikasına yoğunlaşmalıdır. Politik parasal çevrimler, büyük olasılıkla, maliye itkilerine uyum sağlamanın etkisiyle görülmektedir, bir diğer ifadeyle seçim sonuçlarını etkilemede maliye politikası aktifse, para politikası pasiftir.

10.12 Politika, Zaman Boyutunda Tutarsızlık, Güvenilirlik ve İtibar

Rasyonel beklentiler hipotezinin makroekonomik modellere dahil edilmesinin ardından, ekonomik politikanın teorik literatürüne oyun teorisi yaklaşımı ege-men olmuştur. Politika yapıcılarının, (aynı zamanda seçmen de olan) özel sektördeki ekonomik birimlerle karmaşık dinamik bir oyuna giriştikleri görülmektedir. Bu literatür, *zaman boyutunda tutarsızlık* genel sorununu ortaya atan Kydland ve Prescott'un (1977) önemli makalesiyle canlılık kazanmıştır (bkz. Bölüm 5). Kydland ve Prescott'a göre, takdire bağlı politikaları kullanabilmek için kural-lardan (taahhütlerden) uzak olan hükümetler, rasyonel birimleri, düşük enflasyon politikalarına bağlı kalacaklarına inandırmayı başaramayacaklardır. Birimler bi-lirler ki, eğer enflasyon beklentilerini düşürürlerse, hükümet aldatma güdüsüne sahip olacak ve sürpriz bir enflasyon yaratarak istihdamı geçici olarak arttıracaktır. Bununla beraber, rasyonel birimler politika yapıcılarının güdülerinden haberdar ol-dukları için, zaman boyutunda tutarlı politika enflasyonist bir eğilim içermektedir. Eğer bir hükümetin takdir yetkisi varsa, düşük enflasyon bildirimleri zaman bo-yutunda tutarsızdır ve güvenilir değildir. Bu nedenle güvenilir bir politika bildi-risi, aynı zamanda zaman boyutunda tutarlı bir bildiri olarak tanılanabilmektedir. Zaman boyutunda tutarsızlık sorununun çözümleri, akdi düzenlemeleri, kararların yetkilileri, kurumsal ve yasal kısıtları içermektedir (bkz. Drazen, 2000a).

Daha önce görmüş olduğumuz gibi, düzenli yapılan demokratik seçimlerin geçerli olduğu sanayileşmiş demokrasilerde politikacılar, optimal politikalarından sapma ve sürpriz enflasyon yaratma güdüsüne sahiptirler. Nordhaus modelinde oy kazanmak için seçimden önce ekonomiyi genişletme güdüsü bulunmaktadır. Bu, Nordhaus modelinde mümkündür, çünkü rasyonel olmayan ekonomik birimler ve miyop seçmenler nedeniyle politika yapıcılar asla güvenilirliklerini yitirmezler. Rasyonel beklentileri ve öngörülü seçmenleri içeren modellerde politika yapıcılar, güvenilirliklerini ve itibarlarını inşa etme baskısı altındadırlar (bkz. Blackburn ve Christensen, 1989). Bu kapsamda, iktisatçılar, itibarla, "politika yapıcılarının atması beklenen adımları" kastetmektedirler (Drazen, 2000a). Oyun teorisi kapsamında, bir oyuncunun itibarı, oyunu oynama ve geçmişteki olaylara tepki verme biçimi-ne bağlı olacaktır. Rasyonel birimler, yalnızca, *ex post* uygulanması optimal olan *ex ante* politika duyuruları yapan politikacıları inanacaklardır. Bununla beraber, rasyonel birimler, politikacıların seçim öncesi vaatlerinin tersine, gerçek güdülerini hakkında eksik bilgiye sahiptirler. Bu nedenle, özel sektör birimleri, politikacıla-rın verdikleri çeş. li sinyalleri dikkatlice inceleme gereği duyacaklardır. Bu senar-yoda, ikincisi de kendini "dik başlı" olarak tanıttığından, seçmenlerin (enflasyon karşıtı) "ödünsüz" politikacıları, (enflasyona meyilli) "gevşek" politikacılardan ayırması güç olabilmektedir (bkz. Backus ve Driffill, 1985).

Tablo 10.4 Alternatif politik-ekonomi modelleri

Politik-ekonomik model	Temel varsayımlar	Öngörüler
Rasyonel olmayan fırsatçı iş çevrimi teorisi (Nordhaus, 1975)	Beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi. Politikacılar yalnızca yeniden seçilmeye ilgilidirler. Birimler miyopturlar ve rasyonel olmayan beklentilere sahiptirler.	Tüm hükümetler, hem sol hem de sağ, aynı şekilde davranır. Bir seçimden önce üretim artacak ve işsizlik azalacaktır. Seçim yaklaştıkça enflasyon hız kazanacak ama seçimden sonra zirveye ulaşacak ve seçmenler tarafından gözlemlenecektir.
Güçlü partizan teori (Hibbs, 1977)	Phillips eğrisi değiş-tokuşu. Politika yapımcılar ve seçmenler ideolojik güdülerle hareket ederler ve rasyonel değildir. Merkez sol partiler enflasyona kıyasla işsizliğe karşı büyük bir hoşnutsuzluk içindedirler. Merkez sağ partiler işsizliğe kıyasla enflasyona karşı büyük bir hoşnutsuzluk içindedirler.	Farklı ideolojik kanılara sahip hükümetleri enflasyon ve işsizlik konusunda farklı makroekonomik hedeflere sahip olacaktır. Sağ hükümetler, devamlı olarak sol hükümetlerden daha yüksek işsizlik ve daha düşük enflasyona sahip olacaklardır.
Rasyonel fırsatçı teori (Rogoff ve Sibert, 1988)	Kısa dönem Phillips eğrisi değiş-tokuşu. Birimler rasyonel beklentilere ama eksik bilgiye sahiptirler. Seçmenler en iyi performans sergilemesini bekledikleri partiyi seçerler. Politikacılar yalnızca yeniden seçilmekle ilgilenirler.	Tüm hükümetler aynı şekilde davranır. Seçimlerden önce parasal büyüme ve mali genişleme yaşanır.
Rasyonel partizan teori (Alesina, 1987)	Kısa dönem Phillips eğrisi değiş-tokuşu. Birimler rasyonel beklentilere sahiptirler, ama seçim sonucu belirsizdir. Merkez sol partiler enflasyona kıyasla işsizliğe karşı büyük bir hoşnutsuzluk içindedirler. Merkez sağ partiler işsizliğe kıyasla enflasyona karşı büyük bir hoşnutsuzluk içindedirler.	Merkez sol hükümetler merkez sağ hükümetlere nazaran, enflasyon eğilimi yaratır. Üretim, merkez sol (sağ) hükümetin görev süresinin başlangıcında doğal oranın üzerindedir (altındadır). Para politikasının reel değişkenler üzerindeki partizan etkisi geçicidir.
Zayıf partizan teori Fırsatçı-partizan sentezi (Frey ve Schneider, 1978a)	Politikacılar partizan ve fırsatçı davranış arasında gidip gelirler. Politikacıların fiili davranışı anketlerdeki “popülerlik fazlalıklarına” bağlıdır.	Bir seçim öncesinde iktidarda bulunan partinin popülarite açığı varsa (belli bir kritik düzeyin altındaysa), iktidarda bulunan parti, partizan davranıştan fırsatçı davranışa kayar. Bir popülarite fazlalığı olan partiye ideolojik güdülerle hareket eder.

Kaynak: Edwards'tan (1994) uyarlanmıştır.

Alesina (1987) ortanca seçmen teorisinin iki partili bir sistemde politika yakınlaşması olacağı yönündeki öngörülerinin zaman boyutunda tutarsız olduğunu göstermiştir. Seçim öncesi dönemde her iki parti de, ortanca seçmene hitap edeceği varsayımına dayanarak, yakınsak politikaları duyurmayı kendi çıkarına uygun bulmaktadır. Yeniden seçilme olasılıklarını maksimize etmek için ideolojik konular arka plana atılmaktadır. Bununla beraber, seçilmiş hükümetin vaatlerini tutmasını sağlayan bir mekanizma olmadığından, bu ilan edilmiş yakınsak politikalar zaman boyutunda tutarsız olmalıdır. Seçimden sonra, seçilmiş politikacılar yeniden optimize ettikleri ve ideolojik tutumlarına en çok uyan programı izledikleri için, partizan unsurların etkisi hakim olacaktır. Bu nedenle, zaman boyutunda tutarlı denge, politika yakınlaşmasını içermemektedir ve iki parti de “en çok tercih edilen politikalarını izlemektedir” (Alesina ve Tabellini, 1988). Bu, kaçınılmaz olarak politika oluşumunda fazlasıyla oynaklık yaratmakta ve politik güdümlü iş çevrimlerine yol açmaktadır.

Yukarıdaki analizden, seçmenlerin yalnızca, partinin ideolojisiyle uyumlu olan bu seçim öncesi duyuruları ve vaatleri ciddi olarak dikkate aldıkları sonucu çıkarılmaktadır. Bir kere seçildikten sonra, politikacılar daha partizan bir strateji izlemeye yöneleceklerdir. Bu durum, kendilerini “enflasyona karşı katı” olarak tanımlayan sol partiler için özel bir sorun halini alabilmektedir. Sol kanatta yer alan politikacıların işsizliği azaltmaya büyük öncelik tanıdıkları Hibbs (1977) ve Alesina (1987) modellerinin temel varsayımları göz önüne alındığında, seçmenler enflasyona karşı olduğunu ileri süren bildirilere kuşkuyla yaklaşabilmektedirler. Enflasyona meyilli partilerin kendilerini bu konuda “ödünsüz” gibi gösterme güdüleri vardır. Rasyonel seçmenler bu tür sinyalleri muhtemelen “bir düzenbazın gerçeği gizleme eylemleri” olarak yorumlayacaklardır (Blackburn, 1992). Buradan, “işsizlikle ilgili bir hükümet tarafından duyurulan düşük enflasyon politikasının güvenilir olmayacağı; aslında, beklenen enflasyon düşükse, bu hükümetin işsizliği azaltmak için sürpriz enflasyon yaratabileceği” sonucu da çıkarılmaktadır (Alesina, 1989).

Bu konular, 1997 seçimine yaklaşıldığında İngiltere’ye oldukça uygun düşüyordu. Tony Blair önderliğindeki “Yeni” İşçi Partisi “enflasyona karşı katı” olma niyetinde olduğunu ve aynı zamanda daha düşük işsizliğe ulaşmayı amaçladığını bildirdi. Alesina’nın modeli uyarınca, enflasyonla ilgili bildirimi belirgin bir biçimde zaman boyutunda tutarsızdır. Bununla beraber, anti-enflasyon retoriğine güvenilirlik kazandırmak üzere, 1997 seçimlerini kazanan yeni İşçi Partisi, zaman kaybetmeden İngiltere Merkez Bankasına operasyonel bağımsızlık sağlamıştır (bkz. Snowdon, 1997).

10.13 Politik-Ekonomi Modellerin Politika Çıkarımları: Bağımsız Bir Merkez Bankası?

6 Mayıs 1997’de İngiltere Merkez Bankasına “operasyonel bağımsızlık” sağlayan, İngiltere ekonomisinde “Yeni Para Politikası Çerçevesi”ni tanıtırken, Bakan Gordon Brown yaptığı resmi açıklamada, hükümetin stratejisi için aşağıdaki gerekçeyi sunmuştur (Brown, 1997, vurgu eklenmiştir):

Kısa vadeli politik kaygılar değil, ekonominin uzun vadeli gereksinimleri parasal karar alma sürecine yön verirse, para politikası için tam olarak güvenilir bir çerçeve oluştururuz. *Kısa vadeli politik hesapların faiz oranlarının oluşumunu etkilediği yönündeki şüpheyi yok etmek zorundayız.*

Bakan Brown'un İngiltere Merkez Bankası'na daha fazla bağımsızlık sağlama kararının temeli, ekonomi danışmanı Ed Balls tarafından kaleme alınan "Euro Monetarizm" başlıklı 1992 Fabian Topluluğu makalesine dayanmaktadır. Harvard'da Larry Summers'ın eski bir öğrencisi olarak, Balls, Alesina ve Summers'ın (1993) yürüttüğü merkez bankası bağımsızlığı üzerine ampirik çalışmalara aşinaydı. Mart 1997'de ABD'ye yaptıkları bir ziyarette o tarihte henüz muhalefette olan Bakan Brown ve ekonomi danışmanı, hem Alan Greenspan hem de Larry Summers ile bir araya gelmişler ve bu görüşmeden, seçtikleri takdirde, acilen daha fazla merkez bankası bağımsızlığını uygulama stratejisi ortaya çıkmıştır.

5. ve 7. Bölümlerde incelenen araştırma konuları, maliye ve para politikası yönetiminde kural ve takdire bağlı politikaların göreceli faydalı yönleri üzerine yürütülen genel tartışmaya yeni bir teşvik sağlamıştır. Parasal ve mali araçların optimal olmayan kullanımı, politik iş çevrimi literatürünün çeşitli aşamalarının en önemli unsurunu oluşturduğu için, bu çalışmanın büyük bir bölümü, politika yapıcılarını istikrar bozucu politikalara girişmeye teşvik eden unsurları sınırlandıran bir politika rejimi oluşturmanın arzu edilirliğine işaret etmektedir. Zaman boyutunda tutarsızlık, güvenilirlik ve itibar konularına dikkat çeken Kydland ve Prescott (1977) ve Barro ve Gordon'un (1983a) yeni klasik katkıları, Friedman'ın (1968a) çalışmasıyla ilişkili parasal kurallara ayrı bir önem kazandırmıştır. Politik ekonomik literatür aynı zamanda partizan ya da fırsatçı davranışın ne kadar güçlü bir biçimde toplam değişkenlerde optimal olmayan bir sonuç yaratabileceğini göstermektedir. Bununla beraber, kural politikaları güvenilir kılmak için bir tür yaptırım mekanizması gerekmektedir. Bu nedenle, son yıllarda birçok iktisatçı, merkez bankası bağımsızlığını içeren kurumsal bir reformu savunmaktadır (bkz. Goodhart, 1994a, 1994b). Bu argümanın ardında, böyle bir kurumun (en azından kural olarak) fırsatçı ve partizan etkilerden bağımsız bir biçimde para politikasını yönetebileceği varsayımı bulunmaktadır. Buna ilaveten, eğer bağımsız merkez bankası açıkları parasallaştırmak zorunda kalmazsa, maliye politikası da daha katı bir bütçe kısıtına tabi olacaktır (bkz. Alesina ve Perotti, 1995a). Daha geniş bir merkez bankası bağımsızlığı, Avrupa para birliği yolunda, ulusal bankacılık kanununda bazı temel değişikliklere yönelen Maastricht Anlaşması'nın da hedeflerinden biriydi (bkz. Walsh, 1995a, 1995b).

Merkez bankası bağımsızlığı genellikle para politikalarının yönetiminde var olan enflasyon eğilimi bağlamında tasarlanmıştır. 1970'ler ve 1980'lerin başında sanayileşmiş ülkelerde yaşanan görece yüksek enflasyon oranları böyle bir enflasyon eğilimine kanıt oluşturmaktadır. İktisatçıların çoğunluğu, uzun süreli enflasyonun temel nedeninin parasal büyüme olduğuna dikkat çektiklerine göre (bkz. Lucas, 1996), ülkelerin enflasyon oranları arasındaki sürekli farklılıkların da, parasal büyüme oranlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı sonucuna ulaşabilmektedir. Bu "stilize olguların" akla yatkın açıklaması bu nedenle merkez bankası davranışını kavramayı da içermektedir (Walsh, 1993). Özellikle, para po-

litikasının arzu edilenden daha yüksek pozitif bir ortalama enflasyon oranı yaratacak şekilde yönetilme nedenlerini tanımlamamız gerekmektedir. Para otoritelerinin birbirinden farklı enflasyon yaratma nedenleri vardır. Bunlar, yeniden seçilme olasılığını etkilemek üzere işsizliği azaltmak için yapılan politik baskıları, Hibbs ve Alesina'nın dikkat çektikleri partizan etkileri, dinamik tutarsızlık etkileri ve açıkları finanse etmekle ilişkili etkenleri içermektedir. Sonuncusu, etkin olmayan ve gelişmemiş mali sistemlerle şekillenen ekonomilerde özellikle önemli olmaktadır (bkz. Cukierman, 1994).

Endüstriyel demokrasilerde merkez bankası bağımsızlığının teorik dayanağı, uzun dönem Phillips eğrisinin doğal işsizlik oranında dikey bir hal aldığı genel kabulüyle ilişkili olmaktadır. Bu durum, para politikası kısa dönemde yansız olmasa bile, uzun dönemde işsizlik, üretim gibi reel değişkenler üzerinde pek az etkisi bulunduğu işaret etmektedir. Uzun dönemde değiş-tokuşun olmadığı durumda, öngörülü para otoriteleri, dikey Phillips eğrisi üzerinde sürdürülebilir bir fiyat istikrarı hedefiyle uyumlu bir konum seçmelidirler (bkz. Goodhart, 1994b; Cukierman, 1994).

Merkez bankası bağımsızlığının ampirik kanıtı, ileri sanayi ülkelerinde merkez bankası bağımsızlığı ile enflasyon arasında belirgin bir negatif ilişki olduğunu gösteren ülkeler arası bulgularla ilişkili olmaktadır (bkz. Grilli ve diğ., 1991; Cukierman, 1992; Alesina ve Summers, 1993; Eijffinger ve Keulen, 1995; Eijffinger, 2002a). Bununla beraber, bu negatif korelasyonun nedenselliği ortaya koymadığı ve gelişmekte olan ülkeleri de kapsayan daha geniş ülke örnekleri için geçerli olmadığı kaydedilmelidir (bkz. Jenkins, 1996). Sığ finansal piyasalara sahip ve sürdürülemez bütçe açıkları bulunan yoksul ülkelerin bağımsız bir merkez bankası inşasına güvenerek sorunlarını çözmeleri pek mümkün olmamaktadır (Mas, 1995). Bununla beraber, en azından ileri sanayileşmiş demokrasiler söz konusu olduğunda, teorik ve ampirik çalışma, yüksek derecede bir merkez bankası özerkliğini sağlamak için para politikası yasalarının tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

Bağımsız Alman Bundesbank'ın uzun bir zaman için düşük enflasyon düzeyini korumadaki başarısı diğer ülkelere Alman örneğini izleme konusunda ilham kaynağı olsa da, bazı önemli sorunların merkez bankası bağımsızlığının ölçülmesi, şekli ve sonuçlarıyla birlikte ortaya çıktığı da açıktır. Öncelikle, bağımsızlık konusu tamamen birinci derecede öneme sahiptir. Mayıs 1997 öncesinde Federal Rezerv, İngiltere Merkez Bankası'ndan daha fazla bağımsızlığa sahip olsa da, yasal bağımsızlığın "parasal politika"nın etkisini tamamen ortadan kaldırmadığı (ve kaldıramadığı) açıktır (bkz. Mayer, 1990; Havrilesky, 1993; Woolley, 1994). Örneğin, Chappell ve diğ. (1993) para politikasının yönetiminde partizan etkilerin, Fed Yönetim Kurulu'na başkan atamaları yoluyla nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. Bu "politik" atamalar ve başkanlık sinyalinin (istek ve telkinler) diğer biçimleri nedeniyle Fed'in para politikası oluşturması hiçbir zaman politik baskılardan tamamen bağımsız olamaz. Bununla beraber, son yıllarda çok sayıda ülkede merkez bankası bağımsızlığını ölçmek üzere epey bir araştırma çabası sergilendi (bkz. Cukierman, 1992; Eijffinger ve Keulen, 1995; Healey, 1996). Cukierman'a göre, bir merkez bankasının bağımsızlık derecesini belirlemek için dört endeks seti kullanılabilmektedir: (i) yasal endeksler; (ii) ankete dayalı endeksler; (iii) merkez

bankası başkanlarının değişim hızı; ve (iv) bankanın politik değişkenlere duyarlılığı. Bununla beraber, bu tür çalışmalar ve çıkarımları hayli eleştiriye de maruz kalmıştır (bkz. Jenkins, 1996).

Merkez bankası bağımsızlığını tartışırken, Fischer (1995a, 1995b) “amaç bağımsızlığı” ve “araç bağımsızlığı” arasında ayrım yapmaktadır. İlki, merkez bankasının kendi politika hedefini belirlemesini (politik bağımsızlığı) ifade ediyorken, sonuncusu para politikasının çeşitli araçlarına ilişkin bağımsızlığını (ekonomik bağımsızlığı) belirtmektedir. Bu çerçeveyi kullanarak, Mayıs 1997’de İngiltere Merkez Bankası’na amaç (politika) bağımsızlığı değil, araç (ekonomik) bağımsızlık tanınmıştır. Amaç ve araç bağımsızlığı arasındaki ayrım, teorik literatürde geliştirilen iki temel bağımsız merkez bankası modeli arasındaki farklılığı göstermek için kullanılabilir. İlk model Rogoff’un (1985) “muhafazakâr merkez bankacısı”na dayanmaktadır. Bu modelde, düşük enflasyon taahhüdünde bulunmanın zor olduğu durumlarda, enflasyonun düşük tutulmasını sağlayan enflasyon karşıtı bir muhafazakâr merkez bankacısı atanmaktadır. Rogoff’un enflasyon karşıtı merkez bankacısı hem amaç hem de araç bağımsızlığına sahiptir. Sonuç ise daha düşük enflasyon ortalaması ama daha yüksek üretim değişkenliğidir. Walsh (1995b) ile anılan ikinci model asil-vekil çerçevesini kullanmakta ve merkez bankasının hesap verilebilirliği üzerinde durmaktadır. Walsh’un sözleşme yaklaşımında merkez bankası araç bağımsızlığına sahip ama amaç bağımsızlığına sahip değildir ve merkez bankasının ödülleri ve cezaları enflasyonu denetim altına alma konusundaki başarılarına dayanmaktadır. Bununla beraber, Walsh’un (1995a) kaydettiği gibi:

Politikanın fiili uygulamasında merkez bankası bağımsızlığıyla birlikte hayata geçen enflasyona dayalı bir sözleşme, ancak merkez bankası işsizlik ve enflasyon değiş-tokuşunda toplumsal değerleri paylaşıyorsa optimal politika sonuçlarına ulaşabilmektedir. Merkez bankası toplumun tercihlerini paylaşmadığında, optimal sözleşme artık enflasyonun basit bir fonksiyonu olmaktan çıkar; merkez bankası, uygun istikrar politikalarına girişmeye devam ederken, düşük enflasyon ortalamasını sağlamak üzere daha karmaşık teşvikler yaratmak zorundadır.

1990 reformlarının ardından kurulan Yeni Zelanda Federal Rezerv Bankası asil-vekil modeline benzerken, EMU öncesinde Alman Bundesbank, Rogoff’un muhafazakar merkez bankası modeline yaklaşmaktadır. Fischer’in (1995a) görüşüne göre, bu literatürden çıkan önemli sonuç, “bir merkez bankasının araç bağımsızlığına sahip olması ancak amaç bağımsızlığına sahip olmaması gerektiği” şeklindedir.

Son yıllarda, birçok ülke, para politikası kurumlarını yeniden düzenlemeye başladı. Bu ülkeler arasında, komünist ekonomiye sahip eski “Doğu bloku” ülkeleriyle Latin Amerika ve Batı Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Birçok ülke, arzu edilen amaçlara yönelik araçlarla donatılmak ve seçilen hedeften sapma konusundan sorumlu tutulmak kaydıyla, merkez bankasının, açıkça belirlenmiş amaçlara ulaşmak üzere sözleşme yaptığı asil-vekil yaklaşımının bir türünü benimsemiştir (bkz. Bermanke ve Mishkin, 1992; Walsh, 1995a). Yeni Zelanda modelinde, merkez bankası başkanı maliye bakanına karşı sorumludur. Bu, kamuya sorumlu tutulan Alman Bundesbank ile ters düşmektedir. Hem Kanada hem de İngiltere’de

enflasyon hedeflemesine önem verilmektedir. Enflasyon hedeflerine ulaşamaması, merkez bankası için bir itibar kaybı anlamına gelmektedir. İngiltere örneğinde, 1992'den bu yana benimsenen yaklaşım, (Mayıs 1997'den itibaren) İngiltere Merkez Bankası'na tanınan operasyonel bağımsızlıkla birlikte enflasyon hedeflemesini içermektedir (bkz. Bölüm 7).

Merkez bankası bağımsızlığına önemli teorik itirazlardan biri, para ve maliye otoriteleri arasındaki olası anlaşmazlıktır (bkz. Doyle ve Weale, 1994). Nordhaus (1994), para ve maliye politikalarının birbirinden bağımsız olarak uygulandığı ülkelerde politika yapıcılarının karşılaştığı sorunları kapsamlı şekilde ele almıştır. Bunun anlaşmazlığa yol açtığı ülkelerde (örneğin 1979–82 döneminde ABD'de), çoğunlukla büyük mali açıklar ve yüksek reel faiz oranları görülmektedir. Nordhaus'a göre, bu, uzun dönem büyüme oranının oldukça düşük seviyede gerçekleşmesine neden olmaktadır. ABD'de "Fed"i ve "Hazine"yi harekete geçiren baskın güdüler göz önüne alındığında, sıkı para-esnek maliye politikası bileşimi pek şaşırtıcı değildir. Bağımsız merkez bankaları parasal sadeliğe ve düşük, istikrarlı enflasyon oranına önem verirken, mali otoriteler bilirler ki kamu harcamalarının artması ve vergilerin düşürülmesi "et, patates ve sos politikasıdır" (Nordhaus, 1994). Bu senaryoda, ekonomi "rekor-açık dengesi"nde kitlenip kalabilmektedir. Öz çıkarı peşinde olan politikacıların seçim desteğini kaybetme korkusuyla açığı azaltmaya girişmeleri pek mümkün olmamaktadır. İşbirliği içinde olmayan maliye-para oyununun yarattığı bu eşgüdüm sorunları maliye ve para otoritelerinin enflasyonla ilgili farklı tercihlerinin olması durumunda, kaçınılmaz olarak, ortaya çıkmaktadır. Sonunda, bu sorunlar temel bir konuyu gündeme getirmektedir. Seçilmeyen bireylerin oluşturduğu grubun, bir ülkenin yurttaşları için dikkate değer yansımaları olan önemli politika araçlarının kullanımıyla ilgili seçim yapmalarına izin verilmeli midir? Kısacası, bağımsız bir merkez bankasının varlığı demokrasiyi tehdit eder mi (bkz. Stiglitz, 1999a)? Açık olan şudur ki, demokratik hesap sorulabilirlik olmaksızın gerçekleşen bağımsızlık kabul edilemezdir (Eijffinger, 2002b).

Merkez bankası bağımsızlığı konusuyla ilişkili şimdi geniş bir literatür mevcuttur. Akademik literatür, hükümetlerin maliye ve para politikalarının işleyişinde takdir yetkisine sahip oldukları durumda, sanayileşmiş demokrasilerin, bir enflasyon eğilimi yaratmalarının çeşitli nedenlerine işaret etmiştir. Rogoff'un (1985) tersine, Alesina ve Summers (1993), ileri sanayi ülkelerinde enflasyonun merkez bankası bağımsızlığı derecesiyle negatif korelasyon içinde olduğuna ve bunun uzun dönemde reel büyüme ve istihdam üzerinde önemli olumsuz etkileri bulunmadığına ilişkin ampirik kanıtlara işaret etmektedirler. Merkez bankasının bağımsızlığının "bedava öğle yemeği"! önerdiği gözükmemektedir. Bununla beraber, bu konu üretimin değişkenliği nedeniyle daha karmaşık bir hal almaktadır. Alesina ve Gatti (1995), değişkenliğin toplam istikrarsızlığa katkı sağlayabilen iki türü arasında ayırım yapmaktadır. İlki, toplam talep ve/veya dışsal arz şoklarının farklı biçimlerinden kaynaklanan ekonomik değişkenliktir. İkinci türü ise, politik ya da politika güdümlüdür ve bu bölümün konusunu oluşturmaktadır. Rogoff'un muhafazakâr merkez bankacısı "ekonomik şoklara" fazlaca tepki vermemektedir.

Bununla beraber, Alesina ve Gatti (1995) bağımsız bir merkez bankasının politika güdümlü üretim değişkenliğini azaltacağını ileri sürmektedirler. Bu nedenle, “bağımsızlığın üretim güdümlü değişkenlik üzerindeki bütüncül etkisi belirsizdir”. Politika güdümlü değişkenliğin dışsal şoklardan kaynaklanan değişkenliği aştığı durumlarda, daha bağımsız bir merkez bankası enflasyonu ve üretim değişkenliğini azaltabilmektedir; bu sonuç ise Alesina ve Summers’ın (1993) verileriyle örtüşmektedir. Bağımsız merkez bankası fikrini eleştirenlere göre ise, merkez bankası bağımsızlığı her derde deva değildir ve Alesina-Summers korelasyonları nedenselliğe kanıt oluşturmamaktadır (Posen, 1995). Buna ilaveten, bağımsızlığın neden olabileceği sayısız yerel ve uluslararası politika eşgüdüm sorunları, olası faydalarından daha ağır basmaktadır. Güçlü “ekonomik” şoklar karşısında, muhafazakâr ve bağımsız merkez bankası, seçilmiş bir hükümetten daha üstün değildir.

10.14 Borç ve Açıkların Politik Ekonomisi

1970’lerin ortalarında, birçok OECD ülkesi büyük kamu borçları biriktirdi. Barış zamanında, bir grup görece homojen ekonomide borç/GSMH oranlarındaki artış daha önce görülmemiş düzeydedir ve bunun, “vergi düzeltme” teorisıyla ifade edilen optimal maliye politikasına neo-klasik yaklaşımla bağdaşması zordur. Yunanistan, İtalya ve İrlanda gibi ülkeler, 1990’da yüzde 95’ten fazla kamu borç oranlarına ulaşmışken, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi diğer ülkeler, 1990’da yüzde 50’den daha düşük borç oranlarına sahipti (Alesina ve Perotti, 1995b).

Ülke deneyimlerinin ve bu artan borç oranlarının ortaya çıkış zamanlamasının birbirinden farklı oluşunu açıklamak üzere, Alesina ve Perotti (1995b) politik-kurumsal unsurların kavranmasının “çok önemli” olduğunu ileri sürmektedirler. Böylesi büyük farklılıkları açıklarken Alesina ve Perotti, iki en önemli unsurun şunlar olduğu sonucuna varmaktadırlar:

1. bütçe sürecini çevreleyen çeşitli kurallar ve düzenlemeler ve
2. hükümetin yapısı; bir diğer ifadeyle, seçim sistemi koalisyon mu yoksa tek parti hükümeti mi yaratmaktadır?

Büyük ekonomik şoklar karşısında, zayıf koalisyon hükümetleri gerekli mali düzenlemeleri ertelemeye yatkındır. Bir “sosyal planlamacı” bir ekonomik şoka hızlıca tepki verebilirken, partizan ve fırsatçı politikanın gerçek dünyasında, gerekli mali düzenlemeleri erteleyen bir “yıpratma savaşı” gelişebilmektedir (bkz. Alesina ve Drazen, 1991). Persson ve Tabellini (2004), seçim kuralları, hükümetin şekli ve mali sonuçlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Temel bulguları şunlardır: (i) çoğunlukçu seçimler, nisbi temsil sistemine dayalı seçimlerin yol açtığından daha küçük devlete ve daha dar kapsamlı refah programlarına neden olmaktadır; ve (ii) başkanlık sistemi, parlamenter sistemden daha küçük devletin oluşmasına neden olmaktadır.

Alesina ve Perotti (1996b, 1997a) tarafından yürütülen araştırma, mali bir düzenlemenin “bileşimi”nin, sürdürülebilirliği ve makroekonomik sonucu açısından başarılı olabilmesi için önem taşıdığını göstermektedir. İki tür düzenleme tanımlanmaktadır: 1. Tür mali düzenlemeler harcaması kesintileri, transfer ödemeleri,

kamu sektöründeki ücretler ve istihdamda azalmaya dayanmakta; 2. Tür düzenlemeler esasen geniş tabanlı vergi artışlarına ve kamu yatırımlarında azalmaya dayanmaktadır. Alesina ve Perotti'ye (1997a) "2. Tür düzenlemelerin çok geçmeden bütçenin daha da bozulmasıyla tersine döndüğünü ve ekonomi için daraltıcı sonuçlar doğurduğunu", buna karşılık 1. Tür düzenlemelerin "bütçenin daha uzun süreli sağlamaştırılmasına neden olduğunu ve daha genişletici olduğunu" tespit etmişlerdir. Bu nedenle, "sosyal güvenlik, refah programları ve şişirilmiş devlet bürokrasisi sorunlarını ele almaya yanaşmayan" herhangi bir mali düzenleme "başarısız olmaya mahkumdur" (bkz. Alesina, 2000). 1. Tür düzenlemelerin, ekonomide olumsuz etkiye neden olan vergi artışlarına dayanan politikalara kıyasla, "rekabet edebilirliğe" (birim emek maliyetleri) daha fazla yarar sağlaması olasıdır (bkz. Alesina ve Perotti, 1997b).

10.15 Politik ve Ekonomik İstikrarsızlık: Birbirleriyle İlişkili mi?

Politik ekonomik alanda başka bir ilgili araştırma konusunu da politik ve ekonomik istikrar arasındaki ilişki oluşturmaktadır (bkz. Carmignani, 2003). Bir ülke politik açıdan istikrarsızsa, ekonomik performansın zarar göreceğine inanmak için sağlam nedenler bulunmaktadır. Sıkça görülen ayaklanmaların, politik güdümlü şiddetin ve devrimin, bir ülkenin ekonomik performansı üzerinde, kaçınılmaz olarak, olumsuz etkisi vardır. Keynes'in her zaman üzerinde durduğu gibi, belirsizliğin yatırım ve üretken girişimcilik üzerinde azaltıcı bir etkisi bulunmaktadır.

Alesina'nın partizan teorisi, partizan etkiler ne kadar fazlaysa, istikrarsızlığın da o kadar artacağını öngörmektedir; çünkü birbirinden oldukça uzaklaşmış politikalar belirsizlik yaratmakta ve beklentilerin istikrarını bozmaktadır. İtibarla ilgili kaygıların, yeniden seçilme şansının pek az olduğunu sezen bir hükümet için önemli olması da pek olası değildir. Bu durumda, iktidarda bulunan politikacı, "iktidardan uzaklaşmasının olası olduğu gelecekle ilgilenmediğinden, özellikle basiretsiz politikaları izleme güdüsüne" sahiptir (Alesina, 1989).

Politika üzerinde politik istikrarsızlıktan kaynaklanan başka bir istikrar bozucu etki de, kolay dağılabilen koalisyon hükümetlerinin, uzun dönem istikrar için hayati önem taşıyan, zor ama gerekli ekonomik politikaları hayata geçirme yeteneksizliğinden ileri gelmektedir. Alesina (1989), bir politik istikrarsızlık endeksi ile Okun'un mutsuzluk endeksi (enflasyon + işsizlik) arasında 1973–86 dönemi için pozitif bir korelasyon tespit etmektedir. 20 ülkeli örneklemine istisnası, yüksek derecede bir politik istikrara sahip olmasına rağmen, bu dönemde görece düşük ekonomik performans sergileyen İngiltere'dir. Alesina ve Drazen (1991), gerekli istikrar politikalarının neden sıklıkla ertelendiği üzerine yaptıkları analizde, farklı ideolojilere sahip iki partinin, her biri mali reformun yükünü diğer partinin destekçilerine devretmeye çalışarak bir yıpratma savaşına giriştikleri durumu göz önüne almaktadırlar. Sonucunda ortaya çıkan erteleme ve reform sürecinde hükümetin ataleti, borç birikimine ve partilerden birinin mali yükün büyük bir kısmını üstlenmeyi kabul etmesinden önce bir krize neden olmaktadır. Drazen'in (2000a) kaydettiği gibi, "toplumsal olarak faydalı ekonomik reformların benimsenememesi ya da ancak uzun ertelemelerden sonra benimsenmesi, ekonomik politika oluş-

turmanın basit ders kitabı modelleri ile reel dünya deneyimi arasındaki farklılığın başlıca örneğidir”.

Senyorajın (enflasyon vergisi) politik istikrarsızlıkla pozitif ilişki içinde olduğunu gösteren ülkeler arası hayli kanıt bulunmaktadır artık. 1971–82 dönemi için, 79 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bazında yapılan bir çalışmada Cukierman ve diğ. (1992), “daha istikrarsız ülkelerin devlet bütçesini finanse etmek üzere senyoraja, istikrarlı ve homojen topluluklardan daha fazla bel bağladıkları” yönündeki hipotezlerini destekleyen kanıt tespit etmişlerdir. Bu sonuçları, enflasyonist finansmanı kullanma güdüsünün politik sistemin oynaklığıyla yakından ilişkili olduğunu tespit eden Edwards (1994) da desteklemektedir. Bunun daha da ötesinde, hiperenflasyon da patlak verebilmektedir (bkz. Capie, 1991; Siklos, 1995; Fischer ve diğ., 2002).

10.16 Ekonomik Büyümenin Politik Ekonomisi

Politik istikrarsızlığın en olumsuz etkilerinden biri, ekonomik büyüme üzerindeki etkisidir. 11. Bölüm’de, politika ve kurumları da içeren, büyümenin daha kapsamlı belirleyenlerine odaklanan yeni büyüme literatürünün birçok aşamasını ele alacağız. Drazen (2000a) büyüme literatürünün politik ekonomisinin, gelir dağılımının politik ekonomisi üzerine araştırmanın doğal bir uzantısı olduğunu ileri sürmektedir. Bu bölümde de eşitsizlik, ekonomik büyüme, diktatörlük ve demokrasi arasındaki bağlantılarla ilişkili son araştırmaların bazılarını gözden geçireceğiz (bkz. Alesina ve Perotti, 1994; Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994; Alesina ve Perotti, 1996c; Benabou, 1996; Deininger ve Squire, 1996; Aghion ve diğ., 1999; Barro, 2000; Forbes, 2000; Lundberg ve Squire, 2003).

Eşitsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı araştırırken, her şeyden önce “eski” ve “yeni” görüş arasında ayrım yapmamız gerekir. Arthur Lewis (1954) ve Richard Nelson (1956) gibi iktisatçıların çalışmalarına dayanan eski görüş, 1960’lar ve 1970’ler boyunca kalkınma ekonomisi alanına egemen olmuştur. Eski görüşe “sermaye köktenciliği” egemen olmuştur; bir diğer ifadeyle, ekonomik büyümenin anahtarı sermaye birikimidir. Sermaye köktenciliği, kalkınma literatüründe ve Dünya Bankası gibi kalkınma kuruluşlarında, özellikle geniş kabul görmüş ve Harrod-Domar büyüme modelinin kullanımıyla ilişkilendirilmiştir (bkz. Easterly, 1999, 2001a ve Bölüm 11). Tatmin edici yabancı sermaye akışının olmadığı durumda, yüksek birikim oranlarını sağlamak için, bir ülke yüksek yurtiçi tasarruf oranları yoluyla gerekli kaynakları yaratmak zorundadır. Zenginlerin yoksullardan daha yüksek bir tasarruf eğilimine sahip olduğu varsayıldığından, bu sonucu da gelir eşitsizliğinin doğurabileceği varsayılmaktadır (bkz. Kaldor, 1955). Bu görüş, Harry Johnson’ın (1958) aşağıdaki ifadesinde özetlenmektedir:

Hızlı büyüme ve eşit gelir dağılımı arasında bir çelişki olması olasıdır ve kalkınmaya çok istekli yoksul bir ülkeye, büyük olasılıkla, gelir dağılımı konusunda fazlaca kaygı duymaması önerilecektir.

Eşitsizliğin hızlı büyümeye yol açmasının başka bir nedeni de yatırımın bölünmezliği fikriyle ilişkilidir; başka bir deyişle, sıkça yeni sanayiler kurmak, çok

büyük batık maliyetler içermektedir. Yetersiz finansal piyasalara sahip az gelişmiş ülkelerde bu maliyetleri karşılamak, zenginliğin bir yerde toplanmasını gerektirmektedir. Son olarak, yeterli teşvikler olmadan, yatırım oranlarının sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için yetersiz kalacağı ileri sürülmüştür.

Büyüme ile eşitlik arasında bir değiş-tokuş olduğu fikri, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yıllarda kalkınma alanına egemen olmuştur. Buna ilaveten, "Kuznets hipotezi", ülkeler kalkındıkça, eşitsizliğin, azalmaya başlamadan önce artacağı-nı belirtmiştir (bkz. Kuznets, 1955). Bu nedenle, eşitsizlikle kişi başına düşen GSYİH arasındaki ilişki, hem zaman serileri hem de kesit verilerle, ters-U ilişkisi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Barro'nun (2000) ampirik sonuçları, Kuznets eğrisi-nin "belirgin bir ampirik düzenlilik" sergilediğini doğrulamaktadır.

Ekonomik kalkınma 20. yüzyılın ikinci yarısında dünyanın hemen her yerine yayıldığında, Asya Kaplanları gibi, yüksek gelir eşitsizliği görülmeksizin olağanüstü ekonomik büyüme oranlarına ulaşıldığına dair artan sayıda başarılı kalkınma öyküleri ortaya çıkmıştır. Buna ilaveten, yüksek oranda eşitsizliğin görüldüğü pek çok ülkede, örneğin Latin Amerika'da, ekonomik büyüme oranı düşüktü. Bu nedenle, son on yılda, bu konu hakkında bir fikir değişikliği görülmüştür. Pek çok iktisatçı, Gunnar Myrdal (1973) tarafından çoktan ileri sürülmüş olan, eşitsizliğin büyüme üzerindeki olası olumsuz etkisi üzerinde durmaya başlamıştır. Aghion ve diğ. (1999), sermaye birikimi için eşitsizliğin gerekli olduğu ve yeniden dağılımın büyümeye zarar verdiği şeklindeki eski görüşün "ampirik kanıtlarla ters düştüğü" sonucuna ulaşmışlardır.

Eşitsizlik ile onu takip eden büyüme performansı arasındaki olumsuz ilişkinin olası nedenlerine dair çeşitli argümanlar öne sürülmektedir (bkz. Alesina ve Perrotti, 1994). Kredi piyasası kanalı, beşeri sermaye formasyonuna yatırım yapmak için yoksulların finansmana sınırlı erişimini vurgulamaktadır. Bu ortamda, pek çok insan eğitimi finanse etmek için kendi kaynaklarına bel bağlamak zorunda olduklarından, eşitsizlikte bir azalış, beşeri sermaye formasyonu oranı ve ekonomik büyümeyi artırabilmektedir. İkinci "mali" kanal çarpıklıklara ve yüksek eşitsizliği azaltmaya yönelik politik baskı altında ileri sürülen vergilemenin caydırıcı etkilerini vurgulamaktadır. Gelirin yeniden dağılımı, olası yatırımcıların vergi yükünü artırmak suretiyle, yatırımı ve sonucunda ekonomik büyümeyi azaltmaktadır (Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994). Üçüncü kanal, yüksek rakamlı eşitsizliğin çok sayıda birimin rant kollama, yolsuzluk ve suç oluşturan faaliyetlere girişmelerine neden olacağını belirtmektedir. Bu faaliyetler mülkiyet haklarını ve yatırım yapma güdüsünü tehdit etmektedir. Glaeser ve diğ. (2003) eşitsizliğin, zengin ve güçlü elit kesimin yasal, politik ve düzenleyici kurumlara zarar vermesi nedeniyle mülkiyet haklarını tehdit ederek ekonomik sonuçları olumsuz biçimde etkilediği bir model geliştirmiştir. Bu sorunun çözümü, "Kral John yeniden dağılımını" "Robin Hood dağılımı" ile değiştirmek değildir; bir başka deyişle, eski yozlaşmış oligarşiyi, bürokratik sosyalist bir oligarşi ile değiştirmek değildir. Daha ziyade, çözüm, kurumsal reformda yatmaktadır. Olson'a (2000) göre, herhangi bir toplumun gelişmesi için başlıca iki gereklilik vardır: ilki, kapitalizm öncelikle yasal bir sistem olduğu için, özel mülkiyet ve sözleşmelerin tarafsız uygulanması açısından güvenli ve iyi tanımlanmış birey haklarının oluş-

turulması ve ikincisi, “herhangi bir türün saldırıp parçalama durumunun olmaması”. Ampirik kanıtlar, “savaş sonrası dünyada bu iki koşulu tam olarak karşılayan hiçbir toplumun” bulunmadığını göstermektedir. Ama açıktır ki bazı ekonomiler ideal olana diğerlerinden daha çok yaklaşmaktadır ve bu genellikle uzun dönem ekonomik performanslarına yansımaktadır (Olson, 1996). Gyimah-Brempong’un (2002) Afrika’da yolsuzluk, ekonomik büyüme ve eşitsizlikle ilgili ampirik analizinden, yolsuzluğun gelir eşitsizliğiyle pozitif ilişki içinde olduğu ve yoksullara zenginlerden daha fazla zarar verdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ekonomik başarının politik kaynaklarını kavramak sosyal bilimciler için oldukça önemli bir araştırma alanıdır, çünkü Tablo 10.5’te gösterildiği gibi, Sahra-altı Afrika ülkelerinin

Tablo 10.5 Yönetimin seçilmiş göstergeleri: 20 Sahra-altı Afrika ülkesi^a

<i>Ülke ve bağımsızlık yılı^b</i>	<i>Söz hakkı ve hesap verilebilirlik^c</i>	<i>Hukuk kuralı^c</i>	<i>Hükümet etkinliği^c</i>	<i>Yolsuzluk endeksi^c</i>
	-2,5-2,5	-2,5-2,5	-2,5-2,5	-2,5-2,5
Angola 1975	-1,26	-1,49	-1,31	-1,14
Burkina Faso 1960	-0,26	-0,79	-0,02	-0,93
Kamerun 1960	-0,82	-0,4	2	-1,11
Fildişi Sahilleri 1960	-1,19	-0,54	-0,81	-0,71
Etiyopya 1941	-0,85	-0,24	-1,01	-0,4
Gana 1957	0,02	-0,08	-0,06	-0,28
Kenya 1963	-0,68	-1,21	-0,76	-1,11
Madagaskar 1960	0,28	-0,68	-0,35	-0,93
Malawi 1964	-0,14	-0,36	-0,77	0,1
Mali 1960	0,32	-0,66	-1,44	-0,41
Mozambik 1975	-0,22	-0,32	-0,49	0,10
Nijer 1960	0,11	-1,17	-1,16	-1,09
Nijerya 1960	-0,44	-1,13	-1	-1,05
Senegal 1960	0,12	-0,13	0,16	-0,39
Güney Afrika 1934	1,17	-0,05	0,25	0,35
Sudan 1956	-1,53	-1,04	-1,34	-1,24
Tanzanya 1961	-0,07	0,16	-0,43	-0,92
Uganda 1962	-0,79	-0,65	-0,32	-0,92
Zaire 1960	-1,7	-2,09	-1,38	-1,24
Zimbabve 1965	-0,9	-0,94	-1,03	-1,08

Notlar:

^a UNDP, İnsani Kalkınma Raporu, 2002.

^b *Chambers Political Systems of the World*, Edinburgh: Chambers.

^c UNDP (2002). -2,5-2,5 puanlama sisteminde, yüksek puan daha iyi demektir. Her kategori için en yüksek puanlar:

Söz hakkı ve hesap verilebilirlikte İsviçre (1,73);

Hukuk kuralında İsviçre (1,91);

Hükümet etkinliğinde Singapur (2,16);

Yolsuzluk endeksinde Finlandiya (2,25);

Sırasıyla her kategoride İngiltere puanları 1,46, 1,61, 1,77 ve 1,86

“yönetiminin subjektif göstergeleri”ni okumak moral bozucu olmaktadır. Fajnzylber ve diğ. (2002) şiddet suçunun da eşitsizlikle pozitif ilişkili olduğunu göstermişlerdir ve çalışmalarının sonuçları, yoksulluğun toplam düzeyini kontrol altına aldıktan sonra sağlam çıkmaktadır. Bundan başka, Alesina ve Perotti (1996c) eşitsizliğin toplumsal ve politik huzursuzluğu artırdığını, şiddet ve devrim tehdidinin ise büyümeyi artırıcı faaliyetleri azalttığını göstermektedirler. Bu sonuçlar ampirik açıdan “oldukça güvenilir”dir (ayrıca bkz. Alesina ve diğ., 1996).

Albert Hirschman (1973) da, “tünel etkisi” olarak tanımladığı, aşağıda temel savları belirtilen görüşü vasıtasıyla eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir:

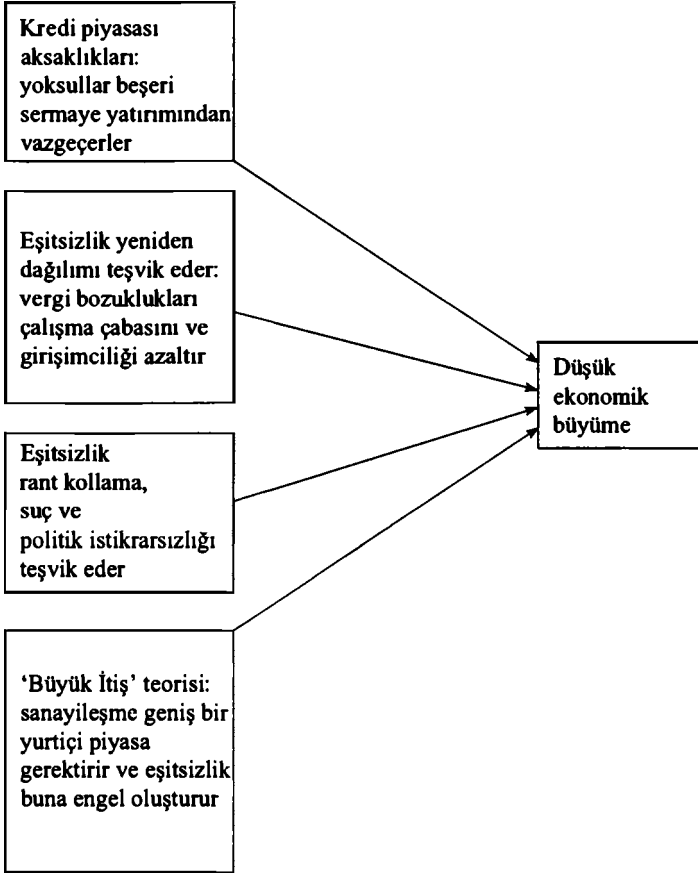
1. kalkınma ve büyümenin ilk aşamalarında, artan eşitsizliklere fazla bir tolerans söz konusudur,
2. eğer düşük gelir grupları büyüme sürecinden fayda sağlayamazsa, bu tolerans zamanla aşınmaktadır,
3. uzun dönemde, eşitsizliğin yükselttiği iç gerilimler politik istikrarsızlığa neden oldukça, gelişmekte olan bir ülkede kalıcı ve artan eşitsizlikler büyük olasılıkla “kalkınma felaketine” yol açmaktadır.

Hirschman, bireylerin, bireysel refahlarını göreceli olarak, bir diğer ifadeyle kendi gelirleriyle diğerlerinin gelirlerini karşılaştırarak değerlendirdiklerini ileri sürmektedir. Yoksullar reel gelir bazında ılımlı kazanımlar elde etse bile, diğer grupların dikkat çekici ilerleme kaydetmeleri, göreceli bir yoksunluk hissine neden olacaktır. Hirschman, her iki şeridin de aynı yöne gittiği iki şeritli bir tünelde trafikte sıkışıp kalmış motorcular analojisini kullanmaktadır. Eğer trafik her iki şeritte de hareket etmiyorsa, sürücüler ilk önce tıkanıklığın az sonra ortadan kalkacağı umuduyla sabır göstereceklerdir. Ancak trafiğin bir şeridi tıkalıyken, diğer şerit giderek artan hızla hareket etmeye devam ederse, duran şeritteki sürücüler çok geçmeden maruz kaldıkları adaletsizlik karşısında öfkelenecékler ve “kural dışı oyun”a, trafikte tehlikeli hareketlere ve belki de akan şeritteki sürücülere karşı şiddete (trafik canavarlığına) girişmeye hazırlanacaklardır. Başka bir deyişle, “tünel etkisi” sürdükçe, eşitsizlik artsa da, herkes daha iyi hissedecektir. Ama “tünel etkisi” bir kere hafifledikten sonra, devrim ve politik değişiklik talebi olası hale gelecektir. Bu değişiklik şiddetli yıkımla veya bu olmadan gerçekleşebilmektedir. Bu, birçok gelişmekte olan ülke deneyimlerinin doğru bir tanımı gibi gözükmektedir.

Dördüncü kanal, “Büyük İtiş” teorisinin Murphy ve diğ. (1989b) tarafından yenilenen versiyonundan türemiştir. Buradaki dile getirilen, başarılı sanayileşmenin, artan-getirili teknolojileri kârlı hale getirmek için yurtiçi talep bazında geniş bir piyasa gerektirmesidir. Gelir eşitsizliğinin yüksek düzeyi, yurtiçi talebi baskı altında tutarak, “Büyük İtiş”in ekonomik kalkınma için geçerli olmasına yardımcı olan ekonomik ortamın gelişimini engellemektedir.

Eşitsizliğin ekonomik büyümeye etki ettiği çeşitli mekanizmalar Şekil 10.6’da gösterilmektedir. Alesina ve Perotti’nin (1996c) tanımladığı gibi, bu kanallardan bazıları ters yönde işlemektedir. Vergilerin, mali kanal yoluyla işleyen yatırım teşvikine bozucu etkisi büyümeyi düşürecek, ama aynı zamanda toplumsal geri-

limleri ve böylelikle politik istikrarsızlığı azaltabilmektedir. “Bu nedenle yeniden dağılım politikalarının büyüme üzerindeki net etkisi, toplumsal gerilimlerin azalmasının faydalarını, ekonomide olumsuzluk yaratan vergilemenin maliyetlerinin üzerine çıkarmalıdır”.

Şekil 10.6 Eşitsizlik büyüme yi nasıl olumsuz etkiler

Eski görüşü, eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkisiyle ilgili yeni görüşe bağlamanın bir yolu var mıdır? Acemoğlu, bir söyleşisinde aşağıdaki olasılığı ileri sürmektedir (bkz. Snowdon, 2004c):

“Eski eşitsizlik büyüme için iyidir” hikayesiyle, “eşitsizlik büyüme için kötüdür” şeklindeki daha yeni hikayeleri birbirine bağlamanın bir yolu aşağıdaki gibidir. Kalkınmanın erken aşamalarından oluşan bir model düşünün, bu, aynı gruba kaynak ve politik güç vererek, yüksek yatırım oranlarına neden olmaktadır. Ama dinamik bir dünyada, zengin ve güçlü olan bu insanların artık değişen ekonomik fırsatlardan fayda sağlayabilen insanlar olmadığını da varsayın. Politik güce sahip yerleşik gruplar, değişime karşı direnen verimsiz oligarşi haline gelmişlerdir. Yeni, daha dinamik insan gruplarının girişini engellemek üzere ekonomi ve politik güçlerini kullanmaktadırlar. Bu, eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi tersine çevirmekte-

dir. Yüksek gelir eşitsizliğinin bulunduğu ülkeler durgunlaşmaya başlayan ülkelerdir. Bu elbette karesi alınmış tahmindir [gülererek]. Ama bu, Karayip ekonomisinin tarihine uygun da bir hikâyedir.

İktisatçıların araştırmaları giderek açık bir şekilde göstermektedir ki kurumsal başarısızlıklar, bir ülkeyi çoğunlukla en üretken teknolojileri benimsemekten alıkoymaktadır. Bazı iktisatçılar, güçlü çıkar gruplarının ekonomik rantlarını korumak için yeni teknolojinin benimsenmesine karşı direndiği “ekonomide kaybedenler” hipotezini ortaya atmışlardır (Parente ve Prescott, 2000). Tersine, bir dizi makalede, Daron Acemoğlu ve James Robinson, alternatif ve kalkınmanın kurumsal engellerinin ortaya çıkma nedenlerine daha akla yatkın açıklama olarak “politikada kaybedenler” hipotezini önermektedirler (bkz. örneğin, Acemoğlu ve Robinson, 2000a).

10.17 Ekonomik Büyümenin Önündeki Politik Engeller

İktisatçılar, ekonomik büyümenin geniş ihtiyaçları hakkında sağlam fikirlerle sahiptirler; daha doğrusu, en azından ne yapılmaması gerektiğini bilirler. Hal böyleyken, birçok hükümet, herkesin, teşvikleri, üretkenlik artışını ve girişimci faaliyeti engellediğini, hatta yok ettiğini bildiği kötü politikaları ve kurumları korumaya devam etmektedir. Bu tür rejimler aşırı yolsuzlukla da tanımlanmaktadır (Aidt, 2003). Politikalar ve kurumlar ülkelerin ekonomik performansının “birinci dereceden” belirleyenleri olarak görüldüğüne göre, hükümetler neden hatalarından ders almaz ve daha iyi politikalara yönelmezler? Etkisiz kurumların ve kötü olduğu kanıtlanmış politikaların ısrarla ve tekrarlanarak benimsenmesi ve devam ettirilmesi nasıl açıklanmaktadır (Robinson, 1998)? Bu, belirgin bir biçimde politik ekonominin en önemli çağdaş sorularından biridir. Zaire’de Mobutu gibi işlevsiz politik liderlerin sadece çılgın ya da irrasyonel ve akla karşı ideolojik körlüğe saplanmış olduklarını varsaymamızı gerektirmeyen bir rasyonel tercih açıklaması var mıdır?

Acemoğlu (2003b) ve Acemoğlu ve Robinson (2000a, 2000b, 2000c, 2001, 2003), ekonomik geri kalmışlığın kökeni ve sürekliliği için politik bir perspektif sunmaktadırlar. Argümanlarının ana hatları aşağıdaki gibidir:

1. ekonomik etkinliği ve büyümeyi artıracak olan yeni teknolojinin uygulanması politik gücün dağılımını da etkileyecektir,
2. yeni teknolojinin uygulanmasının bir sonucu olarak politik güçlerinin sarıldığını hisseden gruplar, tüm toplumun yararına olsa bile, böyle bir değişimi kasıtlı biçimde engelleyeceklerdir,
3. yeni teknoloji gelecekteki üretimi ve böylece politik açıdan güçlü grupların gelirini artıracak olsa da, görevdeki elit kesim yeni teknolojinin rakip grupların gücünü artıracığından ve bu nedenle elit kesimin geleceği için bir tehdit oluşturacağından endişe duymaktadır,
4. bu nedenle, teknolojik ilerlemeden elde edilebilecek olası rantlar ve elitlerin politik güç tekeline yönelen tehdit arasında, her elitin karşı karşıya olduğu bir değiş-tokuş vardır,

5. ciddi taahhüt sorunları, elit kesimi, büyümeyi artıran teknolojik, kurumsal ve politika değişikliklerini ve böylelikle kazanımların bir kısmının kendilerine yeniden dağılımını desteklemekten alıkoymaktadır,
6. dış tehditler bir elite, değişikliği kabul etmesini sağlayacak bir şok etkisi yaratabilir, örneğin, 1868'de Meiji restorasyonunun ardından 19. yüzyılın sonlarında benimsenen "koruyucu modernizasyon" programı gibi.

Bu çerçeveyi kullanarak, Acemoğlu ve Robinson, ABD, Britanya, Almanya, Avusturya-Macaristan (Habsburg İmparatorluğu) ve Rusya'daki politik değişiklik ve sanayileşme tarihini incelemektedirler. Politik elitlerin, rekabete tabi olduklarında, değişikliği kabul etmeye, yoksa yerlerini rakiplerine bırakmaya zorunlu olduklarını ileri sürmektedirler. Elitin sağlam bir biçimde yerini koruduğu durumda, değişikliği kolayca kabul etmeleri olasıdır. Bununla beraber, elit güvencesiz olduğunda değişikliği engelleyeceklerdir. Rusya ve Avusturya-Macaristan örneklerinde, serbest mutlak monarşiler sanayileşme güçlerine karşı direnmişlerdir, çünkü bunun, politik güçlerinin kaybına neden olabileceğinden endişe etmişlerdir. Tersine, politik rekabetin anayasa ile garanti altına alındığı ve rant sağlamanın, güçler ayrımı ile sınırlandırıldığı ABD'de, değişim özendirilmiş ve desteklenmiştir. Elit kesimden oluşan yerleşik aristokrasinin "yeterince sağlama alındığı" Britanya'da, artan politik değişim Sanayi Devrimi'ne eşlik etmiştir. Benzer bir hikâye, 19. yüzyılın sonlarında Alman deneyimini de tanımlamaktadır.

Kalkınma başarısızlığının en kötü örneklerinin büyük bir kısmı, kendi politik güçlerini servet kontrol etme aracı olarak kullanan ve kendi vatandaşlarının servetine, genellikle kendi (aileleri ve yakın destekçilerinin) tüketimleri ve yüceltilmeleri için büyük ölçekte el koyan "kleptokratların" kişisel hükümranlığından mustarip olan ülkeleri kapsamaktadır. En iyi bilinen kleptokratik rejimler Trujillo (Dominik Cumhuriyeti, 1930–61), Duvalier Ailesi (Haiti, 1957–86), Mobutu (Zaire, 1965–97), Amin (Uganda, 1971–9), Somoza Ailesi (Nikaragua, 1936–79) ve Marcos'tur (Filipinler, 1965–86). Acemoğlu ve diğ.'nin (2003b) belirttiği gibi, kleptokrasilerin en şaşırtıcı özelliği uzun ömürlülükleridir. Peki, neden ezilen çoğunluk kleptokrati iktidardan düşürmez? Acemoğlu ve diğ. bu uzun ömürlülüğün, kleptokratın "böl ve yönet stratejisini" uygulamasına olanak tanıyan "yeterince kurumsallaşmamış politikaların" sonucu olduğunu ileri sürmektedirler. Kleptokrat, toplu hareket etme eksikliğini güçlendirerek yaşamını sürdürebilmekte, böylece en önde gelen gruplara rüşvet vererek ona karşı olan koalisyonu yok etmektedir (Bates, 1981, 2001). Böylece, eğer kleptokrat doğal kaynaklardan elde edilen rantı (petrol, elmas, bakır ve benzeri) ve yabancı yardımlara kolaylıkla erişebiliyorsa, böl ve yönet stratejisinin uygulanabilirliği de pekiştirilmektedir (bkz. Easterly, 2003; Sala-i-Martin ve Subramanian, 2003). Kleptokratik rejimlerin ayrıca, kişi başına düşen milli geliri düşük olan, en önde gelen gruplara rüşvetin daha cazip geldiği ülkelerde görülme olasılığı daha yüksektir.

Etnik farklılıkla nitelenen bir ülkede, kleptokrat bunu, karşıtlarını satın almak üzere rüşvet alan belli etnik gruplarla birlikte, bölmek ve yönetmek için bir dayanak olarak kullanacaklardır. Mauro (1995) politik istikrarsızlığı etnik-dilsel bölünmüşlüğe ve bunun kurumların niteliği üzerindeki etkisine bağlamaktadır. Easterly ve Levine (1997) da Sahra-altı Afrika ülkelerinin düşük ekonomik performansını,

daha çok, etnik farklılıkla ilişkili politik istikrarsızlıkta aramaktadırlar (ayrıca bkz. Collier, 2001; Alesina ve diğ., 2003).

10.18 Devletin Büyüklüğü

1990'ların sonlarından bu yana, pek çok iktisatçı, devletin büyüklüğünün belirleyenlerini ortaya çıkarmak için modern ekonomik analiz araçlarını kullanmaktadır (bkz. Alesina ve Spolare, 1997, 2003; Bolton ve Roland, 1997; Alesina ve diğ., 2000, 2005). Tarihçiler ve diğer sosyal bilimciler bu konuyu araştırmakta olsalar da, iktisatçılar “kenar çizgilerinde kalmışlardır”. İktisatçıların özellikle ilgisini çeken, Alesina ve diğ. (2005) tarafından yapılan, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden bu yana ülkelerin sayılarında çarpıcı bir artış olduğu şeklindeki gözlemdir. 1948'de 74, 1950'de 89 ve 2001'de 192 ülke vardı. Ayrıca dünyanın “artık çok sayıda görece küçük ülkeden oluştuğunu: 1995'te dünyanın 87 ülkesinin 5 milyondan, 58'inin 2,5 milyondan ve 35'inin 500 binden az nüfusa sahip olduğunu” kaydetmektedirler. Ülke sayısının artmasıysa çok sayıda farklı para birimlerinin bulunmasına yol açmıştır (Alesina ve Barro, 2002; Alesina ve diğ., 2002). Aynı dönemde, küreselleşmenin ikinci evresi ortaya çıkmış ve dünya GSYİH'sinde uluslararası ticaretin payı “çarpıcı biçimde artış göstermiştir” (Snowdon, 2002a, 2003c). Aralarında bir bağlantı var mıdır? Bu konuda Alesina ve diğ. (2005) aşağıdaki önemli noktaları dile getirmektedirler:

1. politik sınırlar insanlar tarafından çizilmektedir ve coğrafi nitelikler için dışsal bir unsur değildir;
2. iktisatçılar, (toplam nüfusla ölçülen) ülkelerin denge büyüklüğünün “büyüklüğün faydaları ve nüfustaki tercih farklılaşmasının maliyetleri arasındaki bir değiş-tokuştan ortaya çıktığını” düşünmelidirler;
3. devletin büyüklüğünün temel faydaları, savunma, yasa ve düzeni sağlama, kamu sağlığı ve buna benzer kamu mallarının üretimindeki ölçek ekonomilerini, dış tehdide karşı daha iyi savunma yetisini, bölgeler arası dışsal-lıkların içselleştirilmesini, belirli şoklara maruz kalan bölgelere daha iyi gelir teminatını ve tüm nüfus genelinde daha fazla eşitliği sağlamak için bölgeler arası gelir aktarımını içermekte ve Adam Smith'in belirttiğı gibi, daha büyük bir yurtiçi piyasa için daha fazla uzmanlaşma potansiyelini artırmaktadır;
4. serbest ticaret dünyasında, nüfus ile ölçülen ülke büyüklüğü, artık piyasa büyüklüğünün belirleyici bir unsuru değildir;
5. bu, dolayısıyla, “uluslararası ekonomik bütünleşme arttığı ölçüde, ülke büyüklüğünün faydaları azalmaktadır” ifadesine uygun düşmektedir;
6. bir ülke ne kadar küçükse uluslararası bütünleşmenin faydaları da o kadar artmaktadır,
7. ekonomik bütünleşme ve politik bölünme pozitif olarak ilişkilendirilmektedir;
8. büyüklüğün maliyetleri yönetim ve sıkışıklık maliyetlerini içermekte, ancak daha önemlisi, bir ülkenin büyüklüğüyle birlikte belirgin bir biçimde

artan bireylerin tercihlerinin farklılaşması ile ilgili olan sorunlardır;

9. etnik-dilsel bölünmeyi, tercihlerin farklılaşmasının bir göstergesi olarak kullanan iktisatçılar, etnik çeşitliliğin ekonomik performansla, yönetim kalitesiyle, ekonomik ve politik özgürlükle ters bir ilişki içinde olduğunu tespit etmişlerdir (bkz. Alesina ve diğ., 2003);

10. uluslararası ekonomik bütünleşme arttıkça, bir ülkenin büyüklüğünün sağladığı faydalar ve tercihlerin farklılaşmasından ortaya çıkan maliyetler arasındaki değiş-tokuş küçük ülkelerin lehine değişmektedir.

Bu çalışma Avrupa Birliği'nin (AB) geleceği açısından önemli bir çıkarıma sahiptir. AB'nin genişlemesi açıkça görülüyor ki tercihlerin heterojenliğini artırmakta ve ekonomik bütünleşme ülke büyüklüğünün yararlarını azaltmakta, böylece küçük ülkeler için bağımsızlığın maliyetlerini düşürmektedir. Alesina ve diğ.'nin (2005) belirttiği gibi, "birçoğunun iddia ettiği üzere Avrupa, bağımsız bölgelerden oluşan bir Avrupa konfederasyonu içinde, bölgelerin genel hatlarıyla birbirine bağlı olduğu bir derleme olacaktır (ve belki de olması gerekir)".

İktisatçılar tarafından ülkelerin büyüklüğünü belirleyen etkenler üzerine yapılan çalışmalar başlangıç aşamasındadır. Ancak, uluslararası bütünleşme, demokrasi, ülkelerin büyüklüğü ve uluslararası anlaşmazlık arasındaki bağlantı dahil olmak üzere birçok ilgi çekici ilişki, araştırılmayı beklemektedir.

10.19 Sonuç

1980'lerin sonlarından beri, modern ekonomik analiz araçlarını kullanan politik ekonominin görkemli bir biçimde yeniden canlanması söz konusu olmuştur. Bu "yeni politik ekonomi"de baştan aşağı işlenen ortak tema, politik süreci anaakım ekonomiye entegre etme ihtiyacıdır. 1970'lerin ortalarından sonlarına doğru Nordhaus'un (1975) yeni ufuklar açan katkısı, kökeni Schumpeter ve Kalecki'nin çalışmasına kadar giden bir fikir olan, politik iş çevrimleri fikrine olan ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Ancak rasyonel beklentiler devrimini izleyen dönemde, politik ekonomik modellere olan ilgi ivme kaybetmiştir. Rasyonel olmayan fırsatçı ve partizan modellerin teorik eksiklikleri ve bir sonuca varmayan ampirik sonuçları bu çizgideki araştırmaların geçici olarak bırakılmasına neden olmuştur. Ampirik cephede, Alt ve Chrystal (1983) "politik iş çevrimi literatürünü, hiç kimsenin destekleyici kanıt yetersizliğini fark etmeden okuyamayacağını" beyan etmiştir. Politik ekonomik yaklaşıma ilgi azalırken yeni klasik teorisyenler, rasyonel beklentiler piyasa-temizleme modellerinin politika çıkarımlarını tamamlamakla meşgullerdi. Bu modellerdeki politika etkinsizliği ve rasyonelliği üzerine olan vurgunun, ilk başta, politik olarak harekete geçirilmiş politika manipülasyonları ile uyumsuz olduğu yorumu yapılmıştır. Buna rağmen, yeni rasyonel politik ekonomik modeller, bünyesine asimetrik/eksik bilgi, rastlantısal olmayan nominal ücret sözleşmeleri ve seçim sonuçlarının belirsizliği gibi konuları katarak başarılı şekilde geliştirilmiştir. Politika yapma süreci, sosyal refahı maksimize etmek için iktisatçılardan tavsiye alan hayırsever bir diktatörden ibaret değildir, tersine çıkarları uyuşmayan çeşitli rakip gruplar tarafından oynanan karmaşık bir oyundan meydana gelmektedir.

Sanayileşmiş demokrasilerde politik etkilerin neden olduğu toplam istikrarsızlığa verilen önem bir hayli tartışmalı biçimde sürmekteyken, birkaç eleştirmen düzenli seçim döngüsüyle yüz yüze gelen politikacıların kısa dönem anlayışı geliştireceğine dair bir görüşü sorgulayacaklardı. Yeniden seçilme veya göreve geri dönme arzusu politikacıları toplam ekonomik istikrarsızlık yaratacak bir ekonomik politika paketi peşinden koşmaya veya taahhüt etmeye yönlendirebilmektedir. Eğer bu öne sürülen tez silsilesi kabul edilirse, bundan sonra, daha uzun dönem amaçlarına bağlı olarak sürdürülebilir ekonomik politikaların daha sık uygulanmasına olanak sağlayan bir ortam yaratacak kurumsal bir sisteme ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sanayileşmiş demokrasilerde karşılaşılan açmaz, politikacıların aşırı hevesli kısa dönem keyfi icraatlarının demokratik hükümetin temel ilkelerini tehdit etmeden kurumsal reform yoluyla nasıl engelleneceğidir. Bu açmaza bir çözüm bulmaya çalışmak, ekonomik ve seçim döngüleri arasındaki ilişkinin makroiktisatçılar için zengin ve bereketli bir araştırma alanı olarak kalacağını garanti etmektedir.

İktisatçılar sadece modellerine politik bir boyut katarak toplam istikrarsızlık anlayışımızı geliştirmekle kalmamışlar, onlar ayrıca büyüme mucize ve felaketlerinin daha derin belirleyici etkenlerini araştırmışlardır. Böyle yaparak, onlar “kötü” kurumların ve politikaların zorla kabul ettirdiği ekonomik büyüme üzerindeki önemli kısıtlamalara dikkat çekmişlerdir. Son araştırmalar, ekonomik büyüme ve kalkınmanın politik ekonomisi ve uluslararası ekonomik bütünleşmenin, ülkelerin büyüklüğü üzerindeki etkileriyle ilgili yeni anlayışlar getiren, siyaset ve ekonomi arasındaki etkileşimi incelemiştir. Bunlar kuşkusuz daha fazla araştırma gerektiren alanlardır (bkz. Bölüm 11).

Nasıl siyaset bilimciler ekonomik güçleri göz ardı edemezlerse, bu bölümde tartışılan araştırmadan ortaya çıkan mesaj da, pozitif ekonomik politika modelleriyle ilgilenen iktisatçıların, “politik arenayı göz ardı edemeyeceği ve etmemesi gerektiridir” (Alesina, 1988).

ALBERTO ALESINA

Alberto Alesina, 1957 yılında İtalya'nın Broni şehrinde doğdu; 1981 yılında Milan'daki Bocconi Üniversitesi'nden mezun oldu; 1986 yılında Harvard Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Carnegie-Mellon Üniversitesi Ekonomi bölümünde Yardımcı Doçent (1986–8), Harvard Üniversitesi Ekonomi ve Devlet bölümünde Yardımcı Doçent (1988–90) ve Politik Ekonomi bölümünde Doçent (1990–93) olarak görev yapmıştır. 1993'ten bu yana, Harvard Üniversitesi Ekonomi ve Devlet bölümünde Profesör olarak görev yapmaktadır.

Profesör Alesina, hem teorik analiz hem de ampirik araştırma açısından, politika ve makroekonomi arasındaki etkileşimin çeşitli biçimlerine yaptığı katkılarla ve politik ekonomik çevrimler, mali açıkların kaynağı ve çıkarımları, politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine yaptığı etkileyici çalışmalarla tanınmaktadır. En bilinen kitapları arasında şunlar yer almaktadır: H. Rosenthal ile birlikte *Partizan Politika, Bölünmüş Hükümet ve Ekonomi* (*Partisan Politics, Divided Government and the Economy*) (Cambridge University Press, 1995), N. Roubini ile birlikte *Politik Çevrimler ve Makroekonomi* (*Political Cycles and the Macroeconomy*) (MIT Press, 1997) ve E. Spolare ile birlikte *Devletlerin Büyüklüğü* (*The Size of Nations*) (MIT Press, 2002). En çok okunan makaleleri ise şunlardır: “İki Partili Bir Sistemde Tekrarlanan bir Oyun olarak Makroekonomi Politikası” (*Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game*), *Quarterly Journal of Economics* (1987); N. Roubini ile birlikte “OECD Ekonomilerinde Politik Çevrimler” (*Political Cycles in OECD Economies*), *Review of Economic Studies* (1992), L. Summers ile birlikte “Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Makroekonomik Performans: Bir Karşılaştırmalı Kanıt” (*Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence*), *Journal of Money Credit, and Banking* (1993), D. Rodrik ile birlikte “Bölüşüm Politikası ve Ekonomik Büyüme” (*Distributive Politics and Economic Growth*), *Quarterly Journal of Economics* (1994), “ABD’de Bütçe Fazlasının Politik Ekonomisi” (*The Political Economy of the Budget Surplus*), *Journal of Economic Perspectives* (2000).

Profesör Alesina ile Mart/Nisan 1997’de görüştük.

Özgeçmiş Bilgisi

Ekonomiye karşı ilginiz nasıl gelişti ve lisans ve lisansüstü öğrenimlerinizi nerede gördünüz?

Lisedeyken sosyo-politik sorunlarla çok ilgiliydim. Ekonominin en titiz sosyal bilim olduğunu düşündüm. Lisans öğrenimimi İtalya'nın Milan şehrinde Bocconi Üniversitesi'nde gördüm [1976–81] ve hem lisansüstü hem de doktora derecelerimi Harvard Üniversitesi'nden aldım [1982–6].

Araştırmalarımızı hangi makaleler ve/veya kitaplar etkiledi?

Belli kitaplar veya makalelerden ziyade, “olgular” beni çok etkiledi ve her zaman politika yapma sürecine fazlasıyla ilgi duydum. Beni daima etkileyen temel olgu, fiili politika yapmanın, sosyal planlamacıları ve temsili bir tüketiciyi varsayan modellerin tahminlerinden ne kadar farklı olduğudur. Birçok makroekonomik modelde dağılıma ilişkin konular bulunmazken, ben her zaman politikada söylemin yeniden dağılım uzlaşmazlıklarıyla ilgili olduğunu kaydettim.

Ekonomi ve politika arasında var olan ilişki açısından İtalya ekonomisi ve/veya politik sisteminin ilginizi çeken bir yönü var mı?

Evet. İtalya'da her hükümetin ciddi mali sorunları ele alma konusundaki yeteneksizliğinin önemli bir etkisi olmuştur. Daha genel anlamda, İtalya politik parçalanma ve ekonomik performans arasındaki ilişkiye ilgi duymamı sağlamıştır.

Kendinizi makroekonomide tanımlanabilir herhangi bir düşünce okulunun mensubu olarak görüyor musunuz?

Hayır.

Keynes ve Keynesyenizm

Keynes ekonomik politikanın kamu yararına yürütülmesi gerektiği ve yürütüleceği varsayımında bulunurken fazla mı iyimserdi?

Keynes'in bakış açısını bu şekilde tanımlayabilirsek, sorunuzun onun bakış açısını fazla basite indirgediğini düşünmeme rağmen, evet derdim.

Roy Harrod 1951'de kaleme aldığı Keynes biyografisinde, Keynes'in “zeki insanlar” tarafından alınan önemli kararlar üzerinde düşünmeye yöneldiğini ve “demokrasiye müdahale ederek” bu vizyona getirilen politik kısıtlar üzerinde pek az düşündüğünü ileri sürdü.

Genel Teori'nin ötesinde, örneğin “Savaşın Harcamaları Nasıl Yapılmalıdır?” kitapçığı okunursa, Keynes'in politika yapmanın inceliklerinden haberdar olduğunun anlaşılacağını zannediyorum. Temel bilimsel çalışmasında Keynes'in, politik çarpıklıkların politika yapma üzerindeki etkilerini dikkate almadığını kabul ediyorum. Her şeyi aynı iktisatçıdan bekleyemezsiniz. Ama o fazlasıyla katkıda bulundu.

Sizce takdire bağı maliye politikasına verdiği önemle Keynesyen iktisat, Batılı sanayileşmiş demokrasilerin mali yapılarını temelden zayıflattı mı?

Hayır. Bana göre bu konu fazla abartıldı. Örneğin İtalya'nın birçok nedenle yüksek miktarda birikmiş borcu var. Ancak Keynesyen politikaları benimsemesi bunun nedenlerinden biri değil.

İtalya'nın mali sorunları politik sisteminden mi kaynaklanıyor?

Evet, bölünmüş politika sistemi, çok güçlü sendikalar, mali disipline bağı güçlü bir partinin bulunmayışı ve aşırı ölçüde genişlemiş ve yerleşmiş bir bürokrasiden kaynaklanıyor.

Bazı ülkeler neden bütçe açıklarına diğer ülkelere nazaran daha meyilli oluyor? Bütçe açığı azaltmak neden bu kadar zorlu bir problem?

Roberto Perotti [1995a] ile yaptığımız çalışmada, yalnızca ekonomik tezleri kullanarak bu geniş çaplı ülkelerarası farklılıkları açıklamamanın zor olduğu sonucuna vardık. Politik-kurumsal unsurlar genelde maliye politikasını, özeldeyse bütçe açıklarını anlama açısından bir hayli önemlidir. OECD ülkelerinin ekonomileri aşağı yukarı birbirine benzerken, seçim kanunları, parti yapısı, bütçe kanunları, merkez bankaları, merkezileşme derecesi, politik istikrar ve sosyal kutuplaşma gibi kurumsal yapıları birbirinden oldukça farklıdır. OECD ülkelerindeki mali düzenlemeleri inceleyen ortak çalışmamızda [Alesina ve Perotti, 1995b], koalisyon hükümetlerinin, koalisyon üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle sağlam bir mali tutumu sürdüremediklerini ve düzenleme girişimlerinde hemen hemen her zaman başarısız olduklarını tespit ettik. Ayrıca, başarılı bir mali düzenleme için en uygun zamanının, yüksek büyümenin vergi artışıyla değil, daha ziyade transfer programı, kamu ücretleri ve istihdamdaki azalmayla sağlandığı dönem olduğunu tespit ettik. Politikacılar ve danışmanları, hükümet bütçesinin harcama hanesindeki nerdeyse her şeyin dokunulmaz olduğunu düşünmekten vazgeçmeliler.

Keynes'in makroekonomik olguları kavrayışımıza yapmış olduğu en önemli katkının ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Tam fiyat esnekliğinin bulunmaması nedeniyle toplam talep politikasının geçerli olduğu görüşü.

Politik İş Çevrimi

Michal Kalecki'den [1943] önce politik iş çevrimi olasılığını öngören başka iktisatçılar var mıydı?

Bildiğim kadarıyla yoktu.

İngiltere'de 1979–82 döneminde görülen ağır dışarınlık ne ölçüde politik güdüm-lü olarak görülebilir? Örneğin, o zamanın Başbakanı Margaret Thatcher'ın Kalecki'nin modeliyle uyumlu bir gelişme olarak, İngiliz kapitalizminin sağlamlı-ğını yeniden tesis etmek için yüksek işsizliği kullandığı ileri sürülebilir.

Thatcher dönemindeki durgunluk, deflasyon ihtiyacının sonucuydu. “Kapitalizmin sağlamlığını yeniden tesis etmek için” işsizliğin gerekli olduğundan emin değilim. İşsizlik kısmen konjonktürel bir olgu, kısmen de arz-yanlı katılıkların sonucudur. Bu son etki, özellikle Avrupa ekonomilerinde güçlüdür.

Oy kullanma davranışında makroekonomik değişkenler ne kadar önemlidir?

ABD’de, GSYİH’nin büyüme oranı fazlasıyla önemlidir, enflasyon ve işsizlikse daha az öneme sahiptir. Diğer ülkelerde, durum bu kadar kesin değildir, bu, kısmen seçim sistemlerindeki farklılıklardan dolayıdır. Genelde, ekonominin durumu seçimler için oldukça önemlidir ancak bu etkinin kendisini nasıl açığa çıkaracağı, ülkeden ülkeye çarpıcı bir biçimde değişebilmektedir.

Nordhaus’un [1975] modeli öngörüsül olarak çok ilgi çekicidir. Bu modelin başlıca üstün ve zayıf yönleri nelerdir size göre?

Başlıca üstün yönü, kolaylıkla test edilebilen basit, güçlü bir yanıt oluşturmasıdır. En önemli zayıflıkları ise, fazlasıyla naif davranış varsayımına dayanması ve aynı zamanda ampirik desteğinin zayıf olmasıdır.

Seçmenler (asiller), vekillerinin (politikacıların) ekonomik verimsizlik yaratan fırsatçı davranıştan kaçınacaklarından nasıl emin olabiliyorlar?

Çoğunlukla onlara oy vermeyip iktidardan uzaklaştırma tehdidiyle.

Rasyonel Olmayan Partizan Teori

Hibbs’in [1977] politik–ekonomik modellerin gelişimine önemli katkılarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?

Hibbs ideolojik–partizan farklılıkların tanıtılmasında önemli bir rol oynamış ve tüm politikacıların aynı güdülere sahip olduğunu varsayan modellere ilgiyi azaltmıştır.

Enflasyonun, düşük gelirli gruplara nazaran, yüksekli gruplar için daha zararlı olduğuna dair kanıt ne kadar güvenilirirdir?

Söz konusu kanıt çok güvenilir değil. Enflasyonun ne kadar zararlı olduğu, enflasyonun düzeyine ve endeksleme gibi çeşitli kurumsal düzenlemelere bağlıdır.

Bir bütün olarak savaş sonrası dönem için, ampirik kanıt, merkez sağ hükümetlere nazaran, merkez sol hükümetlerin daha düşük işsizlik düzeyini tercih ettiğini ve bunu başardığını destekliyor mu? Ayrıca, merkez sol yönetimler, merkez sağ hükümetlere nazaran, daha yüksek enflasyonla ilişkilendirilebilir mi?

Bir ölçüde evet. Ancak, sol hükümetlerin işsizliği azaltmadaki başarısı yalnızca geçici olmuştur. 1970’lerin başında döviz rejiminin iflas etmesi, petrol şokları ve benzeri yapısal bozukluklar göz önüne alındığında, merkez sol hükümetlerin merkezin sağındakilere nazaran daha yüksek enflasyon ile ilişkilendirildiği doğrudur.

Rasyonel Beklentiler ve İş Çevrimi Modelleri

1970'lerin sonundan 1980'lerin ortasına kadar olan dönemde iş çevriminin politik ekonomik açıklamalarına olan ilginin azalmasını, Robert Lucas ve rasyonel beklentiler devrimiyle ilişkili teorik gelişmelere mi atfediyorsunuz, yoksa ampirik başarısızlık daha önemli bir etken miydi?

Bu tür modellere ilginin azalmasında “rasyonel beklentiler devrimi”nin çok daha önemli bir etken olduğunu düşünüyorum. Dahası, ampirik “başarısızlıklar”, iktisatçıları 1990'lardan sonra bu konuyu incelemekten alıkoymamıştır.

Demokratik piyasalara yöneltilen önemli bir eleştiri, seçmenlerin, birçok durumda, bilgisiz olduğu yönündedir. Her seçmen için daha fazla bilgi elde etmenin maliyetleri, faydalarından daha ağır basacaktır. Eksik enformasyon dünyasında, politikacıların seçim öncesinde fırsatçı mali davranışa girişmesi kaçınılmaz değil midir?

Bir yere kadar durum budur, ama birkaç nedenden dolayı ben bu noktanın üzerinde fazlaca durmazdım. İlki, bu, bütçe açıkları için temel açıklama olsaydı, (az çok) her demokrasi için geçerli olurdu. Bu nedenle, OECD demokrasilerinde uygulanan maliye politikalarında böylesi büyük farklılıklar görülmemelidir. İkincisi, seçim yıllarında devasa bütçe açıkları gibi etkin politikalardan büyük sapmalar, tek bir seçmen tarafından değilse bile kesinlikle basın tarafından kolaylıkla gözlemlenebilir. Uygulamada her zaman olan şey, bana göre, seçim yıllarında mali desteklerin çok büyük olamayacağı ve bu nedenle saptamanın zor olabileceğidir. Gene de, politik faydalar çok önemli olabilmektedir. Bu noktada, eksik enformasyonun oldukça önemli bir etken olduğu politik modellerin büyük bir destekçisi olmadığımı eklemem gerekir. Şahsi düşüncem, çıkar çatışmasının asimetric bilgi çok daha önemli olduğu yönündedir.

1988 yılında George Bush Amerikalı seçmenlere; “dudaklarımı okuyun, yeni vergiler yok” dedi. İngiltere Maliye Bakanı her yıl bütçe konuşmasında, yönetimin, mali işlerin idaresi konusundaki yeteneğine dikkati çekmektedir. Bu örnekleri, Rogoff-Sibert'in [1988] rasyonel fırsatçı modelleri kategorisinde öngörölmüş politik davranış şeklinin tipik örnekleri olarak değerlendiriyor musunuz?

Önceki yanıtta sözü edilen uyarılarla birlikte, Rogoff ve Sibert'in iyi bir noktaya parmak bastıklarını düşünüyorum. Onların modeli ayrıca, ampirik bulgularla orijinal Nordhaus modelinden çok daha fazla örtüşüyor. Konu ile ilgili ampirik araştırmam, Rogoff ve Sibert'in modelini oldukça desteklemektedir. Bu araştırma Alesina, Roubini ve Cohen (1997), *Politik Çevrimler ve Makroekonomi* kitabında yer almaktadır.

Politik ekonomik modellerde “mali yanılısama”nın rolü nedir?

Bence bu kavram aşırı derecede öne çıkarıldı. Vergiler ve harcamaların faydaları ve maliyetlerine dair kendi tahminlerine itibar eden seçmenlerin sistematik hata eğilimini ifade ettiği için, mali yanılısamaya dayalı aşırı mali açıklarla ilgili açıklamalar, tam anlamıyla ikna edici değildir. Mali yanılısama ayrıca, OECD eko-

nomilerindeki açık sorununun zamanlamasını veya bütçe açıklarında ülkeler arası farklılıkları açıklayamamaktadır. Ben rasyonel davranış ve beklentilere dayalı modelleri tercih ederim.

Rasyonel Partizan Teoriler

Ortanca seçmen teorisine karşı kanıt ne kadar güçlüdür?

Duruma göre değişir. Geniş kapsamlı seçimler için onu kullanmazdım: Esasen, teorinin en önemli çıkarımı, iktidardayken bütün partilerin aynı şeyi yapmasıdır. Bu, ABD ve İngiltere gibi ülkelerde ağırlıklı olarak var olan iki partili sistemlere ilişkin kanıtlarla bile açıkça örtüşmemektedir. Ortanca seçmen teorisi, çok partili sistemlerde daha bile az uygulanabilir. Bu nedenle, makroekonomik ve makro-politik araştırmalar için onu kullanmazdım. Diğer taraftan, eğer beş kişiden oluşan bir kurulda bir konuyu oylama davranışı üzerine çalışmak istersem, bu durumda, ortanca seçmen teorisi iyi bir başlangıç olur!

İngiltere’de Tony Blair’in “Yeni İşçi Partisi”, birçok ekonomik konuda Muhafazakâr Parti’nin benimsediği pozisyona yaklaşıyor. Örneğin, 20 Ocak 1997’de henüz muhalif olan Maliye Bakanı Gordon Brown, seçmenlere, seçildiği takdirde, “Yeni İşçi Partisinin” vergi oranlarını artırmayacağı taahhüdünde bulundu. 21 Ocak 1997’de ise Tony Blair Muhafazakâr Parti’nin 1980’lerde yürürlüğe koyduğu endüstriyel ilişkiler mevzuatını feshetmeme taahhüdünde bulundu. Bu, kutuplaşmanın eskisi kadar önemli olmadığını mı ifade ediyor?

İngiltere örneğinde, beklemek ve görmek zorunda kalacağız! Bununla birlikte, daha genel olan partilerin birbirine giderek yaklaşması konusunda, *Politik Çevrimler ve Makroekonomi*’de [1997] “makroekonomik yönetim konusunda politik partilerin birbirine daha çok benzer hale geldiği görüşünün biraz abartıldığı” sonucuna vardık. Bizim görüşümüz, 1970’lerde ve 1980’lerin başlarında görülen makroekonomik sorunların “büyük olasılıkla, politik yelpazenin her iki tarafındaki politikacıları da makroekonomik yönetim açısından daha tedbirli hale getirdiği, ideolojik farklılıkları tamamen ortadan kaldırmadığı” yönündedir. Ayrıca, “gelecek on yılda hem sol hem de sağ hükümetlerin, mali tasarruf konularıyla karşı karşıya kalacaklarına” ve “bu amaca nasıl ulaşacakları konusunda partizan çatışmaların patlak verme olasılığının yüksek olduğuna” işaret ettik.

Rasyonel partizan modellerinizde [1987, 1989], Fischer [1977] ile ilişkilendirilen “parasal sürpriz” rasyonel beklentiler modelinin bir çeşidine dayalı teorik çerçevenizde seçmeci bir yaklaşımı benimsemiş görünüyorsunuz. Lucas ve diğer yeni klasik teorisyenlerin savaş sonrasında görülen makroekonomik dalgalanmalara açıklama getirirken reel şoklara artık daha fazla önem verdikleri görülüyor. Bu, parasal şoklara dayalı modellerin temelini sarsıyor mu?

Makroekonomik dalgalanmaların ya arz ya da talep şoklarından kaynaklandığı görüşü hoşuma gitmiyor. Birincisi, bir ekonomi iki çeşit şoka da maruz kalabilir. İkincisi, reel iş çevrimi modelleri, kuşkusuz, ampirik bir başarıya sahip değildirler. Rasyonel partizan teori reel şokların var olmadığını ileri sürmüyor. Esasen, ampirik analizde arz soklarının kontrol altında tutulması arzu edilebilir.

Rasyonel partizan teorisinin temel öngörülleri nelerdir ve söz konusu öngörülleri ampirik çalışmalar destekliyor mu?

Modelin temel fikri, ücret düzenlemelerindeki gecikme veriliyken, hükümet değişiklikleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan enflasyon oranındaki değişiklikler, reel ekonomik faaliyetin doğal düzeyinden geçici sapmalara neden olmaktadır. Sağ hükümetin görev süresinin başlangıcında üretim artışı doğal düzeyinin altında, işsizlik ise doğal düzeyinin üzerinde seyrederek. Sol hükümetler içinse tersi öngörülmektedir. Beklentilerden sonra, fiyatlar ve ücretler uyarlanmakta, üretim ve istihdam doğal düzeylerine dönmekte ve ekonomik faaliyet düzeyi iktidardaki partiden bağımsız hale gelmektedir. Bununla beraber, sol hükümetin görev süresi boyunca enflasyon oranı daha yüksek düzeyde seyretmektedir. Rasyonel partizan teorisinin bu çıkarımları, özellikle iki partili sistemlere veya soldan sağa ve sağdan sola kolaylıkla tanımlanabilen hareketlere sahip ülkelerin bir alt kümesi için ampirik kanıt ile de örtüşmektedir. Rasyonel partizan teori, sıkça çöken geniş koalisyon hükümetlerine sahip ülkelerde daha az uygulanabilir ve esasen başarısız da olur.

İngiltere’de Muhafazakar Parti 1979 ve 1992 yılları arasında yapılan dört seçimde iktidara geldi. Başkan Clinton da yeniden seçildi. Rasyonel partizan teori, belli bir partinin tekrar tekrar yeniden seçilmesinin ne gibi etkisi olacağı konusunda nasıl bir öngörüde bulunmaktadır?

Doğrusu, yeniden seçilmenin ne kadar beklenmedik bir durum olduğuna bağlıdır. Eğer Muhafazakâr Parti önceki dört seçimi kazanacağından emin olmuş olsaydı, bunun ekonomiye fazla etkisi olmaması gerekirdi. Enflasyonun düşük seviyelerde seyretmeye devam etmesi ve büyümenin (*ceteris paribus*) istikrarlı olması gerekirdi. Başkan Clinton muhtemelen yeniden seçileceğinden kuşku duyuyordu. Bu durumda model, ABD’de büyümenin bir miktar artması gerektiğini öngörmektedir.

Ekonomik genişlemenin zirvesindeyken bir merkez sol parti iktidara gelirse, sizin modelinize göre bunun etkisi ne olabilir?

Modele göre, merkez sol parti, durgunluğun önüne geçmek için enflasyonu yükseltmek de dahil, mümkün olan her şeyi yapacaktır. 1997 İngiltere’sinden söz edersek, Avrupa Para Birliği gibi, sonucu etkileyebilen diğer konular da göz önüne alınmalıdır. Bu tür konular açıkça modelde dikkate alınmamıştır.

Politik kurumların yapısı ve makroekonomi politikalarının idaresi açısından modelinizin başlıca çıkarımları nelerdir?

Taslak halinde ele alırsak model, “normatif” olmaktan ziyade “pozitif”tir. Bu nedenle kesin bir politik çıkarımı yoktur. Bununla beraber, model normatif bir yönde de kullanılabilir. Bu noktayı açıklamak için birkaç örnek vereyim. Birincisi, model, bağımsız merkez bankalarının, para politikalarını partizan etkilerden arındırarak hem parasal hem de reel değişkenliği azaltabileceğini öne sürmektedir. Bu konu Roberta Gatti [1995] ile yazdığımız makalede şekille gösterilmiştir. İkincisi, politik kurumlar için, model, değiş-tokuşa işaret etmektedir. Koalisyon hükümetleri ile sonuçlanan oransal seçim sistemleri “uzlaşma” ve politik ılımlılığa

neden olmaktadır. Bu durum, partizan dalgalanmaları ve kutuplaşmayı azalmakta ancak özellikle mali konularla ilgili olmak üzere, politika yapımında açmazlara neden olabilmektedir. İki partili sistemlere yol açan çoğunlukçu sistemler bunun tersi özelliğe sahiptir; yani, daha çok politika kutuplaşması vardır ama politika açmazları yoktur. Haddinden fazla “koalisyon yönetimi” riskinin özellikle Avrupa bağlamında önemli bir sorun olduğunu düşünmeme rağmen, iki sistemin uç versiyonlarının optimal olması pek olası değildir.

En çok istikrarsızlığı hangisinin yaratması olasıdır: dışsal seçim zamanlaması mı içsel seçim zamanlaması mı?

İçsel seçimler, şüphesiz, daha sık seçim yapılmasına yol açmaktadır. Bunun çok veya az istikrarsızlık yaratıp yaratmayacağı belli değildir. Bu konuda İtalya, mükemmel bir örnek oluşturmaktadır. İtalya’nın savaş sonrası dönemde, çok sayıda iktidar değişikliği ve erken seçim nedeniyle istikrarsız olduğu ileri sürülebilir. Diğer taraftan, en azından 1990’ların başına kadar, aynı partiler ve aynı kişiler her daim iktidarda olduğu için, pek bir şeyin değişmediği de ileri sürülebilmektedir.

Rasyonel partizan teorinin en zayıf yönleri nelerdir?

Bu özel soru için doğru kişi olduğumu düşünmüyorum ama başka bir yerde [1995] rasyonel partizan teorinin Aşıl topuğunun, ücret düzenlemesi mekanizmasının optimal birey davranışından türetilmeyip bunun yerine, dışsal olarak varsayılması olduğunu belirtmiştim.

Rasyonel seçmenlerin oy verme kararlarını, hem politik bir partinin geçmiş performansı hem de gelecekte beklenen performansı ile ilgili bilgiye dayanarak aldıkları fikrine katılıyor musunuz?

Geçmişe ait bilgiler gelecekle ilgili beklentilerin oluşturulması için kullanılmalıdır. Öngörülü seçmenler bile beklentilerini oluşturmak için geçmişe bakmak zorundadırlar. “Seçmenler geriye mi ileriye mi bakarlar” sorusu oldukça yanıltıcıdır. Ayrıca, bu konu üzerine yapılan araştırmayı hem karmaşık hem de kafa karıştırıcı bulurum. Farklı, daha yararlı bir soru, seçmenlerin, gelecekle ilgili beklentilerini oluşturdukları geçmiş bilgileri “etkin bir biçimde” kullanıp kullanmadıkları sorusudur. Diğer bir deyişle, soru, seçmenlerin geçmiş bilgilerini “rasyonel olarak” kullanıp kullanmadıkları sorusudur. Bu, finansa yöneltilebilir sorulara benzeyen zor ama iyi bir sorudur.

Fırsatçı ve partizan davranış, iktidardaki bir yönetimin, yeniden seçileceğine duyduğu güvene ne ölçüde bağlıdır? Bir yönetimin yeniden seçileceğine duyduğu güven ne kadar fazlaysa ideolojik davranışa olasılığının da o kadar arttığı doğru mudur? Olabilir, belki de mümkündür. Bu noktaya değinen bir “rasyonel” model görmedim. Bruno Frey ve Friedrich Schneider 1978’de bu noktaya, rasyonel olmayan modellerinde değinmişlerdi.

Genel Makroekonomik Konular

Zaman boyutunda tutarsızlık, güvenilirlik ve itibar ile ilgili literatür, politik ekonomik modellerin gelişiminde ne kadar etkilidir?

Benim açımdan, bu katkılar oldukça etkilidir. Bu literatürün, kendine özgü bir çizgisi olduğunu söylemek doğru olsa da, 1990'lardaki yeni politik ekonomik model dalgasının arkasındaki önemli bir itici güç olduğunu düşünüyorum.

Hükümetler neden enflasyon yaratır?

Bunun önemli bir nedeni, işsizliği azaltmaya çalışmaktır. İkinci nedense, bütçe açıklarını finanse etmekle ilgilidir. Ayrıca, enflasyon sistemde yerleşik hale geldiğinde, onu azaltmak maliyetli bir iştir. Bu nedenler farklı ülkeleri, farklı şekilde ve süreç içinde farklı noktalarda ilgilendirebilir.

Politik ve ekonomik istikrarsızlık arasındaki ilişki nedir? İngiltere savaş sonrası dönemde politik istikrar ile görece zayıf bir ekonomik performansı bir araya getirmeyi nasıl başardı? Bu, İtalya deneyimine nasıl kıyaslanabilir?

İngiltere "istikrarlı" ama çok kutuplaşmıştır. Muhafazakâr ve İşçi hükümetleri birbirinden oldukça farklı programlara sahiptir. Diğer taraftan, İtalya bunun tersi bir sorunla karşı karşıyadır, yani hükümetin sık değişmesine rağmen, sonunda iktidarda hep aynı insanlar bulunur. Bu durumun İtalya için sonucu, mali disiplin eksikliği oldu. Bununla beraber, politik istikrar ve kutuplaşma gibi kavramlar, uygulamada zor ölçülür.

Merkez Bankaları araç bağımsızlığının yanı sıra amaç bağımsızlığına da sahip olmalı mıdır? Carl Walsh'un ileri sürdüğü sözleşme yaklaşımıyla ilgili görüşünüz nedir?

Yasama organları, (yüzde 0 ile 3 arasında, düşük enflasyon olarak tanımlanan) fiyat istikrarını kesin biçimde para politikasının tek amacı olarak belirlemelidir. Merkez bankaları bu amaca ulaşmak için yapmak istedikleri her şeyi yapmalıdır. Bunu araç bağımsızlığı olarak mı, yoksa amaç bağımsızlığı olarak mı adlandırmak istersiniz, bilmiyorum. Carl Walsh [1995a] iyi bir çalışma yaptı ama ben daha politik yönlü başka çalışmalar da görmek isterdim. Örneğin, Walsh'un sözleşme yaklaşımı, gerçek dünyada hayırsever sosyal planlayıcılardan ziyade, partizan ve fırsatçı politikacılarımızın olduğu gerçeğini nasıl ele almaktadır?

Siz parasal ve mali kuralları destekliyor musunuz?

Önceki soruya verdiğim yanıt parasal kurallar hakkındaki görüşümü de içermektedir. Şahsen, ulusal hükümetler için denk bütçe kurallarına karşıyım ancak altulusal yönetimler için bu gibi kuralları destekliyorum.

Enflasyonu ılımlı düzeylere, örneğin yüzde 10'dan yüzde 5'e, düşürmenin, işsizlik ve ekonomik büyümede yüksek performans şeklinde ortaya çıkan önemli bir reel ekonomik faydası olur mu?

Eğer enflasyon hatasız bir kesinlikle sonsuza dek yüzde 10 gibi bir düzeyde kal-

saydı ve her şey bu orana uyarlansaydı, bu çok fazla sorun olmazdı. Ancak yüksek enflasyon, daha değişken ve daha zor tahmin edilebilen enflasyonla sonuçlanmaktadır ve bu da maliyetlidir. Bu nedenle, her şeyi göz önünde tutarak, enflasyonu düşürmenin faydaları olduğuna inanıyorum.

Avrupa Para Birliği konusundaki tavrınız nedir? İtalya ve İngiltere gibi ülkeler için Avrupa Para Birliği'nin maliyeti faydalarından ağır mı basıyor?

Para Birliği'nin faydaları abartıldı. Böyle bir düzenlemenin açıkça lehinde ve aleyhinde olanlar var. İtalya Maastricht hedefinden fayda sağladı; aksi halde, kendi işlerini düzene sokma konusunda rehavete kapılırdı. Ancak bu, bir para birliğine katılmak için yeterli bir neden değildir. Bu soruya tam anlamıyla yanıt vermek bir makale yazmayı gerektirse de, Avrupa Para Birliği'nin lehinde olan ekonomik tezlerin bir hayli zayıf olduğunu söyleyebilirim.

Sizce, politika ile makroekonomi arasındaki etkileşim üzerine yapılan son araştırmalarda ortaya çıkan en önemli politik çıkarımlar nelerdir?

İlk olarak, prosedürler, yani politikaların nasıl belirlendiğidir. Bu, sonuç için önemlidir. İkinci olarak, "optimal kurum oluşturma" ile ilgili düşünürken, çıkar çatışmaları göz ardı edilmemelidir. Üçüncü olarak, "sosyal planlayıcılar" üzerine kurulu modeller, ampirik kanıtları tam anlamıyla açıklayamaz ve politika önermeleri için kullanılırsa yanıltıcı veya faydasız olabilir.

Makroekonomik istikrara en fazla olanak tanıyan politik sistem hangisidir?

Bir OECD ekonomisi için, ben çoğunlukçu vurgusu olan seçim sistemini seçerdim. Güçler ayrılığına dayanan Amerikan sistemi de oldukça başarılı oldu. Farklı seçim sistemleri, ılımlı olma ve tikanıklık arasındaki değiş-tokuş için farklı tercihler anlamına gelmektedir. İngiliz sistemi muhtemelen "ılımlı olmak yok ama tikanıklık da yok" ölçeğinin en uç noktasındadır. Şimdiki İtalyan sistemi karşı uçtadır. Belki Amerikan sistemi mutlu bir ortalamadır.

Şu an ne tür bir araştırma yapıyorsunuz ve sizce makroiktisatçıların gelecekte üzerinde durmaları gereken önemli araştırma alanları nelerdir?

Üç temel alanda çalışıyorum. İlk alan, daha önce Roberto Perotti ile birlikte birkaç makale yayınladığım, büyük mali düzenlemelerin politik ekonomisi konusudur. Ayrıca, ülkelerin sayılarını ve şeklini belirleyenin ne olduğu konusu da ilgimi çekiyor. Yani bölünme ve birleşmelerin ekonomik teorileri ve bunların coğrafya, ticaret ve benzeri unsurlarla ilişkisi. Örnek olarak, Enrico Spolare [1997] ile yazdığım makaleyi inceleyebilirsiniz. Üçüncüsü, ABD şehirleri ve bölgelerindeki maliye politikası tercihlerinin sosyo-etnik bölünme üzerindeki etkisini de araştırıyorum. Şahsen, maliye politikasıyla ilgili konuları para politikasına ilişkin konulardan daha ilgi çekici buluyorum, özellikle de ilki hakkında diğerinden daha az şey bildiğimiz için. Sosyal güvenlik reformlarının ve daha genel olarak, refah devleti reformlarının politik ekonomisinin, önümüzdeki on yıl içinde OECD ülkelerinin politika gündeminde en önemli öge olacağını düşünüyorum. İktisatçıların araştırmaları da önemli olaylara ayak uydurmalıdır.

11. Ekonomik Büyüme Araştırmasının Rönesansı

Geçmişteki hiçbir zenginleşme olayı modern ekonomik büyümeye benzemez – ne en parlak dönemlerinde Çin veya Mısır, ne de Yunanistan’ın görkemi veya Roma’nın ihtişamı. (McCloskey, 1994)

Büyümeye ilişkin tüm politika belirsizliklerinin en temel olanı, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, iyiliksever sosyal planlayıcının bir ekonomide tüm bireylerin refahını yükseltmeyi gerçekleştirecek politikalarının olup olmadığıdır. (P. Romer, 1989)

11.1 Giriş

2002 yılında dünyada Birleşmiş Milletler’in 191 üyesine Tayvan’da dahil olmak üzere 192 uluslararası tanınmış bağımsız ülke vardı (Alesina ve Spolare, 2003). Bu ülkelerin bazıları tarihsel ölçütlerle oldukça zengin ve büyük bir kısmı da göreceli olarak fakirdir. Bunların coğrafi alan, toplam nüfus veya toplam GSYİH olarak ölçülen büyüklükleri önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. ölçüldüğünde büyük ölçüde değişmektedir. Coğrafi ve nüfus büyüklüğü olarak ölçüldüğünde büyük yoksul ülkeler (Hindistan) ve büyük zengin ülkeler (ABD) olduğu gibi, küçük zengin ülkeler (İsviçre) ve küçük yoksul ülkeler de (Sierra Leone) olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda bunlar arasında diğer olası bileşimleri de görüyoruz. Bu ülkelerin ekonomik büyüme performanslarını incelediğimizde, yirminci yüzyılın son 40 yılı boyunca Asya Kaplanları arasında (Hong Kong, Güney Kore, Singapur, Tayvan) gözlemlenen yüksek pozitif büyüme oranlarından, bir çok Sahra-altı ülkesinde son 20 yıldır gözlenen negatif büyüme oranlarına kadar geniş bir deneyim çeşitliliği de görmekteyiz. Yaşam standartlarının en önemli belirleyicisinin sürdürülebilir ekonomik büyüme olmasından dolayı, iktisatçıların ekonomik büyümenin nedenlerini anlamak için gösterdikleri araştırma çabalarının önüne geçen daha önemli bir konu olmamıştır. Hindistan, Mısır, “Asya Kaplanları”, Japonya ve ABD gibi ülkelerin büyüme performanslarındaki farklılıkların ve bu farklılıkların yaşam standartları ile ilgili sonuçlarının değerlendirilmesinde, Lucas (1988) “bunun insanların refahı ile ilgili sonuçlarının oldukça dikkat çekici olduğunu” gözlemlemiştir. “Bir kez bu konuda düşünmeye başladığınızda artık başka bir konuda düşünmeniz çok güç olmaktadır.”

Bu bölümde iktisatçıların, iktisat tarihçilerinin ve diğer sosyal bilimcilerin yirminci yüzyıl boyunca araştırma alanları olarak ifade ettiğimiz modern ekonomik büyüme ve yaşam standartlarının belirleyicileriyle ilgili olan önemli teorik, ampirik ve ekonomi-politik konuların birçoğunu ele alacağız.

11.2 “Büyük Iraksama”

İnsanlık tarihinde Endüstri Devrimi’nin dünya nüfusunun yaşam koşulları üzerinde sahip olmuş olduğu etki ile hiçbir şey karşılaştırılmaz. Büyük değişimden bu yana toplam GSYİH ve kişi başına GSYİH’deki sürdürülmekte olan büyüme bu gelişme tarafından başlatılmıştır. İktisat tarihçileri Endüstri Devrimi’nin kaynağını, zamanlamasını ve nicel sonuçlarını tartışırken, son 250 yıl boyunca bu olayın en önemli sonucunun Kuznets’in (1966) “modern ekonomik büyüme” olarak adlandırdığı, dünyanın yeni bir dönemi tecrübe etmeye başladığı ayrık bir rejim değişikliği olduğuna kuşku yoktur. Şu da ifade edilmelidir ki, modern ekonomik büyüme ve kapitalizm, Baumol’un (2002) yazdığı gibi eşanlamlıdır:

tarihçiler için ve benzer biçimde sürecin asıl öznelere için açık olan, kapitalizmin, onun yinelenen endüstriyel devrimlere ulaşabilirliğinin ve insanlık tarihinde daha önce görülmemiş olan her şeyden farklı bir maddi refah saçılımı üretmiş olan ekonomik büyüme deneyiminin oldukça sıra dışı olduğudur.

Baumol’un işaret ettiği şey, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından “burjuvazinin önceki jenerasyonların hepsinin sahip olduğundan daha büyük ve daha devasa üretim güçleri yaratmış olduğu”nun görülerek, 1947’deki *Komünist Manifesto*’da 150 yıl önce kabul edilmiş olduğudur.

İnsanlık tarihinin büyük bölümünün aksine modern çağ, nüfus patlaması, yaşam beklentisinin yükselmesi, hızlı kentleşme, çeşitli istihdam biçimleri ve dünyanın tamamı için kişi başına gelirin sürekli artışı ile karakterize olmuştur (Easterlin, 1996). Buna rağmen, endüstri devrimi ve ekonomik büyümenin dünya üzerinde eşitsiz dağılımı nedeniyle insanlık tarihinin modern çağı aynı zamanda eş görülmemiş global eşitsizliğin suçlusu olarak da görülmüştür. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren dünya ekonomisi, Pomeranz’ın (2000) adlandırdığı gibi, “Büyük Iraksama” ve Pritchett’in (1997) nitelediği gibi “Büyük Iraksama Dönemi” yaşamıştır. Kişi başına reel gelirle ölçülen yaşam standartlarındaki uluslararası farklılıklar, tahminlerde, hanehalkı üretimi ve satın alma gücündeki farklılıkları hesaba katan ayarlamalar yapıldıktan sonra dahi büyüktür.

Kişi başına gelirdeki “Büyük Iraksama” modern bir olgudur. On dokuzuncu yüzyıl öncesinde, ekonomilerin ve dünya insanların büyük çoğunluğu için ekonomik büyüme süreci “tek tük ve tutarsızdı”. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar büyüme Üçüncü Dünya’nın çoğuna yayılmamıştı. Tablo 11.1’in gösterdiği gibi, dünya üzerinde kişi başına GSYİH ile ölçülen yaşam standartları ilk bin yıl boyunca belirgin bir biçimde artmamıştır. Buna rağmen 1750’lerden beri İngiltere’de başlayarak sürdürülür modern ekonomik büyüme olgusu “insanlık tarihinin tanımlayıcı bir özelliği” olmuş ve 1950’ye kadar yeryüzü nüfusunun üçte birini kapsamıştır.

Tablo 11.1 Kişi başına GSYİH'nin büyüme düzeyi^a ve oranı^b: dünya ve büyük bölgeler, M.S. 0–1998

<i>Bölge</i>	<i>0a</i>	<i>1000a</i>	<i>1820a</i>	<i>1998a</i>	<i>0–1000b</i>	<i>1000–1820b</i>	<i>1820–1998b</i>
Batı Avrupa	450	400	1.232	17.921	–0,01	0,14	1,51
Batılı Ülkeler	400	400	1.201	26.146	0,00	0,13	1,75
Japonya	400	425	669	20.413	0,01	0,06	1,93
Ortalama, Grup A	443	405	1.130	21.470	–0,01	0,13	1,67
Latin Amerika	400	400	665	5.795	0,00	0,06	1,22
Doğu Avrupa & Eski SSCB	400	400	667	4.354	0,00	0,06	1,06
Asya	450	450	575	2.936	0,00	0,03	0,92
Afrika	425	416	418	1.368	–0,00	0,00	0,67
Ortalama, Grup B	444	440	573	3.102	–0,00	0,03	0,95
Dünya	444	435	667	5.709	–0,00	0,05	1,21

Notlar:

^a 1990 uluslararası dolar ile hesaplanmıştır.

^b Yıllık ortalama bileşik büyüme

Kaynak: Maddison (2001), Tablo 1.2.

Yaşam standartlarındaki güncel farklılıklar son 200 yıl boyunca gözlemlenen ve Tablo 11.2'de altı çizilen büyüme oranlarındaki farklılıkların sonucudur. Uluslararası ABD doları cinsinden ölçülen kişi başına gayrisafı milli gelir (GSMG) (- satın alma gücü paritesi - SAP \$), yaşam beklentisi, İnsani Gelişme Endeksi (İGE) olarak adlandırılan ve ortak kullanılan üç önemli yaşam standardı ölçütü geliştirilmiştir. İGE, dünya ortalamasının üzerindeki gelirin marjinal faydasının hızla azalacağı varsayımını yansıtacak biçimde ayarlanmış kişi başına reel gelir (SAP ABD \$ = Ypc), doğumlardaki hayatta kalma beklentisi (L); (2/3 oranında ağırlıklandırılmış) yetişkinlerin okuma yazma oranları ve (1/3 oranında ağırlıklandırılmış) birleştirilmiş ilköğrenim, ortaöğrenim ve yükseköğrenime kayıt olma oranları ile elde edilen eğitime katılma (E), ve yaşam uzunluğu gibi üç eşit ağırlıklı bileşenin birleştirilmiş bir ölçütüdür. Bu nedenle (J) gibi herhangi bir ekonomi için İGE tahmini $Ypcj + Lj + Ej$ 'nin basit ağırlıklı ortalamasıdır. Yaşam standardı ölçütü olarak İGE'nin kullanılmasında bazı endeks numarası problemlerinin olmasına ve İGE'nin önemli miktarda eleştiri almış olmasına rağmen, yine de kişi başına gelir gibi, “tüketim malı” temelli gelişme ölçütlerini tamamlayan fakat onları ikame etmeyen faydalı bir ilave gelişmişlik göstergesi olduğunu kanıtlamıştır. OECD ekonomilerinin ve birçok gelişmekte olan ülkenin kişi başına gelir düzeyleri arasında eş görülmemiş iraksamalar bulunmasına rağmen, Crafts (1999, 2000), eğer İGE'deki uzun dönem trendi incelersek, insan refahındaki gelişmeye ilişkin daha iyimser bir resmin ortaya çıkacağını iddia eder. Örneğin, 2002'de

Tablo 11.2 Yaşam standartlarının üç göstergesi: 40 ülke

Ülke	Kişi başına GSMG Yaşam beklentisi yıl (SAP \$), 2002 ^a	bazında, 2000 ^b	İGE, 2000 ^c	Toplam nüfus (milyon), 2000 ^c
ABD	35.060	77,0	0,939	282
Kanada	28.070	78,8	0,940	31
Avustralya	26.960	78,9	0,939	19
Hong Kong	26.810	79,5	0,888	4,4 ^d
Almanya	26.220	77,7	0,925	82
Fransa	26.180	78,6	0,928	59
Japonya	26.070	81,0	0,933	127
İngiltere	25.870	77,7	0,928	60
İtalya	25.320	78,5	0,913	58
Singapur	23.090	77,6	0,885	2,3 ^d
G. Kore	16.480	74,9	0,882	47
Çek Cumh.	14.500	74,9	0,849	10
Macaristan	12.810	71,3	0,835	10
S. Arabistan	11.480	71,6	0,759	21
Polonya	10.130	73,3	0,833	39
Arjantin	9.930	73,4	0,844	37
G. Afrika	9.870	52,1	0,695	43
Şili	9.180	75,3	0,831	15
Meksika	8.540	72,6	0,796	98
Malezya	8.280	72,5	0,782	23
Rusya Fed.	7.820	66,1	0,781	146
Botswana	7.770	40,3	0,572	2
Brezilya	7.250	67,7	0,757	170
Tayland	6.680	70,2	0,762	61
İran	6.340	68,9	0,721	64
Türkiye	6.210	69,8	0,742	65
Ukrayna	4.650	68,1	0,748	50
Çin	4.390	70,5	0,726	1.261
Mısır	3.710	67,3	0,642	64
Endonezya	2.990	66,2	0,684	210
Hindistan	2.570	63,3	0,577	1.016
Vietnam	2.240	68,2	0,688	79
Zimbabve	2.120	49,2	0,551	12
Pakistan	1.940	60,0	0,499	138
Bangladeş	1.720	59,4	0,478	130
Kenya	990	50,8	0,513	30
Nijerya	780	51,7	0,462	127
Etiyopya	720	43,9	0,327	64
Tanzanya	550	51,1	0,440	34
Sierra Leone	490	38,9	0,275	5
Dünya	7.570 (O)	66,9 (O)	0,722 (O)	4.795,7 (T)

Notlar:

^a Kişi başına GSMG, SAP \$, World Development Indicators, 2003, World Bank.^b Beşeri Kalkınma Endeksi ve Yaşam Beklentisi, Human Development Report, 2002, UN.^c Toplam Nüfus, World Development Report, 2002, World Bank.^d Hong Kong ve Singapur verileri Human Development Report, 2002.

birçok yoksul ülkede kişi başına gelir olarak ölçülmüş İGE kayıtları o zamanın lider ülkelerinin (şimdiki G-7 ülkeleri) tahmini 1870 İGE değerlerinden çok daha iyidir. Crafts sürece dair daha geniş bir perspektif ile, “1870’den beri kişi başına reel milli gelir ile ölçülen yaşam standartlarındaki büyüme muhtemelen büyük ölçüde göz ardı edilmiştir” sonucuna varır (Crafts, 2001; ayrıca bkz. Becker ve diğ., 2003; Crafts, 2003).

Her ülke için toplam nüfus ile ilgili veriler Tablo 11.2’de yer almaktadır. 2000 yılında 6054 milyonluk dünya nüfusunun 4795,7 milyonunu (yüzde 79) içeren 40 ülke hesaba dahil edilmiştir. Burada ifade edilmesi gereken en önemli noktalar kişi başına gelir, yaşam beklentisi ve İGE arasında yakın bir ilişkinin varlığı, Botswana ve Güney Afrika’nın yaşam beklentisindeki düşük performansı ve kişi başına düşen gelirdeki göreceli pozisyonlarına göre İGE puanları sıralaması ve ABD’nin kişi başına GSMG’inin Sierra Leone’ninkine oranının şaşırtıcılığıdır (72-1). (2002 yılı için Dünya Bankası tarafından kaydedilen kişi başına en yüksek GSMG 51,160 SAP \$ ile Lüksemburg’undur).

11.3 İktisat Tarihinin Övgüsü

Bizim görüşümüze göre, genel tarih ve özellikle de iktisat tarihi bilgisi, toplumların ve ekonomilerin nasıl değiştiğini anlamak için önemlidir. Çağdaş iktisat tarihçileri öncelikle ekonomilerin uzun dönem gelişimleri ile ilgilendikleri için ekonomik büyümenin temel nedenlerini, teknolojik ilerlemenin belirleyicilerini, kurumların evrimini ve etkilerini ve hâlihazırdaki ekonomik sorunların tarihsel kökenlerini anlamaya çalışırlar. Şu an içsel büyüme teorisinde ön planda olan teknolojik ilerlemenin belirleyicileri açısından Wright (1997), iktisatçıların teknolojiyi ciddiye almak istemeleri durumunda iktisadın “daha tarihsel bir disiplin olması gerektiğini” iddia etmektedir (ayrıca bkz. Mokyr, 2002, 2005). William Baumol da 1986 yılındaki etkili makalesinde, uzun dönemli büyüme ile ilgilenen iktisatçıların, iktisat tarihçilerinin “parlak içgörülerine” ve “güçlü analizlerine” daha fazla dikkat etmelerini tavsiye etmektedir.

1960’lardan önce, iktisat tarihçileri tarafından büyük miktarlarda çok değerli kantitatif veri üretilmiş olmasına rağmen, analizlerinin pek çoğu teorik olmaktan uzaktı. İktisat tarihi çalışmasına yönelik geleneksel yaklaşım büyük ölçüde açıklayıcı idi. Bu durum, 1960’lar boyunca biçimselleşme ve analitik özenin anaakım iktisattan iktisat tarihi alanına yayılmasıyla, çarpıcı bir şekilde değişmiştir. 1960’ların başında Nobel Ekonomi Ödülü’ne sahip Robert Fogel ve Douglass North gibi bilim insanları “tarih çalışmalarına iktisat teorisi ve kantitatif yöntemler uygulaması” olarak tanımlanan, iktisat tarihine “yeni” kantitatif yaklaşıma veya “klimetriğe” öncülük etmişlerdir (Goldin, 1995).

Son kırk yıl boyunca “klimetrik devrim”, iktisat tarihçilerinin iktisat teorisi bilgisinden ve metodolojisinden kazanacakları çok şey olduğunu göstermiştir. Yeni yaklaşım, bilim insanlarının tarihsel inceleme ve niceliksel analizi birleştirmek amacıyla test edilen hipotezler konusunda kesin ve açık olmaları ihtiyacının altını çizmiştir. Ancak, iktisatçıların da, tarihin özellikle de iktisat tarihinin büyük bilgi birikiminden kazanacağı çok şey bulunmaktadır (Snowdon, 2002c). Nitekim

bu bölümde vurgulanan ana gelişmelerden biri, iktisat teorisyenlerinin son yıllarda Goldin'in (1995) "modern iktisat tarihini sadece bihaber olan biri görmezden gelir ve sadece bir cahil bunu yapmayı tercih eder" şeklindeki tavsiyesine nasıl uymuş görünüyordur. Goldin'in tavsiyesi özellikle uzun dönem ekonomik büyüme konusu ile alakalı iktisatçılara uygundur. Tarih sadece geçmişte iktisat-taki çeşitli hipotezleri test etmek için devasa bir laboratuvar sağlamamakta olup, aynı zamanda en azından gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomileri için değil çağdaş politika yapıcılar için de yararlı bilgiler sağlayabilen birçok ders içermektedir. Şimdiki zamanı, geçmiş şekillendirdiği için geleceği de etkilemek durumundadır. Goldin'in belirttiği gibi, bugünün olası gerçekliğini şekillendiren geçmişin kalıntıları, normlar, yapılar, kurumlar ve hatta insanlar daima bizimlidir. Tarih nadiren tam olarak tekerrür ederken, rehberlik eder, bilgi birikimimizi genişletir, sonuçların belirlenmesinde neyin önemli olduğunun altını çizerek ve "bizi işaretleri belirlemeye ve okumaya mümkün kılar" (Horrell, 2003). Çok sayıda önde gelen makroiktisatçının son yıllarda, kantitatif iktisat tarihi ile ilgilenerek büyüme analizine önemli katkılar yapmaları dikkat çekicidir (bkz. Lucas, 2000b, 2002; Hansen ve Prescott, 2002; Parente ve Prescott, 2005; ve kısım 11.21).

11.4 Uzun Döneme Geri Dönüş

Abramovitz (1986), Baumol (1986), P. Romer (1986) ve Lucas'ın (1988) uyarıcı ve önemli katkılarının ardından uzun dönem ekonomik büyüme çalışması bir kez daha oldukça aktif bir araştırma alanı haline gelmiştir. Giderek birçok iktisatçı dar bir görüş üzerinde yer alan makroekonomik analiz ve politikaların Viner'in söylediği gibi "kayan kumların üzerine inşa edilmiş bir yapı" olacağını kabul etmektedir (Baumol, 1986). Araştırmalardaki vurguların bu uyarılmasının mîadının dolmuş olduğu birçok iktisatçı tarafından kabul edilmiştir. Araştırmaların büyümenin anlaşılması zor içeriklerine yönelmeye başladığı 1980'lerin ortalarından 1990'lara gelinmeden bu konuda literatür gerçekten patlamıştır. İki önemli makroekonomik literatür incelemesi bu gerçeğe tanıklık eder. Fischer'in (1988) araştırması "büyüme teorisine" sadece dört cümle ayırır ve sadece geçerken Paul Romer'in 1986 makalesine referans verirken, Mankiw'in (1990) makroekonomik literatür incelemesi, ekonomik büyümeden hiç bahsetmez. Bununla birlikte, 1989'a kadar ki dönem için Robert Barro ve Paul Romer Harvard Üniversitesi ve Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu aracılığıyla ekonomik büyüme üzerinde büyük bir ortak araştırma projesi başlatmış olup, 1996 yılında bu gelişmeyi yansıtan *Journal of Economic Growth*'un ilk sayısı yayımlanmıştır. 1990'dan sonra çok daha yüksek bir profil ve iktisatçılar tarafından ekonomik büyüme üzerine yapılan araştırmalara verilen yeni bir aciliyet sergileyen yeni kitapların ve dergilerde inceleme makalelerinin sürekli bir hale geldiği görülmeye başlanmıştır (örneğin bkz. Grossman ve Helpman, 1991; Fagerberg, 1994; P. Romer, 1994a; Mankiw, 1995; Crafts ve Toniolo, 1996; Aghion ve Howitt, 1998; Gylfason, 1999; Temple, 1999; Solow, 2000, 2001; Easterly, 2001a; Easterly ve Levine, 2001; Jones, 2001a; Lucas, 2002; Barro ve Sala-i-Martin, 2003; Rodrik, 2003; Aghion ve Durlauf, 2005; ayrıca bkz. Snowdon ve Vane, 1997a; Snowdon, 2003a).

Zayıf büyüme performansının ekonomik refaha olumsuz etkileri ve büyümenin iktisatçılar tarafından ortaya konulan önemi göz önüne alındığında, yirminci yüzyıl boyunca bu alandaki araştırma çabalarının konjonktürel olması belki de şaşırtıcıdır. Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği konusuna olan ilgi Thomas Malthus ve David Ricardo'nun kötümserliğine karşın, Adam Smith'in iyimserliği ile birlikte klasik iktisatçıların başlıca ilgi alanıydı (Rostow, 1990). Ancak, 1870–1929 arası dönem boyunca iktisatçıların araştırmaları, “marjinalist devrim”in etkisinde kalmış ve bu nedenle mevcut kaynakların etkin dağılımına ilişkin konulara yönelerek ağırlıklı olarak mikro odaklı olmuştur. 1929–33'ten sonraki çeyrek yüzyıl için, Büyük Buhran'a bağlı sorunlar ve Keynes'in bu olaya tepkisi çerçevesindeki tartışma yeni bir bilim olarak makroekonomiyi ortaya çıkardı. 1939–56 döneminde büyüme teorisine Roy Harrod (1939, 1948) ve Evsey Domar'ın (1946, 1947, 1948) neo-Keynesyen katkıları egemendi ve 1956–70, döneminde Nobel Ödülü sahibi Robert Solow'un (1956, 1957), Trevor Swan (1956) ile birlikte yaptıkları ufuk açıcı katkılar neo-klasik büyüme modeli üzerinde öncü çalışmalar olmuştur. Ancak, Domar'ın 1957'de söylediği gibi “iktisat teorisinde büyüme garip bir yer işgal eder: her zaman ortalıkta görünür fakat nadiren içeri davet edilir”. Bu konu, “ya imtiyazlı olarak ele alınmış ya da sonradan akla gelen bir düşünce olarak” ele alınmıştır.

Kesinlikle, bu alandaki teorik ön araştırmalar azalan verimlerle karşılaşmış ve 1970–85 döneminde “çarpıcı bir şekilde ortadan kalkmış” durumdadır. Özellikle ampirik inandırıcılığının eksikliği nedeniyle, iktisatçılar araştırma ilgilerini dünyada 1970'lerde yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklardaki iş çevrimlerine ve rasyonel beklentiler “devriminin” akademi içerisindeki etkilerine çevirmişlerdir. (bkz. Bölüm 5; Barro ve Sala-i-Martin, 2003). Üç öncü iktisat dergisini kapsayan bir literatür incelemesinde, Laband ve Wells (1998) şu sonuca ulaşmışlardır:

yirminci yüzyılın ilk yarısı boyunca, ekonomik büyüme ve kalkınma ile ilgili yayınlarda artan bir bilimsel üretim vardı. Bu bilimsel ilgi/üretim 1950'lerde doruğa çıktı ardından 1960'lar, 1970'ler ve 1980'ler boyunca belirgin bir biçimde düştü. Bu eğilim ekonomik büyüme üzerine makale üretiminde bir artış ile 1990'ların ilk yarısında aniden tersine döndü.

Bu gelişen literatürde, iktisatçıların büyümenin nedenleri hakkındaki bilgilerini ne kadar belirgin bir biçimde ilerlettikleri daha görünür olmuştur (bkz. Nelson, 1997; Abramovitz, 1999; Kenny ve Williams, 2001).

Son 50 yıl boyunca, egemen analitik çerçeve olarak neo-Keynesyen büyüme modellerinin neo-klasik modellerle ikame edildiği teorik bir odak kayması söz konusuydu. Neo-klasik teoriler 1980'lerin ortalarından itibaren içsel büyüme modelleri tarafından sırasıyla çürütülmüştü (Snowdon ve Vane, 1997a; Solow, 2001). Fakat son yirmi yılda büyüme analizindeki ilginin yüksek profilli yeniden canlanmasını ne açıklayabilir? Biz 1980'lerin ortalarından itibaren başlayan ve üçünün çok önemli bir rol oynadığı aşağıdaki 12 faktör tarafından uyarılmış olan bu ilgi artışını şöyle tanımlıyoruz:

1. Paul Romer (1986, 1987b, 1989, 1990, 1994a) ve Robert Lucas'ın (1988, 1990b, 1993, 2002) çalışmalarından ilham alan yeni teorik anlayışlardan dolayı, yeni teorik araçlar olağanüstü öneme sahiptir.

2. Çok sayıda ülke için zengin bir veri seti bulunmaktadır (örneğin Summers ve Heston, 1991; Maddison, 2001). İktisatçılar şu anda birçok ülke için 1960'lara kadar geriye giden verilere sahiptir. Son ampirik çalışmalar da ülkeler arası karşılaştırmalı büyüme süreçleri üzerine yoğunlaşmıştır (Durlauf ve Quah, 1999).
3. Çok sayıda gelişmekte olan ülkenin özellikle Sahra-altı Afrika ülkelerinin zengin OECD ülkelerinin kişi başına gelir düzeylerini yakalayamadığı ve onlara yakınsayamadığı konusunda artan bir farkındalık vardır (Abramovitz, 1986; Baumol, 1986; P. Romer, 1986, 1989; Lucas, 1988).
4. Sovyetler Birliği'nin ve diğer "Doğu Bloğu" ekonomilerinin 1980'lerin sonundaki ani ve beklenmedik çöküşü ile dikkatleri sosyal, politik ve ekonomik yapılar arasındaki ilişkilere ve bir ekonominin ekonomik büyümeyi sürdürme kapasitesine yoğunlaşmıştır (Fukuyama, 1992; Snowdon, 2003b).
5. ABD'nin diğer büyük OECD ekonomilerine, özellikle de Japonya ve Almanya'ya göre, ekonomik konumuna ilişkin 1980'lerde artan ilgi, azalmaktaydı (Thurow, 1992).
6. Verimlilik artışındaki yavaşlamanın nedenlerine ilişkin ilgi 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında başlamış ancak 1980'lerin başına kadar net bir şekilde kabul edilmemişti (Fischer ve diğ., 1988; Baumol ve diğ., 1989). Fischer 1988'deki yazısında bu olayı son yirmi yılın en önemli makroekonomik gelişmesi olarak tarif etmiştir. Daha yakın bir geçmişte 1990'ların sonlarında ABD'de ilgi, bilgi-teknolojisi-itimli "yeni ekonomi"nin ortaya çıkışıyla alakalı olan verimliliğin hızlanmasına odaklanmıştır (bkz. Gordon, 2000b; Jorgenson, 2001; Jorgenson ve Stiroh, 2000).
7. Ekonomik büyümenin ölçümü ile ilgili problemlerin ve geleneksel tahmin yöntemleri kullanarak sürecin doğru oranının "büyük ölçüde, eksik değerlendirilmiş" olma ihtimalinin olduğuna dair farkındalığın artışı (Fogel, 1999; Nordhaus, 2001). Boskin Komisyonu'nun bulguları, ABD'nin GSYİH artışının 1970-96 arası dönemde yıllık yaklaşık olarak yüzde 0,9 oranında düşük ölçüldüğünü öne sürmüştür (Boskin, 1996). Ayrıca bilgi teknolojilerinin ve bununla birlikte bilgi ekonomisinin ağırlığının artışı ve piyasa dışı üretime geri dönüş potansiyeli, ulusal gelir muhasebesi tekniklerinin rafine edilmesi ihtiyacını daha da artırmıştır (Stafford, 1999).
8. "Doğu Asya Kaplanları" tarafından kaydedilmiş göz alıcı büyüme performansının yanında birçok gelişmekte olan ülkede özellikle Sahra-altı Afrika'da, Latin Amerika'da ve Güney Asya'da yaşanan hayal kırıklıkları ve büyüme sorunlarının da artan bir şekilde fark edilmesi. (World Bank, 1993; Bhagwati, 1993; Bloom ve Sachs, 1998; A. Taylor, 1998; Collier ve Gunning, 1999a, 1999b).
9. Solow'un neo-klasik büyüme modelinin dalgalanmalar ve büyüme çalışmalarında köşe taşı olarak kullanıldığı, ekonomik dalgalanmalara ilişkin olarak reel iş çevrimleri yaklaşımının 1980'ler boyunca artan etkisi (Kydland ve Prescott, 1982). Reel iş çevrimi teorisyenleri, büyüme sü-

recinin büyük rassal bir elemana sahip olduğunu ve üretim düzeyindeki kısa dönemli dalgalanmaların nedeninin o olduğunu öne sürmektedirler. Makro istikrarsızlık, basitçe “rassal büyüme sürecinin tezahürüdür” (Ryan ve Mullineux, 1997). Oysa ana-akım makroiktisatçılar iş çevrimleri ve büyümeye büyük oranda bağımsız bir fenomen gibi bakarken reel iş çevrimi teorisyenleri makro dalgalanmaları ekonominin arz-yanlı (verimlilik) şoklara optimal tepkisi olarak görmektedirler (bkz. Bölüm 6).

10. Bir akademik disiplinin belirli bir dalında ilginin artışı açıkklamada oldukça ihmal edilmiş olan bir faktör, onun “iç bilimsel niteliği” tarafından sarf edilmiş etkidir. Çünkü akademideki özendirici yapı özellikle ABD’deki yayınlarla yakından ilgilidir. Zengin bir konu madeni damarı ile “makale yüklü” olan yeni bir fikir ya da araştırma programı oldukça bulaşıcıdır. Mevcut ortodoksiyi çürüten ve yeni veri seti tarafından desteklenen makale yüklü yeni teori akademi içerisinde daima güçlü bit kuvvet olduğunu ispatlayacaktır (Snowdon ve Vane, 1996).
11. Son on yıl boyunca artan sayıda makale, “büyümenin yeni politik makroekonomisi” olarak etiketlendirebileceğimiz alana tahsis edilmiştir. Mancur Olson’un (1993, 2000) çalışmalarına ilave olarak Daron Acemoğlu ve onun birlikte yazdığı yazarlarca yapılan yenilikçi katkılar, büyümenin önündeki politik engeller konusunda yeniden uyanan ilgide özellikle önemlidir (bkz. Acemoğlu ve Robinson, 2000a, 2000b, 2000c, 2001, 2003; Snowdon, 2004c).
12. Robert Lucas (1987, 2003) ve Edward Prescott (1996) gibi bazı iktisatçılar için büyümeye ilişkin yenilenmiş ilgi, onların iş çevrimi dalgalanmalarının “toplumla yakından ilgili olmadığına” ilişkin inançlarından kaynaklanır ve bu nedenle iktisatçılar için, “ekonomi genelindeki verimlilik artış oranının artması ve iş dalgalanmalarının yumuşamıyor olması” üzerine endişelenmeleri daha önemlidir (Prescott, 1996). Nitekim, ekonominin istikrara kavuşmasına çalışmak kısa vadede, uzun vadeli büyüme beklentilerini olumsuz etkileyebilecektir (Cooley ve Ohanian, 1997; Blackburn, 1999).

11.5 Ekonomik Büyüme Neden Bu Kadar Önemli?

On sekizinci yüzyılın ortalarından beri insanlık tarihine modern ekonomik büyüme olgusu egemen olmuştur. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda ekonomik büyüme büyük ölçüde az sayıda ülkeyle sınırlı kalmıştır (Bairoch, 1993; Easterlin, 1996; Maddison, 2001). Kademeli olarak “modern” ekonomik büyüme İngiltere’deki kaynağından Batı Avrupa’ya ve öncelikli olarak Avrupalı göçmenlerin yerleştiği deniz aşırı bölgelere yayılmıştır (Landes, 1969, 1998). Endüstri Devrimi’nden itibaren ileri endüstriyel ekonomilerde yer alan yaşam standartlarındaki çarpıcı iyileşme, şimdi dünyanın diğer bölümlerine yayılmaktadır. Ancak, bu yayılma yüksek düzeyde eşitsiz ve bazı durumlarda dikkate değmezdir. Bu uzun dönem eşitsiz büyümenin sonucu, zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki kişi başına gelir düzeyindeki farklılıkları anlamayı neredeyse güçleştiren bir yapıdır (bkz. Tablo 11.1 ve 11.2). İnsanlığın refahının yükselmesi için temel olan eko-

nomik büyümenin önemi abartılamaz ve sayısız ampirik çalışma tarafından teyit edilmiştir (bkz. örneğin Dollar ve Kraay, 2002a, 2002b). Kişi başına gelirin büyüme oranlarındaki ülkeler arası küçük farklılıklar dahi eğer uzun zaman dönemleri boyunca sürdürülmüşse, bu durum uluslar arasındaki nisbi yaşam standartlarında belirgin farklılıklara yol açar. Bu gerçeğin sömürgelektikten kurtulma sürecinin devam etmekte olduğu 1960'dan beri Sahra-altı Afrika ekonomilerinin çoğunluğundakine kıyasla, “mucize” Doğu Asya ekonomilerinin büyüme deneyimlerinin yaşam standartları üzerindeki etkisinden daha iyi bir gösterimi yoktur.

Bu tartışma boyunca hatırlanmaya değer olan şey, yüzde 1'lik yıllık bir oranda katlanarak büyüyen herhangi bir değişken için ikiye katlama zamanının yaklaşık 70 yıl olduğudur. “Yetmiş yıl kuralı” olarak adlandırılan kural, eğer herhangi bir değişken yıllık g oranında büyürse, o zaman bu değişkenin değer olarak ikiye katlanması yaklaşık olarak $70/g$ yıl süreceğini belirtir. Daha biçimsel olarak, şu şekilde gösterilebilir (Jones, 2001a). Eğer y_t , t zamanındaki kişi başına gelir ise ve y_0 kişi başına gelir için bir başlangıç değeri ise y_t 'nin değeri (11.1) numaralı denklemde verilmektedir:

$$y_t = y_0 e^{gt} \quad (11.1)$$

Denklem (11.1), eğer y_0 , g oranında sürekli ve üssel bir şekilde büyürse, t zamanındaki değerinin y_t olacağını belirtir. Kişi başına gelirin ikiye katlanması için gereken zaman ($y_t = 2y_0$ için) t^* olsun. Böylece t^* , aşağıdaki (11.2) ve (11.3) denklemler için çözüm olacaktır:

$$2y_0 = y_0 e^{gt^*} \quad (11.2)$$

$$t^* = \log 2 / g \quad (11.3)$$

Burada $\log 2 \approx 0,7$ olduğu kabul edildiğinde, yüzde 1'lik bir büyüme oranı için $t^* \approx 0,7/0,01 \approx 70$ yıl olacaktır. Bu ilişkiyi genelleştirebilir ve örneğin, kişi başına yüzde beşlik ($g = 5$) gelir artışına sahip herhangi bir ülkenin yaşam standartlarının ikiye katlandığını $70/g = 14$ yılda göreceğini söyleyebiliriz. Böylece, büyüme oranlarındaki küçük farklılıklar dahi zaman içinde bileşik olarak hesaplandığında dikkat çekici olur. David Romer (1996) bu noktayı kısaca şöyle ifade etmiştir: “uzun dönem büyümenin refah çıkarımları, makroekonominin geleneksel olarak odaklandığı kısa dönem dalgalanmaların olası etkilerini hiçe sayar”. Barro ve Sala-i-Martin de (2003) “ekonomik büyüme... makroekonominin gerçekten önemli olan bir parçası” olduğunu ileri sürerken, bu görüş büyük bölümüyle “uzun dönemli büyüme kısa dönemli dalgalanmalardan – belki daha fazla – önemli” olduğunu belirten Mankiw (1995) tarafından onaylanmıştır.

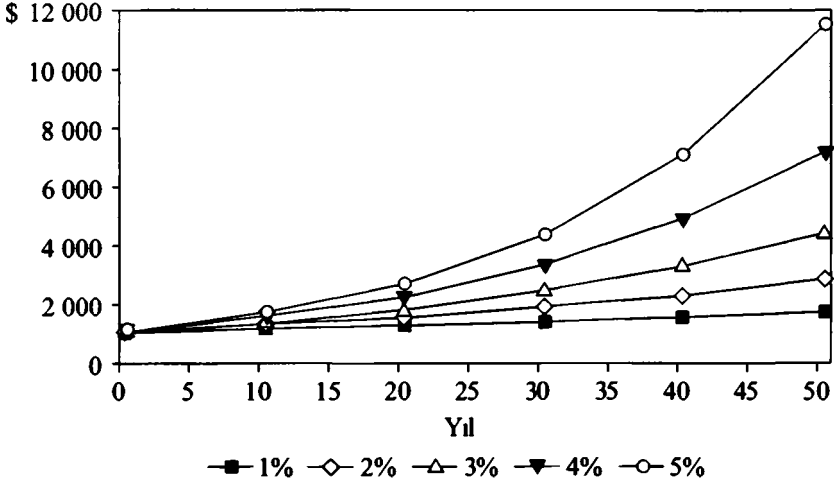
Tablo 11.3 sürekli büyümenin, A–E şeklinde belirtilen ve her birinin 1000 \$ kişi başına gelir ile başladığı, beş farazi ülkenin, *mutlak* yaşam standartları üzerindeki bileşik etkisini göstermektedir.

Veriler, 50 yıllık bir dönemde A–E ülkeleri arasında büyüme oranlarındaki ($g\%$) farklılaşmaların göreceli yaşam standartlarında önemli iraksamalara nasıl neden olduğunu belirtmektedir.

Tablo 11.3 Farklı büyüme oranlarının kümülatif etkisi

Yıl süreleri	A g = %1	B g = %2	C g = %3	D g = %4	E g = %5
0	\$1.000	\$1.000	\$1.000	\$1.000	\$1.000
10	1.100	1.220	1.340	1.480	1.630
20	1.220	1.490	1.800	2.190	2.650
30	1.350	1.810	2.430	3.240	4.320
40	1.490	2.210	3.260	4.800	7.040
50	1.640	2.690	4.380	7.110	11.470

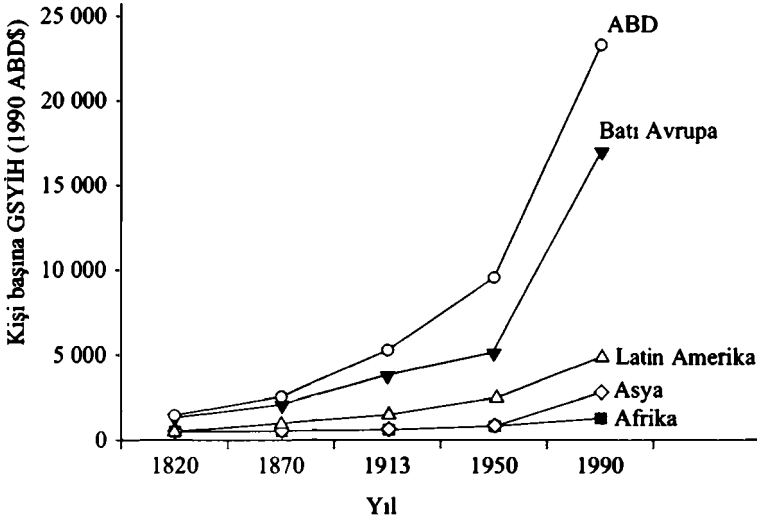
Şekil 11.1'de tekrarlanan Tablo 11.3'teki varsayımsal veriler 50 yıllık görece kısa tarihsel zaman aralığında yaşam standartlarının nasıl farklılaştığının açık bir şekilde altını çizer. Galor ve Mountford'u (2003) izleyerek ve Maddison'un (2001) verilerini kullanarak Şekil 11.2'de dünyanın farklı bölgelerinin gerçek büyüme deneyimlerini de yeniden üretebiliriz.

Şekil 11.1 Farklı büyüme oranlarının kişi başına gelir üzerine etkisi

Şekil 11.1 ve 11.2 büyüme oranlarının dünya ülkeleri ve bölgeleri arasında farklılaşması durumunda yaşam standartlarındaki farklılaşma gibi ekonomik büyümenin kişi başına gelirden de uzun dönem artışlar oluşturmak için nasıl tek ve en güçlü mekanizma olduğunu gösterir. Çok kısa sürede, faydalananlar tarafından genellikle ılımlı bir ekonomik büyümenin kazanımları algılanamaz. Oysa kuşaklar boyunca kazanımlar daha belirginleşir. Rosenberg ve Birdzell'in (1986) belirttiği gibi:

Yıl boyunca, hatta on yıl boyunca nüfusun artışına imkan verdikten sonra ekonomik kazanımlar (on sekizinci yüzyılın sonları ve on dokuzuncu yüzyılın) çok az hissedilmiş, ki bu kazanımları sadece zenginlerin yaşadığına ve fakirlerin yaşamadığına yaygın olarak inanılmıştır. Sadece Batı'nın yirminci yüzyıl boyunca devam eden bileşik büyümesi onun rahat nefes almasını sağlamıştır. Bütün bir nüfusun bir bölümü olarak Batılı işçi sınıfının gelişmesi ve büyümesi daha görünür bir hal almıştı. Yoksulluk ortadan kalkmamıştı. Batı'nın başarısı yoksulluğun ortadan kaldırılması değildi fakat onun nüfusa oranının, ülkeye ve onun yoksulluk tanımına bağlı olarak yüzde 90'dan yüzde 30'a 20'ye veya daha aşağıya düşürülmesiydi.

Kaynak: Galor ve Mountford (2003).

Şekil 11.2 Büyük ırsakama

Uzun dönem büyümenin önemini vurgulayan bu görüşler, son yıllarda özellikle politika önerilerinde belirginleşmiştir. Örneğin, Ekonomik Danışma Konseyi'nin *Başkan'ın Ekonomik Raporu*'nda (2004, s. 27) yapılan sunumun sonuç bölümünde aşağıdaki beyanı bulmaktayız:

Kurucu Babaların imzaladığı Bağımsızlık Bildirgesi gibi büyük iktisatçı Adam Smith şunu yazdı: "Bir devleti en düşük barbarlıktan en yüksek zenginlik derecesine taşımak için gerekli olan ancak barış, kolay vergi ve kabul olunabilir adalet yönetimidir: geriye kalan her şey şeylerin doğal seyri tarafından ortaya getirilir". Bu raporda sunulan ekonomik analiz Adam Smith ve hükümetlerin ekonomik büyümeyi sürdüren ve destekleyen bir ortamı yaratmadaki rolünün tartışılması suretiyle onun düşünsel mirasçılarının düşünceleri üzerine inşa edilmiştir.

Sürdürülebilir büyümenin önemi ayrıca İngiltere'de Mayıs 1997'de yapılan para politikasındaki değişikliğin düzenlenmesine gerekçe oluşturulurken vurgulanmıştır. "Yeni İşçi" hükümeti seçimi kazandığı günlerde İngiltere Merkez Bankası'nın kısa dönem faiz oranlarını belirlemede operasyonel bağımsızlık tanıyan yeni kurumsal çerçeve içinde hareket edeceğini duyurdu. Bu yeni düzenleme

için ekonomik dayanak 6 Mayıs 1997’de Maliye Bakanı Gordon Brown tarafından İngiltere Merkez Bankası Başkanı’na verilen bir açık mektupta, “fiyat istikrarının sonuçta sürdürülebilir bir temeldeki fiyat istikrarı için koşulları yaratmada yardımcı olacak yüksek ve istikrarlı bir büyüme ve istihdam için ön koşul olduğunu” belirtmiştir. Bu amaçla, İngiltere Merkez Bankası’nın para politikasının amacı, fiyat istikrarı ve bu amaca büyüme ve istihdam hedeflerinin de dahil olduğu Hükümetin ekonomik politikalarına önyargısız bir şekilde destek olmak olacaktır” şeklinde beyanda bulunmuştur (Brown, 1997; ayrıca bkz. Brown, 2001).

Ekonomik büyümenin yaşam standartlarını yükseltmedeki gücü belki de en iyi şekilde yirminci yüzyıl tarihi tarafından gösterilir. Yıkıcı iki dünya savaşı, Büyük Buhran ve iki savaş arası dönemde uluslararası entegrasyonun çöküşüne, ve sosyalist deneyimin iniş çıkışlarına rağmen, dünya nüfusunun çoğunluğunun durumu kişi başına gelir (SAP \$) anlamında onların ebeveynlerinden ve büyük baba-annelelerinden daha iyidir. Eğer yaşam beklentisi hesaba katılırsa, refahta dikkat çekici bir ilerleme olmuştur (bkz. Crafts, 2003).

11.6 Tarihsel Perspektifte Modern Ekonomik Büyüme

1930’ların Büyük Buhran’ına ve 1970’lerin Büyük Enflasyonu’na ilave olarak yirminci yüzyılın makroekonomi tarihine hükmeden üçüncü olgu, ekonomik büyümenin dünya ekonomileri arasında yayılması olmuştur. Gerçekten, Robert Lucas (bkz. Bölüm 5’in sonundaki söyleşi) “ekonomik büyüme ve özellikle de ekonomik büyümenin bizim ifademizle Üçüncü Dünya’ya yayılması yirminci yüzyılın başlıca makroekonomik olayı olduğuna” inanır. Maddison’un (2001) verilerinin gösterdiği gibi, modern dönemden önce dünya nüfusunun büyük çoğunluğu için yaşam standartları donuk adımlarla gelişmiştir. Keynes (1930b), “To-runlarımızın Ekonomik İmkânları” üzerine düşüncelerini “kayıt tutabildiğimiz en erken çağlardan bu yana... dünyanın sivilleşmiş merkezlerinde yaşayan ortalama bir adamın yaşam standartlarında çok büyük bir değişme olmamıştır... bu yavaş gelişme oranı, veya gelişmenin olmayışı, iki nedene dayanır – önemli teknolojik gelişmelerin dikkate değer eksikliği ve sermaye birikiminin başarısızlığı” şeklinde belirtmiştir.

Üretim kapasitesindeki artışın nüfustaki artış tarafından emilebilmesi veya kişi başına gelirden bir artışa neden olması, yoğun ve yaygın büyümenin birbirinden ayrılabilmesinde başlangıçta önemlidir. Reynolds (1985) yaygın ekonomik büyümeyi kişi başına gelirden yukarı doğru bir eğilim olmaksızın GSYİH’deki artışın nüfus artışı tarafından tamamen emildiği bir durum olarak tanımlar. Modernite öncesi dünya ekonomisi sürekli bir durgunlukla karakterize edilmiyordu. Gerçek şu ki, dünya nüfusu “donmuş bir yavaşlıkta” dahi binlerce yılda artış göstermesi, yaygın ekonomik büyüme için delildir. İnsanların büyük çoğunluğu için geçinilebilir yaşamın bir norm olduğunu varsayarsak, daha büyük bir nüfus sadece eğer toplam üretim de artarsa mümkün olacaktır (Kremer, 1993). Sonuçta yaygın büyüme insanlık tarihi boyunca “oldukça egemendir” (Lal, 1999).

Buna karşın, GSYİH artışının nüfus artışını geçtiği yoğun büyüme, kişi başına reel gelir olarak ölçülen yaşam standartlarında sürekli bir artışa imkan sağlar.

Reynolds'un gösterdiği gibi, yoğun büyüme dönemi, genellikle uzun dönemli bir yaygın büyüme tarafından öncelenir, sık sık birkaç yüzyıl kalıcı olur ve yaygından yoğun büyümeye geçiş dönemleri her ekonomi için belirgin dönüm noktalarıdır. Dönüm noktaları gerçek olarak *kişi başına* gelirden sürekli ve belirgin artışların gözlemlendiği on ya da yirmi yıllık bir dönemdir (Reynolds, 1994). Geçmişte, ağırlıklı olarak tarım ekonomilerinde sürdürülebilir yoğun ekonomik büyüme olasılığı oldukça sınırlıydı. Toprakların müsaitliği ve verimliliği yoğun büyümenin niceliğini belirliyordu fakat bir kez uygun tarımsal arazilerin arzı tükendiğinde azalan getiriler baş göstermiştir. Bu güçler, Malthusçu nüfus dinamikleriyle birleştiğinde birçok klasik iktisatçının öngördüğü, insanlığın büyük çoğunluğu için geçimlik yaşam standartları içeren uzun vadeli bir durağan durumun kaçınılmazlığına ulaşmak pek de şaşırtıcı değildir.

Yoğun büyümeyi tartışırken ilave ayrımlar yapmakta da fayda vardır. Eric Jones (1988) "Smithgil büyüme ve Prometheusçu büyüme" olarak adlandırılan iki biçimdeki yoğun büyüme arasında ayrım yapar. Smithgil yoğun büyüme işbölümü, uzmanlaşma ve ticaretten elde edilebilir verimlilik kazançları üzerinde durur. Bu tür bir büyüme kaynak dağılımından elde edilecek kazançların sınırlılığı nedeniyle nihayetinde azalan getirilerle karşılaşır. Buna karşın Prometheusçu yoğun büyüme teknolojik gelişme ve yeniliklerce ilerletildiği için sürdürülebilirdir. İngiltere'de madene dayalı ekonominin, organik ekonominin yerini aldığı Endüstri Devrimi boyunca Prometheusçu büyümenin ortaya çıkışını görmeye başladığımızda on sekizinci yüzyılın son dönemleridir. Tabii ki, birçok iktisatçının ve iktisat tarihçisinin cevaplandırmaya çalıştığı milyar-dolarlık bir soru bulunur: Neden Prometheusçu büyüme, belirli bir coğrafi alanda (İngiltere) ve neden tarihin belirgin bir anında başlamıştır? (bkz. Landes, 1969, 1990, 1998; Crafts, 1983, 1985; E. Jones, 1988; Wrigley, 1988; Mokyr, 1990, 1993, 2005; Diamond, 1997; Lal, 1999; Jay, 2000; Pomeranz, 2000; Jones, 2001b)

Yoğun Prometheusçu büyüme olgusu Easterlin'in (1996) görüşüne göre özgün bir rejim değişikliğidir. Easterlin dünya iktisat tarihini her biri temel iş şekli, nüfus yerleşiminin temel yapısı ve nüfus ve kişi başına reel GSYİH artış hızı cinsinden özgün karakteristiklere sahip olan üç döneme ayırır. Easterlin'in dönemlendirmesi, ilk olarak, M.Ö. 8000'de sona eren prehistorik dönemden; ikinci olarak, neolitik tarım devriminin başlattığı on sekizinci yüzyılın ortalarına kadar süren yerleşik tarım çağı; ve üçüncü olarak, ekonomik faaliyetin karakterinde ve yapısında büyük bir dönüşüm içeren modern ekonomik büyüme dönemi şeklindedir. Modern büyüme rejiminde ilk olarak, nüfus artışı ile kişi başına gelir arasında pozitif bir Malthusçu ilişki var olmuş ve bu nüfus patlamasına yol açmıştır. Sonunda, bununla birlikte modern büyüme rejimi, "kişi başına gelirden ve teknolojik düzeyde istikrarlı büyüme ile nitelendirilir" ve bu da demografik geçiş başladığında "üretim seviyesi ve nüfus artış hızı arasında negatif bir ilişkiye" yol açar (Galor ve Weil, 2000). Bazı iktisatçılar son zamanlarda sürdürülebilir büyümenin modern deneyiminin hesaplanabilirliğine ek olarak büyüme sürecinin her hikayesinin, uzun dönemli Malthusçu durgunluğa hesap edilebilmesi gerektiğini savundular (bkz. Galor ve Weil, 1999, 2000; Galor ve Moav, 2002; Hansen ve Prescott, 2002; Parente ve Prescott, 2005; ayrıca bkz. kısım 11.21).

11.7 Büyümenin Stilize Olguları

İnandırıcı bir ekonomik büyüme, teorisi açıkça tarihsel deneyimlerinden ortaya çıkmış olan büyümenin stilize olguları ile tutarlı olmalıdır. Herhangi bir büyüme teorisinin tutarlı olması gereken temel ampirik gözlemleri ilk oluşturan Kaldor'dur (1961). Kaldor'un altı stilize olgusu veya yaygın eğilimleri aşağıda (K1–K6) ve P. Romer (1989) tarafından (R7–R11) ve Jones (2001a) tarafından (J12–J14) belirtilen ilave “olgular” ile birlikte gösterilmiştir.

- K1 İşçi başına üretim, verimlilik artış oranının düşmesi için kalıcı bir eğilim olmadan sürekli olarak artar.
- K2 Sermaye–emek oranı sürekli büyümeyi gösterir.
- K3 Sermaye–getiri oranı istikrarlıdır.
- K4 Sermaye–üretim oranı istikrarlıdır.
- K5 Sermaye ve emeğin GSYİH'daki payları istikrarlı kalır.
- K6 Verimlilik artış oranlarında ülkeler arasında belirgin farklılıklar gözleriz.
- R7 Geniş bir ülkeler kesitinde ortalama büyüme oranı kişi başına gelir ile ilintisizdir.
- R8 Büyüme uluslararası ticaretin büyüklüğü ile pozitif ilişkilidir.
- R.9 Büyüme oranları nüfus artışıyla negatif ilişkilidir.
- R10 Büyüme muhasebesi araştırmaları, daima faktör girdilerinin birikiminin tek başına büyümeye katkısının olmadığı sonucunu bulur.
- R11 Yüksek gelirli ülkeler vasıflı ve vasıfsız işçileri cezbeder.
- J12 Ülkeler arasında kişi başına gelirden devasa farklılıklar vardır.
- J13 Bir bütün olarak bütün dünya için ve tek tek ülkeler için büyüme oranları zaman içinde oldukça farklılaşır.
- J14 Dünya gelir dağılımında her bir ülkenin göreceli durumu değişebilir.

Elbette bu stilize olguların hepsi bağımsız değildir. Romer'in (1989) işaret ettiği gibi K2 olgusu, K1 ve K4'ten kaynaklanmaktadır. K4 ve K5 olguları ise K3'ü gerektirmektedir. Romer ayrıca K5'in geçerliliğini de sorgular (ayrıca bkz. Jones, 2004). J13 olgusuna göre iktisatçılar sadece son zamanlarda büyüme oranlarının Malthusçu durgunluktan modern ekonomik büyümeye evrilmesini açıklayabilecek çağdaş bir teori oluşturmaya niyetlenmişlerdir (bkz. Galor ve Weil, 1999, 2000; Hansen ve Prescott, 2002).

11.8 Büyümenin Yaklaşık Nedenlerine Karşı Temel Nedenleri

Temple (1999) büyüme deneyimlerine ilişkin literatür incelemesinde, 1960'dan beri elde edilen önemli tarih derslerinden birinin bazı ülkeler “mucize yaratmayı” başarmış iken diğer ülkelerin “büyüme felaketleri” yaşadığının altını çizmiştir. İktisatçılar, mucize ekonomilerin deneyimlerini analiz ederken, “diğer ülkelerdeki büyüme oranlarını etkileyebilecek ekonomik politikaların değerlendirmede yardımcı olacak bu olayları kullanmaya” ihtiyaç duyuldu (Lucas, 1993). Ancak bu,

iktisatçılar için kullanılabilir veri kitlesinin anlamlandırılmasında araştırmacılara, yardımcı teorik altyapılara sahip olunmadan yapılamaz. Lucas'ın ileri sürdüğü gibi, Doğu Asya deneyiminden değerli dersler çıkartmaya muktedir olabilmek için, "kısaca, bir teoriye ihtiyaç var". Bu temayı yineleyerek Temple (1999) iktisatçılara kilit sorunun muhtemelen ne olacağını hatırlatır: "Neden diğerleri fakir kalırken bazı ülkeler zengin olmuştur? İktisatçılar için yanıtlanacak daha kökten bir soru düşünmek hayli zordur".

Büyüme teorisindeki gelişmelerin analizinde, büyümenin yaklaşık ve temel nedenlerini birbirinden ayrıarak başlamak faydalıdır. Yaklaşık nedenler sermaye, emek ve bu girdilerin verimliliğini etkileyen ölçek ekonomileri ve ayrıca teknolojik değişim gibi faktör girdilerinin birikimiyle ilgili değişkenlerle ilgilidir. Denison (1967, 1974, 1985), Jorgensen (1996, 2001) ve Maddison (1972, 1987, 1995) gibi büyüme hesaplaması yapanların araştırmaları, büyümenin çeşitli yaklaşık nedenlerinin faydalı bir sınıflandırmasını sağlamışlar ve neo-Keynesyen, neo-klasik ve içsel büyüme teorileri bu yaklaşık değişkenlerin modellenmesi üzerine yoğunlaşmaya yönelmişlerdir. Ancak, bir kez büyümenin bu yaklaşık belirleyicilerinin etkilerini değerlendirdiğimizde daha derin bir soruyla karşı karşıya bırakılırız: "Neden bazı ülkeler insan ve fiziki sermaye birikiminde ve yeni fikir ve bilgilerin üretilmesinde veya adapte edilmesinde diğerlerinden daha iyidir?" Bu, incelemeye ihtiyaç duyduğumuz büyümenin temel belirleyicisidir (bkz. Rodrik, 2003).

Büyümenin temel ya da derin kaynakları ülkelerin üretim faktörlerini biriktirme ve bilgi üretimine yatırım yapma yeteneği ve kapasitesi üzerinde önemli bir etkisi olan değişkenlerle ilgilidir. Örneğin, Temple (1999) büyüme üzerinde geniş etkileri olan şunları ele alır: nüfus artışı, finans sektörünün etkisi, genel makro-ekonomik ortam, ticaret rejimleri, devletin büyüklüğü, gelir dağılımı, politik ve sosyal ortam. Bu listeye Gallup ve diğ. (1998) coğrafyanın unutulmuş etkisini de eklemiştir. Büyümenin yaklaşık nedenlerinden temel nedenlerine hareket etmek, ayrıca dikkat yoğunluğunu bir ekonominin kurumsal çerçevesine ve onun "toplumsal yeterliliğine" (Abramovitz, 1986), "sosyal altyapısına" (Hall ve Jones, 1997, 1999) veya "tali değişkenlere" (Baumol ve diğ., 1994) kaydırır. Başarılı bir büyüme ve kalkınma için şimdi, "iyi" yönetim, kurumlar ve teşvik edici altyapıların önemli birer ön koşul olduğu düşüncesine dair yaygın bir kabul söz konusudur (World Bank, 1997, 2002).

Ekonomik büyüme analizi üzerine tarihsel incelemesinde Rostow (1990), on sekizinci yüzyıldan günümüze kadar büyüme teorilerinin bir formülasyona veya başka bir evrensel denkleme veya üretim fonksiyonuna dayandırılmış olduğu gibi merkezi bir önerme ileri sürmektedir. Adelman (1958) tarafından formüle edildiği gibi, bu (11.4) numaralı denklemde şöyle gösterilebilir:

$$Y_t = f(K_t, N_t, L_t, A_t, S_t) \quad (11.4)$$

Burada, K_t , N_t ve L_t sırasıyla, sermaye stoğundan gelen hizmetleri, doğal kaynakları (coğrafya) ve emek kaynaklarını temsil eder, A_t bir ekonominin uygulanabilir bilgi stoğunu ve S_t Abramovitz'in (1986) daha yakın zamanda ekonominin içinde işlev gördüğü "sosyal yetenek" olarak adlandırdığı ve Adelman'ın adlandır-

masıyla “sosyokültürel çevreyi” temsil eder. Daha çağdaş modeller fiziki sermaye ve insan sermayesini ayırmaktadır. Aslında birçok yazar, insan sermayesini ekonomik büyümenin kilit bileşeni olarak görür (Lucas, 1988; Galor ve Moav, 2003). Heckman (2003), örneğin Çin’in fiziksel sermaye birikimine göre eğitimde ortalamasının altındaki yatırım harcamasının büyük olasılıkla Çin’de ilerlemeyi geciktiren “ciddi bir politik bozulma” olduğunu iddia eder. Goldin (2001) ise ABD’nin yirminci yüzyıldaki ekonomik başarılarının çoğunu insan sermayesi birikimine atfeder.

Rostow’a göre (1990), “Hume’un ekonomik yazılarına, Adam Smith’in, *Ulusların Zenginliği*’ne ve en son neo-klasik büyüme modeline temel eşitlik gibi bir şey yerleştirilmiştir ve hemen hemen her formülasyon bu ikisinin arasındadır”. Bu evrensel eşitlik, ekonomik büyümenin yaklaşık ve temel nedenlerini birlikte kapsar ve Abramovitz bu faktörlerin önemine 50 yıl önce dikkat çekmiştir (bkz. Nelson, 1997). Açıkçası S_p ekonomik olmayan faktörlerin etkisinin yanı sıra, büyüme potansiyelini ve ekonominin performansını etkileyebilecek kurumları, teşvikleri, girişimci yeteneklerin tahsisini belirleyen tüzük ve yönetmelikler de dahil olmak üzere, ekonomik değişkenleri içerir (Baumol, 1990). Bu nedenle son yıllarda iktisatçıların, büyümenin “derin” belirleyicileri konusundaki araştırmaları kurumların ve teşvik edici yapıların (North, 1990; Olson, 2000), ticaret ve dışa açıklığın (Krueger, 1997; Dollar ve Kraay, 2003), oldukça göz ardı edilmiş olan coğrafyanın etkilerinin (Bloom ve Sachs, 1998) önemini vurgulamalarına yol açmıştır. Adam Smith’in büyümenin bu “derin” belirleyicilerden üçünün 200 yıl önce altını çizmiş olduğunun unutulmaması gerekir!

11.17–11.20 kısımları arasında ekonomik büyümenin derin belirleyicilerini daha detaylı bir şekilde inceleyeceğiz fakat ilk olarak 11.8–11.10 kısımları arasında büyüme teorisinin yirminci yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar etkisini sürdürmekte olan üç temel dalgasının incelemesini yapacağız. Büyümenin yaklaşık belirleyicilerini vurgulayan bu üç yaklaşım:

1. Neo-Keynesyen Harrod–Domar modeli;
2. Neo-klasik Solow–Swan modeli; ve
3. Romer–Lucas’dan ilham alan içsel büyüme modelidir.

Her durumda da geliştirilen fikirler çoklu keşfin ilginç örneklerini temsil eder. İlk ilgi dalgası Roy Harrod (1939, 1948) ve Evsey Domar’ın (1946, 1947) neo-Keynesyen çalışması üzerine yoğunlaşmıştır. 1950’lerin ortalarında neo-klasik büyüme modelinin Robert Solow (1956) ve Trevor Swan (1956) tarafından geliştirilmesi 1970–86 arasında görece ihmal edilmiş, bir süre sonra yeniden ateşlenmiş olan daha kalıcı ve önemli ikinci ilgi dalgasını uyarmıştır (Mankiw ve diğ., 1992; Mankiw, 1995; Klenow ve Rodriguez-Clare, 1997a, 1997b). Paul Romer (1986) ve Robert Lucas’ın (1988) araştırmalarıyla başlayan üçüncü ve en yeni dalga, neo-klasik model ile ilgili algılanan teorik ve ampirik eksikliklere yanıt olarak ortaya çıkan içsel büyüme teorisinin gelişmesini sağlamıştır (P. Romer, 1994a; Crafts, 1996; Blaug, 2002).

11.9 Harrod–Domar Modeli

Keynes'in *Genel Teorisi*'nin 1936'da yayınlanmasını takiben bazı iktisatçılar kapitalist piyasa ekonomilerinin uzun dönem dinamiklerini araştırmak için Keynes'in statik kısa dönemli teorisini dinamikleştirmeye çalıştılar. Roy Harrod (1939, 1948) ve Evsey Domar (1946, 1947) birbirlerinden bağımsız olarak, bir ekonominin büyüme oranını onun sermaye stoğu ile ilişkilendiren teoriler geliştirdiler. Keynes yatırımların toplam talep üzerine etkisini vurgularken, Harrod ve Domar yatırım harcamalarının bir ekonominin üretken kapasitesini de yükselteceğinin altını çizdiler (arz-yanlı etki). Dinamik bir ortamda denge için gerekli koşulları belirlemek için, Keynesyen kısa dönemli makroekonomi üzerine inşa edilen Harrod'un teorisi Domar'inkinden daha fazla iddialı olsa da bundan sonra yapacaklarımız bu iki önemli iktisatçının ilgili katkıları arasında ince farkları görmezden gelerek, sadece "Harrod–Domar modelini" esas alacağız.

Harrod–Domar modelinin başlıca gücü, basit olmasıdır. Model, dışsal bir işgücü artış oranı (n), sabit faktör oranları sergileyen (sabit sermaye–emek oranı, K/L) veri bir teknoloji ve sabit sermaye–üretim oranı (K/Y) varsayar. İki sektörlü (hanehalkı ve firmalar) bir ekonomi varsayarak basit ulusal gelir eşitliğini (11.5)'teki gibi şöyle yazabiliriz:

$$Y_t = C_t + S_t \quad (11.5)$$

Burada $Y_t = GSY\dot{I}H$, C_t = tüketim ve S_t = tasarrufu göstermektedir. Bu basit ekonomide denge (11.6)'yı gerektirir:

$$I_t = S_t \quad (11.6)$$

Denklem (11.6)'yı (11.5) içine yazarak (11.7)'yi elde ederiz:

$$Y_t = C_t + I_t \quad (11.7)$$

Harrod–Domar modeli çerçevesinde reel GSYİH'nın, yatırım harcamalarının (I) GSYİH içindeki payı ile orantılı olduğu varsayılır ve büyüyen bir ekonomide sermaye stoğuna net ilaveler gereklidir. Sermaye stoğunun zaman içindeki evrimi (11.8) numaralı denklemde verilmiştir:

$$K_{t+1} = (1 - \delta)K_t + I_t \quad (11.8)$$

Burada δ sermaye stoğunun amortisman (yıpranma) oranıdır. Toplam sermaye stoğunun büyüklüğü (K) ile toplam GSYİH arasındaki ilişki, sermaye–üretim oranı ($v = K/Y$) olarak bilinir ve sabit kabul edilir. Bu veriyken biz bunu $K/Y = v$ olarak tanımlar, ayrıca bunu $v = \Delta K / \Delta Y$ izler (burada $\Delta K / \Delta Y$ sermaye–üretim artış oranıdır). Eğer biz toplam yeni yatırımların toplam tasarruflar tarafından belirlendiğini varsayarsak, Harrod–Domar modelinin esası şu şekilde ortaya konulabilir. Toplam tasarrufların denklem (11.9)'da gösterildiği gibi GSYİH'nın (Y) bir oranı (s) olduğunu varsayarsak:

$$S_t = sY_t \quad (11.9)$$

$K = vY$ ve $I_t = S_t$ olduğunda biz denklem (11.8)'i (11.10) olarak şöyle yazabiliriz:

$$vY_{t+1} = (1 - \delta)vY_t + sY_t \quad (11.10)$$

Denklem (11.10)'in v ile bölünmesi, sadeleştirilmesi ve her iki tarafından Y_t 'nin çıkarılması yoluyla denklem (11.11) elde edilir:

$$Y_{t+1} - Y_t = [s/v - \delta]Y_t \quad (11.11)$$

Bunun da Y_t 'ye bölünmesiyle denklem (11.12) elde edilir:

$$[Y_{t+1} - Y_t]/Y_t = (s/v) - \delta \quad (11.12)$$

Burada $[Y_{t+1} - Y_t]/Y_t$, GSYİH'nin büyüme oranıdır. $G = [Y_{t+1} - Y_t]/Y_t$ eşitliğini sağlayarak biz Harrod-Domar büyüme denklemini (11.13) olarak şöyle yazabiliriz:

$$G = s/v - \delta \quad (11.13)$$

Bu açıkça GSYİH'nin büyüme oranını (G), tasarruf oranının (s) sermaye-üretim oranına (v) bölümü tarafından belirlendiğini belirtir. Tasarruf oranı arttıkça, sermaye-üretim oranı ve yıpranma oranı düşer, ekonominin büyümesi hızlanır. Aşağıdaki tartışmada yıpranma oranını göz ardı edeceğiz ve Harrod-Domar modelinin denklem (11.14)'te temsil edildiğini düşüneceğiz:

$$G = s/v \quad (11.14)$$

Böylece denklem (11.14)'ten de görüleceği gibi Harrod-Domar modeli "geleştirilmiş büyüme çabaları içinde sermaye birikiminin öncelikli önemini onaylamaktadır" (Shaw, 1992).

Harrod-Domar modeli, Bhagwati'nin yeniden gündeme getirdiği gibi, yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde kalkınma iktisadı literatüründe müthiş etkili oldu ve ekonomik planlama çerçevesi içinde kilit değişti. "Bu popüler modelin sonuçları dramatik ve güven vericiydi. Bu merkezi kalkınma sorununun sadece yatırıma ayrılmış kaynakları artırmak olduğunu öne sürdü" (Bhagwati, 1984). Örneğin, gelişmekte olan bir ülke yıllık yüzde 2'lik bir kişi başına düşen gelir artışı oranı elde etmek isterse (bu durumda yaşam standardı her 35 yılda bir ikiye katlanır) ve nüfusun yıllık yüzde 2 arttığı tahmin ediliyorsa, o zaman ekonomi planlamacıları yüzde 4'e eşit bir GSYİH büyüme (G) oranı hedeflemeye ihtiyaç duyacaklardı. Eğer $v = 4$ ise, bu G 'ye sadece GSYİH'nin yüzde 16'lık veya 0,16 arzu edilen tasarruf oranı (s) ile ulaşılabileceği sonucunu doğurur. Eğer $s^* > s$ ise o zaman tasarruf açığı vardır ve planlamacılar bu boşluğu kapatmak için politikalar tasarlarlar.

Harrod-Domar modelinde, büyüme oranı tasarruf oranıyla pozitif ilişkili olduğundan dolayı kalkınma iktisatçıları 1950'ler boyunca araştırma performanslarını az gelişmiş ekonomilerin kendi kendini sürdüren bir büyüme patikasına sıçramaları için özel tasarruf oranlarını nasıl yükseltileceğini anlamak üzerine yoğunlaşmışlardır (Lewis, 1954, 1955; Rostow, 1960; Easterly, 1999). 1950'lerin çağdaş kalkınma fikirlerini yansıtan bir biçimde, hükümetlerin maliye politikalarının, bütçe

fazlalarının özel tasarrufları ikame edebilmesi nedeniyle özel bir rol oynayacağı düşünülmüştür. Eğer yerel finans kaynakları arzu edilen büyüme hedefine ulaşmada yetersiz iseler, o zaman dış yardımlar “tasarruf açığını” giderecektir (Riddell, 1987). Yardım gereksinimi (Ar) basitçe $s^* - s = Ar$ şeklinde hesaplanabilir (Chenery ve Strout, 1966). Ancak, Harrod–Domar yaklaşımının temel zayıflığı sabit sermaye–üretim oranı varsayımdır. Eğer v ’nin tersi ($1/v$), yatırımların verimliliği ise (ϕ) denklem (11.14)’ü yeniden aşağıdaki gibi yazabiliriz:

$$G = s\phi \quad (11.15)$$

Ne yazık ki, Bhagwati’nin (1993) gözlemlediği gibi, yatırımların etkinliği veri değildir, ancak politik çerçevenin etkinliğini ve içinde yatırım kararlarının alındığı teşvik yapılarını yansıtır. Hindistan’ın 1980’lerden önceki zayıf büyüme performansı “hayal kırıklığı yaratan tasarruf performansını değil hayal kırıklığı yaratan verimlilik performansını yansıtır (Bhagwati, 1993). Dolayısıyla büyüme–yatırım ilişkisinin büyümeyi etkileyen birçok faktör nedeniyle “zayıf ve istikrarsız” olduğu ortaya çıkmıştır (Easterly, 2001a). Ayrıca iktisatçılar kısa süre içinde “yardım gereksinimleri” veya “finansman açığı” modelinde bir ikinci büyük kusur fark ettiler. Model, yardım akımlarının bire bir yatırımlara yöneleceğini varsayıyordu. Fakat tasarruf açığının kapatılması amacı ile gelen yabancı yardımların toplam tasarrufları artırmasının gerekli olmadığı kısa sürede görüldü. Yardımlar bire bir yatırımlara gitmiyordu. Aslında, pek çok durumda gelen yardımlar yatırımların verimliliğinde azalma ile birlikte iç tasarrufların azalmasına neden oluyordu (Griffin, 1970; White, 1992). Boone’un (1996) araştırması yabancı yardımların yardım alan ülkelerin çoğunda büyüme oranlarını yükseltmediğini doğrular. Bir başka sorun ise pek çok gelişmekte olan ülkede kamu sektöründe uygulanan “zayıf bütçe kısıtları” Bhagwati’nin “işten kaçınma” olarak adlandırdığı bir iklim yaratmıştır. Kamu sektörü işletmelerinin hükümet tasarruflarına ilaveler yapmak amacıyla kar elde etmede sık sık başarısız olması bu nedenle pek de şaşırtıcı değildir. Kısacası, 1950 sonrası dönemin uzunca bir kısmında kalkınma düşüncesine egemen olmuş olan “sermaye köktenciliği” ve “yardımla finanse edilen yatırım fetişi”, “tarifi zor büyüme arayışlarında” iktisatçıları yanlış bir patikaya sürüklemiştir (King ve Levine, 1994; Easterly, 2001a, 2003; Easterly ve diğ., 2003; Snowden, 2003a). Nitekim eski Dünya Bankası ekonomisti William Easterly (1999), Harrod–Domar modelinin ölüme uzak olduğunu ve akademik literatürde uzun zaman önce ölmüş olsa bile büyük uluslararası finans kurumları içinde çalışan iktisatçılar üzerinde hatırı sayılır nüfuzunun devam ettiğini ileri sürmektedir. Easterly, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Inter-Amerikan Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nde çalışan iktisatçıların hala sık sık belirli ülkelerin büyüme hedeflerine ulaşmak için gereken yatırım ve yardım ihtiyaçlarını hesaplamak için sırasıyla Harrod–Domar–Chenery–Strout metodolojisini kullanmakta olduğunu gösterir. Bununla birlikte, Easterly bire–bir bazda yatırımlara yönelen yardım girişlerinin ve kısa dönemde büyüme ve yatırım arasında sabit bir doğrusal ilişkinin var olduğuna dair kanıtların “sağlıklı bir şekilde reddedildiğini” inandırıcı bir biçimde ortaya koymuştur.

Harrod–Domar çerçevesinin bir başka zayıflığı ise emek ve sermaye arasında sıfır ikame olduğu (sabit faktör oranlı üretim fonksiyonu) varsayımdır. Bu, uzun

dönemli büyüme ile ilgili bir model için “önemli” ama uygun olmayan bir kabuldür. Harrod–Domar modelinin bu varsayımı ayrıca “bir ekonomik sistemin uzun dönemde dahi olsa da en iyi dengesinin bir bıçak-sırtı büyüme dengesi olduğu” ünlü istikrarsızlık koşuluna yol açar (Solow, 1956). Harrod’un modelinde tam istihdam ile istikrarlı bir büyüme elde etme olasılığı düşüktür. Bir ekonomi sadece çok özel durumlarda, hem emek hem de sermayenin tam istihdamda olduğu dengede kalacaktır. Solow’un (1988) Nobel Ekonomi Ödülü Konferansı’nda belirttiği gibi, bir Harrod–Domar dünyasında istikrarlı büyüme elde etmek “mucizevi bir şans” olacaktır. Sorun, teknolojinin esnek olmadığı bir üretim fonksiyonu varsayımından kaynaklanmaktadır. Harrod–Domar modelinde sermaye–üretim oranı (K/Y) ve sermaye–emek oranı (K/L) sabit varsayılmıştır. Büyüme modelinde K ve Y ’nin dengenin sürdürülebilmesi için daima aynı oranda büyümesi gerekeceği anlamına gelir. Ancak modelin aynı zamanda sabit sermaye–emek oranı (K/L) varsayımından dolayı, K ve L ’nin de aynı oranda büyümesi gerekir. Bu nedenle, işgücünün (L) nüfus artış hızı (n) ile aynı oranda arttığını kabul edersek, o zaman dengenin modelde muhafaza edilebilmesinin tek yolunun $n = G = s/v$ olduğu sonucuna varabiliriz. Sadece $n = G$ olması tamamen rastlantısal olacaktır. Eğer $n > G$ ise, sonuç sürekli artan işsizlik olacaktır. Eğer $G > n$ ise, sermaye stoğu artan bir şekilde atılacak ve üretimin büyüme oranı $G = n$ olana kadar yavaşlayacaktır. Böylece, K ve L ’nin aynı oranda büyümediği zaman, ekonomi “bıçak sırtı” büyüme patikası dengesine gelecektir. Ancak bu özelliğin, büyümenin gerçek deneyimlerine uymadığını gösteren bulgular ağırlıklıdır (Harrod–Domar modelinin daha detaylı bir incelemesi için bkz. Hahn ve Matthews, 1964; H. Jones, 1975).

11.10 Solow Neo-klasik Büyüme Modeli

Solow (1956, 1957) ve Swan’ın (1956) ufuk açıcı katkılarını takiben neo-klasik model, büyüme analizi için, en azından akademi içinde, egemen yaklaşım oldu. İktisatçılar, 1956 ve 1970 yılları arasında Solow neo-klasik büyüme modeli olarak bilinen “eski büyüme teorisini” geliştirdiler (Solow, 2000, 2002). Solow modeli devlet sektörünün olmadığı bir kapalı ekonomiyi neo-klasik bir üretim fonksiyonu çerçevesi üzerine inşa ederek tasarrufların, nüfus artışının ve teknolojik gelişimini büyüme üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. İçsel büyüme teorisindeki son gelişmelere rağmen, Solow modeli ekonomik büyüme konusundaki bütün tartışmalarda temel başlangıç noktası olarak kalmıştır. Mankiw’in (1995, 2003) belirttiği gibi, uygulama yapan makroiktisatçılar uzun-dönem büyüme hakkındaki sorulara yanıt vermek zorunda olduklarında genellikle basit neo-klasik büyüme modeli ile başlarlar (ayrıca bkz. Abel ve Bernanke, 2001; Jones, 2001a; Barro ve Sala-i-Martin, 2003).

Solow modelinin kilit varsayımları şunlardır: (i) basitleştirmek amacıyla, ekonominin bir sektörlü ve hem tüketim hem de üretim amacıyla kullanılabilen tek tip bir mal ürettiği bir ekonomi olduğu varsayılmıştır; (ii) ekonomi uluslararası hareketlere kapalıdır ve kamu sektörü göz ardı edilmiştir; (iii) tasarruf edilen tüm üretim yatırıma dönüşür; bir diğer ifadeyle, Solow modelinde ayrı bir yatırım fonksiyonunun olmamasıyla planlanan tasarrufların daima planlanan yatırımlara

eşit olmasıyla Keynesyen sorunlar ortadan kaldırılmıştır; (iv) model uzun-dönem olarak düşünüldüğünden dolayı için Keynesyen istikrar problemleri söz konusu değildir; diğer bir deyişle, tam fiyat esnekliği varsayımı ve paranın yansızlığı geçerli olup ve ekonomi daima potansiyel (doğal) toplam üretim düzeyinde üretim yapmaktadır; (v) Solow, Harrod-Domar'ın sabit sermaye-üretim (K/Y) ve sabit sermaye-emek oranı (K/L) varsayımlarını reddeder; (vi) teknolojik gelişme oranı, nüfus artışı ve sermaye stoğunun yıpranma oranı tamamen dışsal olarak belirlenir.

Bu varsayımlar altında, Solow modelindeki üretim fonksiyonu, tüketim fonksiyonu ve sermaye birikimi süreci olarak adlandırılan üç kilit ilişkiyi oluşturmaya odaklanabiliriz.

Üretim Fonksiyonu

Solow büyüme modeli, neo-klasik toplam üretim fonksiyonu (11.16) üzerine kurulmuş ve büyümenin *yaklaşık* nedenlerine yoğunlaşmıştır:

$$Y = A F(K, L) \quad (11.16)$$

Burada Y reel üretim, K sermaye, L emek girdisi ve dışsal ve basitçe zamana bağlı olarak kabul edilen A , teknoloji ölçütü olarak kabul edilmiştir (girdilerin üretim fonksiyonu yoluyla ürüne dönüştürülebilirliği). Bazen, A , "toplam faktör verimliliği" olarak da adlandırılır. Solow modelinde dışsal teknoloji varsayımının ne anlama geldiği konusunda net olmak oldukça önemlidir. Neo-klasik büyüme teorisinde teknoloji, bir kamu malı varsayılmıştır. Bu durum dünya ekonomisine uygulandığında her bir ülkenin serbestçe ulaşılabilir olan aynı bilgi stoğunu paylaşıyor olduğu anlamına gelir; bir diğer ifadeyle, bütün ülkeler aynı üretim fonksiyonuna sahiptir. Mankiw (1995), teknolojiyi bir kamu malıymış gibi değerlendiren neo-klasik varsayımı savunurken, görüşünü şöyle sunar:

Üretim fonksiyonu, anlam olarak belirli bir üretim sürecinin açıklanması biçiminde görülmemelidir, girdi miktarlarının çıktı miktarlarına dönüştürüldüğü bir yol haritası gibi düşünülmelidir. Farklı ülkelerin aynı üretim fonksiyonuna sahip olduğunu söylemek, hemen hemen, eğer aynı girdilere sahiplerse aynı ürünü üreteceklerdir demektir. Farklı ülkelerin farklı girdi seviyeleriyle, mal ve hizmet üretmek için kesin olarak aynı üretim süreçlerine dayanmasına gerek yoktur. Bir ülkenin sermaye stoğunu iki katına çıkarması, her bir işçi için iki kat daha fazla kürek anlamına gelmez. Aksine, bu küreklerin iş makineleriyle yer değiştirmesi anlamına gelir. Ekonomik büyümeyi modelleme amacıyla, bu değişiklik tamamen yeni bir üretim fonksiyonuna geçiş değil, aynı üretim fonksiyonu üzerinde bir hareket olarak görülmelidir.

Daha sonra göreceğimiz gibi (kısım 11.15), birçok iktisatçı bu yaklaşımla hemfikir olmamakta ve uluslar arasında önemli teknolojik açıkların bulunduğunu iddia etmektedirler (bkz. Fagerberg, 1994; P. Romer, 1995). Ancak, Solow modelini incelememizde ilerlemek için teknoloji bir kamu malı olarak ele alınmaya devam edecektir.

Kolaylık olması açısından, ilk olarak, teknolojik ilerlemenin olmadığı bir durumu kabul ederek başlayalım. Belirli bir teknolojik durum varsayımını yapmak, bize işçi başına üretim ve işçi başına sermaye arasındaki ilişkiye konsantre olabil-

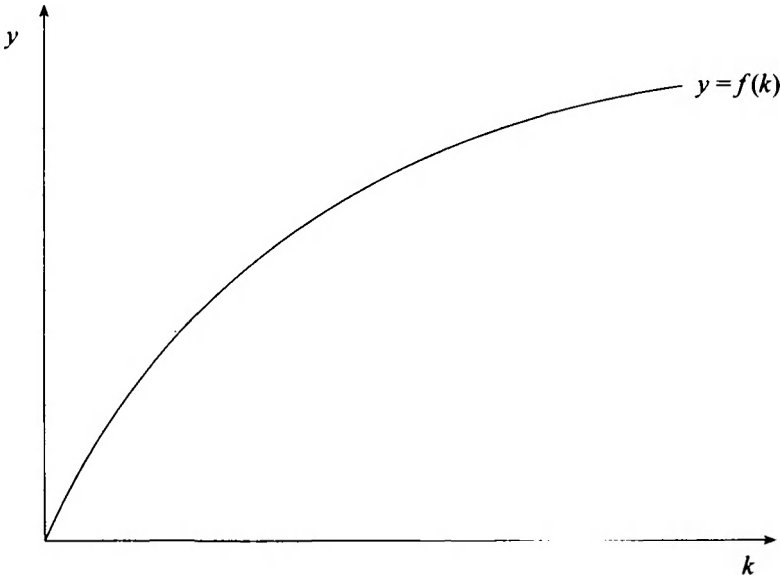
memize olanak sağlayacaktır. Bu nedenle (11.16) numaralı denklemi şu şekilde yazabiliriz:

$$Y = F(K, L) \quad (11.17)$$

(11.17)'de verilen toplam üretim fonksiyonunun "uygun yapıda" olduğu, bir başka deyişle, aşağıdaki üç koşulu sağladığı varsayılır (bkz. Inada, 1963; D. Romer, 2001; Barro ve Sala-i-Martin, 2003; Mankiw, 2003). Birincisi, $K > 0$ ve $L > 0$ 'ın bütün değerleri için, $F(\cdot)$, sermaye ve emeğe göre pozitif fakat azalan marjinal getiri ortaya koyar; bir diğer ifadeyle $\partial F / \partial K > 0$, $\partial^2 F / \partial K^2 < 0$, $\partial F / \partial L > 0$, ve $\partial^2 F / \partial L^2 < 0$. İkincisi, üretim fonksiyonu ölçeğe göre sabit getirilidir, başka bir deyişle, $F(\lambda K, \lambda L) = \lambda Y$; yani girdileri λ kadar artırmak toplam üretimi de λ kadar artıracaktır. Eğer $\lambda = 1/L$ olursa $Y/L = F(K/L)$ olacaktır. Bu varsayım (11.17)'nin aşağıdaki gibi yoğun formunda (11.18) olarak yazılabilesine olanak sağlar. Burada $y =$ işçi başına üretim (Y/L) ve $k =$ işçi başına sermayedir (K/L):

$$y = f(k), \text{ bütün } k\text{'ler için } f'(k) > 0, \text{ ve } f''(k) < 0 \quad (11.18)$$

Denklem (11.18) işçi başına üretimin sermaye–emek oranının pozitif bir fonksiyonu olduğunu ve azalan getiriye sahip olduğunu gösterir. Ölçeğe göre sabit getirinin kilit varsayımı, ekonomi yeterince büyük, bir diğer ifadeyle ilave işbölümü ve uzmanlaşmanın Smithgil faydaları hali hazırda tüketilmiş, dolayısıyla işgücü bakımından ekonominin büyüklüğü işçi başına üretim üzerinde bir etkiye sahip olmadığını belirtir. Üçüncüsü, Sermaye–emek oranı sonsuza ($k \rightarrow \infty$) yaklaşırken, sermayenin marjinal ürünü (MPK) sıfıra yaklaşır; sermaye–emek oranı sıfıra yaklaşırken sermayenin marjinal ürünü sonsuza gider ($MPK \rightarrow \infty$).

Şekil 11.3 Neo-klasik toplam üretim fonksiyonu

Şekil 11.3 yukarıdaki koşullara sahip olan neo-klasik toplam üretim fonksiyonunun yoğun biçimini göstermektedir. Diyagramın da gösterdiği gibi, veri bir teknoloji için sermaye–emek oranını (işçi başına daha fazla araç-gereç) yükselten her ülke işçi başına daha yüksek üretim elde edecektir. Ancak, azalan verimler nedeniyle işçi başına sermaye birikiminden (sermaye derinleşmesi) kaynaklanan işçi başına üretim üzerindeki etki, sürekli biçimde azalacaktır. Böylece k 'daki belirli bir artış için y üzerindeki etki, sermayenin nisbi olarak kıt olduğu ekonomilerde, sermayenin nisbi olarak bol olduğu ekonomilerden daha büyük olacaktır. Bir diğer ifadeyle, sermaye birikimi gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla emek verimliliği üzerinde daha çarpıcı bir etkiye sahip olmak durumundadır.

Üretim fonksiyonunun eğimi $MPK = f(k + 1) - f(k)$ biçiminde ifade edilen sermayenin marjinal ürününü ölçer. Solow modelinde MPK , gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha büyük olmalıdır. Sermaye hareketlerine herhangi bir kısıtlama getirmemiş olan açık bir ekonomide, bu nedenle, *ceteris paribus*, zengin ülkelerden fakir ülkelere doğru daha yüksek potansiyel getiri ile cezbedilmiş sermaye akışı ve böylece sermaye birikimi sürecinin hızlanmasını görmeyi beklemeliyiz.

Tüketim Fonksiyonu

İşçi başına üretim pozitif olarak işçi başına sermayeye bağlı olduğu için, sermaye–emek oranının zaman içinde nasıl bir seyir izlediğini anlamaya ihtiyacımız vardır. Sermaye birikimi sürecini incelemek için ilk olarak tasarrufun belirlenmesini açıkça belirtmemiz gerekir. Kapalı bir ekonomide toplam üretim = toplam gelir ve tüketim (C) ve yatırım (I) = tasarruf (S) olarak adlandırılan iki bileşeni kapsar. Bu nedenle denklem (11.19)'u gelir için şöyle yazabiliriz:

$$Y = C + I \quad (11.19)$$

ya da diğer bir ifadeyle, $Y = C + S$

Burada basit tasarruf fonksiyonu $S = sY$ dir, s gelirin tasarruf edilen bölümünü belirler ve $1 > s > 0$ 'dır. (11.19)'u (11.20) olarak tekrar şöyle yazabiliriz:

$$Y = C + sY \quad (11.20)$$

Kapalı ekonomi varsayımı altında, özel iç tasarruf (sY) iç yatırıma (I) eşit olmak durumundadır.

Sermaye Birikimi Süreci

Bir ülkenin zaman içindeki bir anda sermaye stoğu (K) tesis, makine ve altyapıdan oluşur. Her yıl sermaye stoğu belli bir oranda yıpranır. δ parametresi bu yıpranma sürecini temsil eder. Sermaye stoğundaki bu azalma eğilimine karşı sermaye stoğuna her yıl ilave yapan yatırım harcaması (I) vardır. Bu nedenle, bu iki güç veri iken, sermaye stoğunun gelişimi için aşağıdaki denklemi yazabiliriz:

(11.21) denklemini işçi başına yeniden yazdığımızda denklem (11.22)'yi elde ederiz:

$$K_{t+1}/L = sY/L + K/L - \delta K/L \quad (11.22)$$

(11.22)'nin her iki tarafından K_t/L 'yi çıkardığımız takdirde (11.23)'e ulaşırız:

$$K_{t+1}/L - K/L = sY/L - \delta K/L \quad (11.23)$$

Neo-klasik büyüme teorisinde, sermaye birikimi Solow modelinin temel fark denklemi olan denklem (11.24)'e göre gelişir:

$$\dot{k} = sf(k) - \delta k \quad (11.24)$$

Burada $\dot{k} = K_{t+1}/L - K_t/L$ işçi başına sermaye girdisindeki değişim ve $sf(k) = sy = sY/L$ işçi başına tasarruflar (= yatırım). $\delta k = \delta K/L$ terimi sermaye-emek oranını korumak için gerekli olan işçi başına “yatırım gereksinimlerini” temsil eder. Solow modelindeki durağan-durum koşulu denklem (11.25)'te verilmiştir:

$$sf(k^*) - \delta k^* = 0 \quad (11.25)$$

Böylece, durağan durumda $sf(k^*) = \delta k^*$ olur; bir diğer ifadeyle, işçi başına yatırım işçi başına yıpranmayı ancak karşılayabilir ve işçi başına sermaye sabit kalır.

Modeli işgücünün büyümesine izin vermesi için genişletmek nispeten basittir. Solow modelinde işgücüne katılım oranı sabit varsayılmıştır, böylece işgücü içsel olarak belirlenen nüfus artış oranına = n eşit olarak sabit bir oranda büyür. Çünkü $k = K/L$, nüfus artışı, emek arzını artırarak, k 'yı düşürecektir. Bu nedenle, nüfus artışı k üzerinde yıpranma ile aynı etkiye sahiptir. Bizim (11.24)'ü nüfus artışının etkisini gösterecek biçimde değiştirmemiz gereklidir. Temel fark denklemi şimdi şöyle olur:

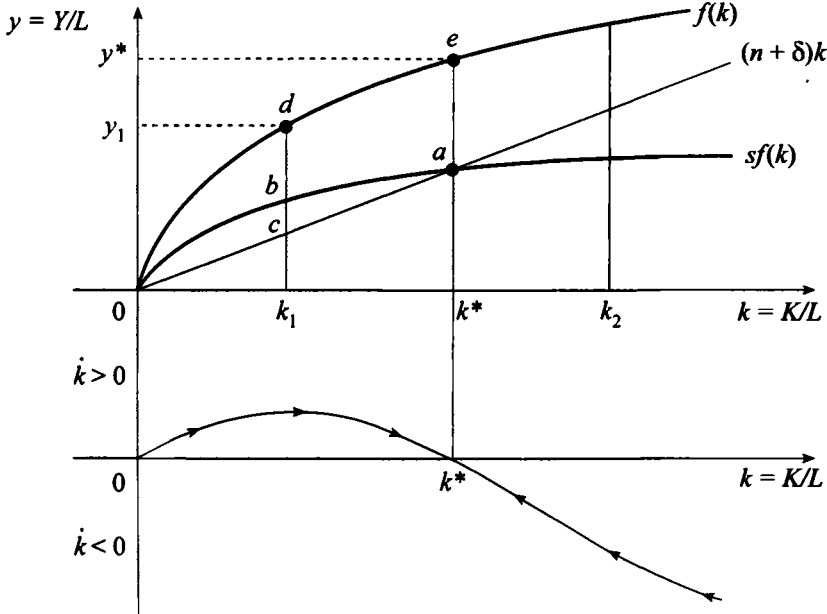
$$\dot{k} = sf(k) - (n + \delta)k \quad (11.26)$$

Biz $(n + \delta)k$ ifadesini, birim işçi başına sermaye stoğunu sabit tutmak için “gerekli” ya da “başa-baş” yatırım olarak düşünebiliriz. k 'nın düşüşünü engellemek için yıpranmayı telafi edecek kadar yatırım gereklidir. Bu, denklem (11.26)'daki $(\delta)k$ terimidir. Bir miktar yatırım ayrıca gereklidir çünkü emek miktarı n oranında büyür. Bu (11.26)'deki $(n)k$ terimidir. Bundan dolayı, sermaye stoğu sadece k 'yı durağan tutmak için $(n + \delta)$ oranında büyümelidir. Birim işçi başına yatırım “başa baş” yatırım için gerekli olan yatırımdan büyük olduğunda k yükselecektir ve bu durumda ekonomi “sermaye derinleşmesi” yaşıyor olacaktır. Solow modelinin yapısı veri iken, ekonomi işçi başına gerçekleşen yatırımların $sf(k)$, işçi başına başa-baş yatırım miktarına $(n + \delta)k$ eşit olduğu durumda durağan duruma yaklaşıacaktır. Durağan-durumda, ekonomi “sermaye genişlemesi” yaşamaya devam ediyor olmasına rağmen, işçi başına sermayedeki değişim $\dot{k} = 0$, var olan işçi başına sermayedeki genişleme ilave işçilere karşılıktır. Durağan-durum değerlerini göstermek üzere * kullanarak, durağan durumu (11.27)'deki gibi tanımlayabiliriz:

$$sf(k^*) = (n + \delta)k^* \quad (11.27)$$

Şekil 11.4 Solow modelinin denklem (11.18)'den (11.27)'ye kadar ortaya konulan temel özelliklerini göstermektedir. Şekil 11.4'ün üst panelinde $f(k)$ eğrisi; istikrarlı yoğun üretim fonksiyonunu gösterir; $sf(k)$, farklı sermaye-emek oranı (k) düzeylerinde, işçi başına tasarruf seviyesini gösterir; doğrusal ilişki $(n + \delta)k$, k ile orantılı başa-baş yatırımı gösterir. k_1 , sermaye-emek oranı, işçi başına tasarruflar (yatırımlar) (b), gerekli yatırımı (c) aşar ve bu da ekonominin sermaye derinleşmesi yaşamasına ve k 'nın yükselmesine neden olur. (k_1)'de işçi başına tüketim $d-b$ ve işçi başına üretim y_1 ile gösterilir. k_2 'de $(n + \delta)k > sf(k)$ olduğundan dolayı sermaye-emek oranı düşer, sermaye "sığ" hale gelir (Jones, 1975). Durağan-durum denge büyüme patikası, işçi başına yatırımın başa-baş yatırıma eşit olduğu k^* 'da oluşur. İşçi k^* başına üretim y^* 'dır ve işçi başına tüketim $e - a$ 'dır. Şekil 11.4'ün alt panelinde (sermaye-emek oranındaki değişim) ile k arasındaki ilişki faz diyagramı ile gösterilmiştir. $\dot{k} > 0$ olduğunda, k yükselmekte; $\dot{k} < 0$ olduğunda ise k düşmektedir.

Şekil 11.4'ün üst panelinde gösterilen a noktası olarak gösterilen durağan durum dengesinde, işçi başına üretim (y^*) ve işçi başına sermaye (k^*) sabittir. Ancak, durağan durumda yoğun bir büyüme olmamasına rağmen, nüfusun (dolayısıyla emek girdisinin = L) yıllık yüzde n oranında artıyor olmasından dolayı aşırı büyüme söz konusudur. Böylece, $y^* = Y/L$ ve $k^* = K/L$ sabit kalması için hem Y ve hem de K 'nın nüfusla aynı oranda artıyor olması gereklidir.

Şekil 11.4 Solow büyüme modeli

Şekil 11.4'ten görülebilir ki, eğer nüfus artış oranı ve/veya yıpranma oranı düşerse $((n + \delta)k)$ fonksiyonundaki aşağı doğru eksen) işçi başına durağan durum üretim düzeyi, *ceteris paribus*, yükselecektir ya da tersi durumda tersi olacaktır. Eğer tasarruf oranı yükselirse $(sf(k))$ fonksiyonunun yukarı doğru kayması), işçi başına durağan durum üretim düzeyi, *ceteris paribus*, yükselecektir veya tersi durumda tersi olacaktır. Solow modelinde özellikle önemli olan, tasarruf oranı artışının, uzun dönem büyüme oranını sürekli olarak artıramayacağı öngörüsüdür. Yüksek tasarruf oranları, büyüme oranını yeni durağan duruma geçiş dinamikleri boyunca geçici olarak ve ayrıca işçi başına üretim düzeyini sürekli olarak yükseltir. Elbette geçiş dinamiklerinin süreci uzun bir tarihsel süreç olup, düzey etkileri önemlidir ve göz ardı edilmemelidir (bkz. Solow, 2000; Temple, 2003).

Şimdiye kadar sıfır teknolojik gelişme varsayımında bulunduk. İşçi başına üretim düzeyinin sürekli artış eğilimi sergilediği gerçeği, en azından şimdiki gelişmiş ülkelerde Endüstri Devrimi'nin başlangıcından beri veriyken, işçi başına sabit bir durağan durum üretim düzeyi öngören bir model tatmin edici değildir. Neo-klasik modelin şaşırtıcı sonuçlarından biri de, bir ekonominin teknolojik gelişme olmaksızın işçi başına üretimi sermaye birikimi yoluyla artırma yeteneğinin, azalan verimlerin, kişilerin tasarruf isteğinin, nüfus artış hızının ve sermaye stoğunun yıpranmasının karşı etkileri nedeniyle sınırlı olmasıdır. Uzun dönemde işçi başına sürekli üretim artışını açıklamak için, Solow modeli sürdürülür bir teknolojik ilerlemenin etkisini bünyesine katmak durumundadır.

Üretim fonksiyonu (11.16), Cobb-Douglas biçiminde şu şekilde yazılabilir (11.28):

$$Y = AK^{\alpha}L^{1-\alpha} \quad (11.28)$$

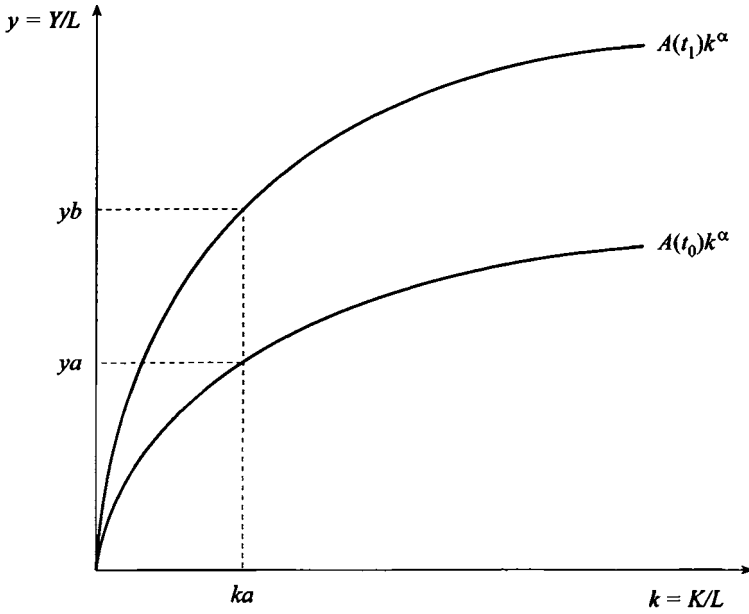
Burada α ve $1 - \alpha$ ulusal gelir içinde emek ve sermayenin paylarını yansıtan ağırlıklardır. Sabit getirilerin geçerli olduğu varsayımı altında, işçi başına üretim (Y/L), üretim ölçeğinden etkilenmez ve veri teknoloji için, At_0 , işçi başına üretim sermaye-emek oranı (K/L) ile pozitif bir ilişki içindedir. Bu nedenle, üretim fonksiyonu (11.28)'i işçi başına üretim cinsinden (11.29)'da gösterildiği gibi tekrar yazabiliriz:

$$Y/L = A(t_0)(K/L) = A(t_0)K^{\alpha} L^{1-\alpha}/L = A(t_0)(K/L)^{\alpha} \quad (11.29)$$

$y = Y/L$ ve $k = K/L$ olması durumunda, nihayet toplam üretim fonksiyonunun (11.30)'da gösterilen “yoğun biçimine” ulaşırız:

$$y = A(t_0)k^{\alpha} \quad (11.30)$$

Denklem (11.30), veri teknoloji düzeyinde işçi başına sermaye miktarındaki artışın (sermaye derinleşmesi) işçi başına üretim miktarında bir artışa yol açacağını belirtmektedir. İçsel teknolojik gelişmenin etkisi Şekil 11.5'te, üretim fonksiyonunda iki zaman periyodu ($t_0 \Rightarrow t_1$) arasında $A(t_0)k^{\alpha}$ 'dan $A(t_1)k^{\alpha}$ 'ya işçi başına ürün miktarını veri bir ka sermaye-emek oranında y_a 'dan y_b 'ye yükselten bir kayma ile gösterilmiştir. İçsel olarak belirlenen bilgi artışı ile uyarılmış olan üretim fonksiyonunun sürekli yukarı doğru kayması, neo-klasik modelde işçi başına durağan durum üretim artışını “açıklamak” için sadece bir mekanizma ortaya koyar.

Şekil 11.5 Teknolojik gelişme

Bu nedenle, Solow'un orijinal eğilimi olmamasına rağmen, teknolojik gelişmeyi ekonomik büyümenin analizinde temel açıklayıcı faktör olarak öne çıkartan, onun neo-klasik büyüme teorisidir. Fakat, paradoksal bir şekilde Solow'un teorisinde teknolojik gelişme dışsal olup, model tarafından açıklanmamıştır! Solow, modelini sadeleştirmek için teknolojik gelişmeyi dışsal olarak ve ayrıca "anlamış gibi yapmamak" için (bu bölümün sonundaki Solow söyleşisine bakınız) kabul eder ve Abramovitz'in (1956) gözlemlediği gibi, Solow artışı "bilgisizliğimizin bir ölçütü" olmuştur (ayrıca bkz. Abramovitz, 1999). Barro ve Sala-i-Martin (1995) bunu "belirgin bir tatmin edici olmayan durum" olarak değerlendirirlerken, David Romer (1996), Solow modelinin "büyümenin temel itici gücü olarak tanımladığı değişkenlerin davranışlarını veri olarak aldığı" yorumunda bulunur. Bunlara ilave olarak, Solow modelinin uzun dönem sürdürülebilir büyümeye ulaşmada sermaye birikimine hiçbir rol vermemesine rağmen, eğer yeni sermaye araçlarında teknik gelişme içerilmiş ise verimlilik artışının sermaye birikiminden bağımsız olamayacağı vurgulanmalıdır. Mevcut girdilerin verimliliğini artıran içerilmemiş teknik gelişmeden farklı olarak, içerilmiş teknik gelişme eski sermaye araçlarına bir yarar sağlamaz. Ayrıca şu da ifade edilmelidir ki, DeLong ve Summers (1991, 1992), 1960–85 arası dönemde 60'dan fazla ülke örneği için sermaye araçları yatırımı ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir birliktelik bulmuşlardır.

Belirgin bir biçimde, iktisatçılar teknolojik gelişmenin, kapitalist ekonomilerdeki dinamizmin temel kaynağı olarak can alıcı önemini uzun zamandır kabul ediyorlarken (özellikle Karl Marx ve Joseph Schumpeter), teknolojik değişim ve inovasyon analizi iktisatçılar tarafından yakın zamana kadar göz ardı edilmiştir (bkz. Freeman, 1994; Baumol, 2002).

Şu an için bu çelişkileri dışarıda bırakarak, Solow modelinin büyüme süreci konusunda çeşitli önemli öngörülerde bulunmamıza imkan verdiğini ifade etmek önemlidir (bkz. Mankiw, 1995, 2003; Solow, 2002):

1. uzun dönemde bir ekonomi aşamalı olarak durağan durum dengesine başlangıç koşullarından bağımsız olarak y^* ve k^* ile ulaşacaktır.
2. toplam üretimin durağan durum denge büyüme oranı, nüfus artış oranına (n) ve teknolojik gelişme oranına (A) bağlıdır.
3. durağan durum denge büyüme patikasında, işçi başına üretimin büyüme oranı, yalnızca teknolojik gelişme oranına bağlıdır. Şekil 11.5'te gösterildiği gibi, teknolojik gelişme olmaksızın işçi başına üretimin büyüme oranı er ya da geç duracaktır;
4. sermaye stoğunun durağan durum büyüme oranı, gelir büyüme oranına eşittir ve dolayısıyla, K/Y oranı sabittir;
5. veri bir yıpranma oranı (δ) için, kişi başına durağan durum üretim düzeyi, tasarruf oranı (s) ve nüfus artış oranına (n) bağlıdır. Yüksek bir tasarruf oranı y^* 'yi artıracak, yüksek bir nüfus artış oranı y^* 'yi düşürecektir;
6. işçi başına üretim artışı üzerinde tasarruf oranlarındaki (yatırım) bir artışın etkisi, geçicidir. Bir ekonominin yüksek büyüme dönemi yaşıyor olması yeni bir durağan duruma ulaşması demektir. Daha yüksek bir tasarruf oranı işçi başına üretim düzeyini yükseltecek olmasına rağmen uzun dönem sürdürülebilir büyüme oranı üzerinde bir etkiye sahip değildir. Solow'a göre bu bulgular "gerçek bir şok edici"dir;
7. Solow modeli belirli "yakınsama özelliklerine" sahiptir. Özellikle, "eğer ülkeler tercihler ve teknoloji olarak yapısal değişkenler cinsinden benzeşiyorlarsa, o zaman yoksul ülkeler zengin ülkelere daha hızlı büyüme eğilimindedirler" (Barro, 1991).

Solow modelinin sonucu olarak, tasarruf oranındaki artış, ekonomik büyümenin uzun vadedeki oranını "ironik bir dokunuş" kadar etkiler (Cesaratto, 1999). Keynes'in *Genel Teorisi*'nde tasarruf oranındaki bir artış toplam talep üzerinde negatif etkisi yoluyla ("tasarruf paradoksu" etkisi olarak adlandırılan) kısa dönemde üretimde bir azalışa yol açarken Hamberg'in de (1971) işaret ettiği gibi, neo-Keynesyen Harrod-Domar modeli uzun dönem büyümeyi artırmada tasarruf oranı artışının öneminin altını çizer. Buna karşın tutumluluğun faydalarının altını çizen klasik – neo-klasik iktisat içerisindeki eski gelenek, Solow modeli ile tasarruftan ziyade işçi başına uzun dönem üretimi artıran teknolojik gelişme vurgusunun yapılması nedeniyle bir miktar gevşeme noktasına gelmiştir (bkz. Cesaratto, 1999)!

11.11 Ekonomik Büyümenin Kaynaklarının Hesaplanması

İktisatçılar büyümenin kaynaklarının anlaşılması için sadece teorik çerçeveye ihtiyaç duymaz; ayrıca gerçek ekonomilerin büyüme deneyimlerinde sermayenin, emeğin ve teknolojinin nisbi önemlerinin hesaplanmasının basit yöntemlerine de gereksinim duyarlar. Solow'un (1957) önemli katkılarına dayanılarak

ve Bermanke, 2001). Nelson (1973) gibi bazı iktisatçılar büyüme muhasebesinin bütün metodoloji ve teorik temeli hakkında aşırı derecede şüpheci kalmışlardır. Büyümenin yaklaşık nedenleri dikkate alındığı sürece, (11.28) numaralı denkleme referans vererek toplam GSYİH (Y)’deki artışların sermaye birikiminin, emek arzı büyümesinin ve teknolojik gelişmenin birleştirilmiş ağırlıklı etkilerinden meydana geldiğini görebiliriz. İktisatçılar bir ekonomide zaman içinde sermaye miktarında ve emekte ortaya çıkan değişimleri ölçebilirler, ancak teknolojiadaki değişimler (toplam faktör verimliliği = TFV) doğrudan gözlemlenebilir değildir. Bununla beraber, sermaye ve emek girdilerindeki değişimlerin büyümeye yaptığı katkılar hesaba katıldıktan sonra TFV ’deki değişimleri bir “artık” olarak ölçmek mümkündür. Solow’un (1957) tekniği, teknolojik değişimi, toplam üretimdeki değişimden emek ve sermaye girdilerinin ağırlıklandırılmış katkılarının toplamının çıkarılması olarak tanımlamak idi. Kısaca Solow artışı toplam üretimde, sermaye ve emek girdilerinin ölçülebilir miktarlarındaki değişimlerce açıklanamayan değişim miktarını ölçer. Solow artışının türetilmesi şu şekilde gösterilebilir. Denklem (11.28)’deki toplam üretim fonksiyonu, üretimin (Y), sermaye girdisine (K), emek (L) ve toplam faktör verimliliği endeksi olarak mevcut kullanılabilir olan teknolojiye (A) bağlı olduğunu gösterir. Eğer A , K veya L değişirse üretim miktarı değişir. Denklem (11.28)’de sermaye stoğu üzerindeki katsayı α , üretimin sermayeye göre esnekliğini ve emek girdisi üzerindeki katsayı $(1 - \alpha)$, üretimin emeğe göre esnekliğini ölçer. α ve $(1 - \alpha)$ ağırlıkları, ulusal gelir istatistiklerinden tahmin edilmiş olup, nisbi olarak emek ve sermayenin gelir paylarını yansıtır. Bu ağırlıkların toplamı bir olduğundan dolayı, bu durum, denklem (11.28)’in ölçeğe göre sabit getirili bir üretim fonksiyonu olduğunu belirtir. Böylece bu iki faktör girdisinde (K ve L) eşit yüzdelik bir artış Y ’yi aynı yüzdede artıracaktır. Girdilerin ürün artış oranları A ’nın büyüme oranı artı K^{α} ’nın büyüme oranı artı $L^{1-\alpha}$ ’nın büyüme oranı ise denklem (11.28) ekonomik büyümenin kaynaklarına ilişkin çok sayıda ampirik çalışmada kullanılan temel büyüme muhasebesi eşitliği olan denklem (11.31) olarak yazılabilir (bkz. Maddison, 1972, 1987; Denison, 1985; Young, 1995, Crafts, 2000; Jorgenson, 2001).

$$\Delta Y/Y = \Delta A/A + \alpha \Delta K/K + (1 - \alpha) \Delta L/L \quad (11.31)$$

Denklem (11.31) değişim oranlarını yansıtan bir biçimde yazılmış basit bir Cobb–Douglas üretim fonksiyonudur. Bu denklem, toplam üretimin büyümesinin ($\Delta Y/Y$), toplam faktör verimliliğindeki değişimlerin ($\Delta A/A$), sermayenin ağırlıklı katkısındaki değişimlerin $\alpha \Delta K/K$ ve emeğin ağırlıklı katkısındaki değişimlerin $(1 - \alpha) \Delta L/L$, katkılarına bağlı olduğunu gösterir. Denklem (11.28)’i yeniden düzenleyerek denklem (11.32) olarak ölçmemiz gereken verimlilik endeksini (TFV) oluşturabiliriz:

$$TFV = A = Y / K^{\alpha} L^{1-\alpha} \quad (11.32)$$

Halihazırda ifade edildiği gibi, TFV ’yi doğrudan ölçme yolu olmadığı için, bir artık olarak tahmin edilmek durumundadır. Denklem (11.32)’yi değişim oranları cinsinden yazarak artık olarak tahmin edilebilen TFV ’nin (teknolojik değişim) büyümesinin elde edilebileceği bir denklem elde edebiliriz. Bu denklem (11.33)’te gösterilmektedir:

$$\Delta A/A = \Delta Y/Y - [\alpha \Delta K/K + (1 - \alpha) \Delta L/L] \quad (11.33)$$

Üretim, sermaye ve emek girdileriyle ilgili veriler mevcuttur. α ve böylece $1 - \alpha$ tahminleri tarihi ulusal gelir verisinden elde edilebilir. Örneğin, Solow 1909–49 dönemi için ABD ekonomisine dair orijinal çalışmasında, toplam üretimin büyüme oranını yıllık ortalama yüzde 2,9 olarak tahmin etmiştir. Bunun yüzde 0,32 puanlık kısmı sermayeye ($\alpha \Delta K/K$), yüzde 1,09 puanlık kısmı emeğe dayandırılabilir, kalan yüzde 1,49 puanlık kısım ise ($\Delta A/A$) “Solow artışı”dır. Diğer bir ifadeyle, neredeyse ABD’de bu dönem boyunca gözlemlenen büyümenin neredeyse yarısı açıklanamayan teknolojik gelişmeden kaynaklanmıştır! Denison’un (1985) sonraki çalışmasında 1929–82 dönemi için, yüzde $\Delta Y/Y = 2,92$ elde edilmiş ve bunun yüzde 1,02 puanlık kısmı $\Delta A/A$ ’ya dayandırılmıştır. Alwyn Young (1992, 1994, 1995) tarafından Doğu Asya Kaplanlarının ekonomilerinde büyümenin kaynakları üzerine yapılmış olan daha yeni bir tartışmalı çalışmada, Tayvan için 2,6’lık, Güney Kore için yüzde 1,7’lik, Hong Kong için yüzde 1,7’lik, Singapur için düşük bir yüzde 0,2’lik bir TFFV büyüme oranı tahmini ortaya koymuştur! Bir diğer ifadeyle, bu ülkelerin hepsi 1960’ların başından itibaren eşine rastlanmamış bir büyüme oranı yaşamış olmalarına rağmen, Young’un araştırması bu ekonomilerin birikim mucizesi örnekleri olduğunu ortaya koymuştur. Bir kez emek ve fiziksel sermaye ve insan sermayesi büyümesini hesapladığımızda geriye açıklanacak çok az şey kalır, özellikle Singapur örneğinde (bkz. Krugman, 1994b; Hsieh, 1999; Bhagwati, 2000). Tarihte biraz daha geriye gittiğimizde, Nick Crafts (1994, 1995) 1760–1913 dönemi boyunca İngiltere ekonomisi için büyümenin kaynaklarını tahmin etmiştir. Crafts’ın tahminleri “yirminci yüzyıl standartlarıyla hem üretim büyüme oranları hem de TFFV oranlarının oldukça az olduğunu” ortaya koymuştur (Crafts, 1995).

1973 sonrası büyüme muhasebesi verilerinin en belirgin özelliği, iyi bilinen “verimlilik yavaşlaması” sorunudur. Bu yavaşlama 1970’lerin petrol şoklarının, inovasyon oranında bir yavaşlamanın, olumsuz nüfus eğilimlerinin, artan çevresel düzenlemelerin ve kalite değişimlerinin hesaplanmasıyla ilgili ölçümsel problemlerin yatırımlar ve var olan sermaye stoğu üzerindeki olumsuz etkisi de dahil birçok muhtemel nedene bağlanmıştır (Fischer ve diğ., 1988).

Büyüme muhasebesi literatürünün son zamanlardaki incelemelerinde, Bosworth ve Collins (2003) büyüme muhasebesi tekniklerinin faydalı ve tutarlı sonuçlar sunabildiği konusundaki inançlarını tekrar doğrulamışlardır. Büyüme hesaplamasındaki sermaye birikiminin ve TFFV’nin nisbi önemleri konusundaki tartışmada, Bosworth ve Collins “her ikisinin de önemli olduğu” ve “bazı erken araştırmaların, sermaye girdisinin yetersiz ölçümü nedeniyle sermaye birikiminin rolünü küçümsediği” sonucuna varmışlardır.

11.12 Yakınsama Tartışması

1945 yılından bu yana Üçüncü Dünya olarak bilinen ekonomiler, ekonomik kalkınma çabası içine giren ve böylece dünyanın kişi başına gelir cinsinden zengin ülkelerini “yakalamaya” başlamış ekonomiler olarak görülmüştür. Bu bağlamda

tan farkındalığı, ekonomik büyümenin önemli konularında yenilenmiş araştırmaların motivasyonunda ana faktör olmuştur.

Üçüncü Dünya'nın "olgun endüstriyel ülkeler" olarak adlandırılan ülkeler saflarına katılma çabaları, yirminci yüzyılın ikinci yarısının başlıca sosyal, ekonomik ve politik olgularından birini temsil ettiği genel olarak kabul edilmiştir. Modern ekonomik büyümeye teşebbüs edilen geçiş, bu dönemin en önemli olayı olarak atomun kontrol edilmesi ile kıyaslanabilir (Fei ve Ranis, 1997).

Yakınsama konusunda modern tartışma, yoksul ülkelerin gelişmiş ülkelere endüstrileşme hızını büyük ölçüde hızlandırabilen teknoloji transferinin olanaklı olması ölçüsünde "nisbi geriliklerinin" avantajlarından yararlanabileceklerini savunan Gerschenkron'un (1962) katkısıyla başlamıştır. Bununla birlikte, bu tartışma Hume'un, zengin ülkelerde ekonomik büyümenin "içsel çürüme" süreci yoluyla doğal bir yavaşlama eğilimi göstereceği için, büyüme sürecinin sonunda yakınsama yaratacağı fikrini ortaya koyduğu 1750'ye kadar giden eski bir kökene sahiptir (Elmslie ve Criss, 1999). Oswald ve Tucker (bkz. Elmslie ve Criss, 1999) Hume'un savlarını reddederek, "bilimsel ve ekonomik faaliyetlerde artan ya da en azından azalmayan getiriler, yoksul ülkeleri kendi zengin komşularına doğal bir şekilde yakınsamalarını engelleyecek olan" bir içsel büyüme görüşünü ileri sürerler. Başka bir yerde, Elmslie ise Smith'in (1776) *Ulusların Zenginliği*'nde işbölümünün toplumsal uzantılarının zengin ülkelerin yoksul ülkeler üzerinde teknolojik liderliğini devamlı olarak sürdürme veya genişletmesine olanak sağladığı içsel bir büyüme pozisyonu aldığını öne sürer (bkz. Elmslie ve Criss, 1999). Bu argüman, ayrıca Babbage'nin 1835 yılındaki bilimde sürekli ilerlemelerin daha fazla ilerlemeye ve ekonomik ilerlemeye temel oluşturduğu tezinin merkezinde yer alır. Elmslie ve Criss, Babbage'nin makine ihracatı üzerindeki kısıtlayıcı yasalara karşı davasının klasik dönemde içsel büyümenin en iyi ifadesi olduğunu iddia etmişlerdir. Babbage'nin ifade ettiği gibi, diğer ülkelerin büyümesi bir ekonomik tehdit oluşturmaz, çünkü "bilim güneşi henüz içeri girmiştir ama bu Doğa'nın görkemli elbisesinin kıvrımları vasıtasıyla olmuştur".

Daha yakın zamanlar olan 1980'lerin ortasından bu yana, yakınsama konusu büyük bir ilgi görmeye başlamış ve bu araştırma ilgisinin artışı temel olarak birçok yoksul ülkenin zengin ülkelerle kişi başına gelir farkını kapatma eğilimi göstermede başarısız olmasının bilinmesinden kaynaklanmıştır (bkz. İslam, 2003). Dünya ekonomileri arasında, kişi başına düşen gelirin yakınsamamasına dair açmaz, ilk olarak açık bir şekilde Paul Romer tarafından konu edilmiştir (1986). Solow modelinde yakınsama değişkeni, yeniden üretilebilir sermayenin azalan getirisi kilit varsayımından kaynaklanır. Ölçeğe göre sabit getiri ile birlikte emek ve sermaye girdilerindeki nisbi artışlar ürün miktarında da nisbi artışlara neden olur. Sermaye-emek oranını artırmak suretiyle, bir ekonomi sermayenin azalan marjinal verimliliği ile karşılaşır. Böylece yoksul ülkeler düşük sermaye-emek oranları ile yüksek marjinal sermaye ürünü ve dolayısıyla veri yatırım miktarına göre yüksek büyüme oranı elde eder. Zengin ülkeler yüksek sermaye-emek oranlarına karşın, düşük marjinal sermaye ürünlerine ve böylece düşük büyüme oranlarına sahiptirler (bakınız toplam üretim fonksiyonu $A(t_0)k^{\alpha}$ Şekil 11.5'te). Azalan verimlerin

ye payının büyüklüğü (α) üretim fonksiyonunun eğriliğini ve azalan verimlerin ayarlanmış olan hızını belirler (bkz. DeLong, 2001). Küçük bir sermaye payı ile birlikte (tipik olarak $\alpha = 1/3$) emeğin ortalama ve marjinal ürünü, sermaye derinleşmesi gerçekleştikçe hızla azalır. Şekil 11.3–11.5'teki üretim fonksiyonunun incelenmesinden, Solow modelinde sermaye birikimi işçi başına ürün üzerinde işçi başına sermaye oranı yüksek olduğu zamandan daha düşük iken daha büyük bir etkiye sahip olduğu açıktır. Uluslararası sermaye hareketleriyle birlikte risksiz bir dünyada bu yakınsama eğilimi güçlendirilecektir (Lucas, 1990b). Uzun dönemde neo-klasik model kendi durağan durumlarına ulaşmış olan ekonomilerin büyüme oranlarının yakınsamasını da ayrıca öngörür. Buna rağmen, Romer tarafından vurgulandığı gibi kişi başına düşük gelir ekonomilerinin kişi başına yüksek gelir ekonomilerinden daha hızlı büyüme eğiliminde olacağı neo-klasik hipotez, ülkeler arası karşılaştırma bulguları ile tutarsız görünmektedir.

Romer, 1986 yılındaki ufuk açıcı makalesinde sermaye birikiminin azalan getirisini, zaman içinde düşen büyüme oranlarını ve kişi başına gelir düzeyleri ile ülkeler arasında büyüme oranlarında yakınsama ortaya koyan bir büyüme modeli sunan, seçiş iktisatçıları hakkında önemli kuşku lar ileri sürmüştür. Düşen büyüme oranlarıyla ilgili bulgu, lider ekonomilerin tarihsel büyüme kayıtlarının diğer ekonomilerle karşılaştırmalarının (burada lider en yüksek verimlilik düzeyine sahip olmak olarak tanımlanmıştır) incelenmesiyle bulunabilir. Maddison (1982) 1700'den bu yana adları Hollanda, 1700–85; İngiltere, 1785–1890; ve ABD, 1890–1979 olan üç adet lider ekonomi tanımlamıştır. Yirmi birinci yüzyıl başladığında, ABD lider ekonomi olarak kalmıştır. Fakat Romer'in dikkat çektiği gibi büyüme oranı, lider ekonomiler için on sekizinci yüzyıldaki Hollanda için sıfır düzeyinden, 1890–1979 dönemindeki ABD için yüzde 2,3 düzeyine yükselmiştir. Endüstriyel ülkelere dair tarihsel veriler ise büyüme oranları için negatiften ziyade pozitif eğilimin varlığın ortaya koymaktadır. Böylece, neo-klasik büyüme modelini yenilemenin yerine, Romer durağan durum gelir düzeyinin olmadığı, büyüme oranlarının zaman içinde artabileceği ve ülkeler arasındaki kişi başına gelir düzeyi farklılıklarının sonsuza kadar devam edebileceği alternatif bir içsel büyüme teorisi sunmuştur.

Yakınsamanın genel özelliği sık sık yoksul ülkelerin ortalamadan daha yüksek büyüme oranlarına sahip olma ve zengin ülkeler için de ortalamadan daha yavaş bir büyüme eğilimi olarak sunulmuştur. Dünyada bir bütün olarak, böyle bir eğilim bulunmamıştır (Sachs ve Warner, 1995). Buna rağmen, ABD eyaletleri, Japonya valilikleri ve Avrupa Birliği içindeki Avrupa bölgeleri arasında olduğu gibi OECD ekonomileri arasında da güçlü yakınsama bulguları vardır (Baumol, 1986; DeLong, 1988; Dowrick, 1992; Barro ve Sala-i-Martin, 2003). Çelişkili kanıtlar Baumol'un bir "yakınsama kulübü" olabileceği önermesine yol açmıştır, bu sayede yeterli bir insani sermaye tabanı ve uygun kurumlar ile sadece bu ülkelerde yakınsamış büyümeye katılmak için umut olabilir. Daha yakın bir zamanda, DeLong ve Dowrick (2002) yakınsamanın coğrafya ve zamanla sınırlı olmasını göstermiş ve sonuç olarak Pritchett'in (1997) kelimelerini kullanarak "Büyük Iraksama Zamanı" meydana getirmiştir (bkz. Jones, 1997a, 1997b; Melchior, 2001).

Barro (1991) tarafından gerçekleştirilen ilları verici bir araştırma, neo-klasik modelde yakınsama öngörüsünün belirgin bir yeterliliğe nasıl ihtiyaç duyduğunu

göstermiştir. Eğer tüm ekonomiler aynı tasarruf oranlarına, nüfus artış oranlarına ve aynı teknolojiye sınırsız ulaşımına sahipse, o zaman nisbi sermaye yoğunlukları ülkeler arasında kişi başına üretim farklılıklarını belirleyecektir. Düşük sermaye yoğunluklarıyla yoksul ülkelerin geçiş dinamikleri döneminde ortak durağan durum patikasına doğru zengin ülkelerden daha hızlı büyümeleri öngörülmüştür. Bu durumda koşulsuz ya da mutlak bir yakınsama olacaktır. Açık bir biçimde, kısıtlayıcı gereksinimler veriyken, bu sonucun sadece nisbi olarak homojen ülkeler ya da OECD ekonomileri ve ABD eyaletleri gibi benzer özellikleri paylaşan bölgeler gibi bir grup arasında gözlemlenebilmesi muhtemeldir. Gerçekte, birçok ekonomi önemli değişkenler açısından farklılaşmakta (örneğin, tasarruf eğilimleri, hükümet politikaları ve nüfus artışı gibi) ve farklı durağan durumlara doğru hareket etmektedir. Bu nedenle, Solow modelinin genel yakınsaklık özelliği koşulludur. “Her ekonomi, sırasıyla kendi tasarruf ve nüfus artış hızı tarafından belirlenen kendi durağan durumuna yakınsar” (Mankiw, 1995). Bu koşullu yakınsama özelliği, eğer bir ülkenin başlangıçtaki kişi başına düşen üretimi onun uzun dönemdeki durağan durum değerinin altındaysa, bu dönemdeki büyüme oranının geçiş dinamikleri boyunca hızlı olacağı anlamına gelir. Ülkeler kendi durağan durumlarına ulaştığında, büyüme oranları teknolojik ilerleme doğrultusunda eşitlenecektir. Açıkçası, zengin ülkelerin yoksul ülkelere göre daha yüksek durağan durum k^* değerleri varsa, mutlak anlamda hiçbir yakınsama olasılığı var olmayacaktır. Barro’nun (1997) vurguladığı gibi, “aynı zamanda düşük bir uzun dönem konuma sahip yoksul bir ülke, muhtemelen, kamu politikalarının zararları veya tasarruf oranının düşüklüğü nedeniyle hızlı bir büyüme eğilimine sahip olamaz”. Bu nedenle, koşullu yakınsama, zengin ülkelerin yoksul ülkelere kıyasla kişi başına düşen gelirden iraksamaya yol açarak daha hızlı büyümesine imkan sağlar! Ülkeler aynı durağan durum kişi başına düşen gelire sahip olmadığından dolayı her bir ülke, kendi başlangıç kişi başına gelir düzeyi ile uzun dönem durağan durum kişi başına gelir düzeyi arasındaki uçurumun büyüklüğü ölçüsünde, daha hızlı büyümek için bir eğilime sahip olacaktır.

Bu aşağıdaki biçimde gösterilebilir. Teknolojik ilerlemeden soyutladığımızda, üretim fonksiyonunun (11.34)’te yazıldığı gibi yoğun biçimini elde ederiz:

$$y = k^{\alpha} \quad (11.34)$$

(11.34)’ün büyüme oranları cinsinden ifadesi bize (11.35)’i verir:

$$\dot{y}/y = \alpha \dot{k}/k \quad (11.35)$$

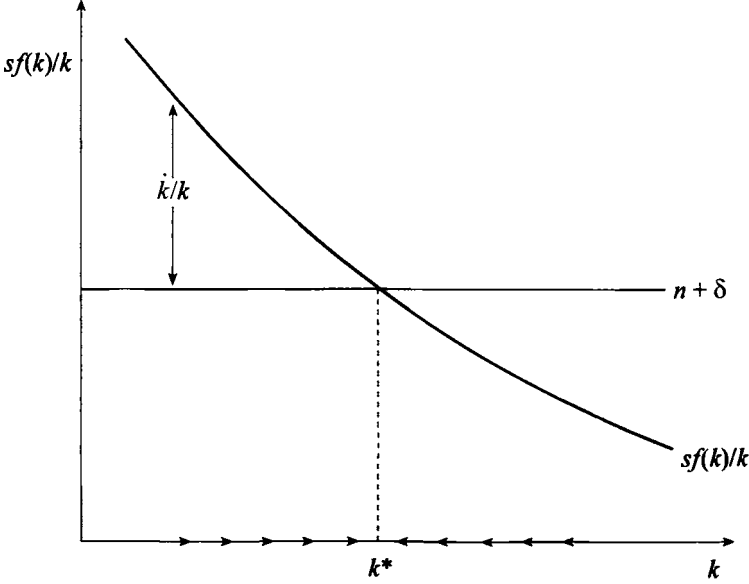
Solow’un temel denkleminin (11.26) her iki tarafının k ile bölümü bize denklem (11.36)’yı verir:

$$\dot{k}/k = sf(k)/k - (n + \delta) \quad (11.36)$$

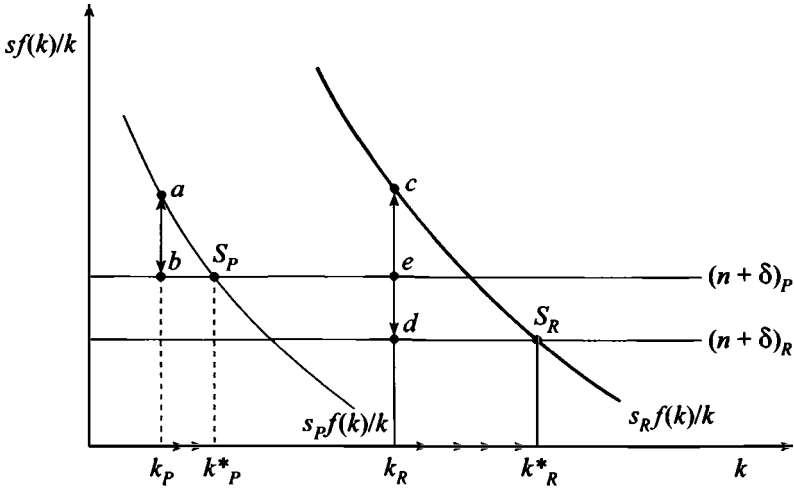
Bu nedenle, (11.35)’i (11.36)’nın içine yazarsak, denklem (11.37) ile verilen işçi başına ürünün büyüme oranı için bir ifade türetiriz:

$$\dot{y}/y = \alpha[sf(k)/k - (n + \delta)] \quad (11.37)$$

Şekil 11.6'da sermaye-emek oranının büyüme oranı ($\dot{k}/k$), $sf(k)/k$ fonksiyonu ile gerçekleşen yıpranma doğrusu $n + \delta$ arasındaki dikey mesafe ile gösterilmiştir (bkz. Jones, 2001a; Barro ve Sala-i-Martin, 2003). Tasarruf eğrisi ve gerçekleşen yıpranma doğrusunun kesişimi, işçi başına düşen durağan durum sermayesini, k^* , belirler. Şekil 11.7'de gelişmiş zengin bir ülke ile gelişmekte olan yoksul bir ülkeyi karşılaştırmaktayız.

Şekil 11.6 Geçiş dinamikleri

Şekil 11.7 Koşullu yakınsama

Burada (gerçekçi olarak) geliştirmekte olan ülkenin gelişmiş ülkeden daha yüksek bir nüfus artış hızına, bir diğer ifadeyle, $(n + \delta)_p > (n + \delta)_R$ sahip olduğunu ve ayrıca gelişmiş ülkenin geliştirmekte olan ülkeden daha yüksek bir tasarruf oranına sahip olduğunu varsaymaktayız. Geliştirmekte olan bir ülke için durağan-durum sermaye-emek oranı k_p^* ile birlikte, durağan-durum S_p noktası ile gösterilmiştir. Benzer bir biçimde, gelişmiş bir ülke için durağan durum S_R ve k_R^* noktaları tarafından gösterilmiştir. Varsayalım ki, bu ekonomilerin mevcut durumu k_p ve k_R noktaları tarafından verilmiş olsun. Şu açıktır ki, gelişmiş ekonomi geliştirmekte olan ekonomiden daha hızlı büyüyor olacaktır çünkü sermaye-emek oranının büyüme hızı $(c-d)$ mesafesi) gelişmiş ekonomide geliştirmekte olan ekonomiden $(a-b)$ çok daha büyüktür. Şekil 11.7 ayrıca, gelişmiş ülke geliştirmekte olan ülke ile aynı nüfus artış oranına sahip olsa dahi, tasarruf eğrisi ve gerçekleşen yıpranma doğrusu arasındaki boşluk, geliştirmekte olan ülkeninkinden daha büyük olduğundan dolayı, bir diğer ifadeyle $a-b < c-e$ olduğu için, gelişmiş ülkenin hala daha hızlı bir büyüme oranına sahip olacağını gösterir.

Robert Lucas (2000b) yakın zamanda dünya gelir dinamiklerinin sayısal bir simülasyonunu, Endüstri Devrimi'nin dünya ekonomileri arasında yayılmasının belirli özelliklerini yakalayan bir model içerisinde sunmuştur (bkz. Snowdon, 2002a). Yirmi birinci yüzyıl için beklentileri tartışırken, Lucas kendi simülasyon uygulamasının sonucunda, "toplumlar arası gelir eşitliğinin restorasyonunun, gelecek yüzyılın en önemli ekonomik olaylarından biri olacağını" belirtmiştir. Yirmi birinci yüzyılda, "Büyük bir Yakınsama"ya tanık olacağız! Kısacası, sürekli büyüyen bir "yakınsama kulübüne" tanık olacağız ve er ya da geç "herkes Endüstri Devrimi'ne katılacak".

Lucas'ın modelinde, takipçiler liderden daha hızlı büyümektedir ve sonunda, liderin kişi başına düşen gelir düzeyine yakınsayacak "ancak liderin seviyesini asla aşamayacaktır". Takipçileri, lideri yakalarken Lucas, büyüme oranlarının liderin yüzde 2 olan düzeyine doğru yakınsadığını varsayar. Sanayi öncesi bir ülkenin büyümeye başlama ihtimali, geçmiş büyüme deneyimlerini yansıtan dünyanın geri kalanındaki üretim düzeyi ile pozitif ilişkilidir. Endüstri Devrimi'nin liderlerden takipçilere yayılmasının birkaç olası kaynağı vardır, örneğin:

1. insani sermayenin dışsallıkları nedeniyle yayılma (Tamura, 1996), bunun arkasındaki fikir "herhangi bir yerde üretilen bilgi her yerdeki insana yararlı olur";
2. başarılı ülkelerin politikalarının ve kurumlarının benimsenmesi aracılığıyla yayılma, böylece büyümeye engellerin kaldırılması (Olson, 1996; Parente ve Prescott, 1999, 2000);
3. azalan getirilerin sermaye akımlarını düşük gelirli ülkelere yönlendirmesi yoluyla yayılma (Lucas, 1990b).

Lucas'ın simülasyonları, Sanayi Devrimi'nin yayılmasını nisbi olarak on dokuzuncu yüzyılda yavaş fakat yirminci yüzyılda çarpıcı bir düzeyde hızlandığını, nihayet 2000'li yıllara doğru yavaşladığını çünkü durağan, endüstri öncesi ekonomilerde çok az sayıda insan kaldığını öngörmektedir. Lucas'ın simülasyonunda, 2000'lere kadar, dünyanın yüzde 90'ı büyümektedir. Yayılma oranı veriyken, dünya gelir eşitsizliği, ilk olarak artar, 1970'lerde bazen tepe noktaya gelir, sonra

azalır ve sonunda sıfırlanır. Lucas'a göre, Pritchett (1997) tarafından ele alınmış olan uzun dönemli dünya gelir eşitsizliği artışı geçilmiştir. Dünya üretiminin büyüme oranı, 1970'lerde tepe düzeyindedir ve belki 2100 yılı sonrasına kadar yüzde 2'lik bir düzeye doğru azalacaktır. Lucas modeli öngörülleri (Lucas, 2000) "son iki yüzyıl içinde, kişi başına düşen gelirlerin davranışları hakkında bildiklerimizle tutarlı" görünmektedir. Buna karşın Crafts ve Venables (2002) Lucas'ın iyimserliğini paylaşmaz. Coğrafi ve toplama faktörlerini göz önünde bulundurarak oyun alanının eşit olmadığı ve bu nedenle de yoksul ülkeler arasında yakınsama olasılığının Lucas'ın önerisinden daha sınırlı olduğu sonucuna varmışlardır. Daha doğrusu, seçilmiş ülke gruplarının hızlı yakınsamasını gözlemlemeye daha yakınız (küresel gelir dağılımının gelişimi üzerine daha detaylı ve karşıt fikirler için bkz. Sala-i-Martin, 2002a, 2002b; Bourguignon ve Morrisson, 2002; Milanovic, 2002).

Solow'un modeli koşullu yakınsamayı öngörüp ve büyüme farklılıklarını "geçiş dinamikleri" açısından açıklarken, alternatif bir "yakalama" hipotezi, yenilik sınırının ve teknolojik olarak gelişmiş lider ülkelerin arkasındaki, bu ekonomiler ile arasındaki teknolojik açığı vurgulamaktadır (Gerschenkron, 1962; Abramovitz, 1986, 1989, 1990, 1993). "Yakalama" literatürü ayrıca, tarihsel analiz, toplumsal kabiliyet ve kurumsal faktörlere oldukça önem vermektedir (bkz. Fagerberg, 1995).

Solow modelinde farklı büyüme oranlarına yol açan temel mekanizma sermaye birikim oranı ile ilişkiliyken, yakalama modelinde kişi başına düşük gelire sahip ülkelerin daha ileri düzeydeki ülkelerin, yoksul ülkelerin zengin ülkelere daha hızlı büyüme potansiyelini oluşturabilecek teknolojilerini benimseme potansiyelleri bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, emek verimliliğinin büyüme kaynağı olarak üç potansiyel (yaklaşık) kaynak olduğu görülebilir, bunlar:

1. fiziksel ve beşeri sermaye birikimi yoluyla büyüme;
2. dünya üretim eğrisindeki değişiklikleri yansıtan teknolojik değişim yoluyla büyüme;
3. dünya üretim eğrisi doğrultusundaki faaliyetleri kapsayan teknolojik yakalama yoluyla büyüme.

Diğer bir ifadeyle, yoksul ülkeler "en iyi uygulama" teknolojisini temsil eden teknoloji eğrisi doğrultusunda hareket ederek daha hızlı büyümek için ilave bir fırsata sahip bulunmakta veya P. Romer'in (1993) ifade ettiği gibi, yoksul ülkeler "amaç/maddi" açıklarından ziyade "düşünce açıklarını" azaltmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Kumar ve Russell (2002) "teknolojik yakalama ile ilgili önemli bulgular" bulmuşken, Parente ve Prescott (2000) birçok ülkede "en iyi uygulama" teknolojisini benimsemedeki başarısızlığın, teknolojik değişimin sonucundaki değişiklikler tarafından (en azından kısa dönemde) olumsuz bir şekilde etkilenecek özel grupları korumak için oluşturulan engellere bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Hem neo-klasik hem de yakalama önermeleri, yoksul ülkelerin ekonomik büyüme açısından nisbi geri kalmışlıklarından yararlanarak, ekonomik büyüme oranlarının kişi başına GSYİH ile yakın bir ilişkiye sahip olmasının muhtemel olduğuna işaret etmektedir. Bu konuda ayrıca, açık ekonomilerin kapalı ekonomilerden daha hızlı bir şekilde birbirlerine yaklaştıklarına dair bulgular biriktirmektedir (Sachs ve Warner, 1995; Krueger, 1997, 1998; Edwards, 1993, 1998; Parente ve Prescott,

2000). Modern zamanda bu durum doğru iken, Baldwin ve diğ. (2001), Endüstri Devrimi sürecinde uluslararası ticaretin, ilk olarak zengin ve yoksul ülkeler arasındaki farklılığa katkıda bulunduğunu iddia etmektedirler. Bununla beraber, Baldwin ve diğ. ayrıca modern zamanda, ticari fikirler ile ilgili işlem maliyetlerindeki büyük düşüşün, “güneyin sanayileşmesinin kilidi olabilir” olduğunu ileri sürmektedirler (ayrıca bkz. Galor ve Mountford, 2003).

Son olarak, kişi başına GSYİH bakımından “Önemli Iraksama” söz konusu iken, bu durumun küresel düzeyde, önemli derecede yakınsamanın olduğu, yaşam beklentisi bakımından neler olduğuna dair “katı bir karşıtlık” içerisinde olduğunu belirtmeliyiz. Becker ve diğ. (2003) toplam 49 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1965–95 arasındaki dönem için “tam gelir” ölçümünü hesaplamış bulunmaktadır. Yaşam kalitesi gibi nicelik açısından ekonomik refahın tahmin edilmesiyle, Becker ve diğ. gelir yakınsamasının eksikliğinin ters olduğunu göstermektedir. “Düşük gelir ile başlayan ülkeler bu ‘tam gelir’ ölçümü bakımından daha fazla büyümektedirler. ‘Tam gelir’in büyüme oranının hesaplanan dönem için ortalaması gelişmiş ülkeler için % 140, gelişmekte olan ülkeler için ise % 192’dir” (ayrıca bkz. Crafts, 2003).

11.13 Solow Modelinin Ötesi

Bir teknolojik değişim teorisinin olmaması, temel neo-klasik büyüme modelinin açık bir zaafı olsa da, Mankiw (1995), kuramdaki çoğu genelgeçer öngörünün “deneyimlerle kapsamlı olarak tutarlı” olduğunu öne sürer. Örneğin, ülkeler arası veriler, nüfus artışı ile kişi başı gelir arasında güçlü bir negatif korelasyon, kişi başı gelir ile tasarruf/yatırım oranları arasında güçlü bir pozitif korelasyon olduğuna işaret etmektedir (Jones, 2001a). Modelde öngörüldüğü gibi, zengin OECD ekonomilerindeki büyüme oranları görece olarak düşükken, başlangıçtaki nisbi olarak düşük kişi başı gelir ve düşük sermaye yoğunluğu konumundan ilerleyen ülkelerde hızlı büyüme oranları gözlemlenmektedir. Ayrıca, OECD veya ABD, Avrupa ve Japonya içindeki bölge ve eyaletler gibi nisbi olarak homojen ekonomilerde yakınsama olduğuna ilişkin sağlam kanıtlar vardır (Baumol, 1986; Barro ve Sala-i-Martin, 1995). Daha büyük, daha farklı veri setlerinde, büyüme oranları ile başlangıçtaki (örneğin 1960’taki) kişi başı gelir arasında beklenen negatif ilişkiye, bir diğer ifadeyle mutlak yakınsamaya dair daha az kanıt vardır (P. Romer, 1986, 1989; DeLong, 1988). Ancak, “koşullu yakınsamanın ana fikri, verilerle güçlü bir şekilde desteklenmektedir” (Barro, 1991, 1997) ve hem ülkeler hem de bölgeler için ciddi açıklayıcı güce sahiptir. Alwyn Young’ın (1992, 1994, 1995) büyüme muhasebesi araştırması, Asya Kaplanı ekonomilerinin hızlı büyümesinin kolaylıkla açıklanabileceğini ve olağan dışı yükseklikteki toplam faktör verimlilik artışından ziyade faktör girdilerinin hızlı birikimine dayandırılabilceğini göstermiştir. Paul Krugman’ın (1994b) belirttiği gibi, bu araştırmanın bir çıkarımı, böylelikle bu hızlı büyümenin, Japonya’da halihazırda olduğu gibi, gelecekte ciddi ölçüde yavaşlamasının beklenebileceğidir. Solow modeli, 1945 sonrasında Japonya’nın ve Almanya’nın büyüme “mucizesinin” ve Fransa ile İtalya’nın yüksek bir kişi başı gelir istikrarının sağlanmasına dönük geçiş dinamikleri anlamında nispeten

iyi bir büyüme performansı göstermesinin akla yatkın bir “yeniden yapılandırma” açıklamasını sağlamak için kullanılmıştır. Bu ekonomilerin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sermaye stoklarını “yeniden yapılandırdıkları” için savaş sonrası dönemde hızla büyümesi akla yatkın görünmektedir.

Ancak, Solow modelinin aşmakta ve açıklamakta zorlandığı bazı önemli eksiklikler ve açmazlar vardır. İlk olarak, Solow modelinde, ekonomi politikası kişi başı gelir seviyesini kalıcı olarak etkileyebilirken (örneğin, vergi teşvikleriyle tasarrufu artırarak), uzun vadede büyümenin rotasını değiştiremez. Büyüme oranları sadece, yeni durağan-duruma giderken geçiş dinamikleri sırasında geçici olarak artırılabilir. Ülkeler arası büyüme farklılıkları da, ülkelerin uzun vadeli sürdürülebilir büyüme oranlarından daha hızlı büyümesini sağlayan geçiş dinamikleri anlamında açıklanır. Solow modelinde sürdürülebilir büyüme, sadece teknolojik ilerleme varsa mümkündür çünkü teknolojik ilerleme olmadan kişi başı gelirdeki artış nihai olarak, sermaye birikimine azalan getirinin etkisi nedeniyle duracaktır. Kişi başına gelirin pek çok ülkede 100 yıldan uzun bir süredir artmakta olduğu ve büyüme oranlarının genel olarak azalma eğimi göstermediği göz önünde bulundurulursa, Solow modelinde sürdürülebilir büyümeyi açıklamada teknolojik ilerlemenin rolü hayatidir. Ancak burada, neo-klasik modelin aşık bir eksikliği yatmaktadır çünkü “uzun vadede kişi başı büyüme oranı tamamen modelin dışındaki bir unsurla – teknolojik ilerlemenin rolü ile – açıklanmaktadır... Böylece elimizde uzun vadeli büyüme dışında her şeyi açıklayan bir büyüme modeli kalır, ki bu açıkça tatmin edici bir durum değildir”. (Barro ve Sala-i-Martin, 1995). Üstelik, P. Romer’in (1989) vurguladığı gibi, uzun vadeli büyüme için politika tavsiyesi anlamında neo-klasik model çok fazla şey sunmamaktadır!

İkinci bir sorun, dünya çapında kişi başı gelir farklılıklarının modelde öngörülenden çok daha büyük olduğunu açıkça gösteren kanıtlarla ilgilidir. Sermaye yoğunluğunda ülkeler arasında görülen farklılıklar, reel gelirlerle gözlemlenen eşitsizliği açıklamak için fazla küçüktür. Cobb–Douglas üretim fonksiyonu çerçevesi kullanılarak, ülkeler arasında kişi başı gelir seviyelerindeki farklılıklar, toplam faktör verimliliği büyüme seviyesindeki ve faktör girdilerinin birikim seviyelerindeki değişkenliklere dayandırılabilir. Özellikle, zengin ve yoksul ülkeler arasında gözlemlenen gelir eşitsizliklerinin ne kadarının farklı sermaye yoğunluklarına atfedilebileceği tahmin edilebilir zira toplam faktör verimliliği tüm ülkelerde ortaktr. (11.34) denklemi yerine (11.26) denklemi kullanıldığında (11.38) denklemi elde edilir:

$$\dot{k} = sk^\alpha - (n + \delta)k \quad (11.38)$$

Bu denklem sıfıra eşitlendiğinde (durağan-durum) ve üretim işlevine yerleştirildiğinde (11.39) denklemi elde edilir:

$$y^* = [s/(n + \delta)]^{\alpha/(1-\alpha)} \quad (11.39)$$

(11.39) denklemi şimdi işçi başına durağan-durum (y^*) için bir çözümün bulunmasını sağlamaktadır. Jones’un (2001a) vurguladığı gibi, (11.39) denkleminde, neden bazı ülkelerin bu kadar zengin, bazılarının da bu kadar yoksul olduğunu görebiliriz. Dış kaynaklı teknolojiyi ve sermaye üssü (α) için benzer bir değer

varsayılarak, yüksek tasarruf oranı ve düşük nüfus artışı ve yıpranma oranını sürdüren ülkeler zengin olacaktır. Neo-klasik büyüme modeline göre, yüksek gelirli ekonomiler yüksek yaşam standartlarını yakalamıştır çünkü işçi başına büyük sermaye stokları biriktirmişlerdir. Ancak, model, tasarruf ve nüfus artışının işçi başına üretim üzerindeki etkisini doğru şekilde öngörse de, büyüklüklerini doğru şekilde öngörmemektedir. Mankiw ve diğ. (1992) ve Mankiw'in (1995) öne sürdüğü gibi, zengin ve yoksul ülkeler arasında işçi başına üretim (yaşam standartları) arasındaki boşluk, (11.39) denklemi kullanılarak yapılan akla yatkın tasarruf oranları ve nüfus artışı tahminlerinden daha büyüktür. Sorunun düğüm noktası, $\alpha = 1/3$ ile sermaye getirisinin keskin olarak azalmasıdır. Bunun anlamı, ABD ile Hindistan arasında işçi başına üretimdeki on katlık bir fark olması için, bu ülkeler arasında sermaye-emek oranlarında bin kat bir boşluk olması gerektiğidir! (Bu sonucun, GSYİH'daki sermaye payı için $\alpha = 1/3$ seçeneğine son derece duyarlı olduğu kaydedilmelidir.)

Solow modelindeki üçüncü sorun, ortak bir üretim fonksiyonu olduğunda (bir diğer ifadeyle dış kaynaklı teknoloji), sermayenin marjinal ürününün, zengin ülkelere göre yoksul ülkelerde daha yüksek olmasıdır. Solow modelinin parametreleri göz önünde bulundurulduğunda, eğer üretim farklılıkları tamamen sermaye yoğunluklarındaki değişkenliklerden kaynaklanıyorsa, zengin ve yoksul ülkeler arasında iş başına verimde gözlemlenen on katlık fark, sermayenin marjinal ürününde yüz katlık bir fark olduğuna işaret eder. Sermaye getirisi oranındaki bu farklılıklar sadece zengin ve yoksul ülkeler arasında gözlemlenmez. David Romer'in (1996) gözlemlediği gibi, getiri oranlarındaki bu farklılıklar "sermaye piyasasının eksiklikleri, devletin veri politikaları, istimlak korkusu ve benzeri hususları hiçe sayar ve zengin ülkelere yoksul ülkelere yoğun sermaye akışı gözlemleriz. Bu tür akışlar görmüyoruz". Ancak yoksul ülkelere sermaye getiri oranları beklenenin altındadır ve zengin ülkelere yoksul ülkelere öngörülen büyük sermaye akışı, bir bütün olarak yoksul ülkelere gözlemlenmemiştir (Lucas, 1990b).

Dördüncü bir zorluk, sadece modelde öngörülenin yaklaşık yarısı olan yakınsama oranıyla ilgilidir. Ekonominin başlangıç koşulları, modelde belirtilenden çok daha uzun süre verimi etkiler (Mankiw, 1995).

Sonuç olarak, Solow büyüme çerçevesinde, tek başına fiziksel sermaye birikimi, uzun süreler içinde kişi başı sürekli büyümeyi veya yaşam standartlarında gözlemlediğimiz devasa coğrafi eşitsizlikleri açıklayamamaktadır. Şekil 11.3'te, fiilen gözlemlediğimiz işçi başına üretim (veya kişi başı gelir) verileri, işçi başına sermayedeki farklılıklar esasında Solow modelinde öngörülenden daha büyük eşitsizlikler ortaya koymaktadır.

1986'dan sonra ortaya çıkan yeni büyüme modelleri, Solow modelinden üç şekilde ayrılmaktadır. Bir grup model, sermaye birikiminin azalan getirileri varsayımını terk ederek sürekli büyüme sağlamaktadır. Bunu sağlamak için Paul Romer (1986), sermaye birikiminden pozitif dışsallıklar öne sürmüştür, böylece, tek tek şirketlerin yatırım faaliyetlerinin bir yan ürünü olarak ekonomi çapında bilgi oluşturulmaktadır; bu da "yatırım yaparak öğrenme" durumudur (Barro ve Sala-i-Martin, 2003). İkinci bir yaklaşım da, özel karlarını maksimize etmeye çalışan girişimcilerin kasıtlı fiillerinin sonucu olarak bilgi birikimini modellemek-

tedir; bir diğer ifadeyle, teknolojik ilerleme içsel hale getirilmektedir (P. Romer, 1990). Üçüncü bir model sınıfı, sermayenin rolünün, (11.28)–(11.30) denklemlerinde gösterilen geleneksel Cobb–Douglas üretim fonksiyonunda α ifadesiyle gösterilenden daha önemli olduğunu öne sürer. Mankiw ve diğ. (1992) “genişletilmiş” Solow modelinde, sermaye kavramını “insan sermayesini” de içerecek şekilde genişletmektedir. İlk iki sınıftaki modeller, içsel büyüme teorisinin çekirdeğini oluştururken, Mankiw, Romer ve Weil (MRW) modeli, Klenow ve Rodriguez-Clare (1997a, 1997b) tarafından “neo-klasik canlanma” olarak tanımlanır. İçsel büyüme teorisinin esas önermesi, geniş sermaye birikiminin (fiziksel sermaye ve insan sermayesi) azalan getiri yaşamadığıdır. Büyüme süreci, araştırma ve geliştirme üzerinden yeni bilginin üretilmesiyle birlikte geniş bir sermayenin biriktirilmesiyle ilerletilir.

11.14 İçsel Büyüme: Sermaye Birikimine Sabit Getiriler

1980’lerin ortalarında bazı iktisatçılar, özellikle Paul Romer (1986, 1987b) ve Robert Lucas (1988), kişi başı gelirin uzun vadede büyümesinin açıklanmayan teknolojik ilerlemelerden çok “yatırım” kararlarına bağlı olduğu, alternatif büyüme modelleri oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak, Craft’ın (1996) belirttiği gibi, bu yeni modeller bağlamında yatırım ifadesi, ulusal bağlamlarda bildirilen fiziksel sermaye birikiminden daha geniş bir kavrama atıfta bulunmaktadır; araştırma ve geliştirme (Ar–Ge) harcamaları ve insan sermayesinin oluşturulması da buna dahil edilebilir. “İçsel durağan-durum büyümesinin anahtarı, geniş sermaye birikimine göre sabit getiri olması gerektiğidir”. Dolayısıyla, içsel büyümenin basit bir teorisini kurmak için, uzun vadede sermayenin azalan getirilere varma eğilimi, dünya ekonomilerinde kişi başı gelirlerde gözlemlenen olağanüstü ve sürekli artışları açıklamak için değiştirilmelidir. Yeni içsel büyüme teorisinin ilk versiyonlarında, sermaye birikimi, büyüme sürecinde geleneksel neo-klasik modelden daha büyük bir rol oynamaktadır. Romer’in çalışması çeşitli biçimlerde, Arrow’un (1962) “yaparak öğrenme”ye yaptığı daha eski ve önemli katkıları yeniden canlandırmaktadır. Arrow, deneyimle emek verimliliğinin nasıl arttığını ve deneyimin, iş ortamını değiştiren kümülatif yatırım harcamalarının bir fonksiyonu olduğunu göstermiştir. Bir diğer ifadeyle, bir şirketin sermaye birikimi, öğrenme üzerinde dışsal etkilerde bulunmaktadır. Ancak, Blaug’un (2002) öne sürdüğü gibi, “bu durumun, sadece verimde bir defadaki artışı, aynı zamanda her yıl toplam faktör verimliliğinde *sabit* bir artış hızını açıklayabileceğine inanma saflığına neden olmaktadır”.

Arrow’un anlayışı üzerinden hareket eden Romer, sermaye kavramını, bilgi yatırımını ve fiziksel sermaye mallarının birikimini içerecek şekilde genişletmiştir. İşçiler tarafından bir şirkette kazanılan bilgi, kamu malı özelliği kazandığından ve en iyi durumda sadece kısmen dışta tutulabildiğinden, bilgi taşmaları meydana gelir ve bir şirkette bilgiye (Ar–Ge) yapılan yatırımlar diğer şirketlerin de üretim potansiyelini artırır. Hiçbir şirket, fiziksel sermayeye ve insan sermayesine yaptığı yatırımların ekonomi çapındaki bilgi stoğu üzerinde yaptığı olumlu etkiyi tamamen içselleştiremez.

Paul Romer'in 1986 yılındaki modeli, üretim fonksiyonunun değiştirilmesiyle gösterilebilir. (11.40) denklemine, üretim fonksiyonu, bir içsel girdi olarak teknolojiyi (A) içermektedir:

$$Y = F(K, L, A) \quad (11.40)$$

Mikro ölçekte, bir şirketin verimi (j), kendi sermaye (K_j) ve emek (L_j) girdilerine ve ekonomi çapındaki bilgi durumuna (A) bağlıdır. Bu durum (11.41) denklemine gösterilmektedir:

$$Y_j = F(K_j, L_j, A) \quad (11.41)$$

Bu formülasyonda, bilgi (teknoloji) büyümesinin, sermaye büyümesine bağlı olduğu varsayılmaktadır çünkü sermayenin derinleşmesi, ekonominin bütününde marjinal sermaye verimliliğini artıran teknoloji taşmalarını artırır. Bu nedenle toplam K 'deki herhangi bir artış, A 'yı ve dolayısıyla tüm şirketlerin verimliliğini artıracaktır. Romer'in (1986) içsel büyüme modelinde, toplam bilginin genişlemesi, şirketler arasında öğrenme dışsallıklarından kaynaklanır. Aslında, bir ekonomide sermaye stoğu seviyesi ne kadar yüksek olursa, her bir şirket "yaparak öğrenme" süreciyle o kadar verimli hale gelir. Bu nedenle, bir şirketin üretim fonksiyonu, ölçeğe göre sabit getiri ve sermaye birikimine göre azalan getiri gösterirken, toplam üretim fonksiyonu, ölçeğe göre sabit değil artan getiri gösterecektir.

İçsel büyümenin en basit modellerinden biri, aşağıda (11.42) denklemine gösterilen AK^* modelidir (Rebelo, 1991):

$$Y = K^\alpha H^\beta = AK^* \quad (11.42)$$

Burada, A sabittir, K^* geniş bir sermaye ölçüsünü ($K^\alpha H^\beta$) gösterir ve $\alpha + \beta = 1$ 'dir. Crafts'ın (1995) belirttiği gibi, "bu tür modeller, yatırımı merkezi aşamaya koyar ve büyümeyi, yatırımla ilerleyen bir süreç olarak görür. Solow artığının bir rolü yoktur". Dolayısıyla, AK modeli ile Harrod-Domar modeli arasında yakın bir benzerlik vardır. Her iki modelde de, azalan getiri yoktur ve bu nedenle sermaye derinleştikçe büyümenin yavaşlaması için bir neden bulunmamaktadır. Eğer bir grup ülke, başka bir grup ülkeye göre daha yüksek bir ortalama tasarruf oranına, daha düşük bir yıpranma oranına ve daha düşük sermaye-üretim oranına sahipse, o halde ilk grup ikinci gruba göre kalıcı olarak daha hızlı büyüyecek ve "önemli iraksama" kural olacaktır.

AK sınıfındaki içsel büyüme modelleri, özellikle sermaye girdisine göre azalan getiri olmaması varsayımı nedeniyle ağır eleştirilere maruz kalmıştır. AK modeli, ekonominin yatırım/GSYİH oranında bir artıştan sonar, büyüme oranında kalıcı bir artış olacağını öngörür. Ancak, Jones (1995) yaptığı 1945 sonrası döneme ait 15 OECD ülkesinin zaman serileri analizinde, AK modellerinin ampirik kanıtlarla tutarsız olduğunu öne sürmektedir. 1950-89 döneminde yatırım/GSYİH oranları ciddi bir şekilde artmış olsa da, işçi başına GSYİH'daki büyüme oranları sabit kalmış veya düşmüştür. Bu bulgu, McGrattan (1998) tarafından sorgulanmıştır. Daha uzun bir süreçte daha geniş bir ülke örnekleminde zaman serileri kanıtlarını kullanan McGrattan, AK kuramının başlıca öngörülerinin verilerle doğrulandığını

ortaya koymuştur. McGrattan, 1870–1989 dönemi için Maddison'un (1995) verilerini kullanarak, "kişi başına GSYİH'deki büyüme oranında çok az değişkenlik görülen ABD ekonomisi dışında, daha yüksek yatırım oranlarının daha yüksek büyüme oranlarına tekabül ettiğini görmüştür". Analiz, 1960–85 döneminde 125 ekonomi için çapraz kesitli verilere doğru genişletildiğinde, "yatırım oranları ile büyüme oranları arasında kesin bir pozitif korelasyon" ortaya çıkmaktadır.

11.15 İçsel Büyüme: Fikirler İktisadı

Yakınsama konusu, önemli bir sorun olarak, dünyadaki ekonomiler arasındaki teknoloji (bilgi) farklılığının olası önemini ortaya çıkardı. Solow modeli, teknolojinin saf kamu malı olduğunu ve bu nedenle kalkınma seviyesinden bağımsız olarak tüm ülkelerin ücretsiz olarak erişebildiğini varsayarak kişi başı gelir seviyesindeki ve büyümedeki farklılıkları açıklamaya çalışır. Giderek daha fazla iktisatçı, ve çoğu iktisat tarihçisi ve kalkınma iktisatçısı, önemli teknoloji açıklarını, yoksul ülkelerin karşısındaki hayati bir sorun olarak görmektedir. Bu yaklaşım, uluslar arasındaki "fikir açıklarını" kapatacak politikaların benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (P. Romer, 1993).

Paul Romer'in 1986 yılındaki modeli, teknolojik ilerlemeyi, tek tek şirketler tarafından sermaye biriktirmenin istemeden oluşan bir yan ürün olarak açıklamaktadır. Daha sonra, Romer (1990), ilk yaklaşımından tatmin olmamış ve ikinci tür bir yeni büyüme teorisi geliştirmeye devam etmiştir. İçsel inovasyon modelleri, üç önermeye dayanarak içsel teknolojik gelişme için neo-Schumpetergil bir çerçeve sunmaktadır (Grossman ve Helpman, 1991, 1994; Crafts, 1996; Aghion ve Howitt, 1998). İlk olarak, Solow modelinde olduğu gibi, ekonomik büyümenin arkasındaki temel itici güç teknolojik değişimdir, bir diğer ifadeyle, üretim sürecinde girdileri nasıl çıktılara dönüştürdüğümüz hakkındaki bilgide sağlanan ilerlemedir. İkinci olarak, teknolojik değişim içseldir, büyük oranda finansal teşviklerle hareket eden ekonomik aktörlerin bilinçli faaliyetleriyle belirlenmektedir. Üçüncü olarak, fikirlerin/bilginin tanımlayıcı özelliği, "yeni bir dizi talimat oluşturma maliyeti karşılandıktan sonra, bu talimatlar ek maliyet olmadan tekrar tekrar kullanılabilir" düşüncesidir (Romer, 1990). Bu nedenle fikirler, rakip olmayan çıktılardır ve bu fikirlerin bir şirket veya kişi tarafından kullanılması, diğer kişi veya şirketler tarafından daha az kullanılabilecekleri anlamına gelmez. Fikirler aynı zamanda "kısmen dışlanabilir"; burada dışlanabilirlik, bir mal sahibinin diğer ekonomik aktörlerin mali ödeme yapmadan kullanmasını engelleyebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Romer'in (1990) belirttiği gibi, "dışlanabilirlik, teknolojinin ve hukuki sistemin bir fonksiyonudur". Romer'in, teknolojik değişimin kendi çıkarlarını düşünen ekonomik aktörlerin kasıtlı eylemlerinden kaynaklandığı yönündeki ikinci önermesi düşünüldüğünde, teknolojideki ilerlemeler (yeni fikirler), örneğin patent yasalarıyla, bireylere en azından "kısmen dışlanabilen" faydalar getirmelidir.

Romer'in içgörülerini, fikirler iktisadında araştırmaların filizlenmesine yol açmıştır (Jones, 2002, 2005). Yukarıda tartışılan üç önerme, ekonomik büyüme teorisi için üç önemli çıkarım getirmektedir. Birincisi, fikirler rekabet içinde ol-

madığından, kişi başı temelinde sınırsız olarak biriktirilebilir. İkincisi, eksik dışlanabilirlik (mal edilebilirlik) nedeniyle, bilgi oluşturma, fikirleri üreten ekonomik aktörler tarafından tamamen kavranamayan önemli fayda dağılımı (dışsallıklar) içermektedir. Fikirler iktisadının “sınırlanmayan” büyüme ve “eksik mal edilebilirlik” özellikleri, “tüm girdileri birlikte alındığında, çıktının ölçeğe göre sabit getiri fonksiyonu olamayacağına” işaret etmektedir. Romer’in analizi, yükselen ölçeğe göre getirilere ve dolayısıyla, eksik rekabetin varlığına dayanan mikro temellere işaret etmektedir (bkz. Romer, 1994a).

Yeni bir fikir gibi, rekabet konusu olmayan bir meta, genellikle büyük miktarda, sabit bir üretim maliyeti getirir de, yeni bilgi oluşturulduktan sonra yeni fikirden sıfır maliyet marjıyla faydalanılabilir. Yeni bir tasarımın üretilmesi maliyetlidir ama tasarım vücut bulduktan sonra istendiği kadar sık ve çok bağlamda kullanılabilir. Bu nedenle, yatırımcılara, yeni fikirleri karşılığında bir kazanç sağlayabilmeleri için yeni fikir üzerinde, en azından bir süreliğine, tek hak veren patent veya telif hakkı gibi hukuki mekanizmalar vardır (Kremer, 1998; Mazzoleni ve Nelson, 1998). Bu konunun önemi, North (1990) tarafından da gösterilmiştir; North, Batı Avrupa’daki ekonomik kalkınmanın, mülkiyet haklarının gelişerek bireylerin “fikirleri” üzerinden fayda sağlamalarına ve teknolojik değişimin hızının artırılmasına yol açtıktan sonra başladığını öne sürmüştür (Crafts, 1995). İngiltere’de Endüstri Devrimi’yle başlayan modern ekonomik büyüme dönemi,

Telif haklarını koruyan kurumlar yeterince geliştiğinde ve böylece girişimciler, özel bir getiri olarak, yeniliklerinin getirdiği devasa toplumsal getirileri sağlayabildiğinde gerçekleşmiştir... tarih, sadece piyasa teşvikleri yeterli olduğunda yaygın yeniliğin ve büyümenin kök saldığını göstermektedir. (Jones, 2001a)

ABD’ye bakıldığında, Amerikan Anayasası’nın yapıcıları, “bilim ve faydalı sanatların ilerlemesini destekleme” konusunda heveslilerdi. Bu nedenle Anayasa’nın ilk maddesinde telif hakkı ve patent haklarını içeren bir fikir eserleri mülkiyeti maddesi vardır ve 1810 yılına kadar ABD, “kişi başına düşen patent sayısında İngiltere’nin oldukça önüne geçmiştir” (Khan ve Sokoloff, 2001). Çin’in, ilk Endüstri Devrimi’ne öncülük edememesi, Çin’in serbest bir pazar kuramamasına, mülkiyet haklarını kurumsallaştıramamasına ve yarışmaya ve yeniliğe, yabancı teknolojiyi benimsemeye uygun bir ortam sağlayamamasına bağlanmıştır (Landes, 1998). Bu nedenle, yeni tür içsel büyüme modellerine göre, “hükümet, uzun vadeli büyüme hızı üzerindeki etkisi nedeniyle, hem iyi hem de kötü için büyük potansiyel taşımaktadır” (Barro, 1997). Ekonomik büyüme, sadece ticaret rejimlerini, teknoloji aktarımını, altyapı ve finans piyasalarının sağlanmasını etkileyen politikalardan değil, aynı zamanda vergilendirme ve teşvikleri, fikri mülkiyet haklarının korunmasını, kanun ve düzenin devamını etkileyen politikalardan da etkilenebilir.

Romer, içsel bir teknolojik değişim teorisi geliştirerek, Solow’un neo-klasik büyüme modelinin hem geleneksel hem de genişletilmiş versiyonlarına meydan okumuştur (bkz. aşağıda kısım 11.16). Neo-klasik modelde, teknolojinin dışsal olduğu ve dünyada sınırlama olmaksızın herkese açık olduğu varsayılır. Romer (1995), teknolojinin salt kamu malı olmadığına dair “ciddi kanıtlara” dayanarak bu varsayımı reddeder. Neo-klasik model, uluslar arasındaki kişi başı gelirdeki

farklılıkları açıklarken “nesne boşluklarını”, fiziksel ve insan sermayesindeki farklılıkları vurgulamaktadır. Mankiw (1995), yaşam standartlarındaki farklılıkların büyük oranda insan sermayesinin ve fiziksel sermayenin miktarlarındaki farklılıklarla açıklanabileceğini düşünürken, buna karşılık Romer (1993), değişen yaşam standartlarının ana kaynağı olarak “fikir boşluklarını” bir diğer ifadeyle teknoloji boşluklarından doğan verimlilikteki farklılıkları öne çıkarmaktadır.

Parente ve Prescott da (1994, 1999, 2000), uluslararası gelir farklılıklarını teknoloji boşluklarına atfetmektedir. Parente ve Prescott, yaptıkları çalışmada, bu verimlilik boşluklarının, gelişmekte olan ülkelerin erişebileceği mevcut bilgi birikimindeki temel farklılıklardan kaynaklanmadığını gösteren kanıtlar bulmuştur. Bilakis Parente ve Prescott, çoğu gelişmiş ülkede şirketlerin daha iyi üretim yöntemleri benimsemelerini engelleyen, toplumun dayattığı sınırlamalar şeklinde engeller olduğunu ve bu sınırlamaların çoğunun “mevcut üretim süreçlerinde belli grupların çıkarlarını korumak için yaratıldığını” öne sürmektedir. Sonuç olarak Parente ve Prescott, uluslararası gelirlerdeki farklılıkların büyük oranda “toplam faktör verimliliğindeki farklılıklardan öne geldiği” sonucuna varır. Parente ve Prescott (2005), “bir ülkenin kurumlarında, üretimde kaynakların kullanım verimliliğinde büyük artışlara neden olan değişimler, büyüme mucizelerine yol açar” sonucuna varır.

Romer’in savı, ülkeler arasındaki gelir ve büyüme farklılıklarının çoğu durumda birikme faktörüyle değil “artık”la (toplam faktör verimliliği) açıklanabileceğini ortaya koyan Easterly ve Levine’in (2001) çalışmasıyla desteklenmiştir. Easterly ve Levine’in elde ettiği veriler, birikim faktörünün kalıcı olduğunu ancak büyümenin kalıcı olmadığını göstermektedir. Nelson ve Pack (1999), Asya mucizesi ve modern büyüme teorisi üzerine yürüttükleri tartışmada, bu ekonomilerin yeni teknolojileri başarılı bir şekilde özümseyebilmesinden önce altından kalkmaları gereken girişimcilik, yenilik ve öğrenme süreçlerinin de önemini vurgulamaktadır. Onlara göre insani ve fiziki sermayenin birikmesi gereklidir ancak bu sürecin yeterli bir parçası olmanın çok uzağındadır. Başarı için önemli olan, öğrenmeyi besleyen bir politika ortamının oluşturulmasıdır ve iktisatçıların, yeni fikir ve teknolojilerin özümsemesi sırasında meydana gelen öğrenme sürecini daha iyi anlaması için “böylesi durumlarda daha iyi bir şirket davranış teorisi” gereklidir.

Tarihsel deneyimler, fikirlerin oluşturulmasının ve iletilmesinin şüphesiz mevcut yaşam standartlarının önemli bir belirleyeni olduğunu göstermektedir (Rosenberg, 1994; Mokyr, 2005). Romer haklıysa ve yoksul ülkeler nesne boşluktan değil de fikir boşluklarından muzdaripse, o halde dünyadaki mülkiyetin önemli bir bölümü teknolojik anlamda “yakalama” yoluyla “nisbi olarak düşük bir maliyetle” ortadan kaldırılabılır. Bu analizin belirgin bir çıkarımı, kendilerini özgür fikir akışından soyutlayan veya yeni teknolojilerin benimsenmesinin önüne engeller koyan ulusların, nisbi olarak durağanlık yaşayacağıdır, çünkü ticaret politikaları ve açıklık yeniliği ve büyümeyi etkiler. Doğrudan yabancı yatırım, yeniliklerin ve yeni fikirlerin dağıtılması için önemli bir kanal olabilir ve büyüme sürecini ileriye götürebilir (Grossman ve Helpman, 1990; Romer 1994b; Sachs ve Warner, 1995; Proudman ve Redding, 1997; Edwards, 1998; Parente ve Prescott, 2000). Dolayısıyla, en azından potansiyel olarak yoksul ekonomiler, uluslararası

ticaretin önündeki kısıtlamaları azaltmaktan, doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmekten ve insan sermayesine yatırım yapmaktan büyük kazanç sağlayabilir çünkü böylece dünyadaki bilgi birikimine ulaşabilirler (World Bank, 1998/9). Neo-klasik modelde ticaretin önündeki bariyerlerin neden olduğu bozuklukların ortadan kaldırılması, üretim olanakları üzerinde seviye etkisi gösterecek ancak büyüme üzerinde sürekli bir etki göstermeyecek tir; içsel büyüme modellerinde ise artan ekonomik bütünleşmenin büyüme üzerindeki etkileri daha önemli olabilir.

Paul Romer'in araştırmasının diğer bir çıkarımı, ABD'nin lider konumunu koruyabilmesi için, hükümet politikalarının, kamu sektöründe ve özel sektörde yüksek seviyede Ar-Ge faaliyetlerini desteklemeye devam etmesi gerektiğidir. Ar-Ge harcamalarının toplumsal ve özel getiri oranları arasında, kapsamlı şekilde belirlenen büyük farklılıklar gözetildiğinde, hükümet bu faaliyette yatırım azlığını engellemede hayati bir rol oynamaktadır. Jones ve Williams (1998) yakın zamanda ABD'deki en iyi Ar-Ge yatırımı oranı üzerine yaptıkları bir araştırmada, ABD'deki özel Ar-Ge getirisi oranının, yüzde 7-14 olduğu ancak 'muhafazakar bir tahminle' toplumsal getiri oranının yüzde 30 olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, Jones ve Williams, GSYİH'daki pay olarak en uygun Ar-Ge harcamasının "gerçek harcamanın iki ila dört katından fazla" olması gerektiği sonucuna varmıştır (ayrıca bkz. Jones ve Williams, 2000).

Bilgi, fikir ve teknolojik değişimin büyümesi konusuna arz yönünden bakışın aksine, Schmookler (1966), teknolojik değişimin öncelikle talep kaynaklı olduğunu öne sürer. Yeni teknoloji geliştirmede, öncelik yenilik arzının önemli bir girdi olduğu Romer'in modelinden farklı olarak (bkz. Jones, 2005), Schmookler teknolojik değişim ve yeniliğin motor gücünün mevcut teknolojik sorunların çözülmesi ihtiyacı olduğunu savunur; bir diğer ifadeyle, teknolojik değişim talep kaynaklıdır ve yeni fikirlerin faydalılığına bağlıdır. Schmookler'in çalışması üzerine yakın zamanda yapılan bir tartışmada Kelly (2002), teknoloji üzerinde arz tarafından ve talep tarafından gelen etkilerin birbirini tamamlayıcı olduğu sonucuna varır.

Yeni içsel büyüme teorilerindeki önemli bir eksiklik, koşullu yakınsama tahminini kaybetmeleridir; bu tahmin, Barro'ya (1997) göre, "ülkelere ve bölgelere ait verilerde güçlü bir ampirik düzenlilik" göstermektedir. Bu eksikliği düzeltmek için Barro ve Sala-i-Martin (1997), içsel büyümenin öğeleriyle Solow modelinin yakınsama çıkarımlarını birleştiren bir model geliştirmiştir. Bu model aşağıdaki öğeleri içermektedir:

1. uzun vadede, dünya ekonomisindeki büyüme hızının itici gücü, önde gelen ekonomilerdeki teknolojik keşiflerdir;
2. takip eden ekonomiler, bir taklit süreciyle yenilikleri paylaşırlar;
3. taklit etmek genelde yenilik yapmaktan daha ucuz olduğundan, "çoğu ülke icat etmek yerine kopyalamayı tercih eder";
4. taklit etmenin nisbi olarak daha düşük maliyetli olması, takip eden ekonomilerin lider ekonomilerden nisbi olarak daha hızlı büyüyeceğine ve en azından bir noktada liderlere yakınsayacağına işaret eder;
5. kopyalanmayan yeniliklerin miktarı azaldıkça, taklit maliyetleri artış eğilimi gösterir ve dolayısıyla takip eden ekonominin büyüme hızı azalır;

6. dolayısıyla, Barro/Sala-i-Martin modeli, teknolojilerin ülkelere dağılmasına dayanan bir koşullu yakınsama biçimi üretmektedir ve Solow modelinin tahminlerine benzemektedir;
7. uzun vadede, “tüm ekonomiler, önde gelen yerlerdeki keşiflerin hızında büyümektedir”.

Barro/Sala-i-Martin melez modelinin kurduğu çerçeveye göre, uzun vadede büyüme, “önde gelen” ekonomilerde yeni fikirlerin keşfedilmesiyle içsel olarak sağlanmaktadır, ancak model aynı zamanda takip eden ülkeler üzerinde taklitçi davranışın etkisi üzerinden neo-klasik büyüme modelinin yakınsama özelliklerini de korumaktadır.

11.16 Genişletilmiş Bir Solow Modeli:

Neo-klasik Bir Yeniden Canlanma mı?

Mevcut haliyle, kişi başı üretim seviyelerindeki büyük farklılıkları açıklamak için ülkeler arasındaki sermaye-emek oranlarındaki farklılıklara dayanan neo-klasik büyüme modeli, dünyadaki gelir farklılıklarını tatmin edici şekilde açıklamamaktadır. Bu eksikliğe yanıt olarak Mankiw ve diğ. (1992), fiziksel sermaye ile insan sermayesi birikimini de katarak Solow modelini “genişletmiştir”. Bu yaklaşımda kilit olan şey, α 'nın, bir diğer ifadeyle sermayenin gelir payının, geleneksel tahmininin, sermayenin genel katkısı için iyi bir gösterge olamayacağı argümanıdır. Modele insan sermayesi eklendiğinde, üretim fonksiyonu şu şekilde olmaktadır (11.43):

$$Y = K^\alpha H^\beta (AL)^{1-\alpha-\beta} \text{ ve } \alpha + \beta < 1 \quad (11.43)$$

Burada, üretimi elde etmek için birleştirilen dört üretim faktörü vardır; H , insan sermayesi stoğu ve AL , mevcut teknolojiyle belirlenen emek miktarını ve emek verimliliğini kapsayan verim biriminden ölçülen emek girdisidir (bkz. Mankiw, 2003). Üretim fonksiyonu, ölçeğe göre sabit getiri göstermektedir ve $\alpha + \beta < 1$ ile, “geniş sermayeye” azalan getiriler vardır. Ancak sermaye payının büyüklüğü, üretim fonksiyonun eğriliğini ve dolayısıyla azalan getirilerin hangi hızla başladığını belirlediğinden, birikim gerçekleştikçe emeğin ortalama ürünü, daha büyük bir sermaye payıyla ($\alpha + \beta = 2/3$) daha yavaş azalmaktadır. $\alpha = 1/3$ olan geleneksel Solow modelinde, daha geniş sermaye kavramında azalan getiriler daha az şiddetli olacaktır. α küçük olduğunda, Şekil 11.3'teki üretim fonksiyonunun eğriliği büyüktür. Ancak model, insan sermayesiyle genişletildiğinde, durağan-duruma geçiş daha yavaş olur ve yaşam standartlarındaki uluslararası farklılıkların yüzde 80'i, nüfus artış hızıyla ve insani ve fiziksel sermayenin birikimiyle açıklanabilir (Mankiw ve diğ., 1992; Mankiw, 1995). MRW modelinde yatırım oranındaki herhangi bir artışın geçici etkisi daha uzun süreli etkilerde bulunacaktır. Ancak, K ve H 'nin üslerinin toplamı 1'den az olduğu için, büyüme teorisindeki bu “neo-klasik yeniden canlanma”, içsel büyüme için bir model sunmamaktadır. Kişi başı gelir nihayetinde durağan bir durumda kalacak ve teknolojik ilerlemenin dışsal olarak belirlenen hızında büyüme gösterecektir.

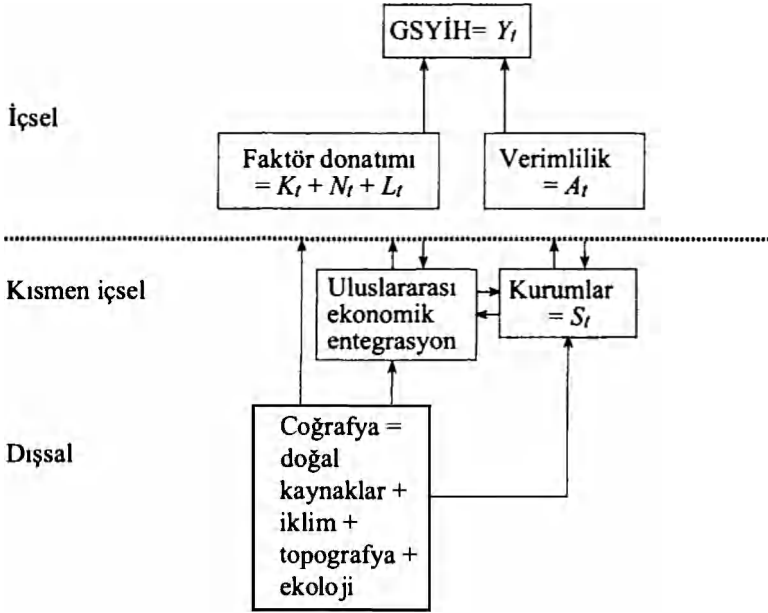
Eleştirenler açısından, MRW modeli, teknolojinin kamu yararına olduğu görüşünü alarak, uluslar arasındaki toplam faktör verimlilik büyümesi ve teknik verimlilik gibi hayati noktaları atlamıştır (Klenow ve Rodriguez-Clare, 1997a; 1997b). Genişletilmiş Solow modeli, yaşam standartlarındaki uluslararası farklılıkları daha iyi açıklasa da, ekonomik büyümenin kalıcılığını açıklayamamaktadır. İçsel büyüme teorisi, dışsal teknolojik ilerlemeye başvurmamak zorunda kalmadan sürdürülür büyümenin nasıl gerçekleşebileceğini göstermeye çalışmaktadır (Bernanke ve Gurkaynak, 2001).

11.17 Büyümenin Temel Nedenlerine Odaklanma

İktisatçıların araştırmaları, başarılı ekonomilerin, yüksek oranda insani ve fiziksel sermaye birikimiyle birlikte sürekli teknolojik ilerlemenin sağlandığı ekonomiler olduğunu göstermektedir. Ancak bu durumda bu çıkarım, hayati bir soruyu gündeme getiriyor: Neden bazı uluslar bunu başarılı şekilde sağlarken diğerleri sağlayamıyor? Olson (1996), yüksek büyüme oranlarının, neo-klasik Solow büyüme modelinin geçiş dinamiklerinin işaret ettiği üzere, bütün düşük gelirli ülkelerde değil yoksul ülkelerin bir alt kümesinde gerçekleştiğini vurgulamıştır. Sermayenin ve teknolojinin siyasi sınırların ötesine taşınabildiği düşünüldüğünde, işçi başına üretim seviyesindeki anlamlı farklılıkların sürekliliği, büyüme ve kalkınmanın önündeki kalıcı engellerin varlığına işaret etmektedir (Parente ve Prescott, 2000). Sermayenin zengin ülkelere yoksul ülkelere serbest bir şekilde akmasının önündeki belirgin bir engel, makroekonomik istikrarsızlık, ticaret karşısındaki engeller, yetersiz altyapı, kötü eğitim, etkin çeşitlilik, yaygın yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, dezavantajlı coğrafya ve sık yaşanan politika değişiklikleriyle karakterize olmuş ülkelere yatırım yapmanın daha riskli olmasıdır. Dolayısıyla, bazı ülkelerin büyüme konusunda diğerlerinden daha iyi performans göstermesinin nedenini anlamak için, yaklaşık büyüme nedenlerinin ötesine gitmek ve daha geniş temel belirleyicileri araştırmak gereklidir. Bunun anlamı, sadece dar ekonomik analizi kullanarak ekonomik büyümenin anahtar belirleyicilerini bulamayacağımızdır. Büyüme “muzicelerini” ve “felaketlerini” açıklamak için, incelenen ülkelerin tarihinin ve aynı zamanda siyasi tahrifatlar içeren bir kurumsal yapıda politika seçimlerinin nasıl yapıldığının anlaşılması gerekir.

Dani Rodrik (2003), ekonomik büyümenin yaklaşık ve temel belirleyicileri arasındaki ayrımı vurgulamak için faydalı bir çerçeve sunmuştur. Rodrik’ten uyarlanan Şekil 11.8, herhangi bir ekonominin büyüklüğünü ve büyümesini belirleyen ana faktörleri göstermektedir. (11.4) numaralı denkleme yeniden başvurduğumuzda, Şekil 11.8’in üst kısmında, üretimin doğrudan ekonominin emek (L_t), fiziksel sermaye (K_t), doğal kaynaklar (N_t) ve bu kaynakların verimliliğinden (A_t) etkilenmesiyle, büyümenin en yakın belirleyicilerinin etkisini görebiliriz. Hem teknik hem de dağılım etkinliğinin etkisi, verimlilik değişkeninde yer almaktadır. Şekil 11.8’in alt kısmında, ekonomik büyümenin, toplumsal kapasite (S_t) gibi, başlıca temel belirleyicilerini gözlemlemekteyiz. Rodrik, büyümenin temel belirleyicileri için üçlü bir sınıflandırma sunmaktadır: Coğrafya, bütünleşme ve kurumlar. Bu kategoriler, hacimli ve hızla büyüyen bir literatür içinde, son yıllarda büyüme

analizine hakim olan başlıca üç araştırma alanını vurgulamaktadır. Birçok sosyal bilimci, zoraki olarak, ekonomik performansın önemli ve daha derin belirleyenleri listesine kültürün etkisinin de eklenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Muhakkak iktisat tarihçileri, ekonomik performansın bir belirleyeni olarak kültüre, iktisatçı-lardan daha fazla kafa yormuştur. Örneğin, David Landes, “Neredeyse Bütün Far-kı Kültür Yaratmaktadır” demektedir (Harrison ve Huntington, 2000). Kültürün ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi hakkında daha ilginç tartışmalar için okuyucu, Huntington, 1996; Temin, 1997; Landes, 1998; Lal, 1999; Dasgupta ve Serageldin, 2000; Barro ve McCleary, 2003; Grief, 2003’e başvurmalıdır.

Şekil 11.8 Büyümenin yaklaşık ve temel nedenleri

Rodrik’in belirttiği üzere, büyüme analizinin merkezindeki soru şudur: Şekil 11.8’deki nedensel ilişkilerden hangisi en önemlidir? Ancak, Rodrik aynı zaman-da, üçlü sınıflandırmasında coğrafyanın yegane dışsal faktör olduğunu, bütünleş-me ile kurumların “ekonomik performansla birlikte dönüştüğünü” kaydetmekte-dir. Şekil 11.8’deki değişkenler arasında, çift yönlü oklarla gösterilen nedensel ilişkiler, işin içinde karmaşık geri besleme etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, nedensellikte kesin çizgiler belirlemeye çalışan, sonsuz ülkeler arası regresyonlar şeklindeki ampirik çalışmalara “son derece dikkatli” yaklaşılmalıdır.

11.18 Kurumlar ve Ekonomik Büyüme

Yoksul ülkelerin yakalama ve yakınsama için muazzam bir potansiyeli varsa da, siyasi, hukuki ve mevzuat çerçevesi yetersiz olan ülkelerde bu avantajlar büyü-me üzerinde olumlu sonuçlar doğuramayacaktır. Kurumların, ulusların zenginliği-

ni derinden etkilediği fikri, ilk olarak Adam Smith tarafından ikna edici bir şekilde dillendirilen eski bir düşüncedir. Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* kitabının 1776'da yayınlanmasından bu yana iktisatçılar, özel mülkiyete diğer vatandaşlar veya devlet tarafından el konmasına karşı mülkiyet haklarının güvenliğini, bireyleri sermaye yatırımı ve birikimi yapma yönünde teşvik etmek için önemli bir koşul olduğunun farkındadır. Bu köken göz önünde tutulduğunda, iktisatçılar, büyümenin daha derin belirleyicileri üzerindeki analizlerini kurumların rolüne odaklama eğilimi göstermişlerdir. Burada mülkiyet haklarının rolü, hukuki sistemin etkinliği, yolsuzluk, mevzuat yapıları ve yönetişimin niteliği gibi etmenlere vurgu yapılmıştır (North, 1990; World Bank, 1997; Olson, 2000; Acemoğlu ve diğ., 2001, 2002a; Glaeser ve Shleifer, 2002). Kurumsalcı bir bakış açısından, büyümenin daha derin belirleyicileri arayışı, Hibbs'in (2001) "Büyüme teorisinin siyasallaştırılması" dediği şeye yol açmıştır. Hibbs, "siyasallaştırma" ile, çoğu büyüme araştırmacısı tarafından, özellikle Douglass North'un ufuk açıcı katkıları tarafından, "siyaset, siyasal ve kurumsal düzenlemelerin" önemine giderek artan şekilde yapılan vurguya işaret etmektedir. Bu etmenler nihayetinde teşviklerin yapısını, insanların tasarruf etme ve üretici bir şekilde yatırım yapma konusundaki istekliliklerini, yenilik yapma ve girişimci faaliyetlere katılma konusundaki teşviği belirler. Birçok uluslar arası regresyon çalışması siyasal-kurumsal faktörlerin de, büyümenin sağlam belirleyicilerinden olduğunu göstermektedir (Knack ve Keefer, 1995, 1997a, 1997b; Sala-i-Martin, 1997; Dawson, 1998; Durlauf ve Quah, 1999; Easterly ve Levine, 2003; Rodrik, 2003; Rodrik ve diğ. 2004).

Teknolojik gerilik ve kişi başına düşen gelirdeki boşluklar, yakalama ve yakınsama için bir potansiyel yaratsa da, Abramovitz (1986), ülkelerin potansiyellerini gerçekleştirmesi için mutlaka gerekli olan "toplumsal yeterlilik"in önemini vurgulamıştır. Toplumsal yeterlilik, üretici ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi için çerçeveyi belirleyen ve piyasa ekonomilerinin verimli bir şekilde işlemesi için şart olan kurumsal düzenlemeleri ifade etmektedir. Temple ve Johnson (1998), 1960'larda Adelman ve Morris (1967) tarafından geliştirilen toplumsal gelişim endekslerinin "ciddi bir tahmin gücü" olduğunu söylemektedir (ayrıca bkz. Temple, 1998). Temple ve Johnson (1998), bu ölçümlerin başlangıç gelirini hesap ettikten sonar, "daha sonraki büyümeyi tahmin etmede çok faydalı olduğunu" ve "1960'ların başında gözlemciler bu toplumsal yeterlilik endekslerine daha fazla vurgu yapsalardı, Doğu Asya'nın hızlı büyümesini ve Sahra-altı Afrika'nın düşük performansını öngörmede daha başarılı olabileceklerini" göstermektedir.

Etkili kurumlar geliştirme

Açıka görülüyor ki, dünyada gözlemlediğimiz önemli gelir farklılıkları, ülkelerin kurumlarının ve ekonomik politikalarının niteliklerindeki farklılıkla ve siyasi liderliğin niteliğiyle yakından ilişkilidir. Bu durum, 1960'lardan beri Doğu Asya'daki bir grup gelişmekte olan ülkede gözlemlenen hızlı büyümeyi ve aynı dönemde pek çok Sahra-altı Afrika ülkesinde görülen nisbi durağanlığı açıklamaktadır. Birçok iktisatçı, bazı ülkelerin hızla ilerlemesine ve büyümesine karşın diğerlerinin duraksamasının nedenlerinin coğrafi ve faktör zenginlikleri alanında bulunamayacağını düşünmektedir. Japonya, Tayvan ve Güney Kore gibi do-

ğal kaynakları kıt olan ülkeler “mucizevi” bir büyüme yaşarken Zaire (1997’den sonra Demokratik Kongo Cumhuriyeti adını almıştır) gibi Sahra-altı Afrika’da yer alan ve zengin doğal kaynaklara sahip ülkeler büyüme “felaketi” yaşamıştır. Reynolds (1985), ekonomik ilerlemenin en önemli ve tek açıklayıcı değişkeninin, siyasi örgütlenme ve hükümetin yönetsel yetkinliği olduğu sonucuna varmıştır (bkz. Herbst, 2000). Gray ve McPherson (2001), Afrika’daki politika reformundaki liderlik faktörü analizlerinde, “çok sayıda Afrika ülkesi, hatta muhtemelen çoğunluğu, harekete geçirilen reformları uygulamak için yeterli iktidara sahip kişilerce yönetilmiştir. Ancak, motivasyonları bu liderleri farklı yönlelere götürmüştür” demektedir. Ayrıca, ekonomik kalkınmanın gerektirdiği değişikliklerden siyasi ve ekonomik kayıplara uğrayanların genellikle ilerlemeye engel olduğu görülmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2000a; Parente ve Prescott, 2000).

Bu konuların önemi düşünüldüğünde, yakın zamandaki büyümenin ekonomi-politik literatürü, ekonomik özgürlük, demokrasi ve büyüme (örneğin Barro, 1996, 1999; Clague ve diğ., 1996; Minier, 1998; Benson Durham, 1999; Landman, 1999; Olson, 2000); mülkiyet hakları ve büyüme (örneğin North ve Weingast, 1989; North, 1990; DeLong ve Shleifer, 1993; Acemoğlu ve Johnson, 2003); etnik heterojenlik, siyasi çatışma ve büyüme (örneğin Easterly ve Levine, 1997; Acemoğlu ve Robinson, 2000a, 2000b, 2000c, 2001, 2003; Collier, 2001; Easterly, 2001b); eşitsizliğin ve siyasi istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisi (örneğin Alesina ve Rodrik, 1994; Alesina ve diğ., 1996; Lee ve Roemer, 1998; Barro, 2000; Glaeser ve diğ., 2003; ayrıca bkz. Bölüm 10) gibi etmenlere ve güven (örneğin Knack ve Keefer, 1995, 1997a, 1997b; Abramovitz ve David, 1996; Landau ve diğ., 1996; Hall ve Jones, 1997, 1999; Temple, 1998; Temple ve Johnson, 1998; Paldam, 2000; Rose–Ackerman, 2001; Zak ve Knack, 2001) gibi toplumsal yeterliliğin / toplumsal altyapının / toplumsal sermayenin ve büyümenin çeşitli ölçülerine odaklanmıştır.

Dünya Bankası’na (2002) göre, kurumsal gelişimin kalitesiyle hem zaman hem de mekan için ekonomik büyüme ve verimlilik arasında ilişki kurmak için daha fazla kanıt bulunmakta ve “iyi” kurumların ve teşvik yapılarının başarılı bir büyüme ve kalkınma için önemli bir önkoşul olduğu fikri, artık yayın olarak kabul görmektedir. İktisat tarihi, temelde uzun zaman aralıklarında ekonomilerin performansı üzerine olduğundan, büyüme teorisyenlerinin uzun vadeli ekonomik değişimi anlamak üzere daha iyi bir analiz çerçevesi geliştirme yeteneğini iyileştirmede yardımcı olma konusunda büyük bir katkı sağlamaktadır (North ve Thomas, 1973; North, 1981, 1989, 1990, 1994; Myles, 2000).

İktisat tarihinden çıkan hikaye, yaşam standartlarında süreklileştirilmiş bir büyüme sağlama açısından başarısız olan ekonomilerin, ekonomik ilerlemeyi artırmak için oyunda uygulanabilir bir ekonomik kural dizisi üretemeyen ülkeler olduğunu gösteriyor. North’un (1991) iddia ettiği gibi, “iktisat tarihinin ve ekonomik kalkınmanın temel meselesi, verimliliğin artmasını sağlayan bir ekonomik ortam yaratacak siyasi ve ekonomik kurumların evrimini hesaba katmaktır”.

North (1991), kurumları, “siyasi, ekonomik ve toplumsal etkileşimi yapılandıran, insanlarca planlanmış kısıtlar” olarak tanımlamaktadır. Kısıtlayıcı kurumlar enformel (gelenek-görenekler, tabular, adetler, suç ve utanç gibi kişinin kendine

uyguladığı davranış kuralları) ve/veya formel (kanunlar, sözleşme hükümleri, kurallar, anayasalar, mülkiyet hakları) olabilir. İdeal bir dünyada, enformel ve formel kurumlar birbirini tamamlar. Bu kurumlar, içerisinde insanların tekrar tekrar etkileşebileceği bir yapı sağlar, piyasa işlemlerini destekler, ekonomik aktörler arasında bilgi iletilir ve insanlara, üretici faaliyette bulunmaları için gerekli teşvik verilir. Tarih, “büyük oranda kurumsal evrimlerin tarihidir” ve etkili kurumlar “işbirliğiyle uygulanan çözümlerin faydalarını veya kusurların maliyetini artırır” (North, 1991).

Süreklileştirilmiş ekonomik büyüme açısından kurumların önemini gösteren iyi bir örnek, Avrupa’nın İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılandırılmasında görülmektedir. DeLong ve Eichengreen’in (1993) öne sürdüğü gibi, “Marshall Planı, ekonomik politikaların yapıldığı ortamı değiştirerek” ve gerekli destekleyici kurumlarla birlikte piyasa temelli ekonomik sistemin restorasyonu esasında bir iyileşme stratejisine destek vererek “Batı Avrupa’nın büyümesini ciddi anlamda hızlandırmıştır”. Geriye baktığımızda, 1950–1973 arası dönemin, Batı Avrupa’daki “karma” ekonomilerde ekonomik büyüme açısından bir “Altın Çağ” olduğunu anlıyoruz ve DeLong ile Eichengreen de (1996), Avrupa’nın, neden Marshall Planı’nın uygulanmasından sonraki 25 yıllık dönemde ekonomik büyümenin “Altın Çağı”nı yaşadığına ilişkin kurumsal temelli açıklamayı genişletiyor. Avrupa’nın bu çeyrek yüzyıldaki ekonomik büyümesi, daha önceki ve sonraki dönemlerden daha hızlı olmuştur (Maddison, 2001). Eichengreen’e göre, bu “Altın Çağ”ın temeli, “aksi durumda büyümenin yeniden sürdürülmesini engelleyecek taahhüt ve işbirliği sorunlarını çözen” ulusal (toplumsal piyasa ekonomisi) ve uluslararası kurumlardır (GATT; Avrupa genelinde serbest ticaretin geliştirilmesi, Bretton Woods kurumları).

21. yüzyılda tipik zengin bir OECD ekonomisinde yaşayanlar için bu piyasa temelli kurumların çoğunu veri kabul etmek kolaydır çünkü bunlar uzun bir tarihsel dönem içerisinde evrim geçirmiştir. Ancak eski komünist ekonomilerde görülen “geçiş denemeleri”, piyasa ekonomilerinin gerekli kurumsal altyapıları verimli şekilde işleminin ne kadar zor olduğunu bize hatırlatmıştır.

“Doğal deneylerden” sağlanan bulgular

Fukuyama (1989, 1992) Olson (1996, 2000) ve DeLong (2001) tarafından vurgulanan kişi başı gelirdeki farklılığın en önemli nedeni, ekonomik sistem ve politika seçimlerini etkileyen siyasi gelişmelerden kaynaklanmaktadır. “Demir Perde”nin arkasında “gelişmeye” çalışan ülkelerde kişi başına düşen gelir, 1950’de benzer bir kişi başı gelire sahip olan ve kapitalist yolu izleyen ülkelerden daha düşüktür.

Dünyadaki farklılığın en önemli nedeni, 21. yüzyılda dünyanın büyük bir kısmının komünist yönetim altında olmasıdır... nasıl saydığınıza ve ne kadar şanssız olduğunuza bağlı olarak, 21. yüzyıla komünist yönetimin altında bulunan ülkelerin potansiyel maddi zenginliğinin yüzde 40 ila 94’ü yok ediliyordu. (DeLong, 2001)

En belirgin örnekler arasında, Doğu ve Batı Almanya’nın, Kuzey ve Güney Kore’nin ve Çin ile Tayvan/Singapur/Hong Kong’un benzer gelişme deneyimleri

bulunmaktadır. Ancak diğer komşu ülkeler arasındaki karşılaştırmalar daha mantıklı görünmektedir ve örneğin Rusya ile Finlandiya, Macaristan ile Avusturya, Yunanistan ile Bulgaristan, Slovenya ile İtalya, Kamboçya ile Tayland arasındaki karşılaştırmalar hayat standartlarında ki ciddi farklılıkları ortaya koymaktadır.

Yukarıda sayılan örneklerden, en çarpıcı “doğal deneyim”, 21. yüzyılın ikinci yarısında Kore yarımadasında yaşandı. Japonya’nın Ağustos 1945’te teslim olmasının ardından, Kore 38. paralelden iki işgal bölgesine ayrıldı, Sovyetler Birliği’nin silahlı kuvvetleri “Kuzey”i, Amerikan silahlı kuvvetleri de “Güney”i işgal etti. 1948 yazında, Mayıs’taki seçimlerin ardından Amerikan işgalindeki bölge Kore Cumhuriyeti oldu ve 1948 Eylül’ünde kuzeydeki bölge, resmi olarak Kuzey Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti adını aldı. Her iki “Kore” de, tüm Kore yarımadası üzerinde tam siyasi yetki iddiasında bulunduğundan, bu anlaşmazlık Haziran 1950’den Temmuz 1953’teki ateşkese kadar süren Kore Savaşı’na yol açtı. O tarihten bu yana, 38. paralel iki Kore arasındaki ayrım çizgisi olarak kaldı ve “komünist Kuzey” merkezi planlı bir ekonomik strateji benimserken, “kapitalist Güney” kapitalist karma ekonomiye inandı. Tablo 11.4 ve 11.5’teki verilerden görüleceği gibi, 50 yıl kadar önce yapılan bu tercihlerin iki Kore’deki hayat standartları üzerindeki etkisi daha çarpıcı olamazdı. Acemoğlu’nun (2003b) belirttiği gibi, “Kore’nin ayrılmadan önceki ayırt edici özelliği etkin, dilsel ve ekonomik homojenliğiydi. Kuzeyde ve güneyde neredeyse aynı kültüre sahip aynı halklar yaşıyordu ve iki bölge arasında çok küçük farklılıklar vardı”.

Tablo 11.4 İki Kore’nin hikayesi

Gösterge	Nüfus (’000)	GSYİH SAP \$ milyon	Kişi başına GSYİH SAP \$	Nüfus (’000)	GSYİH SAP \$ milyon	Kişi başına GSYİH SAP \$
Yıl	Kuzey Kore	Kuzey Kore	Kuzey Kore	Güney Kore	Güney Kore	Güney Kore
1950	9.471	7.293	770	20.846	16.045	770
1955	8.839	9.361	1.054	21.552	22.708	1.054
1960	10.392	11.483	1.105	24.784	27.398	1.105
1965	11.869	15.370	1.295	28.705	37.166	1.295
1970	13.912	27.184	1.954	32.241	62.988	1.954
1975	15.801	44.891	2.841	35.281	111.548	3.162
1980	17.114	48.621	2.841	38.124	156.846	4.114
1985	18.481	52.505	2.841	40.806	231.386	5.670
1990	20.019	56.874	2.841	42.869	373.150	8.704
1995	21.553	32.758	1.520	45.081	534.517	11.873
1998	21.234	25.131	1.183	46.430	564.211	12.152

Kaynak: Maddison’dan uyarlanmıştır (2001).

Tablo 11.5 Kişi başı GSYİH büyüme oranları (%): iki Kore

	1950–73	1973–98
Kuzey Kore	5,84	–3,44
Güney Kore	5,84	5,99

Kaynak: Maddison'dan uyarlanmıştır (2001).

Dolayısıyla, bu doğal deneyim, Kore yarımadasının, çok farklı politikalarla ve kurumlarla ayrışan iki ülkeye bölünmesi “benzer ekonomik koşullara rağmen, siyasi liderlerin sıklıkla nasıl farklı sonuçlar veren farklı politikalar seçtiğinin açık bir örneğini vermektedir”.

Maddison'un (2001) verilerinde görüldüğü üzere, Kuzey Kore'de 1950'de kişi başı GSYİH 770 \$ idi (1990 uluslararası fiyatlarıyla). 1998'de bu rakam sadece 1183 \$'a kadar yükselebilmıştır. Tam bir zıtlıkla, Güney Kore'de 1950'de kişi başı GSYİH 770 \$ iken, 1998'de 12152 \$'a yükselmişti! Bu durum, tekrar, farklı büyüme oranlarının iki ülkedeki nisbi hayat şartları üzerindeki güçlü etkisini gösteriyor. Kuzey Kore'nin 1950–73 arasındaki dönemde kişi başı ekonomik büyüme oranı başlangıçta etkileyici olsa da (yılda yüzde 5,84), 1973–1998 arasındaki dönemde büyüme oranı yüzde eksi 3,44'e geriledi. 1950–73 arasındaki dönemde Güney Kore'nin de büyüme oranı yüzde 5,84'tü. Ancak, 1973–98 arasında, Güney Kore'nin kişi başı büyüme oranı yüzde 5,99'a çıktı. 1999'da, Dünya Bankası (2002) verileri, Güney'de yaşayan 47 milyon kişinin ortalama ömrünün 73 yıl, Kuzey'de yaşayan 23,6 milyon kişinin ortalama ömrünün 60 olduğunu ve son yıllarda Kuzey Kore'de kıtlık yaşandığını belirtmektedir (Noland ve diğ., 2001).

Bu doğal deneyler, ulusal sınırların kamu politikalarının ve kurumlarının sınırlarını belirlediği her yerde ekonomik performansta kolayca gözlemlenen farklılıkların ortaya çıktığını göstermektedir (Fukuyama, 1992; Olson, 1996). DeLong'a (1992) göre, “20. yüzyıl boyunca, komünizm, farklılık yaratmada önemli bir etmen oldu: zengin endüstriyel ekonomileri daha da zenginleşirken, nisbi olarak yoksul ülkeleri daha da yoksullaştırdı”.

Demokrasi, yönetimin niteliği ve büyüme

Büyüme demokrasiyi geliştirir mi ya da demokrasi büyümeyi artırır mı? Demokrasi, diktatörlük ve büyüme arasındaki ilişki üzerine yapılan son dönemlerdeki çalışmalar, yukarıdaki bağlantıların her ikisini de desteklemektedir. Barro (1996, 1997, 1999), refahın demokrasiyi geliştirdiğini iddia eden Lipset (1959) hipotezini destekleyici kanıtlar sunmaktadır. Barro'nun araştırması, bu hipotezi “güçlü ampirik düzenlilik” olarak teyit etmektedir. Ekonomik özgürlüğün refahı artırdığı hipotezini destekleyen ampirik kanıtlar bulunduğundan, Barro, ekonomik özgürlüğü artıran politikaların, Lipset refah etkisi aracılığıyla daha fazla demokrasi sağlayacağı sonucuna varmaktadır. Ekonomik özgürlüğün olmadığı yerde liberal bir demokrasinin olmadığı (serbest ve düzenli rekabetçi seçimler) kesinlikle tartışılmaz (bkz. Friedman, 1962; Kornai, 2000; Snowdon 2003b).

Bhagwati'nin (1995) demokrasi üzerine makalesi, 1966'da yayınlanan *Az Gelişmiş Ülkelerin Ekonomisi (The Economics of Underdeveloped Countries)* adlı kitabında vurgulanan, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınma ile demokrasi arasında bir seçim yapmalarını gerektiren "zor bir ikilem"le karşı karşıya kalabileceği yönündeki daha eski ve popüler görüşü reddeder. 1960'larda demokrasi genellikle yoksul ülkelerin karşılayamayacağı bir lüks olarak lanse ediliyordu. Sıklıkla, hızlı büyümenin zorlu kararlar gerektirdiği ve bunun da demokratik kısıtları olmayan sağlam bir siyasi liderlik gerektirdiği öne sürülüyordu. Bugünse hakim düşünce, bu "Zor İkilem Tezinin" kaçınılmaz olarak kabul edilmesinden uzaklaşmıştır.

Refah, şüphesiz demokrasinin tohumlarını atsa da, literatürde istikrarlı bir demokrasinin sürekli büyüme için iyi olduğu düşüncesi de giderek artan bir şekilde desteklenmektedir. Eğer, mülkiyet hakları işlem masraflarını azaltmada ve uzmanlaşma ve ticaretin geliştirilmesinde kilit role sahip ise, o halde "nesiller boyunca iyi bir ekonomik performans gösteren ülkelerin neredeyse tümünün istikrarlı demokratik hükümetlere sahip olan ülkeler olması gözlemi şaşırtıcı olmamalıdır" (Olson, 2000; Rodrik, 2000). İyi yönetim ve ekonomik refah iyi dost olsa da, her zaman kleptoman olan otokratlar, yatırımın yüksek-riskli bir biçimidir. Easterly'nin (2001a) belirttiği gibi, "hükümetler büyümeyi öldürebilir".

İnsanlık tarihinin büyük bölümünde, pek çok toplum, Mancur Olson'a göre (1993, 2000), "göçebe haydutlar" ve "yerleşik haydutlar" tarafından yönetilmiştir. Tarih, iyiliksever despotların ender bir tür olduğuna dair çürütülemez kanıtlar vermektedir. "Göçebe haydutlar" (savaş-lordları), kendi bölgelerinde yaşayan insanların refahını artırmaya dair çok az bir ilgiye sahiptir. Birbirleriyle rekabet eden göçebe haydutların hüküm sürdüğü bir bölge, saf anarşi durumunu temsil eder ve hiçbir sürdürülebilir ekonomik kalkınma mümkün değildir. Güvenli mülkiyet hakları olmadığında, insanların hayatta kalmaları için gerekenden daha fazlasını üretmesi için çok az teşvik söz konusudur, zira bütün üretim fazlasına zorla el konulacaktır. Diğer yandan yerleşik haydutlar, istikrarlı ve verimli bir ekonomi sağlanır ve sürdürülebilirse, egemen oldukları bölgeden daha fazla vergi geliri elde edebilir. Bu durumda despotlar, kanun ve düzen gibi kamu mallarını temin etme konusunda teşvik görür. Ancak otokratik yönetim biçimlerinde, mülkiyet hakları asla tam güvence altında olamaz çünkü otokratın kendi karar yetkisindeki iktidarı bir zaman-tutarsızlık sorununa yol açar. Bir diğer ifadeyle otokratın her zaman bir güvenilirlik sorunu olacaktır. Tarih, mutlakiyetçi prenslerin istikrarlı hanedanlar kurmada her zaman zorlandığını ve verasetle ilgili bir belirsizliğin, otokratların ekonomiye dair uzun vadeli bir görüş benimsemesini engellediğini göstermektedir. Örneğin, İngiltere'de monarşi, Kral William (1066) dönemi ile "Şanlı Devrim" (1688) arasında tekrarlanan veraset krizleri ile rahatsızlık yaşıyordu (örneğin, "Çifte Gül Savaşları"). Sadece, temsili hükümetin güvenilir ve birey haklarına saygılı olduğu, güvenli bir demokraside, kalıcı mülkiyet haklarına olanak sağlayan bir ortam gözlemlemeyi bekleyebiliriz (Fukuyama, 1989, 1992).

Acemoğlu'nun yakın zamandaki çalışması, "kalkınmanın önündeki siyasi engeller"in önemini vurgulamaktadır. Bu çalışma, hiyerarşik toplumlarda değişime karşı alınan tavra odaklanmaktadır. İktisatçılar, yoksulluğun ortadan kaldırıl-

ması ve hayat standartlarında sürdürülebilir artış sağlanması için ekonomik büyümenin gerekli bir koşul olduğunu kabul etmektedirler. Üstelik, teknolojik değişim ve yenilik de büyümeyi artırmada kilit faktörlerdir. O halde neden siyasi elitler, ekonomik geriliği ortadan kaldırmaya yardım edebilecek kurumların ve politikaların benimsenmesini bilinçli olarak engellemektedirler? Acemoğlu ve Robinson (2000a, 2000b, 2000c, 2001, 2003, 2005) daha üstün kurumlara ve teknolojilere karşı direnildiğini çünkü bunların, elitlerin siyasi iktidarını azaltabileceğini öne sürmektedir. Üstelik, “güçlü bir kurumun” yokluğu, otokratik yöneticilerin “rejimlerine karşı her tür muhalefeti dağıtmada son derece etkili olan siyasi stratejiler benimsemesine izin vermekte... kleptokrat yöneticiler kolektif eylem sorununu yoğunlaştırmakta ve öncü gruplara rüşvet vererek kendilerine karşı kurulan koalisyonları yok etmektedir” (Acemoğlu ve diğ., 2003b). Sıklıkla doğal kaynakların zenginliği ve yabancı yardımlarla finanse edilen kleptokratlar, “böl ve yönet” stratejisini sürdüren etkili bir iktidar izlemektedir. Zaire örneğinde, 200’den fazla etnik grupla Mobutu böyle bir stratejiyi 1965’ten, devrildiği 1997 yılına kadar izleyebilmişti. Acemoğlu’nun araştırması, Afrika’daki etnik çeşitliliğin ekonomik büyüme oranını azalttığını ortaya çıkaran Easterly ve Levine’in (1997) çıkarımlarını güçlendirmektedir (bkz. sonraki kısım).

North ve Olson tarafından savunulan genel tez, Orta Çağ Avrupası’nda daha demokratik hükümet biçimleriyle yönetilen şehirlerin, otokratik “prenslerin” yönetimindeki şehirlerden daha verimli olduğunu ortaya koyan DeLong ve Shleifer (1993) tarafından doğrulanmıştır. Otokratik egemen üzerinde anayasal kısıtların olmadığı ortamlarda mülkiyet haklarının güvensiz olması nedeniyle despotlukla sürdürülebilir ekonomik kalkınma arasında uyumsuzluk söz konusudur. DeLong ve Shleifer, kent nüfuslarının büyüklüğünün ticari refah için faydalı bir temsilci olduğunu ve “ekonomik faaliyet endeksi olarak sanayileşme öncesi büyük kentlerin sayısını ve büyüklüğünü, ekonomik büyüme göstergesi olarak da kent sayısındaki değişiklikleri ve kent nüfuslarının büyüklüğünü kullandığını” varsayar. Kent verileri, 1000 ile 1500 yılları arasında Avrupa’da ekonomik ağırlık merkezinin zaman içerisinde nasıl kuzeye doğru kaydığını göstermektedir. 1000 yılında Batı Avrupa, kent gelişimi anlamında “durgun su” iken, 1800 yılı itibariyle, dünyanın en müreffeh ve ekonomik olarak ilerlemiş bölgesi haline gelmiştir. 13. yüzyılın başında Londra Avrupa’daki en büyük 25. şehirken, 1650’ye gelindiğinde ikinci sıraya yükselmiş (Paris’ten sonra) ve 1800 yılı itibariyle ilk sırayı almıştır. DeLong ve Shleifer, mülkiyetin güvenliğinin, düşük vergilendirmenin bir biçimi olarak düşünülebileceğini, çünkü mutlakiyetçi olan ve olmayan hükümetler arasındaki farkın özel mülkiyet üzerinde farklı vergi oranları uygulamaları olduğunu öne sürmektedir. Douglass North, İngiltere’de mülkiyet haklarının güvenliği için inanılır ve sürdürülebilir bir taahhüdün oluşturulması için, kraliyet üzerinde parlamento üstünlüğünün sağlanması gerektiğini öne sürmüştür. Bu, 1688’de, mülkiyet haklarında daha fazla güvenlik sağlayan ekonomik kurumların adım adım kurulmasını kolaylaştıran Şanlı Devrim’den sonra başarılmıştır (North ve Weingast, 1989; North, 1990). Kuzey ve Güney Amerika kıtalarının birbirine zıt ekonomik kaderleri ayrıca, siyasi ve ekonomik performans için farklı kurumsal patikaların sonuçlarına kanıt sunmaktadır (Sokoloff ve Engerman, 2000; Acemoğlu ve diğ., 2001, 2002a; Khan ve Sokoloff, 2001).

Birçok ülkenin iyi bir yönetim geliştirememesi, çok ciddi ve genellikle acı ekonomik ve siyasi sonuçlar doğurmuştur. Demokrasi açısından durum, düzenli seçimlerin ve özgür basın ve medyanın, siyasilerin güvenilirliğini artıran önemli mekanizmalar olarak rol üstlenmesine bağlıdır. Asil-vekil modelinde, geniş kaynaklara erişme potansiyeli olan siyasilerin rant arayışı faaliyetlerinin kapsamı, ülkenin vatandaşlarının bilgisiz olması ve düzenli ve garantili rekabetçi seçimlerle siyasilerden hesap sorma fırsatına sahip olmaması durumunda daha da artmaktadır (bkz. Adsera ve diğ., 2003).

Özetle, Winston Churchill, Avam Kamarası'nda demokrasiyi savunan ünlü konuşmasını yaparken haklıydı (11 Kasım 1947):

Kimse, demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunu iddia edemez. Gerçekte demokrasi, yıllar boyunca denenmiş olan diğer tüm yönetim biçimlerini saymazsak, en kötü yönetim biçimidir.

Rant arayışı, güven, yolsuzluk ve büyüme

İşçi başına daha yüksek seviyede üretim almak için, bireysel üretici birimlerin üretimini sapmaya karşı koruyan toplumsal kurumlar geliştirilmelidir. Bürokratik yolsuzluk gibi altyapısında bozukluk olan ülkeler, sermaye birikimi, yetenek kazanımı ve yeni malların ve üretim tekniklerinin geliştirilmesi gibi üretici faaliyetlerden ziyade kaynakların saptırılmasına yönelik rant arayışına dair faaliyetleri üretir (Murphy ve diğ., 1993; Mauro, 1995). Yasa ve sözleşme uygulamasının zayıf olduğu bir ortamda, mülkiyet haklarının az korunması, insafsız vergilendirme ve yaygın yolsuzluk, üretici olmayan kar (rant) arayışı faaliyetleri salgın haline gelir ve yeniliklere ve büyümeyi artıran diğer faaliyetlere ciddi zarar verir (Tanzi, 1998).

İktisadi teşviklerin, zenginlik birikimine devasa katkılarda bulunma potansiyeli olan yetenekli bireylerin verimliliğini ve çıkarlarını etkilediğine dair bol miktarda kanıt vardır. Bireylerin ve bireylerden oluşan grupların daha gelişkin teknolojiyi benimsemeye veya yeni fikirler ortaya atmaya yönelik teşvik edilmesi için, yeterli karlılık oranı sağlayan bir kurumsal çerçeve gereklidir. Schumpeter'in girişimcilik teorisini ilginç bir şekilde geliştiren Baumol (1990), modeli, girişimcilik yeteneklerinin "tahsisini" de kapsayacak şekilde genişletilmesiyle, modelin politika içgörülerini üretme gücünün arttığını göstermiştir. Schumpeter'in (1934) analizinde, teknolojiadaki gelişmeleri desteklemekle ilgili olanlara ek olarak beş girişimcilik faaliyeti biçimi tanımlanmaktadır:

1. yeni malların çıkarılması ve/veya mevcut bir malın yeni kalitesi;
2. yeni bir üretim yönteminin çıkarılması;
3. yeni bir pazarın açılması;
4. yeni bir hammadde tedarik kaynağının "fethedilmesi";
5. herhangi bir sanayinin yeniden örgütlenmesi.

Baumol (1990), Schumpeter'in listesinin eksik olduğunu ve aşağıdakileri içerecek şekilde genişletilmesi gerektiğini öne sürmektedir:

6. mevcut teknolojinin, amaca uygunluğu daha önce fark edilmemiş olan

veya en azından kullanılmamış olan coğrafi yerelliklere sunulması için fırsatları değerlendiren yenilikçi teknoloji transferi eylemleri;

7. rant arayışı prosedürlerinde yenilikçi eylemler.

Bu son kategori hayati önem taşımaktadır, zira Baumol'un "üretici olmayan girişimcilik eylemi" dediği şeyi içermektedir. Baumol'un, girişimcileri "kendi zenginliklerini, iktidarlarını ve itibarlarını artırmanın yollarını bulmada dahi ve yaratıcı olan kişiler" olarak tanımladığı düşünülürse, belli bir zamanda ve yerde girişimcilik yeteneğinin tahsisinin asli belirleyenlerinden biri "bir girişimci faaliyetin diğerine göre sonucunu yöneten, oyunun asıl kuralları" olacaktır. Yetenekli bireyler, doğal olarak en yüksek özel getiri sağlayan faaliyetleri cazip bulur. Bu faaliyetlerin mutlaka en yüksek toplumsal getiri sağlayacağına dair garanti ise yoktur. Dolayısıyla girişimciler, toplumun gözünde "üretici olmayan", hatta "yıkıcı olan" olduğu gibi üretici olan kişiler de olabilirler. Bazı ekonomilerde yetenekli kişiler geleneksel iş girişimcileri olurken, bazı ekonomilerde de yetenekli kişiler hükümet bürokrasisine, silahlı kuvvetlere, dine, suça ve diğer rant arayışı faaliyetlerine çekilirler. "Oyunun kuralları" değişebildiğinden ve değiştiğinden, girişimci yeteneğin herhangi bir yeni ortama uygun olarak yeniden tahsis edilmesini bekleyebiliriz. Gözlemlediğimiz girişimci davranış biçimleri elbette zaman içerisinde ve coğrafi alanlar arasında değişecektir. Dolayısıyla, girişimciliğin üretici, üretici olmayan ve yıkıcı faaliyetler arasında tahsis edilmesi ekonomilerin yenilikçiliği ve bundan dolayı büyümesi üzerinde "derin bir etkisi" vardır. Örneğin, Landes (1969), Endüstri Devrimi'nin Fransa'da değil de İngiltere'de başlamasının nedeninin, yeteneğin tahsisiyle ilgili olduğunu iddia eder. Büyümek isteyen her ülke, en yetenekli insanların ekonomideki üretici sektörlere tahsis edilmesini sağlamalıdır. Murphy ve diğ. (1991), ABD ekonomisinde 1970'lerde görülen verimlilik artışındaki yavaşlamanın muhtemel bir nedeninin, yetenekli bireylerin üretici (örneğin mühendis) yerine rant arayan (örneğin avukat) kişiler haline gelmesi nedeniyle insan sermayesinin yanlış tahsisi olabileceğini öne sürmekte ve "yetenekli kişilerin girişimciliğe tahsis edilmesinin büyüme için iyi, rant arayışına tahsis edilmesinin ise kötü" olduğu sonucuna varmaktadır. Baumol'a göre, bugünkü ekonomilerde baskın olan verimsiz girişimcilik biçimi rant arayışdır ve mevcut kanunlar, düzenlemeler ve mali teşvik yapısı kaçınılmaz olarak "yeteneğin tahsisi" üzerinde önemli bir etkide bulunacaktır.

Bu çıkarımlar, girişimcilerin, teşvik yapılarında, yeni girişimlerde bulunma, yeni teknolojileri benimseme ve büyümeyi artırma cesareti açısından karşılaştıkları ülkeler arası farklılıklara odaklanmanın verimli bir araştırma alanı olduğuna işaret etmektedir. Üretici girişimciliğin önündeki engeller, statükodan açık bir şekilde çıkar sağlayan belli gruplar tarafından kasten çıkarılıyorsa, o halde iktisatçıların görevi, bu "verimsiz" davranışı en aza indiren kurumların nasıl tasarlanacağı ve kurulacağı hakkında politika tavsiyeleri vermektir. Girişimcilerin yeni fikirleri benimsemesine olanak sağlayan bir ortam yaratıldığında, iktisatçıların "kurumsal" veya "iş" sermayesi dediği, girişimciden bağımsız olarak var olan bir tür sermaye üretilir. Kurumsal sermayesi olmayan ülkeler, doğrudan yabancı yatırım için cazip olmayacaktır.

İktisadi aktörler arasında güven, işlem maliyetlerinde önemli bir belirleyendir. Bu fikrin kökeni ise çok eskidir (Fukuyama, 1995). Örneğin, John Stuart Mill (1848), Avrupa’da bazı ülkeler için şu görüşü belirtmektedir:

büyük ölçekli iş yürütmenin önündeki en ciddi engel, büyük meblağların alınması ve harcanması konusunda güvenilebilecek kişilerin ender olmasıdır... İnsanoglunun birbirine güvenebilme yeteneği insan hayatının her köşesine sızar: iktisat belki de bunun en küçük parçasıdır ve yine de bu bile hesaplanamaz.

Yakın zamandaki makalelerinde, Zak ve Knack (2001), bu çıkarımı ele alarak, bir ekonomide güven derecesinin büyüme oranını, “anamlı seviyede” etkilediğini ve “güvenin daha fazla olduğu toplumların, güvenin daha az olduğu toplumlardan daha fazla verim sağladığını” göstermektedir. İş adamları arasında yüksek seviyede güvenin olduğu ekonomilerde, yatırım ve ekonomik büyüme oranı, güvenin az olduğu ortamlardan daha yüksek olacaktır. Bu bulgu, 29 piyasa ekonomisi örneği için güven ile büyüme arasında pozitif bir ilişki bulan Knack ve Keefer’in (1995, 1997a, 1997b) daha önceki ampirik araştırmalarını desteklemektedir. Zak ve Knack (i) formel (kanun, sözleşme hükümleri) ve enformel (dışlama, suç, itibar kaybı) mekanizmaların ve caydırıcı olan, dolandırıcıları cezalandıran ve oportünist davranışı kısıtlayan kurumların olmadığı; (ii) nüfus heterojenliğinin (etnik çeşitliliğin) daha fazla olduğu; ve (iii) eşitsizliklerin daha keskin olduğu ülkelerde güvenin daha az olduğunu öne sürmektedir. Easterly ve Levine (1997), Afrika’daki etnik çeşitliliğin ekonomik büyüme oranını azalttığını, zira farklı grupların ortak çözümlere ulaşmakta zorlandığını ve en uç somutlaşmalarının iç savaş, “etnik temizlik” ve soykırım olduğu (Bosna, Ruanda, Kosova, Afganistan) sürekli bölünme mücadeleleri nedeniyle kıt kaynakların heba edildiğini ortaya koymuştur. Collier’in (2001) araştırması, etnik olarak farklılık gösteren toplumların, “tuhaf bir şekilde diktatörlüğe uygun olmadığını” ve siyasi sistemde “etnik üstünlük” olmadığına, demokratik kurumların, etnik çeşitliliğin ve rekabet eden gruplar arasındaki sürtüşmelerin potansiyel olumsuz ekonomik etkilerini büyük oranda azaltabileceğini öne sürmektedir. Easterly (2001b), azınlıkları koruyan ve el koyma ve sözleşme reddinden muaf olmayı garantileyen formel kurumların “bir etnik grubun başka bir etnik gruba verebileceği zararı kısıtlayabileceğini” öne sürmektedir. Easterly’nin analiz çerçevesinde, aşağıdaki ilişkiler söz konusudur:

$$\text{Etnik çatışma} = f(\text{etnik çeşitlilik, kurumsal nitelik})$$

Easterly’nin araştırma bulguları, iyi kurumların olması durumunda etnik çeşitliliğin büyümeyi azaltmadığı veya daha kötü ekonomik politikalara neden olmadığını göstermektedir (Snowdon, 2003a). İyi kurumlar, aynı zamanda “aksi durumda etnik hizipleşmeden doğabilecek savaş ve soykırım riskini azaltır”. Rodrik (1999a, 1999b, 2000) ayrıca derin toplumsal ayrımları olan ve çatışmaları yönetmek için demokratik kurumları olmayan toplumların dış kaynaklı ekonomik darbelere ne kadar açık olduğunu göstermiştir (ayrıca bkz. Alesina ve Rodrik, 1994). Gizli toplumsal çatışma (*LSC*) ne kadar büyük ve toplumun çatışma yönetme kurumları (*ICM*) ne kadar zayıfsa, harici bir darbenin (*S*) ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi daha büyük olur. Rodrik’in hipotezi aşağıdaki ilişkiyle gösterilebilir:

$$\Delta \text{ büyüme} = -S(LSC/ICM)$$

Rodrik (1999a), bu çerçeveyi, 1970'lerdeki ekonomik darbelerden sonra dünya ekonomisinde meydana gelen çok sayıdaki "büyüme çöküşlerini" açıklamak için kullanmaktadır. Ampirik analizinde, demokratik ve yüksek nitelikli hükümet kurumları olan ülkeler daha iyi bir makroekonomik yönetim göstermiş ve sonuç olarak çatışma yönetme kurumları zayıf olan ülkelere göre büyüme oranlarında daha az dalgalanma olmuştur.

11.19 Ticaret ve Ekonomik Büyüme

Büyüme literatürünün diğer bir önemli kolu, ekonomik büyümenin temel bir belirleyeni olarak giderek artan uluslararası ekonomik bütünleşmenin ("küreselleşme") önemine işaret etmektedir. Açık ekonomilerin, kapalı ekonomilere göre daha hızlı büyüdüğüne inanmak için mantıklı teorik nedenler mevcuttur. Literatürde yakın zamanda yapılan bir incelemede, Lewer ve Van den Berg (2003), "ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, insanların refahı için çok önemli görünmektedir" sonucuna varmışlardır. Üstelik, bu görüşün destekleyicileri, durumu çok sayıda ampirik çalışmayla desteklemekte ve genel olarak "küreselleşmenin" ekonomik büyüme üzerinde bir olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna varmaktadır (Sachs ve Warner, 1995; Krueger, 1997; Edwards, 1998; Frankel ve Romer, 1999; O'Rourke ve Williamsom, 1999; Baldwin, 2000; Bhagwati ve Srinivasan, 2002; Dollar ve Kraay, 2003, 2004; Bordo ve diğ., 2002b; Bhagwati, 2004; Winters, 2004; ayrıca bkz. Snowden, 2001c, 2003c).

İktisatçılar, daha serbest bir ticaretin, ülkenin üretimini tek seferde artırmak için bir "düzey etkisinde" bulunacağını kabul ederken, üretimin artış hızı üzerindeki olası etki çok daha tartışmalıdır. Örneğin, Lucas (1988), ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasının, üretimde bir dizi artışa neden olabileceğini ve bunların büyüme etkileri olarak görünen düzey etkileri olduğunu savunmaktadır. Solow büyüme modelinin standart açık ekonomi versiyonunda, ticaretin serbestleştirilmesi, büyümenin uzun vadedeki oranı üzerinde kalıcı değil geçici bir etkiye sahip bulunabilir. Rivera-Batiz ve Romer'in (1991) belirttiği gibi asıl sorun, iktisatçıların, artan ekonomik bütünleşmenin uzun vadeli büyüme oranını artıracağı yönündeki inançlarını doğrulamak için "kesin bir modellerinin" olmamasıdır. Rodriguez ve Rodrik (2000), "açık ticaret politikalarının – ticarete düşük vergi veya sıfır vergi engelleri anlamında – ekonomik büyümeyle anlamlı şekilde ilişkili olduğuna" dair çok az kanıt bulunduğunu iddia etmektedir. Buna karşılık, Bhagwati ve Srinivasan (2001), açık ticaret rejiminin, faydalı düzey etkilerinden karşılaştırmalı üstünlük sağlanmasına olanak tanımakla kalmayıp büyümeyi de olumlu etkileyeceğini öne sürmektedir. Ancak, ülkeler arasındaki "sonu olmayan" (ve "anlamsız") gerileme kanıtlarına güvenmektense, Bhagwati ve Srinivasan, daha fazla açıklığın büyümeyi uyaran etkilerini destekleyen çok sayıdaki derinlikli ülke vaka çalışmasına başvurmaktadır (Bhagwati, 1978; Krueger, 1978; Balassa, 1989; Edwards, 1998). Krueger (1997, 1998), daha dışa dönük stratejiler izleyen gelişmekte olan ülkelere, göreceli avantaj ilkesini "tasasızca terk eden" ve uzun dönemler boyunca ithal ikame (İİ) politikalarını benimseyip uygulayan ülkelere göre süreklileştirilmiş bir

temelde daha hızlı büyüdüğünden şüphe duymamaktadır. Krueger, 1945 sonrasında başlangıçta dışa dönük stratejilere düşmanca yaklaşılmasını, Büyük Buhran'ın ve Sovyetler Birliği'ndeki devlet liderliğindeki büyümenin belirgin başarısının mirası olan devlet planlamacı fikirlerinin güçlü etkisine bağlamaktadır. Bhagwati (1993), 1950'lerde Hindistan'ın etkili iktisatçıların, P. C. Mahalonobis de dahil olmak üzere, ihracat konusunda "esneklik karamsarlığı" fikrini fazla ciddiye almaları nedeniyle Hindistan'ın "zararlı" bir II stratejisine doğru itildiğini hatırlatmaktadır. Hindistan'ın aksine, Doğu Asya'nın "mucize" ekonomilerinin yaklaşık 40 yıl içinde muazzam ekonomik büyüme performansı gösterme deneyimi de bu ülkelerin açık ticaret rejimini tercih etmeleriyle ilgilidir. Sachs ve Warner (1995), Ben-David (1996), Edwards (1993, 1998), ve Ben-David ve Loewy'nin (1998) ampirik çalışmaları, ülkelerde serbest ticaret ile gelirlerin yakınsaması arasında güçlü bir bağ olduğuna dair ana-akım görüşü desteklemektedir. Lawrence ve Weinstein (2001), Daha liberal ticaret politikalarını savunanları desteklerken, daha önceki bazı çalışmaların "ihracat fetişizmini" reddeder ve bunun yerine GSYİH'da ithalat payının artmasının yenilik ve öğrenme üzerindeki etkileri aracılığıyla büyümeyi artıran etkilerini vurgulamaktadır (bkz. Rodrik, 1995). Kesin olan şudur ki, daha açık bir ekonomi, dünya piyasasından daha ucuz ithal sermaye mallarına ulaşabilecektir (bkz. DeLong ve Summers, 1993; Jones, 1994).

Sachs ve Warner (1995) tarafından belirlenen, yakınsamayı etkileyen önemli bir etken de ekonominin açıklık derecesidir:

Bizce bulguların en tutumlu okuması, yakınsamanın tüm ülkeler tarafından, en düşük başlangıç yetenekleri seviyesine sahip ülkelerce bile, dünya ekonomisine açık ve onunla bütünleşmiş oldukları sürece başarılabilirliğidir... Yakınsama kulübü, uluslararası ticaretle birbirine bağlanan ekonomilerin kulübüdür... Koşullu yakınsama hipotezi anlamında, uzun vadeli gelir seviyeleri arasındaki belirgin farklılığın temel zevklere ve teknolojilere bağlı olan farklılıklar değil, ekonomik bütünleşmeyle ilgili politikalarla kaynaklanan farklılıklardır.

Sachs ve Warner "kapalı" bir ticaret rejimini, aşağıdaki özelliklerden en az birine sahip olmasıyla tanımlar: (i) ticaretin yüzde 40 veya daha fazlasını kapsayan tarife dışı kısıtlar; (ii) yüzde 40 veya daha üstünde ortalama vergi oranları; (iii) 1970'ler ve 1980'lerde ortalamada, resmi döviz kuruna göre yüzde 20 veya daha fazla değer kaybeden bir kara borsa döviz kuru; (iv) sosyalist ekonomik sistem (Kornai tarafından tanımlandığı şekilde, 1992); ve (v) başlıca ihracatlar üzerinde devlet tekeli. Açık bir ekonomi, yukarıdaki koşullardan hiçbirinin geçerli olmadığı bir ekonomidir. Çin'in durumu tek gerçek bilmedir. Ne var ki, Sachs ve Warner'in belirttiği gibi, uluslararası ticaret açısından Çin ekonomisi temelde devlet dışı şirketler için, özellikle kıyı bölgelerinde Özel Ekonomik Bölgelerde faaliyet gösteren şirketler için serbestleştirilmiştir. Çin'de 1978-94 yılları arasındaki dönemde daha hızlı büyüyen alanlar, Xinjiang dışında hep kıyı bölgeler olmuştur (Ying, 1999).

Sachs ve Warner'in araştırma bulguları, onları dört önemli sonuca götürmüştür: birincisi, "açık ülkeler için koşulsuz yakınsamanın güçlü kanıtları varken, kapalı ülkeler için koşulsuz yakınsama açısından hiçbir kanıt yoktur"; ikincisi, "kapalı ülkeler sistematik olarak açık ülkelere göre daha yavaş ilerlemekte, bu da

‘iyi’ politikaların önemli olduğunu göstermektedir”; üçüncüsü, “ticaret politikasının rolü, diğer büyüme faktörlerini kontrol ettikten sonra da devam etmektedir”; ve dördüncüsü “zayıf ticaret politikaları, diğer faktörleri kontrol ederek büyümeyi doğrudan etkilemekte ve fiziksel sermaye birikimini etkilemektedir”. Dolayısıyla, Sachs ve Warner’ın kanıtları okuması, ticaret politikasının “asli reform aracı” olarak görülmesi gerektiğini, burada ticaret politikasının tüm piyasa reformları için bir aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Teorik düzeyde, içsel büyüme literatüründe, teknolojik yeniliği tetiklemede fikirler girişinin önemi vurgulanmaktadır (P. Romer, 1990, 1993, 1994b). Bu bağlamda, bir ülke dışarıdaki dünyaya daha fazla maruz kalırsa, kurumsal yöntemlerle ilgili yeni fikirler de dahil olmak üzere diğer ülkelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinden yararlanma ihtimali de artar. Paul Romer’in belirttiği gibi, “Ticaret için kilit rol, gelişmekte olan ülkelerin dünyanın geri kalanında bulunan fikirlere erişmesini sağlamasıdır”. Bu görüş Robert Solow tarafından da desteklenmektedir. Solow, “Ticaretin uzun vadeli büyüme oranı üzerinde etkili olmasının bir anlam kazanmasının tek yolu, ülkenin ihracat ağırlıklı olup olmamasıyla ilgili değil, ülkenin dünyanın geri kalanıyla temas kurup kurmamasıyla ilgilidir” (bkz. bölüm sonundaki Solow söyleşisi). Edwards (1998), TFV büyüme ve açıklık arasındaki ilişki için basit bir çerçeve sunar. Bu çerçeve (11.44) ve (11.45) denklemlerinde özetlenmiştir.

$$Y_i = A_i f(K_i, L_i) \quad (11.44)$$

$$\dot{A}/A = \dot{e} + \dot{u} (W - A)/A \quad (11.45)$$

Burada, Y_i GSYİH, A_i bilgi toplamı veya TFV, K_i fiziksel sermaye ve L_i verimlilik birimi üzerinden ölçülen emektir. Büyüme, A_i , K_i ve L_i ’nin değişim oranına bağlıdır. Edwards, TFV büyümesinin iki kaynağı olduğunu varsayar: birincisi, yenilikle beslenen ve içindeki insan sermayesine bağlı olan bir iç kaynak (eğitim) ve ikincisi, “ülkenin önde gelen ülkelere doğan teknolojik ilerlemeyi içerebildiği (veya taklit edebildiği) oranla ilgili olan” bir uluslararası kaynak. Taklit, “yaka-lama” terimine bağlıdır. Teknolojik cepheden en uzak olan ülkeler en fazla taklit potansiyeline sahip ülkelerdir. (11.45) denkleminde A/A TFV büyüme oranı, θ yerel yenilik oranı, ω ülkenin bilgi boşluğunu kapatma ve ticaret politikalarından etkilenme hızı, W , g hızında büyüdüğü kabul edilen dünyadaki bilgi birikimidir ($g \geq \theta$). Dünyanın teknolojik lideri için (1890’lardan beri ABD) $g = \theta$ ve $W = A$ ’dır. Edwards, pek çok fikir tabanlı büyüme modeline uyararak, daha açık ekonomilerin, “dünyanın geri kalanından fikirleri içirme yeteneğinin daha fazla olduğunu ve bu nedenle daha yüksek bir ω ’ye sahip olduğunu” ve “bu basit modelin önemli bir özelliğinin, ticareti serbestleştiren ülkelerin, ticaret bozukluklarını sürdüren ülkelere daha fazla bir geçiş dönemi verimliliği yaşayacağını” öne sürmektedir. Uluslar arasındaki ticaret, fikirlerin yayılması için bir kanal olabileceğinden, ticaretin önüne engeller dizen içe dönük ticaret ve büyüme stratejileri bilginin iletilmesini engeller.

Kuzey–Güney Ar–Ge taşmalarının ölçüsü, Coe ve diğ. (1997) tarafından araştırılmıştır. Neredeyse tüm Ar–Ge faaliyetlerinin gelişmiş ülkelerde yürütüldüğü

düşünüldüğünde, gelişmekte olan ülkelerin bilgi taşımasında, özellikle ABD'den faydalanması için açık fırsatlar bulunmaktadır. Coe ve diğ. tarafından sunulan ampirik bulgulara göre, gelişmekte olan ülkeler için toplam faktör verimliliği “sanayi ülke ticaret ortaklarındaki Ar-GE ile ve sanayileşmiş ülkelere yaptıkları makine ve ekipman ithalatlarıyla pozitif ve anlamlı şekilde ilişkilidir”.

Ben-David ve Loewy (1998) tarafından geliştirilen modelde, açıklık yerli firmalar üzerinde daha büyük rekabet baskısı oluşturmakta, buna karşılık bu firmalar üretim süreçleri ve teknikleri konusunda dışarıdan bilgi edinmeye çalışmaktadır (ayrıca bkz. Parente ve Prescott, 2000; Baumol, 2002). Bu nedenle ticaret akışları, fikir aktarımını kolaylaştırır ve ekonominin büyümesini uyarır. Çoğu yoksul ülke, korumacı stratejiler benimsediğinden, bu ülkelerin ticaret kısıtları “bilgi taşımalarını sınırlandıran bir tampon” haline gelmektedir. Ben-David ve Loewy, bu kısıtlar var olduğu sürece, ülkeler arasındaki gelir boşluğunun süreceğini öne sürmektedir.

Çarpıcı şekilde, Adam Smith (1776), serbest ticaretin fikir ve bilgi akışını kolaylaştırdığı argümanını öngörmüştür:

Bütün ülkelerin birbirleri arasında geniş bir ticaretle doğal olarak, hatta gerekli şekilde taşınan bilgi ve her tür gelişmenin karşılıklı olarak iletilmesinden başka hiçbir şey, bu güç eşitliğini kuramaz.

Irwin'in görüşüne göre (1996), Smith'in teknoloji aktarımına ve açıklığın dinamik faydalarına ilişkin bu çıkarımları, “yazmakta olduğu dönem için sıra dışıydı”.

İktisatçıların çoğunluğunun görüşü, ticaret ve büyüme konusunda Bhagwati'nin konumuna doğru eğilim gösterse de Rodrik (1995, 1999a) ekonomik kalkınma için kolay yol olarak “küreselleşme”ye ve ihracata çok fazla vurgu yapanlara eleştirel yaklaşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki karar vericilerin, salt “tehlikeli bir küresel bütünleşme saplantısı” etrafında kurulan bir büyüme stratejisi yerine yerli kurumların (demokrasi de dahil) ve yerli yatırımcıların önemini kabul eden bir büyüme stratejisi formüle etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İİ politikalarını sürekli olarak eleştiren Bhagwati ve Krueger'in aksine Rodrik (1999a, 1999b), İİ politikalarını benimseyen ülkelerin büyüme deneyimlerinden yanlış dersler çıkarıldığını öne sürmektedir. Rodrik'e göre, 1970'lerin sonlarından önceki yirmi yıl boyunca İİ politikaları çok iyi işledi ve İİ'yi benimseyen ülkelerin çoğunda daha sonra görülen büyüme çöküşleri ve hayal kırıcı ekonomik performansı “İİ politikalarıyla pek ilgili değildi”. 1970'lerin ve 1980'lerin ekonomik şoklarını başarılı bir şekilde savuşturan gelişmekte olan ülkeler, uygun makroekonomik ayarlamaları hızlı ve kararlı şekilde yapan ve çatışma yönetimi için etkili yerli kurumlara sahip olan ülkelerdi. Dolayısıyla, Doğu Asya ekonomilerinin ekonomik dalgalanmalarla mücadele için Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika ülkelerinden daha donanımlı olmasının sebebi, kendilerinin dışa dönük, diğerlerininse içe dönük olması değil, Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika'nın şokları yönetmede ve içermekte “daha kötü iş çıkarmasından” kaynaklanmaktaydı. Rodrik, açıklığın potansiyel faydalarını reddetmiyor ancak karar vericileri ve iktisatçı arkadaşlarını, açıklığın herhangi bir büyüme stratejisinin başarılı bir bileşeni olması için, yerli stratejinin yerine kullanılmaması gerektiği konusunda uyarmaktadır. Karar vericiler arasında düşünüp taşınmadan küreselleşmeci olanlar, bir yanlış anlamayla, küreselleşmenin tek

başına gelişmekte olan bir ülkenin ekonomisinde mucizeler yaratabileceğini ima etmektedir. Dolayısıyla Rodrik, ekonomik büyümenin temel belirleyeni olarak yerel yatırımın, insani ve fiziksel sermaye oluşumunun önemini güçlü bir şekilde savunmaya devam etmektedir. Ampirik olarak yatırım ile büyüme arasındaki ilişki “kısa vadede yanlış olsa da... ülkeler arası çalışmalar, yatırımın, on yıllar boyunca ufukların ötesinde ekonomik büyümenin birkaç sağlam ilişkisinden biri olduğunu göstermiştir” (bkz. Rodrik, 1995, 1999a; ayrıca bkz. Vamvakidis, 2002).

Yukarıdaki tartışmadan çıkarılacak mantıklı bir sonuç şudur ki, daha gelişkin bir ekonomik performans için önemli olan, tek başına ihracattan ziyade açıklıktır, ancak gelişmekte olan ülkeler açıklığın potansiyel faydalarından tam olarak yararlanabilmek için “yüksek-nitelikli büyüme için kurumların” oluşturulmasını da içeren tamamlayıcı bir yerel stratejiye ihtiyaç duymaktadır (Rodrik, 2000, 2003, 2005). Açıklık, bir amaca giden yoldur, amaç değildir. İlginç bir şekilde, Alesina ve Spolare’nin (2003) çalışmasında görüldüğü gibi, dünya ekonomisi daha da açık bir hal kazandıkça, ülkelerin iç piyasalarının büyüklüğü, verimliliğin seviyesi ve büyümesi üzerinde önemli bir etken olarak daha az önemli hale gelmektedir. Küreselleşme yayıldıkça, büyüklüğün faydaları azalmaktadır. Tahminen dünyadaki ülke sayısı 1945’te 74 iken 2004’te 192’ye çıkmıştır.

11.20 Coğrafya ve Büyüme

Son yıllarda bazı araştırmacılar, coğrafyanın, ekonomik performans üzerinde önemli bir etkisi olduğu fikrini yeniden canlandırdı. Bu literatürde iki yol bulunmaktadır. Birincisi, Paul Krugman, Anthony Venables ve Michael Porter gibi iktisatçıların çalışmalarıyla temsil edilmektedir ve bunlar ulusların ve bölgelerin verimlilik performansında artan getirinin, toplaşmanın, büyüklüğün, kümelerin ve konumun rolünü vurgulamaktadır (bkz. Krugman, 1991a, 1991b, 1997; Krugman ve Venables, 1995; Martin, 1999; Crafts ve Venables, 2002; Porter, 2003; Yang, 2003). Düşünsel kökenleri Alwyn Young, Gunnar Myrdal ve Nicholas Kaldor’un çalışmalarında yatan “yeni ekonomik coğrafya” modelleri, başarının başarıyı doğurduğu kümülatif nedensellik etkilerinin sonuçlarını vurgulamaktadır. Bu modellerde küreselleşme, eşitsiz mekansal (kentsel, bölgesel ve uluslararası) gelişmenin sürmesine neden olan kümülatif süreçleri başlatabilir. Crafts ve Venables’in (2002) dikkat çektiği üzere, giderek artan karların, kümülatif nedenselliğin, toplaşma etkilerinin ve patika bağımlılığının hakim olduğu bir dünyada, artan uluslararası bütünleşmenin yakınsamaya yol açma ihtimali daha belirsizdir.

Literatürdeki ikinci bir yol ise iklim, doğal kaynaklar ve topografya üzerinden coğrafyanın bulunabileceği doğrudan etkiyi vurgulamaktadır. Bu faktörler açık bir şekilde nüfusun sağlığını, tarımsal üretimi, ekonominin yapısını, taşıma maliyetlerini ve bilgi ve malumatın dağıtımını etkilemektedir. İddia edilene göre coğrafya, kişi başı gelir seviyesini ve artışını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (bkz. Diamond, 1997; Bloom ve Sachs, 1998; Gallup ve diğ., 1998; Bloom ve diğ., 2003. Bu literatürün bir eleştirisi için bkz. Acemoğlu ve diğ., 2001, 2002a).

Ekonomik performans üzerinde coğrafyanın etkisine yönelik ilginin yeniden canlanmasında önemli bir etmen, kişi başı gelir ile enlemin yakından ilişkili ol-

duğunun daha da yaygın şekilde kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Birkaç istisna dışında (Singapur gibi) ekvatora daha yakın olan ülkeler, daha kenar bölgelerde bulunan ülkelere daha düşük bir kişi başı gelire ve İGE değerine sahiptir. Hayat standartları ile tropik enlemlere yakınlık arasındaki güçlü negatif ampirik ilişkilendirme, “20. yüzyılın en kötü ekonomik felaketini” üreten “Afrika kıtasının sömük büyüme performansından” güçlü bir biçimde etkilenmiştir (Artadi ve Sala-i-Martin, 2003; ayrıca bkz. Easterly ve Levine, 1997; Collier ve Gunning, 1999a, 1999b; Herbst, 2000). 20. yüzyılın ikinci yarısında Sahra-altı Afrika ekonomilerinin, bağımsızlık döneminden bu yana, sıra dışı kötü bir ekonomik performans göstermesinin sebebi nedir?

Bloom ve Sachs (1998) Sahra-altı Afrika ekonomilerinin kötü ekonomik performansının altı faktörden kaynaklandığını öne sürmüştür. Bunlar:

1. sömürge ve soğuk savaş mirasıyla ilgili istenmeyen dış faktörler;
2. dış ticarete birincil ihracat koşullarında dalgalanma;
3. otoritecilğe ve yolsuzluğa neden olan iç siyaset;
4. ithal ikameyi ve parasal abartıyı vurgulayan *devlet planlamacı* ekonomik politikalar;
5. hızlı nüfus artışı ve “gecikmiş demografik geçişi” de içeren demografik eğilimler;
6. etnik çeşitlilik ve düşük toplumsal sermaye seviyesi (güven).

Ancak, hepsi de belli roller oynayan bu faktörlere ek olarak, Bloom ve Sachs, iktisatçıların “gözlerini makroekonomik politikaların ve piyasa serbestleştirmesinin ötesine çevirmeleri” ve Sahra-altı Afrika’nın “sıra dışı dezavantajlı coğrafyasının” bölgenin kalkınması üzerindeki kısıtlayıcı etkisini kabul etmeleri gerektiğini düşünmektedir. Dünyadaki tüm tropik bölgeler arasında en yüksek kara alanı (yüzde 93) ve nüfus (2000’de 659 milyon) oranına sahip olan Sahra-altı Afrika, iklimi, toprakları, topografyası ve hastalık ekolojisiyle, düşük zirai üretim, uluslararası ekonomiyle düşük bütünleşme ve bugün AIDS salgınının başlamasıyla iyice yükselen kötü sağlık ve yüksek hastalık yükleri gibi sorunlarla boğuşmaktadır. Dünya Bankası’nın Kalkınma Raporu’na göre (2002), Sahra-altı Afrika, dünyadaki başlıca bölgeler arasında kişi başı gelirin en düşük olduğu bölgedir (480 \$, ve SAP 1560 \$). 1999’da, Sahra-altı Afrika’nın 47 yıl olan ortalama yaşam süresi neredeyse dünyada en düşük seviyeydi ve 159/1000 olan bebek ölüm oranı dünyadaki en yüksek orandı. Elbette, bu bulgular ulusların sağlığı ile zenginlik biriktirme kabiliyetleri arasında olumlu bir ilişki olduğunu desteklemektedir (Bloom ve diğ., 2004).

Coğrafi faktörlerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisinden, ticarete başarının deniz ulaşımına kolay erişim olduğunda büyük oranda arttığını teslim eden Adam Smith de (1776) bahsediyordu. Smith (1776) şöyle diyordu:

Her tür sanayinin kendini doğal olarak bölmeye ve geliştirmeye başladığı yer deniz kıyıları ve seyahat edilebilen nehirlerin kıyısıdır... Afrika’nın tüm iç kesimleri ve Asya’nın Karadeniz ve Hazar Denizi’nin epey kuzeyinde yer alan kesimleri... dünyanın tüm çağları boyunca bugünkü gibi barbar ve uygarlaşmamış durumda olmuştur.

Yakın zamanda, Rappaport ve Sachs (2003), ABD'deki ekonomik faaliyetin okyanus ve büyük göl kıyılarında şaşırtıcı şekilde yoğunlaştığını göstermiştir. Adam Smith'in belirttiği gibi, kıyı bölgelere yakınlık, üretim performansını ve yaşam kalitesini büyük oranda artırmaktadır.

Bloom ve Sachs, yeni bir coğrafi belirlenim durumu ortaya koymadan ve ekonomik politikaların oynadığı hayati rolü de kabul ederken, "iyi politikaların coğrafi gerçeklere göre ayarlanması gerektiğini" savunmaktadır. Bu yazarlar, iktisatçıların, "daha fazla çapraz dölleme" çalışmalarında, demografi, epidemiyoloji, agronomi, ekoloji ve coğrafya gibi diğer alanlarda biriktirilen bilgiden daha fazla yararlanması durumunda, Afrika'nın daha iyi durumda olacağı çıkarımında bulunmaktadırlar. Dolayısıyla dünyada önemli bir ayırım bulunmaktadır ancak bu ayırım Kuzey ile Güney arasında değil, ılıman bölgelerde bulunan ülkelerle tropik bölgelerde bulunan ülkeler arasındadır (ayrıca bkz. Sachs ve Warner, 1997; Diamond, 1997; Hall ve Jones, 1999; Landes, 1990, 1998; Sachs, 2003).

Son olarak bu kısımda, "doğal kaynak laneti" bir diğer ifadeyle daha zengin doğal kaynaklara sahip ülkelerin, daha az doğal kaynaklara sahip ülkelere daha yavaş büyüme eğilimi üzerine yapılan son çalışmalara dikkat çekiyoruz. ABD, Kanada ve Norveç gibi demokrasiler petrol ve diğer doğal kaynaklarını iyi yönetirken, "siyah altın"ın rant arayışını, siyasi istikrarsızlığı ve en uç noktada iç savaşı tetiklediği, çapulcu kleptokrat otokratlarca yönetilen ülkelerde böyle bir şey söz konusu değildir (bkz. Sachs ve Warner, 2001; Eifert ve diğ., 2003). Sala-i-Martin ve Subramanian'ın (2003) belgelediği gibi, devasa petrol kaynaklarına rağmen "Nijerya felaket bir kalkınma deneyimi" olmuştur. Art arda gelen yolsuz askeri diktatörlükler adeta petrol gelirlerini yağmalamışlardır. Nijerya'nın aksine, verimli elmas kaynaklarıyla Botswana deneyimi tamamen farklı olmuştur. Botswana'nın ekonomik başarısı büyük ölçüde yönetim ve kurumlarının niteliğiyle ilgilidir (bkz. Acemoğlu ve diğ., 2003).

11.21 Tarihte Büyüme: Birleşik Bir Teori Ararken

Ekonomik büyüme için "ideal koşulları" düşünmeden önce, dünyanın önde gelen ekonomilerinin "Malthus durağanlığından" "modern ekonomik büyüme" rejimine doğru gerçekleştirdiği "Büyük Kaçış"ın birleştirilmiş bir tarihini sunmaya çalışan yeni ve heyecan verici literatürü kısaca inceleyeceğiz. Burada Daron Acemoğlu, Gregory Clark, Richard Easterlin, Oded Galor, Martin Goodfriend, Gary Hansen, Simon Johnson, Charles Jones, Eric Jones, Michael Kremer, David Landes, Robert Lucas, Angus Maddison, John McDermott, Omer Moav, Joel Mokyr, Douglass North, Stephen Parente, Kenneth Pomeranz, Edward Prescott, James Robinson ve David Weil gibi araştırmacıların çalışmaları önemli olmuştur. Açıklanması gereken başlıca açmazlar şunlardır:

1. Neden dünyada hiçbir ülke veya bölge, 18. yüzyıldan (Malthus döneminde) önce, sürekli yoğun büyümeyi, bir diğer ifadeyle kişi başı GSYİH'de sürdürülür artışları yaşamadı?
2. "Endüstri Devrimi"ne yol açan neydi ve bu "Devrim" kaçınılmaz mıydı?
3. Son 250 yılda dünyanın dört bir yanındaki yaşam standartlarında görülen "Büyük İraksama"nın nedeni neydi?

İktisatçıların yanıtlaması gereken daha büyük veya daha zor sorular olamaz herhalde! Şu anda, bu sorulara yanıt vermek için çalışan araştırmacılar büyüme teorisinin ve ampirik çalışmalarının cephesinde dolaşıyorlar. Bu sorulara kesin yanıtlar vermek için, büyüme teorisyenleri giderek daha yaygın şekilde iktisat tarihinin ve iktisat tarihçilerinin yaptığı daha önceki araştırmaların değerini teslim etmeye başladı. Gerçekten, son zamanlarda, büyüme teorisi, iktisat tarihi ve kalkınma iktisadı arasında uzun süredir beklenen, artan bir sinerji ortaya çıkmıştır. Solow ve Romer modelleri, gelişmiş ekonomilerde modern ekonomik büyüme deneyimleri için ikna edici açıklamalar sunsa da, bu modeller Endüstri Devrimi'nin başlamasıyla meydana gelen önemli büyüme geçişini hesaba katmamaktadır. Bize gereken ise, Malthus döneminin başlıca özelliklerini ve Tablo 11.1'de belgelenen modern büyüme rejimini göz önünde tutan bir teoridir. Şu anda, dünyadaki hayat standartlarının evrimi konusunda bazı mantıklı hesaplar veya "hikayeler" bulunmaktadır.

Doğal seleksiyon, evrim hikayesi

Galor ve Moav (2001, 2002), Darwinci ve Malthusçu güçlerin arasındaki etkileşimi vurgulamaktadır. Malthusçu durağanlık döneminde hayatta kalma mücadelesi, giderek insan sermayesinin niteliğinde evrimsel bir gelişmeye yol açmakta, buna karşılık insan sermayesi de teknolojik ilerleme hızında artışı tetiklemektedir. Bu durum nihayetinde sürdürülür ekonomik büyüme için "kalkış"ın yolunu açmaktadır. Galor ve Weil (1999, 2000), bu hikayeyi daha da ileri götürmekte ve "Malthusçu Rejim"den "Post Malthusçu Rejim"e doğru ilerleyen bir ekonomide, nihayet "Modern Büyüme Rejimi"ne girmeden önce içsel geçişin nasıl gerçekleştiğini açıklamaktadır. İlk iki rejim, teknolojik ilerlemenin hızlanmasıyla birbirinden ayrılırken, son iki rejim, fayda maksimizasyonu sağlayan verimlilik davranışıyla ilerleyen demografik geçişle birbirinden ayrılmaktadır (bkz. Less, 2003).

Nüfus, fikirler ve mülkiyet hakları hikayesi

Michael Kremer (1993), Paul Romer'in çalışmasını geliştirerek, teknolojik ilerlemenin fikirlerle sağlandığı bir model geliştirmiştir. Buna karşılık, fikir sayısı nüfus büyüklüğüne bağlıdır. Dolayısıyla, Malthusçu dönem boyunca, yaşam standartlarındaki gelişmeler ihmal edilebilir olsa da, teknolojik ilerleme nüfus büyüklüğünün artmasına neden olur ve artan nüfus da daha fazla fikir üretilmesi yoluyla teknolojik ilerlemeyi tetikler. Kremer'in modeli, tarihsel olarak, en azından 20. yüzyılın son kısmındaki demografik geçişin dünyaya yayılmasından önce, nüfus artış oranının, nüfus seviyesine orantılı olacağını öngörmektedir (bkz. Lee, 2003). Charles Jones (2001b) bu hikayeye, önemli bir gereklilik ekler; buna göre teknolojik ilerlemenin Malthusçu azalan getirilere karşı yarışı kazanabilmesi için hem biriktirebilir faktörlere artan getiriler olmalı hem de North (1990) tarafından vurgulandığı gibi "yeniliği destekleyen kurumlar" geliştirilmelidir.

Malthus'tan Solow'a giden hikaye

Hansen ve Prescott (2002) ve Parente ve Prescott (2005), ekonomide başlangıçta toprak yoğun, düşük verimli "Malthus teknolojisiyle" düşük bilgi girdisinin

hakim olduğu modeller oluşturmuşlardır. Sonuç olarak, kar güdüsüyle tetiklenen bilgi arttıkça, ekonomi giderek daha verimli bir “Solow teknolojisi” hakimiyetinde olan bir ekonomiye dönüşür. Goodfriend ve McDermott’un (1995) daha eski bir modeli, artan nüfusla mümkün hale gelen uzmanlaşma getirisindeki artışın sayesinde, ev üretiminden piyasa üretimine geçişi vurgulamaktadır.

Kurumlar ve mülkiyet hakları hikayesi

North ve Weingast (1989) Endüstri Devrimi’nden önce İngiltere’de daha güvenli mülkiyet haklarının uygulanmasının yenilikçilik ve girişimcilik üzerinde yaptığı olumlu etkiyi vurgulamaktadır. Acemoğlu ve diğ. (2002b), bu fikirden yola çıkarak, 1500 sonrasında sömürgeci “Atlantik tüccarı” ekonomilerin yükselişini izlemiş ve bunların daha sonraki büyüme başarılarını, daha fazla mülkiyet hakkı koruması sağlayan kurumlarda değişiklikler isteyen ve elde eden ticari burjuvazinin etkisine bağlamıştır. Bu da, İngiltere’de Sanayi Devrimi’nin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

“Atena’nın Hediyeleri” hikayesi

Mokyr (1990, 2002, 2005) teknolojik değişimin tarihini incelemiş ve Endüstri Devrimi’nin düşünsel kökenlerinin, yeni bilginin oluşturulması ve yayılmasındaki yöntem ve kültürde yaşanan önemli değişikliklerde olduğunu izini bulmuştur. “Batı Avrupa’da 17. yüzyılda evrilen Bilimsel yöntem, gözlem ve deneyimin kamusal alana çıkmasını getirmiş” (Mokyr, 2005) ve bilimsel bilgi kamu malına dönüşmüştür. Ün ve tanınma ile ödüllendirilen “açık bilim” ve doğrulama, Mokyr’in “Endüstriyel Aydınlanma” olarak tanımladığı şeyin bir parçası haline gelmiştir. ekonomik ilerlemenin mümkün olduğu fikri, bu yeni aydınlanmada hakimdir. Endüstri Devrimi’ni şekillendiren “makro-icatlar” ve “mikro-icatlar” dalgası (“aletler dalgası”), bu düşünsel kökenler olmaksızın mümkün olamazdı. Mokyr’in (2005) belirttiği gibi, “bilgi, fırsatlar yaratır ancak eylemi garantilemez”. Üstelik, “Aydınlanmaya yapılan vurgu, iktisatçıların kültür ve kültürel inançları nasıl değerlendirmesi gerektiğini gösterir”.

Bunlar, uzun vadede dünyadaki gelirin evrimi konusunda birleştirilmiş bir tarih sunmaya çalışan yeni hikayelerdir. İlgili okuyucu, aynı zamanda Jones (1988), Easterlin (1996), Landes (1998), Lucas (2002), Maddison (2001) ve Clark’a (2003) başvurmalıdır.

11.22 Büyüme ve Kalkınma İçin İdeal Koşullar:

Eski Doğruların Yeniden Keşfi

Ekonomik büyüme üzerine kapsamlı tartışmamız göz önüne alındığında, “hayat standartlarında kayda değer bir gelişme sağlayabilecek ideal koşullar nedir?” sorusunu sorarak sonuçlandırmak uygun görünmektedir. Maddi ilerleme için “ideal koşulları” üretmek amacıyla Landes (1998), tarihten alınan derslerin aşağıdaki önkoşulları getirdiğini öne sürmüştür:

1. inisiyatifi, rekabeti ve yarışmayı destekleyen bir ortam;
2. iş seçiminin yetenek, uygunluk ve performans temelinde yapılması;
3. maddi kazanımların çaba/girişimle ilgili olması;
4. ekonominin mevcut teknolojik bilgiye tam anlamıyla maruz bırakılması;
5. eğitimin nüfus içinde yaygınlaştırılması.

Buna karşılık yukarıdaki önkoşullar aşağıdakileri işaret etmektedir:

6. uygun kriterler temelinde ayrımcılık yapılmaması (ırk, din, cinsiyet);
7. “büyü ve batıl inanca” karşı bilimsel akılcılığın açıkça tercih edilmesi.

Bu amaçlara ulaşılmasını sağlayacak siyasi ve toplumsal kurumlar:

8. mülkiyet güvenliğini, kişisel özgürlüğü ve sözleşme haklarının güvenliğini sağlayan yasalar sunmalı;
9. rant arayışını azaltmalı;
10. kamusal olarak bilinen kurallar çerçevesinde çalışan daha istikrarlı, ılımlı, dürüst, verimli ve cevap veren (demokratik) bir hükümet sağlamak (Tanzi, 1999).

Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* kitabının 1776'da yayınlanmasından bu yana bilinçli olarak göz ardı edilmiş olsa da, sürdürülebilir büyüme için bu önkoşulların önemi, giderek daha fazla kabul görmektedir. Dünyadaki hiçbir ekonomi Landes'in maddi ilerleme için “ideal” koşullarını karşılamazken, bazı ülkelerin bu kriterleri karşılamaya diğerlerinden daha fazla yaklaştığı açıktır.

Benzer bir çizgide Rodrik (2005), kalkınmanın tarihi, coğrafyası ve aşamasından bağımsız olarak dünya çapında uygulanabilen arzu edilir “meta ilkeler” belirlemiştir. Bu ilkeler arasında, teşviklerin, mülkiyet haklarının güvenliğinin, sözleşme uygulamasının ve hukukun üstünlüğünün, rekabetin gücünün, zorlu bütçe kısıtlarının, makroekonomik ve mali istikrarın (düşük enflasyon, ihtiyatlı müdahale ve mali sürdürülebilirlik) ve teşvik bozulmalarını en aza indiren gelirin hedeflenen yeniden dağılımının önemini kapsamaktadır.

Bu “meta ilkeler” büyük ölçüde uygun kurumsal düzenlemeler üzerine sabit bir fikir dizisi içermediğinden “kurumsuz”dur. Diğer bir deyişle, karma ekonomi için çok sayıda olası model mevcut olup, pratikte dünya çapında gözlemlediğimiz kapitalist piyasa odaklı ekonomiler “farklı kurumsal düzenlemeler” ortaya koymaktadır. Her kapitalist sistem, kamu ve özel kurumların bir bileşiminden oluşur ve “yeni karşılaştırmalı ekonominin” kabul ettiği üzere, Avrupalı, Japon, Doğu Asyalı ve Amerikalı kapitalizm biçimleri birbirinden farklıdır. Ancak Rodrik'in belirttiği gibi, her durumda dört ayrı kategorideki “piyasayı destekleme kurumları” mevcuttur:

1. piyasa oluşturma kurumları (mülkiyet hakları ve sözleşme uygulaması);
2. piyasaya müdahale kurumları (düzenleme kurumları);
3. piyasası istikrarlılaştırma kurumları (parasal, mali ve finansal yetkililer);
4. piyasayı meşrulaştırma kurumları (demokrasi ve toplumsal koruma).

Bu çerçeveye göre, Rodrik, “iyi kurumların gerçekleştirdiği işlevler ile bu kurumların aldığı *biçimler* arasında benzersiz bir uyuma yoktur” sonucuna varmıştır. Geniş “meta ilkeleri”ne uygun olan “kurumsal çeşitlilik” için bolca yer vardır (bkz. Snowdon, 2002d).

Yukarıdaki tartışma temelinde, çoğu gelişmekte olan ve geçiş sürecinde olan ekonomilerin, ekonomilerini, yaşam standartlarında sürdürülebilir gelişmeler sağlayabilecek sistemlere dönüştürmesi için daha çok yol kat etmeleri gerekmektedir. Önemli bir rota değişikliği olmadan Kuzey Kore gibi ülkelerin vatandaşları ne ümit edebilir? Dolayısıyla, büyüme teorisi ve ampirik çalışmalar, yoksul ülkelerin yakalama ve yakınsama için ciddi bir potansiyelinin olduğunu gösterse de, siyasi, hukuki ve kurumsal çerçevesi yetersiz olan ülkelerde bu avantajlar büyüme üzerinde olumlu sonuçlar doğuramaz. Araştırmalar ayrıca, genel olarak ekonomik büyümenin toplumdaki en yoksul kesimlere fayda sağladığını göstermektedir, bu nedenle yoksulları düşündüğünü iddia eden herkes “hukukun üstünlüğü, mali disiplin ve uluslararası ticarete açıklık ile büyümeyi destekleyen politikaları” savunmalıdır (Dollar ve Kraay, 2002b).

Yeni milenyuma girerken, liberal demokrasi dünyanın farklı ülkelerinde yükseliş durumundadır (Barro, 1997; World Bank, 1997). Bu “dünya çapındaki liberal devrimin”, Fukuyama’nın (1989, 1992) dediği gibi “insanoğlunun ideolojik evriminin son noktası” olup olmadığı tartışılabilir. Huntington (1996), kültürel–dini ayrımlara dayanan “Medeniyetler Çatışması”nın 21. yüzyılı şekillendireceğine ilişkin tartışmalı argümanı ile daha karamsar bir senaryo sunmaktadır. Ancak, artan demokratikleşme eğilimi sürer ve Huntington’un karamsar öngörülleri yanlış çıkarsa, 21. yüzyılda barış ve “yaygın refah” olasılığı büyük oranda artacaktır. Araştırmalar, genel olarak demokrasilerin savaşma ve otokratik rejimlerle çatışmalarda öne çıkma eğilimine karşın, aynı zamanda birbirine karşı savaş açma eğiliminin daha az olduğunu göstermektedir. Diktatörlüklerle kıyaslandığında, demokratik hükümetler seçmenlerine karşı daha fazla hesap verebilir ve çatışma yönetimi ve çözümü için daha iyi kurumsal araçlara sahiptir (Lake, 1992; Dixon, 1994). Şayet 21. yüzyıl 20. yüzyıldan daha demokratik ve barış dolu olursa, dünya ekonomilerinde büyüme ve yoksulluğun azalmasına dair beklenti konusunda daha iyimser olabiliriz. Minier’in (1998) öne sürdüğü gibi, 21. yüzyılın en yararlı sloganı “özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve refah”tır. Böylesi bir dünyada, “Büyük bir Yakınsama” imkansız değildir.

ROBERT M. SOLOW

Robert Solow 1924'te Brooklyn, New York'ta doğdu. Harvard Üniversitesi'nde 1947'de Lisans, 1949'da Yüksek Lisans, 1951'de Doktora derecesi aldı. Akademik kariyerine Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (MIT – Massachusetts Institute of Technology) İstatistik Yardımcı Doçenti (1950–54) olarak başladı, aynı kuruluştaki Ekonomi Yardımcı Doçenti (1954–58), Ekonomi Profesörü (1958–73), Ekonomi Enstitü Profesörü (1973–95) oldu. 1995 yılından bu yana MIT'de Emeritus Ekonomi Profesörü'dür.

Profesör Solow ufuk açıcı büyüme teorisi ve sermaye teorisiyle, ayrıca neo-Keynesyen iktisadı savunup geliştirmesiyle ünlüdür. 1987'de “ekonomik büyüme teorisine katkıları nedeniyle” Nobel Ekonomi Ödülü aldı. Robert Dorfman ve Paul Samuelson ile birlikte, *Lineer Programlama ve İktisadi Analiz (Linear Programming and Economic Analysis)* (McGraw-Hill, 1958); *Sermaye Teorisi ve Getiri Oranı (Capital Theory and the Rate of Return)* (North-Holland, 1963); John Taylor ile birlikte, *Enflasyon, İşsizlik ve Para Politikası (Inflation, Unemployment and Monetary Policy)* (MIT Press, 1998) ve *Büyüme Teorisi: Bir Yorum (Growth Theory: An Exposition)* (2. Basım, Oxford University Press, 2000) en bilinen kitaplarından bazılarıdır. Önde gelen makaleleri ise şunlardır: “Ekonomik Büyüme Teorisine Katkı”, *Quarterly Journal of Economics* (1956); “Teknik Değişim ve Toplam Üretim Fonksiyonu”, *Review of Economics and Statistics* (1957); “Analitik Açından Enflasyon Karşıtı Politika”, *American Economic Review* (1960, Paul Samuelson ile birlikte); “Mali Politika Önemli mi?”, *Journal of Public Economics* (1973, Alan Blinder ile birlikte); ve “İşsizlik Teorileri Üzerine”, *American Economic Review* (1980).

Profesör Solow'la 4 Ocak 1998'de, Amerikan Ekonomi Derneği'nin yıllık konferansına katıldığı sırada Chicago'daki otel odasında görüştük. Aşağıda bu söyleşinin Profesör Solow'un ekonomik büyümeyle ilgili görüşlerine odaklanan kısaltılmış bir versiyonunu sunuyoruz. Söyleşinin Profesör Solow'un modern makroekonominin gelişimi üzerine görüşlerini de kapsayan tam metni Snowdon ve Vane (1999b)'de bulunabilir.

Özgeçmiş Bilgisi

İktisat okumaya ilk ne zaman karar verdiniz?

Bunun bir hikâyesi var tabii. Harvard Koleji'ne 1940'ta iktisat okumak gibi bir niyeti olmayan 16 yaşında bir çaylak olarak gelmiştim. O sıralarda biyolog olabileceğimi düşünüyordum, fakat bu alanda o kadar iyi olmadığımı gösterince, ana dal olarak genel sosyal bilimlere başladım. Temel iktisat, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi dersler aldım. Sosyal bilimlerle ilgilenmemin nedeni sadece zamanın koşullarıydı. 1940'tan söz ettiğimizi unutmayın, Bunalım yeni bitmişti ve savaş yeni başlamıştı. İki yıl sonra, 1942'de, Harvard'ı bırakıp askere gittim, o zaman bu bana daha önemli gelmişti. 1945'te okula döndüm ve giderken arkamda bıraktığım kıza, kendisi o günden beri karımdır, şöyle sordum: "İktisat okuyorsun, ilginç mi?" Evet deyince ben de bir denemeye karar verdim. O sırada bir şeyler seçme baskısı altındaydım, çünkü Ağustos'ta terhis olmuşum ve öğrenim yılı Eylül'de başlayacaktı. Hâlâ lisans öğrencisiydim. Her neyse, iyi de oldu. Bir diğer ifadeyle iktisat çalışmamın nedeni hem olup bitenlere yönelik ilgimle – toplum 1930'larda ve 1940'larda niye iyi işlemiyordu – ve sırf kaderle alakalıydı, çünkü alelacele bir şeyi tercih etmem gerekiyordu.

Bir öğrenci olarak, iktisada duyduğunuz ilgiyi hangi hocalarınız esinledi?

En başta, tek bir dersime giren, hatta o da askere gitmeden önceydi, Wassily Lontief. O zamanlar Harvard Koleji'nde eğitmen sistemi uygulanıyordu ve iktisat okuyan her öğrencinin öğretim üyelerinden atanan bir eğitmeni vardı. Haftada bir görüşüyorduk, belli ki Oxford ya da Cambridge sistemi taklit ediliyordu. Wassily benim eğitmenimdi, gerçekten de iktisadı ondan öğrendim; hiç kuşkusuz iktisada ilgimi esinleyen asıl kişi oydu. O günlerde beni çok etkileyen bir hoca daha vardı, Dick Goodwin. 1940 – 41'de aldığım temel iktisat dersinin hocasıydı. Onunla çok iyi anlaşırdık. Savaştan sonra okula dönünce ondan daha başka dersler de aldım.

Kendi çalışmalarınızın kazandığı yönü en çok etkileyen iktisatçılar hangileriydi?

Doktoramı tamamladığımdan beri, Paul Samuelson ve Jim Tobin'in – ikisiyle de çok iyi arkadaşız – iktisat yapma tarzlarına hayranlık duyduğum kişiler oldular ve hâlâ da öyleler. Şimdi, savaş sonrası yeni iktisat tarzı olarak gördüğüm (o zamanlar bunu görmüş değildim) şeyin temsilcileriydiler. İktisat bir tür kültürel alan olmaktan çıkıp model-kurucu alan haline geliyordu ve bunu seviyordum. Burada kişisel ilişki açısından değil, sadece çalışmalarını üzerinden anabileceğim diğer bir isim de Lloyd Metzler. Metzler'in çalışmasını, Samuelson'un [1939] çarpan-hızlandıran yazılarından sonra okudum. Metzler'in [1941, 1947] stok döngüsü ve "Zenginlik, Tasarruf ve Kâr Oranı" makaleleri [1951] son derece parlaktı. Lloyd Metzler'i pek tanıımıyordum çünkü o sırada Chicago'dan ayrılmıştı, ardından ne yazık ki beyininde tümör çıktı. Ondan sonra ise artık eski Lloyd Metzler yoktu.

Ekonomik büyüme

Son yıllarda bir bütün olarak ekonomik büyüme meselesine artan bir ilgi var. Robert Barro ve Xavier Sala-i-Martin [1995] gibi bir çok önemli iktisatçı bunu makroekonominin gerçekten önemli bir parçası olarak görüyor. Nobel Ödülü ise bu

alanı ihmal etmiş gibi görünüyor. Büyümenin insanlığın refahı açısından önemini düşünürsek, siz bu görelî ihmalin ileride düzeltilceğini düşünüyor musunuz?

Şimdi, ben bunu görelî ihmal olarak tarif etmezdim. Bence ihmal edilmiş gibi görünmek gerçekte bambaşka bir şeydir. Nobel Ekonomi Ödülü 1969'da verilmeye başlandı ve yıllardır verilmekte olan Fizik ya da Kimya ödülünden farklı olarak, bu tür bir ödüle açıkça layık olan insanlar kabarıp bir liste oluştuyordu. Dolayısıyla, bu listeden sırayla isim seçmeye başlamak kadar doğal bir şey yoktu. İstisnalar da var tabii. Kimileri sırada öne geçti; mesela Ken Arrow (hakkıyla) erken aldı ama o bile ödülü John Hicks ile paylaştı, ki o da yaşlıydı. 1987'de ben ödülü aldığımda henüz benden sonra doğup ödül almış kimse yoktu, bir diğer ifadeyle bir şekilde hâlâ listede yaşlılardan gidiliyordu. Bence büyüme teorisi, büyümenin ampirik analizi ve bununla bağlantılı fikirler popüler olmaya, konu mesleğin en iyilerini çekmeye devam edecektir. Ve evet, eminim bu alanda daha fazla ödül görülecektir. Bu arada, ekonomik kalkınmayla ilgilenen Arthur Lewis ve Ted Schultz'u nerede sayıyorsunuz bilmiyorum; – Ted Schultz'un katkısı daha farklıydı – fakat Arthur Lewis 1954 tarihli ünlü "Sınırsız Emek Arzı ile Ekonomik Kalkınma" makalesinin yazarıydı. Bir diğer ifadeyle burada bir ihmal olduğunu söyleyemem; doğal bir zamanlama olduğunu söyleyebilirim. Muhtemelen geçmişten biraz daha fazla bir oranda, yeni ödüller göreceğiz, çünkü artık günümüz isimlerine, çalışmalarını oldukça yakın zamanda yapan kişilere yaklaşıyoruz. 1987'den bu yana büyüme konusundaki çalışmalarda gerçek bir patlama yaşandı, dolayısıyla bu alanda daha fazla ödül olacaktır.

1956 ve 1957'deki yazılarınız ekonomik büyüme alanındaki araştırmaların yönünü derinden etkiledi. Sizi bu araştırmaya iten ve bu makaleleri doğuran neydi, bize anlatabilir misiniz?

Evet, beni bu araştırmaya götüren şeyi hatırlıyorum. Büyümeyle ilgilenmeye başlamamın üç ana nedeni vardı. İlkin, 1950'lerin başlarında herkes ekonomik kalkınmayla ilgileniyordu; bunun açık nedeni dünya nüfusunun büyük bölümünün yoksul ekonomilerde yaşıyor olmasıydı. İktisadi kalkınmayla pasif olarak ilgileniyordum, ama az gelişmiş ülkelerde neler olup bittiğiyle hiçbir zaman aktif olarak – araştırma yoluyla – ilgilenmemiştim. Fakat kalkınma meseleleri üzerine düşünmeye başlamıştım ve Arthur Lewis'i okumuştum. Kalkınma konularında çalışmayaacağım kesindi kendi açımdan, fakat bu beni genel olarak ekonomik büyüme alanıyla ilgilenmeye götürdü. Ardından, Paul Samuelson ile birlikte, sonraları *Lineer Programlama* üzerine Dorfman, Samuelson ve Solow [1958] kitabı haline gelecek çalışmayı düşünmeye başladık. Bu da ikinci faktör oldu. Bu çalışmanın seyri içinde Von Neumann ve Ramsey modelleri üzerine düşündük. Böylece optimizasyon ve lineer programlama tarafından yaklaşılarak ve intertemporal optimizasyonun çözümünde programlama teorisini kullanma fikriyle, aynı zamanda büyümeyle de ilgilenmeye başladım. Üçüncü faktör, Harrod ve Domar'ı okumamdı, fakat sanırım onların fikirlerine tepkim, kimi başka iktisatçılardan biraz farklıydı. Harrod-Domar modelinden zaman zaman açıkladığım nedenlerle şüpheliydim. Bana öyle geliyordu ki, dünya onların modelinde önerildiği gibi işlemiş olsaydı, kapitalizmin tarihi şimdikinden çok daha düzensiz olurdu. Harrod-Domar uzun vade için iyi bir makro model idiyse, ekonomik dalgalanmalar nasıl sınırlanıyordu, nasıl bir

trend çıkarabiliyor ve dalgalanmalara bu trend etrafında bakabiliyordunuz ve bu dalgalanmalar, birkaç büyük buhran hariç, nasıl trendin her iki tarafında yüzde 3-4 düzeyinde kalıyordu, bence bunların açıklaması yok. Büyümenin Harrod-Domar modeli gibi bıçak sırtında durmayan bir modelleme yolu olması gerektiğini düşünüyordum. İşte, beni 1956 makalesine götüren etkiler bunlardı.

Cevabınızda Arthur Lewis'den söz ettiniz. Lewis'in modeli neo-klasik değil, daha çok klasik bir model olarak tanımlanır. Sizce klasik iktisatçıların ekonomik büyüme üzerine herhangi bir kalıcı önemli yaklaşımı oldu mu?

Klasik iktisatçılarla kastettiğiniz Smith, Ricardo, Mill ve benzerleri mi?

Evet.

Öyleyse, bir dizi nedenle, düşünsel olarak dayanak aldığım herhangi bir katkı yok. Birincisi, ekonomik düşünce tarihini çok iyi incelemiş değilim. Smith, Ricardo ve Mill'in kısaltılmış versiyonlarını okudum, fakat kendimde klasik iktisat üzerine derinlemesine bir fikir sahibi olma hakkı bulmam. Kaçırdığım bir şey var mı diye dönüp baktım, fakat durağan durum konusunda Mill ve bir ölçüde Mill'in selefi olarak Ricardo dışında, bulanık fikirler dışında bir şey bulamadım. Belli ki uzun vadeyle ilgileniyorlardı, fakat bunun kendi başına bir anlamı yok. Kar oranındaki azalmanın durağan durumla ilişkisi, özellikle Mill'de, açık ki, 1950'lerin ortalarında yapmakta olduğum çalışmayla bir ölçüde bağlantılıydı. Çok da işe yaradı. Öte yandan, işin olumsuz tarafında şöyle bir şey var ki, Sanayi Devriminin başlarında Ricardo, biraz sonraki seyrinde ise Mill uzun vade üzerine düşünüyorlardı, ancak büyümenin teknolojik gelişmelerle sürdürüleceği bir ulus henüz ikisinin de aklına ciddi olarak gelmemişti.

1956'daki makaleniz yayıma doğrudan kabul edildi mi?

Evet. Yazı üzerine çalıştığım günleri tam olarak hatırlıyorum; 1955'teydi. *Quarterly Journal of Economics* dergisine gönderdim ve doğrudan kabul ettiler. Yazı yazmak benim için çok zor bir iş; bu yüzden tüm bir kariyerim boyunca sadece ya söyleyecek gerçekten önemli bir şeyim olduğunu düşündüğümde ya da bir armağan kitap gibi bir şey için yazmam gerektiğinde yazdım. Bu ikincisinde entelektüel açıdan kayda değer bir şey yapılmaz. Fakat kendi özgür kararım ile yazdığım makaleler genelde enikonu önemlidir, değilse yazmaya değmezdi, zira yazmayı gerçekten sevmiyorum.

1950'lerde bir araştırma alanı olarak ayrılan kalkınma ekonomisine yönelik ilginin arttığından söz ettiniz. Kalkınma ekonomisi bu dönemde neden büyüme teorisinden ayrı bir ekonomi dalı haline geldi?

Neden öyle oldu? Şimdi, aslında bana ait olmayan bir önerme ileri süreceğim. Sanıyorum esasen MIT'den Paul Krugman'a ait. Genel olarak bakacak olursak, iktisadi kalkınmayla ilgilenenler, mesleki kimlik tipi olarak model kurucu değildiler. Ham ampirik verilerden veri toplayan ve genelleştiren iktisatçılardı, Simon Kuznets gibi; ya da Ted Schultz gibi az gelişmiş tarıma gerçekten derinlemesine dalmış, ya da kendi kurtuluşları için tarih ve geri kalmışlıkla ilgilenen kişilerdi. Böyle bir karakter, model kurmaya uygun değildi. Büyüme teorisi, en mükemmel

şekilde, model kuruculuğa yöneldi. Bu nedenle, daha önce sözünü ettiğim Arthur Lewis bile 1954 tarihli makalesini *İktisadi Büyüme Teorisi* (*The Theory of Economic Growth*) [1955] adlı kitabının bir yan kolu olarak görüyordu. İktisadi büyüme teorisiyle ilgilenenler model kurmayla ilgileniyordu.

1993'te konuştuğumuzda James Tobin, iktisatta gerçekten iyi yazıların her zaman bir sürpriz barındırdığını söylemişti. Büyüme hızında durağan durumun tasarruf oranından bağımsız olduğunu keşfettiğinizde şaşırır mıydınız?

Ah, tabii. Bunu hemen yazıya döktüm ve yazı yazmayı sevmediğim halde bunu yayımlamak istedim. Gerçek bir şok etkisi yaratacağını düşünüyordum. Hiç de beklediğim bir şey değildi; yeri gelmişken söyleyeyim, 1957'de teknik değişim hakkındaki makalemde de bulduğumdan daha farklı bir sonuç beklemiştim. Büyümenin ana kaynağının sermaye birikimi olacağını tahmin ediyordum, zira herkes böyle söylüyordu ve tüm bir öğrencilik hayatımda bunu işitmiştim. Her iki sonuç da gerçek birer sürpriz oldu.

1957 tarihli o makaleniz Denison, Kendrick, Jorgenson ve Maddison gibi çeşitli iktisatçıların katkılarıyla büyüme muhasebesi üzerine geniş bir literatüre esin verdi. 40 yıllık çalışmanın ardından, ekonomik büyümenin kaynakları hakkında neler öğrendik?

Bence bir hayli çok şey öğrendik, özellikle de makroekonominin başka alanlarında öğrendiklerimizle kıyaslarsak. Teknik değişim ya da artığın büyümede sanıldan çok daha fazla, verimlilik artışında sermaye birikiminden çok daha fazla rol oynadığı düşüncesi ayakta kaldı. Ayakta kalmadığı yerler de – dört Asya Kaplanı üzerine Alwyn Young [1995], Jong Il Kim ve Larry Lau [1994], Sue Collins ve Barry Bosworth [1996] çalışmasında olduğu gibi – çok ilginçtir ve gerçekten de çok şey öğrenirsiniz (tabii tümüyle doğru olduğunu varsayarsak); sarsıcı bir şekilde hızlı bir büyüme kaydettiler, fakat tarihi kapitalist ekonomilerle aynı yoldan değil. Sermaye birikimi ile artık arasındaki bu temel ayrımın son derece öğretici olduğu kanıtlanmıştır. Fiziki sermayeden farklı olarak beşeri sermayenin önemine dair de çok şey öğrendik, fakat her birinin göreceli önemi henüz çözülmüş değildir. Beşeri sermayenin önemi hakkında çok sağlam görünen fakat zaman periyodu, model ve başka faktörlere, özellikle “beşeri sermaye”nin ölçüm yöntemine bağlı olarak çelişkili sonuçlara ulaşan ampirik çalışmalara rastlamanız hala mümkün. 1957'deki çalışmamda, daha en başında, teknik değişim dediğim şeyin beşeri sermaye gibi pek çok şeyi kapsadığını, henüz bu dille değilse bile, söylemiştim; buna rağmen, sonrasında öğrenmeye devam etmek benim için memnuniyet vericiydi. Fakat, Edward Denison'la başlayıp devamı gelen büyüme muhasebesi çalışmaları, bize büyümenin özelliklerine dair çok şey öğretti. Bugünün ileri sanayi ekonomilerinin büyümesinin, doğal kaynak sömürüsüne pek az şey borçlu olması son derece ilginç bir olgudur, bunu ortaya çıkaran da büyüme muhasebesi metodlarıydı.

“Büyüme Teorisi: Bir Yorum” [Growth Theory: An Exposition] adlı kitabımızın ilk baskısı 1970'te yayımlandı. Bunu izleyen 16 yıl içerisinde makroiktisatçıların ekonomik büyüme meselesine, daha doğru bir ifadeyle büyüme teorisine ilgileri görece bir düşüş yaşadı. Sizce bunun sebebi neydi?

Bence meslek fikirlerini tükettiği için böyle oldu; herhangi bir konuya yönelik ilgiyi, mevcut fikirlere gitgide daha da yakından bakmak suretiyle sürdüremezsiniz. O dönemde Edward Denison hâlâ kitap yazmaya devam ediyordu, tümünü de hayranlıkla okudum. Ancak yeni bir fikir yoktu. Paul Romer [1986] ve Bob Lucas'ın [1988] katkılarının – aralarında nasıl bölüştüreceğimi bilemediğim – değeri, yeni fikirler getirerek konuya yönelik ilgiyi tazelemelerinde yatıyor. Bu, ekonominin herhangi bir alanına yönelik ilgiyi her zaman artırır, sanırım aynı şey kimya için de geçerlidir. Dolayısıyla, bu sadece bir entelektüel olarak azalan getiri meselesidir. 1970'lerde yeni fikirlerimizi tüketmiştik, hepsi bu.

İktisadi büyümeye karşı ilginin yeni evresinde içsel büyüme konulu ilk çalışma, Paul Romer'in [1986] "Artan Kârlar ve Uzun-Vadeli Büyüme"si idi. Sizce bu yeni araştırma nereden esinlendi? Yaklaşık olarak aynı zamanlarda Abramovitz [1986] ve Baumol'un [1986] katkılarıyla ortaya çıkan yakınsama anlaşmazlığı meselesinden olabilir mi?

Şimdi, bunu Lucas ve Romer'a sormanız lazım.

Peki, yarın yapacağımız söyleşide bunu Paul Romer'a soracağız.

Bu makaleleri okumuş biri olarak ancak ikinci elden tanıklıkla diyebilirim ki, yakınsama meselesi Paul Romer'dan çok Bob Lucas için bir esin kaynağı olmuş olabilir. Paul Romer'ı da etkilemiştir, fakat 1986 makalesinde bunu gösteren bir şey hatırlamıyorum; gerçi unutmuş da olabilirim. Daha çok şöyle düşünme eğilimindeyim: Paul Romer bir fikir buldu, bunun heyecan verici olduğunu düşündü ve peşinden gitti. Fakat Lucas, uluslararası karşılaştırmaların etkisinde olduğuna dair daha fazla ipucu vermişti.

Yakınsama meselesi hakkında ne düşünüyorsunuz? 1956 modeliniz şartlı yakınsama öngörüyor ve bu öngörü bir dizi ülkeye, bir "yakınsama kulübüne" enikonu uygun düşmüşse benziyor. Yine de zengin sanayileşmiş ülkelere yetişmeye dair pek az işaret gösteren başka yoksul ülkeler de var.

Bu konuda bağımsız olarak hiç düşünmedim. Literatürü yeni okudum, tamamını değil tabii, çünkü çok geniş. Fakat bir görüş oluşturmaya yetecek kadar okudum ve işler kabaca bu minvalde. Her şeyden önce, esasen bütün bu uluslararası çapraz kesit araştırmalarına epey şüpheyle bakıyorum. Bunları okudum, bazen ilginç olabiliyor, bazen de değil, fakat aklımın gerisinde her zaman bunlara inanmalı mıyım sorusunu taşıdım. Tereddüdümün temel nedeni ters nedensellik meselesine çözüm bulunmamasıdır. Şu regresyonlarda ne kadar çok sağ taraf değişkeni varsa, bunlar bana uzun vadede ekonomik büyümenin başarı ya da başarısızlığının nedeni olduğu kadar sonucu gibi de geliyor. Bundan başka, uzun zaman önce Dünya Bankası'nda Ross Levine'den bu sonuçların çoğunun dayanıklı olmadığını öğrendim, bu da şüphelerimin ikinci nedeni. Minör varyasyonlar yaptığımızda ayakta kalamıyorlar. Şüpheli yaklaşmamın üçüncü nedeni, uzayda bir yerlerde eksenlerinde Robert Barro ve ortakları tarafından yazılan etiketler bulunan bir yüzey olduğuna gerçekten inanıyor muyum sorusunu sürekli kendime sormamdır. Böyle bir yüzeyin var olduğuna ve bu yüzey üzerindeki ülkelerin ya da noktaların prensipte bu yüzeydeki bir yerden diğerine hareket edebileceğine, sonra da hükü-

met biçimlerini değiştirerek ya da daha çok ya da daha az suikasta sahne olarak başladıkları yere geri dönebileceğine inanıyor muyum? Bir fısıltı olabilir diyor, fakat böyle bir yüzeyin varlığı konusunda iddiaya giremem. Dolayısıyla, araştırmanın bütün olarak çizgisinden şüpheliyim. Meseleye Danny Quah (1993) gibi saf bir zaman serisi sorunu olarak bakarsanız, şartlı yakınsamaya bakarsanız – ki, şartlı yakınsama bunun akla uygun tek versiyonudur – büyüme ile kalkınmayı birbirinden ayıran bir şeyler gerçekten varmış gibi görünür. Şu ya da bu nedenle treni kaçırın bir grup ülke vardır, ben bunu söz konusu ülkelerin bir kısım kurumsal altyapıdan, toplumsal altyapıdan falan yoksun olmalarına bağlama eğilimindeyim. İki kamptan birini seçmek zorunda kalsaydım, yakınsama grubunu desteklerdim.

Büyüme meselesine yönelik ilginin artmasına katkıda bulunan bir başka faktör de, 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında verimlilik yavaşlaması denilen durumdur. Böyle bir verimlilik yavaşlamasının olduğuna inanıyor musunuz, inanıyorsanız bunun nedenleri ne olabilir?

Evet, böyle bir verimlilik yavaşlamasının olduğuna inanıyorum. Fiyat endeksleriyle ilgili tartışma, bir verimlilik yavaşlaması olduğu gözlemine karşı ikna edici bir kanıt oluşturmuyor bana göre. 1970'ten önceki fiyat endekslerinde aynı düzeltmeleri yaptığınızda en azından o kadar fazla enflasyon çıkmayacağını varsaymak için bir neden yok. Bu nedenle bir verimlilik yavaşlaması yaşandığını düşünüyorum, bence bu durum uluslararası bir nitelik taşıyordu, Japonya'da olduğu kadar ABD'de de görüldü ve en az yarısı hatta daha fazlası bence hâlâ gizemini korumaya devam ediyor. Fakat, gizemli (ya da bu konu için, anlaşılmaz) derken kelimenin iki anlamını ayırmamız lazım. Bir şeyin gizemli ya da anlaşılmaz olduğunu söylerken, olgunun nedenlerini ayrıntılarıyla gösteremediğimi anlatmaya çalışıyorum. Ancak, anlaşılmaz kelimesi aynı zamanda çok çarpıcı anlamına da geliyor! Böyle bir şey nasıl olabilir? Bence verimlilik yavaşlaması, bu iki anlamdan sadece ilki anlamında gizemlidir. Büyüme ekonomisinin teorik ya da ampirik hiçbir kısmında artığın büyüme hızının sabit olduğu, dönemden döneme değişmeyeceği söylenmez. Her zamanki geriye dönük sonuçların yorumlanması ile biliyoruz ki, sonsuza kadar yıllık yüzde 1 ya da 2'lik verimlilik artışı olamazdı. Yeri gelmişken, bu olgu önemli bir analitik meseleye kadar gider. 1950'lerdeki çalışmalarında teknik değişimi dışsal saydığımı söylediğimde, bu o zaman hiçbir iç ekonomik neden olmadığına gerçekten inandığım anlamına gelmiyor. Tam da aynı yazılarımda nüfus artışını dışsal olarak ele alıyordum, fakat Malthus'tan da habirim vardı; İktisadi büyümeyle demografik patenler arasında bir bağıntı olduğu açıktır. Bir şeyin dışsal olduğunu söylerken, bunu anlama iddiasında olmadığımı söylemiş oluyorum; bu konuda söylemeye değer bir şeyim yok, dolayısıyla teknik değişimi de, biraz önce söylediğim birinci anlamda anlaşılmaz olan nedenlerle verili kabul edebilirim. Teknik değişimin belirleyenleri nedir, faydalı ayrıntılarıyla bilmiyorum. Ama teknik değişim, kelimenin ikinci anlamında anlaşılmaz değildir. 1973'ten sonra verimlilik artışının öncesine göre yavaş olduğunu öğrendiğimde şoke olmadığım gibi, daha yüksek çıksaydı da böyle bir şok geçirmezdim.

Yüz yıl ya da daha geriye giderek daha uzun vadeli olarak bakarsak, savaş sonrasında 1970'lere kadar olan verimlilik performansı trendi belki daha büyük bir problem.

Kesinlikle. Ben böyle düşünüyorum. Akla uygun bir hipotez bence; hatta bunu açıklayan akla uygun bir hikâye anlatabilirim. Şunu unutmayın ki ben, deyim uyunsa, bir parametreyi bir derece serbest olarak tahmin ediyorum, dolayısıyla gerçek bir test yapılmış değil. Benim hikâyem şöyle: 1930'dan 1947'ye kadar falan, belli bir miktar teknik değişim ve üretken bilgide başka gelişmeler sağlandı, ancak öncelikle Büyük Buhran ve sonra da savaş nedeniyle reel ekonomiye dahil edilemedi. Dolayısıyla, 1950'lerde dünyada uygulamaya geçirilmeyi bekleyen 20 yıllık bir teknolojik gelişim birikimi vardı. 1950'den sonra bu gerçekleşmeye başladı. Bu hikâye mükemmel bir şekilde akla yatkın görünüyor; fakat bu hipotezi test etmenin mümkün olduğunu sanmıyorum, çünkü karşılaştırabileceğimiz bir şey yok.

İlimli ya da yüzde 10'un altındaki enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde belirgin herhangi bir etkisi olduğu yönünde güçlü teorik ya da ampirik sebepler var mı?

Bu başlıktaki literatürü iyi bilmiyorum. Fakat anladığım kadarıyla, en azından ampirik olarak, hızlı enflasyonun ekonomik büyüme açısından koşulsuz olarak kötü olduğunu, ancak görece yavaş, hatta belki yıllık ortalama yüzde 10 civarında bir enflasyonun ekonomik performansla gözle görülür bir ilişkisi bulunmadığını gösteren kanıtlar var. Teorinin bu görüşe karşı çıkacağını sanmam, ama buna uyaçağını kolayca düşünebilirim.

Modern aşama olarak içsel büyüme teorisi on yaşını doldurmuş bulunuyor. Bu araştırma programından doğan en önemli gelişmeler ya da kavrayışlar nedir sizce? Faydalı bir şeyler öğrendik mi?

Umduğum kadar değil. Bana göre, ki sanırım Paul Romer de artık bu görüşümü paylaşıyor, erken aşamadaki gelişmeler – beşeri ve fiziksel, biriktirilebilir üretim faktörlerinin toplamına tamamen sabit getiriler varsayalım demek anlamına gelen, AK denilen modeller – bizi hiçbir yere götürmedi, çünkü sağlam bir teori değildi. Büyümenin bu yoldan olabilmesi hiç mümkün değildi. AK yaklaşımını benim-serseniz, şunu demek dünyanın en kolay işidir: Sermaye üzerindeki bir vergiyi azaltmanın büyüme hızını nasıl yükselteceğini gösterebilirim, ya da boş vakitlerin çekiciliğini azaltmanın büyüme hızını yükselteceğini kanıtlayabilirim. Ama bu türden saçmalıklar hiçbir yere varmadı ve hiçbir gerçek açıklama getirmedi, çünkü doğru olması mümkün olmayan bir doğrusallığa dayanıyordu bütünüyle. Gelgelelim, teknik bilginin birikimini yönetenin ne olduğunu, beşeri sermaye birikimini nasıl modelleyebileceğinizi sormaya başladığınızda, gerçekten ilginç meselelere girmeye başlarsınız. İşte, tüm bir literatürde sevdiğim şey de budur.

“Asya Kaplanları” denilen ülkelerde yaşanmakta olan kriz sansasyon yaratıyor. Bu ülkelerin geçmişteki başarıları, başka şeylerle birlikte, ihracat performanslarına bağlanagelmisti. Dış ticaret ile büyüme arasındaki ilişkiye dair ne diyorsunuz? Doğu Asya büyüme “mucizesi” dış ticarete mi dayalıydı?

Şimdi, ticaret ile büyüme arasında bir ilişki olduğundan emin değilim. Ampirik açıdan baktığımızda bir ilişki var gibi görünüyor. Bu konuda ampirik olarak çalışan bir çok arkadaşım var, farklı farklı sonuçlara ulaştılar, kimisi de sonuçsuz kaldı, görüldüğü kadarıyla ticarete açık olmak ekonomik performansı destekliyor. Bu ilişkinin kaynağı, en azından benim okuduğum kadarıyla, çok net değil. Büyü-

me etkili faktörlerle düzey etkili faktörler arasında çok önemli bir ayrım yapmak gerekir. Üstel büyümeyi yarı logaritmik grafik kağıdı üzerinde doğrusal bir eğilim olarak hayal edin. Şöyle sorabilirsiniz: Bir ülkenin eğilim çizgisini eğimini değiştirmeden, düzey etkisiyle yükselten, eğilimi aşağı yukarı paralel şekilde kaydıran güçler var mıdır? İktisadi etkinliği artıran herhangi bir şeyin bunu yapabileceği açık. Dolayısıyla, ekonomik etkinliği artıran ticaretin bunu yapabileceği de neredeyse kesindir. Fakat, eğilim çizgisinin eğimini, büyüme hızını değiştirecek bir şey arıyorsanız, ticaretten kaynaklanan salt etkinlik kazanımı, geçici durumlar hariç, bunu çok uzun vadede yapamaz. Ticaretin uzun vadeli büyüme hızı üzerindeki etkisiyle ilgili anlamlı bir şeyler çıkarmanın yolu da ülkenin ihracat yönelimli olup olmadığından çok, dünyanın geri kalanıyla ilişkide olup olmadığına bakmaktan geçiyor.

Yani büyüme açısından önemli olan bir ekonominin açıklık derecesi mi?

Evet, genel olarak açıklık, özel olarak da dünyanın geri kalanından yeni teknolojileri ve yeni fikirleri kapabilme isteği ve kapasitesi. Ticaretin etkinlik ve çıktı düzeyi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu benim için kesinlikle açıktır. İthal ikamesinden çok ihracat öncülüğünde büyüme yoluna giren ülkeler, kendilerini dünya ekonomisine entegre ettiler ve bir şeyler öğrendiler. Bazılarını, diğer bölgelerdeki kuruluşlardan, doğrudan yabancı yatırımlardan ve çokuluslu şirketlerden öğrendiler. Ama ticaretin bir sonucu olarak gerçekten uzun vadeli değişimlerin olduğu bir örnek var mıdır dersanız, bundan çok şüpheliyim. Bir ülkenin az gelişmiş durağan bir ekonomiyken, ticaretin sonucu olarak büyüme trenine atlayan bir ülkeyi kolayca tahayyül edebilirim. Bunu düşünmek zor değil. Fakat, zaten OECD ülkeleriyle aynı türden bir büyüme hızıyla büyümekte olan bir ülke, kendi büyüme hızını onlarca yıllık bir dönem boyunca açıklık ya da ticaret sayesinde artırabilir mi dersanız, bu bana doğrulanamaz bir iddia gibi görünüyor.

Journal of Economic Growth'un [1996] ilk sayısında Robert Barro, Alberto Alesina ve başkaları tarafından demokrasi ile ekonomik büyüme ve siyasi istikrar-sızlık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine ilginç makaleler yayımlandı. Meselâ Barro, yoksul ülkelere yapabileceğimiz en önemli yardımın onlara ekonomik sistemimizi ihraç etmek olduğunu, eğer bunun sonucunda ekonomileri büyürse bu ülkelerin daha demokratik hale gelme eğiliminde olacaklarını öne sürüyor. Başka bir deyişle, ekonomik özgürlük, ekonomik büyümeyi destekleyerek, günümüzün yoksul ülkelerinde er geç daha demokratik sonuçlara yol açacaktır. Bu yayına hiç baktınız mı, bu konularda bir fikir geliştirdiniz mi?

Bunlar bu naçizane ihtiyarın boyunu aşan sorunlara giriyor [gülerek]. Ama bu tür yayınlara karşı tepkim her zaman şöyle olmuştur: Demokratik şekilde örgütlenmiş bir ülkeyi gerçekten dar oligarşik şekilde örgütlenmiş bir ülkeyle karşılaştıracak olursanız, demokratik şekilde örgütlenmiş ekonomi daha büyük bir girişimcilik havuzuna açılırken, demokratik olmayan ülkelerdeki oligarklar sahip oldukları girişimci eğilimleri kısa sürede terk edip şaraba ve kadına falan koşacaktır [gülerek]. Modern bir ekonomiyi sıkı bir otoriteryen rejimle sürdürebilir misiniz, yoksa bunlar uyumsuz mudur, bu da bir sorudur. Çin'de bundan sonra olacaklar, bu ikilemin en büyük örneğini oluşturacak. Bu tür bir farkı anlayabilirim. Ne var ki, kabaca,

demokratik ülkeleri alıp sıfırla bir arasında bir ölçekte sıraladığınızda, demokrasi puanı 0,5 ile 0,6 olan ülkeler arasında büyüme hızında hatta çıktı düzeyinde büyük ya da belirlenebilir bir fark bulacağınız söyleniyorsa, bu pek de mümkün değil bence.

Yeşiller ve çevreciler insanları ekonomik büyümenin eninde sonunda faydalarını geride bırakacak olan maliyeti konusunda sürekli uyarıyorlar. Büyümenin çevresel sonuçları konusunda endişelendiğiniz oldu mu? Çin, Güney Asya, Afrika ve Latin Amerika'da OECD düzeyinde çıktı dünya için sürdürülebilir bir şey mi?

Evet, her şeyden önce hızlı nüfus artışının verimliliği artırma imkânları ve çevre üzerinde yaratmaya başlayacağı olumsuz sonuçlar beni endişelendiriyor. Dahası, oğullarımdan biri mesleki olarak bu sorunlarla ilgileniyor; Çin'in kömürden yapılmış olduğunu, yani Çin'in sadece büyük bir kömür havzası olduğunu söyler durur. Şimdi, bu kömürü yakacak olurlarsa, bunun belki GSYİH artış oranı üzerinde bir etkisi olmayabilirken, GSYİH'nin refah bakımından kabaca karşılığı olan bazı göstergelerin büyümesinde mutlaka büyük bir etkisi olurdu. Evet, elbette bunlar beni endişelendiriyor. Bu konuda kaynakların tüketilmesi sorunundan daha fazla endişeliyim, çünkü kaynakları tüketmekten epey uzak görünüyoruz. Yeri gelmişken söyleyeyim, bence ekonomik büyüme ile çevre arasındaki ilişki meselesi, kabaca söylersek, teknoloji ve çevre kirliliği arasındaki bir yarışa indirgeneciktir. Bu meselenin olası sonuçlarına hakim değiliz ve muhtemelen hakim olamayız. Bu konularda safca bir iyimserlik aptallık olur, fakat kaynak kısıtlılığını teknolojik yoldan aşma kapasitemizin sonuna geldiğimize inanmak da aynı derecede aptalcadır.

Şu anda hangi konular üzerinde çalışıyorsunuz?

Şimdi, pek fazla değil. Sizin de belirttiğiniz gibi, 74 yaşıma giriyorum ve çok seyahat ediyorum. Yeniden bir araştırmaya girmek istediğim halde, şu anda aktif bir araştırma gündemim yok. Hâlâ makroekonomi alanında çalışmak niyetindeyim. Bundan sonra çalışmak istediğim başlıca konu, makroekonominin eksik rekabeti ciddiye aldığına neye benzeyeceğidir. Frank Hahn ile birlikte birkaç yıl önce basılan ve okunması neredeyse imkânsız bir kitap [1995] yazdık. Orada eksik rekabeti ciddiye alan ve ölçeğe göre artan getiriler rekabetin eksik olmasının standart bir sebebi olduğundan, artan getirileri de ciddiye alan bir makro modelin nasıl yapılabileceğine dair bir taslak çizmeye çalıştık. Belli bir bölümde bunu hiç de fena olmayan bir şekilde yaptıysak bile, modeli yeterince ileri götürmedik. Özellikle, model ABD, Britanya ya da Alman ekonomileri için kabaca geçerliyse, ana parametreler için uygun değerler nedir diye makul bir şekilde sorabileceğiniz noktaya kadar geliştirmedik modeli. Büyüme teorisi üzerine de birkaç fikrim var, fakat bu da başka bir hikaye.

PAUL M. ROMER

Paul Romer 1955'te Denver, Colorado'da doğdu, lisans (Matematik, 1977) ve doktora derecesini (1983) Chicago Üniversitesi'nde aldı. Rochester Üniversitesi'nde Yardımcı Doçent (1982–88), Chicago Üniversitesi'nde Profesör (1988–90), California Üniversitesi, Berkeley'de Profesör olarak görev yaptı (1990–96). 1996'dan beri Standford Üniversitesi İşletme Lisansüstü Öğretim Enstitüsü'nde Profesör olarak görev yapmaktadır.

Profesör Romer, ekonomik büyüme analizinin rönesansını başlatan ve özellikle de ekonomik büyümeyi sürdürmede fikirlerin önemini vurgulayan içsel büyüme modellerinin geliştirilmesine yol açan katkılarıyla tanınmaktadır. En çok okunan makalelerinden bazıları şunlardır: “Artan Getiriler ve Uzun Vadeli Büyüme”, *Journal of Political Economy* [1986]; “Uzmanlaşmaya Bağlı Artan Getirilere Dayalı Büyüme”, *American Economic Review* [1987]; “İçsel Teknolojik Değişim”, *Journal of Political Economy* [1990]; “İktisadi Büyümede Fikir Boşlukları ve Hedef Boşlukları”, *Journal of Monetary Economics* [1993]; “İçsel Büyümenin Kökenleri”, *Journal of Economic Perspectives* [1994] ve “Gerçekten de, Neden Amerika'da? Modern İktisadi Büyüme Teorisi, Tarihi ve Kökenleri”, *American Economic Review* [1996].

Profesör Romer ile 5 Ocak 1998'de, Amerikan Ekonomi Derneği'nin yıllık konferansına katıldığı sırada Chicago'daki otel odasında görüştük.

Özgeçmiş Bilgisi

İktisat çalışmaya ilk nerede ve ne zaman başladınız?

Chicago Üniversitesi'nde matematik ve fizik okuyordum. İlk iktisat dersimi son sınıftayken aldım, çünkü hukuk fakültesine gitmeyi planlıyordum. Derste başarılı oldum ve hocam lisansüstü öğrenimimi iktisat dalında sürdürmem konusunda beni teşvik etti. İktisat bazı yönlerden fizikle aynı entelektüel çekiciliğe sahipti – dünyanın nasıl işlediğini anlamak için temel matematiksel modellere başvuruyordum.

– ve fiziğin aksine, benim için fiilen bir iş imkânı sunan bir akademik çalışma alanıydı.

Chicago Üniversitesi'nde kalmak kimi açılardan cazipti, çünkü çok heyecan verici bir iktisat bölümü vardı, ama dört yıldır zaten oradaydım. Chicago'da çok az iktisat dersi almış olduğum halde, tüm kariyerimi aynı yerde öğrenci olarak geçirmenin iyi bir fikir olmadığı kanaatindeydim, bu nedenle doktora programına MIT'de başladım. Kanada'daki Queens Üniversitesi'nden bir yıllığına misafir olarak gelen karımla orada tanıştık. MIT'de iki yıl kaldıktan sonra, onun tıp öğreniminin son yılını tamamlaması için Queens'e döndük. Büyüme üzerine çalışmaya da o zaman başladım. O yılın sonunda, karımın bir asistanlık kadrosu bulunduğu Chicago'ya taşındık ve doktoramı tamamladım. Doktoramı bitirip iş hayatına 1982'de girdiğim halde, tezim 1983 tarihli, çünkü düzeltmelerini yapmak bir yılımı aldı.

Öğrenciliğinizde sizi özel olarak etkileyen ya da ilham aldığınız bir hocanız var mıydı?

Kariyer yolumu hukuktan iktisada çevirmem konusunda beni teşvik eden hocam Sam Peltzman'dı. Birinci yarıyıldan sonra benimle konuşmak istediğini söylememiş olsaydı ve hukuk fakültesine gitseydim nasıl bir hayatım olurdu, düşünmüyorum. Öğretmenlerin çok etkili olabileceklerini, öğrencilerinize insan olarak birazcık ilgi göstermenin onların hayatında büyük değişikliklere neden olabileceğini gösteren, hiç aklımdan çıkarmamaya çalıştığım bir dönemdir o.

Sam, beni hukukçu olarak yaşamaktan kurtardıktan başka, müthiş bir hocaydı aynı zamanda. Bana çok basit araçları kullanarak – talep eğrileri ya da kayıtsızlık eğrileri – dünyanın nasıl işlediğiyle ilgili şaşırtıcı bulgulara ulaşılabileceğini gösteren ilk kişiydi. Sam'den söz etmişken, çok iyi başka bazı hocalarımın adlarını da anmak isterim. Donald McCloskey, şimdi Deirde McCloskey oldu, iktisat aldığım ikinci kişiydi. Donald da Sam gibi iktisadı çok ciddiye alırdı. İkisi, konuya harika bir giriş yapmamı sağladılar. Chicago'da “iktisada giriş” falan gibi, birçok üniversitenin iktisatta ilk ders olarak verdiği türden sulandırılmış, akıl köreltici bir tanıtım dersi verilmediğini de eklemem gerek. Chicago'da doğrudan orta düzeyde mikroekonomiden başlanır. Bu sayede, entelektüel olarak tutarlı malzemeye, birinci sınıf hocalarla zorlayıcı bir başlangıç yapmanın çok büyük faydasını gördüm. Doğrusu, çok şanslıyım.

Sonra, Chicago'ya dönüp doktora devam ederken Bob Lucas ve Jose Schinkman tarzımı ve dünyaya bakışımı çok etkilemiştir. Entelektüel gevşekliğe sıfır toleransla, hep özlemini çektiğim bir titizlik ve disiplin standardı oluşturuyorlardı. Fakat doktoranın belki de en iyi yılı, Queens Üniversitesi'nde geçirdiğim yıldı, çünkü orada öğretim üyeleriyle pek çok ilişki geliştirmiştım. Normalde doktora öğrencisiyken öğretim üyeleriyle meslektaş olarak oturup konuşmaya pek de vaktiniz olmaz. Queens'te bu şekilde daha fazla imkânım oldu. O yıl uzun uzun şekilde tartıştığım hocalardan bazıları – Russell Davidson ve James McKinnon – müthiş iktisatçılardır ve kariyerim üzerinde büyük etkileri olmuştur.

Makroekonominin gelişimi

Makroekonominin gelişimi üzerinde büyük bir etkisi olduğunu söyleyebileceğiniz çalışmalar ya da kitaplar neler?

Benim için çok geniş bir soru. Bütün olağan şüphelileri sayabilirim, Keynes ve diğerleri diye devam eder. Kendi çalışmalarımı etkileyen katkıları daha rahat tanımlayabilirim.

Öyleyse bize kendi araştırmalarınızı etkileyenleri söyleyin.

Bob Lucas makroekonomiye benim de dahil olduğum bütün bir kuşak üzerinde büyük etkisi olan bir tarz getirdi. Bu tarza örnek oluşturan çeşitli makaleler var. Bunlardan biri Lucas'ın 1972'de *Journal of Economic Theory* dergisinde yayımlanan "Beklentiler ve Paranın Yansızlığı" başlıklı çalışması. Bir diğeri yine onun 1978 tarihli *Econometrica* makalesi "Değişim Ekonomilerinde Varlık Değeri"dir. Ama Edward Prescott ile birlikte yazdığı, 1971'de yine *Econometrica*'da yayımlanan "Yatırım ve Belirsizlik" başlıklı makale, bizim makroekonomide yaptıklarımızla iktisatçıların geri kalanının genel denge teorisinde yaptıkları arasındaki bağı ön plana çıkarıp makroiktisatçılar açısından berraklaştırdığı için, herhalde bunun en iyi örneğidir. Bu makalede Lucas ve Prescott, optimizasyon problemlerinin çözümüne dengeler arasındaki, modern makroekonomide böylesine güçlü bir araç haline gelmiş bulunan bağlantıyı kullanmıştır. Makale, büyüme teorisi üzerine çalışan Cass [1965] ve Koopmans [1965] gibi isimlerin çalışmalarına dayanıyordu ve dinamik dengeleri karakterize eden bu temel yaklaşımın kökleri Frank Ramsey'in [1928] çalışmasına kadar uzanıyordu. Bununla birlikte, Lucas ve Prescott bu yaklaşımı çok daha ileri götürerek makroekonominin merkezine taşıdı. Tek gördüğümüz şey makro modelleyiciler tarafından geliştirilen ve makro ders kitabı yazarları tarafından sunulan yatırım teorisiyse, bu makale gecenin karanlığında aniden çıkan ve çok daha büyük manzaranın neresinde olduğunuzu gösteren bir şimşek gibidir.

Bob Lucas'ın etkisinden söz ettiniz. Çalışmalarının, özellikle de Nobel Ödülü almasını sağlayan 1970'lerdeki çalışmalarının kalıcı etkisi sizce neydi?

Bence Lucas'ın katkılarının en derin etkisi, mesleğin metodolojisi üzerinde olmuştur. Genel denge teorisini alıp, makroekonominin tüm bir ekonominin davranışını hesaplayıp karakterize edebileceği şekilde işlevselleştirmiştir. Tıpkı Peltzman ve McCloskey gibi orta düzey mikroekonomiyi ciddiye alan Lucas, genel denge teorisini ciddiyetle ele almıştır. Genel denge teorisi üzerinde çalışan pek çok kişi bunu maaşını almak için yapıyordu ve yaptıkları şeye gerçekten inanmış görünmüyorlardı. Sanki matematiksel bir oyun oynuyor gibiydiler. Ticaret ve büyüme üzerine çalışan iktisatçılar genel denge modellerini nasıl kullanabileceğimizi göstermişlerdi, fakat analize dinamikleri ve belirsizliği dahil etmeye hazır değillerdi. Teoriyi ciddiyetle ele alan ve iktisatçılara tamamen özelleşmiş, belirsizliği işe katan dinamik modellerin dünyaya dair gerçek sonuçlara ulaşacağını gösterenler önce finans, ardından makroekonomi alanında çalışan iktisatçılar oldu. Bu metodolojik değişimin çok önemli bir sonucu da, beklentilerin rolü üzerinde çok daha fazla odaklanmak ve çok daha derin bir kavrayışa ulaşmak oldu. Fakat bu sadece daha derinlikli metodolojik yenileşmenin bir parçasıdır. Ders kitaplarını okuduğunuzda bunu yine göremezsiniz, ama araştırmacı profesyoneller için artık büyük bir arz eğrisi ve büyük bir talep eğrisi kullanarak toplam ekonomi hakkında düşünemeyeceğimiz açıktır.

Düşüncedeki bu devrimin ironilerinden biri ise, bunda en çok payı olan iki kişinin, Lucas ve Robert Solow'un, bu metodolojinin makroekonomik politika açısından getirdiği sağlam sonuçları konusunda kavganın eşğine gelmeleri. Solow'un çalışmaları mesleği de muazzam şekilde etkiledi, bizi aynı yönde sürükledi. Pek çok kişi makro politika sorunları konusunda Lucas ve Solow arasındaki farkı kabul eder, fakat çalışmaları arasında metodolojik düzeyde güçlü bir tamamlayıcılık olduğunu göremez. Joan Robinson turu kazanıp üretim fonksiyonunu mesleki söylemden kovmuş olsaydı, Lucas ve Prescott "Yatırım ve Belirsizlik"i asla yazmazdı.

1980'li yıllarda yeni büyüme teorisine paralel olarak toplam dalgalanmalara dair reel iş çevrimi yaklaşımı gelişti. Bu çalışmalara, özellikle de dalgalanma analizi ile büyümeyi bütünleştirme çabalarına nasıl bakıyorsunuz?

İktisatta birçok ilerleme yine son derece karmaşık sistemleri anlamak için yeni araçlar yaratma çabasından gelmektedir. İktisat, formel ya da matematiksel bir bilim olarak henüz çok genç, hatta ilk gençlik çağında olduğu düşünülür. Düşünün, Einstein'ın fizikte genel görelilik teorisini yazdığı sıralarda iktisatçılar kendi aralarında hâlâ belirsiz kavramlarla ve basit grafiklerle konuşuyorlardı.

Reel iş çevrimlerinin nereye oturduğunu anlamak için, sadece bunun içeriğine ve sonuçlarına değil, az önce sözünü ettiğim metodolojik güzergâhı ne şekilde etkilediğine de bakmanız lazım. Genel denge modelleri, yani bütün bir ekonominin modelleri arasında bir hiyerarşi düşünebilirsiniz. En üstte Pareto-optimal olan, dolayısıyla maksimizasyon problemlerini çözebileceğiniz ve ekonominin davranışını hemen hesaplayabileceğiniz tam rekabet modelleri yer alır. Ardından, bir alt düzeyde, çeşitli türleriyle – dış etkiler, vergiler, eksik rekabet, itibarı para ya da bir tür konveks olmama durumu – eksik rekabet modelleri gelir. Pek çok örnekte dengeleri Pareto-optimum olmasa bile bu dinamik modelleri incelemede aynı maksimizasyon araçlarının bir kısmını kullanmanın bir yolunu bulabiliriz. Lucas'ın 1972 tarihli "Beklentiler ve Paranın Yansızlığı" makalesinde yaptığı da buydu. Biçimsel olarak bu modeldeki bir dış etkiye benzer bir şeydir. Büyüme üzerine ilk makalemde ben de bunu yapmıştım.

Reel iş çevrimi yazarları toplam ekonomilerin analizini sadeleştirme çabasında Lucas ya da benden bir adım ileri gittiler. Şöyle diyorlardı: "Bütün yolu katışıksız tam rekabet ve katışıksız Pareto-optimum ile katedebiliriz. Hatta iş çevrimlerini bu şekilde modelleyebiliriz. Bu şekilde analiz son derece sadeleşir ve böyle yaparak çok şey öğrenebiliriz". Benim kişisel görüşüm – ve Bob King gibi bu alanda çalışan giderek artan sayıda insanın görüşü – temel düzeyde reel iş çevrimi teorisinin çok fazla sadeleştirdiği şeklindedir. İş çevrimlerini anlamak için ihtiyaç duyacağınız çok fazla unsuru dışlıyor. Başlangıçtaki çalışmanın kötü olduğu anlamına gelmiyor bu. Sadece artık bir sonraki aşamaya geçmeye hazır olduğumuz ve önceden belirlenmiş itibari fiyatlar gibi şeyleri işin içine katmamız gerektiği anlamına geliyor. Metodolojik olarak bu çalışma, araçlarımızı rafine etmemizi sağladı, böylece modele tekrar dahil ettiğimizde önceden belirlenmiş fiyatları daha iyi anlayabileceğiz.

İktisatta sık sık ilerleme kaydederken bir adım geri atıyormuş gibi görünürüz. İnsanların üzerinde çalıştığı gerçek problemleri belirsiz ve karışık yollardan yok farz

ederiz, meseleleri çıplak temellerine indirgeriz ve bazı yeni araçlar kullanarak bu temelleri daha iyi ele alabiliriz. Sonra, karmaşıklığı geri getiririz. Solow'un yaptığı buydu, toplam üretim fonksiyonunu kullanarak bir ekonominin üretim yapısını modellerken Robinson'ı çileden çıkaran da buydu. Daha sonra bu karmaşıklığın büyük bölümünü – geri dönmeyen yatırım, sınırlı *gerçekleşmiş* ikame ihtimalleri ve diğerleri – modele geri kattık. Reel iş çevrimi teorisyenleri aynı türde bir şey yaptılar ve sadeleştirme aşamasında insanları deli ettiler.

Ekonomik Büyüme

Lucas "Ekonomik Kalkınmanın İşleyişi Üzerine" [1988] adlı makalesinde büyüme üzerine bir kez düşünmeye başlandı mı artık başka bir şey düşünmenin zor hale geldiğini söylüyordu. Robert Barro ve Xavier Sala-i-Martin Ekonomik Büyüme [1995] adlı ders kitaplarına yazdıkları önsözde ekonomik büyümenin makroekonominin gerçek öneme sahip bir bölümünü oluşturduğunu ileri sürüyor. Nüfus sahibi bu makroiktisatçıların görüşleri ışığında durup bir düşüncecek olursak iktisatçıların konjonktürel devirleri anlamakla geçmişte çok meşgul olduklarını söyleyebilir misiniz?

Bu hemen hemen doğru bir görüş. İki dünya savaşı arasındaki dönemde esaslı makroekonomik badireler atlattığımızı hatırlayın. Bu bunalımlar 30 ila 40 yıllık bir büyümeyi ortadan kaldırmaya yeterliydi. Bu dönemde yetişen iktisatçılar uzun süreli büyüme dışındaki meseleler üzerine de düşünmek konusunda kesinlikle hiçbir güçlük çekmediler. Doğal olarak bu badirelerden kaçınma yolları üzerinde düşünmeye başladılar.

Bu nedenle istikrara odaklanmaktansa büyümeye odaklanmanın mutlak olarak daha önemli olduğunun söylenebileceğini sanmıyorum. Kişisel olarak doğru olduğunu düşündüğüm şey, 1920'lerde İngiltere'de ve 1930'larda ABD'de gördüğümüz türden yıkıcı gelişmeleri nasıl önleyebileceğimizi artık bildiğimizdir. İkisi de para politikalarındaki esaslı hatalardan ve artık bunlardan nasıl kaçınabileceğimizi öğrendik.

İki savaş arasındaki dönemin yıkıcı yüksek enflasyonlarıyla da nasıl baş edebileceğimizi biliyoruz. Hatta yakın zamanda daha az yıkıcı olan ama yine de maliyetleri olan 1970'lerin enflasyonu da baş etmek üzere daha iyi parasal kurallar geliştirdik. Bu türden sorunları önlemeyi bir kez öğrenince, büyüme de gündemde geriye kalan en önemli şey oluyor.

1960'lar ile 1970'ler arasında bir dönem makroiktisatçıların konjonktürel devirlerle, yani savaş sonrası dönemin ayırt edici bir özelliği olan daha küçük devirler ve dalgalanmalarla çok fazla ilgilenip büyüme üzerinde çok az durduklarını düşünüyorum. İstikrar politikaları üzerinde durmaya devam etmeli, ama aynı zamanda uzun süreli büyümenin belirleyenleri üzerinde de çalışmalıydık.

Öğrencilere bu dengeyi iyi kurmalarını öğretmek için çok çabaıyorum. Bir maratona hazırlanan koşucuyla ilgili bir analogi kuruyorum. Büyümenin istikrardan daha mı önemli olduğunu sorgulamanın, kondisyonun koşucunun bir yeri kanadığında sargı sarmaktan daha mı önemli olduğunu sorgulamak gibi olduğuna ilişkin analogi. Bir anlamda yarışı kazandıran egzersiz ve koşu tekniğidir. Ancak eğer koşucu kan kaybından ölmekteyse ona formu girmesini öğretmek budalalık olur. Fakat günümüzde mesleğimizin düşünsel kaynaklarının dağılımına baktığımızda,

devirlerin genliğinde ya da büyüme hızı eğilimlerinde nasıl ufak ayarlar yapabileceğimizi öğrenebileceğimiz bir durumdayız. Bu tercihle karşı karşıya kalındığında, büyüme hızı eğilimlerinde yapılan ufak iyileştirmelerin yaşam kalitesi üzerinde daha büyük bir etkisi olduğu açıktır ve bu alan çok az çalışılmıştır.

Geriye dönüp baktığımızda, iktisatçıların büyümeyle ilgili sorular sormaktan kaçınmasının nedenlerinden birinin araçlarımızın yeterince gelişkin olmaması olduğunu görüyoruz. Sonsuz dönemli maksimizasyon sorunu, karşılıklı koşulu, bıçak sırtı tutumlar ve şiddetli büyümeyle ilgili saf teknik ve matematiksel başlıklar iktisatçıları uzun dönemli büyümeyle ilişkin doğru türden anlamlı sorular sormaktan alıkoymuştur. Artık araçlarımız daha iyi olduğu için bu başlıkları bir kenara koyup daha maddi sorunlarda ilerleme kaydedebiliriz.

Klasik iktisatçılar büyüme gibi uzun dönemli başlıklarla yakından ilgilidiler. Kendi çalışmanız için büyüme üzerine klasik iktisatçıların çalışmalarına ve diğer erken dönem çalışmalara bakma isteğini duyduunuz mu?

Bunun üzerine düşünüp Adam Smith ve Alfred Marshall okuyarak bir miktar vakit harcadım. Örneğin, Allyn Young'ın Marshall'ın çalışmasını temel alan 1928 tarihli makalesini okudum. Sanıyorum *Economic Journal*'da Ramsey'nin çalışmasının olduğu sayıdaydı. Yani, Young ve Smith'in söyledikleriyle kendi söylemeye çalıştıklarım arasındaki bağlantıları birkaç sene boyunca keşfetmeye çalıştığım bir dönem oldu. Bir süre böyle gitti ve bundan keyif aldım ama sonra bıraktım. Bir araştırma stratejisi olarak genç araştırmacılara bunu önerebileceğimden emin değilim, fakat yine de ilginç ve öğretici olabilir.

Büyüme üzerine çalışmaya başladığımda literatürü nerdeyse hiç okumamıştım. Önümde bembeyaz bir sayfa vardı ve diğerlerinin ne söylediğine çok sonraları dönüp baktım. Eğer atalara tapınmaya çok fazla vakit harcarsanız, oraya takılıp kalır ve olayları yeni bir gözle görme şansınızı yitirirsiniz. Elbette iktisatta alanın ataları hâlâ ortalıktadır, akademide güçlü konumlardadırlar ve birisi gelip olaylara yeni bir bakış açısı getirmeye çalıştığında her zaman mutlu olmazlar.

1870'lerdeki marjinal devrim döneminden 1950'lerin ortalarına kadar iktisatçılar esas olarak mikroekonomik gelişmelerle ilgileniyorlardı, Büyük Buhran döneminde ise makroekonomi ile ilgilenmeye başladılar. Demek ki ekonomik kalkınma 1950'lerde tekrar gündeme gelmiş. Burada meseleyi karmaşıklaştıran şeylerden biri de büyüme teorisi 1956 ve 1957'de Solow'un katkılarıyla bir atılım gerçekleştirdiğinde kalkınma iktisadı alanının neredeyse başlı başına bir alan haline gelmiş olmasıdır. Bu ikilik neden gerçekleşti?

Şimdi burada bozuk bir plak gibi aynı şeyleri söylemiş olacağım ama bu bölünme metodolojik bir bölünmeydi. Büyüme ile ilgilenenler matematikten bahsederken, kalkınma ile ilgilenenler hâlâ kavramlardan bahsediyordu. Giderek birbirlerinden daha çok uzaklaşmaya başladılar çünkü birbirlerini anlayamıyorlardı. Yöneltilikleri maddi sorulardan çok bu sorulara cevap üretmede kullandıkları araçlardaki farklılıklardan kaynaklanıyordu.

Sorun daha çok kalkınma iktisatçılarının politika meselelerine dair söz söylemeye ihtiyaç duymalarıyla ilişkili değil miydi?

Bu da işin bir boyutuydu. Reel iş çevrimleri teorisyenlerine ilişkin söylediklerim gibi, bazen bir adım geri atıp yeni formel araçlar geliştirmek için sadeleştirmeye gitmek gerekiyor. Bir politika önerisinde bulunmaya çalışırken bunu yapmak zor bir iş. Eğer geriye gidip Smith, Marshall veya Young okursanız, iktisat alanının ne denli çapraşık dönüşümlerden geçtiğini, tamamen sözel bir bilimden nasıl matematiksel bir bilime dönüştüğünü görünce şaşarsınız. All Young'ın makalesinin Frank Ramsey'inkiyle aynı zamanda, hatta aynı sayıda çıktığını hatırlayın. Ramsey, fizikçilerin on yıllardır kullandığı varyasyon hesapları gibi araçları kullanıyordu. Ama iktisatçıların hâlâ temel matematikle sorunları vardı. Jacob Viner, uzun dönem ve kısa dönem ortalama maliyet eğrileri arasındaki bağlantıyı doğru kurmak için teknik ressamından yardım almıştır. Bugünlerde iktisatçılar, matematiği fizikçilerin kullandığı kadar gelişkin ve formel haliyle kullanıyorlar. Kısacası, görece kısa bir zamanda keskin bir geçiş yaşandı. Matematiği nasıl kullanacağımızı öğrenince kimi dengelemelere gittik. Bir eksenin araçlar diğer eksenin ise ürünler olduğu bir üretim olanakları eğrisini düşünebilirsiniz. Araç geliştirme doğrultusunda çaba harcadığınızda, ürünler doğrultusunda daha az üretmiş olacaksınız. Bu yüzden kalkınmacılar Solow'a bakıp "Ne ürettiğinizin kalkınma alanında politikayı belirleyenler için yararlı bir içeriği bulunmamaktadır; siz matematiksel düzlemde zaman harcarken biz gerçek dünyada fark yaratıyoruz" diyeceklerdir. Araç geliştirenler ise ürünler ile araç geliştirme arasındaki zamanlar arası dengelemeyi açıklamaya çalışacak ve bu sayede ileride daha iyi politika önerileri yapabileceğiz diyecektir. Genel olarak iktisat alanının bütünü için doğru konumlanış, iş bölümünü onayladığımız, farklı alanlarda uzmanlaşan insanların her birinin katkıda bulunabileceği ve bir uzmanlık alanını şu veya bu dalın içine sıkıştırmaya çalışmadığımız noktadır. İdeal olanı iki dal arasındaki iletişim kanallarını açık tutmaktır.

Robert Solow'un katkılarına geri dönelim. Solow'un büyüme modelinin temel güçlü ve zayıf yönlerinin hangileri olduğunu düşünüyorsunuz? Greg Mankiw [1995] gibi bazı iktisatçılar içsel büyüme modelini takip etmektense Solow'un modelinde değişiklikler yapmayı tercih ederler.

Solow modeli ilk ortaya atıldığında iktisada pek çok önemli katkısı oldu ve araç geliştirme doğrultusunda ilerlemeler sağlandı. Genel denge teorisini uygulamaya koyup gerçek dünya hakkında nasıl söz söyleyebileceğinizin çok güzel bir örneğini sunmuş oldu. Önceden de söylediğim gibi Solow, basit fonksiyonel biçimleri kullanarak ve varsayımları sadeleştirerek ekonominin bütünü için bir denge üzerine düşünmenin yolları olduğuna ve bundan kimi önemli çıkarımlarda bulunabileceğimize bizi ikna etmeye yardımcı olmuştur. Aynı zamanlarda ortada olan Arrow ve Debreu'nun genel denge teorisinden ve onların daha soyut çalışmasından çok daha farklı tarzda bir denge teorisidi. Solow ve Samuelson'ın dünyayı bizim gibi üretim fonksiyonu kavramını kullanmak isteyenlerden kurtarmak için İngiltere'deki Cambridge'le koyu bir tartışmaya tutuştuğunu hatırlayın.

Sorunuzun da işaret ettiğini düşündüğüm somut düzeyde, Solow'un modelinin güçlü tarafı teknolojiyi hem ampirik hem de teorik çalışmasının analizine dahil etmesindedir. Teknoloji, sermaye ve emeği açık bir şekilde ortaya koymuştur. Büyüme üzerine düşünmek istiyorsanız ele aldığımız gereken üç kavram bunlardır. Modelin iyi kısmı budur. Olumsuz taraflı ise mevcut araçların Solow'a getirdiği

kısıt dolayısıyla teknolojiden bahsetmenin tek yolunun onu kamusal bir mal olarak ele almak zorunda kalmasıdır. Solow'un modelinin esas zayıflığı budur. İçsel büyüme teorisinin yaptığı şey teknoloji alıp onu bir kamusal mal olarak değil özel kontrole tabi bir mal olarak yeniden sınıflandırmasıdır. En azından bir dereceye kadar kamulaştırılabilme veya engellenebilme özelliği bulunmaktadır, böylece teşvikler onun üretimi ve kullanımı için önem kazanır. Fakat içsel kalkınma teorisi Solow'un yakaladığı rekabetsizlik mefhumunu da barındırır. Onun ileri sürdüğü gibi teknoloji sermaye ve emekten çok farklı bir maldır çünkü tekrar ve tekrar sıfır marjinal maliyetle kullanılabilir. Solow'un teorisi çok önemli bir ilk adımdır. Bir sonraki doğal adım teknolojinin kamusal mal olma nitelemesinin yerini şu daha zengin nitelemeye bırakmasıdır: kısmen engellenebilir rekabetsiz mal. Bunu yapabilmek için kusursuz rekabetten uzaklaşmak gerekir ve büyüme teorisine ilişkin son tartışmalar böyle yapmıştır. Bu adımı atabilmek için 1950'lerin sonu ve 1980'lerde geliştirilen bütün araçlara ihtiyacımız var.

Şimdi büyümeyle ilgili bir diğer tartışmayı bağlamaya taşıyalım: İçsel gelişmenin AK olarak adlandırılan versiyonu. Bu modellerde, teknoloji başka herhangi bir mal gibidir – buna başka bir isim verip onu beşeri sermaye veya genelleşmiş sermaye olarak adlandırabiliriz – ama teknoloji maddi sermayeyle tam bir analogi içinde ele alınmaktadır. Bence bu yaklaşım Solow modeliyle kıyaslandığında maddi bir geri adımı temsil eder. AK modelleri Solow modelinden daha az gelişkindir çünkü bu modeller teknolojinin çok farklı bir girdi olduğunu göz ardı etmektedir. Önceden de ileri sürdüğüm gibi, “Her şeyi tam rekabetle yapalım” diyen reel iş çevrimi metodolojisine de karşıyım. Önceden başka herhangi bir alternatif olmadığını ileri sürebilirdiniz ama bu artık geçerli değildir. Tekelci rekabette son derece işe yaran dinamik genel denge modellerine sahibiz ve eğer bunların dünyada olan bitene dair önemli şeyleri açıklayabiliyorlarsa onları kullanmamamız için hiçbir neden yok.

Hala “Teknolojiyi tamamen bir özel mal olarak ele alalım ve kusursuz rekabeti koruyalım” diyen bir grup var. Bir de Mankiw gibi teknolojinin farklı olduğunu ama onu Solow'un yaptığı gibi soyut bir kamusal mal olarak ele alalım diyen ayrı bir grup var. Bence bu iki konumlanış da hatalıdır. Teknoloji için soyut özel-mal nitelemesinin de soyut kamusal mal nitelemesinin de tamamen yanlış olduğu muazzam öneme sahip politika başlıkları söz konusudur.

1986 tarihli yazınızda olduğu gibi erken dönem çalışmalarınız teknoloji değişikliğinin belirleyenlerinden çok artan getirilerle ilgili değil miydi?

Metodolojik düzeyde ne olup bittiğini anlayabilmek için o yazının satır aralarını okumalısınız zira hatırlayacağınız üzere, metodolojik ve formel meseleler her şeyi bağlıyordu. 1986 tarihli yazının mantıksal silsilesi büyüme üzerine düşünmeye başlanır başlanmaz teknolojinin de göz önüne alınması gerektiği idi. Teknoloji düşünmeye başlar başlamaz, artan getirilerden oluşan yerleşik bir form olduğu gerçeğini de görmelisiniz, yani teknik olarak konveks olmayan durum. Bütün bunların Solow'un modelinde bulunduğuna dikkatinizi çekerim. Eğer $AF(K, L)$ 'ye bakarsanız A , K ve L 'den oluşan bütün ilgili girdilerde artan getiriler olduğunu göreceksiniz. Yani bu noktaya kadar Solow ve ben aynı doğrultuda ilerliyoruz. Teknolojiyi temel ve diğer bütün geleneksel girdilerden farklı bir girdi olarak ele

almalısınız. Bunu düşünmeye başlar başlamaz artan getirilerle veya konveks olmama durumuyla karşılaşabilirsiniz. Daha sonra bunu metodolojik bir bakış açısıyla nasıl modelleyebileceğinize karar vermelisiniz. Solow bunu kamusal mal olarak ele alalım demiştir. Bunun iki varyantı vardır. Biri gökten düşen ve zamanın bir fonksiyonu olan varyanttır. Diğeri ise devletin bunu kamusal olarak sağlayabileceği varyantıdır. Bence Solow bu ikisini de gözetiyordu ve hangisini belirlediğiniz gerçekten çok da fark etmiyor. Benim aklımdaki biraz artan getirinin olduğu ama aynı zamanda özel provizyonları da olduğu bir şeydi. Özel şahısların ve şirketlerin yeni teknoloji üretimine isteyerek yatırım yaptıkları gerçeğini yakalamak istiyordum. Dolayısıyla bu bağlamda çalışmam teknolojik değişimle çok ilgiliydi. Özel provizyonlara olanak sağlamak için Marshallgil artan dışsal getiriler kavramını kullandım. Bu piyasanın belirlediği fiyatlara tabi oluşla bir denge tanımlamanıza olanak sağlar ama aynı zamanda modelde konveks olmayan durumlara da izin verir. İlk provizyonel adım buydu. Gerçekleri görmenin bir yolu: teknoloji üzerinde bir miktar özel kontrol vardır, önemli teşvikler söz konusudur ve arka planda artan getiriler bulunmaktadır. 1986 ile 1990 arasında bunun matematiğiyle çok uğraştım ve Solow'un kamusal mal varsayımı nasıl doğru değilse dışsal artan getiriler nitelemesinin de doğru olmadığına kendimi ikna ettim.

Ne zaman teori üretecek olsanız tahminlerde bulunur, kestirmeleri tercih edersiniz. Dünyayı tanımlama yeteneğimizden taviz vermek pahasına, her zaman sadeleştirmenin kazanımlarını tercih edersiniz. Kamusal mal yaklaşımı makul bir ilk adımdı ama bunu geliştirmek için çalışmaya devam etmeliyiz. Dışsal artan getiriler yaklaşımı bir tür ilerlemeydi ama daha sonra ortaya atılan tekeli rekabet versiyonu [Romer, 1990] sadelik ile geçerlilik arasında doğru dengeyi tutturun yaklaşım oldu.

Solow'un [1957] çalışmasından bu yana büyüme hesaplamasıyla ilgili geniş bir literatür ortaya çıktı. Bu araştırmanın temel maddi bulguları sizce ne olmuştur?

Bu alandaki genel ilerleme, gözlemlenen büyümenin daha küçük bir fraksiyonunu artığa ve daha büyük bir fraksiyonunu girdilerin birikimine atfetmek şeklinde olmuştur. Literatür, büyümenin büyük bölümünü açıkladığı için teknolojinin çok önemli olduğunu ifade ederek yola koyuldu. Şimdi geldiğimiz nokta ise teknolojinin kendi başına büyümenin çoğunu açıklamadığıdır. Başlangıçta teknolojik değişimin kendi başına büyümenin yüzde yetmişini açıkladığını ileri sürerken onun önemini abartmış olduk. Ama bunu daha ileri taşımak isteyen ve teknolojiyi anlamaya gerek olmadığını çünkü onun büyümeye çok küçük bir katkısının olduğunu söyleyenler var. Onu görmezden gelebileceğimizi iddia ediyorlar. Bu *non sequitur*¹ bir iddia. Mantıksal bir çizgi izlemiyor. Solow'dan ve onun zamana yenicik düşmeyen gözlemlerinden biliyoruz ki sermaye yatırımı büyümeye doğrudan katkıda bulunsa bile sermaye yatırımına neden olan teknolojinin kendisidir ve dolaylı olarak bütün gelişmenin nedenidir. Teknolojik değişim olmaksızın büyüme durma noktasına gelir.

Dün Bob Solow'la konuşurken teknolojiyi modelinde neden dışsal saydığını açıkladı. Bu tamamen teknolojik değişimin nedenlerini anlayamamış olmasından kaynaklanıyormuş.

1 Yersiz.(ç.n.).

Karmaşık bir dünyayla uğraşırken izlenebilecek mantıklı, geçici bir strateji.

Geçtiğimiz on yıl içinde dikkatler büyük oranda yakınsama olarak adlandırılan konuya odaklandı. 1986 yılında ilk dışsal büyüme makaleniz yayımlandığında, aynı tarihlerde Moses Abramovitz ve William Baumol'un da bu ilgiye ve yakınsama tartışmasına dikkatleri çeken makaleleri yayımlandı. Bu anlaşmazlık araştırmacıların ilgisini çekmeye devam ediyor. Meselâ Journal of Economic Perspectives dergisinin yeni bir sayısında Lant Pritchett [Yaz 1997] "Önemli Iraksama" başlıklı bir yazı yayımladı. İki gün önce Edward Prescott ile konuştuğumuzda, yakınsamanın eninde sonunda gerçekleşeceği konusunda oldukça emindi. Bu önemli tartışma sizin büyüme üzerine görüşlerinizi etkiledi mi, bu araştırma alanı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Gerçeğin ne olduğu konusunda netlik çok önemlidir. Gerçek şudur ki, verilerin incelenebildiği zaman aralığı boyunca, diyelim 1950'den günümüze kadar, toplamda yakınsamaya dair çok az kanıt vardır. Herkes bu konuda hemfikir, bunu her zaman doğrudan ifade etmeseler bile. Ülkelerin yakınsama eğilimini tanımlayanlar, diğer şeyler aynı kalmak koşuluyla -gereken tüm değişkenleri sabit tutabilirseniz- ülkelerin yakınsama eğiliminde olacağını söylüyor. Meselâ bu, Robert Barro'nun çalışmasındaki kilit sonuçlardan biridir. Gerçekten de bu, yakınsama kulübü yaklaşımının Baumol tarafından dile getirilen rafine bir ifadesidir. Söz konusu değişkenlerde aynı değerlere sahip olan ülkelere bakacak olursanız, bunlar yakınsama eğilimindedir. Fakat arka planda, kişi başına gelirden yayılımın azalmasına doğru toplam ilerlemenin çok ılımlı olduğu da bir gerçektir. Pritchett arka planda faydalı bir noktaya işaret ediyordu. 1950 öncesine bakarsanız, gelirlerin oldukça yayıldığı bir dönem olmuş olmalıdır, bazı ülkeler çok hızlı ilerlerken, bazıları geride kaldı. O sırada, toplam gelir dağılımı bir dönem için açıldı. Daha yakın bir tarihte, savaş sonrası yıllarda toplam dağılım aşağı yukarı sabit kaldı.

Peki bu meseleye neden önem veriyoruz? Öncelikle, bu konuya insanların refahı açısından ya da gelir dağılımı açısından önem veriyor olabilirsiniz. Bu açılardan karamsarlık yersiz sayılmaz, zira gerçekten de son 30-40 yılda o kadar büyük bir gelişme kaydetmedik. Farklı büyüme teorilerini birbirinden ayırmanıza yardımcı olacağını düşündüğünüz için de önem veriyor olabilirsiniz bu konuya. Pek çok kişi bu koşullu yakınsama sürecinin - diğer her şey eşitse, gelirler yakınsar - saf Solow tarzı modele, yani bilginin ve tüm teknolojinin kamusal mal olduğu modele uygun olduğunu ileri sürüyor. Dolayısıyla, kanıtların kamu malı teknoloji modeliyle tutarlı olduğunu söylüyorlar. Bu ifade doğru olmakla birlikte, kanıtlar teknolojinin kamusal bir mal olmadığı bir model ile de tamamen tutarlıdır. Bu yaklaşımda, teknoloji boşluğu modelinde, yakınsama sürecinin itici gücü ülkeler arasındaki teknoloji akışıdır. Bu açıklamaya göre, gördüğünüz yakınsama, sadece işçi başına sermaye stoğuyla değil, teknolojiyle de başa baş gider. Mankiw ve diğerlerinin yorumlarındaki gibi Solow modelinde teknoloji zaten dünyanın her yerinde aynıdır. Havadaki kısa dalga radyo sinyalleri gibi bir kamusal maldır, bu nedenle Solow modelinde teknolojiye yetişmek diye bir şey söz konusu değildir. Doğrusu, teknoloji akışının önemini gösteren dolaysız kanıtlar karşısında hâlâ bu modeli savunmaya çalışan insanları anlayamıyorum. Ama pozisyonlarını desteklemek için koşullu yakınsama kanıtlarını mutlaka kullanıyorlar.

Bu nedenle, yakınsama anlaşmazlığının farklı modelleri ayırt etmemize yardımcı olduğunu sanmıyorum. Sonuç olarak, yakınsama anlaşmazlığının yarattığı büyük ilginin yanlış yere yöneldiğine inanıyorum. Prescott, sürekli bir iraksama görme-yeceğimizi ileri sürüyor. Bence bu konuda muhtemelen haklıdır. Şahsen ben, görmüş olduğumuz büyük yakınsama dönemlerinde ülkeler arasındaki bu teknoloji akışlarının çok önemli faktörler olduğunu düşünüyorum. Japonya gibi bir ülkeye bakıp, bu ülkenin dünyanın önde gelen ülkeleriyle çok hızlı yakınsamasının ardında yatan nedir diye soracak olursanız, teknoloji transferi bu sürecin hayati bir parçasıydı. İleriye baktığımızda da iyimser olmak yersiz değil. Kalkınmakta olan bu ülkelerde doğru kurumları var edebilirsek, aynı teknoloji akışı süreci serbest kalır ve o zaman gerçekten de dünyadaki gelir eşitsizliğinde bir miktar azalma görebiliriz. Bunu ülkeler temelinde değerlendirdiğinizde durum, bireyler temelinde değerlendirdiğinize göre daha kötü görünür, en azından son on yılda. Bunun nedeni Çin'deki gelişme sürecinin genel tabloda devasa bir fark yaratacak olmasıdır. Ayrıca Çin, kamusal mal modelinin neden yanlış olduğunu gösteren iyi bir örnektir. Reform dönemi öncesinde Çin yüksek bir tasarruf oranına sahipti. Bugün en önemli farklılık, Çin'in böylesine başarılı olduğu üretim sektörlerinde ülkeye doğrudan yabancı yatırımlar üzerinden gerçekleşen teknoloji akışıdır – reformlar özendiricileri değiştirdi, yabancı şirketler teknoloji getirmek ve Çin'de işletmek durumunda kaldı.

Birikimli nedensellikten yana çıkarak neo-klasik modelin dengeleyici özelliklerini reddetme eğilimindeki Gunnar Myrdal [1957] ve Nicholas Kaldor [1979b] gibi iktisatçıların çalışmalarını okudunuz mu? Onların modelinde yakınsama olmaması şaşırtıcı değil.

Allyn Young ile neden ilgilendiysem bu çalışmayla da aynı sebeple ilgilenmiştim. Benim aklımdakilerle onların düşündükleri arasında ne kadar ortaklık var, bunu anlamaya çalıştım. Fakat, açık konuşmak gerekirse, geriye dönüp tamamen sözel kavramlarla ifade edilmiş iktisat okuduğunuzda, bir şey söylemek kolay değil. Her zaman, satır aralarını okuyup, evet, kesin doğru yazmışlar, işte bu düşündükleri şeyin matematiksel modeli de şudur, demek tehlikesi var. Fakat bu genelde olumlayıcı bir okumaya dayanır ve kimi belirsizlikleri ve kafa karışıklıklarını görmezden gelirsiniz. Allyn Young'ın makalesini yorumlarken bir yerde buna benzer bir yazı yazmıştım, yani bu alandaki başka iktisatçılar için de böyle yapmanız mümkündür. Meselâ Murphy, Shleifer ve Vishny'nin büyük itiş makalesi [1989a] bu literatürün bir kısmı için aynı şeyi yapmıştı. Bundan dolayı, varılacak doğru sonuç, bu insanların çok zeki kimseler oldukları ve birtakım iyi fikirler buldukları, fakat çok kaba araçlarla çalıştıkları şeklinde olmalıdır. Sanırım atalara tapınmanın bir araştırma stratejisi olarak verimsiz olduğunu söylemeliyim [gülerek]. Fakat bir tüketim etkinliği olarak eğlenceli olabilir.

Peki, atalar başlığında biraz daha durmak istiyoruz. Araştırmanızın büyük oranda teknolojik değişimin etkisi ve belirleyenleri ile Ar-Ge'nin önemi üzerinde yoğunlaştığından hareketle soracak olursak, Joseph Schumpeter'in çalışmaları fikirlerinizi etkiledi mi?

Hayır, içtenlikle söyleyebilirim ki etkilemedi. Schumpeter “yaratıcı yıkım” gibi harika kavramlar yarattı, fakat modelimi ürettiğim sıralarda Schumpeter’in hiçbir yazısını okumamıştım. Dedğim gibi, bu modeli boş bir sayfa üzerine sıfırdan yazdım. Dürüst olmak gerekirse, Schumpeter’ı okumaya çalıştığımda zor gelmişti. Schumpeter gibi adamların neden bahsettiğini söylemek gerçekten zor [gülerek].

Çok laf, az matematik mi diyorsunuz?

Evet, ve laflar genellikle muğlak.

Keynes’in Genel Teorisi’nin yanlış anlaşılması ve çelişik yorumlara konu olması da bu yüzden.

Evet, haklısınız. Paul Krugman’ın [1994c] kalkınma ekonomisinde büyük itiş düşüncesinden bahseden güzel bir makalesi var. Murphy, Shleifer ve Vishny’nin yapmış olduğu gibi bunu matematiksel terimlerle ifade ettiğinizde, düşüncenin ne kadar berrak bir şekilde ortaya konabildiğini görür ve bunu neden bu zamana kadar başkaları yapmadı diye merak edersiniz. Bu durum, artık iktisatçıların matematiksel düşünme ve analiz yöntemlerindeki pek çok gelişmeden faydalanmakta olduklarını kanıtlıyor. Bu mesele şimdi bize çok kolay geliyor, çünkü çalışmak için söylediğim araçlara sahibiz. Bu teknikler yokken, işimiz gerçekten zordu.

İzninizle, bilginin gelişimi ve teknolojik değişim ile ilgili olarak, rekabetsizlik ve dışlanabilirlik meselesine geri dönelim. Özendiriciler kullanarak teknolojik değişimi teşvik etmek ile, bununla birlikte toplumun geri kalanının yeni fikirlere ve buluşlara erişebilmesini sağlamak arasındaki dengeyi nasıl kuruyorsunuz? Patent haklarıyla ilgili olarak bir değiş-tokuş sorunu var.

Kesinlikle. Bu sorunun ilginç tarafı, çözülmemiş olması. Dışlanabilir ve rekabetçi geleneksel özel malları ele alalım, en iyi kurumsal düzenlemenin ne olduğunu biliyoruz: sağlam mülkiyet hakları ve anonim pazar. İşte hepsi bu. İktisatçıların hâlâ dünyanın geri kalanına anlatmak zorunda kaldığı çok önemli bir noktadır bu. İnsanlar bunu anlamış olsaydı, yolların, çevre kirliliğinin ve tarımda suyun paralı hale getirilmesine bu kadar direnç gösterilmezdi. İktisatçı olmayanlar, rekabetçi malların tahsisi ve üretiminde fiyat mekanizmasının ne kadar güçlü bir araç olduğunu anlamakta hâlâ yavaş kalıyorlar.

Fakat, rekabetçi olmayan mallar söz konusu olduğunda, doğru kurumların ne olduğunu bilmiyoruz. Bence bu son derece ilginç bir alan, çünkü kurumsal yeniliklere bol bol yer var. Bir strateji, patent haklarına izin verdiğiniz, fakat bunları dar bir çerçevede ve sınırlı bir süre için koyduğunuz kaba bir değiş-tokuş şeklinde olabilir. Kısmi bir dışlanabilirlik tanırırsınız, tamdan az fakat sıfır dışlanabilirlikten de fazla. Çoğunlukla bunun genel çözüm olduğunu söyleriz. Ama aslında, genel çözüm bu değil. Rekabetçi olmayan mallarda, sorunu parçalara ayırmanız lazım. Karesel formül ya da saf matematiksel algoritmalar gibi geleneksel olarak mülkiyet hakkı vesaire tanınmayan kimi rekabetçi olmayan mallar vardır. Kitaplar gibi başka rekabetçi olmayan mallar vardır. Bu söyleşi kitabı için bir telif hakkı alırsınız, bu oldukça güçlü bir koruma biçimidir. Yazdığınız kelimeler ve benim konuşmalarım için telif hakkını elde tutarsınız, başka kimse bunları kullanamaz. Sizden izin almadan ben bile kendi kelimelerimi alıp kullanamam [gülerek]. Yani

bu çok güçlü bir fikri mülkiyet korumasıdır. Yapmamız gereken şey, farklı rekabetçi olmayan mal tiplerini çok daha dikkatlice ayırtmak ve farklı türde mallar için neden farklı kurumsal yapıların ve mülkiyet koruma derecelerinin uygun olacağını analiz etmektir.

Patent hakları ya da yasal mülkiyet hakları meselenin sadece bir kısmıdır. Ar-Ge desteği gibi başka mekanizmalarımız var. Genelde kâr amacı gütmeyen ve devlet destekli üniversiteler gibi, başlı başına düşünce üretimini teşvik etme amacını taşıyan kurumlarımız var. Rekabetçi olmayan mallar için kurumların analizi, pek çoğunun tahmin edemeyeceği kadar belirsizdir.

Örnek olarak, beşeri sermayeyi fikirlerden ayırt etmenin çok önemli olduğunu savundum, bu ikisi oldukça farklı iki ekonomik mal tipidir. Beşeri sermaye aynen sermaye ya da toprak gibidir, sıradan bir özel maldır. Bu konuda Gary Becker ile anlaşıyoruz. Bence beşeri sermayenin dışsallığı ile ilgili var olan iddialar yanlıştır. Bununla birlikte, beşeri sermayenin korunması için hiçbir devlet desteği olmaması gerektiği sonucuna varılıyorsa, buna katılmıyorum. Neden? Çünkü, beşeri sermaye fikir üretimine hayati önemde bir girdidir. Fikir üretimini teşvik etmek istiyorsanız, bunun bir yolu fikirlerin kendilerini desteklemektir. Ancak, diğer yol, fikir üretimine yönelik girdileri desteklemektir. İkinci en iyi yol analizinin tipik bir biçiminde, işin içine başka bir bozulma – bilim adamları ve mühendisler için destekler – daha katarak, bir diğer bozulmayı – yeni fikirlerden sağlanan toplumsal getirinin özel getiriden daha yüksek olması gerçeği – telafi etmek isteyebilirsiniz. Daha büyük bir bilim adamı ve mühendis havuzu yaratabilirsiniz. Böylece, yeni fikirler üretmek üzere bilim adamlarının ve mühendislerin hizmetlerini kiralamak isteyenler için maliyeti düşürmüş olursunuz.

Dolayısıyla, genel olarak, kurumların optimal tasarımı çözülmemiş bir sorun durumundadır. Geçtiğimiz 100 yıl içinde çok sayıda denemeye tanık olduk. Gelecek 100 yıl içinde gerçekten başarılı olacak ekonomilerin yeni fikirlerin üretimi ile bunların en geniş kullanımını aynı anda sağlayan en iyi kurumları yaratacak ekonomiler olacağını söylemiştim. Yeni fikirleri teşvik edecek yeni sosyal ya da kurumsal mekanizmaların hayata geçirileceğini göreceğimizden eminim.

Ekonomik büyüme araştırmaları son yıllarda çok sayıda başka ilginç alanlara uzanıyor. Mesela Alberto Alesina ve Dani Rodrik [1994], eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceledi, Robert Barro [1996], Alberto Alesina ve diğ. [1996] demokrasi, siyasi istikrar ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceledi. Bu çalışmalara nasıl bakıyorsunuz? Barro'nun söylediği gibi, yoksul ülkelere siyasi sistemimizden ziyade ekonomik sistemimizi ihraç ederek daha fazla yardımcı olabilir miyiz?

Burada izninizle biraz geriye gidelim. Formel iktisat teorisinin bize dayattığı disiplinlerden biri, net bir kavramsal çerçeveye yola çıkmamız gerektiğidir. Meselâ, Marshallyan analiz dünyaya baktığımızda bizi arz ve talep hakkında düşünmeye sevk eder. Genel denge teorisi dünyayı tercihler ve erişebileceğimiz fiziksel fırsatlar şeklinde bölmeye iter. Bu bölünme gerçekten önemlidir ve her zaman öğrencilerimin bir soruna yaklaşırken böyle düşünmelerini sağlamaya çalışırım. Modelinizde insanlar ne ister? Ulaşılabilecekleri üretim olanakları nedir?

Büyüme teorisinin tümü, modelin fiziksel olanaklar sorunu tarafında işlemiştir. Fiziksel fırsatlar olarak hammadde gibi fiziksel nesneleri tanımlayıp, bu nesneleri yeniden düzenleme formülleri üzerinde düşünmeye başlarız. Demokrasi ve siyaset üzerine düşünmeye başladığınızda, yüzünüzü modelin diğer tarafına çevirmeniz gerekir. İnsanlar ne ister? Davranışlarını yönlendiren nedir? Tercihler kavramını genişletip, insanların kafasının içindeki her şeyi alırsanız, bu kavram sosyologların ve psikologların incelediği her şeyi, zevkleri, değerleri, normları ve benzeri şeyleri kapsayacaktır. Ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki ilişki hakkında düşünmeye başladığınızda, gerçekten de bu meseleleri incelemeye başlamak zorundasınız. Barro'nun iddiaları kimi ampirik genellemelere dayanıyor ve bunlar oldukça sağlam, fakat burada eksik olan bir şey var, o da ekonomik gelişmeyle siyasi yapılar arasındaki bağlantıya dair herhangi bir teorik kavrayıştır. Bu sadece iktisatta değil, siyaset biliminde de derin bir sorundur. Siyaset biliminde henüz ele alınmamış pek çok temel sorun var. Şuradan başlayalım, insanlar neden oy verme zahmetine katlanır? Siyaset bilimcilerin standart teorisi der ki, insanlar gidip oy verir, çünkü sonuçtan etkilenecek çıkarları vardır, sonucu etkilemek ve kendi doğrultularında – daha az vergi, daha fazla kaynak aktarımı, vs. – yönlendirmek isterler. Teori burada daha ilk adımda kendisiyle çelişmeye başlar, zira bir seçmenin seçimlerde belirleyici olma ihtimali o kadar önemsizdir ki, seçime gitmenin maliyeti bundan umulabilecek her türlü faydayı gölgede bırakır.

Dolayısıyla, burada sadece bir uyarıyla yetinmek isterim. Gelir düzeyiyle demokrasi arasında bir ilişkiye işaret eden çok az ampirik kanıt vardır, fakat aslında bu sorunu araştırırken neredeyse tümüyle teorik bir vakumla karşı karşıya kalırız. Bizi ilişkili meseleler hakkında berrak bir şekilde düşünmeye zorlayacak bazı teorik temeller edinmeden pek ilerleme kaydetmemiz mümkün görünmüyor.

Ekonomik kalkınma literatüründe çok ilgi toplayan bir diğer tartışmalı alan da dış ticaretle büyüme arasındaki ilişki. Sık sık ihracat öncülüğünde büyümenin en iyi örneği olarak gösterilen "Asya Kaplanları" ülkelerinde yayılan mevcut kriz koşullarında bu başlık özellikle gündemdeydi. İktisatçılar olarak bizler, ticaretin GSYİH üzerindeki etkisini kolayca tasavvur edebiliyoruz, gelelelim, ticaret büyüme hızını etkileyebilir mi?

Burada iki mekanizma var. Kalkınma açısından baktığınızda asıl düşündüğünüz şey diğerlerine yetişme sürecidir. Ticaretin kilit rolü, gelişmekte olan ülkelerin dünyanın geri kalanının sahip olduğu fikirlere erişebilmesini sağlamasıdır. Öğrencilerime, dünyanın ileri ülkelerinde bizim, dünyadaki herkese oldukça yüksek hayat standartları sağlamak için bilmemiz gereken her şeyi zaten bildiğimizi söylerim. Fiziksel kaynaklardan da yoksun değiliz; Hindistan'da ya da Çin'de insanların yoksulluğunun sebebi maddesel yoksunluk değil. Onların yoksulluğunun nedeni, işleri bizim modern ekonomilerde yapmakta olduğumuz gibi yürütmek için bizim Kuzey Amerika'da, Avrupa'da ve Japonya'da halen kullanmakta olduğumuz bilgi ve fikirlere ulaşma imkânlarının bulunmamasıdır. Bu ülkeleri daha iyi duruma getirecek olan püf noktası, ülkelerini bu bilgi akışına açmaktır. Bunun büyük kısmı oldukça basit bilgilerdir, meselâ, giysilerin fabrikadan mağaza rafalarına gelmesi ve insanların istedikleri zaman gömlek alabilmeleri için nasıl bir dağıtım sistemi olmalı, gibi. Ya da, gıdaların bozulmadan, doğru zamanda istenen

yerde olması nasıl sağlanabilir? Bir üretim sürecinde kalite kontrol sistemleri nasıl uygulanır? Bunlar çok basit bilgiler olabilir, fakat hayat standardını yükselten şey de bunlardır. Doğru türde ticarete izin verilerse, çok sayıda bilgi yoksul ülkelerde hizmete sokulabilir. Doğrudan yabancı yatırımlar, özellikle çok uluslu şirketlerden, bu tür fikirlere hızla ulaşabilmek bakımından önem taşır.

İkinci bir mesele daha var. Zengin ülkelere, meselâ OECD ülkelerine bakacak olursanız, pazar ne kadar büyükse, yeni fikirler geliştirmeye yönelik özendiriciler o kadar büyüktür. Yani, çok büyük pazar bölgelerinde serbest ticaret, yenilikler için daha büyük özendiriciler yaratır ve dolayısıyla daha fazla teknolojik ilerlemeye yol açar. Bunun doğru olmadığını düşünüyorsanız, kendinize şunu sormanız yeterli: Ürünler sadece ABD sınırları içinde, ya da sadece California'da, ya da sadece Santa Clara ilinde satılmak zorunda olsaydı, Silikon Vadisi'nde ne kadar buluş yapılıyor olurdu? Evet, yine bir miktar yenilik olurdu, fakat şu anda gördüğümüzden çok daha az.

Dolayısıyla, ticaret gelişme açısından önemlidir. İleri ülkelerde büyümeyi sürdürmek açısından da önemlidir.

Büyüme, hayat standartlarını iyileştirmek için bu kadar önemli olduğu için, hükümetlerin büyüme hızını etkilemeye çalışmaları kaçınılmaz. Büyüme açısından devletin rolü ne olmalıdır? Özellikle para ve maliye politikalarının buradaki rolünü siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Para politikasında daha önce söylediğim ayrıma benzer bir şey söz konusu, kanamayı durdurmak mı, kondisyon kazanmak mı... Hükümetlerin kullanmaya hazır olması gereken belli bir miktarda acil yardım ilacı var. Bunların birçoğu bir zarar vermeme tavsiyesi şeklindedir. Politika yapıcılar iki dünya savaşı arası dönemde yaptıkları gibi her şeyi berbat edecek işlerden uzak durması koşuluyla, bunlar son derece işe yarar. Fakat duyarlı bir para politikası sadece büyümenin gerçekleşmesi için fırsat yaratır, büyümeyi gerçekleştirmez. Mali politika cephesindeyse hükümet, faturalarını ödeyebiliyor olmalı ve gelir üzerinde özendiricileri ciddi düzeyde sarsacak şekilde yüksek oranda vergi koymamalıdır.

Sonucu etkileyecek başka politikalar da var. Bunların bazıları yasal bir çerçeve yaratmakla ilgilidir. ABD'de ne tür kurumların varlığı bu açıdan önemlidir? Risk sermayesi, likit sermaye piyasaları, kısacası Intel gibi şirketlerin var olmasına ve devasa bir güce dönüşmesine yardımcı olan her şeyi düşünün. Bunun için devletin çok aktif şekilde bir şey yapması gerekmemiştir, fakat risk sermayesine, birincil menkul değerler borsasına ve benzerlerine imkân veren yapıları hayata geçirmesi gerekmiştir. Bundan da öte, beşeri sermayeyle ilgili önlemler vardır, burada devlete düşen bir rol vardır. Modern üniversite, ABD'de geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıktığı biçimiyle, tam da uygulamalı eğitime ve uygulamalı sorun çözmeye odaklanmış ve devlet tarafından sübvansede edilmiştir. Daha önce söylediğim gibi, beşeri sermayeyi sübvansede etmek, teknolojik değişimi dolaylı olarak desteklemenin çok önemli bir yoludur. Dolayısıyla modern üniversite, devletin destekleyebileceği türden kurumlara bir örnektir.

Genelde devlete atfedilen doğrudan rollerin pek çoğunun doğru olmadığı şeklinde bir şerh düşmeliyim buraya. Birçok kişi içsel büyüme teorisini tercih ettikleri devlet müdahalelerine haklılık kazandıracak bir örtü oluruş görüyor, bunların çoğu

da oldukça inatçı kimseler. Meselâ, altyapıyla ilgili tartışmaların büyük bölümü tamamen yanlıştır. Altyapı büyük ölçüde bir geleneksel fiziksel maldır ve diğer fiziksel mallar nasıl sağlanıyorsa aynı şekilde, pazar özendiricileri ve sağlam mülkiyet hakları yoluyla sağlanmalıdır. Altyapı sağlama hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelmek, tutulacak en doğru yoldur. Altyapı hizmetlerine devlet çok daha az karışmalıdır. Dolayısıyla bu, bazı keskin müdahalecilerle ayrıldığımız noktalardan biri bu. Bir başka nokta da, devletin belli türde fikirlerin üretilmesi için belli araştırma programlarını doğrudan desteklemesi gerektiği şeklindeki yaklaşımdır. Bu mekanizma, beşeri sermayeyi destekleme ve beşeri sermayenin nereye gideceğini ve hangi fikirlerin geliştirileceğini piyasanın belirlemesine izin verme mekanizmasıyla karşılaştırılırsa, beşeri sermaye esaslı yaklaşım daha iyi işler. Birkaç firma seçip bunlara para vermenin sakıncaları açıktır. Hangi projenin destekleneceğine onlar karar verecekse, bürokratlar ihtiyaç duyacakları bütün merkezileşmemiş bilgilere nasıl ulaşacaklar? Rant ve arpalık peşindeki siyasetin bu tahsis sürecini ele geçirmesini nasıl önleyecekler?

Sorun oluşturacak enflasyon oranlarından kaçınmayı sağlayacak kurumların tasarlanması üzerine epeyce bir kafa yoruldu. Ne var ki, enflasyon performansı ile büyüme performansı arasındaki ilişki henüz netleşmiş olmaktan uzak, özellikle de düşük enflasyon oranlarında. Bu konudaki kanıtları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Enflasyon tahrip edici bir şeydir ve muhtemelen doğrusal olmayan bir bağıntı var, yani enflasyon oranı ne kadar yüksekse, tahrip edici olma ihtimali o kadar büyüktür.

Yüksek oranlarda enflasyonun daha değişken olması yüzünden mi?

En azından kısmen. Hem değişkenlik, hem de yüksek enflasyon oranı, büyümeye doğrusal bağıntıdan daha fazla zarar verir. Büyüme ve enflasyon arasında, köklü bir şekilde, değiş-tokuş yoktur ve bu nedenle büyüme perspektifinden hareketle çok düşük bir enflasyon düzeyi hedeflemenin bir mantığı yoktur. Olabilecek en iyi durum çok düşük bir enflasyona sahip olmaktır ve uzun vadeli büyüme açısından bazı faydalar elde edebileceğimizi düşünerek, diyelim, yüzde 10 enflasyonu kabul etmenin mantıklı bir gerekçesi olamaz. Yani, büyüme açısından en iyisini yapmaya çalışıyorsanız, en az enflasyon üzerinde konsensüs oluşturmayı hedeflersiniz. Şu anda bu yüzde sıfır ile 2 ya da 3 arasında değişir. Yüzde 2 ya da 3 yerine yüzde 6 düzeyinde bir enflasyon çok fazla tahrip edici olmayabilir, fakat her halükarda zararlı bir şeyse, neden kabul edelim?

1970'lerin başlarında Limits to Growth [Meadows ve diğ., 1972] kitabı büyük tartışma yaratmıştı. O zamandan beri çevreci hareket giderek daha fazla güç kazandı. Büyümenin çevreye etkileri ya da büyümenin kaynaklarla sınırlanma olasılığı hakkında hiç düşündünüz mü, ya da bunlar sizi endişelendiriyor mu? Dünyanın geri kalanı, bir çevresel yıkıma yol açmaksızın bugün OECD ülkelerinin sahip olduğu hayat standartlarına ulaşmayı umut edebilir mi?

Çevre sorunları gerçekten sorun. Bunlar, mevcut kurumsal yapılarımızın fiyatlandırılması gereken fiziksel mallara fiyat koymadığı durumlara örnektir. Denizdeki balığın bir fiyatı olmazsa, pazar özendiricileri balıkçıların aşırı avlanmasına yol

açar. Şunu biliyoruz, ya fiyat mekanizmasına, ya da fiyat mekanizmasıyla aynı etkiye sahip birtakım yasal düzenlemelere ihtiyacımız var. Örnek olarak, insan eliyle üretilen karbon dioksit miktarı atmosferin taşıyabileceğinin çok ötesine geçecek olursa, bir varlık yokluk sorunuyla yüz yüze geleceğiz. Bununla başa çıkmak için dünya çapında bir fiyat ya da düzenleme uygulamakta zorlanacağımız kesin, ama bunu yapmak gerekiyor.

Bununla birlikte, tüm bunlar, büyümenin önünde uzun vadede sınırlar bulunduğu anlamına gelmiyor. Sınırlar hakkında düşünmek için önce şöyle sormalıyız: “Hayat standartlarımızın ya da gelirimizin bugün 100 yıl öncesine göre yüksek olduğunu söylediğimizde, bu ne anlama gelir?” Daha fazla yığına, daha fazla kilo maddeye sahip olduğumuz anlamına gelmez. Dünyada bulunan sonlu kaynakları alıp, bunları daha değerli hale getiren yollarla sadece yeniden düzenlediğimiz anlamına gelir. Meselâ, şimdi bol miktarda silikonu alıp, çok daha değerli olan mikroçipler halinde yeniden düzenliyoruz. Öyleyse, soru şudur: Dünyadaki sonlu miktardaki maddeleri insanların daha değerli bulacağı şekilde düzenlemeye nereye kadar devam edebiliriz? Burada, potansiyelin neredeyse sınırsız olduğunu söylemek mümkündür. Gelecekte hayal edebileceğimiz kadar uzun süre sürekli büyümeyi sürdüremeyeceğimizi düşünmek için hiçbir neden yoktur. Doğru kurumları hayata geçirirseniz, büyüme, öngördüğümüzden biraz daha farklı bir biçim alabilir. Karbon dioksit gerçekten büyük bir sorun haline gelirse ve karbon emisyonunu fiyatlandıran bir düzenlememiz varsa, otomobiller küçülecektir. Ya da bir şekilde daha az otomobil kullanırız, ya da ailemizle görüşmek vesaire için otomobile binmek yerine video konferansı tercih ederiz. Birincil enerji kaynağı olarak yenilenebilir biyoyakıtları ya da güneş enerjisini daha fazla kullanmaya başlayabiliriz. Bunu yapabileceğimiz teknolojiye şimdiden sahibiz. Petrol ya da kömür yakmaya göre biraz daha pahalı bir elektrik üretme yolu, fakat kişi başına düşen gelir 100 yıl sonra şimdikinden beş on kat yüksek olacaksa, enerjiye biraz daha fazla ödemek büyük bir sorun olmayacaktır.

Kirlilik ve benzeri çevre sorunlarını halletmemiz gerekiyor, burası kesin. Fakat bu sorunlar mikroçiplerin gitgide hızlanmasını, sabit disk depolama yoğunluğunun artmayı sürdürmesini, yeni ilaçların yapılmasını, yeni iletişim teknolojilerinin doğmasını, gece teslimat ve indirim marketleri gibi yeni mal dağıtım yöntemlerinin bulunmasını engellemeyecektir. Bütün bu süreçler zengin ülkelerde devam edecek ve yoksul ülkelere yayılacaktır. Bu süreçte herkesin hayat standartları yükselir.

Almanya ve Japonya'nın savaş sonrası ekonomik büyüme performansını İngiltere ile karşılaştıracak olursak, Mancur Olson'ın Ulusların Yükselişi ve Düşüşü [1982] adlı kitabında geliştirdiği, İngiltere gibi uzun bir dönem istikrarlı kalan toplumlarda ekonomik etkinliğe ve dinamizme zarar veren kolektif eylem örgütlenmeleri geliştiği şeklindeki tezi hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Olson'ın varsayımı ilginç, fakat bunu değerlendirmeye giriştiğimizde, daha önce yaptığımız üretim olanakları ve tercihler tartışmasına geri dönmemiz gerekir. Mancur'ın yapmaya çalıştığı şey, tartışmaya insanların kafalarının içindeki süreçlere dair bir teorik yaklaşım katmaktır. Üniversiteler, yasal düzenlemeler, rantçılık ve benzeri siyasi kararları etkileyen siyasi dinamikleri anlayabilmemizi sağlaya-

cak şekilde yapmak istiyordu bunu. Bunlar gerek kalkınma perspektifinden, gerekse İngiltere gibi ileri ülkeler için uzun vadeli büyüme perspektifinden önemli meselelerdir. Bunlar önemli meselelerdir, fakat üzerlerinde düşünürken fiziksel dünyaya dair varsayımlarla insanların kafalarının içindeki süreçlere dair varsayımlar arasında bir ayrım yapmak gerekir. Siyaseti tartışmaya kattığınız anda, bu sınırı geçmiş oluyorsunuz. İşte bu noktada, buraya dair çok az şey bildiğimizi hiç akıldan çıkarmamanız lazım. Mancur, birkaç ampirik genellemeye dayanıyor. Devrim ya da savaş gibi olayların gelişmelerin zincirlerini çözdüğü ve hızlı bir büyüme görülen tarihsel dönemlere bakıyor. Bir de büyümenin yavaşlaması genel sürecine bakıyor. Tarih, bu tür sorunlarda hiçbir zaman güvenilir bir kılavuz olmamıştır, çünkü çok fazla gözlem yoktur elimizde ve bugünkü koşullar her zaman geçmişten farklıdır. İktisatçıları bu gibi sorunlar hakkında düşünmeye teşvik etmeme rağmen, Mancur gibi kişileri bu alandaki bilgisizliğimizin boyutlarıyla ilgili olarak dürüst olmak konusunda her zaman uyarışımıdır. Fiziksel dünyanın bize devasa büyüme olanakları sunması, bunlardan hızla yararlanacak şekilde kendimizi kesinlikle örgütleyeceğimiz anlamına gelmiyor.

Stanford Üniversitesi'nden meslektaşınız Moses Abramovitz [1986], ileri ülkelere yetişme sürecinde "sosyal kabiliyet" dediği şeyin önemi üzerinde duruyor. Ülkelerin verimlilik düzeyleri arasındaki farklılık, geriden gelen ülkenin uygun kurumlara ve teknik beceriye sahip olması şartıyla, ileri ülkelere yetişme açısından bir potansiyel yaratır. Sosyal kabiliyet gibi bir kavramdan yararlanabilir miyiz?

Sosyal kabiliyet, tıpkı sosyal sermaye gibi, matematiksel bir model oluşturmaya çalıştığınızda yapmak zorunda olacağınız türden bir netleştirmeye ihtiyacı olduğuna inandığım belirsiz terimlerden biridir. Teorik çerçevenin fiziksel fırsatlar tarafına yerleştirebileceğiniz bir şey olabilir bu. Mesela, beşeri sermayeyi teknoloji için anahtar bir girdi olarak anlayabilirsiniz. Yani, tıpkı fiziksel sermaye gibi kendi başına pek bir şeyi açıklamaz; ne toprak, ne de işçi kendi başına tahıl üretebilir, fakat ikisi bir araya geldiğinde bu mümkündür. Tıpkı toprağın işçi için tamamlayıcı olduğu gibi, beşeri sermaye de fikirler ya da bilgiler için başlıca tamamlayıcı olabilir. Eğer bunu çalıştıracak beşeri sermayeniz yoksa, fiziksel sermayeyi başka ülkelere almak tek başına işe yaramaz.

Sosyal kabiliyeti daha geniş bir anlamda da yorumlayabilirsiniz. Bir ülkenin piyasaların işlemesine izin veren, risk almayı teşvik eden, yozlaşma ya da tamamen keyfi anlaşmalara karşı hukuk düzenini destekleyen bir siyasi ya da sosyal ahlaka ya da normlar dizisine sahip mi diye sorabilirsiniz. Sosyal kabiliyeti bu geniş anlamda yorumlayabilirsiniz, önemli meseleler vardır burada. Ancak bunu yaparken, insanların kafasının içinde olup bitenleri teorize ettiğinizi kabul etmek zorundasınız.

ABD ve diğer ileri sanayileşmiş ülkelerde verimlilik artışındaki yavaşlamanın varlığını, nedenlerini ve sonuçlarını incelemek üzere bir hayli çaba harcanıyor. Bu araştırmaları bulgularını siz kişisel olarak nasıl yorumluyorsunuz?

Öğrencilerimle ve üniversite dışından insanlarla konuşurken, bilgisizliğimiz konusunda dürüst olmaya çalışıyorum. Bildiklerinden daha fazlasını iddia etmek iktisatçılar için her zaman çok çekici olmuştur. Verimlilik hızının azalması başlığın-

da ne olduğunu iki anlamda bilmiyoruz. Birincisi, temel gerçeklerin ne olduğunu kesin olarak bildiğimizi sanmıyorum. Verilerin kalitesi, yetkin bir tonda konuşup, zaman içinde verimlilik artışı hızına ne olduğu sorusunu cevaplamamıza izin verecek türden değil. İkincisi, bir yavaşlama varsa bile bunun nedenlerinden emin değiliz. Kevin Murphy ve Craig Riddell’la ortak yeni bir makalemden [Murphy ve diğ., 1998] emek piyasası bulgularına bakmaya başladım, buradan, son otuz ya da kırk yılda teknolojik değişimin epey hızlı fakat düzenli bir tempoyla, yavaşlamadan fakat ivme de kazanmadan ilerlediği sonucunu çıkarıyorum. Bu sonuç, çıktı verilerinin büyük bir yavaşlama olduğunu öne süren kimi yorumlarını da tartışmaya açıyor. Fakat buradaki tüm çıkarımların bir hayli belirsiz olması kaçınılmaz. Ne bekleyebileceğiniz konusunda gerçekçi olmak zorundasınız. Rakamlara bakıp verimlilik artışında bir yavaşlama sonucuna ulaştığımız halde, bunun nedenini hiçbir zaman tam olarak anlayamayabiliriz. İçsel büyüme teorisinin gözlemlediğimiz her şeyi mutlaka öngörebilir ya da açıklayabilir hale geleceğini asla iddia etmedim. İktisat çok karmaşık bir nanedir ve bizim için hedef, geriye dönük olarak ya da ileriye dönük olarak, büyüme hızını bindelik sınırlar içinde tahmin etmek olmamalıdır. Teori bize büyümeyi teşvik edecek kurumları oluşturmada rehberlik ediyor mu, asıl test budur. İngiltere ile ABD’nin son 100 yıl içindeki büyüme performansları arasındaki farka ne gibi şeylerin yol açtığını anlamamıza yardım ediyor mu? Teori bize bu türden bir rehberlik sağlıyorsa başarılıdır ve insanların hayat kalitesini iyileştirecek politikalar oluşturmamıza yardım edebilir, bu da son derece önemli bir katkıdır.

Ekonomik büyüme araştırmaları sizce bundan sonra ne yönde ilerleyecek ya da ne yönde ilerlemeli?

Sadece fiziksel fırsatlar hakkında düşünmekle kafaların içinde olup bitenler hakkında düşünmek arasındaki ayrım çizgisinin geçilmesinden söz ettim birkaç kez. Bence Hindistan gibi ülkelerde büyümeyi hızlandıracak politikaların ne olduğunu zaten biliyoruz. Öğrenmemiz gereken şey, Hindistan’daki bireysel ve kolektif karar alma süreçlerinin onları neden bu politikaları uygulamaktan alıkoymuştur. Araştırma gündeminin bundan sonraki başlığı bu olmalı.

12. Sonuçlar ve Düşünceler

Birisinin, herhangi bir düşünceyi, nereden geldiğini ve önceki düşüncelerden nasıl geliştiğini bilmeden nasıl anlayabildiğini hiçbir zaman kavrayamadım... Diğer alanlarda olduğu gibi ekonomide de büyük teoriler, bilimin gidişatına bağlı bulunur... bir diğer ifadeyle, bunların gerçekleşmesinde, belirli bir yeni teorinin gelişimine yol açan, kabul edilmiş fikirlerin yapısı göz önüne alınmadan açıklanması imkansızdır; kabul edilmiş fikirler farklı olsaydı, bu gelişimin sonucunda farklı bir teoriye varabilirdik. Diğer bir deyişle, iktisat tarihi olmadan, iktisat teorileri gökyüzünden düşmüş olurlar; kanıt olmadan bu teorilere inanmak durumu söz konusu olur. Bir teori değerlendirilmek istenildiğinde, öncelikle bu teorinin nasıl meydana geldiği sorulmalıdır ve bu soru ancak düşünceler tarihi ile cevaplanabilir. (Blaug, 1994)

12.1 Giriş

Bu kitapta, modern makroekonominin temellerine, gelişimine ve bugünkü durumuna ışık tutmaya çalıştık. Bunu yaparken seçtiğimiz yaklaşım, 3. ile 9. Bölümler arasında, makroekonomideki yedi temel rakip düşünce okulunun, temel ilkelerinin, politik çıkarımlarının ve tarihsel açıdan gelişmelerinin ele alınmasıdır. Buna ek olarak, 10. ve 11. Bölümlerde, sırasıyla “yeni politik makroekonomi” ve “ekonomik büyüme” alanı içinde yer alan araştırmalardaki canlanmaya ilişkin gelişmeleri ele aldık. Önceki bölümlerdeki tartışmalardan, okuyucuya modern makroekonominin heyecan verici ve ihtilaflı bir konu olduğunu ifade edebildiğimizi umuyoruz. Bunu en etkileyici şekilde, makroekonomik teori ve politika alanında sürekli değişen ve devam eden tartışmalara tanıklık ederek çok büyük katkılarda bulunan önemli iktisatçılarla yapılan söyleşilerdeki karşıt cevaplar göstermektedir. Bu sonuç bölümünün amacı, kitabın ayrı ayrı bölümlerinde daha detaylıca incelediğimiz, makroekonomideki yirminci yüzyıl gelişmelerinin geniş yayılımını kısaca belirtmektir.

Buna başlamak önce, yirminci yüzyıl boyunca kısa-dönem makroekonominin (yeni politik makroekonomi ve ekonomik büyüme tartışmaları haricinde) gelişiminin yansıtıcı incelemelerini ortaya koyan iki seçkin makroiktisatçı – MIT’de Ekonomi Profesörü Olivier Blanchard ve Columbia Üniversitesi’nde Ekonomi

Profesörü Michael Woodford – tarafından ele alınan yaklaşımı göz önünde bulundurmak ilgi çekici olacaktır.

12.2 Makroekonomide Yirminci Yüzyıl Gelişmeleri: Evrim veya Devrim?

Blanchard araştırmasında (2000) şu durumu kabul etmektedir:

görünüşte, yirminci yüzyılda makroekonominin tarihi 1930 ve 1940’ların Keynesyen devriminden, 1950 ve 1960’lardaki Monetaristler ve Keynesyenler arasındaki çatışmalara, 1970’lerin Rasyonel Beklentiler devrimine ve 1980’lerin yeni Keynesyenler ve yeni klasikler arasındaki çatışmalara kadar, kavgalar, devrimler ve karşı devrimler dizisi olarak gözükmektedir.

Ancak, Blanchard’a göre, makroekonomideki gelişmeleri bu yönde görmek, “bilginin şaşırtıcı derecedeki istikrarlı birikiminin doğru olması” yerine “yanlış bir görüntü” yaratmaktadır. Blanchard, yirminci yüzyıl boyunca, makroekonominin gelişimini incelerken aşağıdaki şu üç dönemi tanımlamaktadır:

1. 1940–öncesi, araştırma dönemi;
2. 1940–1980, birleşme dönemi; ve
3. 1980–sonrası, yeni bir araştırma dönemi.

1940 – öncesi, bizim şimdi kısa-dönem makroekonomi olarak adlandırdığımız araştırmalar, para ve iş çevrimi teorisi olarak iki “büyük ölçüde bağlantısız” alan üzerine odaklanmıştır. Birinci durumda, para teorisine paranın miktar teorisi hakim olmuş ve teori paranın kısa-dönemli yanlılığı, ve uzun-dönem yansızlığa ilişkin sorunlara yoğunlaşmıştır. Sonraki durumda, “her biri değerli dinamiklerle toplanmış açıklamalar”dan oluşan iş çevrimi teorisi, örneğin Haberler (1937) tarafından *Refah ve Depresyon* adlı kitabının kapsamında yer alan Keynesyen–öncesi görüşlerin incelemesinde gösterilmiştir. Blanchard’a göre, Keynes’in (1936) *Genel Teorisi*’nin metodolojik katkısı, önceki çalışmalarda kullanılan ilgili tüm faktörlerin birlikte uyum içinde çalıştığı iki alanı birleştirerek, “oldukça önemli bir farklılık” yaratmıştır. Keynes, mal, emek ve para piyasaları arasındaki karşılıklı etkileşimi analiz ederek, önceki çalışmalarda eksik olan tutarlı bir çerçeve sağlamıştır.

Blanchard, 1940–80 döneminden, sağlamlaştırma dönemi olarak bahsetmektedir. Bu uzatılmış sağlamlaştırılmış döneminin temeli Keynes’in (1936) bütünleştirilmiş çerçevesi ve Hicks’in (1937) *Genel Teori*’nin IS–LM yorumu tarafından sağlanmıştır. Bu çerçeve, bunların üzerine inşa edilmiş ve genişletilmiştir. Bu süreçte yer alan “bilginin istikrarlı birikimi” içinde, aşağıdakiler gibi bir dizi örnek tanımlanabilir:

1. James Meade ve Richard Stone’un (1944) ulusal hesaplar sistemi geliştirmeleri çalışmasını takiben, ekonomik verilerin kullanılabilirliğindeki gelişmeler;
2. ekonometrik modellerin gelişimi ve bu modellerdeki ilerlemeler (bkz. Hoover, 1995a, 2001a, 2001b);

3. tüketim (örneğin Modigliani ve Brumberg, 1954; Friedman, 1957), yatırım (örneğin, Jorgenson, 1963) ve para talebinin (örneğin Baumol, 1952; Tobin, 1958) davranışsal ilişkilerinin daha detaylı modellenmesi;
4. ekonomi için makroekonometrik modellerin yapılması, örneğin Klein ve Goldberger (1955);
5. beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi analizinin makroekonomik modeller içine katılması ve istikrar politikası için uygulamaların incelenmesi, örneğin Friedman (1968a);
6. Beklentilerin nasıl şekillendiği üzerine daha özenli modellemenin sağlanması, örneğin Cagan (1956); Muth (1961); ve
7. Politika değişimlerinin analizi için rasyonel beklentilerin uygulamalarının incelenmesi, örneğin Lucas (1976).

Bu liste, yeterince detaylı olmamakta ve bu süreçte elde edilmiş yalnızca bir kaç önemli gelişme ve buluşu tanımlamaktadır, bunlardan bazıları Nobel Ekonomi Ödülü olarak kabul görmüştür (bkz. Blaug ve Vane, 2003; Vane ve Mulhearn, 2004). Ancak, 1970'lerin sonu itibarıyla, Blanchard "eksikliklerin üstünkörü değerlendirilmesinin", başlangıçta incelemenin iki farklı yolda sonuçlanarak, makroekonomide "kriz"e neden olduğunu öne sürmektedir. Ardından gelen, 1980-sonrası yeni keşifler döneminde, bir grup iktisatçı, dikkatlerini mal, emek ve kredi piyasalarındaki piyasa eksiklikleri ve bunların makroekonomideki uygulamalarına yoğunlaştıklarından dolayı, yeni Keynesyenler olarak sınıflandırıldılar (bkz. örneğin Gordon, 1990; Mankiw ve Romer, 1991). Diğer grup, yeni klasik metodoloji ve varsayımları benimseyen ve başlangıçta, parasal şoklara başvurmadan ve analizlerine eksiklikleri katmadan, toplam dalgalanmaları açıklamada denge teorisi kurmanın nereye gidebileceğini inceleyenler, reel iş çevrimi teorisyenleri olarak anılmaktadırlar (bkz. örneğin Kydland ve Prescott, 1982; Long ve Plosser, 1983; Prescott, 1986).

Buna karşın, Woodford (2000) araştırmasında, "yüzyıl boyunca gelişmenin anlaşılabilirlikten yeteri kadar uzak olduğu ölçüde", makroekonominin "meşhur bir şekilde ihtilaflı olduğunu" belirtmiştir. Woodford, "makroekonomide yirminci yüzyıl gelişmelerine dair tartışmaların, sıklıkla devrimlere ve karşı devrimlere atıfta bulunduğunu" kabul ederek (bkz. örneğin Klein, 1947; Clower, 1965; Brunner, 1970; Friedman, 1970c; Johnson, 1971; Tobin, 1981; Begg, 1982; Barro, 1984; Tomlinson, 1984; Booth, 1985; Dimand, 1988; Blaug, 1991b), makroekonomideki gelişmeyi tarihsel bir perspektife dayandırmaktadır. Keynes'in (1936) *Genel Teorisi* ile başlayarak, makroekonomideki gelişmenin takip ettiği yolu, Keynesyen devrimden, neo-klasik sentez, Büyük Enflasyon ve Keynesyen iktisatta kriz, monetarizm, rasyonel beklentiler ve yeni klasik iktisat, reel iş çevrimi teorisi ve yeni klasik sentez olarak belirtmiştir. Woodford'un tarihsel bakış açısı itibarıyla, iktisatçıların makroekonomi üzerine düşüncelerinin evrimi oldukça sarsıntılı olmuştur.

Bu kitapta ele aldığımız yaklaşımın, Woodford'un yaklaşımı ile yakın paralelliklere sahip olduğu doğrudan görülebilir. Modern makroekonominin başlangıç noktasının Keynes'in (1936) *Genel Teorisi*'nde bulunabileceği veya makroekonominin "tabiatı gereği olarak bir yirminci yüzyıl gelişimi" olduğu üzerine her-

hangi bir anlaşmazlık bulunmamaktadır (Woodford, 2000). Aslında, Blanchard (2000) “makroekonomik” (*macroeconomic*) teriminin, ekonomi literatüründe De Wolff’un 1941 yılında yayımladığı makalesinin başlığının bir kısmını şekillendirene kadar görülmediğine, “makroekonomi” (*macroeconomics*) teriminin de, ilk olarak Klein tarafından 1946 yılındaki makalesinin başlığında görüldüğüne işaret etmektedir. Makroekonomik düşüncede Keynesyen devrimi izleyerek desteklenen temel inanış, istikrar sağlamaya ihtiyaç olduğudur, buna göre, otoriteler üretim ve istihdamın, tam istihdam düzeylerinde istikrarlı olabilmeleri için kullanabilecekleri ve dolayısıyla kullanmaları gereken takdire bağlı maliye ve para politikaları bulunmaktadır (bkz. Modigliani, 1977). Gerrard’a göre (1996), modern makroekonominin gelişiminde birleştirici bir temadan sonra ortodoks (ortodoks Keynesyen ve ortodoks monetarist okullar), yeni (yeni klasik, reel iş çevrimi ve yeni Keynesyen okullar) ve radikal (Avusturya ve Post Keynesyen okullar) olarak farklılaştırılabilecek ve sınıflandırılabilir değişik düşünce okullarının katkıları içerir “sürekli bir Klasik–Keynesyen ihtilafı” bulunmaktadır.

Ortodoks Keynesyen iktisadın yükseliş ve düşüşü büyük ölçüde problem–çözme etkinliğine borçludur. Önemsiz bir sapma olarak, kolay bir şekilde açıklanamayacak yeterince uzun bir süre devam eden, kitlesel işsizlik olarak adlandırılan şiddetli bir ampirik problemin güçlü bir şekilde açıklanmasını sağlayarak ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, tanısı konulmuş problemin çözümü için ilgi çekici bir politik eylem programı önermiştir. Daha radikal unsurların yanı sıra, sunumun tutarsızlık ve anlam karmaşası örneği gibi bir dizi ciddi kavramsal problemler içermesine rağmen, bunlar etkin bir şekilde neo-klasik sentez süreci tarafından örtülmüşlerdir. Klasik ve Keynesyen fikirlerin bu sentezi, IS–LM AD–AS çerçevesi tarafından ele geçirilmiş, 1970’li yıllardan önce bir görüş birliği olduğu görünümünü sunmakta ve hem ders kitaplarında hem de mesleki tartışmalarda makroekonomik analize olan standart yaklaşım haline gelmiştir.

Ortodoks Keynesyenizmin ölümü, büyük ölçüde 1970’lerdeki stagflasyon tarafından ortaya çıkan temel ampirik problemin üstesinden yeterli derecede gelememesi sonucunda gerçekleşmiştir. Kavramsal olarak, kendi “bulgusal gücü” “etkisini kaybetmiş” ve “bitip tükenmiştir” (Leijonhufvud, 1968). Klamer’in (1984) kabul ettiği gibi, Keynesyen iktisat için “70’ler geri çekilme, savunma ve düş kırıklığı olan bir on yıldır”. Makroekonomide görüş birliğinin olduğu dönemler süresince iktisatçılar arasındaki anlaşmazlıklar literatürde doğal olarak düşük yoğunlukta ve az görünmekteydi. 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında dikkat çeken Keynesyenizm ve ekonomik pozitivistimin her ikisinin de doğasında bulunan zayıflıklar ve uygulanabilirliğe dair hatalar, yerine herhangi bir yeni hakim yaklaşım koymayan eski ortodoksinin büyük bir bölümünün ölümüne neden olmuştur. Rakip makroekonomik açıklamalar arasındaki devam eden “gizli” rekabet daha açık ve belirgin bir hale gelmiştir. “Eski iktisadın” büyük bölümünün yeniden canlanması, geleneksel (Avusturya) veya yeni bir biçimde (monetarist, yeni klasik ve reel iş çevrimi yaklaşımları), ortodoks Keynesyenizmin “yeni iktisadi”nın büyük bir bölümünü yıkmış, bu durum ise sırayla yeni Keynesyen açıklamaların gelişimini cesaretlendirmiştir. Keynes’in (1936) *Genel Teorisi*’nin daha radikal Post Keynesyen yorumu, makroekonomik sistemin nasıl çalışması için alternatif bir vizyon önermeye ayrıca devam etmektedir.

Keynesyenizm ilk olarak, güçlü bir rakip olan, stagflasyonun ampirik anormallliğini tutarlı bir şekilde daha iyi açıklayabilen monetarizm ile karşı karşıya gelmiştir. Önceden bahsettiğimiz gibi, ortodoks monetarist görüşte (ve yeni klasik yaklaşımda) istikrar sağlayıcı politikalara ihtiyaç bulunmamaktadır; otoriteler, aktivist toplam talep yönetimi politikalarını uygulayarak üretim ve istihdamdaki dalgalanmalara istikrar kazandırma girişiminde bulunmamalıdır. Monetarizm, sırayla, özellikle daha önce 4. Bölüm'de belirtildiği gibi, 1980'lerde ABD'de ve diğer yerlerde paranın dolanım hızının trendindeki keskin düşüş gibi kendi problemleri ile karşı karşıya gelmeden önce bir gelişme dönemi tecrübe etmiştir. 1980'lerin başında, istikrarlı para talebi fonksiyonunun çöküşü, ciddi bir şekilde monetarizmi zayıflatmıştır. 1970'ler süresince, geleneksel Keynesyen toplam talep yönetim politikalarının, ekonomiyi istikrarlı bir hale getirmek için kullanılıp kullanılmayacağına dair daha fazla şüphe olmasında rol oynayan, yeni klasik okul ile birlikte ikinci bir karşı-devrim meydana geldi. Yeni klasik makroekonomi monetarist yaklaşımdan kaynaklanmasına rağmen, aslında Keynesyen olduğu kadar monetarist ortodoksiye de devam eden bir meydan okuma sağlamıştır. Gördüğümüz gibi, takdire bağlı politika aktivizmine karşı ve kuralları savunan yeni klasik görüş, ortodoks monetarizm tarafından geliştirilmiş bir argümanlar dizisine dayanmaktadır (en dikkat çekici olanları, etkisiz politika önermesi, Lucas eleştirisi ve zaman uyumsuzludur).

Yeni klasik makroekonomi, sonradan büyük ölçüde ana-akım makroekonominin içine yerleşmiş olan rasyonel beklentiler devrimini besleyerek ve toplam arzın rolünün önemini vurgulayarak, önemli kavramsal gelişmeler sergilemiştir. Bununla beraber, yeni klasik makroekonomiye artarak belirli kavramsal, ampirik ve politika eksikliklerine dair önemli eleştiriler yöneltilmiştir. En iyi ihtimalle, ampirik sonuçları bir miktar karışık ve etkisizdir. Önceki iddialarına karşı, çeşitli ekonomiler açıklanmış dezenflasyonun reel maliyetlerini tecrübe ederken, beklenmeyen ve beklenen politika değişiklikleri üretim ve istihdamı etkiler gözükmektedir. Yeni klasik makroekonomi kesinlikle iz bırakmış olup, reel iş çevrimi teorisi ve yeni Keynesyen iktisadın her ikisi de Robert E. Lucas Jr.'ın ve diğer önemli yeni klasik iktisatçılar tarafından ortaya atılan konulara karşılık olarak görülebilir.

1980'ler süresince, esnek-fiyatlı rekabetçi denge reel iş çevrimi modelleri ile parasal etkilerin, kısa dönemde reel değişkenlerin yönüne dair herhangi bir açıklamada esas olarak görüldüğü, yapışkan-fiyatlı yeni Keynesyen modeller arasında önemli bir ayrışma ortaya çıktı. Reel iş çevrimi yaklaşımında, istikrar politikasına hiçbir ihtiyaç bulunmamaktadır. Ayrıca, parasal faktörler bu tür dalgalanmaların açıklanmasında önemsiz olduğu gibi, para politikaları kısa dönemde üretim miktarı ve istihdamı etkilemek için kullanılamaz. Bu koşullarda hükümetler, üretim fonksiyonuna gelen şoklara Pareto-etkin karşılıklar olan, üretim ve istihdamdaki dalgalanmaları azaltma girişiminde bulunmamalıdır. Buna karşın, yeni Keynesyenler üretim ve istihdamdaki etkisiz dalgalanmalara yol açan ekonominin arz ve talep taraflarından şoklara maruz kalan, kapitalist ekonomiler olarak istikrar politikalarına ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedir. Buna ek olarak, hükümetlerin makroekonomik performansı, iyileştirebilmelerinden dolayı, istikrar politikasını sürdürmelidirler. Yeni Keynesyenler arasında, takdir yetkisine karşı kurallar tartışmasına ilişkin bir görüş birlikteliği bulunmamasına rağmen, yeni Keynesyenler

ekonomiye “ince ayarlama” yapmayı savunmamakta, ancak bunun yerine üretim ve istihdamın kendi doğal düzeylerinden büyük sapmalarına karşılık “sert-ayarlama” görüşünü desteklemektedirler. Günümüzde, yeni Keynesyen görüş en iyi şekilde aktivist bir kural biçiminde, örneğin esnek bir Taylor-tipi kuralına benzer, bir çeşit kısıtlı takdir yetkisi durumunu savunan bir görüş şeklinde nitelendirilebilir.

Bu noktada, yeni Keynesyen iktisadın, monetarizm ve yeni klasik makroekonominin bazı temel dayanaklarının bir sentezini temsil etmek üzere, yeni monetarist iktisat olarak adlandırılabilceğini dikkate almak ilgi çekicidir (Mankiw ve Romer, 1991). Örneğin, yeni Keynesyen okul, monetarist ve yeni klasik karşı-devrimlerinin geçerli bileşenleri olarak önemsenen, en dikkat çeken doğal oran hipotezi ve rasyonel beklentiler hipotezini kendine katmıştır. Ancak yeni Keynesyen okul, yeni klasik makroiktisatçılara meydana okumada karşılık verirken, piyasaların ücret ve fiyat yapışkanlıkları nedeniyle temizlemeyi başaramamasını açıklamak için özenli mikro temeller sağlamıştır. Böyle yaparak, denge olgusu olarak gayri iradi işsizliğe açıklama getirmiş ve ekonomiyi istikrarlı bir hale getirmek için müdahaleci politikaları doğrulamak için bir gerekçe sağlamıştır.

Şüphesiz, ortodoks Keynesyenizmin ölümü, ayrıca Avusturya okulu gibi anaakım dışı açıklamalara gösterilen ilginin canlanmasına ve Keynes’in temel düşüncelerinin Post-Keynesyenler tarafından kurtarılmasına imkan vermiştir.

4. ve 9. Bölümler arasında, Keynesyen ortodoksünün parçalanmasının sonucunda ortaya çıkan makroekonomi içindeki anlaşmazlığın doğasını ve boyutunu incelemiş bulunmaktayız. On yıllar boyunca, makroiktisatçılar benzerliklerinden ziyade farklılıklarını büyük ölçüde vurgulamışlardır. Çoğunlukla, akademik alanda fikirsel ayrılıkları ile yakından ilgilenmişler, bunun yanı sıra kamu alanında ise politika tavsiyelerinde anlaşmazlığa düştüklerini gösterme istekliliğinde bulunmuşlardır. Kısaca, kimliklerinin benzersiz olduğunu vurgulama ve buna karşılık farklılıklara ve sınıflandırmalara neden olan bir eğilim bulunmaktadır.

Tablo 12.1, kitabın 3. ve 9. Bölümleri arasında incelenen makroekonomik düşünce okullarının bazı önemli özelliklerinin altını çizmektedir. Makroekonomideki başlıca gelişme tümüyle, ortodoks Keynesyenden yeni Keynesyene doğru okunabilir. Avusturya ve Post-Keynesyen yaklaşımlar, anaakım dışındaki en önemli yaklaşımları temsil etmektedirler. Bu tabloya başvurulduğunda iki nokta göz önünde bulundurulmalıdır. İlk olarak, tanımlanan her bir okul içinde, fikir ve vurgu farkları vardır: tablo yalnızca belirli konulara dayanan en yaygın görüşü tanımlamaktadır. İkinci olarak, tablo dikkatle incelendiğinde anlaşılacağı gibi, birkaç konu üzerine çeşitli okullar arasında oldukça önemli bir düzeyde örtüşme bulunmaktadır. Bu, okullar arasındaki ayrışma çizgisinin birçok konu üzerinde artan bir şekilde silikleştiği fikrini vermektedir. Önemi sonradan anlamının yararı ile, okullar arasındaki farklılıklar çoğunlukla büyütülmüştür. Örneğin, Tobin ve Friedman arasındaki para politikasının aktarım mekanizmasına ilişkin fikir çatışması ele alınabilir. Tartışma üzerine değerlendirilmesinde Stanley Fischer (1994), şöyle belirtmektedir:

Friedman ve Tobin'in aktarım mekanizması üzerine ifadelerini okuduğunuzda, kimin hangisini yazdığını söyleyemezsiniz. Burada şu benzetmeyi kullanacağım; ben çocukken, yoldan geçen farklı arabaları söyleyebilirdim. Diyebilirim ki, Chev (Chevrolet) ve Ford arasındaki farklar çok büyüktü. Şimdi, eski bir araba baktığımda onun 1950'li bir model olduğunu bilirim, ancak bir Ford veya Chev olduğuna dair herhangi bir fikrim olmaz, çünkü neredeyse aynı gözükmektedirler. Bu anlamda, Friedman ve Tobin'in kullandıkları metotlar, modeller ve inceledikleri konular oldukça benzerdir.

On yıl önce, *Makroekonomiye Modern Bir Rehber* (Snowdon, Vane ve Wynarczyk, 1994) kitabımızın sonuç bölümünde, “şimdilik makroekonominin, bir zamanlar ortodoks Keynesyenizm döneminde olduğu gibi bir fikir birliğinden yoksun olduğunu” ve “ufukta açık bir şekilde beliren herhangi bir fikir birliği görünmemekte iken, gelecekte apayrı okullardan olası bir sentez gelişirse şaşırmamalıyız” olarak belirtmiştir. Marvin Goodfriend ve Robert King'e göre (1997) son yıllardaki düşünsel akım, modern makroekonomide “Yeni Neo-klasik Sentez”e doğru hareket etmektedir. Bu yeni sentez “Keynesyen ve klasik unsurları birleştiren eskinin ruhunu, miras olarak almıştır”. Yeni sentez, olduğu temel unsurların belirtilmesiyle görülebilir: zamanlararası optimizasyon; rasyonel beklentiler; mal, emek ve kredi piyasalarında eksik rekabet; ve nominal katılıklar ve maliyetli fiyat uyarlamaları. Analizlerinde, Goodfriend ve King para politikasının rolü üzerine yeni neo-klasik sentezin birçok önemli netice belirttiği sonucunu çıkarmışlardır. İlk olarak, para politikasının kısa dönemde reel etkileri bulunmaktadır. İkinci olarak, enflasyon ve reel aktivite arasında uzun dönemde değiş-tokuş vasıtasıyla para politikasının rolü çok az olmaktadır. Üçüncü olarak, enflasyon maliyetli bir olgu olup ve giderilmesi önemlidir. Dördüncü olarak, politika davranışlarının güvenilirliğinin para politikası sonuçları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Goodfriend ve King bu sonuçların nominal çıpa olarak hareket eden enflasyon hedeflemesi ile kurallara-dayalı bir para politikası çerçevesi yöntemine işaret etmektedir.

12.3 Temel Makroekonomik Konular Üzerinde Bir Uzlaşma Var mı?

Bizim irdelemelerimiz, modern makroekonominin gelişimindeki bazı önemli eğilimleri vurgulamış ve kaçınılmaz bir şekilde anlaşmazlık ve karşıtlık alanlarına odaklanmıştır. Ancak, bir takım temel makroekonomik konular üzerinde hiçbir uzlaşma olmadığı neticesi yanlış olacaktır. Bu son bölümde, bazı durumlarda görüş birliğinin ancak yoğun tartışma ve anlaşmazlıklar sonrasında ulaşıldığı dikkate alınarak, kesinlikle tam bir görüş birliği olmamasına rağmen günümüzde, yaygın olarak görülen altı temel alanı özetledik. Makroiktisatçılar arasındaki mevcut uzlaşma şu şekilde tanımlanabilir:

1. Reel GSYİH'nin trend hareketi öncelikli olarak arz-yanlı faktörler tarafından yönlendirilmektedir. Esasen uzun dönemde, reel GSYİH'nin büyümesi faktör girdilerinin arzındaki artışlara ve teknoloji düzeyindeki gelişmelere bağlı bulunmaktadır (Solow, 1997). Ekonomik büyümeyi etkilemek için

Tablo 12.1 Makroekonomide bazı anlaşma ve anlaşmazlık alanları

Makroekonomide Okullar	İstikrarsızlığın belirleyici kaynağı	Beklentiler	Fiyat/ücret ayarlanması	Piyasa ayarlanması	Denge Notasyonu	Zaman	Kurallar/ Takdir yetkisi
Ortodoks Keynesyen	Otonom harcamalardaki dalgalanmalar	Uyarlanabilir	Nominal ücret katılığı üzerine vurgu	Zayıf	Hareketsiz durum muhtemelen tam istihdamın altında	Kısa	Takdir yetkisi
Ortodoks Monetarist	Parasal bozukluklar	Uyarlanabilir	Esnek	Güçlü	Doğal oranda piyasa temizlenmesi	Kısa ve uzun	Kurallar
Yeni Klasik	Parasal bozukluklar	Rasyonel	Tam Esnek	Çok güçlü	Doğal oranda piyasa temizlenmesi	Uzun = kısa	Kurallar
Reel İş Çevrimi	Arz şokları (esas olarak teknolojik)	Rasyonel	Tam esnek	Çok güçlü	Hareketli doğal oranda piyasa temizlenmesi	Uzun = kısa	Kurallar
Yeni Keynesyen	Talep ve Arz Şokları (Eklektik)	Rasyonel	Fiyat katılıkları üzerine vurgu	Yavaş	Gayri iradi işsizlik ile tutarlı	Genelde kısa ve uzun	Kısıtlı takdir yetkisi
Avusturya	Parasal bozukluklar	Mantıksal	Esnek	Güçlü	Eğilime doğru	Kısa ve uzun	Kurallar
Post Keynesyen	Otonom harcamalardaki dalgalanmalar	Mantıksal	Yapışkan	Çok zayıf	Hareketsiz durum muhtemelen tam istihdamın altında	Kısa	Takdir yetkisi

hükümetlerin kabul edebileceği çeşitli politikalar bulunmakta iken – eğitim ve öğretimi, sermaye birikimi, araştırma ve geliştirmeyi desteklemeyi kapsayan – ekonominin üretim kapasitesini artırmanın en iyi yolunun ne olduğu ve büyümeyi desteklemede hükümetin hangi rolü oynayabileceği ve oynaması gerektiği üzerine devam eden tartışmalar bulunmaktadır. Günümüzde iktisatçılar ayrıca ekonomik büyümenin daha derin belirleyicileri üzerine araştırmalara girişilmesinin ve her iki Maltusyen dönem ve modern büyüme dönemlerinin büyüme tecrübelerini açıklayan büyüme teorilerine olan ihtiyacın öneminin oldukça farkında bulunmaktadırlar.

2. Reel GSYİH, yükselen bir uzun-dönem trendi etrafında dalgalanmakta ve reel GSYİH'daki kısa-dönem dalgalanmalar aslında toplam talep şoklarından kaynaklanmaktadır. Gördüğümüz üzere, Prescott gibi reel iş çevrimi teorisyenleri, reel GSYİH'daki dalgalanmaların genel olarak kalıcı arz-yanlı şokları tarafından yönlendirildiğini ve bu dalgalanmaların, pürüzsüz bir deterministik trendden üretimin sapması değil, üretimin doğal düzeyindeki dalgalanmalar olduğunu öne sürerek, bu ortak görüşe karşı çıkmaktadır. Toplam talepteki hareketlerin neden reel üretimi etkileyebildiğinin sebebi nominal katılıklardan varlığına bağlıdır. Makroiktisatçılar, ayrıca hükümetlerin istikrarsızlığa neden olup olmayacağını ve ekonomik aktivitedeki kısa-dönem dalgalanmaları azaltmak için hangi politikaların sürdürülebilir olduğunu ve sürdürülmesi gerektiğini tartışmaktadırlar. Çevrimlerin temel nedenleri tanımlanmaya başlandığında, önem toplam talep şoklarının çeşitli kaynaklarına verilerek şunları kapsamaktadır: otonom harcamalar-daki dalgalanmalar (örneğin, Keynesyenler ve Post Keynesyenler); parasal şoklar (örneğin, monetaristler, yeni klasikler ve Avusturya okulundakiler); ve makroekonomik politikaya politik tahrifatlar (örneğin, politik iş çevrimi teorisyenleri). İlginç bir şekilde, Büyük Buhran deneyimi ile karşılaştırıldığında, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, reel GSYİH'daki dalgalanmalar görece daha küçüktür – önemli istisnalar, iki olumsuz OPEC petrol fiyatı (arz) şoku dönemleri ve 1980'lerin başında ABD'de ve Avrupa'da gerçekleşen dezenflasyon dönemlerini takiben yaşanmıştır. Solow'un (1997) değerlendirmesiyle, "trend etrafındaki dalgalanmalar makul dar bir koridor içerisindedir".
3. Otoriteler enflasyon ve işsizlik arasında kısa-dönemli bir değiş-tokuş ile karşılaşırken, uzun dönemde bu değiş-tokuş ortadan kaybolmaktadır. Blinder'm (1997a) öne sürdüğü üzere, beklentilerle-genişletilmiş Phillips eğrisi "çok iyi çalışmış" ve "Okun Yasası" ile birlikte "güçlü bir ampirik ilişkiyi" göstermektedir. Kısa dönemde, otoritelerin işsizliği, genişletici talep politikaları kullanarak doğal oranın altına düşürebilecekleri geniş ölçüde kabul edilmiştir. İşsizliği azaltma, enflasyon artışı gibi kısa-dönemli bir ödünleşmeye yol açacaktır. Bunun yerine, enflasyonu düşürecek daraltıcı toplam talep politikalarını harekete geçirmek işsizliği artıracak kısa dönemli bir ödünleşmeye yol açacaktır. Ancak, uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında bir değiş-tokuş bulunmamaktadır. Doğal sonuç olarak, otoriteler uzun dönemde, doğal işsizlik oranında hiçbir değişiklik olmadan düşük bir enflasyon oranını elde edebilirler, ve toplam talep düzeyinin ser-

bestliğine bağı olan doğal oranı düşürmek için, emek piyasasının yapısını ve işlevini artıracak mikroekonomik (toplam arz yönetimi) politikalara gerek duymaktadırlar. Bazı yeni Keynesyenler, bu ortak görüşe önemli bir nitelik daha eklemektedirler, cari işsizlik oranının doğal oranın üzerine uzun bir süre kalması koşulunda, doğal oran (veya yeni Keynesyenlerin NAIRU olarak bahsetmeyi tercih ettikleri) *hysteresise* bağı olarak yükselme eğiliminde olacaktır. Diğer bir deyişle, bazı yeni Keynesyenler doğal oranın (veya NAIRU) toplam talep düzeyi tarafından etkilenebileceğini öne sürmektedirler (Blanchard, 1997b).

4. Uzun dönemde para arzının artış oranı enflasyon oranını belirlemektedir. Friedman, uzun süreli enflasyonun parasal bir olgu ve para politikasının ana hedefinin düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranı arayışı olması gerektiği konusunda akademinin ve politika yapıcılarının çoğunluğunu ikna etmiştir. Aslında, şu an birçok ülke makroekonomik istikrarı oluşturmak için toplam talep büyümesini istikrarlı bir şekilde tutmaya yönelik para politikası ile uzun-dönemli bir enflasyon hedefine sahip bulunmaktadır.
5. 1950'lerde ve 1960'ların başında geçerli olan hakim Keynesyen görüşün aksine, günümüzde, hükümetlerin takdire bağı toplam talep politikaları kullanarak üretim ve istihdamı, tam istihdam veya doğal düzeylerinde veya yakınlarında tutmak için ekonomilerine "ince-ayar" yapmaya kalkışmalarını geniş ölçüde kabul edilmektedir. Günümüzde, pek çok iktisatçı, takdire bağı aktivist maliye politikalarının istikrar sağlayıcı potansiyelini en iyi ihtimalle sınırlı ve bu maliye politikalarının istikrar sağlayıcı rolünün, otomatik istikrar sağlayıcıların içinde saklı olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, istikrar politikasının temel aracı olarak maliye politikasından para politikasına doğru belirgin bir odak değişikliği söz konusudur. Takdir yetkisine karşı kurallar üzerine modern tartışmalar, esnek Taylor-tipi kuralları savunanlara karşı kaba-ayarmayı savunanlar arasındaki tartışmaları da içermektedir. Para politikası konusunda, Friedman'ın paranın büyümesindeki için yüzde k kuralı az miktarda savunucusu kalmıştır. Ampirik kanıtlar ayrıca kısa dönemde para politikasının reel etkilere sahip olduğunu, yani "para politikasının çevrimsel etkisizliği üzerine her iki klasik Keynesyen ve seçkin reel iş çevrimleri görüşü unutulmuştur" (Eichenbaum, 1997).
6. Yine, istikrar sağlama, bir kontrol teorisi problemi olarak görüldüğü 1950'ler ve 1960'lara karşı günümüzde bir oyun-teorisi problemi olarak görülmektedir. Otoriteler tarafından benimsenen politika rejimi anlayışının insanların beklentilerini ve davranışlarını etkilemekte olduğu, günümüzde geniş ölçüde kabul edilmektedir. Böylece, aynı şekilde politikanın güvenilirliğini kurmaya verilen önem ve güvenilir politika yönetmek için kurumların tasarlanması, merkez bankası bağımsızlığı konusuna artarak verilen önem ile kanıtlanmıştır. Buna ek olarak, pek çok iktisatçı politikanın güvenilir olduğunda dezenflasyonun kısa-dönem üretim/istihdam maliyetlerinin düşük olacağı konusunda aynı fikirde bulunmaktadır. Taylor (1997b) rasyonel beklentiler hipotezini uygulanabilir makroekonominin içine dahil ederken, Solow (1997) şüpheli durmaktadır.

Sonuç olarak, “politika-yapıcılar için iyi haber, gerçekte kullanılabilir makroekonominin bir özü bulunmaktadır; makroekonomi araştırmacıları için ise iyi haber, yapılması gereken çok fazla iş vardır” (Blanchard, 1997b).

Makroekonominin geleceğe dair seyrinde, doğrudan doğruya iki temel yol göze çarpmaktadır. İlk olarak, reel iş çevrimi modelleri büyük ihtimalle ana-akım içerisine daha fazla dahil olacaktır (Danthine, 1997). Şüphesiz, son yıllarda birkaç reel iş çevrimi modeli paranın, üretim ve istihdam üzerine kısa-dönemli etkilerine imkan veren nominal katılıkları sunmuştur. İkinci olarak, yeni büyüme teorisi ve ampirik ve özellikle gelişmeye başlayan, büyümenin daha derin belirleyicilerine dair araştırmalar üzerine olan ilgi devam edecektir (Temple, 1999; Rodrik, 2003). Büyüme sürecinin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, büyüme analizlerinin canlanması, uzun dönem büyüme oranları ve yaşam standartlarına belirgin farklılıklar yaratacak tasarım politikalarına çok değerli yardımlar ortaya koyabilecek anlayışlar sağlayabilme umudu sunmaktadır. Özellikle, iktisat tarihi, kalkınma iktisadı, yeni politik iktisat ve modern büyüme teorisi literatürlerinden önemli fikirleri dahil edecek araştırmalar, muhtemelen büyüme süreci içine önemli yeni kavrayışlar sağlayacaktır (bkz. örneğin, Galor ve Weil, 2000; Acemoğlu ve Robinson, 2003).

David Romer (2003) bir çok durumda, ekonominin nasıl çalıştığı üzerine önyargılı veya irrasyonel inanışlara (“yanlış anlamalar”) sahip bireylere ve politika yapıcılara bağlı olarak refahı azaltan etkisiz politikaların benimsendiğini iddia etmektedir. Bu, iktisatçıların önemli politika kararları oluşturmak ile ilgili bireylerin, en azından iktisatçıların başlıca araştırma bulgularının farkında olmalarını sağlamaları gerektirdiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla, iktisatçılar farklı çıkarları temsil eden bireyler ve gruplar arasındaki stratejik karşılıklı ilişkinin politika yapımını nasıl çarpıtırabileceğini değerlendirmeye gerek duymaktadırlar.

Makroekonominin gelişimine dair geniş incelememizde, makroekonomik politikanın amaçları büyük ölçüde değişmeksizin kalırken, ekonominin nasıl çalıştığı üzerine politika yapıcıların, makroekonomik politikanın yönetilmesinde büyük değişikliklere yol açan görüşlerinde dikkate değer değişimler olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Bu değişiklikler büyük ölçüde, iktisatçıların araştırmaları tarafından yönlendirilen ekonomik anlayışların geliştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Phillips eğrisindeki enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş-tokuş üzerine düşüncenin gelişimi, iktisat teorisi ve ampirik deneyimlerdeki gelişmelerin, politika yapıcıların, toplam talep genişlemesini kullanarak düşük işsizlik hedeflerini başarmının uygulanabilirliği ve sürdürebilirliğine ilişkin görüşlerinde bir değişikliğe nasıl yol açtığına dair mükemmel bir örnek sağlamaktadır (bkz. Romer ve Romer, 2002, 2004). Bir diğer iyi örnek, Mayıs 1997'deki İngiltere Merkez Bankası'na daha fazla bağımsızlık verilmesi kararı ile sağlanmıştır. Bu hamle, doğrudan iktisatçıların araştırma bulgularının izinden gitmektedir.

Ancak, Alan Greenspan açısından, makroekonomik analizlerde gelişme bulunurken, var olan bilğimiz her zaman eksik kalacaktır. Greenspan (2004), bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtmektedir:

temel makroekonomik ilişkiler olarak anladıklarımızı yakalamak ve ölçmek için yoğun çabalara rağmen, birçok önemli ilişki hakkında bilğimiz tam olmaktan çok uzakta ve büyük ihtimalle de böyle kalacaktır. Kavramsal ve ampirik olarak ne

kadar detaylı veya iyi tasarlanmış olsa da, her model, günlük kuralların tüm karmaşıklığı ile tecrübe ettiğimiz dünyanın oldukça basitleştirilmiş bir temsilidir.

Makroekonomide bir sonraki önemli gelişmenin ne olacağı belirsizliğini ko-
rumakta iken, makroekonominin değişmeye ve bir evrim ve/veya devrimsel bir
süreçle devam edeceği açıktır. Makroekonominin geleceğine dair yönü konusunda
emin olabileceğimiz bir şey, geçmişte yaptığı gibi bizi şaşırtmaya devam edeceği-
dir. Yaptığımız görüşmede, Lucas'ın belirttiği gibi:

Bir konu üzerinde makroekonomik bir fikir birliğine ulaşıldığında (her zaman oldu-
ğu gibi diyelim ki, enflasyonun parasal nedenleri), konu profesyonel tartışma aş-
masını geçecek ve biz başka bir şey tartışacağız. Profesyonel iktisatçılar öncelikli
olarak, politika yöneticisi değil, bilim adamıdır. Bizim sorumluluğumuz araştırma-
yı yeni ve bundan dolayı tartışmalı alanlara iterek yeni bilgiler yaratmaktır. Fikir
birliğine belirli konular üzerinde ulaşılabilir, ancak araştırma alanı için bir fikir
birliği, tam olarak durgun, alakasız ve ölü durumuna eş değer olacaktır.

Brian Snowdon ve Howard Vane, başlıca makroekonomik düşünce okullarına dair keskin kavrayışları ve önemli kişiler ile yaptıkları söyleşiler ile bilinmektedir. Burada, farklı okulları ve bu okulları birbirinden ayıran temel noktaları açıklamada bir bilgi derinliği sağlamaktadırlar. Bu kitap, özellikle makroekonomiye dair başlıca yaklaşımların açık ve teknik olmayan bir açıklamasını arayan öğrenciler için yararlı olacaktır.

– Patrick Minford, Cardiff Üniversitesi, İngiltere

Makroekonomiyi öğrenmenin iki adımı bulunmaktadır. Birincisi, bugünkü durumuyla görmek. İkincisi, bugünkü durumuna nasıl geldiğini anlamak: doğru ve yanlış dönüşleri, yanlışlığı kanıtlanmış hipotezleri, doğruluğu kanıtlanmış sezgileri ile olayların ve fikirlerin etkileşimini anlamak. Ancak o zaman, makroekonomi doğru bir şekilde anlaşılır. Bu kitap, ikinci adım üzerine mükemmel bir çalışmadır. Konuların sunumları anlaşılır ve söyleşiler büyüleyici. Keyif alacaksınız ve öğreneceksiniz.

– Olivier Blanchard, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, ABD

Makroekonomi öğrettiğim 40 yılda, öğrencilerime yıllarca sadece Snowdon, Vane ve Wynarczyk tarafından yazılan *Modern Bir Makroekonomi Rehberi* adlı ders kitabını verdim. Bu takdire şayan kitap, makroekonomideki başlıca düşünsel konuların geçmişte ve günümüzde ne olduğunu öğrenciler için açık bir hale getirmiş ve bunu, aşırı basitleştirmenin yaratacağı bozulmayı önlemek için, yeterli düzeyde bir biçimsel modelleme ile yapmıştır. Bu kitap artık on yaşında ve makroekonomideki tartışmalar ilerledi. Bundan dolayı, bu güncellenmiş mükemmel kitap ile birlikte Snowdon ve Vane'e yeniden hoş geldiniz demek için iyi bir nedenimiz var.

– Axel Leijonhufvud, Trento Üniversitesi, İtalya

Bu seçkin kitap, pek çok ders kitabının sahip olduğu dar kapsamdan kaçınmakta ve alışılmadık çeşitlikteki fikirlere ilişkin mükemmel bir rehber sunmaktadır.

– Thomas Mayer, California Üniversitesi, Davis, ABD